8.62.L.F.1

NAZIONALE
R. BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
8
52 G
7
ROMA

8.52.G.7

1

BENEDICTI PERERII
E SOCIETATE IESV
COMMENTARIORVM ET DISPVTATIONVM IN GENESIM
Tomus Secundus

Continens nouem libros circa Hiſtoriam Moſis de Diluuio, Arca Noe, Ædificatione Turris Babel; Confuſione Linguarum, alijſque vſque ad Vocationem Abrahæ, id eſt, à capite quinto vſque ad duodecimum.

ADIECTVS EST PRÆTEREA HVIC TOMO, Liber eiuſdem Auctoris de Benedictionibus duodecim Patriarcharum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Bibliotheca S. Honophrij. 1629.

CVM PRIVILEGIO, ET RR. DD. VICESGERENTIS AC MAGISTRI SACRI PALATII PERMISSV.

ROMAE,
Ex Typographia Aloyſij Zannetti. Anno M D XCII.

HENRICO CAETANO S. R. E. CARDINALI ET CAMERARIO AMPLISSIMO

BENEDICTVS PERERIVS E SOCIETATE IESV S. D.

SI ex eo tempore, quo primus in Geneſim Commenrariorum meorum tomus, Cardinalis Ampliſſime, tui nominis ſplendore illuſtratus in publicum exiit; quantus ad laudum tuarum magnitudinem acceſſit cumulus, tantum etiam mihi ad ſacras literas pro earum dignitate tractandas facultatis acceſſiſſet: equidem fore ſperarem, vt ſi primus ille Commentariorum tomus viris doctis minime diſplicuit; iiſdem ſecundus hic, etiam valde placeret. Namque id temporis conſecuta eſt memorabilis illa tua legatio Gallica: quæ vt ampliſſima tibi materies fuit grauiſſimorum laborum & periculorum, moleſtiſſimarumque curarum; ita ſummæ laudis atque immortalis gloriæ ſeges fuit vberrima. Profudiſti quidem tu in ea legatione, ac propemodum euertiſti patrimonium tuum: ſed id tamen pro publica religionis cauſa, in Regno quondam omnium florentiſſimo, propugnanda tuendaque profudiſti: pro qua vel ipſum ſanguinem vitamq; profundere glorioſum erat. Verùm maior profectò ea res fuit, quàm vt copioſa & diſerta oratione ſatis prædicari, nedum in præſentia ſtrictim & raptim pro merito laudari queat. Conſtat ſanè (iuuat enim innumera prætereuntem hoc tantùm attingere) fuiſſe neminem eo tempore in Gallia, qui maiori quàm tu vel Hæreticis odio & terrori eſſet; vel ſolatio & præſidio Catholicis. Tuam ſcilicet Hæretici oderant ſimulque formidabant, ad occulta ipſorum retegenda & retexenda conſilia, conatuſque opprimendos mire perſpicacem vigilantemq; prudentiam. In malis porrò quæ vitari non poterant fortiter perferendis, inuictam animi tui conſtantiam admirari, vel in-

uiti cogebantur. Verùm ante omnia vrebat eos, quod tua potiſsimum au-ctoritate, conſilio, oratione, Catholicorum animos, ne tantis in rerum anguſtiis debilitarentur, roborari ac ſuſtentari cernebant. At enim contra, fidei & religionis Catholicæ amatores atque defenſores, ad te quaſi firmiſsimum quoddam Gallicæ Eccleſiæ columen, tutiſsimumque propugnaculum confugiebant. Itaque vt te præſentem, pro eximia tua ſuauitate, & parati ad omnia, tum conſilij, tum animi magnitudine, boni omnes mirifice coluerunt: ſic tu diſcedens & abſens, incredibile tui deſiderium in eorum omnium animis reliquiſti. Præclarè igitur defunctus munere tuo (quod ſanè in tam arduo & perplexo negotio rarum fuit) rediiſti ad nos, re quidem familiari valdè attenuata & attrita, ſed rei Chriſtianæ prudenter, pie, ac fideliter geſtæ conſcientia locuples, celebriq; apud omnes fama ditiſſimus. Ergo, quia vt Noe paucos illos homines per Arcam, Diluuij exitio liberauit; ita tu plurimos exitiali malorum ab Hæreticis imminentium eluuione ſeruaſti: conſentaneum eſſe duximus, ea tibi offerre ac dicare, quæ nos de Noe, de Arca, de Diluuio, de Animalibus quæ in Arcam recepta, Diluuij cladem euaſerunt, aliiſque rebus ad eam Hiſtoriam pertinentibus commentati ſumus, & mandata typis in hunc ſecundum tomum incluſimus. Non peto abs te, vt meum hoc munus gratum acceptumque habeas: id enim dubitare me non ſinit tua iſta in omnes effuſa humanitas, benignitas, & qua me dignatus es, ſingularis quædam beneuolentia & gratia. Illud potius rogo, vt filios excellentiſſimi Ducis Honorati fratris tui, lectiſsimos iuuenes, qui eccleſiaſticis muneribus & honoribus deſtinantur, ad hæc maxime diuinarum literarum ſtudia inclines & applices: in his detineri eos, his potiſsimum gaudere ac delectari velis. Nimirum in hiſce ſtudiis vera elucent Chriſtianæ nobilitatis decora: ex his præcipua eccleſiaſticæ dignitatis ornamenta petenda ſunt: hæc honeſtiſsimis animi oblectamentis ſuauiſsimiſque voluptatibus redundant: in his demum non terreſtrium breuiq; periturarum opum, ſed immortalium atque cœleſtium diuitiarum theſauri continentur.

A V-

AVCTOR LECTORI.

CREDEBAM equidem, Humaniſſime Lector, cum edidi primum tomum Commentariorum meorum in Geneſim, fore, vt quod reliquum erat eius libri, vno altero Commentariorum tomo abſolui & comprehendi poſſet. Verùm opinionem meam feſellit euentus. Ita enim creuit opus vel propter multarum rerum obſcuritatem, quæ ingenium ad commentandum excitat vehementius, & acrius induſtriam acuit; vel propter ingentem aliarum rerum vbertatem atque amœnitatem, quæ ad copiam inuitat ſimulque confert plurimum: vt niſi quod ſupererat, duos in tomos diſpertitum eſſet, nec ſcribenti, nec legenti ſatis commodum & iucundum fore videretur. Nunc igitur in lucem prodit ſecundus tomus, hiſtoriam Moſis à capite quinto libri Geneſis, vſque ad duodecimum, nouem libris Commentariorum & Diſputationum explicatam continens. In quo quidem opere moliendo, limando & perficiendo, quantum à nobis operæ, laboris & curæ, ſuſcipi & conſumi neceſſe fuerit, in iis rebus quæ in eo tractantur doctus & verſatus lector, etiam nobis tacentibus, facile iudicabit. De tertij autem tomi editione, nihil audeo polliceri propter incertam & fallacem valetudinis & vitæ conditionem. Illud tamen vere poſſum dicere, maiorem eius tomi partem iam à nobis elaboratam & confectam eſſe. Vale.

CLEMENS PAPA VIII.

AD FVTVRAM REI MEMORIAM. Cum, ſicut accepimus, dilectus filius Ioannes Antonius Fucciolus ad publicam omnium Chriſti fidelium vtilitatem Secundam partem Expoſitionum dilecti filij Benedicti Pererij Presbyteri Societatis IESV ſuper Geneſim ſuis ſumptibus, & expenſis typis demandare intendat, & iam forſan demandauerit, & in dicto opere facien. aliquam pecuniarum ſummam expoſuerit: Nos propoſitum illius plurimum in Domino commendantes, & ne, dum prodeſſe aliis ſtudet, ſibi damnum, & præiudicium comparet, Indemnitati illius opportune prouidere volentes, ipſumque à quibuſuis ſententiis, cenſuris, & pœnis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtit, ad effectum præſentium duntaxat conſequen. harum ſerie abſoluentes, & abſolutum fore cenſentes, illius in hac parte ſupplicationibus inclinati, eidem concedimus, & elargimur, ne quis quauis ille fuerit dignitate, vel officio, aut priuilegio, vel facultate munitus, per decem annos à data præſentium computandos dictam Secundam partem Expoſitionum eiuſdem Benedicti ſuper Geneſim ſine ipſius Ioannis Antonij expreſſa, & in ſcriptis redacta licentia quouis quæſito colore, cauſa, vel prætextu ad cuiuſuis perſonæ inſtantiam imprimere, ſeu excudere, ſeu imprimi, vel excudi quouis modo facere, vel impreſſum, aut excuſum in quouis loco vendere, ſeu venalem proponere, tenere, vel habere, ſeu alias alteri quouis modo concedere, & dare audeat, ſeu quoquomodo præſumat ſub pœna in hac Vrbe noſtra, & toto Statu Eccleſiaſtico quingentorum ducatorum auri de Camera pro vna delatori, & alia Cameræ noſtræ Apoſtolicæ & reliqua locis piis irremiſſibiliter applican. necnon amiſſionis librorum ipſi Ioanni Antonio applican: extra vero ipſam Vrbem, & Ditionem Eccleſiaſticam vbique locorum excommunicationis latæ ſententiæ, à qua nullus præter Romanum Pontificem abſoluere poſſit, pœnis toties quoties contrauentum fuerit, eo ipſo incurrendis, diſtrictius inhibemus. Et nihilominus vniuerſis, & ſingulis quacunque poteſtate, auctoritate, & dignitate, vel officio fungentibus præcipimus, & mandamus, vt durante dicto Decennio quoties pro parte dicti Ioannis Antonij fuerint requiſiti, vel eorum aliquis fuerit requiſitus, ſibi in præmiſſis efficacis defenſionis auxilio aſſiſtant, & ea obſeruari faciant, ac contra inobedientes per prædictas, & alias eis beneuiſas ſententias, cenſuras, & pœnas appellatione remota procedant, inuocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Non obſtantibus quibuſuis conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis; priuilegiis quoque, indultis, & literis Apoſtolicis quibuſuis perſonis, & locis ſub quibuſcunque tenoribus, & formis conceſſis, & iteratis vicibus confirmatis, & innouatis: Quibus omnibus, etiamſi de illis ſpecialis mentio habenda foret, illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, hac vice ſpecialiter, & expreſſe derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcunque. Dat. Romæ in Monte Quirinali, ſub Annulo Piſcatoris. Die XXI. Auguſti. M D XCII. Pontificatus Noſtri Anno Primo.

M. Veſtrius Barbianus.

EGO Frater P. Ioannes çaragoça Magiſter & Socius Reuerendiſſimi P. Fratris Bartholomei de Miranda Magiſtri Sacri Palatij ex commiſſione ſua Reuerendiſſimæ P. vidi & perlegi ſecundum hunc Tomum Commentariorum in Geneſim nouem libris comprehenſum, quem Reuerendus admodum P. Benedictus Peretius Valentinus è Societate IESV. Vna cum libro de Benedictionibus duodecim Patriarcharum ſumma diligentia elaboratum edit in lucem. In eo nihil deprehendi Fidei Catholicæ, Chriſtianæq. diſciplinæ ac morum integritati aduerſum, quodue catholicorum principum nomen aut famam offenderet, quin potius egregiam eruditionem, variam & multiplicem ſanctorum patrum aliorumque Theologorum omnium lectionem, atque in explicandis hiſce Geneſeos capitibus miram dexteritatem. Eamque ob rem illum approbo ac dignum cenſeo qui typis excuſus in communem omnium vtilitatem & vſum exponatur. In cuius rei fidem præſentibus manu propria ſubſcripſi. Die XXVIII. Aprilis. M D XCII.

F. P. Ioannes çaragoça Magiſter.

ERRATA SIC CORRIGE.

Pag.	Lin.	*Errata.*	*Correctiones.*
4	1	multiplicatam	multiplicatum.
25	30	xplorare	explorare.
32	19	deo eo	de eo.
33	7	proprior	propior.
44	36	Siſyphum verſat	Siſyphu verſat.
58	6	occiderunt	acciderunt.
58	34	noluiſſe	voluiſſe.
64	45	ruebat	ruebant.
71	10	inditur	intenditur.
81	15	c dẽmnati	condemnati.
82	22	prædicatinem	prædicationem.
102	10	Toſtatus Dionyſius, Carthuſianus	Toſtatus, Dionyſius Carthuſianus.
111	4	quinque	quintæ.
135	1	poſſet	poſuit.
190	30	motum	motu.
200	47	numine	nomine.
205	1	iniuriam	incuriam.
209	2	ducatos	ducentos.
276	17	voluerunt	noluerunt.
310	26	nec nno	nec non.
317	24	ſitam	ſita.
336	44	cultoribuis	cultoribus.
368	30	Hec	Nec.
407	7	nominantur	nominatur.
399	31	quam	quem.
413	10	meæ	mei.
51	22	ενεθυμηθη	ἐνεθυμήθην.
87	vlt.	λαφιακ	λαβιακι.
118	17	μετά του συμάπτειν	μετὰ τοῦ συνάπτειν.
385	41	γραμματῶν	γραμμάτων.

QUAE-

QVAENAM PORRO IN VNOQVOQVE nouem librorum huius tomi præcipue tractetur materia, Index quem hic ſubiiciam, perſpicuè ac breuiter oſtendet Lectori.

INDEX LIBRORVM SECVNDI TOMI.

IN libro octauo, qui eſt primus huius tomi, agitur de ſcelerata filiorum Dei & filiarum hominum commixtione: de Gigantibus: de generali hominum corruptela, propter quam miſſum à Deo eſt Diluuium.

In libro nono, qui eſt ſecundus, de laudibus Noe, & de iis quæ diluuio interierunt.

In libro decimo, qui eſt tertius, de Arca Noe tam ſecundum hiſtoriam, quàm ſecundum allegoriam & tropologiam.

In libro vndecimo, qui eſt quartus, de iis quæ fuerunt in Arca, id eſt, de Hominibus, Animalibus & Cibariis.

In libro duodecimo qui eſt quintus, de Diluuij generatione, incremento, & ſtatu.

In libro decimo tertio, qui eſt ſextus, de eiuſdem diluuij diminutione ac fine: & de ſacrificio quod Noe, ſtatim vt Arca egreſſus eſt, obtulit Deo.

In libro decimo quarto, qui eſt ſeptimus, de carnium eſu poſt diluuium hominibus conceſſo: de vetito ſanguinis eſu: de Iride ſigno nunquàm amplius venturi diluuij: de ebrietate ac nuditate Noe: de filiorum eius partim maledictione, partim benedictione.

In libro decimo quinto, qui eſt octauus, de prima hominum ex tribus filiis Noe poſt diluuium multiplicatione: de prima item gentium, nationum & regnorum origine.

In libro decimo ſexto, qui eſt nonus, de ædificatione ciuitatis & turris Babel: de confuſione ac diuiſione linguarum atque hominum per omnem terræ orbem diſperſione: de progenie Sem vſq; ad Abraham: de Abrahæ ortu, coniugio & tranſmigratione ex Chaldæa in Meſopotamiam.

His autem nouem libris ſubiunctus eſt commentarius eiuſdem Auctoris de Vndecim Prophetiis Iacob, ſiue de Benedictionibus duodecim Patriarcharum, cuius Indicem, tam alphabeticum, quàm locorum ſacræ Scripturæ, poſt finem eius Commentarii reperiet lector.

Quæ verò in ſingulis ſuperiorum nouem librorum qui ſunt proprii huius ſecundi tomi, viſa nobis ſunt cum ad agnitionem pulcherrima, tum ad varios legentium vſus commodiſſima; eorum nos copioſiſſimum Indicem & quaſi Breuiarium quoddã totius operis, hoc loco prætexuimus.

IN-

INDEX
DISPVTATIONVM ET RERVM
MEMORABILIVM
QVAE IN SINGVLIS LIBRIS HVIVS SECVNDI Tomi Commentariorum in Geneſim tractantur.

Litera quæ eſt nota numeri, indicat numeros appoſitos in margine cuiuſcunq; libri. Quæ prænotata ſunt in margine huiuſmodi ſigno ſtellæ,* ea doctrinam moralem & allegoricam continent, quæ vſui Concionatoribus eſſe poſsit: vt ad ea Lectori indicanda, ſeparatim proprium condere Indicem non ſit opus.

IN OCTAVO LIBRO, ID EST PRIMO HVIVS TOMI SECVNDI qui eſt de cauſa propter quam miſſum à Deo eſt diluuium.

IMPROBITATEM eorum hominum qui fuerunt ante diluuium, quatuor rebus fuiſſe maxime inſignem. Numero 1.

Examinatur narratio Beroſi Anniani de inſtitutis & moribus hominum qui fuerunt tempore diluuij. 3. & 4.

Multiplicatio hominum de qua loquitur Moſes initio capitis ſexti, quo tempore poſt Adamum & ante diluuium fieri cœpta ſit. 6. 7. 8.

Refellitur Traditio quædam de hominibus qui fuerunt ante diluuium, falſo adſcripta Methodio. 9.

*Moralis diſputatio cur in congregationibus hominum fere in exordio cum pauci ſunt, magis viget virtus & vigor diſciplinæ, quam cum vehementer multiplicati ſunt. 11. & 12.

Intemperantia voluptatum numeroſiorem facit procreationem feminarum quam virorum. 13.

Circa illud: *Videntes filij Dei filias hominum* de varia lectione illius vocis *filij Dei.* 14

Diſputatio quid intelligi debeat per illam vocem Filij Dei. 15.

Moſem Filios Dei non appellaſſe Angelos, ſiue bonos ſiue malos. 17.

Vocabulo illo, *Filij Dei* poſſe quatuor genera hominum intelligi: ſed præcipue poſteros ipſius Seth. 21. 22.

*Quàm ſit noxia & peſtilens ſocietas & conſuetudo cum improbis, maxime verò cum mulieribus, breuis diſputatio ex ſactis literis deprompta. 25.

*Quidnam cauſæ ſit cur ſæpe qui optimi viri fuerant, peccando in ſceleratiſſimos euadant. 26.

*Quemadmodum variis modis conatus ſit Diabolus impedire Dei conſilium & propoſitum prouehendi hominem in ſedes illas cœleſtes, è quibus mali Angeli deiecti fuerant, egregia Ruperti ſententia. 28.

De multitudine & grauitate Auctorum qui putauerunt filios Dei mixtos cum mulieribus fuiſſe Angelos. 29. 30. 31. 32.

Cur eam ſententiam putet Cyrillus multis valde placuiſſe. 33.

Expenditur Caſſiani argumentatio qua ſupradictam ſententiam refellit. 34.

Bonos Angelos non fuiſſe de cœlo lapſos propter amorem mulierum, probatur tum ex ſacra ſcriptura, tum etiam luculento B. Chryſoſtomi teſtimonio. 35. 36. 37.

Diſputatio, vtrum Dæmones fuerint

quos

quos Moſes dixit mixtos eſſe cum mulieribus. 38.

Mira, ſed falſa Platonicos prodidiſſe de Natura & moribus Dæmonum. 38. 39

De vario corpore Dæmonum, & ſex eorum generibus ſecundum Pſellum. 42. 43.

Opinio Franciſci Georgij de Natura Dæmonum falſa & abſurda. 45.

Probatur ex ſacra ſcriptura & ex Philoſophia, Dæmonem non habere naturaliter corpus ſiuè cœleſte ſiue elementare, ſiue mixtum. 46.

Dæmones non eſſe mortales, vt Plutarchus, Heſiodus, & Cardanus tradiderunt. 48.

Si Dæmon haberet corpus aereum, eſſet multo inferior homine ſecundum naturam. 50.

Diſcutitur ratio Caietani qua ille concludi exiſtimauit Dæmones naturaliter habere corpus aereum. 51.

Ariſtoteles nullum putauit eſſe corpus habens animam intellectiuam, quod non ſimul etiam haberet animam ſenſitiuam. 52.

Licet Dæmones eſſent naturaliter corporei, vim tamen generandi habere non poſſent. 55.

Etiam ſi Dæmones haberent vim generandi, non poſſent tamen ex mulieribus quicquam generare, nedum hominem. 57. 58.

Diſputatio de Syluanis Faunis & Satyris vtrum fuerint in rerum natura & ex concubitu Dæmonum generati. 60.

Diſputatio de Dæmonibus, Incubis & Succubis. 63. & ſequentibus.

Vtrum Gigantes fuerint generati à Dæmonibus incubis diſputatio cum Paulo Burgenſi. 66.

Diſputatio vtrum Dæmones gaudeant voluptatibus corporeis. 69.

Vitium luxuriæ quatuor rebus eſſe deteſtabilius ceteris vitiis. 71.

Diſputatio vtrum Dæmon per ſemen virile poſſit ex muliere generare hominem. 73. & ſequentibus.

Vtrum Dæmon poſſit aſſumere corpus, quantum ad omnia ſimile humano. 77

An corpus aſſumptum à Dæmone, cognoſci tactu poſſit non eſſe corpus viuum, & verè humanum. 79.

Duæ notabiles hiſtoriæ ex Alexandro, quod corpora à dæmonibus aſſumpta, ſint tactu frigida, nec mollitiem ac teporem carnis humanæ reddere poſſint. 82. 83.

Diſputatio Caietani quod dæmones ipſi confeſsi ſint, ſe quamuis maxime cupiant, non poſſe tamen corpus facere ſimile humano, quãtum ad tactum. 84.

*Quinq; ſignificationes, ſecundum quas vocabulum, ſpiritus, vſurpatur in ſacris literis. 75.

An quod monuit Chryſoſtomus, vocabulum, carnis, ſemper in ſcriptura ſumi in malam partem, & dici de homine carnali, id perpetuo verum ſit. 92.

*Quos appellet ſcriptura homines carnales. 94.

*Præclara Gregorij ſententia docentis quemadmodum homo qui rationalis eſt, fieri dicatur caro. 95.

Quemadmodum Deus ſecundum Caietanum, tam bonos quàm malos in hac vita, ferè ſpiritualiter iudicat, non autem corporaliter. 98.

Diſputatio circa illa verba: *Erunt dies illius centum viginti annorum:* Vtrum Deus vitam hominis poſt diluuium contraxerit ad annos tantùm centum viginti. 99.

Tempus illorum centum viginti annorũ quod tunc Deus indulſit homini ad reſipiſcendum & agendam pœnitentiam; vnde computari debeat. 102.

Quot annorum erat Noe, cum Deus ei locutus eſt ea verba quæ refert Moſes ſub initium capitis ſexti. 103.

Diſputatio de Gigantibus, quod genus hominum intelligi debeat denotatum à Moſe vocabulo Gigantum. 111.

Quid Theodoretus, quid item Beroſus Annianus diſputent de Gigantibus. 113.

Commemorãtur varię proprietates quas diuina ſcriptura attribuere ſolet iis quos appellat ipſa Gigantes. 116.

Diſputatio cum Paulo Burgenſi, an quos Moſes appellat Gigantes, fuerint veri Dæmones aſſumptis corporibus naturam humanam mentientes. 117.

De Etymologia vocis hebrææ Nephilim quam latinus interpres vertit Gigantes. 118.

De origine vocis hebrææ, Rephaim qua voce ſignificantur in ſacris literis Gigantes. 120.

Diſcutitur opinio eorum qui putarunt Gigantes eſſe quidem veros homines, ſed generatos tamen ex commixtione dœmonum ac mulierum. 121.

Diſputatur contra Franciſcum Georgium negantem Gigantes ſimiliter, atque cæteros homines citra dæmonum operam ex ſolis hominibus generari poſſe. 122. & ſequentibus.

Gigantes non tantum fuiſſe ante diluuium, ſed etiam poſt; etiam poſt aduentum Saluatoris noſtri. 126. & ſequentibus.

Fabulas Poetarum de Gigantibus, fortaſſe vt placet viris doctis, ex hac hiſtoria Moſis habuiſſe originem. 129.

Quidnam Poetæ de magnitudine, robore, forma, habitatione & pugna Gigantum cum Diis fabulati ſint. 129. & ſequentibus.

*Quomodo intelligendum ſit illud quod dixit Moſes, cunctam cogitationem cordis illorum hominum fuiſſe intentam ad malum omni tempore. 137.

Diſputatio contra Hæreticos noſtri temporis aientes omnem actionem cuiuslibet hominis etiam iuſtificati eſſe peccatum. 138.

Hæreticos ſimiles eſſe Siſypho in promouendis erroribus ſuis fruſtra laborantes. 140.

Quomodo intelligendum ſit quod dixit Iſaias, Omnes iuſtitias noſtras eſſe quaſi pannum menſtruatæ. 142.

Illius ſententiæ Dauidis: *Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens*, Quatuor interpretationes ex Patribus depromptæ. 144.

*Super illa verba: *Pœnituit Deum quod hominem feciſſet &c.* Diſputatio quomodo verè dicantur in Deo pœnitentia & dolor, continens erudita teſtimonia Iuſtini Martyris, Auguſtini, Theodoreti, Ruperti, & aliorum. 151. & ſequentibus.

*Diſputatio ſecũdum Auguſtinum Chryſoſtomum, Theodoretum & alios, cur Deus perire diluuio voluerit etiam animalia quæ nihil peccauerant. 161. & ſequentibus.

IN LIBRO NONO.

Qui eſt de laudibus Noe & iis quæ perierunt Diluuio.

*MAGNAE laudis & virtutis eſſe inter malos eſſe bonum: ſicut grauis culpæ eſt inter bonos eſſe malum, declaratur exemplis & ſententiis ex diuina ſcriptura productis. numero 1. 2.

Nullo tempore adeo corruptum fuiſſe genus humanum, vt non tunc etiam ſui nominis cultores habuerit Deus. 4

De Etymologia nominis Noe quod ſignificat quietem vel conſolationem. 5.

Quemadmodum Noe conſolatus fuerit homines ſui temporis ab operibus & laboribus cum eius tempore acciderit diluuium. 6. & ſequentibus.

*Noe myſterio ſui nominis illuſtrem fuiſſe Chriſti Domini figuram præclara Ruperti ſententia. 11.

*Quid ſit inuenire gratiam coram Deo, & quemadmodum eam gratiam inuenerit Noe. 12.

Veram nobilitatem hominis non ex claritate parentum aut poſterorum ſed ex virtutum præſtantia æſtimari debere, egregia diſputatio Ambroſij & Chryſoſtomi. 16.

Quid ſit Noe fuiſſe iuſtum & perfectum, interpretatio Chryſoſtomi & Caietani. 18. & 19.

Quid ſit Noe fuiſſe iuſtum in generatione ſua. 21.

*Quid ſit quod de nonnullis legitur in ſacra ſcriptura, Ambulare cum Deo vel coram Deo. 22.

*Diſputatio an poſſit quiſquam in hac vita vere appellari perfectus. 23. & ſequentibus.

Diſputatio S. Auguſtini quomodo ſcriptura nonnullos appellet immaculatos, innocentes & abſq; peccato; cum alibi eadem ſcriptura doceat neminem viuere ſine peccato. 24.

Qui ſint perfecti in hac vita ſecundum Auguſtinum. 25.

Quin-

*Quinque modis poſſe appellari aliquos in hac vita perfectos. 26.
Laus Noe ſecundum Ezechielem prophetam. 29.
Luculentum eiuſdem Noe præconium quod eſt in libro Eccleſiaſtici. 30.
Encomium Noe ſecundum B. Paulum. 31.
Quomodo Paulus appellet Noe hæredem iuſtitiæ, quæ per fidem eſt. 32.
Explicatur ſententia Beati Petri aientis Deum non pepercisſe originali mundo, ſed octauum Noe iuſtitiæ præconem cuſtodiuiſſe. 33.
Teſtimonium Ioſephi de Noe. 34.
Diſputatio Chryſoſtomi de admirabili continentia Noe. 35. & ſequentibus.
Non eſſe improbabilem opinionem eorum, qui putauerunt Noe ante generationem Sem, Cham & Iapheth genuiſſe alios filios, ſed eos tamen ante diluuium obiiſſe. 38.
*Quomodo intelligendum ſit terram ipſam pollui & corrumpi propter peccata hominum. 39 & ſequentibus.
Quomodo Deus dicatur videre hominum peccata. 43.
*Explicatio illius ſententiæ: *Omnis caro corruperat viam ſuam* & quam varia ſit in ſacris literis ſignificatio illius vocis, via 44 & 45.
Vtrum tempore diluuij non ſolum homines ſed etiam animalia (vt prodidit Lyranus Hebræos ſecutus) contra naturam inuicem commixta fuerint. 46.
*Quid ſit illud quod dixit Deus: *Finis vniuerſæ carnis venit coram me.* 48.
Prodigia & portenta in cœlo viſa ingruente Longobardorum perſecutione. 50.
Quomodo verum ſit quod tradit ſcriptura, terram fuiſſe diluuio deſtructam & perditam. 52.
Diſputatio, an omnes illi qui diluuio perierunt, æternis quoque ſuppliciis inferni damnati ſint. 53.
Exponitur ſententia B. Hieronymi & Ruperti, qui ſenſiſſe videntur non omnes illos qui diluuio perierunt corporaliter, etiam ſpiritualiter periiſſe. 53. & 54.
Chriſtum poſt mortem deſcendiſſe ſecundum animam ad inferos teſtimonio multorũ patrum demonſtratur. 55
Chriſtum iis qui erant in inferno prædicaſſe, & cum magno eorum fructu, opinionem eſſe multorum Patrum. 56
Prædicationẽ Chriſti apud inferos profuiſſe iis qui Noetico diluuio interierant, opinio Lyrani & Caietani. 58. & ſequentibus.
Tribus modis cogitari poſſe, eos qui perierunt Noetico diluuio, non periiſſe omnes ſpiritualiter; ſed nullum eorum modorum eſſe probabilem. 61.
Præter Noe & eos qui ſeruati ſunt in Arca, non fuiſſe aliquos tempore diluuij iuſtos, probatur ex ſcriptura. 62. & ſequentibus.
Gratis dici à nonnullis, multos eorum qui perierunt diluuio, licet vſque ad id temporis fuiſſent improbi, attamen ingruente diluuio reſipuiſſe & ſalutarem egiſſe pœnitentiam. 65.
Neminem eorum qui ſuppliciis inferni damnati erant, fuiſſe per Chriſti ad inferos diſcenſum, inde liberatum, doctrinam & ſententiam eſſe catholicam, multiſque Patrum teſtimoniis comprobatam. 67. & ſequentibus.
Diſputatur quid ſenſerit Nazianzenus de iis quos Chriſtus ex inferno eduxit. 71.
Diſputatio B. Auguſtini, quoſnam Chriſtus deſcendens in infernum ſolutos inferni doloribus inde eduxerit. 72. & ſequentibus.
Valida argumentatio qua probatur neminem damnatorum inferni ſuppliciis, fuiſſe à Chriſto liberatum. 76. & ſequentibus.
An ſi Chriſtus aliquos hominum liberaſſet inferni pœnis, conſentaneum itidem ſit aliquos etiam dæmonum liberaturum eum fuiſſe. 78.
*Quomodo intelligenda ſit illa ſententia Nahum prophetæ: *Non vindicabit Deus bis in id ipſum.* 80. & ſequentibus.
*Quod B. Petrus dixit Actorum 2. Chriſtum ſoluiſſe dolores inferni, quatuor modis exponitur. 84.
*An ex ſacris literis colligi poſſit, ſinum Abrahæ ſiue limbum ſanctorum patrum, fuiſſe intra terram & partem quandam inferni, de quo dubitaſſe videtur Sanctus Auguſtinus. 87. & ſequentibus.

Quomodo intelligendum ſit quod ſcripſit B. Petrus, etiam mortuis prædicatum fuiſſe Chriſti Euangelium. 89. & ſequentibus.
Quid ſit quod Paulus quodam loco dixit, aliquos baptizari pro mortuis. 92
Quomodo ſit intelligendum quod dixit B. Petrus, Chriſtum prædicaſſe iis qui erant in carcere ſpiritibus, &c. 93. & ſequentibus.
Quid ſignificet in Scriptura, præter vulgatam ſignificationem, vocabulum carceris. 94.
Sicut Scriptura nominat hominem vocabulo carnis, ita etiam vocabulo ſpiritus. 95.
Animaduerſio in Caietanum qui dixit eos qui perierunt diluuio, fuiſſe incredulos quidem Noe, ſed non Deo. 99. & 100.

IN LIBRO DECIMO.
qui eſt de Arca Noe.

TRIA commemorari in ſacris literis Dei non ſolum iuſſu ſed etiam deſignatione & præſcriptione effecta ab hominibus, Moſaicum Tabernaculum, Salomonis Templum & Arcam Noe: ſed hanc fuiſſe illis mirabiliorē, quinq; de cauſis. numero. 1.
Refellitur Beroſus Annianus dicēs, Noe ſyderum obſeruatione præuidiſſe venturum diluuium. 2.
Diſputatur cur appellata potius ſit Arca quàm nauis. 3. & 4.
Ratem illam qua Deucalion, vt fabulantur Poetæ, ſeruatus eſt diluuio, etiam vocabulo Arcæ appellatam eſſe: & illam fabulam ex Hiſtoria, Moſis multis admixtis mendaciis fluxiſſe. 5.
Ex quo genere lignorum confecta ſit Arca Noe. 6. & ſequentibus.
Nō idem genus ligni omnibus Arcæ partibus fabricādis idoneū eſſe potuiſſe. 8
Vbi reperiri potuerint ligna, quæ tantæ magnitudinis Arcæ conſtruendæ ſufficerent. 9.
Commendatio cedrorum in ſacris literis. 10.
De natura & viribus bituminis. 12.
Cur Deus iuſſit Arcam intrinſecus & extrinſecus bitumine vngi. 13.
Diſputatio de magnitudine & capacitate Arcæ. 14.
Talem fuiſſe proportionem dimenſionum Arcæ, qualis eſt dimenſionum corporis humani. 14.
De variis menſurarum generibus: quid ſit Paſſus, Vlna, Cubitus vel cubitum, pes, palmus & digitus. 15.
Apud Hebræos duplex fuiſſe genus cubiti, alterum vulgare, & ſeſquipedale; alterum quod appellatur verum & perfectum, vulgari maius vno palmo; minus autem quàm hoc erat vno digito, cubitum Regium, cuius meminit Herodotus. 16.
Quale ſit cubitum illud quod Deuteronomij capite tertio appellatur cubitum virile ſeu virilis manus. 17.
Capacitatem totius Arcæ ſecundum rationem geometricam fuiſſe vulgariū cubitorum ſolidorum quadringentorum & quinquaginta mille. 19.
An cubitum ſacrum quo magnitudo Arcæ & Moſaici tabernaculi ac Templi Salomonis definita eſt, fuerit ferè duplo maius quàm vulgare & vſitatū. 21
Argumentatio & demonſtratio mathematica, qua probare quidam conati ſunt menſuram cubiti ſacri fuiſſe eam quæ proxime antea definita eſt. 23.
An Mare æneum quod erat in templo Salomonis, & quod Scriptura dicit fuiſſe rotundum, exiſtimandum ſit fuiſſe mathematice & perfecte rotundum. 24.
Cum dicit Scriptura, longitudinem templi Salomonis fuiſſe ſexaginta cubitorum in prima menſura, quid ſignificare voluerit illis verbis, (in prima menſura.) 25.
Sententia Origenis cenſentis Moſem locutum eſſe de cubitis geometricis, cum definiuit magnitudinem Arcæ: vnumquodque autem cubitum geometricum definitur ab Origene nouē pedibus, & continet ſex cubita vulgaria. 27.
Diſcutitur expoſitio & defenſio prædictæ opinionis Origenis excogitata à Ioanne Buteone. 28.

Confutatio ſententiæ Origenis; & demonſtratio, Moſem neque hoc loco nec alibi vſpiam in ſuis libris locutum eſſe de cubitis geometricis. 31.

Quam fuiſſet enormis nec vlli vſus magnitudo & capacitas Arcæ, ſi ea conſtitiſſet cubitis geometricis, vt cenſuit Origenes. 32.

A quibus hominibus ædificata ſit Arca. 33.

Mira de nauigio Hieronis Syracuſarum regis. 34.

De Epheſino templo Dianæ; & ſublata contradictio ex iis quæ de eo ſcripſit Plinius. 35.

Refellitur Beroſus Annianus apud quē legitur ſeptuaginta octo annos in fabricanda Arca eſſe conſumptos. 36.

Diſputatur an vetus & communis opinio de centum annis in fabricanda Arca, exactis, & vera & certa ſit. 37. & ſequentibus.

Quinq; potiſſimum ſpectanda eſſe in ſtructura Arcæ Noeticæ, primo tabulata ſiue contignationes eius, vel vt vocat latinus interpres, cœnacula; deinde manſiones ad habitationem animalium; præterea oſtium Arcæ; ad hæc feneſtram; poſtremo culmen & faſtigium Arcæ. 39.

Diſputatio, quot fuerint partes principales Arcæ: partes dico, quarum ſingulæ totam Arcæ longitudinem & latitudinem continebant, altitudinis verò tantum partem aliquam. num. 40.

Opinio Origenis facientis quinque partes Arcæ. 41.

An ſeptuaginta Interpretes dicentes Arcam fuiſſe bicameratam & tricameratā, ſignificare voluerint eam habuiſse quinque cameras vt interpretatus eſt Origenes; an tantum tres, vt exponit B. Auguſtinus. 42.

Opinio Lyrani, Toſtati & Carthuſiani, & Hiſtoriæ ſcholaſticæ, quinque partitam fuiſse Arcam, ſed aliter tamen atque eam diſtinxit Origenes. 43.

Auctoris opinio, qui præter fundum & ſentinam Arcæ, tres facit principales eius partes: infimā, ad habitationem animalium terreſtrium; mediam, ad conſeruationem cibariorum; ſupremam, ad habitationem hominum & auium. 44.

Infima pars Arcæ erat alta octo vel nouē cubitis: media octo cubitis; ſuprema, nouem vel decem: fundus autem Arcæ, quem vocant ſentinam, quatuor vel quinque cubitis. 44.

Quid appellet latinus interpres in Arca cœnacula & triſtega. 45.

Cum dicitur: *Deorſum facies cœnacula triſtega*, quid ſignificet illud *Deorſum* & quo referri debeat. 46. & ſequentibus.

Diſputatio de manſionibus quæ fuerunt in Arca. 47.

In ea parte Arcæ quæ deſtinata erat habitationi animalium, deſignari potuiſſe trecentas manſiones capiendis omnibus animalibus quæ in Arca fuerunt abunde ſufficientes: quælibet verò manſiuncula habebat ſex cubitos longitudinis totidemque latitudinis, octo autem vel nouem altitudinis. 48.

Deſcriptio eius partis Arcæ in qua erant cibaria. 49.

Quemadmodum & pabula & potus in Arca diſpenſaretur omnibus animalibus. 50.

Deſcriptio ſupremæ partis Arcæ, in qua erant homines ſecundum Buteonem. 51.

Diſputatio cum Hugone Sancti Victoris vtrum extra Arcam fuerint aliquæ manſiunculæ extrinſecus affixæ ipſi Arcæ in vſum animalium quæ nominantur amphibia. 52.

Animalia amphibia poſſe diu in aquis degere, nec aquatili pabulo prorſus indigere. 53.

Diſputatio de oſtio Arcæ: ex quo latere Arcæ fuerit oſtium, & in qua parte eius, ſupremane an media, an infima. 54.

Quomodo animalia facile potuerint aſcendere & ingredi in Arcam. 57. & 58.

Diſputatio de feneſtra Arcæ. 59.

Opinio Hebræorum, Arcam habuiſſe lumen à prægrandi quadam gēma fulgentiſſima. 60.

Aliorum opinio, in ſuprema parte Arcæ ſub tecto fuiſſe in circuitu plures feneſtras ſpeculari lapide vel ex vitro aut chryſtallo. 61.

Buteo vnam tantum facit feneſtram ſed perlucidam. 62.
Quanta fuerit feneſtræ magnitudo. 63.
Diſputatio qualis fuerit figura & forma ſtructuræ Arcæ: enarrantur variæ Auctorum opiniones & refelluntur. 64.
Prima opinio Origenis. 65. & ſequentibus.
Secunda opinio Hugonis. 69.
Tertia opinio Caietani. 72.
Quarta opinio Nicolai de Lyra. 73.
Quinta opinio Ioannis Buteonis. 75.
An tecti altitudo vnius tantùm cubiti, ſufficiens fuerit ad commodam eius decliuitatem & delapſum aquæ. 75.

DISPUTATIO. De Myſtica, id eſt, Allegorica & Tropologica interpretatione atque intelligentia Noetica Arcæ.

ARCAM Noe præter hiſtoriam rerum quæ narrantur à Moſe, præſignificaſſe multa Eccleſię Chriſti myſteria, dubitare ne dum negare fas non eſſe. 77.
Tractatur triplex Arcæ interpretatio myſtica, Secundum Phyſiologiam, Allegoriam, & Tropologiam. 78.
Pulcherrima diſputatio B. Ambroſij declarantis ſimilitudinem Arcæ & corporis humani quantum ad omnia, quæ de illa tradit Moſes. 77. & ſequẽtibus.
Quomodo Arca Noe ſecundum Allegoriam figura fuit Eccleſiæ Chriſti. 84. & ſequentibus.
Noe tam nomine quàm factis fuiſſe Chriſti figuram. 84.
De duplici quiete quam Chriſtus humano generi attulit. 85.
Quomodo paſtores, & Doctores Eccleſiæ, ſint velut ligna quadrata, e quibus conſtabat Arca. 87.
Quomodo veros Chriſtianos oporteat bitumine vngi intrinſecus & extrinſecus ad ſimilitudinem Arcæ. 88.
Quemadmodum in Arca diuerſitas erat manſionum pro diuerſitate animaliũ & hominum: ita in domo Dei manſiones multæ ſunt pro diuerſitate meritorum & præmiorum. 89.
Quid allegoricè ſignificet, Arcam fuiſſe ad vnum cubitum ſuperne collectam: quid, habuiſſe vnum oſtium à latere; & ex vna tantùm feneſtra lumen accepiſſe. 90.
Sicut Arca omnis generis animalia, & tam munda quàm immunda continebat: ſic in Eccleſia ſunt perfecti & imperfecti, ſunt boni & mali. 91.
Cur boni ſignentur numero ſeptenario, mali verò numero binario. 91.
Longitudo Arcæ denotabat fidem, latitudo Charitatem, altitudo celſitudinem diuinæ ſapientiæ, & perfectionis Euangelicæ. 92.
Arcam fuiſſe in imo amplam, in ſummo autem anguſtam; pulcherrime B. Gregorius applicat ad eccleſiam. 93.
Quemadmodum Arca Noe ſecundum Tropologiam fuerit figura viri ſapientis & perfecti, Origenis diſputatio. 94.
Quæ de Arca ſcripſit Moſes, ea præclare ad animam hominis accommodat Hugo Sancti Victoris. 95. & ſequentibus.
Quid ſit oſtium & feneſtra Animæ, per quæ illa exit foras vel ad actionem vel ad contemplationem. 97.
De quatuor modis quibus noſter animus exit foras ad actionem. 98.
De quatuor modis quibus eximus foras per contemplationem: & de quadruplici conſideratione creaturarum. 99.
Omnem creaturam his tribus vocibus loqui nobis: Accipe, Redde, Fuge. Accipe beneficium: Redde debitum: Fuge ſupplicium. Primam vocem, eſſe famulantis; ſecundam admonentis; tertiam, comminantis. 99.
Tres manſiones in Arca, ſignificare in Anima tria cogitationum genera. 100.

IN LIBRO UNDECIMO De iis quæ fuerunt in arca Noe; id eſt, de Hominibus, Animalibus, & Cibariis.

DE Nomine vxoris Noe, & vxorum filiorum eius ſecundum Beroſum Annianum, ſecūdum Gnoſticos, & ſecundum Epiphanium. Numero. 1.

Nec homines, nec animalia, dum fuerūt in Arca, vacaſſe generationi. 2.

Vbi fuerit Henoch tempore diluuij. 3.

Solum Noe dignum fuiſſe qui diluuij exitio ſeruaretur: ceteros autem ſeruatos eſſe tum illius cauſa, tum quò poſt diluuium reparandi generis humani auctores eſſent. 4.

Cur ſicut in exordio mundi Deus ex vno homine ceteros procreauit non itidē quoque fecerit poſt diluuium. 4.

*Diſputatio de mundis & immundis animalibus in Arcam ingreſſis; & quæ appellentur munda, quæ verò immunda animalia. 5.

Diſputatio, vtrum ante legem Moſis & ante diluuium fuerit diſtinctio mundorum & immundorum animalium. 6. & ſequentibus.

Multa quæ lege Moſis ſancita ſunt fuiſſe antea in vſu apud probos & pios viros. 8.

Diſputatur contra quoſdam Hebræorū Rabbinos, multa fuiſſe licita ante legem Moſis, quæ poſtea per eam legem Hebræis interdicta ſunt. 9.

Quid ſignificet illud: *Septena & ſeptena*, vtrum ſeptem tantùm, an verò quatuordecim: & item illud *bina & bina*, an ſignificet quattuor, an duo tantùm 10. & ſequentibus.

Cur Deus iuſſit in Arcam recipi plura de mundis animalibus, quàm de immundis. 12. & ſequentibus.

Cur de mundis animalibus nec plura nec pauciora quàm ſeptem in Arcam ingredi voluerit Deus. 14.

Quid tradat Ambroſius de virtute numeri ſeptenarij. 14.

*An, vt ſignificat Chryſoſtomus, contemnenda ſint myſteria numerorum quæ multi curioſe admodum ac religioſe ſcrutantur. 15. & ſequentibus.

Probabilis admodum ratio cur ſeptem de mundis animalibus ingreſſa ſint in Arcam. 18.

Explicantur quatuor dubitationes de animalibus ingreſſis in Arcam. 19.

*Cur ſicut in animalibus terreſtribus, non ita quoque in auibus poſita ſit diſtinctio mundarum & immundarum. 21.

Diſputatio quemadmodum animalia ex omnibus terræ locis adducta fuerint ad Arcam. 24.

Non fuiſſe adducta ab ipſomet Noe, vt ſignificat Philo. 24.

Non veniſſe animalia in Arcam ſua ſponte, quò iam inchoatum effugerent diluuium, vt videtur indicare Hugo. 25.

Fuiſſe animalia miniſterio Angelorum congregata & ducta ad Arcam. 26.

Reprehenditur Philo huiuſmodi ponens diſcrimen inter Arcam Noe & Paradiſum terreſtrem; quòd in illa fuerunt homines & de quolibet genere animalium; in hoc autem, homines tantùm & nullum animal. 27. & 28.

Tria genera animalium non eſſe in Arcam ingreſſa: vnum fuit Aquatilium, quibus nihil nocere poterat diluuium: alterum illorum quæ ex putreſcente materia generantur: tertium eorum quæ ex diuerſæ ſpeciei animalium commixtione procreantur. 29.

Sex ſpecies animalium ex putri materia naſcentium. 30.

Supradicta tria animalium genera non fuiſſe in Arca, demonſtratur ex narratione Moſis & probatur præclaro B. Auguſtini teſtimonio. 30. & 31.

De animalibus quæ fuerunt in Arca.

QVINQVE genera animalium ingreſſa ſunt in Arcam: Aues, Reptilia, Quadrupeda carniuora, Quadrupeda nõ carniuora & magni corporis, denique Quadrupeda non carniuora & minori corpore prædita. 32.

Exponuntur tres cauſæ cur Auctor in commemoratione animalium quæ ingreſſa ſunt in Arcam, admirabiles nec quibusvis notas quorundam naturas & vires breuiter indicare voluerit. 33.

Animalium reptilium quæ ingreſſa ſunt in Arcam, memorantur viginti quinque ſpecies. 34.

*Vbi ſint alati angues qui ſolo afflatu aut etiam obtutu propius accidentes interimant. 34.

*Vtrum viperæ in partu rumpantur & interficiantur à ſuis catulis. 35. & 36.

Quomodo intelligendum ſit illud quod ſcriptum eſt apud Eſaiam cap. 14. *De radice colubri egredietur regulus, & ſemen eius abſorbens volucrem.* 37.

De Baſiliſco qui Romæ ſub quodam fornice ſtabulatus, afflatu valde exitioſus Romanis fuit. 37.

*Mira de Tarantulis Apuliæ. 39.

Ab hac ſpecie diuerſam eſſe quæ vulgo Romæ Terrantula nominatur. 39.

Cur nullius fere animalis tam ſubtiliter & copioſe naturam ac mores perſecutus ſit Ariſtoteles vt Chamælæontis. 40.

*Vtrum Chamęlæon ſolo paſcatur aere, & in quoslibet mutetur colores. 41. & 42.

*Mira Scytalis ſerpentis natura. 43.

De variis & miris Serpentum generibus. 43. & 44.

De Hydro & Hydra. 45.

Carniuororum animalium quæ ingreſſa ſunt in Arcam, triginta quinque ſpecies exponuntur. 46.

*De Draconibus Atlantici montis, & qui ſunt ad Gangem fluuium; quorum oculi dicuntur eſſe lapilli pretioſi fulgoris ignei: de Draconibus item ex Aquila & Lupa generatis. 46.

De Panthera. 47.

De Tigri. 48.

De Lupo ceruario, qui & Thos nominatur. 49.

Lyncem è luporum genere eſſe: an differat à lupo ceruario: an eius vrina concreſcat in duritiẽ pretioſi calculi. 50.

Sphingen inter Simias numerari, & quale animal ſit, cuiuſq; ingenij & morum. 51.

De Hyæna. 52.

De Lycaone quale animal verè ſit & quale fingatur à Poetis. 53.

Vbi ſint feles volantes, & tamen ſine alis. 54.

De Leocrocuta. 55.

Quale animal Eale ſit. 56.

De Boa ſerpente. 56.

Mira forma ſerpentium qui ſunt in Calicut; quadrupedes enim ſunt, ſuillo capite ſine veneno, ſed nihilo minus tamen homines dentibus conficientes. 57.

De Tauro qui cornua habet mobilia. 58.

De Chao & Cæpho. 58.

Crocuta ex cane lupoque concepta, omnia dentibus frangens, protinuſq; deuorata conficiens ventre. 59.

*Deſcribitur admirabilis natura cuiuſdã beſtiæ, quæ Sclauonice appellatur Roſsomacha. 60.

DISPVTATIO.
De animalibus non carniuoris & magni corporis quæ Arcam ingreſſa ſunt.

HVIVSMODI animalium commemorantur quatuor & triginta ſpecies. 62.

*De Rhinocerote & Monocerote, ex Plinio Solino & Cardano mira traduntur. 62. & 63.

De Bubalo qui in Italia vulgo appellatur Buffalus. 64.

Ab hoc diuerſum eſſe quem Ariſtoteles & ſacra ſcriptura nominant Bubalum. 64. & 65.

Mira de Onagris quorum frequens in diuinis litteris eſt mentio. 66.
Quale animal ſit Vrus, deſcriptio Cæſaris. 68.
De Bonaſo & Biſonte. 69.
De Tarando qui colore fit aſſimilis cuicunque rei appropinquauerit. 70.
*De Struthiocamelo. 71.
Tragelaphus quale animal ſit. 71.
Muſſo proprium Sardiniæ animal, cerui pilo, magnitudine, cornibus arietinis retro curuis. 73.
*De Animali quod vulgo Magna beſtia appellatur, cuius vngula collo appenſa comitiali morbo auxiliari creditur, deſcriptio eius ex Cardano. 74.
*Inter Quadrupedes nullum animal viſum quibuſdam eſt mirabilius eo genere bouis quem fert Noua Hiſpania, & nominatur Hiſpanice Corcobado, id eſt, gibboſum: quod animal incredibile dictu eſt, quot vſus indigenis præbeat. 75.

DISPVTATIO,

De Animalibus non carniuoris & minori corpore præditis in arcam ingreſſis, quorum triginta ſeptem ſpecies commemorantur.

DE Hyſtrice. 76.
* Sciuri admirabilis ſolertia. 77.
De Machli. 78.
* Alce, quale animal ſit, eleganter deſcripſit Cæſar. 79.
*Quatuor genera Simiarum, & mira de Cercopitheco. 83.
*Allopecopithicon, Aethiopicum animal partim vulpi partim Simiæ ſimile quaſi crumenam habens ſub ventre qua catulos gerit, nec dimittit niſi dum lactare vult: cuius in hoc ſimilis eſt Chiurca. 85.
De Animali quod in Braſilla vocatur Tato. 86.
Octo ſpecies Caprarum. 87.
*Admiranda narrantur de Ibicibus. 88.
De quodam animali admirabilis naturæ, ſed innominato, ex narratione Cardani. 91.
De Marmota. 92.
*De quodam animali Iaponico quod cum ſit terreſtre, & magnitudine ac forma non diſſimile canis, certo quodam tempore frequentans mare paulatim ac membratim mutatur in piſcem. 93.
De Aiotocheli. 94.
Vtrum in Arca Noe fuerit auis, quæ appellatur Phœnix. 95.
*Num credibilia ſint quæ de Phœnice à multis prodita ſunt, an potius ea pro fabuloſis haberi debeant. 96.
An rationi philoſophicæ conſentaneum ſit, eſſe in rebus corruptibilibus ſpeciem aliquam quæ nullo tempore habeat niſi vnicum duntaxat indiuiduum. 97.
*Qualis ſit generatio Phœnicis. 98.
Si Phœnix eſt in rerum natura, fuiſſe eam probatur in Arca Noe. 99.
Diſputatur, Arcam fuiſſe abunde capacem omnium animalium, quæ in eam ingredi debebant. 100.
*Quæ fuerint olim munda animalia, demonſtratur ex ſacra ſcriptura: quæ verò animalia ruminent, docetur ex iis quæ tradit Ariſtoteles. 101.
Cur multis videatur incredibile Arcam illam fuiſſe capacem omnium animalium. 102.
De variis generibus eſcarum quæ illata ſunt in Arcam ad victum animalium & hominum. 102.
Vtrum animalia carniuora dum fuerunt in Arca veſcerentur carnibus. 103.
Præclara ſententia B. Auguſtini, docentis quatuor modis potuiſſe animalia carniuora ſine carnibus ſuſtentari dũ fuerunt in Arca. 103.
An quicquid eſt naturale alicui, non poſſit vllo modo remoueri ab eo. 104.
Dupliciter aliquid dici naturale, vel conſequens naturam ſpecificam, vel conſtitutionem indiuidualem. 105.
Probatur tripliciter nullum animal dum fuit in Arca, vſum eſſe pro cibo carnibus animalium. 106.
Diſputatio an omnium eſcarum & cibariorum quæ ad annuum victum animalium

malium ſatis eſſent, capax fuerit Arca. 107.
Etiamſi carniuora animalia dum fuerũt in Arca, nutrita ſint carnibus aliorum animalium; nihilominus tamen Arcam, vt à nobis deſignata eſt, fuiſſe omnibus animalibus capiendis ſufficientem. 108.

IN LIBRO DVODECIMO.

De diluuij generatione, incremento & ſtatu.

HISTORIAM diluuij tam diligenter à Moſe narratam eſſe, vt nihil quod alicuius momenti ſit, ad eam pertinens, ne à curioſo quidem lectore deſiderari poſſit. 1.
Cur Noe ſeptem diebus ante initium diluuij ingreſſus fuerit Arcam. 2.
An, cum dixit Moſes cœptum eſſe diluuium anno ſexcenteſimo Noe, fuerit ne tantùm inchoatus, an vero iam expletus ille ſexcenteſimus annus. 3.
Cum dicitur, diluuium eſſe factum menſe ſecundo, diſputatur reſpectu cuius anni dicatur ille menſis ſecundus. 4.
Opinio eorum qui cenſent diluuium eſſe inceptum in Autumno. 4.
Pleroſque auctores Eccleſiaſticos prodidiſſe diluuium incepiſſe verno tempore, quo ſcilicet tempore creatus fuerat mundus. 5. & ſequentibus.
Menſem qui fecit initium diluuij, appellari ſecundum, reſpectu anni ætatis Noe. 8.
De cauſis diluuij, quas Moſes duas fuiſſe ſignificauit. 9.
Philo tres cauſas diluuij tradit. 10.
De quinq; cauſis diluuiorum ſecundum Senecam. 11.
Reprehenditur Seneca dicens generale diluuium naturali neceſſitate fieri, nec ſemel tantum; ſed ſæpe factum eſſe, ſæpeque in poſterum fieri debere, & in eo omnia animalia hominesque prorſus occidere, & rurſus naturaliter regenerari. 12.
Ouidius diluuium Deucalionis deſcribens, tres cauſas eius indicauit. 13.
Diſputatio circa illa verba Moſis: *Et omnes fontes abyſſi magnæ rupti ſunt*, quænam fuerit illa abyſſus magna. 14. & ſequentibus.
An Abyſſus illa ſit is quem Plato & Poetæ veteres appellarunt Tartarum latentem intra terram, quem illi faciunt originem & finem omnium aquarum terreſtrium. 15. & 16.
An vocabulo Abyſſi intelligere oporteat ipſum Oceanum, qui altiſſime inundans omnem terram, effecerit diluuium. 17.
Sententia Caietani de fontibus abyſſi & de Cataractis cœli. 19.
Auctoris ſententia quid vocabulo Abyſſi Moſes ſignificauerit. 20.
Diſputatio de cataractis cœli apertis ad efficiendum diluuium. 21. & ſequentibus.
De varia ſignificatione huius vocis, cataractæ. 21.
Diſputatur, cœlum aſtriferum non eſſe apertum, vt hoc ſæculo putarunt Eugubinus & Oleaſter, & nonnulli etiam ante Bedam. 23. & ſequentibus.
Auctoris interpretatio, quid ſit, apertas eſſe cataractas vel feneſtras cœli. 26. & ſequentibus.
*Scripturam vſurpare nomen cataractæ ad ſignificandam ingentem ſiue bonorum, ſiue malorum abundantiam. 27.
*Tropologia huius loci ex Ambroſio. 29.
Diſputatio de pluuia quadraginta dierum, ex qua præcipue factum eſt diluuium. 30. & ſequentibus.
*Cur Scriptura nonnunquam diſtincte dicat aliquid factum eſſe tot diebus & tot noctibus. 30.
Vnde tam ingens & continua pluuia generari potuerit. 32.
Vtra fuerit cauſa principalior diluuij, aquane pluuialis, an terreſtris. 33.
*Morale documentum Chryſoſtomi circa hanc pluuiam. 34.
Quid ſignificet illud quod dixit Moſes, in articulo illius diei ingreſſum eſſe Noe in Arcam. 35.
Quo die Noe ingreſſus ſit Arcam. 38.
Quid ſit illud quod ait Moſes de Noe: *Et incluſit eum Dominus deforis*. 39.

*Præ-

*Præclara Chryſoſtomi diſputatio de malis,quæ paſsus eſt Noe intra Arcam concluſus.40.& ſequentibus.
Diſputatio vtrum omnes montes terræ aquis diluuij operti fuerint.43.
Refellitur opinio Caietani aientis ad vertices aliquorum montium non perueniſſe aquas diluuij. 44. & ſequentibus.
Diſcutiuntur quæ ab auctoribus tradita ſunt de altitudine montium Olympi, Atho & Atlantis. 46. & ſequentibus.
Nullum eſſe in terris montem qui mediam aeris regionem tranſcendat.48.
*Egregium contemnendæ vitæ, Platonis exemplum. 49.
Diſputatio, an diluuium peruenerit ad mediam vſque regionem aeris. 51.
Qui fuerint illi cœli quos B. Petrus ſignificat periiſſe diluuio. 52.
Quanto tempore durauerit diluuium omnem terram obruens. 55.
Cum Moſes ait aquas obtinuiſſe terram centum quinquaginta diebus, quæritur vnde tempus illorum dierum computari debeat. 55. & ſequentibus.
Refelluntur Stoici & Beroſus Annianus & Petrus Aliacenſis & alij qui putarunt diluuium ex cauſis naturalibus effici & prænoſci potuiſſe. 60. & ſequentibus.
Diluuiuum per Dei omnipotentiam eſſe factum, probatur ex ſacra ſcriptura 64. 65.
Nec ſecundum Platonem, nec ſecundum Ariſtotelem diluuiuum generale poſſe fieri. 66.
Quatuor rationibus probatur diluuium Noeticum non eſſe factum ex ſolis cauſis naturalibus.67. & ſequentibus
Argumentatio phyſica, quod aſtrorum vi & efficientia generale diluuium effici nequeat; nec per lumen aut motum, nec per genus aliquod influentiarum. 71. & ſequentibus.
Commemorantur auctores Ethnici, qui diluuij Noetici vel mentionem vel ſignificationem aliquam fecerunt. 74. & ſequentibus.
Quomodo intelligendum ſit quod ſcripſit B. Auguſtinus, nullis hiſtoricis notum fuiſse diluuium Noeticum. 78.
De diluuio Ogygis quod fuit mille viginti annis ante primam olympiadē. 79.
De diluuium Ogygis fuiſse eo tempore quo Iacob patriarcha annum circiter nonageſimum ætatis agebat: & poſt Noeticum diluuium annis ferme quingentis quadraginta. 81.
Reiicitur Ioannes Annius qui dixit idē fuiſse Ogygianum diluuium atque Noeticum. 82.
Animaduerſio in Iuſtinum, Clementem Alexandrinum & Euſebium, qui prodiderunt eo tempore contigiſse diluuium Ogygis, quo tempore Moſes eduxit populum Hebræum ex Aegypto. 82.
Diſputatur de diluuio Deucalionis: & primo quidem ſub quo rege Atticæ factum ſit. 83.
De tempore quo euenit diluuium Deucalionis, variæ Auctorum ſententiæ memorantur. 84.
Auctor ſequens Euſebium & Oroſium, Deucalioneum diluuium poſterius facit Ogygiano ducentis triginta annis, & cenſet incurriſſe in annum ætatis Moſis quinquageſimum, & fuiſſe poſt Noeti eum diluuium ſeptingentis circiter ac ſeptuaginta annis. 85.
Eodem ſæculo contigiſſe decem plagas Aegypti, diluuium Deucalionis, & Phaetontis incendium. 86.

IN LIBRO XII.
Qui eſt de diminutione & fine diluuij.

*DISPVTATIO theologica & moralis quomodo Deus dicatur recordari & obliuiſci tam bonorum quàm malorum. 1. & ſequentibus.
Quemadmodū debeat intelligi quod dixit Paulus Deo non eſſe curam de bobus. 4.
*Præcepta quæ per legem Moſis data ſunt de animalibus, ad quem finem data fuerint. 5.
De duabus cauſis propter quas incepit diminutio diluuij. 6. & ſequentibus.

Quis

Quis fuerit ille ſpiritus quē miſit Deus ad ſiccandas diluuij aquas. 11.
An ille ſpiritus intelligendus ſit Spiritus ſanctus, an ſol, an ventus aliquis. 12. & ſequentibus.
Vtrum ventus ille ſiccans aquas diluuij, naturaliter generatus ſit. 16.
An illius venti potentia ſiccandi aquas diluuij, fuerit naturalis. 17.
Quando facta ſit occluſio fontium abyſſi. 18.
Quoto menſe & quoto die menſis fieri cœperit decrementum diluuij. 21.
Animaduerſio in Ioſephum: cuius vel falſam eſſe ſententiam, vel mendoſam ſcripturam oſtenditur. 23.
*Morale documentum, quemadmodum Deus vitam ſeruorum ſuorum ex rebus ſecundis & aduerſis ſalutari temperamento miſceat, vt inter ſpem & metum cauti & tuti incedant. 24.
*Malorum hominum interitum dupliciter vtilem eſſe bonis. 25.
*De bonitate Dei non ſolum erga homines ſed etiam animalia. 26.
*Explicatur illa ſententia Salomonis: *Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas*. 26.
*Hiſtoria de ſingulari Xenocratis humanitate erga animalia ſimili eius quam in B. Franciſco enituiſſe legimus. 26.
*Polliticum documentum, ſi Deus ad ea quæ per ſe agere poſſet, vtitur miniſterio & opera creaturarum, quo magis bonitatem & beneficentiam ſuam demonſtret, & rerum à ſe creatarum conditionem commendet & ornet: eo magis id Principes imitari oportere cum miniſtros probos, prudentes ac fideles nacti ſunt? 28. & 29.
*Quemadmodum omnis creatura promptiſſime deſeruiat Deo, ſiue ad vltionem improborum hominum ſiue ad bonorum conſolationem & conſeruationem. 30.
*Ruperti ſuper hac hiſtoria Moſis allegorica interpretatio pertinens ad Chriſtum. 31.
Diſputatio de eo monte ſuper quo requieuit Arca. 32.
Baſim Arcæ non fuiſſe anguſtam ad ſimilitudinem carinæ nauis, ſed latam & planam. 35.
Diſputatio vnde computandus ſit menſis ille ſeptimus quo dicitur requieuiſſe Arca. 36.
Refellitur Caietanus qui huiuſmodi menſes faciens lunares, cuique tamen eorum non aſſignat niſi viginti nouem dies præciſe: idemque cogitur dicere quo die cœperunt diminui aquæ diluuij, eodem die reſediſſe Arcam ſuper montem. 37. & 38.
Diſputatio de diſcrepantia lectionis latinæ ab hebraica ſuper eo die quo requieuit Arca: nam ſecundum latinam fuit dies vigeſimus ſeptimus menſis ſeptimi, ſecundum hebraicam verò, fuit dies decimus ſeptimus. 42. & ſequentibus.
Latinam translationem vulgatam, vbi conſtat ſcripturam eſſe emendatam & integram, ſummæ fidei & auctoritatis eſſe oportere. 43.
Explicatur cōputatio illius ſeptimi menſis ſecundum lectionem hebraicā. 44
Exponitur computatio eiuſdem menſis ſecundum lectionem græcam & latinam. 46.
Diſputatio cum Caietano de illo decimo menſe, cuius primo die apparuerunt cacumina montium. 47. 48.
Qualis fuerit annus apud veteres, Græcos, Romanos, Aegyptios, etiam tēpore Moſis & Noe, ſecundum Caietanum. 51.
Refellitur opinio Caietani de magnitudine anni apud veteres, & docetur quot diebus conſtaret annus apud Aegyptios, Thebæos & Græcos. 52. & ſequentibus.
Moſem in deſcriptione menſium & dierum diluuij non omnes menſes & dies eius anni quo durauit diluuium, nominaſse, ſed eos tantum, quibus aliquid inſigne & memorabile contigit. 57.
Diſputatio quanta pars Arcæ demerſa fuerit aquis, cum aquæ in ſummo erāt incremento. 58.
Secundum Lyranum, Arca tredecim ferme cubitis demerſa aquis ferebatur. 62
Refellitur opinio Lyrani, tanquam rationibus partim falſis, partim dubiis ſubnixa. 63.
Vnde computandi ſint quadraginta illi dies, quibus tranſactis dicitur Noe aperuiſse feneſtram Arcæ. 67.

Diſputatur

Diſputatur qualis fuit illa feneſtra quam aperuit Noe. 67. & 68.

Cur Noe ſuis ipſe oculis non proſpexit per illam feneſtram an ceſſaſſet diluuium; ſed ad id explorandum dimiſit aues. 69.

Cur emiſſus à Noe coruus non ſit reuerſus ad Arcam? vtrum quia inuentis cadaueribus, in eorum paſtu detentus eſt, vt plerique arbitrantur? 70. & 71.

Excutitur diuerſitas lectionis græcæ & latinæ ab hebraica ſuper hiſtoria corui: nam ſecundum illas dicitur coruus non rediiſſe, ſecundum hanc verò exiſſe & rediiſſe. 72. & ſequentibus.

Si coruus non eſt reuerſus, cur ex eo non iudicauit Noe iam ceſſaſſe diluuium; ſicut id poſtea iudicauit ex eo quod non eſſet reuerſa columba. 75.

Cur Noe ad explorandum diluuij finem coruum & columbam potius emiſerit quam alias aues. 76.

Etiam Deucalionem in diluuio emiſiſſe columbam, narrat Plutarchus; vt id ex hac Moſis hiſtoria tractum eſſe dubitari non poſſit. 76.

Quomodo columba non inuenit locum vbi requieſceret, cum iam quadraginta diebus ante, cacumina montium nudata aquis apparuiſſent. 77. & ſequentibus.

Diſputatio circa illa verba Moſis: *Portans ramum oliuæ virentibus folijs*, quomodo olea virentibus frondibus, aut per vnum annum profundiſſime diluuio obruta conſeruari, aut ceſſante diluuio ex aquis extans tam breui tempore frondeſcere potuerit. 82. & ſequentibus.

Diſcutitur contradictio quæ videtur eſſe in narratione Moſis, primo dicentis, terram fuiſſe exiccatã primo die primi menſis anni ſexcenteſimi primi; mox verò ſubiungentis, arefactam eſſe terram die vigeſima ſeptima menſis ſecundi eiuſdem anni. 86.

Moſes ſecundum Caietanum tripliciter tempus diluuij computauit: primo reſpectiue ad initium diluuij; deinde reſpectiue ad annos Noe; denique reſpectiue ad annum tunc currentem, ſed in hoc refellitur Caietanus. 86. 87.

Diſputatio quanto tempore durauerit diluuium, & Noe manſerit in Arca. 88. & ſequentibus.

Confutatur Xenophon Annianus faciẽs quinque diluuia, & ſingulorum definiens tempora. 89.

Improbatur Ioannes Annius diluuium Noeticum faciens nouimeſtre. 89.

Refellitur Caietanus omne tempus diluuij ab initio eius vſque ad finem & egreſſum Noe ex Arca, determinans decem menſibus lunaribus, & inſuper viginti quinque diebus, id eſt, trecentis & quatuordecim diebus. 90. 91.

Diluuium duraſſe vnum annum integrũ ſolarem. 92.

*De egreſſu Noe & animalium ex Arca: Cur Noe nec ingreſſus nec egreſſus eſt Arcam niſi mandato Dei. 93.

Cur Deus iubens homines ingredi in Arcam ſeparatim nominauit viros & mulieres: iubens autem egredi, coniunctè nominauit eos. 95.

Cur opus fuerit nouo Dei mandato, vt Noe animalia educeret ex Arca: ratio allegorica & hiſtorica. 96. & 97.

De altari quod ædificauit Noe, & ſacrificio quod obtulit Deo. 98. 99.

Cur Noe qui cetera omnia nonniſi ex mandato & præſcriptione Dei fecerat, is non iuſſus, verùm ſponte ſua altare & ſacrificium fecerit. 101.

*Diſputatio Chryſoſtomi cur Deus à ſanctis illis Patriarchis corporalia ſacrificia fieri ſibi voluerit. 102. & ſequentibus.

*Explicatur illa ſententia: *Odoratus eſt Dominus odorem ſuauitatis.* Et vnde haberent illa ſacrificia corporalia, vt accepta eſſent Deo. 104. & ſequentibus.

Munera non tam eorum pretio, quam donantium ſtudio æſtimari & cõmendari, demonſtratur exemplo Artoxerxis Perſarum regis. 108.

Præclarum Platonis dictum, Deum nõn ad præſtantiam munerum ſibi oblatorum, ſed ad offerentium animum reſpicere. 109.

Gentiles poetas quod ſcriptura dicit Deum odorari ſacrificium in odorem ſuauitatis, detorſiſſe ad fabulas quas de diis finxerunt. 110.

Multiplex terræ calamitas & excidium

ex diluuio.113.
*Qualis ſit illa ratio cur Deus non vltra maledicere velit terræ propter hominem quia ſenſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.115.& ſequentibus.
*Cur homines ſtatim ab adoleſcentia ferantur ad vitia.118.& ſequentibus.
Reprehenditur Ouidij & aliorum poetarum ſententia, qui quatuor anni temporum ſiue tempeſtatum viciſsitudinem, dixerunt non fuiſse aureo Saturni ſæculo; cum ea naturali ordine & neceſsitate pendeat ex immutabili ratione motus cœleſtium corporum.129.

IN LIBRO XIIII.

Qui eſt

De Carnium eſu poſt Diluuium hominibus conceſſo: de non comedendo ſanguine, de Iride, &c.

QVANDIV Noe poſt natum Abraham vixerit.1.
*Deum in exordio Mundi tria dediſse homini bona, fœcunditatem naturæ, Excellentiam imperij, copiam cibi: eademq; dediſse eidem poſt Diluuium, verùm multis partibus inferiora.2.3.
Quemadmodum homo terrori ſit cunctis Animalibus.5.
*Valde notabilis ſententia B. Gregorij, eos qui præſunt alijs, nequaquam ſe timeri à ſubditis ſuis velle debere.6.
Continentiam ab eſu carnium, eorum, qui in primæua mundi ætate fuerunt, etiam Ethnici prædicarunt.7.& 8.
Tres cauſæ, cur poſt diluuium indultus homini ſit eſus carnium.9.
Tribus ex rebus maior poſt diluuium extitit hominis indigentia.10.
*Diſputatio vtrum licitus homini fuerit ante diluuium eſus carnium: & primò quidem exponitur ſententia Lyrani, Toſtati & Carthuſiani, quòd is fuerit inuſitatus & illicitus.12.& ſequentibus.
Altera opinio quod fuerit vſitatus & licitus: & hæc tribuitur Iuſtino martyri, expreſſe verò eſt Caietani, Franciſci de Victoria, & Dominici de Soto.16.& ſequentibus.
Tertia opinio Chryſoſtomi, Theodoreti, & B. Thomæ, quamque ſequitur Auctor, fuiſſe quidem licitum eſum carnium ante diluuium, ſed eum tamen apud probos & pios viros non fuiſſe in vſu.19.& ſequentibus.
Deum eſum carnium non feciſſe poſt diluuium ex illicito licitum; ſed indicaſſe tunc cœpiſſe indigentiam eius propter humanæ vitæ ac valetudinis infirmitatem.22.
*Confutatur opinio quorundam aientium plantas melioris eſſe alimenti, quàm carnes animalium.23.24.
*Poteſtas edendi carnes per indulgentiam permiſſa eſt homini à Deo, non autem præcepto aliquo impoſita, qua, qui virtutis cauſa vti nolunt, eos laude dignos eſſe.25.
Quæ fuerint prima Dei præcepta poſt diluuium homini data.27.
*Quatuor ſignificationes huius vocis, anima.29.
*Quomodo Deus requirat ſanguinem hominis de manu beſtiarum, interpretatio Ruperti, Caietani & aliorum.31.& ſequentibus.
Quomodo verum ſit; quicunque occiderit hominem, ipſum quoque occiſum iri.37.
*Quid ſit fundere ſanguinem hominis in homine, vt habet lectio hebraica.38.& ſequentibus.
*Quàm valida ratio eſſe deberet ad fugiendum homicidium, quod homo factus ſit ad imaginem Dei.42.
Quid ſit comedere carnem cum ſanguine, opinio Eugubini refellitur.45.& ſequentibus.
An comedere carnem cum ſanguine, ſit comedere animal ſuffocatum, vt interpretatur B. Chryſoſtomus.46.
*Quid ſit quod dixit Iob, contubernales eius optaſſe ſaturari carnibus ipſius.47.& ſequentibus.

An comedere carnem cum ſanguine, ſit, vt Caietanus exponit, comedere carnem viuentis animalis, vt lupus & leo faciunt. 50. & 51.
Secundum Lyranum & Toſtatum, quatuor modis intelligi poteſt, carnem comedi cum ſanguine. 52.
Cur Deus ſtatim poſt diluuium interdixit eſum ſanguinis. 53.
*Quinque cauſæ cur lex Moſis Hebræis prohibuerit eſum ſanguinis. 55.
*Cur vita animalis præcipue conſiſtat in ſanguine. 56.
*Cur in exordio Eccleſiæ interdictus ab Apoſtolis fuerit eſus ſanguinis. 59.
Cur in Eccleſia longo tempore apud quaſdam gentes abſtinentia ab eſu ſanguinis permanſerit. 63.
Qualis ſit illa ratio propter quam Deus vetuit comedi ſanguinem animalis: quia videlicet non oportet fundere ſanguinem hominis. 64. & ſequentibus.
Cur Deus Iridem appellet arcum ſuum. 71.
*De varietate ſignorum quibus Deus firmare ſolet promiſſa ſua. 73.
Quomodo intelligendum ſit Deum poſuiſſe Iridem pro ſigno vt recordaretur ipſe fœderis ſui. 75.
*Diuerſam eſſe debere contemplationẽ Iridis apud Chriſtianos, quàm apud Gentiles. 77.
De diſcrimine iuſtitiæ & miſericordiæ Dei. 77.
Vtrum quem Scriptura hoc loco appellat arcum cœleſtem, intelligere oporteat Iridem, an aliud quippiam, vt ſenſit B. Ambroſius. 79. & ſequentibus.
Refellitur opinio quorundam qui dixerunt nec pluuias fuiſſe, nec Iridem apparuiſſe vnquam ante diluuium. 82. & ſequentibus.
An Iris naturale ſignum diluuij eſſe poſſit. 85.
Opinio S. Thomæ & Caietani, quod Iris ſit naturale ſignum diluuij non cito venturi, examinatur. 87. & ſequentibus.
Quid ſignificet in Scriptura vocabulum hoc, Generatio. 91.
An Iris ſignum ſit omnino voluntarium non venturi diluuij, vt placet Lyrano & Toſtato. 92. & 93.
Auctoris ſententia quomodo Iris ſignũ ſit non futuri diluuij. 94.
*Quaſnam habeat Iris naturales proprietates, propter quas valde congruenter & apte adhibita ſit à Deo vt ſignum non venturi diluuij. 96.
*Quarum rerum naturalium, Iris ſit naturale ſignum, ex Seneca, Plinio & aliis. 97. & ſequentibus.
Miræ virtutes & effecta Iridis indicantur. 100.
Refellitur opinio quorundam, per quadraginta annos ante finem Mundi nõ apparituram in cœlo Iridem. 101.
*Hiſtoria Moſis de Iride quænam contineat myſteria. 104.
Quid eſt quod Iohannes in Apocalypſi vidit thronum Dei circundatum Iride. 105.
Triplex color Iridis, cuius rei figura ſit. 106.
Iris numquam explens circulum, quidnam myſtice ſignificet. 107.
Notabilis opinio Ruperti arbitrantis hiſtoriam illam Iridis non pertinuiſſe ad Noe & filios eius: nec vt ſonant verba, eſſe accipiendam, ſed propriè pertinere ad Chriſtum & ad credentes in eum: quæ tamen opinio refellitur non vt falſa ſed vt minime literalis. 108. & ſequentibus.
Refelluntur Ioannes Annius & Caietanus rati Noe poſt diluuium alios genuiſſe filios. 112. & ſequentibus.
Quid cauſæ fuerit cur Noe per trecentos quinquaginta annos quibus diluuio ſuperſtes fuit, nullum genuerit filium. 116.
An Chanaan filius Cham & nepos Noe genitus ſit intra Arcam durante diluuio, vt ſignificat Chryſoſtomus. 117. & ſequentibus.
*Sicut admirabilis fuit tam breui tempore tanta humani generis propagatio ex tribus filiis Noe, ita longe maius fuiſſe miraculum, fidem Chriſti breuiſſimo tẽpore per totum orbem eſſe propagatam, pulchra Chryſoſtomi diſputatio. 121. & ſequentibus.
An Noe primus omnium mortalium coluerit terram & conſeruerit vites, & cui

cui vſui fuerint homini vites ante Diluuium.123.
Vnde habuit Noe vites quas ſereret. 124.
Cur Noe poſt Diluuium tam cupidus fuerit bibendi vini, cuius potu per ſexcẽtos annos ante Diluuium caruerat.125.
Cur Noe non prius quæſiuit tritici fructum, quam vitis.126.
Cur Moſes enarrauit ebrietatem Noe, & pudendam eius nuditatem.128.
*Exponuntur quinque cauſæ cur Noe lapſus fuerit in ebrietatem. 129. & ſequentibus.
Senectutem magis quàm aliam hominis ætatem eſſe obnoxiam temulentiæ. 129.
*Quemadmodum potus vini temperandus ſit, vtilia veterum præcepta. 130.
Ebrietatem Noe ſine peccato accidiſſe. 132.
Potum vini non fuiſſe in vſu ante Diluuium.133.
De malo & damno ebrietatis. 134. & ſequentibus.
*Beatus Chryſoſtomus ebrietatem ſcite appellauit Dæmonem voluntarium. 134.
*Egregia Plinii ſententia de malo ebrietatis.135.
Exaggeratur indignitas caſus Noe. 136.
*Diuiſio hominum in bonos ac malos quàm ſit antiqua, & vnde originem ducat.137.
Tres cauſæ cur Cham ſignatè nominetur pater Chanaan. 138. & ſequentibus.
*Cur partes illæ corporis in quibus ſæuit libido, præ ceteris nominentur pudenda, & vnde is pudor natus ſit.140. & ſequentibus.
Cur earum partium nos magis pudeat quàm aliarum.142.
Narratio ebrietatis Noe quæ eſt apud Beroſum Annianum, excutitur. 144.
Opinio quotundam, Cham filium Noe, fuiſſe eum ipſum quem Ethnici appellarunt Zoroaſtrem, magicarum artium inuentorem.145.
*Cur improbi lapſu bonorum valde lætentur, luculenta Baſilij & Ambroſii oratio.147.& 148.
Eximia Sem & Iaphet aduerſus patrem ſuum Noe reuerentia & pietas commendatur. 149. & 150.
*Memorabile Conſtantini Magni exemplum de honorandis Eccleſiæ Prælatis, eorumque tegendis, ſi qua fuerint, erratis.151.
*Notabilis B.Gregotij ſententia, quemadmodum ſubditi ergo Prælatorum ſuorum vitia ſe gerere debeant. 152.
De tribus ſomni cauſis. 153.
Vnde Noe cognouerit quæ ſibi fecerat Cham.154.
Cur Cham dictus ſit à Noe filius minor. 155.
*Quomodo Cham, ſecundum Auguſtinum, figura fuerit Hæreticorum, & quæ vtilitas ex Hæreticis accidat Eccleſiæ Catholicæ.156.
Deſcriptio ſummæ improbitatis atque impietatis Cham ſecundum Beroſum Annianum.157.
Diſputatio cur non ſit maledictus Cham qui peccauerat, ſed filius eius Chanaan.160.& 161.
Diſputatio quomodo non ſit iniquum, aliquos propter peccata aliorum puniri à Deo.162.& ſequentibus.
*Vocabulum pœnæ tripliciter ſumi poſſe.163.
*Quomodo pœna ſæpenumero ſit medicina.164.
*Neminem puniri pœna ſpirituali pro alieno peccato.165.
Quomodo puniantur quidam pœna corporali propter aliena peccata. 166.
*Peccatum vnius, tribus modis deriuari poſſe ad alios.167.
*Diſputatio ſuper illis verbis Exodi capite vigeſimo, quibus dicitur Deum viſitare peccata patrum in filios, in tertiam & qnartam generationem. 170.& ſequentibus.
Quid ſit vindicare peccata in tertiam & quartam generationem.174.
Cur vt Deus punit quoſdam pto peccatis aliorum, non idem quoque facere poſsit Princeps vel Iudex. 176.
*Duplex genus diuinæ vindictæ vnum in hac vita, alterum poſt hanc vitam. 177.

*Quemadmodum humano iudicio poſſit quiſpiam pœna damnij affici pro alieno peccato.178.

*Notabilis ſententia B.Gregorii de variis modis quibus Deus punit hominum peccata.180.

Originem ſeruitutis apud homines ex peccato fuiſſe, egregia Chryſoſtomi & Auguſtini ſententia. 182. & ſeqq.

*Nouem bona in ſacris literis prædicta, promiſſa filiis erga parentes ſuos gratis & piis. 186. & ſequentibus.

Quod prædixit Noe Iaphet eſſe habitaturum in tabernaculis Sem, quinque modis poſſe intelligi. 190. & ſequentibus.

*Tabernacula Sem in quibus habitaturus erat Iaphet, pulchre interpretatur Rupertus priuilegia, & prærogatiuas Iudæorum, maximè vero ſacra eloquia quæ obtinuerunt poſteri Iaphet, ideſt, Gentes ad Chriſtum conuerſæ.193.

*Allegorica interpretatio huius hiſtoriæ de plantatione vineæ, de nuditate Noe, de filiorum eius benedictione & maledictione. 194. & ſequentibus.

*Quomodo Cham figura fuit Hæreticorum; Sem bonorum Prælatorum: Iaphet bonorum ſubditorum.195.& ſequentibus.

Strictim exponitur Cronologia omnis vitæ Noe.197.& ſequentibus.

*Declaratur quemadmodum vera fides & cultus Dei continuationem habuerit ab initio mundi.200.

Refellitur opinio eorum qui prodiderunt, genitum fuiſſe à Noe poſt Diluuium, quendam nomine Ionithum, de quo mira illi prædicant.202.& ſequentibus.

Cur tam pauca de Noe ſcripſerit Moſes cum in hiſtoria Abrahæ tam copioſus fuerit.205.

Vbi nam poſt Diluuim habitauerit Noe ſecundum Hæbreos & Beroſum Annianum. 206.

Cur poſt Noe, Sem & Iaphet, & vſque ad Abraham, nullus laudatæ virtutis ac pietatis vir memoretur à Moſe, diſputatio B. Auguſtini. 208.

*Præclarum Auguſtini documentum, non omnia quæ in diuinis libris, narrantur, latens aliquod habere myſterium, nec ad res futuras ſignificandas commemorari,209.

IN LIBRO XV.

De multiplicatione hominum poſt Diluuium ex tribus filijs Noe; & de prima origine gentium linguarum & regnorum.

CVR Moſes recenſere voluit gentes ex tribus filiis Noe ortas. 2.

Quemadmodum prima gentium vocabula dein de variata ſint maxime ob vanitatem Græcorum. 3.

Quomodo Ioſephus tres partes orbis partiatur poſteris trium filiorum Noe. 4.

Epiphanius tradit Noe ductis ſortibus cuique ſuorum filiorum aſſignaſſe eam terræ partem quæ ei ſorte obtigerat. 5.

Noe poſt Diluuium perluſtraſſe orbem, & pleraſque eius partes habitatoribus compleuiſſe, narratio Beroſi Anniani. 6.

Breuis & dilucida deſcriptio poſterorum Iaphet. 7.

Quam longe lateque per orbem dilatata fuerit poſteritas Iaphet. 9.

An Iaphet fuerit idem atque is quem Ethnici Iapetum nominarunt. 10.

Diſcuritur opinio Ioſephi quem multi ſecuti ſunt, Galatas oriundos eſſe ex Gomer filio Iaphet. 11.

Declaratur ex loco quodam Ezechielis, quæ gens fuerit Gomeritarum, & quam orbis partem tenuerit. 12.

Quæ gentes ortæ ſint ex Magog. 13.

De origine Medorum. 14.

Iones & Græcos originem duxiſſe & Iauan quarto filio Iaphet. 15.

An ex Ionibus orti ſint Athenienſes. 15.

Thubal quarum gentium auctor fuerit. 16.

Quæ

Quæ gentes proſeminatæ ſint ex Moſoch. 17.
Vnde originem duxerint Thraces. 19.
An poſteri Aſcenez fuerint Rhegini, vel Gothi, vel Germani. 19.
De origine Paphlagonum. 20.
An Thogorma parens fuerit vel Phrygum, vel Turcarum, vel Cappadocũ, vel Germanorum. 21.
An poſteri ipſius Eliſa inſulas maris Mediterranei, ipſamque Italiam primi incoluerint; & an præteruecti fretum Gaditanum, vſque ad inſulas Fortunatas peruenerint, quæ ab ipſis nominati ſint Campi Elyſij. 22.
Quæ regio fuerit Tharſis, & quid eo vocabulo ſignificetur in ſacris literis. 23.
Quanta olim fuerit potentia Cilicum. 24.
Quæ dicantur naues Tharſis, & quòd vocabulo Tharſis, ſignificetur interdum mare Mediterraneum & Oceanus Indicus. 25.
Quæ gens vel regio ſignificetur in diuina Scriptura vocabulo Cethim. 26.
De origine Rhodiorum. 27.
Omnes pene inſulas, & totius orbis littora, terraſque mari vicinas Græcis accolis fuiſſe quondam occupatas. 27.
Deſcriptio vnius & triginta poſterorum Cham, quos Moſes commemorat. 28.
Diſputatio quæ regio aut gens denotetur vocabulo Chus, vtrumne Aethiopia an Arabia. 29.
Sephora vxor Moſis fuerit ne Aethiopiſſa. 30.
Zara rex Chuſæorum exercitum habuit decies centenum millium, de quo quæritur an rex fuerit Arabum an Aethiopum. 31.
Diſcutitur opinio eorum, qui contendunt vocabulo Chus in Scriptura ſignificari Arabiam, non Aethiopiam. 32.
Duplicem cõſtitui debere Aethiopiam, vnam Orientalem, alteram Occidentalem. 33.
Cur Aegyptus dicta ſit ab Iſaia eſſe trãs flumina Aethiopiæ. 34.
Quo tempore fuerunt Danaus & Aegyptus fratres, à quo Aegypto terra Niliaca nominata eſt Aegyptus. 35.
Diſputatio de antiquitate Aegyptiorum 36.
Diſceptatio inter varias gentes de principatu antiquitatis. 37.
Phryges quo argumento probati ſint antiquiſſimi omnium mortalium. 37.
Paradoxum Gerardi Mercatoris facientis gentem Aegyptiorum, non modo vetuſtiorem diluuio, verum etiã æquæuam primis humani generis parentibus. 39.
Refellitur hæc opinio Mercatoris. 40.
Sententia Ioannis Annij de primis quindecim Dynaſtiis Aegyptiorum. 41.
Fabuloſum eſſe, ante diluuium, multas fuiſſe Dynaſtias Aegyptiorum. 41.
Cur terra Aegypti nonnunquam in ſacris literis appelletur terra Cham. 42.
Phut, Libyæ dedit colonos, qui deinde Libyes appellati ſunt. 43.
Qua re differant Saba filius Chus, & alter Saba filius Regma. 46.
De gente Sabæorum. 46.
De felicitate terræ Sabæorum. 47.
Qui ſint Heuilæi populi. 48.
Qui ſint Sabatheni, & Aſtabari. 49.
Quam gentem condiderit Regma. 50.
Qui fuerint illi Sabæi qui nominantur in primo capite libri Iob. 51.
De regina Saba quæ venit ad Salomonem. 52.
De duplici lapſu Ioſephi, altero circa reginam Saba, altero circa Dedam filium Regma. 52. & 53.
Quænam fuerit gens Dedanæorum, vtrum in Occidentali Aethiopia, an potius Idumæis vicina. 53. & 54.
Quare Moſes ſeparatim ab aliis filiis Chus, egerit de Nemrod. 54.
Primum regem vel tyrannum in terris poſt Diluuium fuiſſe Nemrod. 55.
Qualis fuerit Nemrod ingenio, moribus & factis, pulchre deſcribitur à Ioſepho & Hugone. 56.
Quomodo intelligendam ſit Nemrod

fuiſſe venatorem, & de vtilitate venationis. 58.
Quid ſignificet illud, Nemrod fuiſſe venatorem coram Domino, quatuor interpretationes. 59. & ſequentibus.
Diſputatio quiſnam fuerit Nemrod, & an fuerit is quem Ethnici appellant Belum patrem Nini, vt viſum eſt Euſebio, Hieronymo, Auguſtino. 61.
Diſcutitur contradictio quædam quæ videtur eſſe in iis quæ ſcripſit Auguſtinus de Nemrod. 61.
Fabuloſa quædam traditio de Nemrod & Ionitho filio Noe. 62.
Secundum Beroſum Annianum, Nemrod fuit Saturnus primus & pater Iouis Beli, auuſque Nini regis: quam opinionem acriter refutat Mercator. 63.64.
Mercator putat Nemrod fuiſſe eum quẽ Ethnici appellant Ninum: nec eum fuiſſe filium Chus, ſed pronepotem verum hæc ſententia refellitur. 64.& 65.
Auctoris ſententia, Nemrod fuiſſe Belum, patrem Nini. 66.& 67.
Diſputatio vtrum Nemrod primus Babylonis conditor & regnator fuerit, vt ſignificarunt Hieronymus, Auguſtinus, & Oroſius. 68.
Conciliantur variç Auctorum opiniones de conditore Babylonis. 73.
Exordium regni Babylonici incidiſſe in annum à diluuio exacto centeſimum octogeſimum quartum; in annum verò poſt diuiſionem linguarum octogeſimum tertium. 74.
Variæ interpretationes verborum illorum Moſis: *de terra illa egreſſus eſt Aſſur, &c.* 75.
Quanta fuerit vrbs Niniue, cum eſt condita à Nino. 77.
Quanta erat vrbs Niniue tempore Ionæ prophetæ. 78.
Lapſus Diodori Siculi prodentis Niniue ædificatam fuiſſe ſupra Euphratem. 77.
Diſputatio quis fuerit Aſſur conditor vrbis Niniue. 79. & ſequentibus.
Diſcutitur opinio Mercatoris de Aſſur. 79.
Auctoris ſententia, Ninum regem non fuiſſe Aſſur filium Sem. 80.
Vtrum Aſſur filius Sem, fuerit primus ędificator Niniue. 81.
Diſputatio de regibus Aſſyriorum. 82. & ſequentibus.
De tempore Beli, falſa Thali, Theophili & Lactantij ſententia affirmantium, Belum antiquiorem Troiano bello fuiſſe trecentis viginti duobus annis, & fuiſſe æqualem Saturni qui pater fuit Iouis. 84.& 85.
Cur Ninus primus regum omnium, nactus ſit ſcriptores rerum ſuarum. 86.
Animaduerſio in Dionyſium Halycarnaſſeum male ſentientem de amplitudine monarchiæ Aſsyriorum. 86.
Quot reges Aſsyriorum fuerint à Nino vſque ad Sardanapalum, variæ auctorum ſententiæ. 88.
Diſputatio quandiu ſteterit monarchia Aſsyriorum. 89. & ſequentibus.
Epiſtola Alexandri Magni ad Olympiadem matrem de duratione regni Aſſyriorum, & aliorum regnorum, plena mendaciorum. 89.
Ioſephus varie ſcripſit de duratione regni Aſsyriorum, quodam loco ſignificans ſtetiſse mille, trecẽtis & decem annis; alibi verò annis mille trecentis quinquaginta. 90.
Herodotus ait Aſsyrios per quingentos annos imperio Aſiæ potitos. 91.
Diodorus aſsignat regno Aſsyriorum mille trecentos ſexaginta annos: Velleius Paterculus e idem attribuit mille ſeptuaginta annos; Iuſtinus verò mille trecentos. 91.
Euſebius, Hieronymus, Auguſtinus, Cyrillus, Iſidorus, Beda, durationem imperij Aſsyriorum definierunt mille ducentis quadraginta annis. 92.
Paulum Oroſium inconſtanter locutum eſse de duratione Aſsyriorum. 92.
Animaduerſio in ſententiam Beati Auguſtini de duratione regni Aſsyriorum. 93.
Diſputatio quandiu ſteterit vrbs Niniue 94.& ſequentibus.
An Niniue ceciderit regnante apud Iudæos

Iudæos Ozia, vt vult Euſebius. 95.
Animaduerſio in opinionem B. Hieronymi, qui ſcripſit euerſam eſſe Niniuẽ regnante apud Medos Aſtyage, & apud Iudæos Ioſia. 96.
An, vt placet Beda & Hebræis, Niniue ſubuerſa ſit in exordio regni Nabuchodonoſor. 97.
Diſputatur contra Euſebium, nec vrbem Niniue, nec regnum Aſſyriorum funditus corruiſſe regnante Ozia. 98. & 99.
De tempore mortis Tobiæ. 100.
Babylonem, Hieruſalem, & Niniue ſæpe ſubuerſas & denuo refectas eſſe. 103.
Quando fuerit prima vrbis Niniue ruina. 104.
Satis credibile eſſe regnum Aſſyriorum ſtetiſſe mille trecentis & circiter nonaginta annis. 105.
Quænam gens fuerit Ludæorum. 107.
De origine & ditione Philiſtinorum. 108
Cum Philiſtæi non fuerint ex ſtirpe Chanaan, quomodo eorum terra pertinuerit ad poſſeſſionem Hebræorum. 109.
Quæ gens fuerit Caphthorim. 110.
Vocabulum Cyrene dupliciter in ſcriptura accipi. 111.
Multa de Sidone vrbe, & cur ea in ſacris literis cognominetur magna. 112. & 113.
De Hethæis vbi habitauerint, quantæ proceritatis & fortitudinis fuerint. 114.
De Iebuſæis. 115.
De amplitudine gentis Amorrhæorum, & varia habitatione, & inuſitata corporis proceritate atque immanitate animi. 116.
Heuæi vbinam habitauerint, & an ſint illi quos Scriptura appellat Rephaim 117. 118.
De Aradiis & Arado inſula. 119.
Diuerſos fuiſſe Sinæos à Cinæis, & vbi vtrique habitauerint. 120.
Diſputatio de Emath ciuitate & regione. 121.
An Emath pertinuerit ad ditionem Hebræorum, & ad ſortẽ tribus Nephtali. 123. & 124.
Cur Moſes capite decimo inter poſteros Chanaan non memorauerit Pherezæos & Chananæos, 125. & 126.
Ex vndecim populis, quos ex ſtirpe Chanaan genitos recenſet Moſes capite decimo, qui nam ab Hebræis deleti fuerint, & quatenus. 127.
Cur Heber ſpecialiter nominetur filius Sem, cum fuerit pronepos eius, diſputatio B. Auguſtini. 131.
Diſputatio vtrum Sem fuerit natu maximus filiorum Noë. 132.
Diſputatio cum Hebræis qui Sem faciunt minimum fratrum ſuorum. 135.
Si Sem primus fuit filiorum Noe, & natus quingenteſimo eius anno, quomodo cum biennio poſt diluuium fuiſſe centum annorum narrat ſcriptura? Examinatur ſolutio huius quæſtionis à Caietano tradita. 136. & ſequentibus.
De origine Aelamitarum & Perſarum. 140.
An Chaldæi orti ſint ab Arphaxad. 141.
De origine Lydorum, 142.
Quænam regio in Scriptura nominetur Haran, & quàm variè. 143.
De patria Sancti Iob. 144. 145.
Diſputatio an nomen Phaleg impoſitum ſit filio Heber, quia quo tempore natus eſt, diuiſio linguarum, & diſperſio hominum facta ſit. 146. & ſequentibus.
Proceſſus bellorum & victoriarum Nini regis. 149.
De fluuio Cophene. 150.
Saba filius Abrahæ quam gentem condiderit. 151.
Euſtathius citat librum quintum Ariſtotelis de rebus geſtis Alexandri. 150.
De Ophir & Heuila. 152. & ſequentibus.
Gryphes vbinam terrarum ſint cuſtodes & propugnatores auri. 154.
An Gryphi & Pegaſi ſint fabuloſa animalia. 155.
An Sem reſederit in Iudæa & vbi poſtea fuit Hieruſalem. 156.
De diſſonantia græcorum codicum à latinis & hebræis in enumeratione poſterorum Sem. 157.
Qualis diuiſio hominum fuit ante diluuium. 159.
Cum longe plures fuerint poſteri trium filiorum Noe, quàm quos recenſet Moſes, cur ipſe alios prætermiſerit. 160.

IN LIBRO XVI.

Qui eſt

De ædificatione turris Babel, de confuſione ac diuiſione linguarum ac diſperſione hominum.

HISTORIA ſcholaſtica refellitur dupliciter tum quod in ea ſcriptũ eſt, ædificationem turris Babel & confuſionẽ linguarũ contigiſſe poſt mortem Noe: tum quod progeniem Noe, dum ille vixit; non amplius viginti quatuor millia hominum multiplicatam facit. numero. 1. & 2.

Diſputatio, vtrum omnes homines qui tunc erant in terris, conuenerint ad ædificandam ciuitatem Babel. 3. & ſequentibus.

Examinatur opinio Caietani qui id negat. 3. & ſequentibus.

Quid ſignificet quod ait Moſes, terram fuiſſe vnius labij, & eorundem ſermonum. 3. & 4.

Quid vocabulo Orientis intelligendum ſit, cum dicitur filios Adam profectos ex Oriente veniſſe in campum Sennaar, & cur inde profecti ſint. 6. & 7.

*Moralis diſputatio Beati Chryſoſtomi, nunquam homines rebus ac bonis præſentibus eſſe contentos. 8.

Vtrum inter eos qui ex Oriente venerũt in campum Sennaar; fuerint Noe & Abraham. 9. & ſequentibus.

De duplici Oriente allegorica Philonis diſputatio. 12.

Ethnicos auctores meminiſſe aduentus illorum hominum in campum Sennaar. 13.

De Etymologia nominis Sennaar. 14.

*Pulchra Philonis oratio, quod improbi ſibi ipſis cauſa ſunt malorum & miſeriarum quæ eis contingunt: & quod ſapientes tractant ſe vt peregrinos in hoc mundo, inſipientes verò tanquam ciues. 16.

Plato tria facit genera habitationis hominum poſt diluuium. 17.

De quatuor cauſis cur ex lateribus ædificata ſit turris Babel. 18.

Quanta ſit firmitudo lateritiæ ſtructuræ. 20.

Refellitur Diodorus Tarſenſis, dicens ædificatores illius turris vſos fuiſſe calce non autem bitumine. 23. & 24.

Bitumen Babylonicum maxime idoneũ fuiſſe ædificiis. 25.

An tempore Moſis laterum vſus eſſet in ædificiis. 25.

*Diſputatio B. Gregorij ſupradictam hiſtoriam moraliter exponentis. 25.

Principem & auctorem ædificandi turrim & ciuitatẽ Babel fuiſſe Nemrod. 27. 28.

De triplici vſu turrium in ciuitatibus. 29

Calumnia Gentilium aduerſus hiſtoriã Moſis de ædificatione turris Babel. 32.

Philo depellit eam calumniam interpretando verba Moſis non hiſtorice, ſed allegorice. 33. & ſequentibus.

Vera depulſio illius calumniæ Gentilium. 36.

Poeticam fabulam de Gigantibus belligerantibus cum Ioue, & aſcenſum ſtruentibus in cœlum videri poſſe ex hac Moſis hiſtoria originem habuiſſe. 37.

Quantæ altitudinis turrim fecerint homines illi. 39.

An turris illa fuerit altitudine quatuor mille paſſuum, vt refert B. Hieronymus. 41.

Quænam de illa turri prodita eſſe videãtur ab Herodoto & Diodoro. 42.

De ſex cauſis quibus adducti videntur homines illi ad ædificandam turrem Babel. 44.

Nec propter metum diluuij nec incendij voluiſſe homines illos ædificare turrim. 45. & ſequentibus.

Quàm vehemens in homine ſit, ſed vitioſus & peruerſus amor laudis & famæ, egregia ſancti Chryſoſtomi oratio. 54. & 55.

Quanta ſit ſtultitia improborum flagitiis ſe nobilitari, & famoſos fieri geſtientium. 57.

Diſputatio cum Toſtato negante peccaſſe

caſſe illos homines ædificando ciuitatem & turrim.59.& ſequentibus.
Cum Deus præſens ſit rebus omnibus, quomodo dicatur deſcendiſſe vt videret ciuitatem & turrim quæ ædificabatur. 64.& ſequentibus.
*Moralia quædam documenta, quæ ex hoc deſcenſu Dei licet colligere. 65.
*Nec temere nec feſtinanter ad damnanda & punienda hominum peccata, eſſe procedendum, pulchra Chryſoſtomi oratio.68.
*Egregia Philonis ſententia de immobilitate Dei, & cur vocabula motus localis tribuantur Deo.69.& 70.
*B.Baſilius diſcrimen ponit inter videre Deum de cœlo quid agant homines, & inter deſcendere Deum de cœlo vt videat quid agant homines: verùm illud diſcrimen non eſſe perpetuum in ſacris literis. 71. & 72.
Quid ſignificet deſcenſus Dei ſecundum Rabbi Moſen Aegyptium. 73.
An illa verba, *Venite deſcendamus & confundamus ibi linguã eorum* locutæ ſint diuinæ perſonæ inter ſe vt quibuſdam viſum eſt. 74.& ſequentibus.
Verba illa locutum eſſe Deum Angelis. 76.
*Philonis oratio, quomodo Deus innumerabiles Angelos habeat ſuæ prouidentiæ adminiſtros, tam in cœlo, quàm in aere 78.79.
Notatur error Philonis, qui verba illa *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram* putauit locutum eſſe Deum Angelis.80.
*Admonitio lectoris vt caute legat libros Philonis: & cur illis permixta ſint multa parum conſentanea ſacris literis.81.
*Quemadmodum Deus loquatur ſanctis Angelis, præclara ſanctorum patrum Auguſtini & Gregorij diſputatio.82. & ſequentibus.
*Quid ſit Deum loqui aliquid Angelis, & quomodo reuelet ipſis quod ab eis ſciri aut fieri vult Deus. 85. & ſequentibus.
Deũ vti miniſterio & opera Angelorũ, facit ad ordinatam & decentem Dei prouidentiam, & ad commendandam Angelicę naturę dignitatem.87
Quomodo diuiſio linguarum fuerit pœna conueniens impietati & ſuperbiæ illorum ædificatorum, ex Auguſtino, & Caſsiano.88.
Quemadmodum pietas & humilitas cauſa eſt vnitatis & vnionis & congregationis; ita ſuperbiam & impietatem cauſam eſſe confuſionis, & diſperſionis B.Gregorij ſententia.90.
*Non minus perniciosam eſſe improborum concordiam; quam eſt perniciosa diſcordia bonorum, erudita Beati Gregorij diſputatio. 91. & ſequentibus.
Propter infinitam diuini intellectus perſpicaciam nõ ſolum ſimpliciter futura ſed etiam conditionaliter futura contingentia, Deo certè nota eſſe. 95.
*Infeliciſſimam & miſerrimam eſſe improbis, temporalem eorum felicitatem.97.
*Præclara Philonis ſententia, proſperitatem improborum lugendam & execrandam eſſe potius, quàm optandam aut inuidendam.98.
An tanta fuerit linguarum confuſio inter ædificatores turris Babel, vt nemo illorum quenquam alium ex illis loquentem intellexerit.100.
Cum accidit diuiſio linguarum, quanta hominibus illis contigerit perturbatio animi & confuſio.103.
*Comparatio eius quod accidit in ædificatione turris Babel cum eo quod euenit in die Pẽtecoſtẽs circa varietatem linguarum. 104.
Refellitur cauſa, quam ex Sibylla & Abydeno referunt Ioſephus, & Euſebius, cur omiſſa ſit ædificatio turris 105.
Cur gigas ille Nemrod, qui poſt diuiſionem linguarum in eodem illo loco remanſit & regnauit, non ſit perſecutus ædificationem turris, cuius ipſe auctor inchoandæ fuerat.
*Tres cauſæ, cur non tantùm vtile, ſed etiam neceſſarium fuerit homines toto orbe diſpergi 107.& 108.
Quomodo intelligendum ſit quod ſcribit Moſes, linguam illam, quæ prius vna omnium hominum fuerat fuiſſe confuſam.110.
Quàm multis rebus fecerit Deus memoriam

riam illius confuſionis linguarum, & diſperſionis hominum in omne poſterum tempus perdurare. 111.
Diſputatio vtrum lingua quæ ante ędificationem turris Babel fuerat communis omnium hominum, fuerit hebręa, ita vt ea ſit prima omnium linguarum 112. & ſequentibus.
Diſcutitur ſententia Theodoreti, aientis primam linguam fuiſſe Syriacam; hebræam verò donatam eſſe à Deo per Moſem. 112. & ſequentibus.
Putat Theodoretus, ſed falsò, originem appellationis Hæbreorum, non ab Heber, ſed ab ipſo Abraham eſſe repetendam. 116. & ſequentibus.
Eupolemus prodidit primum literarum inuentorem fuiſſe Moſen; & literas à Iudæis accepiſſe Phœnices, Græcos verò à Phœnicibus. 115.
B. Auguſtinus cenſet primam omnium linguarum fuiſſe hebræam, ſic appellatam ab Heber, quod ea poſt diuiſionem linguarum in ſola familia Heber manſerit. 118.
Quia ſolam familiam Heber non attigit pœna confuſionis linguarum, ex eo rectè argumentatur S. Auguſtinus, in ea tantum familia veram fidem & pietatem illo tempore viguiſſe. 119.
Non linguam tantùm ſed etiam literas & characteres hebraicos fuiſſe in vſu ante Moſem. 120.
Diſputatio vtrum Phaleg fuerit primogenitus ipſius Heber. 121.
Sententia B. Hieronymi affirmantis hebræam linguam omnium linguarum fuiſſe matricem. 122.
Diſputatio Toſtati de principatu vetuſtatis linguæ hebrææ. 123.
Qualis fuerit lingua hebræa ante captiuitatem Iudæorum, & qualis poſt illam fuerit. 124.
Quatuor rationes quibus probat Oleaſter primam omnium linguarum fuiſſe Chaldaicam, à qua diuerſa non fuerit à principio hebraica. 126.
Sententia Genebrardi de primatu antiquitatis linguæ hebrææ. 127.
Diſputatio qualis fuerit illa confuſio linguarum. 128.
Philoſophica diſputatio Philonis de mixtura, temperatura & confuſione in rebus naturalibus. 128.
Putat Philo quæ narrat Moſes de confuſione linguarum, non hiſtorice, ſed allegoricè interpretanda eſse. 129. & ſequentibus.
Orationem Moſis de confuſione linguarum eſse veram hiſtoriam probatur contra Philonem. 132. & ſequentibus.
Quemadmodum repente facta ſit confuſio illa & diuiſio ac multiplicatio linguarum. 135.
Philaſtrius cenſens ante turris Babel ædificationem, fuiſſe in vſu hominum diuerſas linguas refellitur. 137. & ſequentibus.
Diſputatio, an facta confuſione ac diuiſione linguarum, extiterint duæ & ſeptuaginta linguæ. 139. & ſequent.
Quid hac de re ſenſerint Origenes, Epiphanius, Hieronymus, Auguſtinus, Proſper. 140. & ſequentibus.
Quemadmodum Genebrardus exponat ex vna lingua, factas eſſe ſeptuaginta duas. 145.
Non ſingulis hominibus contigiſſe ſingulas linguas, ſed ſingulis tantùm familiis & gentibus. 147.
Cum turris Babel ædificabatur an fuerint tunc duæ & ſeptuaginta gentes. 148.
An illæ primæ linguæ fuerint quaſi matrices omnium aliarum linguarum; & an linguarum illarum aliqua perierit. 152. 153.
Cur priſci poetæ homines appellauerint Meropes, id eſt, partitæ vel diuiſæ voeis ſeu linguæ, triplex interpretatio. 154. & 155.
Ethnicorum calumnia aduerſus hiſtoriam Moſis de diuiſione linguarum diſcutitur. 156.
Ridicula Ethnicorum fabula de vna omnium animalium lingua. 156.
Vera ſupradictæ calumniæ Ethnicorum depulſio. 160.
Diſputatio, vtrum inter Arphaxad & Sale interponenda ſit generatio Cainan, quam habēt ſeptuaginta interpretes & Beatus Lucas, ſed hebræi & latini codices non habent. 163. & ſequentibus.
Refellitur opinio eorum quid dixerunt erraſſe

erraſſe Septuaginta addẽdo generationem Cainan; eorum autem errorẽ non per inſcitiam ſed ſcienter & bono conſilio ſecutum eſſe B. Lucam. 164. & ſequentibus.
Improbatur ſententia Caietani aientis libros hebræos & Latinos qui non habent generationem Cainan eſſe corruptos & mendoſos. 167.
Sale & Cainan nõ eſſe duo nomina eiuſdem perſonæ, vt viſum eſt Ioanni Lucido & Nauclero. 169.
Lippomanus & Canus putarunt veram eſſe generationem Cainan; ſed eam myſterij cuiuſdam gratia conſulto eſſe prætermiſſam à Moſe: horum ſententia examinatur. 171.
Excutitur opinio eorum qui arbitrantur nullam fuiſſe generationem Cainan, nec eam vel à Septuaginta vel à B. Luca eſſe proditam; ſed per aliorum vel inſcitiam vel incuriam fuiſſe poſtea libris eorum inſertam. 176.
Hæc quæſtio de generatione Cainan, quàm viſa ſit inexplicabilis venerabili Bedæ. 180.
A diluuio vſque ad ortum Abrahæ, ſecundum hebræos & Latinos codices, numerari annos ducentos nonaginta duos: ſecundum græcos autem, mille centum ſeptuaginta duos. 181. & ſequentibus.
De duplici alia diſcrepantia codicum græcorum ab hebræis & latinis circa generationes quæ recenſentur à diluuio vſque ad Abraham. 184.
Diſputatio, vtrum Abraham natus ſit anno ſeptuageſimo patris ſui Thare. 186.
Opinio Hebræorum, Lyrani & Caietani, Abraham eſſe natum anno Thare centeſimo trigeſimo, ſed refellitur. 187. & ſeq.
Annos Abrahæ quos nominat Moſes, nõ eſſe computandos ab ortu eius, ſed à liberatione ex incendio Chaldæorum falſa Hebræorum opinio. 189.
Si Abraham non eſſet natus anno (vt ait Moſes) ſeptuageſimo Thare, incertũ eſſet tempus natiuitatis eius, & Chronologia ſacra redderetur dubia. 193.
Si Abraham natus eſt anno ſeptuageſimo Thare qui vixit annos ducentos quinque, quomodo Moſes narret, Abraham poſt mortem patris ſui, cum ex Meſopotamia venit in terram Chanaan, fuiſſe ſeptuaginta quinque annorum. 196. & ſequentibus.
Abraham bis ex Meſopotamia profectũ eſſe in terram Chanaan, primùm viuo adhuc eius patre; cum eſſet ipſe ſeptuaginta quinque annorum: iterum, ſexaginta annis poſt, mortuo iam patre, cum ageret ipſe centeſimum trigeſimum quintum annum. 199. & ſeqq.
Diſputatio vtrum Sara vxor Abrahæ fuerit vera eius ſoror, non tamen vterina, vt ſenſerunt Clemens Alexandrinus, Lippomanus, Dominicus de Soto & Caietanus. 205. & ſequentibus.
Quinam auctores exiſtimauerint coniugium inter fratrem & ſororem non vterinam fuiſſe licitum tempore Abraham. 212.
Auctoris ſententia, Saram non fuiſſe germanam ſororem Abrahæ, ſed filiam fratris eius. 214. & ſequentibus.
Non fuiſſe tẽpore Abrahæ licitum coniugium inter fratres & ſorores. 220. & ſequentibus.
Apud quas gentes coniugia fratrum & ſororum erant vſitata & inuſitata. 225
Declaratur quomodo Abraham dixerit Geneſeos 20. Saram vere ſororem ſuã eſſe, filiam patris ſui, ſed non matris ſuæ. 227.
Vtrum Abraham fuerit primogenitus Thare, diſputatur probabiliter in vtramque partem. 228. & ſequentib.
Multa memorari in ſacris literis quæ per ſe non attingũt hiſtoriam ſacram; ſed quia coniunctionem aliquam habent cum iis quæ ad ſeriem & ordinem eius hiſtoriæ propriè ſpectant. 231.
Vtrum Abraham coniectus fuerit in ignem à Chaldæis, & inde mirabiliter à Deo liberatus, vt habet vetus Hebræorum traditio. 232. & ſequentib.
Improbabilem eſſe ſupradictam Hebræorum traditionem. 236.
An cum dicit Scriptura, Deum eduxiſſe Abraham de Vr Chaldæorum, illa vox, Vr, ſignificet ignem, an potius ſit nomen proprium certæ cuiuſdam vrbis vel regionis. 237. & ſequentibus
Quomodo intelligendum ſit quod ſcriptum

ptum eſt in libro ſecundo Eſdræ capite nono: *Tu Domine eduxiſti Abraham de igne Chaldæorum* duplex interpretatio. 240.& ſequentibus.

An Thare pater Abrahæ fuerit aliquando idolorum cultor. 243. & ſequentibus.

Quis primus inter mortales filius, memoretur eſſe mortuus ante patrem ſuum. 244.

Secundum Epiphanium & Suidam, tempore Sarug, qui fuit auus ipſius Thare, cœptam eſſe Idololatriam: ipſum autem Thare induxiſſe cultum ſtatuarum. 244.& ſequentibus.

Thare non fuiſſe in Chaldæa cultorem Idolorum, ſententia Philonis & B. Auguſtini, quæ probatur auctori. 247.& ſequentibus.

*Notabilis ſententia Philonis: Quò quis magis ſeipſum cognoſcit, eo magis ſui eſſe contemptorem, eoque magis proficere ad comparandam Dei cognitionem. 252.

Quia in libro Ioſue ſignificatur, Thare, cum habitabat trans flumen, id eſt, in Meſopotamia, fuiſſe Idolorum cultorem: fieri credibile eum dum fuit in Chaldæa veri Dei fuiſſe cultorem; inde autem profectum in Meſopotamiã, fuiſſe, inibi deprauatum, & ad cultum idolorum declinaſſe. 253. & 254.

Vtrum Abraham ſemper veri Dei cultor fuerit, an verò nonnunquam Idola coluerit, vt Philo ſignificat, & quibuſdã aliis viſum eſt. 255. & ſequentibus.

Egregiis auctoritatibus & rationibus firmatur Abraham ſemper fuiſſe veri Dei cultorem, 260. & ſequentibus.

INDEX LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE QVI EX ALIIS SACRIS LIBRIS ASSVMPTI

Cum cura in hoc ſecundo Tomo tractantur.

Geneſis capite 15.

EGO Dominus qui eduxi te de Vr Chaldæorum, vt darem tibi terram iſtam & poſſideres eam libro 16. numero 236. & 239.

Geneſis. 20.

Vere ſoror mea eſt, filia patris mei, & non filia matris meæ; & duxi eam in vxorem. lib. 16. num. 227.

Geneſis 25.

Iecſan quoque genuit Saba, & Dadan. lib. 15. num. 151.

Exodi 20.

Ego ſum Dominus Deus tuus fortis zelotes, viſitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. lib. 14. num. 170.

Leuitici 17.

Homo quilibet ſi comederit ſanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & diſperdam eam de populo ſuo; quia anima carnis in ſanguine eſt. lib. 14. num. 55.

Deuteronomij 2.

Heuæos quoque qui habitabant in Haſerim vſque Gazan, Cappadoces expulerunt qui egreſſi de Cappadocia, deleuerunt eos & habitauerunt pro illis. lib. 15. num. 110.

Deuteronomij 3.

Monſtratur lectus eius ferreus nouem cubitos habens longitudinis & quatuor latitudinis, ad menſuram cubiti virilis manus. lib. 10. nu. 17.

Deuteronom. 14.

Omne animal quod in duas partes findit vngulam & ruminat, comedetis. lib. 11. num. 101.

Deuteronomij 23.

Conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Meſopotamia Syriæ, vt malediceret tibi. lib. 15. num. 143.

Deuteronomij 24.

Non occidentur patres pro filiis, nec filij pro patribus, ſed vnuſquiſque pro peccato ſuo morietur. lib. 14. num. 176.

Deuteronomij 31.

Congregate ad me omnes maiores natu atque Doctores, & loquar audientibus illis ſermones iſtos, & inuocabo contra eos cœlum & terram. lib. 16. num. 120.

Ioſue 11.

Heuæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maſpha. lib. 15. num. 117.

Ioſue 19.

Vſque ad Sidonem Magnam. lib. 15. num. 12.

Ioſue 24.

Hæc dicit Deus Iſrael, trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor; ſeruieruntque Diis alienis. lib. 16. num. 253. 259. & 264.

Iudicum. 1. & 2.

Filij autem Cynei cognati Moyſis aſcenderunt de Ciuitate palmarum cum filiis Iuda in deſertum ſortis eius, quod eſt ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo. lib. 15. num. 120.

3. Regum. capite 4.

Erat cibus Salomonis per dies ſingulos triginta cori ſimilæ, & ſexaginta cori farinæ, decem boues pingues & viginti boues paſcuales, & centum arietes, excepta venatione ceruorum, caprarum, bubalorum, & auium altilium. lib. 11. num. 65.

3. Regum 10.

Sed & Regina Saba audita fama Salomonis venit tentare eum in ænigmatibus. lib. 15. num. 52.

4. Regum 7.

Ecce mercede conduxit aduerſus nos Rex Iſrael Reges Hetæorum & venerunt ſuper nos. lib. 15. num. 114.

4. Regum 16.

Aſcendit Rex Aſſyriorum in Damaſcum, & vaſtauit eam: & tranſtulit habitatores eius Cyrenem. lib. 15. num. 111.

1. Paralipomenon 18.

Percuſſit Dauid Adarezer regem Soba regionis Emath. *& paulo infra:* Cum audiſſet Thou rex Emath percuſſiſſe Dauid omnem exercitum Adarezer regis Soba; &c. lib. 15. num. 123.

2. Paralipomenon 3.

Hæc ſunt fundamenta quæ iecit Salomon, vt ædificaret domum Domini, longitudinis cubitos in menſura prima ſexaginta, latitudinis cubitos viginti. lib. 10. num. 25.

2. Paralipomenon 14.

Egreſſus eſt contra eos Zara Æthiops cum exercitu ſuo decies centena millia. lib. 15. num. 31.

2. Eſdræ capite 9.

Tu ipſe Domine Deus qui elegiſti Abram, & eduxiſti eum de igne Chaldæorum: & poſuiſti nomen eius Abraham. lib. 16. num. 240.

Iudith capite 5.

Populus iſte ex progenie Chaldæorum eſt: hic primum in Meſopotamia habitauit, quoniam noluerunt ſequi Deos Patrum ſuum qui erant in terra Chaldæorum, &c. lib. 16. num. 148.

Iob capite 1.

Vir erat in terra Hus nomine Iob. lib. 15. num. 144. & 145.

Iob 1.

Irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percuſſerunt gladio, Chaldæi quoque fecerunt tres turmas, & inuaſerunt camelos. lib. 15. num. 51.

Iob 31.

Si non dixerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius vt ſaturemur. lib. 14. num. 47.

Pſalmo 71.

Reges Tharſis & inſulæ munera offerent: Reges Arabum & Saba dona adducent. lib. 15. num. 46.

Pſalmo 119.

Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. lib. 15. num. 18.

Pſalmo 142.

Non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. lib. 8. num. 144.

Prouerbiorum 12.

Nouit iuſtus iumentorum ſuorum animas, viſcera autem impiorum crudelia. lib. 13. num. 26.

Eccleſiaſtici 3.

Qui honorat patrem ſuum, iucundabitur in filiis, & in die orationis ſuæ exaudietur, &c. lib. 14. num. 186.

Iſaiæ 14.

De radice colubri egredietur Regulus, & ſemen eius abſorbens volucrem. lib. 11. num. 37.

Iſaiæ 64.

Facti ſumus vt immundi omnes nos; & quaſi pannus menſtruatæ, vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. lib. 8. num. 142.

Iſaiæ 66.

Mittam ex eis qui ſaluati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes ſagittam, in Italiam & Græciam. lib. 15. num. 142.

Hieremiæ 46.

Procedant fortes Æthiopiæ, & Lybiæ tenentes ſcutum & Lydij arripientes & iacientes ſagittas. lib. 15. num. 107.

Hieremiæ 49.

Fugite & terga vertite, deſcendite in voraginem habitatores Dedan:

quoniam perditionem Eſau adduxi ſuper eum, tempus viſitationis eius. lib. 15. num. 54.

Hierem. Threnorum 4.

Maior effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, quæ ſubuerſa eſt in momento. lib. 14. num. 173.

Ezechielis 16.

Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cetæa. lib. 15. num. 116.

Ezechielis 18.

Ecce omnes animæ meæ ſunt, vt anima patris, ita & anima filij mea eſt: anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. lib. 14. num. 165.

Ezechielis 27.

De domo Thogorma, equos & equites & mulos adduxerunt ad forum tuum. lib. 15. num. 21.

Ezechielis 27.

Venditores Saba & Regma, ipſi negotiatores tui; cum vniuerſis primis aromatibus, & lapide pretioſo & auro, quod propoſuerunt in mercatu tuo. lib. 15. num. 50.

Ezechielis 27.

Habitatores Sidonis & Aradi fuerunt remiges tui. lib. 15. num. 119.

Ezechielis 30.

Æthiopia & Libya & Lydi & omne reliquum vulgus, & Chub & filij terræ fœderis cum eis gladio cadent. lib. 15. num. 44.

Ezechielis 43.

Iſtæ autem menſuræ altaris in cubito veriſſimo qui habebat cubitum & palmum. lib. 10. num. 26.

Nahum. 1.

Non conſurget duplex tribulatio; vel non vindicabit ſeu puniet bis in idipſum. lib. 9. num. 80.

Lucæ 16.

Factum eſt, vt moreretur mendicus & portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ: & chaos magnum firmatum eſt inter nos & vos. lib. 9. num. 87.

Lucæ vltimo.

Palpate & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. lib. 8. num. 78.

Ioannis 8.

Nos ex fornicatione non ſumus nati: vnum Patrem habemus Deum, & pater noſter Abraham eſt. lib. 16. num. 162.

Actorum 2.

Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus Inferni iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. lib. 9. num. 84.

Actorum 13.

Et deſtruens gentes ſeptem in terra Chanaan. lib. 15. num. 127.

Actorum 15.

Viſum eſt ſpiritui Sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris quam

hæc

hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum & ſanguine & ſuffocato, & fornicatione à quibus cuſtodientes vos bene agetis. lib. 14. Num. 59.

1. ad Corinthios 9.

Nunquid de bobus cura eſt Deo? lib. 13. num. 4.

1. ad Corinthios 15.

Alioqui quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui non reſurgunt? vt quid baptizantur pro illis? lib. 9. num. 92.

Ad Hebraos 11.

Fide Noe reſponſo accepto de iis quæ adhuc non videbantur metuens aptauit Arcam in ſalutem domus ſuæ per quam damnauit mundum: & iuſtitiæ quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus. lib. 9. num. 31.

1 Petri 3.

In quo & iis qui erant in carcere ſpiritu veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando quando expectabat Dei patientia in diebus Noe, cum fabricaretur Arca. lib. 9. num. 93.

1 Petri 4.

Propter hoc & mortuis euangelizatum eſt, vt iudicentur quidem ſecundum homines in carne: viuant autem ſecundum Deum in ſpiritu. lib. 9. num. 89.

2. Petri capite 2.

Et originali mundo non pepercit, ſed octauum Noe iuſtitiæ præconem cuſtodiuit. lib. 8. num. 2. & lib. 9. num. 33.

2 Pe-

2. Petri 2.

Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius & terra, de aqua & per aquam conſiſtens Dei verbo: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus periit. lib. 12. num. 52. & 53.

Apocalypſis 4.

Et Iris erat in circuitu ſedis ſimilis viſioni ſmaragdinæ. lib. 14. num. 105.

BENEDICTI PERERII
COMMENTARIORVM IN GENESIM
LIBER OCTAVVS, QVI EST De cauſa propter quam miſſum à Deo eſt Diluuium,

HISTORIA MOSIS

Ex capite ſexto libri Geneſeos.

CVMQVE cœpiſſent homines multiplicari ſuper 1.
terram, & filias procreaſſent, videntes filij Dei fi- 2.
lias hominum quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi
vxores ex omnibus quas elegerant. Dixitq; Deus, 3.
Non permanebit Spiritus meus in homine in æter-
num, quia caro eſt: eruntq; dies illius centum vigin-
ti anni. Gigantes autem erant ſuper terram in die- 4.
bus illis. Poſtquam enim ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum illæq;
genuerunt, iſti ſunt potentes à ſeculo, viri famoſi. Videns autem Deus 5.
quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis in-
tenta eſſet ad malum omni tempore; Pœnituit eum quod hominem feciſ- 6.
ſet in terra. Et præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinſe-
cus, Delebo, inquit, hominem quem creaui, à facie terræ, ab homine 7.
vſque ad animantia, à reptili vſque ad volucres cœli. pœnitet enim me fe-
ciſſe eos.

PRAEFATIO.

QVAE res in ſexto capite libri Geneſeos præcipue tractantur. Pri-
mùm enim cauſam exponit Moſes cur Deus generali diluuio to-
tius orbis terrarum, vniuerſum genus hominum atque animalium
(paucis exceptis) perdere ac delere voluerit. Deinde ſtructuram
deſcribit Arcæ iuſſu Dei à Noë fabricatæ, qua ipſe cum familia
ſua, & aliquot cuiuſque ſpeciei animalibus, Diluuij cladem eua-
dens, tanquam ſeminarium futuræ poſtea reparationis, & renouationis mundi,
conſeruaretur. Sed nos in priori parte huius Capitis, ideſt, in cauſa Diluuij ex-
plicanda, hunc octauum librum conſumemus. cauſam verò illati Diluuij docet
Moſes fuiſſe hominum illius temporis improbitatem, nequitiam & malitiam: non
qualemcunq; ſed enormem, immanem, intolerandam, quæq; modũ omnẽ & men-
ſuram excedens, Deum ceteroqui clementiſſimum, & humani generis amantiſſi-
mum, ad internecionem omnium pene hominum compulerit. Fuit autem homi-

Qualis fuerit improbitas hominũ ante diluuium.

num eius temporis improbitas quatuor maxime rebus inſignis. Primò, fuit ge- 1
neralis, ideſt, non paucorum hominum, ſed omnium, exceptis duntaxat octo,
qui ab exitio diluuij ſeruati ſunt: qui an omnes boni fuerint, an propter Noe ſan-
ctitatem alij ſeptem ſeruati ſint, non omnino certum eſt. Nec ea improbitas,
poſterorum Cain, hominum ſcilicet impiorum ac ſceleratorum tantùm fuit; ſed
ex ſanctiſſimis viris Seth & Enos progenitos etiam peruaſit: ita vt, qui propter
genus ex ſanctiſſimis parentibus ductum, & quòd ipſi diuinæ ſapientiæ, pietatis,
iuſtitiæ ac ſanctitatis profeſſores eſſent, filij Dei appellabantur, eadem mali con-
tagione infecti & corrupti fuerint. Fuit igitur generalis eo tempore hominum
malitia: quòd ſignificans Moſes: *Omnis, inquit, caro corruperat viam ſuam ſuper terram.*
Deinde non fuit mediocris aut tolerabilis improbitas, ſed ſumma, & ad extre-
mum perducta nequitia, & vt loqui ſolet ſcriptura, completa, vel conſummata
malitia. Quod indicauit Moſes, cum dixit, vidiſſe Deum quod multa malitia ho-
minum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tem-
pore. Nec verò fuit breuis improbitas, ſed longiſſimo tempore durauit per annos
ſcilicet prope ſeptingentos: vt admirari liceat incomparabilem Dei patientiam,
& longanimitatem, qui tandiu tantam morum peruerſitatem, & vitiorum colluuiẽ
ſuſtinuerit, expectans dum homines illi reſipiſcerent, & pœnitentiam agerent.
Sed illi ſecundum duritiam ſuam & impœnitens cor, theſaurizabant ſibi iram

Rom. 2. A

Dei. Illud denique magnitudinem malitiæ eorum hominum declarat, quod ſæpe
moniti, & diuinis comminationibus territi, & per centum annos arcam videntes à
Noe fabricari, certiſſimum futuri diluuij & generalis exitij hominum teſtimoniũ
& argumentum, nullo tamen modo à ſua impietate & prauitate reuocari potue-
runt. Hoc licet apertis verbis non dicat Moſes, ex eo tamen licet conijcere,
quod ſcribit Deum hominibus illis centum viginti annos indulſiſſe; ſpatium ſcili-
cet reſipiſcendi, & pœnitentiæ agendæ impartiens.

Locus Petri epiſt. 2. c. 2. Quomodo Noe præco fuerit iuſtitiæ.

Nec ad id perſuadendum non facit, quod B. Petrus poſterioris Epiſtolæ ſuæ
cap. 2. Noe appellat iuſtitiæ præconem: ex quo ſignificatur, eum hominibus 2
ſui temporis prædicaſſe iuſtitiam Dei, id eſt, iuſtitiam illam ſcelerum vindicem,
& vltricem, quæ eorum flagitia, niſi ab illis diſcederent, atrociſſimo eſſet
ſupplicio punitura. Vel prædicabat iuſtitiam, docens quàm æquum & iuſtum
eſſet colere Deum potius quàm creaturam, & diuinis iuſſis obſequi, & cæ-
leſtia atque æterna bona concupiſcere & ſectari potius, quàm terrena &
morta-

mortalia: vel prædicabat iuſtitiam, quæ ſeruanda & exercenda eſt erga proximum, abſtinendo ſcilicet & manus, & animum ab omni maleficio. Talis igitur tantaq; fuit improbitas illius temporis, quæ ſupplicium diluuij promerita eſt. Nec ab ſimilis futura eſt malitia, quæ generale illud orbis incendium in conſummatione ſeculi præcedet: quod non obſcure indicauit Dominus Luc. 18. & Matth. 24. cum dixit; *Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?* & *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet caritas multorum:* & Infra: *Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes & nuptui tradentes. Ita erit & aduentus Filij hominis.*

3 At enim Beroſus Annianus qualis quantave fuerit hominum eius temporis improbitas, ſubtiliter, & diſtincte enarrauit. Non me fugit, hunc Beroſum non eſſe verum illum à Ioſepho, Euſebio, Hieronymo, alijſque ſcriptoribus antiquis frequenter & honorifice nominatum: idque nos libro vndecimo noſtrorum commentariorum in Danielem quæſtione prima manifeſtis rationibus addiximus: ſed lubet nihilominus tamen in his commentarijs nonnulla ex eo libro deprompta commemorare: tum quòd ſint quædam narrationi Moſis ſatis affinia, & per ſe veriſimilia: tum etiam vt gratificer quibuſdam viris doctis, qui ſemel illius Beroſi Anniani ſtudio fideque occupati, quamuis poſteà grauiſſimis conuicti argumentis, eius tamen libri amorem ægre poſſunt exuere. Sic igitur ille prodidit in exordio ſuæ hiſtoriæ, cuius ante diluuium originem repetit: Ante aquarum cladem famoſam, qua vniuerſus perijt orbis, multa præterierunt ſæcula, quæ à noſtris Chaldæis fideliter fuerunt ſeruata. Scribunt autem, illis temporibus circa Libanum fuiſſe Enos vrbem maximam gigantum, qui vniuerſo orbi dominabantur. Hi vaſtitate corporis ac robore confiſi, inuentis armis omnes opprimebant; libidiniq; inſeruientes inuenerunt inſtrumenta muſica, & omnes delicias. Manducabant homines, & procurabant abortus, & in edulium præparabant. Commiſcebantur matribus, filiabus, ſororibus, maſculis & brutis, nihilq; ſceleris erat quod non admitterent, contemptores religionis & deorum. Tunc multi prædicabant, & vaticinabantur, & lapidibus incidebant ſua vaticinia de ea quæ ventura erat orbis perditione. Sed enim illi iſtis aſſueti deridebant omnia, cœleſtiũ illos ira atque vltione perurgente, pro impietate atque ſceleribus. Sic Beroſus Annianus.

Cur Auctor citet Beroſum Annianum, quem ipſe putat fictũ.

Beroſus Annianus de cauſa diluuij.

4 Verum quis credat, Ioſephum, qui omnia de Diluuio & Arca ab Ethnicis ſcriptoribus tradita vndecunq; ſedulo & curioſe collegit, hoc de cauſa diluuij tam expreſſum & luculentum, & cum narratione Moſis tam apte congruens teſtimonium, ſi à vero Beroſo, quem toties ille rerum hebraicarum teſtem excitat, eſſet proditum, fuiſſe prætermiſſurum? Præſertim verò, cum breuem quandam Beroſi ſententiam de Diluuio & Arca Noe non omiſerit referre in primo libro Antiquitatum his verbis: Beroſus Chaldæus narrans de hoc diluuio Noe ſic ferè ſcribit: Fertur & nauigij huius pars in Armenia apud montem Gordyæorum ſupereſſe, & quoſdam bitumen inde abraſum ſecum reportare, quo vice amuleti homines eius loci vti ſolent.

Ioſephus Iudæus.

CAPUT SEXTUM.

Cumq; cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram, & filias procreaſſent. *Tex. 1.*

HIS verbis denotauit Moſes tempus quo cœpit in terris vigere intolerabilis hominum malitia, quæ diluuij vindictam meruit. Quo tempore, inquit, humanum genus multiplicari cœptum eſt, eo tẽpore enormis hominũ nequitia vigere cœpit in terris. Multiplicari cœpit humanum genus viuente Adamo; quin etiam intra ducētos vel trecentos annos ab exordio mundi vehementer eſſe multiplicatum credibile eſt: cum ex ſacris litteris conſtet, poſteritatem Iacob per annos non amplius tre-

Exo. 12. F çentos in tantum fuiſſe multiplicatum, vt in ęgreſſu Hebræorum ex Aegypto ſex-
çenta millia bellatorum receuſerentur, exceptis mulieribus, paruulis & ſenibus.
Ninus rex Aſſyriorum imperium inijt annis poſt diluuium circiter ducentis quin- 5
Magnitudo exercitus regis Nini. quaginta: quo tam paruo temporis ſpatio adeo propagatum eſt humanum genus,
vt in ſolo Nini exercitu, peditum decies ſepties centena millia, equitum ducenta
millia, curruum falcatorum paulo minus decem millia & ſexcentos fuiſſe tradat
Diodorus Siculus. libro 3. capite 2. ex Cteſia ſcriptore Diodorus Siculus, cum igitur in exordio mun
di maximam fuiſſe humanæ naturæ fœcunditatem credendum ſit, magnam quo-
que id temporis hominũ multiplicationem breui eſſe factam non eſt dubitandum.

Quando cœpit ſecũdum Caietanum multiplicatio, & malitia hominum ante diluuium Quamobrem eam multiplicationem hominum, de qua Moſes hic loqui- 6
tur, factam eſſe putat Caietanus ab eo tempore quo Cain interfecit Abel, id eſt,
anno circiter trigeſimo & centeſimo ab orbe condito: tunc enim dixit Cain; *Omnis*
qui inuenerit me, occidet me. Sed vero ſimilius eſt, Moſen non de qualibet multiplica-
tione hominum eſſe locutum, ſed de numeroſiſſima & longe lateq; diffuſa. Verius
igitur dictu eſt, quod Ioſephus tradit primo libro antiquitatum, inſignem illorum 7
Ioſephus. hominum ante diluuium propagationem, & declinationem ad malum, ſeptima
poſt Adamum generatione contigiſſe. Scribens enim de poſterorum Seth hone-
ſtis ſtudijs, egregijſq; virtutibus, ſubiecit: Hoc modo inquit, per ſeptem genera-
tiones perſeuerauerunt vnum Deum colentes omnium rerum dominũ, ſemperq;
virtutis reſpectum habentes. Procedente dein tempore à patrijs inſtitutis dege-
nerauerunt, neque humana iura ſeruantes, neque Deo conſuetos honores perſol-
uentes: & qui prius certatim virtutem exercuerant, poſtea duplo maiori ſtudio
Theodoretus. malitiam conſectabantur; atque ita Deum infenſum ſibi reddiderunt. Hæc Io-
ſephus; quibus affinia ſunt quæ tradit quæſtione in Geneſim 47. Theodoretus:
Poſteri Seth (ait Theodoretus) tanquam pij & boni, cognominati ſunt filij Dei: ſe-
paratum enim erat genus Seth, & non permiſcebatur cum cognatione Cain, pro-
pter illatam ei à Deo maledictionem. Multo autem poſt tempore (nam poſt annos
plus mille diluuium induxit Deus) videntes filias cognationis Cain ſpecioſas, &
illecti (vt veriſimile eſt) inſtrumentis muſicis ab eis excogitatis (Thubal enim in-
ter eos florens, pſalterium, & cytharam inuenerat) permiſti ſunt illis, & contami-
nauerunt nobilitatem ſuam. Hæc Theodoretus. Horum ego ſententię libenter ac- 8
cedo. Etenim probabile admodum eſt, per illud tempus ſeptimæ ab Adamo gene
rationis, illam notabilem humani generis deprauationem cœpiſſe: tunc enim po-
lygamiam coli cœptam, exemplo Lamech conijcitur; tunc tranſlatus eſt Henoc,
qui ſeptimus fuit ab Adam: videlicet, ne malitia, quæ vigere incœperat, immuta-
ret cor eius, & ne fictio deciperet animum illius, vt in quarto capite libri ſapientię
ſcriptũ eſt. Tunc per filios Lamech inſtrumenta muſica, laſciuiæ & luxus irritamẽ-
ta, & arma, belligerandi & crudelitatis exercendæ inſtrumenta fuere adinuenta.

Non permitto mihi nec eas quidem opiniones præterire, quas falſas & ab- 9
ſurdas iudico, ſi vel à magnis viris proditæ, vel magnis viris attributæ ſunt: cum
ſatius ſit, omnium quæ memorabilia ſunt, lectori copiam fieri, & quæ improbamus
Memorabilis hiſtoria, ſed falſo adſcripta Methodio ex Magiſtro Hiſtoriæ Scholaſticæ damnare potius quàm præterire. Magiſter Hiſtoriæ ſcholaſticæ in Hiſtoria libri
Geneſeos, capite 31. neſcio quam memorat Methodij ſententiam, quæ ad hunc
locum Moſis pertinet; Tradit enim, Methodium tempus quod fuit ab exor-
dio mundi vſque ad diluuium, in tres fere chiliadas annorum digeſſiſſe. Et quin-
genteſimo anno primæ chiliadis poſt orbem conditum, filios Cain abuſos eſſe
vxoribus fratrum ſuorum nimijs fornicationibus: ſexcenteſimo anno mulieres ver
ſas in veſaniam, ſupergredi viros, & ſic illis abuti cœpiſſe: mortuo Adam, Seth co
gnationem ſuam a cognatione Cain ſeparauiſſe. Adam namque viuens, commix-
tionem eorum fieri prohibuerat; & habitaſſe Seth in Cordan quodam monte pro
Gen. 4. ximo Paradiſo; Cain autem in campo, vbi occiderat Abel. quingenteſimo anno
ſecundæ chiliadis exarſiſſe homines in mutuos concubitus: ſeptingenteſimo au-
tem anno eiuſdem chiliadis filios Seth concupiſſe filias Cain: & inde ortos eſſe

 gigantes;

gigantes: denique incœpta iam tertia chiliade veniſſe diluuium. Hæc Magiſter
10 Hiſtoriæ Scholaſticæ ex Methodio refert. Sed hæc falſa ſunt, & afficta Methodio. Nituntur enim manifeſto errore chronologiæ, computaris ab exordio mundi vſque ad diluuium plus duobus annorum millibus; cum tempus illud non niſi mille ſexcentorum & quinquaginta ſex annorum fuiſſe exploratum certumque ſit. Qua de re diligenter à nobis diſputatum eſt in ſeptimo libro prioris tomi Commentariorum noſtrorum in Geneſim, in Diſputatione de chronologia eius temporis, per tres eius quæſtiones.

11 Ceterùm non eſt illud nouum, vel obiter hoc loco conſiderandum: Cum multiplicari cœperunt homines tunc eos fieri cœpiſſe deteriores: vt, quod eſt apud Eſaiam capite nono, vere hic poſſit dici: *Multiplicaſti gentem, ſed non magnificaſti lætitiã.* Et ipſa quidem multiplicatio hominum, ingens ſanè benignitatis diuinæ beneficium erat, magnumq; bonum humanæ naturæ, vt ad pietatem & religionem aduerſus Deum augendam potius, quàm ad Dei contemptum, ſui corruptionem, aliorumque violentam oppreſsionem proficere debuerit. Sed non decebat propterea Deum parciorem ad benefaciendum eſſe, quòd eius beneficijs ad eius contemptum, ſuique perniciem abuſuri eſſent homines. Paucis hoc, ſed elegantibus verbis expreſſit Ambroſius in libro quem ſcripſit de Noe, & Arca, cap. 3. Sed abſoluam quod paulo ſupra orſus ſum dicere, in ipſa multiplicatione hominum non multiplicari virtutem, ſed flagitia. Sic profectò vſu venit, vt paucitatis hominum atque paupertatis comes ferè ſit induſtria & frugalitas: multitudinis verò & opulentiæ, ſocordia & nequitia. Licet hoc animaduertere in multis quondam florentiſſimis ciuitatibus, rebuspublicis atque imperijs, quin etiam in piorum hominum congregationibus prudenter ordinatis, & diu ſanctitatis laude inclytis. Cum enim pauci erant homines, & haud magnis naturæ ac fortunæ præſidijs, & ornamentis inſtructi, complures eorum fuiſſe proditum eſt, egregios viros cũ priuatis ſtudijs & moribus, tum publicis muneribus tractandis, rebuſque domi ac militię gerendis: contra vero multiplicatis hominibus, prolatato imperiò, opibuſque priuatim & publice auctis, paulatim labente diſciplina pleroſque degenerauiſſe, & in dies factos eſſe deteriores, donec eo nequitiæ venrum ſit, vt quæ prius apud eos fuerant incitamenta virtutum, & clarorum facinorum præmia, eadem poſtea fuerint vitiorum irritamenta, & maleficiorum pretia. Exemplis Græca & Romana, ſed præter omnes Chriſtiana referta eſt hiſtoria.

[illegible] obſeruatio q̃d in paucitate hominũ magis viget virtus q̃ in multitudine.

Ambroſius.

12 Sed quam eius rei cauſam exiſtimare oportet? An etiam in rebus humanis, vt in naturalibus, virtus vnita fortior eſt, quàm diuiſa? In paucitate autem hominum magis vnita eſt virtus meliuſq; ab omni contagio mali ſeruari poteſt illibata quàm in multitudine. An multitudo magis patet externorum vitiorum malorumq. contagioni? An potius quia multitudo obnoxia magis eſt inteſtinis diſſidijs & diſcordijs? Concordia namq; paruæ res creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. An quod ipſa paucitas hominũ, infirmitas virium, tenuitas opum, æmulatio meliorum, & metus potentiorũ, homines cohibent ne defluant ad vitia? An denique flagrans cupido, ſibi & patriæ libertatẽ, dominationis amplitudinẽ, & nominis gloriam per bonas artes cõparandi, aliarum rerum viliorum, nõ tantum vitiorum, cupiditates omnes aut extinguit, aut comprimit, eaque induſtrios facit, laborum patientes, audaces ſubeundis periculis, magniſq; rebus aggrediendis & patrandis promptos & alacres? Hac certè ratione amplificatum eſſe imperium Romanum diſputat B. Auguſtinus libro 5. de Ciuit. Dei cap. 12. & ſequentibus.

13 Verum quid ſibi vult Moſes hoc loco dicens: *Cum multiplicati eſſent homines ſuper terrã, & filias procreaſſent?* quid ſignificat illud, *Et filias procreaſſent?* nũ antea nõ generabantur feminæ? vnde igitur vxores ducebãt, aut vnde filios procreabant? Equidẽ reor ſignificari illis verbis in illa magna multiplicatione hominũ, præcipue multiplicatas eſſe feminas, vt longe plures tunc quã antea generarentur. Hoc ſi ad phyſiologiam referatur, veriſimile eſt eo accidiſſe, quod propter illorũ hominũ intem-

perantiam Veneris,&cibi,potuſq; & propter luxum,aliaue corporis atque animi
vitia vehementer debilitata facultate generatrice, quæ eſt in viro, vigoreq; ſemi
nis virilis labefactato,crebrior ac numeroſior feminarũ generatio extiterit: quã-
obrem multitudine ſimul ac pulchritudine mulierũ illectos homines eius ætatis,
multas duxiſſe vxores,&,repudiatis prioribus,alias atque alias pro ſua libidine aſ
ſumpſiſſe;quod lõgo tẽpore apud poſteros Seth inuſitatum fuerat. Habeo eius rei
duplex argumentũ.Moſes enim ſupra capite quarto de ſolo Lamech ſcribẽs eum
duas habuiſſe vxores,non obſcure indicauit tunc primũ incœptã eſſe polygamiã.
Gen.7.A. Deinde legimus,Noe cum vna tantum vxore, & filiorum eius ſingulos cum ſingu-
lis vxoribus ingreſſos eſſe in Arcam.

Videntes filij Dei filias hominum quod eſſent pulchræ, acce-
perunt ſibi vxores ex omnibus quas elegerant.

Verſic.2.

VIDETVR his verbis Moſes exaggerare voluiſſe hominum illius
temporis nequitiam,ſignificans eam fuiſſe tantã, vt non ſolum ſce-
lerata Caini ſoboles impietatem velut hæreditariam ex parente
ſuo trahens, in altiſſimo flagitiorum cœno volutaretur; ſed etiam
poſteri Seth, ſanctorum parentum nobilitate clari, ſtudio diuinæ
ſapientiæ illuſtres,& pietatis,& religionis erga Deũ profeſſione ve-
nerabiles,interdictã ſibi execratamq; à maioribus ſuis ſocietatem cũ Caini poſte-
ris coeuntes,grauius quàm illi peccarunt, in profunda ſcelerum omnium demerſi.
Pro illo vocabulo *Dei* cum dicitur *Filij Dei* Hebraice eſt *Elohim* quæ vox in 14
ſcriptura & ſingulariter pro vno veroq; Deo accipitur, & pluraliter pro Dijs; id
eſt, vel pro Angelis Dei, vel pro ſanctis viris, vel pro his, qui populorum iudices,
præſides, ac principes ſunt. Aquila, vertit hoc loco, *filios deorum*; ſignificans vel
Angelos, vel ſanctos; Symmachus, *filios potentum*. Paraphraſis Chaldaica habet
Hieronymus Oleaſter. *filios magnatum*; Pagninus reddidit, *filios Principum*; Hieronymus Oleaſter ſignifica-
ri putat homines eximia corporis proceritate ac robore ceteris præſtantes, ſcili-
cet ex quibus generati ſint gigantes, vt paulo poſt narrat Moſes. Ad eundem
Pſal.35. enim modum ſcriptura ſolet appellare montes Dei & cedros Dei, ad ſignifican-
Pſal.79. dam magnitudinis eorum celſitatem & altitudinem. Codices 70.interpretum hic
variam lectionem habebant, vt ex commentarijs veterum ſuper hoc loco, tam
Græcorum, quàm latinorum, intelligere licet: Alij enim codices habebant *An-*
Auguſt. *gelos*; alij verò, *filios Dei*. Nonnulli codices inquit Auguſtinus quæſt.3.ſuper Gene-
ſim & latini, & Græci habent non *Angelos Dei* ſed *filios Dei*, quos quidam iuſtos
homines fuiſſe crediderunt, qui potuerunt etiam Angelorum nomine nuncupa-
Mar. 1. ri. Nam de homine Ioanne ſcriptum eſt: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam*
qui præparabit viam tuam. Idem Auguſtinus libro 15, De ciuitate Dei, cap, 23. ſic
ait:Septuaginta Interpretes & Angelos Dei dixerũt iſtos,& filios Dei,quod quidẽ
Cyrillus Alexand. nõ omnes codices habent, nam quidam niſi,*filios Dei* non habent.]Sed Cyrillus li-
bro nono aduerſus Iulianum, emendatiorem cenſet lectionem quæ habet *filios Dei*
quàm quæ habet *Angelos Dei*: ex his patet, hanc noſtram lectionem veriorem eſſe,
& plane retinendam.
Quid ſignificetur per filios Dei, variæ interpretationes. Ceterum quid ſignificetur per filios Dei, perplexa admodum quæſtio eſt. Duæ 15
ſunt principales horum verborum interpretationes: ſed vtraque rurſus triparti-
to,vel quadripartito multiplicatur;velut vnius arboris duo brachia in multos dif-
fuſa ramos. Prior interpretatio eſt, per filios Dei ſignificaſſe Moſen Angelos, ſed
hæc trifariam diuiditur: quidam interpretantur bonos Angelos, qui pulchritu-
dine mulierum illecti degenerauerint cum illis commixti: Alij putant fuiſſe dæ-
mones, qui in proprijs ſuis corporibus cum feminis congreſſi ſint: putarunt enim
eos (quæ plurimorum fuit ſententia) vere, & naturaliter eſſe corporatos: multi
denique

denique arbitrati ſunt fuiſſe quidem dæmones, ſed eos non in proprijs corpori-
bus, quippe qui opinione iſtorum ſunt incorporei, verùm per corpora ab eis aſ-
ſumpta commiſtos eſſe cum feminis, & per ſemen non proprium, & naturale, ſed
ex viro acceptum, & muliebri vtero infuſum generaſſe filios: & huiuſmodi dæ-
mones appellant iſti ſuccubos, & incubos.

16 Hæc triplex interpretatio dupliciter refelli poteſt, vel demonſtrando, id quod
ab ipſis traditur de bonis Angelis, & de dæmonibus, eſſe falſum, quin etiam ab-
ſurdũ & impoſſibile: Verùm hac de re paulo infra dicturi ſumus in ijs quæſtionibus
quæ poſt explanationem huius loci pertractandæ ſunt. Vel refelli poteſt, oſtenden
do eiuſmodi tres interpretationes nullo modo cõgruere cum ſententia verborum
Moſis, ſed eſſe narrationi eius diſcrepantes, & plane cõtrarias. Chryſoſtomus pu- *Chryſoſt.*
tat, eã interpretationem hoc validiſſimo telo confodi. Numquã, inquit, in ſcriptu- *Hom. 22.*
ra, Angeli nominantur filij Dei quæ tamen appellatio non raro tribuitur homini- *in Gene-*
bus. Quin Paulus ad Hebræ. 1. Cui, inquit, Angelorũ dictum eſt, Filius meus es tu? *ſim.*
ſed de illis dictũ eſt; Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flãmã ignis. *Pſal. 103.*
At enim videtur Chryſoſtomo D. Scriptura contradicere in primo & trigeſimo *A.*
octauo capite libri Iob, Angelos nominans filios Dei. Verum vtrobiq; translatio
70. Interpretum quam ſequebatur Chryſoſtomus, non filios Dei habet, ſed Ange
los. Illud tamẽ ex Paulo petitum argumentum non eſt firmum; non enim omnẽ fi-
liationẽ Dei denegat Angelis Paulus, ſed naturalẽ & ſubſtantialẽ, qualis eſt Chri
ſti, nam adoptiua, quę fit per gratiæ participationem, nulla eſt ratio cur Angelis
non ęque quam hominibus poſſit attribui.

17 Verum enim vero Moſis verba, ne violente quidem detorqueri, ne dum apte & *Argumẽta-*
congruenter accommodari poſſe ad Angelos, ſiue bonos, ſiue malos, vel hoc vno *tio qua pro*
argumẽto concludi poteſt. Narrat Moſes, Deum generali diluuio perdere voluiſ- *batur, quos*
ſe omne genus hominum, paucis exceptis, propter intoleranda eorum flagitia *Moſes no-*
præſertim autem propter eorum peccata qui cum filij Dei appellarentur, nihilo- *minauit fi-*
minus tamen maiorum ſuorum degeneres, profeſſionis ſuæ obliti, humani deni- *lios Dei, nõ*
que, ac diuini iuris contemptores, ardentiſſima libidine cum impijs & impuris *fuiſſe Ange*
mulieribus copulati ſunt. Vnde multorum magnorumque ſcelerum & malorum *los ſiue bo-*
colluuies redundauit. Horum igitur peccata vt puniret Deus, Diluuium intulit. *nos, ſiue ma*
Non igitur propter Angelos, & eorum peccata, ſed propter ſolos homines eorum- *los.*
que flagitia miſſum eſt diluuium. Neque enim Dæmones periere diluuio, ſed ho-
mines; neque peccata dæmonum, ſed hominum diluuio vindicata ſunt.

18 Hinc efficitur, quos Moſes appellauit filios Dei, eos nullo modo vel bonos
vel malos Angelos intelligi poſſe. De ſolis enim hominibus locutus eſt Deus, cũ di
xit: *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt; eruntque dies illius centum*
viginti anni. Et rurſus: *Videns Deus quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio*
cordis intẽta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem feciſſet in terra. Et præcauẽs,
&c. Delebo, inquit, hominẽ quẽ creaui. & rurſus, *Cũ vidiſſet Deus terrã eſſe corruptã (omnis quippe*
caro corruperat viam ſuam) dixit ad Noe, Finis vniuerſæ carnis venit coram me, repleta eſt terra
19 *iniquitate a facie eorum, & ego diſperdam eos cum terra,* Vides Deum ſemper eſſe locutum
de hominibus, de Angelis verò, vel Dæmonibus nullum feciſſe verbum? Hoc argu
mentum & vidit ante nos Theodoretus, eoque aduerſus eandem interpretatio- *Theodo-*
nem quam nunc confutamus, in quadrageſima ſeptima quæſtione in Geneſim *retus.*
vſus eſt. Nam cum poſuiſſet hanc quæſtionem: Quoſnam Moſes vocauit filios
Dei? ad eam reſpondens, ſic ait: Quidam nimis ſtupidi, & ſtolidi exiſtimarunt eos
fuiſſe Angelos, putantes ſuæ forſan intemperantiæ patrocinium habituros, ſi An-
gelos eiuſdem criminis reos tenerent. Oportebat autem, eos audiſſe Deum ita di-
centem, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus in æternum quia carnes ſunt: erunt autem il-*
lorum centum viginti anni: & inde reſpicere, naturam incorpoream carnes non habe-
re, neque Angelos vitam habere tẽpore definitam: immortales enim ſunt. Dein-
de cum Theodoretus commemoraſſet alia verba Domini, quę nos paulò ante ex-

poſuimus,

poſuimus, ſubiungit: Hæc vtique omnia indicant, homines eſſe eos qui vitam ini-
quam amplexi ſunt. Quod ſi Angeli filiabus hominum permiſti eſſent, homines
fuiſſent ab Angelis iniuria affecti, quippe qui per vim eorum filias corrupiſſent:
iniuriam quoque paſsi eſſent à Deo creatore, eo quod Angelos ſibi ſeruiẽtes non
puniret. Verum hæc ne pater quidem mendacij dicere auderet. Multis enim ver-
bis docuit ſacra ſcriptura tum homines deliquiſſe, tum aduerſus eos diuinam ſen-
tentiam eſſe latam. Hactenus ex Theodoreto.

2. Interpretatio quadrifariã diuiſa qui fuerint filij Dei.
Oleaſter.

Altera, ſanè etiam principalis huius loci interpretatio eſt, per filios Dei ſignifi- 20
catos eſſe non Angelos, ſed homines tantum. Verùm hæc quadripartita eſt. Qui-
dam per filios Dei intelligi debere putant homines corporis proceritate ac robo-
re ceteris longe inſigniores, vt ſenſit Oleaſter; Alij, homines potentes, vti ſunt po-
pulorum iudices, præſides ac principes, vt placet Hebræis: nonnulli exiſtimant fi- 21
lios Dei eſſe appellatos quaſi ex aduerſo & è regione filiorum hominum. Solet au-
tem ſcriptura appellare homines, vel filios hominum eos, qui ſecundum carnem
ſapiunt: quos Paulus nominat animales: *Animalis, inquit, homo non percipit ea, quæ ſunt
Spiritus Dei*, quales autem iſtiuſmodi ſint, belle depinxit Dauid pſalmo quarto cum
dixit: *Filij hominum vſquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem: & quæritis mendacium?*

1. Co 3. A.

Paulus item: *Cum ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundum hominem
ambulatis?* Filij autem Dei nominantur, quorum eſt plane contrarium & ſtudium &
inſtitutũ, contraria mens & ſenſus, conuerſatio, mores & facta, qui terrenarum &
humanarum rerum contemptores cæleſtia & diuina bona concupiſcunt atque ſe-
ctantur, pietatis erga Deum, iuſtitiæ erga proximum, mortificationis erga ſeipſos
profeſſores atque cultores. Tales igitur longo tempore fuerant iſti, quos Moſes
appellat filios Dei, vel certe eorum maiores, propter quos ipſi, licet ſtudijs mori-
buſq; multum degeneres, eandem tamen appellationem retinebant. Hæc inter-
pretatio nec Auguſtino in libro 15. De Ciuitate Dei cap. 23. nec Ambroſio in li-
bro de Noe & Arca, cap. 4. diſplicuit.

Auguſt.
Ambroſ.

Sed illa per quam celebris, & magnorum ſcriptorum auctoritate valde nobili- 22
tata eſt interpretatio: quos vocat Moſes filios Dei, fuiſſe poſteros Seth: filias au-
tem, vel filios hominum, qui ex Caini ſtirpe progenerati fuerant. Cur autem po-
ſteri Seth appellarentur filij Dei, duplex ratio, & vtraque probabilis redditur.
Vel enim ſic appellati ſunt, quòd in eos bene competerent ea, quæ triplex præ-
dicta interpretatio tradit: nimirum poſteri Seth aut omnes, aut plerique erant,
corpore procero, robuſto, & formoſo, erantq; ipſi potentes & magnates, & prin-
cipes, & propter iuſtitiæ, religionis & ſanctimoniæ profeſſionem & cultum admo-
dum honorati & venerandi. Vel nominati ſunt filij Dei, quòd filij eſſent Seth, &
Enos: quorum vtrumque pietate & ſanctitate præſtantiſſimum fuiſſe accepimus,
& ab hominibus ſui temporis Dei appellatione nuncupatum. Suidas certe in voca- 23
bulo Seth confirmat, eum eſſe appellatum deum: tum propter excellentem eius
iuſtitiam, pietatem ac ſanctimoniam, tum propter inuentionem litterarum, &
ſcientiæ rerum cæleſtium. Enos autem primus mortalium ſingulari quadam ra-
tione cœpit inuocare nomen Dei, vt extremis verbis capitis quarti dixit Moſes.
Et hunc fuiſſe cognomento Dei ornatum, auctorem habeo Cyrillum libro nono
aduerſus Iulianum. Hos igitur duos viros cum principes generis ſui haberent,
ac prædicarent poſteri Seth; ob eam cauſam appellati ſunt filij Dei. Et hi quidem
longiſſimo tempore, vt eis à maioribus ſuis mandatum fuerat, poſterorum Cain
ſocietatem, connubia etiam & commercia vehementer refugerunt. Poſtea ve-
rò refrigeſcente religionis ſtudio cultuq; virtutum, feminarum Cainicæ ſtirpis
pulchritudine allecti amoreq; inflammati, eas duxerunt vxores: quarum flagi-
tioſa conſuetudine polluti & corrupti, in omnia ſeſe præcipitauerunt flagitia, ne-
quioreſq; etiam ipſis Caini poſteris euaſerunt. Mirum ſanè, ex tam ſancta & nu-
meroſa poſteritate Seth, vnum duntaxat fuiſſe inuentum Noe iuſtum, innocentem
Deoq; carum, & dignum quem Deus tanto miraculo ex Diluuij exitio ſeruaret.

Cur poſteri Seth appellati ſint filij Dei.

Seth aucto re Suida appellatus eſt Deus, & cur.

Cyrillus Alexand.

Huius

Huius extremæ interpretationis auctores ſunt quamplurimi: Chryſoſtomus homilia 22. in Geneſim, Auguſtinus libro 15. De ciuitate Dei, cap. 23. Theodoretus quæſt. 47. in Geneſim, Caſſianus collatione 8. cap. 21. Cyrillus libro 9. contra Iulianum, Rupertus libro 4. in Geneſim, cap. 12. B. Thomas in Prima Parte, quæſt. 51. art. vltimo.

Chryſoſt. Auguſtinus. Theodoretus. Caſſianus. Cyrillus. Rupertus. S. Thomas.

24 Illud autem: *Quod pulchræ eſſent*, habet alia lectio, *Quod bonæ eſſent*. Sed eadem eſt ſententia: nam vt Auguſtinus inquit eo loco quem paulo ante memoraui, ſecundum conſuetudinem ſcripturæ, vocabulum, bonum, ſæpe idem ſignificat quod, ſpecioſum & pulchrum corpore. Quanquam vocabulum hebræum quod hic eſt *tob*, non tantùm ſignificare bonum & pulchrum, ſed etiam magnum & procerum, firmat Oleaſter teſtimonio ſcripturæ, atque eam ſignificationem belle ad hunc locum quadrare putat, vt hic ſit ſenſus: filios Dei, id eſt, homines viribus præpotentes & ſtatura proceros elegiſſe ſibi vxores feminas valde proceras, vt ex his filios generarent robuſtos ac proceros, eaq; ratione ceteris hominibus præualentes, ſuo eos ſubiugarent imperio.

Oleaſter in Geneſim.

25 Præbet nobis hic locus Moſis ſalutare quoddam documentum. Hinc enim diſcimus quàm ſit noxia & peſtilens ſocietas & conſuetudo cum impijs, maxime verò per carnales voluptates cum mulieribus: quamobrem grauiſſimis verbis Deus Iudæis interdixit coniugia alienigenarum, vt videre licet Exo. 34. & Deut. 7. *Non ſociabis, inquit, cum eis coniugia: Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo. Quia ſeducet filium tuum ne ſequatur me, & vt magis ſeruiat dijs alienis: iraſceturq; furor Domini, & delebit te cito.* Commixtio Hebræorum cum Madianiticis mulieribus, quantam illorum cladem & ſtragem edidit? Commiſti ſunt (ait Dauid Pſal. 105.) inter Gentes, & didicerunt opera eorum. Ob hanc cauſam ſancti Patriarchæ, vt Abraam & Iſaac, noluerunt filijs ſuis vxores dare ex Chananæis, ne illi ad idololatriam delaberentur. Quia Salomon ardentiſſimo amore mulieribus alienigenis adhæſit, cum iam ſenex eſſet tantaq; ſapientia præditus, ab illis tamen vſque eo ſeductus eſt, vt deos earum publice coleret. Iudæos recens ex babylonica captiuitate reuerſos, mutuis connubijs mixtos eſſe cum alienigenis audiens Eſdras adeo grauiter tulit, vt præ doloris magnitudine pallium & tunicam ſcidiſſe, euelliſſeque capillos capitis, & barbæ dicatur: dolens, quod ſemen ſanctum commixtum fuiſſet cum populis terræ. Cuius admonitione & reprehenſione commoti plerique principes Iudæorum omnes illas vxores abiecerunt, vt in capite 9. & 10. libri Eſdræ proditum eſt.

Animaduerſio moralis. Num. 25. A. & ſeq. Gen. 24. A. Infra 28. A. 3. Reg. 11. A.

26 Illud quoque licet hic obſeruare, eos, qui valde boni & religioſi diu fuerunt, poſtea degenerantes, & conſuetudine improborum corruptos, fœditate vitiorum ac ſcelerum magnitudine inſigniores ceteris non rarò euadere. Cuius rei hanc fortaſſe cauſam licet conięctare: Omnis mutatio (vt Philoſophia docet, & ipſius Philoſophiæ parens experientia confirmat) è contrario fit in contrarium: ergo qui optimi ſunt, paulatim degenerantes, & ad vitia defluentes, mutantur in peſſimos. Vel propter ingratitudinem ipſorũ nõ agnoſcentiũ, vt oportet, Dei beneficia ſibi præter ceteros tributa, interdũ etiam illis abutentium ad iniuriã Dei, ſuamque & aliorum perniciem, iuſtum eſt, iſtos longiſſime proiectos à facie Dei, deſpectoſq; magis quàm ceteros mortalium, curæ & protectionis diuinæ auxilijs ſpoliari; quibus priuati, quaſi remotis frenis, præcipites ad ſcelera, & ad virtutem irreuocabiles feruntur. Denique magna ingenia excelſiq; animi non ferunt mediocritatem: in vtramque partem inſignes vel vitijs, vel virtutibus ſunt.

Sæpe optimos viros peccãdo in ſceleratiſſimos euadere.

27 Non ſunt verba illa Moſis ſilentio prætereunda. *Videntes, inquit, filij Dei filias hominum quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi vxores ex omnibus quas elegerant.* Hæc enim verba perpendens Chryſoſtomus homilia 22. in Geneſim veriſſime annotauit, Moſen his verbis maximam illorum hominum intemperantiam indicare voluiſſe. Quaſi diceret, eos homines non deſiderio ſuſcipiendæ prolis, & multiplicandi generis humani, qui eſt laudabilis matrimonij finis carnalem coniunctionem honeſtans

Chryſoſtomus.

& commẽdans, ſed ad explendam exaturandamq; libidinem, non vnam vxorem, ſed multas nec eas parentum conſilio, aut rationis ſuaſu, incorruptiq; iudicij ductu, ſed captos pulchritudine, quæ eſt illecebra turpitudinis, & veſano amore potiundæ voluptatis, quæ eſca omnium malorum eſt, duxiſſe.

Rupertus. Nec tacẽdum eſt, quod ſuper hoc loco Rupertus libro 2. De victoria verbi Dei 28
cap. 23. animaduertere nos voluit: Diabolum ad tam effrenatam libidinẽ incitaſſe homines illius temporis, vt ea ratione conſiliũ & propoſitum Dei, de homine in locum Angelorũ euehendo impediret. Iam ſemel atque iterũ hoc Dei propoſitum impedire conatus fuerat: Primò, cum Adam ad peccatum impulit: propter quod feliciſſimo ſtatu innocẽtię, in quo à Deo collocatus fuerat, deturbatus eſt. Deinde cũ Cain ad necem iuſti Abel fratris ſui incitauit. Nunc autem, cum videret iuſtorũ ſemẽ admodũ multiplicari, conatus eſt homines Deo infenſos & exoſos facere: in quo ſanè præualuit etiam filios Dei ad grauiſſima ſcelera impellendo. Quinimo Dei conſilium videbatur perturbaſſe, cum Deus dixerit: *Pœnitet me feciſſe hominem.* Verùm fortior fuit Dei gratia & veritas, ſtetitq; Dei propoſitum immutabile: ſiquidem impios diluuio perdidit, paucos tamen iuſtos: futurum nempe electorum ſuorum ſeminarium, ingenti miraculo conſeruauit.

Hic igitur lector expendat, quantum malum, & quàm Deo inuiſum, quantoq; dignum ſupplicio ſit profuſæ libidinis intemperantia, quippe cum eius puniendæ cauſa totus orbis terrarum diluuio perierit. Hoc autem vitium licet in omnibus hominibus vituperandum ſit, Deoq; diſpliceat, in filijs tamen Dei maxime damnandum & execrandum eſt, maximeq; diuinam prouocat indignationem & vindictam.

1. Cor. 3. D. *Neſcitis, inquit Paulus Corinthijs quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.* Ergo Eccleſiaſticos ac religioſos viros obſcœnas carnis voluptates magis quàm venenum & peſtem atque ipſam mortem fugere oportet. Sed abſoluta huius loci explanatione, quò lectori apertiora certioraq; ſint quæ ſupra diximus, cum argumentabamur, filios Dei, quos Moſes narrat commiſtos eſſe cum filiabus hominum, nec bonos Angelos fuiſſe, nec Dæmones, tres hoc loco ea de re diſputationes pertractandæ ſunt. Prima diſputatio, An credibile ſit bonos Angelos carnali mulierum amore & congreſſu eſſe pollutos. Altera diſputatio, An Dæmones tales natura ſint, vt per ſe cum mulieribus miſceri; & ex his filios generare queant? Tertia, diſputatio, de Dæmonibus incubis & ſuccubis, vtrum Dæmon non quidem per ſe, verum aſſumpto corpore in ſpeciem hominis figurato, feminas inire, humanoque fœtu grauidare poſſit?

PRIMA DISPVTATIO.

Vtrum credibile ſit, bonos Angelos fuiſſe cum mulieribus commixtos?

PVDET dicere, quæ de optimis ſcriptoribus hoc loco dicturus ſum, adeo ſunt non modo falſa, ſed pudenda & abſurda, indignaq; cùm tantorum virorum ingenij & doctrinæ fama, tum beatorum Angelorum puritatis ac ſanctimoniæ præſtantia: dicere tamen ea cogit veritas, ne fortaſſe cuipiam, propter eorum virorum auctoritatem, probabile videatur quod nullo modo probandum eſt. Simul & illud ex hac diſputatione manifeſtum fiet lectori, quantos Eccleſia Chriſti ab eo tempore ad hanc diem in ſacrarum litterarum ſcientia, rerumq; diuinarum cognitione proceſſus fecerit. Nam multa quondam vel doctiſſimis viris aut obſcura 29
& dubia, aut etiam incognita, nunc vel mediocriter eruditis perſpicua, indubitata explorateq; percepta ſunt.

Auctores qui putarũt filios Dei mixtos cum filiabus hominum fuiſſe Angelos.

Fuit igitur multorum antiquitatis,doctrinę,ac ſanctitatis laude præſtantium virorum ſententia,filios Dei,quos Moſes narrat mixtos eſſe cum filiabus hominum, fuiſſe bonos Angelos, qui feminarum pulchritudine capti, ad obſcœnum earum amorem & concubitum delapſi ſunt : atque hoc fuiſſe primum eorum peccatum, quo cœleſtem angelici ſtatus dignitatem , & puritatis atque innocentiæ gloriam perdiderunt . Gratum erit, opinor, lectori, ſi hoc tam inſigne magnorum doctorum paradoxum,vel prauidoxum potius,proprijs aliquot eorum verbis hic adſcriptis exponamus.Philo in libro De Gigantibus ſcribit, quos hoc loco Moſes nominauit Angelos,à Philoſophis appellari Genios, qui ſunt animalia aerea . Ioſephus quoque primo libro Antiquitatum tradit iſtos fuiſſe Angelos. Iuſtinus martyr in priori Apologia pro Chriſtianis: Deus , inquit, eorum quæ ſub cœlo ſunt, curam commiſit deſignatis ad hanc functionem Angelis:qui ab officio decedentes, victique feminarum amore ſuſceperunt ex eis progeniem, quam vulgus vocat Genios: & prouecti ad maiorem audaciam;genus humanum ſibi ſubdiderunt partim magicis litteris,partim incuſſo metu pœnarum,partim commonſtratis ſacris quæ conſtant victimis,odoramentis,atque libaminibus, quorum tenebantur cupidine : deuinctiſq; per hos affectus animis,paſſim miſcuerunt omnia maleficijs.Quapropter Poetæ ac fabulatores,neſcientes Angelos,& ex his prognatos Genios rẽ habuiſſe cũ maſculis & feminis:ciuitates,gẽteſq; à ſe memoratas retulerunt adipſum Iouẽ, eiuſq; ac fratrum eius Neptuni Ditiſq; filios,& horum progeniem. Hæc Iuſtinus.

Philo. *Ioſephus.* *Iuſtinus martyr.*

30 Clemens Alexandrinus Stromatũ libro tertio ſic habet: Iam verò Angeli quoque cum fuiſſent incontinentes victi cupiditate,huc è cœlo deſcenderunt. Tertullianus apertius hoc dicit in libro de Habitu muliebri , & de velandis virginibus, vbi ad eiuſmodi Angelos refert illud Pauli ; Mulierem in Eccleſia velari debere propter Angelos Dei , id eſt,ne earum pulchritudo illecebra ſit Angelis ad eas libidinoſe adamandas.eodem quoque illud Pauli:*Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus.* pertinere putat.Debet ergo,inquit Tertullianus, adumbrari facies tam periculoſa,quæ vſque ad cælum ſcandala iaculata eſt.Exiſtimat autem Tertullianus, filias hominum , quibus cum congreſſi ſunt Angeli fuiſſe virgines.Euſebius libro 5. De Præparatione Euangelica, cap. 4. ſuſpicatur, ex hoc loco Moſis non bene intellecto,accepiſſe Poetas ea quæ finxerunt de connubijs deorum, & mulierum, & de Gigantibus,qui aduerſus deos bella geſſerunt. Certe Iulianus Apoſtata, vt refert de eo Cyrillus in exordio libri noni aduerſus ipſum , affirmauit, quos Moſes hic nominauit Angelos,dixitq; mixtos eſſe cum mulieribus, eoſdem à Poetis appellari deos,eorumque cum feminis coniugia decantari.Lactantius lib. 2. diuinarum Inſtitutionum cap. 15. filios Dei mixtos cum filiabus hominum cenſet fuiſſe Angelos quibus Deus regendi tuendiq; generis humani munus iniunxerat.

Clemens Alexand. *Tertullianus.* *1.Cor. 11. A.* *1. Cor.6. A.* *Euſebius.* *Cyrillus Alexand.* *Lactãtius.*

Ambroſius recte ſenſit de puritate Angelorũ.

31 Eiuſdem ſententiæ videtur fuiſſe Ambroſius in libro primo de Virginib. hunc in modum ſcribens:Caſtitas Angelos fecit.Qui eam ſeruauit,angelus eſt;qui perdidit diabolus.Et paulo infra. Quam præclarum eſt,inquit,Angelos propter intẽperãtiam ſuam in ſeculum cecidiſſe de cœlo, virgines propter caſtimoniam ſuam in cœlum tranſiſſe de ſeculo ? Sed profecto hanc opinionem nequaquam placuiſſe Ambroſio,non diſſimular ipſe in libro,quem de Noe compoſuit, Nam in capite quarto eius libri explanans hunc locum Moſis:*Videntes Angeli Dei filias hominum.* Sic enim legit Ambroſius,lectionem quæ erat ſuo tempore in multis codicibus ſeptuaginta Interpretum ſecutus, Angelos Dei interpretatur non ſubſtantias cœleſtes, ſed viros ſanctos quos diuina Scriptura etiam filios Dei appellare ſolet. Ambroſij verba ſic eo loci habent: Plerunque Angelos, filios,Dei vocat Scriptura , quia ex nullo homine generantur animæ. Itaque viros fideles,filios ſuos dici, non eſt aſpernatus Deus. Sicut ergo viri probabilis vitæ, filij Dei vocantur;ita,quorum carnalia ſunt opera , hos filios dicimus carnis Scripturarum auctoritate. Dicit enim Ioannes euangeliſta;quia. *Quotquot dominum Ieſum receperunt,dedit eis poteſtatem filios Dei fieri,his qui credunt in nomine eius:qui non ex ſanguinibus , neque ex voluntate carnis , neque*

Ioan. 1.

que ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Sic ibi Ambroſius. Qui ſuper Pſalmum 118. Sermone ſeptimo, & in Epiſtola 84. ad Demetriadem perſpicue & affirmate ait, primum peccatum Diaboli, ante lapſum hominis, fuiſſe Superbiam. Apparet igitur, Ambroſium in libro De Virginibus, non quod ita ſentiret ipſe, ſed quò magnificentius caſtitatis gloriam extolleret, opinionem illam de lapſu Angelorum

Seuerus. Sulpitius. propter intemperantiam libidinis attigiſſe. Illud mirum, eam ſententiam adeo 32
placuiſſe Seuero Sulpitio, vt eam non ſolum apertis diſertiſq; verbis, ſed magna etiam aſſeueratione prodiderit, non procul exordio prioris libri De Sacra hiſtoria ita ſcribens: Qua tempeſtate cum iam humanum genus abundaret, Angeli, quibus cælum ſedes erat, ſpecioſarum forma virginum capti, illicitas cupiditates appetierunt; ac naturæ ſuæ originiſq; degeneres, relictis ſuperioribus quorum incolæ erant, matrimonijs ſe mortalibus miſcuerunt. Sic ille.

Atque hæc ſunt ab iſtis ſcriptoribus de intemperantia Angelorum & credita & 33
ſcriptis prodita: quam opinionem dubitandum non eſt placuiſſe multis, tum quod eam tantorum virorum auctoritas probabilem faceret; tum quod libidinibus ac delicijs ſuis patrocinium aliquod quærentes, haberi eam pro vera cuperent, quo

Cyrillus. ſcilicet excuſabilior eorũ intemperantia exemplo Angelorum videri poſſet. Veriſimile eſt, ait Cyrillus libro nono aduerſus Iulianum, multos ea ſententia turbari, & contemnentes meliora, deliciarum amorem eligere, dum conſiderant, quam difficile & arduum ipſis ſit, carnalibus voluptatibus omnino reluctari: & credunt, etiam ipſos Angelos ſanctos obſcœnas affectiones ſequi: Per quam noxium enim eſt audire, & credere, ipſos ſanctos Angelos corporum formoſitatibus affici, &

Auguſt. oblectari tam profanis & abſurdis voluptatibus. Hæc Cyrillus. S. Auguſtinus capite 23. libri 15. De Ciuitate Dei eam ſententiam reijcit quidem, ſed adeo modeſtè, vt ſeueritatem cenſuræ, quam verebatur ea opinio, tot tantorumq; Doctorum qui eam ſecuti fuerant, reuerentiæ condonaſſe videatur. Dei Angelos ſanctos (inquit Auguſtinus) nullo modo illo tempore ſic labi potuiſſe crediderim:

1. Pet. 2. 4. nec de his dixiſſe Apoſtolum Petrum: *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed carceribus caliginis inferi retrudens tradidit, in iudicio puniendos reſeruari:* ſed potius de illis, qui primum apoſtatantes à Deo cum diabolo principe ſuo ceciderunt, qui primum hominem per inuidiam ſerpentinam fraude decepit.

Expeditur Caſſiani argumentatio contra prædictam opinionẽ. Caſſianus octaua collatione, capite 21. putauit eam opinionem vel hoc vno 34
argumento valide confutari. Nullo modo, inquit, credendum eſt, ſpiritales naturas miſceri cum feminis carnaliter poſſe. Quod ſi aliquando hoc ſecundũ litteram fieri potuiſſet, quomodo nunc quoque idipſum vel non raro contingeret, vt abſque ſemine vel coitu viri aliquos naſci ſimiliter de mulieribus, conceptu dæmonum cerneremus? cum præſertim conſtet eos libidinum ſordibus admodũ delectari, quas proculdubio per ſemetipſos exercere pluſquam per homines mallent, ſi illud vllo modo potuiſſet impleri. Hæc Caſſianus. Verum eueruis eſt argumentatio hæc Caſſiani. Dupliciter enim illius ſententiæ probatores ac propugnatores eius rationi poſſent occurrere. Dicerent primo, Angelos poteſtatẽ habere ineundi mulieres: ſed ea poteſtate ſemel tantum Dei permiſſu eſſe vſos, deinceps verò ea vti eſſe à Deo prohibitos: quemadmodum habet dæmon poteſtatem ita nocendi hominibus, vt nocuit Iob: ſed eam tamen poteſtatem aduerſus alios homines exercere eum non ſinit Deus: multa enim poteſt dæmon facere, quæ frequenter, ac libenter faceret, ſed vetante Deo vel rarò facit, vel ſemel tantum facit, vel etiam nunquam facit. Illud præterea dicerent: quia boni Angeli, vel Dæmones nõniſi ſub ſpecie & figura viri ineunt feminas, idcirco ſint viri nec ne, haud

Oſtenditur, Angelos bonos non eſſe lapſos de cœlo propter amores mulierum. poſſe diſcerni. Vt non ſit incredibile, dicent illi, multos qui filij hominum putantur, ſatu dæmonum eſſe generatos.

DVOBVS igitur his argumentis opinio illa euertenda eſt. Extra controuer- 35
ſiam eſt, Angelos aut eſſe incorporeos, aut, ſi corporei ſint, diuerſum ab humano corpus habere: aereum ſcilicet, vel igneum; vel humanis oculis inaſpectabile.

Nam

Nam figuram humani corporis, qua ſuam præſentiam nonnullis declararunt, ad
tempus aſſumunt, vel extrinſecus, vel corpus ſuum, quia tenuiſsimum eſt, & om-
ni modo figurabile, ad eam ſpeciem conformantes. Hinc ergo concluditur;
Angelos carnis noſtræ delicijs ac voluptatibus nullo modo affici, & per ſe
oblectari, neque corporaliter miſceri cum mulieribus, aut ex his filios generare
poſſe. Verum quia hæc ratio communiter & æqualiter conuenit in bonos Angelos
atque in cacodæmones, in præſens omittatur, paulo infra, cum agetur de Dæmo-
nibus, fuſius, & commodius tractanda. Eſt igitur alterum contra eam opinionem
validiſſimum argumentum: ſi ſancti Angeli propter intemperantiam libidinis de
cælo lapſi ſunt, ergo primum Angelorum peccatum, fuit peccatū luxuriæ: at fuiſ-
ſe alia priora peccata Angelorum, manifeſtis ſcripturæ teſtimonijs conuincitur.
Peccatum enim luxuriæ, ſi commiſſum eſt ab Angelis, id profecto non ante mille
annos ab orbe condito tranſactos eſt commiſſum: tantum enim fere temporis ef-
fluxit ab exordio mūdi ad id vſque tēporis, quo tempore filios Dei mixtos eſſe cū
filiabus hominum tradit Moſes: ſed fuiſſe alia longe antiquiora Angelorum pec-
cata, ſcilicet ab ipſis in exordio mundi commiſſa, palam eſt ex verbis Domini no-
ſtri, quæ ſunt apud Ioannem capite octauo, vbi dixit, Diabolum ab initio mundi
fuiſſe mendacem, & homicidam. In libro item Sapientiæ ſcriptum eſt, Inuidia dia- *Sap. 1. D.*
boli mortem intraſſe in orbem terrarum: ſed mors intrauit ſtatim vt peccauit Adā,
teſtante hoc Paulo ad Romanos capite quinto, cum inquit: *Per vnum hominem pecca-
tum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors:* Multo igitur ante iſtud peccatum luxu
riæ reperimus in ſacris litteris alia tria fuiſſe Angelorum peccata, Inuidiæ, Men-
dacij, & Homicidij. Quin illud in confeſſo eſt apud omnes fere patres, & Theolo-
36 gos, primum Angeli peccatum fuiſſe ſuperbiam: vt ob eam cauſam proditum ſit in
libro Eccleſiaſtici capite decimo Initium omnis peccati eſſe ſuperbiam. Primum
enim omnium peccatorum fuit peccatum Luciferi: hoc autem fuit ſuperbia: quod
argumentari ſolent Doctores ex illis verbis Eſaiæ quæ ſunt in capite. 14. *Quomodo
cecidiſti de cælo Lucifer qui mane oriebaris, &c.* Vbi ſub figura regis Babylonis deſcribi-
tur Luciferi de cælo lapſus ad infernum propter ſuperbiam. Apparet igitur pri-
mum Angelorum peccatum non fuiſſe peccatum carnalis luxuriæ. Dixi, carnalem
luxuriam, propter opinionem Scoti, qui primum Angeli peccatum fuiſſe ſpiritua- *Scotus in 2. Senten.*
lem quandam luxuriam arbitratus eſt. Si autem non fuit primum Angelorum *diſt. 4.*
peccatum carnalis luxuria, non igitur Angeli boni propter fœdam libidinem,
quam cum mulieribus exercuerunt, de cælo deiecti ſunt, aut ſui ſtatus dignita-
tem perdiderunt.

37 Hanc rationem B. Chryſoſtomus, valentiſſimum ratus ad eam opinionem de- *Chryſoſto-*
ſtruendam telum, his verbis tractauit in homelia 22. in Geneſim: Ceterum quid *mus.*
dicunt iſti? Certe aiunt fuiſſe illos quidem Angelos, ſed quia ad iniquum hoc opus
deſcenderunt, ſua eos dignitate excidiſſe. En iterum fabuloſius aliud. Quid
igitur? num exciderunt Angeli, & hæc ruinæ illorum cauſa fuit? Verum ſcriptu-
ra nos aliter docet, ante quam formaretur Adam, à ſua dignitate excidiſſe dia-
bolum. Ait enim quidam ſapiens; Inuidia diaboli mortem intraſſe in mundum. *Sap. 1. D.*
Nam ſi non ante factum hominem excidit, quando in tanta dignitate manens in-
uidit homini? Neque enim conſentaneum eſt, Angelum incorporeum, & in tan-
ta dignitate conſtitutum inuidiſſe homini corpus geſtanti. ſed inuidit, quod ex ſu-
perna gloria in extremā ignominiā deiectus fuerat. Licet igitur incorporeus eſset,
videns tamen hominem tantum in corpore honorem beneuolentia conditoris
ſortitum, inuidia exarſit, & deceptione, ad quam ſerpentis opera vſus eſt, homi-
nem mortis ſupplicio fecit obnoxium. Talis enim malitia non poteſt non graui-
ter ferre aliorum felicitatem. Nam quantæ dementiæ fuerit dicere; Angelos
eſse deiectos, vt cum mulieribus rem haberent, & incorporea natura copularētur
corporibus? An non audis Dominum dicentem de Angelorum ſubſtantia: *In* *Mar. 12. C*
reſurrectione neque matrimonium contrahunt, neque elocantur, ſed ſunt ſicut Angeli Dei. Non

enim poſſibile eſt incorpoream naturam,talem vllo tempore habere concupiſcentiam. Hactenus ex Chryſoſtomo. Verum de Angelis bonis ab intemperantia libidinis, & obſcœnitatibus muliebrium amorum vindicandis dictum eſt ſatis. Deinceps de malis Angelis qui vulgo Dæmones, vel cacodæmones appellantur, conſimilem tractantes quæſtionem,diſputemus.

SECVNDA DISPVTATIO.

Vtrum probabile ſit,Dæmones in ſuis corporibus mixtos eſſe cum mulieribus, & ex his filios procreaſſe.

SI apud omnes Philoſophos, & Theologos, in aperto & confeſſo fuiſſet,Dæmones (vti vere ſunt) eſſe incorporeos,nullus plane huius quæſtionis diſceptationi locus eſſet relictus. Neque enim natura incorporea corporeis affici voluptatibus,aut per corporalem cum feminis congreſſum prolem corpoream generare poteſt. Verum quia plurimi ac nobiliſſimi Philoſophorum & ſcriptorum eccleſiaſticorum cenſuerunt eos eſſe corporeos, non eſt viſum quibuſdam impoſſibile, aut incredibile,eos eſſe potuiſſe amatores corruptoreſq; mulierum, & filiorum generatores.

Dogma Platonicorum de natura Dæmonum. Platonicorum certe celeberrimum fuit dogma, eſſe Dæmones corpore aereo naturaliter præditos & horum quoſdam eſſe obſcœniſſimorum flagitiorum & maleficiorum ſuaſores & auctores, quique corporeis affectionibus ſimiliter atque homines commoueantur. Ac ne longus ſim,ſententiam hac de re Platonicorum, Iamblici,Plotini, Porphyrij,Maximi Tyrij, aliorumque multis verbis explanando, breuem Apuleij Platonici ex libro eius de Socratis Dæmone orationem, vt *Apuleius apud Auguſtinum.* eam refert Auguſtinus libro 8. De Ciuitate Dei, cap. 17. hic apponam: De moribus, inquit Auguſtinus, Dæmonum cum idem (Platonicum Apuleium intelligit, quem paulo ante nominauerat) loqueretur, dixit eos eiſdem, quibus homines, animi perturbationibus agitari,irritari iniurijs,obſequijs doniſque placari, gaudere honoribus, diuerſis ſacrorum ritibus oblectari,& in eis ſi quid neglectum fuerit,commoueri. Inter cetera autem dicit ad eos pertinere diuinationes augurum, aruſpicum, vatum, atque ſomniorum : ab his quoque eſſe miracula magorum. Breuiter autem,eos diffiniens, ait: Dæmones eſſe genere animalia,animo paſſiua, mente rationalia, corpore aerea,tempore æterna.Horum vero quinque,tria priora illis eſſe nobiſcum communia: quartum proprium,quintum eos cum dijs habere commune.Sic ex Apuleio Auguſtinus. 38

Maximus Tyrius. Maximus autem Tyrius,Platonicus philoſophus, Sermone 26. non modo corporatos facit dæmones, ſed eorum quoque nonnullos medicinam profiteri, alios in rebus ambiguis præbere conſilium, quoſdam abſcondita enunciare, multos exercendis artibus operam cum hominibus nauare, quoſdam eſſe itineris comites,vrbanos alios,alios ruſticos,hos maritimos,terreſtres illos. Plutarchus in li- 39 *Plutarchus.* bro qui inſcribitur Quod oracula defecerunt:eſt,inquit,vt in hominibus, virtutis,& appetitiuæ, atque irrationalis partis diuerſitas, ſic in ipſis quoque dæmonibus. Sed in alijs hæc irrationalis pars debilis eſt, atque imbecilla, in alijs vehemens atque impetuoſa, ingentes calamitates & exitia hominibus priuatim, & publice machinando. Idem Plutarchus in libro quem de Iſide, ſcripſit: Plato, inquit, Pythagoras, Xenocrates, & Chryſippus priſcos ſecuti theologos, excellentiores hominibus Dæmones eſſe affirmant: ſed naturam eorum animo & corpore coniunctam dixerunt; quare voluptate quoque, atque dolore alios magis, alios minus affici: vt enim in hominibus, ita etiam in dæmonibus virtutis & vitij diuerſitas inuenitur. Empedocles autem, pœnas etiam dare Dæmones peccatorum ſuorum confirmat: Aether enim eos, & pontus expellit, terra nullo modo ſuſcipit: ſic ab alio in aliud elementum depulſi atrociter vexantur:

xantur: quo vſque purgati, primum ad locum redeant. Verum ſi Dæmones ſecundum iſtos Platonicos iiſdem quibus homines, perturbationibus agitarentur atque vexarentur, eos profecto terrenis corporibus, moribundiſq; membris concretos eſſe, haud vana eſſet coniectura; tales enim perturbationes ex mortalium terrenorumq; corporum ſocietate & contagione animis contingere, elegantiſsimis illis verſibus, cecinit Poeta.

Virgilius li.6. Aen.

Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo
Seminibus; quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus moribundaq; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudentq; nec auras
Deſpiciunt clauſæ tenebris, & carcere cæco.

41 Ceterum, quæ ex Platonicis adhuc dicta ſunt de Dæmonibus, quaſi ludum iocumq; putet lector, prout ſunt ea quæ ſubijciam. Pſellus quidam & philoſophus & chriſtianus, ſed chriſtianæ doctrinæ (quantum ex ſcriptis eius licet exiſtimare) rudis, librum ſcripſit de Dæmonibus, pleraque de his doctus à quodam Marco, qui propter diutinam Dæmonum familiaritatem cultumq;, omnium ſui temporis conſultiſsimus rerum dæmoniacarum habebatur. Quod ſi quæ tradidit ille, quam ſunt noua & mira, tam eſſent vera, aut certe veriſimilia, nec à placitis Theologorum omnino diſcreparent, multa profecto Pſellus iſte de varia Dæmonum natura, de varijs item eorum ſtudijs moribuſq; ac viribus nobis aperuiſſet, quæ ſunt abſtruſiſſima, nec humana ratione indagari, ne dum comprehendi poſſunt. Quæ autem de Dæmonibus ab illo ſunt prodita (quatenus ad id quod nunc agimus, pertinet) quatuor ad capita reuocari poſſunt. Primo ait, non eſſe idem corpus bonis Angelis atque Dæmonibus; Angelicum enim corpus radios effundere, nec humanis oculis ſuſtineri poſſe, per omnia penetrare, ac tranſire, minuſq; etiam quàm ſolis radium eſſe paſsionibus obnoxium; corpora verò Dæmonum quamuis ob tenuitatem inuiſibilia ſint, attamen materialia quodammodo ſunt, paſſioniq; ſubiecta; adeo vt quædam tactui ſubijciantur, pulſataq; doleant, & igni propinquantia comburantur, et quædam horum cinerem quoque relinquant.

Pſellus mira tradit de Dæmonibus.

42 Deinde tradit Pſellus auctore illo Marco, nonnullos Dæmonum ſemen emittere, ex quo puſilla quædam animalia oriantur: nutriri etiam illos, alios quidem inſpiratione, velut in arterijs, & neruis viget ſpiritus: alios verò humore, ſed non eum ore haurientes ſicut nos, ſed ſicut ſpongiæ atque oſtreæ, exugentes quidem humorem extrinſecus adiacentem; quod autem in humore craſſius atque concretius eſt, excernentes. Id verò non patiuntur omnes Dæmones, ſed tantummodo genus Dæmonum materiæ proximum, quodque odit lucem, & aquatile atque ſubterraneum eſt.

43 Ad hoc, enumerat ſex genera Dæmonum, ſecundum varietatem locorum in quibus ferè habitant, diſtincta. Vnum, vocatur igneum quod circa ſubllimiorē aerem peruagatur: omne namque Dæmonum genus ex cœleſti regione, tanquam ex templo profanum quiddam, exterminatum eſt. Alterum genus Dæmonum nominatur aereum, in hoc aere propinquo nobis oberrans. Tertium appellatur terrenum quia plurimum circa terram verſatur, terreniſque rebus & machinis aduerſatur homini. Quartum, dicitur aquatile & marinum, quod humoribus immergitur, libenter circa lacus & fluuios habitans, in mari fluctus & tempeſtates ſuſcitans, nauigiaque hominibus onuſta ſubmergens. Quintum, eſt ſubterraneum, ſubter terram habitans, infeſtanſque foſſores puteorum, & metallorum, efficiens terræ hiatus, concutiens fundamenta, & flammiuomos ventos excitans. Sextum & vltimum genus Dæmonum, eſt lucifugum & inſcrutabile, & penitus tenebroſum, paſsionibuſq; frigidis violenter multas res perdens. Sex autem hæc Dæmonum genera ſic eſſe affecta, vt & Deum oderint, & aduerſentur hominibus, ſed aliud alio peius. Subterraneum enim & aquatile, atque lucifugum vehementer eſſe malefica & pernicioſa.

Sex genera Dæmonum.

Poſtremo loco illud etiam tradit, nullum Dæmonem ſuapte natura aut marem 44
eſſe aut feminam, ſed, prout libet, vtriuſque ſexus figuram ad tempus accipere:
corpora enim Dæmonum ſimplicia eſſe, ductu flexuq; facilia, & ad omnem confi-
gurationem naturaliter apta. Atque hæc ſunt, quæ de Dæmonibus Pſellus prodi-
dit, partim ex ſuo ſenſu, partim ex doctrina illius Marci deprompta.

Franciſcus. Georgius.

Nec defuere hoc noſtro ſeculo qui de Dæmonibus non minus noua & mira, 45
euulgatis libris in publicum, ediderunt. Franciſcus Georgius, philoſophus &
theologus, ſed vt apparet ex ſcriptis eius, quarumlibet opinionum quę nouitatem
haberent, & mirabilitatem facerent, ſtudioſus magis, quam veræ philoſophiæ ac
theologiæ, diuinæq; ſcripturæ peritus, ſex tomos edidit problematum fere ad ſa-
cram ſcripturam pertinentium. Ex primi autem tomi problemate 54. 74. & 75. &
ex tomi ſexti problemate 330. & 331. paret eum ſenſiſſe, non ſolum Dæmones eſ-
ſe corporeos, ſed habere etiam vim generandi, & ſemen emittere: accedentes au-
tem ad mulieres, condenſare corpora ſua, eaque idoneè figurare ad id quod face-
re volunt: eorumque prolem propriam eſſe gigantes. Itaque hoſce dæmones eſſe
illos filios Dei, ex quorum congreſſu & mixtione cum filiabus hominum genera-
tos eſſe gigantes, in hoc ſexto capite narrat Moſes. Et ſemen ſerpentis quod præ-
dixit Dominus ſemper inimicum fore ſemini mulieris, cenſet eſſe hanc dęmonum
prolem, ideſt gigantes, hominibus atrociter infeſtam. At enim vero quæ de dæ-
monibus breuiter memorauimus ex Platonicorum, Pſelli & Georgij ſententia, ea
lector, quantum libuerit, rideat licet atque contemnat quaſi meras nugas: nugas
dico futiliores vel nugaciſſimorum poetarum nugis.

Gen. 3. c.

Probatur quatuor rationibus, Dæmones in proprijs corporibus nō eſſe mixtos libidinoſe cū mulieribus.

SED AGE, quo liquidius cognoſcat lector, quàm longe remotum à vero 46
ſit, dæmones in proprijs ſuis corporibus libidinoſe mixtos cum feminis generaſ-
ſe filios, quatuor rationibus falſum id eſſe demonſtremus. Prima Ratio. Dæmo-
nes ſunt incorporei, ergo ſecundum naturam ſuam nec potuerunt aliquando, nec
poſſunt per corporalem concubitum miſceri cum feminis, & ex his filios procrea-
re. Dæmones vero eſse incorporeos, ſatis magno indicio & argumento eſt, quod
legimus apud Lucam capite octauo, intra vnum hominem, quem à Dæmonibus
Chriſtus dominus liberauit, fuiſse legionem dæmonum, hoc eſt ſex millia dæ-
monum: eſt autē prorſus incredibile, ſi dæmones corporei eſſent, intra vnius cor-
puſculi humani anguſtias tantum numerum dæmonum coarctari & contineri po-
tuiſſe. Quod ſi dæmones corpus habent, quale erit eiuſmodi corpus, vtrum cœle-
ſtis ſubſtantiæ, an potius elementaris ac ſublunaris materiæ? Sed cum dæmones
quoquo verſus moueantur, ſurſum, deorſum, dextrorſum, ſiniſtrorum, antror-
ſum, retrorſum, & in gyrum, Interrogatus enim Satan à Deo vnde veniret, reſpon
dit: *Circuiui terram, & perambulaui eam:* cumqne dæmones corpus habeant, quod facil-
lime in quantamlibet magnitudinem extendere, aut in paruitatem contrahere
poſsint, omneſq; colorum, & figurarum ſpecies in ſuo corpore ſubinde varient:
denique cum dæmones, vt iſti dicunt, in ſuis corporibus torqueantur ab igne, &
acerbiſſimis dolorum ſenſibus crucientur: his profecto rebus cœleſte corpus ne-
quaquam habile, quin maxime alienum eſt. Si quidem ſolius circularis motus eſt
capax, & cum ſit ſolidiſſimum tanquam æs, vt Iob ait, nec ſecundum quantitatem,
nec ſecundum figuram variari poteſt; denique cum ſit incorruptibile, nulli altera-
tioni corruptiuæ obnoxium eſt, quamobrem nec ſedes eſse poteſt ſenſus doloris.

Dæmones eſſe incorporeos.

Corpus Dæmonis non eſſe cœleſtis ſubſtantiæ.

Iob 1. & 2.

Iob 37.

Corpus Dęmonum non eſſe aereum.

Auguſt.

Ariſtot.

Sin autem corpus dæmonum faciant elementare, vti ſane faciunt, hoc eſt ae- 47
reum, neceſse eſt ipſum eſse diſsolubile, & dæmones eſse mortales. Nā quod ſcri-
pſit B. Auguſt. lib. 3. De Geneſi ad litteram cap. 10. propterea corpus aereum dæ
monis non eſse corruptibile, quod in aere & in igne eſt vis agendi, ſicut in terra &
aqua vis patiendi; ideoq; corpus dæmonis eſse magis actiuum, quā paſſiuū: hoc, in-
quam, neq; cum vera philoſophia, neque cum experientia conſentit. Etenim aer
magis eſt paſſiuus quā actiuus: ſiquidē propria eius qualitas eſt humiditas, qua ſci
licet ipſe inſignitur, & ab alijs elemētis diſtinguitur. Ariſt. autē in 2. lib. de Genera

tione,

tione, Tex. 8. & in exordio libri quarti Meteororum, calorem, & frigus, qualitates actiuas facit; Humiditatem verò, & ſiccitatem, paſſiuas. Manifeſtis præterea & quotidianis experimentis compertum eſt, aerem non modo eſſe patibilem & corruptibilem, ſed etiam facillime mutari & corrumpi: promptiſſima enim, & velociſſima eſt eius vel in ignem, vel in aquam commutatio.

48 Quod ſi Dæmones faciunt corruptibiles, vt etiam generabiles faciant neceſſe eſt; niſi in ſingulos dies magis magiſque numerus Dæmonum diminuatur, & ex quo ſunt creati ad hanc vſque diem, ad maximam paucitatem redacti ſint. Quod ſi generantur Dæmones, quis, obſecro, erit generationis eorum modus? nam ne fingendo quidem qualis ſit Dæmonum generatio deſignari poteſt. Non ſum neſcius, à Plutarcho ſcriptum eſſe in libro De Oraculorum defectu, Dæmones eſſe mortales, & poſt longiſſima temporum ſpatia mori: imperãte autem Tiberio Cæſare, celeberrimum Dæmonum, qui ab Ethnicis Magnus Pan appellabatur, eſſe mortuũ grauiſſimorũ hominum teſtimonio idẽ confirmat. Ex ſententia item Heſiodi vitam Dæmonum, quos Ethnici nominabant Genios, annis nouies mille ſe- *Plutarchus.* *Deus Pan mortuus.* *Heſiodus.*
49 ptingentis viginti determinat. Cardanus verò lib. 16. De Varietate rerum, cap. 92. affirmat, patrem ſuum, qui annis plus triginta Dæmonibus familiariſſime vſus fuerat, narrare ſibi ſolitum, accepiſſe ſe ex ipſis Dæmonibus, eos oriri, & interire, & quantum ipſe conicctare potuerat ex facie, & ætate Dæmonis qui ſecum conuerſabatur, viſum ſibi eſſe, eorum vitam vel ad ducentos, vel ad trecentos etiam annos produci. Verum hæc aliaq; horum ſimilia hominum commenta, equidem non flocci facio, ſequorq; libenter prudentiſſimum illud Ariſtotelis conſilium, ſtultum eſſe, quid dicat quilibet, attendere; præſertim ſi diu multumq; probatis opinionibus contraria dicat. Multi enim (vt idem ſcribit) ad pauca reſpicientes, facile quodlibet inconſulte pronunciant. *Cardanus.* *Ariſtot. 1. lib. Topicorum.* *1. lib. de Generati. & corrup.*

50 His addo; ſi corpus Dæmonis eſſet aereum, vel ex qualibet alia ſublunari materia, ex eo efficeretur, Dæmonem ſecundum ſuam naturam eſſe imperfectiorem atque ignobiliorem homine, quod tamen pernegant iſtius opinionis defenſores. Cenſent enim Dæmones eſſe medios inter deos cœleſtes & homines; illis quidem inferiores, his autem ſuperiores; & illis quidem deſeruire ſuis miniſterijs & functionibus, his verò præſidere. Fore autem, ſecundum iſtos, hominem Dæmone præſtantiorem, eo patet, quod in his quæ infra lunam ſunt corporibus, quò eſt corpus aliquod magis compoſitum & multiforme, eo nobilius ac perfectius eſſe conſtat. Elementis enim perfectiora ſunt metalla; ſtirpes, metallis; animalia ſtirpibus, omniumque præſtantiſſimus eſt homo, cuius corpus ſapientiſſima ratione deſcriptum, & admirabili artificio elaboratum atque perfectum, quis non videat ſimplici corpore aereo multo nobilius eſſe? At vero inter formam & materiam talis eſt ſecundum naturam proportio, vt ſemper nobiliori formæ nobiliorem natura materiã comparauerit, & aſſignauerit: ergo ſi corpus hominis nobilius ſecundum naturam eſt corpore aereo Dæmonis, animum quoque hominis animo ac mente Dæmonis nobiliorem ac præſtantiorem eſſe neceſſe eſt. Sed concludamus, hanc primam rationem. Dæmones atque omnes Angelos eſſe incorporeos, ſententia eſt iam pridem in Eccleſia Dei recepta, & tum omnium Theologorum conſenſu, tum auctoritate concilij Lateranenſis Magni ſub Innocentio 3. comprobata. *Si Dæmon haberet naturaliter corpus aereum, ſecundum naturam eum fore imperfectiorẽ homine.*

51 Quocirca nõ poſſum non vehementer mirari Caietanũ in Cõmentarijs ſuis ſuper caput 2. Epiſtolæ ad Epheſios explanantem illa verba Pauli *Secundum principem poteſtatis aeris huius ſpiritus, etc.* nõ eſſe veritũ dicere, videri maxime cõſonũ veræ philoſophiæ rationi, Dæmones eſſe ſpiritus aereo corpore naturaliter conſtitutos. Quia, inquit, ſicut vegetatiuũ inuenitur ſine ſenſitiuo & ſenſitiuũ ſine motiuo ſecundũ locum, & intellectiuũ ſine ſenſitiuo & motiuo ſecundũ locum: ita credibile eſt reperiri intellectiuũ ſine ſenſitiuo, cum motiuo tantũ ſecundum locũ: & tales ſunt Dæmones. Sic ille argumẽtatur. Egregiam verò rationem, propter quam ſcilicet deſerenda fuerit tot iam ſeculis apud omnes Theologos & optimos philoſo- *Animaduerſio in Caietanum aſſerentem Dæmones habere naturaliter corpus aereũ.*

phos tantopere laudata & probata doctrina. Enim vero iſtiuſmodi genus argu-
mentationis exiguam habet vim ad probandum, vmbram tantum gerit quandam
probabilitatis; & in ſcholis tales rationes appellari ſolent conuenientiæ, ſeu con-
gruentiæ. Nimirum ſi ratio Caietani admitteretur, ſimiliter confici poſſet, reperi-
ri ſenſitiuum ſine vegetatiuo, & intellectiuum cum ſenſitiuo ſine motiuo tamẽ ſe-
cundum locum: ne videlicet vlla iſtiuſmodi combinationum, rerum vniuerſitati &
perfectioni deſit.

Ariſtot.

Ariſtoteles libro 2. De Anima iſtos quatuor gradus Viuentium, Vegetatiuum, 52
Senſitiuum, Motiuum ſecundum locum, & Intellectiuum, ſic inter ſe naturaliter
affectos & ordinatos eſſe dicit, vt prior poteſtate contineatur à poſteriore: vt licet
prior quidem ſine poſteriore eſſe poſſit, ſine priori tamen poſterior eſſe nequeat.
Ac ſimile quidem huius cernimus in ſpeciebus numerorum & rectilinearum figu-
rarum. Non igitur motiuum ſecundum locum eſſe poteſt ſine ſenſitiuo; vt Caieta-
no exiſtimanti Dæmones eſſe mobiles ſecundum locum, ſicut ſunt animalia, con-
cedendũ ſit etiã ipſos eſſe ſenſitiuos. Ariſtoteles præterea libro tertio De Anima 53
negat fieri poſſe vt ſit corpus aliquod (ſiue illud ſit generabile, ſiue ingenerabile)
quod animam habeat intellectiuam, & ſenſu tamen careat: Sapienter profecto.
Quo enim intellectui corpus ſine ſenſu? & quem obſecro ad finem, vel vſum natu-
ra Dæmoni corpus aſſignaſſet? Materia enim eſt propter formam, & corpus pro-
pter animam. Videlicet materia eſt neceſſaria formæ materiali propter eius exi-
ſtentiam, operationem, & perfectionem; non enim talis forma ſine materiæ adiu-
mento aut exiſtere, aut operari, aut perfectionem ſuam adipiſci poteſt. At vero 54
mens Dæmonis cum præſtantior ſecundum naturam ſit mente humana, intelli-
gens, & immortalis ſua vi exiſtit, nec ad exiſtendum eget corpore: Propria item
Dæmonis actio in qua naturalis perfectio eius poſita eſt, intellectio eſt, ad quam
perficiendam, non eſt corpus Dæmoni neceſſarium. Non enim, vt mens humana,
per ſenſus corporeos, materiam intelligendi quærit, & acquirit: Neque indiget
corpore ad motum localem efficiendum: Dæmon enim ſua vi ſeipſum ex quolibet
loco in quemlibet locum transferre poteſt: & in corporibus ad aliquod tempus
aſſumptis quemlibet motum animalium, vt deambulationem, curſum, ſaltum, re-
ptationem, circumlationem, volatum, alioſq; ſimiles repræſentare poteſt. Verum
tranſeamus ad ſecundam rationem.

Ariſtoteli nullum corpus eſt habens animam intellectiuam quod non etiam habeat ſenſitiuam.

ALTERA RATIO. Etiam ſi Dæmones corporei eſſent non propterea 55
tamen vim haberent generandi, nec haberent ſemen prolificum. Eſt autem ſemen
genitale, vltimi alimenti reſiduum, vtile generationi. Etenim facultas generan-
di & creandi ſemen, pertinet ad animam vegetatiuam, cuius propria ſunt opera,
generare, & alimento vti, ſicut Ariſtoteles docet libro 2. De Anima, tex. 34. In
quibuſcunque autem corporibus eſt anima vegetatiua, neceſſe eſt ea corpora
aliquando fuiſſe generata, & aliquando eſſe interitura: Nec anima tantùm ve-
getatiua eſſet in Dæmonibus, ſi in his eſſet facultas generandi, ſed eſſet quoque
anima ſenſitiua. Siquidem naturale eſt in viuentibus perfectis, ex ipſo actu gene-
rationis voluptatem capere: quam ſane voluptatem nec iſtius opinionis ſectato-
res Dæmonibus denegant: quin aiunt, eas voluptates expetere ipſos, & libidi-
noſis atque obſcœnis cõgreſſibus gaudere & oblectari. Atqui ſenſus talis delecta-
tionis pertinet ad ſenſum tactus, qui ex primarum qualitatum temperie exiſtit;
nec in ſimplici corpore, ſed in mixto & temperato ex elementis ſedem habet. Ex 56
his igitur concluderetur, corpus Dæmonis non eſſe ſimplex, ſed mixtum ex om-
nibus elementis: nec vniforme, quod Græce dicitur homogeneum, ſed multifor-
mes habens partes, ſcilicet organa varijs animæ actionibus perficiendis deſtinata
& accommodata. Quapropter corpus Dæmonis ſolidum & craſſum, & aſpecta-
bile atque omnibus conſpicuum eſſet. Adijce, quod facultas generandi fert ſe-
cum diſtinctionem ſexus in marem & fœminam: ad perfectam enim generatio-
nem vterque ſexus conuenire debet; cum in altero ſit vis actiua generationis, in

Etiamſi Dæmones eſſent corporei vim tamen generandi habere nõ poſſent.

Ariſtoteles.

altero

alterò autem paſſiua, nec ſine vtriuſque concurſu generatio effici queat. Erunt igitur Dæmonum alij mares, & aliæ feminæ, eſſetque inter eos ad generandum coniunctio. Non igitur mendacia erunt, Poetarum mendacia: nec fabuloſa erit, ſed vera Heſiodi Theogonia, & pro veris credenda erunt quæ fabulati ſunt Ethnici de dijs & deabus, & de eorum inter ſe coniugijs, adulterijs & inceſtibus. Denique cum Dæmones tot annorum millia ab eo tempore quo ſunt creati, iam tranſegerint, ſi vim generandi haberent, plane innumerabilis eſſet atque intoleranda Dæmonum progenies. Hæc ſi falſa, ſi abſurda, ſi impoſſibilia atque incredibilia ſunt, illud quoque falſum, impoſſibile & abſurdum eſſe neceſſe eſt, Dæmonem habere vim generandi.

57 TERTIA RATIO. Licet Dæmones corporei eſſent, & vim haberent generandi, non idcirco tamen ex mulieribus generare aliquid poſſent. Duo enim principia ad perficiendam generationem neceſſario conuenire debent: alterum eſt principium actiuum generationis, quod eſt in mare; alterum, eſt principium paſſiuum, quod eſt in femina. Quamobrem ſi Dæmon generaret ex muliere, vis actiua generationis eſſet in Dæmone, vis autem paſſiua eſſet in femina. Sed hoc fieri nequit. Nam inter potentiam actiuam generationis & paſſiuam, naturalis debet eſſet conuenientia & cognatio; vt ſit vtraque in his quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, vt in viro & femina, equo & equa, leone & leæna: vel certe eiuſdem generis proximi, vt in equo & aſina, vnde gignitur mulus: non enim quodlibet animal ex quolibet animali generari poteſt, multo minus animal ex non animali, cum iſta differant genere. Dæmon autem, & mulier differunt non modo ſpecie, ſed etiam genere, & quantum ad animum ſiue mentem, & quantum ad corpus: nulla igitur eſſet conuenientia inter potentiam generatiuam Dæmonis & mulieris, quapropter nulla ex his generatio exiſtet. Confirmatur hoc auctoritate Ariſtotelis, qui libro 10. Metaphyſicorum, Tex. 25 ad hunc modum ſcribit: Maſculus & femina propriæ quidem animalis paſſiones ſunt, ſed non ſecundum ſubſtantiam, verùm in materia & corpore. Quare idem ſemen aliquam paſſionem paſſum, aut femina, aut mas fit. Et ſequenti textu ſub finem eius libri affirmat, corruptibile & incorruptibile diuerſa eſſe genere. Dæmon autem eſt incorruptibilis ſecundum naturam, mulier verò corruptibilis; quocirca genere diuerſa ſunt inter ſe. Ergo non poteſt Dæmon habere vim actiuam generationis reſpectu mulieris, nec mulier paſſiuam reſpectu Dæmonis.

Dæmones non poſſe generare aliquid ex mulieribus

Ariſtot.

58 QVARTA RATIO. Sed concedamus, Dæmones eſſe corporeos, & habere vim generandi, quin etiam generare poſſe aliquid ex muliere: non poſſet tamen, his rebus poſitis & conceſſis, concludi Dæmonem ex muliere generare poſſe hominem, ſed contra potius conficietur; ſi prolem ex muliere crearet Dæmon eam non fore humanam. Cum enim duo diuerſæ ſpeciei inter ſe cocunt ad generationem, ex vtriuſque commixtione quod generatur, id ſpecie ab vtroque diuerſum eſt. Ex equo enim & aſina generatur mulus: idemq; cernitur in alijs quæ ſic generantur. Nam quæ generantur ex parentibus, vt ita loquar, diuerſæ ſpeciei, aut eſſent eiuſdem ſpeciei cum vtroque parente, quod fieri non poteſt, cum illi differant ſpecie; vel eſſent cum altero parente eiuſdem ſpeciei: ſed cur potius cum vno quàm cum altero? cogit igitur ratio philoſophica ſentire, illud diuerſum eſſe debere ab vtroque: ſed ita tamen, vt etiam cum vtroque aliquam habeat conuenientiam, ſicut in mulo manifeſtum eſt. Cum autem Dæmon genere diuerſus ſit à muliere, quomodo quod ex Dæmonis, & mulieris congreſſu generatur, poteſt eſſe homo, id eſt, ſimilis omnino mulieri, diuerſus autem omnino à Dæmone? cum deberet contra euenire, vt ſimilior eſſet ſecundum ſubſtantiam Dæmoni, quàm mulieri: ſiquidem Dæmon haberet vim actiuam generationis, femina vero paſſiuam: et vt materia prolis ex femina eſt, ſic forma, præcipue actiuo principio accepta fertur.

Etiã ſi Dæmon generaret aliquid ex muliere, nõ generaret tamen hominem.

59 Facit ad confirmationem huius noſtræ ſententiæ quod ſcribit Plinius libro 6. cap. 2. auctorem laudans Durim, à quo

Plinius.

proditum ſit quoſdam Indorum cum feris coire, mixtoſq; & ſemiferos eſſe partus:
quam fortaſſe ob cauſam Gentilium poetæ generatos ex parentibus, quorum al-
ter Deus eſſet, alter homo, vt Herculem, Dionyſium, Eſculapium, Aeneam, Romu-
lum, non deos ſimpliciter nec homines, ſed ſemideos, & ſemihomines nuncupa-
runt. Quamquam iſti reuera homines fuerũt, tota enim eorum ſubſtantia erat ho-
minis: ſed quantum ad fabuloſam originem generationis, & fictam parentum cō-
ditionem ſemidei nominabantur.

Sed vereor ne cuiuſpiam hæc legentium ſubeat animum ſuſpicari, ne forte 60
De Syluanis Faunis & Satyris. ex concubitu Dæmonis cum muliere, generata ſint monſtra illa, quæ ſtulta genti-
litas Syluanos, Faunos & Satyros nominauit, & coluit, in quibus ferinum aliquid,
Plinius. & aliquid humanum, nonnihil etiã diuinum eſſe dicebatur. Sunt, inquit Plinius li-
bro 7. cap. 2. & Satyri Subſolanis Indorum montibus (Cartudolorum dicitur
regio) perniciſſimum animal: tum quadrupedes, tum recticurrentes, humana ef-
figie; propter velocitatem niſi ſenes, aut ægri non capiuntur. Huius generis putet
Hieronymus. fortaſſe quiſpiam fuiſſe monſtra illa, quæ viſa eſſe B. Antonio in ſolitudine, nar-
rat S. Hieronymus in Vita Pauli Eremitæ ad hunc fermè modum: Conſpicit An- 61
tonius hominem equo mixtum, cui opinio poetarum Hippocentauro vocabulum
indidit. quo viſo, ſalutaris impreſſione ſigni armat frontem; &, Heus tu, inquit, qua
nam in parte hic ſeruus Dei habitat? At ille barbarum neſcio quid infrendens, &
frangens potius verba, quàm proloquens, inter horrentia ora, ſenis blandum quæ-
ſiuit alloquium; & dextræ protenſione manus, cupitum indicat iter: & ſic patentes
campos volucri transmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verùm hæc vtrum
diabolus ad terrendum eum ſimulauerit, an, vt ſolet, eremus monſtroſorum ani-
malium ferax, iſtam quoque gignat beſtiam, incertum habemus. Stupens itaque
Antonius, & de eo quod viderat, ſecum voluens, vlterius progreditur: nec mora,
inter ſaxoſam conuallem, haud grandem homunculum videt, aduncis naribus,
fronte cornibus aſperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes deſine-
bat, qui palmarum fructus eidem ad viaticum, quaſi pacis obſides, offerebat. Quo
cognito, gradum preſſit Antonius; &, quiſnam eſſet interrogans, hoc ab eo reſpō-
ſum accepit: Mortalis ego ſum, & vnus ex accolis eremi, quos vario deluſa errore
gentilitas, Faunos, Satyroſq; & Incubos vocãs colit: legatione fungor gregis mei,
precamur, vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro ſalute mundi ve-
niſſe cognouimus, & in vniuerſam terrã exijt ſonus eius. Nec dum verba comple-
uerat, & quaſi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquàm ob in-
credulitatem ſcrupulum moueat, ſub rege Conſtantino, vniuerſo mundo teſte, de-
fenditur. nam poſtea cadauer exanime, ne calore æſtatis diſſiparetur, ſale infuſo,
Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum eſt. Hactenus ex B. Hieronymo.

Sed credo equidem, hæc, & alia quædam horum ſimilia, Dæmonum fuiſſe fig- 62
menta & ludibria. aut enim nuda tantùm fuerunt rerum quæ cernebantur, ſi-
mulacra & inania ſpectra; aut monſtroſa fuere animalia viſuq; inſolita, per quæ
Dæmon humanum ſermonem ſenſumq; mentiebatur, & humanam, aut etiam
pluſquam humanam vim atq; ſapientiam oſtentabat. Sed finis eſto huius ſecun-
dæ quæſtionis. Satis enim quatuor hiſce rationibus probatum reor, non poſſe
Dæmonem in proprio corpore mixtum cum muliere prolem humanam procrea-
re. ex quo illud quoque apparet, filios Dei, quos narrat hoc loco Moſes mixtos
cum filiabus hominum generaſſe gigantes, non fuiſſe Dæmones.

TERTIA DISPUTATIO.

Vtrum Dæmon in corpore extrinſecus & ad tempus aſſumpto congreſſus cum muliere, per ſemen non ſuum, ſed virile infuſum mulieri, poſſit hominem generare.

63 DAemones nec eſſe corporeos, nec vim habere naturalem gignendi
humanam prolem; iampridem firmatum eſt à ſapientibus, & à pleriſque omnibus creditum. At enim Dæmones non ſolum poſſe, verum etiam non rarò ſolere, corpore extrinſecus aſsumpto, & ad ſpeciem hominis figurato muliebrem inire concubitum & filios procreare, crebro iactatur ſermone, tanquam grauiſſimorum hominum teſtimonio probatum, & multis ac manifeſtis experimentis exempliſq; compertum. Sanctus Auguſtinus in lib. 15. De Ciuitate Dei, capite 23. Licet hac *Auguſt.*
de re ſuſpendat iudicium & ſententiam, ea tamen dicit, quæ eam rem veriſimilem admodum & probabilem faciunt. Sic enim ſcribit: creberrima fama eſt, multiq; ſe expertos, vel ab eis qui experti eſſent, de quorum fide dubitandum non eſt, audiſſe confirmant, Syluanos & Faunos, quos vulgo incubos vocant, improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, & earum appetiſſe ac peregiſſe concubitum. Et quoſdam Dæmones, quos Duſios Galli nuncupant, hanc aſſidue immunditiam & tentare & efficere, plures, taleſq; aſſeuerant, vt hoc negare, impudentiæ videatur. Equidem non audeo ſic aliquid temere diffinire, vtrum aliqui ſpiritus elemento aereo corporati (nam hoc elementum etiam cum agitatur flabello, ſenſu corporis tactuq; ſentitur) poſsint etiam hanc pati libidinem, vt quo modo poſſunt, ſentientibus feminis miſceantur. Hæc Auguſtinus.

64 Dæmon incubus appellatur, qui ſub ſpecie virili ſuperueniens incubat feminæ: ſuccubus autem dicitur, qui ſub muliebri figura ſuccubás viro, muliebria patitur.
Extat Papæ Innocentij huius nominis octaui epiſtola decretalis aduerſus malefi- *Innocent.*
cas mulieres cum Dæmonibus incubis flagitioſe atque impie conſuetudinem ha- *VIII.*
bentes: in qua hæc inter alia, ſunt verba: Non ſine ingenti moleſtia, ad noſtrum peruenit auditum, complures vtriuſque ſexus perſonas propriæ ſalutis immemores, & à fide catholica deuiantes, Dæmonibus incubis & ſuccubis abuti. Quapropter ne labes huius hæreticæ prauitatis in perniciem animarum ſua venena diffundat; opportunis remedijs, prout noſtro incũbit officio, prouidere volentes; ſtatuimus, vt Inquiſitores per nos deputati debitum inquiſitionis officium in hu-
iuſmodi exequantur. Sic Innocentius. Duplex exemplum alterum Dæmonis *Lib. 4. c. 8.*
incubi, alterum ſuccubi, vtrumq; fœdum ſimulq; horrendum auditu narrat Cardanus lib. 16. de Varietate rerum cap. 93. Et Philoſtratus de vita Appollonij qui-
bus exemplis hic commemorandis partim breuitati, partim pudori ſeruiens *Lib. 4. cap. 8.*
abſtineo.

65 Toſtatus autẽ ſuper ſextum caput libri Geneſeos quæſtione ſexta de huiuſmo- *Toſtatus.*
di Dæmonibus incubis & ſuccubis hunc fermè in modum ſcribit: Hi Dæmones ſemen fundere nequeunt, cum corporei non ſint, nec habeant, vnde ſemen decidant; ſed ex viris acceptum, ipſi mulieribus infundunt. Duo autem ſunt eorum genera. Aliquando enim Dæmon ſuccubus eſt, aliquando incubus: prius tamen ſuccubus eſt, quàm incubus. Nam cum viri nocturno ſemine polluuntur, ibi Dæmon ſuccubus, corpore ex aere in ſpeciem muliebrem figurato, ſemen accipit
ſeruatq; ne ſpiritus eius exhaletur quò ſit aptum generationi: deinde ſexu tranſ- *Generatio*
formato induens ſpeciem viri, virile ſemen quod acceperat, in muliebrem *Merlini va-*
vterum inſerit, & hoc modo dicunt nonnulli, Merlinum vatem in Anglia cele- *tis Anglicani ex Dæ-*
brem, cuiuſdam viri ſemine per Dæmonem ſuccubum accepto, & poſtea in aluum *mone incubo.*

matris

matris per eundem Dæmonem incubum infuſo, procreatum. Apparent autem iſtiuſmodi Dæmones incubi in vigilijs feminas improbe vexantes: viris autem ſuccubi Dæmones raró niſi in ſomnis apparent. ex talibus autem conceptibus robuſtiſſimi homines & proceriſſimi naſci poſſunt: quia Dæmones vires ſeminũ cognoſcunt, quid cuique conſonet: nouerunt etiam opportuna tempora, quibus ſemina infundi mulieri debeant, quo mirabiles eueniunt generationes: denique nouerunt, & adhibere poſſunt ea, quibus poſitis admirandos & inuſitatos natura producat effectus. Hactenus ex Toſtato.

Hugo S. Victoris. Magiſter Hiſtoriæ Scholaſticæ. Lyranus. Paulus Burgenſis refellitur.

Ceterum Opinionem eorum qui filios Dei mixtos cum filiabus hominum, vt dicitur hoc loco, interpretantur, malos Angelos ſiue Dæmones incubos, Hugo ſancti Victoris in ſuis Annotationibus in Geneſim, & Magiſter Hiſtoriæ ſcholaſticæ in hiſtoria libri Geneſeos cap. 31. commemorant, nec tamen improbant. Quam opinionem à Lyrano rectiſſime confutatam, Paulus Burgenſis in prima ſua Additione ad Poſtillam Lyrani ſuper hoc ſextum caput libri Geneſeos pugnaciſſime defendens, veriſſimam eſſe contendit, quippe tum narrationi Moſis maxime congruentem, tum à B Auguſtino probatam. Etenim quos hoc loco Latina tralatio nominat gigantes, eos Moſes vocabulo Hebræo appellauit, Nephilim, quod Latine ſonat, cadentes, haud dubie denotans eo vocabulo Dæmones propter peccatum de cælo lapſos: de quorum principe Lucifero dixit Iſaias capite 14. *Quo modo cecidiſti de cælo Lucifer?* & Dominus apud Lucam capite 10. *Videbam, inquit, Sathanam ſicut fulgur de cælo cadentem.* Moſes igitur non obſcure ſignificauit, Dæmones incubos mixtos cum feminis prolem illam gigantum progeneraſſe. Deinde B. Auguſtinus 22. capite libri 15. De ciuitate Dei (quem locum paulo ſupra citauimus) opinionem de incubis Dæmonibus vſque eo famoſam eſſe dicit, totq; probatam experimentis & exemplis vt ei fidem abrogare, hominis eſſe videatur nimis increduli, aut etiam impudentis: hoc autem dicit Auguſtinus pertractans hunc locum Moſis de commixtione filiorum Dei cum filiabus hominum. ſic Burgenſis. 66

Auguſt.

Veruntamen, niſi ego valde fallor, tripliciter Burgenſis falſus & lapſus eſt. Primum enim etymologiam illius vocabuli, Nephilim, parum ſcite ad Dæmones tantum refert cum doctiſſimi Hebreorum eius verbi notionem multo ſecus interpretentur: aiunt enim, id nominis aptiſſime poſitum eſſe in gigantibus; eoſque propterea cadentes eſſe dictos, quod vaſtitate corporis & robore virium in alios homines violenter irruentes, coram ſe cadere facerent, ſuæq; poteſtati ſubijcerent; vel quod alij eorum proceritatem corporis & ferociam animi videntes, metu oppreſſi & conſternati in terram caderent. Deinde non animaduertit Burgenſis, filios Dei qui mixti ſunt cum filiabus hominum, quos ipſe putat fuiſſe Dæmones incubos, non appellari à Moſe Nephilim ſed Benelohim, id eſt filios Dei vel deorum; nominari autem à Moſe Nephilim, eos qui ex commixtione filiorum Dei cum filiabus hominum generati fuerant. Argumentatio igitur Burgenſis aduerſus Lyranum ducta ex vocabuli Nephilim etymologia, plane nulla eſt. Nec auctoritas B. Auguſtini opinionem eius adiuuat, ſed potius deſtruit. Auguſtinus enim, Dæmones eſſe incubos, & turpiter miſceri cum feminis, nec negare, nec affirmare audet: quod autem per filios Dei qui mixti ſunt cum filiabus hominum, intelligere oporteat Dæmones incubos, vt vult Burgenſis, nec eo loco, nec vſpiam alibi dixit Auguſtinus. Quinimo ſententiam eorum, qui filios Dei interpretati ſunt poſteros Seth, vt longe probabiliſſimam, eo loco ſecutus eſt Auguſtinus. 67

68

Auguſtinũ per filios Dei nõ intellexiſſe Dæmones incubos, vt ei affinxit Burgenſis.

Auguſtinus lib. 15. De ciuita. Dei cap. 23.

CETERVM tres hoc loco dubitationes exoluendæ ſunt. Prima dubitatio eſt Auguſtini, qui eo loco quem proxime memorauimus, Vtrum Dæmones quos ipſe putat elemento aereo corporatos, libidinem voluptatis carnalis pati, & libidinoſo cum feminis concubitu delectari queant, in dubio reliquit. Verum ſine dubitatione nulla reſpondere oportet, Dæmones per ſe non capi eiuſmodi voluptatibus: ſunt enim incorporei, vt ſupra, tractando ſecundam quæſtionem oſtendimus. Ac licet corporei eſſent, attamen quia naturalem generandi vim non haberent, 69

Dæmones natura ſua non affici voluptate venerea.

nec ſenſum tactus ad quem pertinent delectationes venereæ, non poſſent iſtiuſmodi voluptatum ſenſu titillari atque commoueri. Denique vt hæc Dæmonibus adeſſent, quia tamen diuerſam illi ab homine non ſolum ſpecie, ſed etiam genere naturam habent, eas voluptates ipſi nec expeterent, nec perciperent ex homine: cernimus enim, & hominem & animalia tales delectationes non niſi in his quæ ſecum ſpecie, aut proximo genere conueniunt, conſectari.

70 Cur igitur dicet aliquis, Dæmones voluptatibus corporis gaudere ac delectari plurimum exiſtimantur? Gaudent ſanè plurimum: Verum non propter ſuam delectationem, ſed propter hominis perniciem, qua vehementer gaudent. Norunt enim naturam hominis proniſſimam eſſe ad voluptatem; eam verò illecebram eſſe cuiuſlibet turpitudinis & improbitatis, atque omnium malorum eſcam. experti præterea ſunt, viros quantauis prudentia, probitate & grauitate præditos, blanditijs voluptatum delinitos, ſæpenumero eſſe corruptos, & ad magna tractos flagitia. Meminerunt etiam, fortiſſimum omnium mortalium Sanſonem, ſapientiſſimumq; Salomonem, etiam ſanctiſſimum Dauidem, voluptatis dulcedine inteſcatos, impuriſſimis flagitijs & grauiſſimis calamitatibus contaminatos & attritos eſſe.

Cur Dæmones gaudeant voluptatibus venereis.

Iud. 14. A.
3. Reg. 11. A.
2. Reg. 11. A.

71 Nec illud ignorant, vitium luxuriæ quatuor rebus cetera vitia ſuperare, amplitudine, diuturnitate, fœcunditate, & curationis difficultate. Hæc enim labes voluptatis latiſſime diffuſa eſt, atque omne propemodum genus hominum complexa. Et quem ſemel ipſa corripuit, ſic ei tenaciter adhæreſcit, vt vix vnquam auelli queat. Videas multos, voluptatibus, quas à pueritia ſectati ſunt, inſeneſcere atque immori; & cum eos ſæpe deficiat facultas potiundæ voluptatis, ardens tamen & vſque ad rabiem veſana cupido, nunquam deficit. Denique vitium hoc inolitum atque inueteratum in animis hominum, difficillimam habet curationem; præter naturalem hominis procliuitatem, etiam diuturna conſuetudine corroboratum. Quid plura? Voluptas corporis innumerabilium malorum tum priuatim, tum publicè ſeminarium eſt: propter hanc non vnius tantùm aut paucorum hominum, ſed familiarum, ciuitatum, gentium, imperiorum, totius denique orbis terrarum clades & exitia contigerunt. Dæmones igitur libenter, non ſua cauſa mulibres voluptates expetunt & perſequuntur, ſed quò vehementius noceant homini; quem per eas voluptates multis & magnis ſceleribus & ca-

Vitium luxuriæ, quatuor rebus eſſe deteſtabilius ceteris vitijs.

72 lamitatibus inquinant, affligunt, ac perdunt. Concubitum autem corporalem cum feminis ſub virili ſpecie, aut cum viris ſub mulicbri, propterea cupide expetunt & agunt Dæmones, quod ea ratione nouis & exquiſitis blanditijs atque lenocinijs incredibiliter homines inflammant ad libidinem; & voluptatibus obcœcatos, ad quæcunque volunt, flagitia pertrahunt.

Cur Dæmones libēter cum homine agāt incubos, & ſuccubos.

Altera dubitatio eſt, Vtrum Dæmon per ſemen, quod ſuccubum agens ex viro accepit, & poſtea tanquam incubus muliebri vtero infudit, hominem generare

73 queat. Poſſe id facere Dæmonem, nonnunquam etiam facere; multorum ſermonibus iactatum ſcriptiſq; proditum eſt. Nam ſi Dæmonem ſeminales cauſas effectuum naturalium apte & opportune adhibendo, effectus illos producere poſſe nō dubitatur, & per magos Pharaonis, ſerpentes, ſanguinem, & ranas feciſſe creditur: cur is non ſimiliter hominem per ſemen humanum generare queat? Nec verò qui ex concubitu Dæmonis generatur; is filius Dæmonis haberi, aut nominari debet, ſed eius potius hominis, cuius fuit ſemen per quod generatus eſt. Quemadmodum agricolæ, pharmacopolæ & chimiſtæ, ſi phyſice ac propriè loquamur, non ſunt effectores & auctores admirandorum effectuum qui eorum ſolertia, arte, & induſtria ex abditiſsima naturæ potentia quaſi excuduntur: Hac de re multis in locis in libris de Trinitate, & de Geneſi ad litteram acute doctēq; diſputat Auguſtinus.

Vtrum Dæmō per ſemen virile poſſit hominem generare.

Exo. 7. A. & 8. A.

Auguſt.

74 Hanc opinionem tam vulgatam probatamq; non eſt animus in præſentia oppugnare. Ingenue tamen fateor, me olim ea de re multum dubitaſſe, & nunc vehe-

Dubitatio auctoris vtrũ ex cõcubitu Dæmonis cummuliere poſſit generari homo.

menter ambigere. Ambigendi cauſa mihi non futilis, vt puto, nec inanis hæc fuit. Seminis virilis pars ea, quæ continet vim illam generatricem & prolificam, planè velut aerea eſt, id eſt, tenuiſſima, ſubtiliſſima, ſpumoſa, vigenſq; temiſſimo calore diſſimili caloris ignei, & calori ſyderum affini & cognato: quamobrẽ pars illa facillime diſſipabilis & expirabilis eſt. Vereor igitur vt ſemen virile extra vaſa genitalia, aut viri vbi generatur, aut mulieris vbi receptum operatur generationem, aliquandiu manens, vim illam prolificam conſeruet, ac non ſtatim exhalet & perdat. Idem enim cogitare ac ſentire licet de ſemine virili, quod de ſpiritibus naturalibus, vitalibus, & animalibus, qui extra humanum corpus, hic generari à Dæmone poſſunt, nec integri & illibati conſeruari, ita vt refuſi humano corpori efficaces ſint naturalium ſuarum functionum. Audiat lector quæ Ariſtoteles ſcribit libro ſecundo De generatione animalium, Capite tertio, ad huius enim

Notabilis ſententia Ariſtotelis.

ſententiæ probationem faciunt: Ineſt in ſemine omnium, inquit, quod facit, vt fœcunda ſint ſemina; videlicet quod calor vocatur. Itaque non ignis, non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus qui in ſemine, ſpumoſoq; corpore continetur, & natura, quæ in eo ſpiritu eſt proportione reſpondens elemento ſtellarum. Corpus autem genituræ, in quo ſemen animalis principij contentum vna prouenit, partim ſeparabile à corpore, in quibus diuina pars comprehenditur, qualis eſt quæ mens appellatur, partim inſeparabile: hoc, inquam, genituræ ſemen diſſoluitur, verſumq; in ſpiritum euaneſcit, cum naturam humidam aquoſamq; habeat. Sic Ariſtoteles. Poſſem alia ad huius opinationis, vel (vt dicam verius) dubitationis confirmationem afferre: ſed quia longiorem pudendæ rei tractatum caſtæ aures atque animi reſpuunt, meo, & Lectoris pudori cedens, plura differere ſuperſedeo.

Quomodo Dæmõ poſſit aſſumere corpus non ſolum aſpectu, ſed etiã tactu ſimile corporis humani.

Tertia dubitatio. Cum corpus quod Dæmon vel habet, vel aſſumit, ſit ex 75
aere, vel alia quapiam tenui & aeris non abſimili materia confectum, quod ſciliſcet, cum opus eſt ſtatim formari, & vbi opus eſſe deſierit, ſubito diſſolui queat: cum, inquam, tale ſit corpus à Dæmone aſſumptum, qui fieri poteſt, vt non ſolum id aſpectabile ſit oculis, ſed etiam manibus tractabile ac palpabile ad modum corporis humani efficiatur? B. Auguſtinus in Enchiridio ad Laurentium cap. 59.

Auguſt.

difficile putans explicatu, quomodo Angeli (idem autem in Dæmonibus dici debet) cum corpore aereo conſtent, nonnunquam ſic ſe hominibus manifeſtent, vt non ſolum cernantur oculis, ſed etiam manibus tractentur: Et rurſus quo modo, ſi ſunt corporei, intus in animo hominis loqui & operari poſſint.

Eam difficultatem à ſe propoſitam, Auguſtinus eo loco in medio reliquit, nec vſpiam alibi (quod equidem meminerim) eam diſcuſſit. Sic autem eo loco ſcribit Auguſtinus: Quis explicet cum qualibus corporibus Angeli apparuerint hominibus, vt non ſolum cernerentur verum etiam tangerentur? Et rurſus non ſolida corpulentia, ſed ſpiritali potentia quaſdam viſiones, non oculis corporeis ſed ſpiritualibus, vel mentibus ingerant, vel dicant aliquid non ad aurem forinſecus, ſed intus in animo hominis, etiam ibidem ipſi conſtituti: ſicut ſcriptum eſt in Prophetarum libro: *Et dixit mihi Angelus qui loquebatur in me:* non enim ait, qui loquebatur ad me; ſed, in me: Vel appareant in ſomnis, & colloquantur more ſomniorum. Habemus quippe in Euangelio, *Ecce Angelus Domini apparuit illi in ſomnis dicens.* His enim modis velut indicant ſe Angeli contrectabilia corpora non habere, Faciuntq; difficillimam quæſtionem, quo modo patres eis pedes lauerint, quomodo Iacob cum Angelo tam ſolida contrectatione luctatus ſit. Cũ iſta quæruntur, & ea ſicut poteſt quiſque coniectat, non inutiliter exercentur ingenia, ſi adhibeatur diſceptatio moderata, & abſit error opinãtium ſe ſcire quod neſciũt. Quid enim opus eſt vt hæc atque huiuſmodi affirmentur vel negentur, vel definiantur cum diſcrimine, quando ſine crimine neſciuntur? Hæc Auguſtinus: cui ea 76
dubitatio propterea contigit, quòd is Angelos & Dæmones ex aeris elemento corporatos eſſe crederet: ex quo difficile erat intelligere, quo pacto corpus aereũ tangenti ipſum, ſoliditatem, & duritiem humani corporis repreſentare poſſet. Et

Zacha. 1. A.
Matth. 1. & 2.
Gen. 32. G.

illud

illud difficilius erat ad intelligendum, ſi corporei erant Angeli, qua ratione intra hominem, vel in eius mente, vel in phantaſia manere, & operari poſſent. Nos autem hæc difficultas minime premit: facimus enim Angelos, & Dæmones natura ſua incorporeos, eoſque arbitramur corpus aſſumere poſſe vel ex materia aerea, vel ex craſſa & ſolida, prout illi ab hominibus ſe vel cerni tantum, vel etiam tangi poſſe volunt.

77 Sed age, poſitam ſupra dubitationem paucis expediamus. Poteſt Dæmon ex aere, vel alia ſimili materia denſata fingere corpus ſimillimum humano, quantum ad molem, figuram, colorem, motum & vocem: atque hoc profecto nec difficilem habet intellectum, & pronam fidem atque aſſenſum habet. At vero ex aere vel alia materia tenui aeris conſimili, non poteſt à Dæmone formari corpus referens ſoliditatem & alias qualitates tangibiles humani corporis. Quomodo enim corpus aereum referre poteſt ipſum tangenti, ſoliditatem corporis humani, repræſentando ſenſui tactus, molliciem carnis humanæ, duritiem oſſis, rigorem nerui, & arteriæ aſperitatem? Neceſſe igitur erit, corpus quod iſta referat, fingi ex craſſiori & ſolidiori materia, quæ ſecundum diuerſas partes diſſimili modo temperata, in aliqua ſui parte mollis, in alia dura, in alijs aſpera & rigida ſentiatur.

Auctoris ſententia.

78 Illud præterea ſine dubitatione dicere non verebor, non poſſe ab vllo Dæmonum formari corpus adeo ſimile humano, vt ſi quis cum cura & attentione animi id tangeret, non facile dignoſceret ipſum non eſſe corpus humanum. Itaque poteſt Dæmon ſimilitudine corporis humani oculos fallere, tactus autem ſenſum omnino fallere non poteſt. Hoc ego, quò apertius & certius lectori faciam, quatuor argumentis confirmabo. Atque id quidem primum eodem argumento probari poteſt, quo argumento dominus Ieſus veritatem corporis ſui poſt reſurrectionem diſcipulis ſuis perſuadere voluit. Nam cum repente ſtetiſſet in medio eorum côterritis illis, nec eum eſſe qui erat, ſed ſpiritum cum corpore phantaſtico eſſe exiſtimantibus; ad eam opinionem propulſandam, Dominus dixit, *Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Quibus verbis clare oſtendit potuiſſe eos per ſenſum tactus ſine errore xplorare, & certo deprehendere, corpus ipſius non eſſe ſimulatum, ſed verum corpus humanum. Et in illo, *Palpate, & videte*: illud, *videte*, non ſignificat cognitionem oculorum, ſed ſimpliciter euidentiam & certitudinem cognitionis ſecundum conſuetudinem diuinæ ſcripturæ in qua frequenter vſurpatur verbum videndi prout ſignificat certam & indubitatam cognitionem cuiuslibet ſenſus, atque adeo etiam ipſius intellectus. Vnde illud quod eſt in pſalmo trigeſimo tertio: *Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus* ſic interpretari & intelligere conuenit: Nulla re euidentius & certius cognoſcetis ſuauitatem Dei, quam eam guſtando, id eſt, experiendo.

Non poteſt Dæmô formare corpus adeo ſimile humano, vt non facile ſenſu tactus deprehendi queat nô eſſe corpus humanum. *Locus Lucæ cap. vltimo.*

79 Ex his apparet, non poſſe Dæmonem corpus fingere adeo ſimile corpori humano, vt non poſſit per ſenſum tactus internoſci à vero corpore hominis: alioqui verba illa Domini: *Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet*, veram certamq; ſententiam non haberent. Deinde mollicies carnis humanæ, duritiem oſſis & huiuſmodi aliæ qualitates tangibiles, ille præterea tepor, & vitalis ac ſuauis calor qui tactu ſentitur in carne viua; denique temperies ipſa corporis & ſingularum partium eius, hæc, inquam, propria ſunt hominis viui, nec ab alio principio proficiſci poſſunt, quàm vel à facultate generatrice, quæ ab initio humanum corpus finxit atque temperauit; vel ab ipſa anima quæ ea conſeruat, & ſi quando labantur ac deficiant, reparare ac reficere poteſt. Quo licet intelligere, extra corpus humanum, hoc eſt, præter facultatem formatricem corporis humani, aut præter ipſam animam, à nulla alia cauſa naturali, qualiſcunque ſit, ea poſſe effici talia, qualia ſentiuntur eſſe in corpore hominis viui: non igitur Dæmon in corpore aſſumpto ea poterit ſenſui tactus repræſentare.

80 Adhæc ſi quis attente & curioſe tangeret cadauer hominis recens mortui, etiãſi calidum, ſtatim cognoſceret tamen ex tactu corpus illud non eſſe hominis viuen

tis: non enim ſentiret illam mollitiem carnis, illum ſuauem ac vitalem teporem,
& alia quæ in corpore viuo ſentiuntur; cum tamen illud corpus mortuum ſecun-
dum ſubſtantiam idem eſſet quod erat antea viuum, omniaque eius membra quan
tum ad molem, figuram, numerum, ſubſtantiam, multaſque qualitates eadem
prorſus eſſent, atque fuerant in corpore viuo. Quanto igitur facilius & certius
corpus à Dæmone aſſumptum deprehendi poteſt, ſi quis cum attentione, & cura
ipſum tangat, non eſſe verum corpus hominis viuentis, cum illud diuerſam ab hoc
ſubſtantiam, diuerſas item, quæ propriæ ſunt corporis viuentis, qualitates ha- 81
Dubitatio. Gen. 18.
beat? Dices; Quomodo igitur Abraam, lauando pedes Angelorum, non agno-
uit corpus quod tangebat non eſſe humanum? Nimirum quia iam ea perſuaſio-
ne occupato eius animo quod viri eſſent quos viderat, non attendit animum ad
id explorandum: & quia lauando ſenſit mollitiem quandam & duritiem, qua-
lis in pedibus humanis ſentiri ſolet, in priori exiſtimatione permanſit.

Corpora Dæmonum à tangentibus ea, ſẽtiri vt frigida.
Poſtremo experimentis multorum qui Dæmones in corporibus humanis vi- 82
derunt & contrectauerunt, compertum eſt corpora in quibus apparent Dæmo-
nes eſſe tactu frigida & aſpera, ac longe diuerſa ratione, quam verum cor-
pus hominis viuentis, ſenſum tactus afficere. Narrat Alexander ab Alexan-
Alexander ab Alexandro.
dro libro 2. Genialium dierum cap. 9. cuidam in hoſpitio quieſcenti, ſed vi-
gilanti tamen, repente viſum eſſe ſpectrum (vt ipſe putabat) cuiuſdam ami-
ci ſui nuper defuncti, ſummo pallore & macie, ac eo fere habitu oris quali eum
cum ægrotaret dimiſerat. Ille quamuis timore perterritus, quiſnam eſſet tamen,
interrogauit. At ſpectrum nihil reſpondens, exutis vt videbatur veſtibus, in eo-
dem lecto decubuit, ac prope acceſſit quaſi eum amplexaturum. Ille verò prope
iam metu exanimis ad lectuli ſpondam ſecedens, accedentem ad ſe abegit. Spe-
ctrum cum ſe videret expelli, fertur eum toruo vultu aſpexiſſe, reſumptiſque ve-
ſtibus è lectulo ſurrexiſſe, cinctumque & calceatum abijſſe: Sed ille ſubita vi
morbi correptus, ac prope ad internecionem grauiſſima valetudine oppreſſus eſt.
Ferebat ille, dum in lectulo cum illo ſpectro luctaretur, nudum eius pedem adeo
gelidum ac rigentem attrectaſſe, vt nulla glacies frigori eius pedis comparari
poſſit. 83

Cardanus.
Cardanus libro 16. De varietate rerum ſub finem capitis nonageſimitertij,
commemorat quod ſibi ipſi contigit: cubanti ſibi in lecto (erat autem in eodem
cubiculo quidam adoleſcens eius amicus) aſtitiſſe Dæmonem prima nocte, & cre-
bro ictu parietem percuſſiſſe. Admiranti quid illud eſſet, reſpondiſſe adoleſcen-
tem ne timeret, Dæmonem enim eſſe familiarem, de numero eorum quos vulgo
Folletos appellant. Vbi ſiluit ſpatio mediæ horæ, ſenſiſſe ſe vertici ſuo imponi
ab eo digitum pollicem, idque ex frigore, non enim manum comprimebat; dein-
de ſuperpoſuiſſe indicem, tum medium, poſt reliquos, ita vt minimum ad fron-
tem vſque porrigeret. Fuiſſe autem manum eius adeo frigidam, vt non exiguam
ſibi moleſtiam afferret. Interim gaudebat Cardanus oblatam ſibi occaſionem rei
tam miræ cognoſcendæ. ſenſim proripit ſe manus illa in faciem, & ſuper naſum
deſcendens (erat autem ſiniſtra manus, vt ex poſitu eius conijcere potuit) tan-
dem in os ingreditur, intruſis extremis duorum digitorum. Sed ille ſuſpicatus
ne forſan corpus ſuum ingredi vellet, dextra ſua illum abegit. Siluit dimidio ho-
ræ. rurſus affuit, ſed leuius omnia peregit quàm prius: verum non adeo leniter,
vt non immenſum frigus ſuum detegeret. Illud porro mirum erat, quod cum fa-
cies & dentes frigiditatem digitorum ſentirent, labia tamen exquiſite com-
preſſa conniuebant: vt ex hoc intelligeretur, corpus illud fuiſſe aereum. Hacte-
nus quæ ad rem præſentem pertinebant; ex Cardano retuli.

Verùm ad id confirmandum quod hic docere inſtitui, non eſſe difficile co- 84
gnitu per ſenſum tactus diſcrimen corporis à Dæmone aſſumpti, & veri cor-
poris humani, facit plurimum quod à Caietano in Commentarijs ſuis ſuper
Secundam ſecundæ Beati Thomæ quæſtion. 95. artic. tertio proditum eſt.

Id pro-

Id profecto dignum mihi viſum eſt, quod nec à me ſilentio præteriretur, nec à lectore oſcitanter, ſed cum cura & animaduerſione legeretur. Diſputans ille de apparitionibus Dæmonum in aſſumptis corporibus, iiſque ad ſimilitudinem corporis humani formatis, ad hunc ferme modum ſcribit. Frequenter accidit vt Dæmones in aſſumptis corporibus humanis appareant vigilantibus, conuerſantes cum eis familiariter: non quidem habentes veras carnes, nec vera oſſa, ſed eorum tantum ſimilitudinem, non modo viſibilem, ſed etiam palpabilem & ſolidam, vt à multis fide dignis ex propria experientia narrantibus audiui. In duobus tamen accepi deficere eos ab humanis corporibus: primo, in temperamento carnis: nam confeſſus eſt ipſe mendacij pater, cum eius caro quaſi glacialis moleſta eſſet tactui humanæ carnis, ſe non poſſe melius facere. Non enim poteſt ſic miſcere naturalia abſque vera generatione hominis, vt carnem humanam efficiat. Et ſimili ratione non poteſt ſemen humanum efficere, propter perfectionem horum & ſimilium effectuum requirentium propria naturalia actiua perfecta. Et hinc patet veriſſimum eſſe quod Chriſtus poſt reſurrectionem dixit diſcipulis: *Palpate & videte, quia ſpiritus (ſeu dæmonium) carnem & oſſa non habet.* Luc. 24. Secundo deficit corpus Dæmonis à corpore humano in delectatione tactus & concubitus. eſt enim naturalis commixtio perſonarum humanarum tanto delectabilior quam Dæmonis in corpore aſſumpto, quanto verum excedit veriſimile. Hæc Caietanus. Sed hic terminanda eſt tripartita hæc diſputatio de Angelis & Dæmonibus, ob eam cauſam paulo ſubtilius & fuſius à nobis tractata, vt veritas illius nobiliſſimæ ſententiæ Moſis de filiorum Dei commixtione cum filiabus hominum, diſcuſſa omni falſarum & fœdarum opinionum caligine, quæ inſcitia multorum ei fuerat offuſa, liquido cerneretur.

Dixitq; Deus, Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum quia caro eſt. Verſ. 3.

HAEC verba grauem comminationem Dei aduerſus hominum illius temporis flagitia continent. Solet autem Deus pœnas denunciare priuſquam irroget: id quod magnæ clementiæ ſignum eſt. Idcirco enim comminatur, vt à peccatis abſterreat, ne punire cogatur. Talis eſt Dominus noſter, inquit Chryſoſtomus, minatur ſæpe, non vt opere compleat minas, ſed vt correctis nobis, minas ad opus minime perducat. Alioquin ſi punire vellet, cur prædiceret? Sed quia non vult, ſemper ceſſat, & moras nectit, & differt, & prædicit, occaſionem reis præbens vt fugiendo malitiam, & apprehendendo virtutem, pœnas non experiantur. Itaque poſtquam interminatus eſt ſe illos generali exitio traditurum: (hoc enim eſt, *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis.* Id eſt, Non ſinam illos poſthac viuere) differens indignationem, tempus centum & viginti annorum ad pœnitentiam agendam clementer indulget. Sic Chryſoſtomus. Dupliciter autem vniuerſum genus hominum propter peccata, mortis pœna Deus puniuit. Primum, propter peccatum Adami, cuius omnes eius poſteri, vt culpæ participes, ita mortis rei fuere. Nam illud: *In quacunq; die comederis, morte morieris,* & illud, *Puluis es, & in puluerem reuerteris:* non ad vnum modo Adam, ſed etiam ad omnes eius poſteros pertinent. Deinde propter nefanda hominum ſcelera, diluuij ſupplicio omnes propemodum homines ad internecionem redegit. Sed cur Deus pœnam mortis tanquam omnium grauiſſimam aduerſus peccatores conſtituit? Nimirum morte nihil homini, huius vitæ commodis & bonis affixo, terribilius eſſe poteſt: & mors vt viuendi, ſic male viuendi & alijs nocendi finem affert. Sed expendamus verba Moſis.

Chryſoſto. hom. 22. in Geneſim.

Gen. 2. Infra 3.

85 Quam noſtra tranſlatio Latina ſententiam habet, eandẽ plane reddit Græca lectio: nec diſcrepat Chaldaica latine ad verbũ reddita hoc ſonans: Tũ dixit Dominus, Nõ durabit generatio mala hæc corã me in æternũ, eo quod ſunt caro, & ope-

Quincuplex ſignificatio, Spiritus, quinq; tulit expoſitiones huius loci — ra eorum mala ſunt. Verũ quia vocabulum *Spiritus* varie ſumitur in ſacris litteris;
propterea varias hic locus interpretationes habet. Primo illud *ſpiritus meus* poteſt
ſignificare ipſum Dei Spiritũ, id eſt ipſum Deum, qui Spiritus eſt, vt hic ſit ſenſus:
Nõ ero amplius cum iſtis hominibus, vel, non vlterius apponã cor meũ erga illos,
neq; vt ante hac feci, pergam deinceps bene velle illis cõſeruando eos in terris: di
ſcedam ab illis, faciẽ meam ab illis auertã, vt à me derelicti pereant, ſicut Dauid di
Pſal. 103. — xit; *Auertente te faciem, turbabuntur* & qualis illa eſſet futura turbatio declarans ſub-
iungit *auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.* Sumitur etiam vo
cabulum *ſpiritus* pro ira & indignatione; veluti apud Iſaiam capite 2. *Quieſcite, inquit,* 86
ab homine, cuius ſpiritus in naribus eius eſt: quia excelſus reputatus eſt ipſe quid eſt illud, *Cuius*
ſpiritus in naribus eius eſt. Id eſt: Cuius ira in promptu, & vehemẽs eſt: ſecundum hanc
verò ſignificationẽ erit hic ſenſus, Nõ permanebit, ſeu, non perdurabit in æternum
indignatio mea aduerſus iſtos homines: quaſi dicat, puniam eos in hoc ſeculo, tem
porali ſupplicio, ne poſt hanc vitam æternis pœnis puniantur. Vel, non differam
exercere indignationem meam aduerſus iſtos in æternum, aut in tempus admo-
dum longum: niſi enim ante centum viginti annos dignam egerint pœniten-
tiam, effundam ſuper eos ſpiritum indignationis meæ.

Accipitur etiam ſpiritus Dei pro cura & prouidentia quam Deus gerit homi- 87
num, tuendo eorum vitam; & quæ ad eam commode agendam vel neceſſaria, vel
etiam vtilia & iucunda ſunt, opportune & large tribuendo. Sic videtur accipi no-
men Spiritus pſalmo 103. illis verbis: *Emittes ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis*
Chry. hom. 22. in Geneſim. — *faciem terræ.* Atque ita hunc locum interpretatur Chryſoſtomus. Et ſenſus eſt: Nõ
pergam amplius habere curam & prouidentiam iſtorum hominum ſuſtentando &
prorogando eorum vitam; auferam illis hunc ſpiritum meæ curæ, & prouidentiæ,
quo ſubtracto, penitus ad interitum recident.

Adhæc frequenter in ſacris litteris vocabulum, ſpiritus, vſurpatur pro anima 88
rationali; cui hoc nomen propterea inditum eſt, quod Moſes exponens crea-
Gen. 2. — tionem animæ, dicit Deum inſpiraſſe in faciem hominis ſpiraculum vitæ. Si-
cut autem præſentia animæ, eſt cauſa vitæ; ſic digreſſus eius à corpore, cau-
ſa eſt mortis. Dicitur porro anima rationalis ſpiritus Dei, quod à ſolo
Deo creetur & infundatur corpori, atque inibi conſeruetur; & inde, cum li-
buerit Deo, ſeuocetur, quemadmodum Eccleſiaſtæ capite 12. ſcriptum eſt: *Donec*
puluis reuertatur in terram ſuam vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Ergo il-
lud: *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum:* non aliud ſignificat, quàm, genus
humanum non perpetuò eſſe victurum in terris. Permanſio enim ſpiritus Dei, id
eſt, animæ in corpore, cauſa eſt vitæ hominum: remotio autẽ animæ à corpore, cau
ſa eſt mortis. *Auferes, inquit Dauid pſalmo 103. ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum*
reuertentur. Huic ſignificationi, ſpiritus, per quam affinis eſt ſignificatio eiuſdem vo 89
cabuli, cum id ponitur pro vita, quoniam hęc per ſpirationem & flatum conſerua-
tur. Sic eo vocabulo vſus eſt Iob capite 27. *Donec ſupereſt halitus in me, & ſpiritus Dei*
in naribus meis, non loquentur verba mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium. Da-
niel autem (vt ſcriptum eſt in libro eius cap. 5.) dixit regi Balſaſari: *Deum qui habet fla*
tum tuum in manu ſua, & omnes vias tuas, non glorificaſti. Id eſt, in cuius manu, & poteſtate eſt
Act. 17. — vita tua. *In ipſo enim,* vt dixit Paulus, *viuimus, & mouemur, & ſumus.*

Poſtremo ſæpe vocabulum ſpiritus Dei, poſitum eſt in ſcriptura ad ſignifican-
Ambroſius. — dum Spiritum ſanctum, de quo locum hunc interpretatus eſt Ambroſius libro
de Noe & Arca, cap. 3. ſcilicet verba hæc Moſis à proprio eorum intellectu
ad myſterium, & ad Chriſtum accomodans, in quo Spiritum ſanctum permanſ-
ſiſſe traditur in Sacris litteris. Datur, inquit Ambroſius, Spiritus ſanctus homini-
bus; ſed in eis non permanet, quia caro ſunt. Carnis enim natura diſciplinæ repu-
gnat, quia voluptati obtemperat. Denique de ſolo domino Ieſu ſcriptum
eſt: *Super quem videris ſpiritum deſcendentem de cælo: & manentem ſuper eum; hic eſt qui bapti-*
zat in ſpiritu ſancto. In eo manebat, quem nulla corruptelæ carnalis impedimenta re-
uocabant,

uocabant,quo minus incorruptæ & intermixtæ ordinem diſciplinæ teneret; cuius
caro non vidit corruptionem.Sic Ambroſius . Verùm quanquam ſpiritus ſanctus
90 eximio quodam & ſingulari modo in ſolo Chriſto manſerit: manſiſſe tamen etiam
Spiritū ſanctum in alijs,legimus in ſacris litteris. Saluator enim noſter dixit Apo-
ſtolis ſuis, *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis,vt maneat vobiſcum in æternum.* *Ioan.14.*
Nec dubitari poteſt Spiritum ſanctum manſiſſe in Ioanne Baptiſta , quippe qui ex *Luc.1.*
vtero matris ſuæ repletus eſt Spiritu ſancto, vt nihil hoc loco dicam de beatiſſima
Virgine.Harum quinque ſignificationum & interpretationum vocabuli, Spiritus,
eam qua vel anima,vel vita ſignificatur , vt huic loco aptiſſime congruentem ma-
xime probamus.

91 Illud porro *in æternum* dupliciter exponitur ; vel vt vox illa, *æternum* non ſignifi-
cet proprie æternitatem,ſed longiſſimum aliquod tempus , cuius certus finis non
exprimitur : qua ſignificatione non rarò in diuinis libris ea vox reperitur. Et ſic
erit ſenſus, antehac longiſſimam dedi homini vitam , vt nonnulli propè milleſi-
mum annum vitam extenderint:ſed poſthac præcidam hanc longitudinem, eam-
que ad centum viginti annos contraham. Vel ea vox ſignificat propriè æternita-
tem, vt ſenſus ſit; Non patiar genus humanum deinceps æternum eſſe, id eſt,
perpetuo viuere in terris:perdam enim ipſum diluuio,& de terris delebo. Et hæc
quidem ſignificatio atque interpretatio commodior eſt , & aptius hæret cum ijs
quæ ſequuntur.

92 Pro illo autem *quia caro eſt* Græca lectio habet plurali numero *quia carnes ſunt* ſicut
etiam habet plurali numero, *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis* . Quid ſit au-
tem, *quia caro eſt, vel, quia carnes ſunt* interpretatur Chryſoſtomus homilia 22. in Ge- *Chryſoſt.*
neſim ad hunc modum:Eo quod inquit carnalibus operibus ſeipſos totos dedunt,
& animæ ſubſtantia abutuntur,& quaſi ſola carne circumdati carerent anima , ſic
vitam ſuam abſumunt . Perpetuus enim ſcripturæ mos eſt, carnem vocare homi-
nes carnales;ſicut virtute præſtantes , carnis expertes nominat, ſic Paulus loqui-
tur; *Vos autem non eſtis in carne:* non quod carne non eſſent circumdati ; ſed quia car- *2.Cor.13.*
nem geſtantes,ſuperiores erant carnalibus affectionibus & ſenſibus,Quemadmo-
dum autem de his Paulus dixit:*Vos non eſtis in carne*, eo quod carnalia deſpiciebant;
ſic de illis dictum eſt:*eo quod ipſi ſunt carnes*.Nam licet animam rationalem haberent
potiorem ſui partem ; perinde tamen viuebant ſine ratione , ac ſi ſola carne con-
ſtarent. Hæc Chryſoſtomus.

93 At enim vero obſeruationem hanc Chryſoſtomi non eſſe perpetuo veram, ma- *Animaduerſio in Chryſoſtomum de vſu huius vocabuli, caro, in ſcriptura.*
nifeſtis diuinæ ſcripturæ teſtimonijs oſtendit B. Gregorius libro 14. Moralium,
cap. 29. tractans illa verba Iob:*Et rurſum circundabor pelle mea*. Nam cum prius com-
memoraſſet diſputationem quam ipſe Conſtantinopoli habuit cū Eutychio eius
vrbis Epiſcopo qui negabat hominem reſurrecturum in vera ſubſtātia carnis,pro-
pterea quod Paulus id cōfirmare videbatur illis verbis quæ ſunt in capite 15. prio- *B. Gregorius.*
ris epiſtolę ad Corinthios:*Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt:*Huic ipſe Gre-
gorius reſpondens obiectioni:In ſacro,inquit,eloquio aliter caro dicitur iuxta na- *Iob.19.*
turam,atque aliter iuxta culpam,vel corruptionem . Caro quippe iuxta naturam
dicitur, vbi ſcriptum eſt:*Hoc nunc os ex oſſibus meis,& caro de carne mea*; &, *Verbum caro fa-* *Gen.2.*
ctum eſt,& habitauit in nobis.Caro vero iuxta culpam dicitur,vbi ſcriptum eſt;*Non per-* *Ioan.1.*
manebit Spiritus meus in hominibus iſtis , eo quod ſunt caro;& Dauid ait:*Memoratus eſt quia caro* *Pſal.77.*
ſunt:ſpiritus vadens & non rediens. Vnde diſcipulis Paulus dicebat ; *Vos non eſtis in carne,* *Rom.8.*
ſed in ſpiritu. Neque enim in carne non erant, quibus epiſtolas transmittebat ; ſed
quia paſſiones carnalium deſideriorum vicerant, iam liberi per virtutem ſpiritus
in carne non erant. Cum ergo Apoſtolus dicit: *Quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere
non poſſunt*:carnem vult ſecundum culpam intelligi,non ſecundum naturam , Vnde
quia carnem ſecundum culpam diceret,mox oſtendit, ſubdens : *Neque corruptio in-
corruptelam poſſidebit*. In illa ergò cœleſtis regni gloria caro ſecundum naturam erit,
ſed ſecundum paſsionem deſiderij non erit : quia deuicto mortis aculeo , in æter-

 na in-

na incorruptione regnabit. Hæc Gregorius.

Quos appellet ſcriptura homines carnales.

Verum ne hoc lector neſciat,monendus eſt, ſolere in ſacris litteris appellari ho 94
mines carnales non eos tantum qui obſcœnas carnis voluptates ſectantur, ſed
alijs quoque vitijs infectos, etiam ijs quæ ex animo potius ac mente,quam ex car-
ne proficiſci videntur. Nam Paulus Corinthios,inter quos erant æmulationes,diſ-
ſenſiones ac ſchiſmata, appellat carnales. *Cum enim,inquit,ſint inter vos zelus & conten-
tio,non ne carnales eſtis,& ſecundum hominem ambulatis?* Idemq; in capite quinto epiſtolæ
quam ſcripſit ad Galatas,enumerans opera carnis,recenſet idolorum ſeruitutem,
veneficia,inimicitias,contentiones, æmulationes,iras, rixas,diſſenſiones, ſectas,
& inuidias. Non eſt tamen negandum, cum nominantur peccata carnis,
vel hominum carnalium præcipue ac plurimum ſignificari peccata quę in ſor-
didis libidinibus & voluptatibus carnis verſantur. Vnde quanquam hoc loco vo-
cabulum carnis ad omnia carnis opera,quæ Paulus,vt ſupra diximus, commemo-
rat,extendi poteſt,præcipue tamen ad vitia carnalium voluptatum pertinet.

1. Cor. 3. A.

Non faciam, vt præclaram quandam B.Gregorij ſententiam huic loco non mo 95
do non alienam, ſed perbelle congruentem referre prætermittam. Tractans B.
Gregorius libro 6. Expoſitionis in primum librum Regum, verba illa quæ ſunt in
capite 15. eius libri: *Pepercit Saul & populus regi Agag,& optimis gregibus,&c.* ita ſcribit:
Quis eſt Agag rex Amalec, niſi ſenſus carnalis? Nam cum ex anima rationalita-
tem & ſenſualitatem habeamus, rationalitas menti;ſenſualitas carni adſcribitur:
& per illam cum Angelis, per hanc cum brutis animalibus conuenimus. In il-
la, quo altius extollimur, ſupernis ciuibus appropinquamus: per hanc verò cum
ad carnis blandimenta dilabimur,carnaliores,vt ita dixerim,inuenimur. Vnde &
viſis, & concupitis iam filiabus hominum, iamque impletis in luxuria voluptati-
bus, his qui puritatis merito filij Dei vocabantur, in Geneſi Dominus minatur,
dicens, *Non permanebit ſpiritus meus in homine in æternum,eo quod caro ſit.* Caro quippe ho-
mo efficitur,quãdo ſenſui carnis ratio ſubiugatur. Rex ergo Amalec, vigor eſt ſen
ſus carnalis, qui motibus turpibus imperat, vt captiuam rationem ad illecebras
obſcœnitatis trahat. Bene autem carnali ſenſui nomen congruit Agag: quippe
Agag,meditans,ſiue loquens interpretatur. Meditari quippe ei eſt, phantaſmata
laſciua interna meditatione colligere:& loqui ei eſt,carnem motibus turpibus ad
libidinem excitare. Quaſi enim magnum clamorem locutionis habet, quia car-
nem pulſando ardentius commouet. Nam & meditando colligit,quod loquendo
exponit: quia vnusquiſque carnali ſenſui ſubditus, quò liberius laſciuiæ ſimula-
cra intus conſpicit,eo validiores motus turpitudinis foris ſentit. Meditatur ergo
per internam viſionem turpitudinis; loquitur autem per exteriorem motum dele-
ctationis. Sic Gregorius.

Præclara Gregorij ſententia quemadmodum homo qui rationalis eſt, dicatur in ſacris litteris ſieri caro.

Hactenus explicata quidem à nobis eſt ſententia verborum Moſis ſecundum 96
Latinam translationem,à qua nec lectio Græca diſcordat,nec Chaldaica. Dein-
ceps vero lectionem Hebraicam quæ videtur longe diuerſa, expendere oportet:
& hanc ipſam,qui ex Hebræo fideliſſime ſtuduerunt interpretari ſacros libros,va-
rie admodum expreſſerunt. Pro eo quod nos legimus: *Non permanebit ſpiritus meus in
homine* pro illo,inquam,verbo *permanebit* Hebraice eſt, iadon, quæ vox poteſt deri-
uari à, neden, quæ ſignificat vaginam. Vnde Pagninus ſic vertit: *Non erit vt in vagi-
na ſpiritus meus in homine in ſeculum*, ideſt: Non includetur anima in corpore in perpe-
tuum, ſicut gladius vagina conditur. Videtur enim corpus eſſe tanquam vagina
animæ. Caietanus verò hanc lectionem ſic interpretatur: *Non vaginabit ſpiritus meus,
&c.* Hoc dictum eſt inquit ad ſimilitudinem gladij reconditi in vagina,quo, quan-
diu in vagina eſt, non vtitur quis ad incidendum,vel percutiendum. Et ſenſus eſt:
Non erit iuſtitia mea ad puniendum hominem, vt gladius in vagina, in æternum;
ſed euaginabo eum poſt centum viginti annos, & puniam homines. Alij putant
eius verbi radicem eſſe,dun, quod eſt, contendere,diſceptare, iudicare, litigare.
Rabbi Salomon ſic exponit: *Non diſceptabit ſpiritus meus cum homine,vel,pro homine.* quaſi
dicat,

Varia lectio & explicatio huius loci ſecundum hebraicã ſcripturam.

Caietanus in Geneſim.

Rabbi Salomon.

dicat, quidnam facturus ſim de homine, non diu diſceptabo, debeam ne hunc punire, nec ne: tandem decernam quidnam facturus ſim. Nam quia totus voluptatibus eſt deditus, iam iam puniam eum, neque longius tempus dabo ei ad reſipiſcendum, quàm centum viginti annos. Oleaſter ſumens verbum Hebræum pro litigare, ſic exponit: *Non litigabo cum homine.* Id eſt, Non contendam amplius cum homine, monendo & arguendo ipſum vt non ſequatur concupiſcentias ſuas: cum enim totus ſit carnalis, nihil mouet eum admonitio, vel reprehenſio, opus igitur eſt extremo remedio, id eſt vltimo ſupplicio. Poteſt etiam verbum, iadon, deduci à nadah, quod eſt elongare: & ſi ab hac radice eſſet (ponitur enim ſæpius nũ pro he,) nulla eſſet huius loci difficultas, ſenſus enim eſſet: Non prolongabit Spiritus meus ſpatium viuendi in homine, ſed erunt dies eius centum viginti anni, quaſi dicat; Non prolongabo homini ſpatiũ viuendi vltra centum viginti annos: vltra quod ſpatium, niſi pœnitentiam egerit, delebo ipſum. Et hæc lectio atque interpretatio concordat cum noſtra lectione Latina quæ habet: *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum.* Hierony. Oleaſter.

97 B. Hieronymus in Traditionibus hebraicis ſuper Geneſim: In Hebreo, inquit, ſcriptum eſt, *Non iudicabit ſpiritus meus homines iſtos in ſempiternum, quia caro ſunt* Hoc eſt: Quia fragilis eſt in homine conditio, non eos ad æternos ſeruabo cruciatus, ſed hic illis reſtituam quod merentur. Ergo non ſeueritatem, vt in noſtris codicibus legitur, ſed clementiam Dei ſonat, dum peccator hic pro ſuo ſcelere viſitatur. Vnde & iratus Deus loquitur, ad quoſdam: *Non viſitabo filias eorum, cum fuerint fornicatæ; & ſponſas eorum, cum adulterauerint.* Et in alio loco, *Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis peccata eorum, veruntamen miſericordiam meam non auferam ab eo.* Hæc Hierony. Neſcio quid venerit in mentem Ruperto, prodere ſcripto, olim in Hebræo fuiſſe hanc lectionem; *Non iudicabit Spiritus meus in homine:* nunc autem ſecundum Hebraicam veritatem eſſe hanc lectionem; *Non permanebit Spiritus meus in homine.* quaſi variata fuerit ſcriptura Hebraica, & aliter ſe habuerit olim tempore B. Hieronymi, quàm nunc ſe habeat; cum tamen & tunc, & nunc eadem fuerit lectio Hebraica huius loci; idemq; verbum Hebræum, quod, prout varia origo eius reperitur, va-
98 rie quoque ab interpretibus Latine fuit expreſſum, vt ſupra oſtendimus. Caietanus porrò lectionem illam Hebraicam: *Non iudicabit Spiritus meus homines iſtos* multo ſecus interpretatur quàm B. Hieronymus. Putat enim ſignificaſſe Deum his verbis, ſe ante id tempus iudicaſſe homines ſpiritualiter: tale enim iudicium, & decens erat Deo qui Spiritus eſt, & congruens homini, cuius nobilior pars etiam ſpiritus eſt. Ordinarium enim Dei iudicium tam erga probos quàm improbos, illos iuuando, hos deſerendo & puniendo, eſt in hac vita internum, ſpirituale, occultum, adeo vt multi illud denegent Deo, dicentes; *Supra cœli cardines ambulat, nec noſtra conſiderat.* Iudicium enim ſpirituale, quo Deus iudicat in hoc mũdo improbos, eſt priuare eos gratia ſua, & quibuſdã ſingularibus beneficijs & auxilijs, quibus iuuat & protegit viros iuſtos ſibiq; caros. Rarò autem Deus in hoc mundo, etiã corporalibus ſupplicijs ſceleratos homines plectit: ita vt propter eorũ flagitia ſic eos fuiſſe punitos, conſpicuum ſit omnibus. Verùm quia homines illius tẽporis, aduerſus quos ſentẽtia hæc Dei pronũciata eſt, vſque eo carnales euaſerãt, vt nihil ſpirituale ac rationale habere viderentur: idcirco Deus dixit: Non pergam vlterius iſtos homines iudicare ac punire tantùm ſpiritualiter, ſed, cum omnino carnales facti ſint, puniam eos (niſi ante centum viginti annos reſipiſcant) carnalibus pœnis & corporali exitio diluuij.

Hierony. Oſeæ. 2. Pſal. 88. Rupertus Caietanus Iob. 22.

Eruntq;

Verſ.4. Eruntq; dies illius centum viginti annorum.

QVæſtio eſt hoc loco, ſpatium hoc centum viginti annorum quonam 99
referri debeat; vtrum ad vitam hominum deinceps futuram, quaſi
ea annos centum viginti tranſgreſſura non eſſet, an verò ad ſpatiũ
temporis conceſſum hominibus ante diluuium, videlicet ad agen-
dam pœnitentiam, & auertendam Dei vindictam vniuerſo generi
Philo. humano impendentem. Philo in libro De Gigantibus, Ioſephus
Ioſephus primo libro Antiquitatum, Lactantius libro ſecundo, capite 15. Rupertus, libro
Lactãtius 4. commentariorum in Geneſim, cap. 13. Toſtatus ſuper hoc ſextum caput Ge-
Rupertus neſeos quæſt. 11. referunt hoc ad vitam hominum deinceps futuram: vt ea annis
Toſtatus duntaxat centum viginti à Deo circumſcripta fuerit: vt ſenſus ſit; Antehac vita hominis vltra nongenteſimum annum extendebatur: verùm quia tanta vitæ longitudine ad grauiora pluraq; in dies ſcelera patranda abuſus homo eſt, non ſic erit poſthac, ſed inſigni admodum facta diminutione, ad cẽtum viginti annos vi-
Rupertus ta hominis contrahetur. Audi Rupertum ita ſupradicto loco verba hæc explanantem; *Eruntq; dies illius centum viginti annorum:* Alij quidem paulo plures, alij paulo pauciores poſt diluuium vixerunt annos; vt Iacob, qui centum quadraginta ſe-
Gen. vlt. ptem, vt Ioſeph qui centum, & decem vixit annos: ſed eius qui hæc ſcripſit, videlicet Moyſi s, dies fuere centum viginti annorũ. Sic enim de eo ſcriptum eſt:
Deut. 34. *Moyſes centum viginti annorum erat, quando mortuus eſt.* Miroq; modo vir mitiſſimus ſu-
Num. 12. per omnes qui morabantur in terra; ſeipſum in illam congeriem morientium, & propter corruptionem vitæ ſuæ pauciore tempore viuentium, opportune importuneq; ingerit, quodammodo deflens quod illic ſecundum præſcientiam Dei percuſſus ipſe fuerit, vt moriturus non ſaltem tempora Mathuſalem implere poſſet, quatenus ingrediatur terram promiſſionis, ſed ſint dies ſui pauci, ideſt, anni centum viginti. Sic Rupertus.

Toſtatus Toſtatus verò arbitratur fuiſſe conueniens, vt Deus prænunciaret hominibus 100
menſuram futuræ vitæ. Nam cum inducturus eſſet diluuium, ex eo ſequebatur neceſſario diminutio vitæ humanæ: ſiquidem ſuperficies terræ in qua erat magna vis germinandi optimas plantas, diluuij aquis detecta & abraſa eſt: inferior autẽ pars terræ quæ non æquo efficax erat germinandi, detecta eſt, & labori & culturæ hominum expoſita. Quodq; maioris fuit momenti, aquæ ſalſæ Oceani per omnem terram permeantes, virtutem eius corruperunt; etenim ſal terram ſterilem reddit; quamobrem mos erat olim terras quæ maledicebantur vt ſteriles eſſent, ſpargi ſale, vt patet ex capite decimo libri Iudicum, & pſalmo 106. ſcriptum eſt: *Poſuit terram fructiferam in ſalſuginem, propter malitiam habitantium in ea.* Terra igitur ſalſis aquis operta & obruta, præſtantem illã vim germinãdi, magna ex parte perdidit, quo factum eſt vt fructus terræ pauciores eſſent, minuſq; ſalubres. Quoniam autem nos alimentis è terra natis viuimus, illis corruptis; vitam quoque humanam imminui ac debilitari neceſſe eſt. Cum igitur Deus illato diluuio vitam hominum minuere vellet, vt breuitas vitæ licentiam ad libidinem peccandi minueret; ne, qui poſt diluuium futuri erant, breuiorem quàm ante fuerat, vitam hominis factam eſſe cernentes, id non caſu, nec tantùm ex cauſis naturalibus accidiſſe exiſtimarent, ſed Dei conſilio, voluntate atque imperio id factum eſſe agnoſcerent; conſentaneum fuit, futuram humanæ vitæ breuitatem multo ante denunciari & prædici à Deo, eiuſque ſpatium ab eo determinari. Sic igitur iſti hunc locum exponunt.

Verum enim vero hanc opinionem & interpretationem verborum Dei, manifeſte redarguunt exempla plurimorum qui poſt diluuium per multa ſecula prædictum vitæ humanæ annorum terminum longe ſupergreſſi ſunt. Etenim Sem poſt diluuium vixit annos quingentos: Arphaxad, Salem, & Heber, plures quadringẽ- 101

tis: reliqui autem vſque ad Abraam, plures ducentis; exinde Patriarchæ vſque ad
Moſen, per annos à diluuio circiter octingentos, vixére annos plures centum tri-
ginta; præter vnum Ioſeph, qui non vltra decem & centum annos vitam produxit. *Gen. 50.*
Quid pluraè Ioiadas pontifex annos poſt diluuium prope mille quingentos natus, Ioiadas mille quingentis annis diluuio poſterior, vixit annos 130.
vſque ad centeſimum & trigeſimum annum vixit vt traditur libro 2. Paralipo-
menon cap. 24.

102 Eſt igitur altera eorum verborum interpretatio & ſententia vero proprior at-
que probabilior, tempus illud centum viginti annorum non ad futuram hominũ
ætatem, ſed ad tempus conceſſum hominibus ante diluuium ad reſipiſcendum &
agendam pœnitentiam referri debere. Et hanc ipſam probat B. Hieronymus in *Hierony.*
Traditionibus Hebraicis in Geneſim: Porrò, inquit, ne videretur in eo eſſe cru-
delis, quòd peccantibus locum pœnitentiæ non dediſſet; adiecit illud: *Sed erunt
dies eorum centum viginti anni*: hoc eſt; habebunt centum viginti annos ad agendam
pœnitentiam. Non igitur humana vita, vt multi errant, in centum viginti annos
contracta eſt: ſed generationi illi centum viginti anni ad pœnitentiam dati ſunt.
Siquidem inuenimus, quod poſt diluuium, Abraam vixerit annos centum ſeptua- *Gen. 25.*
ginta quinque, & cæteri amplius ducentis & trecentis annis. Sic Hieronymus.
Chryſoſtomi quoque commentarius huius loci eandem planè ſententiam habet. *Chry. hom.*
Non contentus, ait Chryſoſtomus, quingentorum annorum longanimitate, quæ *22. in Ge-*
per omnem vitam Noe, audito illius nomine docebatur, nunc iterum producens *neſim.*
& differens indignationem, aliud illis tempus præſcribit; & dicit; Interminatus
ſum, & manifeſtaui meam indignationem, quam, propter multitudinem peccato-
rum quæ operati eſtis, vobis inferri iuſtum eſt: ſed quia etiam eos qui incurabili-
ter peccauerunt, ſaluari volo, nullumq; perire; idcirco vobis indulgeo centum
viginti annos, vt ſi volueritis, & peccata ablueritis, reſipiſcendoq; & ad meliora
vos conuertendo virtuti ſtudueritis, & pœnas & pericula effugiatis. Iſtorum ſen-
tentiæ Auguſtinus etiam ſubſcripſit in capite 24. libri 15. De ciuitate Dei, cuius *Auguſtin.*
verba paulo infra opportunius commemoranda ſunt. Miſſos hic facio complu-
res recentiorum quibus eadem probata eſt opinio. Sed haud ſcio, an rectè ſupra-
dicto loco Rupertus appellauerit hanc poſteriorem ſententiam antiquiorem ea
quam paulo ſupra expoſui, cum eius auctores Philonem & Ioſephum, vetuſtiſ-
ſimos videlicet omnium ſcriptores, ſupra nominauerimus.

CETERVM illud affert difficultatem, ab eo tempore quo Deus hæc verba Dubitatio grauis & ardua.
locutus eſt, vſque ad diluuium, non niſi centum annos reperiri: hæc enim verba
103 Deus dixit, cum iam Noe quingentos natus annos tres filios genuiſſet, vt ex ver-
bis extremis quinti capitis manifeſtum eſt. Diluuium autem euenit anno ſexcen-
teſimo Noe, vt in capite ſeptimo huius libri ſcriptum eſt: vbi ſunt igitur alij vigin
ti anni? Hieronymus exiſtimat, quia homines illi pœnitentiam agere noluerunt, *Hieron. in*
Deum tempus deſtinatum amputatis viginti annis breuiaſſe, & maturaſſe dilu- *Traditio-*
uium. Quia verò, inquit Hieronymus, pœnitentiam illi agere contempſerunt, *nib. in Ge-*
noluit Deus tempus expectare decretum: ſed viginti annorum ſpatijs amputatis, *neſim.*
induxit diluuium anno centeſimo agendæ penitentiæ deſtinato. Similia Hierony- *Chryſoſto-*
mo dixit Chryſoſtomus homil. 25. in Gen. Hieronymum ſecutus Hugo: Sicut, in- *mus homil.*
quit, Ezechiæ mortem inſtantem minatus eſt Deus: ſed quia pœnituit, mortem *25. in Ge-*
inſtantem in quindecim annos diſtulit: Sic contra, illis hominibus ad pœniten- *neſ.*
dum centum viginti annorum ſpatium conceſſerat; ſed quia facti ſunt deteriores *Hugo in*
patientia Dei, ſpatium indultum breuiatum eſt. Nec in aliquo iſtorum mutatum *Annota-*
eſt Dei conſilium, ſed tantùm ſententia. *tionib. in*
Geneſim.

104 Verùm hæc interpretatio duriuſcula eſt. Quocirca cum eam legiſſet Auguſti- *Eſa. 38.*
nus, minime tamen ea contentus, aliam quæſiuit commodiorem. Reſpondet igi- *Auguſtin.*
tur Auguſtinus loco proxime ante citato, cum hæc verba locutus eſt Deus, Noe
reuera non fuiſſe quingentorum annorum, ſed tantùm quadringentorum & octo-
ginta: quod tempus tamen ſcriptura vocat quingentorum annorum, quippe quæ
nomine

nomine totius alicuius ſummæ annorum, maximam eius partem denotare conſueuit. Quoniam igitur Noe quingenteſimi anni maximam partem expleuerat, quatuor ſcilicet confectis eius partibus ſi centenarius ille in quinq; partes diuidatur, ob eam cauſam quingentorum annorum fuiſſe dicitur. Sed præſtat ipſum Auguſtinum ſuis hæc verbis enarrantem audire, Quod autem dixit Deus inquit Auguſtinus *Erunt dies eorum centum viginti anni*, non ſic accipiendum eſt, quaſi prænunciatum ſit, poſt hæc homines centum viginti annos non tranſgreſſuros, cum & poſt diluuium nonnullos etiam quingentos exceſſiſſe annos inueniamus: ſed intelligendum eſt hoc Deum dixiſſe, cum circa finem quingentorum annorum eſſet Noe, id eſt, quadringentos octoginta vitæ annos ageret, quos more ſuo ſcriptura quingentos vocat, nomine totius maximam partem plerunque ſignificans, ſexcenteſimo quippe anno vitæ Noe, ſecundo menſe factum eſt diluuium. Et ita centum viginti anni prædicti ſunt futuri vitæ hominum periturorum, quibus tranſactis diluuio delerentur. Nec fruſtra creditur ſic factum eſſe diluuium, iam non inuentis in terra, qui non erant digni tali morte defungi, qua in impios vindicatum eſt. Nullus enim eorum diluuio mortuus eſt, quos de ſemine Seth propagatos ſancta ſcriptura commemorat. Hactenus ex Auguſtino.

Sed vt recte huic obiectioni Auguſtinus occurrerit; ita non videtur occluſiſſe 105
aliam rimam quæ patet calumniæ. Nam verba hæc locutus eſt Deus, cum iam Noe genuiſſet Sem, Cham & Iaphet, horum enim generationem prænarrauerat Moſes extremis verbis quinti capitis: ſi igitur Deus ea verba dixit, cum Noe quadringenteſimum octogeſimũ annum ageret (tunc autem iam erat natus Sem) ergo cum euenit diluuium, Sem annorum fuiſſet minimùm centum viginti: at enim fuiſſe eum finito diluuio centum annorum, legitur in vndecimo capite libri Geneſeos. Sed putandum eſt Deum hæc verba de centum viginti annis vitæ hominis, locutum eſſe, viginti annis prius quàm Noe genuit Sem. Cur igitur, inquies, Moſes generationem Sem narrauit ante commemorationem horum verborum Dei? Fecit id Moſes per anticipationem frequentem in Sacris litteris: voluit enim generationes omnes quæ ab Adamo fuerunt vſque ad diluuium, continenti ſerie pertextas deſcribere. Et vt in qualibet priorum nouem generationum dixerat quot annos natus pater genuiſſet filium; ſic in decima quæ fuit Noe, dicendum Moſi fuit, quot annos natus Noe genuiſſet filios, licet ordine temporum alia priora fuiſſent, priuſq; dicenda generatione filiorum Noe.

Non igitur neceſſe eſt nos cum B. Auguſtino dicere, cum Noe dicitur quingen- 106
torum annorum, non eſſe id de quingenteſimo anno completo intelligendum, ſed de quingenteſimo currente, ſcilicet exactis annis octoginta illius quingenteſimi anni: planius enim & facilius intelligi poteſt de ipſo anno quingenteſimo aut præciſe completo, aut paulo minus plus ve completo. Quod dico propter Sem, quem videtur genuiſſe Noe cum eſſet duorum & quingentorum annorum: ſiquidem ille biennio poſt diluuium dicitur fuiſſe centum annorum. (Gen. 11.) Quod autem
dicit Auguſtinus nullum poſterorum Seth perijſſe diluuio, intelligi debet de po- 107
ſteris Seth probis ac pijs viris, vel quos nominatim ſcriptura commemorat. Nam Mathuſalem auus Noe, anno ipſo diluuij exceſſit, (Gen. 5.) & paucis annis ante pater eius Lamech: Plurimos autem poſterorum Seth quos Moſes appellauit filios Dei, quòd à paterna probitate ac pietate degenerantes, grauiſſimis ſceleribus immerſi fuerant, perijſſe diluuio, ex hac ipſa narratione Moſis licet agnoſcere.

Gigantes autem erant ſuper terram in diebus illis. Poſtquam enim ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, iſti ſunt potentes à ſæculo viri famoſi. *Verſu 4.*

Hebraice ſic ad verbum eſt: *Gigantes fuerunt in terra in diebus ipſis. Et etiam poſtquam ingreſſi ſunt filij principum ad filias hominum, genuerunt eis, iſti ſunt potentes qui à ſeculo fuerunt, viri nominis.* Chaldaice ſic eſt: Gigantes fuerunt in terra in diebus illis. Poſtqnam enim ingreſſi ſunt filij magnatum ad filias hominum, & liberos ſuſceperunt ex eis, ipſi quoque robuſti euaſerunt viri illi famoſi qui à ſæculo celebres fuerunt. Lectio item 70. Interpretum (vt eam citat Auguſtinus capite 23. libri 15. De Ciuitate Dei, ſic habuit *Auguſti.* hoc loco: Gigantes autem erant ſuper terram in diebus illis. Et poſt illud cum intrarent filij Dei ad filias hominum, & generarent ſibi, illi erant gigantes, à ſæculo homines nominati.

108 Significat Moſes his verbis, ex illa ſcelerata commixtione filiorum Dei cum filiabus hominum, qualis proles & progenies ſit edita, ſcilicet impietate, crudelitate, obſcœnitate & immanitate morum famoſiſſima, & quæ gigantea corporis proceritate ac robore præfidens, ſuperbiſſima fuerit, ferociſſima, violenta, nulli parcens, omnes opprimens, & quodcunque ſibi fuiſſet libitum, etiam licitum putans. Simul & illud Moſes indicat, propter iſtiuſmodi genus hominum, præcipue diluuium eueniſſe, vt enormis & intoleranda eorum ſuperbia & impietas atque *Qualis proles ex filiorum Dei cõmixtione cũ filiabus hominũ extiterit*

109 crudelitas, inſigni & per omne æuum memorabili puniretur ſupplicio. Lectio autẽ Latina ſignificat originem iſtorum gigantum fuiſſe ex commixtione filiorum Dei cum filiabus hominum, quaſi antea talia humani generis monſtra non fuiſſent, vel ſi fuiſſent, certe non tam crebra, & immania, hoc enim indicat illud: *Poſtquam enim ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum.* At verò ſecundum lectionem Hebraicam, & 70. Interpretum quam paulo ſupra poſuimus, ſignificatur & ante, & poſt commixtionem filiorum Dei cum filiabus hominum fuiſſe gigantes. Et hoc contendit Auguſtinus aperte indicari verbis diuinæ ſcripturæ, cum dicitur: *Gigantes erant ſuper terram in diebus illis, & poſt illud cum intrarent filij Dei ad filias hominum, & generarent ſibi, illi erant gigantes, & viri nominati.* Igitur, inquit Auguſtinus, multos gigantes ante diluuium fuiſſe dubium non eſt, & hos fuiſſe ciues terrigenæ ſocietatis hominum; Dei autem filios, qui ſecundum carnem de Seth propagati ſunt, in hanc ſocietatem deſerta iuſtitia declinaſſe. Nec mirandum eſt, quod etiam de ipſis gigantes naſci potuerunt: neque enim omnes gigantes fuerunt, ſed plures vtique tunc fuerunt quàm poſt diluuium. Quos propterea creare placuit creatori: vt etiam hinc oſtenderetur, non ſolum pulchritudines, verum etiam magnitudines & fortitudines corporum non magnipendendas eſſe ſapienti, qui ſpiritualibus atque immortalibus & bonorum proprijs, non autem bonorum malorumq; communibus beatificatur bonis: Quam rem alius Propheta commemorans, ait: *Ibi fuerunt gigantes viri nominati, qui ab initio fuerunt staturoſi, ſcientes prælium. Non hos elegit Dominus, nec viam ſcientiæ dedit illis, ſed interierunt: & quia non habuerunt ſapientiam, perierunt propter inconſiderantiam.* Sic Auguſtinus. *Vtrum ante Diluuiũ fuerint Gigantes.* *Baruch. 3.*

110 Dicuntur autem iſti gigantes fuiſſe à ſeculo, ſiue ab initio potentes & famoſi; quo ſignificatur, iſtos circa primam ætatem mundi, id eſt, ab exordio mundi vſque ad diluuium potiſſimum floruiſſe: hoc enim tempus dicitur, ab initio, ſiue, à ſeculo. Nam pro illa voce *ſæculo* Hebraicè eſt holam, quod ſignificat tempus abſconditum & occultum, id eſt, cuius propter vetuſtatem primordia lateant mortales. Illud autẽ *Viri nominis,* vt eſt Hebraice, id eſt, viri nominati, celebres ſcilicet & famoſi, denotat illorum gigantum vaſtitatem & robur corporis, ferociam animi, morum immanitatem, bellica facta fuiſſe non ſolum eorum temporibus, ſed etiam

conſequen-

conſequentibus ſeculis vſque ad ætatem Moſis, crebro hominum ſermone iacta-
ta, celebriq; fama fuiſſe apud omnes.

Quos appellet Moſes hoc loco gigantes.

VERVM diligenter explicandum eſt, quid vocabulo Gigantum hoc loco 111
ſignificare voluerit Moſes. Multis nàmque placet, Gigantum vocabulo non ſigni-
ficari eos qui vulgo nominantur gigantes, homines, dico inuſitata corporis mo-
le ac proceritate, ſed ſuperbos homines, impios, crudeles, denique morum im-
manitate ſimiles eorum gigantum, quos fabulati ſunt Poetæ etiam contra deos
Philo.
belligerare auſos. In hac ſententia fuiſſe videtur Philo lib. De Gigantibus nam
hæc ipſa Moſis verba tractans: *Gigantes autem erant in terra diebus illis.* Aliquis, in-
quit, fortè putet, quæ poetæ de gigantibus fabulantur, hic legis latorem ſubin-
dicare: cum hæc immenſum diſtent à fabulis, & ipſius veritatis inhæreant veſti-
ſtigijs. Ideo laudatas elegantesq; artes, picturam & ſtatuariam, e ſua republica
reiecit Moſes, quòd veritatem mendacijs vitient, credulis animis per oculos il-
ludentes. Nullam igitur de Gigantibus Moſes affert fabulam ſed illud te docere
vult, alios eſſe terræ, alios cœli, alios Dei homines. Terræ quidem, eos qui venan-
tur voluptates corporis, quærendo vndecunque ſingularum materiam (Gigantes
autem, vt nomen indicat; dicuntur quaſi γηγενεῖς id eſt, terra geniti). Cæli au-
tem homines appellantur, qui tenent artes & ſcientias, quæ mentis noſtræ cœli-
tus datæ decus ſunt & ornamentum. Quod enim noſtri cœleſte eſt, mens eſt, quæ
& motus cœli contemplatur; & in reliquis exercens ſe in artibus, acumen intel-
ligendis huiuſmodi rebus ſibi comparat. Homines autem Dei, ritè nominantur
Sacerdotes & Prophetæ, quorum maior eſt dignitas quàm vt ſe miſceant huma-
næ reipublicæ, & mundi ciues fiant; ſed ſublimiores cunctis rebus ſenſibilibus
migrarunt in mundum intelligibilem; ibi ſortiti domicilium, adſcripti reipubli-
cæ idearum incorporearum & incorruptibilium. Sic Philo.

Ioſephus.

Ioſephus etiam vocabulum Gigantum referre viſus eſt non ad molem corpo- 112
ris, ſed ad improbitatem morum, ita ſcribens primo libro Antiquitatum: Multi
Angeli Dei cum mulieribus congreſſi, progeniem procreauerunt inſolentem, &
fiducia roboris omne ius & fas contemnentem, quorum facinora non abſimilia
Chryſoſt.
ijs quæ de gigantibus Græci memorant, poſteritati ſunt tradita. In eandem quo-
que ſententiam Chryſoſtomi & Damaſceni verba citantur in Catena: Chryſo-
ſtomi quidem hæc Gigantes hic ab ſcriptura dici opinor, non inuſitatum homi-
Damaſcenus.
num genus, aut inſolitam formam, ſed heroes & viros fortes ac bellicoſos: Da-
maſceni autem hæc Gigantes hic appellari exiſtimo, qui robuſtiſſimo eſſent cor-
Pſal. 32.
pore. Vnde illud: *Non ſaluabitur gigas in multitudine virtutis ſuæ.* Ad horum ſententiam
Cyrillus.
aggregari debet Cyrillus, qui ſub initium libri noni aduerſus Iulianum de hoc
ipſo Moſis loco diſputans, ad hunc modum ſcribit: Mos eſt diuinæ ſcripturæ gi-
gantes vocare, agreſtes & feroces, & robuſtos. Nam de Perſis & Medis Iudæam
Eſai. 13.
deuaſtaturis dixit Deus per Iſaiam: *Gigantes venient vt impleant furorem meum, &c.*
Non enim ſecundum Græcorum poetas, gigantes fuiſſe nos dicimus tam excelſis
corporibus, vt & inſulas ex medio mari raperent, & in cœlum proijcerent; ſed fœ-
dos aſpectu, & monſtroſos, & temerarios: nec adhuc tamen tantum tranſcenden-
tes humanitatis menſuram, quantum Græcorum ſapientibus qui mentiebantur,
dicere viſum fuit. Hæc Cyrillus.

Contra verò alij (quorum verior eſt ſententia) Gigantes à Moſe appellari cen- 113
ſent, homines inſigni corporis proceritate ac vaſtitate, cum qua tamen ſimul &
coniuncta eſſet incredibilis ſæuitia & crudelitas, ſuperbia item atque impietas:
tales nimirum, quales deſcribit hoc loco Gloſſa Interlinearis, immanes ſcilicet
corpore, ſuperbos animo, viribus præualidos, & inconditos motibus. Vnde gi-
Caſſianus
gantes, id eſt filij terræ dicuntur. Caſſianus verò Collatione 8. cap. 21. dicit eos
fuiſſe robuſtiſſimos venatores, violentiſſimos ac truculentiſſimos viros, qui præ
enormitate corporum, vel crudelitatis & malitiæ, Gigantes nuncupati ſint. Hi
namque finitimos populari, ac rapinas exercere inter homines primi cœperunt,

prœda,

præda potius agere vitam ſuam , quàm ſudore operis ſui ac labore contenti, & quorum vſque eo ſcelera ſupercreuerant , vt expiari mundus niſi diluuij inundatione non poſſet. Sic Caſſianus.

114 Ambroſius quoque de Noe & Arca, cap.4.eandem ſequitur interpretationem: *Ambroſ.* Non,inquit,poetarum more,gigantes terræ filios vult videri diuinæ ſcripturæ cōditor:ſed ex Angelis & mulieribus generatos aſſerit,quos hoc appellat vocabulo, volens eorum exprimere corporis magnitudinem.Quanquam eodem loco ad myſticam intelligentiam quod hic ſcribitur de gigantibus traducens Ambroſius,Gigantum ſimiles eſſe dicit, quæ carnis ſunt tantum ſectantes, animi autem nullam curam habentes: Vnde terræ filij nominari poſſunt. Et quia diuinæ voluntati ac præceptis aduerſantur, more gigantum cum ſuperis belligerare videntur. Beatus etiam Auguſtinus in libro Quæſtionum in Geneſim,quæſt. 3.& in libro 15. De Ciuitate Dei,cap. 23.quod Moſes hoc loco ſcribit de Gigātibus,ipſe de veris & vulgo appellatis gigantibus interpretatur. *Auguſt.*

115 Theodoretus præterea interpretationem hanc luculentis diuinæ ſcripturæ teſtimonijs illuſtrat ſimul & confirmat.Sic enim ait in 48. quæſtione ſuper Geneſim: *Theodore.* Aiunt quidam, quos vocat diuina ſcriptura gigantes,eſſe eos qui multos annos vixerunt:nonnulli verò dicunt,eſſe Dei oſores & aduerſarios homines. Qui ſic exiſtimant,non putant illos grandiora ceteris hominibus habuiſſe corpora. Ego verò cum audio ſcripturam dicentem,Enac fuiſſe à gigantibus oriundum , & regis Og cubile ferreum fuiſſe longitudine nouem cubitorum,latitudine quatuor: itemque cum audio exploratores Ieſu narrantes,Hebræos in comparatione gigantum qui erant in terra Hebron, fuiſſe tanquam locuſtas: Deumque dicentem; *Tradidi Amorrhæum, cuius altitudo erat tanquam cedri, & robur vt quercus* arbitror fuiſſe quoſdam prægrandes homines:Deo hoc ſapienter diſpenſante, vt cognoſcant, Deum tanquam omnipotentem creatorem,tantam hominibus diſtribuiſſe menſuram. Perfacile enim Deo erat maiores homines quàm ſunt,creare:ſed vt ſuperbiam amputaret, & cohiberet arrogantiam,non dedit hominibus maxima corpora.Nam ſi exiguis corporibus præditi,non modo contra ſe inuicem, ſed contra Deum etiā creatorem omnium attolluntur : quid non commiſiſſent, ſi maxima corpora ſortiti eſſent? Ita Theodoretus. Ac ſi lubet, his liceat adijcere quæ de huiuſmodi gigantibus prodidit Beroſus Annianus in exordio Hiſtoriæ ſuæ:Scribunt, inquit,primis illis temporibus ante generalem terrarum inundationem,circa Libanum fuiſſe Henos vrbem maximam Gigantum,qui vniuerſo orbi dominabantur ab occaſu ſolis ad ortum.hi vaſtitate corporis ac robore confiſi,inuentiſque armis,omnes opprimebant;manducabant homines,procurabant aborſus,& in edulium pręparabant; commiſcebantur matribus,filiabus, ſororibus & maſculis, brutiſque & nihil erat ſceleris quod non admitterent;contemptores religionis & deorum. Sic ille.

Deut.2.
Num. 13.
Amos 2.
Beroſus Annianus

116 Ego in ſacris litteris comperi,vocabulo Gigantum appellari homines quinque rebus maxime inſignes;hoc eſt,vaſtitate corporis,robore,ſcientia ac potentia bellica,ſuperbia ſupra humanum modum, deniq; qui propter inhumanitatem & crudelitatem maxime formidabiles,& terribiles eſſent,& propter quos præcipue miſſum fuerit diluuium . Et vt omittam loca ſcripturæ à Theodoreto citata , poteſt quod dixi,ex quibuſdam alijs ſcripturæ locis plane cognoſci . Dauid Pſalmo 18. *Exultauit inquit, vt gigas ad currendam viam:* Ecce tibi agilitatem & velocitatem Giganteam,& Pſalmo 32. *Gigas non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ:* Ecce robur & fortitunem.Salomon Prou. 9. *Et ignorauit quod ibi ſint gigantes, & in profundis inferni conuiuæ eius:* Iſaias cap.14. loquēs de rege Babylonis: *Infernus ait ſubter te conturbatus eſt in occurſū aduentus tui,ſuſcitauit tibi gigantes:* Hinc apparet,Gigātes fuiſſe genus hominū terrificum maximeq; metuēdū.Baru.3. *Ibi fuerunt gigantes nominati illi qui ab initio fuerunt,ſtatura magna,ſcientes bellū.* Ex hoc liquet,Gigātes fuiſſe corporis proceritate, & bellicæ artis ſcientia excellentes.Iſa.ca.26. *Gigantes non reſurgant:propterea viſitaſti & cōtriuiſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorū.* Iob.16.cap. *Irruit in me quaſi gigas.* Sapientiæ 14. *Ab initio*

Quales fuerint,quos diuina ſcriptura appellat Gigantes.
Auctoris Sententia.

cum perirent ſuperbi gigantes, ſpes orbis terrarum ad nauem confugiens, remiſit ſeculo ſemen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. Eccleſiaſtici 16. *Non exorauerunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes, qui deſtructi ſunt confidentes ſuæ virtuti.* Ex his duobus vltimis ſcripturæ locis palam eſt, Gigantum perdendorum cauſa præcipue miſſum eſſe diluuium. Apparet igitur, vocabulo Gigantum quæ vis & notio in ſacris litteris ſubiecta ſit: ſignificat enim ea vox homines omnium mortalium proceriſſimos, robuſtiſſimos, bellicoſiſſimos, & propter ſæuitiam maxime horribiles.

QVARTA DISPVTATIO.

An Gigantes de quibus Moſes loquitur, fuerint Dæmones ſub humana ſpecie: an verò Dæmonum filij, hoc eſt, ex Dæmonum cum mulieribus concubitu procreati.

Paulus Burgenſis PAVLVS Burgenſis in ſua prima Additione ad Poſtillam Lyrani ſuper hoc ſextum caput libri Geneſeos ex etymologia vocabuli hebræi, Nephilim, quo vtitur hoc loco Moſes, quos interpres noſter Latine vertit *Gigantes* argumentatur fuiſſe Dæmones ſub humana ſpecie: ſi quidem Nephilim ſignificat cadentes, à verbo naphal, quod ſonat cadere, quo denotantur Dæmones qui è cœlo ceciderunt, ſicut Dominus noſter dixit; *Videbam Satanam ſicut fulgur de cœlo cadentem.* Et Iſaias, *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer?* Sed falſam eſſe opinionē Burgenſis, manifeſtis argumentis peruincitur. Ex Moſis enim narratione licet intelligere, qui ab eo nominantur hoc loco Nephilim, eos fuiſſe generatos ex commixtione filiorum Dei cum filiabus hominum, & propter eos præcipue miſſum eſſe diluuium, ſcilicet vt eorum peccata punirentur, ipſis diluuio extinctis: Dæmones autem nec generati ſunt ex hominibus, nec diluuio perierunt. Nec iuuat Burgenſem etymologia vocabuli Nephilim: Doctiſſimi enim Hebræorum, Rabbi Abraam, & Auen Eſra Gigantes eo dictos eſſe Nephilim, id eſt, cadentes, interpretantur, quod ceteri homines inuſitatam corporis eorum vaſtitatem cernentes, ſtupore ſimul & timore opppreſſi cadebant ante illos: vel quòd illi violente irruerent in homines, eoſque in terram proſternerēt; ad quod videtur alluſiſſe Iob illis verbis: *Irruit in me quaſi gigas:* vel quod illi gigantes ceciderunt in diluuio: quo forte referri poſſet illud Iob capite 26. *Ecce gigantes gemunt ſub aquis.* Hieronymus certè in Traditionibus Hebraicis ſuper Geneſim ait, pro, cadentibus, ſiue Gigantibus, Symmachum interpretatum eſſe violentos; nomen autem Cadentium, quod Hebraice eſt Nephilim, tam Angelis, quàm ſanctorum liberis conuenire: quaſi poſteri Seth degenerantes à ſanctitate & pietate maiorum appellati ſint cadentes, quod in via maiorū ſuorū nō ſteterint, ſed ad ſtudia, inſtituta, moreſq; & flagitia poſterorū Cain delapſi ſint. 118

Luc. 10. Eſa. 14. Rab. Abraam. Auen. Eſra. Iob 16. Hierony.

Verum non ſignificari hoc loco voce Nephilim Dæmones, illud magno eſt argumento, quod in libro Numerorum eodem vocabulo appellantur gigantes qui erant ex ſtirpe Enac. Nam prò eo quod nos extremis verbis capitis 13. legimus: *Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac, de genere giganteo,* Hebrça verba ſi Latine ad verbum reddantur, hoc ſonant: *Vidimus quoque illic Nephilim, filios Hanach de Nephilim,* Sæpius tamen in ſacris libris gigantes appellantur Rephaim: nam multis locis ſcripturæ, in quibus legimus vocabulum Gigantis, Hebraice eſt vox Rephaim, vt Prou. 9. & 21. Iſa. 14. & 26. & Deuterono. 2. vbi nos legimus: *Terra gigantum reputata eſt: In ipſa olim habitauerunt gigantes &c.* pro illo, gigantes, Hebraice eſt Rephaim. 119

De origine vocis Rephaim, qua voce ſignificantur in ſacris literis Gigantes.

De origine autem huius vocis varie traditur. Nā Rapha à quo Rephaim, ſignificat ſanare, cum aleph in fine: gigantes autem dicuntur Rephaim, quia ſunt robuſti & fortes, ſicut homines ſani. Vnde Thargū pro Rephaim, forte ſinterpretatur. Si autē Rephaim ducatur à raphah, quod ſonat remiſſū & debilē, interpretabimur, Gigantes nominatos eſſe Rephaim, quod ceteri homines cum eos viderent, metu debilitarentur, & viribus deſtituerentur. Aut fortaſſe dicti ſunt Rephaim, à quodam 120

dam gigante Rapha ſic appellato, cuius poſteri etiam gigãtes, dicti ſunt Rephaim: & poſtea id nominis ad quoslibet gigantes ſignificandos eſt accommodatum, Nã in priori libro Paralipomenon, capite 21. nominantur quidam gigantes de ſtirpe Rapha: ſicut etiam Enacim gigantes qui habitabant terram Hebron, ab eorum parente Enac appellati ſunt. Non igitur fuere Dæmones, quos Moſes hoc loco vocauit Nephilim, id eſt, gigantes.

121 Fuit præterea quorundam ſentẽtia, gigantes hic à Moſe nominatos fuiſſe quidem veros homines, ſed ex Dæmonum tamen coitu cum mulieribus generatos. Ioſephus certe primo libro Antiquitatum, & Ambroſius in libro de Noe & Arca, capite 4. gigantes illos fuiſſe Angelorum, & mulierum filios ſignificant: in quam ſententiam videtur propenſior etiam Magiſter Hiſtorię Scholaſticæ, in Hiſtoria libri Geneſeos, cap. 31. eandemq; apertis verbis profitetur ſub initium ſacræ hiſtoriæ Seuerus Sulpitius. Nam cum dixiſſet Angelos ſpecioſarum forma Virginum captos, illicitas cupiditates appetiuiſſe; ac dignitatis ſuæ originiſq; degeneres relictis cœleſtibus domicilijs, matrimonijs ſe mortalibus miſcuiſſe. ſubdit, ex eorum coitu gigãtes editos eſſe: cum diuerſæ inter ſe naturæ permixtio monſtra gigneret.

Opinio dicentium gigãtes illos fuiſſe filios dæmonum refellitur.

Ioſephus. Ambroſ. Magiſter hiſtoriæ ſcholaſt. Seuerus, Sulpitius.

122 Verum vlterius multo prouectum eſt Franciſci Georgij audax nimis, & ad deuia & abrupta opinionum præceps ingenium. Is enim in primo tomo ſuorum Problematum, problemate 54. 74. & 75. & in ſexto tomo problem. 330. & 331. quatuor hæc tradit, magna profecto animaduerſione digna. Primum eſt Dæmones eſſe corporeos, & condenſando corpora ſua poſſe cum mulieribus miſceri: alterum eſt, eos habere proprium ſemen, & ex mulieribus, quas ineunt, generare filios: Tertium eſt, proprium Dæmonum prolem eſſe gigantes, neq; enim talia mõſtra ex ſolis hominibus, aut vſitato generationis humanæ modo & ordine gigni poſſe: taleſque fuiſſe gigantes hoc loco memoratos à Moſe, ſcilicet natos ex commixtione filiorum Dei, id eſt, Dæmonum cum filiabus hominum; & hoc eſſe ſemen illud ſerpentis, id eſt Diaboli, inter quod, & inter ſemen mulieris, id eſt, ceteros homines, Deus poſuit inimicitias: Quartum eſt, poſt aduentum Chriſti propterea non fuiſſe gigantes quia Chriſtus fregit potentiam Diaboli, & imperium quod ille diu in mundo habuerat, euertit, ſicut ipſe dixit de eo: *Princeps huius mundi eijcietur foras.* Itaque Dominus noſter prohibet, ne potentia coeundi cum mulieribus & gignẽdi gigantes, quam Dæmon olim exercuit, vtatur.

Animaduerſio in Frãciſcum Georgium.

Gen. 3.

Ioan. 12.

123 Sed hæc iſtius auctoris opinio, grauiſſima fœdiſſimaq; in Philoſophiam & Theologiam peccata & flagitia continet. Ac Dæmones quidem non eſſe corporeos, nec poſſe eos ex mulieribus generare filios qui ſint veri homines, multis argumentis ſupra oſtendimus in ſecunda & tertia Diſputatione earũ triũ Diſputationũ, quas tractauimus ſuper illis verbis: *Videntes filij Dei filias hominum &c.* Nunc diſcutere oportet alia duo eius auctoris dicta. Vnum eſt gigantes, non poſſe aliter generari quàm ex coitu Dæmonum cum mulieribus: alterum eſt, poſt aduentum Chriſti nec Dæmones poſſe cum mulieribus coire, nec vllos fuiſſe gigantes.

124 Gigantes igitur non poſſe generari ex ſolis hominibus, ſed eorum generationem effici à Dæmone, nec verum eſt, nec veriſimile. Gigantes enim cum ſint veri homines, eiuſdem ſubſtantiæ ſunt atque ceteri homines. differentia enim ſecundum magnitudinem & paruitatem humani corporis, accidentalis eſt, nec variat ſpeciem: eorum autem quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, ſicut eadem ſecundum ſpeciem eſt materia eademque forma, ita eadem quoque eſt cauſa efficiens & generans, idemque modus generationis: quapropter gigantes ſimiliter vt ceteri homines, ex ſolis hominibus citra Dæmonum operam gigni poſſunt. Deinde commixtio eorum quæ inter ſe ſunt diuerſæ ſpeciei, ſi quid generat, id ab vtroq; vnde generatur, ſpecie diuerſum eſt, vt videre licet in mulo, qui ex equo & aſina gignitur, alijſq; ſimilibus. Cum igitur inter Dæmonem & hominem ſit differẽtia non ſolum ſpecifica, ſed plusquam generica; ſi ex commixtione Dæmonis cũ muliere aliquid gigneretur, id profecto diuerſũ eſſet ab vtroq; id eſt, nec dæmõ eſſet, nec homo: ſed

Gigantes modo ceterorum hominum ex ſolis hominibus citra Dæmonum operam generari.

gigãtes veri ſunt homines,nõ igitur ex Dęmonũ coitu cũ mulieribus generantur.

Adhæc extẽſio corporis humani ſecundum magnitudinẽ & paruitatem,proue- 125
nit ex materia,ex materiæ ſcilicet vel copia,vel penuria:at materiam humani cor
poris totam femina miniſtrat ſecundum Ariſtotelem (quæ rectior ſententia eſt)
quocirca extenſio corporis humani in maius,vel contractio in minus, non gene-
ranti, ſed mulieri aſſignari debet:cũ igitur Dæmon,ſi ad generationem concurrit,
vicem generantis præſtet,gigantea corporis proceritas non ad ipſum,ſed ad mu-
lierem referri debet. Adijce, quod ſi menſura humanũ corporis naturaliter poteſt
eſſe duplo aut etiã triplo minor quàm eſt iuſta & vſitata humani corporis magni-
tudo,id quod exemplo pygmæorum, & nanorum manifeſtum eſt: cur non etiã na-
turaliter ſtatura hominis duplo aut triplo maior eſſe poſſit,quam plurimũ ſolet eſ-
ſe? Quod ſi pygmæi & nani ex ſolis hominibus ſine Dæmonum cõcurſu natura li-
ter generantur;cur non idem de generatione gigãtum ſentire ac dicere liceat? Sa-
ne,cum iuſta hominis ſtatura ſit ſex pedũ, Auguſti principatu,quidam nomine Co-
nopas in delicijs Iulię nepti Auguſti habitus,duorum tantùm pedum & vnius pal-
mi fuit,vt Plinius tradit lib. 7. cap. 15. idemq; capite 2. eiuſdem libri mira ſcribit,
de pygmæorum inſigni corporis paruitate.

Ariſtoteles. *Plinius.*

Ad extremum, non ſolum ante diluuium fuerunt illi gigantes quos hic memo- 126
rat Moſes, & quos iſte auctor putat fuiſſe Dæmonum filios,ſed etiam poſt diluuiũ
fuere gigantes,qui appellantur in ſacris litteris Enacim & Rephaim, ex Repha &
Enac orti.Nec defuere alijs ſeculis gigantes,quorum parentes noti fuerunt.Sicut
igitur huiuſmodi gigantes ex ſolis hominibus nati ſunt, ſic etiã qui fuere ante di-
luuium naſci potuerunt.Concludam hanc diſputationem pulcherrima, & ad no-
ſtræ opinionis confirmationem validiſſima B.Auguſtini ſententia.Refellens Augu
ſtinus opinionem eorum qui putabant filios Dei qui mixti ſunt cum filiabus homi
nũ,intelligi debere Angelos;eo quod ex illis geniti dicãtur fuiſſe gigantes,qui vi-
dentur ex ſolis hominibus propter inuſitatam corporis molem generari nõ poſſe,
ita ſcribit:Verũ hoc mouet quoſdam,quod ex illis qui dicti ſunt Angeli Dei,& ex
mulieribus quas illi amauerunt, non quaſi homines generis noſtri,ſed gigantes le
gimus eſſe natos: quaſi verò corpora hominum modum noſtrum longe exceden-
tia,non etiam noſtris temporibus nata ſint;nonne ante paucos annos cum Roma-
næ vrbis (quod à Gothis factum eſt) appropinquaret excidium,Romæ fuit femina
cum ſuo patre & ſua matre,quę corpore giganteo longe ceteris præeminebat? Ad
quam viſendam mirabilis fiebat vndequaq; concurſus:& hoc erat maximæ admi-
rationi, quod parentes eius nec ſaltem tam longi homines erant,quã longiſſimos
videre conſueuimus. Idemq; Auguſtinus ſub finem eiuſdem capitis,opinionẽ eo-
rum qui dicebant, gigantes non habuiſſe homines patres,ſed fuiſſe natos ex Dæ-
monibus; fabuloſam appellat, & depromptam ex apocrypho quodam & fabula-
rum referto libro, qui olim ferebatur ſub nomine Henoch.

Aug. lib. 15. De Ciuitate Dei cap. 23.

Illud autẽ quod ab eodem iſto auctore proditum eſt,poſt aduentum Chriſti do- 127
mini noſtri,ademptam eſſe Dęmonibus poteſtatem cõgrediendi cum mulieribus,
atque ob eã cauſam nullos fuiſſe poſt id temporis in terris gigãtes, & falſa nititur
ratione,nec minus falſam continet ſententiam. Fundamentum enim ac firmamen
tũ eius opinionis eſt,gigantes nonniſi à Dæmonibus gigni poſſe, quod procul vero
eſſe,paulo ante oſtenſum eſt.Falſa itẽ ſententia eſt,Dæmones poſt aduentũ Salua-
toris noſtri,coitu cum mulieribus prohiberi.Beatus enim Auguſtinus in lib. 15. De
Ciuit. Dei, cap. 23. confirmat auctoritate grauium virorũ quibus non credere im-
pudẽtis ſit, etiã ſuo tempore Dæmones ſæpe improbos fuiſſe mulieribus,earumq;
experiuiſſe & peregiſſe concubitum. Peruulgata quoq; eſt,& multis probata ex-
perimentis Theologorũ de ſuccubis atque incubis Dæmonibus doctrina.Repetat
memoria lector quæ nos ea de re ſupra diſputauimus, cum explicaremus diſputa-
tionem tertiã ſuper illis verbis: *Videntes filij Dei filias hominum &c.* Nullos porro fuiſſe
gigantes poſt Domini noſtri aduentum, manifeſtis ſibi,ſuique temporis exemplis

Gigantes non fuiſſe poſt aduentum Chriſti,vt falſum refellitur. *Auguſt.*

128 refellit Auguſtinus cuius exemplum de gigantea quadam femina ſupradicto lo-
co memorata non attinet iterare. Plinius de quodam gigante, principe Claudio, *Plinius.*
Romæ viſo, libro 7. cap. 16. hunc in modum ſcribit: Proceriſſimum hominem
ætas noſtra Claudio principe, Gabbaram nomine, ex Arabia aduectum nouem pe-
dum & totidem vnciarum vidit. Fuere ſub Auguſto ſemipede addito, quorum
corpora eius miraculi gratia, in conditorio Salluſtianorum aſſeruabantur horto-
rum, Puſioni & Secundillæ erant nomina. Sic Plinius. Iulius Scaliger in opere *Iulius Sca*
quod ſcripſit aduerſus Cardanum, exercitatione 263. affirmat vidiſſe ſe Medio- *liger.*
lani in publico noſocomio iuuenem vnum tantæ proceritatis, vt ſtare non poſſet;
neque enim potuerat à natura ſatis alimenti ad craſſitudinem, roboriſq; propor-
tionem ſuppeditari: itaque iacebat, explebatq; lectos duos ſimul in longitudinem
iunctos. Addit præterea illud accurata obſeruatione dignum, Samogithios po-
pulos qui inter Pruſſiam & Liuoniam ſunt, cum proceræ ſtaturæ maxima ex parte
ſint, tamen quaſi per vices tum proceros tum pene nanos generare: haud abſimili
ingenio quarundam arborum tertio quoque anno fructũ ferentium: quaſi materia
ſemel exhauſta, tanquam ſuccidaneas reponat reliquias natura, dum quod in na-
no abiurauerat, dependit in magnitudine inſigniori. Ita Scaliger.

Non extra fidem eſt quorundam coniectura exiſtimantium, ex hac hiſtoria Mo *Ioſephus.*
ſis de Gigantibus, cœpiſſe occaſionem priſcos poetas ea de Gigantibus fabulan- *1. lib. An*
129 di quæ ab ipſis prodita ſunt litteris: ſcilicet veritatem ſacræ hiſtoriæ, fabularum & *tiquit. Iud.*
mendaciorum admixtione adulterantes & fœdantes. Finxerunt Poetæ, gigantes *& Euſe-*
ex Terra, Cœlique ſanguine fuiſſe natos, quo tempore Saturnus pudenda patris *bius libro*
abſcidit: vt canit Heſiodus in Theogonia. Quanquam Apollodorus libro primo: *5. de Præ*
ſolius Terræ filios facit Gigantes, eoſdemq; ab irata Opi ſeu Terra editos in Deo- *paratione*
rum vltionem, à quibus occiſi fuerant Titanes. Homerus tamen in Odyſſea Neptu *Euangeli-*
ni & Iphimedeæ ſatu natos Gigantes tradit, qui Oſſam & Olympum imponere Pe- *ca cap. 4.*
lio conati ſint, vt in cœlum ad expugnandum Iouem conſcenderent. Iſtos dicunt *Quales gi-*
Poetæ non ſolum corporis magnitudine præcelluiſſe, viribuſq; inuictos fuiſſe, ſed *gantes fa-*
etiam terribili plane aſpectu, capillis è capite promiſſis, barba prolixa, pedibuſq; *bulati ſint*
anguineis, vt ſcribit Ouidius libro quinto Faſtorum illis verſibus. *poetæ.*

Heſiodus.
Apollodorus.
Homerus lib. 4. Odyſſeæ.
Ouidius.

Terra feros partus immania monſtra gigantes
Edidit, auſuros in Iouis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro crinibus angues:
Atque ait, In magnos arma mouete deos.
Extruere hi montes ad ſidera ſumma parabant,
Et magnum bello ſollicitare Iouem.
Fulmina de cœli iaculatus Iuppiter arce.
Vertit in auctores pondera vaſta ſuos.

130 Habitaſſe tradunt eos in campis Phlegræis, atque inibi bellum cum Dijs com-
miſiſſe: Licet Pauſanias in Arcadicis Bathon vallem locum eius prœlij fuiſſe af- *Pauſanias.*
firmet. Cum autem ſuper altiſſimos montes conſcendiſſent, dicuntur ingentia ſa-
xa in Deos iaculati: quorum ea quæ in mare deciderunt, inſulas, quæ autem in ter-
ram, montes eſſe factos. Tradunt præterea, tantum Dijs metum primo aſpectu ſua
temeritate & audacia inieciſſe, vt cum primum Typhoeus eis viſus eſt, omnes
in Aegyptum aufugerint: vbi longo itinere defeſſi ac ſpe fugæ deſtituti, ſe in va-
rias animalium formas transformati occultauerint, vt canit Ouidius libro 5. Me- *Ouidius.*
tamorphoſeos: atque ob eam cauſam Aegyptios ea ipſa animalia, in quorum ſe
Dij ſpeciem induerant, pro dijs coluiſſe. Typhoeum autem tanta corporis ma-
gnitudine perhibent, vt tota Sicilia ſupra eius corpus ſit impoſita: ſupra dextram
eius Pelorus promontorium Italiam proſpectans, ſupra læuam Pachynus, ſuper
crura Lilibæus, caputq; Ethna grauetur. Occiſi autem ſunt Gigantes alij quidem
ab alijs dijs, præcipue Palladis conſilio, & per vim Herculis, detruſiq; ſunt ad in-

Macrobius. feros. Fabuloſa hæc Poetarum de Gigantibus commenta Macrobius lib. 1. Satur- 131
naliorum cap. 20. ſecundum myſtologiam ſic interpretatur: Gigantes autem quid aliud fuiſſe credendum eſt, quàm hominum quandam impiam gentem Deos negantem: & ideo exiſtimatam Deos è cœlo pellere voluiſſe? Horum pedes in draconum volumina deſinebant: quod ſignificat, nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius vitæ eorũ greſſu atq; proceſſu in inferna vergente. Hæc Macrobius.

Verſu 5. Videns autem Deus quod multa malitia hominum eſſet in terra.

VLT Moſes declarare magnitudinem iniquitatis & malitiæ ho- 132
minum illius temporis, vt hinc appareat quàm iuſtum fuerit ſupplicium diluuij, quo Deus tanta hominum ſcelera puniuit. Supra Moſes dixit, filios Dei fuiſſe mixtos cum filiabus hominum; indicans effrenatam libidinem hominum eius tempeſtatis, non ſolum impiorum, vt erant poſteri Cain, ſed etiam poſterorum Seth, qui pietatis, iuſtitiæ, ac ſanctitatis ſtudium cultumq; profitebantur. Tum Moſes dixit, fuiſſe per id tempus gigantes; haud dubie ſignificare volens giganteam eorum hominum ſuperbiam, impietatem, violentiam atque crudelitatem. Nunc Moſes magis exaggerans improbitatem eorum hominum, generatim eam appellat malitiam, & quidem multam: addenſq; cunctam cogitationem cordis eorum hominum intentam fuiſse ad malum omni tempore. Quo ſignificatur eos homines fuiſſe intrinſecus & extrinſecus; corde, ore & opere atque vſquequaque vitiatos & corruptos. Subiungit præterea Moſes, vſque eo fuiſse Deum eorum hominum ſceleribus commotum & offenſum, vt tactus dolore cordis intrinſecus fuerit, & pœnituerit eum feciſſe hominem. Nec paucorum fuit ea malitia, aut quibuſdam in locis tantum, ſed omnis caro corruperat viam ſuam, terraque omnis corrupta erat coram Deo, & repleta iniquitate. Denique magnitudo ſupplicij quo Deus omnem terrã perdidit, vniuerſumque (paucis exceptis) genus hominum atque animalium, perſpicue declarat magnitudinem diuinæ indignationis & offenſæ: Magnitudo autem indignationis & offenſę Dei arguit inenarrabilem flagitiorum quibus tunc omnis terra repleta eſt, immanitatem. Verùm ſigillatim verba Moſis expendenda ſunt.

Cyprianus *Videns Deus quod multa malitia hominum eſſet in terra.* B. Cyprianus ad Nouatianũ ſcri- 133
bens hunc locum ita citat: *Et vidit dominus Deus redundare nequitias hominum ſuper terram, & quod omnes in malum recordarentur à principio dierum ſuorum.* Significat autem Moſes illis verbis, homines illos non ex ignorantia, nec ex perturbatione, vel infirmitate aliqua animi peccaſse, ſed ex malitia, id eſt, ex prauo habitu & conſuetudine, & ſcientes ac volentes ſine vllo pudore aut timore, nulloque Dei aut hominum reſpectu, cum gaudio & voluptate in quælibet ſcelera ruiſse. Hoc recte ponderans *Ambroſius.* Ambroſius in libro De Arca & Noe, capite quarto: Sciebat Deus inquit, quod homo poſitus in terræ regione & carnem portans, ſine peccato eſse non poterat. Terra enim velut quidam tentationum locus eſt, caroque corruptelæ illecebra. Ideo tamen illi nulla digni venia erant, quod cum haberent mentem rationis capacem, virtutemq; animæ infuſam corpori, ſine conſideratione aliqua in lapſum ruerunt, ex quo reuocare ſe nollent.

Pro illo vocabulo *malitia* Hebraice eſt *rabah*, ſignificans tam malũ culpæ, vt Hie- 134
remiæ 4. *Laua à malitia cor tuum:* quam malum pœnæ, vt Hieremiæ 1. *Ab Aquilone pandetur omne malum.* *Matth. 1.* & illud Domini: *Sufficit diei malitia ſua:* Hic poteſt vtrumque ſignificari, ideſt, vel iniquitas & improbitas illorum hominum, vel eorum violentia & vexatio qua alios affligebant, vexabant & opprimebant. Dicitur autem fuiſse malitia multa: vel quia non paucorum erat, ſed multorum hominum: vel quia nõ erat intra vnam vel alteram regionem incluſa, ſed erat longe lateq; patens: vel quia

non

non erat ſimplex & vnius ge neris,ſed varia & multiplex, omniaq; genera flagitio
rum complexa : vel denique quia non erat mediocris vel tolerabilis, ſed ſumma
& ad extremum perducta atque intoleranda,ſeu,vt ſcriptura loqui ſolet,erat ma-
litia completa & conſummata.

Et cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore. *Verſu 6.*

135 GRAECE, ſi Latine ad verbum reddatur ſic eſt: *Et vnuſquiſque cogi-
tat in corde ſuo diligenter ſuper maligna, omnibus diebus.* Hebraica verò le-
ctio hãc reddit ſententiã: *Et omne figmentum* (ſeu vt vertit Pagninus
imaginatio) *cogitationum cordis eorum, duntaxat malum.* Sed harum trium-
lectionum eadem eſt ſententia . Hebraice eſt vocabulum Ieſer ſi-
gnificans figmentum,à verbo Iaſar,quod eſt fingere . Ieſer autem
ſignificat id quod fingitur , ſeu interius animo & cogitatione, ſeu exterius opere
vt figulus fingit vaſa. Vnde homo ipſe dicitur figmentum , quia fictus & formatus *Gen. 2.*
à Deo eſt, tam ſecundum corpus formatum ex puluere , ſicut dixit Dauid pſalmo
102: *Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum: recordatus eſt quoniam puluis ſumus* : quàm ſe-
cundum animam rationalem ex nihilo creatam à Deo,ſicut eſt apud eundem Da-
uidem pſalmo 32. *Qui finxit ſigillatim corda eorum,* & apud Zachariam cap. 12. *Dominus
extendens cælum, & fundans terram; & fingens ſpiritum hominis in eo.* Belle autem quadrat
hoc verbum figmenti in vanitatem humani animi pleraque inaniter & vaniſſime
fingentis, ſecundum illud Dauidis: *Dominus ſcit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt.* *Pſal. 93.*
136 Maxima porrò ſignificatur his verbis Moſis deprauatio & corruptela humani
animi non ſolum quantum ad animam ſentientem, ſed etiam quantum ad ratio-
nalem : hæc enim ſignificatur vocabulo cordis, id eſt, tam intellectus , quàm vo-
luntas; ſcilicet vbi tanquam in officina primùm fingitur omne ſiue bonum , ſiue
malum hominis, ex corde enim maxime pendet bonitas ac prauitas humanarum
actionum. Et vt Dominus dixit *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, for-* *Matth. 15*
nicationes , furta; denique *quod exit de corde, coinquinat hominem.* Ergo illi homines nõ ex-
trinſecus tantum ducebantur ad malum, id eſt , vel ex occaſione aliqua,vel alio-
rum ſuaſu & impulſu , ſed intrinſecus , proprio conſilio , electione , & malitia.
Magnam habent emphaſim verba Moſis , Non aliquæ, inquit, cogitationes , ſed,
omnis, inquit, cogitatio : nec dicit eam fuiſſe pronam ad malum , ſed intentam ,
id eſt, omni vi ſua applicatam, incumbentem & defixam in malum ; quod ſignifi-
cat vehementem conatum & impetum ad malum : nec id fuit ad certum aliquod
tempus , ſed omni tempore.
137 DICET ALIQVIS, videri incredibile, homines illos nullam vnquã ſuſcepiſſe *Dubitatio*
cogitationem bonã, nullum feciſſe bonum opus morale. Qui opinantur, ne bonum *an omnis*
quidem morale opus fieri poſſe ab homine ſolis naturæ viribus & liberi arbitrij *cogitatio*
poteſtate, ſed ad bonum quodcunque morale faciendum , opus eſſe ſpeciali Dei *& actio il-*
auxilio,facile occurrerent dubitationi dicentes , illos homines propter grauiſſi- *lorum ho-*
ma ſcelera ab ipſis commiſſa , indignos fuiſſe vt ſpecialibus Dei auxilijs iuuaren- *minum ſim*
tur : his autem carentes , mirandum non eſſe ſi nihil boni facerent ; ſed illa vide- *pliciter fue*
tur facilior & probabilior reſponſio , hanc Moſis orationem eſſe hyperbolicam, *rit mala.*
qualis in diuina ſcriptura frequens eſt : Ex qua oratione non debet intelligi
quod ſimpliciter & præciſe ſonant verba , ſed maximum aliquid. Vult enim Mo-
ſes ſignificare, homines illos plurimùm & maxima ex parte, quæ mala & flagitio-
ſa ſunt, cogitaſſe & feciſſe; adeo vt ſi quid illi fecerint boni, id leue admodum, exi-
guum & rarum fuerit, & quaſi pro nihilo habendum . Sic etiam paulo infrà vti-
tur Moſes hyperbolica oratione, cum ait , omnem carnem , id eſt, hominem, cor-
rupiſſe viam ſuam ſuper terram , & finem vniuerſæ carnis veniſſe coram Deo . Ex
his enim generalibus ſententijs proculdubio excipere oportet Noe , qui hoc ipſo
loco appellatur iuſtus & perfectus, & gratioſus apud Deum. Similia autem horum

quæ Moſes ſcribit de hominibus illius temporis, cecinit Dauid pſalmo 13. de hominibus impijs, vel de cunctis hominibus Dei gratia carentibus, quo ſenſu videntur citati à Paulo ad Rom. 3. *Dixit, inſipient in corde ſuo, non eſt Deus, corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis: non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum. Omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.*

QVINTA DISPVTATIO.

Aduerſus hæreticos noſtri temporis ex hoc loco Moſis argumentantes, omne opus, omnemq; actionem cuiuſlibet hominis, etiam iuſtificati & ſancti, eſſe peccatum.

SOlent Hæretici libenter ex ſacris litteris, vndecunque poſſunt, ar- 138
gumenta per vim exprimere, quibus fidem placitis ſuis aſtruant, & ſpeciem aliquam veritatis ac pietatis erroribus ſuis prætẽdant. Itaque ex hoc etiam loco, vbi Moſes ait cunctam cogitationem cordis humani intentã eſſe ad malum omni tempore, argumentantur, omnia quæcũq; faciunt homines, etiã iuſtificati & ſancti, eſse mala & peccata, quanquam ea credentibus in Chriſtũ non imputẽtur ad damnationẽ & pœnã æternam. Hoc nẽpe princeps eorũ Lutherus tradidit in articulis ſuis à Leone X. dãnatis artic. 31. Si enim, inquiunt, omne cor humanũ intentum eſt omni tempore ad malum: ex corde autem prodeunt omnes actiones hominis, neceſse profecto eſt, vitiato corde quaſi fonte, omnes actiones tanquam riuulos ex eo profluentes,
Matth. 7. vitiatas & corruptas eſse. *Neq; enim poteſt arbor mala bonos fructus facere.* Hoc ipſum il-
li confirmant alijs diuinæ ſcripturæ ſententijs, ſed duabus præcipue. Proferunt 139
enim verba illa Iſaiæ ex capite 64. quibus apertiſſime confitetur Eſaias omnes actiones hominum, etiam quæ videntur iuſtæ, eſse immundas, *Facti ſumus; inquit, vt immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ.* Adiungunt & illã ſententiam Dauidis ex Pſalmo 142. *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.* Si nullus, inquiũnt, mortalium iuſtificari poteſt apud Deum, nullius igitur mortalium opera poſsunt eſse iuſta: nam ſi iuſta eſsent, ex
Rom. 2. his & propter hæc iuſtificaretur homo, *Factores enim legis, inquit Paulus, iuſtificabuntur apud Deum.* Hæc illi.

Hereticos eſſe ſimiles Siſyphi. Verùm ſcite quiſpiam dixit, hæreticos eſse ſimiles illius Siſyphi, quem Poetæ 140
fabulantur eo genere ſupplicij apud inferos plecti, vt ſaxum ingens in cuiuſdam montis verticem cogatur prouóluere: quod cum ad ſummum penè extulerit, repente deorſum relabatur. Vnde illud apud Ciceronem:

Cic. 1. Tuſculan.

— quod Siſyphum verſat
Saxum ſudans, nitendo, neque proficis hilum.

Similiter obnixe conantur hæretici, veram & ſacram Eccleſiæ catholicæ doctrinam obſcurarè & peruertere: ſed fruſtra; ſcilicet vano niſu, irrito conatu, nulloq; effectu. Quemadmodum enim ex ſacris litteris praue intellectis & explicatis hæreſum tenebræ exoriuntur: ſic contra, earundem ſacrarum litterarum recta & germana interpretatione atque intelligentia, quaſi ſolis ſplendore, omnis hæreſum caligo diſcutitur. Oſtendamus igitur tres ſupradictas ſcripturæ ſententias nihil planè opinioni hæreticorum ſuffragari ac fauere.

Ac primò quidem ad illam Moſis ſententiam tripliciter reſpondere licet. Ete- 141
nim Moſes vtitur ibi locutione hyperbolica, quæ non omnino generaliter, ſed

plurimùm

plurimùm & maxima ex parte interpretanda & intelligenda eſt ſicut paulo ſupra diximus. Nam quia plerique omnes illius ætatis ſceleratiſſimi erant, & pleraque eorum opera erant flagitioſiſſima, ita vt vix vnus aut alter eſſet vir bonus, veruſque ac pius Dei cultor: propterea Moſes dixit cunctam cogitationẽ humani cordis intentam fuiſſe ad malũ omni tempore. Deinde Moſes illud dixit non de omnibus hominibus omniũ ſeculorum, ſed de hominibus tantũmodo eius tẽporis quod præceſſit diluuium: ac ne de illis quidem omnibus, mox enim ipſemet Moſes excepit Noë, appellans eum iuſtum, perfectum & Deo gratum. His adde, quod illud dictum Moſis accipiendum eſt de hominibus impijs & ſecundum carnem viuentibus, & Dei Spiritu atque gratia carentibus. Quamobrem inſcienter faciunt, ne dicam impudenter, hæretici, qui ſententiam illam Moſis ad vniuerſum genus hominum, etiam ad iuſtos & ſanctos viros detorquent.

142 Nec operoſum eſt alteram illam ſententiam, quæ ex 64. capite Iſaiæ deprompta eſt, ſic interpretari, vt palam ſit, eam huic opinioni hæreticorum nullam plane fidem facere. Loquitur Iſaias eò loco de ſceleratis & impijs Iudæis, quorum id temporis tanta erat multitudo, vt præ illis boni ac pij viri quia pauciſſimi erant, velut nulli haberentur. Appellat autem iuſtitias, legales eorum obſeruantias, aliaque eorum opera in ſpecie atque exiſtimatione hominum iuſta: verùm quia Spiritus ſancti gratia erant vacua, prauoq; animo & conſilio facta, atque innumerabilibus permiſta & contaminata ſceleribus, merito iuſtitiæ illæ appellantur pannus menſtruatæ. Nec ab hac interpretatione propterea quempiam deduci conuenit, quòd ſe Iſaias illis hominibus annumeret. Mos enim eſt Prophetarum, ſicut etiam noſtrorum concionatorũ, cum deplorant vel obiurgant hominum peccata, vel pro illis diuinam implorant clementiam, ſe ipſos aggregare, & annumerare peccatoribus, quamuis ipſi ſint iuſti, nec talium ſcelerum participes. Nimirum id faciebant illi vel humilitatis cauſa, vel vt ſic magis Dei flecterent miſericordiam, vel ex affectu caritatis quæ omnia facit communia, etiam peccata, non quidem ad aſſentiendum illis, ſed ad lugenda quaſi ſua eſſent, vel ad orandum & ſatisfaciendum pro illis. Ieremias quidem non modo ſanctus erat, ſed etiã in vtero matris ſanctificatus, vt nullum per totam vitam mortale peccatum feciſſe credatur: is tamen capite tertio ſic loquitur: *Dormiemus in confuſione noſtra, & operiet nos ignominia noſtra: quoniam domino Deo noſtro peccauimus nos & patres noſtri ab adoleſcentia noſtra vſque ad diem hanc: & non audiuimus vocem domini Dei noſtri.* Ad eundem modum Eſaias prædicto loco enumerat grauiſſima peccata tanquam ſibi cũ reliquis Iudæis communia, quæ tamen ab ipſo fuiſſe remotiſſima certum eſt: *Non eſt, inquit, qui inuocet nomen tuum: qui conſurgat, & teneat te:* quis non videt hoc in Eſaiam nequaquam conuenire? Ergo in Prophetarum concionibus quibus populus reprehenditur, nonnunquam generales ſententiæ, non ſunt generaliter interpretandæ, ſed plurimùm & maxima in parte accipiendæ: qualis eſt illa Micheæ capite 7. *Perijt ſanctus de terra, & rectus in hominibus non eſt:* Et illa Ieremiæ capite 8. *A minimo vſque ad maximum omnes auaritiam ſequuntur.*

Locus Iſaiæ cap. 64.

Ierem. 1.

144 Reſtat explicanda tertia illa ſententia: *Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.* quæ nihilo plus ſane quam ſuperiores ſententiæ, cauſam hæreticorum adiuuat. Eam verò rectiſſime interpretati ſunt Auguſtinus in explanatione eius Pſalmi, & in lib. de Perfectione iuſtitiæ, & in ſermone 49. De tẽpore, & Hieronymus in Epiſtola ad Cteſiphontem, & in primo libro aduerſus Pelagianos, Gregorius item, Theodoretus & Arnobius in expoſitione eius Pſalmi 142. Ex quorum patrum Commentarijs, quadruplicem illorum verborum Dauidis explicationem collectam, hic breuiſſime ponemus. Prima interpretatio. Nemo apud Deum iuſtificari poteſt ſicut apud homines, apud quos noſtris viribus & operibus ita poſſumus mereri aliquam mercedem, vt eam noſtro iure & ex rigore iuſtitiæ exigere poſſimus: quia ex his quæ noſtra ſunt, & indebita illis, obſequiũ, ſeruitium, aut quodlibet aliud officiũ ipſis exhibere poſſumus. Nõ ſic res habet apud Deũ. Nullus enim

Locus pſalmi 142.

Auguſtin.
Hierony.
Gregorius
Theodor.
Arnobius

Eſa. 40. & Rom. 11.

priot

prior dedit ei, vt retribuatur ipſi: cuique enim mortalium dictum eſt illud à
1. Cor. 4. Paulo: *Quid habes quod non accepiſti?* Nam bona merita hominum nullius pretij ſunt apud Deum, niſi ea ratione vt proficiſcuntur ex gratia & Spiritu ſancto in nobis habitante: Gratia autem non propter noſtra opera, ſed gratis data nobis eſt, alioqui non eſſet gratia, vt diſputat Paulus ad Rom. 11.

Altera interpretatio. Nullum hominem iuſtificari in conſpectu Dei, non aliud 145
ſignificat, quàm, Neminem cenſeri iuſtum comparatum cum Deo. Vt illud: *In conſpectu Dei* idem ſit quod, *comparatione Dei.* Quemadmodum enim nemo bonus, ſapiens, immortalis, & mundus dicitur niſi ſolus Deus, ſic & iuſtus: quantalibet enim iuſtitia hominum, ſi cum iuſtitia Dei comparetur, plane nulla eſt. *Noli me,* inquit
Auguſtin. Auguſtinus, iudicare ſecundum te, qui es ſine peccato: quia, *Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.* Noli intrare mecum in iudicium: quantumlibet enim rectus mihi videar, producis tu tamen de theſauro tuo iuſtitiæ regulam, coaptas me ad eam & prauus inuenior. Illuſtrant maxime hanc interpretationem duæ ſententiæ Iob: altera eſt in capite quarto, *Nunquid homo, inquit, Dei comparatione iuſtificabitur aut factore ſuo purior erit vir? Ecce qui ſeruiunt ei, non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit prauitatem. Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, conſumentur, veluti à tinea?* Huius altera illa per quam ſimilis eſt ſententia in capite 25. *Nunquid iuſtificari poteſt homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non ſplẽdet, & ſtellæ nõ ſunt mũdæ in conſpectu eius. Quãto magis homo putredo, & filius hominis vermis.*

Tertia Interpretatio. Dauid non dixit, nullum opus hominis eſſe iuſtum apud 146
Deum: ſed dixit, nullum hominem iuſtificari in conſpectu Dei, hoc eſt, neminem eſſe vſquequaque & omnino iuſtum. Nam qui nominantur, & verè ſunt iuſti, licet multa faciant opera bona; attamen & prius multa commiſerunt peccata, & dum etiam iuſti ſunt, frequenter in leuiora delicta labuntur. *Non enim eſt homo iuſtus in terra qui faciat bonum & non peccet;* vt ſcriptum eſt Eccleſiaſtes 7. & 3. Regum, 8. Et
Matth. 6. illa iuſtorum oratio, eſt non minus vera quam humilis, quamq; Apoſtoli etiam vſurpabant: *Dimitte nobis debita noſtra.* Propter hanc igitur admixtionem bonorum operum cum malis, Dauid omniſq; iuſtus Dei iudicium formidat, nec quiſquam
Gregorius coram Deo perfecte iuſtus pronunciatur. Ad hanc interpretationẽ ſpectat quod 147
ſcribit B. Gregorius in explanatione ſeptimi pſalmi pœnitentialis, declarans hæc verba Dauidis: *Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.* Scio, inquit, multos in conſpectu hominum iuſtos videri, & ad ſpem celeſtium promiſſorum erectos, innocenter in mundo viuere: qui etiam ſi non delinquant in opere, labuntur tamen aliquando vana aut peruerſa cogitatione. Cuius enim mentem cogitationes vanæ non laniant? Cuius tot tentationes non vexant? cuius animum deſideria carnis non turbant? Non ergo in conſpectu Dei iuſtificatur, qui corde delinquit quod intuetur Deus.

Quarta interpretatio. Illud, *Neminem iuſtificari in conſpectu Dei,* intelligi oporte- 148
re non ſimpliciter, ſed cum ea adiunctione quã proxime Dauid præmiſerat: dicẽs *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo.* Poteſt igitur iuſtificari homo apud Deum, ſi cum eo miſericorditer agat Deus, nec ſummo iure & rigore iuſtitiæ contendat cum illo. Nam quemadmodum Dauid dixit, neminem iuſtificari coram Deo; ita Paulus dixit Rom. 2. Factores legis iuſtificari apud Deum, & de Zacharia & Eliſa-
Luc. 1. beth Lucas ſcripſit, eos fuiſſe iuſtos ante Deum. Ergo ſi hominem Deus vocet in iudicium, deq; vita & moribus eius quæſtionem exerceat, nulla miſericordia ſeueritatem iudicij mitigante, haud dubie quilibet iniuſtus & reus inuenietur. Quis enim tam pie ſancteq; viuit in terris, vt rationem reddere iuſſus ad tribunal Dei, cauſã ſuã defẽdere poſſit, ſi velit Deus omnia exigere quæ meritiſſimo atque
Pſal. 120. optimo iure ei debentur? *Si enim iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit?* Nam quemadmodum is dicitur non iuſtificari in iudicio apud aliquem, à quo poteſt ille multis de rebus iuſte accuſari, & veris obiectis criminibus, quæq; negari non poſſint, conuinci: ita & Deo nobiſcum expoſtulante, vel nobis ipſis iudici-

bus

bus conuincemur iniuſti. Nam præter debita gratitudinis, quæ nemo ſatis exoluere Deo poteſt; ea quoque debita quæ diuino præcepto perſoluere tenemur, nemo perfecte perſoluit. Quid quod omnes inueniuntur feciſſe multa, quæ facta non oportuit: & contra, non feciſſe multa, quæ facta eſſe oportebat? Audi B. Augu- *Auguſt.*

149 ſtinum in Sermone 49. De Tempore: quid eſt, inquit, *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo?* Non ſtes mecum in iudicio, exigendo à me omnia quæ præcepiſti: nam me inuenies reum, ſi in iudicium intrauero tecum. Opus eſt ergo miſericordia tua potius, quàm liquidiſſimo iudicio tuo. Ad hanc interpretationem facit quod dixit Iob capite nono: *Si voluerit homo contendere cum Deo, non poterit ei reſpondere vnum pro mille. Quantus ſum ego vt reſpondeam ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam ſi habuero quippiam iuſtum, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor. Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me: Si innocentem oſtendero, prauum me comprobabit. Verebar omnia opera mea, ſciens quod non parceres delinquenti. Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ: Tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea. Neque enim viro qui ſimilis mei eſt, reſpondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo poſſit audiri.* Hæc ibi.

150 Verùm de diluendis Hæreticorum obiectionibus hactenus dictum ſit ſatis: nam argumentari, iuſtorum hominum multa eſſe bona opera, nec huius loci eſt, & quia euidens eſt in ſacris litteris, videtur ſuperuacaneum. Certe qui hoc negant Hæretici, magnam iniuriam faciunt Chriſti gratiæ; quaſi ea non fuerit efficax purgandi hominem à peccatis, & bona opera faciendi: cum tamen Paulus dicat ad Titum 2. *Chriſtum dediſſe ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum:* & ſexcentis locis clamat ſcriptura Deum redditurum vnicuique ſecundum opera ſua. *Nam procedent qui bona fecerunt* ait Dominus apud Ioannē *in reſurrectionē vitæ; qui verò mala egerint, in reſurrectionem iudicij.* Quamobrem meritò hic error hæreticorum damnatus fuit in Concilio Tridentino in ſeſſione ſexta quæ eſt de Iuſtificatione, capite 11. illis verbis: Conſtat Orthodoxæ doctrinæ aduerſari, qui dicunt iuſtum in omni bono opere, ſaltem venialiter peccare, aut quod intolerabilius eſt, etiam æternas pœnas mereri. *Ioan. 5.* *Conc. Tri.*

Pœnituit eum quod hominem feciſſet in terra, & præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinſecus, &c.

151 DECLARANT hæc verba inenarrabilem Dei erga hominem amorem & pietatem: ſimulq; aduerſus eius ſcelera iram & indignationem. Tanta enim fuit eius temporis enormitas ſcelerum humani generis, vt ad eam exprimendam, Moſes dixerit pœnituiſſe Deum quod hominem feciſſet, eumq; induxerit triſtitia, dolore, ac velut furore incitatum ad perdendum hominem. Non cogitat Deus ſicut homines, inquit Ambroſius, vt aliqua ei noua ſuccedat ſententia, neque iraſcitur quaſi mutabilis: ſed ideo hæc leguntur, vt exprimatur peccatorum noſtrorum acerbitas, quæ diuinam meruerit offenſam: tanquam eo vſque increuerit culpa, vt etiam Deus qui naturaliter non mouetur aut ira, aut odio aut paſſione vlla, prouocatus videatur ad iracundiam. Chryſoſtomus quoque ponderans illud verbum, *pœnituit*, ſiue vt ipſe legit, *recogitauit, vel animo retractauit.* Vide, inquit, verbum craſſum & noſtræ paruitati accommodatum. *Pœnituit, inquit, Deum.* Non quod pœnitentia cadat in Deum, abſit, ſed iuxta humanam conſuetudinem loquitur nobis Deus: quòd enormia illorū hominum peccata miſericordem Deum indignari fecerunt. Quaſi diceret: Non ad hoc produxeram hominem, vt tanta ruina lapſus, ſibi ipſi perditionis fieret auctor, ſed propterea eū tāto honore inſigniui, & tantā eius curā me habere declaraui, vt virtuti vacās, alienus à perditione fieret. Quoniam autē miſericordia mea abuſus eſt, ſatius poſthac fuerit malos eius conatus impedire. *Verſu 6.* Ambroſius De Arca & Noe, ca. 4. Chriſoſt. hom. 22 in Geneſim.

Verùm

Dubitatio Quomodo pœnitẽtia vere tribuatur Deo.

152 Verum dicet aliquis: Pœnitentia repugnat præſcientiæ omnium futurorum, quæ eſt in Deo: triſtitiæ vero & dolor atque ira infinitæ ſimplicitati atque immutabilitati naturæ diuinæ aduerſantur. Vnde legimus primi Regum 15. *Triumphator in Iſrael non parcet, & pœnitudine non flectetur: neque enim homo eſt vt agat pœnitentiam.* & Numerorum 23. *Non eſt Deus quaſi homo vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur.* Apud Deum enim, vt Iacobus dixit, non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.

Iaco. 1. Solutio.

Sed hoc facile ſoluitur. Pœnitentia enim, dolor, ira, furor, triſtitia, & huiuſmodi alia, dicuntur de Deo non ſecundum proprietatem, ſed ſecundum ſimilitudinem; nec ſecundum affectum animi, ſed effectum operis, quia Deus talia facit, qualia facere ſolent homines pœnitentia vel ira, vel furore correpti.

Eucherius in Geneſim, Rupertus in Geneſim lib. 4. c. 14. Hugo S. Victoris in Annotationib. in Geneſim.

Pœnitudo Dei, (inquit Eucherius id mutuatus ex Auguſtino lib. 15. de Ciuitate Dei, cap. 25.) eſt mutandarum rerum immutabilis ratio. Et interlinearis Gloſſa: Videtur, inquit, Deum pœnitere dum opus mutat, voluntate tamen & diſpoſitione immobili permanente. Et Rupertus: Huiuſmodi, ait, dictum de pœnitentia Dei, non impaſſibilis Dei mutabilem, ſed fixam eius indicat ſententiam, ad prioris facti deſtructionem, vel valde neceſſariam eiuſdem melioratione. Et Hugo: Pœnituit eũ ſcilicet mutando quod videbatur incœpiſſe in Paradiſo, vbi dixerat hominibus: *Creſcite & multiplicamini & replete terram.*

Iuſtinus martyr. Gen. 1. 1. Reg. 15. Ionæ. 3.

153 Nec horum diſſimilia ſunt quæ in eam ipſam ſententiam preclare ſcripſit Iuſtinus martyr reſpondens ad trigeſimam ſextam quæſtionem Orthodoxorum quæ erat de pœnitentia Dei ſuper vnctione Saulis in regem, & ſuper euerſione ciuitatis Niniuæ: Deus, inquit, & quia ſemper idem eſt, & quia ſemper facit quod ipſum decet, omnino immutabilis eſt. Sed cum ij quos curat, mutantur, mutat ipſe res prout eis expedit quos curat: ideoq; & ad ignoſcendum, & ad non ignoſcendum immutabilis eſt. Ignoſcit enim immutabiliter his qui delicta ſua corrigunt: his verò qui à malo reuocari non poſſunt, immutabiliter non ignoſcit. Quod ergo dixit de vnctione Saulis; *Pœnitet me*: oſtendit eius immutabilitatem in non ignoſcendo: quod verò de Niniue excidio cum pœnituit, oſtendit eius immutabilitatem in ignoſcendo. Eſt enim immutabilis Deus, ſemperq; perſeuerat in his quæ ipſum facere decet, nec vnquam admittit mutationem ad ea facienda quæ ipſum dedecent. Sic Iuſtinus.

Tranſlatio 70. Interpretum. Auguſt. Procopius Gazæus

154 Ceterùm particulatim expendenda eſt hæc ſententia Moſis: *Pœnituit*. Hebraice eſt verbum, nacham, propriè ſignificans conſolari; conſequenter autem ſignificat etiam pœnitere, ſeu culpæ, ſeu pœnæ, quod pœnitens videatur conſolatus ſuper malo facto. Septuaginta verterũt, ἐνεθυμήθη, id eſt, cogitauit ſeu recogitauit, quemadmodum legit Auguſtinus 15. de Ciuitate Dei, cap. 24. Aquila tamen expreſſit vim Hebræi verbi, transferens, μετεμελήθη, id eſt, pœnituit: quod verbum hoc loco vult Procopius Gazeus idem valere quod, παρῃνέθη, id eſt, reuocauit ſe. Equidem miror cur ſeptuaginta tam diſſimiliter Hebraicæ lectioni hoc loco verterint, *Cogitauit*: nec minus miror cur S. Hieronymus tam diuerſam ſeptuaginta verſionẽ ab Hebraica nõ annotauerit in ſuis Traditionibus Hebraicis in Geneſim, vbi diuerſitatem lectionis Hebraicæ, & tranſlationis 70. Interpretum in hoc libro Geneſeos ſubtiliter, curioſe ac diligenter ſolet perſequi.

Hugo in annotat. in Geneſim.

155 Illud: *præcauens in futurum*, nec Hebraice eſt, nec Chaldaice, neque Græcè: cur autem id Latinus interpres adijcere voluerit, equidem neſcio: Rectam tamen & commodam habet ſententiam: *Præcauens in futurum*: ne ſcilicet mala illa, impunita hominum libidine, plura in dies & grauiora exiſterent: & volens Deus impedire ne mala multiplicarentur, volens etiam malitiæ hominum obicem opponere, volens denique flagitia hominum, quando ſanari alio remedio non poterant, mortis ſupplicio finire. Dicitur autẽ Deus præcauiſſe in futurũ vt interpretatur Hugo: non quod per imprudentiam modò ad hoc venerit quod non ante putauerat, quẽ nihil latet: ſed quia tam præcauet qui prohibet ne fiat, quàm cui prohibetur, & ſolicite id vitat, vel illud: *præcauens in futurum*: ſignificat voluiſſe Deum vt hoc di-

luuij

luuij ſupplicium, quo vniuerſum pene genus hominum & animalium interemptũ eſt, documento eſſet poſteris, vt ex eo diſcerent quantum Deo peccatum diſpliceat. Vel quia Deus totum mundum quaſi vnum hominem ſuſceperat erudiendum: homo autem dum puer eſt, metu pœnæ cohibendus à malo, & in bono continẽdus eſt; ne ſibi permiſſus, præceps & effrenis ruat in ſcelera: *Percute*, inquit Salomon, *filium tuum virga, & liberabis animam eius.* Idcirco Deus prouide atque vtiliter recentem mundum proterue petulantem atque laſciuientem, tanquam ſtultum puerulum corripuit tali percutiens verbere, quod per totam ſuam ætatem non poſſet obliuiſci.

Prou. 23.

156 Quod vero ſequitur *Et tactus dolore cordis intrinſecus.* Græce eſt διενοήθη, quod ſignificat recogitauit potius, quam pœnituit, & ita etiam legi in nonnullis codicibus latinis teſtificatur Auguſtinus in Quæſtionibus in Geneſim, quæſt. 5. & ita citat ipſe hunc locum in libro 15. De Ciuitate Dei, cap. 24. Hebraice autem ſic eſt: *Doluit Deus ad cor ſuum*, vel *in corde ſuo*, *ſeu contriſtauit ſe Deus*, vel, *anguſtia affectus eſt ad cor ſuum.* Nam verbum hebræum haſab, ſignificat comprimere, anguſtiari, ſeu angi, & inde etiam dolere ſeu contriſtari. Hoc autem dictum eſt de Deo non proprie, ſed ad ſimilitudinem hominis qui grauiſſima iniuria offenſus ab his quos maxime diligebat maximiſq; beneficijs affecerat, valde triſtatur & dolet, quod eos meritis pœnis plectere debeat. Non eſt dolor, inquit Hugo, niſi de amiſſione eius quod amatur. Vnde cum amittimus rem de qua non curamus, dicere ſolemus, Iſtud non tangit cor noſtrum. Quanto igitur profundior erat amor, tanto altius tangebat dolor. Hic autem agitur de rei dilectæ deſtructione; & ideo merito dolor dicitur adeſſe magnus. Hoc igitur modo loquendi inſinuauit Moſes, hominum illius temporis multitudinem magnitudinemq; ſcelerum non poſſe verbis ſatis exprimi. Palam etiam hinc eſſe voluit, Deum quodammodo inuitum punire; cum voluntatis eius ſit potius benefacere: quocirca dicitur tactus dolore cordis intrinſecus veniſſe ad puniendum hominem. Totum porrò hunc locum Moſis paraphraſis Chaldaica Latine ad verbum reddita ſic expreſſit: Et pœnituit Dominum in verbo ſuo quod feciſſet hominem in terra: dixitq; per verbum ſuum vt frangeret fortitudinem eorum iuxta voluntatem ſuam.

Auguſt.

Hugo in Annotat. in Geneſim.

Chaldaica paraphraſis.

157 Non poſſum ipſe mihi hoc loco imperare, vt in præteritis relinquam tres nobilium ſcriptorum ſuper his verbis ſententias: vnam B. Auguſtini, Theodoreti alteram, tertiam Ruperti: adeo enim ſunt ad id quod à Moſe dictum eſt de pœnitentia & dolore Dei, explanandum atque illuſtrandum accommodatæ, vt fas non ſit eas ſilentio ſupprimi. Sanctus igitur Auguſtinus libro 15. De Ciuitate Dei, cap. 25. tractans hunc locum Moſis, ita ſcribit: Ira Dei, non perturbatio animi eius eſt, ſed iudicium quo irrogatur pœna peccato: cogitatio vero eius & recogitatio (ſic vocat Auguſtinus ſecutus 70. Interpretes, quod Latinus interpres vertit, pœnitere Dei) mutandarum rerum eſt immutabilis ratio. Neque enim ſicut hominem, ita Deum cuiuſquam facti ſui pœnitet, cuius eſt de omnibus rebus tam fixa ſententia, quàm certa præſcientia. Sed ſi non vtatur ſcriptura talibus verbis, non ſe quodammodo familiarius inſinuabit omni generi hominum, quibus vult eſſe conſultum, vt & perterreat ſuperbientes, & excitet negligentes; & exerceat quærentes, & alat intelligentes: quod non faceret, ſi non ſe prius inclinaret, & quodammodo deſcenderet ad iacentes. Sic Auguſtinus.

Auguſtini Theodoreti & Ruperti tres egregiæ ſententiæ.

158 Theodoretus verò in Quæſtionibus in Geneſim ponit hanc quæſtionem, (quæ eſt numero quinquageſima) Cur diluuio multitudinem hominum deleuerit Deus? ad quam reſpondet his verbis: Delere ſobolem Cain voluit Deus, & quia piorum tribus illi permiſta erat, ob id ſupplicij particeps fuit. Non autem Deus (vt ferunt quidam) ira & pœnitentia ductus hoc fecit: ſunt enim huiuſmodi paſſiones humanæ, à quibus natura diuina prorſus eſt libera. præſertim cum pœnitẽtia conueniat eis, qui periculo facto, rerum condicionem didicerunt, ignorantes enim quod futurum eſt, antea conſultant, tum periculo facto, diſcentes quod non recte deliberaucrint,

rauerint, pœnitentia ducuntur. Deus autem perinde videt ea quæ multa poſt ſecula futura ſunt, ac ſi iam eueniſſent: hinc fit vt tanquam præuidens & præſciens, omnia diſpenſet. Quomodo ergo pœnitentia cadet in eum, qui ſua præſcientia regit vniuerſa? Quare pœnitentia Dei nihil aliud eſt quam mutatio diſpoſitionis eius. 1. Reg. 15 *Pœnitet me, inquit, quod, conſtituerim Saul regem:* pro eo quod eſt; ſtatui illum deponere, & alterum creare regem. Sic & hoc loco: *Pœnitet me feciſſe hominem*, hoc eſt Decreui perdere humanum genus. Hæc Theodoretus.

Rupertus. Nec minus pia, grauis & erudita eſt ad eandem pertinens ſententiam Ruperti oratio in libro quarto Commentariorum in Geneſim, capite 15. quæ ſic habet: 159
Laborat hic ſermo diuinus, & quaſi in verſanda nimiæ magnitudinis mole pene confringitur, dum illud intellectui noſtro planum facere intendit, quod ſatis explicare nullus homo ſufficit: Videlicet quomodo Deus ſine motu ſæuiat, ſine crudelitate occidat; quomodo ſalua pietate vltionem agat, & cum tranquillitate habeat furorem. *Pœnituit* inquit *eum quod hominem feciſſet in terra. Et præcauens in futurum, &* Eſa. 42. *tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo, inquit, hominem, pœnitet enim me feciſſe hominem.* Qui per prophetam ſuum dicturus erat: *Sicut parturiens loquar.* vtique iam parturiens locutus eſt. Nam quemadmodum parturiens, illud quod concepit, non ſine ſenſu doloris emittit, & tamen dolere mauult, quàm non emittere quod concepit: Sic Deus non ſine ſenſu pietatis profert ſententiam iudicij; & tamen victa pietate, miſerias malorum mauult videre, quam non proferre quod iuſtitia dictante concepit. Quare? quia videlicet vtilius eſt morbo ferramentum altius imprimere quam palpando putredinem fouere. Itaque quod pœnituiſſe dicitur, & tactus eſſe cordis dolore intrinſecus, pietatis eſt: quod autem non victus eo dolore dixit: *Delebo hominē quem creaui, à facie terræ* ſeueri iudicij, vel ſeueritatis iudiciariæ eſt illud edictum. Tale quid & alibi dicit: *Pœnitet me quod conſtituerim Saul regem ſuper Iſrael.* Sane huiuſmodi dictum non impaſſibilis Dei mutabilitatem, ſed fixam eius indicat ſententiam ad prioris facti deſtructionem, vel neceſſariam eiuſdem facti meliorationem.

Verſu. 7. Delebo, inquit, hominem quem creaui à facie terræ, ab homine vſque ad animantia, à reptili vſque ad volucres cœli, pœnitet enim me feciſſe eos.

DESCRIBENDO his verbis grauitatem ſupplicij quo Deus peccata hominum puniuit, ſimul etiã indicauit Moſes magnitudinem offenſæ & indignationis Dei: ſimulque oſtendit acerbitatem atque immanitatem ſcelerum, quæ Deum ad tantã ſupplicij atrocitatem impulerũt. Hunc locũ hebraica lectio Latine ad verbũ expreſſa ſic habet: *Et dixit. Dominus, Delebo homines quos creaui, à ſuperficie terræ, ab hominibus vſque ad iumentũ, vſq; ad reptile, & vſque ad volatile cœli, quia pœnitet me quod fecerim eos.* Illud: *Dixit Deus,* ſignificat, Deũ hęc verba dixiſſe vel Angelis vel ipſi Noe, niſi forte illud, *dixit* phraſi hebraica idẽ ſignificat atque, cogitauit, deliberauit, decreuit apud ſe; vt ſignificetur efficax Dei voluntas, immutabile conſilium atque propoſitum perdendi homines. *Delebo.* Hebraicum verbum (machah) proprie ſignificat eradere & abſtergere, ita vt in re quæ abſtergitur, nullum maneat veſtigium. Decreuit igitur Deus ita ſuperficiem terræ abluere diluuio, vt nullum in ea hominum, aut animalium Chry. hom. 22. in Geneſim. remaneret veſtigium. Illud: *Quem creaui,* magnam habet emphaſim, vt recte ponderauit Chryſoſtomus, quaſi diceret Deus: Quæ mei erant officij, omnia exhibui. Ex nihilo, vt eſſet, hominem produxi, naturæ eius ſcientiam eorum quæ facienda, aut non facienda ſunt indidi, liberum arbitrium donaui, ineffabili longanimitate vſus ſum: & poſt longum illud tempus, & poſt indignationem & minas quas dixi, & adhuc præfiniui tempus centum viginti annorum, 160

annorum, volens vt ſua peccata homine ſentiente, indignatio mea reuocaretur. Verùm quia nihil lucrifacio neque proficio, cogit neceſſitas vt minas opere compleam, & omnibus modis hominem deleam, & ſicut malum quoddam fermētum, aboleam totum humanum genus, ne poſterioribus ſeculis peccandi auctores & doctores fiant. Sic Chryſoſtomus.

161 Illud: *Ab homine vſque ad animantia, à reptili vſque ad volucres cæli* dixit Latinus interpres ſecutus ſeptuaginta interpretes (nam Hebraice ſic eſt: *Vſque ad reptile, & vſque ad volatile cæli*. Quod autem etiam interitum omnium animalium denuntiat inquit Auguſtinus libro 15. De Ciuitate Dei, cap. 25. magnitudinem futuræ cladis effatur: non autem animantibus rationis expertibus, tanquam & ipſa peccauerint, minatur exitium. Loquitur autem hoc loco Dominus (ait Caietanus) ad ſimilitudinem hominis irati, qui conſueuit comminari vindictam non ſolum in hominem à quo læſus eſt, ſed in omnes etiam habitantes cum eo. Vnde Dauid vehemementer iratus Nabal, minatus eſt occiſurum ſe vſque ad mingentem ad parietem. Tali ſiquidem more minatur Deus ſe deleturum hominem cum omnibus animantibus habitantibus cum homine. Et propterea nulla fit mentio piſcium, quia non communicant in habitatione cum homine: nam piſces habitant ſub aquis, homo autem & reliqua animalia habitant ſuper terram in aere.

Auguſt. *Caietanus. in Geneſ.* *1.Reg.25.*

162 Sequitur: *Pœnitet enim me feciſſe eos*. Non dixit; *feciſſe ea* quia pœnitentiæ Dei cauſa fuere peccata, quæ in animalibus nulla fuerunt, ſed propter peccata hominum; ſimul cum hominibus & ipſa perempta ſunt animalia. Pro illo *pœnitet* ſeptuaginta habent *quia cogitaui* nam Græce eſt ἐνεθυμήθην, quod interpretatur Theodoretus, conſtitui diſperdere hominum genus: in nonnullis tamen codicibus græcis eſt μετεμελήθην. Beatus tamen Auguſtinus libro 15. De Ciuitate Dei, cap. 24. pro hoc habens *quia iratus ſum eis*, eandemq; lectionem videtur ſecutus Ambroſius libro De Noe & Arca, cap. 4. Chryſoſtomus perpendens hæc Domini verba, *& animo inquit, retractaui quod feci illos* ſic ait: Verbo hoc quantum ſe noſtræ humilitati attemperat? Num volebam inquit, tanta illos pœna plecti? ipſi me peccatorum immanitate in tantam inuexerunt indignationem.

Theodoretus quæſt. 50. in Geneſim. *Auguſtin.* *Ambroſ.* *Chry, hom. 22. in Geneſim.*

163 Verum dubitatio exiſtit: Cum ſolus homo peccauiſſet, nec vllum fuiſſet ſcelus animalium, cur ſimul cum homine perduntur animalia, quæ vt nihil peccauerant, ita nihil ſupplicij commeruerant? Quatuor eius rei cauſas afferre licet. Primum quidem animalia ſeruitij & vſus hominum cauſa Deus fecerat: ſublato igitur homine, ſuperuacanea videbatur eorum conſeruatio. Deinde in pœnam & afflictionem hominis, in cuius poteſtate & poſſeſsione erant animalia: ſicut etiam occiduntur filij boni propter patres peccatores, vt filiorum interitu acerbiori dolore crucientur patres. Adhæc in deteſtationem impietatis & malitiæ hominis: quamobrem iumentum cum quo quiſpiam coiuerat; iuſſerat Deus occidi ad eius flagitij deteſtationem, vt patet Leuit. 20. Sic etiam pugnaturi Iudæi contra regem Arath Chananæum, & contra ciuitatem Hierico, & contra regem Amalec, denique contra Gabaonitas, iuſſi ſunt omnia illorum deſtruere & delere, non ſolum homines, ſed etiam ciuitates, omniaq; eorum iumenta: vt patet Numero. 21. Ioſu. 6. 1. Regum, 15. Iudic. 20. Ad extremum, id factum eſt, vt quidam prodiderunt, quia homines illius temporis etiam animalibus libidinoſe, vel ad alia flagitia patranda nefariè abuti ſoliti erant: quin etiam condocefecerant animalia diuerſarum ſpecierum inuicem præter naturam coire.

Cur animalia quæ nihil peccauerant diluuio ſint deleta.

164 Verum hæc luculentiſſimis Chryſoſtomi & Ambroſij verbis atque ſententijs condienda & exornanda ſunt. Et Chryſoſtomus quidem explanans ſupradicta illa verba Moſis: *Delebo hominem quem creaui, à facie terræ, ab homine vſque ad animantia:* ad hunc modum ſcribit: Dicet forte aliquis: Quare cum homo in malum declinauit, etiam bruta eandem pœnam ſuſtinent? num propter ſuum ipſorum vſum producta ſunt bruta? Propter hominem vtique facta ſunt: hic igitur cum è medio tollitur, quis illorum vſus eſſet? Idcirco iſtam pœnam communem ferunt, vt hinc etiā pœ-

Chryſoſtomus in Geneſim homil. 22.

Gen. 3. næ grauitatem addiſcatis. Et ſicut ab initio cum peccaſſet Adam, terra maledictionem accepit: ſic & nunc cum abolendus eſſet homo, bruta quoque participãt. Quemadmodum cum homo gratus ſit Deo, creatura quoque humanæ felicitatis Rom. 8. particeps eſt: ſicut Paulus inquit: *Et creatura hæc liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Similiter nunc cum homine ob multitudinem peccatorum puniendo, vniuerſali perditioni ſimul & creatura traditur. Et ſicut in domo quando is qui præeſt, in indignationẽ domini incidit, veriſimile eſt cooperarios ei condolere: ita & hic quaſi in domo pereuntibus hominibus, omnia quæ in domo & quę ſub illorum ſunt dominio, neceſſe eſt eãdem pœnã incurrere. Hæc Chryſoſtomus.

Ambroſ. Ambroſius vero in libro De Arca & Noe capite 10. hunc eundem locum Moſis 165
plenius explicans & verbis & ſententijs Quid, inquit, muta deliquerant animantia? qua cauſa ſubiecta ſunt pœnæ, quæ peccandi ſenſum non habent? Sed quemadmodum in bello cum imperator ab hoſte occiditur, commoritur eius exercitus, atque omnis comminuitur virtus militaris: ſic non diſcrepare à iuſtitia viſum eſt, cum interiret homo cui regalem quamdam dominus Deus in omne animantium genus poteſtatem dedit, vt omnibus volatilibus, feris, beſtijs imperiali præeſſet auctoritate, quod etiam pecudes, & quæcunque erãt irrationabilia commorerentur animalia. Deniq; ſi quando eſt peſtilentia, corrupto cœli tractu, prius ea quæ ſunt irrationabilia, lues dira contaminat, & maxime canes, equos, boues, atque ea inficit, quæ cum hominibus conuerſari videntur: ſic morbi vis genus humanum implicat. Hæc itaque prima cauſa, vt arbitror, iuſtæ aſſertionis, Secunda illa: Quia nemo accuſat naturã cur reliqua corporis noſtri membra moriantur ſolo capite ſublato; cum multos videamus amputatis manibus & pedibus ſuperuiuere, Sed non eadem ceterorum membrorum eſt prærogatiua quæ capitis. Ideoq; abſciſſo eo, vnde ſenſus noſtri in reliquum corpus prodeunt, moriuntur etiam omnia membra: nec in eo aut operatoris prouidentia deſeritur, aut ſubſtantia humana redarguitur. Similiter ergo nemo nunc arguat, quia caput & principale quoddam ceterorum animalium homo eſt: quo moriente, non debet mirum videri ſi cetera moriantur animalia. Tertium illud eſt: Quia rationis expertia non propter ſe, ſed propter hominem generata ſunt animalia: hominis enim cauſa eſſe præcepta ſunt, vt eorum ſubiectione, humana præſtaret conditio. Denique Pſal. 8. gratiæ hominis attribuit Propheta dicens: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas: inſuper et pecora campi uolucres cœli et piſces maris,* quia propter ipſum illa omnia: alia propter vtilitatem; alia delectationis gratia, alia voluptatis, Conſequens ergo erat, vt cum deleretur homo à facie terræ, propter quem facta ſunt, etiam ipſa pari delerentur occaſu. Sic Ambroſius.

BENEDI-

BENEDICTI PERERII
COMMENTARIORVM
IN GENESIM
LIBER NONVS, QVI EST
De laudibus Noe,& de generali orbis excidio.

HISTORIA MOSIS

Ex capite ſexto libri Geneſeos.

NOE verò inuenit gratiam coram Domino. Hæ ſunt ge- 8.
nerationes Noe. Noe vir iuſtus atque perfectus fuit in 9.
generationibus ſuis: cum Deo ambulauit. Et genuit 10.
tres filios Sem, Cham, & Iaphet. Corrupta eſt autem 11.
terra coram Deo, & repleta eſt iniquitate. Cumq; vi- 12.
diſſet Deus terram eſſe corruptam (omnis quippe caro
corruperat viam ſuam ſuper terram) dixit ad Noe. Finis vniuerſæ car- 13.
nis venit coram me: repleta eſt terra iniquitate à facie eorum, & ego di-
ſperdam eos cum terra.

PRAEFATIO.

VERA eſt illa Ariſtotelis, quotidiano penè omnium ſermone trita ſententia: Oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt. Namque deſcripta primum à Moſe incredibili eorum hominum qui fuere ante diluuium, improbitate & malitia: tum expoſita ſingulari & eximia probitate ac ſanctimonia Noe, factum eſt, vt ex comparatione, notabilior vtraque atque illuſtrior exiſteret. Clariſſimum profectò excellentis iuſtitię & innocentiæ Noe fuit argumentum, in tanta hominum ſui temporis & corruptela animorum, & ſtudiorum morumq; peruerſitate, tantaq; omnium ſcelerum colluuione atque immanitate fuiſſe eum ab omni flagitio puriſſi-

mum ſanctiſſimum ac Deo cariſſimum. Aptiſſime ad laudem Noe quadrat, quod
B. Grego. de Iob in exordio ſuorum Moralium ſcripſit B. Gregorius: Dicatur, inquit, vbi 2
habitauerit Iob, vt hoc ad eius laudes proficiat, quod bonus inter malos fuit. (Ne
que enim valde laudabile eſt bonum eſſe cum bonis, ſed bonum eſſe cum malis.)
Sicut enim grauioris culpæ eſt inter bonos bonum non eſſe; ita immenſi eſt præ-
conij, bonum etiam inter malos extitiſſe. Hinc eſt quod beatus Iob ſibimet atte-
Iob 30. ſtatur dicens; *Frater fui draconum, & ſocius ſtruthionum.* Hinc Petrus magnis Lot laudi-
2. Pet. 2. bus extulit, quia bonum inter reprobos inuenit. Hinc Paulus diſcipulis dixit: *In*
Epheſ. 2. *medio nationis prauæ ac peruerſæ: inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo.* Hinc Pergami Ec-
Apoc. 2. cleſiæ dicitur: *Scio vbi habitas, vbi ſedes eſt Satanæ; & tenes nomen meum ibi & non negaſti*
Cant. 2. *fidem meam.* Hinc ſancta Eccleſia Sponſi voce laudatur, cum ei in amoris cantico
dicitur: *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* Sic Gregorius. Recte igitur Mo-
ſes expoſuit virtutem Noe, memorata prius hominum illius temporis malitia vt
eum inter iniquos bonum vixiſſe oſtenderet: & vt iuxta Sponſi præconium, inter
ſpinas lilium creuiſſe monſtretur.

Noe inuenit gratiam coram Domino.

Chryſoſt. hom. 22. in Gene.

HOC DIXIT Moſes, ne quis putaret (vt monet Chryſoſto- 3
mus) propter ea quæ proxime ante dicta fuerant de exitio to-
tius terræ omniumque animalium atque hominum, omnimo-
dam fore humani generis abolitionem, & ſtirpitus eradicandam
eſſe naturam noſtram: ſed potius intelligeretur quantum malum
ſit peccatum, & quantum bonum ſit virtus, & quod melior ſit vnus faciens volunta
tem Domini, quam decem millia præuaricatorum. Vnde ſubiungit Moſes: *Noe
autem inuenit gratiam coram Deo.* quaſi dicat: Tametſi multitudo omnis in tantam ma-
litiam proiecta fuerit: iuſtus tamen hic ſcintillam virtutis conſeruauit; & ſicut il-
li malis operibus miſericordem Deum ad indignationem prouocauerunt, ſic iſte
pollens virtute, gratiam inuenit coram domino Deo. Non eſt perſonarum acce-
ptor Deus; verum ſi in tanta multitudine inueniat hominem quæ ſibi placita ſunt
facientem, non deſpicit, ſed ſua illum dignatur cura, & tanto maiorem illius ra-
tionem habet, quanto cum tot ſint qui ad malum eum trahere conantur, conſtan
tius ipſe reſiſtit, & virtutis viam ſectatur. Hinc igitur apparet quantam vim & effi-
cacitatem excellens virtus & pietas habeat apud Deum: hac nempe vnus Noe
adeo placuit Deo, vt non ſibi ac ſuæ familiæ ſolum diluuij effugium, ſed etiam vt
ipſo auctore, mundi reparatio ac renouatio fieret, promeritus ſit.
Illud item animaduertere oportet, Deum etiam in medio impiorum ſuos habe 4
re ſeruos ſuique nominis cultores: nec in tantum malos multitudine aut potentia
valeſcere, vt non inter eos ſint boni aliqui quos Deus cognoſcit, protegit, & ne
3. Reg. 19. cum malis pereant, mirabiliter conſeruat. Cuius rei exemplum extat in Elia; cui
Rom. 11. conquerenti apud Deum, ſe ſolum Dei cultorem in populo Iſrael eſſe relictum, re-
ſpondit Deus ſe in populo Iſrael reliquiſſe ſibi & conſeruaſſe ſeptem millia viro-
rum, qui non curuauerant genua ſua ante Baal. Sed verba huius ſententiæ Moſis
excutiamus. Et primum aperiamus ſignificationem huius vocabuli Noe.

PRIMA DISPUTATIO.

De Interpretatione nominis Noe.

NOE nomen impoſuit ſimul & expoſuit pater eius Lamech, vt nar- 5
rauit ſupra Moſes ſub finem quinti capitis ita ſcribens: *Vixit autem
Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium: vocauitque nomen eius
Noe, dicens, Iſte conſolabitur nos ab operibus & laboribus manuum noſtrarum in
terra cui maledixit Dominus.* Nomen autem Noe ſiue Noach (ſic enim
ad ra-

ad rationem ſcripturæ & pronunciationis hebraicæ dici deberet) ſignificat requiē à verbo Noach, quod eſt quieſcere: vnde quod ſequitur: *Ipſe conſolabitur nos, &c.* magis iuxta etymologiam nominis Noe verterunt 70. Interpretes dicentes, *Ipſe quieſcere nos faciet, &c.* Eugubinus in annotationibus ſuis in Pentateuchum ſuper hunc locum tradit duo eſſe verba Hebræa valde ſimilia, vnum (nacha) ſignificans ſedare, mitigare, & quieſcere facere; alterum, (nacham) cum, mem, ſignificans conſolari, & hoc nunc eſſe in hebræis codicibus: interpretes autem 70. ſimilitudine verborum ductos vnum pro altero ſumpſiſſe, vel priori modo legiſſe. Illud prætere dici poſſet, vltimum, m, non eſſe de verbi eſſentia, ſed additum eſſe in pronomine, nos, id quod ſæpe fit apud Hebreos. Similiter legiſſe videtur Hieronymus, quippe qui in Traditionibus hebraicis in Geneſim etymologiam nominis Noe ducit ex eo quod eſt quieſcere facere: & lectionem Septuaginta ſecuti ſunt omnes ferè Patres; non ſolum Græci, ſed multi etiam Latinorum. Quamquam, videntur eandem habere ſententiam *conſolabitur nos à laboribus* atq; *quieſcere nos faciet* magna enim conſolatio eſt laborantium, requieſcere a laboribus.

Auguſt. *Eugubin.*

Hierony.

6 Chryſoſtomus certe ſupradicta verba Lamech explanans: Apud nos, inquit, nomen Noe ſi quis interpretetur, quietem dicit: quietem autem vocat generalem illum interitum poſt multos annos futurum; ſicut & Iob dixit, *Mors viro quies:* etenim valde magnus labor eſt malitiæ; huius igitur abolitionem futuram per diluuium, vocauit quietem. Vnde ſubiunxit: *Hic nobis quietem præſtabit ab operibus noſtris.* id eſt, A malitia deſiſtere faciet, *& ab operibus manuum noſtrarum* id eſt, ab operibus noſtris malis. Non quod manus male habuerint, ſed quia per illarum opera & malas actiones moleſtię & triſtitię auctę ſint. *Et à terra, inquit, quā maledixit dominus Deus* Vocat terram maledictam, quæ cum labore exercetur & colitur, propter Adami tranſgreſſionem. Hinc animaduertite dilecti, quomodo puerulus ille paulatim creſcens, omnibus ipſum videntibus occaſio diſcendi fuerit: nam mox vt quis nomen pueri ſciſcitabatur, ex interpretatione vocabuli diſcebat euenturum generalem interitum. Si quis diuino Spiritu afflatus ſimpliciter hoc futurum dixiſſet: ſtatim fuiſſet obliuioni traditum, & grauitas pœnæ non fuiſſet tota cognita. At verò quia ille puer ante omnium verſabatur oculos, tempeſtiue, & intempeſtiue diuinam repreſentabat indignationem. Hæc Chryſoſtomus, verba illa Lamech, iuxta tranſlationem Septuaginta, diligenter interpretatus.

Chryſoſt. hom. 21. in Geneſ.

7 Illud: *ab operibus*, interpretati ſunt Chryſoſtomus & Hugo, annuente etiam Hieronymo de malis operibus & de peccatis. Sed conuenientior eſt interpretatio quę id refert ad opera laborioſa & moleſta hominum in colenda terrą. Nam quaſi explicans, quæ eſſent illa opera, ſubiecit *à laboribus manuum noſtrarum in terra:* pro quo ſeptuaginta verterunt triſtitijs manuum noſtrarū, alij moleſtijs, alij doloribus. Latinus interpres, *laboribus.* Hebraice, Hiſebon, à verbo, Haſab, ortum habens, proprie ſignificat premere, comprimere, anguſtiari: vnde idolum vocatur heſeb: quia comprimitur manibus materia, ex qua fingitur ab artifice idolum. Hic igitur ſignificat laborem, anguſtiam, oppreſſionem qua homines ante ætatem Noe conflictabantur circa terræ culturam. Illud porro: *In terra cui maledixit Dominus:* ſpectat ad id quod Moſes capite tertio narrauerat dixiſſe Deum Adamo; *Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Maledicta igitur dicitur terra, quia multo & aſſiduo labore ab homine culta, nec multū, nec perpetuum, nec optimum fructum ei reddebat.

Hugo S. Victoris in Annotationibus in Geneſim.

Hierony. in Tradit. heb. in Geneſim.

8 Sed quærat aliquis, quo modo aut quibus rebus Noe conſolatus fuerit homines ſiue quieſcere eos fecerit; ſicut pater eius Lamech prophetico afflatu prædixerat. Sanctus Hieronymus: Quia, inquit, ſub Noe omnia retro opera quierunt per diluuium; ob id appellatus eſt Noe, id eſt, Requies. Neſcio de quibus retroactis operibus loquatur Hieronymus; niſi forte de malis operibus & de peccatis hominum iuxta interpretationem Chryſoſtomi & Hugonis ſupra poſitam. Hugo ait, eo fuiſſe Noe conſolatum homines, quod per ipſum, & ab ipſo conſeruatum

Quo modo Noe quietem & cōſolationem attulerit hominibus

Hierony. in Traditionibus hebraicis in Geneſ.

Hugo.

ſeruatum fuerit ſeminariũ humani generis & animalium in arca, ne in totum om-
Rabbi Salomonis et Hebræorum interpretatio. nia perirent diluuio. Rabbi Salamonis & Hebræorum probabilis admodum illa 9
eſt interpretatio, eo Noe quietis & conſolationis hominum auctorem eſſe dictum,
quod primus inuenerit præcipua inſtrumenta ruſtica tractandæ & exercendæ agri
culturæ: Vnde infra capite nono; Noe dicitur agricola. In primis autem excogi-
taſſe dicitur vomerẽ & aratrum, & vt ſub iugum ſubiuncti boues & aratrum trahẽ-
tes terram proſcinderent: cum id antea proprijs manibus homines facerent. Ma-
gna ergo fuit conſolatio & requies hominum translatis magna ex parte labori-
bus agriculturæ ab hominibus ad iumenta. Placet alijs eo maxime conſolatum
fuiſſe Noe ſui temporis homines, quod vini vſum inuenerit: vinum autem lætificat
cor hominum, & aſperitatem laborum mitigat reficiendo corroborandoq; vires
& animum exhilarando.

Nec deſunt qui credant, Lamech prophetico ſpiritu prouidiſſe Deum propter 10
eximiam pietatem & iuſtitiam Noe, benedicturum terræ, id eſt, futurum, vt terra
minore labore lætioriq; prouentu deinceps coleretur ab homine. Non tacebo,
fuiſſe nonnullos qui exiſtimarunt præuidiſſe Lamech, filio ſuo Noe poſt diluuium
iri conceſſum à Deo vſum carnium, magno mortalibus ad firmitudinem valetudi-
nis ac virium, & humanæ vitæ conſeruationem & propagationem adiumento &
ſolatio futurum. Ergo Noe cum recens natus eſſet, nequedum vllam de ſe ſin-
gularis indolis ſpem præbere præ tenella ætate poſſet, auguſtiſſimo illo nomine
Noach, hoc eſt, Quiete ſiue conſolatione, vocatus à parente ſuo eſt: quod nomen
nouam & lætiorem mundi faciem pollicebatur, mitigata nonnihil terræ maligni-
tate qua per diuinam execrationem affecta, maiorem in modum labores morta-
lium fuerat fruſtrata. Et vero præſagium pulchre comprobauit euentus; cum poſt
diluuium Deus mundum inſtaurans, ſe non amplius execraturum terram, homi-
nis cauſa, promiſit, ſed fore vt perpetua atque inuiolata quatuor anni tempeſta-
Gen. 9. tum viciſſitudo & ordo in poſterum cuſtodiretur. Quin etiam ipſi Noe & filijs be-
nedicens, ipſos procreata ſobole augeſcere iuſſit, & animalium feritati rurſus no-
uum frenum ſui verbi impoſuit. Denique poſt Adæ peccatum nouo fœdere, velu-
ti iam placatior, ſe humano generi primum obligauit.

Quanquam longius etiam ſpectaſſe hoc tam lætum Noe nomen equidem exi- 11
ſtimo; atque eius potiſſimum ſiue conſolationis ſiue requietis ſpem animis piorum
iam tum propoſuiſſe qua futurum erat vt in Chriſto, qui irato Patri genus huma-
num reconciliaturus erat plane aliquando homo conquieſceret, nec amiſſæ in Pa-
radiſo felicitatis deſperatione fatiſceret. Diſertis verbis id ipſum Rupertus expli
cuit in libro quarto Commentariorum in Geneſim, cap. 16. & 17. hunc in modum
ſcribens: Noe mediatorem Dei & hominum tam nomine, quàm opere ſignauit.
Nomine videlicet, quia nomen ipſum quod eſt Noe, interpretatur requies: re-
quies autem noſtra vere eſt ipſe qui dicit: *Tollite iugũ meum ſuper vos & diſcite à me quia
mitis ſum & humilis corde; & inuenietis requiem animabus veſtris.* Opere autem quomodo
Chriſtum ſignificauerit, deinceps plenius dicendum erit. Igitur non abſque diui-
no præſagio vocauit illum pater Noe, dicens: *Iste conſolabitur vel requieſcere nos faciet
ab operibus noſtris in terra cui maledixit Dominus.* Quæ autem eſt requies vel conſolatio
qua conſolatur nos iſte verus Noe ſcilicet Filius Dei, niſi peccatorum remiſſio,
quam in baptiſmo ſuo nobis tribuit, ſecundum ſimilitudinem illius qui per fidem
ſuam in illo diluuio paucas animas ſecum reſeruauit? Illud namque diluuium ba-
1. Pet. 3. ptiſmatis, figuram fuiſſe, Petrus quoque apoſtolus teſtatur, cum dicit: *Qui increduli
fuerant aliquando, quando expectabatur Dei patientia in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua
pauci, id eſt octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod & nos nunc ſimilis formæ ſaluos facit ba-
ptiſma, & reliqua.* Itaque Diluuium, Baptiſma: hi qui in diluuio perierunt, peccata
noſtra quæ in Baptiſmo delentur, præſignauerunt. Et hoc modo myſtice prophe-
tia completur dicẽtis: *Iste conſolabitur nos, vel, requieſcere nos faciet ab operibus noſtris.* Vnus
erat Noe, & in illo vno ſaluatum eſt ſemen ad recuperationem orbis terrarũ; quia
videlicet

videlicet vnus eſt Chriſtus, in quo eſt noſtra ſalus, & *Non eſt in alio ſalus: nec enim no-* *Act.4.*
men aliud ſub cælo datum eſt hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Legi etiam poſſunt quę
de myſtica eiuſdem nominis interpretatione in libro De Arca & Noe ſcripſit Am *Ambroſ.*
broſius. Hæc igitur de vocabulo Noe breuiter hoc loco, nec inepte dici poſſe iu-
dicaui, ea fore ratus non iniucunda lectori.

12 SEQVITVR: *Inuenit gratiam coram Domino.* Ad condemnationem ceterorum
(Ambroſius inquit) & ad expreſſionem pietatis diuinæ, dicitur Noe apud Deum
gratiam inueniſſe. Simul oſtenditur, quod hominem iuſtum non obumbret alio-
rum offenſio, quando ipſe ad totius generis reſeruatur ſeminarium. Inuenire gra
tiam coram Deo vel apud Deum, vel in oculis vel in conſpectu Dei, Hebraiſmus
eſt, ſignificans, placere, & gratum eſſe Deo. Pro vocabulo *gratum*. Hebraice eſt
vox Chen, ſignificans non ſolum gratiam, ſed etiam miſericordiam: quemad-
modum verbum Chanan ſignificat miſereri. Et ſic erit ſenſus: Omnibus alijs dilu-
uio pereuntibus, ſolum Noe inueniſſe apud Deum miſericordiam vt diluuij exi-
tium effugeret, nec ſuæ tantum vitæ ac ſalutis, ſed vniuerſi hominum atque ani-
13 malium generis conſeruator eſſet. Recte autem dicitur (vt annotauit Caietanus) *Caietanus*
Noe inueniſſe gratiam apud Deum, non autem iuſtitiam: nec in oculis Elohim, id *in Geneſ.*
eſt Dei iudicis, ſed in oculis Iehouah, hoc eſt Dei fontis eſſendi: gratia ſiquidem
fuit ſaluari per Noe eſſe hominis & ceterorum animalium. Penſa progreſſum di-
uinæ benignitatis: & prima quidem vice dedit ſpatium pœnitendi; ſecunda au-
tem vice aſciuit ad gratiam ſuam Noe, vt in illo ſeruaretur genus humanum. Et
dicendo, *inuenit*. commendatur ſtudium Noe in quærendo diuinam gratiã. Verum
ad quid Noe inuenit gratiam Dei? Ad euaſionem diluuij, ad conſeruationem
generis hominum atque animalium, & vt præferret inſignem atque illuſtrem ima-
ginem Chriſti & Eccleſiæ.

14 Sed quibus rebus inuenit gratiam apud Deum? Id Moſes indicauit, ſubiungens
Noe iuſtum & perfectum fuiſſe in generationibus ſuis & cum Deo ambulaſſe. Si-
gnate autem dicitur inueniſſe gratiam coram Deo & non coram hominibus (vt
bene hoc perpendit Chryſoſtomus: videlicet vnum hunc ille ſcopum habuit, quẽ *Chryſ. ho-*
ſpectabat ſemper, & ad quem ſe ſuaq; omnia dirigebat, vt ab illo Dei oculo lau- *mil.23. in*
daretur qui nunquam dormitat, qui nihil non videt, cui placuiſſe, ſumma gratia *Geneſim.*
& felicitas eſt: hominum autem gratiam vel contemptum, vel odium vel beneuo-
lentiam iuxta parui pendebat. Veriſimile enim eſt, cum vnus contra omnium mo-
rem virtutem coleret, quin etiam eorum flagitia magna libertate & conſtantia re
prehenderet, fuiſſe ab illis ſubſannatum, irriſum, eorumq; offenſionem, odium
atque indignationem incurriſſe. Eſt igitur ſenſus: Etſi Noe hominibus ſui tem-
poris iniucundus, grauis & odioſus eſſet, quod nollet eam viam ingredi, quam
illi inſiſtebant, Deo tamen qui ſcrutatur corda, gratiſſimus & cariſſimus fuit. Et
quid illi nocere potuit hominum alienatio ab ipſo, cum ipſe in Dei gratia eſſet,
Deumq; non modo propitium ſibi, ſed amicum etiam & familiarem haberet?

Iſte ſunt generationes Noe. Noe vir iuſtus atque perfectus *Verſ.9. &*
fuit in generationibus ſuis: cum *10.*
Deo ambulauit.

15 VOCABVLVM generationum, ſignificare videtur hoc loco ge-
nealogiam Noe, non paſſiue, id eſt, reſpectu maiorum è quibus ge
nus ducebat Noe, ſed actiue, id eſt, reſpectu poſterorum, & filio-
rum Noe: nam ſequitur: *Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Iapheth.* Eſt
igitur ſenſus: Hæc eſt progenies & proles Noe, quæ cum ipſo ſer-
uata fuit ex diluuij exitio. Ter memorantur à Moſe generationes Noe, primo ex-
tremis verbis quinti capitis, quia in eas terminabatur & deſinebat proceſſus pri-
mæ æta-

mæ ætatis mundi: nam vltra generationem filiorum Noe non fuit alia generatio, ſecundum lineam rectam, niſi poſt diluuium. Secundo loco nominantur generationes Noe hic; vt ſignificaretur qui homines eſſent a diluuio conſeruandi. Tertio loco nominantur poſt diluuium, prout dilatandę, & in omne genus hominum multiplicandæ erant, & hac ratione nominantur infra cap. 9. & 10. Sunt qui illud: *Iſtæ ſunt generationes Noe.* ſic interpretentur: Iſta ſunt quæ occiderunt temporibus Noe; vel, iſta eſt hiſtoria eorum quæ contigerunt Noe.

16 Verum quia Moſes poſtquam dixerat. *Iſtæ ſunt generationes Noe.* nō proxime ſubtexuit progeniem eius carnalem, ſed virtutes, dicens fuiſſe eum iuſtum & perfectum, & ambulaſſe cum Deo, propterea Chryſoſtomus tradit, præcipuam hominis nobilitatem & genealogię claritatem non ex maiorum aut poſterorum gloria, ſed ex virtutum præſtantia ſpectari & æſtimari debere. Audi Chryſoſtomum: Rarus, inquit, & alienus genealogiæ modus hic eſt, nam vt Scriptura dixit: *Iſtæ ſunt generationes Noe.* & aures noſtras ſpe quadam impleuit, quaſi genealogiam illius narratura, & quis eius pater fuerit, & vnde genus duxerit, & quomodo in hanc vitam editus fuerit, & alia quæ mos eſt genealogias narrantibus recenſere: relictis tamen illis omnibus, etiam ſuperiori conſuetudine, inquit: Noe homo iuſtus, & perfectus in generatione ſua placuit Deo. Vidiſti admirabilem generationem? ſequamur igitur & nos diuinæ ſcripturæ regulas, & quorum genealogiam enarramus, eorum non patres & auos atque abauos in medium afferamus, ſed virtutes & benefacta exponamus: Hic optimæ genealogiæ mos eſt. Quæ enim vtilitas, ex claris & probis parentibus originē ducere, ſi tu bonæ vitæ atque virtutum ſis expers? aut quod damnum fuerit, ſi parentes & maiores tui fuerint ignobiles & obſcuri, ipſe autem virtutibus floreas? Talis enim fuit Noe: neque enim parentes eius, vt virtute nobiles, commemorat ſcriptura. Ipſe tamē conciliauit ſibi gratiam Dei, & cum multa haberet bene agendi obſtacula & impedimenta: ad ſummum tamen virtutis & perfectionis peruenit faſtigium: Sic Chryſoſtomus.

Chryſoſt. hom. 23. in Geneſim.

17 Chryſoſtomo ſimilia concinit Ambroſius. Noe (ait) non generationis nobilitate, ſed iuſtitiæ & perfectionis merito laudatur. Probati enim viri genus, virtutis proſapia eſt: quia ſicut hominum genus homines, ita animarum genus virtutes ſunt. Etenim familiæ hominum, ſplendore generis nobilitantur: animarum autem clarificatur gratia, ſplendore virtutum. Hæc Ambroſius. Veruntamen non eſt negandum, cum Moſes dixit: *Iſtæ ſunt generationes Noe.* deſignare noluiſſe carnalem progeniem Noe: nam paulo infra generationem trium filiorum eius ſubiecit. Quod autem interpoſuerit virtutes Noe: eo factum eſt, vt indicaret qualis & quanti viri generationem ipſe deſcriberet: ſcilicet cuius merito non ſolum ipſe, ſed tota eius progenies, hoc eſt ſeminarium generis humani, cladem diluuij euaſerit.

Ambroſ. lib. De Arca et Noe: cap. 4.

18 Sed videamus quale ſit hoc encomium Noe, quo eum Moſes vt virum iuſtum & perfectum atque ambulantem cum Deo prædicauit. Certe nulli priorum patriarcharum, non Seth, non Henos, non ipſi Henoch tam eximium & illuſtre præconium tributum eſt à Moſe. Chryſoſtomus hoc encomium Noe luculenta interpretatione pertractans: Ecce, inquit, & aliam maximam præconij ſpeciem, iuſtus appellatur Noe, quæ appellatio omnem virtutem complectitur. Hoc enim nomē, iuſtus, conſueuimus dicere de his qui omnigenam exercent virtutem. Poſtea, vt diſcas quomodo ad ſummum faſtigium peruenerit, id quod & tunc exigebatur à natura noſtra, inquit, *Iuſtus, perfectus exiſtens in generatione ſua.* Omnia inquit; impleuit quæcumque facere conuenit cum qui virtutem amplexatur. Hic enim eſt perfectus, nihil enim intermiſit, in nullo claudicauit: non in hoc benefaciebat, in illo verò peccabat; ſed in omni virtute perfectus erat, qua tunc pollere illum cōgruebat. Præterea, vt ex tempore quoque & ex collatione cum alijs illuſtriorem nobis iuſtum exhiberet, inquit: *Perfectus in generatione ſua.* in tempore illo, in generatione illa peruerſa quæ adeo in malum declinauit, quæ neque veſtigium virtutis

Chryſoſto. homil. 23. in Geneſ.

præſe-

præſeferre voluit. In illa igitur generatione, in illis temporibus iuſtus ille non ſolum virtutem præ ſe tulit, ſed & in tantum peruenit virtutis culmen vt eſſet perfectus, & in omnibus abſolutus. Et id quod ante dixi, bene agere inter virtutis hoſtes, & inter eos qui virtutem prohibent, maius ſemper virtutis pondus teſtatur, vnde hac ratione iuſtus ille maiores laudes nactus eſt. Neque hic finem laudandi illum facit diuina ſcriptura, ſed adhuc virtutis illius excellentiam demonſtrat, & quod diuino calculo probatus fuerit: quia poſtquam dixit: *Perfectus in generatione ſua.* addit, Deo placuiſſe Noe. Tanta erat virtutis illius gloria, vt & à Deo laudari promeruerit. *Deo enim inquit, placuit Noe.* vt ſcias quod approbatus fuerit à Deo: placuit illi oculo qui falli non poteſt, & illius ſibi fauorem tantum conciliauit per bonæ vitæ opera, vt eum non ſolum ab indignatione in omnes effundenda liberarit, ſed & alijs præeſſe fecerit. Hæc Chryſoſtomus.

19 Idem ergo eſt ſecundum Chryſoſtomum, iuſtũ nominari, atque omnibus inſtructum & ornatum virtutibus appellari. Et perfectus eſt qui omnia virtutum officia cumulate expler, nec in aliquo deficit aliquando. Ambulare autem cum Deo vel coram Deo, eſt placere Deo, eiuſq; teſtimonio probari & laudari. Caietanus ait, duabus virtutibus generalibus deſcribi hoc loco Noe fuiſſe præditum, altera relatiue ad bonum, cum dicitur iuſtus: altera relatiue ad malum, cum appellatur perfectus. Iuſtitia ſiquidem ſuum cuique tribuit: perfectio autem, nihil eorum quæ requiruntur, abeſſe ſignificat, defectumq; omnem excludit. Toſtatus autem putat propterea dictum Noe iuſtum, quia non recedebat à præceptis iuris naturalis, & ab inſtitutionibus ſanctis antiquorum Patriarcharum, qui inſtituerant aliquos ritus & cæremonias ad exteriorem Dei cultum pertinentes. Nos breuiter dicimus, iuſtitiam eſſe virtutem quæ ſuũ cuique reddit. Iuſtus igitur eſt, qui quod debet, & vt debet, & quando deber, Deo, proximo, & ſibi præſtat: Deo fidem, ſpem, charitatem, obedienriam cultumq; ac reuerentiam tam interiorem, quàm exteriorem: ſibi continentiam & paſſionum ſuarum ſub rationis arbitrium & imperium ſubiectionem: proximo amorem, æquitatem, miſericordiam. Quoniam igitur Noe in hoc triplici officiorum genere ſuo tempore excelluit, merito nominatur iuſtus.

Quid ſit Noe fuiſſe iuſtum.

Caietanus in geneſ.

Toſtatus quæſ.14. ſuper 6. caput Geneſeos.

20 Pro vocabulo, *perfectus*, Hebraice eſt dictio, tamim quæ ſignificat integrum & perfectum, à verbo tamam quod ſignificat perficere, complere, & finire. Dicitur autem homo perfectus, qui vulgo nominatur, *huomo compito*, in quo ſcilicet nihil quod ad officia virtutum pertinet, deſiderare poſſis: qui non ſolum quæ debita ſunt, expleat, ſed etiam perſequatur quæ ſupererogationis ſunt, quiq; virtutes non vulgari aut mediocri modo, ſed ſecundum gradum ſupremum, & vt dicitur, heroicum conſectetur & colat.

21 Illud autem: *In generationibus ſuis.* varie exponitur. Primo ſic dicitur ſecundũ Hieronymum, vt oſtendatur Noe appellari iuſtum, non ſecundum iuſtiriam conſummatam, quæ ſimpliciter dicitur iuſtitia, ſed iuxta generationis ſuæ iuſtitiam, cuius nempe humanæ naturæ conditio capax eſt, vel quæ ab hominibus illius temporis exigebatur. Auguſtinus libro 15. De Ciuitate Dei cap. 26. illud *In generatione ſua,* refert ad præſentem vitam. Noe, inquit, appellatur iuſtus in ſua generatione: non vtique ſicut perficiendi ſunt ciues ciuitatis Dei in illa immortalitate, qua æquabuntur Angelis Dei, ſed ſicut eſſe poſſunt in hac peregrinatione perfecti. Chryſoſtomus illud *In generatione ſua.* interpretatur: Inter homines ſui ſæculi; vt hoc multũ proficiat ad laudem Noe, quod cum inter homines impios & ſceleratos viueret, ipſe tamen maxime religioſus fuerit, inculpateq; vixerit. Caietanus per illud: *In generatione ſua.* intelligit & exponit progeniem & filios Noe, vt ſignificetur non modo bonum & iuſtum fuiſſe Noe, ſed etiam familiam eius ac progeniem totam tam probè inſtitutam ab eo fuiſſe, vt etiam ipſa pietatem & iuſtitiam ſectaretur: licet poſt diluuium vnus filiorum eius Cham impudẽs erga patrem & nequam ac repro-

Quid ſit Noe fuiſſe iuſtum in generatione ſua.

Hierony. in Tradit. heb. in Geneſim.

Auguſt.

Chryſoſto. hom.23.in Geneſim.

Caietanus in Geneſ.

Gen. 9.

Lyranus. Toſtatus.

reprobus fuerit. Lyranus & Toſtatus aiunt illud: *In generatione ſua.* poſſe dupliciter accipi: vno modo, vt faciat ad quandam diminutionem laudis Noe, vt ſit ſenſus: Licet Noe iuſtus & perfectus fuerit comparatione hominum ſui ſeculi, attamen comparatione poſteriorũ patriarcharũ, vt Abraam, & Iſaac & Iacob ſi illis temporibus vixiſſet, obſcurior & minor fuiſſet fama iuſtitiæ & ſanctitatis eius. Altero modo exponi poteſt, vt pertineat ad amplificationẽ laudis Noe: vt ſignificetur, Noe in generatione ſua, id eſt, comparatione omnium maiorum ſuorum qui à Seth vſque ipſum fuerant, iuſtitia & perfectione virtutis, omnium fuiſſe præſtantiſſimum, vt non modo Seth, & Henos, ſed etiam ipſum Henoch virtutum faſtigio ſupergreſſus ſit.

Quid ſit ambulare cum Deo & coram Deo.

Sequitur: *Ambulauit cum Deo.* Idem ſupra capite quinto dixit Moſes de Henoch, 22
ſcribens ipſum ambulaſſe cum Deo. Idem quoque infra capite 17. ſcriptum eſt de Abraam, cui dixit Dominus, *Ambula coram me & eſto perfectus.* Eſt autem Hebraiſmus, Ambulare cum Deo, & coram Deo, quem varie interpretantur Doctores: ſed in eandem ferme ſententiam. 70. interpretes & hic & capite quinto verterunt, *Placuit Deo.* quod exponit Chryſoſtomus: Diuino calculo, ſuffragio & teſtimonio commendari, & placere oculo diuino, qui omnia videt & falli non poteſt: adeoq; ſibi fauorem Dei conciliaſſe, vt non ſolum ſe ab indignatione Dei in omnes effundenda liberarit, ſed etiam ſemen generis humani penes ſe conſeruauerit. Paraphraſis Chaldaica hunc Hebraiſmum ſic expreſſit: *In timore Domini ambulauit Noe.* Hieronymus exponit: Veſtigia Dei ſecutus eſt. Caietanus: Iuxta formam diuinæ iuſtitiæ iuriſq; diuini ambulauit, hoc eſt, profecit: vt hinc manifeſtum fuerit qualis eſſet iuſtitia & perfectio Noe, videlicet ſecundum ius diuinum. Alij ſic: Diuinam vitam egit, timuit Deum, nec ab eo defecit vnquam: vel, in omnibus conſiderauit quid vellet Deus, quidve ab eo exigeret; & ſeſe ad omnem Dei voluntatem plane conformauit. Vel Deum ſemper intuebatur quaſi præſentem ſibi, quamobrem cautiſſimus, modeſtiſſimus & deuotiſſimus ſemper incedebat. Vel: ſemper erat paratus, expeditus & intentus ad omnia Dei mandata & iuſſa prompte & alacriter exequenda: vti ſolent eſſe miniſtri & ſerui in conſpectu dominorum ſuorum.

Chryſoſto. hom. 23. in Geneſ.

Paraphr. Caldaica.

Hierony. in Tradit. heb. in Geneſim.

SECVNDA DISPVTATIO.

Vtrum Noe aut quiuis alius mortalium in terris viuens vere appellari potuerit perfectus.

Quomodo Noe fuerit vere appellatus perfectus, cum perfectus definiatur, cui nihil deeſt.

VERVM illud non caret difficultate, quemadmodum vere appel- 23
latus ſit Noe perfectus, cum id verbi nulli mortalium, dum in terris viuitur, videatur poſſe competere? Siquidem perfectum eſt, cui nihil abeſt eorum quæ ad eius integritatem & abſolutionem pertinent: gratia verò & virtus cuiuſlibet hominis in hac vita ſemper eſt imperfecta, in dies nempe augeſcens & proficiens, nec niſi poſt mortem, in cœlis vltimum complementum & perfectionem accipiens: nimirum ibi tantum eſt gratia conſummata, cui nulla fieri poteſt acceſſio. Quid quod vltima perfectio non poteſt contingere niſi adeptis vltimum ſuum finem? finis autem hominis beatitudo eſt: ſicut igitur nemo in terris beatus eſt; ita nec perfectus.

Gen. 17. Matth. 5.

Quin auget illud etiam difficultatem, quod non ſolum in ſacris litteris aliqui appellantur perfecti, ſed etiam Deus iubet hominem eſſe perfectum: dixit enim Abrahæ: *Ambula coram me, & eſto perfectus.* & Dominus noſter; *Eſtote perfecti ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Cum autem Deus nihil homini præcipiat impoſſibile, eſſe autem perfectum impoſſibile ſit in hac vita: mirum videri poteſt quo modo id Deus præcipiat homini. Adijce, quòd Beatus Paulus nec gratia Dei,

tiâ Dei, nec vllius virtutis præſtantia inferior Noe, negauit ſe eſſe perfectum, ita ſcribens ad Philippenſes capite tertio: *Non*, inquit, *quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim; ſequor autem ſi quo modo comprehendam in quo & comprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Fratres, ego me non arbitror comprehendiſſe. Vnum autem, quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea vero quæ ſunt priora, extendens me ipſum, ad deſtinatum perſequor, ad brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu.*

24 B. Auguſtinus in libro De Perfectione iuſtitiæ contra Cæleſtium hanc difficultatem exoluit: nec tantum hanc, ſed illam quoque, Quomodo in ſacris litteris nonnulli appellentur immaculati, innocentes, irreprehenſibiles & ſine peccato, cum alibi ſcriptura doceat neminem viuere ſine peccato, ſcriptum enim eſt in libro Eccleſiaſtæ cap. 7. *Non eſt homo iuſtus in terra qui faciat bonum, & non peccet:* & Ioannes dixit; *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* & Dominus Apoſtolos ſuos docuit orare, dicendo; *Dimitte nobis peccata noſtra.* Hæc igitur quomodo intelligenda ſint, docens Auguſtinus, ita ſcribit: Horum teſtimoniorum ſcripturæ, aliqua currentes exhortantur vt perfecte currant; aliqua ipſum finem commemorant quo currendo pertendant. Ingredi autem ſine macula non abſurde etiam ille dicitur, non qui iam perfectus eſt; ſed qui ad ipſam perfectionem irreprehenſibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atque ipſa peccata venialia non negligens mundare eleemoſynis. Hoc enim iter noſtrum quo tendimus ad perfectionem, munda mundat oratio: munda eſt autem oratio qua veraciter dicitur: *Dimitte nobis debita noſtra;* vt dum reprehenditur quod non imputatur, ſine reprehenſione, hoc eſt, ſine macula, noſter ad perfectionem curſus habeatur: in qua perfectione, cum ad eam peruenerimus, iam non ſit omnino quod ignoſcendo mundetur. Hæc B. Auguſtinus. *Auguſtin.* *1. Ioan. 1.* *Lucæ 11.* *Matth. 6.*

25 Ergo perfecti dicuntur, auctore Auguſtino, non qui iam habent perfectionem, ſed qui ad eam conſequendam perfecte currunt. Ideo autem perfectio præcipitur homini, non quod eam in hac vita poſſit habere, ſed vt eam ſpectando & deſiderando perfecte currat ad eius conſecutionem. Nam ipſemet Auguſtinus paulo ante ea verba quæ poſui, ſic ait: Cur non præciperetur homini perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim recte curritur, ſi quo currendum eſt, neſciatur: quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? Sic ergo curramus, vt comprehendamus. Omnes enim qui perfecte currunt, comprehendunt. Non ſicut in agone theatrico, vbi omnes quidem currunt, ſed vnus accipit palmam. Curramus credendo, ſperando, deſiderando; curramus corpus caſtigando, & eleemoſynas in dandis bonis, maliſque ignoſcendis hilariter ex corde faciendo, & currentium vires vt adiuuentur orando: & ſic audiamus præcepta perfectionis, ne currere negligamus ad plenitudinem caritatis. Hactenus ex Auguſtino.

26 Sed nos breuiter ac diſtincte (ſcilicet more ſcholaſtico) propoſitam quæſtionem enodemus. Quinque modis aliqui poſſunt appellari perfecti, etiam in hac vita, licet non ſint vſquequaque & omnino perfecti. Primo modo dicuntur aliqui perfecti comparatione aliorum qui ſunt imperfecti: nã in militia Chriſti quidã ſunt quaſi tyrones & nouitij milites, alij vero tanquã veterani: Illi nominantur imperfecti in via Domini, hi autem perfecti. Vnde ſectatorum chriſtianæ diſciplinæ tres diſtinguuntur gradus; vnus Incipientium, alter Proficientium, tertius Perfectorum. Sane B. Paulus inter Chriſti ſectatores, alios quidem perfectos, alios vero imperfectos agnoſcebat: & his quidem opus eſſe lacte tanquam infantibus, illos verò ſolido cibo ali, quippe qui exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali. Et inter hos Paulus loquebatur ſapientiam. *Cum deberetis magiſtri eſſe propter tempus* (ait Paulus ſcribens ad Hebræos capite quinto) *rurſum indigetis vt vos doceamini quæ ſint elementa exordij ſermonum Dei, & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo. Omnis enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ, paruulus* *Quinque modis dici aliquos perfectos etiã in hac vita.*

 enim

enim eſt. Perfectorum autem eſt ſolidus cibus; eorum qui pro conſuetudine, exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni ac mali.

Altero modo dicuntur aliqui perfecti, non ſimpliciter, ſed ea tantum perfectio- 27
ne quæ exigitur in hac vita, & cuius hæc vita capax eſt, non ea quæ poſt hanc vitam in cœlis erit, omnibus numeris abſoluta. Perfectio autem huius vitæ in ea maxime poſita eſt, vt perfecte curratur ad conſequendam illam cœleſtem perfectionem. Perfecte autem currere in via Domini, eſt, non ſolum non retrogredi, aut inſiſtere, ſed nec lente & remiſſe ingredi, verum quanta maxima fieri poteſt contentione illuc properare. Quocirca Paulus ſcribens ad Philippenſes, capite tertio, cum dixiſſet ſe non eſſe perfectum, ſubiungit: *Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus.* Prius dixerat ſe non eſſe perfectum, & mox non modo ſe, ſed alios quoque nominauit perfectos. Verum illud: *Quotquot perfecti ſumus*, idem

Auguſti. ſignificat (vti B. Auguſtinus in libro De Perfectione iuſtitiæ contra Cæleſtium interpretatur) atque: *Quotquot perfecte currimus, hoc ſapiamus*, ſcilicet, quod nondum perfecti ſumus; vt illic perficiamur, quo perfecte adhuc currimus. Perfectio igitur huius vitæ in eo eſt, vt ſemper magis ac magis in ſtudio virtutum proficiamus,

Apoc. vl. & *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc.* Nam vt ſcriptum eſt Prouerb. 4. *Iuſtorum ſemita, quaſi lux ſplendens, procedit & creſcit vſque ad perfectam diem.*

Tertio modo dicuntur perfecti aliqui non tam per ſeſe, quàm ratione ſta- 28
tus in quo ſunt: quemadmodum Chriſtiani dicuntur perfecti comparatione Iudæorum, quia ſtatus Chriſtianiſmi perfectus eſt, Iudaiſmi autem erat imperfectus: atque hoc modo etiam Religioſi nominantur perfecti comparatione Secularium. Quarto modo dicuntur aliqui perfecti, quòd ſtudeant virtuti, non quolibet modo, ſed perfecte; nec mediocriter & vulgariter, ſed eximie, ſingulariter, omni ſtudio, & quanta maxima fieri poteſt cura & diligentia, ſupremumque virtutis gradum concupiſcunt & ſectantur, & heroicam quandam cuiuſque virtutis excellentiam amplectuntur. Quinto modo dicuntur perfecti, quibus non ſat eſt præcepta Dei ſeruare, ſed

Matth. 19. *Ibidem.* præterea colunt euangelica Chriſti conſilia. Hi ſunt qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum: Qui vendiderunt omnia quæ habebant, & dederunt pauperibus, quo expeditius & alacrius Chriſtum ſequerentur: Qui ſe totos aliorum hominum arbitrio & iudicio propter Chriſtum permiſerunt & dicarunt, vt illi omnes ipſorum vitæ rationes ordinent, regant ac moderentur: deni-

Matth. 16 que, Qui abnegarunt ſemetipſos, & ſublata cruce ſua Chriſtum ſecuti ſunt. Verum his de perfectione hominis in hac vita breuiter diſputatis reuertamur ad Noe.

Laudes Noe ex alijs ſcripturæ locis. PRAETER hoc encomium Noe paucis verbis hic à Moſe comprehen- 29
ſum, extant alijs in locis ſacrarum litterarum locupletiſſima eius viri præſtantiæ teſtimonia & præconia. Apud Ezechielem capite 14. hæc dixit Dominus:

Locus Ezechielis cap. 14. *Si fuerint tres viri iſti in medio populi iſtius, Noe, Daniel & Iob; ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas: filios autem ſuos & filias ſuas non liberabunt, ſed terra deſolabitur.* Quibus verbis ſimul exaggerat Deus inexpiabilem Iudæorum impietatem, & ſingularem ſanctitatem atque gratiam qua Noe plurimum valebat apud Deum. Namque illorum verborum hæc eſt ſententia: Tanta eſt Iudæorum impietatis & ſcelerum grauitas & acerbitas, & vſque eo illis ſum infenſus & iratus, vt ſi Noe, ceteroqui vir apud me gratioſiſſimus, filium haberet in iſto populo, mihique pro eo ſupplicaret, non eſſem tamen eum exauditurus. Cur autem tres illi vi-

Hierony. ri præcipue nominati ſint, declarat Hieronymus ſuper illum locum Ezechielis,

Auguſti. & Auguſtinus ſuper Pſalmum 132. & libro 2. Quæſtionum Euangelicarum, quæſt. 44.

Locus Eccleſiaſtici cap. 44. Eidem Noe hoc encomium perhibetur in libro Eccleſiaſtici capite 44. 30
Noe inuentus eſt perfectus, iuſtus & in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio. Ideo dimiſſum eſt

vel ipſum terræ, cum factum eſt diluuium. Teſtamenta ſeculi poſita ſunt apud illum, ne deleri poſſit diluuio omnis caro. Hæc verba curſim exponenda ſunt. Cum dicitur: *Noe perfectus, iuſtus,* alluditur ad id quod de eo ſcripſit Moſes Geneſis 6. *Noe inuenit gratiam coram Domino, fuitq; iuſtus atque perfectus in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit.* Nec emphaſi caret illud *Inuentus eſt perfectus:* ſignificat enim, vnum ipſum & ſolum inter omnes ſui temporis homines fuiſſe iuſtum: quaſi Deus quærens in vniuerſo illo genere hominum aliquem qui iuſtus eſſet, nullum alium niſi vnum Noe inuenerit, ſicut ipſe dixit illi: *Te vidi iuſtum coram me in generatione hac.*

Quod autem ſequitur: *In tempore iracundiæ* (vel vt eſt Græce ὀργῆς, id eſt *iræ*) *factus eſt reconciliatio.* hoc ſignificat: Cum Deus adeo eſſet iratus hominibus illius temporis, vt omne genus hominum delere vellet; Noe ſua iuſtitia & innocentia obtinuit à Deo, vt ipſe cum paucis diluuij cladem euadens, conſeruaret ſeminarium generis humani. Pro vocabulo illo *reconciliatio* Græce eſt ἀντάλλαγμα, ſignificans pretiũ quo quid emitur, aut redimitur: vt Noe ſua ſanctitate & innocentia, quaſi quodam pretio apud Deum genus hominum ab interitu redemerit: Vnde ſubditur: *Ideo dimiſſum eſt reliquum terræ.* hoc eſt, propter Noe qui inuenit gratiam apud Deum, relictæ ſunt in orbe terrarum reliquiæ aliquæ humani generis, per quas rurſus poſt diluuium repararetur genus hominum. Nam illud *reliquum* ſubſtantiue poſitum eſt pro eo quod eſt *reliquiæ.* & illud: *terræ* datiui caſus eſt, vt ſit ſenſus: *Ideo,* id eſt, Propter Noe qui factus eſt reconciliatio, *dimiſſum eſt reliquum terræ:* id eſt, Derelictæ ſunt in terra aliquæ hominum reliquiæ. In verbis autem quæ ſequuntur: *Teſtamenta ſæculi poſita ſunt apud illum.* vocabulum *teſtamenta,* ſignificat fœdus & pactũ; & poſitum eſt plurale pro ſingulari. Et illud *ſæculi* poſitum eſt pro adiectiuo ſeculare, id eſt, æternum, & omni ſeculo duraturum. Et his verbis alluditur ad id quod narratur libro Geneſeos capite octauo, Noe tranſacto diluuio egreſſum arca ædificaſſe altare Domino, & obtuliſſe ſuper eo holocauſta; quæ Deus dicitur odoratus in odorem ſuauitatis, id eſt: adeo fuiſſe ei accepta, vt promitteret ſe nequaquam vltra maledicturum terræ propter hominem. Eamq; promiſsionem pacto confirmauit, addito eius pacti ſigno, arcu ſcilicet cœleſti, qui apparens in nubibus, vnde periculum diluuij videri poſſet iminere, certiores promiſſionis ac fœderis diuini homines faceret.

Gen.c.7. *Gen.9.*

31 Magnifica quoque laus eſt Noe, quàm ei tribuit B. Paulus in capite 11. Epiſtolæ ad Hebræos, ita de eo ſcribens: *Fide, Noe reſponſo accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens, aptauit arcam in ſalutem domus ſuæ, per quam damnauit mundum; & iuſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus.* Quorum verborum velut in tranſcurſu attingenda eſt interpretatio. Noe igitur, ait Paulus, cum nullum venturi diluuij indicium eſſet, nec vlla coniectura aut ſuſpicione id futurum eſſe præſagiri poſſet; cumq; omnes eius temporis homines voluptatibus atque delicijs indulgerent: ipſe Deo venturum diluuium denuncianti, ſine dubitatione vlla credidit, arcamque Dei iuſſu conſtruxit, qua ſe ſuamq; familiam ex illo diluuij exitio ſeruauit. *Per quam* (inquit Paulus) *damnauit mundum.* Et quidem illud *per quam* ſi referatur ad fidem Noe, ſignificat incredulitatem eorum hominum damnatam eſſe ex cõparatione fidei Noe; dum, ceteris permanentibus incredulis, & peteuntibus; ſolus ipſe credidit, & euaſit. Sin autem illud, *per quam* referatur ad arcam, hæc erit illorum verborum ſententia: per arcam à ſe conſtructam damnauit Noe mundum, quia illi videntes virum probum Deique cultorem arcam aduerſus imminens diluuium fabricare, nec ſic quidem crediderunt; quocirca per arcam damnati ſunt, quia niſi Noe arcam fabricaſſet, non vtique illi auditi, & non crediti diluuij fuiſſent rei.

Locus Pauli ad Hebræos cap. 11.

32 Quod autẽ ſubditur: *Et iuſtitiæ quæ per fidem eſt, hæres eſt inſtitutus:* ſic exponit Theophylactus: lucratus eſt, ſeu nactus eſt Noe vt iuſtus videretur apud Deum, quod iuſtitiæ nomen & laudem fides ei largita eſt: quaſi dicat, Noe credendo Dei oraculo, hoc lucratus eſt, vt teſtimonio Dei iuſtus appellaretur. Verum mihi congruentior videtur eorum verborum explanatio quæ eſt in commentario eius loci

Theophylactus in c. 11. epiſtolæ ad Hebræos.

Caietanus in Paulũ.

apud Caietanum. Nam quia ceteris omnibus diluuio pereuntibus, ſolus Noe,
quia iuſtus erat, cum ſuis ſeruatus eſt, ſcite dicitur à Paulo fuiſſe hæres iuſtitiæ,
ſcilicet maiorum ſuorum & priſcorum patrum, quorum iuſtitia quaſi hæreditaria
ad vnum Noe deuenit, & penes eum ſeruata eſt.

Locus Petri cap. 2. epist. 2.

Non eſt tacendum eiuſdem Noe præconium à B. Petro poſterioris Epiſtolæ ca- 33
pite ſecundo traditum, verbis quidem exiguum, verum ſententia ampliſſimum.
Sic enim ait: *Et originali mundo Deus non pepercit, ſed octauum Noe iuſtitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens.* Appellat Petrus mundum originalem, ho-
mines, qui fuere ante diluuium, quod ea fuerit quaſi prima ætas & pueri-
tia mundi, origini & primordijs mundi vicina. Dicitur autem Noe octauus,
non ab Adamo, fuit enim ab eo decimus, ſed inter eos qui per arcam ſeruati ſunt
à diluuio; alij enim fuerunt ſeptem, & ipſe octauus. Cur autem Petrus nomi-
nauerit Noe iuſtitiæ præconem, ſupra expoſuimus in Præfatione huius libri.

Ioſephus.

Sed concludamus laudationem Noe, his addendo quæ de eo prodit, Ioſe- 34
phus primo libro Antiquitatum: nam cum de improbitate hominum eius tem-
poris commemoraſſet, de Noe ſubtexuit hæc: Noe autem facta eorum mo-
leſte & indigne ferens, ſuadebat vt in melius voluntates & opera ſua commu-
tarent. Verum cum videret illos ſibi non parere, totoſque vitiorum dulcedini
ſuccumbere, veritus ne ſe ſuamque familiam interimerent, ſecedens cum ſuis
in aliam regionem migrauit. Tum Deus viri iuſtitia delectatus, non eius ſolum
ſæculi homines extremæ malitiæ damnauit; ſed cum decreuiſſet vniuerſum ge-
nus humanum extinguere, aliudque nouum & à vitijs purum inſtaurare, dilu-
uio genus illud hominum aboleuit vniuerſum. Noe autem ſolus eſt ſeruatus, di-
uino oraculo viam euadendi & rationem edoctus.

Verſu, 10.

Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Iapheth.

Admirabilis continẽtia Noe.

CIRCA hæc verba illud tantum videtur hoc loco annotandum 35
quia Moſes ſupra poſtremis verbis quinti capitis dixit fuiſſe quin
gentorum annorum Noe, cum genuit hos tres filios, & quia
poſt eorum generationem per annos centum reliquos vſque ad
diluuium, nullum generaſſe alium filium legitur, ex eo colligit

Chryſoſto. hom. 24. in Geneſ.

B. Chryſoſtomus, Noe vſque ad quingenteſimum ætatis ſuæ annum coniugio
abſtinuiſſe, vitamque egiſſe cœlibem. Nam ſi ante duxiſſet vxorem, etiam
ante filios procreaſſet. Sicut autem tarde cœpit vacare generationi filiorum,
ſic ſtatim vt eos genuit, per illos centum annos qui ſuperfuerunt vſque ad dilu-
uium, operam dare liberis intermiſit. Quamobrem vehementer miratur Chry-
ſoſtomus, ſummiſque laudibus effert tantam eius viri continentiam, præſertim au-
tem in prima illa mundi ætate, qua ætate, vti coniugio & inſeruire generationi fi-
liorum, non modo honeſtum & laudabile, ſed prope neceſſarium ducebatur;
ad idque incitari etiam is poterat exemplo eorum qui inter maiores ſuos ſanctiſſi-
mi fuerant Deoque cariſſimi, Seth dico & Henoch; ſi quidem illi ante centeſimum
annum vel paulo amplius vxores habuerunt, filioſq; generarunt. Admirabilior in-
ſuper Noe continentia oſtenditur ex comparatione ceterorum eiuſdem ſeculi ho-
minum, qui laxatis cupiditatum frenis, ad omne genus libidinum & obſcœnita-
tum præcipites ruebat.

Sed audiat lector Chryſoſtomum; is enim ſupradicta verba; *Genuit Noe tres filios,* 36
Sem, Cham & Iaphet explanans: Non ſine cauſa, inquit, diuina ſcriptura & tempus &
numerum filiorum iuſti huius nobis deſignauit: nimirum latenter inſinuare voluit
excellen-

excellentem multipliceemq; eius virtutem. Superius enim dicens Noe fuiſſe quingentorum annorum cum hos tres filios genuit, ſatis nos docuit ſummam continentiæ illius magnitudinem tunc fuiſſe, cum tantæ intemperantiæ dediti eſſent omnes homines eius temporis, tanraque ſalacitate omnes ætates ad malum ruerent. Audiſtis enim ſcripturam dicentem: *Vt vidit Dominus quod impletæ ſunt malitiæ ſuper terram, & nullus non cogitaret diligenter in corde ſuo à iuuentute*: Vbi manifeſte declarat quod & iuuenes vincebanr grandiores natu; & ſenes nihilo minus quàm iuuenes inſaniebant: & ad malum multa procliuitate propenſa erat ætas etiam malorum inexperta. Vt igitur diſcamus, quemadmodum ceteris omnibus tantam inſaniam & rabiem libidinis præſeferentibus, iuſtus ille manſérir ſolus continentiæ virtutem ſtrenue ſeruans, donec ad quingenteſimum annum peruenit, idcirco dixit Scriptura, Noe cum eſſet quingentorum annorum, genuiſſe tres filios, Sem, Cham & Iaphet. Conſidera quantæ fuerit virtutis in tantam temporis longitudinem concupiſcentiæ rabiem refrenare, viamque longe diuerſam ab alijs ingredi, nec ſolum ab illicito coitu ſe cohibere, ſed etiam à legitimo & inculpato. Hæc Chryſoſtomus.

Inſigne igitur fuit exemplum caſtitatis Noe (propter quam fortaſſe is tantopere Deo placuit) primo, quòd tam tarde incœperit generare, ſcilicet cum quingentorum eſſet annorum. Deinde, quod tam cito ab vſu coniugij & filiorum generatione vacauit: non enim plures his tribus filios genuiſſe legitur. Ear nunc hæreti-
37 cus & impudenter clamitet impoſſibile eſſe homini vitam agere cœlibem; quaſi pauca eiuſmodi continentiæ habeamus exempla non ſolum tempore legis euangelicæ, ſed etiam tempore legis Moſaicæ, quin etiam ante legem Moſis. Certe vnum hoc exemplum Noe ad coarguendam iſtorum impudenriam ſatis eſſe deberet. Si enim potuit Noe per quingentos annos caſte viuere, cur etiam nunc per centum annos (quanta eſt, ſummum, vita hominis) non poſſit quiſpiam caſte viuere?

38 Quanquam illud quoque hoc loco ſatis probabiliter dici poſſet, Noe ante quingēteſimum vitæ annum, & vxorem habuiſſe & genuiſſe filios; ſed eos tamen propterea tacitos præteriri in ſacris litteris quia fuerint omnes ante diluuium aut naturali, aut violenta morte ſublati; hos autem tres ſolos ſuperſtites fuiſſe diluuio, ac per eos vniuerſum genus hominum propagatum & multiplicatū eſſe. Sed cur, dicet aliquis, illis centum annis qui poſt generationem iſtorum trium filiorum ſuperfuerunt vſque ad diluuium, nec ipſe Noe, nec vllus filiorum eius aliquem filium genuiſſe traditur? Equidem reor incompertam eſſe mortalibus eius rei cauſam; niſi forte quaſi diuinando iuuet dicere, diuino conſilio id eſſe factum, quod ſciret Deus, ſi plures filios Noe genuiſſet, eos futuros exemplo ceterorum hominum impios atque improbos, ob idq; diluuio fuiſſe perituros; quod ſane ſummo Noe mœrori ac dolori fuiſſet. Aut quod multum augeſcente ac multiplicata progenie Noe, maior quam oportebat futura eſſet turba hominum qui ex diluuio per arcam ſeruandi fuiſſent. De ordine autem temporis quo generati ſunt iſti rres filij Noe, hoc eſt, quis primus natu fuerit, quiſve ſecundus aut poſtremus, alio loco diſputabitur.

Verſu 11. Corrupta eſt autem terra coram Deo & repleta eſt iniquitate.

Hugo in Annotat. in Geneſim.

HAEC verba explanans Hugo, ad hunc modum ſcribit: Totum hoc 39
de corruptione hominum illius temporis ſæpius repetit & inculcat Moſes ad augmentum ſceleris oſtendendum & iuſtam iram vindicis. Quod dicit: *coram Domino*. notat perſonam iudicis, ſcilicet Deum ſcire vt iudicem, qui neſcire dicitur rem, niſi cum probata coram eo fuerit: etſi enim per ſe ſciat, neſcit tamen ad vindictam. Hoc autem facinus ita erat manifeſtum, vt nulla egeret probatione. Vel *coram Domino*, qui peccatum eorum attendebat, Ipſi enim ita negligenter peccabant, vt nec peccatum eſſe reputarent. Sic Hugo.

Caietanus in Geneſ. Caietanus autem eadem verba pertractans: Perpende, inquit, progreſſum peccati. Primo enim fuit & declinatio & deprauatio filiorum Dei ex concupiſcentia: deinde multa malitia hominis: & demum corrupta eſt terra. Vſque ad corruptionem animorum progreſſa deſcribitur malitia hominum, vt omnino irreparabiles fuiſſe mali eorum hominum mores intelligantur: Et hoc coram ſupremo iudice, qui teſtis eſt veritatis intimæ. Inſinuatur autem maxima corruptio animorum ex corruptione terræ: ſignificatur enim tanta fuiſſe animorum corruptio, vt ea in terram etiam ſit effuſa: quaſi non ſolum corrupti fuerint homines interius ſecundum ſenſus & affectus, ſed exterius etiam ſecundum externas actiones & opera, quæ adeo vitioſa & corrupta fuerint, vt etiam terram, id eſt, loca in quibus fiebant infecerint, polluerint atque corruperint.

Illud igitur: *Corrupta eſt terra*. intelligi poteſt de ipſa terra; quam homines cor- 40
rupte viuendo etiam corrumpebant. Sicut enim propter ſanctitatem hominum loca aliqua habitantium, vel rerum quæ inibi tractantur, etiam loca ipſa nominantur & habentur ſancta; ſic è contrario, propter hominum flagitia, eorum loca polluta & excerata cenſentur. Fidem el rei facit quod in Leuitico capite 18. ſcriptū eſt: *Cum maſculo*, inquit Dominus *non commiſcearis coitu femineo, quia abominatio eſt. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non ſuccumbet iumento, nec miſcebitur ei, quia ſcelus eſt. Nec polluamini in omnibus his quibus contaminatæ ſunt vniuerſæ gentes, quas ego eijciā ante conſpectum veſtrum, & quibus polluta eſt terra: cuius ego ſcelera viſitabo, vt euomat habitatores ſuos. Omnes enim execrationes iſtas fecerunt accolæ terræ qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam.* Vel vocabulum terræ poteſt hic intelligi & accipi pro homine, vel per Synecdochen, vt poſitum ſit continens pro contento; id eſt, terra pro hominibus inhabitantibus terram: vel vt ipſe homo ſit dictus terra; nam ſicut paulo ſupra appellatus homo eſt caro, quia totus plane carnalis factus erat: ſic nunc (vt interpretatur Chryſoſtomus) appellatur terra, quia totus erat terrenus, id eſt, terrenorum bonorum & voluptatum cupiditatibus affixus.

Chryſoſt. hom. 24. in Geneſ.

Pro illo *corrupta*. Hebraice eſt verbum Sachath, ſignificans diſſoluere, deſtrue- 41
re, corrumpere. Et Lyranus quidem atque Toſtatus huiuſmodi corruptionem terræ interpretantur fuiſſe propter vitia carnalia cuiuſlibet generis, etiam quæ nefanda ſunt & contra naturam, quæ id temporis latiſſime ac validiſſime regnabāt: corruptela vero animi maxime cernitur in vitio nefando, in quo maxime corrumpitur ordo & inſtitutio naturæ referentis coitum ad generationem prolis: quem ordinem omnino peruertit & corrumpit qui eiuſmodi vtitur coitu qui ad generationem prolis referri non poteſt, ſed is ſuſcipitur ſolius voluptatis, & eius quidem impuriſſimæ ac vitioſiſſimæ fruendæ cauſa.

Lyranus Toſtatus in Geneſ. cap. 6.

In eo quod ſubditur: *Et repleta eſt iniquitate*. pro vocabulo *Iniquitate*. He- 42
braice eſt Chamas, quæ vox ſignificat fraudem, rapinam, violentiam, ſubuerſionem & oppreſſionem. Illud autem *coram Domino*. interpretatur Toſtatus, id eſt, publice, quaſi in conſpectu Dei & cœli & terræ, publice enim peccabant ſine vllo pudore. Id quod exprobrauit Deus Iudæis per Iſaiam capite tertio:

Toſtatus

tio: *Peccatum ſuũ,* inquit, *quaſi Sodoma prædicauerũt nec abſconderunt.* Sic in ſecũdo libro Regum, capite 12. comminatus eſt Deus per Nathan Dauidi: *Tollam,* inquit *vxores tuas in oculis tuis, & dabo eas proximo tuo, & dormiet cum eis in oculis Solis huius.* id eſt, palam, & vidente cuncto Iſraele. Vel illud: *coram Domino.* ſignificat ſummam irreuerentiam & ingratitudinem eorum hominum erga Deum, qui cum crederent Deum præſentem ipſis eſſe, eorumq; non ſolum facta, ſed etiam abditas animi cogitationes intimoſque receſſus cernere, nihilominus tamen impudenter ac irreuerenter peccabant. Peccare enim ſeu corrumpi in oculis Dei, videtur ſignificare, eum, qui memor ſit Dei, quiq; ſibi eum præſentem putet, ipſum tamen offendat. Sunt enim alij qui peccant prorſus immemores Dei, quiq; vt ait Dauid, *non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum.* *Pſalm. 53*

Cumque vidiſſet Deus terram eſſe corruptam (omnis quippe caro corruperat viam ſuam, &c. *Verſu. 12.*

43 LICET Deus videat omnia etiam priuſquam fiant; in ſacris tamen litteris dicitur tunc Deus videre peccata hominum, cum ea vult & ſtatuit punire. Tunc enim peccata dicuntur venire ante oculos & in conſpectum & in memoriam Dei, cum ea Deus meritis ac debitis pœnis vindicare decernit. Prius enim quàm puniat Deus, videtur ſimilis aut dormienti, aut ignoranti: vnde dicitur excitari, & exurgere, & animaduertere, quia cum punit quod antea non puniebat, ſimilis videtur expergiſcenti & aduertenti. Quemadmodum infra capite 18. dixit Deus: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis. Deſcendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint; an non eſt ita, vt ſciam.* Quamobrem cum aliquid vellemus à Deo puniri, quotidiano & vulgari ſermone dicere ſolemus: Videat Deus & iudicet: non quod ignoremus id videri à Deo, ſed quod optemus id à Deo videri ad puniendum. Sic igitur hoc loco dicitur Deus vidiſſe quod omnis terra corrupta erat, & quod omnis caro corruperat viam ſuã: quia decreuerat non amplius differre tantorum ſcelerum vindictam, ſed quamprimum ea ſupplicio diluuij punire.

Ambro. 5. lib. De Noe & Arca. cap. 5.

44 Quod ſequitur: *Omnis caro corruperat viam ſuam.* explanans Ambroſius, ita ſcribit: Carnem hic poſuit Moſes pro homine terreno, in quo carnis illecebra viam eius corruperat. Qui ſi intellexiſſet, quod munus accepiſſet à Deo, non vtique paſſus eſſet vt caro obſtaret animæ virtutibus. Itaque corrumpendæ etiam animæ caro fuit cauſa, quę velut origo & locus quidã eſt voluptatis: ex qua velut à fonte prorumpunt concupiſcentiarũ malarumq; paſſionum flumina, lateq; exundant: quibus demergitur animæ velut excuſſo gubernatore remigium, cum ipſamet mens velut quibuſdã tẽpeſtatibus & procellis victa, loco ſuo cedit. Pulchre autem ait: *Quia homo naturæ ſuæ viam corrupit.* Nam via ſua in Paradiſo erat, in illo beatitudinũ tramite, in illo virtutum flore, in illa incorruptibili gratia: quam viam terrenis inquinauit veſtigijs. Alij habent: *Viam ipſius.* hoc eſt, Dei. Hoc ſolet verbo Domini declarari. Sic Ambroſius.

Quid ſignificet vocabulum via.

45 Sed illius vocabuli, *via*, vt frequentiſſimus, ſic ampliſſimus & perquam varius eſt in ſacris litteris vſus. Significat enim vitã hominis, ſtudia, mores, inſtituta, opera, cõſuetudines, ſæpiſſime autẽ id nominis pro lege Dei vſurpatur, quo modo putãt quidã hic accipi, Vt ſit ſenſus, *omnis caro* id eſt, omnis homo *corruperat viã ſuam* id eſt violauerat legem ſibi à Deo datam, non quidem legem Moſis aut aliam poſitiuam, quæ nulla eo tempore fuit, ſed naturalem, præſertim verò quantum ad concupiſcentiam carnis, & vexationem atque oppreſſionem proximi. Alij interpretantur illos corrupiſſe viam ſuam, quantum ad naturalem rationem coitus, ſcilicet,

cum feminis generandę prolis cauſa. Illi enim abutebantur coitu contra naturam, facientes id quod Paulus ſcribit ad Rom. 1. *Feminæ eorum immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter autem & maſculi relicto naturali vſu feminæ exarſerunt in deſiderijs ſuis inuicem maſculi in maſculos turpitudinem operantes.* Quin etiam putant quidam tantam fuiſſe turpitudinem libidinis animorumq; corruptelam, vt maſculi non ſolum cum maſculis, ſed etiam cum brutis miſcerentur.

Lyranus. Addit præterea Lyranus, (id nempe mutuatus ex Hebræis,) etiam animalia 46
corrupiſſe viam ſuam: quippe vnius ſpeciei animalia cum animalibus diuerſarum ſpecierum miſcebantur, quod mihi tamen non fit veriſimile. Animalia enim habent naturalem propenſionem ad vnum aliquid præfinitum ipſis & determinatum à natura: quo fit vt niſi ab homine vel inſtigata vel condocefacta, non appetãt coitum eorum quæ diuerſæ ſunt ſpeciei. At homo qui præditus eſt intellectu & voluntate, quæ ſunt vniuerſalia & indeterminata principia agendi, poteſt variare naturalem ſuam propenſionem, & prout ſibi viſum & libitum fuerit, agere.

Verſ. 13. Dixit Dominus ad Noe; Finis vniuerſæ carnis venit coram me: repleta eſt terra iniquitate à facie eorum, & ego diſperdam eos cum terra.

HAEC eſt poſtrema comminatio Dei, multo etiã grauior & vehemẽtior prioribus. Nam primo dixerat: *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum;* nihil explicans de pœna qua volebat hominem plectere. Deinde indicauit pœnam, addens: *Delebo hominem,* ſed non expreſſit: quomodo & quando id futurum eſſet. Hic vero vtrumque aperit: tempus quidem, dicens: *Finis vniuerſæ carnis venit coram;* modum autem, adijciens: *Diſperdam eos cum terra* ſcilicet immenſo pene aquarum diluuio vniuerſam terram altiſſime obruens cunctaq; quæ in ea erant diſperdens. Nam paulo infra hoc ipſum enucleatius dicens: *Ecce,* inquit, *ego inducam aquas diluuij ſuper terram, vt interficiam omnem carnem in qua ſpiritus vitæ eſt ſubter cælum, & vniuerſa quæ in terra ſunt conſumentur.*

Horrendum ſane eſt incidere in manus Dei viuentis, & Deum qui diu clemen- 47
tiſſime ſupplicium diſtulit, perſeuerantia & acerbitate ſcelerum tandem ad ſupremam vindictam quaſi compellere. Vere horribilis eſt huiuſmodi comminatio Dei deliberate & aſſeueranter dicentis ſe non amplius parciturum, ſed debitis pœnis flagitia puniturum: tunc enim nullus eſt deprecationi, nullus miſerationi locus, cum enim menſuram quandam impleuerint peccatores, ita vt ſint completæ ini-
Gen. 15. quitates eorum, quemadmodum de Amorrhæis dixit Dominus: tunc nullum eſt diuinæ animaduerſionis effugium, nec aliud ſupereſt niſi damnatio. Vnde & Iu-
Ezech. 7. dæis per Ezechielẽ dicebat Deus, *Finis venit, &c.* & ſubdit: *Non parcam, nec miſerebor.*
Ierem. 7. & Ieremiæ dixit, *Tu noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te.* Et rurſus; *Si ſteterit Moſes*
Infra 15. *& Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.* Illud: *Dixit Deus ad Noe,* aperte ſignificat Deum locutum eſſe cum Noe: ſed quo genere locutionis ſit vſus, obſcurum & incertum eſt. Potuit enim fieri vt ea locutus ſit Deus per interiorem & ſpiritualem locutionem, id eſt, per reuelationem intellectualem, quemadmodum fere loquebatur cum Prophetis, vel per apparitionem in ſomno, vel per Angelum aliquem ſub aſpectabili forma humani corporis loquentem.

Illud: *Finis vniuerſæ carnis venit coram me.* Hebraiſmus eſt, hoc ſignificans: ſtatutum 48
eſt apud me delere vniuerſam carnem, vel imponere finem malitiæ hominum delẽdo eos cum omnibus quæ poſſident, quæq; ſunt ſuper terram. Pro eo quod habet Latinus interpres *finis,* 70. interpretes verterunt *tempus.* Sed Aquila & Symmachus ſimiliter vt noſter Interpres tranſtulerunt: ille, *Τέλος,* id eſt, Finis; hic *Πέρας,* id eſt, Terminus. Sed omnium harum tranſlationum eadem eſt ſententia. Nam illud: *Tempus venit vniuerſæ carnis,* hoc ſonat: Aduenisse ſupremum tempus puniendi ho-

minum

minum ſcelera, nec vlterius prorogatum iri eorum vindictam.

49 Illud igitur: *Finis vniuerſæ carnis venit coram me:* ſignificat vel generalem omnium hominum cladem & totius terræ excidium, vt hoc loco; vel maximum hominum maximeq; partis terræ exitium. Siquidem hunc eundem ſermonem Domini vſurpaſſe beatum martyrem Euthicium, prænunciantem ingentem cladem & innumerabiles calamitates tunc imminentes propter aduentum & ſæuitiam Longobardorum, narrat B. Gregorius vltimo capite libri tertij Dialogorum. Placuit autē eius verba hic adſcribere. Cum enim commemoraſſet de quadam viſione Redempti Ferentinæ ciuitatis epiſcopi ſibiq; familiariſſimi, cumq; eundem rogaſſet vt ſibi eam viſionem apertius explanaret, ſubdit hæc: Aiebat ille, ſe quadam die, dū parochias ſuas ex more circuiret, perueniſſe ad eccleſiam beati Euthicij martiris. Aduesperaſcente autem die, ſtratum fieri ſibi iuxta ſepulchrum martyris voluit, atque ibi poſt laborem quieuit, cum nocte media, vt aſſerebat, nec perfecte vigilare poterat, nec dormire, ſed depreſſus (vt ſolet) ſomno, grauabatur quoque pondere vigilans animus: atque ante eum beatus martyr Euthicius aſtitit, dicens, Redempte, vigilas? Cui reſpondit, Vigilo. Qui ait; Finis venit vniuerſæ carnis, finis venit vniuerſæ carnis, finis venit vniuerſæ carnis. Poſt quam trinam vocem viſio martyris, quæ mentis eius oculis apparebat, euanuit. Tunc vir Dei ſurrexit, ſeque in orationis lamentum dedit.

S.Gregor.

Euthicius Mart.

50 Mox autem illa terribilia in cœlo ſigna ſecuta ſunt, vt haſtę atque acies igneę ab Aquilonis parte viderentur. Mox effera Longobardorum gens de vagina ſuæ habitationis educta, in noſtram ceruicem graſſata eſt, atque humanum genus, quod in hac terra præ nimia multitudine quaſi ſpiſſæ ſegetis more ſurrexerat, ſucciſum aruit. Nam depopulatæ vrbes, euerſa caſtra, concrematæ Eccleſiæ, deſtructa ſunt monaſteria virorum ac feminarum, deſolata ab hominibus prædia atque ab omni cultore deſtituta, in ſolitudine vacat terra; nullus hanc poſſeſſor inhabitat: occupauerunt beſtiæ loca quæ prius multitudo hominum tenebat. Et quid in alijs mundi partibus agatur ignoro. Nam in hac terra in qua nos viuimus, finem ſuum mundus iam non nunciat, ſed oſtendit. Tanto ergo nos neceſſe eſt inſtantius æterna quærere, quanto à nobis cognoſcimus temporalia fugiſſe. Deſpiciendus à nobis hic mundus fuerat etiam ſi blandiretur, ſi rebus proſperis demulceret animū: At poſtquam tot flagellis premitur, tanta aduerſitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat; quid nobis aliud quàm, ne diligatur, clamat? Hæc Gregorius.

Prodigia & portenta in cælo viſa ingruente Longobardorum perſecutione.

51 Sequitur: *Repleta eſt terra iniquitate à facie eorum.* Hoc de extrema hominum eius temporis improbitate ac malitia ſæpius hic repetitur atque inculcatur, quo vehementius exaggeraretur immanitas ſcelerū & æquitas diuinæ vindictæ tātọ ſupplicio ea flagitia vindicantis. Illud, *Repleta eſt terra* emphaſim habet, hoc eſt; ad ſummum vitiorum perducta, & impleta eſt peccatorum menſura; vt ſit quaſi hic ſenſus: Quoniam iſti homines nihil aliud ſibi quàm flagitia propoſuerunt; ego quoque nihil aliud mihi propoſui quàm eorum cladem, vaſtitatem, exitium. Illud, *à facie eorum* Hebraiſmus eſt, & idem ſignificat atque, *ſub ipſis* ſicut ſeptuaginta Interpretes reddiderunt; vel vt expreſſit paraphraſis Chaldaica, *propter mala ſua opera.* Ambroſius legit: *Repleta eſt terra iniquitatibus ſuis.*

52 Sed circa illa verba: *Diſperdam eos cum terra.* vel vt habent Septuaginta, *Diſperdam eos, & terram*, vel vt alij vertunt, *Diſperdam eos de terra*. quæritur quomodo Deus per diluuium terram perdidit? Sed facile reſpondetur, terram non fuiſſe deſtructam quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad ornatum eius qui eſt in ſuperficie ipſius, proueniens ex decore plantarum, & ex pulchritudine ædificiorum: vel quantum ad diminutionem ſuæ fertilitatis; ſalſis enim Oceani aquis diu tota perfuſa & obruta, ſterilior exinde fuit, id eſt, nec tam vberes, nec tam ſalubres fructus proferens: vel quia (vt tradunt Hebræi) ſuperficies terræ ad trium palmorum altitudinem diluuio tabefacta, conſumpta, & in aquam conuerſa eſt. In

Quomodo Deus per diluuiū perdiderit terram.

illa vero exteriori parte terræ potiſſimum vigebat germinandi vis & facultas terræ. Sed cur ſupplicium hoc Dei ad terram duntaxat pertinuit, nec attigit aquam? An quia terra tantum vſque ad illud tempus infecta & contaminata fuerat hominum flagitijs? nec dum enim homines mare intrauerant, nondum inuenta fuerat ars nauigandi; ex qua ſicut multa bona extiterunt, ita propter hominum vel inſatiabilem auaritiam, vel inſanam dominandi cupidinem, ferinamve crudelitatē innumerabilia mala redundarunt. In altero autem generali iudicio & exitio mūdi in conſummatione ſeculi futuro, quod non per aquam vt hoc, ſed per ignem fiet, non tantùm terra ſed & aqua purificabitur propter innumera hominum ſcelera vſque ad eam diem in aquis patrata.

TERTIA DISPVTATIO.

Vtrum omnes qui diluuio perierunt, æternis quoque inferni ſupplicijs damnati fuerint.

SED eſt poſtremo loco (quæ claudat hunc librum) grauis illa nec 53
iniucunda cognitu, certe hunc ad locum maxime pertinens tractanda quæſtio, Vtrum omnes illi qui diluuij aquis demerſi corporalem vitam perdiderūt, etiam ſpiritalem & æternam perdiderint. Namque aliquos eorum qui diluuio perierunt, damnationem inferni euaſiſſe, grauis auctor ſignificat Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim, tractans illa verba Domini, quę ſunt apud Moſen capite ſexto Geneſeos ſecundum lectionem hebraicam. In Hebræo, inquit, ſcriptum eſt: *Non iudicabit Spiritus meus homines iſtos in ſempiternum quoniam carnes ſunt.* Hoc eſt: Quia fragilis eſt in homine conditio, non eos ad æternos ſeruabo cruciatus, ſed hic illis reſtituam quod merentur. Ergo non ſeueritatem, vt in noſtris codicibus legitur, ſed clementiam Dei ſonat, dum peccator hic pro ſuo ſcelere viſitatur. Hæc Hieronymus. Sed idem pluribus & apertioribus verbis id ipſum confirmat in primum caput prophetæ Nahum ſuper illa verba: *Quid cogitatis contra Dominum,* hoc modo ſcribēs: Si vobis videtur crudelis, rigidus & cruētus, quod in diluuio genus deleuit humanum, ſuper Sodomam & Gomorrham ignem & ſulphur pluit, Aegyptios demerſit fluctibus, Iſraelitarum cadauera proſtrauit in eremo: ſcitote eum ideo ad præſens reddidiſſe ſupplicia, ne in æternum puniret. Certe aut vera ſunt quæ prophetæ loquuntur aut falſa: ſi vera ſunt quæ de ſeueritate eius videntur dicere; ipſi dixerunt: *Non iudicabit Dominus bis in idipſum in tribulatione;* ſin autē falſa ſunt, & falſum eſt hoc quod dicitur: *Non conſurget duplex tribulatio,* falſa eſt ergo & crudelitas quæ in lege deſcripta eſt. Quod ſi verum eſt, vt negare non poterunt, dicente Propheta: *Non iudicabit Dominus &c.* ergo qui puniti ſunt, poſtea non punientur: ſi autem illi poſtea punientur, ſcriptura mentitur, quod dicere nefas eſt. Receperūt ergo & qui in diluuio perierunt, & Sodomitæ, & Aegyptij, & Iſraelitæ in ſolitudine, mala ſua in vita ſua. Sic ex B. Hieronymo. Si igitur Deus propterea illos homines temporali ſupplicio Diluuij punire voluit, ne ſempiternis poſt hanc vitam eos puniret ſupplicijs, hinc fit credibile multos eorum hominum æterna ſupplicia euaſiſſe.

Hierony. — Gen. 19. — Exo. 14. — Num. 26.

Verum apertiſſime hoc ipſum ſentit & tradit Rupertus libro quarto Commen- 54
tariorum in Geneſim, capite 16. his verbis ſcribens; Sciendum eſt triforme vnius Trinitatis eſſe iudicium: primum videlicet quo diabolus de cœlo deiectus eſt: & vltimum quo idem diabolus cum ſuis angelis & malis hominibus in ignem æternum eſt mittendus: præterea medium hoc quo diluuium mundo inducitur; & hoc quidem vt tempore vel ordine, ſic & qualitate medium eſt. Etenim primo & vltimo iudicio ſoli reprobi feriuntur, & ſoli electi ſeruantur: iſto autem medio nec ſo-

Rupertus

li electi

li electi conſeruantur nec ſoli reprobi ſuffocantur. Credendum quippe eſt aliquos hoc diluuio perijſſe, quorum eodem periculo mortis, peccatum deletum ſit, iuxta quod ſcriptum eſt: *Non vindicabit Deus bis in idipſum.* pleroſque tamen ex eis, vtpote impios, ab illo temporali aquarum diluuio ad æternum tranſiſſe incendium, iuxta quod ſcriptum eſt: *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima.* De his autem qui ſuperfuerunt tam magna Dei gratia reſeruati, cum tres tantū filij Noe fuerint, vnus reprobus extitit: & ex omnibus illis tribus maxima reproborum ſylua ſuccreuit. Sic Rupertus.

Deut. 32.

55 Licet etiam hoc argumentari ex tribus propoſitionibus, quibus probatis, videtur concludi quod intenditur ab iſtis. PRIMA PROPOSITIO, Chriſtus poſt mortē ſuam ſecundū animam deſcendēs ad inferos, ijs qui inibi erant prædicauit Euāgelium. Non videtur hæc propoſitio magna indigere probatione; cum eam perſpicue tradat ſanctus Petrus prioris Epiſtolę capite tertio illis verbis: *In quo & his qui in carcere erant ſpiritibus veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca.* Et capite quarto eiuſdem Epiſtolæ: *Propter hoc,* inquit *& mortuis euangelizatum eſt.* Atque eā verba Petri, plurimi & grauiſſimi Patres de vero deſcenſu animæ Chriſti ad inferos eiuſq; prædicatione in eo loco, interpretati ſunt: ſicut Athanaſius in libro De incarnatione Verbi, & in Tractatu aduerſus Appollinarium, & in Sermone aduerſus omnes hæreſes, & in Epiſtola ad Epictetum, cuius ex ea Epiſtola commemorat verba Epiphanius in Hæreſi 77. Eadē fuit ſententia Hilarij in pſalmum 118. ſuper illis verbis: *Quādo conſolaberis me?* & in pſalmum 141. in Commentario eius loci: *Educ de cuſtodia animam meam.* & Nazianzeni in Oratione de Paſcha, Epiphanij in Hæreſi 45. Hieronymi ſuper illis verbis Zachariæ capite 9. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui, &c.* & ſuper illud Oſeæ cap. 13. *Morſus tuus ero inferne.* Cyrilli in libro De Recta fide ad Theodoſium & in libro 12. in Ioannem, Cap. 36. Damaſceni libro tertio De Fide Orthoxa, cap. 29. & in Sermone: Quod vita defuncti & ſacris operationibus & viuorum beneficijs iuuentur, vt alios quamplurimos his recentiores in præſentia omittam.

Athanaſius
Epiphan.
Hilarius
Gregorius Nazian.
Epiphan.
Hierony.
Cyrillus
Damaſcenus.

56 ALTERA PROPOSITIO. Prædicatio Chriſti apud inferos fructuoſa fuit & profuit ijs qui eam audierunt, ſi non omnibus, multis tamen; profuit, inquam, ad liberationem eorum ex inferno. Sententiam huius propoſitionis Beda in commentario illius loci Petri attribuit Hilario: nam etſi nomen eius tacet, verba tamen quæ inibi memorat, Hilarij ſunt ſuper pſalmum 118. Epiphanius certe non videtur id abnuere in hæreſi 46. ita ſcribens: Venit Chriſtus in mundum, & deſcendit in infernum, vt ijs quidem qui olim ipſum cognouerunt, & ab ipſius Deitate non aberrauerunt, verùm propter errores in inferno detenti ſunt, indulgentiam largiretur: his quidem qui in mundo ſunt, per pœnitentiam; his verò qui in inferno, per miſericordiam. Nec ab ea ſententia videtur abhorruiſſe auctor Commentariorum in Epiſtolas Pauli, qui vulgo nominatur & putatur Ambroſius. Nā in X. Caput Epiſtolæ ad Romanos ſuper illa verba: *Quis deſcendet in abyſſum?* Omnis, inquit, quicumque viſo Saluatore apud inferos ſperauit de illo ſalutem, liberatus eſt, Petro id teſtāte, cum dixit: *Propter quod & mortuis euangelizatum eſt.* Similia idem auctor ſcribit explanans illa Pauli verba quæ ſunt in Epiſtola eius ad Epheſios capite quarto: *Quod autem aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit, &c.* Triumphato, inquit, diabolo deſcendit Chriſtus in cor terræ, vt oſtenſio eius prædicatio eſſet mortuorum, & quotquot eius cupidi eſſent, liberarentur.

Beda ex Hilario.
Epiphan.
Ambroſ.
1. Pet. 4.

57 B. Auguſtinus ex eo quod Petrus dixit Actorum ſecundo Chriſtum ſolutis doloribus inferni ſuſcitatum eſſe à Deo, argumentatur, Chriſtum, cum eius anima deſcendit ad inferos, non nullos eorum qui cruciatibus inferni torquebantur, liberaſſe. Verba Auguſtini in libro 12. De Geneſi ad litteram, capite 33. hæc ſunt: Chriſti animam veniſſe vſque ad ea loca in quibus peccatores cruciantur, vt eos ſolueret à tormentis, quos eſſe ſoluendos occulta ſua iuſtitia iudicabat, non im-

Auguſ.

merito

merito creditur. Quomodo enim aliter accipiendum ſit quod dictum eſt: *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferorum* non video, niſi vt quorundam dolores apud inferos eum ſoluiſſe accipiamus ea poteſtate qua dominus eſt, & cui omne genu flectitur, cœleſtium, terreſtrium & inferorum: per quam poteſtatem etiã illis doloribus quos ſoluit, teneri non potuit. ſic Auguſtinus. Peccatores autem qui cruciantur in inferno, non alios intelligere licet quam pœnis inferni damnatos: & horum tamen nonnullos putat Auguſtinus à Chriſto eſſe liberatos.

Philip. 2.

TERTIA PROPOSITIO Prædicatio Chriſti apud inferos cum alijs 58
profuit, tum præcipue multis eorum qui Noetico diluuio interierunt: Hæc propoſitio fidem capit ex cõfirmatione ſuperiorum. Nam ſi prædicatio Chriſti apud inferos profuit his qui eam audierunt; ea vero prædicatio præcipue facta eſt ad eos qui perierunt diluuio (ſiquidem hos tantum nominatim memorat Petrus quibus apud inferos Chriſtus prædicauit) hinc efficitur, prædicationem Chriſti multis eorum qui diluuij aquis demerſi ſunt profuiſſe. Lyrano certe fit admodũ probabile, nonnullos eorum hominum qui prius non crediderunt Noe venturum diluuium prænuncianti, poſtea ingruente atque incipiente diluuio credidiſſe & pœnitentiam egiſſe, eoque dignos fuiſſe vt Chriſto ad inferos deſcendente inde liberarentur: non quidem ex inferno damnatorum (quippe qui inſtante morte pœnitentiam egerant) ſed ex limbo patrum. Si quis obijciat, diluuium repen- 59
te & ex improuiſo aduenisse; nam vt dixit Dominus Luc. 17. *Quando edebant & bibebant, venit diluuium, & perdidit omnes:* Reſpõdet ad hoc Lyranus, principium Diluuij fuiſſe repentinum & improuiſum, & ſubito occupaſſe valles & plana terræ, non tamen montes: quocirca qui in excelſis locis habitabant, non eos ſtatim obruit diluuium: quippe incrementum eius, vt narrat ſcriptura, quadraginta dies & quadraginta noctes durauit.

Lyranus.

Gen. 7.

Caietanus denique magna aſſeueratione idem prodidit verba illa Petri in ſuis 60
Commentarijs exponens: Ex eo inquit Caietanus, quod tantum meminit Petrus eorum qui increduli fuerunt tempore Noe, ſignificatur ipſum non eſſe locutum de prædicatione Chriſti, qua is manifeſtauit apud inferos ſe ipſum eſſe Meſſiam & conuicit tam Dæmones, quam incredulos homines: huiuſmodi enim prædicatio communis fuit omnibus apud inferos; hæc autem de qua loquitur Petrus, peculiaris deſcribitur his qui fuerunt tempore Noe, vnde inſinuatur eam prædicationem fuiſſe fructuoſam. Et ad hoc faciunt verba illa: *Quando expectabatur Dei longanimitas:* vt hinc intelligamus, illos non fuiſſe incredulos ſimpliciter, id eſt, ſine vera Dei fide; ſed fuiſſe incredulos Noe dicenti diluuium imminere: cum hac autem incredulitate expectaſſe Dei longanimitatem; hoc eſt, confiſos Dei longanimitate putaſſe non venturum vniuerſale diluuium. Hæc Caietanus. Atque hæc fere ſunt quibus fides aſtrui poſſit eorum opinioni, qui putant non omnes qui periere diluuio, inferni pœnis damnatos eſſe: ſed nonnullos eorum incipiente diluuio conuerſos eſſe ad Deum, & ſuorum ſcelerum pœnitentes, ea por illud Diluuij ſupplicium patiẽter ab ipſis ſuſceptum expiaſſe: aut ſi omnes illi deceſſerunt impœnitentes, poſtea tamen Chriſto in infernum deſcendenti & prædicanti credentes, inde per infinitam Chriſti potentiam & miſericordiam eſſe liberatos.

Caietanus

1. Pet. 3.

AT ENIM VERO perparũ hæc ſententia meo iudicio probabilitatis ha- 61
bet. Etenim tribus modis fingi poteſt, multos eorum qui diluuio interierunt, non eſſe ſupplicijs inferni damnatos: aut quia, licet plerique eorum ac ferme omnes improbi eſſent, nonnulli tamen viri erant probi ac iuſti: ſed quia hi erant pauciſſimi, ſceleratorum autem hominum innumerabilis erat turba, idcirco diuina ſcriptura more ſuo generaliter locuta eſt, dicens omnes illius temporis homines nequiſſimos ac ſceleratiſſimos fuiſſe. Aut dici poſſet, licet prius omnes fuerint improbi, ad extremum tamen ingruente diluuio, horribili eius aſpectu commotos eſſe ad pœnitentiam & tum propter pœnitentiam ab illis rite actam, tum propter

Omnes qui perierunt diluuio, æternæ damnationis fuiſſe reos.

patien-

patientiam qua illam calamitatem vt flagitijs ſuis meritam debitamque ſuſceperunt ac pertulerunt, æternæ mortis damnationem euaſiſſe. Aut denique illud quoque fingere licet; etſi omnes illi in diluuio infecti peccatis, & obnoxij æternæ damnationi ſint mortui; poſtea tamen Chriſto ad inferos deſcente ac prædicante, prædicationem ac fidem eius amplexatos, æternæ ſalutis fuiſſe participes. His igitur tribus modis fingi poteſt, aliquos eorum qui diluuio perierunt, ſecundum animam ſaluos fuiſſe. Sed nihil horum trium aut verum eſt, aut etiam veriſimile: ergo opinio illa vt plane improbabilis abijcienda eſt.

62 Ac primo quidem cum venit diluuium, non fuiſſe in terris præter Noe & familiam eius alios viros iuſtos, tripliciter confirmatur. Sed præmonendus eſt lector, remoueri ab hac diſputatione infantes, nec ad præſens niſi de adultis qui ratione iam & libero arbitrio fungebantur, diſputari. Nã ſi quid fuit etiam ante diluuium ſimile quodammodo chriſtiani baptiſmi, aut iudaicæ circumciſionis, per cuius ad infantes applicationem, ſiue per fidem ea re adumbratam atque teſtatam mundarentur infantes à peccato originali (quod iam pridem in Theologorum ſcholis receptum & probatum video) ſimillimum vero eſt multos de infantibus qui periere diluuio (vt qui liberati eſſent à peccato originali) fuiſſe ſaluos. Plurimi enim erant filij poſterorum Seth, qui etſi à maiorum ſuorum probitate ac pietate multum degenerauerant, eoque diluuij exitio comprehenſi ſunt, antiqua tamen ratione, rituque purgandi infantes à peccato originali, à maioribus ſuis religioſe cuſtodita, eos in ſuis purificandis infantibus eſſe vſos minime dubitandum eſt. De ſolis igitur adultis hæc ſuſcepta eſt diſputatio.

63 Quod autem præter Noe & qui in Arca ſeruati ſunt non fuerint alij eo tempore innocentes ac iuſti, ſatis aperte oſtendit ſcriptura capite ſexto libri Geneſeos, narrans fuiſſe communem omnium eius ſeculi hominum malitiã, ſolumq; Noe inuentum fuiſſe iuſtum: generaliter enim ait, tunc cunctam cogitationẽ humani cordis intẽtam fuiſſe ad malũ omni tempore, & quod omnis caro corruperat viam ſuam: & hanc vnam cauſam reddit cur vniuerſum genus hominum Deus voluerit delere diluuio, quod omnes nequiſſimi & ſceleſtiſſimi eſſent. Generales verò huiuſmodi ſententias ſcripturæ, adhibitis exceptionibus reſtringere & coarctare nõ licet, niſi cum eiuſmodi exceptiones ex alijs ſcripturæ locis elici poſſunt; aut cum ratio doceat opus eſſe talibus exceptionibus, quod ſine illis generales ſcripturæ ſententias, ſi omnino generaliter acciperentur, aliquid manifeſte falſum vel abſurdum

Non fuiſſe tempore Diluuij aliquos iuſtos præter eos qui ſeruati ſunt in Arca.

64 conſequeretur. Deinde ſi alij fuiſſent homines iuſti, illi quoque ſimiliter vt Noe ſeruati eſſent à diluuio: hanc enim ſcriptura reddit cauſam cur Deus alios omnes homines perdiderit, Noe autem ſeruauerit, quod illi, eſſent improbi, hic vero iuſtus. Et verò, conſentaneum rationi eſt quod Abraham dixit Deo *Non eſt hoc tuum, Domine, qui iudicas omnem terram, vt occidas iuſtum cum impio, fiatque iuſtus ſicut impius.* Denique hoc etiam firmatur auctoritate B. Auguſtini, qui in libro 15. de Ciuitate Dei, cap. 24. ſcribit; ſingulari conſilio & prouidentia Dei factum eſſe, vt quo tempore diluuium euenit, eo tempore nullus ſupereſſet, præter Noe vir iuſtus, quique non eſſet dignus diluuij ſupplicio puniri. Nec fruſtra, inquit Auguſtinus, creditur ſic factum eſse diluuium, iam non inuentis in terra qui non erant digni tali morte defungi, qua in impios vindicatum eſt.

Gen. 18.

Auguſti.

65 Alter vero modus ſupradictam opinionem defendendi, mihi quidem certe perquam infirmus videtur. Dicunt iſti, omnes illius ſeculi homines prius quidem fuiſſe improbos: ſed ad extremum, ſcilicet incipiente iam diluuio, ſe ſe ad Deum cõuertiſse, & pœnitentiã egiſse, eaq; ratione ſaluos eſse factos. At enim ſi hoc iſti vel aliquo ſcripturę teſtimonio, vel nobiliũ Doctorum auctoritate, vel firmis rationibus aut coniecturis probarent, haberent ſane fidem nec reclamantibus nobis diceretur: Cum autem nihil horum afferant iſti ad id probandum, quis non videt gratis & temere id ab ipſis dici, & plane figmentum eſſe? Omnino, cum quæſtio incidit, vt aiunt, de facto, id eſt, cum quęritur vtrum aliquid factum ſit nec ne, non ſa-

Sine cauſa dici multos eorum qui periere diluuio extrema vita ſua eſse cõuerſos ad Deũ.

tis eſt demonſtrare id fieri potuiſſe: multa enim fieri poſſunt quæ nunquam facta
ſunt, & multa certo aliquo tempore & loco & à certis perſonis facta ſunt, quæ non
alio quolibet tempore & loco nec à quibuslibet alijs perſonis facta eſſe oſtendi po
teſt. Oportet igitur vt quod aliquo tempore vel loco factum eſſe dicitur, id eo
tempore & loco factũ eſſe, grauibus teſtimonijs aut probabilibus argumentis con-
firmetur, Nam ſi lubet iſto modo fingere, ſimili ratione fingere licebit multos de
Sodomitis cœleſti igne conſumptis eſſe ſaluos, quod illi dum igni pluere cerne-
rent, iamque incendio corriperentur ipſi, reſipuerint, & pœnitentiam egerint. Idē,
Exo. 14. quoque finget aliquis de Aegyptijs mari Rubro demerſis, necnon & de ijs quos
Num. 16 vna cum Dathan & Abiron dehiſcens terra viuos abſorbuit. Scite dixit Ariſtote-
Ariſt. lib. les, Indecorum eſſe Philoſopho quicquam in philoſophia ſine ratione opinari, ne
8. Phyſico dum affirmare. Et ego, indignum eſſe Theologo & graui ſacrarum litterarum tra-
Tex. 15. ctatore dixerim, opiniones quę nihil per ſe habent probabilitatis adamare, & ſuo
patrocinio defendēdas ſuſcipere. Quanquam ego piũ animi ſenſum eorum qui ali
quos de ijs qui perierunt diluuio ſaluos fuiſſe putant, minime damno; ſed quod
magis rationi, & doctrinæ ſacrarum litterarum ſit conſentaneum, id nunc inqui-
ro, & perpendo.

Reſtat tertius modus eandem ſententiam exponendi, atque propugnandi: qui 66
quoniam perplexior eſt quam ſuperiores, longiorem in eo tractando & refutan-
do, ponere orationem neceſſe eſt. Aiunt igitur quidam, omnes qui diluuio interie-
runt, fuiſſe improbos, & in flagitijs ſuis ad extremum vſque ſpiritum permanſiſse,
eoque Inferni ſupplicijs fuiſse addictos: ſed poſtea tamen Chriſto apud inferos
prædicanti credidiſse, & per eius miſericordiam atque indulgentiam participes
æternæ ſalutis eſse factos. Hanc ego ſententiam quo fortius oppugnem ac demo-
liar, & plane falſam eſse peruincam, faciundum mihi eſse duxi vt generatim do-
Neminem eorum qui ſupplicio Inferni dãnati erant, fuiſſe per Chriſti deſcẽſum ad inferos liberatum. ceam, & grauiſsimis teſtimonijs validiſque rationibus probem, per Chriſti ad
inferos deſcenſum, ex ijs qui tartareis pœnis damnati erant, nullum fuiſse li-
beratum.

Hoc nempe B. Gregorius & Venerabilis Beda tanquam certum Eccleſiæ & di- 67
ſciplinæ catholicæ dogma tradiderũt. Scribens enim B. Gregorius ad Georgium
presbyterum & Theodorum diaconum Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ (eſt autem
Epiſtola hæc Gregorij in libro ſexto Epiſtolarum numero 179.) Sic ait: Poſt diſceſ-
Gregori. ſum veſtrum, dilectiſſimis filijs meis diaconibus narrantibus agnoui quod dilectio
veſtra dixiſset, omnipotentem dominum Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum ad
inferos deſcendentem, omnes qui illic confiterentur eum Deum, ſoluiſse atque
à pœnis debitis liberaſse. De qua re volo vt fraternitas veſtra longe aliter ſen-
tiat. Deſcendens quippe ad inferos, ſolos per ſuam gratiam liberauit, qui
eum & venturum eſse crediderant, & præcepta eius viuendo tenuerant. Con-
ſtat autem quia poſt incarnationem Domini nullus ex his etiam ſaluari poteſt
Tit. 2. qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia ſcriptum eſt, *Confiten-*
1. Ioan. 2. *tur ſe noſſe Deum, factis autem negant:* & Ioannes ait, *Qui dicit quia nouit eum, & manda-*
Iaco. 2. *ta eius non cuſtodit, mendax eſt:* Iacobus quoque frater Domini ſcribit, dicens; *Fides*
ſine operibus mortua eſt. Si ergo fideles nunc ſine operibus bonis non ſaluantur, &
infideles ac reprobi ſine bona actione Domino ad inferos deſcendente ſaluati
ſunt: melior illorum ſors fuit qui incarnationem Domini minime viderunt,
quàm horum qui poſt incarnationis eius myſterium nati ſunt. Quod quantæ
Matth. 13 fatuitâtis ſit dicere, ipſe Dominus teſtatur diſcipulis dicens; *Multi reges & Pro-*
phetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Sed ne dilectionem veſtram
Philaſter in mea diſputatione immorer; quid de hac hæreſi Philaſter in libro quem
de Hæreſibus ſcripſit, dixerit, cognoſcat. Cuius hæc verba ſunt: Sunt hære-
tici qui dicunt Dominum in infernum deſcendiſse, & omnibus poſt mor-
tem etiam ibidem ſe nunciaſse, vt confitentes ibidem ſaluarentur: cum
Pſal. 6. hoc ſit contrarium dicenti prophetæ Dauid: *In inferno autem quis confitebitur
tibi?*

tibi & Apoſtolus: *Quotquot ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt*. Cuius verbis beatus quoque Auguſtinus in eo libro concordat quem de Hæreſibus ſcripſit. Hæc itaque omnia pertractantes nihil aliud teneatis, niſi quod vera fides per catholicam Eccleſiam docet: quia deſcendens ad inferos Dominus illos ſolummodo ab inferni clauſtris eripuit, quos viuentes in carne per ſuam gratiam in fide & bona operatione ſeruauit. Quod enim per Euangelium dicit: *Cum exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipſum*, omnia, videlicet electa: nam trahi ad Deum poſt mortem non potuit, qui ſe à Deo male viuendo ſeparauit. Hæc Gregorius. *Rom. 2.* *Auguſti. lib. de Hæreſib. nu.* *Ioan. 12.*

69 Beda vero in Commentarijs ſuis ſuper illum Petri locum, cum commemoraſſet ſententiam cuiuſdam auctoris (ſignificat autem Hilarium, vt ſupra diximus) dicentis Chriſtum apud inferos etiam incredulis prædicaſſe exhortationem & conſolationem, ſubiungit hæc, Et hæc ille dixerit: Sed Catholica fides habet, quia deſcendens ad inferna Dominus, non incredulos inde, ſed fideles tantummodo ſuos educens, ad cœleſtia ſecum regna perduxerit: neque exutis corpore animabus, & inferorum carcere incluſis, ſed in hac vita vel per ſe ipſum, vel per ſuorum exempla, ſiue verba fidelium quotidie viam vitæ demonſtret. Sic Beda. *Beda.*

69 Damaſcenus libro tertio De Fide Orthodoxa, cap. 29. Deſcendit, inquit, in inferna Chriſti anima deificata, vt quemadmodum ijs qui erant in terra, iuſtitiæ ſol ortus eſt, ſic & eis qui ſub terra in tenebris & in vmbra mortis ſedebant, lux fulgeret & vt quemadmodum in terra euangelizauerat pacem, captiuis remiſſionem, cœcis viſum, & his qui crediderunt, factus eſt cauſa ſalutis æternæ, incredulis autem infidelitatis improperium & redargutio; ſic & his qui in inferno; vt ipſi omne genu flectatur, cœleſtium terreſtrium & infernorum. Quibus verbis ſignificat Damaſcenus, prædicationem Chriſti non omnibus qui in inferno erant profuiſſe, ſed fidelibus tantum; infidelibus autem potius fuiſſe exprobrationem & confuſionem. *Damaſcenus.* *Heb. 5.* *Philip. 2.*

70 Oecumenius autem in Commentarijs ſuis explanans illum Petri locum (ex quo loco & huius diſputationis tractandæ capta eſt occaſio, & eius explicandæ magna ex parte difficultas exiſtit) ait Chriſtum apud inferos prædicaſſe; ſed eos tantum inde eduxiſſe, qui ante aduentum eius ita iuſte pieque vixerant, vt ſine dubio credituri fuiſſent Chriſto, ſi eorum tempore Chriſtus ad ipſos veniſſet. Nec ſane putandum eſt Oecumenium ita loqui de iſtis vt de impijs Tyrijs & Sodomitis loquitur Dominus Matth. 11. dicens eos, ſi talia vidiſſent miracula qualia viderant Iudæi, credituros & pœnitentiam acturos fuiſſe: neque enim hi fide futuræ Chriſti incarnationis, nec bonis moribus ita ſe præparauerant, vt idonei ac digni eſſent venientem Chriſtum recipere; ſed de ijs qui crediderant Chriſtum venturum, & ita vixerant, vt ſi eorum tempore veniſſet Chriſtus, eum Meſſiam credituri fuerint. *Oecumen.*

71 Et huius ſententiæ facit Oecumenius etiam Gregorium Nazianzenum: cuius verba in Oratione ſecunda de ſancto Paſchate ſecundum tranſlationem Billij ſic habent: Si in infernum Chriſtus deſcendat, ſimul deſcende. Ea quoque myſteria cognoſce, quæ Chriſtus illis deſignauit: quod duplicis deſcenſus conſilium, quæ ratio fuerit, vtrum omnes ſine vlla exceptione aduentu ſuo ſaluos fecerit, an illic quoque eos duntaxat qui crediderunt? Hæc Nazianzenus; cuius illud extremũ (qui crediderũt) pro eo accepit Oecumenius, quod eſt (qui crediſſẽt) id eſt, qui ſic in terris vixerant, vt ſi Chriſtus eorum tempore veniſſet & eis prædicaſſet, haud dubie credituri fuiſſent. Nicetas autem in ſuo ſcholio ſuper illa verba Nazianzeni, ad contrariam magis ſententiam Nazianzeni verba deflectit, ita ſcribens: Chryſoſtomus ipſe affirmat neminem in inferno à Chriſto ſalutem accepiſſe, niſi qui ſalute dignus eſſet, cum ex hac vita deceſſiſſet. Sed fortaſſe, inquit, qui tunc in inferno crediderunt, ſalute digni habiti ſunt. Cuiuſmodi quiddam de Ethnico Platone in Patrum hiſtorijs circumfertur, eum præ- *Gregorius Nazianzenus* *Nicetas.* *Chryſoſt.*

G 2 dicanti

dicanti Chriſto apud inferos infidelibus, primum omnium credidiſſe : ſed hoc verum ſit nec ne, lectoris iudicio eſt relinquendum. Sic Nicetas. Ipſe etiam Billius in hanc propenſus opinionem, eodem inclinat Nazianzenum. Nam in quadam nota, quam poſt Nicetæ prædictum ſcholium ſubijcit: Videtur, inquit, Nazianzenus illis verbis alludere ad id quod ait Petrus prioris Epiſtolæ ſuæ capite tertio, Chriſtum his qui in carcere erant prædicaſſe. Ex quo loco ſuſpicatur Nazianzenus, Chriſtum ita cum ipſis egiſſe, vt eos qui ad ipſius aduentum, fidem eius amplexi ſint, in cœlum duxerit; eos vero qui fidem ipſi habere noluerunt, in pœnis reliquerit. Hæc Billius.

Billius interpret Nazianzeni.

Sed ne hoc lector ignoret, monendus eſt in ſupradictis Nazianzeni verbis pro eo quod Billius vertit qui (crediderũt) Græce apud Nazianzenũ non eſſe πιστεύσαντας, quod ſonat, qui crediderunt; ſed eſſe participium præſentis temporis, πιστεύοντας ſignificans credentes, aut, quia vim habet interdum præteriti imperfecti, eos qui credebant, niſi forte illud (credẽtes) vicem gerat nominis, idem ſignificans atque, fideles, ſeu fide imbutos & præditos : & ſecundum hanc interpretationẽ plana eſſet verborum Nazianzeni ſententia. Cum enim apud inferos duo eſſent genera hominum, alterum fidelium, qui cum recta & viua fide ex hac vita migrauerant; alterum infidelium, Chriſtus in infernum deſcendens fideles inde liberauit, infideles autem ibi dereliquit.

Auguſti. Beatus porro Auguſtinus in Epiſtola 99. quam ſcripſit ad Euodium, hanc ipſam verſans quæſtionem, peruarie diſputat : & licet multa in dubio relinquat, attamen illud denique ſine dubitatione videtur affirmare, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, & doloribus inferni ſolutos aliquos inde liberaſſe ; nec eos fuiſſe ſanctiſſimos illos Patriarchas, Abraam, Iſaac, Iacob, Moſen, Dauidem; hos enim in doloribus inferni fuiſſe, reſpuit animus credere. Si enim pauper ille Lazarus poſt mortem ab Angelis in ſinum Abrahæ, id eſt, in locum quietis & iucunditatis pleniſſimum deductus & receptus eſt : quanto verius creditu eſt, præſtantiſſimos illos Patriarchas ab omni dolore vacuos, & in ſumma pace & tranquillitate fuiſſe conſtitutos? Adſcribam hic verba Auguſtini, Sed quia, inquit, euidentia teſtimonia ſcripturæ & Chriſtum ad inferos deſcendiſſe, & dolores inferni ſoluiſſe commemorant, nulla cauſa occurrit cur illo credatur veniſſe Saluator, niſi vt ab eius doloribus ſaluos faceret : ſed vtrum omnes quos in eis inuenit, an quoſdam quos illo beneficio dignos iudicauit, adhuc requiro. Fuiſſe tamen eum apud inferos, & in eorum doloribus conſtitutis hoc beneficium præſtitiſſe non dubito. Vnde illis iuſtis qui in ſinu Abrahæ erant cum ille in inferna deſcenderet, nondum quid contuliſſet inueni, à quibus eum ſecundum beatificam præſentiam ſuæ diuinitatis nunquam video receſſiſſe. Nam in Paradiſo atque ſinu Abrahæ, etiam ante iam erat beatificante ſapientia, & apud inferos iudicante potentia. Vbi enim non eſt, nullo loco obſeſſa diuinitas? Hæc Auguſtinus. 72

Luc. 15.

In his autem Auguſtini verbis duo ſane videntur animaduerſione digna; Alterum eſt, quod Auguſtinus non audet ſtatuere qui fuerint illi qui doloribus inferni à Chriſto ſoluti ſunt, negat fuiſſe eos qui erant in ſinu Abrahæ, ſcilicet illi ab omni dolore & cruciatu liberi erant : eos autem qui tartareis cum diabolo cruciatibus torquebantur, fuiſſe à Chriſto ſolutos, non audet dicere Auguſtinus. Verum erant alij inter hos quaſi interiecti & medij, quos aſſeueranter dicere poſſumus fuiſſe doloribus inferni à Chriſto exolutos, eos dico qui purgatorio igne ad tempus cruciabantur; vt ab omni labe peccati penitus expiati ac purificati, inde ad quietas ſanctorum ſedes, ſiue Abrahæ ſinum tranſirent. 73

Alterum verò in verbis Auguſtini dignum obſeruatione eſt, iuſtos qui erant in ſinu Abrahæ, fuiſſe ante Chriſti aduentum per diuinitatis eius præſentiam beatificatos: quod equidem interpretor nõ de plena & perfecta beatitudine, quę in clara Dei viſione conſiſtit, hanc enim nulli mortaliũ contigiſſe ante Chriſti 74

aduentum

aduentum merito creditur; ſed de quietiſſima quadam & iucundiſſima vita & beatitudine, tanta nempe, quantam maximam homini in eo ſtatu verſanti, citra illam cœleſtem & diuinam beatitudinem concedi fas eſt.

75 Sed enim, nec his quæ dixerat, plane acquieſcens Auguſtinus, eo tandem diſputando delabitur, vt locum illum Petri interpretandum putet non de prædicatione Chriſti apud inferos facta, ſed de ea quam ipſe vel per ſe ipſum, cum homo in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt; aut ante ſuum in terras aduentum, etiam ante Diluuium, per Prophetas ſuos, verbique ſui præcones, qui nulla mundi ætate nulli fuerunt, fecit fieriue mandauit. Hanc vero interpretationem eo probabiliorem iudicauit Auguſtinus, quod ſecundum eam non cogeretur ipſe fateri per Chriſti ad inferos deſcenſum fuiſſe aliquos pœnis infernalibus abſolutos, quod vt crederet, ægre in animum inducere poterat. Sic autem ſcribit Auguſtinus: Conſidera ne forte totum illud quod de concluſis in carcere ſpiritibus qui in diebus Noe non crediderant, Petrus dicit, omnino ad inferos non pertineat, ſed ad illa potius tempora, quorum formam ad hæc tempora tranſtulit. Illa quippe res geſta, forma fuerat futurorum, vt ij qui modo non credunt Euangelio, dum in omnibus gentibus ædificatur Eccleſia, illis intelligantur eſſe ſimiles qui tunc non crediderunt, cum fabricaretur arca. Illi autē qui crediderunt per baptiſmum & ſalui fiunt, illis comparentur, qui tunc in eadem arca ſalui facti ſunt per aquam. Vnde ait; *Sic & vos ſimili forma baptiſma ſaluos facit.* Ad hanc igitur formæ ſimilitudinem cetera etiam de incredulis coaptemus, & non ſuſpicemur quod apud inferos ad faciendos fideles atque liberandos, Euangelium prædicatum ſit, vel adhuc etiā prædicetur, quaſi & ibi ſit Eccleſia conſtituta. Hæc Auguſtinus. Verum de Patrum teſtimonijs, quibus probandum ſuſceperamus neminem eorum qui ſupplicijs inferni damnati erant, fuiſſe per Chriſti ad inferos deſcenſum inde liberatum, quæ adhuc memorauimus, ea lectori ſatis eſſe poſſunt. *Baruch. 3.*

SEQVITVR vt idem (quemadmodum ſupra ſecundo loco poſitum eſt) 76 nonnullis rationibus confirmemus, quanquam argumentari, quod per ſe ſatis pateat & ſit euidens, videri fortaſſe cuipiam poſſit ſuperuacaneum. Omnino, illud vehementer labefactat eorum qui contra ſentiunt opinionem, quod neceſſe ſit iſtos dicere, Chriſtum apud inferos vel prædicaſſe tantum his qui fuerant increduli tempore Noe, vel prædicaſſe omnibus qui ſupplicijs inferni plectebantur: at nulla poteſt reddi probabilis ratio cur illis duntaxat qui fuerant tempore Noe, prædicare Euangelium, & ſalutem impertire Chriſtus voluerit, omiſſis alijs innumerabilibus, qui nec impietate nec improbitate illos ſuperauerant. Sin autem prædicauit Chriſtus Dominus omnibus carcere inferni incluſis ac damnatis; aut dedit illis ſufficiens auxiliū quo ad Deum conuerti poſſent, aut non dedit: ſi nō dedit fruſtra illis prædicauit, & ſine vllo prorſus effectu, nā ſine Dei auxilio nō ſolū illi qui in malo erant obſirmati, ſed nec ij qui ſunt in hac vita ad bonum atque ad malum flexibiles, adduci ad pœnitentiam & ſalutem vllo modo poſſunt. Quod ſi dicant fuiſſe à Chriſto datum illis omnibus auxilium ſufficiens ad conuerſionem; quomodo non omnes illi fuere ad Deum conuerſi? Quamobrem deuoluentur iſti vel inuiti ad hæreſim quam narrant & condemnant, Philaſter & B. Auguſtinus in libro de Hæreſibus, numero 79. eorum qui magnificantes Chriſti indulgentiā dicebant per eius ad inferos deſcenſum omnes qui inibi erant, eductos & liberatos.

Probatur rationibus neminem damnatorum inferni ſupplicijs, cum Chriſtus deſcendit ad inferos, fuiſſe ab eo liberatum.

77 Quod autem, ſi omnibus qui erant in inferno, datum fuiſſet auxilium ſufficiens, omnes crediturі fuiſſent, hinc videtur colligi: etenim duæ res concurrebant, quæ illos ad conuerſionem omnino mouerent & adducerent; altera, quod tam optabilem tamque inſperatam ex illis pœnis emergendi occaſionem ſibi oblatam, facultatemque à Chriſto datā cupidiſſime omnes arripuiſſent & amplexati eſſent: altera, quod vt penitus crederēt vera & certa eſſe Chriſti dicta & promiſſa, efficiebat & plane perſuadebat inuſitatus & admirandus Chriſti in ea loca deſcenſus, eiuſq; incomparabilis maieſtas in illis tartareis tenebris ſupra ſolis ſplendorē fulgens;

 poteſtas

poteſtas denique atque imperium quod Chriſtus habere ſe in omnes dæmones præſeferebat.

Deinde ſi liberauit inferno aliquos homines, cur non etiam aliquos dæmones? 78
par enim vtrorumq; conditio & cauſa eſt;ſiquidem ambo æque in malitia & odio Dei ſunt obdurati, ambo æternis inferni ſupplicijs damnati & mancipati ſunt. Quinimo id magis declaraſſet potentiam Chriſti & efficaciam paſſionis eius, ſi Dæmonum etiam, non tantum hominum redemptor fuiſſet:atque ea ratione manifeſtum fuiſſet latius patuiſſe & vberiorem atque efficaciorem fuiſſe Chriſti gra-
Rom. 5. tiam quàm peccatum Adæ: hoc enim homines tantum perdidit, illa vero & homines & Angelos perditos ſeruaſſet atque liberaſſet. Si hæc autem videntur, vt ſunt, plane incredibilia & abſurda, illud quoque iudicari debet abſurdum, quod caput & fons eſt huius abſurditatis, per Chriſti ad inferos deſcenſum aliquos reproborum inferni ſupplicijs eſſe abſolutos. Nec ad huius rei confirmationem id non facit, quod in libro Eccleſiaſtici capite 24. prædictum eſt de Sapientia diuina, id eſt, de Chriſto ad inferos deſcenſuro, & eos tantum qui inibi ſperabant in ipſum, illuminaturo: *Penetrabo*, inquit, *omnes inferiores partes terræ: & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino.*

CETERVM quatuor huic noſtræ opinioni ſacrarum litterarum ſententiæ 79
videntur contradicere. Quare perficiendũ recta earum interpretatione eſt, vt nullo modo aduerſari nobis videantur. Prima ſententia eſt apud Nahum Prophetam capite primo, quæ iuxta translationem ſeptuaginta interpretum ſic habet: *Non vindicabit bis in idipſum in tribulatione* pro quo vertit Symmachus: *Non ſuſtinebunt impetum ſecundæ anguſtiæ:* Theodotio habet ſicut noſtra verſio, *Non conſurget duplex tribulatio:* Pagninus reddidit: *Non conſurget bis anguſtia.* Si Deus, inquiunt, non punit bis idem peccatum; ergo peccatorem pro peccato ſuo in hac vita punitum, non iterum Deus poſt mortem puniet: quapropter quorum peccata Deus diluuij exitio vindicauit, ea poſt mortem æternis inferni pœnis nequaquam puniuit.

Explicatur locus Nahum Prophetæ capite primo.

Sed hoc teſtimonium nihil plane opinioni noſtræ officere, duplici reſponſione
oſtendemus. Ac primo quidem reſpondemus, illius ſententiæ Nahum, longe di- 80
uerſum quàm iſti volunt, eſſe intellectum. Loquitur ibi Propheta Niniuitis, aduerſus quos præcipue illud edidit vaticinium, & minatur eis extremum ſuppliciũ, dicens Deum vno & extremo ſupplicio eos puniturum; ita vt non ſit opus futurum alio ſupplicio ad eos puniendos: quia ſemel puniti, omnino perdentur, conſumentur, ac delebuntur. Talis enim eſt futura eorum vindicta, vt altera non ſit opus. Hanc intelligentiam & verba ipſa clariſſime reddunt, & contextus ipſe antecedentium & conſequentium verborum eandem confirmat. Accedit auctoritas 81
Theodoretus. Theodoreti & Theophylacti ad eundem modum verba illa explanantium. Theodoretus quidem in Commentarijs eius Prophetæ ſuper ea ipſa verba: Adeo, inquit, acerbum & exaggeratum de vobis Deus capiet ſupplicium, vt non opus ſit in
Theophylactus. vos ſecundam plagam inferri. Theophylactus autem ſuper eundem locum ita ſcribit: Talis eſt, inquit, potentia Dei, vt ſi aliquem punire pro meritis velit, hoc ipſum ſimul cumulate vna plaga perficiat, nec altera vindicta opus habeat, ſemel omnino ipſum conficiens atque conſumens. Vides lector, illam Nahum ſententiam, ſi vt oportet intelligatur, id eſt, prout à nobis expoſita eſt, nihil contra nos facere?

Sed fac, illorum verborum Prophetæ eam quam iſti volunt eſſe ſententiam: ſa- 82
ne nihilo magis illa nobis aduerſabitur. Eſto, ſignificetur illis verbis peccatorem propter idem peccatum non puniri bis à Deo; hoc eſt, tam in hac vita, quam poſt mortem. Sed quæramus ex iſtis, vtrum id velint intelligi de peccatore ſuorũ peccatorum vere pœnitenti, an de eo qui prorſus impœnitens ex hac vita decedit. Si dicant intelligendum eſſe de peccatore pœnitenti, equidem aſſentior ipſis: namque peccatori ſuorum ſcelerum, vt oportet, pœnitenti, æterna ſupplicia peccatis eius merita & debita remittuntur, & commutantur cum pœnis temporalibus vel

in hac

in hac vita vel poſt mortem perſoluendis. Verum, hoc nihil iuuat cauſam eorum qui diluuio interierunt: illos enim mortuos eſſe impœnitentes, tanquam ſimilius vero ſupra oſtendimus. Sin autem iſti contendant, illud Prophetæ dictum etiam de impœnitente peccatore intelligi poſſe; non ſolum illis non aſſentior, ſed vehementer repugno. Cum enim peccatum mortale per ſe ac ſecundum legē diuinæ iuſtitiæ mereatur æternam pœnam, quo modo id, ſi ſolo temporali ſupplicio puniatur, erit, vt oportet, & vt poſtulat Dei iuſtitia, punitum? Quare fateri neceſſe eſt, præter ſupplicium temporale peccatoris impœnitentis, manere ipſum æternam pœnam per ſe reſpondentem & debitam merito peccatorum eius. Nam ſi ſolo temporali ſupplicio peccatum mortale, pro eo ac debet, punitum eſſet, nulli profectò mortali peccato æterna pœna deberetur: quocirca delaberemur in abſurdam & iampridem ab Eccleſia catholica exploſam atque damnatam opinionem Origenis, arbitrantis omnes reprobos qui tartareis ſupplicijs torquētur, etiā ipſum Diabolum, aliquando tandem abſolutum & liberatum iri; cui tamen apertiſſime diuina Scriptura cōtradicit, clamans ignem inferni & combuſtionem eius eſſe inextinguibilem & æternam; & quemadmodum bonorum præmia, ita reproborum ſupplicia fore ſempiterna. *Matth.25*

83 Lubet hanc noſtram interpretationem illius ſententiæ Nahum, confirmare Ruperti auctoritate, qui ad eundem modum illam ſententiam exponit in libro tertio Commentariorum in Geneſim, capite ſeptimo ita ſcribens: Voluit quidam peccatum Cain, morte corporis fuiſſe deletum, pro eo quod ſcriptum eſt: *Non vindicabit Deus bis in id ipſum*: ſed hæc ratio quàm infirma ſit, & ipſa Fides ſcit, & ipſa Patrum ſententia diligentior euidenter adſtruit. Hoc enim dictū de illis accipi cōuenit, quorum vel ante pœnam, vel in ipſa pœna confeſſionem Deus accipit: & idcirco poſt eandem pœnam temporalem, non illis æternam ſuperadijcit; vt verbi gratia latroni qui in cruce confeſſus eſt, non iniuſte Dominus aperuit Paradiſum: quia non vindicabit Deus bis in idipſum. Nam alter latro, de temporali ad æternum trāſuectus eſt ſupplicium. De quo etiam rectè dicas, quia nec in illo vindicabit Deus bis in idipſum. Nam eſſe vna vindicta bene dicitur, quæ hic incœpta, perficitur in ſempiternum. Hæc Rupertus. *Rupertus* *Luc.23.*

84 Altera ſententia eſt B. Petri, quā refert Lucas in Actis Apoſt. capite 2. Dixit Petrus, Chriſtū fuiſſe à mortuis ſuſcitatū ſolutis doloribus inferni: quibus verbis ſignificatur, eos qui doloribus inferni tenebātur, fuiſſe illis per Chriſtum abſolutos atq; liberatos. Et hos B. Aug. li. 12. de Geneſi ad litterā, c. 33. dicit fuiſſe peccatores qui cruciatibus inferni torquebātur. Verū, illā Petri ſententiā quatuor modis commodiſſime licet ita explicare, vt nihil iſtis prodeſſe, aut nobis obeſſe videatur. Et primo quidē illud Petri dictum referri poteſt ad Chriſtū dominū; qui propterea dicatur ſoluiſſe dolores inferni, quod illuc deſcendens nō potuit more ceterorum illis doloribus tāgi, ne dū teneri, quippe qui erat inter mortuos liber: & cum hoc intellectu mirifice congruit quod proxime ſubiungit Petrus: *Iuxta quod impoſsibile erat teneri eum ab eo.* Et hanc interpretationem commendat Auguſtinus in Epiſtola 99. Soluit igitur Chriſtus dolores inferni, non quod illis fuerit aliquando captus & vinctus, ſed quod ſua potentia fecerit vt ab illis teneri & capi nullo modo poſſet. Deinde illa Petri ſententia aptiſſime poteſt accommodari ad eos qui in purgatorio igne verſabantur: nam & locus ille pars inferni eſt, & qui in eo ſunt, ad tempus cruciantur, & eos, vel omnes vel plurimos Chriſtum cum in infernum deſcendit, illis doloribus liberaſſe creditur. *Locus Petri Act.2.* *Auguſt.* *Pſalm.87.* *Auguſt.*

85 Tertio modo: quia pro vocabulo illo *inferni*, quod habet eo loco Latinus interpres (videtur enim ipſe legiſſe Græce ᾅδου, quæ vox infernum ſignificat, Græci codices habent θανάτου, id eſt, mortis) facile erit intelligere, quomodo Chriſtus deſcendens ad inferos ſoluerit dolores mortis, id eſt, quibus afficitur animus hominis poſt mortem. Hi autē dolores etiam in iuſtis & ſanctis hominibus, vt minimū, duo ſunt; alter, manere animum ſeiugatum & ſeiunctum à corpore, quod eſt cōtra

natu

naturalem animi appetitum; alter, ante Chriſti aduentum nulli patere aditum in cœlum, ſed omnes in inferno detineri. Hos dolores Chriſtus ſoluit, & liber exiens ab inferno, cœloſq; conſcendens, & triduo quàm mortuus fuerat, anima iterum copulata corpori, ad vitam rediens immortalem.

86 Quarto modo dictum illud belle accommodari poteſt etiam ad ſanctos patres qui erant in limbo ſiue in ſinu Abrahæ. Nā etſi nullis illi propter ſua peccata dolorum cruciatibus eo loco afficiebantur, non poterant tamen ſine omni dolore animi eſſe, propter ardentiſſimum deſiderium quo flagrabant aduentus Meſſiæ, & videndi faciem Dei; cuius deſiderij & ſpei tam longa dilatio, ſine nulla afflictione animi eſſe non poterat: verum enim eſt illud Salomonis verbum: *Spes quæ differtur, affligit animam.* Et hanc illorum verborum Petri explanationem approbat & ſequitur B. Thomas Tertia parte, quæſt. 52. art. 2. in Reſponſione ad ſecundum declarās illa verba Petri: Ad ſecundum inquit, dicendum, quod duplex eſt dolor, vnus de paſſione pœnæ quā patiuntur homines pro peccato actuali, ſecundum illud pſalmi: *Dolores inferni circumdederunt me;* Alius autem dolor eſt de dilatione ſperatæ gloriæ, ſecundum illud Prouerb. 7. *Spes quæ differtur, affligit animam:* quem quidem dolorem patiebantur ſancti patres in inferno: ad quod ſignandum Auguſtinus in ſermone De Paſſione dicit quod lacrymabili obſecratione Chriſtum orabanr. Vtroſque autem dolores Chriſtus ſoluit ad inferos deſcendens, aliter tamē & aliter: nam dolores pœnarum ſoluit præſeruando ab eis; ſicut medicus dicitur ſoluere morbum, à quo præſeruat per medicinam. Dolores autem cauſatos ex dilatione gloriæ, actualiter ſoluit præbendo eis gloriam. Hæc S. Thomas.

Prouer. 7.

S. Thomas

Pſal. 114.

87 Quod autem huic interpretationi opponit ſanctus Auguſtinus Epiſtola 99. & libro 12. De geneſi ad litteram, cap. 33. nuſquam legi in ſacra ſcriptura vocabulū Inferni aut Inferorum in bono poſitum, ſed in malam partem ſemper accipi; quāobrem ſinum Abrahæ & locum in quo ſancti Patres erant, valde commendatum in ſacris litteris, tanquam quietis & iucunditatis pleniſſimum, non fuiſſe partem aliquam inferni: præſertim autem, cum in illa parabola Euangelica de Lazaro & Epulone inducatur Abraham dicens Epuloni *Magnum chaos firmatum eſt inter nos & vos:* Hæc, inquam, obiectio Auguſtini haud magnam vim habere videtur. Quanquam enim aperte & expreſſe diuina ſcriptura non tradat Limbum Patrum fuiſſe intra terram; id tamen elicitur ex his quæ traduntur in ea. Etenim in libro Geneſeos capite 37. Iacob inquit: *Lugens deſcendam in infernum ad filium meum Ioſeph;* non putabat autem Iacob filium ſuum Ioſeph, ſanctiſſimum nempe atque innocentiſſimum puerum, eſſe in inferno damnatorum, nec iturum ſe putabat in eum locum. Neque vero exiſtimari poteſt, ibi vocabulum inferni poſitum eſſe pro ſepulcro: Iacob enim credens ſuis filijs narrantibus ſibi Ioſeph fuiſſe deuoratum à feris, non putauit eum, ſiue corpus eius ſepulchro eſſe conditum. Huc illud quoque ſpectat quod ſupra ex capite 24. libri Eccleſiaſtici commemorauimus de diuina Sapientia, id eſt de Chriſto in infernum deſcenſuro: *Penetrabo,* inquit, *inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino.* Ergo intra inferiores partes terrę detinebantur ſperantes in Domino, id eſt, ſancti patres expectantes ſui ex inferno liberationem per Chriſti in ea loca deſcenſum. B. Hieronymus ſuper illa verba Oſeæ capite 13. *Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne* Infernus, inquit, eſt locus in quo recluduntur animæ, ſiue in refrigerio, ſiue in pœnis, pro qualitate ſcilicet meritorum.

An ex ſacris litteris colligi poſſit ſinū Abrahæ ſiue Limbū ſanctorum patrū fuiſſe intra terram & partem aliquā inferni.

Luc. 16.

Hierony.

Auguſt.

88 Quid plura? nec ipſe Auguſtinus videtur ab hac ſententia abhorrere debuiſſe: is enim epiſ. 99. ſine dubitatione affirmat, inter alios quos Chriſtus deſcendēs ad inferos, ſoluenſq; dolores inferni, ex illis locis eduxit, fuiſſe Adamum parentem generis humani. At vnde quæſo ſiue ex quo inferno Adamum eduxit Chriſtus? non ſane ex loco reproborum & damnatorum (vt patet) nec ex purgatorio Igne, cuius ad tempus cruciatu purificantur iuſti: namq; incredibile eſt, ex quo tempore Adam mortuus fuerat, vſque ad id temporis quo Chriſtus poſt mortem deſcēdit in

Adamum Chriſtus eduxit ex Limbo Patrum.

dit in infernum, id eſt, annorum amplius tria millia, fuiſſe Adamum in purgatorijs cruciatibus. Eductus igitur eſt Adamus ex limbo Patrum. Quapropter & is locus pars inferni erat, & ad Patres qui inibi erant, recte applicatur, etiam ſecundum Auguſtinum, illa Petri ſententia de doloribus inferni à Chriſto ſolutis.

99 TERTIA eſt illa Petri ſententia in capite quarto prioris Epiſtolæ: *Propter hoc & mortuis euangelizatum eſt, vt iudicentur quidem ſecundum homines in carne; viuant autem ſecundum Deum in ſpiritu.* Locus 1.Pet.4. Si enim Chriſtus prædicauit Euangelium mortuis, id eſt, ijs quorũ animæ tenebantur apud inferos, nec eſt credibile fruſtra eum nulloq; effectu & fructu ibi prædicaſſe: credẽdũ igitur eſt, per Chriſti prædicationẽ aliquos eſſe conuerſos ad Deum, & pœnis inferni liberatos. Sed verba illa ſancti Petri varias habent interpretationes, quas breuiter exponam, quo planum ſit, quorũ ſententiam oppugnamus, nihil illis verbis eorum cauſam adiuuari. Prima interpretatio eſt Oecumenij interpretantis Chriſtum cum deſcendit ad inferos, prædicaſſe omnibus ibi commorantibus Euangelium; vt qui in hoc mundo carnaliter vixerant, ſint à Chriſto iudicati, id eſt, condemnati: ſimul & ab ipſo viuificati, id eſt, æterna ſalute & vita immortali ac beata donati qui ſecundum Deum ſpiritualiter vixerant. Oecumenius. Supplet enim Oecumenius in duobus illis locis, *Secundum homines in carne, & ſecundum Deum in ſpiritu,* totum illud: *qui vixerunt, vel, qui vixerant in hoc mundo:* & item verba illa, *iudicentur, & viuant,* quæ ſunt futuri temporis, poſita eſſe ait pro verbis præteriti temporis, *Iudicati ſiue condemnati ſint, & vixerint.*

90 Non abſimilis eſt interpretatio eorũdem Petri verborum apud Caietanum in Commentario eius Epiſtolæ. Caietanus Eſt, inquit ſenſus: vt iudicentur quidem ratione carnis, in qua vixerunt ſecundum homines, hoc eſt, ſecundum concupiſcentias humanas; viuant autem ratione ſpiritus quem habuerunt ſecundum Deum, hoc eſt conformem diuinæ voluntati. Ad hoc itaque euangelizauit Chriſtus, manifeſtando ſe apud inferos omnium eſſe iudicem, vt agnoſcerent impij ſe iudicandos ſiue condemnandos eſſe ab eo, quia humanam & carnalem vitam egerunt: ſimulq; iuſti agnoſcerent percepturos ſe vitam æternam, quod ſecundum ſpiritum & Deum vixerint. Itaq; Petrus reuelauit nobis cauſam cur apud inferos euãgelizare Chriſtus voluerit: videlicet, vt huiuſmodi euangelizatio pararet Chriſto iudicium mortuorum. Nam iudicium viuorum poſt primum eius aduentum, parat ei euangelizatio quæ fit in mundo per Apoſtolos & ſucceſſores; vt omnes habeant notitiam vnde iudicandi ſint. Sic Caietanus.

91 Secunda interpretatio eſt apud Auguſtinum in Epiſtola 99. qui per mortuos, Auguſti. intelligit mortuos peccatis ſecundum animam, ſiue infideles; quemadmodum cuidam Dominus dixit: *Dimitte mortuos vt ſepeliant mortuos ſuos,* & Paulus ad Thimo- Matth. 8. theum ſcribens; *Vidua,* inquit, *in delicijs viuens, mortua eſt.* 1.Tim. 5. Senſus igitur illorum verborum Petri ſecundum Auguſtinum hic eſt; prædicatum eſſe Euangeliũ impijs peccatoribus, vt cum crediderint, *iudicẽtur quidem ſecundum homines in carne;* hoc eſt, varijs tribulationibus ſecundum carnem vexentur, & condemnentur ab hominibus, eorum conuerſionem & fidem odio habentibus atque inſectantibus: *Viuant autem ſecundũ Deum in ſpiritu.* quia per eiuſmodi tribulationes, & vitã gloriamq; ſpiritus cõſequuntur. Tertia interpretatio ſic habet: Cognoſcimus Chriſtum fore iudicem mortuorum, quod Euangelium prædicatum ſit etiam ijs qui iam mortui ſunt ante Chriſti iudicium: vt & ſi humana opinione, morte carnis condemnati ſint priuſquã Dominus aduenerit, virtute tamen Euangelij quod in hac vita per fidem receperunt, viuant ſpiritu apud Deum, iterum ſumpturi carnem ſuam, cum Chriſtus ad iudicandum venerit. Sic Paulus prima ad corinth. 15. probat reſurrectionem mortuorum: *Si mortui,* inquit, *non reſurgunt: ergo qui dormierunt in Chriſto, perierunt.*

92 Quartam interpretationẽ minime poſthabendam ſuperioribus tribus cenſeo. Vocabulum illud, *mortuus* nonnunquam in ſacris litteris ſignificat eum qui proximus eſt morti, vel ex morbo, aliove caſu ſecundum leges morti adiudicatus. Sic apud Matthæum capite nono Iairus dixit filiam ſuam eſſe defunctam, quam Mar-

cus capi-

Luc. 8. eus capite quinto narrât fuiſſe In extremis,& Lucas ſcribit quod iam moriebatur.
Paulus item ſecundæ ad corinth. 11. ait ſe in mortibus fuiſſe frequenter, & primę
ad Corinth. 15. *Quotidie*, inquit, *morior* (quod mox declarans) *Periclitamur*, inquit
omni hora. Petrus igitur Chriſtum iudicaturum mortuos eo probat argumēto, quod
Euangelium quotidie prædicetur etiam his qui humano iudicio condemnati ſunt
morte: eo videlicet conſilio, vt licet ſecundum carnem moriantur, viuant tamen
apud Deum in anima propter fidem ſuiq; conuerſionem ad Chriſtum, quam in ex-
tremo habuerunt: niſi enim Chriſtus curam gereret animorum, nequaquam præ-
Locus Pauli. dicaretur Euangelium hominibus iam iam morituris. Similiter Paulus primæ ad
1. Cor. 15. Corinth. 15. ex morientium baptiſmo argumentatur futuram reſurrectionem
mortuorum: *Alioqui, ait, quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt. Vt
Epiphan.* *quid enim baptizantur pro illis?* Quem locum tractans Epiphanius in Hæreſi 28. Recte,
inquit, hoc Pauli dictum interpretantes dicunt vicinos morti, ſi fuerint in pieta-
tis doctrina inſtructi, ob hanc ſpem ante obitum ſacro lauacro dignos fieri: oſten-
dentes eum qui mortuus eſt, reſurrecturum aliquando; ideoq; in præſenti vita in-
digere remiſſione peccatorum. Sic Epiphanius.

QVARTA denique illa eſt ſentētia eiuſdem Petri prioris Epiſtolæ capite 93
tertio, in qua nimirū tota propemodum huius diſputationis moles cōſiſtit, *in quo,
& his qui in carcere erant ſpiritibus veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quādo ex-
pectabāt Dei patientiā in diebus Noe*. Indicat Petrus his verbis Chriſtū prædicaſſe apud
inferos his qui tempore Noe fuerant increduli, & perierant diluuio: eā vero præ-
dicatinem Chriſti vel temere ab eo ſuſceptam eſſe, vel prorſus inutiliter eſse fa-
ctam, cogitare, ne dum credere fas non eſt. Non eo inficias, locum hunc Petri eſ-
ſe obſcuriſſimum, quin etiam ſua ipſum obſcuritate fuiſse omni tempore apud Pa-
Fuſe tractatur locus primæ Petri cap. 3. tres apprime nobilitatum ac celebratum: Sed eum tamen locum nec aduerſari no-
bis, nec ijs auxiliari qui contra nos ſentiunt, ex duplici eius interpretatione quā
hoc loco ſubijciam, manifeſtum erit. Prior interpretatio eſt ſancti Auguſtini,
August. quam is fuſe tractat in Epiſtola 99. Exiſtimat Auguſtinus Petrum non loqui de
Chriſti deſcenſu ad inferos, nec de prædicatione eius apud inferos facta; ſed fi-
gurata locutione vtentem docere, tempus illud Noe quo diluuium eſt factum, il-
luſtrem prætuliſse ſimilitudinem atque imaginem temporis aduentus Chriſti, &
prædicationis legis Euangelicæ. Namq; illo tempore Chriſtus ſpiritu venit præ-
dicans illis hominibus: id eſt, per ſpirituales inſpirationes & reuelationes veniēs
in mentes ſeruorum ſuorum, vt Noe & aliorum, per illos prædicauit hominibus
Baruch. 3. illius temporis: In hoc autem tempore ipſemet Chriſtus in terris viſus & cum ho-
minibus conuerſatus, prædicauit mundo & per ſe & per ſuos diſcipulos. Tunc
prædicabatur venturum diluuium ad delendos omnes homines: poſt aduentum
Chriſti prædicari cœptum eſt ſupremum mundi incendium extremumque iudi-
cium, in quo omnes reprobi ſempiternis mancipandi ſunt ſupplicijs. Tunc plu-
rimi fuere increduli, ideoq; diluuio merſi & obruti interierunt, pauci autem per
arcam ſeruati ſunt: poſt aduentum autem Chriſti minor pars hominum credit
Euangelio, & per baptiſmum & fidem ſeruatur. Poſtremum, illo tempore prædi-
cabatur hominibus pœnitentia dum fabricabatur arca, vſque ad diluuij aduen-
tum: hoc autem tēpore prædicatur omnibus Euangelium, quo Chriſti Eccleſia
ædificatur in cunctis gentibus vſque ad conſummationem ſeculi.

Quid ſignificet vocabulum carceris. Nec inſolens videri debet vocabulum carceris hoc loco poſitum à Petro vel 94
pro corpore, quo animus velut carcere incluſus tenetur iuxta illud pſalmi 141.
Educ de carcere Deus animam meam. (quin Beda pro, carcere, legit, carne, quanquam
Beda. & noſtræ lectionis meminit) vel pro errorum & vitiorum miſeria qua vincti & ve-
lut captiui tenebantur infideles, Iſaias enim capite 42. & 49. vocationem Gentiū
enarrans, & ſtatum in quo verſabantur Gentes ante fidem acceptam, deſcribit
infideles tanquā vinculis aſtrictos, obtenebratos, vectibus ferreis & portis æreis
concluſos, ac teterrimo carcere coarctatos *Dedi te*, inquit cap. 42. *in fœdus populi, & in
lucem*

lucem Gentium, vt aperires oculos coecorum, & educeres de concluſione vinctum, & de domo carceris ſedentes in tenebris. Idem capite 49. *Dedi te in fœdus populi; vt ſuſcitares terram, & poſſideres hæreditates diſſipatas: Vt diceres his qui vincti ſunt, Exite: & ijs qui in tenebris reuelamini,*

95 Nec adeo durum & inuſitatum eſt in ſacris litteris (vt putauit Catharinus) hominem appellari ſpiritum; cum nonnunquam diuina Scriptura per Synedochen, vt nomen carnis & animæ, ita nomen ſpiritus vſurpet pro toto homine; velut in pſalmo 77. *Recordatus eſt quia caro ſunt, ſpiritus vadens & non rediens.* Quo genere locutionis etiam vulgus vtitur, homines macie confectos appellans ſpiritus; & de homine elegantis ingenij vulgari ſermone dici ſolet: *è vn gentil ſpirito* Hactenus fere ex Auguſtino. Cuius interpretatio non admodum videtur probabilis, tũ quod figurata potius & myſtica ſit, quàm inhærens ſententiæ verborum Petri, & vt vocant litteralis: tum quod excludat deſcenſum Chriſti ad inferos, cuius doctrinam & fidem hoc ex loco Petri plerique Patres præcipue colligere & probare ſolent. *Catharin.*

96 Alteram interpretationem, quod eam melius ad verborum B. Petri ſententiã quadret, ſimulq; amplectatur doctrinam Patrum qui ex hoc loco deſcenſum Chriſti in infernum confirmarunt, potiorem ceteris ac probabiliorem cenſeo. Secundum hanc igitur interpretationem, diſtinctè per partes illam ſancti Petri ſententiam explanabimus. *In quo.* Cyrillus libro De recta fide ad Theodoſium ſic exponit: Diuina virtute ac poteſtate vtens, etiam ſpiritibus qui erant in inferno apparuit. Refert enim hoc, *In quo.* ad illud paulo ſuperius: *Viuificatus autem ſpiritu.* id eſt, potentia diuinitatis. Oecumenius autem illud, *In quo.* vult idẽ valere atque, *Propter quod.* & eſſe cauſale: vt hæc oratio connectatur cum præcedente ad hunc modum: Quia Chriſtus pro iniuſtis mortuus eſt, non ſolum pro ijs qui poſt aduentum eius fuerunt, ſed pro his etiam qui aduentum ipſius præceſſerunt; ideo deſcendit in infernum, &c. Poſſet item illud, *In quo* referri ad ſpiritum, ſeu animam rationalem Chriſti, ſecundum quam ipſe deſcendit in infernum, depoſito interim corpore in ſepulcro: qua ſignificatione etiam illud quod præceſſerat. *Viuificatus ſpiritu.* poteſt accipi. Vt ſit hic ſenſus: Chriſtus in ſua paſſione mortuus eſt ſecundũ carnem; ſecundum ſpiritum verò, id eſt, animam viuus & immortalis permanſit. Nãq; in ſacris litteris viuificare, non ſemper ſignificat, ex mortuo viuum facere; ſed interdum idem valet atque, conſeruare in vita, vel ſeruare à morte. Sicut in 1. Regũ 27. ſcriptum eſt de Dauide: *Virum & mulierem non viuificabat.* id eſt, Neminem relinquebat viuum. Et hac ſignificatione perſæpe vſurpatur in pſalmis. *Cyrillus* *Oecumen.*

Et his qui in carcere erant. vocabulo carceris appoſitiſſime deſcribitur locus inferni: non ſemel autem in parabolis Euangelicis ſimilitudine & vocabulo carceris locus inferni deſignatur. *Spiritibus veniens prædicauit.* Spiritus appellat animas quæ in inferno detinebantur, ſiue bonorum, ſiue malorum. Alij legunt (Spiritu veniẽs) id eſt, ſecundum animam tantum deſcendens in infernum. Licet Auguſtinus Epiſtola 99. hoc (Spiritu veniens) interpretetur: Per ſpirituales reuelationes & inſpirationes veniens in mentes ſeruorum ſuorum, qui ante aduentum ipſius ſecũdum carnem, omni ætate verbi ſui præcones & volũtatis interpretes fuerunt. Nimirum Auguſtinus hæc Petri verba non de Chriſti ad inferos deſcenſu interpretatus eſt, ſed ea ratione quam paulo ſupra expoſui. *Auguſt.*

97 Illud verbum, *Prædicauit.* non ſignificat prædicationem Euangelij ad conuerſionem eorum qui in inferno erant, à Chriſto factam; ſed manifeſtationem ſui apud inferos, quod ipſe eſſet expectatus ille Meſſias & Saluator mundi, futuruſq; omnium iudex, cuique pro meritis eius, æterna vel præmia vel ſupplicia redditurus: vnde fidelibus & ſanctis, incredibilis conſolatio & lætitia; infidelibus autem atque improbis mœror & confuſio accidit. *Qui increduli fuerant aliquando,* Quidã hoc referunt ad iuſtos quos ex inferno Chriſtus eduxit; Eos autem incredulos dici, quoniam aliquando fuerant increduli nec obedientes Deo: vel quia omnes, ſaltem in Adamo, increduli & peccatores fuerant. Id quod Athanaſius innuit in *Athana.*

libro

Hierony. libro De Incarnatione Verbi: & Hieronymus ſuper illis verbis Zachariæ, capite nono: *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui &c.* ait Chriſtum ex inferno eduxiſſe eos qui peccatis Adæ, & inoliti erroris vinculis tenebantur.

Oecumen. Oecumenius vero ſic interpretatur; Chriſtum prædicaſſe omnibus qui erant in inferno ſpiritibus: plurimis, qui quidē increduli olim fuerant, in damnatione relictis; paucis autem ad ſalutem animæ, eorum videlicet qui in hac vita crediderāt, & bene vixerant: quemadmodum, exempli cauſa, in diebus Noe euenit, quo tempore innumeris diluuio pereuntibus quia increduli fuerant, pauci credentes per arcam ſeruati ſunt ex diluuio. Itaque illud de incredulis in diebus Noe, dictum eſt à B. Petro tanquam exempli cauſa: nam licet potuiſſet idem de alijs quamplurimis dici; illorum tamen præcipue meminit Petrus, quod illi propemodum innumerabiles, & in ipſa mundi origine fuerint; & quia tam illorum exitium quod eis accidit ex diluuio, quàm paucorum illorum hominum per arcam conſeruatio, res fuit maxime memorabilis & admirabilis, atque illuſtris quædam imago eorū quæ poſt Chriſti aduentum euenerunt. Patet igitur, illud de incredulis tempore Noe, nec otioſe dictum eſſe à Petro, nec tamen fauere opinioni eorum, qui putarunt eos per Chriſti deſcenſum ad inferos fuiſſe inferni pœnis liberatos.

Beda. *Hierony.* *Auguſt.* *Quando expectabant Dei patientiam.* Sic eſt nūc in libris Latinis. Beda tamē hoc loco, 98
& Hieronymus atque Auguſtinus locis ſupra poſitis hoc modo legerunt, *Quando expectabat Dei patientia.* ſcilicet illos peccatores ad pœnitentiam per centum annos dum fabricaretur arca. Verbum Græcū ἀπεξεδέχετο vtramque lectionem admittit, quia commune eſt, & tam paſſiue, quàm actiue legi poteſt, id eſt, expectabat, & expectabatur: & hoc poſterius recidit in noſtram lectionem, ſecundum quam hæc verba referuntur ad incredulos qui fuerunt tempore Noe; qui propterea non credebant ei denuncianti venturum diluuium, quia expectabant Dei patientiam, hoc eſt, Dei clementia & benignitate confiſi, putabant Deum patienter & clementer acturum cum peccatoribus, nec paſſurum vnquā vt vniuerſum hominum genus diluuio periret. Ecce igitur vera eſt & germana illius ſententiæ B. Petri interpretatio: ex qua tamē liquido cernitur hunc Petri locum nihil his ſuffragari, quorum in hac diſputatione ſententiam oppugnauimus.

Animaduerſio in Caietanū. Verùm facere non poſſum, vt tacitum prætercam quod Caietanus hæc Petri 99
verba explanans, ſcriptum reliquit. Ait enim (quod etiam ſupra ſub initium huius diſputationis commemorauimus) illos qui perierunt diluuio, non fuiſſe ſimpliciter incredulos ſed fuiſse tantum incredulos Noe, non autem Deo; quippe cum patientiam eius expectarent, credentes Deum pro infinita clementia ſua nunquam perditurum omne genus hominum. quam ob rem propter huius fiduciæ meritum putat eos placuiſſe Deo, & idoneos fuiſſe iudicatos, qui per Chriſti præſentiam & prædicationem ad æternam ſalutem adducerentur.

Sed quis non miretur, tantum Caietani ingenium non vidiſſe quàm hoc eſſet 100
abſurdum? Cum enim Noe Dei propheta eſſet, & nomine Dei, voluntatem & mādata eius hominibus ſui temporis enunciaret, quomodo illi non erant increduli *Luc. 10.* Deo, ſi Noe prophetæ Dei mandata eius exponenti non credebant? Nā quod Dominus diſcipulis ſuis dixit: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit:* etiam in *2. Par. 20.* Prophetas atq; omnes qui Dei nomine loquebantur, veriſſime dici poteſt: & verum eſt illud quod Iudæis dixit rex Ioſaphat: *Credite in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite prophetis eius & cuncta euenient proſpera.* & in libro Exodi ſcriptum eſt, *Exo. 14.* Iudæos viſis tot tātiſq; in Aegypto per Moſen à Deo factis miraculis credidiſſe Deo, & Moyſi ſeruo eius. Fiducia porrò diuinæ longanimitatis, ſi non, à peccatis hominē reuocans, inducat eum ad agendam pœnitentiam, inanis eſt, Deoq; diſplicet, nec ad condonationem vel excuſationem peccati valet, ſed magis ad condemnationem hominis proficit. Verum, huius diſputationis curſum, quaſi iam ſuam perductum ad metam, hoc loco terminemus.

BENEDI-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIORVM IN GENESIM

LIBER DECIMVS, QVI EST De Arca Noe.

HISTORIA MOSIS De Arca Noe.

Ex capite ſexto libri Geneſeos.

FAC tibi arcam de lignis leuigatis:manſiunculas in arca Verſ. 14.
facies,& bitumine linies intrinſecus & extrinſecus. Et ſic
facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo ar- 15
cæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cu-
bitorum altitudo illius: Feneſtram in arca facies, & in 16
cubito conſummabis ſummitatem eius: oſtium autem
arcæ pones ex latere, deorſum cœnacula, & triſtega facies in ea. 17

PRAEFATIO.

1 TRES ſunt res in ſacris litteris perquàm memorabiles & celebres, Dei non tantum iuſſu, verum etiam præſcriptione ac deſignatione ab hominibus effectæ: Moſaicum Tabernaculum, Salomonis Templũ;& Arca Noe. Sed hæc illis multas ob cauſas admirabilior & prædicabilior videri poſſit: primũ longinquitate temporis quo facta eſt; centũ enim annos in ea fabricanda cõſumptos eſſe creditur: Tũ magnitudine & capacitate; qua ſcilicet nihil adhuc ſimile poſt orbẽ cõditũ in aquis viſum eſt: Deinde vſu ac fine; is autem fuit, generalis terrarũ orbis diluuij effugiũ, & vniuerſi tã hominũ quã animaliũ generis conſeruatio perditiq; reparatio mũdi,

Quinque rebus Arca Noe mirabilior videtur Tabernaculo Moſis,& Salomonis Téplo.

& quaſi noua quædam renaſcentis origo: Adhæc multiplici rerum mirabilitate, quibus rebus arca illa ſupra quàm æſtimari queat, magnificata & nobilitata eſt; qualis fuit, exempli cauſa, animalium cuiuſque generis ad Arcam aduentus, ex omnibus terrarum oris, ea congregantibus ſanctis Angelis & ad Noe deducentibus; totque ferocium atque immitium ſæuorumque animalium tam facilis & placida per Noe in arcam introductio, atque inibi per vnum annum quietiſsima commoratio: Diuina item eius Arcæ gubernatio; namque illa non humana vi & arte, ſed Dei potentia, & Angelorum miniſterio per aquas mouebatur ac regebatur: Ad extremum, vbertate ac ſublimitate myſteriorum, de quibus myſterijs magna & mira à Patribus memoriæ prodita, in loco explicaturi ſumus. Ad explanandam igitur huius Arcæ hiſtoriam breuibus deſcriptam à Moſe, totum hunc decimum librum contulimus; eumque, quo dilucidius & enucleatius declararentur quæ docere inſtitueramus, duas in partes digeſſimus. Prius enim traditur hiſtorica, & vt vocant, litteralis eorum quæ de Arca ſcripſit Moſes, explanatio; poſterius vero apponitur earundem rerum myſtica, id eſt, allegorica & tropologica interpretatio. Ipſam porro, quæ de Arca eſt, diſputationem, tripartitam fecimus: namque primo loco diſputatur de materia Arcæ: ſecundo loco de magnitudine & capacitate; poſtremo de figura & partium eius diſtinctione ac diſpoſitione.

Verſ. 14. Fac tibi arcam de lignis leuigatis: manſiunculas in Arca facies, & bitumine linies intrinſecus & extrinſecus.

Chryſoſto. in Geneſim homil. 24. CONSIDERA, inquit Chryſoſtomus, dignationem Dei & ineffabilem miſericordiam quæ omnem rationem tranſcēdit; ſimulq; admirabilē eius erga Noe prouidentiā, imperantis Noe vt faceret ſibi arcam, ordinantiſque modum quo eſſet conſtruenda: atque ea re maxima illi conſolationem afferētis, dum ſpem ſalutis per arcæ conſtructionem oſtendit. Volebat quoque Deus illos qui grauiſſime peccauerant, per fabricationem arcę admoneri ſuorum ſcelerum, vt reſipiſcendo, imminentem indignationem & vindictam nequaquam experirentur: neque enim paruum illis tempus denuo conceſſum eſt ad agēdam pœnitentiam, quoad ſcilicet perfecta eſt arca; quo vitam corrigere potuiſset, niſi adeo ingrati & ſtupidi fuiſſent ad ſuorum flagitiorum emendationem. Veriſimile enim eſt, quicunque videbant Noe tantæ arcæ fabricationi inſiſtentem, eos cauſam extructionis ex ipſo ſciſcitatos, cognouiſſe diuinam indignationem; quapropter ſi voluiſſent, facile potuiſſent ad ſuorum peccatorum agnitionem venire. Verum hæc illis nullam vtilitatem attulerūt, non quia non potuerint reſipiſcere, ſed quia noluerunt. Hæc Chryſoſtomus.

Fac tibi arcam. Monente & docente Deo, intellexit Noe venturum diluuium, & quemadmodum eam cladem euitare poſſet. Quod igitur dixit Beroſus Annianus,

Contra Beroſum Annianum. Noe virum aſtrologiæ ſcientiſſimum ex aſtrorū inſpectione, & obſeruatione prouidiſſe venturum diluuium, nugæ ſunt Beroſianæ, aut potius figmentum Anniani. Nos enim libro duodecimo, manifeſtis rationibus oſtendemus, nec diluuium Noeticum ex naturalibus cauſis eſſe profectum, nec per aſtromantiæ ſcientiam prouideri potuiſſe. Indicat autē Moſes ſupradictis verbis materiam ex qua Deus arcam fieri voluit. Illud *fac*, non ſignificat fuiſſe à Deo imperatum Noe, vt ſolus ipſe, vel vt ſuis manibus arcam faceret, ſed vt ipſe cum alijs, quotquot ad id operis neceſſarij eſſent, eam faceret, vel vt fieri curaret per alios peritos eius operis faciendi artifices mercede à ſe conductos. Illud, *tibi*, denotat vſum arcæ; quaſi dicat, ad conſeruationem tui tuæque familiæ, quo diluuium quo ceteri mortales deleendi ſunt, ſaluus & incolumis effugias.

PRIMA DISPVTATIO.

Cur appellata fuerit arca, & non nauis.

3 VOCABVLVM illud Arcæ, formam operis demonſtrat. Sed cur appellata eſt Arca hebraice (Tebath) & non potius nauis? Nimirum ſimilior illa fuit arcæ, quam nauis, tum figura, tum vſu: namq; nauis ima parte reſtringitur & coanguſtatur, ſuprema vero parte aperta & ampla eſt: Arca vero Noe vtrinque, & ſuperne & inferne clauſa & lata erat: nã quia arcere debebat nõ modo inferiores aquas quibus ſupernatabat, ſed etiam ſuperiores è cœlo per quadraginta continuos dies incredibili copia & impetu præcipitatas: idcirco eam omni ex parte clauſam & bene munitam eſſe neceſſe fuit. Quo autem capax eſſet tot tantorumq; animalium quæ per vnum annum in ea commorari debebant; propterea oportuit eam vſquequaque latam eſſe. Præterea nauis habet figuram habilem idoneamque vſui cuius gratia eſt facta, vt ſcilicet remis & ventis arteque humana per aquas moueatur & regatur: illa vero arca Noe, non hominum, ſed Dei motione & rectione agebatur.

4 Audi Chryſoſtomum: An non inquit arcam hinc & illinc moueri & non ſubmergi à tanta aquarum vi, cum nullus eſſet gubernator, ſupernæ erat gratiæ? Nõ enim dicere potes quod fuerit ad modum nauis, vt arte quadam illius iter dirigi potuerit. Arca erat vndequaque clauſa & munita, & propter præceptum Conditoris non ſolum eam lædere non potuit aquarum impetus, ſed ſublimior illis facta, inhabitantes admodum ſecuros fecerit. Quando enim Deus operatur aliquid, noli humana ratione exquirere quæ fiunt: tranſcendunt enim mentem noſtram, & non poteſt humana cogitatio attingere, & comprehendere eorum quæ à Deo condita ſunt rationem. Proinde par eſt nos audientes quod Deus imperauit, obedire & credere ijs quæ ab illo dicuntur: nã cum cõditor ſit naturæ, omnia cõponit & trãſformat prout ſibi videtur. Sic Chryſoſtomus. Et Auguſtinus libro 15. De Ciuitate Dei, cap. 27. ait fabricatam eſſe arcam Noe non curuis, ſed rectis lineis longe lateque porrectam, quam nullus in mare mitteret conatus hominum, ſed vnda leuaret cum veniſſet, naturali ordine ponderum, quamque magis diuina prouidentia, quàm humana prudentia natantem gubernaret, ne incurreret alicubi naufragium. Hactenus ex Auguſtino. Habebat item illa vſum arcæ, quæ deſeruit abſcondẽdis & ſeruandis rebus: Vnde Varro dixit arcam latine dictam eſſe, quod à rebus quas in ſe cõditas & clauſas habet, fures arceat. Similiter etiam arca Noe, ab hominibus & animalibus quæ intra ſe continebat, & contegebat, diluuij aquas arcebat.

Chryſ. homil. 25. in Geneſim.

Auguſti.

Varro.

5 Ratem quoque illam, qua Deucalionem cum vxore Pyrrha diluuium euaſiſſe, fictum & proditum eſt à Poetis, reperio appellatam eſſe ab Ethnicis Arcam; haud dubie, vt alia multa illius Diluuij, ſic & hoc de Arca, Poetis ex Moſis hiſtoria mutuatis. Lucianus in Timone, ſeu Miſanthropo, de diluuio Deucalionis ſcribens, nauigium quo ille euaſit, appellat arculam, Græce κιβώτιον Tantum, inquit, momento temporis ſub Deucalione naufragium contigit, vt demerſis in profundo cunctis, vix vnica ſuperſtes arcula fuerit ad Lycoream appulſa. Adron Teius eandem vocat λάρνακα, id eſt, arcam. Et quoniam ea ad Parnaſſum montem appulſa eſt, propter eã cauſam auctore Stephano, is mons antiquitus Larnaſſus dicebatur, poſtea vero priori littera mutata, nominatus eſt Parnaſſus. Simili vocabulo eam ratem Deucalionis nominat Scholiaſtes Homeri ad hunc modum ſcribens: Iuppiter multam pluuiam è cælo effundens, multas partes Græciæ adeo inundauit, vt multi homines perirent, paucis exceptis qui in proximos montes confugerunt. Deucalion vero in Arca (ἐν τῇ λάρνακι) per mare nauigans, in nouem dies toti-

Ratis qua Deucalion fertur euaſiſſe diluuium, appellata eſt ab Ethnicis Arca.

Lucianus.

Adron Teius.

Stephanus lib. de Vrbibus.

Iliad. α

demque noctes Parnaſſum appulit: ibique pluuijs ceſſantibus arca egreſſus, Ioui
Phyxio ſacrificauit.

SECVNDA DISPVTATIO.

Ex quo genere lignorum constructa ſit Arca.

MOSES ait factam eſſe Arcam. *De lignis leuigatis.* Septuaginta Inter-
pretes habent: *Ex lignis quadratis.* Leuigata enim & quadrata ligna me
lius inter ſe aptantur & cohæreſcũt. Sed leuigatũ & quadratũ eſſe,
non denotat certum aliquod ligni genus; in quodlibet enim genus
ligni competit vt leuigari & quadrari poſſit. S. Hieronymus ait in 6
Hebræo legi. *Ex lignis bituminatis.* Verum Hebraice bitumen dicitur

Hierony. in Traditionib. Hebraicis in Geneſim. Auguſti. Exo. 25. Ambroſius lib. de Noe & Arca cap. 7. Plinius Oleaſter in Geneſim.

Copher; hoc autem loco eſt Gopher, vox nempe diuerſa, & diuerſæ ſignificatio-
nis. S. Auguſtinus Tractatu ſexto in Ioannem tradit inueniri in ſacra ſcriptura, ar-
cam Noe ex lignis imputribilibus eſſe fabricatam. Verum quod de Arca Moſis
ſcriptum eſt in Exodo, ad hanc Noe arcam accommodauit Auguſtinus: Certe
Ambroſius admonet hic ſimpliciter poni ligna, in Exodo autem, imputribilia.
Quidam interpretantur, ex tabulis buxeis. Sed Plinius libro 16. cap. 40. ſcribit bu
xum ſpiſſiſſima, & idcirco grauiſſima eſſe materia; quamobrem in aquis non fluita-
re. Oleaſter etſi dicit vocabulum, Gopher, ignotæ Hebræis eſſe ſignificationis;
coniecturam tamen facit ipſe, eo vocabulo ſignificari picem aut pinum: quæ pi-
cem fert. Namque infra capite 19. ponitur nomen; gophrith, quod eſt eiuſdem
radicis pro pice vel ſulphure, cum dicitur, pluiſſe à Domino ſuper Sodomam &
Gomorrham picem ſiue ſulphur, & ignem: eademque ſignificatione reperitur
apud Ezechielem cap. 39. & apud Eſaiam cap. 38. Licet autem ligna pinea, quod
facile corrumpantur aquis, propterea illi arcæ conſtruendæ minime idonea fuiſſe
videantur; attamen interiora pini firmiſſima eſſe & ab aquis inuicta. Sic Oleaſter.

Sed redeamus ad vocabulum, Gopher; hoc eſſe admodum obſcuræ & incertæ
ſignificationis, nec vſquam alias in ſcriptura poſitum, confitentur Hebræi: Auen
Eſra (qui Hebræorum interpretum primæ claſſis merito cenſeri debet) ait ſe exiſti 7

Auen, Eſra.

mare eo vocabulo ſignificatum eſſe genus quoddam ligni leue & fluitans in aquis
ab ipſis tamen impenetrabile & incorruptibile; ſibi tamen non liquere, cuius ſit
ſpeciei. Quocirca putarunt quidam eſſe abietem, vel laricem, quas arbores ſcri-
bit Plinius eſſe omnium altiſſimas & rectiſſimas, & ſuſtinendo in aquis ponderi va
lidiſſimas: renituntur enim, nec temere rumpuntur priuſque carie quam viribus

Plinius li. 16. c. 40. Deſcriptio Cypreſſi. Idem ibidem c. 33. Plin. cap. 40. eiuſdem libri.

deficiunt. Alij credunt fuiſſe Cypreſſum æternitate præſtantem: quam pulchre
ita deſcripſit Plinius; Natu moroſam, fructu ſuperuacuam, baccis toruam, folio
amaram, odore violentam, materie raram, vmbra minime gratioſam, Diti ſacram;
& ideo funebri ſigno ad domos poſitã. Multi exiſtimãt fuiſſe cedrum: nam & para-
phraſtes Chaldæus vertit hoc loco, *Ex lignis cedri.* Certe Plinius tradit, in Aegypto
& Syriæ reges, inopia abietis, cedro ad claſſes vti. Cedrus autem neque cariem
neque vetuſtatem ſentit, neque rimam fiſſuramque ſponte capit. Vticæ in tem-
plo Apollinis Numidicarum cedrorum trabes durabant Plinij ætate, ita vt poſi-
tæ fuerant prima eius vrbis origine, hoc eſt, annis mille centum octoginta octo.

Ego arbitror non vnum aliquod certum ligni genus toti arcæ conſtruendæ ap-
tum fuiſſe, ſed alia alijs partibus Arcæ fabricandis erant commodiora. Et inter
ipſas arbores magna eſt proceritatis craſſitudinis, roboris, leuitatis & diuturnita- 8
tis differentia. Itaque longiores maioriſque rigoris, baſi conueniebant præci-
pue: quæ temperatura erant leuiori, vſum tectis egregie præſtabant: aliæ conti-
gnationibus aſſamentiſque tabulatorum belle deſeruiebant: nonnullæ ad inteſti-
num opus paruaq; ſecamenta tractabili materia apprime accommodatæ erant.
Ergo vel Moſes illo vocabulo, Gopher, non vnam aliquam certam ligni ſpeciem
ſigni-

ſignificare voluit; vel ſi voluit, non ea ad vſum totius conſtructionis arcæ, ſed grandiorum firmiorumq; & principalium duntaxat eius partium pertinebat.

9 SED MIRETVR fortaſſe lector, qui potuerint reperiri & comparari trabes eius magnitudinis, quæ tantæ molis conſtruendæ arcæ ſufficerent? Verum facile deponet admirationem, ſi cogitet baſim & latera longitudinis Arcæ non eſſe facta ex ſingulis trabibus in longitudinem extenſis, quæque totam Arcæ longitudinem æquarent atque implerent, ſed ex multis trabibus inuicem coniunctis ſecundum longitudinem, quæ fulciebantur alijs trabibus in tranſuerſum ſecundum latitudinem Arcæ ſuppoſitis. Illud quoque admirationem demet, quod de longitudine quarundam arborum à probatis auctoribus memoriæ traditum eſt. Plinius affirmat, principatu Tiberij viſam Romæ trabem è larice longam pedes centum viginti, bipedali craſſitudine, totam æqualem: quo intelligebatur vix credibilis reliqua altitudo faſtigium ad cacumen æſtimantibus. In Cypro ſucciſa eſt cedrus ad vndeciremem Demetrij, centum triginta pedum longitudine, craſſitudine vero ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones ſingulis arboribus cauatis nauigare ſolitos, ita vt quædam earum etiam triginta homines ferrent, eodem loco auctor eſt Plinius. Idemq; libro 7. cap. 2. mira ſcribit de proceritate Indicarum arborum, dicens eas ſagittis ſuperari non poſſe.

De magnitudine lignorum e quibus conſtructa eſt Arca.

Plinius li. 16. ca. 40.

Plinius.

10 Laudatiſſima eſt in ſacris litteris altitudo cedrorum; itaque cum vult diuina ſcriptura exaggerare proceritatem alicuius rei, comparat eam cedrorum altitudini: vt videre licet apud Ezechielem capite 31. & Amos cap. 2. & Dauid pſalmo 91. incrementa virtutum & gloriæ iuſtorum hominum, comparat cum auctu & incremento cedrorum *Iuſtus*, inquit, *vt palma florebit, ſicut cedrus Libani multiplicabitur.* Hâc etiam ob cauſam eadem ſcriptura, appellat cedros Dei; videlicet propter excellentem eorum proceritatem: quanquam præter altitudinem, etiam cedri odor, vmbraq; & materiæ firmitas atque diuturnitas eximie commendantur.

Altitudo cedrorum.

11 Id verò quod ſequitur: *Manſiunculas in Arca facies:* Hebraice & Græce ſic legitur: *Nidos facies arcam.* quaſi tota arca futura eſſet velut nidus, id eſt, multis nidis referta. Ad ſimilitudinem autem nidorum auium, loca deſtinata habitationi animalium appellantur nidi. Pro multitudine vero & varietate animalium, ſeparatim ad eorum manſionem extruenda erant loca tum figura, tum capacitate diuerſa; & præter hæc, etiam cellæ conſtruendæ erant, vbi cibaria, quæ in vnum annum tam animalibus quam hominibus ſufficerent, condi & conſeruari poſſent. Appellauit autem manſiunculas, quia anguſta futura erant loca, videlicet quæ ſatis eſſent animalibus ad manendum, non autem ad late ſpatiandum, vel diſcurſandum.

Et bitumine linies intrinſecus & extrinſecus.

12 ITVMEN, inquit Rabanus, eſt feruentiſſimũ & violentiſſimum gluten; cuius hæc eſt virtus, vt ligna quæ eo lita fuerint, nec vermibus exedi, nec ſolis ardore, nec ventorum flatibus, nec aquarum poſſint violentia diſſolui. Verum de bitumine vberius atque luculentius in libro 35. cap. 15. diſputat Plinius, eius naturam, vires, vſuſque varios, etiam multiplex natale ſolum enarrans. Eſt ſane incorrupta vis bitumini, aquiſque contumax; ideoque ligna conſeruat ne combibant humorem noxium, neque patitur aerem penetrare, & tineas, teredinem, aliaque à lignis vitia prohibet: propter quæ diuturnitatem operibus maxime præſtat; ſed & virtus in eo eſt præcipua copulandi, præter ligna, etiam corpora: colligat enim vulnera, neruoſque conglutinat. Calcis quoque præbuit vſum Semiramidi reginæ, ita ferruminatis latere teſtaceo Babylonicis muris. Bitumen quod erat in lacu Aſphaltite Iudææ & Mare mortuum in ſacris litteris nominatur, ſingularem habuit admirationem: tantæ enim tenacitatis fuiſſe dicitur, vt quæcunque eo eſſent oblita, non alia re, quam ſuperfuſo muliebri ſanguine menſtruo diſſolui poſſent.

Rabanus.

Plinius.

Propter has itaque tam opportunas ſtructuræ Arcæ bituminis virtutes, præter lignorum frontes intus & extra, tota quoque látera iuncturarum dum inter ſe committerentur, denique totum opus inteſtinum credendum eſt fuiſſe bitumine oblitum: id quod non tantùm valuit ad coagmentationem, verum etiam ad centum annorum durationem ante diluuium, quod tempus fabricanda arca creditur exactum; *Ioſe. 1. lib. Antiqui.* poſt quod tempus etiam vſque ad Ioſephi tempora, quædam eius Arcæ reliquiæ perdurauerunt per annos amplius bis mille. Iubetur porrò arca tam extrinſecus quàm intrinſecus vngi bitumine: extrinſecus quidem, vt iuncturæ tabularum bene clauderentur aduerſus aquas tam circunfuſas, quàm ſuperfuſas arcæ; Intrinſecus autem, ne violẽtus aquæ impetus vel ſuperne præcipitantis, vel ad latera ipſius arcæ vehementer alliſæ, ſi exteriorem lituram abraderent, reſiſtente interiore litura intro ad arcam penetrare poſſet; vel ne magna humiditas exterior partem interiorem arcæ limoſam redderet. 13

TERTIA DISPVTATIO.

De magnitudine & capacitate Arcæ.

Verſu 15. Trecentorum cubitorum erit longitudo Arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius.

DECLARATVR his verbis magnitudo Arcæ ſecundum omnes eius dimenſiones, longitudinis, latitudinis & altitudinis: vnde, quanta fuerit eius Arcæ capacitas, licet intelligere. Erat igitur longitudo Arcæ ſexcupla ad latitudinem, vt 300. ad 50. decupla verò ad altitudinem ſicut 300. ad 30. qualis nempe proportio eſt inter dimenſiones humani corporis. Namq; longitudo corporis à vertice vſque ad plantas pedum, eſt ſexclupa ad latitudinem quæ eſt à latere dextro in ſiniſtrum per medium pectus: & eſt declupa ad eius altitudinem, quæ eſt linea recta metiens profunditatem pectoris iacentis hominis proni, vel ſupini. 14

Auguſti. Ac ne putentur hæc de meo ſenſu deprompta; beatum Auguſtinum huius ſentẽtiæ auctorẽ ducemq; ſecutus ſum, in libro. 15. de Ciuitate Dei, capite 26. hoc modo ſcribentem: Menſuræ ipſæ longitudinis, latitudinis & altitudinis Arcæ, ſignificant corpus humanum. Humani quippe corporis longitudo à vertice vſque ad veſtigia, ſexies tantum habet quantum latitudo quæ eſt ab vno latere ad alterum latus, & decies tantum quantum altitudo: cuius altitudinis menſura eſt à dorſo ad ventrem velut ſi iacentem hominem metiaris ſupinum, ſeu pronum, ſexies tantum longus eſt à capite ad pedes, quàm latus à dextra in ſiniſtram, & decies tantum quantum altus eſt à terra. Sic Auguſtinus, qui idem dicit libro 12. contrà Fauſtum cap. 14. Verum quia dimenſiones Arcæ Moſes definiuit cubitis, quo magnitudo & capacitas Arcæ intelligatur, de menſura cubiti dicendum eſt.

De menſura cubi: l. Multæ ſunt in vſu menſuræ ex humano corpore ductæ; veluti ſunt digitus, palmus, pes, cubitus vel cubitum, vlna, paſsus. Eſt autem Paſsus, ſpatium in quantum vtraque extenditur manus, inter longiſſimos vtriuſque manus digitos; & hæc eſt menſura humani corporis; par ei quæ eſt à vertice vſque ad veſtigia pedum. Conſtat autem Paſsus quatuor cubitis. Porro cubitus ſeu cubitum, interuallum eſt ab articulo medio brachij ſeu à flexu eius ad extremum vſque medium digitũ, *Iul. Pollux. Heſichius* ſeſquipedale, id eſt, vno pede ac dimidio conſtans. Vlna verò, auctore Polluce & Heſichio, idem eſt quod cubitum, quanquam Seruius ſuper illa verba Virgilij: 15

Seruius in Eclog. 3.

Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cœli ſpatium non amplius vlnas,

facit

faeit vlnam æqualem Paſſui. Apud Ouidium tamen in ſeptimo Metamorphoſeos, & Plinium libro 16. cap. 40. vlna ponitur pro toto membro continente brachium cubitum manumq; : ſed (quod ſupra diximus) habet communis hominum ſenſus & vſus. Pes autem conſtat quatuor palmis: Palmus verò quatuor digitis tranſuerſis: Ergo cubitum in communi vſu ſeſquipedale eſt, & ſex palmis conſtat. De his menſuris Vitruuius & alij; ſed omnium ſubtiliſſime ac diligentiſſime diſſeruit Agricola.

Ouidius. Plinius. Vitruuius Agricola.

16 Equidem non negauerim, haſce menſuras fuiſſe antiquitus maiores quàm nũc ſunt, ſicut ipſum quoque corpus humanum: quatenus verò hæ decreuerint, incertum eſt. Apud Hebræos duplex fuiſſe traditur genus cubiti, alterum vulgare & vſitatum, ſeſquipedale, vti definitum eſt; alterum, quod apud Ezechielem cap. 43. appellatur veriſſimum & perfectum cubitum, vulgari maius vno palmo; ob idque Palmicubitum à quibuſdam nominatum: à quo cubito proxime aberat Regium cubitum communi & vſitato maius tribus digitis; cuius in primo libro meminit Herodotus.

Herodotus.

17 Nominatur præterea in ſacris litteris cubitum virile, ſeu cubitũ virilis manus. Nam in tertio capite Deuteronomij de Og gigante rege Baſan ita ſcriptum eſt. *Solus Og rex Baſan reſtiterat de ſtirpe gigantum. Monſtratur lectus eius ferreus qui eſt in Rabbath filiorum Ammon, nouem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis, ad menſuram cubiti virilis manus.* (ſiue vt habent ſeptuaginta Interpretes, ad verbum ex Hebræo) *in cubito viri.* Dicitur autem cubitum virile quod eſt iuſtæ ac perfectæ menſuræ: tale enim eſt cubitum viri, id eſt, hominis ætate pariter atque ſtatura perfecti: nam cubitum pueri, aut homunculi alicuius longe minus eſt. Quanquam autem menſura cubiti ducta eſt ex brachio hominis, à cuius flexu ad extremum vſque digitum medium, quod extenſum eſt, appellatur cubitum: attamen quia pro varietate ſtaturæ hominum, variatur etiam magnitudo cubiti humani, menſuram autem, quæ ad res metiendas adhibetur, certam & æquabilem eſſe neceſſe eſt; propterea factum eſt, vt menſura cubiti ex ligno, metallo, aliave materia confecti, & ad magnitudinem cubiti virilis, id eſt, perfecti, accommodata, publice ſeruaretur, & ad res dimetiendas adhiberetur, ne fraus vlla ſubeſſe poſſet.

Locus Deuteronomij. cap. 3. Quid ſit cubitum virile ſecundũ ſcripturã.

18 Verum ſcire conuenit in illo Deuteronomij loco, pro eo quod nos habemus: *Ad menſuram cubiti virilis manus.* Paraphraſtem Chaldaicum ſic vertiſſe: *iuxta cubitum regis.* quod referendum eſſe quidam putant ad ipſum Og regem: vt ſignificetur, lectum eius non habuiſſe longitudinem & latitudinem vulgaris cubiti, ſed iuxta menſuram cubiti eiuſdem regis, qui vt cetero corpore, ſic etiam cubito reliquos homines excedebat. Et hoc ſecutus eſt auctor Cõplutenſis editionis; habet enim: *in cubito eiuſdem regis,* Quanquam non deſunt, qui cubitum regium dictum eſſe putent pro eo quod eſt, publicum; quemadmodum appellatur via regia, id eſt, publica: vt Moſes ſignificare voluerit cubitum publicum, qui ex decreto Regis ſeu Magiſtratus perfectam habet & inuariabilem cubiti menſuram.

19 Capacitas igitur totius Arcæ, quæ intra tres illas dimenſiones totum Arcæ vacuum continebat, detractis omnibus impedimentis columnarum, craſſitudinis etiam tabulatorum & aſſamentorum diſtinguentium nidos & apothecas, ratione geometrica cõcluditur fuiſſe quadringentorum quinquaginta mille cubitorũ: quæ magnitudo ad ea omnia capienda & continenda, quæ fuiſſe intra arcam narrat Moſes, abunde ſufficiebat. Etenim ſi longitudinem trecentorum cubitorum ratione geometrica multiplices in cubitos quinquaginta latitudinis, fiunt cubitorum quadratorum quindecim millia: Hanc ſummam rurſus multiplicãdo in triginta cubitos altitudinis, exiſtunt cubitorũ ſolidorũ quadringenta & quinquaginta millia: Et hoc eſt interius arcę vacuũ, eiuſq; capacitas. Quod ſi Moſes locutus ſit de cubitis non vulgaribus, ſed perfectis & veriſſimis, vt appellauit Ezechiel c. 43. qui palmo maiores ſunt vulgatis & vſitatis cubitis; longe maiorem fuiſſe magnitudinem Arcæ neceſſe eſt. Subducta enim ratione, addendo cuilibet cubitorum

Quanta fuerit capacitas Arcæ

vulgarium

vulgarium vnum palmum; reperiemus longitudinem Arcæ fuiſſe trecentorum quinquaginta cubitorum; latitudinem autem, quinquagintaocto cubitorum & duum palmorum; altitudinem verò triginta quinque cubitorum.

Auguſti. Illud porrò animaduertendum eſt quod meminit B. Auguſt. lib. 15. de ciuitate 20
Dei, cap. 27. longitudinem & latitudinem Arcæ toties eſſe multiplicatam, quoties multiplicata ſunt tecta ſeu tabulata, quæ ad diuerſas habitationes facta ſunt in Arca: & quia hæc ſecundum Auguſtinum triplicata ſunt ideo dixit ipſe, quantum ad habitationem, fuiſſe arcam longitudinis nongentorum cubitorum, latitudinis centum quinquaginta, altitudinis nonaginta. Verùm in altitudine ſecus eſt atque in longitudine & latitudine: altitudo enim propter multiplicationem contignationum non multiplicatur, ſed contra potius diminuitur & abſumitur.

QVARTA DISPVTATIO.

In qua examinatur noua quædam opinio de menſura ſacri cubiti.

CVM librum hunc typis eſſem mandaturus, accepi quendam ſolertis ingenij virum, & in ſacris litteris bene doctum comperiſſe duplex genus cubiti fuiſſe quondam in vſu apud Hebræos, & in ſacra ſcriptura non obſcure ſignificari, alterum vulgare, de quo nos paulo ſupra diſſeruimus; alterũ quod appellat ſacrũ multò quàm vulgare cubitũ eſt, maius. Siquidẽ vulgare cubitũ cõtinet vigintiquatuor digitos; hoc ſacrum quadraginta duos: illud ſex palmos, hoc decem palmos & dimidiũ palmi: illud ſeſquipedem, hoc duos pedes & dimidium atq; inſuper octauam partem pedis: illud deniq; duos palmos romanos, hoc tres palmos romanos ſuperq; dimidiũ fere palmum. Ergo ſacrũ cubitum continebat vulgare, ac præterea dimidium eius, & dimidium dimidij. Auctor porrò huius ſententiæ arbitratur huiuſmodi cubito ſacro vſam eſſe diuinam ſcripturam in deſcribenda fabrica Arcæ Noe, Tabernaculi Moſis, & Templi Salomonis. 21

Quod autem cubitum ſacrum conſtaret ea menſura quam diximus, probat il- 22
le ex iis quæ ſcripta ſunt de Mari æneo quod erat in templo Salomonis. Traditur enim lib. ſecundo Paralipomenon, cap. 4. Salomonem feciſſe mare æneum decẽ cubitorum à labio vſque ad labium, rotundum per circuitum, altitudine quinque cubitorum, cuius circumferentia erat triginta cubitorum: capiebat autem tria millia batos, ſiue metretas. Ex hoc loco, mathematica ratione argumentatur ille, cubita circumferentiæ illius maris ænei non fuiſſe vulgaria ſed ſacra, eius ſcilicet menſuræ quam paulo ante expoſuimus. Ego totam eius viri argumentationem, quanta maxima fieri potuit breuitate comprehenſam, hic ſubieci.

AMPHORA romana ſiue Quadrantal, eſt vas cubicum, cuius longitudo, 23
latitudo & altitudo eſt pes romanus; eſt autem pes romanus, menſura continens palmos quattuor ſiue digitos ſexdecim, vel vncias duodecim, ſiue quod idem eſt, palmum romanum, & tertiam inſuper eius partem, ita vt proportio pedis ad palmum ſit ſeſquitertia. Iam verò Amphora hæc capit duas vrnas vel tres modios ſiue ſextarios 48. Metreta verò (quæ & Amphora attica dicitur) continet amphoram vnam & ſemis, hoc eſt tres vrnas ſeu ſextarios 72. quare proportio metretæ ad amphoram romanam eſt ſeſquialtera. Quod ſi conſtituatur tertia quædam menſura continens metretam vnam cum dimidia; habebit hæc ad metretam proportionem ſeſquialteram; ad Amphoram verò proportionem duplam ſeſquiquartam, nimirum 9. ad 4. vt apparet in his tribus terminis 9. 6. 4. in quibus continuatę ſunt duæ proportiones ſeſquialteræ, vna tertiæ illius menſuræ continentis metretam & ſemis, quæ eſt 9. ad 6. altera metretæ ad amphoram, nimirum 6. ad 4.

His

His poſitis, quoniam Mare æneum rotundum in circuitu, formamq; habens hemiſphærij, diametrum habebat. 10. cubitorũ, altitudinem cub. 5. gyrum denique 30. cubit. hinc fit, vt ſi multiplicemus ſemicircumferentiam. 15. cub. in ſemidiametrum cub. 5. efficiamus aream circuli maximi, hoc eſt, orificium maris cubitorum quadratorum 75. & rurſus ſi hunc circulum maximum 75. cub. quadratorum in tertiam partem diametri, hoc eſt, in cubitos $3\frac{1}{3}$. hoc eſt, tres & vnã tertiam cubiti partem multiplicemus, inueniemus ſoliditatem hemiſphærij continere 250. cubitos cubicos, ſiue ſolidos: qui quidem 250. cubiti ſolidi æquales ſunt 4500. amphoris vel 3000. metretis (tot enim Mare æneũ capiebat) ſiue 2000. menſuris, quarum ſingulas continere diximus metretam & ſemis. Quare ſi 2000. menſurarum huiuſmodi quæ 3000. metretis æquales ſunt diuidantur per, 250. cubitos ſolidos; deprehendemus vnum cubitum ſolidum continere, 8. menſuras huiuſmodi cubicas, quæ 12. metretis æquantur. Quare ſi ſingula latera cubiti ſolidi bifariam ſecentur, & per ſectiones oppoſitas plana ducantur, ſecabitur cubus ſolidus in octo cubos æquales, quorum quilibet æqualis erit menſuræ cubicæ quæ metretam & ſemis capit. Atque ita habemus, ſi menſura hæc continens metretam vnam & dimidiam cubicetur, latus huius cubi eſſe dimidium cubiti, cuius mentio fit in deſcriptione ænei Maris. Si ergo cognouerimus magnitudinem lateris huius cubi qui octaua pars eſt cubiti ſolidi reſpectu pedis Romani nobis cogniti, eaque magnitudo duplicetur, notus fiet cubitus ſacer, reſpectu eiuſdem pedis Romani. Id autem in hunc modum indagandum eſt.

Dictum eſt ſupra menſuram eam cubicam quæ continet metretam & ſemis, eſtq; cubiti ſolidi octaua pars, ad Quadrantal ſiue ad Amphoram proportionem habere eandem quam 9. ad. 4. conſequenterq; amphoram ad cubum huiuſmodi eam habere proportionem quam 4. ad. 9. Igitur ſi inter pedem romanum & lineam rectam, quæ ad pedem romanum habeat eam proportionem quam 9. ad 4. qualis eſt quæ pedem bis continet & quartam inſuper eius partem, inueniantur duæ mediæ proportionales, erit linea inuenta quæ pedi romano proxima eſt, latus cubi qui octaua pars eſt cubiti ſolidi. Et quoniam, vt ſupra dictum eſt, latus huiuſmodi cubi eſt dimidium cubiti ſacri: perſpicuum eſt ſi latus illud duplicetur, totam longitudinẽ cubiti prodire qui continebit pedes $2\frac{10}{17}$. id eſt duos & decẽ decimas ſeptimas, hoc eſt, tres romanos palmos & ſemis paulo minus.

Conſtat ergo, ſi conſtituatur vas cubicum continens duas amphoras & quartã inſuper amphoræ partem ſiue metretam & ſemis, eius latus duplicatum æquale exiſtere cubito ſacro quem inquirebamus. Et quoniam longitudo Arcæ 300. cubitorum erat, latitudo 50. altitudo 30. ſi ratione geometrica 300. cubitos longitud. multiplices in 50. latitudinis, efficientur cubitorum quadratorum quindecim millia. hos rurſus multiplicando in 30. cubitos altitudinis, exiſtent quadringẽta quinquaginta millia cubitorum ſolidorum, & hæc erat capacitas Arcæ. Si autem cubitus ſacer maior erat quàm vulgaris, vno palmo romano & fere dimidio, ſi huiuſmodi cubitis conſtabant dimenſiones Arcæ, longitudo eius 300. tantum cubitorum, contineret cubitos vulgares 525. Latitudo 50. cub. haberet ex communibus cubitos $87\frac{1}{2}$. id eſt, octuaginta ſeptem cum dimidio, altitudo deniq; 30. cubitorũ, eſſet cubitorum cõmunium, $52\frac{1}{2}$. id eſt, quinquaginta duorũ cũ ſemiſſe, quod ſi multiplicentur 525. cubiti longit. per 87.$\frac{1}{2}$. ideſt octuaginta ſeptẽ cum dimidio. latitud. efficientur cubitorum communium quadratorum $45937\frac{1}{2}$. id eſt quadragintaquinque millia nongenta triginta ſeptem cũ ſemiſſe, quos ſi rurſus ducas per $52\frac{1}{2}$. id eſt per quinquaginta duos cubitos cũ ſemiſſe, altitud. habebis cubitorũ ſolidorum communiũ in vniuerſum $2411718\frac{3}{4}$. id eſt, duo millenarũ millia quadringenta & vndecim millia ſeptingenta decem & octo cũ tribus quartis. Atque hæc erat capacitas Arcæ ſecundum cubitos vulgares & communes.

24 VERVM cur mihi huius opinionis & nouitas & fides ſuſpecta videatur, dicam vt po- Auctoris ſententia.

vt potero breuiſſime. Omnino fundamentum quo hæc ſententia maxime nititur, debile admodum & fragile videtur. Etenim ponit quaſi certiſſimum, illud Mare æneum, quod ſacra ſcriptura appellat rotundum, & Ioſephus hemiſphœricum nominat, fuiſſe rotundum perfectiſſime, id eſt, ſecundum exactam mathematicæ rotunditatis rationem: quod tamen nec probatur ab iſtis, nec facile vt opinor, probari poteſt. Quin contra credibilius fit, diuinam ſcripturam & alibi cum de rerum figuris ſermonem habet, & illo ipſo in loco vbi de rotunditate illius Maris agit, loqui de iſtiuſmodi rebus non ſecundum limatiſſimam & abſolutiſſimam illam mathematicæ ſubtilitatis rationem, ſed ſecundum vulgarem vſum ſenſumq; communemq; hominum loquendi conſuetudinem. Nam quod ad figuram rotundam propius quam ad aliam quamlibet accedit, parumq; à rotunditate deficit, nec talis defectus iudicio ſenſuum facile deprehenditur, id populari exiſtimatione rotundum cenſetur & appellatur. Incertum eſt igitur an illud Mare dictum ſit rotundum mathematice, an potius populariter. quod ſi non fuit mathematice rotundum, cum non liqueat quantum à mathematica rotunditate defecerit, ratio quæ ſuper mathematica perfectaq; eius rotunditate ab iſtis conficitur, nec firmã habere vim, nec fidem poteſt certam facere.

25 Deinde aiunt probatores huius opinionis (iam enim, vt audio, ſectatores habere cœpit) hoc genus cubiti ſacri nec ſemel nec obſcure in ſacris libris ſignificari. Aſt ego, vt ingenue confitear, ſi ita eſt, inſcitiam meam, nulla videre adhuc potui in diuinis litteris veſtigia, quibus eiuſmodi cubitum indagari, nedum reperiri queat. Adferunt iſti neſcio quid ex ſecundo libro Paralipomenon, cap. 3. vbi ſcriptum eſt longitudinem templi fuiſſe ſexaginta cubitos in prima menſura. Putant iſti illis verbis *In prima menſura* ſuum hoc ſacrum cubitum ſignificari. Verum id refellitur dupliciter. Etenim illud *In menſura prima* non refertur ad cubitum, ſed ſignificat, in prima dimenſione & deſcriptione fundamentorum templi, non fuiſſe ſeparatim deſignatum oraculum ſiue ſanctuarium, & ſeorſim ipſum templum, ſed indiſcrete dimenſa eſſe fundamenta vtriuſque longitudinis ſexaginta cubitorum; deinde verò ſeparatim & proprie ex illis ſexaginta cubitis, viginti deſtinata & aſſignata ſunt ſanctuario, quadraginta vero ei quod appellatur templum. Et hæc interpretatio, quæ cum ſententiæ verborum inhæreat fit admodũ probabilis, nihil plane adiuuat iſtorum opinionem.

Locus 2. libri Paralipomenon. cap. 3.

Verum eſto; ſignificetur illis verbis *In menſura prima* cubitum iſtud ſacrum. Sed vnde probant iſti cubitum illud primæ menſuræ, fuiſſe tantum quantum ipſi faciunt? Quin potius cubitum primę menſuræ non aliud ſignificat quàm cubitum iuſtæ, exactæ, nec variabilis menſuræ, quales erant menſuræ & pondera ſanctuarij, ad quarum rationem exigebantur & explorabantur menſuræ vulgares, vt ſi qua ſubeſſet eis fraus, ex illarum comparatione deprehendi poſſet. Atque harũ menſurarum & ponderum ſanctuarij crebra eſt mentio in libris Moſaicis, vt Exo. 30, & 38. Leuit. vlt. & Num. 18.

26 Sed illud meo iudicio conuincere videtur falſam eſſe iſtam opinionem, quod Ezechiel cap. 43. definiens menſuram cubiti ſacri, cuius nempe vſus erat in tẽplo, & quod ibi nominauit B. Hieronymus cubitum veriſſimum, & Septuaginta Interpretes cubitum perfectum, facit illud maius communi & vulgari vno duntaxat palmo, id eſt, quattuor digitis; loquitur enim de palmo minori ſeu mathematico, non de maiori, ſeu vt vocant romano, qui eſt quadruplo maior. Quapropter eo loco à ſeptuaginta interpretibus appellatur παλαιστῆ, quo nomine ſignificatur palmus minor: & Hieronymus in Commentario eius loci interpretans nomen palmi, ait eſſe ſextam partem cubiti. Ergo ſecundum Ezechielem, cubitum ſacrum erat vulgari maius tantùm vno palmo ſeu quattuor digitis. At ſecundum iſtos, quattuor palmis & dimidio ſiue digitis decem & octo maius erat: non igitur iſtorum ſententia cum Ezechielis doctrina conſentit. Hæc ad præſens diſputare breuiter volui de ſupradicta opinione: quæ ſi nihilominus tamen cuipiam ſatis

Locus Ezechielis cap. 43.

firma

firma & probabilis, noſtra vero eius confutatio inefficax videbitur, eam ille ſe-
quatur licet, me non repugnante. Ego mei muneris eſſe duxi, opinionem nouam,
receptæq; omnibus ad hanc vſque diem ſententiæ vel aduerſam vel certe diuer-
ſam, & cum doctrina ſacrarum litterarum (vt mihi videtur) minime conſentien-
tem, nec ſilentio, nec ſine aliquo examine præterire. De reliquo, totius diſce-
ptationis huius arbitrium & iudicium erudito lectori permitto.

QVINTA DISPVTATIO.

An Moſes locutus ſit de cubitis geometricis, vt ſenſit Origenes quorum vnusquilibet ſex vulgarium cubitorum menſuram contineat.

27 QVONIAM magnitudo Arcæ quam deſcripſit Moſes, viſa multis
eſt parua nimis & anguſta, tot tantorumque animaliũ cunctis gene-
ribus, præterq; cibarijs eorum capiendis atq; conſeruandis; propte-
rea quidam cõmenti ſunt genus quoddã cubitorum geometricorũ
lõge maius vulgatis & vſitatis cubitis: vt hoc genere cubitorũ con-
ſtãs magnitudo arcæ, proculdubio ampliſſima fuiſſe videatur, atq;
omniũ rerum quę in ea fuerunt, capaciſſima. Origenes igitur ex traditione maiorũ *Origenes.*
cõfirmat, Moſen hoc loco, deſcribẽdo magnitudinẽ arcę, vſũ eſſe cubitis geome-
tricis, vt quẽ omni ſapientia Aegyptiorum apud quos maximo in pretio & honore
geometria erat, eruditũ fuiſſe teſtatus ſit B. Stephanus. Vnum autem cubitum geo- *Act.7.*
metricum cenſet Origenes ſex cubita vſitata continere, & nouem pedibus defini-
ri. Sententiam Origenis ad hunc modum refert Auguſtinus libro 15. De Ciuitate *Auguſti.*
Dei, cap. vltimo: Si autem cogitemus, inquit, quod Origenes non ineleganter
aſtruxit, Moſen, ſcilicet hominem eruditum, ſicut ſcriptum eſt, omni ſapiẽtia Ae-
gyptiorum qui geometriam dilexerunt, geometrica cubita ſignificare potuiſſe,
vbi vnum quantum ſex noſtra valere aſſeuerant: quis non videat quantum rerum
capere potuerit illa magnitudo? Sic Auguſt. Quo licet intelligere, apud Hugo- *Hugo San-*
nem ſancti Victoris in Annotationibus in Geneſim mendoſe legi hoc loco, cubi- *cti Victo-*
tum geometricum conſtare nouem cubitis, cum tantum contineret ſecundum Ori *ris.*
genem ſex cubita. Vel igitur pro, nouem, reponi debet; ſex; vel pro cubitis, legi
debet, pedibus: reuera enim cubitum geometricum, ſi continebat ſex cubita vul-
garia, conſequens erat vt contineret nouem pedes, cum vulgare cubitum ſit ſeſ-
quipedale.

Sed gratum fortaſſe lectori fuerit ipſa Origenis verba hoc loco legere. Secun-
da igitur homilia in ſextum caput Geneſeos in hanc ſententiam ſcribit Orige-
nes: Apelles, inquit, diſcipulus Marcionis, ſed alterius hæreſeos inuentor, aduer-
ſus ſtructuram arcæ diſputat, probare volens ſcripta Moſis nihil habere diuinæ
ſapientiæ, nec eſſe à Spiritu ſancto profecta. Diſputat autem nullo modo fieri po-
tuiſſe vt tam breue ſpatium arcæ tot animalium genera, eorumq; cibos qui per to-
tum annum ſufficerent, capere potuerit. Cum enim bina & bina ex immundis ani- *Gen.7.*
malibus, hoc eſt, bini maſculi & binæ feminæ, ex mundis verò ſeptena & ſeptena
in arcam dicantur inducta, quomodo fieri potuit vt ſpatium illud arcę deſcriptum
à Moſe vel quatuor tantum elephantos capere potuiſſet? Et poſtquam per ſingu-
las ſpecies hoc modo refragatur, concludit his verbis: Conſtat ergo, inquit, fi-
ctam eſſe fabulam; quod ſi eſt, conſtat à Deo non eſſe hanc ſcripturã. Sic Apelles.

Sed ad hæc nos, inquit Origenes, quæ à prudentibus viris, & Hebraicarum tra-
ditionum gnaris, atque veteribus magiſtris didicimus, ad auditorum notitiam
deferemus. Aiebant ergo maiores, quod Moſes, qui, vt ſcriptura teſtatur, omni ſa- *Act.7.*
pientia Aegyptiorum fuerat eruditus, ſecundum artem geometricam quam præ-

cipue Aegyptij callent, cubitorum numerum hoc loco poſuit. Apud Geometras
enim ſecundum eam rationem quæ apud eos virtus vocatur, ex ſolido & quadra-
to, vel in ſex cubitos vnus deputatur, ſi generaliter; vel in trecentos, ſi minutatim
deducatur: quæ vtique ratio ſi obſeruatur in huius Arcæ menſura inuenientur &
longitudinis & latitudinis tanta ſpatia, quæ verè totius mundi reparandi germi-
na, & vniuerſorum animalium rediuiua ſeminaria capere potuerint. Sic eo loco
Origenes.

Origenes.

Idem libro quarto contra Celſum diſputat, ampliſſimam fuiſſe arcam illã Noe,
magnæq; vrbi ſimilem, vtpote cuius baſis longitudine fuerit nonaginta mille cu-
bitorum, latitudine autem viginti quinque mille. Et hæc quidem ab Origene. Sed
ego me nec horum extremorum verborũ, nec illorum ſuperiorum de multiplicatio-
ne cubiti vel in ſex vel in trecentos ſecundum virtutem geometricam, ingenue fa
teor ſententiam aſſequi: cumque conſultiſſimos atque doctiſſimos Geometriæ vi-
ros ea de re conſuluiſſem; illi ſupradictis verbis Origenis diu multumq; conſide-
ratis, denique reſponderunt, ſe, quid Origenes intelligere potuerit & verbis illis
ſignificare voluerit, nequaquam intelligere: vt me quidem minus pudeat, neſci-
re quod neſciam, confiteri.

Io. Buteo.

Non me fugit quid Ioannes Buteo de hac Origenis opinione ſenſerit & in ſcri- 28
ptis reliquerit: Sic enim Origenis verba interpretatur, vt ea reuocans & accom-
modans ad cubicationem geometricam, contendat rectam eſſe Origenis ſenten-
tiam & rationibus ac placitis geometricis maxime congruentem: Cuius viri bre-
uem ſuper ea re diſputationem viſum eſt hoc loco cognoſcendam lectori & con-
ſiderandam proponere. Sic igitur ille ait in eo libello quem edidit de Arca Noe;
Videndum qua nam diſcretione ſenſus dictum Origenis ſtare poſſit. Iam in præ-
cedentibus oſtendi, arcæ ſolidum continere cubitales cubos quatercentum quin-
quaginta millia. Planum eſt inſuper, arcæ longitudinem fuiſſe ſexcuplam ſuæ la-
titudinis. Baſis igitur arcæ in ſex æqualia quadrata diuidi poteſt, quorum commu-
ne latus eſt cubitorum quinquaginta; quod in ſe multiplicando, facies cubitos
quadratos duo millia quingentos. Id erit Embadon vnius ſex quadratorum in ba-
ſi. Rurſus multiplicando cubitos quadrati duo millia quingentos in triginta cubi-
tos altitudinis arcæ, fient ſeptuaginta quinque millia cubitalium cubitorum: quæ
eſt ſexta pars corporis arcæ. Ergo, vt ait Origenes, vnuſquiſque talium cubitorum
deputatur in ſex, quoniam ſexies ſeptuaginta quinque millia cubitalium cubito-
rum, ſummam quatercentum quinquaginta millia conſtituunt: quæ eſt arcæ capaci
tas eadem, quam per meum ante calculum inueni.

Exponitur & excutitur interpretatio ſententiæ Origenis de cubitis Geometricis quam tradidit Io. Buteo.

Alteram quoque dicti Origenis partem, vnum ſcilicet cubitum in trecentos de- 29
putari, ſic oſtendo. Accipe alterutrum ex minoribus arcæ planis, cuius vnum la-
tus eſt cubitorum triginta, alterũ vero quinquaginta: hæc inter ſe duo latera mul-
tiplicata, cubita quadrata mille quingenta producunt: quem numerum multipli-
cans iterũ in tertiã arcæ dimenſionem trecentorũ cubitorũ, ex vnoquoq; minuta-
tim cubito quadrato trecentos ſolidos efficies, & in ſummam quatercentum quin
quaginta millia: Id autem eſt ſolidum arcæ ſicut prius, quod erat demonſtrandum.
Et ita ſecundum rationem geometricam ex ſolido & quadrato verum habet Ori-
genis dictum vtroque modo. Non autem quod cubitus geometricus tantum va-
leat, quãtum ſex noſtra cubita valent vt aſſerit Auguſtinus, nec cubito geometri-
co, ſed cubicatione geometrica quæſtionem ſoluit Origenes: cum nõ cubitos Geo
metra ſed cubicationẽ habeat ſeorſum ab vſu communi. Illud tamen aduertendũ,
eſſe vitioſũ maxime, quod res per ſe difficilis, inſuper ænigmate affectato verborũ
ſic ab Origene obſcuratur, vt diuinare magis oporteat quàm interpretari. Planum
enim fuiſſet ſi dixiſſet, numeros cubitorũ in deſcriptione Arcæ poſitos rationibus
geometricis inueniri efficere in corpus capacitatem arcæ quatercentum quin-
quaginta millium cubitorum. Hactenus verba fuere Buteonis.

SED fac ita eſſe vt vult Buteo: nihilo tamen maior & capacior per iſtiuſmodi 30

cubita

cubita geometrica exiſtit arca, quam ſi vulgaribus cubitis eiuſdem arcæ magnitudo definiatur:& hoc fatetur ipſemet Buteo. At enim Origenes aduerſus calumniantes paruitatem eius arcæ demonſtrare & probare voluit, quia Moſes in deſcribendo magnitudinem arcæ, non vulgaribus ſed geometricis cubitis vſus ſit, eo fieri vt lõge maior exiſtetit arca quam ea, metientibus magnitudinem eius vulgaribus & vſitatis cubitis fuiſſe videatur. Omnes etiam ſcriptores eccleſiaſtici qui ſecuti ſunt Origenem multo ampliorem euadere arcam, ſi cubitis geometricis magnitudo eius æſtimetur, & ſenſerunt ipſi, idemque ſenſiſſe Origenem ſcriptis ſuis confirmauerunt. Et vero ſi æqualis magnitudinis & capacitatis fuiſſet arca ſiue geometricis ſiue vulgaribus cubitis dimenſiones eius definiamus, quorſum, obſecro, quæſtionem de magnitudine arcæ à communibus cubitis, quorum apud omnes manifeſta cognitio & frequens vſus eſt, traduxiſſet Origenes ad cubita geometrica ſiue ad cubicationem geometricam vt cenſet Buteo, rem ſcilicet valde abſtruſam & obſcuram & perpaucis cognitam?

Illud præterea miror, cur Buteo alterum illud dictum Origenis quod eſt libro quarto contra Celſum, paulo ſupra à nobis poſitum, affirmantis baſim arcæ fuiſſe longam nonaginta mille cubitis, latam vero vigintiquinque mille, Cur, inquam, hoc Buteo non itidem ſuſceperit interpretandum, cum vel falſum ſit, vel ſi verum eſt, obſcuriſſimum habeat intellectum, & perdifficilem explicatum. An forte eum locum Origenis Buteo non legerat? An eum quidem locum legerat, ſed quia nullam eorum verborum ſatis commodam reperit interpretationem, prudenter ſcilicet, intactum tacitumq; præterire maluit, quam attingere quod expedire non poſſet? Apud Hugonem libro primo eorum quatuor, quos de Myſtico intellectu Arcæ Noe ſcripſit, in capite tertio memini legere neſcio quid ad huius dicti & ſententiæ Origenis intelligentiam pertinens.

31 Sed vtcunque res habeat; illam certe opinionem tam multis probatam de cubitis geometricis quorum quilibet tantum valeat quantum ſex de vulgatis cubitis, in deſcribendo Arcæ magnitudinem locutum fuiſſe Moſem, tanquam nec rationi, nec diuinæ ſcripturæ conuenientem, ſed plane improbabilem, licet his argumentis confutare. Principio, menſura iſta quam deſcribit Origenes cubiti geometrici, nec apud ipſos Geometras, nec in vlla diſciplina, nec apud aliquos artifices, nec denique apud gentes aliquas in vſu eſt aut fuit vnquam: non igitur de tali cubito locutum eſſe Moſen credendum eſt. Deinde Moſes de ijs cubitis locutus eſt in deſcribẽda magnitudine arcæ, de quibus loquitur in alijs ſuis libris, & quorum frequens in ceteris diuinarum litterarum monimentis fit mentio; nam ſi hoc loco de alijs cubitis eſſet locutus, proculdubio ad præcidendam ambiguitatis & obſcuritatis occaſionem indicaſſet Moſes variam cubiti ſignificationem qua hic vſus eſſet: ſed omnibus alijs locis ſuorum ſcriptorum Moſes loquitur de cubito vulgato & vſitato, de cubito autem iſto geometrico nulla vſpiam apud eum eſt litteta; ergo remotum à ratione & à vero eſt arbitrari Moſen hoc loco de cubito geometrico locutum eſſe.

Confutatio ſententiæ Origenis de cubitis geometricis de quibus putat ille locutum eſſe hoc loco Moſen.

Et huius quidem noſtræ argumentationis minor propoſitio, illam dico, quod alijs in locis Moſes nunquam non loquatur de cubito vulgari, multis exemplis confirmari poteſt. In Exodo, capite 27. iubet Deus fieri altare longum quinq; cubitis, totidemque latum; altum vero tribus cubitis: quæ altitudo, iuxta rationem cubiti geometrici Origenis, contineret decem & octo cubitos vulgares, id eſt pedes ſeptem & viginti; longitudo vero & latitudo eius altaris fuiſset triginta cubitorum vulgarium, id eſt, pedum quinque & quadraginta. At enim tanta eius altaris vaſtitas nulli ad ſacrificia facienda vſui eſse poterat, & ob eius altitudinem nõ niſi ſcalis admotis ad aram eius aſcendi potuiſset. Id autem à ritu ſacrorum omnino abhorrebat: quin etiam veritum à Deo fuerat, vt proditum eſt in capite vigeſimo Exod. *Non aſcẽdes,* ait Deus, *per gradus ad altare meum* Ad hæc, in tertio capite Deuteronomij ex magnitudine lecti Og regis Baſan, qui erat longitudine no-

uem cubitorum, ſignificatur gigantea eius regis proceritas, quaſi ea prope fuerit etiam nouem cubitorum: nouem autem cubita ſecundum rationem geometricam Origenis, continent de vulgaris cubitis quinquagintaquatuor, id eſt, pedes ferme octoginta: at vero incredibile eſt eum regem, aut vllum etiam mortalium tantæ proceritatis vnquam fuiſſe.

Accedit ad hæc, in libro primo Regum, capite 17. altitudinem gigantis Goliath deſcribi ſex cubitorum & palmi: quæ menſura iuxta opinionem Origenis de cubitis geometricis, habet triginta ſex cubita vſitata, id eſt, pedes quinquagintaquatuor: quare caput illius gigantis, ſecundum proportionem quam habet caput humanum ad reliquum corpus, fuiſſet prope nouem pedum. Quomodo igitur Dauid, vt eo loco ſcriptum eſt, caput Goliath à ſe abſciſſum, toto nempe ſe ipſo grandius minimum tribus pedibus, manibus ſuis tollere, & Hieruſalem ferre potuiſset?

Quāta fuiſſet magnitudo Arcæ ſecundū cubita geometrica Origenis.

Ad extremum, ſecundum iſtam cubitorum geometricorum menſuram, enormis atque incredibilis fuiſſet Arcæ magnitudo: namque longitudo eius fuiſſet mille & octingentorum cubitorum, id eſt, pedum bis mille nongentorum; latitudo trecentorum cubitorum, id eſt, pedum quadringentorum quinquaginta; altitudo centum octoginta cubitorum, id eſt, pedum ducentorum nonaginta. Denique capacitas Arcæ continuiſſet nonagies ſepties millies mille & ducenta millia cubitorum: fuiſſetque maior & capacior quam arca, vti ea definita eſt a nobis ſecundum vulgaria cubita, ducenties decies ſexies: quæ tam immanis Arcæ moles, nec vlli fuiſſet vſui, quæcumque enim in ea contenta ſunt, minima eius particula capi & contineri poterant; nec videtur vlla ratione & opera hominum ædificari, nec tractari potuiſſe. Teneamus igitur priorem Arcæ magnitudinis deſcriptionem ſecundum vſitata cubita: talis enim dimenſio & capacitas Arcæ, capiendis omnibus quæ in eam illata dicuntur, abunde ſuffecit, quemadmodum paulo infra perſpicue demonſtrabitur. 32

SEXTA DISPVTATIO.

A quibus & quanto tempore ædificata ſit Arca.

QVAERVNT nonnulli, qui potuerit tantæ molis opus a quatuor duntaxat hominibus, Noe dico, & tres eius filios, abſolui? Verum ad hoc facilis eſt reſponſio. etenim licet illi quatuor principes fuerint eius operis artifices; credendum tamen eſt adhibitos fuiſſe alios complures operarios mercede conductos: nam quamuis illi non crederent Noe prænuncianti venturum diluuium, lucri tamen gratia libenter ad perficiendum id operis operas ſuas locabant. Penſandum item eſt tempus centum annorum conſtruenda arca conſumptum: namque longinquitas fabricationis, paucitatem fabricantium compenſat: perinde enim eſt paucos homines centum annis opus illud perfeciſſe, atque, ſi plures vno anno abſoluiſſent. 33

Athenæus lib. 5. Nauigium Hieronis admirandum.

Conſtat certe, auctore Athenæo, Hieronem Siciliæ regem nauigium illud incredibilis magnitudinis, in quo erat triplex contignatio, & apparatus materiæ triremium ſexaginta, remigationis vero ordinum viginti, cum iam aduecta eſſet materia ex Aetna monte, intra vnum annum conſummauiſſe; adhibitis operi faciundo trecentis fabris, præter adminiſtros fabricæ ſubſeruientes, Architecto operis Archia Corinthio. Illud ſane permagnum & memorabile videtur, quod de Epheſino templo Dianæ à Plinio libro decimoſexto, capite quadrageſimo eſt proditum, quadringentis annis perfectum eſſe tota Aſia extruente. quanquam idem Plinius libro trigeſimoſexto capite 14. duplo breuiorem eius templi ædificationem facit, ſcribens ducentis annis à tota Aſia fuiſſe fabricatum; vt alterutrum locum, aut Plinij lapſu memoriæ, aut librariorum negli- 34 35

Plinius.

negligentiæ vel inſcitiæ culpa mendoſum eſſe neceſſe ſit.
Ad eundem modum B. Auguſtinus ſupradictam quæſtionem explicat libro 15. *Auguſti.*
de Ciuitate Dei, capite vltimo. Nam illud, inquit, quod quidam diſputant, tantæ
magnitudinis arcam non potuiſſe compingi, ineptiſſime calumniantur, cum ſciãt
immenſas vrbes fuiſſe conſtructas: nec attendunt centum annos, quibus arca illa
eſt fabricata. Niſi forte lapis lapidi adhærere poteſt ſola calce coniunctus, vt mu-
rus per tot millia circumagatur, & lignum ligno per ſubſcudines, clauos & glu-
ten bituminis non poteſt adhærere vt fabricetur arca non curuis ſed rectis lineis
longe lateq; porrecta: quam nullus in mare mittat conatus hominum, ſed leuet vn
da cum venerit, naturali ordine ponderum: magiſq; diuina prouidentia quam hu-
mana prudentia natantem gubernet, ne incurrat vbicumque naufragium, Sic
Auguſtinus.
NEC eſt hoc loco quæſtio illa ſilentio inuoluenda, quanto tempore fabrica- *Quanto tẽpore ædificata ſit Arca.*
ta ſit arca Noe. Beroſus Annianus ait anno ſeptuageſimo octauo ab inchoata na-
36 ui quæ inſtar arcæ cooperta erat, ex improuiſo accidiſſe diluuium. Ex quo ſigni-
ficatur, ſeptuaginta octo annos in fabricanda arca eſſe conſumptos. Hanc Beroſi *Beroſus Annianus.*
ſententiam in ſuis Commentarijs exponens Ioannes Annius: Dubitabatur, inquit
de eo quod dixit Beroſus, arcam fabricari cœptam anno ſeptuageſimo octauo an
te diluuium; cum centum viginti annos ſupputet Moſes capite ſexto Geneſeos.
Sed ad hoc reſpondendum eſt, mandatum fabricandæ arcæ accepiſſe Noe cen-
tum viginti annis ante diluuium, vt ſignificat Moſes: quadraginta verò & duobus
annis præparauit ligna Noe, ob immenſitatem operis faciundi. Vnde anno ſequẽ-
te qui erat ſeptuageſimus octauus ante diluuium, incœptum eſt arcæ opificium vt
Beroſus ſupputat. Sic ille. Sed has ego vel fabuloſas Beroſi traditiones; vel (quod
verius eſt) fictitias Annij commentationes atque interpretationes pro nihilo du-
cendas puto. Nam vnde quæſo innotuit Beroſo vel Annio, duos & quadraginta
annos dum comparatur materia ædificationis arcæ, præterijſſe? Cum igitur hoc
illi ſine graui auctoritate, ſine probabili ratione, ſine aliqua veriſimili coniectura
dixerint; qua facilitate dictum eſt, eadem facilitate contemni æquum eſt.
37 Eſt altera peruetus & peruulgata Doctorum ſententia, centum annis fabrica- *An centum annis fabricata ſit Arca.*
tam eſſe arcam Noe. Nimirum hoc tradit Origenes libro quarto contra Celſum,
Auguſtinus libro 15. De Ciuitate Dei capite vltimo & lib. 12. Contra Fauſtum, *Origenes.*
cap. 18. & in libro Quæſtionum in Geneſim, quæſt. 5. Gregorius præterea homi- *Auguſti.*
lia 15. in Ezechielem, & Rupertus lib. 4. Commentariorum in Geneſim. cap. 20. *Gregorius*
denique his poſteriorum doctorum eadem fere ſententia eſt. Sed vnde hoc iſti *Rupertus.*
colligunt? Videlicet eo quod Moſes cum extremo capite quinto dixiſſet Noe
quingentorum fuiſſe annorum, proxime ſubiungit cum alia Dei verba dicta Noe,
tum in primis mandatum Dei de fabricanda arca ei datũ: erat igitur Noe quingen
torum annorum, cum iuſſus à Deo eſt fabricare arcam. Nec ſit credibile, Noe mã-
datum Dei de conſtructione arcæ longum in tempus exequi diſtuliſſe; quin potius
quamprimum facere opus aggreſſum, omni ſtudio & opera ad eius operis effe-
ctionem & abſolutionem incubuiſſe. Diluuium porro euenit anno vitæ Noe ſex-
centeſimo, ſcilicet ſtatim vt finita eſt ſtructura arcæ. Ergo arcæ confectio ab anno
quingenteſimo Noe vſque ad annum eius ſexcenteſimum, id eſt, per annos cẽtum
durauit. Sic iſti ratiocinantur.
38 Verum has coniecturas quibus fulcitur & firmatur iſtorum opinio, non eſſe val
de firmas, etiam me non monente, facile lector per ſe animaduertet. Neque enim
certum eſt, quanto tempore poſt quingenteſimum annum Noe, datum fuerit man
datum ei de fabricanda arca; nec liquet quo tempore finita ſit eius fabrica. Non
enim, quia Moſes memorato quingenteſimo anno Noe, ſubtexuit Dei mandatum
de conſtructione arcæ, propterea ſequitur vt illo ipſo anno quingenteſimo datum
ſit illud mandatum; cùm frequenter & Moſes & alij ſcriptores ſacri multa con-
iungant in ſua narratione, quæ fuerunt inter ſe longis temporum interuallis diſiũ-

Auguſti. ăa. Sane B. Auguſtinus, qui libro 15. De Ciuitate Dei, capite 24. dixit, verba Dei quæ Moſes capite ſexto narrat dicta Noe, fuiſſe ei dicta, cum is quadringentorum & octoginta annorum eſſet, hoc eſt centum & viginti annis ante diluuium, conſequens eſſe videbatur vt diceret, arcam per centum & viginti annos fuiſſe conſtructam.

Ceterum multo minus cẽtum annis arcam eſſe fabricatam, poſſet fortaſſe quiſpiam argumentari ex illis verbis, quæ Deum locutum eſſe Noe, narrat Moſes capite ſexto: *Ponam fœdus meum tecum, & ingredieris arcam tu, & filij tui, & vxores filiorum tuorum:* his enim verbis ſignificatur quo tempore Deus præcepit Noe de arca extruenda, iam eo tempore filios Noe habuiſſe vxores. Ex quo ſequeretur, ſi centum annis ante diluuium arca fabricari cœpta eſt, etiam filios Noe centum annis ante diluuium vxores habuiſſe, quod profecto perſpicue falſum eſt, & contrarium diuinæ ſcripturæ, quæ capite 11. Geneſeos narrat Sem filium Noe, finito diluuio fuiſſe centum annorum: Ergo Sem centum annis ante diluuium natus eſt, quo modo igitur id temporis vxorem ille habere potuit? 39

Verum à communis ſententiæ ſectatoribus atque propugnatoribus reſponderi ad hoc poſſet, non omnia quæ narrat Moſes hoc capite Deum eſſe locutum Noe, vno atque eodem tempore locutum eſſe, ſed alia prius, alia poſterius, licet ea omnia Moſes continenti ſerie & contextu narrationis coniungat: itaque mandatum illud extruendæ arcæ, datum ei fuiſſe centum annis ante diluuium; illud autem de ingreſſu filiorum Noe, eorumque vxorum in arcam, mandatum eſſe ſtructura arcæ vel iam plane finita, vel prope abſoluta. Niſi forte magis illud placeat, omnia hæc Deum eodem tempore locutum eſſe; ſed illud de filijs Noe & vxoribus eorum ingreſſuris in arcam dixiſſe Deum, non tanquam iam præſens, ſed vt futurum multo ante denunciaſſe: vt hoc Deum dixiſſe & ſignificaſſe Noe cogitemus; Fac tibi arcam, quo poſſis venturij diluuij cladem effugere: in arcam porro intrabis tu, & vxor tua, & filij tui qui nuper tibi nati ſunt; aut (ſi nondum nati fuerant) qui naſcentur tibi, & inſuper vxores filiorum tuorum, quas illi ſuo tempore ducturi ſunt: Vt hiſce verbis ſignificare Deus voluerit quos ipſe quotque homines ex diluuij exitio ſeruare conſtituiſſet. Quanquam igitur ſententia communis de centum annis fabricationis Arcæ, non admodum firmis rationibus fulciatur, quod ea tamen peruetus ſit, multorumq; atque grauium auctorum, nec quanto plus minuſve centum annis fabricata ſit arca demonſtrari poſſit; ideirco videtur ea opinio merito præferenda ceteris.

DE ARCAE FIGVRA ET DISPOſitione ac partium eius diſtinctione.

Verſ.16. Feneſtram in arca facies, & in cubito conſummabis ſummitatem eius: Oſtium autem arcæ pones ex latere; deorſum cœnacula, & triſtega facies in ea.

HOC loco de ratione ſtructuræ & figura ac diſpoſitione ipſius Arcæ diſputandum eſt. Ad ſupradictorum autem verborum Moſis explanationem pertinet, vt quinque de rebus, nonnulla quæ obſcuritatem & difficultatem habẽt, explicemus: Primum, de interuallis ſeu interſtititijs quæ erant intra arcam hoc eſt, de tabulatis & cõtignationibus arcæ: tum de manſiunculis deſignatis atq; comparatis ad habitationem animalium & conſeruationem eſcarũ: deinde de oſtio arcæ: adhæc de feneſtra arcę: poſtremo de culmine & faſtigio arcę. Quod attinet ad primum, ſcire oportet, arcam fuiſſe diuiſam in aliquot interſtitia ſeu internalla diuerſis tectis inter ſe diſtincta quæ ſecundum lõgitudinem & latitudinem Arcæ

æqualia

æqualia erant inter ſe, differebant autem ſecundum altitudinem arcæ. Hæc appellant alij vel tabulata, vel contignationes, vel cameras, vel denique cœnacula: nos perſpicuitatis gratia nominabimus principales Arcæ partes.

SEPTIMA DISPUTATIO.

Quot fuerint in Arca tabulata ſeu contignationes.

DE partium Arcæ numero, quot ſcilicet in ea fuerint, prima exiſtit
quæſtio à nobis tractanda. Philo ſub finem libri ſecundi De Vita *Philo.*
Moſis videtur huiuſmodi partes Arcæ quatuor feciſſe quas nominat contignationes. Sic enim ſcribit: Fabricauit Noe opus ex lignis maximum longitudine trecentorum cubitorum, latitudine quinquaginta, altitudine triginta, diſtinctum cellis continuatis; alijs imis, alijs
in ſecunda & in tertia quartaque contignatione diſpoſitis. Idem ſignificat Ioſe- *Ioſephus.*
phus primo libro Antiquitatum: Arcam, inquit, extruxit Noe quatuor contignationum. Erat autem arca tam tecto, quàm lateribus firma contra omnem vim tempeſtatum & vndarum inſultum. Quarum autem rerum vſui quælibet illarum contignationum eſſet deſtinata, nec Philo nec Ioſephus indicauit.

41 Origenes quinque facit eas partes Arcæ, ſic eas diſtinguens & ad varios vſus *Origenes.*
deſignans: vnam facit infimam, prope baſim Arcæ, in quem locum deijciebantur excrementa & ſordes totius Arcæ: In ſecunda quæ ſupra hanc erat, condita erant pabula & cibaria omnium animantium: in tertia, beſtiæ quæ erant feræ & immites habitabant: in quarta, mitiores animantes, tam quadrupedes, quam reptiles, & volucres: in quinta & ſuprema, homines & aues. Originis verba homilia ſecunda ſuper hoc ſextum caput Geneſeos ſic habent: Iam vero intrinſecus ea quæ dicuntur arcæ inferiora, bicamerata ponuntur, id eſt, habitationem duplicem continentia: ſuperiora verò tricamerata, veluti ſi dicamus triplicibus diſtincta cœnaculis. Sed hæ diſtinctiones habitationum ad hoc factæ dicuntur, vt ſecerni per ſingulas manſiones diuerſa animalia vel beſtiarũ genera facilius poſſent, & à beſtijs feris manſueta quæque & ignaua ſeiungi. Traditum ſane nobis eſt, & non abſque veriſimilitudine, inferiora quę bicamerata diximus, ob hunc modum fuiſſe duplicia. Nam quia vnum integrum annum fuerunt animalia in arca, neceſſe vtique fuit in totum annum prouidere illis cibos; nec cibos tantum, verum & egeſtionum deſignari loca, quo neque ipſa animalia, neque homines fimi fœtore vexarentur; Tradunt ergo, infimam partem arcæ quæ in fundo erat, eiuſmodi ſordibus & excrementis excipiendis deſtinatam fuiſſe: ea vero quæ ſupra hanc erat, ad conſeruanda pabula pertinebat. Etenim neceſſarium videbatur, vt beſtijs natura ſua carniuoris ſeparatim animalia ad illarum victum vitamque conſeruandam, poſteritatis reparandæ gratia, in arcam introducta deputarentur: alijs vero non carniuoris animalibus alia ſeruarentur alimenta, prout naturalis cuiuſque vſus poſcebat. Ad hos ergo vſus, inferiores duæ partes arcæ quæ bicameratæ dicuntur, pertinebant. Superiores autem tres arcæ partes ſic erant diſtinctæ: In tertia, feræ & immitia animalia domicilium habebant: in quarta, mitiores animantes verſabantur: in quinta & ſuprema, homines, quos vt ratione & ſapientia ſuperiores cunctis animalibus Deus fecit, ſic in arca celſiores domicilio & habitatione eſſe decebat. Sic Origenes; qui ad hanc quinquepartitam Arcæ diuiſionem ex translatione ſeptuaginta Interpretum videtur adductus. Sic enim habet illa: *Inferiora bicamerata & tricamerata facies eam.* quaſi dicat, interiorem arcæ capacitatem in quinque cameras eſſe diſpertiendam.

42 Verum S. Auguſtinus multo ſecus verba hæc ſeptuaginta interpretum intelli- *Auguſti.*
gens & explanans, tres duntaxat principales arcæ partes videtur facere. Nam in libro Quæſtionum in Geneſim, quæſtion. 6. hoc modo ſcribit: Quod ait cum de ar-

cæ fabricatione loquitur: *Bicamerata & tricamerata facies eam.* quæri ſolet, num inferio-
ra futura erant bicamerata & tricamerata? Sed in hac diſtinctione totam ſtructu-
ram eius arcæ intelligi voluit, vt haberet inferiora, haberet media & ſuperiora,
quæ appellantur tricamerata. In prima quippe habitatione, id eſt, in inferioribus,
ſemel camerata erat arca: in ſecunda vero habitatione ſupra inferiorem, iam bi-
camerata erat; ac per hoc in tertia ſupra ſecundam tricamerata erat. Sic ibi Augu
ſtinus. Simile eſt quod idem ſcribit libro 15, De Ciuitate Dei, cap. vltimo tres in
partes diſtinguens arcam, quarum quælibet longa eſſet trecentis cubitis; lata ve-
ro quinquaginta.

Hiſtoria Scholaſt. Lyranus. Toſtatus. Dionyſius Carthuſ.

Hiſtoria Scholaſtica, Lyranus, Toſtatus Dionyſius, Carthuſianus, aliique recen
tiorum non pauci, præter quinquepartitam Origenis diuiſionem Arcæ, alteram
ipſi tradunt etiam quinquepartitam, verum diuerſa ratione diſtinctam. Nam pri- 43
mo tres faciunt principales partes arcæ, infimam, mediam, & ſupremam; Et infi-
mam appellant ſtercorariam & inſtar ſentinæ nauis: mediam conſeruationi ali-
mentorum aſſignant, & hanc bicameratam faciunt, id eſt, in duo ſpatia diſtinctam
ſecundum longitudinem arcæ: in altero herbas & olera, in altero fructus & ſoli-
diora cibaria reponunt. Supremam partem arcæ deſtinãt habitationi animalium
& hominum, tripartitam facientes, vt in extremis duabus partibus eius ſecundum
longitudinem habitauerint animalia, in altera quidem fera, in altera vero man-
ſueta: media porro pars habitationem hominum continebat. Et hæc quidem ab
alijs de Arcæ diſpoſitione & partium eius diſtinctione tradita ſunt.

Auctoris ſententia de numero diſpoſitione & vſu partium Arcæ.

EGO me cõuenienter magis narrationi Moſis facturum eſſe reor, ſi tres princi- 44
pes eius arcæ partes fecero: tres dixerim, quæ ſcilicet ad habitationẽ animalium
hominumque & conſeruationem alimentorum pertinebant, prætermiſſo fundo
arcæ: nam ſi huius quoque rationem in diuiſione arcæ habere lubet, quattuor in
partes arcã diſtribuere oportebit. Et prima (ab infimis incipiendo) continebat ba
ſim & fundum arcæ ſecundum totam eius longitudinem & latitudinem; altitudi-
nis autem arcæ quattuor vel quinque cubitos habebat: hæc erat receptaculum
omnium ſordium arcæ, vndequaque per meatus ad id comparatos illuc defluen-
tium, eratque inſtar ſentinæ nauis, niſi quis forte putet fundum arcæ ſaburra fuiſ-
ſe oppletum, vt fit in nauibus, ad maiorem arcæ in aquis ſtabilitatem atque firmi-
tatem. Excrementa vero & ſordes arcæ, non in fundum arcæ, ſed extra arcam in
aquas per foramina & aperturas obliquas multifariam ad eum vſum in arca fa-
ctas fuiſſe deiecta.

Supra hanc igitur infimam arcæ partem, cuius, vt vult Origenes, nullam in de-
ſcriptione Arcæ mentionem fecit Moſes, tres erant aliæ principales arcæ partes,
totam quidem arcæ longitudinem & latitudinem ſingulæ habentes, ſed partem
tantum altitudinis. In prima, locata ſunt animalia omnia terreſtria, cui octo vel no
uẽ cubitos altitudinis tribuimus: nullũ enim animal terreſtre adhuc viſũ eſt exce-
dẽs altitudinem octo cubitorũ. Supra hanc erat altera pars octo pariter cubitis al
ta omnes cibariorum apothecas continens: Supra hanc deniq; erat tertia & ſupre
ma habitationi hominum & auium aſſignata, nouem vel decem cubitis alta: quæ
cum longa eſſet trecentis cubitis, ſatis ſuperque ampla erat & capax paucorum
illorum hominum atque omnium auium: nam licet plurimæ ſint auium ſpecies,
pleræque tamen omnes parua ſunt corporis mole: præſertim cum non ſolum intra
arcam, ſed in loculis ad latera arcæ appenſis reponi potuerint. Supra tectum hu-
ius ſupremæ partis erat culmen & faſtigium arcæ; quod cuius figuræ, quantæq; fue
rit magnitudinis, infra dicetur. Quemadmodum verò quælibet harum trium par-
tium arcæ plurimis manſiunculis ſiue nidis, vt appellat ſcriptura referta & inſtru-
cta fuerit, altera Diſputatione quæ hãc proxime ſequetur, explicaturi ſumus. At-
que hæc eſt noſtra de partium Arcæ diſpoſitione & diſtinctione ſententia. Cui fi-
des aſtruitur ex ipſa hebraica ſcriptura; quæ ſic habet ad verbum hoc loco: *Infe-
riora & ſecunda & tertia facies eam.* Id eſt, Facies in arca tria tabulata, infima, media &

ſuprema.

ſuprema. nam illud: *Facies eam* dictum eſt pro, *in ea*: vel quia tota arca non erat aliud quam iſtiuſmodi tripartita tabulata. Similiter habet paraphraſis Chaldaica. Eandem quoque ſententiam reddere verba illa ſeptuaginta Interpretum: *Inferiora bicamerata & tricamerata facies eam* paulo ſupra, interprete beato Auguſtino demonſtrauimus.

45 Eadem ſententia eſt & noſtræ tranſlationis Latinæ, licet non ſit facile verba eius omnia ad huius ſententiæ intellectum accommodare. Sic autem habet illa; *Deorſum cœnacula & triſtega facies in ea.* Illud, *cœnacula,* ſignificat loca ampla in ædibus, id eſt, longa & lata, ſic appellata, quòd in eiuſmodi locis veteres, diſpoſitis triclinijs, cœnare ſolebant: inde vox ea ad alia quælibet loca ædium ampla ſignificanda traducta eſt. Illas ergo tres partes arcæ, quarum amplitudinem deſcripſimus, vocabulo cœnaculi denotauit Latinus interpres. Nã quod ſequitur; *& triſtega*, explicatio eſt vocis cœnaculi: ſæpe numero enim fit in ſacris litteris, vt cum duo vocabula ponuntur, poſterius ſit quaſi interpretatio prioris. Declarans igitur Latinus interpres, illa cœnacula arcæ quot fuerint, & quemadmodum ſeparata, nominauit ea triſtega, quod ſonat tria tecta; indicans ea cœnacula fuiſſe tria, & tribus tectis diſtincta. Nam primum tectum, fuit ſupra cœnaculum animalium; alterum, ſupra cœnaculum vbi erant cibaria: tertium & ſupremum, ſupra cœnaculum in quo erat hominum habitatio. Non enim memoratur quartum illud tectum quo tegebatur fundus arcæ, nec vltimum tectum continens culmen & faſtigium arcæ; ſed earum modo partium arcæ tecta nominantur, quæ partes ad vſum animalium & hominum comparatæ fuerant.

Expeditur Latina lectio.

46 Ceterum illud aduerbium *deorſum* quo referri & cum quo iungi debeat, non facile intellectu eſt. Si enim iungatur cum illis verbis ſequentibus, *Cœnacula & triſtega facies in ea,* non videtur veram reddere ſententiam; ſi quidem cœnacula & triſtega non erant deorſum, hoc eſt, in imo arcæ, ſed per totam ipſam arcam diſtincta. Sin autem iungatur cum illis verbis proxime antecedentibus: *Oſtium facies in latere arcæ*, & cum hoc iungatur illud, *deorſum,* primo id plane diſcrepat à ſcriptura hebraica, paraphraſi chaldaica, & translatione ſeptuaginta Interpretum, quæ illud, *deorſum* pro quo illæ habent, *inferiora*, iungunt cum ſequentibus. Deinde non exiſtit vera ſententia: non enim oſtium arcæ factum eſt deorſum, id eſt, in imo arcæ, fuiſſet enim incommodiſsimum, ac nulli prorſus vſui. Toſtatus iungit *deorſum* cum eo quod dictum eſt de oſtio, nec refert *deorſum* ad arcam, quaſi in imo arcæ faciendum eſſet oſtium, ſed iungit cum eo, quod paulo ſuperius dixerat Moſes de feneſtra: *Feneſtram inquiens, in arca facies, oſtium autem arcæ pones in latere deorſum;* vt ſignificet Moſes oſtium fieri debere infra feneſtram: etenim feneſtra fuit in ſuperiori parte cœnaculi hominum; oſtium vero infra fuit, vel in ipſo cœnaculo hominum, vel etiam infra hoc, id eſt, in cœnaculo animalium.

Toſtatus.

Quod ſi illud, *deorſum*, iungatur cum ſequentibus (& vero iungendum videtur) dupliciter exponi poteſt; Primo, vt *deorſum* idem ſignificet atque, imum arcæ, quæ erat inſtar ſentinæ: vt, quod ſcriptura Hebraica & Græca translatio appellarunt inferiora arcæ, Latinus interpres dixerit, deorſum. Vt ſit hæc ſententia: Fac primo deorſum arcæ, id eſt, primum tabulatum quod fundum arcæ contineat, & ſupra hoc facies cœnacula in vſum habitationis animalium atque hominum & conſeruationis eſcarum; & hæc facies triſtega, id eſt, tribus tectis ſiue tabulatis ſiue contignationibus inter ſe diſtincta.

Poteſt etiam illud *deorſum* referri ad id quod præceſſit de faciendo oſtio, vt cogitemus oſtium arcæ fuiſſe in ſupremo cœnaculo quod erat hominum: iuſſiſſe autem Deum fieri deorſum, id eſt, infra oſtium, alia cœnacula numero tria, & triſtega, id eſt, tribus tectis diſtincta, vt vnum eſſet ſupra aliud. Et primum quidem cœnaculum, conſeruandis cibarijs deſtinandum erat: alterum, habitationi animalium: tertium, continere debebat fundum & imum Arcæ. nam licet fundus Arcæ proprie non poſſit appellari cœnaculũ, attamen ample ſumpto eo vocabulo, vt ſæpe vſurpari

pari ſolet, nihil prohibet eùm ſic eſſe nominatum. Nec alia mihi commodior oc-
currit ratio explanandi verba hæc Latinæ translationis, vt & veram habere ſen-
tentiam, nec à ſcriptura hebraica, & translatione ſeptuaginta Interpretum di-
ſcordare videatur.

OCTAVA DISPVTATIO.

De numero & ordine manſiuncularum quæ erant in Arca.

Manſiunculas in ea facies.

HOC, quantum ad verborum ſententiam ſupra explanatum eſt. Hic
tantum explicare oportet quot fuerint in Arca manſiunculæ, quo 47
ordine diſpoſitæ, quantæ magnitudinis ſingulæ, quemadmodum
inter ſe diſtinctæ, quam idonee & commode ad vſum habitatio-
nis animalium deſignatæ & conſtitutæ. In primo igitur cœnaculo,
(primum dico ab inferioribus Arcæ aſcendentibus ad ſuperiora & prætermiſſo
fundo Arcæ) vbi futura erant animalia, trecentas manſiunculas deſignare licet
non modo cunctis animalibus terreſtribus quæ in arca fuerunt, ſed multo etiam
pluribus capiendis atque continendis abunde ſufficientes. Eas porro trecentas
manſiunculas diſtribuimus in ſex ordines, extenſos ſecundum longitudinem ar-
cæ, disiunctos autem & ſeparatos inter ſe ſecundum eiuſdem arcæ latitudinem.
Cuilibet autem manſiunculæ tribuuntur ſex cubita longitudinis, totidemq; la-
titudinis, altitudinis vero, nouem vel octo cubita. Nam & ſi nonnulla ſunt anima-
lia terreſtria tantæ proceritatis, vt eorum par vnum, plus ſpatij ad habitandum
requirat (bini enim elephantes qui fuerunt in arca, ampliorem vtique locum de- 48
ſiderabant) attamen quoniam pleraque animalia eius ſunt magnitudinis, vt mi-
nori loco contineri poſſint; idcirco menſura illa cuiuſque manſiunculæ longitu-
dinis ſex cubitorum, totidemque latitudinis, ſatis ſuperque fuerit: perpauca
enim animalia plus loci occuparunt; quamplurima verò minori loco circumſepta
& contenta ſunt. Erant autem manſiunculæ omnes aſſamentis & cancellis con-
cluſæ.
Aſſignando igitur cuilibet manſiunculæ ſex cubita longitudinis, cum illud cœ-
naculum eſſet longum trecentis cubitis, quanta nempe longitudo erat totius arcę,
neceſſe eſt quemlibet illorum ſex ordinum, qui ſecundum totam eius cœnaculi
longitudinem extendebantur, habuiſſe quinquaginta manſiunculas. cumque la-
titudo arcæ eſſet quinquaginta cubitorum, & cuique manſiunculæ tributa ſint ſex
cubita latitudinis; illi ſex ordines manſiuncularum, triginta ſex cubita latitudinis
arcæ implebant. ſupererant igitur alia quatuordecim cubita latitudinis arcæ; quę
diſtribuere oportet in aliquot ambulationes tam in longum quam in tranſuerſum
inter ſex illos ordines manſiuncularum interiectas, quo ſcilicet poſſent homines
diſcurſare, omniaq; perluſtrare, quæ ad vtilitatem animalium pertinebant, faci-
lius proſpiciendi & ſuppeditandi gratia. Quod ſi plus ſpatij quatuordecim illis
cubitis ad commodiorem earum ambulationum vſum videatur eſſe conferendũ,
poterit quantumcunque fuerit opus, vel ex numero, vel ex magnitudine manſiun-
cularum detrahi: idcirco enim & plures & grandiores quam opus erat, eiuſmodi
manſiunculas deſignauimus.
Alterum vero & medium cœnaculum condendis ſeruandiſq; cibarijs compa- 49
ratum, multis erat apothecis diſtinctum, diſparis tamen magnitudinis & capacita-
tis, ſcilicet pro varietate commeatuum: namque fœnilia, palearia, & vbi frondes
ſeruabantur, grandiora eſſe oportuit quam frugum & leguminum conditoria. Om-
nes autem apothecæ tabulatis ſeparabantur. Aliqua item eius cœnaculi parte, in

vaſis ligneis aut fictilibus ingens erat copia aquæ dulcis in potum animalium hominumq; & in vſum lauandi. Sicut etiam in illa celebri regis Hieronis naui narrat Athenæus fuiſſe ad proram ingens aquæ receptaculum capiens metretarum duo millia, aſſamentis, pice, linteiſq; compoſitum: & prope hoc fuiſſe piſcinam laminis plumbeis aſsibuſq; compactam, aquæ marinæ plenam, in qua magna vis piſcium habebatur. *Athenæus libro 5.*

50 Erant præterea in hoc ipſo cœnaculo multifariam diſpoſita foramina & meatus directo ſuperſtantes præſepijs animalium, quæ in ſingulis eorum manſiunculis facta erant ad pabulum: ſicut etiam ibidem receptacula erant aquæ ad potum. Ex medio igitur cœnaculo per illa foramina in præſepium cuiuſque manſiunculæ demittebatur pabulum quod in eſum victumq; ſatis eſſet: erant quoque in eo cœnaculo multi canales lignei & tanquam aquæ ductus, per quos aqua in manſiunculas animalium ad eorum potum deriuabatur. Nec dubitare fas eſt, Noe præſcium omnia quæ in terris erant cataclyſmo peritura, copioſam ſupellectilem tam ruſticam quam vrbanam, ferramentorumq; genus omne fabrilium, tam huius medij cœnaculi quam ſuperioris, vacantibus locis repoſuiſſe.

51 Sequitur tertium & ſupremum cœnaculum, in quo domicilium erat hominum & auium. Huius partes omnes ad varios vſus hominum & volucrum accomodatas quia Ioannes Buteo ſatis apte deſignauit, & breuiter expreſſeq; deſcripſit, ponam hic deſcriptionem eius iiſdem ipſis verbis quibus ille vſus eſt. In ſuprema, inquit, regione Arcæ amplum fuit cœnaculum vbi erat hominum habitatio, illuminatū arcæ feneſtra, quæ cum grandior eſſet, valuas habuit ſpeculari lapide ſeu vitro, cryſtalloue munitas, vt iniuriam cœli, non lucem arceret. Cœnaculo iungebatur cella penaria atque culina, cui focus erat lapideo tabulatu: erantq; ibi molæ truſatiles cum clibanis, item andronitis atque gineceum diſtincta ſcilicet cubicula virorum atque mulierum. creditur enim, quoad fuere in arca, mulieres & viros ſeorſum cubaſſe, & vſu coniugij abſtinuiſſe. Hæc autem membra, ſecundarium lumen (vt vocant Optici) à cœnaculo capiebant: in alijs vero, quoties opus erat, lucernarum vſus adhibebatur. *Io. Buteo.*

Prope culinam lignile fuit, ex lignis coctis quæ dicuntur Græce ἄκαπνα id eſt, ſine fumo, & inſuper cella carbonaria. Poſt hæc horreum ſequebatur, & apothecæ fructibus ruſticis omnis generis refertæ, atque deinceps aliæ cibis auium dicatæ. Quarum omnium ornithones & caueæ in hac ſuprema contabulatione fuerunt, viarumq; directiones intermiſſis iuncturarum modicę ſpatijs, vt eſſent velut æſtuaria quibus refrigeſceret aer, ſubiectorum animalium halitu calefactus, eſſetq; ſpiramentum ſalubrius. Ad hoc etiam habuit ora ſuperior ab vtraq; longitudinis parte ſpiracula, operis quadam neceſſitate relicta, prohibente ſcilicet cantheriorum craſſitudine, ne trabibus arrectariorum tranſuerſis aſſeres ſuperni iungerentur. Vnde tamen propter ſubgrundiorum ecphoras, nec lumen, nec pluuialis aqua deſcendebat in arcam. Scalas præterea locis opportunis admotas eſſe non eſt dubitandum, per quas facilis ad omnia tabulata pateret aditus. vectorum denique & onerum diſtributionem ita factam in Arca exiſtimare oportet, vt ea ſuper aquis librata poſitione ferretur: cuius figura longior ſicut ferendo oneri commoda fuit, ita & huiuſmodi libramento ac temperamento præcipue opus habuit. Hactenus ex Buteone.

52 CETERVM Illud obiter ac breuiter diſputandum hoc loco eſt; num extra Arcam, ipſi tamen affixæ fuerint manſiones aliquæ ad habitationem eorum animalium quæ appellantur amphibia, hoc enim multos ſenſiſſe refert Hugo, eamq; ſententiam videtur ipſe approbare ac ſequi. Sic enim ille ſcribit libro primo de Arca morali, capite tertio: In parietibus huius Arcæ foris facti erant nidi ſiue manſiunculæ quaſi ad ipſos parietes affixæ, ita vt introitus eorum extrinſecus pateret, ipſo pariete integro permanēte intrinſecus. Et hos nidos dicunt factos eſſe propter illa animalia quæ nec ſemper in aqua, nec ſemper in arida degere poſsũt:

Vtrum factæ ſint aliquæ manſiunculæ extra Arcam, ipſi tamen Arcæ affixæ, vt quidam ſentiunt. Hugo.

ſicut

ſicut eſt luter & vitulus marinus. Sic Hugo.

Verum hanc opinionem equidem cenſeo minime probabilem eſſe; quin eam licet quinque argumentis refutare. Primo, inæqualis illa ſtructura manſiouum extra Arcam extantium, incommodiſſima fuiſſet Arcæ propter maximam vim aquarum quadraginta continuos dies magno impetu ſuperne cadentium, & earũ quæ ad latera Arcæ vehementer allidebantur. Deinde aut illæ manſiunculæ extrinſecus, id eſt verſus aquam fuiſſent apertæ & patentes, aut clauſæ: ſi apertæ, id fuiſſet magno detrimento & exitio animalibus inibi latentibus propter incurſiones frequentes & vehementes fluctuum qui ad latera impingebantur & allidebãtur: ſin autem erant clauſæ, non igitur potuiſſent animalia quæ ibi erant, quoties opus erat, exire in aquam ad captandum & comparandum ſibi pabulum aquatile, ſine quo putarunt iſti ea non potuiſſe vitam degere. Ad hæc Moſes in deſcribendo ſtructuram Arcæ, tantum indicauit manſiones fuiſſe factas intra arcam; ſi quæ autem aliæ extra arcam factæ eſſent, eas ille ſimiliter expoſuiſſet. Silentium igitur earum apud Moſen, nullas fuiſſe eas in arca manifeſtum argumentum eſt.

Præterea Moſes nec ſemel, nec non apertis verbis tam in capite ſexto quam in ſeptimo oſtendit omnes animantes quæ ſeruatæ ſunt à diluuio, in arcã eſſe introductas. *Ex cunctis animantibus, dixit Dominus ad Noe, vniuerſæ carnis bina induces in arcam, vt viuant tecum &c.* & rurſus *Bina de omnibus ingredientur tecum vt poſſint viuere* quod & poſtea factum eſſe, ſcriptura repetit, dicens *De animantibus quoque mundis & immundis, & de volucribus, & ex omni quod mouetur ſuper terram, Duo & duo ingreſſa ſunt ad Noe in arcam, maſculus & femina ſicut præceperat Dominus Noe.*

Illud etiam quod ab iſtis dicitur, videtur falſum, animalia illa amphibia non 53
poſſe diu in aquis degere, & terreſtri paſtu indigere. Non enim crocodilus & vitulus marinus neceſſitatis cauſa terram appetunt, ſed vberioris prædæ & commodioris ac tutioris loci, ad generationem & conſeruationem prolis, captandi gratia. Nec verum eſt iſtiuſmodi animalia ſine aquatili pabulo diu vitam poſſe degere: narrat enim Buteo vidiſſe ſe Lutetiæ duos vitulos marinos e longinquo vectos ad regem Galliæ ſpectaculi gratia, qui non minus auide carnes quam piſces appetebant & vorabant. Quid multa? etiam ſi concedamus iſtiuſmodi animalia nec extra Arcam, nec ſine aquatili paſtu viuere potuiſſe; nec locus tamen illis ad habitandum defuit in Arca, & in ſupremo eius cœnaculo vbi erant homines, ampliſſimum ſupererat ſpatium ad faciendam ingentem piſcinam, quæ piſcium plena, cibum iſtis animalibus in totum annum abunde ſuppeditaret: quẽadmodum ſupra ex Athenco diximus, in illa nobili regis Hieronis naui magnam fuiſſe piſcinam piſcibus omnis generis abundantem.

Buteo.

Atheneus

NONA DISPVTATIO.

De oſtio Arcæ & eius feneſtra.

Verſ.16. Oſtium autem Arcæ pones ex latere.

LLVD: *Ex latere* idem eſt quod, *in latere arcæ, vel à latere* Græce eſt
ἐκ πλαγίων quod Ambroſius de Arca & Noe, capite octauo vertit *Ex
aduerſo* S. Auguſtinus in Locutionibus in Geneſim monet pleroſq;
codices habere *à latere* nonnullos tamen habere *Ex tranſuerſo.* Signi- 54
ficatur autem perſpicue his verbis, oſtium non fuiſſe aut in tecto,
aut in angulis Arcæ, ſed in aliquo quatuor laterum Arcæ; quorum duo erant latera longitudinis Arcæ, ſcilicet longiora, altera duo latitudinis, quæ breuiora erant. Ac licet in lateribus longitudinis potuerit eſſe oſtium: fere tamen Doctores putant fuiſſe in alterutro latere latitudinis, quod ibi commodius fuerit ad ingreſſum animalium in Arcam: inde enim incipiebant ſex illi ordines manſionum in qui-

Ambroſius.
Auguſtinus.

in quibus habitabant animalia, vt illa ingreſſa in ſuas quæque manſiones facile deducerentur.

55 Sed videndum eſt in quo cœnaculo arcæ fuerit oſtium. Hugo libro primo De Arca morali, capite tertio ſententiam Doctorum & ſuam de oſtio Arcæ breuiter his verbis expoſuit: Cum enim dicitur: *Pones oſtium in latere deorſum* per latus deorſum, videtur ſignificare parietem lateralem, ad differentiam lateris quod ſurſum erat in tecto, in quo fortaſſis feneſtra poſita fuit. Affirmant autem Doctores, oſtium arcæ inter ſecundam & tertiam manſionem locatum fuiſſe, ita vt limen eius fundo tertiæ manſionis eſſet contiguum; introitus autem eius ſurſum, in latere eiuſdem manſionis exciſus erat. Ita vt ab oſtio duæ quidem manſiones deorſum eſſent, tres autem ſurſum. Et vnam dicunt ad fimum animalium recipiendum ordinatam: ſecundam, ad cibaria eorum; in tertia fuiſſe indomita animalia, in quarta, mitia animalia: in quinta quæ ſuprema erat, homines & volatilia. Et veriſimile eſt, duas illas inferiores manſiones natante arca deorſum aquis fuiſſe demerſas: tertia vero in qua animalia erant, quæ ſpiramento aperti aeris egebant, prima ſupra aquas eminebat, ita vt foris per aquam ad arcam aſcendentibus, oſtium fere per planum occurreret. Et ſecundum hunc modum fortaſſis dictum eſt: *Pones oſtium deorſum*, vel *deorſum* ideo, quia in quacumque manſione poneretur, deorſum erat, vt arca intrantium pedes exciperet. Sic Hugo.

Hug. Sanct. Victoris.

56 Verum Hugoni ego quidem dupliciter non aſſentior: tum quod illud, *deorſum* iungit cum oſtio; debere autem iungi cum ſequentibus, ex Hebraica ſcriptura, & paraphraſi Chaldaica, ac tranſlatione Septuaginta interpretum, ſupra oſtenſum a nobis eſt. Tum quod exiſtimat iam incœpto diluuio, terriſq; aqua opertis animalia natando ingreſſa eſſe in arcam: at Moſes capite ſeptimo aperte indicat ante diluuij principiũ & homines & animalia ingreſſa eſſe in arcam, ita ſcribens: *Ingreſſus eſt Noe & filij eius, vxor eius & vxores filiorum eius cum eo in arcam, & de cunctis animantibus duo & duo ingreſſa ſunt ad Noe in arcam. Cumque tranſiſſent ſeptem dies, aquæ diluuij inundauerunt ſuper terram.* Idemq; paulo infra repetens ſubiungit: *Et incluſit eum Dominus deforis. Factumq; eſt diluuium quadraginta diebus: & multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam in ſublime a terra.* Buteo arbitratur oſtium arcæ fuiſſe ſuper ſentinam, ita vt in eo cœnaculo vbi fuerint animalia, limen haberet, & in ipſo limine cardines, vnde fores verſatæ proclinarentur in terram, ſcalarumq; vicem ſupplerent quatuor cubitorum aſcenſu.

Buteo.

57 Ego ſic ſentio, oſtium fuiſſe, vt ait Scriptura, in alterutro latere latitudinis arcæ: nam & in animali homineq; atque in alijs corporibus figuræ quadrangularis, ſed non æquilateræ, proprie dicuntur latera quæ continent latitudinem. Sed quanta fuerit altitudine oſtium a baſi Arcæ ſublatum, licet incertum ſit ex ipſa Scriptura, veriſimile tamen admodum eſt fuiſſe in cœnaculo habitationis animaliũ quin-
58 que ferme cubitis elatum è baſi Arcæ. Nec difficile fuit mollem & facilem ſtruere aſcenſum animalibus in Arcam ingreſſuris. Neceſſe autem fuit optime clauſum & vſquequaque munitum fuiſſe oſtium commiſſuris omnibus firmiſſime compactis: & ad hoc ſignificandum, dixit Moſes Deum foris clauſiſſe oſtium: futurum enim erat toto diluuij tempore aquis demerſum; ſi quidem verum eſt quod Lyranus & Toſtatus ex ſentẽtia & traditionibus Hebræorum prodiderunt, arcam diluuij tempore duodecim circiter cubitis fuiſſe aquis demerſam: ita vt totum ferme cœnaculum animalium intra aquas fuerit. Sed hoc verum ſit nec ne, diſputabitur poſtea libro duodecimo qui erit de Diluuio.

Lyranus. Toſtatus.

SEQVITVR apud Moſem de feneſtra Arcæ. *Feneſtrã in Arca facies.* Hoc de feneſtra Arcæ quod habet Latina trãſlatio, nec non & ſcriptura Hebraica atque paraphraſis Chaldaica, omiſerunt ſeptuaginta Interpretes: namque pro hoc ipſi ha-
59 bent: *Colligens facies arcam.* quod ad feneſtram arcæ nihil plane pertinet: cur autem id omiſerint, ne diuinando quidem, cauſam aliquam probabilem dicere poſſum. Pro vocabulo *feneſtram*, eſt hoc loco vox Hebræa, Sohar proprie ſignificans

De feneſtra Arcæ.

lucem,

Hieronymus i Traditionibus in Geneſim.

lucem, præſertim vero meridianam: quapropter Hieronymus ait in Hebræo haberi: *Meridianum facies arcæ:* ſed manifeſtius eſſe interpretatum a Symmacho dicente *διαφανὲς* hoc eſt, Dilucidum facies arcæ, volente feneſtram intelligi. Significat etiam vox illa, Sohar, id quod lucem præbet: hoc autem dupliciter fieri contingit, aut quia lucem in ſe habens diffundit eam ad alia, vt lucerna, ſiue lapis aliquis precioſus igneo fulgore ſplendens; aut quia lucem tranſmittit, vt eſt feneſtra, per quam lux intrat in domum.

Hebræi arbitrantur eo vocabulo ſignificatam eſſe a Moſe hoc loco lucernam 60
ex grandiori quapiam gemma, vt Lychnite vel carbunculo tanta luce fulgentibus, vt vbi fuerint, tenebras inde aliquatenus diſcutiant. Huiuſmodi ergo lucernæ radiantis fulgore putant iſti arcam, præſertim autem cœnationem vbi erant homines; fuiſſe illuminatã. Sed enim negari nõ poteſt in arca fuiſse feneſtrã, quæ aperiri & claudi potuerit: nam infra Capite octauo dicitur, ceſſante diluuio, Noe aperuiſſe feneſtram quam fecerat, & per eam emiſiſſe coruum atque columbam.

Alij opinantur in ſuprema parte cœnaculi hominum per circuitum eius com- 61
plures factas eſſe feneſtras ſpeculari lapide vel ex vitro cryſtallove, ſic fabricatas & aptatas, vt arcerent aquam, lucem vero admitterent: quocirca Moſes nominans ſingulari numero feneſtram, aut ſingulare poſuit pro plurali, vt frequenter fit in ſacris litteris; aut eam tantum feneſtram quæ præcipua erat in arca & cuius infra facturus erat mentionem, hic nominare voluit. Toſtatus putat fuiſse veram feneſtram, toto diluuij tempore clauſam & bituminatam, nec pellucidam nec apertam niſi finito diluuio.

Toſtatus.

Io. Buteo.

Buteo vnam tantum facit feneſtram, ſed perlucidam, quæ ſcilicet extrinſecus 62
lucem accipiens tranſmitteret in arcam: eamq; vnam ſatis fuiſſe ad vſum hominum. Namque animalia non deſiderant lucem, niſi paſtus & ea quibus egent acquirendi cauſa: naturaliter enim vel in foueis, vel in cauernis & ſpecubus, vel in denſiſſimorum nemorum atque fruticum latibulis, vel in cauis arborum receſſibus delitеſcere gaudent, & quaſi lucem oderint, totos dies latitant, noctibus tantum prædæ & paſtus cauſa prodeuntia. Videntur quoque præter hominem, animalium cetera etiam in tenebris aliquatenus cernere.

Fráciſcus Vatablus. Oleaſter.

De feneſtræ magnitudine nihil dixit Moſes: ſed Vatablus & Oleaſter hoc loco
putant fuiſse altitudinis vnius cubiti: idque ſignificatum eſse à Moſe, cum ſubiun- 63
xit: *Et in cubito ſummitatem eius conſummabis*, vel vt ipſi vertunt ex Hebræo; *in cubito, ſiue ad cubitum conſummabis eam ſuperne*: illud enim pronomen *eius*, ſiue, *eam*, tam Græce quam Latine ambiguum eſt, cum & ad arcam, & ad feneſtram referri queat; iſti autem referunt ad feneſtram, tanquam Deus præceperit feneſtram fieri longam ſiue altam vno cubito, vel eam in vno illo ſupremo & trigeſimo cubito altitudinis Arcæ fieri debere. Latitudinem autem feneſtræ aiunt non deſcribi à Moſe: quoſdam tamen eam colligere ex longitudine: vt feneſtræ latitudo fuerit ſextæ partis vnius cubiti. Veruntamen & talis feneſtra nimis parua proportione arcæ, & nullius fere vſus fuiſset, illudq; verbum *conſummabis ſiue perficies* denotat aliquid iam inchoatum, nec dum tamen completum: qualis erat arca, quæ quoad non habuit operculum ſeu tectum, imperfecta fuit. Quid quod, ſi hic non agitur de vltimo tecto arcæ, alibi nuſquam eius fit mentio; cum tamen infra capite octauo ſcriptum ſit, Noe finito diluuio aperuiſse tectum arcæ. Ego vt poſtremam ſententiam minime improbo, ita ſecundam maxime probo.

DECIMA DISPUTATIO.

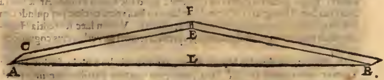
Qualis fuerit forma ſtructuræ Arcæ ſecundum Varios Auctores.

64 RESTAT vt per aliquot quæſtiones diſputemus qualis fuerit figura Arcæ ſiue ratio ſtructuræ eius, varias Doctorũ ſuper ea re opiniones recenſentes atque diſcutientes. Quarum prima nobis obuia ſit Origenis opinio exiſtimantis Arcam in baſi fuiſſe longam trecentos cubitos, latamque quinquaginta: à baſi vero ſurgentia latera ſemper magis ac magis inter ſe tam ſecundum longitudinẽ quam ſecundum latitudinem fuiſſe arctata & coãguſtata, donec ad extremum non plus vno cubito inter ſe diſtarent: vt ſupremum culmen, quadratum fuerit æquilaterũ, continens extrema quatuor latera arcæ ſingula vnius tantum cubiti. Cui opinationi videtur fides aſtrui ex translatione ſeptuaginta interpretum, quæ hoc loco ſic habet: *Colligens facies arcam, & in cubito conſummabis eam.* illud, *colligens*, ſignificare videtur arcam ab imo debuiſſe ſemper colligi, id eſt, coarctari magis ac magis in anguſtum; ita vt ſummitas totius arcæ tam ſecundum longitudinem quám latitudinem non eſſet maior vno cubito. *Origenes.*

Sed præſtat audire Origenem ſuam ipſum proprijs verbis opinionem enarrantem. In ſecunda igitur homilia ſuper hoc ſextum caput Geneſeos ad hunc modum ſcribit Origenes: Quam arcam ego puto, quantum ex his quæ deſcribuntur apparet, quatuor angulis ex vno conſurgentibus, eiſdemque paulatim vſque ad ſummum in anguſtum contractis, in ſpatium vnius cubiti fuiſſe collectam. Sic enim refertur, quod in fundamentis eius trecenti cubiti in longitudine, in latitudine vero quinquaginta, triginta autem in altitudine ſint poſiti: ſed collectam fuiſſe eam in cacumen anguſtum, ita vt in cacumine vnus fuerit cubitus longitudinis & latitudinis eius. Et paulo poſt, quibuſdam interpoſitis; Verumtamen, inquit, quantum ad neceſſitatem pluuiarum & diluuij ſpectar, nulla potuit tam conueniens & congrua Arcæ ſpecies dari, quàm vt è ſummo, velut è tecto quodam, in anguſtum culmine ducto diffunderet imbrium ruinas, & ima in aquas quadrata ſtabilitate conſiſtens, nec impulſu ventorum, nec impetu fluctuum, nec inquietudine animalium quæ intrinſecus erant inclinari poſſet aut mergi. Sic Origenes.

65 Itaque ſecundum Origenem figura Arcæ talis fuit, qualis eſt pyramis abſciſſo vertice, ſi planum ſectionis non quadratum, ſed altera parte ſexies longius deſignetur. Et hanc deſcriptionem Origenis pleno aſſenſu approbarunt Beda, Rupertus, Toſtatus, alijque permulti. Nos formam Arcæ ſecundum Origenem hic lectori ſpectandam ſubiecimus. *Beda. Rupertus. Toſtatus.*

Forma Arcæ ſecundum Origenem.

A B, Longitudo 300. Cub.
A C, Latitudo 50. Cub.
D E, Altitudo 30. Cub.
E F, Magnitudo tecti 1. Cub.

Hugo tamen refragatur Origeni, in libro primo De Morali Arca, capite tertio aduerſus *Hugo contra Origenem.*

aduerſus eum ita diſputans:ſententiæ Origenis plura refragari videntur. Primo, 66
quod hæc forma ad natandum non videtur eſſe idonea:conſtat namque tantæ mo
lis machinam tot tantiſq; onuſtam animalibus & cibarijs nequaquam ita potuiſ-
ſe ſupernatare venientibus aquis, vt non ex magna parte ſui deorſum premere-
tur: cuius rei experimentum capere poſſumus in nauibus magna geſtantibus one-
ra. Si ergo, vt dicitur ſtatim ab imo contrahi cœpit, ita vt intumeſcentes flu-
ctus latera hinc inde inclinantia,non repellerent:ſed exciperent, & nō tam aquæ
arcam, quàm arca aquas portaret; quo modo fieri poterat vt non tota ſtatim ad
ima deſcenderet?Sic Hugo contra Origenem.

At enim vero præter rationem inſtabilitatis arcæ & periculi ſubmerſionis, quā 67
bene vrget Hugo aduerſus Origenem, magnis inſuper incommodis premitur
iſtiuſmodi forma & deſcriptio Arcæ.Nam qualem obſecro habet conuenientiam
eiuſmodi deſcriptio cum figura arcæ, qualem figuram habebat illa Noe cacumi
nis etiſi eius quadrati deſignatio, & aſpectu deformis fœdaq; eſt,& inutilis operi
atque inhabilis vſui propter quem fabricata eſt arca. Sane ipſa ratio pyramidis
modum fabricationis habet impeditum ac difficilem, & ad tot tantorumque ani-
malium habitationem perquam incommodum.

Nauigationi porro & annuæ commorationi in aquis, quam futura eſſet ea de- 68
ſcriptio inepta, forma nauigiorum oſtendit, in quibus ſemper id quod eſt contra-
ctum vergit in carinam; quæ vero latiora ſunt, in apertum prodeunt, & in altum
ſurgunt ſupra aquas extantia. Sed illud maius fuiſſet incommodum, quod ex ca-
pacitate Arcæ quam ſupra deſcripſimus, quādringentorum quinquaginta mille
cubitorum vix tertia pars ſecundum hanc deſcriptionem Origenis exiſteret. Er-
go, dum formam Arcæ ad depellendos imbrium defluxus accommodare voluit
Origenes, ad euitandos impetus ventorum & illiſiones fluctuum ac procellarum
infirmiſſimam,maximeq; naufragijs obnoxiam, & ad capienda quæ in Arca eſſe
oportebat anguſtiſſimam atque incommodiſſimam reddidit.

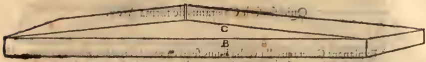
Qualis fuerit Arcæ figura ſecundum Hugonem.

HVGO Arcam putat fuiſſe compoſitam duabus ex partibus, qua- 69
rum altera inferior erat quindecim cubitis alta,continens tres mā
ſiones, infimam loco ſentinæ; mediam, continendis cibarijs; ſupre
mam,ad habitationem animalium ſæuorum & immitium. Altera
pars Arcæ ſuperior erat, ſimiliter alta quindecim cubitis quam ip
ſe appellat tectum Arcæ ſuperpoſitum priori parte, intra quod erant homines,
aues & terreſtres animantes manſuetæ: Sed latera huius ſuperioris partis ſiue te-
cti paulatim faſtigiabantur,tandemque deſinebant in cacumen quadratum vnius
cubiti. Hugo igitur eo differt ab Origene, quod hic ſtatim à fundo Arcæ latera
eius coarctat & faſtigiat; ille vero Arcæ latera à baſi recta excitat per quindecim
cubitos,exinde autem ea conſtringit & acuminat. Verum hæc ſententia Hugo-
nis quam ruditer hic adumbrauimus,expreſſius lectori ex verbis eius cognoſcen-
da eſt.

In primo igitur libro De Morali Arca, capite tertio hoc modo ſcribit Hugo:
Videtur nobis quod in ipſa Arca parietes in quatuor partibus fuerint erecti,
quibus tectum ſuperpoſitum in cacumine ſuo ad menſuram vnius cubiti con-
trahitur. Cuius autem altitudinis fuerint parietes ipſi, hoc auctoritas non
dicit. Sed tamen, quantum conijcimus, altitudo parietum vſque ad fundum
quartæ manſionis extendebatur. Et quibuſdam interiectis: Si quæratur, in-
quit, vtrum æqualis fuerit altitudo ſingularum manſionum hoc de, nos quidem

ex auctoritate probare non poſſumus quid ſentiendum ſit; interim tantum quod auctoritati contrarium non ſit, nobis concedi poſtulamus. Volumus enim ſic diſtinguere: Vt primæ manſioni demus altitudinem quatuor cubitorum: ſecundæ, quinque cubitorum, tertiæ ſex, quartæ ſeptem, quinque octo. Et ſic altitudo parietum quindecim habebat cubitos, & quindecim altitudo tecti, Hæc Hugo, cuius ſententiam de forma Arcæ, ſubiecta hic figura repræſentat.

Forma Arcæ ſecundum Hugonem.

A B, Altitudo Arcæ 15. Cub.
B C, Altitudo Tecti 15. Cub.

70 Sed ego hanc opinionem Hugonis multis de cauſis minime probare poſſum. Ac primo quidem videtur eo loco non ſolum diuerſa, ſed etiam contraria dicere. Namque ex ſupradictis verbis apparet Hugonem extendere tectum arcæ vſque ad fundum quartæ manſionis, & intra ipſum conſtituiſſe quartam & quintam manſionem: at idem paulo ſuperius dixerat ſuperpoſitum fuiſſe tectum, quod erat quintæ & ſupremæ manſioni in qua homo morabatur contiguum. Deinde, ſi tectum incipiebat à fundo quartæ manſionis, id eſt, à tecto tertiæ; ergo quarta & vltima māſio fuiſſent ſub tecto, quomodo igitur duæ illæ manſiones erant inter ſe diſtinctæ, cum ſub eodem tecto eſſent? manſiones enim in Arca diſtinguebantur & ſeparabantur inter ſe diuerſis tectis ſiue contignationibus interpoſitis. niſi ſpatium illud quod erat intra tectum, tricameratum fuiſſe dicat, id eſt, tribus domicilijs diſtinctum, vno mitium animalium; altero auium, tertio hominum. Verum ſic non erant quinque manſiones ſed tres tantum inferiores, & quarta erat tricamerata.

Præterea Hugo prætermiſit dicere quemadmodum ſe habuerint latera ſiue parietes tecti, an ſtatim à fundo quartæ manſionis inclinari & coarctari inciperent; an aliquanto ſpatio recti ſurgerent, poſtea inclinarentur; an denique per totos quindecim cubitos recti eſſent, & poſt hanc altitudinem inciperet faſtigium tecti: hoc enim declarare, permagni referebat ad cognoſcendam eius opinionem de forma arcæ. Nam ſi putauit parietes tecti ſtatim cœpiſſe coarctari, fecit deformem arcæ ſpeciem, ſcilicet proportione longitudinis eius & latitudinis, tali tecto turpem aſpectu; hoc eſt, perpuſillam & quaſi nanam: fecit inſuper domicilium hominum incommodiſſimum, quod ponit intra tectum, propter anguſtias laterum ſemper magis ac magis vergentium in acumen. Præter quam quod hac conſtitutione tecti, ferme tertiam partem detrahit capacitatis quadringentorum quinquaginta millium cubitorum, quam ſupra tribuimus capacitati Arcæ.

Si autem voluit parietes tecti primo fuiſſe aliquatenus rectos, deinde vero inclinatos; hoc dicitur gratis, cum huius varietatis neque neceſſi-

tatem neque vtilitatem vſumue aliquem oſtendat ; neque præciſe doceat quatenus recti fuerint parietes & vnde cœperint inclinari. Quod ſi cenſuit parietes tecti totis quindecim cubitis fuiſſe rectos ; ſane tanta tecti altitudo proportione corporis Arcæ, & ſecundum artem vitioſa, & operi fuiſſet inutilis: quo enim tam excelſum & amplum tectum opus fuit? Quid plura? cum ipſa pyramidalis conſtructio, etiam ſuper baſi ſolida, perplexi operis ac magni laboris ſit; ſi ſuper dimidio Arcæ collocetur, multo magis operoſa & ardua fuerit. Ipſa namque diſſimilium corporum & inter ſe diſcordantium commiſſura, niſi robuſtis colligationibus crebriſque tranſuerſarijs & priſmatum fulturis validiſſime diſtineatur, pars inferior pondere violentiaq; teſtudinis tota protrudetur. Vt taceam eiuſmodi catenationes multo plus oneris atq; impedimenti nauigio exhibere, quam bonam vectorum ac vecturæ partem.

Quid ſenſerit Caietanus de forma Arcæ.

Explanans Caietanus illa verba huius ſexti capitis: *Et in cubito conſummabis ſummitatem eius,* 72
ſignificat ea figura fuiſſe Arcam, vt latera eius in ſupremo adeo coarctarentur ſecundum latitudinem, vt licet totam Arcæ longitudinem ipſa retinerent, attamen ſecundum latitudinem non amplius vno cubito inter ſe diſtarent. Cur autem ſuprema laterum Arcæ non omnino & in totum fuerint inter ſe iuncta, ſed relictum fuerit interuallum vnius cubiti latitudinis eam reddit ipſe cauſam; quo ſcilicet ea ratione maior eſſet interior arcæ capacitas. Caietanus igitur (vt deſignationem eius mathematico more declarem) arcam Noe ea corporis ſpecie figurat, quod à Geometris Priſma nominatur: cuius duo ex oppoſito plana parallela ſuper minoribus baſis lateribus ſint trigona, verticibus abſciſſis, latitudine cubitali, reliqua vero tria plana parallelogramma.

Ponam hic verba Caietani, vt ex his liquido cognoſcat lector & iudicet (ſubobſcure enim loquitur Caietanus) an ea ſit quam dixi eius ſententia. Exponens igitur illa verba: *Et in cubito conſummabis ſummitatem eius.* ſiue vt ipſe legit ex Hebræo: *Ad brachium perficies eam ſuperne.* Non de feneſtra, inquit, ſed de arca eſt ſermo, quod ſuprema pars Arcæ vnius tantum brachij eſſe debebat: tum vt pluuiales aquæ hinc inde laberentur, tum vt Arca non flecteretur grauedine ſummitatis. Sed hoc poteſt dupliciter intelligi: Primo, vt ſummitas Arcæ fuerit quadrata, hoc eſt, ſecundum ſingula quatuor latera vnius cubiti, & hic ſenſus valde diſſonat tum à ſuperficie pendula arcæ foris, tum à capacitate Arcæ intus. Nam ſurgente linea altitudinis triginta cubitorum in medio arcæ, ſecante in medio lineam longitudinis trecentorum, & lineam latitudinis quinquaginta cubitorum, conſtat quod linea ducta ab extremo ſemilongitudinis vſque ad ſummitatem lineæ altitudinis, eſſet pluſquam centum quinquaginta cubitorum, vt patet. Et maior adhuc eſſet linea ducta ab angulo arcæ ad eandem ſummitatem, vt patet. Exiſtentibus igitur lineis ductis à quatuor arcæ angulis ad ſummitatem lineæ altitudinis in medio tam longis, & ipſa linea altitudinis exiſtente tam parua, manifeſte apparet quod minime pendula, immo fere plana fuiſſet foris arca. Et hinc etiam apparet, quod Arca fuiſſet intus minimæ capacitatis. Nam lineæ tam à quatuor angulis, quam ab extremis longitudinis Arcæ ductæ ad ſummitatem tam breuis lineæ in medio, fuiſſent adeo propinquæ pauimento Arcæ, vt valde modicum ſpatium vacuum intercepiſſet, vt patet.

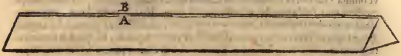
Alter itaque ſenſus eſt, quod ſuprema pars arcæ fuit vnius cubiti ſecundum latitudinem duntaxat; ſecundum longitudinem fuit quantum erat longa arca, ſcilicet trecentorum cubitorum, & quia ſic verificatur littera, & ceſſant omnia ab-

ſurda,

ſurda ; ideo hic ſenſus amplectendus eſt. Fouetur'q; ex eo quod conſtat, arcæ ſupremæ parti ideo decretum fuiſſe cubitum, vt capacior eſſet Arca intus: niſi enim maioris capacitatis ratio fuiſſet habita, decretum fuiſſet vt tabulæ per longitudinem arcæ verſus altitudinem ad concludendam ſummitatem vtrinque conſurgentes ſe ſe in ſummitate tangerent abſque cubito. Non eſt itaque forma arcæ noſtro accommodanda figmento; ſed quo foris magis pendula ſit & intus magis capax, eo verius intelligitur littera. Atque hæc quidem Caietanus. Cuius deſcriptionem arcæ refert, vt in plano potuit exprimi, ſubiecta figura.

Forma Arcæ ſecundum Caietanum.

A B. LATITVDO TECTI. 1. CVB.

Verum non ſatis liquet quemadmodum Caietanus imaginatus ſit latera Arcæ. Animaduerſio in Caietan.
72 Aut enim exiſtimauit latera ſtatim ab imo & baſi arcæ anguſtari cœpiſſe ſecundum latitudinem, donec in ſummo non plus vno cubito latitudinis inte ſe diſtarent: ſed hac ratione nihil ferme differt Caietanus ab Origene, & magna ex parte minuit arcæ capacitatem à nobis ſupra deſcriptam: quamuis enim faſtigium arcæ nihil contraheretur ſecundum longitudinem arcæ, ſed tantum ſecundum latitudinem, nihilominus tamen etiam ſic plurimum capacitatis deperdiſſet arca. Aut putauit Caietanus latera à baſi recta ſurrexiſſe vſque ad trigeſimum cubitum altitudinis, atque ibi fuiſſe lateribus impoſitum faſtigium, cuius latera totam arcæ longitudinem implerent; in ſupremo autem non amplius vno cubito ſecũdum latitudinem inter ſe diſtarent. At enim declarare eum oportebat quantæ altitudinis fuiſſe exiſtimaret illud faſtigium ſiue tectum arcæ. Nec latitudo vnius cubiti relicta in vertice faſtigij inter eius latera quicquam conferre potuit ad maiorem arcæ capacitatem, vt ipſe putauit: ſi quidem totum faſtigium erat ſupra tectũ ſupremi cœnaculi ſiue habitationis hominum, infra quod tectum vſque ad baſim arcæ, tota capacitas Arcæ continebatur.

Quæ fuerit de figura Arcæ Nicolai de Lyra opinio.

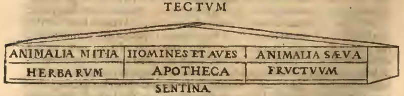
73 Lyranus ſuper hoc ſextum caput Geneſeos de ſtructura Arcæ duo reliquit ſcripta, ex quibus, quemadmodum ipſe formam Arcæ imaginatus ſit, facile poſſit intelligi. Nam primo latera Arcæ recta facit vſque ad trigeſimum cubitum; & interiorem Arcæ capacitatem in tres manſiones diſtinguit; infimam facit loco ſentinæ; quam appellat ipſe ſtercorariam: mediam deſtinat conſeruationi alimentorum, ſed facit eam bicameratam, vt ſeparatim condita fuerint olera & herbæ, & ſeorſim fruges atque fructus: tertiam & ſupremam conſtituit tricameratam, vt in medio fuerit domicilium hominum atque auium, in duobus autem extremis cætera animalia, in vno fæua, in altero manſueta.

Audiat lector Lyranum, quod breuiter dixit, paulo diſtinctius explicantem. Nam explanans illa verba. *Cœnacula & triſtega facies in ea:* Videtur, inquir, quòd in arca erant tres manſiones, aſcendendo vna ſuper alteram, & infima vocabatur

ſentina vel ſtercoraria, quia illuc defluebant fæces, & ea fuiſſe dicitur ſimplex & abſque aliqua interclußone: media autem vocabatur apotheca, quia ibi repoſita erant victuaria. Et dicitur fuiſſe bicamerata, quia aliqua animalia viuunt herbis & alia fructibus: & ideo in vna diſtinctione erant herbæ, & in alia fructus. Superior autem manſio, quia erat maior, diſtincta erat duabus interclußonibus: & ſic erant ibi tria ſpatia, medium erat pro hominibus & auibus, duo vero lateralia pro animalibus mitibus & immitibus. Aliqui faciunt iſtas quinque manſiones abſque vlla diſtinctione media, ſcilicet vnam ſuper aliam ſecundum longitudinem & latitudinem arcæ. Sciendum tamen quod quadratura huius Arcæ non poteſt bene figurari in plano, ſed figuratur vnum latus ſecundum longitudinem & alia tria latera ſupponenda ſunt ſecundum imaginationem. Verumtamen prior expoſitio magis conſonat litteræ in Hebraico & in Latino. Sic ibi Lyranus.

Ad hoc putat Lyranus, lateribus arcæ fuiſſe impoſitum tectum ita faſtigiatum, vt omnia eius latera deſinerent in culmen quadratum cubitale, ad eum nempe modum quo faſtigium Arcæ deſcripſit Origenes. Hoc de tecto Arcæ, exponens illud: *& in cubito conſummabis ſummitatem eius* his verbis declarat Lyranus: Ab angulis Arcæ ſuperioribus tectum procedebat ſe ſe conſtringendo, ita quod in ſummitate latera non diſtabant niſi per cubitum: & hoc erat vt pluuia deſcendens ſuper tectum extra Arcam deflueret facilius, & vt arca inter impetus vndarum ſtaret firmius. Atque hæc eſt de forma Arcæ Lyrani ſententia, quam exprimit ſubſcripta figura.

Forma Arcæ ſecundum Lyranum.

Examinatur opiniō Lyrani. Ceterum in hac Lyrani deſcriptione formæ Arcæ duo reprehendi, aut certe deſiderari poſſunt. Nam nec indicauit quantæ altitudinis fuerit tectum ſuperne 74
claudens & contegens Arcam, potuit enim varijs modis fieri, vel excelſius vel humilius: nec aperuit cauſam cur faſtigium & culmen arcæ relictum fuerit quadratum, cum nullam eius rei appareat eſſe potuiſſe vel neceſſitatem vel vtilitatem: quinimo videtur longe opportunius futurum fuiſſe magiſq; accomodatum ad faciliorem per tectum arcæ imbrium delapſum atque defluxum, ſi omnino acuminatum fuiſſet.

Qualem fuiſſe ſpeciem & figuram arcæ exſtimauerit Io. Buteo.

Io. Buteo lib. de Arca Noe. IOan. Buteo qui in arcæ ſtructura ſubtiliter explicanda, ſatis dili- 75
gens & accuratus fuit, de tecto arcæ ita ſentit; Moſen cum dixit ſummitatē arcæ in cubito conſummari debere, ſignificaſſe his verbis tectum arcæ faciendum eſſe altitudinis vnius cubiti, ita vt is cubitus eſſet altitudo mediana culminis arcæ, per totā longitudinem cubitorum trecentorum; quæ quidem altitudo longioris etiā tractus profluuio ſatis eſſe potuiſſet, præſertim in planitie leuigata, & bitumine lubricata.

Verba Buteonis hæc ſunt: arcam in cubito perfici, intelligo præter ceteros

omnes

omnes, vt cubitus iſte ſit altitudo mediana culminis per totam longitudinem cubitorum trecentorum præter ecphoras: quæ quidem altitudo longioris etiam tractus profluuio ſatis erat in planitie præſertim leuigata, aſphaltoq; lubrica. Etenim Vitruuius ipſe, in eo ſolo riui, quo per canales ſtructiles aqua ducitur, libramenta fieri ſtatuit faſtigata ducenteſima tantum parte longitudinis. In hac autem poſitione tecti, faſtigium cubitale rationem Vitruuij octuplo ſuperat. Præter id etiam quod cæleſtis aqua deciduis vndique guttis ſe ipſa propellens, facilius multo labitur quàm quæ riuo vel canali procedit. Ad hunc igitur quem dixi modum conſtituta ſummitate vnius altitudine cubiti, nulla relinquitur in culmine latitudo, quam omnes, quos hucuſque legerim iſta diſputantes cubitalem eſſe voluerunt. Hic autem orthographum geminæ frontis ſecundum latum & altum arcæ diſpoſui: vbi linea B A, faſtigium cubitale deſignat. Sic illc.

Vitruuius

Tectum arcæ iuxta Buteonem.

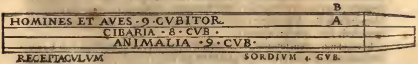
ALTVM VNO TANTVM CVBITO

Idem porrò omnia quattuor arcæ latera à baſi vſque ad ſupremum, id eſt, trigeſimum cubitum altitudinis, recta excitat: quibus tectum (quale proxime deſcriptum eſt) ſuperponit. Interiorem autem arcæ capacitatem ſiue ſpatium quatuor in partes ſecundum totam longitudinem & latitudinem arcæ diuidit diuerſis contignationibus & tabulatis interpoſitis, ſeparatas inter ſe eodem prorſus modo atque nos ſupra diſputatione ſeptima quatuor fecimus cœnacula ſeu partes arcæ. Atque hæc Buteonis ſententia videtur nobis, quàm ceteræ omnes ſuperius expoſitæ, vero propior atque probabilior. Formam autem arcæ quæ præter ceteras probatur nobis, quæ hic ſubijcitur figura, demonſtrat.

Forma arcæ ſecundum Buteonem.

B A, ALTITVDO TECTI VNIVS CVBITI

Verum hiſtorica & litteralis eorum quæ de arca ſcripſit Moſes explanatio, adhuc tractata eſt. Sequitur altera pars huius libri, in qua myſtica quoque eiuſdem arcæ multiplex interpretatio pertractanda eſt.

ALTERA PARS LIBRI DECIMI DE MYSTICA INTERPRETATIONE ARCAE.

ARCAM Noe præter hiſtoriam rerum, vt à Moſe narrantur, verè geſtarum, adumbraſſe etiam & præſignificaſſe multa in Eccleſia Chriſti futura myſteria, negare aut etiam dubitare fas non eſt. Etenim perſpicue oſtendit Dominus noſter, tempus Noetici diluuij illuſtrem geſſiſſe imaginem ſupremi temporis mundi, quo tempore poſterior Domini ad iudicandum aduentus expectatur: & B. Petrus docet, diluuium & arcam, inſignem fuiſſe baptiſmi Chriſtiani & Eccleſiæ figuram. vt enim illic pauciſſimi ſeruati ſunt in arca, ceteris omnibus diluuio demerſis ac deletis, ſic etiam hic pauci in Eccleſia Chriſti ſalui fiunt, innumeris qui extra Eccleſiam ſunt, ſempiterna morte pereuntibus. Iam verò ſi omnia Hebræis in figura contigerunt: quanto magis hoc, quod inter omnia diuinæ potentiæ ac prouidentiæ monumenta & miracula præcipuam commendationem & admirationem habet? Nam ſi aliter eſt, nec huius rei habita eſt ratio, quid obſecro erat opus per arcam tanti laboris & operæ centum nempe annis fabricatam, pauculos illos homines cum animalibus ex diluuij exitio ſeruari; cum illi facilius multo & expeditius in vno aliquo terræ loco, diluuij aquis acceſſu ad eum locum prohibitis, conſeruari potuiſſent? 77

Matt. 24.
Luc. 17.
1. Petr. 3.

78

Auguſti.
1. Tim. 2.

Confirmat hoc B. Auguſtinus extremis duobus capitibus libri 15. de Ciuitate Dei ita ſcribens: Iam verò quod Noe homini iuſto, imperat Deus vt arcam faciat, in qua cum ſuis & cum animalibus liberaretur à diluuij vaſtitate, proculdubio figura eſt peregrinationis in hoc ſæculo ciuitatis Dei, hoc eſt, Eccleſiæ quæ fit ſalua per lignum, in quo pependit mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Et cetera quæ in eiuſdem arcæ conſtructione dicuntur, Eccleſiaſticarum ſigna ſunt rerum. Et fieri quidem poteſt, vt & nobis quiſpiam, & alius alio exponat hoc aptius: dum tamen ea quæ dicuntur, ad hanc, de qua loquimur, Dei ciuitatem in hoc ſæculo maligno: tanquam in diluuio peregrinantem, omnia referantur, ſi ab eius ſenſu qui ita conſcripſit, non vult longe aberrare qui exponit. Nam etſi non vno diſſeruntur modo, ad vnam tamen catholicæ fidei concordiam reuocanda ſunt. Hæc in capite 26.

In vigeſimo autem ſeptimo, Non pertinere, inquit, ad præfigurandam Eccleſiam tam multiplicia rerum ſigna geſtarum, niſi fuerit contentioſus, nemo permittitur opinari. Iam enim gentes ita Eccleſiam repleuerunt, mundiq; & immundi, donec certum perueniatur ad finem, ita eius vnitatis quadam compagine continentur, vt ex hoc vno manifeſtiſsimo, etiam de ceteris quæ obſcurius aliquantò dicta ſunt, & difficilius agnoſci queunt, dubitari fas non ſit. Quæ cum ita ſint; ſi nec inaniter iſta conſcripta eſse putare quiſquam, vel durus audebit; nec nihil ſignificare cum geſta ſint; nec ſola dicta eſse ſignificatiua, non autem facta; nec aliena eſse ab Eccleſia ſignificanda probabiliter dici poteſt: ſed magis credendum eſt & ſapienter eſse memoriæ litteriſq; mandata, & geſta eſse, & ſignificare aliquid, & ipſum aliquid ad præfigurandam Eccleſiam pertinere. Hactenus ex Auguſtino.

Nos igitur triplicem Noeticæ arcæ myſticam interpretationẽ hic breuiſſime perſtringemus. Et vna quidem interpretatio erit ſecundum Phyſiologiam. Phyſiologicam appello interpretationem, quæ hiſtoriam rei ad naturalem alterius rei vim & proprietates, propter quandam vtriuſque rei conuenientiam & ſimilitudinem

tudinem apte & congruenter accommodat. Altera interpretatio erit ſecundum allegoriam: Tertia, ſecundum tropologiam. Nec verò quicquam ex noſtro ſenſu promemus, ſed ex antiquis & laudatis auctoribus deprompta, in medium proferemus.

VNDECIMA DISPVTATIO.

Quemadmodum arca Noe ſecundum phyſiologiam fuerit humani corporis figura.

79 BEATVS Auguſt. libro 15. de Ciuitate Dei capite 26. breuiter docet menſuras longitudinis latitudinis & altitudinis arcæ, dimenſionibus humani corporis pulchrè reſpondere. Si quidem longitudo arcæ trecentorum cubitorum, ſexcupla fuit ad latitudinem ejus quinquaginta cubitorum, & decupla ad altitudinem eiuſdem triginta cubitorum. Conſimili ratione humani corporis longitudo à vertice vſque ad veſtigia, ſexies tantum habet quantum latitudo quæ eſt ab vno latere ad alterum latus, & decies tantum quantum altitudo: cuius altitudinis mēſura eſt in latere à dorſo ad ventrem: velut ſi iacentem hominem metiaris, ſupinum aut pronum, is ſexies tantum longus eſt à capite ad pedes, quam latus à dextra in ſiniſtram, vel à ſiniſtra ad dexteram, & decies quam altus à terra. *Auguſt.*

80 Verum hanc ſimilitudinē Arcæ & Humani corporis enucleatius diſtinctiusq; tractat, & quidem pereleganter B. Ambroſius in libro de arca & Noe, capite ſexto & aliquot ſequentibus; Arcam, inquit, Noe ſi quis velit impenſius conſiderare, inueniet in eius ædificatione deſcriptam humani figuram corporis. *Fac* inquit, *Deus, tibi arcam de lignis quadratis.* Quadratum appellamus, quod ſuis omnibus bene conſiſtat partibus, & conueniat ſibi. Quadrata autem hominis membra eſſe, euidens ratio oſtendit, ſi conſideres pectus hominis, conſideres ventrem pari menſura longitudinis & latitudinis; niſi cum voluptatibus & epulis ventre diſtento, menſura naturalis exceditur. Iam pedes & manus, brachia, fœmora & crura quadripertita quis non ipſo vſu aduertat? Sunt autem pleraque eorum et ſi non eiuſdem longitudinis aut latitudinis, tamen quæ analogiam ita ſeruant, vt in ijs quoque congrua menſura ratioq; concurrat: longitudo prolixior quam latitudo ſit, latitudo quam altitudo. Et ſicut ligni arcæ trina diſtantia eſt, ſiquidem trecentorum cubitorum longitudinem, & quinquaginta latitudinem, & triginta cubitorum altitudinem ſeruandam eſſe præſcripſit: ita & in noſtro corpore ſumma eſt & media & minima diſtantia. Summa, ſecundum longitudinem; media, ſecundum latitudinem; minima, ſecundum altitudinem: totum tamen corpus attextum ex ſingulis membris, quadratum videtur. Nam & in vſu ita eſt, vt eos quadratos dicamus, quos nec enormes proceritate, & validos robuſti qualitate corporis æſtimamus. *Ambroſ.* *Ambroſius ſequitur lectionem. 70. Interpretum,*

81 Quid etiam ſibi velit quod ait: *Nidos facies in arca.* nequaquam ſilendum videtur. Naturaliter enim dictum arbitror, eo quod omne corpus noſtrum attextum eſt ſicut nidus, vt ſpiritus vitalis omnes partes viſcerum penetret, atque de principali noſtro fundat ſe per artus ſingulos. Nidi quidam ſunt oculi noſtri, quibus ſe viſus inſeruit. Nidi ſunt noſtrarum ſinus aurium, per quos auditus ſe infundit, & velut in foueam altam deijcit. Nidus eſt narium, qui ad ſe odorem attrahit. Nidus eſt quartus maior ceteris hiatus oris, in quo nutritur, donec adoleſcat ſapor; & vnde vox euolat, in quo latet lingua, quæ velut organum vocis, ſonos eius artifici ſuauitate modulatur. Et cum ſit ipſa irrationabilis, rationabilem vocem exprimit. Nidus eſt hemicraneum. Nidus eſt membrana illa quæ cerebrum fouet, & intra cohibet. Nidi ſunt viſcera pulmonis & cordis. Spiritus quidem noſtri, hoc eſt, eius quem carpimus, & quo alimur in hac vita, nidus eſt pulmo. Sanguinis

guinis autem & ſpiritus nidus eſt cor. Duo ſunt enim eius vteri; vnus, quo ſanguinem velut quodam ſinu ſuſcipit, & transfundit in venas; alter, quo rigatus ex illo ſuperiori deducit in arterias iugi meatu. Oſſa quoque validiora nidos habent; ſunt enim intus cauata, & in quibuſdã forаminibus eſt medulla. In viſceribus ipſis mollioribus nidi cupiditatis aut doloris ſunt. Et aliæ ſi quis conſideret, etiam plures nidos inuenies in fabrica humani corporis. vnde puto & illum in pſalmo non ſolum myſtice, ſed etiam naturaliter dixiſſe: *Etenim paſſer inuenit ſibi domum & turtur nidum vbi reponat pullos ſuos.* Eſt enim iam in hoc corpore nidus pudicitiæ, in quo erat nidus irrationabilis concupiſcentiæ. Sed vbi antea partus deformes nutriebat libido, ibi nunc decoræ caſtitatis adoleſcit hæreditas.

Illinies, inquit, *eam bitumine.* Ex multis oſſibus neruiſq; ex ceteris alijs conſtat humanum corpus. Et foris igitur & intus apta compage connexum ſibi adhæret, & habitudine propria quam [illegible] Græci dicunt, tenetur; vt intus clauſus ſpiritus qui infunditur, vel ſpiritalis ſubſtantia quæ intus operatur, veluti geminis conſtricta vinculis non euagetur; ſed ad vnitatem aptam & continentem, connexionemq; validam cohibetur. Ideo bitumine conſtringi arca iubetur: eſt enim bitumen vehementis ad conſtringendum naturæ. vnde Græcè dicitur [illegible] quod disiuncta connectat, nexuq; conſtringat indiſſolubili, ita vt naturali vnitate ſibi credas conuenire. Ob hanc cauſam intus & foris bitumine arca conſtringitur, ne connexio illa facile rumpatur.

Nec illud prætereundum eſt quod additur: *Colligens facies arcam, & in cubito conſummabis eam à ſummo:* vt reliquo corpori menſuræ ſibi conuenientis ad gratiam decorè quadret caput hominis, tanquam regale arcæ adiungeret: ex quo cum ſenſus 8
omnes ad ceteras partes corporis transfunderentur, tum maxime oculi, velut ſpectatores & cuſtodes, naturæ appoſiti prouidentia, prope totum orbis noſtri ſtatum deſuper contuerentur. Ipſaq; mens illic locata ſecundum plurimorum ſententiam, & maxime Salomonis, qui ait: *Oculi ſapientis in capite eius:* quaſi in aula imperiali virtutum, conſilium ſibi contrahat, quo ſtipata comitatu & ipſa munitior ſit, & tanquam ex edito quodam tuendi totius corporis regnum impertiat, reſponſa proferat, per quæ poſſimus nos ipſi non ſolum retro reſpicere, nec ſolum quod ante pedes eſt, videre, ſed etiam cœli ipſius ſecreta profundo ſapientiæ obtutu ſpectare. Ibi igitur ſumma noſtræ ſalutis, vbi gratia. Inde cuſtodia, inde etiam pulchritudo corpori acquiritur, quæ primum in vultu vernat. Decet enim præſtantiorem eſſe aulæ regalis nitorem, in qua ſicut vſus maior, ita ſplendor eſt.

Poſt hæc multa ſubijcit diſertiſſime Ambroſius de ſenſibus in capite locatis. 82
Tum vero ſubdit: Hæc de capite prolixius diximus, quia oportuit ſenſus omnes in ſummo locari, vnde omnia per reliquas partes officia diuiderentur. capiti autem noſtro à tergo ceruix proxima: dextera læuaq; brachia ſunt, quæ arcem imperialem tamquam fida tuentur cuſtodia. Denique hæc in nobis validiora; quæ propiora capiti, hæc præſtantiora. Pectus quoque velut quoddam ſacrarium ſapientiæ, & ſtomachus velut quidam teſtis (vt medici aiunt) & conſcius ſecretorum capitis, compaſſioniſq; conſors, cui ſua omnia vel ſalubria vel aduerſa transfundat. Latera, nates, fœmora & crura, menſuræ latitudinem ipſa ſpecie ſignificant, pedumq; greſſus. Qui etſi exiliores videntur, ſunt tamen latiores cum incedunt.

1.Cor. 12. Pulchre autem additur: *Oſtium ex aduerſo facies*, eam partem declarãs corporis, 83
per quam cibos egerere conſueuimus, vt quæ putamus ignobiliora eſſe corporis noſtri, his abundatiorem honorem circundaret. Id quod potiſſimum decori conueniebat, vt ductus quoſdam vel exitus cuniculorum noſtrorum à tergo auerteret ne in purgationibus ventris conſpectus noſter offenderetur. Sed quid eſt illud:
Cap. 9. *Inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies?* Inferiora quidem dicendo, ſignificare voluit, inferiori loco æſtimanda nobis eſſe ciborum receptacula, hoc eſt, ea viſcera quæ acceptum conficiunt cibum. corruptibilis enim eſca eſt. Quod autem corrupti-

ruptibile, non ſuperioribus, ſed inferioribus comparandum. Cibus quoque deorſum fertur: cuius exigua portio viribus corporis alimoniæq; proficit: reliqua verò pars aluo purganda deducitur, quia inteſtina ſunt, per quæ deſcendunt ciborum ſuperflua. Ita operator noſter inſtituit, vt non extenta à ſtomacho ad imum, ſed ſinuata ſint ac reflexa, quò vitæ noſtræ vſus propagaretur. Nam ſi extenderentur inteſtina hominis quæ ſuſcipiunt & deducunt cibum, ſtatim ſine vlla pertranſiret mora: & neceſſe eſſet ſemper eſurire nos & iugiter epulari: aut deficiente alimentorum ſubſtantia deficerent illico. Nunc autem in illa inteſtinorum inſinuatione ac reflexione bipartita & tripartita adhæret cibus, & deſcendendo paulatim vires miniſtrat, ſuccum infundit corpori, tenet ſatietatem, differt edendi appetentiam: nec ſubita effuſio, nec repentina euacuatio eſt, nec inexplebilis appetentia, nec inſatiabilis epulandi libido, Dum enim paulatim deſcendit eſca, famem & cruditatem naturalis temperat prouidentia. Primū enim in ſtomacho, quem plerique ventrem appellant ſuperiorem, cibus conficitur: deinde coquitur in iecore, atque eo digeritur vapore. ſuccus eius diuiditur certis viſcerum portionibus, ex quo omne corpus valeſcit. Quod ſatis iuniorum incrementa, ſenum teſtificatur perſeuerantia. Reliquum cibi in ventrem defluit, quem omnes ventrem appellamus ſine adiectione. Plerique dicunt ventrem inferiorem, ex quo fimus neceſſe eſt (qui plenus iam corruptionis deſcenderat) egeratur per illud ex tranſuerſo oſtium.

Hæc cum ita naturali inſtitutione ad Dei præceptionem compoſita videantur, tamen ſi non edendi à nobis agendiq; modus ſeruetur, tanquam exuberantibus paſſionibus generatur diluuium, & quaſi quædam corporis labes. Vnde mihi videtur, per arcæ huius figuram voluiſſe Deum nos edocere quemadmodū ab hoc ſpeciali tuti ſimus diluuio. corruptela enim, diluuij cauſa eſt: ea vbi erepſerit, aperiuntur aquæ, ebulliunt omnes fontes cupiditatum, vt totum corpus tanto & tam profundo vitiorum fluuio mergatur. Nihil eſt enim quod tam miſeræ ſeruituti ſubijciat hominem, quam libido, atque eiuſmodi cupiditates, que iugo quodam criminum graui deprimunt miſeram conſcientiam, vt ſe nequeat attollere, vtpote quæ libertatem innocentiæ amiſerit, Maximum ergo in hoc diluuio eſt remedium, vt iuſtum præferas, eumq; mandati cœleſtis executorem eligas. Quis eſt iuſtus in nobis, niſi mentis vigor, qui intra iſtam arcam includat omne animantium genus quod eſt ſuper terram? cohibe ergo & tu omnes irrationabiles paſſiones tuas; omneſq; ſenſus tuos menti ſubijce, animiq; imperijs aſſueſce. Euolare foras non ſinas cupiditates tuas, exire in vulgus libidinem: & per rationalem mentem poteris etiam irrationabilia tua & immunda peccata ab omni periculo diluuij liberare. *Orige. ho. 2. in cap. 6 Geneſeos. Auguſtin. lib. 12. contra Fauſt. cap. 14. Gre. hom. 12. in Ezechielem. Rupert. li. 4. commentar. in Geneſ. capit. 71. & ſequentib.*

DVODECIMA DISPVTATIO.

Quomodo Arca Noe ſecundum Allegoriam figura fuerit Eccleſiæ Chriſti.

84. ALLEGORICAM interpretationem arcæ Noe prout ea fuit vmbra quędam & imago Eccleſiæ Chriſti, ex probatiſſimorum auctorum, Origenis, Auguſtini, Gregorij, Ruperti, aliorumq; ſententijs contextam, hic breuiſſimis verbis apponam. Noe figura fuit Chriſti tam nomine, quam factis. Nomen enim Noe, Requiem ſignificat: vera autem requies noſtra Chriſtus fuit, Ipſe enim dixit: *Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſū & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris;* & proximè ante dixerat: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis; & ego reficiam vos.* Non igitur abſque diuino præſagio Lamech, filium ſuum appellauit Noe, dicens, *Iſte conſolabitur nos, vel requieſcere nos faciet ab operibus & laboribus manuum noſtrarum in terra cui maledixit Dominus.* Non videtur Noe figura Chriſti tā nomine quā factis. Matt. 11. Gen. 5.

tur autem ſecundum hiſtoriam id conuenire admodum in Noe: quippe eius *Gen.6.* tempore maiorem Deus quam vnquam, iræ ſuæ vim oſtendit; adeo vt diceret, *Infra 7.* Pœnitet me feciſſe hominem;& delebo omnem ſubſtantiam quam feci, de ſuperficie terræ: denique maximæ Dei offenſæ, iræ atque vindictæ indicium fuit deſtructio per diluuium orbis terræ, & animalium atque hominum interitus.

At verò ſecundum allegoriam, pulcherrime quadrat in Chriſtum dominum. 85
vera enim requies & conſolatio noſtra fuit remiſſio peccatorum noſtrorum, quã ipſe nobis tribuit per baptiſmum ſuum, cuius figura fuit illud diluuium: nam vt in illo peccatores perierunt, ſic peccata in hoc delentur. Duplicem igitur noſter Noe requiem nobis præſtitit, vnam, ab operibus manuum noſtrarum, id eſt, à peccatis, ne conſcientiam noſtram perturbent, inquietent ac diuexent; alteram, à miſerijs & ærumnis, quibus propter peccata iuſte ſubiecti ſumus in terra, cui maledixit Deus: *Iob.14.* *Homo enim*, inquit Iob, *natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs. Qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet.* Sunt quidem etiam iuſtificati per Chriſtnm, nihilo minus quam ceteri malis huius vitæ ſubiecti; ſed ſunt tamen ad breue tempus, & cum ſpe certiſſima conſequendi ſempiternam impaſſibilitatem: atque interim mala quæ perferunt multum conducunt illis ad incrementa virtututum materiemq; ampliſſimorum meritorum atq; premiorum. Quemadmodum autem per vnum Noe ſeruatus eſt orbis, ſic per vnum Chriſtum ſeruantur omnes: *Non enim eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri.* *Act.4.* Et vt Noe per lignum conſeruauit reliquias humani generis: ita Chriſtus per lignum Crucis & paſſionem ſuam, humanum genus à morte redemit. Salutiferum igitur fuit hoc Chriſti diluuium à tempore Chriſti cœptum, & inundans vniuerſum orbem: in quo plures ſubmerſi ſunt peccatores, ad eorum tamen ſalutem; quam in illo demerſi ſunt, ad ipſorum perditionem & interitum.

Arca Eccleſiæ figura. QVEMADMODVM porrò Deus dixit ad Noe: *Fac tibi arcam*: ita dixit noſtro Noe, qui verè iuſtus & perfectus fuit placens Deo, vt fabricaret ſibi Eccleſiam ex firmiſſimis lignis, id eſt, ex omnibus gentibus in æternum victuris: & menſuras ei daret cœleſtibus ſacramentis repletas. Hæc autem arca Eccleſiæ non vno anno ædificata eſt, ſed centum annis, id eſt, ab exordio mundi ædificari cœpta eſt Eccleſia, nec vſque ad finem mundi ædificatio eius ceſſabit. vnde Paulus dixit, *Ephеſ.4.* *Deum dediſſe Apoſtolos, Prophetas, Euangeliſtas, paſtores, & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in ædificationem corporis Chriſti.* *Act.14.* Arca in fluctibns natabat: ſic Eccleſia in perſecutionibus & tentationibus verſatur, *Per multas enim tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Arca, non ex vno, ſed ex multis lignis bitumine coniunctis facta eſt; ſic Eccleſia ex multis hominibus collecta eſt vinculo caritatis in vnitate fidei conglutinatis. 86

Erant autem ligna ex quibus conſtructa erat arca, ſecundum aliquos, incorruptibilia; ſecundum alios fortia; ſecundum noſtram tranſlationem, leuigata; ſecundum editionem ſeptuaginta, quadrata: & hæc omnia in Eccleſiam recte conueniunt. Siquidem Eccleſia requirit homines incorruptos peccatis, & Deo ſemper viuentes: exigit quoque homines fortes ad ferendas iniurias, & quæcunque aduerſa ingruerint tolerandas animoſos & conſtantes: deſiderat quoque homines leuigatos, id eſt, non aſperos, non acerbos, non intractabiles; ſed manſuetos, affabiles, nullam cuique dantes offenſionem, & in quibus ſint viſcera charitatis. Quadrata ligna, ſunt in Eccleſia doctores & magiſtri. Quadratum enim eſt inquit, Origenes, quod nulla vacillat ex parte, ſed quocunque verteris, fida & ſolida ſtabilitate conſiſtit. Et hæc quadrata ligna fuerunt, quæ omne pondus arcæ, tam animalium intrinſecus, quam fluctuum extrinſecus ſuſtinebant: Et ſancti Doctores Eccleſiæ tam intrinſecus fideles verbo commonitionis & doctrinæ gratia conſolantur, quam extrinſecus infidelibus impugnantibus, & quæſtionum fluctus, ac procellas diſputationum commouentibus, virtute verbi, ſapientia rationis 87

tionis obſiſtunt, & velut murus quidam & defenſio ſunt ijs qui intrinſecus ſunt; obſtaculum autem & impugnatio ijs qui extrinſecus ſuperueniunt: quia igitur vndique ſtabilis eſt ſanctorum vita doctorum, & ad omne bonum opus parata; ideo de lignis quadratis Eccleſia Chriſti fabricatur.

88 Hæc ligna intrinſecus & extrinſecus bitumine linuntur: vult enim te architectus Eccleſiæ Chriſtus non eſſe talem quales ſunt multi, qui deforis apparent hominibus iuſti, intus autem ſunt ſepulcra mortuorum: ſed vult te corpore ſanctum eſſe exterius, & corde intrinſecus purum, cautumque vndique & caſtitatis atque innocentiæ virtute munitum. hoc enim eſt intrinſecus & extrinſecus bitumine eſſe oblitum. Vel ſignificatur in compage vnitatis, tolerantia caritatis; ne ſcandalis Eccleſiam tentantibus ſiue ab ijs qui intus, ſiue ab ijs qui foris ſunt, cedat fraterna iunctura, & ſoluatur vinculum pacis. Eſt enim bitumen, feruentiſſimum & violentiſſimum gluten; ſignificans dilectionis ardorem in magna fortitudine ad tenendam ſocietatem ſpiritalem omnia tolerantem. Matt. 23.

89 Verum quia non omnium vnum eſt meritum, nec idem in fide profectus: idcirco & arca illa non vnam omnibus præbebat manſionem, ſed in ea, bicamerata erant inferiora, & tricamerata ſuperiora, multiq; nidi ſeu manſiunculæ: ſic in Eccleſia licet omnes intra vnam fidem contineantur, & vno baptiſmo abluantur, non tamen vnus omnibus atque idem profectus eſt, ſed vnuſquiſque ſtat in ordine ſuo. Et alij quidem per rationabilem ſcientiam viuentes, & idonei non modo ſe ipſos regere, verum etiam alios docere ac gubernare, qui per pauci ſunt, cum ipſo Noe verſantur, & proxima ei propinquitate iunguntur, & in ſublimitate arcæ collocantur. At verò multitudo irrationalium animalium, vel etiam beſtiarum in inferioribus arcæ ponitur; & eorum maxime, quorum feritatis ſæuitiam nec dum fidei dulcedo molliuit. Superiores verò aliquantulo ab his ſunt, qui licet minus rationis habeant, plurimum tamen ſimplicitatis & innocentiæ cuſtodiunt. Et ſic per ſingulos habitationum gradus aſcendendo, peruenitur ad ipſum Noe, id eſt, Chriſtum qui eſt caput totius Eccleſiæ ſuper omnes ſanctos, & gratia gloriaque & merito atque præmio exaltatus. Quod item inferiora arcæ bicamerata & tricamerata conſtruuntur; ſignificat bipartitam multitudinem hominum ex Iudæis & Gentibus in Eccleſia congregatam; vel tripertitam propter tres filios Noe, quorum progenie repletus eſt orbis.

90 Arca ad vnum cubitum collecta deſuper conſummatur: ſicut Eccleſia quæ eſt corpus Chriſti in vnitatem collecta ſublimatur & perficitur. Vnde dixit Dominus: *Qui mecum non colligit, ſpargit.* Aditus porrò arcæ fit in latere eius. Nemo quippe intrat in Eccleſiam, niſi per ſacramentum remiſſionis peccatorum: hoc autem de Chriſti latere aperto manauit. Et oſtium quidem arcæ vnum erat: quia vnus eſt Chriſtus, vna fides, vnum verbum Dei, per quod tantummodo in Eccleſiam intrari, & ad participationem æternæ ſalutis perueniri poteſt. Arca parum luminis externi habebat, vna enim tantùm feneſtra, & ea quidem parua, parum ei luminis exhibere potuit: Sic Eccleſia non multum curat ſapientiam ſecularem, habet enim lumen ſuum in ſe: magis autem curat & laborat vt probitate vitæ & ſanctitate morum luceat & ſplendeat: & quod de Eccleſia cœleſti ſcriptum eſt in Apocalypſi, id etiam quodam modo quadrat ad Eccleſiam militantem: *Et ciuitas* inquit, *non eget ſole, neque Luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit eam, & Lucerna eius eſt Agnus. Et ambulabunt Gentes in lumine eius.* Epheſ. 4. Apoc. 21

91 Erant in arca omnis generis animalia, tam munda quàm immunda: ſic Eccleſia omnes recepit, tam ex Gentibus quàm ex Iudæis, ſemperque in ea ſunt tam boni quàm mali. Et ſicut plura fuerunt in arca animalia quàm homines; ita plures ſunt in Eccleſia mali & imperfecti, quàm boni & perfecti. De im-

mundis fuerunt bina de mundis ſeptena, Nam licet mundi & boni pauciores
Ephes. 4. ſint quàm immundi & mali: boni tamen ſeruant vnitatem ſpiritus in vinculo pa-
Eſa. 11. cis. Sanctum autem Spiritum Scriptura in ſeptiformi operatione commendat,
& ſeptiformis Spiritus ſancti gratia eſt, quæ verè mundos efficit: mali autem bi-
nario numero ſignantur; quod recedant ab vnitate pacis, & ad ſchiſmata faciles, 83
& prompti, & ad diſſidia & diſcordias procliues ſint. Continebat arca eſcas omnis
generis ad cibatum omnium animalium & hominum: Sic Eccleſia maximam
habet copiam ſpiritualium ciborum, quibus omnes, vt eis expedit, nutriri poſ-
ſint, præbetque cibaria tam bonis quàm malis: bonis, promiſſiones cæleſtium bo-
norum; malis comminationes æternorum gehennæ ſuppliciorum. Nec verò Noe
tantùm arcam condidit, ſed in eam ipſe intrauit, & in ea manſit: ita Chriſtus
non tantùm vt Deus Eccleſiam ædificauit, ſed etiam vt homo in ea conuerſa-
Matt. vlt. tus eſt, & in ea manebit omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæ-
culi.

Longitudo arcæ trecentorum cubitorum, ſexcupla erat ad latitudinem eius 92
quinquaginta cubitorum, & decupla ad altitudinem eiuſdem triginta cubito-
rum: ſimilis autem eſt menſura corporis humani, vt ſupra oſtendimus. Ec-
cleſia verò & fidelium congregatio, corpus Chriſti appellatur: cuius multo
maior eſt longitudo quàm latitudo, & latitudo quàm altitudo. Longitudo enim
denotat fidem; Latitudo caritatem; altitudo celſitudinem ſapientiæ & con-
templationis rerum cœleſtium, & ſublimitatem perfectionis euangelicæ. In-
ter fideles autem, pauciores ſunt boni & caritate præditi, plures autem mali ſo-
lam fidem habentes: Et inter bonos, pauciſſimi ſunt perfecti, & rerum ſubli-
mium ac diuinarum meditationi & amori, ceteris omnibus rebus poſt habitis &
contemptis, dediti. Significatur etiam humanum corpus, quod noſtra cauſa in-
duit filius Dei: ſcilicet vt per eius in Cruce oblationem, iram Dei placans,
eum nobis reconciliaret ac propitiaret: & Eccleſiam ſanguine ſuo lauans
Ephes. 5. & mundans, exhiberet ſibi eam glorioſam non habentem maculam aut ru-
Tit. 2. gam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt eſſet ſancta & immaculata: & Re-
dimens nos ab omni iniquitate, mundaret ſibi populum acceptabilem, ſe-
Heb. 10. ctatorem bonorum operum. Quapropter ingrediens ipſe mundum, dixit Deo
Pſal. 39. Patri: *Hoſtiam & oblationem noluiſti; corpus autem aptaſti mihi; holocauſtomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi, Ecce venio. in capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam, Deus, voluntatem tuam.*

Origenes. Arca porrò ſecundum imaginationem & deſcriptionem Origenis, quam ple- 93
rique Doctorum ſecuti ſunt, in imo ampla erat: ſed quò altius ſurgebat, eò ma-
gis arcta & anguſta efficiebatur, donec in anguſtiſſimum vnius duntaxat cubiti
faſtigium & culmen defineret. Hoc ſecundum allegoriam præclare interpreta-
Gregor. tur S. Gregorius homilia 16. in Ezechielem: Quid per arcam, inquit, Noe, niſi
ſancta Eccleſia figuratur, quæ inferius ampla eſt, ſuperius anguſta? Rectè enim
per hoc Eccleſia deſignatur, quæ adhuc in multis ſuis carnalibus lata eſt, in pau-
cis ſpiritualibus anguſta. Et quia ad vnum hominem qui eſt ſine peccato colli-
gitur, quaſi in vno cubito conſumatur. Videmus etenim multos intra eiuſdem
ſanctæ Eccleſiæ ſinum in ſuperbia erigi, in carnis voluptate diſſolui, acquirendis
terrenis rebus inhiare, imperante auaritia mare tranſire, deſeruire iracundiæ, iur-
giis vacare, proximos quos præualent lædere. Sed quia eos adhuc ſancta Eccle-
ſia tolerat vt conuertat, quaſi in arcæ latitudine deorſum beſtiæ morantur. Vi-
demus alios iam aliena non quærere, illatas iniurias æquanimiter portare, rebus
propriis eſſe contentos, humiliter viuere. Sed quia iſti iam pauci ſunt, anguſta-
tur arca. Alios autem conſpicimus etiam poſſeſſa relinquere, nullum terrenis
rebus ſtudium dare, inimicos diligere, carnem à cunctis voluptatibus doma-
re, motus omnes ſub rationis iudicio premere, per cœleſte deſiderium con-
templationis pennas ſubleuare. Sed quia tales quique valde rari ſunt, in arca

iuxta

iuxta cubitum ducatur, vbi homines & volatilia continentur. Quæratur tamen ſi quis in eis eſſe valeat ſine peccato: at nullus inuenitur. Quis itaque homo ſine peccato eſt, niſi ille qui in peccato natus non eſt? In vno ergo cubito conſummatur arca, quia vnus eſt auctor & redemptor Sanctæ Eccleſiæ ſine peccato: ad quem omnes proficiunt, qui ſe eſſe peccatores nouerunt: Hactenus Gregorius.

DECIMA TERTIA DISPVTATIO
Cuius rei figura ſecundum Tropologicum ſenſum fuerit Arca Noe.

SI quis eſt, inquit Origenes qui creſcentibus malis & inundantibus vitiis conuertere ſe poteſt à rebus fluxis & caducis, & audire ver- *Origenes homil. 2. in 6. caput Geneſeos.*
94 bum Dei ac præcepta cæleſtia cuſtodire; hic intra cor ſuum arcam ſalutis ædificat, & vt ita dicam, bibliothecam diuini conſecrat verbi: Longitudinem in ea, latitudinem, & altitudinem; fidem dico, ſpem, & caritatem collocans. Fide Trinitatis, ad longitudinem vitæ immortalitatemque deſcendit. Latitudine charitatis, indulgentiæ benignitatiſque fundat affectum. Altitudine ſpei ad cœleſtia erigit animum, & in terris ambulans, in cœlis habet conuerſationem. Summam verò actuum ſuorum refert ad vnum. Scit enim quia omnes quidem currunt, ſed vnus accipit palmam, ſcilicet qui cogitationum varietate & mentis inſtabilitate non fuerit multiplex. *1. Cor. 9.* Sed hanc arcam & bibliothecam non ex agreſtibus & impolitis, ſed ex quadratis, & ſecundum æquitatis lineam directis conſtruit lignis, id eſt, non ſecularium auctorum, ſed ex propheticis & apoſtolicis voluminibus. Ipſi enim ſunt, qui diuerſis tentationibus dolati reciſis omnibus vitiis, quadratam continent vitam, & ex omni parte libratam. Nam auctores ſæcularium librorum poſſunt dici ligna excelſa & vmbroſa (ſub omni enim ligno excelſo & nemoroſo accuſatur fornicatus eſſe Iſrael) *Hierem. 2* quia illi loquuntur quidem excelſa, & florida vtuntur eloquentia, non tamen ita faciunt vt loquuntur; & ideo non poſſunt ligna quadrata nominari, quia nō in eis ſermo & vita collibrant. Tu ergo ſi facis arcam, ex propheticis & apoſtolicis ſermonibus confice, & bicameratam ac tricameratam eam facito: ex ipſa narrationes hiſtoricas diſce; ex ipſa, latentia rerum myſteria & ſacramenta agnoſce. Ex ipſa quoque mores emendare, reſecare vitia, purgare animam, atque exoluere omni vitio captiuitatis enitere. Nidos in ea diuerſarum virtutum & profectuum colloca. Intus & foris eam bitumina, corde fidem gerens, ore confeſſionem præferens: Intus ſcientiam, foris operationem habens: Intus corde mundus, foris caſtus corpore incedens. Sic Origenes.

Hugo autem Sancti Victoris in libro Allegoriarum in Geneſim, Capite de- *Hugo Sācti Victoris.*
95 cimo octauo: Anima, inquit noſtra eſt velut arca Noe. In arca ſaluari debemus & in ipſam intrantes, & in ipſa manentes, ſicut ſcriptum eſt; *Redite præuaricatores ad cor.* *Iacobi 5.* Huius arcæ longitudo, fides eſt, quæ credit omnia quæ fecit Deus ab initio ſeculi, vel facturus eſt vſque ad finem eius, per ſe, vel per Angelos, vel per homines. Altitudo ſpes eſt, qua erigitur ad ſperanda bona quæ in cœlis ſunt præparata diligentibus Deum. Latitudo, caritas eſt, quæ extenditur ad Septentrionalem plagam, per dilectionem inimicorum, & ad plagam Auſtralem per dilectionem amicorum. In hac arca eſt Noe, id eſt, Intellectus rationalis & ſenſus ſpiritualis, & quæ ex his naſcuntur, recta conſilia, iuſta deſideria, piaque vota tanquam filij & cognati Noe. Animalia, opera ſunt, quæ circa res terrenas efficiuntur. Volucres, cogitationes ſunt in rebus excelſis & cœleſtibus verſantes.

Geneſ. 8. Inundatio aquarum, impetus eſt tentationum. Montes Armeniæ, in quibus requieſcit arca, quies eſt animæ in contemplatione rerum diuinarum. Coruus emiſſus nec reuerſus, ſignificat falſos Chriſtianos, qui, dum aliquando ad exteriora neceſſitatis cauſa mittuntur, foris remanent viſibilibus inhærentes, neque ad interiorem quietem reuertentes, ſed foris in fluctuatione temporalium lætantes. *Ibidem.*

Ibidem. Columba verò extra arcam miſſa ſed ad eam reuerſa, bonos Chriſtianos ſignificat, qui, dum pro vtilitate proximorum ad exteriora procedunt, redeunt, cum foris quietem non inueniunt: & afferunt ramum oliuæ, quia peregerunt opera miſericordiæ.

Hugo ſancti Victoris. Sed idem Hugo in libro ſecundo de arca Morali per prima aliquot eius libri capita dum hiſtoriam arcę per tropologicam interpretationem pulcherrime accommodat ad ſecretum conſcientiæ & cordis humani, vbi ſedes eſt ſapientiæ, vigetque contemplatio Dei & creaturarum eius, tam luculentam habet diſputationem, vt ſi eam hoc loco tacitam præterirem, equidem viderer ipſe mihi fraudaſſe lectorem ingenti vtilitate ac voluptate ſpiritali, quam ex eius viri piis admodum & eruditis maximeque ſalutaribus ſententiis & documentis haurire licet. Cum igitur ille dixiſſet, arcam Noe adumbraſſe ſecretum & quaſi adytum ac penetrale animi noſtri, vbi ſedet ſapientia, rerum contemplationi vacans, ad hunc fermè modum diſputat, exponam enim breuiter diſputationis eius ſummam: Anima, inquit, noſtra ſimilitudinem Creatoris ſui habet: quod vt in mente Dei rerum omnium cauſæ æternaliter, ſine mutabilitate & diſtinctione temporali ſubſiſtunt; ſic in mente noſtra præterita, præſentia & futura per cogitationem ſimul ſubſiſtunt. Si ergo per ſtudium meditationis aſſiduæ cor noſtrum inhabitare cœperimus, iam quodammodo temporales eſſe deſiſtimus, & quaſi foris mundo mortui, intus Deo viuimus. Tunc quicquid fortuna extra molitur, facile contemnimus; ſi ibi fixum eſt deſiderium noſtrum, vbi mutabilitati non ſubiacemus. Vbi nec præterita relinquamus nec occupemur præſentibus, nec expectemus futura: nec cupiamus huius vitæ proſpera, nec metuamus aduerſa. Habeamus ergo rectas, vtiles & caſtas cogitationes: quia de tali materia fabricabimus arcam noſtram. Iſta ſunt ligna quæ in aquam miſſa natant, in igne poſita ardent: quia tales cogitationes fluxus carnalium delectationum deorſum non premit, ſed flamma caritatis incendit. Nec timeas hunc ignem in tectis tuis. Væ tibi, ſi non arſerit ex hoc igne tabernaculum tuum. Poſtea bituminabis arcam tuam intus & extra. Extra, vt manſuetudinem exhibeas: intus, vt caritatem non amittas. Nullatenus enim in ſecreto conſcientiæ tuæ ſuauiter quieſcere poteris, niſi prius malos & extra per manſuetudinem tolerare, & intus didiceris per caritatem non odiſſe. Bitumen calidæ naturæ eſt, & naſcitur de terra fulminata: & caritas procreatur in anima timore diuini iudicij percuſſa. 96

Trecentorum cubitorum longitudo arcæ, præſens ſeculum ab initio eius vſque ad finem, per tres differentias temporis, Præteriti, Præſentis & Futuri 97
variatum ſignificat. Si ergo tu cogitationem tuam ab exordio mundi ducens vſque ad extremum eius, conſideraueris quot & quanta Deus operatus, & operaturus ſit propter electos ſuos; trecentorum cubitorum longitudinem in corde tuo metiris. Si vitam & facta fidelium contemplans in exemplum tibi proponas; in latitudinem quinquaginta cubitorum cor tuum extendis. Si verò diuinæ paginæ quæ triginta libris continetur, ſcientiam adeptus fueris; ad altitudinem triginta cubitorum cor tuum erigis. Hæc eſt arca, quam in corde tuo ædificare debes: requieſce intra eam hic ſecurus manebis. Procella & tempeſtas foris ſæuit: quocunque prodieris, naufragium patieris. Si ſuperbe per ſapientiam tuam diuina ſecreta ſcrutari conaris, quæ Deus nobis per ſcripturam ſuam aperire noluit; altitudinem triginta cubitorum tranſcendis. Si vſque in finem ſeculi Eccleſiam Chriſti duraturam eſſe non credis, ſed aliquando Dei deſtituendam eſſe auxilio; trecentorum cubitorum longitudinem tranſis. Si frequen-

quenter de amatoribus huius mundi & de vana eorum conuerſatione cogitare delectat, quinquaginta cubitorum latitudinem transgrederis.

Verum de oſtio & feneſtra huius arcæ dicamus. Etſi tutum & iucundum eſt intra arcam, id eſt, cordis noſtri ſecretum, remotos à ſtrepitu huius mundi latere, attamen quia ipſa noſtræ condicionis infirmitas diu nos in ſilentio intimæ contemplationis morari & quieſcere non patitur, exitum habemus per oſtium & feneſtram. Oſtium, ſignificat exitum per operationem: Feneſtra exitum qui fit per cogitationem. Oſtium deorſum eſt, feneſtra ſurſum: quia operationes ad corpus pertinent, cogitationes ad animam. Hinc eſt quod per feneſtram aues exierunt; per oſtium, beſtiæ & homines. *Sicut enim auis ad volatum, ſic homo naſcitur ad laborē.* Iob. 5. ſic enim nati ſumus, vt ſi volumus animam ad contemplationem ſubleuare, neceſſe ſit corpus per exercitia laboris attetere. Oſtium in latere arcæ poſitum fuiſſe, ſignificat, nunquam nos à ſecreto cordis noſtri per operationem exire debere ex propoſito intentionis, ſed tantum ex accidenti occaſione neceſſitatis. Et fortaſſe non ſine cauſa hoc de feneſtra tacuit ſcriptura: quia etſi per cogitationem voluntate aliquando licet exire, nunquam tamen per operationem foras prodire debemus niſi ex neceſſitate. Quod etiam conuenienter inſinuatur, eo quod homo ipſe quando voluit, feneſtram aperuit vt aues emitteret. Oſtium verò foris à Deo & Gen. 8. clauſum, & rurſus apertum eſſe legitur, vt homo exiret.

98 Quatuor autem modis eximus per actionem. Namque actiones aliæ ſunt carnales, id eſt, ad vſum corporis pertinentes; aliæ ſpirituales, pertinentes ad inſtructionem mentis. Ad vtraſque boni & mali exeunt. Qui ad explendam voluptatem, terrenis actionibus foris inſeruiunt; ſimiles ſunt immundis animalibus quæ de arca exierunt. Qui eas ad vſum neceſſitatis adminiſtrant, animalia quidem ſunt, ſed munda. Qui verò Eccleſiaſtici regiminis curam quæ actio ſpiritualis eſt, gerendam ſuſcipiunt; & à ſecreto internæ quietis, non ex ambitione, ſed ex præcepto obedientiæ ad publicum prodeunt; ſimiles ſunt Noe, qui exiens de Arca ſacrificium obtulit: quia ſæpe tales eo magis per abſtinentiam omnes in ſe carnis motus occidunt, quo grauiora internæ quietis damna per occupationem in ſe pertuliſſe cognoſcunt. Illi autem qui propter gloriam propriam honores in Eccleſia ſuſcipiunt, & cum ſe in ſublimi poſitos vident, ceteros deſpiciunt, & infirmioribus quibuſque in Eccleſia poſitis ex compaſſione condeſcendere nolunt; ſimiles ſunt Cham, qui denudati patris verenda deriſit, & ob hoc meruit Gen. 9. maledictionis ſententiam accipere.

99 Quatuor autem modis eximus per contemplationem. Primus modus eſt, cum De quatuor modis exeundi ad creaturas p cōtemplationem. conſideramus quid ſit ex ſe omnis creatura. Inuenimus autem omnia eſſe vanitatem: quia ſicut omnis creatura ex nihilo venit ad eſſe, ita quotidiana mutatione ſua indicat, ſe, quantum in ſe eſt, ad nihilum tendere. Alter modus eſt, cum conſideramus quid ſit creatura ex dono Creatoris, & cernimus in ea diuinæ rationis ſimilitudinem. Nam licet ipſa pro conditione ſuæ naturæ mutabilitati ſubiacet: dum tamen ex beneficio Creatoris ſui accipit, vt nunquam prorſus eſſe deſinat, quodammodo opus temporale, æternam Opificis ſui imitatur ſtabilitatem. Tertius modus eſt, cum contemplamur quemadmodum vtatur Deus miniſterio creaturarum ad implenda iudicia ſua; ſiue pro ſua miſericordia largiendo beneficia, ſiue pro noſtro merito ſupplicia inferendo. Et in hac conſideratione inuenimus omnia eſſe inſtrumentum diuinæ diſpenſationis, & noſtræ prauitatis argumentum.

In hoc genere contemplationis audimus omnem creaturam his tribus vocibus Triplex creaturæ vox ad homines. loquentem nobis: Accipe, Redde, Fuge. Accipe beneficium: Redde debitum: Fuge ſupplicium. Prima vox, eſt famulantis: ſecunda, admonentis: tertia, comminantis. Quartus modus contemplationis eſt, cum creaturas inſpicimus pro vt homo eis vti poteſt ad explendas carnalis concupiſcentiæ ſuæ voluptates; & in eis cogitamus non naturalis infirmitatis ſubſidium, ſed prauæ libidinis oble-

Gen. 3. ctamentum. Hoc oculo Eua lignum vidit, quod eſſet pulchrum viſu & ad veſcendum ſuaue & tulit de fructu eius & comedit. Qui ſic exeunt per cogitationem ad creaturas, ſimiles ſunt coruo arcam egreſſo, nec ad eam reuerſo: quia cum foris quod male delectat inueniunt, ad arcam conſcientiæ amplius redire nolunt. Priora verò tria contemplationis genera per egreſſum columbæ figurata ſunt, quæ cum ex arca emiſſa eſſet, nec foris inueniret, vbi pes eius requieſceret, reuerſa eſt ad veſperam portans ramum oliuæ virentis in ore ſuo. Vacua exiit, ſed vacua non rediit, quia foris inuenit quod intus non habuit: nec tamen foris amauit quod intro detulit.

Tres porrò manſiones in intellectuali arca, tria ſignificant genera cogitatio- 100
num; Rectum, Vtile, Neceſſarium. Si diligere cœpero meditationem ſcripturarum, & libenter cogitauero de virtutibus & factis Sanctorum, & de aliis quæcunque ad emendationem morum & exercitationem virtutum conferunt: iam in prima manſione arcæ eſſe cœpi. Sed ſi bonum quod noui, imitari differo aut detrecto, tunc recta cogitatio mea eſt, ſed inutilis: quia bonum quidem eſt quod de aliis cogito, & in aliis cognoſco; ſed inutile mihi eſt, ſi illud ad exemplum viuendi non traho. Siquidem aliena virtus mihi non prodeſt, ſi eam quantum
Eccl. 20. poſſum imitari neglexero; *Theſaurus abſconditus & ſcientia abſcondita; quæ vtilitas in vtriſque?* ſcientiam abſcondo, ſi bonum quod noui, opere non oſtendo. Si autem operam dedero non tantum vt ſciam, ſed vt etiam agam quæ bona & vtilia mihi eſſe cognouero, & hoc ſedulo curauero vt virtutes quas in aliis amare & admirari didici, meas faciam per exercitium diſciplinæ & per formam rectè viuendi: tunc vtilis erit cogitatio cordis mei, & tunc aſcendi in ſecundam arcæ manſionem, & cor meum in vnum iam magis collegi, vt non diſcurrat & vagetur per ea quæ vana ſunt & inutilia.

Reſtat tertium: vt cum habere cœpero opera virtutum, laborem ipſas quoque virtutes habere; hoc eſt, vt quod foris demonſtro in opere, intus poſſideam in virtute. Non enim multum mihi prodeſt habere opera, niſi etiam virtutes operum habeam. Si igitur ad hoc, cordis mei cogitationem inſtituo, vt quicquid in me boni foris humanis apparet aſpectibus, diuinis intus ſatagam præſentare obtutibus: tunc aſcendi in tertiam manſionem, vbi virtutes ſunt quæ nobis ſunt neceſſariæ. Sed inter omnes præcipue neceſſaria eſt caritas, quæ nos Deo coniungit. Et ideo arca in ſupremo ad vnum colligebatur: vt iam vnum cogitemus, vnũ expectemus, vnum deſideremus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. In prima igitur manſione, eſt cognitio: in ſecunda, opus: in tertia virtus: In ſupremo, præmium virtutis dominus Ieſus Chriſtus. Hos gradus habes in pſalmo, vbi
Pſal. 118. dicitur: *Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doce me*: ſi conuerſo ordine ita dicas, *Scientiam & diſciplinam & bonitatem doce me domine Ieſu Chriſte*. Hactenus expoſita eſt à nobis interpretatio arcæ ſecundum Tropologicum ſenſum.

BENE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIORVM IN GENESIM

LIBER VNDECIMVS, DE IIS quæ fuerunt in Arca Noe.

EX HISTORIA MOSIS

Quæ eſt in capite ſexto libri Geneſeos.

PONAM fœdus meum tecum; & ingredieris tu & *Verſu 18.*
filij tui, vxor tua & vxores filiorum tuorum tecum.
Et ex cunctis animantibus vniuerſæ carnis bina indu 19
ces in arcam vt viuant tecum, maſculini ſexus & fe-
minini. De volucribus iuxta genus ſuum, & de iu- 20
mentis in genere ſuo: & ex omni reptili terræ ſecun-
dum genus ſuum: bina de omnibus ingredientur te-
cum vt poſſint viuere. Tolles igitur tecum ex om- 21
nibus eſcis quæ mandi poſſunt, & comportabis apud te; & erunt tam tibi
quam illis in eſcam. Fecit igitur Noe omnia quæ præceperat illi Deus. 22

TRIA præcipue fuerunt in Arca Noe, ab exitio diluuij conſeruata; Homines, Animalia & Cibaria. Et hoc indicauit Dominus, cum dixit Noe: *Ingredieris in arcam tu & filij tui, vxor tua & vxores filiorum tuorum tecum: & ex cunctis animantibus vniuerſæ carnis bina induces in arcam, maſculini ſexus & feminini, vt viuant tecum. Tolles tecum ex omnibus eſcis, quæ mandi poſſunt, & comportabis apud te, & erunt tam tibi quam illis in eſcam.*

PRI-

PRIMA DISPVTATIO.
De hominibus qui fuerunt in Arca.

PRIMO autem loco dicendum eſt de hominibus: quos fuiſſe tantùm
octo manifeſtum eſt ex narratione Moſis qui ſub finem ſexti capi-
tis narrat Deum præcepiſſe Noe, vt ipſe cum vxore ſua & tres filij
eius cum vxoribus ſuis ingrederentur in arcam: & ſequenti capite
hos tantum ſcribit ingreſſos eſſe in arcam: eoſdemque duntaxat fi-
nito diluuio arca egreſſos eſſe commemorat capite octauo. Beatus
item Petrus in capite tertio prioris epiſtolæ ſuæ ſolum octo animas in arca ſalua-
Beroſus. tas eſſe ait per aquam. Beroſus Annianus etiam nomina illarum mulierum ponit. 1
Nam vxorem Noe Tytæam magnam appellat; reliquas tres, Pandoram, Noel-
Epiphanius. lam & Noeglam. Epiphanius in Hæreſi 26. diſputans contra Gnoſticos qui vxo-
ri Noe affinxerant nomen, Noria, ait eam fuiſſe appellatam Barthenon. Illud ve-
rò quod nonnullis admirationem mouere poſſet, Noe per ſexcentos annos nō plu-
res tribus, filios, & hos non ante quingenteſimum annum genuiſſe, nec aliquem
eorum filiorum per centum annos (tot enim vixerunt ante Diluuium) filium ali-
quem procreaſſe; quemadmodum intelligi debeat, libro nono explicatum à no-
bis eſt.

Eſt præterea communis Hebræorum & Chriſtianorum Doctorū ſententia, Noe 2
Nec homines, nec animalia, dū fuerunt in arca, vacaſſe generationi. atque filios eius, quoad fuerunt in arca, non dediſſe operam generationi, ſed toto
illo anno vxoribus abſtinuiſſe. Nimirum, illud lugendi potius tantam humani ge
neris atque orbis terrarum cladem, & pœnitentiā agendi quàm expetendæ fruē-
dæque voluptatis, etiam licitæ & cōceſſæ tempus eſſe videbatur. Quin etiam idem
multi ſenſerunt de animalibus, quæ dum fuerunt in arca, putant non vacaſſe ge-
nerationi. Hoc ſi fuit, ideo factum eſt, quia vel dum fuerunt in arca animalia, par-
ua erant & immatura generationi: vel mares à feminis in Arca ſeparati ſunt: vel
toto eo tempore nulla generandi libido inceſſit animalia; aut propter aſperitatem
temporis & incommoditatem loci, aut libidinis ardore naturaliter animalibus
inſito, diuinitus per eum annum reſtincto.

Vbi fuerit Henoch tēpore diluuij. Sed illud fortaſſe lectori dubitationem afferre poſſet, vbi fuerit tempore dilu- 3
uij Henoch, quem conſtat nec fuiſſe in arca, & vixiſſe ante diluuium, nec tantùm
fuiſſe diluuio ſuperſtitem, ſed adhuc etiam viuere. Multi reſponderent, Henoch
tempore diluuij fuiſſe in Paradiſo terreſtri, exiſtimantes eum locum diluuio fuiſ-
ſe intactum. Verum aduerſus hanc opinionem multa nos diſputauimus in priori
Tomo noſtrorum Commentariorum in Geneſim, libro tertio qui eſt de Paradiſo
terreſtri, quæſtione quinta, & libro ſeptimo in Diſputatione vltima quæ eſt de
Tranſlatione Henoch, quæſtione ſeptima. Nos igitur breuiter dicamus, propte-
rea Moſen in hac hiſtoria Diluuij, & B. Petrum loco ſupra memorato affirmaſſe
omnes homines diluuio periiſſe præter illos octo, nec excepiſſe Henoch qui tunc
viuebat, & poſt diluuium vixit, quod ipſi loquerentur de hominibus quorum habi-
tatio & conuerſatio in terris nota erat, & qui vitam agebant modo & more huma-
no atque vſitato: Henoch autem, quia extra ſocietatem hominum, & incognitus
cunctis mortalibus, nec humano more vitam degebat, idcirco perinde ac ſi non
eſſet in terris, tacitum prætererunt. Vbinam autem fuerit tempore diluuij, quis
mortalium poſſit vel auſit dicere? Certe vbicunque libitum fuit Deo, conſerua-
ri potuit, vel in aere ſupra aquas diluuij, vel alibi.

Quod autem dixit Deus Noe: *Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi* 4
Geneſ. 7. *iuſtum coram me in generatione hac.* non obſcure indicat ſolum Noe ob eximiam pieta-
tem & ſanctitatem dignum fuiſſe qui à diluuij clade, tanto miraculo, conſeruare-
tur; reliquos autem ſeptem homines, ipſius Noe gratia fuiſſe ſeruatos; qui licet
probitate non eſſent pares Noe, attamen vel boni erant, vel certe minus mali

quàm

quàm qui diluuio perierunt. Fuit etiam illa cauſa conſeruationis eorum, vt reparandi poſt diluuium generis humani multiplicandique auctores eſſent. Potuit quidem Deus ex vno Noe genus hominum propagare: ſed hanc tamen rationem propagationis præſtabiliorem eſſe diuina ſapientia iudicauit. Licet filij Noe & vxores eorum, inquit Chryſoſtomus, multum à virtute iuſti illius abfuerint; alieni tamen erant à grauioribus ſui ſæculi peccatis. Alias quoque duas ob cauſas ſalute potiti ſunt tum in honorem iuſti, tum poſteritatis cauſa. conſuetudo enim miſericordis Dei eſt honorem hunc tribuere ſeruis ſuis, vt propter eos ſaluentur & alij. Quod & B. Paulo conceſſum eſt: quippe nauiganti Romam, propter maximam tempeſtatem periclitante naue, ſalutem omnium qui in ea ſimul cum ipſo erant, Deus indulſit. Similiter & hoc loco factum eſt. Volebat præterea Deus ſemen aliquod & radicem in filiis Noe ad poſteritatis conſtitutionem relinquere: non quod impoſſibile eſſet Deo iterum formare homines, & ex vno genere iterum augmentum facere; ſed quia hoc ſuæ bonitati probabatur. Ita Chryſoſtomus. In eandem ſententiam nonnulla diſerte ſcripſit Ambroſius in libro de Noe & arca cap. 11.

Chryſoſt. homil. 24. in Geneſim.

Act. 27.

SECVNDA DISPVTATIO.

De mundis & immundis animalibus iuſſu Dei in Arcam ingreſſis.

5 BEATVS Hieronymus ſcriptum reliquit in Epiſtola 125. quam ad Damaſum miſit, Tertullianum egregiam ſcripſiſſe diſputationem cur Deus, qui omnia fecerat valde bona, introduci iuſſerit in arcã Noe vnà cum animalibus mundis etiam immunda. Quam ſanè quæſtionem fuiſſe à Tertulliano plene & abſolute tractatam, vel ex eo licet exiſtimare, quod S. Hieronymus cum de eadem quæſtione conſultus eſſet a Damaſo, eius explicationem noluit attingere; quaſi ratus nihil à ſe, quod magni eſſet momenti, ad illam Tertulliani diſputationẽ poſſe adiici. Sed cum liber ille Tertulliani ad nos minime peruenerit, nec eius doctrinæ, nec ſententiæ participes fieri potuimus. Verum ad eam ipſam quæſtionem breuiter, quantum ſcilicet inſtituto noſtro ſatis fuerit, ita reſponderi poſſet: Nullum animal natura eſſe immundum, ſed omne animal eſſe de numero eorum quæ Deus in ſuo quodque genere fecit valde bona: quædam verò appellata eſſe immunda, nõ per ſe nec ſecũdum naturam, ſed vel opinionibus & inſtitutis hominum vel relata ad cibum hominis, vel aliqua ſignificatione & myſterij alicuius gratia. Ea porrò animalia quæ nominantur immunda, neceſſe fuit in arcam induci, ne tot eorum ſpecies quæ dignitatis ac nobilitatis principatum inter animalia citra controuerſiam obtinent, vt leo, equus, & elephas diluuio perirent. At enim his omiſſis, quæ præcepit Deus Noe de Animalibus in arcam introducendis, ea nos cum diligentia curaque explicemus.

Tertullianus.

Præcepit Deus Noe vt bina ex immundis animalibus, ſeptena verò ex mundis
6 in arcam induceret. Sed hoc Dei præceptum duas habet quæſtiones, quarum prior eſt hæc: Quo modo diſtinctio mundorum atque immundorum animalium potuit eſſe in obſeruatione & vſu ante Diluuium; cum ea fuerit inuecta per legem Moſis, cuius legis promulgationem plus octingentis annis antegreſſum eſt Diluuium? Ad hanc quæſtionem triplex dari reſponſum ſolet. B. Chryſoſtomus vigeſima quarta homilia in Geneſim reſpondet, diſcrimen mundorum atque immundorum animalium fuiſſe cognitum Noe vel naturali rationis iudicio & prudentia, vel ſingulari aliqua Dei reuelatione: idemque Didymũ ſenſiſſe atque prodidiſſe fertur in Catena. Ac verba quidẽ Chryſoſtomi ſic habent: Operæpretiũ fuerit hoc loco inquirere vnde iuſtus ille nouerit quæ animalia pura eſſent & quæ im-

Gen. 6. & 7.

Leuit. 11. Deut. 14.

Chryſoſtomus.

Didymus

res duxit & habuit ſimul duas ſorores, Liam & Rachelem Geneſ. 29. at per legem
Moſis tale coniugium Hebræis vetitum eſt Leuit. 18. Deus item Noe & poſteris
eius conceſſit eſum omnium animalium citra diſcrimen vllum, vt narrat Moſes
Geneſ. 9. at lex Moſis iubebat à multis animalium generibus tanquam immundis
abſtinere Iudeos Leuit. 11. & Deuteronom. 14. Amram denique pater Moſis &
Aaron, vxorem habuit Iochabet patruelem ſiue amitam ſuam, id eſt, ſororem pa-
tris ſui; id quod ex capite ſexto Exodi, & vigeſimo ſexto Numerorum aperte col-
ligitur: Lex tamen Moſis, vt ſcriptum eſt Leuit. 18. vetabat eiuſmodi matrimo-
nium. Non igitur omnia quæ lege Moſis præcepta ſunt Hebræis, ea fuere ante le-
gem (vt iſti Rabbini nugantur) à pijs viris obſeruata.

TERTIA DISPVTATIO.

De numero mundorum & immundorum animalium quæ ingreſſa ſunt in Arcam.

PRAECEPIT Deus Noe dicens: *Ex omnibus animantibus mundis tolles ſep-* *Gen. 6. & 7.*
tena & ſeptena, maſculum & feminam: de animantibus verò immundis, duo &
duo, maſculum & fœminam. Sed hæc verba Domini obſcuram habent
& ambiguam ſententiam, quemadmodum intelligi debeat illud:
Bina & bina, ſeptena & ſeptena. vtrum duo tantum an quatuor: & vtrum
ſeptem tantum an quatuordecim. Duæ ſunt plane contrariæ eorũ
10 qui hunc locum tractarunt ſententiæ: altera eſt, *ſeptena & ſeptena* ſignificare duos
ſeptenarios, id eſt, quatuordecim: tum quod manifeſte hoc declarat geminatio
eiuſdem numeri, ſiquidem ſeptena & ſeptena, idem valent, atque, quatuorde-
cim etiam in vulgari conſuetudine & vſu loquendi: tum quod Deus iuſſit vt Noe
induceret in arcam animalia coniugata, id eſt, marem cum femina. Ter namque
Moſes hoc ſeptimo capite nominat animalia inducta in arcam, primo vt ingreſſu-
ra, tum vt ingredientia, demum vt ingreſſa; & ſemper commemoratis animali-
bus, adiungit maſculum & feminam. Vnde licet argumentari animalia omnia
fuiſſe numero pari, & ſuam cuique mari feminam, & ſuum cuique feminæ ma- *Gen. 9.*
rem fuiſſe adiunctum: ſi autem ſeptem tantum cuiuſque ſpeciei mundorum ani-
malium fuiſſent in arca, ſeptimum ſine ſuo conſorte & coniuge fuiſſet, vel mare
vel femina. Atque huius ſententiæ primos reperio fuiſſe auctores Iuſtinum mar- *Iuſtin*
tyrem in reſponſione ad Quæſtionem quadrageſimam tertiam, Orthodoxorum, *martyr.*
& Origenem homil. 2. ſuper ſextum caput Geneſeos: Lyranus & Toſtatus ean- *Origenes*
dem aſſignant cuidam Andreæ, aduerſus quem in commentarijs ſuis ſuper ſepti- *Lyranus.*
mum caput Geneſeos ipſi diſputant. Carthuſianus quoque ſuper ſeptimum caput *Toſtatus.*
Geneſeos Articulo 36. & Oleaſter ibidem eam cenſent textui ſacræ ſcripturæ *Dionyſius Cartuſ.*
congruentiorem, & idcirco probabiliorem.
11 Altera ſententia pluribus & grauioribus probata doctoribus, illud *ſeptena & ſep-* *Hieronymus Oleaſter.*
tena interpretatur, ſeptem tantum: vt mundorum animalium cuiuſque ſpeciei tria
fuerint paria, ita vt quodlibet par feminam & marem haberet: ſeptimum autem
animal erat mas deſtinatus ſacrificio quod ſtatim finito diluuio fieri debebat ex
mundis animalibus: & ideo mas ſolitarius & ſine coniuge fœmina ſeruatus eſt.
Illa autem geminatio eiuſdem vocis, *ſeptena & ſeptena* non ſignificat duplicatum
numerum ſeptenarium, ſed ſignificat eundem numerum ſeptenarium in omni
ſpecie mundorum animalium adhiberi oportere; vt ſit ſenſus, Ex mundis anima-
libus tolles, ſeptena ex hac ſpecie, & ſeptena ex alia, & ſimiliter ſeptena ex alia
qualibet ſpecie. Sanè quatuordecim animalia cuiuſlibet ſpeciei mundorum intro
ducere in arcam, præter quam quod id plus nimio impleſſet & grauaſſet arcam,

etiam

etiam ſuperuacaneum fuiſſet: quo enim tanta cuiuſque ſpeciei animalium multitudo? cum dimidium eius numeri ſatis ſuperq; foret ad id cuius gratia ſeruabantur animalia in arca. Et huius quidem ſententiæ plurimos & grauiſſimos viros nominare & laudare poſſum auctores; vt Ioſephum primo libro Antiquitatum, Ambroſium De Arca & Noe, capite 12. Chriſoſtomum homilia 24. in Geneſim, Auguſtinum libro 15. de Ciuitate Dei, cap. 27. Theodoretum queſtione 50. in Geneſim, Hiſtoriam ſcholaſticam in librum Geneſeos cap. 33. Eucherium, Lyranum, Toſtatum, Caietanum ſuper ſeptimum caput Geneſeos. Ego vtramque opinionem iudico eſſe probabilem; ſed poſteriorem eſſe probabiliorem, mihiq; placere magis, non abnuo.

Ioſephus. Ambroſius. Chyſoſtomus. Theodoretus. Hiſtoria ſcholaſtica. Eucherius Lyranus. Toſtatus. Caietanus

SED CVR Deus iuſſit plura de mundis animalibus quam de immundis in 12
Arca recipi? Cur in arca Noe plura fuerint animalia munda immundis ſecundum vnamquamque ſpeciem, varias licet cauſas reddere: vnam, quo plura eſſent animalia homini vtilia, pauciora verò inutilia, aut etiam noxia: Alteram, quod mundis opus futurũ erat ad vſum ſacrificiorum, quæ & ſtatim finito diluuio facta ſunt, nec niſi de mundis animalibus fieri oportebat: Tertiam quod poſt diluuium ſtatim Deus copiam fecit homini veſcendi animalibus plurimum mundis. Quamobrem cum immunda animalia vnam tantum ob cauſam ſeruarentur, hoc eſt, ad propagationem ſpeciei; munda animalia tres ob cauſas ſeruabantur, & ad propagationem ſpeciei, & ad vſum humani cibi diuinorumq; ſacrificiorum: hæc igitur plura illis recipi in arcam & conſeruari conueniens fuit. His adde quartam cauſam, myſticam ſcilicet; vt ea re ſignificaretur, multo plures in Eccleſia Chriſti eſſe debere mundos, id eſt, bonos & ſanctos, quam immundos & improbos. Nam vt ait Paulus, vocauit nos Deus nõ in immunditiam ſed in ſanctificationem, elegitq; nos vt eſſemus ſancti & immaculati. Atque vtinam Eccleſia Chriſti hac etiam re illi arcæ Noe reſponderet, vt plures haberet mundos quam immundos: verum multo ſecus accidit; cum in agro Chriſti plurimum ſit palearum ac zizaniorum, tritici vero perquam paululum.

1. Theſſ. 4. Epheſ. 1.

Confirmanda ſunt hęc & illuſtranda Chryſoſtomi & Theodoreti verbis hoc lo 13
co adſcriptis. Plura, inquit Chryſoſtomus, præcepit Deus ex mundis introduci, vt iuſtum Noe & qui cum illo erant inde conſolaretur ex illis vſum habentes. Quod autem ſeptena & impari numero inducta ſunt, hoc quoque piæ mentis Noe indicium fuit, qui finito diluuio ſuam gratitudinem declaraturus erga Deum, pro gratiarum actione hoſtias & ſacrificia ei oblaturus erat. Vt igitur hoc faciendo non mutilaret paria; ideo Deus iuſſit ſeptena induci ex ſingulis auium generibus, vt cum ceſſaret vniuerſalis interitus, & ſuam mentem declararet, & coniugia volatilium ceterorumq; animalium non læderentur. Sic ferè Chryſoſtomus. Theodoretus autem (ex ipſo Chryſoſtomo vtique mutuatus) ſimilia ſcribit. Nam cum hominibus, ait, permiſſurus eſſet Deus manducare carnes, & homines pij ſacrificaturi eſſent illi, maiorem numerum mundorum animalium cuſtodiri iuſſit, nempe tres coniugationes ad augumentationem generis, vnum verò animal reliquum ad ſacrificandum. ſtatim enim vbi ceſſauit vltio, Noe ſacrificium obtulit Deo gratiarum actioni conueniens. Ita vt certum ſit hac de cauſa Deum iuſſiſſe ex vnaquaque ſpecie mundorum animalium ſeptena in arcam introduci, vt Noe vnum animal offerens ex vnaquaque ſpecie, non perimeret coniugationes. Sic Theodoretus.

Chyſoſtomus ho. 24 in Geneſim. Theodor. quæſt. 50. in Geneſ.

QVARTA DISPVTATIO

Cur voluit Deus de mundis animalibus nec plura nec pauciora quàm ſeptem in arcam recipi.

14 BEATVS Ambroſius de arca & Noe capite 12. cauſam eius rei ad myſticam ſeptenarij numeri virtutem & præſtantiam refert. Etenim ſeptenarius denotat munditiam, integritatẽ & perfectionem: at uero binarius, tanquam primus numerorum ab vnitate recedens, diſſenſionem, diſcordiam, immunditiam & imperfectionem ſignificat. Sed Ambroſij verba explanantis illud: *de mundis ſeptem & ſeptem,* ſic habent: Et vt ego arbitror, inire mundam aſſerit hebdomadam; quia mundus & ſacer, ſeptenarius numerus eſt. Nulli enim miſcetur, nec ab alio generatur: idemque virgo dicitur, quia nihil ex ſe generat. Meritoque tanquã materni exors immunisque patrus muliebris copulæ, etſi hebdomas femineo nuncupetur nomine, virilis habet ſanctificationis gratiam. Secundus autem numerus non eſt plenus, quia diuiſus. Quod autem non eſt plenum, vacuum habetur. Septimus autem numerus plenus eſt; quia hebdomas vt decas, & ſimilis illius primi, quia factus eſt ad ſimilitudinem illius qui eſt ſemper, a quo profluũt & mouentur quæ ſunt in omni genere virtutes. Hæc Ambroſius. *Ambroſ.* *Ambroſ.*

15 Sed Chryſoſtomus tractaus hanc ipſam quæſtionem, cur de mundis animalibus ſeptem introducta ſint in arcam, vehementer irridet eos qui cauſam huius rei ex arcanis numerorum virtutibus accerſunt: quin etiam huiuſmodi ex numeris depromptas ſacrarum rerum interpretationes & fabuloſas & periculoſas eſſe, vtpote ab hæreticis confictas, affirmat. Ad hunc enim modum ſcribit: Multi varias de hac re fabulas narrãt, & hinc occaſione ſumpta obſeruationes numerorũ oſtẽdunt. At non obſeruatio, ſed intempeſtiua hominum curioſitas talia fingere molitur: vnde & multæ hæreſes ſunt ortæ: quod ſtatim ſcietis. Etenim frequenter (vt videamur quaſi ex abundantia, eos qui ex ſuis opinionibus noua afferunt, compeſcere) inuenimus in ſcripturis numerum parem commendatum. Quippe quando Dominus miſit diſcipulos, binos eos miſit: & Apoſtoli omnes duodecim erant, & quatuor numero ſunt Euangelia. At ſuperuacaneum fuerit hæc apud caritatem veſtram commemorare, quæ ſatis didicit huiuſmodi dictis obturare aures. Poſt hæc Chryſoſtomus ſubdit veram cauſam cur ex mundis animalibus ſeptem introducta ſint in arcam, quam nos paulo ſupra expoſuimus. Ad extremum autem hiſce verbis concludit diſputationem Chryſoſtomus: Didiciſtis cauſam, ob quam

Chryſoſtomus ho. 24 in Geneſ.

Quid ſentiat de myſteriis numerorum.

Luc. 10.

Matth. 10.

16 ſeptena introducere præceptũ fuerit. Num poſthac tolerabitis eos qui fabulari, diuinæque ſcripturæ ordinem turbare, & quæ ex ſuo capite finxerunt, introducere nituntur? Hactenus ex Chryſoſtomo. Credo equidem verba hæc Chryſoſtomi non eſſe dicta aduerſus Ambroſium alioſque quamplurimos & grauiſſimos doctores Eccleſiæ, qui in explicatione ſacrarum litterarum tractatuque rerum diuinarum multa de numeris acute, docte, pie atque vtiliter diſputarunt: Sed ea valere aduerſus hæreticos, Simonem dico, Valentinum, Baſilidem, Marcionem & Gnoſticos, qui fabuloſis numerorum myſteriis abſurdos & impios errores ſuos adornabant; & imperitis probare ſtudebant.

Omnino, inficias nemo ibit, Septenarium numerum plurimis rebus in diuina Scriptura nobilitatum atque commendatum & quaſi conſecratũ eſſe. Quis neſcit in veteri teſtamento ſeptimum hebdomadis diem, ſeptimũ anni menſem, & ſeptimum quemque annum, denique eũ qui ſeptem hebdomadas annorũ conſequebatur, quinquageſimum annum Iobileo dicatum: hæc, inquam, fuiſſe ſacroſancta & ſumma religione ac veneratione à Iudæis celebrata? Non perſequar alia

Quid ſentiat Auctor de numero Septenario an ſit myſticus.

Leuit. 25.

quamplurima ſeptenario numero inſignita & commendata in ſacris litteris, ne in
re nota & peruulgata multus ſim & inſolens. Sed vt hoc verum eſt, ita nec illud
non eſt veriſſimum, ſeptenarium numerum etiam in rebus peſſimis & execran-
dis ſæpenumero eſſe poſitum & vſurpatum in ſacra Scriptura. *Immundus ſpiritus* (in-
quit Lucas cap. 11.) *aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe.* Marcus narrat capite vltimo,
Apoc. 12. Dominum ex Magdalena ſeptem dæmonia eieciſſe. Ioannes in Apocalypſi vidit
Infra 15. draconem habentem ſeptem capita & ſeptem diademata; & nominat ſeptem pla-
Infra 16. gas terræ, & ſeptem phialas iræ Dei. Dixit quidem Dauid: *Septies in die laudem dixi ti*
Pſal. 118. *bi*: at filius eius Salomon dixit. *Septies in die cadit iuſtus.* Apparet igitur, eoſdem nume
Eccl. 7. ros æque in bonis atque in malis poni & vſurpari in ſacra ſcriptura.

Quæ igitur eſt vera & germana cauſa, cur nec plura nec pauciora, quàm ſeptē 18
de mundis animalibus admiſſa ſint in arcā? Difficile eſt diuinare; ſed illud fortaſſe
non videbitur lectori prorſus improbabile, tria paria mūdorum animalium eò ſer-
uata eſſe, quod eiuſmodi animalium conſeruatio tres ob cauſas eſſet neceſſaria:
Primò quidem ad propagationem ſpeciei; & ad hunc finem ſeruatum eſt vnū par:
Deinde ad eſum, nam poſt diluuium veſcēdi animalibus copia hominibus à Deo
facta eſt; & ob hanc ipſam cauſam altero pari eorum animalium opus fuit: Deni-
que ad vſum ſacrificiorum; & huius rei gratia tertium par conſeruari debuit. Ecce
tibi, cur de mundis animalibus ſex conſeruata ſint. Septimum porrò animal quod
erat mas ſolitarius, id eſt, ſine coniuge femina, deſtinatū eſt ſacrificio mox poſt di-
Gen. 8. luuium faciēdo; ſicut factum eſt à Noe. Oportuit autem eſſe marem, quia mas per-
fectior eſt femina ob idque congruentior atque decentior diuinis ſacrificiis. Ad
huius rei exemplum & ſimilitudinem (vt hoc etiam velut in tranſcurſu attingam)
viros eſſe eos oportet & ſine coniuge feminas; id eſt, virili animo magnoque virtu-
tis robore præditos, omnique animi quaſi feminea mollicie & infirmitate exutos;
quicunque ſæculo renunciato, in ſtatu religioſo ſe ipſi ſpiritualiter mactant & ſa-
crificant Deo, vt in carne viuentes extra carnem viuant; id eſt, ab omnibus carnis
voluptatibus & oblectationibus etiam per ſe non illicitis, ſeiugati & penitus ab-
ſtracti.

Quatuor Dubitationes de numero Animaliū quæ ingreſſa ſūt in arcam.

CETERVM de numero animalium quæ ingreſſa ſunt in arcam, reſtant nōnul- 19
læ dubitationes paucis expediendæ. Prima dubitatio: Cur Deus cum primò præ-
cēpit Noe de numero animalium quæ recipienda erant in arcam, tantùm genera-
tim, & præciſe iuſſit bina de qualibet ſpecie tolli, vt habes ſub finem ſexti Capitis:
De cunctis, inquit, *animantibus bina induces in arcam*: cū tamen paulo infra initio ſeptimi
1 DVBITATIO. Capitis diſtincte iubeat tolli de immundis bina, de mundis autem ſeptena. Reſpon
dendum eſt: cum prius iuſſit Deus tolli bina, illud *bina*, non ſignificat multitudinem
introducēdorum animalium, hanc enim infra expreſſit diſtinguendo genera ani-
malium mundorum & immundorum, & indicando de vtrolibet iſtorum quot ſu-
mi deberent; ſed illud *bina*, ſignificat combinationē ſiue coniugationem vtriuſque
ſexus, maſculini & feminini. Vnde protinus ipſe ſubiunxit: *Bina tolles, maſculini ſexus*
& feminini. Noluit enim ſumi aut omnes aut plures maſculos vel feminas, ſed
pariter mares cum feminis, & cum ſua quemque marem femina coniugatum.

2 DVBITATIO. Altera dubitatio: Cur Moſes loquens de duplici ſexu animalium introducēdo-
rum in arcam, nunc appellat marem & feminam, aliquando verò vxorem & mari- 20
tum? Nā pro eo quod noſtra tranſlatio habet cap. 7. *ex omnibus animantibus mundis tol-*
les ſeptena & ſeptena, maſculum & feminam: de animantibus verò immundis duo & duo, maſcu-
lum & feminam: pro illo inquam, quod bis dicitur: *maſculum & feminam* Hebraicè bis pa
Caietanus riter ad verbum eſt, *Vxorem & maritum.* Hanc dubitationem Caietanus ſuper
in Geneſ. eum locum ita ſoluit: Maris, ait, & feminæ vocabulo vtitur Moſes, ad ſignifican-
dum diuerſitatem ſexus: metaphora autem mariti & vxoris vtitur, ad ſignifican-
dum ætatem maris & feminæ aptam ad generandum & multiplicandum: vt expli-
caretur quod non pulli ex nido, nec vetuli, ſed ætatis iuuenilis tam mas quàm fe-
mina ſaluarentur. Hæc Caietanus. Sed quia illud nomen vxoris & mariti nō gene-

ratim nec indifferéter in quolibet genere animaliũ poſſet Moſes, ſed in iumentis tantùm & in terreſtribus animantibus, nõ autem in auibus; Idcirco ſolutio Caieta ni difficultatem non omnino exhaurit. Quocirca Oleaſter ita eam ſoluit dicens in iumentis modum commixtionis feminæ cum mare, ipſaq; generationis membra ſimiliora eſſe humanis, quàm in genere auium; & ob id illis potius quàm his nomen vxoris & mariti meritò fuiſſe tributum. *Oleaſter.*

21 Tertia dubitatio: Cur Moſes loquens de iumentis ſiue terreſtribus animantibus, diſtinxit ea in munda atque immunda, de auibus autem loquens, non eas diſtinxit in mundas & immundas, ſed, quaſi omne genus auium eſſet mundum, ſimpliciter de auibus dixit tollenda eſſe ſeptena: at non pauca genera auium fuiſſe olim immunda, patet ex vndecimo capite Leuitici & decimo quarto Deuteronomij. Huic dubitationi tribus modis occurri poteſt: Primo, ſi dicatur, diſtinctionem mũdi & immundi non fuiſſe in auibus obſeruatam ante promulgationem legis Moſaicæ. Deinde poteſt dici quod ait Carthuſianus, Moſen inſinuandi alicuius myſterij gratia diſtinctionem mundi & immundi in auibus tacuiſſe: nempe vt ea re ſignificaretur, admixtionem mundi & immundi in his verſari, qui ad ſimilitudinem terreſtrium animalium, terrenarum rerum ſtudiis curiſque diſtinentur atque implicantur: vel qui adhuc in terris vitam degunt. horum enim alij ſunt mundi, alij verò immundi. At in his qui ſimiles volucrum cæli, animos menteſque ſuas tollunt ad ſublimium & diuinarum rerum contemplationem, & quorum, vt dixit Apoſtolus, conuerſatio in cœlis eſt: vel qui terrenis corporibus exuti iam euolarunt ad cæleſtes & beatas ſedes, in his, inquam, diſtinctio mundi & immũdi locum habet planè nullum. Scriptum enim eſt in Apocalypſi, nihil coinquinatum & immũdum *3. DVBITATIO.* *Dionyſius Carthuſ.* *Philip. 3.* *Apoc. ult.*

22 in cæleſtem illam beatarum mentium patriam intrare. Sed illud verius dictu eſt, Moſen diſtinctionem mundi & immundi breuitatis cauſa in auibus tacuiſſe: verùm quam proxime ante in iumentis ſiue terreſtribus animantibus expreſſerat, eandem voluiſſe in auibus intelligi. Magnam facit huic interpretationi fidem tranſlatio Septuaginta interpretum, quæ etiam in auibus diſtinctionem mundi & immundi expreſſe poſuit. Namque initio ſeptimi capitis ſic habet illa: *Et à volatilibus cæli mundis ſeptem ſeptem, maſculum & feminam: & ab omnibus volatilibus immundis duo duo, maſculum & feminam.* Ergo, quod Moſen ſtudio breuitatis tacuiſſe putarunt ſeptuaginta interpretes, hoc ipſi, quò dilucidius Moſis ſententiam exprimerent, diſtincte & expreſſe addiderunt.

23 Quarta Dubitatio: An de his quæ de numero animalium introducendorum in arcam ſcripſit Moſes, omnes tranſlationes inter ſe congruant, & cum Hebraica ſcriptura concordent? Non omnino congruunt, ſed quibuſdam rebus, leuiſſimis tamen, diſſonant. Quadruplex autem varietas hoc loco annotari poteſt. Primo ſub finem ſexti capitis tam Latina tranſlatio, quàm paraphraſis Chaldaica & Scriptura Hebraica habet ſemel, & ſine geminatione eiuſdẽ numeri, bina animalia eſſe inducenda in arcam: Septuaginta autem interpretes habent eundẽ numerũ geminatum, dicentes, *duo duo.* Deinde in exordio ſeptimi capitis Latina tranſlatio & ſeptuaginta interpretum habet, ex immundis animalibus ſumenda eſſe duo & duo: Hebraice verò & Chaldaice ſemel tantum eſt illud, *duo.* Ad hæc Scriptura Hebraica eo ipſo loco cũ de iumentis loquitur, tribuit eis nomen vxoris & mariti, & item vocabulum maris & feminæ: Latine verò, Græce & Chaldaice tantùm ponitur nomen maris & feminæ. Poſtremò in auibus, Septuaginta interpretum tranſlatio ponit diſtinctionem mundi & immundi: quam diſtinctionem nec Latina tranſlatio habet, nec paraphraſis Chaldaica, nec Scriptura Hebraica. *4. DVBITATIO.*

QVINTA DISPVTATIO.

Quemadmodum animalia omnia vndique congregata conuenerint ad Arcam.

Philo. PHILO extremo libro ſecundo de vita Moſis ſignificat ipſum Noe 24 congregaſſe animalia, eaque non modo non repugnanter, ſed etiã vltro & placide ſecuta eum fuiſſe, non ſecus atque oues gregatim paſtorem ſuum quocunque ducantur, ſequi ſolent: itaque non ſolum manſueta, ſed etiam ferocia & ſæua, naturalem quaſi exuentia ſæuitiam, ſe dabant omnino ductui, & obſequio Noe. Ita autem ſcribit Philo: Sic factum eſt vt nullum animal detrectaret obſequium Noe, immanibus etiam beſtiis manſueſcentibus, & ſeruatorem ſuum tanquam paſtorem vltro ſequentibus. Quæ poſtquam ſe contulerunt intra vnum receptaculum, dici illud poterat totius terrarum orbis æmulum, nimirum continens tot animantium genera, quot in omnibus terris vel tunc inueniebantur, vel inuenienda erant in poſterum, vix vllo ſermone comprehenſibilia. Sic Philo. Verum ſi hoc Philo ſenſit, quod prædicta verba præ ſe ferunt; haud dubie non recte ſenſit. Non enim potuit Noe aut per ſe ipſe aut per alios, omnes terrarũ tractus oraſq; omniaque loca, in quibus toto orbe diſperſa erant animalia, perueſtigare ac perluſtrare, eaque vndique congregando ad arcam adducere: non, inquam, hoc ille potuit ſine mora longiſſimi temporis, nec ſine moleſtiſſima & vix tolerabili immenſi laboris perpeſſione.

Io. Buteo in libr. de arca Noe. Hugo Sãcti Victoris. Ioannes Buteo facit Hugonem Sancti Victoris affirmantem, inualeſcente diluuio & terras operiente, animantes omnes effugium aliquod præſentis exitij quærentes, vndique natando confugiſſe ad arcam. Verba Hugonis ex quibus ſententiam illam Buteo elicuit, ſic habent in libro primo de arca morali, capite tertio: Tertia manſio arcæ in qua animalia erant quæ egebant ſpiramento aperti aeris, prima ſupra aquas eminebat, ita vt foris per aquam aſcẽdentibus ad arcã animalibus, oſtium ferè per planum occurreret. Sic Hugo. Sed hanc opinionem, & diuina Scriptura reiicit, & ratio confutat. Narratio enim Moſis in cap. 7. Geneſeos aperte oſtendit prius animalia fuiſſe ingreſſa in arcam, quàm diluuium cœptum fuerit: quinimo ante eluuionem aquarum & poſt ingreſſum animalium in arcam, dicitur ibi Deum foris oſtium clauſiſſe. Quid quod, ſi aquæ ante ingreſſum animalium in arcam inſidaſſent terram, multæ animantiũ ſpecies vel repẽtinis aquis oppreſſæ, vel nandi, aut certe natando perueniendi vſque ad arcam impotentes, periiſſent, nec niſi longo admodum tempore concurſus omnium & conuentus animalium ad arcam fieri potuiſſet. 25

Illa igitur, vt peruulgata & pleriſque Doctoribus probata, ſic etiam vera eſt ſententia, voluntate ac poteſtate Dei, miniſterioque Angelorum omnia animalia vndique congregata & deducta eſſe ad arcam. Id quod non obſcure indicauit Deus iis verbis quæ refert Moſes ſub finem ſexti Capitis. Nã pro eo quod Latina trãſlatio habet: *Bina de omnibus ingredientur tecum vt poſſint viuere.* Grecè & Hebraicè eſt: *ingredientur*, vel *venient ad te*. id eſt, vltro venient, non tua cura aut labore quæſita & congregata. Non fuit (Auguſtinus ait libro decimo quinto de ciuitate Dei, capite vigeſimo ſeptimo) iſta cura illius hominis vel illorum hominum, ſed diuina; non enim ea Noe capta intromittebat, ſed venientia & intrantia admittebat. Ad hoc enim valet quod dictum eſt: *Intrabunt ad te.* non ſcilicet hominis actu, ſed Dei nutu. Hæc Auguſtinus. Caietanus quoque expendens, illa ipſa verba: *Duo ex omnibus venient ad te*. ita ſcribit: ſoluitur hinc quæſtio, quomodo Noe congregauerit bina ex omnibus animantibus: Clare enim Deus abſoluit eum ab hac cura, dicendo, *Venient ad te*. Diuino ſiquidem nutu, miniſterio Angelorum venerunt ex omnibus animalibus mas & femina ad Noe: ipſius autem 26

Auguſtinus. *Caietanus 1. Gen. 6.*

Noe

Noe cura & opera fuit efficere, vt quæ venerant animantia, ingrederentur in arcam, & inuenirent nidos ſiue manſiones in ea, & ibi paſcerentur ab ipſo. Ab hoc miraculo veniendi diſce reliqua conſequentia circa pacem animalium apud Noe: eiuſdem enim rationis ſunt. Hactenus ex Caietano.

27 Caſtiganda obiter eſt hoc loco ſententia quædam Philonis, qui hoc diſcrimen facit inter arcam Noe & Paradiſum terreſtrem, in quo Deus collocauit Adamum: quod intra arcam fuerunt & homines & animalia tam munda quàm immunda, in Paradiſo autem terreſtri nullum fuit animal rationis expers, ſed homo tantùm. Sic enim dixit Moſes capite ſecundo: *Plantauit Deus Paradiſum, in quo poſuit hominem quem formauerat.* & paulo infra: *Tulit Deus hominem & poſuit eum in Paradiſo voluptatis vt operaretur, & cuſtodiret illum.* Atque huius differentiæ rationem quandam tropologicam reddit Philo. Sic enim ſcribit in libro qui inſcribitur De Plantatione Noè: Non eſt mirandum cur in arcam illam ingentem diluuio præparatam omnes animantium ſpecies introducantur, nulla verò in Paradiſum. Nam arca illa, corpus humanum ſignificabat, quod neceſſario capit affectionum vitiorumque immanes peſtes & indomitas; Paradiſus autem ſolarum virtutum capax eſt, quæ nihil immanſuetum admittunt aut quod ratione careat. Sic Philo. *Philo, refellitur.*

28 Sed ego Philoni minime aſſentior nullum fuiſſe animal intra Paradiſum: poſſum enim contrariæ ſententiæ auctores proferre viros clariſſimos Ioſephum primo libro Antiquitatum, Baſilium in Oratione quam ſcripſit de Paradiſo, Auguſtinum libro decimo quinto de Ciuitate Dei capite vndecimo, & Damaſcenum libro ſecundo de Fide orthodoxa capite decimo. quanquam is proxime ſequenti capite, quaſi eorum quæ ante dixerat, oblitus, contraria videtur ſcribere. Quomodo enim animalia non fuiſſe in Paradiſo credibile eſt, cum ad ipſum Adam in Paradiſo verſantem cunctæ animantes adductæ ſint, vt eis ille nomina imponeret; eique datum fuerit à Deo imperium in omnia animalia? Vbi etiam erat niſi intra Paradiſum, ſerpens qui Euam tentauit atque decepit? cuius aſpectu & ſermone tanquam re inſolita obſtupuiſſet Eua, nec tam familiariter cum eo eſſet collocuta, niſi antea & ipſum & alias animantes in Paradiſo vidiſſet. Sed pergamus ad alia. *Ioſephus. Baſilius Auguſtinus. Damaſce.*

SEXTA DISPUTATIO
Quæ genera animalium non ſint in Arcam ingreſſa.

29 TRIA genera animalium non ſunt in arcam ingreſſa: Vnum, eſt genus piſcium & omnium quæ in aquis viuunt: namque iſtis diluuium nihil damni attulit. His quoque licet annumerare quæ ambiguæ ſunt vitæ & appellantur amphibia: nam licet iſta ſæpe extra aquas verſentur in terra, non tamen terram petunt neceſſitatis cauſa, ſed captandæ voluptatis aut prædæ, vel occultandæ prolis gratia. Quod ſi nec iſtis diutina in aquis manſio eſſe poteſt, nihil perturbat id rationem noſtram: ſufficientem enim iſtis quoque capiendis locum in arca fuiſſe ſupra demonſtratum eſt. Alterum eſt genus eorum, quæ ex diuerſæ ſpeciei animalium commixtione generantur, vt mulus & mula ex equo & aſina: ſatis enim fuit ſeruatos eſſe in arca iſtorum parentes, ſcilicet ex quorum coniunctione rurſus finito diluuio reparari genus eorum poterat. Tertium genus eorum eſt, quæ creantur ex putreſcente materia: nam cum nullo tempore poſt diluuium defutura eſſet putreſcens materia, nec vis cœleſtis, vnde talium animalium generatio exiſtit, neceſſaria non fuit eorum in arca conſeruatio. *Tria genera animalium non fuiſſe in arca Noe.*

Toſtatus tradit. Sex ſpecies animalium ex putrima teria naſcẽtium.

Toſtatus autem ſuper ſecundum Caput Geneſos quæſtione ſecunda, ſex huius generis animalium ſpecies facit ad hunc modum ſcribens: Animalium imperfectorum, quæ de putrefactionibus generantur, communiter ſex ſunt genera: quædam de exhalationibus generantur, vt bibiones, quæ ſunt minutiſſima animalia ex vini exhalationibus genita; papiliones ex aqua: quædam ex corruptionibus humorum, vt vermes in ſtercore, vel ciſternis: Quædam ex cadaueribus, vt apes ex iumentis, crabrones id eſt, muſcæ grandes quæ ſonant volando, & Scarabei & muſcæ virides ex equis, vel canibus mortuis: & Scorpius de carnibus Cancri mortui. Vt Ouidius ait Metamorphoſeos 15. 30

Concaua littorei ſi demas brachia Cancri,
Cætera ſupponas terræ, de parte ſepulta,
Scorpius exibit, caudaque minabitur vnca.

Iſidorus. Ouidius. Naſcitur etiam de medulla ſpinæ humanæ ſerpens, vt ait Iſidorus 15. Etymologiarum: de quo Ouidius Metamorphoſ. 15.

Sunt qui cum clauſo putrefacta eſt ſpina ſepulcro
Mutari credunt humanas angue medullas.

Quædam ex putredine lignorum, vt teredines quæ ſunt vermes nati intra ligna, quando non abſcinduntur tempore debito: Quædam ex herbarum corruptione, vt tineæ: quædam ex corruptione fructuum, vt gurguliones ex fabis. De his ſex animalium ſpeciebus dicitur quod non à Deo immediate creata ſunt, ſed poſtea naturaliter ex corruptione formata ſunt; Deus tamen ſeminarias cauſas horum rebus indidit. Hæc Toſtatus.

Tria porrò ſupradicta genera animalium excluſa fuiſſe ab arca, ipſa Moſis narratio non obſcure indicat. Ac de aquatilibus quidem nemini dubium eſſe poteſt, cum Deus ſola terreſtria & volatilia in arcam introduci iuſſerit nulla piſcium ſiue aquatilium facta mentione. De ceteris duobus generibus, idem manifeſtum eſt ex eo, quod in omni genere animalium quæ Deus in arcam iuſſit recipi, diſtinctionem vtriuſque ſexus, id eſt, maris & feminæ eſſe voluit; proculdubio ad eum finem, vt rurſus tali commixtione ſexus generando ſibi ſimilia, ſpeciem ſuam ſeruare ac propagare poſſent. Quæcunque igitur aut non habent diſtinctionem ſexus, aut non generãtur ex commixtione vtriuſque ſexus, aut ipſa per commixtionem maris & feminæ aliud quippiam non generant, ea non fuiſſe in arca, neceſſe eſt confiteri. Mulus quidem & mula ex commixtione maris & feminæ generantur, & habent in ſe diſtinctionem vtriuſque ſexus: ſed ipſa tamen per huiuſmodi commixtionem nihil generant; quocirca eorum ſpecies non conſeruatur & perpetuatur propter actiuam eorum generationem, ſed tantùm propter paſſiuam ex equo & aſina.

Auguſtinus. Confirmatur noſtra ſententia de animalibus quæ non ſunt in arcam ingreſſa, auctoritate B. Auguſtini, ſimillima eorum quæ hic docuimus, in libro decimo quinto de Ciuitate Dei, Capite vigeſimo ſeptimo hunc in modum ſcribentis: Quod autem ſcrupuloſiſſime quæri ſolet de minutiſſimis beſtiolis, non ſolum quales ſunt mures & ſtelliones, verum etiam quales locuſtæ, ſcarabei, muſcæ denique & pulices, vtrum non amplioris numeri in arca illa fuerint, quàm qui eſt definitus, cum hoc imperaret Deus: prius admonendi ſunt quos hæc mouent, ſic accipiendum eſſe quod dictum eſt. *Quæ repunt ſuper terram*, vt neceſſe non fuerit conſeruari in arca, quæ poſſunt in aquis viuere, non ſolum merſa, ſicut piſces, verum etiam ſupernatantia, ſicut multæ alites. Deinde cum dicitur: *Maſculus & femina erunt*: proculdubio intelligitur ad reparandum genus dici: ac per hoc nec illa neceſſe fuerat ibi eſſe, quæ poſſunt ſine concubitu, de quibuſque rebus, vel rerum corruptionibus naſci: vel ſi fuerunt, ſicut in domibus eſſe conſueuerunt, ſine vllo numero definita eſſe potuiſſe: aut ſi myſterium ſacratiſſimum quod agebatur, & tantæ rei figura etiam in veritate facti aliter non poſſet impleri, niſi vt omnia ibi certo illo numero eſſent, quæ viuere in aquis natura prohibente non poſſent, non 31

fuit

fuit iſta cura illius hominis, vel illorum hominum, ſed diuina. Non enim ea Noe capta intromittebat, ſed venientia & intrantia admittebat. Ad hoc enim valet quod dictum eſt: *Intrabunt ad te:* non ſcilicet hominis actu, ſed Dei nutu: ita ſane, vt non illic fuiſſe credenda ſint quæ ſexu carent. Præſcriptum eſt enim atque definitum: *Maſculus & femina erunt.* Alia ſunt quippe quæ de quibuſque rebus ſine concubitu ita naſcuntur, vt poſtea concumbant & generent, vt muſcæ: alia verò, in quibus nihil ſit maris vel feminæ, ſicut apes. ea porrò quæ ſic habent ſexum, vt non habeant fœtum, vt muli & mulæ, mirum ſi ibi fuerunt, ac non potius parentes eorum ibi fuiſſe ſuffecerit, equinum videlicet atque aſininũ genus; & ſi aliqua alia ſunt quæ ex commixtione diuerſi generis, genus aliquod ducunt. ſed etſi hoc ad myſterium pertinebat, ibi erant: habet enim & hoc genus maſculum & feminam. ſic Auguſtinus.

SEPTIMA DISPUTATIO.

Quæ genera animalium in Arcam ſint ingreſſa; & primo de Reptilibus.

32 EXCEPTIS tribus illis ſupradictis animalium generibus quæ non eſſe in arcam recepta, præcedenti quæſtione oſtendimus, ceteræ omnes animantium ſpecies in arcam ingreſſæ ſunt. Horum autem animalium quinque genera licet diſtinguere: vnum auium, alterum Reptilium, tertium Quadrupedum carniuororum, quartum non carniuororum & magni corporis, quintum non carniuororum, & quæ minori corpore ſunt prædita. Et auium quidem licet quam plurimæ ſint ſpecies, eis tamen, quia pleræque ſunt per quam exigui corporis, ſatis ſuperq; loci in ſupremo cœnaculo arcæ à nobis ſupra eſt aſſignatum. De reliquis igitur quatuor generibus explicandum eſt quemadmodum tot cuiuſque generis ſpecies in arca contineri potuerint: quamobrem neceſſe eſt cuiuſlibet quatuor ſupradictorum generum hic pereenſere omnes ſpecies, quæcumque adhuc ad notitiam hominum venerunt, vel ipſo vſu & experientia pleriſque cognitæ, vel doctorum hominum induſtria, & diligentia deprehenſæ, obſeruatæ & litteris proditæ.

33 Viſum præterea nobis eſt (quod vt faceremus, etiam à non nullis moniti & rogati ſumus) breuem quorundam animalium, quæ non quibuſlibet nota ſunt, virium, naturæ, ac proprietatum expoſitionem, probatis ex auctoribus ſumptam, hoc loco velut in tranſcurſu tradere; quò ſcilicet diſtinctio ſpecierum, vnde numerus animalium quæ in arcam ingreſſa ſunt, iniri & conſtitui debet, manifeſtior atque illuſtrior exiſteret; & ſacrarum litterarum ſtudio deditus lector, compendiariam quandam, & certa ratione atque ordine digeſtam, præcipuorum animalium terreſtrium cognitionem haberet. Nempe hac ille vti poterit ad multos diuinæ ſcripturæ locos, quibus miræ complurium animalium proprietates indicantur, erudite ac luculenter interpretandos. Hinc præterea licebit carpere multa & quidem perutilia documenta moralia, ex admirandis animalium ingenijs ac moribus apte petita ſimilitudine: quod ſanè ad populares cōciones ornandas & locupletandas valebit plurimum; & vberiorem ac iucundiorem ſuppeditabit materiam ſpiritualium meditationum, quæ contemplandis rebus naturalibus, ad earum omnium opificis Dei ſapientiæ ac prouidentiæ admirationem ac prædicationem humanam mentem extollunt. poſuimus autem in margine nomina eorum tantum animalium, quorum naturas vt miras, eoque memorandas, breuiter exponimus: ſcilicet ea re lectoris ſtudio ac memoriæ, id eſt, voluptati ſimul atque vtilitati ſeruientes.

Cur Auctor tradat ſpecies animalium, non ſolum per cēſēdo eorum numerum, ſed etiam præcipuas ac ſingulares quorūdā naturas breuiter exponēdo.

Reptiliū quæ in arcā ingreſſa ſunt ſpecies 25.

34 REPTILIVM igitur quæ ingreſſa ſunt in arcam, eorum nempe quæ non ex putreſcente materia, nec ex animalium diuerſæ ſpeciei mixtione, nec aliter quã

ex

Scaliger exercitat. 183. Angues alati. Herodot. lib. 3. Vipera. An Vipera in partu pereat.

ex maris & feminæ commixtione ſuiq; ſimilibus parentibus generantur, hæ ſunt
ferè adhuc cognitæ ſpecies 1 *ANGVIS.* Mons qui Narſingæ regnum diui-
dit à Malabaris, multas alit feras, inter quas alatos angues arboribus inſidentes;
quos aiunt ſolo afflatu, vel etiam obtutu eos qui propius accedant, interficere.
2 *ASPIS* 3 *VIPERA* Multa Herodotus tradit fabuloſa, non ille quidem mẽ-
tiendi libidine, ſed nimio vndique omnia carpendi & colligendi ſtudio; non tam
iudicij & prudentiæ, quàm copiæ ac diligentiæ laudem quærens. In fabuloſis nu- 35
merant nonnulli quod ab eo proditum eſt, in Viperino genere tam marem quàm
feminam in generando prolem interire: Marem quidem à femina, quæ caput eius
in coitu ore comprehendens, voluptatis dulcedine arrodit; feminam verò à catu-

Scaliger exercitat. 201.

lis quos vtero gerit: nam cum ſingulos diebus ſingulis pariat, viginti ferè numero,
poſteriores moræ impatientes latera perrumpunt occiſa parente. Ridet hoc Sca-
liger: Viperas, inquiens, ab impatientibus moræ fœtibus numeroſiſſimis, atque
idcirco erumpentibus rumpi & interire falſum eſſe ſcimus, qui in Vincentij Ca-
merini circulatoris lignea theca vidimus enatas viperillas parente ſalua.

Ariſt. li. 5 De Hiſto. animal. c. 34.

Verùm Ariſtoteles, vt erat in philoſophando non modo doctiſſimus, ſed etiam 36
cautiſſimus atque prudentiſſimus, quaſi ſententiam Herodoti reſtringens & corri
gens, non matricem aut latera viperæ lacerari à catulis ait, ſed membranas, qui-
bus illi in vtero inuoluti erant rumpi: idque non ſemper, ſed interdum. Verba
eius ſic habenr: Parit vipera catulos obuolutos membranis, quæ tertia die rum-
pantur. Euenit interdum, vt qui in vtero adhuc ſunt, abroſis membranis pro-
rumpant. Singulos diebus ſingulis parit plures quàm viginti. Quanquam
autem ferè perexigui corporis ſunt viperæ, Nymphes tamen librorum quos ſcri-

Nymphes apud Aelianũ. lib. 17. cap. 3.

pſit de Ptolomæis nono Viperas ait in Troglodytide, decem & ſeptem cubitorum
exiſtere.

Baſiliſcus. Ierem. 8. Locus Iſa. cap. 14.

4. *BASILISCVS.* De Baſiliſco quæ hic memorari poſſent reperiet lector
apud Plinium lib. 8. cap. 21. Solinum cap. 30. & Aelianum lib. 2. cap. 35. & lib. 3.
cap. 30. Baſiliſcum non vt alios ſerpentes incantari, diuinis teſtatum eſt litteris, 37
Ecce ego, inquit Dominus, *mittã vobis ſerpẽtes regulos, quibus non eſt incantatio, & mordebunt
vos.* quin etiam baſiliſcus incantamenta diſcurere, & his iam captos alios ſerpen-
tes, ſoluere ac liberare creditur. Quod autem ſcriptum eſt apud Eſaiam: *De ra-
dice colubri egredietur Regulus, & ſemen eius abſorbens volucrem:* ſermo eſt non proprius
ſed metaphoricus & figuratus. Non enim à colubro generatur baſiliſcus; ſed ſi-
gnificatur Oſiam regem multis quidem malis afflixiſſe Philiſtæos, verũ ex eius ta-
men ſemine natum Ezechiam grauioribus eos calamitatibus contriturum: quem-
admodum baſiliſcus nocentior & perniciosior eſt quam coluber. Dicitur autem
baſiliſcus abſorbere volucrem, propterea quod infecto à ſe aere ſuperuolantes

Scaliger exercitat. 346.

aues interimit, vt à Solino proditur. Refert Scaliger legiſſe ſe apud recentiores,
Romæ, Leone Pont. Max. ad ædem Luciæ ſub fornice ſtabulatum eſſe baſiliſcum,
cuius afflatu magna lue affecta Roma fuerit: cumq; illico Pontificis precibus ex-
ſtinctum.

Plin. li. 8. cap. 21. Catoblepa

Similis eſt natura & vis peſtilens feræ quam Catoblepam appellant, non cor- 38
poris magnitudine, ſed veneni potentia inſignem, membris inertem, capite adeo
graui, vt id ægre ſuſtinens ſemper in terram deiectum ferat: non impetu morſuq;
noxiam, ſed aſpectu ſolo omnibus qui eius oculos viderunt, confeſtim expiran-
tibus. 5 *LACERTVS* viridis 6 *LACERTVS* minutior. 7 *STELLIO* 8 *TA-*

Scaliger exercitat. 185. Tarantula

RANTVLA. hãc multi putant ſpeciẽ eſſe ſtellionis: verũ ſecus eſt. Cõſtat enim
ſpeciem eſſe Phalangij Italiæ peculiarem; in oræ tractu meridionalis innoxiam;
ſed in terra Apulia tum frequentem, tum maleficam: à Tarento vrbe Tarantulam
nominatam. hæc in ſulcorum ſqualore latitans, imprudentes meſſores vel vena- 39
tores pungit: quamobrem illi ocreolis calceati metunt. Nec eorum qui læſi sũt
à Tarantula, vnus eſt modus. Apulorũ fert opinio, quot ſunt in hebdomade dies,
tot eſſe noxarum ſpecies ab hac beſtia illatarum. Multi confeſtim ſopore occu-

pantur;

pantur ; nec panci perpetuis vigilijs diſtrahuntur ; alij fletu mœrent ; alij riſu dif-
funduntur ; alij currunt , nonnulli inertes deſident. Sunt qui ſudent, qui vomant,
qui inſaniant. Quapropter non defuere Philoſophi qui crederent tot eſſe Taran-
tulæ ſpecies, quot eius malefici cernerentur effectus. Verum quemadmodum
ebrietas, pro varia hominum affectione, non vnius modi effectum habet : flent
ebrij, rident, ſilent, blaterant, diſcurſant, verberant ; itidem ex huius beſtiolæ
morſu euenire putandum eſt. Diuerſa eſt ab hac quæ vulgo Romæ Terrantula,
quòd ſub terra lateat, nominatur: ſiquidem ea lacerti facie & luteis maculoſa no-
tis cum ſit, ſtellionis putanda eſt ſpecies.

40 *9 CHAMAELEON.* Nullius fere animalis tam copioſe ac ſubtiliter naturã & *Chamæleõ*
mores deſcripſit Ariſtoteles, vt Chamæleontis; ſcilicet propter eius animalis mul *Ariſt. li. 2*
tiplex miraculum. Deſcriptionem Ariſtotelis eleganti breuitate reddidit latine *de Hiſtor.*
Plinius. Duo in primis celebrantur eius miracula: alterum, quod ipſe celſus hian- *animal. c.*
ti ſemper ore, ſolus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aeris ali- *11.* *Plin. li. 8.*
mento. ſed (quod alterum eſt miraculum) coloris natura mirabilior mutat nam- *cap. 33.*
que eum ſubinde, & oculis, & cauda, & toto corpore, redditque ſemper quem-
cunque proxime attingit, præter rubrum, candidumq;. Variatio colorum ſecundũ *Ariſt. li. 4*
Ariſtotelem, ei accidit ſanguinis inopia metuq;. Omnium, inquit, ouiparorum *de Partib.*
pedeſtrium tenuiſſimus Chamæleon eſt, quippè qui omnium maxime inopia ſan- *animal c.*
guinis riget : præ nimio quoq; metu multiformis efficitur. Metus autem refrige- *11.*
ratio quædam eſt per inopiam ſanguinis calorisq;.

41 At enim veterem Chamæleontis hiſtoriam certiori recẽtiorum narratione ali-
qua ex parte corrigit & emendat Scaliger ad hunc modum ſcribens: De Chamæ- *Scaliger*
leonte quædam minus trita referamus. Io. Landius in vltima Syria cum eſſet, ait *exercitat.*
ſe vidiſſe vnum e quinque quos emerat Chamæleontibus, linguæ repentino mo- *196*
mentaneoq; iaculatu muſcam quæ in eius eſſet pectore legiſſe. Propterea illius *Io. Lãdius*
a ſe diſſecti linguam narrabat inuẽtam palmi longitudine, cauam, inanem; in ſum
ma tanquam acetabulum cum muco, quo prædam tolleret. id nouum ſanè ijs,
qui ſolo vento viuere hactenus exiſtimarunt.

In quoſlibet mutari colores verum non eſt. Super viridi viriditas vegetatur:
ſuper luteo temperatur ad luteum. Super cœruleo, aut rubro, aut albo non vinci-
tur viriditas natiua: ſed puncta cærulea & rubra & alba, viuidiorem, validiorẽq;
ſui ſpeciem dant. Super nigro ſubnigreſcunt, manet tamen tenor ille viredinis
atro confuſus. Etiam haud mutato ſuppoſito colore, mutat ipſe ſuum, vel metu,
vel moleſtia, aut oppreſſus, aut ſolutus. Quòd aer illi pro cibo ſit aliquandiu, ex
eo patet; quod & annum integrum aiunt inediam tolerare: & vbi excepit hiatu
auram, & occluſit malas, turget ei venter. Etiam inueni qui diceret obuerſum ad
42 ſolem haurire radios, eoſq; conuerſione hiantem ſequi. Venenatorum ſerpentum
eſt hoſtis acerrimus Chamæleo. Is ex illis vnumquempiam ſpeculatus in vm
bra captantem auras, aut in radijs apricantem, in eam ſcandit arborem quæ illi
imminet : vnde ex ore filum demittit araneorum more : in cuius fili extremo gut-
tula ſit, margaritæ ſplendore. Ea tactum in vertice ſerpentem mori. Illud etiam
admirabilius. Si ad perpendiculum nequeat filũ demittere, quòd minus ad amuſ-
ſim reſpondeat ramus in quo eſt, inferiori loco vbi cubat ſerpens; ita filum cor-
rigere pedibus anterioribus, atque eius tractum temperare, vt ad lineam quaſi
43 catheton deſcendat. Hæc Scaliger. *10 SALAMANDRA.* De hac quæ mira
ſunt & cognitu digna, diſputauimus in libro tertio Commentariorum noſtrorum
in Danielem. *11 SCYTALE.* ſerpens tanta præfulgens tergi varietate, vt nota
rum gratia videntes retardet; & quoniam reptando pigrior eſt, quos aſſequi ne- *Solin. de*
quit, miraculo ſui capiat ſtupentes. *12 CERASTES.* præferens quadrigemina *Scytale et*
cornua, quorũ oſtentatione, velut eſca illice, ſollicitatas aues perimit. *13 AM-* *ſequentib.* *cap. 30.*
PHISBAENA. cõſurgens in caput geminũ, quorũ alterum in loco ſuo eſt, alterũ in *Scytale.*
ea parte qua cauda. *14 IACVLI.* qui ſubeũt arbores, è quibus vi maxima turbi

nati,

nati, penetrant animal quodcumque obuium. 15 *DIPSAS* ſiti interficiens 16 *HYPNALE* ſomno necans, experimento Cleopatræ, idcirco ad mortem quæſita & empta. 17 *EMORRHOIS.* morſu ſanguinem eliciens, & diſſolutis venarum commercijs, quicquid animæ eſt, euocans per cruorem. 18 *PRAESTER*, à quo percuſſus diſtenditur, enormiq; corpulentia necatur extuberatus. 19 *SEPS.* cuius ictum ſtatim putredo ſequitur. 20 *AMMODITES.* ſerpens magnitudine quidem cubitali eſt, colore verò arenoſus, per corpus autem maculis nigris inſignitur, caudam habet præduram, ſuperne diſcuſſam. A quibuſdam cenchrias, 44
idest, miliaris, ob caudæ inſtar milij duritiem, appellatus eſt. Latiores maxillas quam vipera habet: cumq; in multis alijs ei ſimilis ſit, colore magis diſcerni poteſt. vipera enim ſubflaua eſt. 21 *CENCHRIS*, genus etiam ſerpentis venenoſi, de quo Plinius loquens de ſerpyllo domeſtico aduerſus ſerpentes efficax, maxime Cenchrin, &c. 22 *ELEPHANTIA.* 23 *CHERSYDROS*, ſerpens qui tam in aquis quàm in terris moratur: non multum diſtans à Chelydro, fumum qua ſerpit, emittente. Lucanus:

Plin. lib. 20. ca. 22.

Lucanus lib. 9.

Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua
Cherſydros, tractiq; via fumante Chelydri.

24 *CHAMAEDRACON*

Hydrus et Hydra.

25 *HYDRVS* ſeu *HYDRA* nam Hydrus mas eſt & Hydra femina; quanquam 45
hoc genus ſerpentium aquatile eſt potius quàm terreſtre. De hoc ſic Plinius: In orbe terrarum, inquit, pulcherrimum anguium genus eſt, quod in aqua viuit. Hydri vocantur, nullis ſerpentium inferiores veneno. Horum iecur ſeruatum aduerſus percuſſos ab his, auxilium eſt. Idem alibi memorat marinos hydros vicenum cubitorum, à quibus claſſis Alexandri territa ſit. Nam Hydram in Lerna palude multorum fuiſſe capitum, quorum aliquot exciſis plures continuo renaſcerentur; & quæ tandè ab Hercule ſagittis & igne interfecta ſit, poetarum eſt figmentum. Sunt igitur in vniuerſum viginti quinque ſupradictæ ſpecies Reptilium. Sed propter alias fortaſſe nonnullas ſpecies adhuc nobis incognitas, eum numerum vſque ad triginta extendamus.

Plin. lib. 29. cap. 4.

Idem li. 6. cap. 23.

OCTAVA DISPVTATIO.

De animalibus carniuoris in arcam ingreſsis.

CARNIVORA hoc loco appello animalia, quæ poſt diluuium & deinceps ad hodiernum vſque diem carnibus veſci ſolent. nam 46
ante diluuium, eſu & cibatu carnium animal nullum fuiſſe vſum, demonſtratum à nobis eſt in priori Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim ſub finem libri quarti, vltima diſputatione.

Carniuororum animalium ſpecies quinq; & triginta numerantur.

Horum autem Carniuororum animalium ſpecies, vſu & aliorum relatu exploratas & cognitas, has percenſere habeo. 1. *LEO.* 2. *PARDVS*; 3. *DRACO*. Mira narrantur de Draconibus; Atlantici montis dracones ſolo contactu interficere, capite & cauda gracillimos: alui tanta vaſtitate, vix vt reptioni ſint habiles. Philoſtratus ſanè perquam ingenioſus & diſertus mendaciorum artifex in tertio libro ſcribit ad Gangem innumeros eſſe dracones, quos oculorum gratia venentur Indi; eorum enim oculos, lapillos eſſe ignei fulgoris pretioſos. Sed illud magis fabuloſum ab Africanis vulgatum, ex aquila concipere lupam; nec parere, ſed rumpi: edi autem draconem roſtro & alis patri ſimilem, pedibus & cauda matri: corio ſerpentis, maculis verſicolore, oculorum genas attollere nunquam, in ſpecubus habitare. Hæc fabuloſis proxima equidem prodere volui, non vt lectori prudenti credenda, ſed vt curioſo, & quicquid mirabile dictu eſt noſcendi auido, non ignoranda. Etenim ſcitū eſt illud Ariſtotelis, Philoſophum etiam fabularum eſſe amatorem, quod ex rebus mirandis conſtat fabula.

Scaliger exercitat. 183.

Fabulę de Draconib. Philoſtratus.

Ariſt. 1. lib. Metaphyſ. c. 2.

4. *PAN-*

47 *4 PANTHERA.* Panthera & Tigris macularũ varietate propemodum ſolę beſtiarum ſpectantur. Pantheris enim in candido breues macularum ocbli. Ferũt odore earum mire ſollicitari quadrupedes, ſed capitis toruitate terreri : quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas, ab ea corripi. Aiunt quidam in armo pantheris ſimilem Lunæ eſſe maculam creſcentem in orbes, & cauantem pari modo cornua. Pantheras autem perfricata carne aconito (venenum id eſt) Barbari venantur; occupat illico fauces earum angor: at fera contra hæc excrementis hominum ſibi medetur; & aliàs tam auida eorum, vt à paſtoribus ex induſtria in aliquo vaſe ſuſpenſa altius quam vt quear ſaltu attingere, iaculando ſe appetendoq; deficiat, & poſtremo expiret: alioqui viuacitatis adeo lentæ, vt eiectis interaneis diu pugnet.

Plin. lib. 8 cap. 17. & 27. Panthera.

48 *5 TIGRIS.* Hircania vt ſyluis aſpera, ſic immanibus feris copioſa, fœtaq; tigribus. Animal eſt tum inſignibus macularum notis, tum incredibili pernicitate admodum memorabile. Fuluo niret, nigrantibus ſegmentis interundato, varietate apprime decenti. Pedum tanta velocitare, vt nihil tam longum ſit quod non breui penetret; nihil tam longe antecedat, vt non illico aſſequatur. Sed maxime potentia eius probatur, cum catulorum ſuorum inſiſtit raptoribus. Succedant ſibi equites licet, & aſtu quantolibet amoliri prædam velint, niſi in præſidio maria fuerint, fruſtra eſt omnis conatus. Nam vbi vacuum cubile reperit femina (maribus enim cura non eſt ſobolis) fertur præceps, odore veſtigans. Raptor appropinquante fremitu abijcit vnum è catulis: quem illa morſu tollens, pondere etiam ocyor acta remeat, iterumq; conſequitur, ac ſubinde, donec in nauem regreſſo irrita feritas ſæuit in littore. Illud obiter ſcire conuenit, eſſe genus quoddam cõmune, carens tamen nomine, continens proxime has ſpecies, Lupum, Canem, Vulpem, Tigrem, Hyænam & Leænam. indicio eſt mutua horum inter ſe animalium commixtio, & hinc generatio prolis, diuerſæ ramen à parentibus ſpeciei.

Solinus c. 21. Plini. lib. 8. cap. 18. Tigris.

49 *6 LVPVS 7 LVPVS* canarius. *8 LVPVS* ceruarius, qui & *THOS* dicitur. Ethiopicis Lupis proprium eſt, quod in ſaliendo ita niſus habent alitis, vt non magis proficiant curſu quam meatu: homines tamen nunquam impetunt. Bruma comati ſunt, æſtate nudi. Thoas vocant. Videtur hæc Solinus accepiſſe ex Ariſtotele, cuius hæc ſunt verba: Thoes etiam (quos Lupos ceruarios diximus) hominem diligunt, & neque offendunt, neque metuunt valde. Pugnant cum canibus & Leonibus: quo fit ne eodem in loco ſint ceruarij & Leones. Optimi ceruarij, qui minores ſunt. Genera horum alij duo, alii tria ſtatuunt: plura his eſſe non videntur. Sed vt piſcium, auium, quadrupedumq; genera aliqua, ita ceruarii quoque pro tempore immutantur, & colorem diuerſum hyeme æſtatève trahunt; atque æſtate nudi, hyeme hirti redduntur.

Solin. cap. 33. Lupus ceruarius. *Ariſt. lib. 9. de Hiſtoria animal cap. 44.*

50 *9 LYNX.* Lynces in Luporum genere numerat Solinus: quarum vrinas coire in duritiem pretioſi calculi; nec hoc ipſas latere, ſed quaſi hominis vſui inuidentes, egeſtum liquorem illico arenarum cumulis contegere Theopraſtus perhibet. Lapidi color ſuccini, ſimiliſque vis attrahendi proxima, & ad ſedandos renum dolores, medendumq; regio morbo. Λυγκούριον nomen eſt. ſed Scaliger negat Lyncurion aut eſſe ſuccinum, aut ab vrina Lyncum concreſcere. Namque in Germaniis & Scythiis atque Sarmatiis magnam eius animalis eſſe frequentiam, ibi tamen huiuſmodi lapidem eſſe nullum. Idem Lyncem non videtur ſpecie diſtinguere à lupo ceruario. Lynx mas, inquit, eſt lupus ceruarius: huic enim breues orbiculares, diſtinctæ maculæ; illi productæ & admodum continuæ pleræque. Appellantur lupi ceruarii, cum lupinæ aut ceruinæ formæ nihil habeant. lupi quidẽ, ab auiditate: vicina enim omnia populantur, quo fit vt in Scandania, vbi Lyncũ frequentia, inſignis aliarum ferarum ſit raritas; ad victum eis maxima ex parte agreſtium feliũ præda eſt. Ceruorum autem quia hoſtes ſunt acerrimi, propterea
51 cognominantur Ceruarii. *10 SPHINX.* Inter Simias, inquit Solinus, habentur & Sphinges, villoſæ comis, geminis, in pectore mammis, dociles ad feritatis

Solin. cap. 8. Lynces. *Theophraſtus.* *Scaliger: exercitat. 104.* *Idem exercitatione 210.* Sphinges *Solin. cap. 30.*

Plin. lib. 10. ca. 72. Clearchus.

obliuionem. Tradit Plinius, Sphinges condere in theſauros maxillarum cibum:
mox inde ſenſim ad mandendum manibus expromere: Et quod formicis in
annum ſolenne eſt, his eſſe in dies vel horas. Poetæ Sphingem, monſtrum eſ-
ſe finxerunt multiforme atque horrendum. Clearchus habuiſſe ſcribit caput &
manus puellæ, corpus canis, vocem hominis, caudam draconis, Leonis vngues,
alæ volucris.

Plin. li. 8. cap. 34. Solin. c. 30. Aelian. lib. 7. c. 18. Hyæna. Ariſt. li. 6 De Hiſto. animal. c. 32. & lib. 3. de Generatio. animal. c. 6. Aelian. lib. 1. c. 26.

11 HYAENA. Huic feræ, lupi forma, ſed moles corporis maior, pedeſque
longiores, & humanis ſimiles: craſſæ item ſuræ atque humanis propiores. Non fe- 52
rarum præda, ſed erutis alitur cadaueribus, in ſpecubus ſtabulatur: quam venato-
res cantu atq; tympanorũ pulſatione delinitam, laqueis iniectis capiunt. Verum-
que ei ſexũ eſſe, & alternis annis mares, alternis feminas fieri, & parere ſine ma-
re à nonnullis creditum, refert & refellit Ariſtoteles. Hoc tamen de Hiæna ſer-
pente vtriuſque ſexus participe tradit Aelianus. Collum & iuba continuitate ſpi-
næ porrigitur, flectique niſi circumactu totius corporis nequit: ſermonem huma-
num inter paſtorum ſtabula mire aſſimulat, nomenque alicuius addiſcit, quem euo
catum foras laceret. Vomitionem hominis mentitur, ad ſolicitandos canes quos
inuadat. Ab hoc vno animali fertur ſepulcra erui inquiſitione corporum. Huius
oculis mille eſſe varietates colorumque mutationes: eius vmbræ contactu canes
obmuteſcere, & quaſi magicis quibuſdam artibus omne animal ter ab hoc luſtra-
tum in veſtigio hærere. huius coitu Leæna Aethiopica parit Leocrocutam, de
qua dicetur infra.

Solin. cap. 33. Lycaon.

12 LYCAON. Aethiopia mittit Lycaonem lupini generis, ceruice iubatum, 53
& tot modis varium, vt nullum illi colorem dicant abeſſe. Poetarum eſt figmen-
tum, Lycaonem fuiſſe regem Arcadiæ, propter incredibilem eius impietatem &
crudelitatem in lupum à Ioue transformatum. 13 VVLPIS 14 MVSTELA

Scaliger exercitat. 217. Feles volãtes.

15. FELIS. In Malabar prouincia feles ſunt agreſtes in arboribus agitantes. Sal-
tu valent plurimum, ſed eſt peculiaris eorum volatus: idque quod magis mirum
eſt, ſine alis. Membrana ab anterioribus pedibus ad poſteriores vſque producta
tenditur. Quam, dum quieſcunt, ad aluum contrahunt. Vbi volare inſtituunt, pe- 54
dum crurumque agitatione protenta, collectaque membrana, tum ſuſtinentur, tũ
feruntur. Mirabiliſque eſt eorum, tanquam per aerem currentium ſpecies. An
hæc ſpecies Felium volãtium, à ſpecie noſtratium felium diuerſa ſit nec ne, doctis
viris exiſtimandum & iudicandum relinquo. 16 CANIS. quanquam hæc duo
animalia, Felem dico & Canem, etiam ſine carnibus vitam agunt, nec proprium
in arca locum deſiderauerint, cum in habitatione hominum verſari potuerint.
17 VITVLVS marinus. 18 CROCODILVS. Sed hæc duo in aquis viuere poſſunt.

Plin. li. 8. cap. 21. Leocrocuta. Plin. ibid. Eale. Boa. Plin. li. 8. cap. 14. Scaliger exercitat. 183. Serpentes regionis Calicut. Ariſt. li. 2 de Hiſt. animal. c. 1. Plin. li. 8. cap. 21.

19 LEOCROCVTA. Scribit autem Plinius, Leocrocutam perniciſſimam eſſe 55
feram aſini feri magnitudine, ceruicibus ceruinis: collo, cauda, pectore Leonis, ca-
pite melium, biſulca vngula, ore ad aures vſque reſciſſo, dentium locis oſſe perpe-
tuo; humanaſque voces mire imitantem; ex Hyæna & Leæna generatam.
20 EALE. magnitudine equi fluuiatilis, cauda Elephanti, colore nigra vel ful-
ua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens mobilia, quæ alterna ſiſtunt 56
in pugna, variatque infeſta aut obliqua, prout ratio monſtrauit. 21 Serpens
BOA. Hi ſerpentes in tantam amplitudinem excreſcunt, vt principatu Claudij,
quemadmodum tradit Plinius, vna earum occiſa in Vaticano, ſolidum in aluo ha
bere infantem ſpectata ſit. Aluntur primo bubuli lactis ſucco, vnde nomen tra-
xere. In Senegæ regno angues naſcuntur denum pedum longitudine; tanto hiatu,
capram integram vt deglutiant. In Calicut, ſerpentes ſunt capite & craſſitudine 57
ſuilla, quadrupedes, cauda longa, glabri, denum pedum longitudine, ſine veneno,
ſed nihilominus tamen malefici, dẽtibus quippe conficiunt homines. 22 MAR-
TICHORA, humanarũ carnium auidiſſime appetens. Cuius ſuper omnes animan
tes ſæuitiam atque truculentiam diſertis verbis, auctore Cteſia, deſcribit Ariſto-
teles, & ex hoc mutuatus etiam Plinius.

23 TAV-

23 *TAVRVS* cornimobilis, venatu viuens. hunc fert Aethiopia atro- *Idem ibid.*
ciſsimum, maioremque tauris agreſtibus, velocitate ante omnes, colore ful- *Taurus cornimobilis.*
58 uo, oculis cœruleis, pilo in contrarium verſo, rictu ad aures dehiſcente,
iuxta cornua mobilia, tergori duritia ſilicis, omne reſpuens vulnus. Feras
omnes venatur: ipſe non aliter quam foueis captus, feritate ſemper in-
terit. 24 *CHAVS.* 25 *CEPHVS.* Pompeij Magni primum ludi, ait Chaus.
Plinius, oſtenderunt Chaum, quem Galli Raphium vocabant, effigie lupi, *Plin. li. 8. cap. 19.*
Pardorum maculis. Iidem demonſtrarunt ex Aethiopia quas vocant Cephos,
quorum pedes poſteriores, pedibus humanis & cruribus, priores manibus
59 fuere ſimiles. Hoc animal poſtea Roma non vidit. 26 *CROCVTA.* Crocuta.
velut ex cane Lupoque concepta, omnia dentibus frangens, protinuſque
deuorata conficiens ventre. 27 *AXIS* fera, hinnuli pelle, pluribus can-
didioribuſque maculis: ſacra Libero patri, vt ait Plinius. 28 *VIVERRA.* *Plin. li. 8. cap. 21.*
hoc eſt animal exiguum ex genere muſtelarum quo venatores vtuntur ad cu-
niculos ex antris & ſpecubus extrahendos. Lege Plinium. 29 *ICHNEV-* *Idem cap. 35. eiuſdem libri.*
MON. huic bellum internecinum eſt cum aſpidibus & Crocodilis. De his
quoque Plinius. *Idem cap. 24. & 25.*

30 Eſt animal Sclauonice dictum *ROSSOMACA*, vt refert Olaus
60 Magnus ab incredibili voracitate appellatum, quod latine diceretur Helluo. *Olaus Magnus li. 18. hiſt. ſeptentrional. c. 7.*
Cuius craſsitudo vt magni canis: aures & facies velut Catti: pedes & vngulæ
aſperrimæ: corpus villoſum & prolixorum pilorum colore ſubfuſco, cauda vt
vulpis, licet breuior, ſed crinium denſiorum: vnde optima conficiuntur hye-
malia capitis tegumenta. Hoc igitur animal voraciſsimum eſt. Reperto Roſſomaca.
namque cadauere tantum vorat, vt violento cibo corpus inſtar tympani ex-
tendatur: inuentaque anguſtia inter arbores, ſe ſtringit, vt violentius ege-
rat: ſicque extenuatum reuertitur ad cadauer, & ad ſummum vſque reple-
tur: iterumque ſe ſtringit anguſtia priore, repetitque cadauer, donec eo con-
ſumpto, aliud ſolicita venatione inquirat. Eius caro omnino inutilis eſt
ad humanam eſcam; ſed pellis multum commoda atque pretioſa. Sic
Olaus.

61 Sunt præterea quatuor ſpecies paruorum animalium cibum ex aquis peten-
tium, in terris tamen degentium. Vti ſunt 31 *LATAX.* 32 *FI-*
BRIS. 33 *SATHERIVM.* 34 *SATYRIVM.* 35 *LVTRA.* de quibus *Ariſt. li. 8. de Hiſtor. animal. c. 25.*
vide Ariſtotelem, & Plinium. Sunt igitur prædictæ ſpecies Carniuororum
animalium triginta quinque. Sed propter aliquas fortaſſe quæ noſtram &
aliorum ſcriptorum notitiam & diligentiam fugerunt, faciamus eas qua-
draginta. Huiuſmodi verò animalium pauca ſunt maiora lupis, nec multa il- *Plin. li. 8. cap. 30.*
lis paria, quamplurima verò minora. ſed redigamus ea ad menſuram lupo-
rum, vt, quantum ad occupationem loci in Arca, inſtar fuerint quadragin-
ta parium luporum.

NONA DISPVTATIO
De animalibus non carniuoris, & magni corporis, quæ in Arcam ingreſſa ſunt.

62 ANIMALIVM non carniuororum, & magnitudine corporis præſtan-
tium, multæ ſunt, multiſque rebus inſignes admodum ſpecies: quas
ego, vt ex doctis ac diligentibus curioſiſque ſcriptoribus cognitas
habeo, hic enumerando recenſebo, adiecta quorundam quæ non omnibus

Prædictorũ animalium ſpecies triginta quatuor memorantur, Plinius li. 8. cap. 20. Solin. c. 33 Rhinoceros.

nota ſunt, breui explicatione, 1 *ELEPHAS.* 2 *BOS* vnicornis. 3 *RHINOCEROS.* 4 *MONOCEROS.* De his duobus animalibus nihil legi apud Ariſtotelem, vt ignota ei fuiſſe videantur. Plinius autem & Solinus breuiſſime deſcribunt: Primum Ludis Pompeij Magni Romæ ſpectatum fuiſſe Rhinocerotem, Cui color buxeus; in naribus cornu vnicum & repandum, quod ſubinde attritum cautibus in mucronem exacuit, eoque prælịatur aduerſus Elephantos: magnitudine paulo infra ipſos, breuioribus tamen cruribus, naturali telo aluum petens, quam ſolam intelligit ictibus ſuis peruiam.

Plin. li. 8. cap. 21. Solin. cap. 35. Monoceros.

Monocerótem ex Plinio item & Solino ad hunc modum licet deſcribere: 63
Atrociſſimum monſtrum, mugitu horrido, equino corpore, elephanti pedibus, cauda ſuilla, capite ceruino, cornu è media eius fronte protenſo ſplendoris mirifici, ad longitudinem (ſecundum Solinum) pedum quatuor, vel (ſecundum Plinium) duum cubitorum; ita acuto, vt quicquid impetat, facile ictu eius perforetur. Viuus non venit in hominum poteſtatem; & interimi quidem poteſt, capi non poteſt. Hanc deſcriptionem nonnihil variat & amplificat Cardanus. Eſt, inquit, Monoceros animal rarum, equi magnitudine, pilo muſtelæ ſimillimo, capite ceruino, in quo cornu creſcit vnicum cubitorum trium longitudine, media in fronte atque rectum, in imo autem amplum, tendens in aciem, collum breue, iuba rariſsima, & in alteram tantum partem tendens: crura velut capreolo tenuia, poſteriorum exterior pars multo pilo villoſa, vngulæ bifidæ: denique non abſimilis cerui, præter vnicum illud cornu. Ferum valde animal eſt, naſcens in Aethiopia inter ſolitudines ſqualentemque terram & venenatorum animalium refertam. Sed eius cornu mirandum in modum aduerſus venena auxiliari creditur.

Cardanus lib. 19. de ſubtilitate.

Plin. li. 8. cap. 15. Bubalus vulgo Buffalus, Iulius Scaliger exercitat. 206.

5 *BVBALVS.* De Bubalo hoc tantùm ſcribit Plinius animal eſſe peculia- 64
re Africæ, Vituli aut cerui ſimilitudine; Sed id genus animalis notiſsimum & frequentiſsimum nunc eſt in Italia, vocitatum vulgo Buffalus: quem diſerte deſcripſit Iulius Scaliger. Eſt, inquit, bouis genus atri, quem Bufalum vocant Itali nunc, maximi roboris; depreſsiore quàm bos magnitudine, ſed corpore compactiore, latiore, pleniore, firmiore. Cornua non tam teretia, quam preſſa: nec ſurrecta, ſed deorſum verſum retroflexa: etiam domitis maxima ferocia: quæ corrigitur, vitulis annello ferreo pridem naribus inſerto: cui funiculus inditus pro habenis eſt. Hunc neque Bubalim eſſe, neque Vrum ſcio. nam & Vri cornua vidimus; & Bubalis quid ſit, coniectura intelligo. Ariſtoteles in tertio de Partibus ait Bubalos pugnare cornibus: at noſtri Bufali nequaquam, ſed calcibus vel potius genuum compreſsione: Inepta enim ſunt ad pugnam cornua, quia retrouerſum auerſa ac demiſſa cuſpide. Sic Scaliger.

Ariſtot.

Leuit. 11. & Deut. 14. 3. Reg. 4. Plin. li. 8. cap. 15. Ariſt. li. 3 de Hiſt. animal. c. 6. et li. 3. de partib. animal cap. 2. Scaliger exercitat. 206.

Ceterùm bubula caro in ſacris litteris vt cibus hominis delicatus, ſalubris, 65
minimeque vulgaris memoratur; quippe inter animalia munda, quibus ſolis veſci fas erat Iudæis, numeratur bubalus: & cibus regis Salomonis tum aliorum animalium, tum etiam bubalorum carnibus conſtabat. Cum igitur talis non ſit caro bufalina, qualem eſſe bubalinam ſignificatur in ſacris litteris; Bufalum atque Bubalum diuerſa facere animalia neceſſe eſt. Verùm de huiuſmodi Bubalis apud veteres perpauca. Apud Plinium quidem illud tantùm, generari in Africa Vituli ceruiue ſimilitudine, & falſo appellari ab imperito vulgo Vros. Apud Ariſtotelem, Bubali ſanguinem vt proximum ouillo aliquanto amplius ſpiſſari; & bubalis interdum cornua inutilia eſſe, nam etſi contra nonnulla reſiſtant, & cornibus ſe defendant, tamen feroces pugnaceſque belluas fugiunt. Plura de his Scaliger.

6 *BOS* domeſticus. 7 *CERVVS.* 8. *ASINVS.* 9 *ONAGER.* Eſt Onager

ſolidis vngulis, ſine cornibus. In monte qui Narſingæ regnum diuidit à Mala- *Scaliger*
baris, cùm aliæ complures feræ, tum Onagri aluntur, equi facie, colore cinereo, *exercitat.*
agiles adeo, vt capi non facile queant. Africanis quoque Onagris tanta eſt ce- *206.*
leritas, vt curſu vix vlli cedant feræ. homine conſpecto, in iiſdem ſtant veſtigiis: Onager.
mox rudentes, immotis anterioribus pedibus, poſterioribus calcitrant. Vbi tam
prope venator acceſſit, vt manu queat contingere, fuga ſe ſe ſubtrahunt. Eorum
caro cocta dum calet, fœtet; refrigerata, neque male olet, neque bene ſapit.
Africani, ſinguli imperitant gregibus feminarum; æmulos libidinis ſuæ metuunt. *Solinus.c.*
Inde eſt quod grauidas ſuas ſeruant, vt in editis maribus ſi qua facultas fuerit, ge- *30.*
nerandi ſpem morſu detruncent. quod cauentes feminæ, in ſeceſſibus partus oc-
culunt. Generantur ex equa & Onagris manſuefactis mulæ veloces in curſu, du-
ritia eximia pedum, verùm ſtrigoſo corpore, indomito animo, ſed generoſo. Ona-
gro & aſina genitus omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui,
pullis eorum ceu præſtantibus ſapore, Africa gloriatur; quos Laliſiones appellat. *Plin. li. 8.*
Onagrum, vt animal ſoliuagum & ſolitudine gaudens, non ſemel nominat diuina *cap. 44.*
Scriptura.
67 10 *VRSVS.* 11 [illegible] 12 *APER.* 13 *HIPPOPOTAMVS,* id eſt, equus fluuia-
tilis; quanquam huic cum in aquis poſſit viuere, non fuit locus in Arca neceſſa-
rius. 14 *PEGASVS,* id eſt, Equus pennatus & cornibus armatus. 15 *BOS*
Indicus vnicornis. 16 *CAMELVS* Arabicus. 17 *CAMELVS* Bactrianus.
18 *CAMELVS*, à velocitate curſus dictus Dromas, ſeu vulgo Dromedarius.
19 *CAMELOPARDALIS*. Nabin Aethiopes vocant, collo ſimilis equo, pedi-
bus & cruribus boui, Camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguen-
tibus: Vnde appellata Camelopardalis: Dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis
primum viſa Romæ. Ex eo ſubinde cernitur aſpectu magis quàm feritate con-
68 ſpicua; quare etiam Ouis feræ nomen inuenit. Sic Plinius. 20 *VRVS.* Vro-
rum qui in Hercynia ſilua Germaniæ generantur, elegans apud Cæſarem legitur *Iul. Cæſar*
deſcriptio. Tertium, inquit, genus ferarum eſt eorum qui Vri appellantur. *lib. 6. de*
Hi ſunt magnitudine paulo infra Elephantos, ſpecie & colore & figura tauri: ma- *Bel. Galli-*
gna vis eſt eorum & magna velocitas; neque homini, neque feræ quam conſpe- *co.* Vrus.
xerunt parcunt. Hos ſtudioſe foueis captos interficiunt: aſſueſcere ad homines
& manſueſieri, ne paruuli quidem excepti, poſſunt. Hæc ille. 21 *EQVVS*
69 ferus. 22 *ASINVS* ferus. 23 *BISONS.* In ſaltu Hercynio, & in omni ſepten- *Solin. cap.*
trionali plaga Biſontes frequentiſſimi ſunt, boues feris ſimiles, ſetoſi, colla iu- *23.*
bis horridi, vltra tauros pernicitate vigentes. capti, aſſueſcere manu nequeunt. Biſons.
24 *BONASVS.* Tradunt in Pæonia, inquit Plinius, feram quæ Bonaſus vocatur, *Plin. li. 8.*
equina iuba, cetero, tauro ſimilem, cornibus ita in ſe inflexis, vt non ſint vtilia pu- *cap. 15.*
gnæ: quapropter fuga ſibi auxiliari, reddentem in ea fimum interdum etiam Bonaſus.
trium iugerum longitudine: cuius contactus ſequentes, vt ignis aliquis,
amburat. 25 *ORYX.* Orygem, inquit Plinius appellat Aegyptus feram, quam *Plin. li. 2.*
in exortu caniculæ contrà ſtare & contueri tradit, ac velut adorare, cum ſter- *cap. 40.*
nuerit.
70 26 *TARANDVS.* Mittit Aethiopia Tarandum, magnitudine boum, biſulco ve- *Solin cap.*
ſtigio, ramoſis cornibus, capite ceruino, vrſino colore, & pariter villo profundo. *33.*
Hunc aiunt metu habitum vertere & cum deliteſcat fieri aſſimilem cuicumq; rei Tarãdus.
propinquauerit, ſiue illa ſaxo alba ſit, ſeu frutetò virens, ſiue quem alium præferat
colorem. Quod mirabilius videri debet in Tarando, quàm in homine aliiſve be-
ſtiis minime villoſis & cutem mollem habentibus, cum Tarando villus ſit Vrſinus, *Aelianus*
& tergus impenetrabile. Is tamen ſe ipſum cum villis ſuis commutat mil- *li. 2. c. 16.*
leque colorum ſpecies cum ſummo videntium ſtupore reddit. Schythicum *Plin. lib.*
animal facit Aelianus, dorſo & magnitudine tauri, corio ne ſpiculis quidem *10. cap. 1.*
71 penetrabili 27 *STRVTHIOCAMELVS.* Animal hoc Africum vel Aethio- Struthio
picum eſt, altitudinem equitis inſidentis equo excedens, celeritatemque vin- camelus.

cens r ad hoc demùm datis pennis vt currentem adiuuent : ceterum non ſunt vo-
lucres , nec à terra tolluntur. His vngulæ ſunt ceruinis ſimiles , biſulcæ , com-
prehendendis lapidibus vtiles , quos in fuga contra ſequentes ingerunt pedibus.
Concoquendi ſine delectu deuorata, mira natura ; ſed non minor ſtoliditas ; in
tanta reliqui corporis altitudine , cum colla frutice occultauerint , latere ſe exi-
ſtimantium. Præmia ex iis oua ; propter amplitudinem quibuſdam habita pro
vaſis , conoſque bellicos & galeas adornantes pennæ.

28 *TRAGELAPHVS* animal ſpecie cerui , barba tantum & armorum villo di-
ſtans, ob idque nominatus Tragelaphus ; nec alibi quàm iuxta Phaſim amnem
naſcens ait Plinius libro octauo capite trigeſimo tertio. 29 *HIPPELAPHVS.*

Ariſt. lib. 2. de Hiſt. animaliũ, cap. 1. Hippelaphus.

30 *HIPPARDIVM.* De his duobus animalibus ad hunc modum ſcribit Ariſtote-
les : Hippelaphus ſatis iubæ ſummis continet armis , qui à forma equi & cerui ,
quam habet , compoſita , nomen accepit , quaſi equiceruus dici meruiſſet. 72
Nec non fera , quæ & ipſa ab equo Hippardium nominata eſt , Capronas par-
te gerit eadem. Sed vtrumque id genus tenuiſſimo iubæ ordine à capite ad
ſummos armos crineſcit . Proprium Equiceruo villus, qui eius gutturi, modo
barbæ dependet . Gerit cornua vtrunque ; excepta femina equi ceruini ge-
neris : & biſulcos pedes habet . Magnitudo Equicerui non diſſidet à ceruo gi-
gnitur apud Arachotas.

Ariſt. li. 2 de Hiſtor. animaliũ, cap. 1. Aſinus vnicornis. *Scaliger exercitat. 206.* Muſio.

31 *ASINVS* vnicornis . De hoc Ariſtoteles : Idem
animal , inquit , & ſolipes & bicorne , nullum adhuc notum nobis eſt . at So-
lipes idemque vnicorne eſt , quanquam rarum , vt aſinus Indicus , qui etiam ta-
lum ſolus in ſolipedum genere poſſidet. 32 Sardi quoddam animal *MV-* 73
FLO vocant, negantque alia , quàm Sardiniæ in regione reperiri. Cerui eſt
& pilo & magnitudine ſimilis . Curſu item valens. Cornibus arietinis retro
curuis , ita vt circum aures ſubeant. Caro eſculenta , áſpera colit loca. Non
eſt idem cum Muſimone aut cum Ibice.

Cardanus lib. 10. de ſubtilitate Magnum animal.

33 Animal vulgo dictum *MAGNVM* animal. Sub Boreali polo animal na-
ſcitur Ceruo ſimile , cruribus anterioribus longioribus , carneam habens pro-
muſcidem, breuem tamen ; cuius vngula ſi collo appendatur , comitiales mor- 74
bos ſanare , ſi quid aliud , poſſe creditur. Quoniam dum hoc morbo laborat ani-
mal ipſum (nam comitiali morbo laborat) non prius excitatur quàm vngulam
poſterioris pedis auri intulerit : tunc enim protinus excitatur à morbo. Timi-
dum eſt & imbecille ſupra quam credi poſſit . & ex quocunque minimo vulnere
moritur. Eſt enim cordis frigidiſſimi , ac cerebri non ſolum frigidi , ſed pituita
redundantis . Habet autem cornua peculiari quadam forma prædita, & nulli
ferè animali ſimilia ; nam craſſa ab imo vbi aſcendunt, latiora palmo ſunt.
Abundat apud Dacos finitimaſque regiones , vulgarique nomine Magnum vo-
cant animal . Ceterùm ab Alce plurimum differt. Alces enim , vt Cæſar eum de-
ſcripſit, Capro ſimilis eſt & maculoſa pelle , & crura ſine iunctura habet : Huius
verò iuncturas videmus , & pellem Ceruo ſimilem . Hæc Cardanus.

Cæſ. lib. 6. de Bel. Gallico.

Cardanus li. 7. de varietate: lib. 33. Corcobado.

34 Inter quadrupedes nullum animal mirabilius videtur eſſe eo boue quem 75
vulgus Hiſpanorum *CORCOBADO*, id eſt , Gibboſum appellat . na-
ſcitur in Quiuira regione , Nouæ Hiſpaniæ proxima ; gregatim viuens , tauris
noſtri magnitudine fermè par , ſed cornibus breuioribus, pilo , colore ſimili ,
ſed parte anteriori , velut Leoni , longiore : in dorſo etiam ad modum iubæ equa-
rum , infra genua longiſſimo , denſoque : in fronte criſpi pili in modum cri-
nium : videntur & barbati , adeo multus ſub collo pilus extat . Vituli col-
lum habet longum, & in capite velut floccum . gibbam habet in dorſo è di-
recto pedum anteriorum , vt Cameli. Turpe animal in vniuerſum , ore & toto
corpore : currit , ſaltat , feritque cornibus, vt ipſum formident equi fugiantque ;
quos ille, dum iraſcitur, inſequitur & occidit. Incredibile dictu eſt, quot vſus
indigenis præbeat. Sanguinem eius recentem hauriunt vice potus, eoque ſicco &
concreto vtuntur , aqua diluentes , tanquam lacte , carnem crudam edunt , quæ
illis

illis loco panis & carnis eſt, cornibus vtuntur ad pocula; veſica & ventriculo pro vaſis, pelle pro vtribus: corio domos, funes, calceos ac veſtes, oſſibus arma conficiunt: neruis, fila craſſiora; pilis tenuiora. nam pilus tenuis eſt ad modum lanæ in quibuſdam corporis partibus: ſtercore ignem nutriunt ad flammam. Itaque hoc vnum animal ad omnes ferme vſus vitæ indigenis conducit. Has ego reperi apud bonos auctores quatuor & triginta animalium non carniuororum & magnitudine corporis inſignium ſpecies. Sed quia credibile eſt nonnullas alias à nobis & ab auctoribus quos ſecuti ſumus, aut ignoratione, aut obliuione eſſe prætermiſſas, addamus ſupradictis alias ſex, eorumque numerum vſque ad quadraginta ſpecies producamus, faciamuſque omnia huius generis animalia, quantum ad magnitudinem corporis & ſpatium loci quod in arca poſtulabant, æqualia bobus: nam etſi quædam eorum animalium ſunt illis grandiora, pleraque tamen minora ſunt. Ponamus igitur, omnia huius ordinis animalia fuiſſe inſtar quadraginta parium boum.

DECIMA DISPUTATIO.

De non carniuoris, & minoribus animalibus.

RESTAT tertium genus animalium terreſtrium & quadrupedum,
quod, vt ſuperiora, non eſt carniuorum, ſed eſt tamen multo infra
76 ea & corporis magnitudine & robore. Quorum animalium hæ nu-
merantur ſpecies. 1. *HERINACIUS.* 2 *HYSTRIX.* hanc *Plin. li. 8.*
generat India & Africa, ſpina contectam, herinacei ſimilem: ſed hy- *cap. 35.*
ſtrici longiores aculei, & cum intendit cutem, miſſiles. Ora vrgen-
tium figit canum, & paulo longius iaculatur. Hibernis ſe menſibus condit.
3 *CUNICULUS* domeſticus. 4 *CUNICULUS* ferus. 5 *MELIS.* ap- Melis.
pellatur autẽ melis, quod animal ſit mellis auidiſſimũ, & aluearijs ſemper infeſtũ,
in cauernis viuens, aſperum, mordax, vulpis magnitudine colore felis. 6. *GLIS.*
77 7 *SCIURUS.* alia ſolertia in metu melibus, inquit Plinius, ſufflatæ cutis diſtentu *Plin. cap.*
ictus hominum & morſus canum arcent. Præuident tempeſtatem & Sciuri: obtu- *38. libri*
ratiſque qua ſpiraturus eſt ventus cauernis, ex alia parte aperiunt fores. De ce- *eiuſdem.*
tero ipſis villoſior cauda pro tegumento eſt. Sciurum, ait etiam Iulius Scaliger, Sciurus.
Gliremque temere quidam confudere. Sciurus cauda tegit ſe: fuluo colore eſt: *Scaliger.*
manſueſcit, ſcurriliter & gannit & ludit. Glis cinereus eſt & eſculentus. Puto ab *exercit.*
Ariſtotele dici, quem nos Sciurum, nõ quod caudam inuertat aut flectat; ſed quia *210.*
in cauis arborum inuoluat ſe ſe, vbi dormiens pingueſcat, vt eſt in octauo Hiſto- *Ariſtoteles.*
riarum. Hæc Scaliger.
78 9 *MACHLIS.* Alcæ, inquit Plinius, ni proceritas aurium & ceruicis diſtin- *Plin. li. 8*
gueret, iumento eſſet plane ſimilis. Item nota in Scandania inſula, nec vnquam vi- *cap. 15.*
ſa in hoc orbe, multis tamen narrata Machlis, haud diſſimilis illi, ſed nullo ſuffra- Machlis.
ginum flexu: ideoque non cubans, ſed acclinis arbori in ſomno: eaque inciſa, ad
inſidias capitur, aliàs velocitatis memorandæ. Quod autẽ ſubdit Plinius eſſe la-
bram ei ſuperius prægrande, ob idq; retrogradi eã in paſcẽdo, ne in priora tẽdens *Solin. cap.*
inuoluatur: hoc Solinus Alci, non Machli tribuit. Pliniana deſcriptio Machlis, ſi- *23.*
millima eſt Cæſarianæ deſcriptionis Alces: vt optima coniectura putauerit Scali- *Scaliger*
ger idẽ eſſe genus beſtiæ, Alcen Cæſari, atq; Machlin Plinio. Cæſar enim ad hunc *exercitat.*
modum deſcribit Alcen: ſunt item quæ appellãtur Alces. Harum eſt conſimilis ca- *206.*
79 pris figura & varietas pellium: Sed magnitudine paulo antecedunt: mutilæque *Cæſar li. 6. de Bell.*
ſunt cornibus, & crura ſine nodis articuliſque habent; neque quietis cauſa pro- *Gallico.*
cumbunt; neque, ſi quo afflictæ caſu conciderunt, erigere ſe ſe aut ſubleuare poſ- Alces.

ſunt. his ſunt arbores pro cubilibus: ad eas ſe applicant, atque ita paulum modo reclinatæ quietem capiunt: quarum ex veſtigiis cum eſt animaduerſum à vena- oribus, quo ſe recipere conſueuerint, omnes eo loco, aut à radicibus ſubruunt, aut abſcindunt arbores, tantùm, vt ſumma ſpecies earum ſtantium relinquatur: huc cum ſe conſuetudine reclinauerint, infimas arbores pondere affligunt, atque vna ipſæ concidunt. Hæc Cæſar.

Scaliger exercitat. 217.

10 11 12 13 *OVIVM* & *ARIETVM* tam de manſuetis, quàm de feris 80
& agreſtibus, quatuor ſpecies leguntur. In Adimayn Libyæ ſolitudinibus animal eſt formæ arietinæ, & aſelli magnitudinis, ſeſſoris patiens; tametſi non eum ad vſum, ſed propter lac habetur. Contrà, quàm noſtratibus, feminis cornua ſunt, maribus nulla. Si videbitur hoc eſſe ſpecie diuerſum ab aliis, numeretur hæc 14 ſpecies. 15 *MVS*, cuius variæ ſunt ſpecies. Plura murium genera, inquit Plinius, ſunt in Cyrenaica regione, alij enim lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibus pilis. Idem: Conduntur hyeme &. 81
Pontici mures. hi duntaxat albi. Conduntur & Alpini, quibus magnitudo melium eſt. Sunt his pares & in Aegypto: ſimiliterque reſident in Clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribuſque vt manibus vtuntur. Sed ferè omnes citra diſcrimen ex ſui ſimilibus, & ex putri materia generari poſſunt: quamobrem id genus animalis in arca conſeruari neceſſarium non fuit. 16 *LEPVS* 17 *LEPVS* candidus in Alpibus degens. 18 *DASYPVS*, ex leporum genere. De his 82
Plinius ad hunc modum ſcribit: leporum plura ſunt genera: In Alpibus candidi, quibus hybernis menſibus pro cibatu niuem credunt eſſe: certe liqueſcente ea rutileſcunt annis omnibus, & eſt alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis ſunt & quos Hiſpania Cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemque Balearibus inſulis, popularis meſſibus, afferentes. Benigna circa hoc natura, innocua & eſculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omnium prædæ naſcens, ſolus præter Daſypedem ſuperfœtat, aliud educans, aliud in vtero pilis veſtitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter.

Plin. li. 2. cap. 57. Idem cap. 37. eiuſdẽ libri. Plin. li. 8. cap. 52. Daſypus

Simiarum quatuor genera. *Ariſt. li. 2 de Hiſtor. animal. c. 8. Scaliger exercitat. 213.*

19 *SIMIA* 20 *CAEBVS.* 21 *CYNOCEPHALVS* ſiue *CANICEPS.* 83
22 *CERCOPITECVS.* hæ ſunt quatuor ſimiarum ſpecies. Vide Ariſtotelem in libro de Hiſtoria animalium: Lubet ad illuſtriorem huius generis animalium expoſitionem & lectoris oblectationem commemorare hoc loco quæ ſcripta reliquit Scaliger. Hominis magnitudinem (alloquitur Cardanum) attribuis Cercopitheco: tantum neque vidi, neque legi, neque audiui: niſi tu Conopam fortaſſe, cum hæc ſcriberes, memoria repetitum metiebare. Sine cauda ſimias plures vidimus, quantum puer eſt, annorum octo. marem quoque ac feminam cum prole. Filiolus ſi quid videretur deſiderare manu pugnoque feminam à marito, tanquam malæ tractationis ream, etiam addita vultus acerbitate caſtigari: nempe ſupercilio, rictu, murmure, irati patris atque reprehenſoris mariti animum præſe ferre. Multa leguntur in libris itinerariis, ſic enim inſeribuntur. In India mediterranea ingentes corpore, audacia ciuiles, vltro citroque non ſolum per agros, ſed etiam per oppida, in mercatibus, ſine maleficio, aut offenſione ciuium, commeare. Tot earum ſunt ſpecies forma, colore, cauda, iubis, magnitudine differentes, vt non parum negocij faceſſat hiſtoriç ordinem meditanti. Hoc tamẽ in Ariſtotelicis libris, vt opinor, ſatis ſcire præſtitimus. In Troglodytica iubatæ ſunt Leonũ modo, maximi veruecis proceritate. Cynocephalum vnum barbatum vidimus, fœdum aſpectu, nigrum, maleficum, moribus infamem. Magor genus illud maximum Galli vocant. In aula regis vnus fuit, qui diu bipes deambulabat, amictus ſagulo militari, enſiculo accinctus. In ſella iuſſus, continuit ſe ſe pernox, aut perdius publico ſpectaculo: ita vt non deeſſent qui homuncionem putarent verum. Simiam Mauri Bugiam vocant, nos Monam. Cercopithecorum tanta varietas eſt, vt memoriam confundat. Catos Maimones appellamus ſubuirides, malignos. Hos vidimus ſibi ipſis caudarum exedere ex-

tremas

tremas partes. Hoc aiebant ab ijs ſolis committi, qui guſtaſſent aliquãdo carnes.
Albi dicuntur eſſe alicubi. Nos nigros cum maculis albis vidimus ſono vocis gra-
uiore, croceos, fuluos, furuos, paruos, magnos, mediocres, agiles omnes atque
maleficos. Imitatores maximi, ingenioſiſſimiq; omnium ij qui bene olent. De eo-
rum natura media, qua bipes quadrupedi commiſtus ſit, ſatis apud Ariſtotelem.
Hæc Scaliger. Non eſt omittendum hoc loco, quod de *CERCOPITHECO* tradit Car-
84 danus: Eſt, inquit, formæ raræ Cercopithecus, magnitudine & forma hominis;
ſiquidem cruribus, virili membro, facieq; hominem dixeris agreſtem, quia totus
eſt pilo obſitus: Omnium maxime animalium præter hominem ſtando perſeuerat,
amat pueros & mulieres more hominum, eorumq; amplexus & concubitus appe-
tit, vt nos vidimus. attamen ferum eſt animal: ſed tantæ induſtriæ, vt multi de
barbaris hominibus minus ingenio valere videantur. ita Cardanus.

Cardanus lib. 10. de ſubtilitate.

85 23 *ALLOPECOPITHICON* Græci vocãt animal in Aethiopia naſcens, anterio-
re parte vulpi, cauda & poſteriore parte Cercopitheco; pedibus anterioribus, hu-
manis; auribus veſpertilioni ſimile, quaſi crumenam habens ſub ventre, qua ca-
tulos gerit, nec dimittit niſi dũ lactare vult. 24 *CHIVRCHA*. fert India Occiden-
talis Chiurcam è muſtelino genere: eſt viuerræ facie ac magnitudine, capite vul-
pino. Sub terra habitat: miræ fœcunditatis. duodenos parit exiguos, cauda te-
nuis, penè glabra, ipſa pilo atro, catulos in burſa ſub aluo obtenſa ſecum fert.
86 25 *TATO*. In Braſilia vocatur porcellus, roſtro paulo contractiore & lariore. Te-
ſtis ſcutulatis Loricatus ad ventrem vſque. quæ integmina retrahens ſe ſe com-
ponit in orbem, ſicut Herinaceus. cauda eſt longiſſima, ac veluti lacertacea, te-
ſellis item incruſtata.

Cardanus lib. 10. de ſubtilitate. Allopecopithicõ. *Scaliger exercitation. 206. Cardanus lib. 10. de ſubtilitate.* Chiurca.

Sequuntur octo aut etiam plures Caprarum ſpecies: Vt 26 ſit *CAPRA* do-
meſtica. 27 ex feris, quæ communiter dicitur Caprea. 28 *RVPICAPREA*.
87 29 *IBEX*. 30 *ORYX*. 31 *DAMA*. 32 *PYGARGVS*. 33 *STREPSICEROS*. De
his Plinius; Capræ, inquit, in plurimas ſimilitudines transfigurantur. Sunt Ca-
preæ, ſunt Rupicapræ, ſunt Ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato ca-
pite vaſtis cornibus gladiorumq; vaginis: in hæc ſe librant, vt tormento aliquo
rotati in petras; potiſſimum è monte aliquo in alium tranſilire quærentes, atque
recuſſu pernicius quò libuerit exultant. Sunt & Oryges, ſoli quibuſdam dicti
contrario pilo veſtiri, & ad caput verſo. Sunt & Damæ & Pygargi, & Strepſicero-
tes, multaq; alia haud diſſimilia. ſed illa Alpes, hæc tranſmarini ſitus mittunt.
Verum hanc Plinij narrationem, vt nimia breuitate plus æquo reſtrictam & exi-
lem ac ieiunam, Scaliger amplificat atque illuſtrat, multiplex caprarum genus
ſubtilius ac diſtinctius enarrans: cuius orationem & minime prolixam, eruditaq;
ac iucunda varietate conditam, lectoriq; placituram, libitum mihi eſt hoc loco
adſcribere.

Cardanus & Scaliger ibidẽ. Tato. *Plinius li. 8. cap. 53.* Octo ſpecies Caprarum, quarũ compiures admiradæ.

88 Plinius, inquit ille, dum ſtudet nihil intactũ relinquere, importuna feſtinatione
præceps, pro epulis apponit titulos conuiuis; vel de caprarum pecore quæ per-
ſtringit, non tam rerum deſiderium, quam confuſi iudicij faſtidium relinquunt. Id
nos, vt potuimus, ita digeſſimus. Capra ſylueſtris à Barbaris capricornus dicitur:
apud Latinos generis nomen eſt: & Rupicapra; cuius ſpecies duæ: Ibex, & quæ
dicitur caprea, vulgus camuciam vocat, Varro appellat Rotas, quod audaciores
corrupere, auctis elementis, dum legi iubent Platycerotas. Eſt in Ibicum hiſto-
ria & multiplex & iucunda ſubtilitas. Prima: niſi habitet loca frigida, occæcari.
Altera: Vetulorum cornu pependiſſe pondo duo de viginti. In quibuſdam nume-
rati nodi ſunt quatuor & viginti, totidem annorum coniectura. Quod ceruo non
contingit. Etenim poſt annum ſextum nihilo numeroſius ramificant. Quin ſeni-
bus ij deſunt rami, qui prima ſtatim prodeunt ætate. Tertia ſubtilitas. Deprehen-
ſas Ibices aperto atque libero loco capacique curſu, in venatorem irruere, eum-
que deiicere de rupe. Quare operam dant, vt obiectu ſcopulorum tecti de im-
prouiſo appareant. Tum ibi cum impetendi non ſit locus, animum deſpondent, ac

Scaliger exercitat. 207. Mira de Ibicibus.

fa-

cile cedunt. Quarta. Cum eæ incredibili corporis libratione atque iaculatione ſuperent altiſſimas rupes: interualla vel ſolo aſpectu formidabilia ſecuro tranſmittunt ſaltu.

Capreæ. Capreæ longe minores, æſtate pilo fuluo, hyeme cinereo. Non ſunt eæ Cema- 89
des, vt putarunt quidam vocum vmbratilium ſectatores. Cemas eſt in Ceruis ſicut in Bubus Iunix & Iuuencus, ſiue Bucula, ſiue vitulus. Franci Faones vocant. Capreis quoque ſaltus incredibiles. Mira earum comperta nobis prudentia. Vbi errabundæ quærunt nouas ſedes aut paſcua, perſpecta proxima rupe, proiecto pede ſæpe periclitantur eius fidem: nempe mobilis ne ſit, an fortaſſe lubrica. Illud feſtiuum. In aula patrui Bonifacij vidimus cicures aſſilire ad aulaea pendentia, in quibus ſimiles eſſent intextæ feræ. Aiunt cornuum mucronibus id quod capras quoque facere videmus, tergum ſcabere. Creditum eſt tanta eas illo in pruritu perfundi voluptate, vt extremum cornu faſtigium in corium eo vſque adigatur, vnde retrahi nequeat. Quocirca aut ex altiſſimis ruere locis atque affligi; aut à venatoribus fortè deprehenſas, proculue obſeruatas capi; aut interire fame. Ab hac parum diſtat Dama: quippe ſolo cornuum flexu. antrorſum enim ſpectant huic. Quibus adminiculis tanquam vnco apprehendere prominentes rupes: neque aliter inacceſſas verrucas montium ſuperare. Toto genere diuerſi
Tragelaphus. Strepſicerotes ouilli generis, ſurrectis cornibus clauiculatim toroſis. Nec Trage- 90
laphus fabula eſt. quippe Hircus facie & cornibus: Ceruus magnitudine, pilo, cauda, clunibus. Pectus villorum frequentia tectum: vt & hinc hircus ſit; quaſi in eos abierit Arunchus. Si Philoſophus Hippelaphi ſui cornua deſcriberet; intelligeremus an idem eſſet cum Tragelapho, aut Tarando. Sic Scaliger.

Ariſt. lib. 2. de Hiſt. animal. c. 1. Cardanus lib. 10. de ſubtilitate. Animal inceetæ ſed miræ admodũ naturæ. 34 Fertur eſſe animal varij generis, incertæque naturæ, nec dum certo aliquo nomine appellatum; quod ſe oculis ſuis ſpectaſſe & conſideraſſe teſtatur Car-
danus: quocirca deſcriptionem eius animalis ex Cardano ſumptã hic appoſui. 91
Animal, inquit, vidimus Papiæ varij admodum generis incertæque naturæ, vulpis magnitudine aliquanto longius, ore & rictu leporino, cum pilis longis, duobuſque dentibus prælongis; ſiquidem digiti humani longitudine prominentibus ad modum Sciuri: oculis ſerpentinis, quippe qui angulis carerent & nigri eſſent. Pileus inerat capiti hircinæ barbæ ſimillimus, ſed non aliter quàm criſta Pauoni. Pilus muſtellinus & pulcher; niſi quod ſuper collum velut lana candida videbatur, anteriores pedes vt Taxi, aures & poſteriores pedes nihilo differentes ab humanis; niſi quod pedsbus vngula vrſi pro humana erat. In dorſo poſtremaque parte, ſpinæ circiter centum, inſtar Hyſtricis, quarum quædam in apice curuabantur; prominebant alioquin immobiles: nec, vt de Hyſtrice ferunt, emiſſariæ; cum moueretur, ſtrepitum dum ſe colliderent, edebant. Cauda anſerina, ſed in ſpinas plumæ finiebantur. Si reliqua non videres, anſerem diceres: candidis ac cinereis plumarum ſedibus, latoque lumine anſerem æmulantibus: vox ſubobſcura, & rauca quaſi latrantis canis. Iracundum animal, ſed quod facile tamen à circulatore tractaretur. Canes odio proſequebatur maximo, ſexus erat, quod vidi, feminei, ætate iuuenili. Potus ei nullus: cibus panis aqua madefactus. Animal hoc ſui generis vix eſſe crediderim; ſed ex Hyſtrice, alioque velut vrſo, generatum. Hæc Cardanus.

Scaliger exercitat. 202. Marmota. 35 *MARMOTA.* eſt Melis magnitudine & pilo: cauda item nulla penè. Simi- 92
liter & crura breuia, aures breuiſſimæ auriculis curtiſſimis atq; ad aſpectũ nullis. Vngues longi, acuti, firmi, vnci, robuſti, nigri. Hoc tantùm cum muribus commune habent, quod, vt Sciuri, ſedentes pedibus anterioribus vtuntur ad officia manuum. Capite leporum non diſſimiles: diuturnitate ſomni cum gliribus conuenientes; namque hybernos penè totos menſes tranſigunt ſopore. Murium, & Leporum dentes æmulantur: non niſi irritatæ ſæuiunt. Earum vox à Leporina recedit in Soricinam, aut potius in Cercopithecinam. Hæc Scaliger.

Iaponicũ animal. 36 Eſt in Iaponicis inſulis animal mihi quidem de nomine ignotum, ad-

mirandi

93 mirandi ingenij & naturæ. Terreſtre eſt, corporiſque magnitudine ac figura nō diſſimile canis, molliſſimo pilo, & ſuauiſſimis ad edendum carnibus. Hoc animal, certo quodam tēpore mira inceſſit cupido mare adeūdi atque frequētandi, in quo identidē natans, & ſeſe merſans, paulatim per partes & membratim, piſcis efficitur: quoad exuta prorſus terreſtris animantis figura, totus tandem in piſcis ſimilitudinem & naturam commutatur. Diximus de hoc in libro quinto noſtrorum Cōmentariorum in Danielem, in diſputatione de tranſmutatione regis Nabuchodonoſor in beſtiam. Vidimus nos hoc animal, ſed mortuum, Pontificatu Gregorij XIII. Romam allatum, nec dum ex toto, ſed aliquot tantùm partibus piſcem factū; ceterò natiuam terreſtris animantis figuram habitumque corporis retinens. *Dan.4.*

94 37 AIOTOCHELI. In noua Hiſpania iuxta Aluaradum flumen naſcitur hoc animal quadrupes, nec fele maius, roſtrum habens anatis, pedes Hericij, collum longum: tegitur inſtar phalerati equi corticibus inuicem inſertis, non vna, vt teſtudines; collum & caput eiſdem teſtis contectum habens, vt ſolæ aures promineant: vnde ab Hiſpanis, Armatum, ſiue Contectum appellatur. Sunt qui referant grunnire, vt ſuem, roſtroque ſuis eſſe, & vngula bifida, ſed quaſi equina. Significat id nominis Indorum lingua, Cuniculum Cucurbitalem. Hæc Cardanus. *Cardanus li.7.de varietate rerum c.33.* Aiotocheli.

Hactenus ſeptem & triginta ſpecies animalium neque Carniuororum, nec magni corporis collegimus. Sed propter aliquas fortaſſe hic prætermiſſas, augeamus eum numerum vſque ad quadraginta: atque omninm quæ ſunt huius generis, magnitudinem redigamus ad menſuram magnitudinis Ouium. nimirum pauciſſima huius generis paria ſunt ouibus, nedum maiora, minora verò pleraque. cenſeantur igitur omnes huius generis ſpecies quaſi quadraginta paria ouium.

VNDECIMA DISPVTATIO.

Vtrum in arca Noe fuerit auis illa quæ appellatur Phœnix.

95 SED non eſt hic prætermittenda illa quæſtio, num in arca Noe fuerit auis nominata Phœnix, multorum ſcriptorum prędicatione vel vſq; ad miraculum, & ſuper fidem celebrata. Si quis enim reputet ſecum quæ prodita ſunt de Phœnice, talia eſſe reperiet, vt contrarias ſuper ea quæſtione ſentētias generare poſſe videantur. Fertur enim Phœnicem, vnicum eſſe in omni terrarum orbe, nec plures vno fuiſſe vllo tempore in terris. Eſt igitur auis ſingularis & ſolitaria, ſine coniuge aut mare aut femina: quæcunque autem in arcam ingreſſa ſunt animalia, ea diſtinctionem ſexus in marem & feminam habuerunt. Siquidem ex omni ſpecie animalium iuſſit Deus bina ſumi, id eſt, marem & feminam. Phœnix igitur, in quo nulla ſexus diſtinctio eſt, in arca non fuit. Contrà verò, fuiſſe eum in arca fateri cogimur ea ratione, quod Phœnicem perhibent non aliter quàm ex Phœnicis demortui fauillis aut cineribus generari. Ergo Phœnix non niſi à Phœnice, licet non immediate, attamen mediate, generari poteſt: quocirca ſi non fuiſſet in arca, ſpecies eius diluuio periiſſet. *Gen.6.*

96 Mea ſententia (vt paucis eam indicē lectori) hæc eſt; mihi omnia quæ narrātur de Phœnice, videri dubiæ admodū veritatis; dicerem quid amplius, niſi me ea de re loqui parcè ac verecundè cogeret auctoritas B. Ambroſij, qui in Oratione quā ſcripſit de Fide reſurrectionis, hiſtoriam Phœnicis crebra relatione, & ſcripturarum auctoritate cognitam & probatam eſſe ait. Tenet me præterea reuerentia veterū Patrū, qui futuram mortuorum reſurrectionē, Phœnicis exemplo ſimul & argumento comprobarunt: quanquam illi, proditis de Phœnice & conceſsis ab Ethnicorum ſapientibus, ad firmandam reſurrectionis fidem aduerſus eos ipſos ſapienter vſi ſunt. Verùm alij ſentiant, vt lubet; ego, fateor ingenue, vix ac ne vix quidem adduci poſſum, vt hiſtoriæ Phœnicis aſſenſum & fidem accommodem. Auctoris ſententia. *Ambroſ.*

Nemi-

Neminem adhuc audiui, neminem legi, (cui ſit credendum) qui ſe dicat Phœnicẽ vidiſſe; niſi forte in pictura, in qua etiam Hippocentauros Chimæras, & quæ nullo modo eſſe poſſunt, expreſſa cernimus. Sanè hiſtoriam Phœnicis ex Aegyptiis tam Græci quam Latini acceperunt: quis autem neſcit Aegyptum fuiſſe quondam nouorum ſemper figmentorum ac mendaciorum, vt Africam nouorum animaliũ atque monſtrorum, fœcundiſſimam? Plinius certe non diſſimulat, ſibi quæ de Phœnice tradita ſunt, non eſſe veriſimilia. Ante omnes, inquit, aues nobilem fert Arabia Phœnicem: haud ſcio an fabuloſe, vnum in toto orbe, nec viſum magnopere: aquilę magnitudine, auri fulgore circa colla, cetera purpureum, cæruleis caudam pennis diſtinguentibus, criſtis faciem caputq; plumeo apice cohoneſtantibus.

Plin. lib. 10. ca. 2.

Tacitus item incerta eſſe teſtatur & fabuloſis aucta miraculis, quæ de Phœnice diuulgata ſunt. quo loco affirmat, principe Tiberio & Coſſ. Paulo Fabio & L. Vitellio Anno ab vrbe condita 787. percrebuiſſe, in Aegypto viſum eſſe Phœnicem post longum ſæculorum ambitum, præbuiſſeq; materiam doctiſſimis indigenarum & Græcorum, multa ſuper eo miraculo diſſerendi. Sed quia in eo neque ætas, neque ſolum natale, neque multa alia congruebant cum his quæ vetus memoria de Phœnice firmauerat; propterea exiſtimaſſe multos falſum eum fuiſſe Phœnicem.

Tacitus li. 6. Annalium.

Cornelius quoq; Valerianus Phœnicẽ deuolaſſe in Aegyptum tradit Q. Plautio & Sex. Papinio Coſſ. allatuſq; eſt & in vrbem, Claudij principis cenſura, anno vrbis 800. & in Comitio propoſitus, quod actis teſtatum eſt, ſed quem falſum eſſe Phœnicem nemo dubitaret. Quid autem recentiores, quibus curæ fuit iſta curioſe & diligenter inueſtigare? Nihilo ſanè minus iſta putarunt fabuloſa. Phœnicem prædicarunt multi auem, inquit Cardanus, fabulæ quam veritati propiorem. Referunt tamen quidam, in interiore India auem eſſe nomine Semendam, quæ roſtrum habet triplici ordine, atque, vt in ellychnijs, vndequaque perforatum, quæ moritura dulce canat Cygnorum more: inde collectis ſarmentis motu alarum accendat ea, vraturque; ex cuius cinere vermis, tũ ex verme auis denuo renaſcatur.

Plinius loco citato.

Cardanus lib. 10. de ſubtilitate.

Scaliger autem: Phœnicem, inquit, non eſſe penitus fabuloſum, legimus in Cõmentarijs nauigationum, in mediterraneis Indiæ reperiri. Semendã vocatur ab incolis. Ceterum huius hiſtoria fidem eleuat additum mendacium. Aiunt enim ei roſtrum trifiſtulare, vnde muſicum edat ſonum, cuius ad imitationem paſtores inſtrumentum compoſuerint haud inſuaue.

Scaliger exercitat. 223.

Ratio qua oſtenditur, non eſſe vnum dumtaxat in terris Phœnicem.

Nec deeſt nobis ratio philoſophica, ad euertendam eius hiſtoriæ fidem, minime infirma. Etenim nulla ſpecies eſt rerum corruptibilium, quæ non omni tem- 97
pore multa ſimul habeat indiuidua. Perluſtret lector atque cogitatione percurrat ſpecies animalium, ſtirpium, metallorum, lapidum, rerum denique omnium, in quas ortus cadit atque interitus, & verum eſſe quod dixi plane cognoſcet. Et verè, rectiſſime id prouiſum & comparatum à natura eſt, vel (quod verius dictu eſt) ab ipſo Deo omnis naturæ effectore ac rectore: ſcilicet, ne, ſi ſpecies aliqua vno tantum indiuiduo corruptibili contineretur, eo corrupto ante generationẽ alterius (poſſet autem multis de cauſis corrumpi) ſimul etiam ſpecies ipſa periret. Quocirca ſpecies rerum incorruptibilium vnum habent tantummodo indiuiduum. vnus eſt ſol, vna item Luna, ceteriq; Planetæ, in ſua quiſque ſpecie vnus eſt. Nimirum tota ſpeciei natura in vno indiuiduo incorruptibili expreſſe repræſentatur, eiuſque æternitas optime conſeruatur. Quod ſi octaui cœli ſidera quæ nominantur inerrantia, aut omnia ſunt eiuſdem ſpeciei, aut certe multa; id factum eſt propter longiſſimam eius orbis à terris diſtantiam. Si quidem cum orbis ille ſit nobiliſſimus, præcipuamq; in res ſublunares habeat efficientiam, ſiue (vt in ſcholis loqui mos eſt) cauſalitatem, quo vis & efficacitas eius amplior, & copioſior ac potentior eſſet, multis eiuſdem ſpeciei aſtris inſtructus & confertus eſt. Hæc ſi vera ſunt, vt veriſſima eſſe videntur, quis credat ſpeciem Phœnicis ante omnes auium ſpecies nobilem, vno tantum contineri indiuiduo, eoq; ante generationem alterius varijs obnoxio mortis caſibus? Cum enim Phœnix mortalis ſit,

ſit, & per quingentos annos quibus viuere dicitur, poſſit ei varijs ex rebus multiplex interitus accidere, neceſſe eſſet eam ſpeciem auis in ſummo interitus ſui diſcrimine perpetuo verſari. Vnum igitur in terris tantum eſſe Phœnicem, ſimile figmento, & plane incredibile videtur.

98 Ceterum ſi forte arrideat lectori vetus & peruulgata Phœnicis hiſtoria, nec is prorſus fidem eius reſpuat, facile nobis fuerit reſpondere; poſita eius hiſtoriæ veritate, neceſſario fatendum eſſe, Phœnicem non ſecus ac cetera animalia de quibus ſupra explicatum eſt, fuiſſe in Arca. Hoc ego planum faciam ex ſingulari & admirabili generationis eius auis ratione, quam ab auctoribus deſcriptam accepimus. De Volucribus, inquit Pomponius Mela, præcipue referenda Phœnix, ſemper vnica, non enim coitu concipitur, partuue generatur; ſed vbi quingentorum annorum æuo perpetua durauit, ſuper exaggeratã varijs odoribus ſtruem ſibi ipſa incubat, ſoluiturque: deinde putreſcentium membrorum tabe concreſcens, ipſa ſe concipit, atque ex ſe rurſus renaſcitur. cum adoleuit, oſſa priſtini corporis incluſa myrrha Aegyptum exportat, atque in vrbem quam Solis appellant, fragrantibus nardo buſtis inferens, memorando funere conſecrat. Plinius ait iam ſeneſcentem, exactisq; annis vitæ ſexcentis ſexaginta, caſia thuriſq; ſurculis conſtruere nidum, replere odoribus, & ſuper emori. Ex oſſibus deinde & medullis eius naſci primo ceu vermiculum, inde fieri pullum. Principioq; iuſta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis vrbem, & in ara ibi deponere. Sciti ſſime igitur S. Ambroſius dixit, Phœnicem coitus ignorare corporeos, libidinis neſcire illecebras, ſed de ſuo ſurgere rogo, auem ſibi ſuperſtitem, ipſam & ſui hæredem corporis, & cineris ſui fœtum. Alibi verò ait, Phœnicem rediuiuo ſuæ carnis humore reparari, & cum mortua fuerit, reuiuiſcere. Thecam enim thure, myrrha ceteriſq; odoribus ſibi à ſe adornatam, completo quingentorum annorum æuo ſibi ad viuendum præfinito, intrare atque emori: Ex cuius mox humore oriri vermem, paulatimq; eum in eius auis figuram concreſcere, vſumque formari.

Qualis ſit generatio Phœnicis.
Pomponius Mela lib. 3. c. 9.
Plin. lib. 10. cap. 2.
Ambroſ. ſuper Pſalmum 118.
Idem in Oratione de Fide reſurrectionis.

99 Et hæc quidem ab antiquis auctoribus de generatione Phœnicis conſignata litteris accepimus. Si Phœnix igitur non alia ratione generari poteſt, quam ex prioris demortui Phœnicis vel tabe vel fauillis aut cineribus aliiſq; reliquijs; conſtat profecto Phœnicem non niſi à Phœnice, ſi non immediate, certe mediate generari poſſe. Quapropter ſi nullus fuerit Phœnix, nullus etiam Phœnix generari poterit, cum naſcens morienti neceſſario ſuccedat. Hinc licet concludere: ſi nullus fuit in arca Noë Phœnix, ſpeciem eius diluuio penitus atque in perpetuũ extinctam fuiſſe. niſi quis velit fingere, quemadmodum in exordio mundi, ita poſt diluuium ſpeciem Phœnicis præter ordinem curſumq; naturæ per ſolius Dei omnipotentiam eſſe denuo procreatam. Verum dicet aliquis, animalia omnia quæ fuerunt in arca, diſtinctionem habuiſſe ſexus in marem & feminam: quæ diſtinctio cum non ſit in Phœnice, hinc effici non fuiſſe eum in arca. Sed hoc facile ſoluitur; Nam quia in ceteris omnium animalium ſpeciebus (vno excepto Phœnice) bina de qualibet ſpecie ſumpta ſunt, id eſt, mas & femina; propterea Moſes ſimpliciter, abſolute ac generaliter dixit bina de qualibet ſpecie, id eſt, marem & feminam in arcam eſſe ingreſſa. Illa igitur Moſis ſententia, vt aliæ complures in ſacris literis; licet generaliter dicta eſt, non tamen de omnibus ſimpliciter & omnino, ſed ferè id eſt, Phœnice excepto, interpretanda eſt. At enim diſtinctio maris & feminæ propterea ibi requiſita & à Deo imperata eſt, quod per commixtionem vtriuſque ſexus ſpecies animalium poſt diluuium perpetuandæ ac multiplicandæ eſſet: Phœnix autem non per commixtionem ſexus, ſed peculiari quadam ac ſingulari ratione generatur & propagatur; quamobrem diſtinctio ſexus in eo locum habere non debuit. verum de hac quæſtione ſatis.

Dubitatio.
Solutio.

DVODE-

DVODECIMA DISPVTATIO

An omnibus ſupradictis animalibus capiendis & per vnum annum conſeruandis ſufficiens in Arca locus eſſe potuerit.

SVPERIORIBVS quatuor Diſputationibus receſitæ ſunt à nobis de quatuor generibus animalium terreſtrium quæ ingreſſa ſunt in arcam, centum quinquaginta ſpecies, hoc eſt, Reptilium, triginta; Quadrupedum Carniuororum, quadraginta; Non Carniuororum & magni corporis, quadraginta; denique neque Carniuororum, neque magni corporis, etiam quadraginta: Singulis autem prædictis ſpeciebus vnum par animalium, id eſt, marem & feminam aſsignauimus. Et Reptilia quidem nihil faceſſunt negocij, quòd pleraque aut perquam paululum loci occupabant in Arca, aut etiam nihil, cum in foraminibus & quaſi cauernis in ipſis trabibus & materia lignea excauatis contineri potuerint. Carniuora autem redegimus ad menſuram quadraginta parium luporum: non carniuora & magni corporis, ad menſuram quadraginta parium boum: & item non carniuora & magni corporis, ad menſuram quadraginta parium ouium. Verùm his addere inſuper oportet alia vigintiquinq; paria mundorum animalium: Siquidem iuſsit Deus ex qualibet ſpecie mundorum animalium ſumi ſeptena: nos autem ſupra cuilibet ſpeciei bina tantùm tribuimus.

Gen. 6. & 7.

Quæ fuerint olim munda animalia.

Deut. 14.

Sed quæ ſunt munda animalia? Hoc declarauit Deus in Deuteronomio, defi- 101
niens mundum eſſe animal quod ruminat, & vngulam habet diuiſam. Non ſatis erat habere alterutrum, ſed vtroque præditum eſſe oportebat. Namque licet Camelus, lepus, & Cherodryllus ruminent; tamen quia non diuidunt vngulam; Sus verò licet vngulam diuiſam habeat, quia tamen non ruminat hæc omnia cenſebantur immunda. Quæ autem animalia ruminent, breuiter indicat Ariſtoteles extremo libro nono de Hiſtoria animalium: Animalia, inquit, quibus ruminare in more eſt, proficiunt, delectanturque non minus in ruminando quàm edendo. Ruminant, quæ ſuperiore dentium ordine carent, vt boues, oues, capræ: ex feris nullum adhuc ruminare conſtat, præterquam ea quæ aliquando cum hominibus exigunt, vt ceruus: hunc enim ruminare planum eſt. Iacent potiſſimum, cum ruminant; omnia; & hybernis præcipue menſibus ſolent ruminare. Septem fere menſibus hoc faciunt, quæ intra tecta aluntur. gregales leuius minuſque tempus ruminant, quoniam foris paſcuntur. Sunt etiam ex dentatis vtrinque nonnulla quæ ruminant, vt mures Pontici, & piſcis quem ab ea re Ruminalem quidam appellarunt. Hæc Ariſtoteles. Quæ verò fuerint & quot mundorũ animalium terreſtrium ſpecies, nullus eſt ambigendi locus. Siquidem in Deuteronomij capite decimo quarto has Deus mundorum animalium terreſtrium decem ſpecies definiuit atque conſtituit; Bouem, Ouem, Capram, Ceruum, Capream, Bubalum, Tragelaphum, Pygargum, Orygem, & Camelopardalum. Ex harum decem vnaquaque ſpecie, ſeptena iuſſu Dei recepta ſunt in Arcam. Cum igitur nos ſupra ſingulis earum decem ſpecierum bina tantùm animalia tribuerimus, addere illis oportet inſuper alia quinque: decies autem quinque, ſunt quinquaginta, id eſt, vigintiquinque paria: quæ adiuncta ſupradictis centum quinquaginta, numerum omnium animalium ingreſſorum in arcam, efficiunt centum ſeptuagintaquinque parium. Sed quò prolixius & liberalius agamus, eum numerum amplificemus & extendamus vſque ad ducenta paria animalium: ex hoc numero ſi detrahantur triginta paria reptilium, quibus intra ſpatium Arcæ aut nullo, aut perexiguo loco, vt ſupradictum eſt, opus fuit: totum interius ſpatium Arcæ pertinẽs ad habitationem animalium, capax eſſe debuit cẽtum & ſexaginta parium animalium, hoc

Ariſtoteles.

Quæ animalia ruminent,

eſt,

eſt,verbi gratia,quinquaginta parium luporum,ſexaginta parium boum,& ſexaginta parium ouium:hæc enim poſita ſunt à nobis pro omnibus carniuoris, & pro non carniuoris magni corporis,& pro non carniuoris minori corpore præditis.

102 Sequitur deinceps vt oſtendamus horum omnium animalium abunde capacem fuiſſe Arcam. Supra lib. 10. in ea parte Arcæ, quam habitationi animalium deſtinauimus, trecentas manſiones dimenſi ſumus: quarum quælibet alta erat octo vel nouem cubitis,longa ſex, totidemq; lata; quo nimirũ loco paucisſima ſunt animalia,quorum par vnum ampliorem deſideret, quamplurima verò longe minori contineri poſſunt. Aſſignando igitur ſupradictis centum ſeptuaginta paribus animalium totidem manſiones,ſupererunt centum triginta manſiones de quibus ſumere licet quantumcumque opus fuerit, ſi vel plures ſupradictis inueniantur ſpecies animalium, vel pluribus laxiora ſpatia aſſignare oporteat. Tantum igitur abeſt vt animalibus quæ ingreſſa ſunt in Arcã continendis defuerit in Arca locus,vt multus etiam locus in ea ſuperfuerit.

Arcã Noe capacẽ fuiſſe omnium animalium quæ in eam recepta dicuntur.

Verùm hic vſu venit, quod etiam contingit multis numerum ſtellarum ſuſpicientibus,eaſq; confuſe ac ſine artificio vllo aſtronomico contemplantibus. Videntur enim primo aſpectu innumerabiles,& incredibile accidit quod à Mathematicis proditum eſt, ſtellas viſu inſignes non plures duabus & viginti milleq; in cœlo eſſe.Si quis tamen hunc ſtellarum numerum à Mathematicis traditũ,in globo aliquo depictum habeat,& ſingulas earum ſtellarum diſtincte ac propriè comparet cum ijs quæ cernuntur in cœlo nullam plane reperiet in cœlo viſu notabilem,quam in globo expreſſam non habeat:quin etiam minimas in globo notatas, ægrè in cœlo viſu diſcernet: quemadmodum à nobis diſputatum eſt priori Tomo noſtrorum Commentariorum in Geneſim in lib.2. quæſtione 8. Similiter accidit multis circa Arcam Noe,quæ non bene cognitam eius capacitatem, nec animalium quæ in eam ſunt ingreſſa ſpecies,certo digeſtas ordine,certoq; aliquo numero comprehenſas habentibus,tot tantorumq; animalium minime capax fuiſſe videtur: cum tamen manifeſta ratione demonſtratum ſit, eam fuiſſe non eorum modo animalium,verum etiam longe plurium ſatis ſuperque capacem.

DE ESCIS AD VICTUM annuum animalium in Arcam illatis.

IAM numeroſæ animalium multitudini & varietati neceſſario prouidendum & comparandum erat genus eſcarum,quo cuiq; animantium ſpeciei opus futurum erat: idq; non in vnum aut alterum diem ſed in vnũ integrum annum.De huiuſmodi autem cibariis animaliũ in Arca condendis,hoc tãtum legimus præcepiſſe Deum Noe:*Tolles*,inquit,*tecum ex omnibus eſcis quæ mandi poſſunt,& comportabis apud te,& erunt tam tibi quàm illis in eſcam.* Hinc verò licet intelligere,Noe vel tam longo ſexcentorum annorum vſu & obſeruatione,vel doctum ab auo ſuo Mathuſalem,qui plus ducentis quinquaginta annis cum Adamo verſatus plurima ex eo didicerat ad poſteritatis vtilitatem,quaſi per manus poſteris ſuis tradenda; vel etiam ſingulari aliqua Dei reuelatione bene perſpectum & cognitum habuiſſe,quod genus cibatus cuiq; animantium ſpeciei conueniens eſſet,quantoque ad vnius anni victum opus foret.

Geneſ. 6. verſu 21.

Illud:*Tolles ex omnibus eſcis* redarguit vanam quorundam opinionem aientiũ, inueniſſe Noe vnum quoddam genus alimenti omnibus animantibus conueniens. Etenim plane dictum eſt,ex omnibus eſcis ſumpſiſſe Noe ad cibatum animalium. Illud:*quæ mandi poſſunt*,dictum eſt pro,comedi:nam mandi proprie dicitur,quod dentibus teritur. Non eſt autem commune omnium animantium,contritu dentium cõficere cibũ.Illud:*Et cõportabis apud te:* nõ ſignificat cibaria eſſe debere in eadẽ parte Arcæ, vbi habitaturi erãt homines, ſiquidẽ cibaria erant in tertia parte Arcæ, homines verò in quarta & ſuprema;Sed illud,*apud te*, ſignificat, vel,in Arca in qua

tu futurus es;vel,vt ſint tibi in promptu,quò poſſis ea,quoties opus fuerit, in cibatum ſingulorum animantium diſpenſare. Illud denique: *Et erunt tam tibi,quàm illis in eſcam.* non ſignificat quodlibet genus eſcæ indifferenter idoneum fore victui cuiuſlibet animalis, vel hominis; ſed in vniuerſa illa cibariorum copia fore quod ad cibatum hominis & quorumlibet animalium conduceret.

DECIMA TERTIA DISPVTATIO.

De victu animalium carniuororum, dum ea fuerunt in Arca.

SED illud hoc loco non extra controuerſiam eſt,animalia quæ tan-
tum ſunt carniuora, quo cibo vſa ſint, dum in Arca fuerunt: nam 103
nec alio cibo quàm carnibus aliorum animalium veſci & ali po-
tuiſſe,nec alia tamen animalia, præter numerum à Deo definitum:
fuiſſe videntur in Arcam introducta. Hanc ipſam quæſtionem po-
Auguſtinus. nit ac breuiſſime ſoluit B. Auguſtinus libro primo Quæſtionum ſu-
per Geneſim,quęſtione ſexta.Quæritur,inquit,quomodo in Area leones & aquilę
quæ conſueuerunt carnibus viuere, paſci potuerint. Vtrum & animalia præter
illum numerum propter aliorum eſcam fuerint intromiſſa: an aliqua præter car-
nes(quod magis credendum eſt)à Noe viro ſapiente,vel Deo demonſtrante,pro-
uiſa ſint quæ talium animantium eſcis conuenirent. Sic ibi. Sed idem paulo diſ-
tinctius ac dilucidius hanc ipſam quæſtionem enodat in libro decimo quinto de
Ciuitate Dei,capite vltimo: Solet,inquit, mouere nõnullos, genera eſcarum quæ
illic habere poterant animalia, quæ non niſi carnibus veſci putantur, vtrum præ-
ter illum numerum ibi fuerint ſine tranſgreſsione mandati,quæ aliorum alendorũ
neceſsitas illic coegiſſet includi:an verò,quod potius eſt credendum, præter car-
nes aliqua alimenta eſſe potuerunt quæ omnibus conuenirent. Nouimus enim
quàm multa animalia,quibus caro cibus eſt,frugibus promiſcue veſcantur,& ma
xime ficis atq; caſtaneis. Quid ergo mirum ſi vir ille ſapiẽs & iuſtus,etiam diuini-
tus admonitus, quid cuiq; cõgrueret,ſine carnibus,aptam cuiq; generi alimoniã
præparauit & recondidit? quid eſt autem quo veſci non cogeret fames? aut quid
non ſuaue & ſalubre facere poſſet Deus,qui etiam vt ſine cibo viuerent,diuina fa-
cilitate donaret,niſi vt paſcerentur,etiam hoc implendæ figurę tanti myſterij cõ-
ueniret? Hæc Auguſtinus.Quibus verbis quatuor ille tangit propoſitæ quæſtionis
ſolutiones:Vnam,etiam animalia quæ dicuntur carniuora,aliquando etiam veſci
frugibus,maxime verò ficis & caſtaneis,hæc enim multum explent ſimul & alunt:
Alteram,Noe per ſcientiam rerum naturalium quam eximie callebat, vel per ſin-
gularem Dei reuelationem nouiſſe aliqua genera eſcarũ nobis minime nota, qui-
bus etiam carniuora animalia libenter veſcerentur,& ſalubriter nutrirentur: Ter-
tiam,licet carniuora libentius veſcantur carnibus; ſed his tamen cum deficiunt,
etiam frugibus ac fructibus cogente fame veſci ſolere: Quartam,Dei omnipoten-
tia factum eſſe,vt carniuora ſine eſu carnium,& victu aliarum rerum, quoad in Ar
ca fuerunt, vitam ſuſtentare potuerit. Ergo, vt conuentus omnium animaliũ ad
Arcam,& placida eorum in Arca commoratio,obſequiumq; erga Noe, ſic & hoc
miraculi loco haberi debere.Hæc ſententia Auguſtini communis fermè eſt omniũ
Doctorum etiam eorum qui arbitrantur animalia quæ nunc ſunt carniuora, ante
diluuium quoque & in exordio mundi fuiſſe carniuora.Negant tamen iſti ea,dum
fuerunt in Arca ediſſe carnes,ſed vel cogente fame,vel ſpeciali Dei prouidentia,
Caietanus in Geneſi caput 6. cibatu aliarum eſcarum eſſe vſa.Caietanus certè,ratus carniuora animalia etiam
ante diluuium ſolita eſſe carnibus veſci, explanans verba Moſis, quæ paulo ſupra
expoſuimus: Vel neceſsitatis, inquit, tempus, vel ſpecialis tunc diuinæ guber-
nationis efficacia effecit, vt etiam animalia carniuora veſcerentur vegetabi-
libus.

104 At enim contra ſenſit Origenes affirmate ſcribens in hom. 2. ſuper ſextū Caput Geneſeos, animalibus carniuoris comparaſſe Noe cibum conuenientem, id eſt, carnes à horum animaliūm, introducendo in Arcam magnum numerum animaliū pertinentium ad cibatum & victum carniuororum. Origeni aſſenſus eſt & ſubſcripſit Buteo: Firmamentum huius opinionis illud vnum eſt: naturale eſſe quibuſdam animalibus eſſe tantum carniuora; nemo enim leonem, aquilam, vel accipitrem alio cibo atq; carnibus vti vidit: quod autē naturale eſt alicui generi animalium, id ei ſemper conuenit. Quæ igitur nunc tantùm ſunt carniuora, vbique atque omni tempore carniuora fuerunt. Verùm ad hanc rationem triplex datur reſponſum. Quidam reſpondent, licet naturale ſit carniuoris veſci carnibus, Dei tamen omnipotentia factum eſſe, vt quoad ea fuerunt in Arca, ſine carnibus viuerēt, & aliis cibis paſcerētur. Nam ſi alia quædam miracula circa illa animalia, & circa ipſam Arcam facta eſſe à Deo credimus, cur non hoc etiam tunc à Deo factū eſſe credendum putemus? Alij reſpondent, cibum carnium propterea dici naturalem carniuoris, quòd ſit is omnium maxime conueniens eorum naturæ, & idcirco auide & ſalubriter ab illis capiatur: non autem eò dici naturalem, quod ſimpliciter & omnino ſit eis neceſſarius; quemadmodum reſpirantibus animalibus dicitur reſpiratio naturalis, non tantùm quod ſit eis maxime conueniens & vtilis, ſed etiam quia ſit plane neceſſaria, vt ſine ea vitam ducere non poſſint. Ergo carniuora cum habere poſſunt carnes, his tantùm veſcuntur, poſthabitis aliis cibis: ſed ſi habere eas non poſſint, etiam quibuſdam aliis cibis ad explendam famem veſcuntur.

105 Sed mihi præter cetera tertium illud reſponſum placet: naturale aliquid dici dupliciter, vel quod per ſe conſequitur naturam ſpecificam, & fluit ex principiis eius eſſentialibus; & hoc ſemper conuenit rei, nec vllo tempore mutari poteſt; quemadmodum naturale homini eſt eſſe riſibilem. Vel naturale appellatur, quod naturam indiuidualem, & corporis temperamentum conſequitur. Et quia tēperamentum corporis tùm variata ætate, tū alias ob cauſas variatur; hinc accidit, vt, quod vna aliqua ætate naturale eſt homini, id ei alia in ætate non ſit naturale. Naturale enim homini eſt in infantia nō veſci carnibus, ſed materno lacte ali: contrà tamen euenit adulta iam ætate. Cum igitur vis & præſtantia plantarum & ratio temperamenti animalium diſſimilis admodum fuerit ante atq; poſt diluuium, nulli debet mirum videri, animalibus quæ nunc ſunt naturaliter carniuora, ante diluuium ex frugibus, herbis & arborum fructibus naturalem fuiſſe cibum.

106 Ego igitur in opinionem Auguſtini (eadem autē fuit etiam Baſilij homil. 11. in Geneſim) toto feror aſſenſu. Videor autem mihi tripliciter poſſe argumentari, nullum fuiſſe in Arca Noe carniuorum animal. Primò, quia nullum ante diluuiū fuit animal carniuorum; eſuſq; carnium tam hominibus, quàm animalibus nō niſi poſt diluuium in vſu eſſe cœptus eſt. Verùm quia hoc non indiligenter diſputatum & tractatum à nobis eſt priori Tomo horum Commentariorum in Geneſim, ſub finē quarti libri, ſemel dicta, ſuperuacaneum fuerit iterare. Deinde numerum omnium animalium quæ ingreſſa ſunt in Arcam, habemus expreſſe, nec ſemel, à Deo præſcriptum ac definitum, bina dico ex qualibet ſpecie immundorum, ſeptena verò mundorum, videlicet tùm ad conſeruationē cuiuſq; ſpeciei, tum ad vſum ſacrificiorum. De animalibus verò ad cibatum carniuororū pertinentibus, nulla vſquā mentio facta eſt. Nam quod huic rationi occurrens Buteo ait, eiuſmodi animalia comprehenſa eſſe illo generali mandato Dei de omnibus eſcis in Arcam importandis, cum dixit Noe: *Tolles ex omnibus eſcis quæ mandi poſſunt, & comportabis apud te, & erunt tam tibi quàm illis in eſcam* hoc, inquam, nec fidem facit, nec rationem noſtram eneruat. Multo enim conuenientius erat de animalibus ad cibatū carniuororum comparandis mentionem facere, cum præfiniebatur numerus omniū animalium, quæ introducenda erant in Arcam: præſertim verò cum ſequenti Capite 7. ſæpius fiat mentio & repetatur numerus omnium animalium quæ fuerunt in Arca, nec

Origenes.

Io. Buteo in lib. de arca Noe.

Baſilius.

Gen. 9.

Gen. 6. & 7.

Buteo.

Gen. 6.

vſquam tamen vllum ſit verbum, de iſtis animalibus. His accedit quod tantus animalium quæ alendis omnibus carniuoris in vnum annum ſufficerêt numerus plus nimio oppleſſet & grauaſſet Arcam, ingenſq; fuiſſet paucorum illorum hominum idemq; moleſtiſſimus, maximeque fœdus & ſordidus labor, inſtar lanionum quotidie tot animalia in cibatum carniuororum laniantium, & in ſingulorũ manſiones deferentium ac diſpenſantium: præſertim in Arca per vnum annum omnibus ex partibus clauſa.

DECIMA QVARTA DISPVTATIO.

An capax fuerit Arca omnium cibariorum & eſcarum quæ ad annuum victum animalium ſatis eſſent.

RESTAT earum omnium quæſtionum, quas de iis quæ fuerunt in arca hoc libro vndecimo tractare inſtitui; extrema illa quæſtio paucis explicanda, num Arca Noe continendis omnibus cibariis, quæ in vnum annum alendis cunctis animalibus ſatis eſſent, ſufficiens fuerit. Verùm 107 ſine dubitatione dixerim, tertiam partem Arcæ cibariis animalium capiendis & conſeruandis ſupra deſtinatam & aſſignatam, omnium earum eſcarum abunde capacem fuiſſe: idque breuiter ad hunc modum demonſtrari poteſt. Terreſtrium, & quadrupedum animalium, quantum ad copiam cibatus propter eorum magnitudinem & voracitatem, præcipue ratio habenda eſt: namque auibus & reptilibus in comparatione illorum, parum cibatus, & cibatui parum in Arca loci ſatis fuit. Terreſtria vero animalia in arcam ingreſſa, ſupra conſtituimus quaſi centum lupos, centumque ac viginti boues, & item centum & viginti oues. Verùm planioris doctrinæ gratia, hæc omnia (quantum ad indigentiam cibariorum) ad menſuram boum redigamus, & vnum quemlibet lupum (quantum ad indigentiam & conſumptionem cibi) vno boue æſtimemus: de ouibus autem, quatuor æſtimemus vno boue: ſic fiet, vt numerus omnium illorum terreſtrium animalium redu catur ad ducentos & quinquaginta boues. Videamus an huic numero boum, tantum cibariorum illa pars Arcæ capere potuerit, quantum illis ſatis eſſet in vnũ annum. Et quia inter cibaria, fœnum loci plurimum occupat, ad huius menſuram & rationem cetera cibaria redigantur. Singulis bobus, cum illi copioſiſſimo indigent cibatu, quadraginta pondo, ſiue libras fœni eſſe ſatis ſuperq; in victum quotidianum, auctor eſt Columella libro ſexto de Re ruſtica, capite tertio. Hæc fœni menſura in fœnili bene cõpreſſi vix implet vnũ cubitum ſolidũ: ducentis igitur quinquaginta bobus in quotidianum victũ aſſignentur ducenta & quinquaginta cubita fœni, quæ per trecentos ſexagintaquinque dies anni multiplicata, efficiunt vnum & nonaginta millia ſuperque ducenta quinquaginta cubita.

Columella.

Expendamus nunc capacitatem illius tertiæ partis Arcæ quæ fœnum iſtud cõtinere debebat: tota Arca (vt ſupradictum eſt) longa erat trecentis cubitis, lata quinquaginta, alta verò triginta: tota vero eius capacitas erat quadringentorum quinquaginta mille cubitorum. Illa verò tertia pars Arcæ æque longa & lata erat atque tota Arca, alta verò tantùm octo cubitis: quapropter capacitas eius continebat ſolidorum cubitorum centum viginti millia, plus videlicet quàm erat totum illud fœnum viginti ſeptem mille & inſuper ſeptingentis quinquaginta cubitis. Viden' igitur lector, quanto plus cibariorum contineri potuerit quàm opus erat? Atque hæc quidem ratiocinatio & computatio procedit, ſi ponamus animalia illa toto eo tempore quo fuere in Arca, non alio cibo vſa eſſe quàm fœno, quod plurimum loci occupat. Verùm cum quæcunque pabulis vtuntur, multo auidius ſalubriuſque veſcantur frugibus, vt hordeo, farre, vicea aliiſque ſimilibus: credibilius eſt ex his comparatum fuiſſe animalibus cibatum à Noe: vt quæ, quanto liberius eduntur ab illis, tanto minori loco continentur.

Sed

108 Sed quia fortaſſe non deerunt qui præfracte contendant, animalia carniuora, dum fuerunt in arca, non alio cibo quàm carnibus veſci & ali potuiſſe: age, diſſimulata interim veritate, quam ſupra ſecuti & tutati ſumus, & hoc demus iſtis, quò manifeſtior ſit Arcæ capacitas; oſtendẽtibus nobis etiamſi Carniuororum in Arca victus ex carnibus fuiſſet, non tamen animalibus ad cibatũ eorum neceſſariis locũ in arca defuiſſe. Omnia carniuora animalia ſupra redegimus ad rationem & numerũ centum luporum. Cuilibet lupo octaua pars ouis in quotidianum alimentum ſatis eſt; ad quotidianum igitur centum luporum cibatum, ouibus duodecim, & dimidia opus fuit: qui numerus per vnius anni trecentos ſexagintaquinque dies multiplicatus, oues quater mille quingentas ſexagintaduas & dimidiam continet. Quarum ouium, præter centum ſeptuaginta paria animalium quæ ſupradiximus in arcam eſſe ingreſſa, capacem fuiſſe arcam, eo licet intelligere quod de trecentis manſionibus habitationi animalium comparatis, vacuæ relictæ ſunt centum triginta, in quibus magna pars iſtarum cibariarum ouium ſtabulari potuit; cum quælibet earum manſionum alta nouem cubitis, longa ſex, totidemque lata, multarum ouium capax eſſet. Quæ autẽ ſupereſſent oues, eas in variis Arcæ locis vacantibus; quæ multa erant, collocare licuit, maxime verò in habitatione hominum, vt quæ ampliſſima eſſet & expeditiſſima. Nec eſt illud non hoc loco animaduertendum, numerum illarum cibariarum ouium multum in dies ſingulos diminutum iri, quotidie ſcilicet deficientibus plus duodecim ouibus, quæ quotidiano Carniuororum animalium cibatu abſumebantur. Atque hæc nobis de iis quæ fuerunt in Arca Noe diſputanda & explicanda viſa ſunt.

BENEDICTI PERERII
COMMENTARIORVM IN GENESIM
LIBER DVODECIMVS, qui eſt
DE DILVVII GENERATIONE *Incremento & ſtatu.*

Ex capite ſeptimo libri Geneſeos.

Verſ. 11. ANNO ſexcenteſimo vitæ Noe menſe ſecundo, ſe-
ptimo die menſis rupti ſunt omnes fontes abyſſi ma
12 gnæ & cataractæ cœli apertæ ſunt. Et facta eſt
pluuia ſuper terram quadraginta diebus & quadra-
13 ginta noctibus. In articulo diei illius ingreſſus eſt
Noe & Sem & Cham & Iaphet filij eius, & vxor
eius,& vxores filiorum eius cum eis in arcam, ipſi &
14 omne animal ſecundum genus ſuum, vniuerſaque iumenta in genere ſuo
& omne quod mouetur ſuper terram in genere ſuo,cunctumque volatile
15 ſecundum genus ſuum,vniuerſæ aues cunctæque volucres ingreſſæ ſunt ad
16 Noe in arcam, bina & bina ex omni carne in qua erat ſpiritus vitæ. Et
quæ ingreſſa ſunt, maſculus & femina ex omni carne introierunt, ſicut
17 præceperat ei Deus: Et incluſit eum Dominus deforis. Factumque eſt
diluuium quadraginta diebus ſuper terram, & multiplicatæ ſunt aquæ, &
18 eleuauerunt arcam in ſublime à terra. Vehementer enim inundauerunt,
& omnia repleuerunt in ſuperficie terræ: porrò arca ferebatur ſuper
19 aquas. Et aquæ præualuerunt nimis ſuper terram: opertique ſunt om-
20 nes montes excelſi ſub vniuerſo cælo. Quindecim cubitis altior fuit aqua
ſuper omnes montes quos operuerat. Conſumptaque eſt omnis caro quæ
21 mouebatur ſuper terram, volucrum, animantium, beſtiarum, omnium-
22 que reptilium quæ reptant ſuper terram, vniuerſi homines, & cuncta, in
23 quibus ſpiraculum vitæ eſt in terra, mortua ſunt. Et deleuit omnem
ſubſtantiam quæ erat ſuper terram, ab homine vſque ad pecus, tam
reptile,

reptile, quàm volucres cæli, & deleta ſunt de terra: remanſit autem ſolus
24 Noe & qui cum eo erant in arca: obtinueruntque aquæ terram centum
quinquaginta diebus.

PRAEFATIO.

HISTORIAM diluuij Noetici tam ſubtiliter & diſtinctè atque enucleate expoſuit Moſes, vt nihil ferè ad eam rem pertinens & dignum cognitu, etiam à curioſo lectore requiri poſſit, quod non ab eo vel expreſſum ſit vel indicatum, vel non ex his quæ ab eo prodita ſunt, facile conijci & comprehendi queat. Declarauit enim Moſes, quando inceptum ſit diluuium: quo modo factum: quibus ex cauſis profectum: quàm late patens, quamque ſuper terram elatum in ſublime: quantum damni & exitij importauerit: quanto tempore terram aquis obrutam tenuerit: quando diminui, & qua ex cauſa cœperit: quo primùm in loco, & quanto tempore ab initio diluuij arca conſederit: quemadmodum Noe diminutionem & ceſſationem diluuij explorauerit atque perſpexerit: quando finitum ſit diluuium, & Noe cum ſuis atque cum animalibus arca egreſſus: quemadmodum Deo gratiſſimum offerens Noe ſacrificium lætiſſimis ab eo promiſſis recreatus ſit atq; confirmatus.

1 Cœptum eſt fieri diluuium anno ſexcenteſimo vitæ Noe, menſe ſecundo, decimo ſeptimo die menſis. Cauſæ diluuij, præter Deum, fuere, ruptio omnium fontiũ abyſſi magnæ, & reſeratio cataractarum cœli, & quadraginta dierum atq; noctiũ continua denſiſsimaque pluuia. Amplitudo diluuij tanta fuit, vt omnem terrarum orbem operiret: altitudo verò tanta, vt celſiſſimos terræ montes quindecim cubitis tranſcenderet. Obtinuit porro diluuium terram priuſquam diminui cœperit, centum quinquaginta diebus. Exinde cœpit diminui diluuium partim immiſſo vento ſiccante & vrente, partim clauſis fontibus abyſſi, cœlique cataractis, & prohibita pluuia. Arca requieuit ſuper montes Armeniæ, menſe ſeptimo, & decimo ſeptimo die menſis: cacumina montium apparuerunt primo die menſis decimi. Ad explorandam autem ceſſationem diluuij, emiſit Noe coruum & bis columbam: quæ ſecundo reuerſa, ferenſque ramum oleæ virentibus frondibus, ſignificauit ceſſaſſe diluuium. Anno ſexcenteſimo primo, primo menſe, die prima menſis terra exſiccata eſt: & menſe ſecundo ac vigeſimo ſeptimo die eius menſis penitus areſacta eſt terra: & Noe egreſſus eſt cum familia ſua, & cum animalibus. Qui quamprimum ædificato altari, de cunctis pecoribus & volucribus mundis, holocauſtum obtulit acceptiſſimum Deo: à quo promiſſum accepit, nunquam deinceps vaſtatam & perditam iri diluuio vniuerſam terram. Atque hæc eſt ſumma narrationis Moſaicæ: in qua conſummantur duo Capita libri Geneſeos, ſeptimum & octauum: quæ ſunt à nobis hoc duodecimo, & hunc proxime ſequenti decimo tertio libro explananda. In ſeptimo capite deſcribitur initium & incrementum diluuij: in octauo diminutio & ceſſatio eius.

Quas res de Diluuio tradat Moſes.

PRIMA DISPVTATIO.

De anno quo factum eſt Diluuium ſuper illis verbis.

Verſ. 11. Anno ſexcenteſimo vitæ Noe, in menſe ſecundo, ſeptimo die menſis &c.

Cur Noe ſepte diebus ante diluuium ingreſſus fuerit in arcã. Gen. 5.

NOTATVR his verbis tempus quo Noeticum diluuium fieri cœptum eſt; ſicut infra ſignatur tempus quo finitum eſt: vt principio eius fineq; notatis, quanta eius fuerit diuturnitas, & quam longinqua Noe in Arca commoratio, liquido notum eſſet. Sed cur Noe 2
ſeptem diebus ante initium diluuij iuſſus à Deo eſt, vt docet Moſes cap. 7. in arcam ingredi? Hic nugantur more ſuo Hebræi, ſeptem illos dies conſumptos eſſe à Noe in luctu propter mortem aui ſui Mathuſalem: quem quidem etſi conſtat ipſo diluuij anno exceſſiſſe; an is tamen ſeptem tantum diebus, an multo pluribus diebus aut etiam menſibus ante diluuium deceſſerit, incertum eſt. Illud profecto credibile fit, Noe per illos ſeptem dies omnia quæ in Arca erant, priuſquam procellis diluuij iactaretur & diuexaretur Arca, diſpoſuiſſe atque ordinaſſe, ſuo quæque loco apte collocando, vt omnia eſſent ad hominum & animalium habitationem atque vſum, ita vt opus futurum erat, maxime accommodata.

Ambroſ. li. de Noe & arca c. 13. Gen. 1. Infra 2.

Nec non & illa probabilis cauſa eſt quam B. Ambroſius attigit, propterea Noe per illos ſeptem dies incluſum in arcam expectaſſe diluuium; vt ceteri cernentes Noe metu imminentis diluuij ſe ſe in arcam incluſiſſe, ſaltem illo extremo tempore cõmonerentur pauore inſtantis exitij, & conuerterentur ad agendam pœnitentiam: neque enim, ſi voluiſſent, illo paucorum dierum ſpatio & pœnitentiam rite agere, & iram Dei placare non potuiſſent. Non eſt otioſum, inquit Ambroſius, quod nec plures nec pauciores quam ſeptem interpoſiti ſint dies, tot ſcilicet quot in conſtitutione mundi fuerunt. Sex enim diebus factus eſt mundus: ſeptimo autẽ die requieuit Deus ab operibus ſuis. Quo declarauit, indicio, ipſum ſe auctorem eſſe mundi atque diluuij. Mundum propter bonitatem ſuam condidit, diluuium fecit noſtrorum merito delictorum. Admoniti ſunt igitur homines vel ex numero dierum quibus mundus eſt conditus, quod Conditorem ſuum non lacrymis ſolum & precatione, ſed correctione morum reconciliare debuerant. Ergo ſpatium dedit ad pœnitentiam Dominus, magis volens ignoſcere quàm punire, vt imminentis diluuii terrore ſuſpenſos ad veniam cogeret poſtulandam, quo cum periculum futuræ mortis horreſcunt, impietati atque iniuſtitiæ renuntiarent. Sic Ambroſius.

An cum fieri cœptum eſt diluuiũ, Noe inchoauerat tantum, an iam expleuerat annũ ſexcenteſimum. Lyranus. Toſtatus. Caietanus. Oleaſter.

SED ILLVD hoc loco quæſtionẽ affert, An cum incepit diluuium, Noe ſex- 3
centeſimum vitæ annum expleuerat, an inierat tantum. Cum dicitur diluuium cœpiſſe ſexcenteſimo anno vitæ Noe, quæritur vtrum intelligere oporteat illum ſexcenteſimum annum fuiſſe expletum, an tantummodo inchoatum. Vtroque enim modo poteſt intelligi. Ac debere intelligi non completum, ſed inchoatum, multi ſunt auctores, Lyranus, Toſtatus, Caietanus, Oleaſter aliiq; cum in ſuis Commentariis hunc locum Moſis interpretantur. Adiuuat ſanè hanc interpretationem vſitata computandi ratio & olim hodieq;: Sic enim mos eſt computari annos Principum, vt ſi quid illi initio tertii vel quarti anni principatus ſui faciãt, id feciſſe eos anno tertio vel quarto ſui principatus vulgo vſurpetur, & in publica monumenta vel acta referatur.

At enim vero mihi quidem contra videtur ſentiendum: arbitror enim ſexcenteſimum illum annum non tantum fuiſſe inchoatum, ſed plane completum, exactis prætereà quadraginta ſeptem diebus anni ſexcenteſimi primi. Et hãc meam interpretationem atque ſententiam tribus argumentis firmare poſſum. Principio, ſi annus ille ſexcenteſimus tantum inchoatus erat per vnum menſem, & paulo

lo plus dimidio, ergo Arca fuiſſet fabricata vno & dimidio menſe: ſiquidem Noe quingentorum annorum fuiſſe dicitur prius quam mandatum à Deo accepit de fabricanda Arca. Sed nec eſt credibile tanta breuitate temporis potuiſſe tantum opus abſolui, & reclamant pleriq; doctores à quibus proditum eſt annos circiter centum in fabricanda Arca eſſe tranſactos. Illud præterea ſequitur, inter denuntiationem diluuij & eius aduentum, minus duobus menſibus interceſſiſſe: ſiquidem denunciatio diluuij facta eſt à Deo poſt quingenteſimum annum Noe, vt Moſes ſupra narrauit. Atqui Deus poſt denunciationem diluuij vſque ad eius aduentum, tempus centum viginti annorum ad agendam pœnitentiam mortalibus indulſit. Geneſ.6.

Verùm huic rationi occurrerent iſti: Cum ſupradictum eſt fuiſſe Noe quingentorum annorum, ſimiliter intelligi debere de quingenteſimo anno tantùm inchoato non autem expleto: quamobrem à denunciatione diluuij & Dei mandato de Arca fabricanda, vſq; ad ipſum diluuium, centum anni præterierunt. Sed iſtis aduerſatur B. Auguſtinus, affirmans Noe, cũ ei præcepit Deus de fabricanda Arca, fuiſſe quadringentorum & octoginta annorum. Deinde, ſi, cum cœpit diluuium, erat inchoatus tantùm ſexcenteſimus annus Noe & non impletus, ergo ab exordio mundi vſque ad diluuium, non fluxiſſent mille ſexcenti quinquaginta ſex anni, tot nempe recenſentur ab optimis quibuſque Chronographis; ſed numerari oporteret ſecundum iſtos, mille quingentos quinquaginta ſex. Auguſtinus lib. 15 de ciuitate Dei, ca. 24.

Illud denique hoc ipſum euidenter demonſtrat, quod infra Capite nono ſcriptum eſt, Noe poſt diluuium vixiſſe trecentos quinquaginta annos, omnes autem dies vitæ Noe fuiſſe nongentorum & quinquaginta annorum: At enim ſi, vt iſti aiunt, Noe, cum cœptum eſt diluuium, tantùm per duos menſes inchoauerat ſexcenteſimum annum, fieri non potuit, vt ſi poſt diluuium vixit trecentos quinquaginta annos, cum mortuus eſt fuerit nongentorum quinquaginta annorum, ſed fuiſſe eum tantummodo octingentorum & quinquaginta annorum neceſſe eſt.

SECVNDA DISPVTATIO.

Cum dicitur factum eſſe diluuium menſe ſecundo, cuius anni fuiſſe menſem illum ſecundum, intelligere oporteat.

4 DIXIT Moſes diluuium fieri cœptum eſſe decimo ſeptimo die menſis ſecundi. Sed quæritur cuius anni menſis ille fuerit ſecundus; an fuerit ſecundus menſis anni ſexcenteſimi vitæ Noe, quem proxime ante nominauit Moſes; an verò fuerit ſecundus menſis anni communis & vſitati qui tunc agebatur. Duplex eſt Doctorum ſententia. plerique omnes putant menſem illum fuiſſe ſecundum anni qui tũc agebatur, & vt vulgo loquimur anni tunc currentis. Anni verò, id temporis, computabantur ab exordio mundi: namque vt Romani ſupputabant annos ab vrbe condita, & nos Chriſtiani ab ortu Saluatoris noſtri; ita ſimillimum vero eſt homines qui fuere ante diluuium, annos ab exordio mundi conditi numerare conſueuiſſe. Ab initio autem mundi vſque ad diluuium, recenſentur anni mille ſexcenti quinquaginta ſex: quapropter menſis ille quo cœptum eſt diluuium, erat ſecũdus menſis anni ab orbe condito milleſimi ſexcẽteſimi quinquageſimi ſexti.

Verùm vt de hoc inter iſtos conuenit, ita de qualitate huius menſis variant illi ſententias, quibuſdam affirmantibus illum menſem fuiſſe verni temporis & reſpõdentem noſtro Maio: aliis verò contendẽtibus incidiſſe eũ menſem in tempus autumnale, atque concurriſſe cum noſtro Nouembri; idque argumentantibus ex eo, quod licet diluuium Noeticum ſine ſupernaturali omnipotentia Dei fieri non potuerit,

tuerit, non eſſe tamen negandum, multas res naturales ad efficiendum aliqua ex parte diluuium, à Deo eſſe adhibitas: qualis fuit ruptio omnium fontium abyſſi magnæ, reſeratio cataractarum cœli, & continuatio pluuiæ per quadraginta dies. Similiter igitur par eſt credere, Deum opportuniſſimum delegiſſe tempus anni efficiendo diluuio, eidemq; finiendo. Tempus autem idoneum inundationibus, eſt hyemale, non autem æſtiuum: ſicut contra, ſiceandæ terræ & prohibendis pluuijs, æſtiuũ opportunius eſt quam hyemale. Ergo conſentaneum eſt diluuium incœpiſſe ineunte hyeme, id eſt, circa Nouembrem, duraſſe autem per totam hyemem: denique æſtiuo tempore ſiccatam eſſe terram finitumq; diluuium. At verò ſi diluuium incepiſſet menſe Maio, auctum fuiſſet & roboratum æſtiuo tempore, finitum autem media propemodum hyeme: Omnia verò hæc alieniſſima maximeq; contraria anni tempeſtate eſſent facta. Et hæc quidem eſt ſententia fere Hebræorum, cui ſubſcribunt Lyranus, Toſtatus, & Oleaſter hoc loco.

Lyranus. Toſtatus. Oleaſter.

Rupertus lib.4. Commentariorum in Geneſim, ca. 25.

Altera eſt ſententia prope omnium ſcriptorum Eccleſiaſticorum, mundum eſſe 5
conditum verno tempore & circa menſem Martium: ſecundum autem menſem quo factum eſt diluuium, incidiſſe aliqua ex parte in noſtrum Maium. Confirmat autem Rupertus, menſem illum ſecundum fuiſse verni temporis, argumento columbæ, quæ reuerſa ad arcam, tulit ramuſculum oleæ virentibus frondibus. Sic enim ſcribit Rupertus: & ne illud ſcrupulum moueat, quod ſecundum natiuitatẽ Noe poſſint hic annorum vel menſium principia, vel fines computari: reuocetur ad memoriam, quod ante exactum annum diluuij menſe plus minus integro, columba quam emiſit Noe, reuerſa eſt portans ramum oliuæ virentibus foliis in ore ſuo. Itaque quocumque anni tempore natiuitas Noe extiterit, verno tempore hunc annum impletum fuiſse, illud quoque indicio eſt. Sic Rupertus.

Cur autem voluerit Deus verno tempore potius, quam alio anni tempore fieri 6
diluuium, duas cauſas eodem loci affert Rupertus. Et altera quidem cauſa fuit, quo nequiſſimi homines illi acriori cum doloris ſenſu in diluuio perirent, ſcilicet acerbiſſime dolentes ſe per id tempus ex mundo & vita tam diro mortis ſupplicio extrudi, quo tempore mundus ipſe pulcherrimus & amœniſſimus ac iucundiſſimus eſt, homineſque inuitans & illiciens ad delicias & voluptates perfruendas, quarum voluptatum maxima eſt id temporis copia & varietas.

Ambroſ. lib. de Arca, et Noe cap. 14.

Secundum menſem, inquit Ambroſius, verni temporis fuiſse non ambigitur, quando augentur naſcentia, ager parturit, terrarum pariter atque animantium fœtura ſe fundit. Tunc ergo fecit diluuium, quando dolor eorum maior foret, qui in ſua abundantia puniebantur: tunc vltio terribilior tanquam dicentis Dei: Ecce omnia ſecundum liberalitatis diuinæ prouidentiæ gratiam diues natura generauit, omnia in vſum hominum germinauit terra fœcundior, ſegetes ſpectantur, tritico & hordeo campi replentur, comæ arborum venturi fructus floribus veſtiuntur: non deeſt terra obſequiis ſuis, non beſtiæ deſunt muneribus ſuis, quæ ſolennes ſoluuntur in partus, vt homini nihil deſit: homo ſolus partubus ſuis deeſt, neſcit auctorem ſuum, à quo ei omnia miniſtrantur, negligit conditorem. Pereant igitur cum homine omnia propter quem nata ſunt omnia. In ſuis diuitiis conſumatur homo, cum ſua dote moriatur. ſic Ambroſius.

Altera cauſa, cur verno tempore factum ſit diluuium, eam putat fuiſse Ruper- 7
tus, quo apertius cognoſceretur, & ſine vlla dubitatione crederetur diluuium illud Noeticum non ex ſolis naturalibus cauſis, ſed maxime per ſupernaturalem Dei omnipotentiam eſſe factum. huius rei illud clariſſimum erat futurum indiciũ, æſtiuo tempore diluuium eſſe factum, hyemali autem tẽpore eſſe ſublatum: vtroque ſcilicet tempore tam creando, quam abolendo diluuio maxime aduerſo. Vnde magis, inquit Rupertus, miranda tempeſtas illius diluuii, quam non adiuuit vlla natura temporis, ſed contra, Maio, quo menſe iam ſol altius incedit, & cælum naturaliter candeſcit, immenſa erupit imbrium & aquarum vis. Circa tempus autem hyemis, id eſt, menſe Nouembri, iam imminutis aquis Arca requieuit, tan-

tis

tis tamq; diutinis diſiecta procellis. Decimo tandem menſe diluuij qui eſt apud
nos Februarius, primo die menſis apparuerunt cacumina montiũ. Hæc Rupertus.

Hactenus oſtenſum eſt, menſem quo factum eſt diluuium appellari à Moſe ſe-
cundum (vt plurimis viſum eſt) reſpectu anni, qui tunc agebatur, ab orbe condi-
to milleſimi quinquageſimi ſexti: cum verò menſem alii dixerunt reſpondiſſe
Maio, alii autem, Nouembri, prout diuerſa eſt Doctorum ſententia de origine
Mundi, vel in Vere vel in Autumno conditi: quam controuerſiam nos primo libro
noſtrorum Commentariorum in Geneſim, cum explanaremus opus tertii diei,
diligenter & accurate tractauimus. Quantum autem ad præſentem quæſtionem
attinet, equidem ſupradictam interpretationem & ſententiam tam multis & ma-
8 gnis auctoribus probatam, damnare nec auſim, nec velim. Non diſſimulabo ta- *Caietanus*
men, mihi quidem videri probabilem admodum Caietani interpretationem, qui
menſem ſecundum appellatum eſſe cenſet, reſpectu anni ſexcenteſimi vitæ Noe;
vt ſignificetur diluuium incœpiſſe anno ſexcenteſimo vitæ Noe, menſe ſecũdo
eius anni: id eſt, menſe ſecundo poſt exactum annum ſexcenteſimum Noe, initium
diluuii eſſe factum.

Perplacet mihi hæc interpretatio, quod ſecundum eam plana eſt & facilis nul-
liſq; implicata difficultatibus verborum Moſis conſtructio. Nam ſi menſem ſecũ-
dum diſiungas à ſexcenteſimo anno vitæ Noe, & ad alium annum, ſcilicet mun-
di, contendas referri oportere; negare non potes Moſen obſcure locutum eſſe, ne
dicam, ambigue, aliò annos & aliò menſes referentem, ne verbo quidem eius rei
varietate indicata: præſertim cum id ſit contra morem & vſum computandi. Cum
enim dicimus aliquid eſſe factum anno tertio & menſe ſecundo alicuius Princi-
pis, ſemper ad idem refertur annus & menſis, id eſt, vel ad vitam vel ad principa-
tum illius Principis: Vt autem annus referatur ad vitam aut principatum, menſis
verò ad annum communem tunc currentẽm, nouum, inſolitum & inauditum eſt.
Nec mirandum cuiquam accidat computari tempora ab ipſo Noe; cum ille noui
ſæculi & renaſcentis mundi pater fuerit.

TERTIA DISPUTATIO
Ex quibus rebus & cauſis naturalibus factum ſit diluuium Noeticum.

CVM Moſes dixit hoc loco: *Rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ, & cata-* *Cap.7.Ge.*
9 *ractæ cœli apertæ ſunt, & facta eſt pluuia ſuper terram quadraginta diebus &* *Verſ.12.*
quadraginta noctibus: ſatis indicauit his verbis duas res naturales, aut
ſolas aut principales fuiſſe cauſas diluuii: alteram quidem, rup-
tionem fontium abyſſi magnæ; alteram verò, apertionem catara-
ctarum cæli: vt altera quidem ſubter, vel in terra vel intra terram
fuerit; altera verò ſupra; in ipſo cœlo fuerit, id eſt, vel in aere, vel in aſtris vel in
vtroque. Continuatio autem pluuiæ per quadraginta dies, non fuit tertia cauſa
diluuii à prioribus duabus diuerſa, ſed fuit potius velut quidam effectus reſera-
tionis cataractarum cœli.

10 Philo in Libro ſecundo de vita Moſis, tres cauſas attingit Noetici diluuii: vnã, *Philo tres*
maris tumorem & ob id effuſionem in terras: alteram, ingens fluminum omnium *cauſas fa-*
incrementum: tertiam, longam imbrium continuationem. Siquidem, inquit Philo, *cit Diluuij.*
maria tumentia, fluuiiq; aucti, torrentes ſimul & perennes, ciuitates cunctas in
campeſtribus regionibus ſitas inundauerũt & ſubuerterunt: quæ autem in editio- *Quid Eth-*
ribus locis habitabantur, continuati imbres nec interdiu, nec noctu intermiſſi *nici de*
funditus ſubruerunt. Verum, vt hoc de cauſis effectricibus diluuii, quod Moſes *cauſis Di-*
luuij.

tanta

tanta breuitate perſtrinxit,explicatius ac dilucidius expoſitum melius intelligatur, paulo altius repetita diſputatione breuiter commemorandum eſt quid ab Ethnicis philoſophis de otigine & generatione diluuij proditum ſit.

Seneca. Seneca libro tertio Naturalium quæſtionum, cap. 27. ac duobus ſequentibus multa diſputat de cauſis efficientibus diluuium. Quæritur, inquit, cum fatalis dies diluuij venerit,quemadmodum orbis terrarum vndis obruatur.Vtrum Oceani viribus fiat, & externum in nos pelagus exurgat; an crebri ſine intermiſſione imbres & eliſa æſtate hyems pertinax immenſam vim aquarum ruptis nubibus deiiciat; an flumina tellus largius fundat,apetiatque fontes nouos:an potius vna non ſit tanto malo cauſa,ſed omnis ratio conſentiat,& ſimul imbres cadant,& flumina increſcant,& maria ſedibus ſuis excita percurrant;& omnia vno agmine ad exitium humani generis incumbant. Ita eſt: Nihil difficile eſt naturæ,vtique vbi in finem properat. Ad originem rerum parce vtitur viribus, diſpenſatque ſe incrementis fallentibus:ſubito ad ruinam toto impetu venit. Quicquid ex hoc ſtatu & ordine rerum natura flexerit,in exitium mortalium ſatis eſt.Ergo,cum affuerit illa neceſſitas temporis, multa ſimul fata cauſas mouent: nec ſine concuſſione mundi tanta mutatio erit.

Quinq; cauſæ efficientes diluuij ſecundũ Senecam. POST HAEC autem Seneca copioſe diſſerit de variis cauſis diluuij: quas 11
in diſputatione eius varie diſperſas ſi quis colligere,& ad certum aliquem numerum redigere ſtuduerit,quinque præcipuas diluuij cauſas ab eo tradi comperiet. Prima cauſa,eſt longinqua continuatio denſiſſimorum imbrium.Primo enim immodici cadunt imbres, & ſine vllis ſolibus triſte nubilo cœlum eſt:nebulaque cõtinua ex humida,ſpiſſaque caligine, nunquam exſiccantibus ventis. Poſtquam magis magiſque nimbi ingruunt, & congeſtæ ſæculis tabuerunt niues,deuolutus torrens altiſſimis montibus rapit ſyluas;& ſaxa reuolutis remiſſa compagibus rotat. Vrbes, & implicitos trahit mœnibus ſuis populos, ruinam, an naufragium querantur, incertos: adeo ſimul, & quod opprimeret, & quod mergeret, venit.

Altera cauſa eſt;nimius fluminum auctus ex crebritate & denſitate imbrium. Flumina enim plus nimio aucta & redundantia,relicto naturali alueo ſupetfluentia terras inundant & ſtagnant,& fit quod pulchre dixit Poeta:

Ovid. li. 1. Metamor. *Exſpatiata ruunt per apertos flumina campos.*

Tunc immenſa vbique terrarum eſt aquę altitudo:tantum in ſummis montium iugis vada ſunt.Illuc igitur cum liberis & coniugibus fugient homines, actis ante ſe gregibus, dirempto inter miſeros commercio ac tranſitu: quoniam quicquid ſubmiſſius eſt,id vnda compleuit.Editiſſimis quibuſque adhærebunt reliquiæ generis humani: quibus ad extrema perductis,hoc vnum erit ſolatium, quod tranſibit in ſtuporem metus:nec dolor habebit locum. Quippe vim ſuam dolor perdit in eo qui vltra ſenſum mali miſer eſt.

Tertia cauſa;ſupra modum tumeſcentis maris in terris effuſio.Non enim poteſt torrentium,aut imbrium,aut fluminum iniuria fieri tam grande naufragium. Vbi inſtat illa pernicies, fluere aſſiduos imbres, & non eſſe modum pluuiis conceſserim: & ſuppreſsis aquilonibus nubes & imbres & amnes abundare. Verùm cum per iſta proluſum eſt,creſcunt maria ſuper ſolitum;& fluctus vltra extremum tempeſtatis maximæ veſtigium mittunt. Deinde in miram altitudinem erigitur mare; & tuta illa hominum receptacula ſupergreditur. Nec id aquis arduum eſt, quoniam æquo terris faſtigio aſcendunt. Si quis enim excelſa perlibret,maria paria ſunt. Sed quemadmodum campos intuentem,quæ paulatim deuexa ſunt,fallunt: ſic non intelligimus curuaturas maris,& videtur planũ quicquid apparet,at illud æquale terris eſt.Ideoque vt effluat, non magna mole ſe tollet:dum ſatis eſt illi vt ſupra paria veniat leuiter exurgere: nec à littore, vbi inferius eſt, ſed à medio, vbi ille cumulus eſt,defluet.

Quarta cauſa cœleſtis eſt, & in conuentu & coitione omnium ſiderum, quæ vim habent imbriferam ac diluuiferam, poſita eſt. Beroſus ſanè qui Belum interpretatus eſt, certum & cõflagrationi orbis, & diluuio tempus aſſignat, vtriuſq; ad aſtra cauſam referens. Arſura enim terrena cenſet, quando omnia ſydera quæ nunc diuerſos agunt curſus in Cancrum cõuenient, ſic ſub eodem poſita veſtigio, vt recta linea exire per orbes eorum poſſit: inundationem autem futuram, cum eadem siderũ turba in Capricornum conuenerit. Illic ſolſtitiũ, hic bruma conficitur. Capit. 29. Beroſus.

Quinta cauſa; reſolutio terræ magna ex parte in aquam. Etenim maximam cauſam, ad ſe inundandam, terra ipſa præſtabit: quam diximus eſſe mutabilem, & ſolui in humorem. Incipiet ergo terra putreſcere, dehinc laxata ire in humorem; & aſſidua tabe defluere. Tunc exilient ſub montibus flumina, ipſoque impetu quatient. Solum omne aquas reddet, ſummi ſcaturient montes: & quemadmodum in morbum tranſeunt ſana, & vlceri vicina conſentiunt: ita, vt quæq; proxima terris fluentibus fuerint, eluentur, ſtillabunt, & deinde current, & hiante pluribus locis ſaxo, per fretum ſalient, & maria inter ſe component. Hactenus ex Seneca. Cuius diſputationem propriis ferme verbis eius commemorauimus: ſed ne longiores eſſemus, multis quæ ad rem noſtram minime pertinebant, conſulto amputatis & circuncifis.

12 CETERVM IN hac diſputatione Senecæ quædam non ſunt improbanda: nonnulla verò reiicienda ſunt, Namque ille quinq; cauſæ effectrices diluuij quæ traduntur à Seneca, nequaquam contemnendæ ſunt; nec eas concurriſſe ad efficiẽdum Noeticum diluuium, à ratione fideq; remotum eſt. Sed alia tria quæ dixit Seneca, nullo modo probanda ſunt. Primùm dixit diluuium ex ſolis cauſis naturalibus effici, & quidem neceſſaria quadam & immutabili lege naturæ, à qua certum diluuio tempus fixum ſit; quod vbi venerit, neceſſe ſit fieri diluuium. Hoc falſum eſt. Etenim nec vlla neceſſitate, ſed Dei tantum voluntate, nec ſolius naturæ potentia, nec niſi ſupernaturali omnipotentia Dei diluuium poteſt effici, vt paulo infra oſtendemus. Ait præterea non modo futurum aliquando diluuium, ſed ante hac ſæpius eſſe factum, & ſæpius poſthac futurum. Suorum enim Stoicorum diſciplinam ſecutus, opinatur Seneca mundum ſæpenumero oriri & interire, longiſſimis tamen temporum interuallis: & interire quidem alternis vicibus vel incendio vel diluuio. Examinatur opinio Senecæ de cauſis diluuij.

Sed hoc non tantùm diuinæ Scripturæ contrarium eſt neganti plus vno diluuio aut fuiſſe, aut futurum vnquam; verùm etiam duorum philoſophiæ Principum, Platonis & Ariſtotelis doctrinæ ac decretis plane aduerſatur. Illud denique falſum eſt ab eodem Seneca eo ipſo loco proditum, diluuio omnia animalia omneſque homines penitus deleri; eademque renaſcente mundo, per ſolas cauſas naturales regenerari. Non enim fert natura, vt perfecta animalia, præſertim autem homines, alia ratione quàm ex cauſis efficientibus eiuſdem ſpeciei ſuique ſimilibus parentibus naturaliter procreari queant. Quocirca ſi diluuio perirent omnia, non poſſent naturaliter iterum regenerari. Verùm dimittamus Senecam.

13 Ouidius libro primo Metamorphoſeos, etſi nominatim enarrat diluuium Deucalionis quod non fuit generale totius orbis, ſed in vna tantùm regione Græciæ quæ appellatur Theſſalia contigit: ipſe tamen deſcripſit diluuium illud perinde ac ſi generalis fuiſſet eluuio aquarum omnem terrarum orbem, excepto Parnaſſo monte inundans & obruens. Eius verò diluuij duas principes cauſas apertis verbis fuiſſe indicat; immenſam vim imbrium, & immoderata fluminum & terreſtrium aquarum incrementa, His videtur adiungere tertiam cauſam, maris ſupra modum intumeſcentis effuſionem in terras. Et has quidem cauſas expoſuit illis verſibus. Ouidius quid ſcripſerit de cauſis Diluuij.

Pœna placet diuerſa, genus mortale ſub vndis
Perdere, & ex omni nimbos demittere cælo,

Prima cauſa Diluuij ex imbribus.

Fit fragor, & denſi funduntur ab æthere nimbi.
Nuntia Iunonis varios induta colores
Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus affert.
Sternuntur ſegetes: & deplorata colonis
Vota iacent, longiq; perit labor irritus anni.
Nec cœlo contenta ſuo eſt Iouis ira, ſed illum
Cæruleus frater iuuat auxiliaribus vndis.
Conuocat hic amnes: qui poſtquam tecta tyranni.
Intrauere ſui, non eſt hortamine longo

Altera cauſa Diluuij ex auctu aquarũ terreſtrium.

Nunc ait vtendum, vires effundite veſtras.
Sic opus eſt. aperite domos ac mole remota
Fluminibus veſtris totas immittite habenas.
Iuſſerat. hi redeunt, ac fontibus ora relaxant.
Et de frenato voluuntur in æquora curſu.
Ipſe tridente ſuo terram percuſſit, at illa
Intremuit, motuq; vias patefecit aquarum.
Exſpatiata ruunt per apertos flumina campos
Cumque ſatis arbuſta ſimul pecudeſque viroſque,
Tectaque cum ſuis rapiunt penetralia ſacris.
Si qua domus manſit, potuitque reſiſtere tanto
Indeiecta malo, culmen tamen altior huius
Vnda tegit, preſſæque latent ſub gurgite turres.

Significat effuſionem maris in terras.

Iamq; mare & tellus nullum diſcrimen habebant.
Omnia pontus erat, deerant quoq; littora ponto.

Hæc ab Ethnicis de cauſis diluuij prodita ſunt. Verùm nos ea de re verba Moſis expendamus.

QVARTA DISPVTATIO.

Quænam illa fuerit abyſſus magna, cuius fontes dixit Moſes fuiſſe ruptos ad efficiendum diluuium.

Suidas.

Quid ſignificet vocabulũ Abyſſi.

Baſilius.

Auguſtinus.

ABYSSVS Græca vox eſt, de qua Suidas ita ſcribit: Abyſſus,
ædes fuit Proſerpinæ, in qua multum auri omni æuo intacti ſer-
uabatur. Nomen ex eo factum eſt, quòd id aurum vulgo non
cerneretur, humi abſconditum. Sacræ litteræ naturam aqueam
dicunt abyſſum. S. Baſilius homilia ſecunda in Geneſim Abyſ- 14
ſus, inquit, ſignificat copioſam aquam, ad cuius fundum non
facile penetrari poſſit deorſum verſus. Beatus Auguſtinus ſu-
per pſalmum quadrageſimum primum ſic definit: Abyſſus, eſt profunditas quæ-
dam impenetrabilis & incomprehenſibilis: & maxime ſolet dici in aquarum
multitudine. Vbi enim altitudo, ibi profunditas eſt, quæ penetrari vſque ad
fundum non poteſt. Hebræa vox thehom, qua vtitur hoc loco Moſes, propriè
ſignificat voraginem ſiue aquam magnæ profunditatis: Vt illa profunditas
aquarum quæ ſunt ſub terra, videatur hic ſignificari à Moſe, vnde per cer-
tos meatus terræ profluunt fontes & flumina. Tempore autem diluuij, terra
multis & magnis hiatibus diſrupta, tanta illinc effluxit vis aquarum, vt vniuer-
ſam terram operuerint.

Sed quæ ſit illa aqua ſubterranea, quam Moſes nominauit abyſſum, inquirẽn- 15
dum & declarandum eſt. Vetus fuit opinio, eaque vulgo diu multumque cele-
brata, de multis terræ hiatibus vnum eſſe intra terram maximum, perque vni-
uerſam terram traiectum & patentem: quem Homerus & Poetæ Barathrum &
Tartarum appellarunt, & hic eſſe immenſam vim & molem aquæ circa ipſum
centrum agitatæ. Nam quia fundamentum & firmamentum quo nitatur ac firme-

Quid Tartarus apud poetas.

Homerus.

tur

tur ea vis aquæ nullum habet, propterea huc illuc fluctuat & agitatur: qua fluctuatione prout varias in partes incubuerit, variis quoque ex partibus terræ ſurſum emittit flumina. Atque hic Tartarus origo eſt & finis omnium aquarum terreſtrium, & maris & fluminum & quarumlibet aquarum. Illinc enim amnes effluunt, & rurſus illuc peractis curſibus ſuis tandem refluunt. Non igitur mare, non Oceanus principium eſt aquarum, ſed Tartarus, ex quo & ipſum mare & Oceanus ortum ducunt. Hanc veterum opinionem commemorat apud Platonem in Phœdone Socrates, & ſecundum eam nonnulli putant hinc locutum eſſe Moſen, vt quem illi Tartarum nominarunt, hic appellauerit abyſſum. Certe ab ea opinione aut nihil, aut proxime videntur abeſſe Vatablus & Oleaſter hoc loco, & Franciſcus Georgius in primo tomo Problematum, problemate 88.

Plato. *Franciſc. Vatablus. Oleaſter. Franciſc. Georgius.*

16 Verùm quia opinio illa falſa eſt, nullo modo fit credibile, Moſen in tam graui hiſtoria abuti voluiſſe falſa vulgi opinione ad deſcribendum diluuium. Et falſam quidem eſſe illam opinionem, Ariſtoteles libro ſecundo Meteorologicorum argumentatur ad hunc modum: Si omnia flumina, omneſq; ſuper terram fluentes aquæ originem trahunt ac profluunt ex Tartaro qui eſt circa centrum; ergo flumina à centro mundi aſcendunt ad ſuperficiem terræ, altitudinem ſcilicet trium millium & quingentorum milliarium: At contra naturam aquæ eſt altius origine ſua aſcendere, nedum in tantam altitudinem ſuos curſus extollere. Itaque ſecundùm iſtam opinionem verum eſſet, inquit Ariſtoteles, vulgare illud & tritum ſermone prouerbium; SVRSVM FLVMINA: quod prouerbium in eos dicitur, qui dicunt faciuntve aliquid, quod quia contra naturam rei eſt, fieri non poteſt. Huiuſmodi eſt, Flumina ſurſum aſcendere: nam quia contra naturam fluminum eſt aſcendere; nec id fieri poteſt, & qui fieri poſſe opinantur, falſo, ridicule & abſurde opinantur. Ad diluuium autem Noeticum efficiendum, neceſſe fuiſſet aquas non ſolum ex centro ad ſuperficiem terræ, ſed præterea ſuper altiſſimos terræ montes quindecim cubitis attolli.

Nõ eſſe Tartarum originẽ aquarum. *Ariſtoteles.* *Prouerb.*

17 Alij putant vocabulo Abyſſi Moſen ſignificaſſe mare, vel Oceanum, ſic appellatum, propter immenſam eius profunditatem mortalibus impenetrabilem. Omnino, negari non poteſt vti ſæpenumero diuinam Scripturam, cum de mari loquitur, nomine abyſſi: Id quod perſpicere licet ex capite decimoquinto Exodi & pſalmo 103. & 106. Prouerbiorum 8. Ionæ 2. Lucæ 8. Verùm quo modo ex mari, vel Oceano profectum ſit diluuium, dupliciter exponitur. Quidam arbitrantur, mare longe maius & altius eſſe quàm terram: nam licet iuxta littora humilius videatur terris, paulatim tamen intumeſcens, in tantam ſurgit altitudinem, vt in medio, celſiſſimorum terræ montium vertices vel excedat vel adæquet: Dei autem præcepto ſeu voluntate prohiberi ne terras inundet; ſicut non obſcure indicat Iob capite 38. Dauid Pſalmo 103. Salomon Prouerb. 8. Hieremias capite 5. tempore autem diluuij mare permiſſu Dei, quaſi refractis carceribus quibus coercebatur, effuſum eſſe in terras, etiam mõtes quoslibet altiſſime ſupergreſſum. Sed hanc ego interpretationem tribus argumentis poſſum refellere. Primò quidem falſum eſt quod iſti ſumunt, mare eſſe maius & altius terra. Sed quia hoc multis argumentis confutatum à nobis eſt in primo libro noſtrorum Commentariorum in Geneſim, cum enarraremus opus tertiæ diei, nihil attinet in præſentia de eo dicere.

Vtrũ Abyſſus aquarũ, ſit Oceanus.

Deinde ſi mare in terras effuſum effecit diluuium, ipſum fuiſſet cauſa diluuij non ſolum principalis, ſed etiam vnica & ſola: neque opus fuiſſet præterea reſerare cataractas cœli, & pluere per totos quadraginta dies. Siquidem mare cum ſit multo altius altiſſimis quibuſque montibus terræ (vt iſti putant) ſola effuſio maris in terras, efficiendo diluuio fuiſſet ſufficiens.

An effuſio maris in terras fecerit diluuiũ.

Ad hoc: Cur Moſes cauſas diluuij effectrices commemorans, nullum de mari, quod ſecundum iſtos præcipua diluuj cauſa fuit, verbum fecit? Dicent illi mare ſignificatũ eſſe à Moſe vocabulo abyſſi. Verùm in promptu eſt hoc refellere. Nãq;

iſti volunt, mare immenſam aquæ ſuæ molem exonerans & effundens in terras feciſſe diluuium: at Moſes ait ſciſſos eſſe fontes abyſſi, & per illas ſciſſuras fontium emanaſſe ex abyſſo aquam quæ terras inundauerit. Denique Rupertus præciſe negat, ex maris inundatione & effuſione in terras factum eſſe diluuium.

Ruper. li. 1. Commētariorū in Geneſim, cap. 34.
Eccleſ. 1.

Alij exiſtimant, eo profectum eſſe diluuium ex mari, quod per multos terræ 18
meatus nunc occultos, tunc apertos, plurimum aquæ ex mari redundarit in terras: quemadmodum enim aquæ terreſtres deſinunt in mare, ſic ex mari ortum ducunt: vt ſcriptum eſt in exordio Eccleſiaſtæ. Et hoc indicare videtur B. Hieronymus in Quæſtionibus in Geneſim, & Rupertus libro quarto Commentariorum in Geneſim, capite vigeſimo.

Hieronymus.
Rupertus.
Caietanus in cap. 7. Geneſ.

Caietanus autem explanans verba illa Moſis de ſciſſis fontibus abyſſi, & reſe- 19
ratis cataractis cœli, ſcribit, vtrumque non proprie ſed metaphorice dictum à Moſe. Metaphoricus eſt, inquit, ſermo vtrobique: deſcribitur enim ex parte terræ eruptio aquarum, tanquam ſi ampliſſima aquarum multitudo occultata in terra detineretur, paruis meatibus fontium non permittentibus illam exire: Secundum hanc enim metaphoram deſcribuntur ſciſſi fontes omnes ampliſſimæ abyſſi, vt ſic per ſciſſos meatus ingens copia aquarum erumperet. Et ſimiliter ex parte cœli deſcribuntur aquæ tanquam detentæ clauſtris feneſtrarum, & apertis feneſtris præcipites ruiſſe: quorum neutrum eſt verum ſecundum proprietatem, ſed tantum ſecundum ſimilitudinem. Significatur enim, tam ex parte cœli quàm terræ concurriſſe duo ad faciendum diluuium: alterum, vt cauſam ſecundam, alterum, vt actionem eius cauſæ. Ex parte quidem terræ deſcribitur abyſſus magna vt cauſa, in qua intelligitur cauſa proxima generatiua fluminum & fontium in terris exiſtens, Actio autem deſcribitur tantus effluxus, vt fuerit ad ſimilitudinem ſciſſorum meatuum immenſæ aquæ. Vbi nota, quod non dicitur, *Ruptæ ſunt viæ abyſſi*; ſed, *Rupti ſunt fontes*; ad ſignificandum, non eſſe ſciſſas vias Oceani ad eluendam terram, ſed eſſe ſciſſos fontes aquarum dulcium, fluminum videlicet, ſtagnorum, & huiuſmodi. Sic Caietanus.

Quid hoc loco ſignificet Abyſſus ſecūdū Auctorem.

EGO CREDIDERIM, vocabulo Abyſſi hoc loco ſignificari ſubterra- 20
neas cauernas, præcipue ampliſſimas & profundiſſimas. Vt poſitum hic fuerit ſingulare pro plurali, vt alias frequēter in ſacris litteris. Cauernas dico plenas aquarum vel ſtantium vel fluētium: quas aquas illæ accipiunt aut ex mari per occultos meatus, vel ipſæ generant intra ſe, vapores quos intra ſe continent plurimos, frigore ſuo denſatos ac refrigeratos in aquam vertentes, perenni eiuſmodi vaporū & aquarum commutatione: qualem eſſe fontium & fluminum originem ſenſit Ariſtoteles. In terra igitur vt ſupra & extra ita ſubter & intra lacus & flumina & maria eſſe, intimis terræ viſceribus concluſa, non eſt dubitandum: hoc enim à veridicis coſmographis & hiſtoricis proditum eſt, & manifeſtis compertum indiciis, preſertim autem argumento terręmotus, quo quaſſata terra & latiſſime dehiſcēs, ſæpe tantā aquarum vim euomuit, vt vbi prius non fuerant, noui fontes, flumina, & lacus exiſterent. Hæc ſubterranea aqua vel non exit ſupra terram, vel per exiguos tantum fontes, & tenues meatus: tempore autem diluuij & prioribus meatibus multum dilatatis, nouiſque factis, & terra multifariam in vaſtiſſimos hiatus diſciſſa, immenſa vis aquarum ad obruendam terram erupit. Atque hoc eſſe reor quod dixit Moſes, fontes abyſſi magnæ ruptos eſſe ad efficiendum diluuium.

Ariſtoteles in ſecundo Meteororum.

QVIN-

QVINTA DISPVTATIO.

Quæ fuerint illæ cæli cataractæ, quas Moſes ait apertas eſſe ad efficiendum diluuium.

21 SI quis huius Græcæ vocis, cataracta, omnem ſignificationem vſumque: tam proprium quàm metaphoricum, animo cõprehendat atq; perpendat, ea voce ſignificari comperiet, id quod magna vi & impetu vel aliquid aliud deorſum deiicit, vel ipſummet ruit ac præcipitatur deorſum: nam & loca edita ac prærupta è quibus aquæ magno ſonitu & fragore ruunt deorſum, & ipſæ aquæ per ea loca ruentes ac præcipitantes, vocabulo cataractarum, appellari ſolent. Et locis quidem id nominis ſæpe attribui, multa ſunt exempla: illud celebre de cataractis Nili, de quibus Plinius: Poſtremo, inquit, Nilus incluſus montibus, nec alibi torrentior, *Plin. lib. 5 cap. 9.* vectus aquis properantibus ad locum Aethiopum, qui Catadupi vocantur, nouiſſimo cataracte inter occurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore creditur, ſed ruere. Strabo de eodem Nilo loquens: Paulo ſupra Elephantinam, ait, eſt *Strabo lib. 17. Geograph.* paruus cataractes, in quo ſcapharij ſpectaculum quoddã principibus exhibent. Catarractes eſt ad medium ferè flumen, petroſum quoddam ſupercilium in ſuperiore parte planum, vt flumen recipere poſſit, deſinẽs verò in præcipitium, ex quo aqua præcipitatur. Vtrinque ſecus terram alueus eſt qui facile adnauigari poteſt. Hac itaque adnauigantes defluunt in cataractem, & cum ſcapha in præcipitium detruduntur, & ipſi & ſcaphæ illæſi.

Suidas: Cataractæ, inquit, rupes ſunt in Iſtro flumine montis inſtar, quàm latus is eſt, ſub aqua enatæ: in quas fluuius incidens, maximo ſtrepitu regurgitat, & in rupibus morans eaſque ſuperans, vortices & æſtus & charybdes in orbem agitato fluxu efficit. Denique fluuius illis locis non multum freto Siculo diſſimilis eſt. Quod autem ipſa etiam aqua magno impetu deorſum ruens, cataractæ nomen habeat, eo patet, quod quidam Pamphiliæ fluuius quia ſe præcipitat, cataractes ſit appellatus, vt ſcribit Mela. De quo flumine Strabo ita loquitur: Poſtea *Pompon. Mela li. 1. cap. 14.* eſt is qui cataractes appellatur amnis multus & torrentis more vehemens, ex alta petra ruens, adeo, vt longiſſime ſtrepitus exaudiatur. Quin etiam portas *Strabo lib. 14.* ex funibus vel catenis pendentes, quæ attolli & demitti poſsunt, cuiuſmodi in vrbium portis videmus ad ſubitam hoſtium irruptionem propulſandam accom- *Liuius li. 7. Belli Punici.* modatus, Liuius cataractas appellauit.

Atque hæc eſt ſignificatio & vſus apud bonos ſcriptores, illius vocabuli cataracta. Secundum hanc igitur ſignificationem, illorum verborum Moſis *Cataractæ Cœ-*
22 *li apertæ ſunt* hæc videtur eſse ſentẽtia: Mediam regionem aeris, in qua ex denſatis refrigeratiſque nubibus generantur imbres & in terram cadunt, hanc dico mediã regionem aeris, Deum tẽpore diluuij quaſi diſſcidiſſe & aperuiſse, vt non per partes, ſicut aliàs fieri ſolet, nec modice ac parce, ſed incredibili copia, & horrifico ſonitu ac fragore immenſam vim aquarum in terras profunderet: vnde generale totius orbis diluuium exiſteret. Ergo vocabulum Cœli, hoc loco, non aſtriferum cœlum, ſed aereum ſignificat: Et vocabulum cataractarum, ſignificat, vel mediam regionem aeris multis locis velut diſſciſſam ac patefactam; vel ipſas nubes quæ imbres fundunt. Conſentaneum enim eſt credere, diluuij tempore fuiſse mediam illam regionem aeris infinitis vaporibus denſiſſimiſque nubibus oppletam: ad ſignificandam autem maximam aquarum effuſionem, vſus eſt Moſes oratione metaphorica & hyperbolica, dicens omnem illam regionem aeris fuiſse quaſi apertam, vt omnem quam continebat aquam deorſum profunderet.

Quod nam ſit illud cœlum, cuius cataractæ vel feneſtræ apertæ ſũt ad efficiendum diluuium.

Ceterùm ſcire conuenit, pro Græca voce, Cataractæ, legi hoc loco Hebraicè 23
(arubbàh): quæ vox ſignificat fiſtulas vel feneſtras. Quo planius autem intelliga-
tur quid ſignificare voluerit Moſes dicens, Deum aperuiſſe feneſtras cœli, diſqui-
rendum eſt de quo cælo loquatur Moſes, de cælo ne aſtrifero, an de aereo. Non
enim defuerunt aliqui, tum recentiorum, tum veterum, qui putauerint & ſcriptis
prodiderint, Moſen hic loqui de cœlo aſtrifero, & de aquis quæ ſuper firmamen-
tum ſunt, quas aiunt aperto illo cœlo, velut per fiſtulas ſiue feneſtras in eo factas
ad efficiendum diluuium fuiſſe in terram profuſas. Audi Eugubinum noſtri ſæcu-
li ſcriptorem: Veriſimile eſt, diluuij tempore cœlum multis locis patuiſſe, aqua-
rumque vaſta flumina inde maximo fragore delapſa eſſe. Inter aquas enim poſi-
tum eſſe firmamentum, traditur in ſacris litteris: in quibus etiam ſupercœleſtes
aquæ celebrantur. Cum igitur etiam ſupra cœlum ſint aquæ, quæ à nonnullis cœ-
lum chryſtallinum vocãtur, has credendum eſt patefacto cœlo horribiliter eru-
piſſe, breuiq; totum orbem inũdaſſe: nam his quoque aquis erat opus ad efficien-
dum generale diluuium. Alioqui ſi imbribus tantùm res acta eſſet, non modo qua
draginta dierum & noctium pluuia, ſed nec quadraginta quidem annorum tanto
diluuio efficiendo ſatis fuiſſet. Sic Eugubinus. Cui aſſenſus quoque Oleaſter: Non
aliter poſſum inquit, quàm, vt littera habet intelligere. Supponit enim, veras &
elementares aquas ſuper firmamentum eſſe, vt tam Baſilius quàm Chryſoſtomus
ſentiunt, Non igitur mirum, ſi Deus feneſtras in firmamento ruperit vt aquæ illæ
deſcenderent, neque ego hic locum eſſe metaphoris puto. Quare taxãdi ſunt, qui
potius volunt ſacram Scripturam philoſophiæ legibus ſubdere, quàm, vt magis
decet, philoſophiam tanquam ancillam illi deſeruire.

Auguſtin. Eugubin. in Annot. in Geneſ.

Oleaſter ſuper 7. caput Geneſeos.

Baſilius. Chryſoſtomus.

Toſtatus.

Toſtatus quoque qui ſuperiore ſæculo floruit, hanc ipſam opinionem attribuit 24
cuidam doctori ſolenni. Nam explanans verba illa Moſis: *Cataractæ cœli apertæ ſunt:*
Quidam, inquit, doctor ſolennis dixit quod cœlum ſtellatum & omnes inferiores
orbes aperti ſunt, & magna pars aquarum ſupercæleſtium, id eſt chryſtallinarũ,
decidit in terram, vnde factum ſit diluuium. Sed hoc non habet ſaltem aliquam
apparentiam: quia aquæ illæ cryſtallinæ non ſunt de ſpecie aquarum elementa-
rium, non enim ſunt fluxibiles ſed velut congelatæ & ſolidæ, & idcirco non poſ-
ſunt ſuffocare vel cruciare homines, cum non habeant aliquam de qualitatibus
actiuis & paſſiuis, quæ ſunt inſtrumenta eiuſmodi actionum. Adde quod cum illæ
aquæ ſint ex natura cœleſti, nec dicantur aquæ niſi propter quandam ſimilitudi-
nem: Si illæ defluxiſſent in terras, plurimum ſanè deperiſſet de veritate ſubſtan-
tiæ cœleſtis. Hoc fermè modo Toſtatus. Ceterùm longe antiquiorem fuiſſe il-
lam ſententiam, ex eo liquet, quod eius meminit Beda ſcribens quibuſdam eſſe
viſum, aquas ſupra cœlum ad eum finem & vſum fuiſſe à Deo poſitas, vt earum
immenſa copia è cœlis præcipitata in terras, generale totius orbis diluuium,
quod aliquando Dei voluntate ac decreto erat futurum, effici poſſet.

Beda lib. de Natura rerum.

Non fuiſſe apertũ cœlum aſtriferum.

Sed eam opinionem ab omni ratione veroque remotiſſimam eſſe, duobus argu- 25
mentis oſtendi poteſt. Etenim vt aquæ illæ defluerent in terram, neceſſe fuiſſet
octo cœlos, id eſt, ſeptem planetarum & octauum inerrantium ſyderum, ſuper
quod iſti credunt aquas illas eſſe locatas, diſrumpi, vt illis aquis deſcenſus in ter-
ram pateret, & rurſus eoſdem omnes cœlos occludi & redintegrari, quod valde
alienum eſt incorruptibili naturæ cœli. Deinde aut tota illa aqua defluxiſſet in
terras, quare locus cæleſtis quem antea implebat, totus remanſiſſet vacuus: aut
pars tantùm illius aquæ defluxiſſet, reliqua igitur aqua quæ remanſiſſet, fruſtra
& ſuperuacanea fuiſset, cum nullo tempore amplius futurum ſit diluuium, ſicut
Deus promiſit. Ex his quæ dicta ſunt, apparet, cum Moſes dixit feneſtras cœli
eſſe apertas, eum non eſse locutum de cœlo aſtrifero: relinquitur igitur locutum
eſse eum de cœlo aereo. Sed qua ratione dictum eius accipiendum & interpretan
dum ſit, deinceps exponamus.

Gen. 9.

Quomodo intelligendum ſit, apertas eſſe cæli cataractas.

26 MOSEN, CVM dixit, apertas eſſe feneſtras cœli, vſum eſſe ſermone metaphorico & hyperbolico, minime dubitandum eſt: neque enim vlla ſunt in cœlo vel ſidereo, vel aereo feneſtræ quæ aperiri & claudi poſſint: ſed Moſes ita loquens, haud dubie accommodauit orationem ad communem ſenſum & opinionem hominum imaginantium & exiſtimantium in cœlo ſiue in ſuperis aeris regionibus immenſam aquarum vim contineri, quam Deus quando vult & quantũ vult, vel emittit, vel retinet: nimiaq; retentione earum, terras ſiccitate; contrà verò nimia profuſione, diluuio vaſtat ac perdit. Hoc ipſum ſpectans Iob, de Deo dixit: *Qui ligat aquas in nubibus ſuis, ut non erumpant pariter deorſum. Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur: ſi emiſerit eas, ſubuertent terram.* Quo fit, vt cum magna eſt imbrium penuria, dicatur cœlum eſſe clauſum: rurſus, cum redditur imbrium abundantia, dicatur eſſe apertum. Et hoc frequens eſt in ſacris litteris.

Iob. 12. & 26.

Vocabulum Cataractæ pro abundantia bonorũ vel malorum.

27 Qnin etiam, cum diuina ſcriptura ſignificare vult Deum hominibus vel dediſſe, vel daturum magnam aliquorum bonorum vel malorum copiam, dicere ſolet, Deum aperuiſſe, vel aperturum cataractas cœli; ad ſignificandam largiſſimam illorum bonorum vel malorum effuſionem. Legimus, cum Eliſeus prædixiſſet fore, vt poſtridie modius ſimilæ vno ſtatere væniret, & duo modii hordei ſtatere vno, reſpondiſſe vnum de ducibus regis Iſraël minime credentem Eliſeo; *Si Dominus fecerit etiam cataractas in cælo, nunquid poterit eſſe quod loqueris?* Legimus item apud Malachiam, Deum ingentem bonorum abundantiam Iudæis promittentem, ſic eſſe locutum: *Si non aperuero uobis cataractas cæli, & effudero uobis benedictionem uſque ad abundantiam.* Accipitur quoque interdum malam in partem vocabulum Cataracta; velut in pſalmo quadrageſimo primo: *Abyſſus*, inquit Dauid *abyſſum inuocat in uoce cataractarum tuarum.* Id eſt, calamitas, quà velut abyſſo & voragine profundiſſima vrgeor & abſorbeor, continuo alteram abyſſum calamitatum velut aduocat & attrahit, & hæc aliam; ita vt nullus mearum calamitatum ſit finis, nullaq; meorum dolorum & cruciatuum intermiſſio, dum tu Domine ſic me malis & calamitatibus obruis vt ſoles nonnunquam immenſam vim aquarum velut apertis cœli feneſtris horrifico ſonitu ac fragore in terras præcipitare. Apparet igitur apertionem feneſtrarum cœli ad pluendum tempore diluuii, per metaphoram ſignificare immenſam vim imbrium horribili ſonitu & impetu in terras ruentium.

4. Reg. 7.

Malac. 3.

Locus pſalmi 41.

Chryſoſto. homil. 25. in Geneſim.

28 Similiter intellexit hunc locum Chryſoſtomus: Vide, inquit, quanta orationis temperatione vtitur hic diuina ſcriptura. Omnia enim iuxta conſuetudinem humanam loquitur: non quod cataractæ & feneſtræ ſint in cœlo; ſed quaſi diceret: Præcepit tantum Dominus, & ſtatim aquarum natura mandato Conditoris obediuit: & vt confluxit, totum orbem inundauit. Similia ſcribit Rupertus: Quod ait, *Cataractæ cæli apertæ ſunt* accipiendum eſt (inquit Rupertus) per hyperbolem, & ſic eſſe dictum, ad inſinuandam inundationis magnitudinem; quæ tanta fuit, vt firmamentum inter aquas cœleſtes & terreſtres à Deo poſitum, diſſipatum eſſe videretur ſecundum vulgi opinionem. Dicimus quidem cataractas cœli, occultas eſſe vias, per quas de cœlo vtique aereo pluuia deſcendit. Verum hoc dicendo vulgi magis more quàm ſcripturarum ſenſu loquimur. Neque enim ſolidum quid, aut durum eſt cœlum, vt recte poſsit intelligi feneſtris in modum parietis interciſum, quibus apertis aquæ fundantur deorſum, quæ eiſdem clauſis continebantur ſurſum. Sic Rupertus.

Ruper. li. 4. Commẽtariorum in Geneſim, cap. 20.

Tropologia huius loci.

29 Sed concludamus hãc de cœli cataractis diſputationem adiecto morali huius loci intellectu & tractatu qui eſt apud Ambroſium. *Et rupti ſunt*, inquit, *omnes fontes abyſſi, cataractæ cæli apertæ ſunt.* Vim diluuii conuenienter ſcriptura expreſſit, dicens cælum & terram pariter eſſe commota: è quibus elementis conſtat huius mundi omne principium. Vndique ergo influentibus aquarum molibus concluſum genus hominum perurgetur. Hæc ſecundum litteram. Quod autem ad altiorem pertinet ſenſum, cæli ſymbolo mens humana ſignificatur: terræ autem appellatione, corpus & ſenſus. Magna igitur naufragia, quando mentis pariter & corpo-

Ambroſ. li. de Noe & Arca cap. 14.

ris

ris ſenſuumque omnium turbo & procella miſcentur. Diligenter dicta penſemus, plerunque fraus mentis & dolus ſuum exercent venenum : ſed tamen ſobrietas corporis & continentia obumbrant mentis improbitatem.

Frequenter incerto fidei atque opinionis ſuæ mens lubrica eſt, ſed tamen caro deliciis & luxuriæ non vacat, vt frugalitas errorem mẽtis excuſet: ſicut multi ſunt hæreticorum, qui prætendere volunt corporis continentiam, vt aſſertionis ſuæ fidem teſtimonio ſuæ carnis acquirant: & ſi ſenſu lubrici, tamen quo minus turpes, aliquanto excuſabiliores habentur. Cum autem venena mentis & contagia corporeæ obſcœnitatis ſenſum omnem vigoremque confundunt, atque animus incerto lubricus motu: malitiæ fœdus atramento, crudelitatis furore ſuccenſus, etiam corporalibus flagitiis incitatur, auarus quoque affectus impatiens mediocrium facultatum, luxuriæ cupiditate effundendique libidine præcipitatur in facinus appetendæ ſalutis alienæ : tunc magnum eſt diluuium omnibus pariter ingruentibus paſſionibus: tunc ſe inſipientia, iniuſtitia, temeritas, improbitas, perfidia, de ſuperiori parte tanquam cataractæ mentis videntur effundere: Inde erumpunt de corporis fonte terreni libido, temulentia, luxuria, poſtremo diuerſorum criminum prolapſiones, quæ penitus & corporis robur & vigorem mentis effeminant. Hæc Ambroſius.

SEXTA DISPVTATIO.

De pluuia quadraginta dierum, ex qua præcipue factum eſt diluuium.

Geneſ. 7. verſ. 12. Facta eſt, inquit Moſes, pluuia ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

Caietanus ECCE tibi, cur Moſes dixerit apertas fuiſſe cataractas cœli: nempe vt indicaret, immenſam vim aquarum è cœlo profuſam eſſe in terras: id quod manifeſte declarat continua & denſiſſima quadraginta dierum pluuia. Nec male hoc loco monet Caietanus, quod dictum eſt à Moſe de pluuia quadraginta dierum, idem eſſe intelligendum de eruptione aquarum ſuper terras ex fontibus abyſſi: pari enim tempore & ex cœlo defluxit, & ex terra ſcaturiuit, & erupit aqua.

QVATVOR DVBITATIONES. Sed ex his verbis exiſtunt quatuor dubitationes. Prima: Cur diſtincte nominauit Moſes dies ac noctes: ſatis enim fuiſſet dicere, *quadraginta diebus.* An ita locutus eſt, ne, ſi præciſe dixiſſet quadraginta dies, aliquis fortaſſe putaret fuiſſe illos dies artificiales, & interdiu quidem pluiſſe, non autem noctu? Dixit igitur dies & noctes, vt ſignificaret diem naturalem, qui vigintiquatuor horis conſtat, & illam pluuiam continenter tam die, quam nocte, factam eſſe. Verùm quia & alibi ſæpe in ſcriptura, & hoc ipſo capite paulo infra, nomen diei præciſe ponitur ad ſignificandum diem naturalem, non ſine probabilitate dici poſset, hanc diſtinctam commemorationem dierum & noctium interdum vſurpari in ſacris litteris, vbi aliquid perquam inſigne & admirabile traditur: idque fieri propter emphaſim, ad maiorem ſcilicet tum rei quæ narratur exaggerationem, tum legentium & audientium admirationem. Exempli cauſa: ſuper humanam poteſtatem & fidem eſt, aliquem
Deuter. 9. mortalium nullo cibo potuque per quadraginta dies eſse vſum. hoc tamen cum
3. Reg. 19 diuina Scriptura narrat de Moſe, de Elia, de Domino noſtro Saluatore, dicit eos
Matth. 4. ieiunáſse quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Similiter igitur quia per-

mirum

mirum erat totos quadraginta dies continenter pluiſſe, idcirco Moſes Emphaticos dixit, pluiſſe quadraginta dies & quadraginta noctes.

31 Altera dubitatio. Vnde Noe perſpectum & cognitum habuit, tranſiſſe quadraginta illos dies & quadraginta noctes, dum facta eſt illa pluuia? ſiquidem incluſus in Arcam, nec præſentiam, nec abſentiam Solis videre poterat, nec, ſi extra Arcam illo tempore fuiſſet, cœlo omni ex parte denſiſſimis vaporibus obducto & quaſi obcœcato, Solē videre potuiſſet. An id cognouit Noe, aut Moſes qui hanc hiſtoriam ſcripſit, ſingulari aliqua reuelatione Dei? An habuit Noe intra Arcam horologium aliquod, quod ſuo motu & ſonitu omnes & ſingulas diei & noctis horas indicaret?

32 Tertia dubitatio. Vnde tanta fuerit vaporum e quibus generaretur pluuia quadraginta dierum, ſuppeditatio? An exiſtimare conuenit, eo tempore plurimum terræ tenuatum & reſolutum eſſe in vapores aqueos, & omnes vapores qui erant in aere, tunc commutatos eſſe in aquam? Nec hoc tantum; ſed præterea credibile fit magnam partem aeris in pluuialem aquam commutatam eſſe: nam cum diluuiū totam terram tam alte operuerit, vt altiſſimos montes quindecim cubitis exceſſerit, credendum eſt, aerem qui prius obſidebat totum illud ſpatium circum terram, quod poſtea completum eſt aquis, fuiſſe verſum in aquam.

33 Quarta dubitatio. Vtra fuerit principalior cauſa diluuij, aqua ne erumpens ex fontibus abyſsi, vel quæ effuſa eſt ex mari; an pluuia, quæ per quadraginta dies è cœlo defluxit? Equidem crediderim, principem diluuij cauſam fuiſſe in pluuia quadraginta dierum. Neque enim aqua vel ex ſubterraneis locis exiliens, vel per terram fluens, vel ex mari æſtuante terram inundans, intantum excreſcere & extumeſcere, & ad tantam vſque altitudinem aſcendere potuit, vt quindecim cubitis omnium montium vertices tranſcenderet; cum altitudo illa longiſsimo interuallo maior eſſet origine omnium aquarum, terreſtrium, & quantocunque tumore & exaggeratione maris. Exceſſus igitur ille diluuij ſuper omnes montes, nō aliunde quam ex cœleſti pluuia accidere potuit: quippe huius origo, altior erat eo loco, ad quem peruenit diluuium. Altitudo quippe diluuij, etſi permagna fuit, infra tamen fuit mediam regionem aeris vbi pluuia generatur.

Vtra fuerit efficacior diluuij cauſa, terreſtris ne & marina aqua, an cœleſtis ſiue pluuialis.

34 Nec illa pluuiæ in quadraginta dies productio & extenſio, non illuſtre tulit argumentum diuinæ longanimitatis ac benignitatis, tam lenta vindictæ & exitij dilatione homines illos ad pœnitentiam expectantis atque incitantis. Audi Chryſoſtomum. Iam, inquit, quod quadraginta diebus inductum eſt diluuium, & iſtud ipſum bonitatis maximæ genus eſt. Volebat enim propter magnam miſericordiā etiam aliquos ex eis caſtigatos generalem illam internecionem effugere, cum viderent ante oculos ſuos perire proximos ſuos & imminere ſibi cōmunem interitum. Veriſimile enim eſt, primo die diluuij bonam aliquam partem hominum periiſſe, & ſecundo die aliam, & ſimiliter die tertio & quarto & reliquis; atque ita in quadraginta dies produxit, vt omnem defenſionis prætextum illis adimeret. Nam ſi voluiſſet atque imperaſſet, vno momento potuiſſet omnia perdere diluuio: ſed pro ſua miſericordia, tanta dierum productione vſus eſt. Sic B. Chriſoſtomus.

Morale documentum.

Chryſoſt. homil. 25. in Geneſ.

Itaque, quod in ſacris literis proditum eſt de Chananææ regionis habitatoribus, quibus expulſis, eam regionem Deus Hebræis dedit; idem in eos, qui diluuio interierunt, veriſſime dici poteſt. Sic autem in libro ſapientiæ ſcriptum eſt: *Non quia impotens eras in bello ſubijcere impios iuſtis, aut beſtijs ſæuis, aut uerbo duro ſimul exterminare; ſed partibus iudicans dabas locum pœnitentiæ, non ignorans quia nequam eſt natio eorum, & naturalis malitia ipſorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum; & ueniam dabas peccatis illorum. Docuiſti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet iuſtum eſſe & humanum, & bonæ ſpei feciſti filios tuos: quoniam iudicans das locum in peccatis pœnitentiæ. Si enim inimicos ſeruorum tuorum, & debitos morti cum tanta attentione cruciaſti dans tempus & locum per quæ poſſunt mutari a malitia, &c.*

Sapientiæ 12.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Geneſ. c. 7. verſ. 13.

Quid ſibi vult illud quod dixit Moſes, In articulo diei illius, Noe ingreſſum eſſe in Arcam?

Lyranus in cap. 7. Geneſeos.

35 VERBA hæc Moſis non facilem habent intellectum, propter obſcuram illius vocabuli, (articulus) notionem: nam quid ſignificet hoc loco articulus diei, non cuilibet notum eſt. Lyranus ait, articulum ſignificare rem diſtinctam & manifeſtam, & hic ſignificare tempus diei clarum & conſpicuum omnibus. Vt ſenſus ſit: Iuſſu Dei Noe ingreſſum eſſe in arcam die clara, vt alij videntes eum tam fidẽter ingredi, intelligerent diuina protectione cuſtodiri eum ab his qui decreuerant per inſidias eum interimere; & ſic eum ingreſſu in arcam prohiberi. Sed hanc interpretationem Toſtatus non probat; ratus ipſe, vocabulo articuli ſignificari rem quandam paruam & diſtinctam, & hoc loco denotari ea voce paruam temporis partem qua nox à die ſecernitur: & hanc eſſe diluculum ſeu auroram. Hanc igitur eſſe illorum verborum ſententiam: Noe iuſſu Dei in ipſa aurora ingreſſum eſſe in arcam. Et huius interpretationis Toſtatus auctores laudat duos Rabbinorum doctiſſimos, Abraam & Auen. Eſram.

Toſtatus in cap. 7. Geneſeos.

Latinæ vocis, articulus, variæ acceptiones,

36 Ego apud Latinos ſcriptores varias eius vocis ſignificationes in vſu eſſe animaduerto. Propriè articulus apud Philoſophos & Medicos ponitur pro iunctura ſiue nodo membri corporis: Illud enim quo vnum membrum ab alio diſcretum eſt, & cum eo nihilominus cohæreſcit articulus dicitur. Per metaphoram, in vite dicuntur articuli, nodi è quibus gemma erumpit. Plinius item in calce operis ſui, articulos montium appellaſſe videtur colliculos & cliuos molliter ſurgentes. Ouidius autem libro ſecundo de Ponto dixit ſupputare articulis, pro, ſupputare digitis. Auctor ad Herennium libro quarto articulum nominauit membrum periodi, quod à Græcis κῶλον appellatur, & apud Grammaticos articuli dicũtur, qui in declinandis nominibus diſcernendi generis cauſa præponuntur, vti ſunt, hic, hæc, hoc. Denique ponitur ſæpe pro momento quodam & tempeſtiuo opportunoque agendi aliquid tempore. Vnde Cicero pro Quinctio: Vt hominem, inquit, ſuis conditionibus in ipſo articulo temporis aſtringeret. Et B. Hieronymus in epiſtola ad Iulianum: Filius meus, ait, frater tuus Auſonius in ipſo iam profectionis articulo, atque in puncto temporis vacuum ſe redire arbitratus eſt, &c. Ergo Latinis articulus temporis ſignificat punctum, & quaſi extremitatem temporis, vel id quod in tempore ad agendum quippiam eſt maxime opportunum, maximeq; eligendum. Noe igitur ingreſſus dicitur in arcam in articulo illius diei, id eſt, certo aliquo tempore illius diei ad ingrediendum opportuniſſimo maximeque idoneo.

Plinius.
Ouidius.
Auctor ad Herennium.
Tullius.
Hieronymus.

Oleaſter.

37 Sed enim pro vocabulo illo, articulus, Hebraice eſt heſèm, à verbo haſam; quod ſignificat roborare, Vt ad verbum ſignificetur (ſicut exponit Oleaſter) Noe ingreſſum eſſe in robore illius diei, id eſt, inter mane & veſpere, & prope meridiẽ: tunc enim lux maior & robuſtior eſt. Quanquam fatetur ipſe, hic non aliud ſignificari, quàm eodem illo die ingreſſum eſſe Noe, ſic enim verterunt ſeptuaginta, ſic ex Hebreo ad verbum Pagninus & alij tranſtulerunt. Caietanus legit iuxta Hebraicam veritatem: *In proprietate iſtius diei:* & ad hunc modum explanat: Illud pronomen, *iſtius* demonſtrat diem ante dictum; id eſt, pridie illius diei quo factum eſt diluuiũ, qui fuit decimus ſextus dies illius menſis, nam die decimo ſeptimo incœpit diluuium. Quod autem dicitur *in proprietate illius diei:* ſignificat quod in illo ſolo die ingreſſus ſit, non autem in illo, & in aliis diebus: quaſi eo die ipſe ingreſſus eſſet, antecedentibus verò diebus familiam ſuam præmiſerit.

Caietanus

36 VERVM EX narratione Moſis quæſtio exiſtit, quo die reuera Noe ſit ingreſſus in Arcam. Tres enim ſuper hoc video eſſe opiniones. Vna eſt Caietani, qui, (vt proxime ante commemorauimus) ingreſſum eſſe eum putat decimo ſexto die menſis, pridie ſcilicet eius diei, quo cœptum fieri eſt diluuium. Sed hæc opinio nullam ex ſacris litteris, vel ex aliqua probabili coniectura fidem habet, ſed proprio tantum Caietani ſenſu & arbitrio nititur.

Quo die ingreſſus Noe ſit in Arcam.

Caietanus

Altera eſt opinio, ingreſſum eſſe Noe in Arcam eodem ipſo die quo cœpit diluuium: ſicut videtur hic ſatis aperte ſignificari. Nam cum dixiſſet Moſes, ſeptimo decimo die menſis ſecundi cœptum eſſe diluuium, ſubiunxit: *In articulo diei illius ingreſſus eſt Noe* Idem videtur ſenſiſſe Chryſoſtomus. Quando, inquit, cœpit diluuiũ, tunc ſecundum præceptum Domini, intrauit Noe in Arcam cum ſuis, & cum animalibus. Eiuſdem ſententiæ eſt Toſtatus. Moſes autem paulo ſupra dixit, ſeptem diebus ante principium diluuij Noe ingreſſum eſſe in Arcam: id nempe narrans per anticipationem hoc eſt prius commemorans, quod poſterius factum eſt.

Chryſoſtomus. homilia 25. in Geneſim.

Toſtatus.

Tertia opinio eſt, ingreſſum eſſe Noe ſeptem diebus ante diluuium, hoc eſt decimo die illius menſis ſecundi. Hoc enim videtur perſpicue indicare Moſes, narrans in exordio ſeptimi capitis Deum Noe dixiſse: *Ingredere tu, & omnis domus tua in Arcam: adhuc enim & poſt ſeptem dies ego pluam ſuper terram &c.* & paulo infra: *Ingreſſus eſt,* inquit, *Noe in Arcam: cumq; tranſiſſent ſeptem dies, aquæ diluuij inundauerunt ſuper terram.* Et hæc ſententia placuit B. Ambroſio: quam ille diſertis verbis explicat & illuſtrat in libro de Noe & Arca, capite decimo tertio. Ergo, quod hic dicitur: *In articulo illius diei.* accipiendum eſt quaſi dictum per recapitulationem; & referri oportet non ad diem quo incœpit diluuium, ſed ad eum diem, quo ingreſsus fuerat Noe, qui fuerat ſeptimus ante initium diluuij, vt ſupra dixerat Moſes. Vel ſi illud: *In articulo illius diei,* referatur ad diem diluuij, verbum illud: *Ingreſſus eſt,* præteriti temporis, interpretandum eſt, vt quidam cenſent, per verbum præteriti pluſquã perfecti, *Ingreſſus fuerat.* Vt ſit hic ſenſus: In principio eius diei quo cœpit diluuium iam ante per ſeptem dies ingreſſus fuerat Noe. Mihi prima opinio nihil probabilitatis habere videtur: reliquas probabiles iudico; ita tamen, vt tertiam præferam. cur autem Noe ſeptem dies ante diluuium ingreſsus fuerit in Arcam ſupra in exordio primæ diſputationis tres cauſæ ſunt expoſitæ.

Ambroſ.

Vatablus.

OCTAVA DISPVTATIO

Quid ſit illud: quod ait Moſes. Et incluſit eum Dominus deforis.

37 SIGNIFICATVR his verbis, oſtium Arcæ fuiſse à Deo extrinſecus clauſum: hoc enim clauſo, erat Noe plane incluſus in Arcã. Sic enim oſtium Arcæ deſignatum & fabricatum fuerat, vt non ab his qui intra Arcam erant, ſed extrinſecus ab alijs aperiri, & claudi poſset. Quod propterea factum eſt, vt melius clauderetur oſtiũ, eoq; bitumine extrinſecus oblito, omnibuſq; rimis occluſis aduerſus penetrabilem tantæ ac tam diuturnæ aquarum eluuionis humorem munitior eſset ac tutior Arca.

Ac licet oſtium clauſum ſit miniſterio & opera Angelorum: dicitur tamen clauſum à Deo, quia ſingulari quodam mandato Dei clauſum eſt ab Angelis; & quo indicaretur præcipua quædam, & eximiæ plena beneuolentiæ cura quam Deus ipſius Noe protegendi & ab illo diluuij exitio ſeruandi gerebat. Quamobrem Chaldaice pro eo quod nos habemus: *Et incluſit eum Dominus deforis:* Sic eſt ad verbũ: *Et protexit eum Dominus verbo ſuo.* At vero Hebraice hoc loco eſt: *Clauſit ſuper eum Domi-*

Pagninus *Caietanus*
nus vt vertit Pagninus;vel vt legit Caietanus,*Clauſit pro eo Dominus.* Nam quia intra
Arcam conſtitutus Noe, oſtium eius claudere non poterat, idcirco Dominus pro
eo,id eſt, ſupplens vicem eius,clauſit oſtium. Alij legunt: *Clauſit poſt eum* & in his
omnibus verſionibus intelligi debet vocabulum oſtij. Græca hanc reddunt ſen-
tentiam: *Et clauſit Dominus Arcam deſoris eius.* quanquam aliqui non legant illud,*eius*
ſed præciſe tantùm,*deſoris*,vel vt legit Ambroſius,*aſoris.Clauſit*,inquit,Ambroſius *Do-*
Ambroſ. li. de Noe & Arca cap. 15.
minus aſoris Arcam. Claudenda enim erat, & tuto ſepienda munimine, ne eam va-
ga diluij fluenta penetrarent. Altioris quoque ſenſus non incongrua interpreta-
tio eſt,ſi corpus humanum(quod Arca illa figuratum eſt)ſeptum corio, dicamus à
frigore æſtuque defendi, quod artifex Deus ad omnium membrorum protectio-
nem naturalibus veſtiuit exuuiis, & quodam circumfuſo induit operimento, vt
neque frigore congelaſcat,nec æſtiuo calore ſoluatur. Sic Ambroſius.

Chryſoſt. homil. 25. in Geneſ.
Chryſoſtomus verò ſuper ea ipſa verba: Animaduerte, inquit, etiam hoc loco 40
diuinæ Scripturæ ad noſtram infirmitatem accommodationem. *Clauſit*,inquit, *Do-*
minus,arcam forinſecus, vt doceret quod ſecurum fecerit Noe: quem ob id quoque
deſoris clauſit,ne is videns generalem omnium interitum, maximo dolore confi-
ceretur. Namque ſi vidiſset atrociſſimam illam tempeſtatem, & humani gene-
ris perditionem,brutorumque interitum atque ipſius terræ abolitionem, incredi-
bili triſtitia & dolore correptus animoque conturbatus fuiſset. Bonorum enim
virorum animæ magnam compaſſionem habere ſolent, ſi quando vident puniri
homines, etiamſi mali ſint qui pereunt: quocirca & pro illis Deo ſupplicare ſo-
Geneſ. 18.
lent: ſicut Abraam pro Sodomitis, & Prophetæ pro ſceleratis & impiis Iudæis.
Noluit itaque Deus tam horribilis ſpectaculi aſpectu animum Noe vehementius
perturbari & cruciari;& ne ipſe tantum perſpiciens diluuium,metu corriperetur.
Veriſimile enim eſt, ſi vidiſſet tantam inundationem aquarum, anxium futurum
fuiſse,ne & ipſe aquis periret. Eius igitur curam gerens miſericors Deus, non
permiſit ipſum vel aquarum ſpectare ſæuitiam,vel hominum videre excidium, &
communem orbis internecionem.

Chryſoſt. ibidem.
Deinde ſecum reputans Chryſoſtomus quantis incommodis, moleſtiis & 41
ærumnis toto eo anno quo fuit in Arca obſeſsus & conflictatus ſit Noe, excellen-
tem eius viri fidem cum incredibili patientia & conſtantia coniunctam vehemen-
ter admiratur. Neque humanis viribus, ſed diuinæ gratiæ attribuit,qua ille adiu-
tus tot & tanta mala ſuperauit: nam niſi illa confirmaſset eius mentem, & quæ
valde difficilia erant feciſset leuia, quomodo ille viuere tamdiu incluſus tanquã
in carcere & cuſtodia, & aduerſus tantos fluctuum impetus obſiſtere potuiſſet?
Nam qui in naui ſunt & velis vtuntur, & gubernatorem ad clauum ſedentem vi-
dent, & ſua arte ventorum viribus obnitentem, ſi quando fluctuum vident inſa-
niam, ſaluti ſuæ timentes propemodum exanimantur metu. Quid igitur de Noe
dicemus, qui velut detruſus in carcerem huc illuc iactabatur,neque cœlum, neq;
terram videre poterat,neque aliquid quod afferret conſolationem? Quod ſi vel
ferrea,vel adamantina illis hominibus fuiſſent corpora,vix tamdiu potuiſſent du-
rare: quippe qui neque aere fruebantur neque vento,qui non minus quam aer ad
refocillanda corpora noſtra factus eſt; neque oculos paſcere poterant aut cœli
aut terræ ſpectaculo aliquo. Quomodo non excœcati ſunt oculi eorum, in illo
tam tetro carcere? quomodo conuerſationem cum feris, earumq; fœtorem ferre
poterant? quomodo ipſa bruta non perierunt,quæ neq; aerem trahere, neque loco
ſeſe commouere poterant? Conſtat enim hanc eſse & hominum & animalium na-
turam, vt quamuis aperto & libero aere fruatur,multiſque commodis abundet; ſi
perpetuo tamen ſit in vno eodemque loco, diu ſine vitio aliquo & corruptione nõ
queat permanere. Quod ſi nos poſt tot annorum millia audientes Scripturam nar-
rantem illius diluuij atrocitatem, metu & ſtupore corripimur, & quodammodo
contremiſcimus: Quid credere par eſt fuiſse paſsurum Noe,ſi oculis ſuis vidiſset
profundiſsimam illam abyſsum aquas vndequaque eructantem, & veluti reſera-

tis cœlis immenſam aquarum vim per quadraginta dies continenter in terram præcipitantium?

42 Illud quoque magna admiratione dignum eſt, quemadmodum Noe tam diu cum ſæuiſſimis feris innoxie potuerit verſari. Nimirum dominatum animalium quem perdiderat Adam propter peccatum, recuperauit Noe, iterumque animalia hominem agnouere dominum ſuum, eique ſubiecta & obedientia fuerunt. Et ſicut Daniel à Leonibus circundatus, quaſi ſtipatus eſſet ab hominibus, intrepide viuebat, virtute prophetæ naturalem ferarum frenante ſæuitiam: ita Noe non ſolum innocue, ſed etiam cum auctoritate & imperio, vt volebat, tractabat animalia. Ergò tam diuturnus ille carcer non grauis fuit Noe, ſed ita amœnus & iucundus, vt nobis prata & horti eſſe ſolent. Præceptum enim Domini, quæ per ſe odioſiſſima erant, reddebat iucunda. Talis enim iuſtorum mos eſt, vt quando aliquid propter Deum perferunt, non res ipſas quæ fiunt ſpectent, ſed cauſam ſecum expendentes, facile omnia tolerent. Geneſ. 9. Dan. 6. & 14.

NONA DISPVTATIO.

De magnitudine diluuij. Vtrum cum dixit Moſes tempore diluuij omnes montes qui ſub vniuerſo cœlo ſunt fuiſſe aquis opertos, intelligendum id ſit de cœlo ſidereo, an de aereo & de cunctis montibus, nullo prorſus excepto.

43 NON potuit expreſſius declarari magnitudo diluuij Noetici, quàm eſt à Moſe declarata illis verbis: *Et aquæ præualuerunt nimis ſuper terram: Opertiq; ſunt omnes montes excelſi ſub vniuerſo cœlo. Quindecim cubitis altior fuit aqua ſuper montes quos operuerat.* Non ſine cauſa, inquit Chryſoſtomus, hæc de magnitudine & altitudine illius diluuij narrat diuina Scriptura; ſed vt diſcamus, non ſolum homines & reptilia ſubmerſa eſſe diluuio, ſed & volucres cœli, & quæcunque in montibus degunt animalia: vt quod Deus multo ante facturum ſe interminatus fuerat, id feciſſe eum poſtea, nec quicquam prætermiſiſſe intelligeretur. Ob hanc igitur cauſam deſcribit tantam diluuij ſuper omnes montes terræ altitudinem, quò ſcilicet nullum animal euaſiſſe ſciatur, ſed omnia cum homine propter quem facta erant deleta eſſe. Geneſ. 7. ver. 19. & 20. Chryſoſt. homil. 25. Geneſ. 6.

44 Verùm illa verba Moſis quibus ait, *Omnes montes qui ſub vniuerſo cœlo ſunt, opertos eſſe diluuio:* nonnullas habent dubitationes. Et primo quidem loco in dubium vocari poteſt, cum dixit Moſes, omnes montes qui ſub cœlo ſunt, fuiſſe ſub aquis, de quo cœlo loquatur, vtrum de ſydereo, an de aereo. Caietanus arbitratur locutum eſse Moſen non de ſydereo, ſed de aereo cœlo, vel potius de ea parte aeris, quam Philoſophi mediam regionem aeris appellant, vbi generantur imbres. Loquendo enim de cœlo ſydereo, vanè atque ineptè diceretur, omnes montes qui ſub cœlo ſunt: quis enim de hoc poſſet ambigere? Neque enim mons aliquis eſſe poteſt qui non ſit ſub cœlo aſtrifero, quin etiam intra lunæ orbis ambitum contineatur. De cœlo autem aereo non ita eſt; ſunt enim aliqui montes altiores media regione aeris, quos fuiſſe diluuij aquis opertos, non eſt neceſſe fateri. Certe à multis creditur, montem paradiſi terreſtris intactum fuiſſe diluuio. Nec propterea tamen vel homines vel Caietanus putat vertices aliquorum montium nō eſſe opertos aquis diluuij.

animalia in illis montibus ſeruari potuerunt à diluuio; homines enim illius temporis nec ante crediderunt venturum eſſe diluuium: Et vbi venit, breui ceſſaturum ſperarunt. Poſtea verò perdurante diluuio, cum effugium eius, petendo montes quærere voluerunt, aquis ſupra modum auctis oppreſſi & ſuffocati ſunt; Idemque de animalibus exiſtimare conſentaneum eſt; quæ initio diluuij in latebras ſe abdiderunt; in quibus maiorem in modum augeſcentibus aquis obruta interierunt.

Verùm præſtat vt hanc ſententiam Caietani ex verbis eius hic adſcriptis clariſſime lector perſpiciat. Apparet, inquit, quod Moſes non loquitur de omnibus montibus excelſis ſimpliciter & abſolute, ſed de illis tantùm qui ſunt ſub cœlo, hoc eſt, ſub regione aeris in qua generantur pluuiæ & reliqua huiuſmodi. Conſtat enim, appellatione cœlorum in ſacra Scriptura intelligi quandoque aerem, iuxta illud, *Volucres cœli*: conſtat etiam quod Moſes non vanè, adiunxit de montibus illud *qui ſunt ſub vniuerſo cœlo*. Sciebat enim nullos eſſe montes qui non ſint ſub corporibus cœleſtibus: ſed hoc adiecit, ad differentiam montium qui ſunt non tantùm ſupra aliquam partem cœli, ſed ſupra totum cœlum, hoc eſt, ſupra totum cœlum aereum tegens nos nubibus. Quo fit vt non aduerſetur ſacræ Scripturæ exceptio cacuminum montium ſupereminentium vniuerſo cœlo, in quo generantur pluuiæ & alia huiuſmodi. Atteſtatur quoque huic ſenſui communis exceptio montis in quo eſt paradiſus terreſtris, vbi Henoch erat tempore diluuij, adhuc ibidem viuens. Nec propterea ſaluati ſunt homines aliqui in cacuminibus talium montium; quoniam vt Dominus dixit in Euangelio, homines illius temporis non credebant diluuium futurum: & ingruentibus repente tam ingentibus aquis ſubter & ſupra, ruentibuſq. ex montibus immenſis aquis in præceps, impediebatur acceſſus ad tantam illorum montium celſitudinem. Et eo magis, quod illi non credentes diluuium, expectabant multos dies ſerenitatem, infra quos dies tanta exuberantia aquarum multiplicata eſt, vt impoſſibilis fuerit acceſſus ad cacumina illorum montium: & multo minus potuerunt adire cacumina illa, animalia; quoniam commune eſt eis ſecundum præſentium diſpoſitionem moueri. Ac per hoc in principio tantæ pluuiæ, credibile eſt quæſiſſe ea latebras protegentes: poſtea verò continuatis maximis pluuiis, prohibita eſſe ab egreſſu. Sic Caietanus.

Geneſ. 5. *Matth. 24* *Luc. 17.*

Refellitur Caietanus. Sed in Caietani verbis quædam ſunt nec vera, nec ſimilia veris. Veruntamen aliorum, falſitas, ex ſequentium quæſtionum explicatione noteſcet; nunc ſatis fuerit illud vnum refellere, quod eſt quaſi fundamentum ceterorum. Ait Caietanus, illud; *Sub vniuerſo cœlo*, interpretandum eſſe de cœlo aereo, id eſt, de media regione aeris. Hoc nempe nullam habet veriſimilitudinem. Scio, non ſolum in ſacris litteris, verum etiam apud Latinos ſcriptores, & in ſermone vulgari cœlum ſæpe dici pro aere: verùm pro aere ſimpliciter & indefinite ſumpto, non autem definite ac ſignatè pro media regione aeris; præſertim cum dicitur; *Omnia quæ ſub cœlo ſunt*. Quis enim de cœlo aereo, & nõ potius de ſydereo intelligat quod Dominus dixit apud Iob: *Omnia quæ ſub cœlo ſunt, mea ſunt*; & quod dixit Lucas, in die Pentecoſte fuiſſe Hieroſolymis homines ex omni natione quæ ſub cœlo eſt; & quod dixit Paulus fuiſſe iam illo tempore prædicatum Euangelium in vniuerſa creatura quæ ſub cœlo eſt. Idem enim eſt dicere; Omnia quæ ſub cœlo ſunt, atque dicere; Omnia quæ intra cœli ambitum continentur; hoc autem quis de ambitu cœli aerei ſeu mediæ regionis aeris, & non potius de ambitu cœli ſyderei interpretetur? Nam quod dicit Caietanus de quibuſdam montibus mediam regionem aeris excedentibus, deinceps examinandum eſt. 45

Iob. 41. *Coloſſ. 41.*

VTRVM IGITVR montes aliqui ſiue loca aliqua in omni terrarum orbe fuerint quæ diluuij aquis nõ ſint operta, inquirendũ eſt. Non defuerunt qui dicerent, nonnullos montes, quorum ſcilicet altitudo excedit locum generationis imbrium 46

ſiue

Solin. c. 14 10. & 27.

ſiue mediam regionem aeris(quales eſſe Olympum, Athon, & Atlantem, à multis proditum eſt)non fuiſſe opertos diluuio. Idq; ſic illi argumentabantur: Diluuium præcipue factum eſſe propter pluuias; non igitur potuiſſe diluuium increſcere & aſcendere ſupra locum vbi generantur pluuiæ: quem locum cum illorum montium vertices tranſcendant, eos montes non fuiſſe diluuio tactos neceſſe eſt. Tradunt autem veteres, in tantum vertice ſuo extolli Olympum, vt ſumma eius cœlum accolæ vocent: in cacumine eius reliquias ſacrificiorum nec difflari ventis, nec dilui pluuiis, ſed voluente altero anno vt relictæ fuerunt, ita plane reperiri.

Olympi altitudo.

Similia traduntur de Atho monte Macedoniæ; cuius celſitudinis illud præterea eſt argumentum, quod è Macedonia, Solſtitij tempore, vmbram iaciat vſque in forum Myrini, quod eſt oppidum in Lemno, diſtans nempe ſex & octoginta millibus paſſuum. Iam verò Atlantem ferunt vltra nubila caput efferre, & vſque in viciniam Lunaris circuli attolli. Plutarchus certe in Paulo Aemilio ſcribit, Zinagoram vi ac ratione atque inſtrumentis mathematicis ſummam Olympi montis altitudinem ad perpendiculum eſſe menſum, & decem ſtadiorum reperiſſe, hoc eſt, mille ducentorum & quinquaginta paſſuum. Addit inibi Plutarchus multos exiſtimare, nec vllius montis altitudinem, nec vllius maris profunditatem decem ſtadiis maiorem eſſe. At enim Plinius affirmate ſcribit altitudinem montis Caſij qui eſt in Syria Antiochena, per directum eſſe quatuor mille paſſuum.

Atho montis ſublimitas & Atlātis.

Plutarch.

Plin. li. 5. cap. 22. Caſius mōs

47 Hanc iſtorum argumentationem & obiectionem qua volunt efficere, Noeticū diluuium non fuiſſe omnino generale, & commemorat B. Auguſtinus, & obiter diluit. Sic enim ſcribit libro decimo quinto de Ciuitate Dei, capite vigeſimo ſeptimo. Opinantur quidam tam magnum fieri non potuiſſe diluuium, vt altiſſimos montes quindecim cubitis aqua creſcendo tranſcenderet propter Olympi verticem montis, ſupra quem perhibentur nubes non poſſe conſcendere, vt non ibi ſit aer iſte craſſior, vbi venti nebulæ imbreſque gignuntur: nec attendunt omnium elementorum craſſiſſimam terram ibi eſſe potuiſſe. An fortè negent eſſe hanc terram verticem montis? Cur igitur vſque ad illa cœli ſpatia terris exaltari licuiſſe, & aquis exaltari non licuiſſe contendunt? cum iſti menſores & penſores elementorum aquas terris perhibeant ſuperiores atque leuiores? Quid itaque rationis afferunt, quare terra grauior & inferior locum cœli tranquillioris inuaſerit per volumina tot annorum; & aqua leuior ac ſuperior non permiſſa ſit hoc facere ſaltem ad tempus exiguum? Sic Auguſtinus.

Auguſtinus.

Ergo B. Auguſtini aduerſus iſtos ratio & argumentatio hanc vim habet: Si terra quæ eſt in vertice montis Olympi, potuit extolli ſupra locum vbi generantur, & vnde cadunt imbres: cur non ſimiliter ſupra eum locum euehi potuit aqua diluuij quæ ſua natura leuior eſt quàm terra, & ſupra eam collocari debet? Sed illi reſponderent, propriam eſſe cauſam quare id non potuerit euenire in aqua diluuij; quippe quod præcipue factum & auctum ſit ex imbribus: quamobrem nullo modo potuiſſe ipſum ſupra locum aeris vbi generantur imbres attolli.

Nullum eſſe montem qui mediā aeris regionem tranſcendat.

48 Prompta igitur meo iudicio atque firma refellendi iſtos ratio eſt, negare verum eſſe quod de illis montibus traditum eſt: Sed primùm ex fabuloſis Poetarum figmentis id profectum eſſe; tum, vt alia multa, temere vulgo creditum, cui ea quæ mirabiliora videntur, faciliora creditu ſunt. Ludouicus Viues ciuis meus explanans eum locum B. Auguſtini quem proxime poſui, fabuloſum eſſe quod de celſitudine montis Olympi traditum eſt, firmat teſtimonio Philadelphij, qui ſe eum montem aſcendiſſe dixit, vt rem tantam exploraret; & falſum eſſe comperiſſe. Deinde quæ de iſtiuſmodi montibus ſcribunt veteres, minime cohærent inter ſe, ſed ſunt plane contraria. Aiunt enim vertices illorum montium celſiores eſſe media regione aeris; ergo ſupremam illi regionem aeris attingunt: at eam regionem quinquaginta milliaribus à terris diſtare, mathematicorum demonſtrationibus

Ludouic. Viues apud S. Auguſtinum.

Solin. ſupradictis locis.

Q 2 conſtat

conſtant. nullius porro montis altitudo per directum, quatuor milliaria excedit.

Dicunt præterea, ſuprema montis Athos incolere homines ſaluberrimam & 49
longiſſimam vitam degentes. In ſummo, inquit Solinus (montis Atho) oppidum Acroton fuit, in quo dimidio longior quàm in aliis terris incolentium ætas prorogabatur. Et hoc verum eſſe, alio argumento patet. Narrat Aelianus, Platonem medicis conſulentibus, vt relicto inſalubri Academiæ loco, valetudinis cauſa in Lycæum tranſmigraret, recuſaſſe, dicentem: Ego ne ad ſuperiora quidem Atho loca quæ ſaluberrima ſunt, tranſmigrarem, vt diutius viuerem. Erat igitur in faſtigio montis Atho aer ſaluberrimus. At verò ſi mons ille attigiſſet mediam regionem aeris, vel etiam ſupremam, fuiſſet non ſolum inſalubris, ſed etiam inhabitabilis homini; ſiquidem media regio valde frigida, humida & nebuloſa eſt; ſuprema verò propter viciniam elementi ignis, & propter cœli vertiginem, eſt admodum calens & ſicca atque volubilis: quamobrem ne breui quidem tempore illic viuere homines, nedum ſalubriter & diu viuere potuiſſent. Illud quoque affirmant, apicem Atlantis ſemper niue opertum eſſe; eſt igitur vertex Atlantis infra locum vbi generantur & vnde cadunt niues: hanc autem eſſe mediam regionem aeris, qui locus etiam natalis eſt imbrium, ex primo libro Meteorologicorum manifeſtum eſt.

Solin. c. 15

Aelianus lib. de Varia hiſtoria.

Egregium contemnendæ vitę Platonis exemplum.

Ariſtoteles.

Quid plura? Cum diuina ſcriptura, adhibito duplici ſigno vniuerſalitatis, di- 50
cat omnes montes qui ſunt ſub vniuerſo cœlo, opertos eſſe aquis diluuij, quis auſit excipere aliquos montes? Generales enim diuinæ Scripturæ ſententias non licet reſtringere, nec diminuere earum veritatem adhibitis exceptionibus, niſi illæ ipſæ exceptiones ex aliis eiuſdem Scripturæ locis colligi poſſint; aut niſi eas adhibere, neceſſaria & euidens ratio cogat. Alioquin omnium generalium ſententiarum diuinæ Scripturæ veritas, dubia & incerta redderetur, cum pro cuiuſlibet arbitrio, variis illæ exceptionibus eſſent obnoxiæ. Ecce tibi, ſi ex illa generali ſententia de montibus diluuio opertis, excipere velis aliquos montes, ſimiliter alius exciperet inſulas dicens: cum Scriptura inquit vniuerſam terram eſſe inundatam, id tantùm de continente terra eſſe intelligendum: & alius diceret, nec de vniuerſa terra continente accipiendum eſſe; ſed de ea tantum quæ ante diluuium habitabatur ab hominibus: & ſic efficeretur, diluuium illud Noeticum non fuiſſe generale totius orbis terræ.

DECIMA DISPVTATIO.

An diluuium peruenerit ad mediam regionem aeris.

VERVM hoc loco exiſtit quæſtio: Si diluuiũ tranſcendit quindecim cubitis altiſſimos terræ montes, ergo vſq; ad mediam regionem ae-
ris elatum eſt. Videmus enim non rarò, circum vertices ſublimium 51
montium cogi nubes, & imbres generari; quaſi eo loco ſit media regio aeris, quæ eſt naturalis locus generationis imbrium, quod ſi diluuium mediam regionem aeris impleuit, non potuit illas aquas habere ex imbribus, quippe cum locum generationis imbrium ſuperaret. Vnde igitur aquas habuit, quibus in tantum excreuit?

Reſponderi poteſt dupliciter. Primùm negando, diluuium perueniſſe ad mediã regionem aeris, quæ longius diſtat à terra, quàm aſcendit diluuiũ. Generatio autẽ pluuiæ circa vertices montium fit per accidens, quando ſcilicet nubes multis & craſſis vaporibus confertæ, reperto ibi multo frigore, denſantur ac reſoluuntur in pluuiam; aut à ventis illuc compulſæ & compreſſæ, ſimiliter vertuntur in aquam.

Deinde

Deinde reſponderi poteſt, diluuium attigiſſe mediam quidem regionem aeris; ſed quantum tamen pertinet ad eius tantum regionis infimam & terris proximam partem. Altera verò eius regionis pats ſuperior, ſupra diluuium fuit, ſiquidem ea tam ample patet, vt finis eius longiſſime diſtet à terris; tertiam enim regionem aeris Mathematici quinquaginta milliaribus faciunt à terris diſtare. Ergo ex aquis generatis in ſuperiori mediæ regionis parte, potuit accedere diluuio, vſque ad infimam mediæ regionis aeris partem, incrementum.

VERVM EX occaſione huius loci quem tractamus, explanandus obiter eſt
locus ille qui eſt apud B. Petrum de cœlis qui diluuio perierunt; habet enim non
52 paruam cum hoc loco Moſis cognationem. Beatus Petrus capite vltimo poſterio-
ris Epiſtolæ ſignificat cœlos periiſſe diluuio: & rurſum eos poſt diluuium refectos,
incendio reſeruari in diem iudicij. Sed quæritur de quibus cœlis loquatur? Omnino, de cœlis ſidereis non eſt locutus B. Petrus: tum quod diluuium nonniſi ad quindecim cubitos ſuper terræ montes in ſublime elatum eſt, vnde vſque ad aſtra, immenſa propemodum diſtantia eſt: tum etiam, quia licet diluuium vſque ad cœlum perueniſſet; cum tamen incorruptibile ſit cœlum, nihil ex eo detrimenti potuiſſet capere. Relinquitur itaque, B. Petrum locutũ eſſe de cœlis aereis: nec de toto aere, quippe cum ſupra eum locum quo diluuium aſcendit, ampliſſima ſit regio aeris, diluuij aquis prorſus intacta. Ergo ſententia B. Petri de infima & terris proxima aeris parte interpretanda eſt. Nam cum diluuium vſque eo ſuper omnem terram ſublatum ſit, vt quindecim cubitis editiſſimos montes exuperaret, neceſſe fuit, aerem qui totum illud ſpatium circum terram à diluuio oppletum prorſus obſidebat, aut corruptum eſſe, & mutatum in aquam ad incrementum diluuij profeciſſe: aut cedentem aquis, ſurſum ſeſe recepiſſe, cœlis ei locum concedentibus. Sed extremum hoc abſurdum & incredibile eſt. Situs enim, diſpoſitio, & motus orbium cœleſtium naturaliter plane immutabilis eſt: nec ratio vlla erat cur tempore diluuij mutaretur. Quocirca illud verius dictu eſt, totum illum aerem in aquam eſſe conuerſum. Nec non & illud ſimillimum vero eſt, quantum aeris ſpatium obtinuit diluuium, tantum quoque in conſummatione ſæculi occupaturum incendium.

Locus B. Petri. 2. Epiſt. cap. vltimo.

Qui cœli perierint in diluuio ſecundũ B. Petrum.

53 Sed lubet hanc ſententiam noſtram firmare atque adornare auctoritate & verbis B. Auguſtini. Sic autem ille ſcribit libro tertio de Geneſi ad litteram, capite ſecundo: Cœlos aereos quondam periiſſe diluuio, in quadam earum quæ canonicæ appellantur, Epiſtola legimus. Neque enim humida illa natura, quæ ita excreuerat, vt cubitis quindecim altiſſimorum montium tranſcenderet vertices, potuit ad ſidera peruenire: Sed quia huius aeris humidioris in quo aues volitant, tota, vel prope tota ſpatia compleuerat, periiſſe qui fuerant cœlos, in illa Epiſtola ſcribitur: quod neſcio quemadmodum poſſit intelligi, niſi in aquarum naturam pinguioris huius aeris qualitate conuerſa. Alioqui non periiſſent tunc iſti cœli, ſed ſublimius erecti eſſent, cum locum eorum aqua occupaſſet. Itaque facilius eos ſecundum illius Epiſtolæ auctoritatem credimus periiſſe, & alios, ſicut ibi ſcribitur, repoſitos, extenuatis videlicet exhalationibus: quàm ſic erectos, vt eis cœli ſuperioris natura loco ſuo cederet. Eſt enim huic aeri ita ſimilis aqua vt eius exhalationibus pingueſcere probetur, vt & ſpiritum procellæ faciat, id eſt, ventum & nubila contrahat, & poſſit volatus auium ſuſtinere.

Auguſtinus.

2. Pet. vltimo.

Quapropter etiamſi verùm dixit quidam ſæcularium poetarum:

—nubes excedit Olympus,

&, *Pacem ſumma tenent:*

Lucan. li. 2.

54 quia perhibetur in Olympi vertice aer eſſe tam tenuis, vt neque nubibus obumbretur, neq; turbetur ventis, neq; volatus auium poſſit ſuſtinere, neque eos qui forte aſcenderint homines, craſſioris auræ ſpiritu alere, ſicut in iſto aere conſueuerunt: & tamen & ipſe aer eſt, vnde aquis vicina qualitate diffunditur, & propterea

ipſe quoque in humidam naturam conuerſus diluuij tempore creditur. Neque enim arbitrandum eſt aliquid de ſpatiis ſiderei cœli vſurpaſſe, cum omnes etiam altiſſimos montes aqua traſcenderit. Sic Auguſtinus. Vtrum autem Paradiſum terreſtrem inundauerit vaſtauerit ac deſtruxerit diluuium, in priori tomo Commẽtariorum noſtrorum in Geneſim duobus locis diſputatum à nobis eſt, tum lib. 3. quæſtione quinta, tum maxime libro ſeptimo quæſtione vltima: vbi & hunc locum Geneſeos de quo nunc diſputamus, enucleate ac diligenter tractauimus.

VNDECIMA DISPVTATIO,
Quanto tempore durauerit diluuium terram obtinens.

MOSES extremis verbis ſeptimi capitis ita ſcribit: *Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus*. Incertum eſt, tempus hoc centum quinquaginta dierum vnde numerari debeat, & vnde initium capiat: vtrum ab initio diluuij, id eſt, à die decimaſeptima menſis ſecundi, quo die diluuium fieri cœptum eſt; an verò à fine quadragenariæ pluuiæ, poſtquam ſcilicet aqua tam alte operuit terram, vt etiam altiſſimos montes quindecim cubitis ſuperaret: ita vt tempus quo diluuium manſit in eo ſtatu tam alte obtegens vniuerſam terram, fuerit centum quinquaginta dierum. S. Auguſtinus attigit hanc quæſtionem; ſed eius ſolutionem in medio reliquit, quaſi arbitrio lectoris eam permittens. Sic enim ait in libro Quæſtionum ſuper Geneſim: Quod ſcriptum eſt: *Exaltata eſt aqua ſuper terram centum quinquaginta dies:* quæritur vtrum vſque ad hunc diem creuerit, an per tot dies in altitudine qua creuerat, manſerit: quoniam alij interpretes planius videntur hoc dicere; nam Aquila dixit, *Obtinuit*: Symmachus, *præualuerunt aquæ*. Sic Auguſtinus. 55

Auguſt. lib. quæſtionũ in Geneſim quæſt. 12.

Hiſtoria Scholaſtica & Lyranus computant hos centum quinquaginta dies ab initio diluuij. Idemque videtur innuere S. Ambroſius libro de Noe & Arca, capite decimo ſeptimo. Idque eo fit credibile, quod paulo infra Moſes dicit, aquas diluuij poſt centum quinquaginta dies cœpiſſe diminui & decreſcere. Videtur autem tempus diminutionis aquarum ex eo tempore ſpectari debere, quo tempore aquæ cœperunt creſcere & inundare terram: non autem ex eo tempore, quo diluuium finito iam incremento ſuo manſit in eodem ſtatu. Huius etiam ſententiæ fuit Hugo in Annotationibus in Geneſim. 56

Hiſt. Scholaſtica in Geneſ. ca. 34. Lyranus. Ambroſ. Geneſ. 8. verſ. 3. Hugo S. Victoris.

Ex aduerſo autem, initium horum centum quinquaginta dierum ducunt multi auctores à fine quadragenariæ pluuiæ; & putant à Moſe denotari totum illud tempus quo diluuium mãſit in ſua maxima altitudine ſuper terras, quindecim cubitis ſublimius celſiſſimis terræ montibus. Et hæc quidem ſententia eſt Ioſephi 1. lib. Antiquitatum, & Chryſoſtomi, qui explanans hæc ipſa verba Moſis de centum quinquaginta diebus, quibus durauit diluuium: Tot, inquit, diebus manſit ſublimis illa aquarum altitudo. Eiuſdem ſententiæ probatores & ſectatores ſunt Toſtatus & Caietanus, & ex Hebræis Rabbi Salomon hoc loco. Cui opinioni valde ſuffragatur verbum illud: *Obtinuerunt aquæ ſuper terram*. vel vt eſt Hebraice ad verbum: Roborauerunt ſe ſuper terram: aut, vt habet Græca tranſlatio: exaltata eſt aqua ſuper terram: Neque enim primo aut ſecundo die, quo cœpit fieri diluuium, verum fuiſſet dicere, iam tunc aquam obtinuiſſe terram, vel exaltatam eſſe ſuper terram. 57

Chryſoſt. homil. 25. in Geneſ. Toſtatus. Caietanus Rabi Salomon.

Itaq; ſecundum hanc opinionem exiſtimare oportet incrementum diluuij fuiſſe per quadraginta dies, quibus durauit pluuia & eruptio fontium abyſſi: qua finita,

ta,

ta, diluuium ad ſummum incrementum perductum eſt, vt quindecim cubitis exce deret altiſſimos terræ montes. In hac autem tanta altitudine permanſit centum quinquaginta dies; qui complectuntur tempus medium inter finem incrementi, & initium decrementi aquarum.

58 EGO VTRAMQVE opinionem probabilem cenſeo. Diiudicatio autem quæſtionis propoſitæ in eo potiſſimum eſt, & ex eo maxime pendet, vt ſtatuatur quid ſignificent illa verba Moſis: *Obtinuerunt aquæ terram.* ſi enim illud, *terram*, intelligatur vniuersè, id eſt, tam campeſtrem, quàm montanam, proculdubio verior erit ſecunda opinio; & neceſſe erit diſtinguere hos centum quinquaginta dies ab illis quadraginta diebus pluuiæ, per quos dies aquæ cœperunt paulatim creſcere, primum inundando terram campeſtrem, deinde montanam. Sin autem illud: *Obtinuerunt terram*, intelligatur confuſe ac indeterminate, de quacumque terra quomodocumque ab aquis inundata, probabilior erit prior ſententia: nam ex quo cœpit pluere, & abyſſus euomere aquas ſuas ſuper terram, verè dici potuit aquam obtinuiſſe aliquo modo terram. Mihi quidem ſecunda illa ſententia quia facilior eſt intellectu, & verbis Moſis congruentior videtur, veriſimilior quoque eſſet, niſi ei valde officeret, quod menſes, partim ſeptimo capite, partim octauo memoratos à Moſe, ſecundum hanc opinionem, varie & ambigue accipi & computari neceſſe eſt, aliquos ab initio anni, alios à principio diluuij; cum eos tamen Moſes ſine vlla diſtinctione ponens, eodem omnes modo accipi debere non obſcurè ſignificauerit. Verùm hac de re infra diſputabitur libro 13. Diſputatione tertia. Iudiciũ Auctoris.

59 Sed me diuturnitatem illius diluuij cogitantẽ magna ſubit admiratio, cur Deus per centum quinquaginta dies diluuium in tanta ſuper omnes terras altitudine immutabiliter manere voluerit; cum ad delendum vniuerſum genus hominum & animalium, quod diluuio perdere Deus decreuerat, breuius vno die diluuium ſatis eſſe potuiſſet. Verùm credo equidem ita factum eſſe, quò & immanitas ſcelerum humani generis, & magnitudo diuinæ offenſæ iræque ac vindictæ vel ex hoc ipſo manifeſtior & illuſtrior exiſteret: nec non & quò magis Deus ipſius Noe patientiam atque conſtantiam, fideique ac fiduciæ virtutem tentaret probaretque, atque omni poſteritati commendaret. Cur tãdiu manere diluuium ſuper terram voluerit Deus.

DVODECIMA DISPVTATIO.

Vtrum Noeticum diluuium ex ſolis cauſis naturalibus profectum ſit; an verò ad id efficiendum, etiam ſupernaturali potentia Dei opus fuerit.

60 STOICI, generale totius orbis terræ, tam incendium quàm diluuium, ex ſolis cauſis naturalibus fieri, & iam ſepe adhuc eſſe factum, & in poſterum ſæpe factum iri arbitrantur. Quinq; autem cauſas effectrices diluuij à Seneca expoſitas ſupra commemorauimus, cum tertiam diſputationem tractaremus. Laudat preterea Beroſum Seneca huius ipſius ſententiæ auctorem, à quo proditum ſit, ex certa quadam ſtellarum inter ſe comparatione atque compoſitione, generale mundi tam diluuium quàm incendium proficiſci. Beroſus certe Annianus id non obſcurè indicat affirmans, Noe ex inſpectione & obſeruatione aſtrorum præſenſiſſe venturum diluuium; & quò id effugeret, nauem ſibi ad ſimilitudinem Arcæ fabricaſſe; octauo & ſeptuageſimo anno ante diluuium, fabricam eius Arcæ aggreſſum. Stoici. *Seneca li. 3. Naturalium quæſtionũ ca. 27. & ſequentib.* *Beroſus,* *Beroſus.* *Annian.*

61 Nec diſplicuit hæc opinio etiam ſcriptoribus Chriſtianis. Henricus quidam Mechlinienſis Magni Alberti diſcipulus, in commentarijs quos edidit in magnas *Henricus Mechliniẽſ.*

Albu-

Albumazaris coniunctiones, non dubitauit dicere, ſibi ex aſtronomicis ſupputationibus compertum eſſe, ante Noeticum diluuium fuiſse coniunctionem quandam aſtrorum, quæ vim habuit generalem aquarum eluuionem efficiendi: Fuit autem hæc coniunctio Iouis & Saturni in fine Cancri, è regione Argolicæ nauis, per quam etiam Noe Arca figurabatur atque ſignificabatur.

Petrus ab Aliaco. Petrus Aliacus conſtans huius ſententiæ propugnator & defenſor fuit ſi quidē; 62
is in Quæſtionib. ſuis in Geneſ. diſputans ſuper illa ſententia Moſis: *Cataractæ Cœli apertæ ſunt*, aſſeueranter dixit: Licet Noe venturum diluuium diuina reuelatione *Gen. 7.* cognouerit, idem tamen potuiſſe ei ex regulis aſtronomicis innoteſcere. Præceſſerunt enim diluuium certæ quædam cœli conſtellationes, quæ non modo generalem illum cataclyſmum præſignarunt, ſed etiam effecerunt: non quidem vt primæ cauſæ, ſed vt ſecundæ, id eſt, tanquam miniſtræ & famulæ Dei, ad eius obſequium, ſuas omnes quas ab eo acceperant vires & facultates imbriferas atque diluuiferas ad inundandum & obruendum orbem terræ, conferentes. Et has quidem Conſtellationes putat ille appellari à Moſe Cataractas cœli: & per earum apertionem ſignificari tempus illud quo Deus omnes inundatrices vires atque influentias eiuſmodi conſtellationibus virtute contentas & concluſas, velut reſeratis clauſtris, ad totius terræ alluuionem emiſit. Idem porrò Aliacus in volumine De ſectis & legibus, & in libro de Concordia Theologiæ & Aſtrologiæ hoc ipſum confirmat exemplo Iridis: quam ſicut Deus ad hominum ſecuritatem, ſignum eſſe *Gen. 9.* voluit generalis diluuij nunquam deinde futuri; ita credere par eſt Deum per prognoſtica aſtrorum ſigna præmōſtraſſe diluuium futurum, vt multo ante homines ad ſcelerum ſuorum agnitionem & deteſtationem, agendamq; vt oportebat, pœnitentiam commouerentur.

Gulielmus Pariſienſis. Nec deſunt qui eam ſententiam aſſignent etiam Gulielmo Pariſienſi Epiſcopo, ſanè magni ingenij, nec vulgaris doctrinæ viro: propterea quod is in Prima 63
Parte Operis de Vniuerſo, vbi diſputat de Firmamento, & de aquis quæ ſunt ſuper firmamentum, tractans illam ſententiam Moſis de apertis cœli cataractis, ait Moſen vocaſſe cataractas cœli, eas cœli partes quæ ſunt generatrices pluuiarum, & inundationum aquarum: qualia ſunt ſigna aquatica, vt Cancer, Piſces, Pleiades, Hyades & Orion: inter Planetas autem, Mars Venus & Luna. Cataractas igitur cœli apertas eſſe intelligimus, quia cœleſtes illæ virtutes ad operationem pluuiarum & inundationum iuſſu Dei relaxatæ & quaſi reſeratæ ſunt.

Diluuium Noe non eſſe factum ex ſolis cauſis naturalibus. VERVM enim verò, falſam eſſe eam opinionem, & ſacra ſcriptura non obſcu 64
re indicat, & philoſophica doctrina ratioq; apertè demōſtrat. Etenim Moſaica narratio diluuij, quæ tribus huius libri capitibus ſexto ſeptimo & octauo continetur, perſpicue oſtendit, præter ordinem curſumq; naturæ, præterq; ſeriem atque contextum naturalium cauſarum ſingulari quadam voluntate & mandato Dei in hominum eius temporis vindictam diluuium eſſe factum. Non quod nullæ res naturales ad effectionem diluuij conuenerint, ſed quod earum rerum conuentus generando diluuio per ſe ſufficiens non fuerit; & quia modus, quo res illæ ad creandum diluuium adhibitæ ſunt à Deo, non fuit naturalis & vſitatus. Quapropter ſolum Deum ſacra ſcriptura auctorem & effectorem diluuij nominat.

Hoc nempe declarant illa verba Dei: *Ecce ego adducam aquas diluuij ſuper terram, vt* *Gen. 6.* *interficiam omnem carnem, in qua ſpiritus vitæ eſt ſubter cœlum, & vniuerſa quæ in terra ſunt conſumentur.* & rurſus: *Adhuc & poſt dies ſeptem, ego pluam ſuper terram quadraginta diebus & qua-* *Gen. 7.* *draginta noctibus; & delebo omnem ſubſtantiam quam feci, de ſuperficie terræ.* Hoc item declarauit Moſes, cum exponens modum quo factum eſt diluuium, dixit, ruptos eſſe *Ibidem* fontes abyſſi magnæ, & apertas eſſe cataractas cœli; illa enim ruptio fontium & apertio cataractarum denotat violentum quiddam atq; inſolitum præterq; ordinem ac vim naturæ, & quod ex principio aliquo externo ac potentiori quam natura ſit, profectum fuerit.

Iam

65 Iam verò ſi ceſſatio & finis diluuij non fuit naturalis, ergo ſimiliter principium & generationem diluuj non fuiſſe naturalem, exiſtimare conuenit. Sed non fuiſſe naturalem ceſſationem & finem diluuii, nemini dubitare licet, qui verba Moſis paulo attentius legerit: ſic enim ſcribit: *Adduxit ſpiritum Dominus ſuper terram & imminutæ ſunt aquæ. Et clauſi ſunt fontes abyſſi & cataractæ cœli, & prohibitæ ſunt pluuiæ de cœlo.* Quis non videt, quod dicitur de occluſione abyſſi, & cataractarum cœli, & de prohibitione pluuiæ, id euidenter arguere, ceſſationem diluuij non ex cauſis naturalibus, ſed ex voluntate Dei per miniſterium Angelorum ſupra vires ac præter ordinem naturalem cauſarum operantis eſſe profectam? Neque hoc non demonſtrat ſpiritus ille ſiue ventus miſſus à Deo ad tollendum diluuium. Neque enim ventus ille ſicciſſimus atque calidiſſimus, in tanta ſuper terram omnem aquarum altitudine generari ex cauſis naturalibus potuiſſet: ne ſi generatus eſſet, vim tamen naturalem ad tantam aquarum molem tam breui tempore ſiccandam & conſummandam habuiſſet. Ergo qui conuenienter doctrinæ ſacrarum litterarum ſentire ac loqui vult, is negare omnino debet, Noeticum diluuium ex ſolis cauſis naturalibus, & ſecundum vſitatum naturæ ordinem atque curſum eſſe factum. Mirus quoque hac de re Patrum omnium ac Theologorum eſt conſenſus, concorſque ſententia.

Gen. 8.

66 Nec tantum illi ſententiæ diuina ſcriptura contradicit, ſed repugnat etiam Philoſophia. Duo enim principes Philoſophorum, Plato & Ariſtoteles ei planè aduerſantur. Cum enim Plato fecerit in Timeo incorruptibilem mundum, & mundi ordinem prorſus inuariabilem, non quidem natura ſua, ſed voluntate Dei quæ omni tamen neceſſitate naturæ fortior & immutabilior eſt, huic ſententiæ eius neceſſario conſequens eſt; generale vel incendium vel diluuiũ quod vniuerſo terrarum orbi afferat interitum, eſſe non poſſe. Idem quoque, atque ob eandem cauſam ſenſiſſe Ariſtotelem, manifeſtum eſt. Quin etiam perſpicuis ille verbis extremo libro primo Meteorologicorum affirmat, particularia diluuia quæ huic vel illi regioni contingant (quale fuit Deucalionis in Theſſalia, & Ogygis in Attica) poſſe effici: at verò generale diluuium omnem terrarum orbem vſquequaque inundans & obruens, nullo modo poſſe.

Nec ſecundum Platonem nec Ariſtotelé diluuiũ generale poſſe fieri.

Plato.

Ariſtot.

67 VERUM AGE, quo magis hoc lectori probetur ac perſuadeatur, nonnullis argumentis confirmemus. Ac primo quidem licet ad hunc modum argumentari: Moſes narrat, Deum flagitiis hominum illius temporis vehementer offenſũ, miſiſſe diluuium ad eorum hominum vindictam: at ſi diluuium ex ſolis cauſis naturalibus & ſecundum naturæ ordinem factum eſſet, neceſſario eueniſſet, ſiue homines illius temporis boni, ſiue mali fuiſſent: quod enim naturaliter fit, id neceſſario fit, & ſine diſcretione bonorum atque malorum euenit. Sterilitas enim terræ, aut peſtilentia, quæ ex cauſis omnino naturalibus accidunt, bonis æque contingunt atque malis. Verum reſponderi poſſet, Deum ex omni æternitate nouiſſe, eo tempore quo fuit diluuium, nequiſſimos fore homines & extremis dignos ſuppliciis, ſimulque decreuiſſe punire eos homines per diluuium: quamobrem in condendo mundo ita diſpoſuiſſe ſiderum motus, & ſic ordinaſſe conſtellationes cœli, vt eo tempore quo illi homines futuri erant, vigeret ac regnaret in cœlo effectrix diluuij conſtellatio. Nihil igitur prohibet diluuium factum eſſe voluntate Dei, & nihilominus tamen per ſolas cauſas naturales eſſe factum. Sed enim non ſolet diuina ſcriptura, quæ per ſolas cauſas naturales fiunt, vti eſt naturalis ſterilitas vel abundantia, copia, vel penuria imbrium, morbus vel ſanitas & alia huiuſmodi, miraculi loco habere, & velut teſtimonia diuinæ iuſtitiæ ac vindictæ commemorare, & tanquam ea quæ ſupra vim & præter modum atque ordinem naturæ facta fuerit, ſolum earum rerum auctorem & effectorem Deum agnoſcere ac nominare: quemadmodum vbicumque de diluuio loquitur, facere ſolet.

Quatuor rationibus probatur Diluuium Noeticum non eſſe factum ex ſolis cauſis naturalibus.

Prima ratio.

68 Deinde, ſi aliqua cœli conſtellatio fecit Noeticum diluuium; cum veriſimi-

Secunda ratio.

le ſit

le ſit eam ipſam conſtellationem iterum futuram aut etiam fortaſſe iam fuiſſe intra hoc tempus quatuor millium annorum, quod poſt diluuium Noeticum ad hodiernam vſque diem effluxit: hinc ſequeretur generale diluuium totius orbis aut iam bis vel etiam ſæpius eſſe factum, aut certe aliquando futurum: quod tamen eſt contra promiſſionem Dei, qui promiſit Noe numquam deinceps venturum generale diluuium.

Geneſ. 9.

Verum huic rationi dupliciter occurri poſſet: primum negando eandem omnino cœli conſtellationem quæ ſemel fuit iterum futuram. Cenſent enim Aſtronomorum doctiſſimi, motus cœlorum & ſiderum eſſe prorſus incommenſurabiles; ita vt omnia ſidera ad eandem inter ſe comparationem & compoſitionem quam ſemel habuerunt, nullo tempore iterum reuerti poſſint. Sed eſto, poſſit iterum eadem conſtellatio redire: Reſpondebitur tamen, conſtellationem illam effectricem Noetici diluuij non fuiſſe redituram ante finem mundi. Quoniam igitur Deus ſciebat ante interiturum eſſe mundum, aut certe in alium ſtatum commutatum iri, quàm iterum rediret illa conſtellatio diluuifera: propterea aſſeueranter & vere dixit nunquam in omne poſterum tempus futurum eſſe diluuium. 69

Tertia ratio. Illud quoque facit ad huius rei confirmationem, mundum optime ſecundum omnes partes ſuas à Deo fuiſſe conſtitutum, & vt maxime opus erat ad mundi firmitatem ac ſtabilitatem & ad ornatum eius atq; decorem; ita fuiſſe compoſitum & ordinatum. Nam licet multæ eius partes priuatim inter ſe diſcordent ac pugnent; ad publicum tamen & commune bonum mundi tuendum & conſeruandum, præſertim autem ad eius incolumitatem diuturnitatemque continendam, admirabili conſenſu omnes inter ſe conſpirant atque concordant. At enim, ſi aliqua pars cœli ſiue conſtellatio vim haberet gignendi diluuium vniuerſam terram perdens, omneque genus animalium è medio tollens, conuinceretur profecto, Mundum non fuiſſe bene conſtitutum & ordinatum, cum vna pars mundi vim haberet pulchritudinem, plenitudinem, & perfectionem ipſius mundi diſſipandi, ac penitus delendi. 70

Verùm hæc ratio ſecundum doctrinam Platonis & Ariſtotelis qui hunc mundi ſtatum, qui in perpetuo cœlorum motum & rerum ſublunarium ortu & interitu verſatur, ſempiternum faciunt, validiſſima eſt: non ſimiliter tamen ſecundum fidem noſtram & doctrinam ſacrarum literarum, è quibus didicimus mundum hūc aliquando interiturum, aut certe commutatum iri in alium ſtatum, in quo cœlum à motu vacabit, nec aget in hunc mundum inferiorem per motum & lumen. Quemadmodum igitur humanum corpus optime conſtitutum eſſe dicitur à natura, quod omnes partes eius licet inter ſe admodum diuerſæ, quædam verò etiam contrariæ, omnes tamen ad eius ſalutem temperatæ & accommodatæ ſint: hinc tamen non licet concludere, corpus humanum fore immortale; namque illa temperies partium non in perpetuum firma eſt, ſed ad certum quoddam tempus; poſt quod tempus ſoluitur illa temperies, & vna pars præualens aliaſque corrumpens, interitum affert homini. Similiter Deus quia mundum fecerat aliquando interiturum, ita partes eius diſpoſuit, vt vim haberent conſeruandi mundi integritatē vſque ad aliquod tempus, quo exacto, aliæ partes corrumperent alias: vti eueniet in conſummatione ſæculi. In diluuio autem Noetico etſi deſtructus eſt orbis terræ, Deus tamen in Arca ſeruauit ſeminarium hominum & animalium, & poſt vnum annum, diluuium ſuſtulit, terramque in priorem ſtatum reſtituit. 71

Quarta ratio. Argumentatio phyſiologica q ex aſtris generale diluuium non poſſit effici. Ceterum illa mihi firmior ceteris videtur ratio, & ad hoc perſuadendum valentior. Aiunt iſti, habere vim aſtra efficiendi generale diluuium. Sed quærendum ex iſtis eſſet, quemadmodum ipſi putent ex aſtris generale diluuium effici, vtrum priuatiue, an poſitiue, ſic enim in ſcholis loquimur. Dicent fortaſſe fieri priuatiue, hoc eſt, fieri ob luminis & caloris eorum aſtrorum quibus tribuitur efficientia diluuij priuationem; ſcilicet propter longinquum eorum ſiderum digreſſum: quemadmodum propter Solis à nobis diſceſſum exiſtit hyems, & imbrium crebri-

crebritas atque abundantia. Verum ſi ea ratione fieret diluuium, fieret quidem in iis locis terræ, à quibus aſtra illa procul diſceſſiſſent: ea verò terræ loca, ad quæ ſidera illa proximè acceſſiſſent, quæque directò illis aſtris ſubiecta eſſent, non modo diluuium non ſentirent, verum etiam calore & ſiccitate maiorem in modum afficerentur. Namque vt ſolis digreſſus à nobis, in regione noſtra hyemem efficit, & crebros imbres excitat, ita eiuſdem ſolis ad alias gentes appulſus & acceſſus, calidam & ſiccam in illis regionibus facit æſtatem. Non igitur fieri poteſt vt hac ratione generale diluuium ex aſtris exiſtat. Nimirum, cum multæ ſint regiones inter duos tropicos, præſertim autem ſub æquinoctiali, quæ perpetuo ſolis ardore vehementer areſcant & ardeſcant, has neceſſe eſt & ſteriles eſſe vaporum, & inopes imbrium, & magnarum inundationum expertes.

72 Sin autem dicant iſti, diluuium fieri ex aſtris non priuatiuè, ſed poſitiuè, hoc eſt, aſtra mittere in terras ſingularem quandam virtutem cœleſtem (hanc virtutẽ vulgato iam pridem vocabulo appellamus influentiam) quæ virtus & influentia, ſiue vna ſiue multiplex fuerit, naturaliter potens & efficax ſit creandi generale diluuium; hoc etiam ſimili ratione falſum eſſe cõuinci poteſt. Aſtra enim ſingulares iſtas virtutes & influentias non indifferenter in omnia terræ loca mittunt, ſed in eas tantum partes terræ quas reſpiciunt & quas ſibi habent ſubiectas: quæ autem extra has ſunt, maximè verò quæ illis directò ſunt oppoſitæ, cœleſtes illas influentias & effectus nequaquam accipiunt. Scilicet hanc cauſam reddunt Aſtronomi, cur aſtrorum ſingulares quidam & notabiles effectus, in omnibus terræ partibus aut nullo modo, aut non æque recipiantur. Aiunt enim, quæ loca terræ, ſunt extra reſpectum illorum ſiderum, ad ea loca defluxus eorum ſiderum minime pertinere. Cum igitur nulla ſit conſtellatio, quæ omnem terram vſquequaque reſpicere queat, nullius conſtellationis effectus ad vniuerſam terram pertinere poterit: quapropter generale diluuium vniuerſam terram inundans, ex aſtris aliiſve cauſis naturalibus accidere nunquam poterit.

73 Dicet fortaſſe quiſpiam, poſſe aſtra ex ea parte terræ quam reſpiciunt, & in quam agunt, tantam extrahere vaporum copiam, vt ea ſufficiens ſit generando diluuio, quod primo quidem eam partem operiat, deinde ad alias omnes terræ partes operiendas redundet. Sed hoc nullo modo probabile eſt. Ex nulla enim parte terræ tanta vaporum abundantia elici poteſt, vnde generari queat diluuiũ, non modo inundans omnem terram, verum etiam in tantam excreſcens altitudinem, vt altiſſimos omnium montium quindecim cubitis excedat; quale fuit Noeticum diluuium. Ad tantam enim aquarum molem generandam, non tantum, vnius aut aliquot partium, verum omnium etiam partium terræ vapores ſatis non fuiſſent: ſed prætereà (ſicut accidit in diluuio Noetico) neceſſe eſſet magnam partem aeris in aquam conuerti. Maneat igitur, ex ſolis cauſis naturalibus, ſiue cœleſtibus, ſiue ſublunaribus ſiue vtriſque ſimul, Noeticum diluuium nec eſſe factum, nec fieri potuiſſe.

Obiectio.

Obiectionis Solutio.

DECIMATERTIA DISPUTATIO.

Utrum apud Ethnicos aliqua fuerit huius Noetici diluuij notitia & commemoratio.

74

BEATVS Auguſtinus libro 18, de Ciuitate Dei, capite 8, ſignificat hoc diluuium Noeticum Gentium hiſtoriam tam Græcam quã Latinam ignoraſſe; & Varronem excitat teſtem, à quo proditum ſit, in monumentis litterarum ac veteris memoriæ, nihil Ogygis diluuio, quod multis ſæculis poſt Noeticum accidit, reperiri vetuſtius. Verba B. Auguſtini hæc ſunt: Inter ſcriptores hiſtoriæ non conuenit, quan-

Auguſtinus.

do

do fuerit ipſe Ogygius, cuius temporibus etiam diluuium magnum factum eſt: non illud maximum, in quo nulli homines euaſerunt, niſi qui in Arca eſſe potuerunt, quod Gentium neque Græca, neque Latina nouit hiſtoria: ſed tamen malus quàm poſtea tempore Deucalionis fuit. Et Varrò quidem ab Ogygis diluuio exorſus eſt librum, cuius mentionem ſuperius feci; & nihil ex quo perueniat ad res Romanas, proponit antiquiùs quàm Ogygis diluuium. Sic Auguſtinus.

Varro.

Diluuium Noeticum fuiſſe notũ Ethnicis.

Ioſephus

Beroſus Chaldæus.

75 At enim vero apud multos ſcriptorum Ethnicorum Noetici diluuij memoriam inueniri, adeo multis veterum ſcriptorum teſtimoniis firmatum eſt, vt negari ſine contumacia non poſſit. Audi Ioſephum primo libro Antiquitatum ita ſcribentem: Huius diluuij & Arcæ meminerunt omnes Barbaricæ hiſtoriæ ſcriptores, & in his Beroſus Chaldæus. Narrans enim de hoc diluuio, ſic ferme ſcribit: Fertur & nauigij huius pars in Armenia apud montem Cordiæorum ſupereſſe, & quoſdam bitumen inde abraſum ſecum deportare, quo vice amuleti homines eius loci vti ſolent. Meminit horum & Hieronymus qui Antiquitates Phœnicum ſcripſit, & Mnaſeas & alij plures. Quin etiam Nicolaus Damaſcenus libro nonageſimo ſexto de his rebus narrat in hæc verba: Eſt ſuper regionem Miniatum magnus mons in Armenia nomine Baris, in quo multos profugos diluuij tempore ſeruatos ferunt, & quendam arca vectum in montis huius vertice hæſiſſe, ac reliquias lignorum eius longo tempore durauiſſe. Qui fortaſſe is fuit, de quo etiam legiſlator Iudæorum Moſes ſcribit. Sic Nicolaus. Et hactenus quidem ex Ioſepho.

Hieronymus Mnaſeas.

Nicolaus Damaſcenus.

Euſebius.

76 Euſebius verò libro nono de Præparatione Euangelica cum ſub initium quarti capitis commemoraſſet eadem verba Ioſephi quæ nos proxime ante poſuimus, ipſe ſubiungit hæc: Ego, inquit, ab Abydeno hiſtorico nonnulla tibi tranſcribam: Siſithrus, inquit, principatũ deinde accepit, cui Saturnus magnam vim aquarum futuram ſignificauit. Quare ſeruare ſe cupiens, ad Armeniam nauigio confugiebat, ſed aquæ ipſum in via oppreſſerunt. Tertio autem die, poſtquam aquæ ceſſarunt, aues emiſit, vt per eas ſciret ſicubi terra extaret. quæ, cum omnia pelagi facie tegerentur, ad Siſithrum (nullibi enim conſiſtere poterant) reuerſæ ſunt. Poſt aliquot dies ſimiliter factum fuit. Tertio emiſſæ, reuerſæ ad eum fuerunt limo pedes refertæ, & tunc dij ab hominibus Siſithrum rapuerunt. Nauis autem adhuc inuenitur in Armenia, cuius ligna remedium hominibus aduerſus multos morbos mirabiliter afferunt. Hactenus ex Abydeno, ipſo referente Euſebio.

Siſithrus.

Cyrillus.

Plato.

77 Cyrillus quoque primo libro contra Iulianum, ad idem probandum, teſtimonium profert Alexandri Polyhiſtoris. Nec ipſe Plato obſcuram eius diluuij ſignificationem dedit, cum in Timæo ſacerdotem quendam Aegyptium inducit ex ſacris Aegyptiorum libris referentẽ Soloni, ante particularia diluuia Græcis nota & celebrata, fuiſſe antiquitus maximam quandam aquarum inundationem, terræq; vaſtationem. hæc autem non videtur alia quàm Noeticum diluuium eſſe potuiſſe. Huc etiam pertinet quod Pomponius Mela, Plinius & Solinus prodiderunt, Ioppen, vrbem Iudææ maritimam, prædicari omnium terræ vrbium vetuſtiſſimam, crediq; fuiſſe ante diluuium. Id quod non poteſt referri ad diluuium Ogygis, aut Deucalionis: hæc enim diluuia Græciæ terminis circumſcripta, terram Syriæ aut Iudææ non attigerunt: nec mirum eſſet, fuiſſe Ioppen ante illa diluuia quibus plurimæ vrbes antiquiores celebrantur.

Mela lib. 1. cap. 21.

Plin. lib. 5. ca. 13.

Solin. c. 37

Plutarch.

78 Ad extremum, Plutarchus in libro de ſolertia animalium tradit proditum eſſe ab iis qui de diluuio Deucalionis ſcripſerunt, columbam emiſſam ex arca à Deucalione, cum regreſſa eſſet, tempeſtatis; cum iterum auolans non reuertiſſet, ſerenitatis fuiſſe indicem: quod ſanè ex Moſaica hiſtoria Noetici diluuij ſumptũ eſt. Ex qua etiam hauſta ſunt quæ cecinit Ouidius de diluuio Deucalionis: vniuerſa enim deſcriptio eius diluuij non tam Deucalioneo diluuio quàm Noetico conueniens eſt, vt paucis detractis, videatur Poeta aliquis Iudæus vel Chriſtianus hiſtoriam Moſis de Noetico diluuio verſibus explicare voluiſſe.

Ouid. lib. 1 Metamorphoſ.

Ex his apparet non poſſe negari, diluuium Noeticum fuiſſe notum Ethnicis, vel ſacrarum litterarum lectione, vel auditione & fama, vel Chaldæorum & Aegyptiorum relatione monumentiſve, apud quas gentes diutina quondam fuit Hebræorum habitatio. Ergo, dicet aliquis, ſanctus Auguſtinus qui contra ſenſit, lapſus eſt hiſtoriæ & antiquitatis aut inſcitia, aut obliuione? Minime verò. Namque Auguſtinus non præciſe dixit, nullis hiſtoricis notum fuiſſe diluuium Noe, ſed tantùm dixit fuiſſe ignoratum à Græcis & Romanis hiſtoriis nihil de Barbaricis hiſtoriis locutus: quod ſanè verum eſt. Nam à quibus ſupra diximus proditum eſſe de Noetico diluuio, eos fuiſſe Barbaros, aut certe Barbaricarum hiſtoriarum & rerum ſcriptores, licet animaduertere.

DECIMA QUARTA DISPUTATIO.
De diluuio Ogygis & Deucalionis.

79 DVO fuere diluuia, & vtrumque in Græcia, alterum Ogygis in regione Attica, alterum Deucalionis in Theſſalia, à Græcis & Romanis ſcriptoribus commemorata & celebrata. Quapropter non erit alienum, hoc loco de vtriuſque diluuij tempore breuiter dicere, quò intelligatur quanto illa diluuia recentiora & poſteriora fuerint Noetico diluuio. Diluuium Ogygis quod euenit tempore Ogygis regnantis in Attica regione, & regnantibus apud Argiuos Inacho atque Phoroneo, ſic inundauit vaſtauitque vniuerſam regionem Atticam, vt eam reddiderit per ducentos annos incultam atque inhabitatam. Fuiſſe autem hoc diluuium viginti & mille annis ante primam Olympiadem, Euſebius libro decimo de Præparatione Euangelica, capite vltimo tradit auctoritate Iulij Africani id ipſum libro tertio Annalium confirmantis teſtimonio Hellanici & Philochori, qui Athenienſium annales conſcripſerunt, Caſtoris item & Thalli, qui Syriacam hiſtoriam diligenter tractarunt, nec non & Diodori Si-
80 culi, qui orbis hiſtoriam in Bibliothecas contulit. Nec diuerſæ ſententiæ fuiſſe putandus eſt Oroſius affirmans Ogygis diluuium quadraginta & mille annis fuiſſe ante Romam conditam: ſiquidem Roma condita eſt quatuor & viginti annis poſt primam Olympiadem. Oroſij verba hæc ſunt: Ante annos vrbis conditæ mille quadraginta in Achaia ſæuum diluuium, vaſtatione plurima totius ferè prouinciæ fuit. Quod quia Ogygij qui tunc Eleuſinæ conditor & rex erat, temporibus effuſum eſt, nomen loco ac tempori dedit. Hæc Oroſius.

Diluuium Ogygis fuit 1200. annis ante primã Olympiadē. *Euſebius. Iulius African. Paul. Oroſius lib. 1. cap. 7.*

81 Sed quando fuit ſecundum ſacram Chronologiam prima Olympias? Fuit nempe in anno octauo regni Achaz regis Iuda, hoc eſt, ducentis octoginta tribus annis poſt inceptam templi Salomonis ædificationem: vt patet ex Chronologia regum Iuda, quæ deſcribitur libro tertio & quarto Regum. Fuit item prima Olympias ſeptingentis ſexaginta tribus annis poſt egreſſum Hebræorum ex Aegypto: ſiquidem ab eo egreſſu vſque ad ædificationem templi Salomonis numerantur in tertio libro Regum, capite ſexto anni octoginta & quadringenti. Ex his efficitur, diluuium Ogygis præceſſiſſe egreſſum Hebræorum ex Aegypto annis ducentis ſexaginta tribus; & incidiſſe in annum ætatis Iacob patriarchæ circiter nonageſimum: fuiſſe autem poſt Noeticum diluuium annis ferme quingentis quadraginta. Verùm de huiuſmodi ſupputationibus annorum conſulat lector quæ plenius & diligentius à nobis diſputata ſunt libro vndecimo noſtrorum Commentariorum in Danielem, quæſtione ſecunda.

Quo tempore ſecundum Sacrã Chronologiam, locãda ſit prima Olympias.

82 Si igitur vera ſunt quæ diximus de Ogygis diluuio, ridendus profectò eſt Ioannes Annius qui non eſt veritus dicere, quem Ethnici ſcriptores nominant Ogygem, fuiſſe eum ipſum quem ſacræ litteræ appellant Noe: idemque fuiſſe Ogygianum diluuium atque Noeticum, cum tamen, vt dudum oſtendimus, Ogygis di-

Ioan. Annius reijcitur.

R

diluuium plus quingentis annis fuerit poſt Noeticum. Non eſt quoque probanda opinio quorundam veterum ſcriptorum, quos memorant & ſequuntur Iuſtinus martyr in Sermone exhortatorio ad Gentes, Clemens Alexandrinus primo libro Stromatum, & Euſebius libro decimo, cap. vltimo de Præparatione Euangelica; à quibus proditum eſt, quo tempore contigit diluuium Ogygis, eo tempore Moſen eduxiſſe populum Hebræum ex Aegypto. At enim ex ſupradictis palam eſt, egreſſum Hebræorum ex Aegypto, plus ducentis annis poſteriorem fuiſſe diluuio Ogygis. Quin ipſemet Euſebius in Chronicis, duobus ſæculis Ogygem facit Moſe antiquiorem.

Iuſtinus martyr. Clemens Alexand. Euſebius. *Euſebius.*

De diluuio Deucalionis.

SEQVITVR VT dicamus de diluuio Deucalionis ab Ethnicorum poetis & hiſtoricis iuxta celebrato. Ac multa quidem de Deucalionis genere, moribus factiſque, multa etiam de cauſis, magnitudine, duratione effectuq; diluuij quod ex eo nomen inuenit, dici hoc loco poſſent: ſed ea vt inſtituto noſtro aliena, & magna ex parte vel fabuloſa, vel incerta, conſulto prætermittimus. Nec ad præſens aliud quàm de tempore Deucalionei diluuij explicare inſtituimus; vt, quanto tempore, vel Ogygiano, diluuio vel Noetico recentius fuerit, manifeſtum lectori faciamus. De rege Atticæ, ſub quo factum eſt diluuium Deucalionis, variè traditur. Euſebius in libro decimo de Præparatione Euangelica, capite vltimo tantùm ait Cecropem anteceſſiſſe quadringentis ferme annis Troianum bellum: & medio illo tempore inter Cecropem & bellum Troianum contigiſſe diluuium Deucalionis & incendium Phaetontis. at idem in Chronicis, regnante Cecrope ſignat diluuium Deucalionis. Varrò, vt refert S. Auguſtinus libro decimo octauo de Ciuitate Dei, capite 10. annotauit, diluuium Deucalionis ſub rege Cranao qui Cecropi proxime ſucceſſit. Iuſtinus autem hiſtoricus libro ſecundo, & Oroſius libro primo capite nono, diluuium Deucalionis accidiſſe ſcribunt regnante Amphitrione, qui tertius à Cecrope fuit. Sic enim eo loco quē ante poſui, ait Oroſius: Anno octingenteſimo decimo ante Romam conditam Amphiction Athenis tertius à Cecrope regnauit; cuius temporibus aquarum illuuies maiorem partem populorum Theſsaliæ abſumpſit, paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnaſso, in cuius circuitu tunc Deucalion regno potiebatur: qui ad ſe ratibus confugientes, ſuſceptos, per gemina Parnaſſi iuga fouit aluitque: à quo propterea genus humanum reparatum ferunt. Ea quoque tempeſtate ſubactam Indiam Liber pater ſanguine madefecit, cędibus oppleuit, libidinibus polluit; gētem vtique nulli vnquam hominum obnoxiam, vernacula tantùm quiete contentam. Sic Oroſius. 83

Sub quo rege Atticæ factum ſit Deucalioneis diluuiū. Euſebius. Varro apud S. Auguſtinum. Iuſtinus hiſtoricus. Oroſius.

De tēpore Deucalionei diluuij. Solinus.

Nec inter auctores conuenit de tempore huius diluuij. Solinus quidem cap. 18. ſexcentis annis hoc diluuium facit poſterius Ogygis diluuio. Meminiſse hoc loco par eſt, inquit Solinus, poſt primum diluuium Ogygij temporibus notatum, cū nouem & amplius menſibus diem continua nox inumbraſset, Delon ante omnes terras radiis Solis illuminatam; ſortitamq; ex eo nomen, quòd prima reddita foret viſibus. Inter Ogygium ſanè, & Deucalionem mediū æuum ſexcentis annis datur. Ita Solinus. Sed eum hiſtoriæ & Chronologiæ ignoratione aut obliuione lapſum eſse, vel eo patet argumento, quod iſti opinioni conſequens eſt, Deucalionis diluuium vicinum fuiſse temporibus belli Troiani: at multis ſæculis bellum Troianum fuiſse poſt Deucalionis diluuiū, cōſtat inter probatos veteris memoriæ ſcriptores. 84

Clemens Alexand. Euſebius.

E contrario autem Clemens Alexandrinus in primo libro Stromatum, Deucalionis diluuium centum triginta quatuor annis ſignat poſt Ogygianum. Verum non rectè: ſic enim haud paucis annis fuiſset ante Cecropem, quod nulli placet. Nos igitur, vt probabiliorem, ſequamur ſententiam Euſebij in Chronicis, & Oroſij in primo libro: qui Deucalionis diluuium poſterius faciunt Ogygiano ducentis triginta annis, hoc eſt, circa annum ætatis Moſis quinquageſimum: Licet Euſebius inibi ſignet ſeptuageſimum, haud ſcio an vera vſus annorum ſupputatione; à 85

qua

qua tamen proxime abeſt Cyrillus primo libro contra Iulianum, ad ſexageſimum ſeptimum annum Moſis referens diluuium Deucalionis. Hinc liquet, hoc Deucalioneum diluuium, ſeptingentis ferè & ſeptuaginta annis fuiſse poſt Noeticum.

Cyrillus Alexand.

86 Nec eſt hic omittendum, quod prudenter obſeruauit Oroſius, tres eodem ſæculo valde inſignes ac memorabiles calamitates accidiſse: Decem plagas Aegypti, diluuium Deucalionis, & incendium Phaetontis. Namq; plagas Aegypti ſignat Oroſius octingentis quinque annis ante Romam conditam: Deucalionis autem diluuium octingentis decem annis. De incendio autem Phaetontis ita ſcribit capite decimo: His etiam temporibus adeo iugis & grauis æſtus incanduit, vt ſol per deuia tranſuectus vniuerſum orbem non calore affeciſse, ſed igne torruiſse dicatur: impreſſumque feruorem & Aethiops plus ſolito, & inſolitum Scytha non tulerit. Ex quo etiam quidam, dum non concedunt Deo ineffabilem potentiam ſuam, inanes ratiunculas conquirentes ridiculam Phaetontis fabulam texuerunt. Hæc Oroſius, cum quo etiam in Chronicis conſentit Euſebius.

Eodem ſeculo contigiſſe decem plagas Ægypti, diluuium Deucalionis, & Phaetontis incēdium, *Oroſius.*

Euſebius.

BENEDICTI PERERII COMMENTARIORVM IN GENESIM

LIBER DECIMVS TERTIVS.

DE IMMINVTIONE ET ceſſatione diluuij.

Caput octauum libri Geneſeos .

Verſu 1. RECORDATVS autem Deus Noe cunctorumq; ani-
mantium & omnium iumentorum quæ erant cum eo
in Arca , adduxit ſpiritum ſuper terram & imminu-
2 tæ ſunt aquæ . Et clauſæ ſunt fontes abyſſi & catara-
3 ctæ cœli , & prohibitæ ſunt pluuiæ de cœlo.Reuerſæ-
que ſunt aquæ de terra euntes & redeuntes , & cœpe-
4 runt minui poſt centum quinquaginta dies . Requie-
uitque Arca menſe ſeptimo,viceſimo ſeptimo die menſis ſuper montes Ar
5 meniæ . At verò aquæ ibant & decreſcebant vſque ad decimum menſem;
decimo autem menſe prima die menſis apparuerunt cacumina montium.
6 Cumq; tranſiſſent quadraginta dies aperiens Noe feneſtram àrcæ quam
7 fecerat,dimiſit coruum: qui egrediebatur & non reuertebatur, donec ſic-
8 carentur aquæ ſuper terram . Emiſit quoque columbam poſt eum, vt
9 videret ſi iam ceſſaſſent aquæ. Quæ cum non inueniſſet vbi requieſceret
pes eius; reuerſa eſt ad eum in arcam; aquæ enim erant ſuper vniuerſam
10 terram: extenditq; manum ſuam,& apprehenſam intulit in Arcam.Expe-
ctatis autem vltra ſeptem diebus aliis,rurſum dimiſit columbam ex Arca.
11 At illa venit ad eum ad veſperam portans ramum oliuæ virentibus foliis
in ore ſuo . Intellexit ergo Noe quod ceſſaſſent aquæ ſuper tetram .
12 Expectauitque nihilominus ſeptem alios dies , & emiſit columbam quæ
13 non eſt reuerſa vltra ad eum. Igitur ſexcenteſimo primo anno,primo men
ſe , prima die menſis imminutæ ſunt aquæ ſuper terram : & aperiens
Noe tectum arcæ, aſpexit, viditque quod ſiccata eſſet ſuperficies terræ.
14 Menſe ſecundo, ſeptimo & viceſimo die menſis arefacta eſt terra . Lo-

cutus

cutus eſt autem Deus ad Noe, dicens, Egredere de arca tu & vxor tua, 15
filij tui & vxores filiorum tuorum tecum. Cuncta animantia quæ ſunt 16
apud te, ex omni carne, tam in volatilibus quàm in beſtijs, & vni- 17
uerſis reptilibus quæ reptant ſuper terram, educ tecum, & ingredi-
mini ſuper terram: creſcite & multiplicamini ſuper eam. Egreſſus eſt 18
ergo Noe & filij eius, & vxor illius & vxores filiorum eius cum eo.
Sed & omnia animantia, iumenta & reptilia quæ reptant ſuper terram, 19
ſecundum genus ſuum, egreſſa ſunt de arca. Aedificauit autem Noe 20
altare Domino,& tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, ob-
tulit holocauſta ſuper altare. Odoratuſque eſt Dominus odorem ſua- 21
uitatis, & ait ad eum, Nequaquam vltra maledicam terræ propter ho-
mines: ſenſus enim & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab
adoleſcentia ſua: non igitur vltra percutiam omnem animam viuentem,
ſicut feci. Cunctis diebus terræ, ſementis & meſſis, frigus & æſtus, æſtas 22
& hyems, nox & dies non requieſcent.

PRAEFATIO.

SEPTEM res hoc capite octauo præcipue narrantur à Moſe: primo quando cœpta eſt fieri diminutio aquarum diluuij, & quibus ex cauſis facta ſit: Secundo quo in loco decreſcentibus aquis reſederit arca Noe: Tertio quādo primum apparuerint cacumina montium: Quarto qua ratione diminutionem & ceſſationem diluuij explorauerit & cognouerit Noe: Quinto quando finitum omnino ſit diluuium & arefacta terra, egreſſuſque Arca Noe cum ſuis & animalibus: Sexto Noe, ſtatim vt arcam egreſſus eſt, ſacrificium Deo de cunctis animalibus mundis obtuliſſe: Septimo denique Deum inſigni pietate ac religione ipſius Noe vehementer placatum ac delectatum, promiſiſſe, nunquam ſe in poſterum generali diluuio perditurum orbem terræ.

Recordatus eſt Deus Noe cunctorumque animantium & omnium iumentorum quæ erant cum eo in arca. *Geneſ. 8. verſ. 1.*

NEC obliuio, nec recordatio proprie cadunt in Deum: quippe cui omnia quæ fuerūt, ſunt, eruntq; ex omni æternitate præſentia ſunt; & vt eius ſubſtātia, ſic & ſcientia plane immutabilis eſt, cum apud eum nulla ſit tranſmutatio, nec viciſſitudinis obūbratio. Figurate *Iacob 1.* igitur obliuiſci & recordari Deus dicitur; ſcilicet ad ſimilitudinem hominum, qui, quos non curant & in periculis deſerunt, nec iuuant cum poſſint,

obliuiſci eorum dicuntur: Contra verò recordari, cum eis auxilium præbent, &
malis quibus detinentur, eripere nituntur. Videbatur igitur Deus quodammodo
oblitus Noe, quem in Arcam illam velut in carcerem detruſum, tot menſes in illa
horribili abyſſo diluuij dereliquerat: at cum incepit diluuium tollere arcamque
ſiſtere, terram areſacere, & Noe ex arca educere, recordari eius videbatur.

Theodor. quæſt. 52. in Geneſ. Audi Theodoretum: Loquitur, inquit, diuina Scriptura prout hominibus expe
dit, & pro captu auditorum varias habet loquendi formas. Quemadmodum ergo
pœnitentia in Deo, eſt adminiſtrationis diuerſitas: *Pœnitet enim me, ait, quod conſtitue-*
1. Reg. 15 *rim Saul regem:* pro eo quod eſt: Decreui alium in eius locum ſubſtituere. & rurſus,
Gen. 6. *Pœnitet me feciſſe hominem:* pro eo quod eſt, ſtatui hominibus inferre exitium. Sic
quod hic dicitur, *Recordatus eſt dominus Noe:* non priſtinam obliuionem deſignat, ſed
maximam ipſius erga Noe humanitatem denotat, quod ſummo erga eum amore
iuſſerit immenſam illam copiam aquarum quàm citiſſime exhauriri: Sic Theo-
doretus.

Quid ſit Deum obliuiſci aut recordari tã bonorum quàm malorum. Dicitur porrò Deus in ſacris litteris & obliuiſci & recordari, tam in bonum 2
quàm in malum, tam de perſonis quàm de aliis rebus. Dicitur obliuiſci Deus bo-
norum hominum, cum eos ad tempus in laboribus & periculis derelinquit, non
ſtatim eos liberans cum poſſit. Dicitur etiam obliuiſci malorum hominum, cum
eis diuturnam impunitatem aut etiam proſperitatem concedit. Contrà verò di-
citur recordari bonorum, cum aliquandiu afflictos liberat ac recreat, eorumque
mala in maiora bona conuertit. Dicitur item recordari malorum, cum diſſimu-
latam aliquandiu eorum improbitatem meritis plectit ſuppliciis. Nec modo in
perſonis, ſed etiam in rebus, vt in virtutibus & vitiis, hæc loquendi ratio vſurpari
ſolet. Dicitur enim Deus obliuiſci alicuius virtutum & benefactorum, cum ea
non ſtatim & manifeſtè remunerat nec honorat; quinimo ſinit male euenire bonis
apud homines propter bona eorum facta. Dicitur etiam obliuiſci peccatorum,
cum ea non punit, ſed potius ſinit flagitia ad tempus bene ac proſpere ſuccedere
peccatoribus. Ex aduerſo item recordari Deus dicitur tam virtutum quàm vitio-
rum, cum vtrumque debitis vel præmiis vel ſuppliciis etiam in hoc mundo afficit.
3. Reg. 17 Hinc eſt illud quod vidua dixit Eliæ: *Ingreſſus es ad me vir Dei, vt rememorarentur iniqui-*
tates meæ: mortuus enim fuerat ei vnicus filius. Et in pſalmo 108, ſcriptum eſt:
In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu Domini.

Quod autem Deus non ſolùm Noe, verum etiam animalium, quæ cum ipſo erat 3
in arca, recordatus eſſe dicitur: indicat, ſicut animalia propter hominum peccata
ſimul cum hominibus perierant, ſimiliter ea propter hominem vna cum viro iuſto
Theodor. ibidem. eſſe à Deo ſeruata. Quò maiorem, inquit Theodoretus, immenſæ bonitatis ſuæ
ſignificationem præberet Deus, recordari voluit non ſolum Noe, ſed etiam om-
nium animalium: noſtra enim cauſa etiam illis conſulere dignatus eſt. Quod &
Pſal. 103. magnus ille Dauid clamat, dicens; *Qui producit fœnum iumentis & herbam ſeruituti homi-*
Pſal. 30. *num,* & iterum, *Homines & iumenta ſaluabis Domine.* propter nos enim noſtra curat.

Locus Pauli 1. Cor. 9. Quomodo Deus & curet, & non curet animalia. VERVM DICET aliquis, Quomodo Deus recordari dicitur animalium, 4
cum B. Paulus dixerit non eſſe Deo curam de bobus? par autem ratio eſt aliorum
animalium. Sed in promptu eſt reſponſio. Quantum enim ad naturalem & gene-
ralem prouidentiam curamque quam Deus gerit omnium rerum quas ipſe condi-
dit, proculdubio curæ Deo ſunt & boues, cunctaque animalia. Nam ſi aliter, quo-
Pſal. 103. modo dixiſſet Dauid: *Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore.* & rurſus: *Aperis tu*
Pſal. 144. *manum tuam, & imples omne animal benedictione?* Quomodo Saluator noſter dixiſſet in
Matth. 6. Euangelio: *Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt neq; metunt neque congregant in horrea:*
Infra. 10. *& Pater veſter cæleſtis paſcit illa?* & iterum *Non ne duo paſſeres aſſe veneunt; & vnus ex illis*
Luc. 12. *non cadet ſuper terram ſine Patre veſtro?* vel vt refert Lucas *Vnus ex illis nõ eſt in obliuione co-*
ram Deo? Non dicitur autem Deus habere curam boum vel animalium, quantum
ad præcipuam & ſingularem quandam prouidentiam & curam; qualem nempe

Deus

Deus habet hominum, quos non tantum mouet & regit per naturales cauſas aut per inſtinctus naturales, ſed præcipue per leges, vt vocant, poſitiuas, præcipiendo quid facere, quidve fugere debeant. Neque hoc tantum, ſed præterea variè docendo, & commonendo, exhortandoque, & tum ad bona propoſitis præmiis incitando, tum à malis comminatione ſuppliciorum deterrendo. Hoc dico genus curæ & prouidentiæ, quod per legem, vt dixi, declaratur, non exercet Deus erga animalia, quod eius modi prouidentiæ ſola rationalis natura capax ſit.

5 Ac licet in lege Moſaica quædam præcepta fuerint de animalibus; velut de ſub leuandis iumentis in foueam lapſis, & de aliis eiuſmodi: ea tamen non propter ipſa animalia, verum propter homines præcepta ſunt. Vel quia cum animalia ſint aliquid hominum qui ea poſſident; ſi quid bene aut male animalibus euenit, id etiam ad eorum hominum vtilitatem aut detrimentum pertinet: Vel vt ex eo quod præcipitur de animalibus, cognoſcatur id ipſum multo magis erga homines ſeruari oportere. Exempli cauſa; Præceperat lex Moſis non eſſe boui trituranti os alligandum, non quidem propter bouem, ſed propter hominem. Nam ſi inhumanum eſt boui hominis cauſa laboranti os alligare, quanto inhumanius atque iniquis cenſeri debet, homini tua cauſa operanti ac laboranti, dignam mercedem non retribuere? Verum pergamus ad alia.

Exo. 23. *Deut. 25.* *1. Cor. 9.*

Adduxit Dominus Spiritum ſuper terram & imminutæ ſunt aquæ. Et clauſæ ſunt fontes abyſſi & cataractæ cœli, & prohibitæ ſunt pluuiæ de cœlo. Reuerſæque ſunt aquæ de terra euntes & redeuntes, & cœperunt minui poſt centum quinquaginta dies.

Geneſ. 8. verſ. 2. & 3.

6 INDICAT Moſes his verbis & quomodo & quando diminui cœperint aquæ diluuij. Duas autem cauſas diminutionis diluuij tangit, vnam (vt vocant) poſitiuam; hæc eſt, ſpiritus vehemens maximaque pollens vi ſiccandi & abſumendi aquas. Altera cauſa eſt negatiua, id eſt, occluſio fontium abyſſi & cataractarum cœli, itemq; prohibitio pluuiæ. Nam ſi ex fontium abyſſi & cataractarum cœli apertione diluuium extitit, ex earum ipſarum rerum occluſione ceſſatio diluuij proficiſci debuit. His enim cauſis, ait Ambroſius, minuitur diluuium, quibus creuit. Erupti erant fontes aquarum, apertæ fuerant cataractæ cœli, vt vndique influentibus aquis terra inundaretur: debuerunt claudi ea, ex quibus diluuij origo manauit, vt eius inciperet eſſe defectus. Sic Ambroſius.

Ambroſ. li. de Noe & Arca cap. 17.

7 Quomodo autem per iſtas cauſas tam breui, immenſa illa aquarum moles diminui potuerit, putat Chryſoſtomus ratione humana eſſe incomprehenſibile. Quæ ratio, inquit, poterit hoc vnquam comprehendere? Aqua tanta quomodo deſiit? omnia abyſſus erant. Quomodo igitur tantus aquarum impetus ſubito minor factus eſt? quis hoc humana ratione inuenire poterit vnquam? Quid igitur eſt? Dei præceptum eſt quod facit omnia. Ne igitur nos curioſius exploremus, Quo modo: ſed tantum credamus quod iuſſit, & exaltata eſt abyſſus: & præcepit, & iterum ſuum continuit impetum, & ad proprium conceſſit locum, quem ſolus ipſe Dominus ſcit qui condidit. Hæc Chryſoſtomus.

Chryſ. ho. 26. in Geneſ.

8 Pro eo quod nos legimus; *Adduxit ſpiritum ſuper terram:* Hebraice ad verbum eſt: *Tranſire fecit ſpiritum ſuper terram:* quod magnam emphaſim habet, & incredibilem

vim

Caietanus in Geneſ.

vim illius ſpiritus demõſtrat, Nam illud: *Super terrã.* intelligi vult Caietanus de ter-
ra vſquequaq; & altiſſime cooperta aquis: & illud: *tranſire,* ſignificat ſpiritũ illũ ſeu
ventum, per totã profunditatem aquarum penetraſſe ac permeaſſe. Quis porrò fue-
rit hic ſpiritus, quemadmodum generatus, quantamque & qualem vim habuerit,
mox diſputabitur in Diſputatione quæ ſuper hoc caput octauum infra tracta-
bitur. Pro illo: *Imminutæ ſunt aquæ* Græce eſt, *Ceſſant aquæ* Hebræum verbum hoc loco

Hieron. in lib. de Traditionibus in Geneſ. Chryſoſt. hom. 26. in Geneſ.

ſachah, Ceſſare, quieſcere, & remitti ſignificat. Pro illo: *Clauſi ſunt fontes abyſſi* Hyero-
nimus legit *Reuelati ſunt* ſic enim ſcribit: *Et quieuit aqua, & reuelati ſunt fontes abyſſi.* Pro
reuelatis fontibus clauſos & obturatos omnes interpretes tranſtulerunt. Chry-
ſoſtomus quoque videtur legiſſe, reuelatos eſſe fontes.

Sed quo modo reuelatio ſeu recluſio fontium, ad minuendum & tollendum di- 9
luuium conduxerit & non potius ad conſeruandum & augendum (nam & ſupra,
quo diluuium fieret, legimus ruptos fuiſſe abyſſi fontes) haud equidem intelligo.
Niſi propterea reuelati dicantur, vt reſorberent aquas quas euomuerant ſuper

Chryſ. ibidem.

terram, innuente id Chryſoſtomo: qui interpretans illud, *Reuelatis fontibus*: ait,
placuiſſe Deo vt iterum in ſua regione manerent aquæ, neque vltra redundarent,
ſed paulatim deſinerent. An verò, quod hic dicitur de occluſione fontium abyſſi
& cataractarum cœli, & de prohibitione pluuiæ, intelligendum ſit eſſe factum
poſt illos centum quinquaginta dies diluuij, vt hic ſignificatur, an potius ante il-
los dies, videlicet ſtatim poſt quadraginta illos dies pluuiæ, & hic à Moſe memo-
ratum ſit per recapitulationem, ſatis dubium & controuerſum eſt. Verum hoc in-
fra diſputabitur in quadam diſputatione ſuper hoc caput.

Sequitur: *Reuerſæ ſunt aquæ de terra euntes & redeuntes.* Id eſt: Cœperunt aquæ de- 10
ſerere terram, & non ſtare in tanta altitudine ſuper terram. Illud: *Euntes & redeun-
tes*: Vel Hebraiſmus eſt ſignificans idem quod paulatim & magis magiſque decre-
ſcentes: vel ſignificat, propter vehementem illius venti flatum cœpiſſe coagitari
& fluctuare aquas, cum antea immobiles ſteтiſſent. Tanta enim fuerat (inquit

Caietanus in cap. 8. Gen.

Caietanus) aquarum diluuij copia & altitudo, vt priuauerit aquas officio fluxus
& refluxus: primuſque effectus clauſorum fontium & cataractarum cœli & illius
venti à Deo miſſi, fuerit reuerſio aquarum ad fluendum & refluendum ſuper ter-
ram. Vel dicuntur aquæ reuerſæ ad ſua loca natiua, vnde præter naturam exie-
rant ad inundandam terram, hoc eſt, vel in abyſſum, vel in Oceanum, vel in pro-

Hier. loco citato. Eccleſ. 1.

prios alueos fluminum, lacuum & paludum. Nota, inquit Hieronymus, ſecun-
dum Eccleſiaſten, quod omnes aquæ atque torrentes per occultas venas ad ma-
tricem abyſſum reuertantur. Pro illo: *Euntes & reuertentes*, ſeptuaginta habent: *Cede-
bat aqua vadens de terra.* Illud denique: *Cœperunt minui poſt centum quinquaginta dies*, deno-
tat tempus quo diminutio aquarum diluuij primum fieri cœpta eſt. Vnde autem
iſtorum centum quinquaginta dierum ſumendum ſit initium, vtrum à principio
diluuij, an poſt quadraginta dies pluuiæ, in controuerſia eſt: quam nos ſupra ex-
plicauimus, cum tractaremus quandam hac ipſa de re diſputationẽ ſuper cap. 7.

PRIMA DISPVTATIO.

Quis fuerit ille ſpiritus quem adduxit Dominus ſuper terram ad ſiccandas diluuij aquas.

Prima interpretatio Spiritũ hic ſumi pro Spiritu ſancto, Ambroſij & Theodoreti opinio.

QVID hoc loco proprie ſignificetur vocabulo ſpiritus, triplex in-
terpretatio eſt. Quidam arbitrantur ea voce ſignificari ſpiritum
ſanctum. Aut enim, inquiunt, ſignificatur ventus aut ſpiritus ſan- 11
ctus: vtrumque enim eo numine exprimi ſolet in ſacris litteris, ne-
que huic loco niſi alterutrum conuenire poteſt: ſed non ſignifica-
tur ventus; ſiquidem incredibile eſt vllius venti naturalem vim
tanti diluuij exiccandi eſſe potuiſſe, ergo ſignificatur Spiritus ſanctus: cui ſanè

cessatio

ceſſatio diluuij commode attribuitur. Sicut enim effectio diluuij opus fuit diuinæ iræ ac iuſtitiæ ſcelerum vltricis & vindicis: ita diluuij ceſſatio & remotio, opus fuit diuinæ clementiæ & miſericordiæ. ſolent autem opera clementiæ & miſericordiæ diuinæ Spiritui ſancto attribui, vel vt loquimur in ſcholis appropriari.

Duos autem inprimis graues ac nobiles huius ſententiæ auctores habeo, Ambroſium & Theodoretum. Ambroſius quidem tractans ea ipſa verba Moſis ſuper quibus nunc diſputatur: *Et induxit Dominus ſpiritum ſuper terram, & ceſſauit aqua*, ad hũc modum ſcribit: Non puto hoc ita dictum, vt ſpiritus nomine ventum accipiamus: neque enim ventus poterat ſiccare diluuium. Alioquin cum mare ventis exagitetur quotidie, exinaniretur profecto. Nam quomodo non euacuaretur mare ventorum vi, cui ceſſiſſet tóto diffuſum orbe diluuium, vſque ad Herculis, vt aiunt, columnas, & mare magnum tectis montium excelſorum verticibus exæſtuans? Spiritus igitur diuinî virtute inuiſibili diluuium illud repreſſum eſſe, dubium non eſt, cœleſtique operatione, non flatu. Vnde ſcriptum eſt: *Emitte Spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Eſt ergo Spiritus, cuius operationi cedunt vniuerſa: in quo cœli ipſius virtus ſit, ſicut ſcriptum eſt: *Verbo Domini cæli firmati ſunt; & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Qui Spiritus eſt creator vniuerſorum, ſicut Iob dixit: *Spiritus diuinus qui fecit me* Hæc Ambroſius. Theodoretus verò (vti citatur in Catena in Geneſim) in eandem ſententiam breuiter ita ſcribit: Non ſolent, inquit, aquæ ventis imminui, ſed potius fluctuare atque turbari. Iam enim hoc pacto ampliſſimi maris ſinus eſſent exhauſti. Spiritum ergo diuinum innuit Moſes: quo ſanè omnia fiunt, & agitata quieſcunt. Sic Theodoretus. *Amb. lib. de Noë et Arca, ca. 16.* *Pſal. 103.* *Pſal. 32.* *Iob 33.* *Theodoretus.*

12 Altera interpretatio eſt, hic ſignificari ſpiritus vocabulo ipſum Solem, qui ardentiſſimus cum eſt, incredibilem vim habet ſiccandi & conſumendi humorem. Credibile enim eſt, diluuium æſtiuo tempore (vt ſupra dictum eſt libro duodecimo) finitum eſſe. Adiungerent alij tanquam adiutrices Solis ad id efficiendum conſtellationes aliquas cœleſtes exſiccandi humoris efficaciſſimas. Omnino, Rupertus hunc locum Moſis ſtrictim interpretans: Quem, inquit, Moſes ſpiritum appellat, iuxta litteram, aut calidum ventum, aut etiam ipſum ſolem qui hactenus ſub denſis nubibus latuerat, intelligimus. Dixit enim de illo Eccleſiaſtes. *Luſtrans vniuerſa per circuitum pergit Spiritus, & in circulos ſuos reuertitur.* Sic Rupertus. Quæ verba Salomonis etiam B. Hieronymus in commentario eius loci, de Sole interpretatur, affirmans eum nominatum eſſe ſpiritum, aut quia ſpiritu ipſe viuifico animetur ac vigeat, vt Philoſophis & Poetis placet; aut quia vitalem rebus vim & motum inſpiret atque infundat. *Secũda interpretatio Spiritũ qui ſiccauit diluuiũ, fuiſſe Solem.* *Rupertus lib. 4. Commentariorum in Geneſim, cap. 22.* *Eccleſ. 1.* *Hieronymus*

13 Certe Ariſtoteli (vt legere apud eum licet in libro ſecũdo Meteorologicorum) viſum eſt, immenſam aquæ copiam, quæ ex innumeris fluminibus in mare influentibus accedit mari, nec tamen ipſum plenius & redundantius facit, virtute Solis exſiccari & conſumi. Quod his concinnis verſibus etiam Lucretius expreſſit libro ſexto: *Ariſtoteles.* *Lucretius*

Præterea magnam ſol partem detrahit æſtu:
Quippe videmus enim veſtes humore madentes
Exſiccare ſuis radijs ardentibus ſolem.
At pelage multa & late ſubſtrata videmus:
Proinde licet quamuis ex uno quoque loco ſol
Humoris paruum delibet ab æquore partem:
Largiter in tanto ſpatio tamen auferet vndis.

Sic Lucretius. In cuius quarto verſu eorum quos memorauimus, poſui *pelage* non autem, vt vulgo legitur *pelago* ſecutus emendationem Lambini, qui optimo iudicio vſus ſic reſtituit, & legendum edidit. Eſt enim, *pelage* accuſatiuus, à Græco πελάγη.

14 Tertia eſt interpretatio, quæ ſimplicior & planior, magiſque huic loco Moſis apta & accõmodata videtur, vocabulo ſpiritus ſignificari ventum quem Deus miſerit ad ſiccandas & conſumendas diluuij aquas. Similiter enim in libro exodi, *Tertia interpretatio nomine ſpiritus ſignificari ventũ.*

capite

capite decimo quarto legimus: cum percuſſu virgæ Moſis, aquæ maris rubri diuiſæ vtraque ex parte inſtar muri ſtetiſſent, locumque medium Hebræis ad tranſeundum conceſſiſſent, ad fundum eius loci maris ſiccandum, quo ſcilicet inoffenſis ſiccisſque veſtigiis tranſmitterent Hebræi, miſſum eſſe ventum vehementem atque vrentem *Cum extendiſſet Moſes manum ſuam ſuper mare* (inquit ſcriptura) *abſtulit illud Dominus, flante vento vehementi & urente tota nocte, & uertit in ſiccum, diuiſaque eſt aqua. & ingreſſi ſunt filij Iſrael per medium ſicci maris: erat enim aqua quaſi murus à dextra eorum & læua.*

Certe, eſſe quoſdam ventos incredibili efficacia ſiccandi humoris præditos, 15 manifeſtis experimentis notiſſimum eſt. Aquilo, diſſipans pluuias, appellatur à Salomone. Et verò, cum is perquam vehemens & pertinax eſt, ſerenat cœlum, imbres & imbriferas nubes profligat: terram quamuis humidam aut etiam cœnoſam, celerrime ſiccat, & ipſam aquam vehementer conglaciat, & in duritiam lapidis gelat, tribuens ei vim herbas aliaque terræ virentia non ſiccandi modo, verum etiam vrendi, vt in libro Eccleſiaſtici capite 43. ſcriptum eſt. Lucretius, cur mare tot tantiſque fluminibus in ipſum decurrentibus nũquam redundet, cauſam refert tum ad alia, tum etiam ad ventos qui totam illam aquam in mare infuſam velut euerrentes abſumat. Sic enim ait:

Prou. 25. *Lucr. li. 6.*

Tum porrò uenti magnam quoque tollere partem.
Humoris poſſunt, uerrentes æquora ponti:
Vna nocte uias quoniam perſæpe uidemus
Siccari, mollíſque luti concreſcere cruſtas.

VERVM ROGET me fortaſſe quiſpiam, num ventus ille naturalis fuerit, 16 an præter ordinem & ſupra vim naturæ, aliquid habuerit? equidem ſine dubitatione dixerim generationem illius venti non fuiſſe naturalem. Cum enim diluuiũ totam vndique terram aquis obrutam etiam quindecim cubitis ſuper altiſſimos montes tot menſes obtinuerit, vnde quæſo naturaliter extrahi è terra, & in ſublime ſupra diluuij altitudinem extolli potuit exhalatio calida & ſicca, quæ generando illi vento calidiſſimo & ſicciſſimo materia eſſet idonea? Non igitur generatio illius venti, naturalis fuit, ſed per omnipotentiam Dei ſupra vim & poteſtatem naturæ facta. Et ad hoc indicandum, ſignate dixit Moſes adduxiſſe Dominum ventum ſuper terram, vel vt habent Hebræa, tranſire feciſſe ventum ſuper terram.

Generationem illius venti non fuiſſe naturalem. *Geneſ. 7.*

Num autem virtus illius venti, qua ſiccauit aquas diluuij, fuerit naturalis, id 17 eſt, talis qualem natura ferre, & ventis tribuere poſſit, non ſine cauſa dubitari poteſt. Sed ne longum faciam, ego ſic ſentio. Si ventus ille vim habuit ſiccandi & conſumendi totam illam diluuij aquarum molem, reor equidem vim illam non fuiſſe naturalem: nõ videtur enim tanta illa vis proficiſci poſſe ex vllis cauſis naturalibus; ſed credendum eſt, ſicut Deus ventum illum præter ordinem naturæ creauit, ita dediſſe ei longe maiores vires quàm natura tribuere potuiſſet: vt ventus ille miraculi loco haberi debeat, tam propter generationem eius, quam propter vim & efficacitatem.

An potẽtia illius venti fuerit naturalis.

Sin autem ventus ille non tam miſſus eſt ad ſiccandas & conſumendas diluuij aquas (licet ad id etiam ille non parum contulerit) quam vt penitus ſiccaret terram, quæ etiam aquis nudata, remanſerat valde humida & cœnoſa, taliſque, vt niſi ſiccaretur, nec homines nec animalia per eam inoffenſe commodeq; poſſent ingredi; Si ad hoc inquam precipue ventus ille miſſus eſt, non ibo inficias, virtutem eius naturalem eſſe potuiſſe. Neque enim effectus ille, id eſt, ſiccatio terræ, talis aut tantus fuit, vt quantamlibet vim cuiuſuis venti naturalem excederet.

SECVN-

SECUNDA DISPUTATIO.

Quando facta ſit occluſio fontium abyſsi.

18 ILLVD porrò in hac Moſis narratione difficultatem habet vtrum, quod Moſes dixit de clauſis fontibus abyſſi & cataractis cœli, & de prohibitione pluuiæ, intelligere oporteat id eſſe factum poſt centum quinquaginta dies quibus ſtetit diluuium; an verò ſtatim poſt quadraginta illos dies pluuiæ ſupra capite ſeptimo memoratos à Moſe. Vidit hanc difficultatem B. Auguſtinus namque eandem quæſtionem ponit ipſe in quæſtionibus in Geneſim, quæſtione duodecima: quam licet ibi aperte non ſoluat, apparet tamen vtram in partem propenſior ipſe fuerit. Sic enim ait: Quod ſcriptũ eſt, exaltatam eſſe aquã legi, opinor, debet, imminutã eſſe aquã, vel ceſſaſſe aquam poſt centũ quinquaginta dies, & adductum eſſe ſpiritum ſuper terram, & deſiiſſe aquam, & concluſos fontes abyſſi, & cataractas cœli & detentam pluuiam de cœlo: Quæritur vtrum poſt centum quinquaginta dies hæc facta ſint, an per recapitulationem omnia commemorata ſint quæ poſt quadraginta dies pluuiæ fieri cœperunt: vt hoc ſolum ad centum quinquaginta dies pertineat, quod vſque ad ipſos aqua exaltata eſt, aut de fontibus abyſſi ceſſante iam pluuia, aut quia manſit in altitudine ſua, dum per illum ſpiritum ſiccaretur. Cetera verò quæ dicta ſunt, non poſt centum quinquaginta dies omnia facta ſint, ſed commemorata ſint omnia quæ ex fine quadraginta dierum fieri cœperunt. Sic Auguſtinus. Apparet igitur, Auguſtinum propendiſſe in eam ſententiam, vt illa facta ſint poſt quadraginta dies pluuiæ, & poſterius narrata ſint à Moſe per recapitulationem. Atque hæc ipſa eſt Toſtati ſententia. *Auguſt.* *Toſtatus in cap. 8. Geneſeos.*

19 Oleaſter omni aſſeueratione dicit nec eruptionem fontium abyſſi, nec pluuiam de cœlo ceſſaſſe niſi poſt centum quinquaginta dies. Verum pro Toſtato, & contra Oleaſtrum multa faciunt. Primo ſupra capite ſeptimo dixit Moſes factã eſſe pluuiam quadraginta diebus & quadraginta noctibus: at ſi pluuia duraſſet centũ quinquaginta diebus, hoc vtique dixiſſet Moſes, non illud; cum hoc tum ad declarandam veritatem hiſtoriæ, tum ad indicandam diluuij magnitudinem magis accommodatum eſſet. Deinde Moſes eodem loco dixit, diluuium eſſe factum quadraginta diebus; ſignificans auctum & incrementum aquarum vſque ad ſummum: ſi autem ſemper aquæ diluuij per centum quinquaginta dies creuiſſent, verius dictu fuiſſet, diluuium eſſe factum centum quinquaginta diebus, non tantum quadraginta diebus. Nam quod reſpondet Oleaſter, illos quadraginta dies pluuiæ & diluuij, tantum intelligi debere de diluuio, priuſquam ſubleuari poſſet Arca ſuper terram, non autem quod per illos dies totum diluuij incrementum conſummatũ ſit; quis non videt ſimile figmento eſſe, magiſque dictum ne nihil diceretur, quam quo aliquid vel in ſpeciem probabile diceretur? Ad hæc poſtquam aquæ diluuij operuerunt terram vſque ad vertices montium, quo modo ex fontibus abyſſi, hoc eſt, ex profundiſſimis terræ cauernis poterat erumpere aqua, & ſupra vertices montium exilire, vt reliquum diluuij incrementum, videlicet vſq; ad quindecim cubitos ſuper vertices montium, adderet? *Oleaſter ibidem.* *Opinio Oleaſtri, refellitur.*

20 Poſtremo, ſi per totos illos centum quinquaginta dies perpetuo creuerũt aquæ cum ſtatim poſt illos dies Moſes dicat diminutas eſſe aquas, ſequeretur, quo die aquæ ad ſummum incrementum peruenerunt, eo ipſo die cõtinuo diminui ac deficere cœpiſſe, nec aliquandiu in ſuo robore, ſiue incremento manſiſſe: quod videtur contrarium diuinæ ſcripturæ, quæ ſub finem ſeptimi capitis dixit aquas obtinuiſſe terram, ſiue præualuiſſe ſuper terram ſiue roboratas eſſe ſuper terram (eſt enim varia eius loci lectio) centum quinquaginta diebus. Et hoc dixit ſcriptura, cum iam paulo ante dixiſſet, aquas quindecim cubitis altiſſimos terræ montes exceſſiſſe.

TERTIA DISPVTATIO.

Quoto menſe, & quoto die menſis cœperit fieri decrementum diluuij.

QVO autem menſe, & quoto die menſis diminutio aquarum dilu- 21
uij cœpta ſit fieri, varie dicendum eſt, ſecundum varias ſententias
auctorum de illis cẽtum quinquaginta diebus, poſt quos ait Moſes
Hugo de diminutas eſſe aquas diluuij. Namque Hugo Sancti Victoris in
S.Victore. Annotationibus ſuis in Geneſim (Hugonem autem ſecuti ſunt Hi-
ſtoria Scholaſtica & Lyranus vt ſupra in libro duodecimo dixi-
mus) auſpicatur iſtos centum quinquaginta dies ab ingreſſu Noe in Ar-
cam, ſiue ab initio diluuij: & hac ratione cum centum quinquaginta dies
impleant quinque menſes ſolares, ſingulis menſibus aſſignando triginta dies,
neceſſe eſt dicere, diluuium cœpiſſe diminui exactis quinque menſibus ab
eius initio, & primo die ſexti menſis. Quod ſi loquamur de menſibus non
reſpectu diluuij inchoari ſed reſpectu anni tunc currentis, vel anni ſexcen-
teſimi vitæ Noe; dicendum eſt, diluuium cœpiſſe decreſcere ſeptimo anni illius
menſe, & die decimo octauo eius menſis. Patet hoc; ſi quidem diluuium cœptum
eſt die decima ſeptima menſis ſecundi illius anni id eſt quadraginta ſeptem die-
bus ab initio anni: quibus, ſi addas centum quinquaginta dies diluuij vſque ad
eius decrementum, id eſt, quinque menſes integros, verum eſſe quod diximus,
facile intelliges.

At verò ſecundum alteram ſententiam eorum qui iſtos centum quinquaginta 22
dies exordiuntur non ab initio diluuij, ſed à fine quadragenariæ pluuiæ, iam ſci-
licet quadraginta diebus ab initio diluuij tranſactis (& hæc eſt ſententia Ioſe-
phi primo libro Antiquitatum, & B. Chryſoſtomi, Toſtati quoque atque Caieta-
ni vt ſupra diximus) ſecundum hanc dico ſententiam multo ſecus dicendum eſt.
Quippe ſi quæratur quoto menſe ab initio diluuij cœperint aquæ eius diminui?
Reſpondebimus cœpiſſe diminui menſe ſeptimo & die vndecimo eius menſis: id
quod perſpicue intelligitur, ſi ab initio diluuij computentur primo quadraginta
dies pluuiæ; & poſt hos, alij centum quinquaginta dies quibus ſterit diluuium: ex
vtraque enim ſumma exiſtunt centum nonaginta dies qui efficiunt ſex menſes ſo-
lares integros, & præterea decem dies ſeptimi menſis.

Sin autem quæratur quoto menſe reſpectu eius anni tunc currentis, vel reſpe-
ctu anni ſexcenteſimi vitæ Noe deficere cœperit diluuium: Reſpondendum eſt
cœpiſſe deficere die vigeſima ſeptima menſis octaui. Nec dubium hoc eſſe po-
teſt, ſiquidem cum incœpit diluuium, iam illius anni præterierant primus men-
ſis, & ſexdecim dies ſecundi menſis: cœptum enim eſt diluuium die decima ſep-
tima menſis ſecundi. deinde vſque ad decrementum diluuij tranſierunt centum
nonaginta dies, id eſt, quadraginta pluuiæ, & centum quinquaginta ſtatus dilu-
uij, centum autem nonaginta dies continent ſex menſes, & inſuper decem dies.
Hinc neceſſario efficitur quod diximus, cœpiſſe diminui aquas diluuij, die vige-
ſima ſeptima menſis octaui illius anni.

Animad- Verum neſcio equidem cur Ioſephus loco paulo ſuperius memorato ſcriptum 23
uerſio in reliquerit, cœpiſſe aquas ſidere, id eſt, diminui ac deficere menſe ſeptimo, vige-
Ioſephum. ſimo ſeptimo die eius menſis. Nam cum ipſe ab initio diluuij vſque ad eius decre-
mentum recenſeat centum nonaginta dies, nullo modo ſententia eius cohærere
poteſt. Nam ſi loquatur de menſe reſpectu diluuij, dicere debuit cœpiſſe deficere
diluuium die vndecimo menſis ſeptimi: ſin autem de menſe reſpectu anni, dicen-
dum ei fuit, diminutionem diluuij fieri cœpiſſe die vigeſima ſeptima mẽſis octaui.
Itaque eius ſententia nullum habet exitum. Aut igitur locus hic apud Ioſephum
mendoſus eſt, vt pro menſe octauo mendoſe ſcriptum ſit, menſe ſeptimo: vel ibi

Ioſephus

Ioſephus per iniuriam & incogitantiam lapſus eſt. Nam quod Moſes dixit de Arca, ipſam quieuiſſe ſuper montes Armeniæ menſe ſeptimo, die vigeſimo ſeptimo menſis; hoc ipſe Ioſephus applicuit ad id quod proxime anteceſſerat de initio decrementi diluuij poſt centum quinquaginta dies.

BREVIS DIGRESSIO MORALIS *ſuper verba octaui capitis hactenus explicata.*

24 AD moralem tractatum pertinent nonnulla quæ ſupra diximus, cum explanaremus prima illa verba Capitis octaui: *Recordatus Dominus Noe, cunctorumque animantium &c.* Verùm præter illa, libet nunc quædam moralia documenta ex iiſdem verbis ſumpta carptim exponere. Ac primò quidem, exemplo Noe diſcendum nobis eſt quemadmodum Deus vitam iuſtorum hominum ex rebus ſecundis & aduerſis admirabili quadam maximeq; ſalutari alternatione & viciſſitudine miſceat ac temperet, vt illos ea ratione nec ſibi fidentes, Deique protectione ac præſidio confiſos, inter ſpem & metum (quæ cautiſſima & tutiſſima eſt Deo ſeruiendi ratio) perpetuò ingredi faciat. Itaque experiendo potius quàm legendo, verum eſſe illi cognoſcunt quod ſcriptum eſt: *Dominus mortificat & viuificat: deducit ad inferos & reducit:* & quod legitur apud Tobiam: *Hoc pro certo habet omnis qui te colit, quod vita eius, ſi in probatione fuerit, coronabitur: ſi autem in tribulatione fuerit, liberabitur: Et ſi in corruptione fuerit, ad miſericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus noſtris: quia poſt tempeſtatem tranquillum facis, & poſt lacrymationem & fletum exultationem infundis. Sit nomen tuum Deus Iſrael benedictum in ſæcula.*

Primũ documẽtum.

1. Reg. 2.
Tobiæ 3.

25 Illud quoque obſeruandum eſt, Deum non ante dici hoc loco recordatum eſſe ipſius Noe, quàm periſſent peccatores diluuio: id quod non vacat myſterio. Tunc enim verè Deus memor noſtri eſt nobiſque benefacit; cum vetus Adam cum vitiis ſuis in nobis per diluuium contritionis & pœnitentiæ velut ſubmerſus interiit. Illorum porro hominum qui periere diluuio, dupliciter vtilis fuit interitus paucis illis qui per Arcam ſeruati ſunt: tum quod, omnibus improbis è medio ſublatis, neminem habuere poſt diluuium qui poſſet obſiſtere quo minus illi rectè viuerent, vel eos inſectando atq; infeſtando, vel exemplo ſuæ improbitatis ad flagitia incitando: tum quod recordatio interitus illorum, inſtar freni ſimul & calcaris eſſe illis debuit, quò ſcilicet & retraherentur ab impietate & iniquitate, & ad percolendam aduerſus Deum pietatem, iuſtitiamque erga homines impellerentur: & illorum mores factaque imitari perhorreſcerent, quorum tam atrocem exitum & interitum recordarentur.

Malorũ hominum interitus dupliciter vtilis eſt bonis.

26 . Quod autem Deus non ſolum Noe recordatus eſſe dicitur, ſed etiam animalium; non tantùm indicat eximium erga hominem Dei amorem curamque, cuius cauſa, diluuij exitio animalia ſeruare voluit: verum enim eſt illud vetus apud Hiſpanos prouerbium: *Quien ama Beltran, ama ſu can*, id eſt: Qui amat Beltramum (eſt id nomen proprium hominis) amat quoq; eius canem: Verum præterea oſtendit incredibilem Dei bonitatem, quæ non modo pertinet ad homines, ſed in animalia quoq; effunditur. Quamobrẽ ſæpe Deũ laudat ſcriptura à liberalitate & beneficentia quã exercet erga animalia: & apud Salomonẽ vir iuſtus laudatur, quod non ſolum miſericors ſit erga homines, ſed etiam erga animalia. *Nouit iuſtus*, inquit Salomõ, *iumentorum ſuorum animas; viſcera autem impiorum crudelia.* Vbi animaduertere oportet, Salomonem pulchra vſum eſſe antitheſi: Siquidem viſcera Hebraicè nomen habent à miſeratione: appellantur enim rechamim, id eſt, miſerationes. Vt execrandi videantur illi quorum viſcera, quæ vt nomen eorum fert, propenſiſſima eſſe deberent ad miſerandum, ſint erga homines inhumana atque

Alterũ documẽtum.

Locus prouerbiorum cap. 12.

S crudelia.

crudelia. B. Franciſcum ſæpenumero erga animalia miſericordem ac benignum
fuiſſe non ſecus atque erga homines, legimus in eius hiſtoria.

Aelianus lib. 13. de varia hiſtoria. Xenocratis humanitas ergo animalia.

Nec tantùm in Chriſtianis hominibus hæc humanitas & miſericordia erga 27
animalia commendabilis ac prædicabilis fuit, verum etiam apud Ethnicos.
Audi quid Aelianus de Xenocrate ſcribat, vt eius humanitatem & miſericor-
diam laudibus in cœlum efferat: Xenocrates, inquit, Platonis familiaris, adeo
miſericors & humanus erat, vt ſæpe brutorum miſeratione commoueretur.
Cum in huius aliquando ſub dio confidentis ſinum, paſſer quem accipiter in-
ſectabatur, deuolaſſet, eum libentiſſime admiſit, ſeruauitque tantiſper, dum
is qui inſectabatur abiſſet. Vbi verò ipſum timore omni liberaſſet, ſtatim aper-
to ſinu eum dimiſit, dicens ſe ſupplicem non prodidiſſe.

Tertiū documentum

Nec eſt non dignum animaduerſione, Deum, etſi poſſit ipſe per ſe omnia quæ 28
fieri velit, perficere: quæcumque tamen per creaturas commode fieri poſſunt,
ad ea perficienda, earum miniſterio vti ſolere. Poterat Deus ſola voluntate
ſua, puncto temporis, omnem terrarum orbem aquis obruere; ad id tamen effi-
ciendum rupit fontes abyſſi, aperuit cataractas cœli, pluuiamque per quadra-
ginta dies è cœlo effudit. Cumque libuit diluuium tollere, poterat ſolo nutu
aquas omnes ad ſua loca reuocare, terramque ſubito penitus exſiccare: attamen
& flatu venti, & occluſione fontium abyſſi & cataractarum cœli vti voluit.
Nimirum Deum vti rerum à ſe creatarum opera ad id efficiendum, quod illæ poſ-
ſunt efficere, eximiam Dei bonitatem ac beneficentiam demonſtrat, ſimul & re-
rum ipſarum dignitatem commendat & ornat.

Hoc ſequi per imitationem reges ac principes oporteret, vt qui multos regen- 29
di & tractandi imperij ſui adiutores & miniſtros habent, ſi eos nacti ſunt fide-
les prudenteſque ac diligentes, ipſos munia ſibi iniuncta libere exequi ſinant:
& quibus partem aliquam poteſtatis ſuæ tribuerunt, eis muneris ſui integram &
expeditam adminiſtrationem permittant. Hoc nempe maiorem Principum ma-
ieſtatem & prudentiam declarat; gratiuſque accidit eorum miniſtris, qui ea li-
bertate ſibi conceſſa, alacriores & attentiores ad munus ſuum obeundum exi-
ſtunt: idemque ad rectam & ſtabilem quietamque & ſuauem gubernandi ratio-
nem apprime conducit.

Quartū documentum

Non eſt hoc loco prætermittendum omnes creaturas promptiſſime Creatori 30
ſuo deſeruire, ſiue ad vltionem improborum, ſiue ad bonorum conſeruationem
liberationem & conſolationem. Ecce tibi, cum placuit Deo, propter peccata
hominum, vniuerſum terrarum orbem diluuio perdere, continuò omnes aquæ
ſubterraneæ ac terreſtres cæleſteſque, quaſi coniuratæ ad internecionem homi-
num, ad inundandum & obruendum orbem, omnes ſuas vires contulerunt.
Contrà verò, ad miſericordiam flexo iam Deo, & ad conſolationem Noe repa-
rationemque mundi conuerſo, confeſtim vires ſuas à deſtruendo mundo cohi-
buerunt: præſto fuit ventus exſiccans & conſumens aquas: abyſſus aquas quas
emiſerat, reuocauit atque reſorbuit & apud ſe continuit: Oceanus qui terras
ampliſſime altiſſimeque inundauerat, intra priores ſedis ſuæ terminos rediit:
denique quæ prius Deo ad efficiendum diluuium inſeruierant, eadem ad eius
remotionem & abolitionem iubenti Deo deſeruiunt. Præclare igitur ſcriptum
illud eſt in libro Sapientiæ: *Creatura enim tibi factori deſeruiens, exardeſcit in tormen-
tum aduerſus iniuſtos, & lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt.*

Sap. 16.

Ruper. lib. 4. in Gen. cap. 22. Allegoria de Chriſto Domino.

Rupertus locum hunc Moſis per allegoriam pulchre applicat ad Chriſtum 31
Saluatorem noſtrum ſic enim ſcribit: Recordatus eſt Deus Pater Chriſti filij
ſui, poſtquam intrauerunt aquæ vſque ad animam eius, poſtquam tribulatio-
nes mortis pertranſierunt animam ſuam, cum teneretur in ſepulcro conclu-
ſus. Et adduxit Spiritum ſuper terram. Spiritum inquam, id eſt, reducem
vitam adduxit ſuper terram exanimi corporis; ſuſcitauit enim illum à mor-
tuis. Sed & ſupra omnem terram per vnius reſurrectionem adduxit Deus Spi-
ritum:

ritum: dedit enim ex tunc hominibus Spiritum ſanctum in remiſſionem peccatorum: qui ita nebulas cordium diſſipat, tentationumque fluctus exſiccat; quemadmodum Spiritus ille quem Deus ſuper terram adduxit, humidum frigidumque aerem calefaciendo, aquas imminuit, & vſque ad ſiccum paulatim eliminauit. Sic Rupertus.

Requieuitque arca menſe ſeptimo, vigeſimo ſeptimo die menſis ſuper montes Armeniæ. *Verſ. 4.*

32 PRO vocabulo illo, *Armeniæ* Legitur Hebraice *Ararath*, quam vocem ſeptuaginta Interpretes non ſunt interpretati, ſed eam ipſam vt legitur Hebraicè poſuerunt in ſua tranſlatione. Vocem autem Ararath omnes interpretantur Armeniam: fuiſſe autem locum, vbi reſedit Arca, in Armenia, vel ei proximum, non leue argumentum eſt, Armenos id vetuſta traditione perſuaſum & certum habuiſſe. Quapropter locum illum egreſſionis Noe ex Arca, illi Armenica voce appellarunt Apobatherion, id eſt, Egreſſorium. Quis autem mons Armeniæ fuerit is ſuper quem reſedit Arca, variè traditur.

33 Beroſus Chaldæus apud Ioſephum primo libro Antiquitatum appellat montem Cordyeorum: in quo etiam ſuo tempore ſupererat pars illius Arcæ, vnde bitumen abradebatur in remedium morborum. Apud eundem Ioſephum Nicolaus Damaſcenus eum montem nominat Barin. Cur autem eum montem B. Ambroſius appellauerit montem Quadrati, equidem nulla coniectura vel ſuſpicione poſſum attingere. Sunt qui putent Moſen per Ararath intellexiſſe Araxen fluuium, & aquis, & ſcriptorum prædicatione nobilem, qui magna vndarum mole ex monte Tauro effuſus, & per Armeniæ campos ſpatiatus, in mare Hyrcanum aquas exonerat. Eſt igitur hæc ſententia verborum Moſis, Arcam reſediſſe in Tauri montis vertice, vbi Araxi fluuio affinis eſt.

Beroſus Chaldæus apud Ioſephum. *Nicolaus Damaſcenus apud eundem.* *Ambroſ. de Arca Noe c. 17*

34 Dirimit quoque Taurus mons Armeniam minorem à Cilicia; vt credibile ſit Arcam in ea Tauri parte quieuiſſe qua Ciliciæ incubat: idque veriſimile facit Tarſus ante omnes Ciliciæ vrbes nobilis, olim appellata Terſus à verbo τερσίνω, quod ſignificat, areſacio. Fertur enim, poſt diluuium, vt ſcribit Stephanus de Vrbibus, loca Ciliciæ primò apparuiſſe aquis exſiccata; & idcirco Tarſum vrbem vocatam à tali exſiccatione; quaſi in argumentum exſiccatæ primùm ibi terræ, Tarſus poſtea ſit condita. Neque verò exiſtimare neceſſe eſt, quia reſedit Arca ſuper illum montem Armeniæ, eum fuiſſe omnium orbis montium altiſſimum: fieri enim potuit, vt multi aliis locis eſſent altiores: ſed ſatis eſt, in iis locis, per quæ loca tum ferebatur Arca, eum montem fuiſſe altiſſimum.

Hamerus in Geneſ. *Stephanus.*

35 Ex hoc item loco licet intelligere, baſim ſiue fundum illius Arcæ non fuiſſe anguſtum, & ad modum carinæ nauis acuminatum; ſi enim talis fuiſſet, non potuiſſet Arca ſuper montem reſidere: ſed neceſſe eſt fuiſſe latum & planum. Ex quo manifeſtum fit, Arcam non ſupernataſſe aquis, ſed magnam partem inferiorem demerſam aquis habuiſſe. Significat enim Moſes hoc loco, multis diebus priuſquam montium cacumina extra aquas extarent & apparerent, Arcam requieuiſſe ſuper montes Armeniæ.

QVARTA DISPVTATIO.

Unde computandus ſit menſis ille ſeptimus, quo menſe dixit Moſes Arcam requieuiſſe ſuper montes Armeniæ.

HIC quæritur, vtrum dicatur menſis ille ſeptimus ab initio anni 36
ſexcenteſimi, an ab initio diluuij, & ex quo Noe ingreſsus eſt in Arcam. Duæ ſunt ſententiæ auctorum; vna eſt eorum qui illos centum quinquaginta dies quibus aquæ obtinuerunt terram, & poſt quos aquæ diluuij cœperunt imminui, vt ſupra dixit Moſes, auſpicantur poſt quadraginta illos dies pluuiæ: ita vt ab initio diluuij, vſque ad id temporis quo cœperunt aquæ diminui, numerent centum nonaginta dies: & huius ſententiæ ſuprà libro duodecimo diximus eſse Ioſephum, B. Chryſoſtomum, Toſtatum & Caietanum. Secundum hos igitur non poteſt intelligi, menſem quo requieuit Arca, fuiſse ſeptimum ab initio anni ſexcenteſimi: Nam (vt eiſdem viſum eſt) cum ab initio diluuij vſque ad initium diminutionis aquarum tranſierint centum nonaginta dies; & iam ab initio anni tranſierant quadraginta ſex dies vſque ad principium diluuij, ſiquidem die decimo ſeptimo menſis ſecundi incœpit diluuium: ergo ab initio anni vſque ad principium diminutionis aquarum tranſiuiſſent ducenti triginta ſex dies, hoc eſt, ferè octo menſes. Si igitur Arca requieuiſset ſuper montes vigeſima ſeptima die menſis ſeptimi ab initio anni, ſequeretur, Arcam triginta diebus requieuiſſe ſuper montes, priuſquã aquæ cœpiſſent diminui: quod eſt per ſe abſurdum & narrationi Moſis manifeſtè contrarium. Neceſſe igitur eſt, iſtos auctores ſeptimum menſem quo requieuit Arca, computare non ab initio anni ſexcenteſimi, ſed ab initio diluuij.

Sed quemadmodum eam computationem ipſi declarent deinceps videndum 37
Caietanus eſt. Caietanus quidem hoc loco ſic eam computationem explicat: Si ſupputaueris, inquit, à die qua cœpit diluuium, vſq; ad diem decimũ ſeptimum menſis ſeptimi quo requieuit Arca (Sic enim legit Caietanus Scripturã Hebraicam ſecutus, cum noſtra lectio Latina habeat diem vigeſimum ſeptimum, de qua varietate & diſcrepantia lectionis, quæſtione proxime ſequenti diſputabitur) Si, inquam, ſupputaueris à die quo cœpit diluuium, vſque ad diem decimum ſeptimum menſis ſeptimi quo requieuit arca, numerabis vnum & nonaginta centumque dies qui conficiunt menſes ſex & dies decem & ſeptem, deputando ſecundum Hebræos, cuilibet menſi viginti nouem dies: ita quod decimus ſeptimus dies menſis ſeptimi fuit centeſimus nonageſimus primus dies à principio diluuij. Et hinc patet quod numerus ille centum quinquaginta dierum æſtimari debet poſt quadraginta dies pluuiæ. Hæc Caietanus.

Refellitur Caietanus. Sed in Caietani computatione duo ſunt minime probanda. Primùm enim contra ſententiam omnium, & contra Hebræorum atque omnium gentium conſuetudinem, cuilibet menſi Lunari (tales autem erant menſes Hebræorum) non aſſignat niſi viginti nouem dies; cum manifeſtum ſit vnumquemlibet menſem Lunarem continere viginti nouem dies & inſuper dimidium diem. Quamobrem Hebræi, alternis, vnum menſem faciebant viginti nouem dierum, alterum verò triginta. Hinc fit, vt ſex menſes Lunares vnà cum decem & ſeptem diebus efficiant dies centum nonaginta quatuor, non autem centum nonaginta & vnum, ſicut exiſtimauit Caietanus. Deinde, ſecundum computationem Caietani, ſequeretur vt eo ipſo die quo cœperunt diminui aquæ, etiam Arca reſederit ſuper montes, quod eſt improbabile: præſertim cum, ex quo reſedit Arca donec apparuerunt cacumina montium, præterierint ſecundum ipſum Caietanum ſeptuaginta dies. Quo licet intelligere, illa diminutio aquarum diluuij quàm lente ac paulatim facta ſit. 38

Toſtatus autem eandem computationem ſic explanat: Si quis, inquit, ab initio diluuij numeret ſeptem menſes Lunares, inueniet ſeptem & ducatos dies: cum autem ab initio diluuij quoad cœperunt imminui aquæ, præterierint centum nonaginta dies, vt ſupra oſtendimus, ſupererunt decem & ſeptem dies, quibus dicemus, Arcam poſt initium decrementi aquarum fluitaſſe huc illuc priuſquam reſideret ſuper montes Armeniæ. Verùm in hac ſua Computatione lapſus eſt Toſtatus, numerans ſeptem menſes integros ab initio diluuij, quouſq; reſedit Arca, cum illi non fuerint integri, ſed defuerint tres dies ad complementum ſeptimi menſis; ſiquidem Arca reſedit vigeſimo ſeptimo die menſis ſeptimi, quocirca tres dies ad eius ſeptimi menſis conſummationem deerant. Non igitur à principio diminutionis aquarum vſque ad diem qua reſedit Arca, excurrerunt decem & ſeptem dies, vt vult Toſtatus, ſed quatuordecim tantum. *Toſtatus refellitur.*

40 Altera ſententia eſt eorum auctorum, qui illos centum quinquaginta dies numerant ab initio diluuij. Hanc autem ſententiam tribuimus ſupra hiſtoriæ ſcholaſticæ & Lyrano. Iſti ſeptimum menſem quietis Arcæ numerant ab initio anni non autem diluuij. Et huic ſententiæ conſequens eſt, inter eum diem quo cœperunt imminui aquæ diluuij, & eum diem quo reſedit Arca, interfluxiſſe octo dies, quibus diebus eatenus imminutæ ſunt aquæ, quæ altiſſimos montes quindecim cubitis ſupergreſſæ fuerant, vt Arca baſi vel fundo ſuo verticem vnius montium Armeniæ contingens ſuper eum reſederit. Huius autem computationis ratio facile iniri & ſubduci ad hunc modum poteſt. Ab initio anni ſexcenteſimi vſq; ad initium diluuij, quod factum eſt decimo ſeptimo die menſis ſecundi prætererunt quadraginta ſex dies: Et hos conſecuti ſunt centum quinquaginta dies quibus durauit incrementum diluuij. Ex vtroque autem hoc numero exiſtit ſumma centum nonaginta ſex dierum. Reſtant igitur octo dies vſque ad quatuor & ducentos: qui quidem efficiunt ſex menſes Lunares, & inſuper viginti ſeptem dies, quo die vigeſimo ſeptimo menſis ſeptimi dicitur requieuiſſe Arca.

41 Hanc opinionem illud facit mihi quidem valde probabilem, quod eodem modo ſecundum eam computantur omnes menſes qui in hac narratione numerantur à Moſe, ſcilicet ab initio anni: at ſecundum priorem ſententiam neceſſe eſt eos variè computari; quoſdam quidē à principio anni, alios verò ab initio diluuij. Namque ſectatores eius opinionis, menſem ſecundum quo factum eſt diluuium, & menſem decimum quo apparuerunt cacumina montium, & menſem primum ſexcenteſimi primi anni quo dicitur Noe tectum Arcæ aperuiſſe, & menſem ſecundum eius anni quo Arcam egreſſus eſt Noe: hos, inquam, menſes omnes, illi computant ab initio anni: ſolum autem menſem ſeptimum quo requieuit Arca ſuper montes, volunt illi eſſe computandum non ab initio anni, vt ceteros, ſed ab initio diluuij. Quis autem inducat in animum credere, Moſen in hac ſua tam breui narratione, variè & ambigue poſuiſſe menſes, nulla eius varietatis facta ſignificatione? Secunda igitur ſententia computans illum ſeptimum menſem quo requieuit Arca, ab initio anni, primæ videtur præferenda.

QUINTA DISPUTATIO.

De diſcrepantia lectionis Latinæ ab Hebraica, quæ eſt hoc loco ſuper diem quo Arca dicitur requieuiſſe in montibus Armeniæ.

42 ET Latina tranſlatio, & Græca ſeptuaginta interpretum habent hoc loco, Arcam requieuiſſe vigeſimo ſeptimo die menſis ſeptimi: Scriptura verò Hebraica & Paraphraſis Chaldaica habent eam requieuiſſe die decimo ſeptimo eiuſdem menſis; nec apparet quemadmodum hę duæ lectiones inuicem conciliari queant. Cum igitur vtraque lectio non videatur vera eſſe

poſſe,quæritur vtra iudicanda ſit mendoſa & falſa, & vtra præferri debeat. Equidem nefas duxerim mendoſam eſſe dicere Latinam tranſlationem,quam omnes ad vnum Latini codices & nunc habent,ſemperque habuerunt,nulla cum ſit mendi ſuſpicio: præſertim cum Græci omnes ſeptuaginta interpretum libri eandem lectionem habeant, habuerintque ſemper, omneſque Patres, tam Græci quàm Latini,eam ipſam lectionem hoc loco ſecuti ſint.

Nec propterea tamen auſim pronunciare falſam eſſe, atque omnino damnare lectionem Hebraicam, cum qua etiam conſentit paraphraſis Chaldaica: quippe eam lectionem omnes hebræi libri conſtanter habent. Difficile autem creditu eſt omnes hebræos libros ab Hebræis eſſe corruptos. Non enim caſu aliquo corrupti ſunt, ſiquidem caſus nec omnibus libris, nec omni æuo accidiſſet. Nec conſultò voluiſse Iudæos corrumpere omnes ſuos libros credibile eſt, cum nulla eſset ratio cur potiſſimum hunc Moſis locum deprauare vellent. Similiter enim & ſimili in re argumentatur B. Auguſtinus libro decimoquinto de Ciuitate Dei, capite decimotertio vbi, quod ipſe ſcripſit de auctoritate hebræorum codicum, me quidem certe vehementer deterret, ne communem omnium hebræorum librorum inueteratamque lectionem repudiare audeam; Sic enim ille ſcribit: Rectè fieri nullo modo dubitauerim, vt cum diuerſum aliquid in vtriſque codicibus inuenitur (loquitur ibi Auguſtinus de græcis & hebræis codicibus, idemque de Latinis exiſtimandum videtur) quandoquidem ad fidem rerum geſtarum vtrumque eſse non poteſt verum;ei linguæ potius credatur,vnde eſt in aliam per interpretes facta tranſlatio. Sic Auguſtinus. 43

Auguſtinus.

Notabilis ſententia Auguſtini.

Ergo alij, maiore quàm nos ſumus ingenio & iudicio, vberioreque ſacrarum litterarum doctrina præditi,ad viam aliquam & rationem eas duas lectiones inter ſe conciliandi atque concordandi reperiendam, incumbant. Dummodo illud ratum & fixum ſit, ſi hebræa lectio contradicat omnino latinæ, nec vtraque ſimul cohęrere queat;ſtandum eſse potius latinæ quàm hebreæ:quippe cum illa Tridentini Concilij auctoritate tantopere commendata & communita ſit. Nos tamen vtramq; lectionem hic ponemus,& quemadmodum numerus illorum dierum qui eſt in vtraque lectione varie computari & vere conſtare queat, breuiter ac dilucide oſtendemus.

Explanatur lectio hebraica.

Secundum lectionem igitur hebraicam quæ habet, Arcam reſediſse decimo ſeptimo die menſis ſeptimi, quadruplex Computatio fieri poteſt. Sed illud antè ponatur ſex menſes Lunares inſuperque dies decem & ſeptem, continere centum nonaginta quatuor dies. Prima Computatio eſt. Si ſeptimus menſis quo requieuit Arca, numeretur ab initio diluuij, & quadraginta dies pluuiæ ſeparentur ab aliis centum quinquaginta diebus (de quibus ſupradictum eſt) tunc reliqui erunt quatuor dies ab initio diminutionis aquarum, vſque ad diem quo reſedit Arca. Secunda Computatio. Si menſem ſeptimum auſpicemur ab initio diluuij, dies tamen illos quadraginta pluuiæ includamus in illos centum quinquaginta dies,relinquentur quadraginta quatuor dies ab initio decrementi aquarum, vſq; ad quietem Arcæ. Atq; hæ duæ Computationes ſatis ſunt probabiles. Secunda tamẽ multis videtur probabilior, propter cauſam à nobis paulo ſupra expoſitam. 44

Tertia Computatio ſi numeretur ſeptimus ille menſis, non ab initio diluuij,ſed ab initio anni, & quadraginta dies pluuiæ ſeparentur ab aliis centum quinquaginta diebus, ſic efficientur ab initio anni vſque ad finem illorum centum quinquaginta dierum poſt quos cœpit diminui diluuium ducenti & triginta ſex dies, hoc eſt, octo menſes. Hinc autem ſequeretur, Arcam duobus & quadraginta diebus ante diminutionem diluuij ſuper montes reſediſſe;ſiquidem ab initio anni vſque ad decimum ſeptimum diem menſis ſeptimi quo requieuit Arca, numerantur centum nonaginta quatuor dies. ſed hoc & abſurdum eſt, & diuinæ ſcripturæ contrarium. Quarta Computatio. Si ſeptimus menſis recenſeatur ab initio anni, & illi quadraginta dies pluuiæ includantur in alios centum quinquaginta, ab initio 45

tio anni vſq; ad principium decrementi aquarum, centum nonaginta ſex dies extitiſſent, quapropter duobus ante diminutionem aquarum diebus Arca reſediſſet: quod licet minus abſurdum ſit, quam quod paulo ante ex tertia Computatione concludebatur, abſurdum tamen eſt, & narrationi Moſis contrarium. Et hactenus quidem de lectione hebraica.

46 LATINA PORRO & Græca lectio, quæ habet, Arcam requieuiſſe vigeſimo ſeptimo die menſis ſeptimi, ſimiliter quatuor & ipſa Computationum eſt capax. Sed ponamus, id quod certum eſt, ab initio anni vſque ad vigeſimum ſeptimum diem menſis ſeptimi, ſecundum rationem menſium Lunarium numerari dies quatuor & ducentos. Prima igitur Computatio ſit, ſupputando menſem ſeptimum quo requieuit Arca, ab initio diluuij, & ſeparando quadraginta dies pluuiæ ab aliis centum quinquaginta, reſtant dies quatuordecim, quibus poſt initium decrementi aquarum Arca fluctuabat, donec tandem ſuper montibus ſubſiſteret. Secunda Computatio. Numerando menſem ſeptimum ab initio diluuij, nec tamen ſeparando quadraginta dies pluuiæ, ab aliis centum quinquaginta, reliqui fiunt quinquaginta quatuor dies, inter principium diminutionis aquarũ & quietẽ Arcæ interiecti. Vtraq; Computatio hæc probabilis eſt; ſed propter cauſam ſupradictã probabilior videtur ſecũda quam prima: Tertia Computatio. Incipiendo menſem ſeptimũ ab initio anni, & ſeparando quadraginta illos dies ab aliis centum quinquaginta, efficitur Arcam duobus & triginta diebus priuſquam diminuerentur aquæ, reſediſſe. Quarta computatio. Incipiendo ſimiliter ſeptimum menſem ab initio anni, non tamen ſeparando quadraginta dies pluuiæ ab aliis centum quinquaginta, relinquentur octo dies, quibus poſt initium diminutionis aquarum Arca fluctuauit, tandemque requieuit. Harum autem duarum Computationum, vt tertia eſt omnino reiicienda; ſic quarta & vltima, multorum ſententia, ceteris probabilior habenda eſt. Verum de his ſatis. *Explicatur græca & latina lectio.*

SEXTA DISPVTATIO.

Super illa verba.

Decimo autem menſe prima die menſis apparuerunt cacumina montium. *Verſu 5.*

47 AIT Moſes aquas diluuij decreuiſſe vſq; ad decimũ menſem: non quod tunc fuerit omnino finitum aquarum decrementum, ſiquidem paulo infra dixit Moſes ſexcenteſimo primo anno, primo menſe, prima die menſis imminutas fuiſſe aquas ſuper terram; ſed cum ante decimum menſem licet aquæ multis diebus decreuiſſent, nihilo minus tamen vniuerſam terram etiam ſuper omnes montes operirent, tunc primum, id eſt, ineunte decimo menſe, intantum diminutæ ſunt aquæ, vt extarẽ & apparere inciperent cacumina montium.

Caietanus decimum hunc menſem computat ab initio diluii, cenſetque ab ea die qua requieuit Arca, id eſt, à decima ſeptima die menſis ſeptimi vſque ad primam diem decimi menſis quo primum apparuerunt cacumina montium, prætériſſe ſeptuaginta dies: videlicet tam alte Diluuium operuerat montes, vt, poſtquam cœpit decreſcere, ſeptuaginta dies decrementi eius tranſierint, priuſquam altiſſimorum montium vertices aquis nudati apparerent. Audi Caietanum: Ibant inquit, aquæ, & decreſcebant vſque ad decimum menſem, procul dubio ab initio diluuij. ſeptuaginta igitur dies prætériſſe deſcribuntur à quiete Arcæ ſuper montes, vſque ad menſem decimum. Fluxerunt namque duodecim dies ſeptimi menſis *Caietanus in 8. caput Geneſeos.*

ſis & quinquaginta octo dies integrantes octauum & nonum menſem: die autem immediate ſequenti ſupradictos ſeptuaginta dies appatuiſſe dicuntur cacumina, vel, quod ſignificat vox hebræa, capita montium. Igitur quando Arca quieuit ſuper montes, adhuc capita montium tam alte cooperta erant aquis, vt ſeptuaginta dierum ſpatio opus fuerit vt ea detegerentur aquis, & tota Arca libera eſſet ab aqnis, quæ per dies illos ſeptuaginta ſecundum non paruam partem cingebatur aquis ſenſim deficientibus. Neque obſtat quod Hebraice dicitur viſa fuiſſe capita montium. Non enim ſignificatur fuiſſe actu viſa ab aliquo, ſed fuiſſe aquis detecta & nudata, quamobrem facta ſunt aſpectabilia & conſpicua, qualia prius non erant, aquis tecta. Hactenus ex Caietano.

Refellitur Caietanus.

48 Verùm non eſse probabilem Caietani ſententiam, licet ad hunc modum argumentari: Si menſis hic decimus computatur ab initio diluuij, cum ante principium diluuij præteriſsent vnus menſis & ſexdecim dies anni ſexcenteſimi; ergo cacumina montium apparuiſsent decimo octauo die vndecimi mẽſis anni ſexcenteſimi, & reliqui eſsent ad complendum eum annum vnus menſis integer & inſuper duodecim dies, id eſt, dies duo & quadraginta. At verò Moſes poſt apparitionem montium vſque ad initium anni ſexcenteſimi primi recenſet primo quadraginta dies, deinde bis ſeptem dies qui iuncti illis faciunt quinquaginta quatuor, poſt quos auſpicatur annum ſexcenteſimum primum, dicens primo die anni ſexcenteſimi primi Noe aperuiſſe tectum Arcæ: atqui ſecundum ſuperiorem ſupputationem Caietani, fuiſſet id factum non primo die, ſed decimo tertio die anni ſexcenteſimi. Præterea Noe non fuiſſet egreſſus Arca anno ſexcenteſimo primo, menſe ſecundo, die vigeſima ſeptima vt narrat Moſes, ſed menſe tertio, & die duodecimo quod ex ſupra dictis facile erit lectori colligere.

Ad hæc ſequeretur Noe fuiſſe in Arca non tantum vno anno integro Solari, vt plerique omnes cenſent, ſed vltra vnnm annum Solarem manſiſſe in Arca duos menſes, & dies decem. Non igitur decimus ille menſis computandus eſt ab initio diluuij, ſed ab initio anni ſexcenteſimi: quemadmodum etiam de ſeptimo menſe quo requieuit Arca, paulo ſupra dictum eſt. Quocirca inter diem vigeſimam ſeptimam menſis ſeptimi quo requieuit Arca, & inter diem primum menſis decimi quo apparuerunt cacumina montium, interfluxerunt tres & ſexaginta dies.

CETERVM ſuper eadem verba Moſis quibus dicitur, primo die menſis decimi primum appatuiſſe cacumina montium ardua exiſtit hoc loco quæſtio. 49
Moſes enim ait, prima die decimi menſis apparuiſſe cacumina montium: exinde numerat quadraginta dies, poſt quos dies Noe aperiens feneſtram, emiſit coruũ & columbam: poſt hos autem recenſet bis ſeptem dies, per quos columbam bis emiſit. Et hi quidem omnes dies conficiunt numerum dierum quinquaginta quatuor. Poſthæc ſubdit Moſes, anno ſexcenteſimo primo, menſe primo, & prima die menſis arefactam eſſe terram: atqui à primo die decimi menſis anni ſexcenteſimi, vſque ad primum diem primi menſis anni ſexcenteſimi primi, præterierunt tres menſes Lunares, hoc eſt, non quinquaginta quatuor dies, vt indicat Moſes, ſed octoginta octo. Non igitur ſibi conſtat in Chronologia, Moſis narratio; quinimo ſe ipſa plane deſtruit.

Opinio Caietani.

50 Caietanus, qui vt ſupra diximus, illos quadraginta dies pluuiæ ſeparat ab aliis centum quinquaginta quibus dilnuium ſtetit, & ſeptimum atque decimum menſem nominatos à Moſe, auſpicatur ab initio diluuij: nunc ait, cum Moſes ſcripſit anno ſexcenteſimo primo, menſe primo, & die primo arefactam eſſe terram, ſignificaſſe tunc completum fuiſſe integrum annum ſexcenteſimnm Noe. Huius enim anni dies omnes dinumerauit Moſes per partes: nam primo commemorauit quadraginta ſex dies, cum dixit ingreſſum fuiſſe Noe in Arcam anno ſexcenteſimo, menſe ſecundo die decimo ſeptimo: deinde recenſuit quadraginta dies pluuiæ: poſt hos autem commemorauit alios centum quinquaginta dies vſque ad diminutionem

nutionem aquarum, adhæc ſeptuaginta alios, videlicet à decima ſeptima die menſis ſeptimi, vſque ad primum diem menſis decimi: præter hos verò nominauit quadraginta dies, & inſuper alios bis ſeptem dies: ex prædictis autem omnibus diebus conficitur ſumma dierum trecentorum ſexaginta, aſſignando cuilibet menſi Lunari viginti nouem dies.

51 Annus porrò apud veteres conſtabat trecentis ſexaginta diebus iuxta numerum graduum ſignorum in Zodiaco, vnicuique gradui diem vnum aſſignando: taliſque fuit annus ſolaris apud Græcos & Romanos, & vt creditur, etiam apud Aegyptios, eundemque fuiſſe tempore Moſis & Noe licet colligere ex hac Chronologia diluuij. Verum quia Sol non ante trecentos ſexaginta quinq; dies ſuperque quadrantem, conficit ſpatium ſuum; vt annus congrueret cum motu Solis, cuique menſium anni tribuebantur triginta dies, & ſexto quoque anno adiungebant menſem intercalarem, vt ſupplerent illos quinqre dies, qui ſingulis menſibus ſuperabant. Hanc tamen rationem anni & intercalationis correxit Iulius Cæſar, & ita vt nunc eſt, deſcripſit atque conſtituit. In illum autem diluuij annum non incidit menſis intercalaris: quocirca non habuit annus ille niſi trecentos ſexaginta dies. Et Caietani quidem opinio ita ſe habet.

Qualis fuerit annus apud veteres ſecundum Caietanum.

52 Verum in hac opinione & interpretatione Caietani multa ſunt minime probanda. Principio, ſeparat Caietanus quadraginta dies pluuiæ ab aliis centum quinquaginta: ſed eos non debere ſeparari, ſupra oſtendimus eſſe probabilius. Tum ſeptimum & decimum menſem computat ab initio diluuij: verùm hoc quoque minus probabile eſſe, paulo ſupra dictum eſt. Aſſignat præterea cuilibet mēſi Lunari tantum viginti nouem dies; cum aſſignare oporteat viginti nouem & in ſuper dimidium diem. quinimo ſecundum ipſum Caietanum, cuilibet menſi Lunari viginti nouem dies tantummodo aſſignantem, neceſſe eſſet annum ex duodecim menſibus Lunaribus compoſitum, trecentis duntaxat & quadraginta octo diebus conſtare, quem tamen ille facit trecentorum ſexaginta dierum.

53 Ad hæc quod Caietanus dixit, apud veteres Romanos, Græcos & Aegyptios fuiſſe annum trecentorum ſexaginta dierum, & ſexto quoque anno menſem vnū intercalari ſolitum; eamque rationem anni fuiſſe in vſu tempore Noe, & in hiſtoria diluuij hoc loco à Moſe connumerari: nonnihil habet veri, ſed plus tamen falſi. Etenim Cenſorinus in libro de Die natali Romanorum, de ratione anni apud varias gentes ſcribens: Minime, inquit, videntur errare, qui ad Lunæ curſum menſes ciuiles accommodarunt: vt in Græcia plerique, apud quos alterni menſes ad triginta dies facti ſunt. Maiores quoque Romani idem ſunt æmulati, cum annum dierum trecentorum ſexaginta haberent. Apud Macrobium vero ſic eſt: Aegyptij tricenum dierum omnes habent menſes, trecentorum ſexaginta tantum dierum annum habent, hinc explicitis duodecim ſuis menſibus, ideſt, trecentis ſexaginta diebus exactis, inter Auguſtum & Septembrem, vel vt Aegyptiacè dicitur, inter Mezori & Thoth, ſcilicet nouiſſimum anni menſem, primumque ſequentis anni, reliquos quinq; dies ſolaris circuitus anno inſerunt: quarto inſuper quoque anno diem eodem loco intercalarem qui ex quadrantibus conſit, annectunt. Hæc apud Macrobium.

Cenſorinus.

Macrob.

54 Macrobio conſona ſcribunt Herodotus Diodorus & Strabo. Omnium hominū (inquit Herodotus) primos Aegyptios conſtat annum comperiſſe, diſtinguentes eum in duodecim temporum menſes: idque comperiſſe ex aſtris: eo ſcientius (vt mihi videtur) hoc agentes, quam Græci: quod Græci tertio quoque anno intercalarem menſem inducunt temporis gratia; Aegyptij verò tricenis diebus ſingulos menſes taxantes, adiiciunt huic numero quotannis quinos dies: Vnde eis ratio circuli temporum conſtat eodem reuertentis.

Herodot. lib. 2.

55 Idem obſeruatum à Thebeis tradit Diodorus Siculus in hunc modum ſcribēs: Thebei ſe antiquiſſimos hominum profitentur, primumq; philoſophiam & aſtronomiam à ſe repertas, ſeque regionis ſitu ad cognoſcendos Orientium & Occidentium

Diod. Siculus lib. 2.

dentium motus aſtrorum eſſe aditos: Menſes inſuper & annos à ſe inſtitutos eſſe. Dies autem non ſecundum Lunam, ſed ſecundum Solem illi metiebantur, triginta dierum menſem facientes. Quinque verò dies & quadrantem diei, duodecim menſibus adiungentes, anni curſum perficiunt. intercalares menſes non interponunt, neque dies ſubducunt, ſicut & Græcorum quidam. Hactenus ex Diodoro.

Ex his apparet, apud veteres Aegyptios annum fuiſſe trecentorum ſexaginta 56
quinque dierum: quanquam extremi quinque dies non vt partes ab illis numerarentur, ſed vt adiectitij cenſerentur. Non igitur verum eſt quod dixit Caietanus, annum tempore Noe, fuiſſe trecentorum ſexaginta dierum, talem ſcilicet, qualis erat apud veteres Aegyptios. Quid quod Hebræi vtebantur annis Lunaribus, quolibet ſcilicet anno trecentorum quinquaginta quatuor dierum; ſed eos tamē ad rationem motus ſolis reuocabant & accommodabant, fere tertio quoque anno menſem vnum intercalantes.

Auctoris ſuper quæſtione propoſita iudicium & ſententia.

AD QVAESTIONEM igitur & difficultatem ſupra poſitam aliter reſpon- 57
deri oportet. Mihi quidem veriſimile admodum fit Moſen in hac hiſtoria diluuij non omnes menſes & dies eius anni quo diluuium factum eſt, dinumeraſſe; ſed multos prætereundo tacitos, enumeraſſe tantum eos quibus aliquid euenit, vel à Noe factum eſt, quod inſigne eſſet & commemorabile, atque ad hanc hiſtoriam diluuij illuſtrandam conferret. Nominauit ille decimum ſeptimum diem ſecundi menſis: quia eo die fieri cœptum eſt diluuium. Recenſuit quadraginta dies pluuiæ; vnde incrementum diluuij accidit. Commemorauit centum quinquaginta dies: quod per eos diluuium ſtetit, & poſt eos cœperunt diminui aquæ diluuij. Nominauit vigeſimā ſeptimam diem ſeptimi menſis: quia tunc primū Arca reſedit ſuper montes. Mentionem fecit primi diei decimi menſis; quod eo die primum apparuerunt cacumina montium. Poſthæc ſupputauit quadraginta dies; quod illis tranſactis Noe aperiens feneſtram Arcæ, dimiſit coruum & columbam ad explorandum vtrum diluuium ceſſaſſet. Adiecit deinde quatuordecim dies in quibus columba primo reuertens ad Arcam, ramum oleę virentibus frondibus ore tulit: iterum autem emiſſa nec regreſſa tamen, ſiccatæ iam ab aquis terræ indicium fecit. Quoniam autem aliis diebus & menſibus nihil horum ſimile, id eſt, nihil memorabile acciderat; propterea Moſes putauit ea tempora non eſſe percenſenda.

SEPTIMA DISPVTATIO.

Quanta pars Arcæ demerſa fuerit aquis, cum aquæ in ſummo erant incremento, id eſt cum altiſſimos montes quindecim cubitis excedebant.

Rubertus Salomon. Paul. Burgenſis. Hugo.

HANC quæſtionem à nullo memini Patrum attingi. Primum qui 58
eam videtur attigiſſe, reperi Hugonem ſancti Victoris: poſtea verò ſatis curioſe & ſubtiliter eam exagitarūt ex Hebræis Rabbi Salomon. de noſtris autem Lyranus, Paulus Burgenſis, Toſtatus, Carthuſianus, aliique. Nobis eam quæſtionem nec omnino intactam præterire, nec niſi ſtrictim & quaſi obiter tractari oportere viſum eſt.

Quid ergo de poſita quæſtione tradit Hugo? Is libro primo de Arca morali, capite tertio cum diuiſiſſet Arcam in quinque manſiones, Infimam, quæ appellatur Stercoraria; & huic proximam, quæ nominatur Cibaria; ſignificat eas duas manſiones fuiſſe aquis demerſas: primam verò aquis ſuperſtantem facit, tertiam Arcæ manſionem in qua fera & indomita animalia collocat: infimæ porrò manſioni,

quatuor cubitos altitudinis; alteri verò quæ ſuper hanc proxima erat, quinque cubitos aſſignat. Ex quo intelligitur, Hugonem ſenſiſſe, ex triginta cubitis altitudinis totius Arcæ, nouem inferiores fuiſſe aquis demerſos: ita vt Arca nouem cubitis intra aquam eſſet, vno autem & viginti cubitis extra & ſupra aquas. Sic ex Hugone. *Geneſ. 6.*

59 Verum diuerſa eſt Lyrani ſententia. Siquidem is in octauum caput Geneſeos ſuper illa verba: *Prima die menſis decimi apparuerunt cacumina montium*: de ſupra dicta quæſtione diſputans, primo ſumit & ponit quædam, iudicio ipſius certa ſibique (vt putat ipſe) ab omnibus concedenda. Et primo quidem ait, Arcam non intraſſe quindecim cubitis aquas diluuij, cum erant aquæ in ſummo incremento: cum enim aquæ non excederent montes plus quindecim cubitis, ſi totidem cubitis Arca intraſſet aquas, vtique fundo ſuo contigiſſet montes: non igitur mota fuiſſet, ſed in illis ſemper reſediſſet. *Lyranus.*

60 Deinde affirmat, tantum præciſe Arcam demerſam fuiſſe aquis, quantum aqua excedebat montes, quando Arca primo requieuit ſuper montes. Tertio loco ſumit, decrementum aquarum, ex quo primum illæ cœperunt decreſcere, vſque ad id temporis quo apparuerunt cacumina montium, eſſe factum ſeptuaginta diebus: tot enim dies interceſſiſſe, eo patet, quod aquæ cœperunt diminui poſt centum quinquaginta dies ab initio diluuij, vt ſupra dictum eſt, id eſt, vigeſimo die menſis ſeptimi: hinc autem vſque ad primum diem menſis decimi, numerantur dies ſeptuaginta.

61 Quarto loco ſumit, diminutionem aquarum quotidie factam eſſe æqualiter, ita vt per ſingulos dies tantundem aquæ decreuerit: Et hoc fit veriſimile, quia cauſæ decrementi aquarum eodem modo & æqualiter per omnes eos dies ſe ſe habuerunt; Cauſas dico, & ventum à Deo miſſum, & occluſionem fontium abyſſi, & cataractarum cœli, atque prohibitionem pluuiæ.

Ex his concluditur, ſi per ſeptuaginta dies diminutæ ſunt aquæ quindecim cubitis, ſi illos ſeptuaginta dies diſtribuas per quindecim cubitos, fore vt cuilibet cubito decrementi obuenient dies quatuor & dimidium diei ſuperque ſexta pars diei, vt aquæ vno fermè cubito decreuerint ſingulis quatuor diebus. Quoniam autem à vigeſimo die ſeptimi menſis quo cœperunt diminui aquæ (vt dictum eſt) vſque ad vigeſimam ſeptimam diem eiuſdem menſis quo Arca requieuit ſuper mõtes, fluxerunt octo dies, efficitur ex ſupra dicta computatione per octo illos dies

62 decreuiſſe aquas duobus ferme cubitis. Si igitur tunc Arca fundo ſuo contingens montes requieuit; neceſſe eſt eam fuiſſe intra aquas paulo plus tredecim cubitis. Tanta igitur fuit demerſio Arcæ in aquas diluuij, cum illæ ſummum habuerunt incrementum, & cum per illas ferebatur Arca. *Arca tredecim ferme cubitis (auctore Lyrano) demerſa erat aquis.*

Hæc ferè Lyranus. cuius ſupputatio procedit ſecundum lectionem latinam & Græcam, quæ habet Arcam requieuiſſe ſuper montes vigeſimo ſeptimo die ſeptimi menſis. Quo modo autem reſpondendum ſit quæſtioni propoſitæ ſecundum lectionem hebraicam, quæ habet requieuiſſe Arcam decimo ſeptimo die menſis ſeptimi, & quid præterea dicendum ſit ſecundum eos qui centum quinquaginta dies poſt quos incœpit decrementum aquarum, ſeparant à quadraginta diebus pluuiæ, & ſeptimum menſem quo requieuit Arca, computant ab initio diluuij, non autem ab initio anni, videre licet apud Lyranum & Toſtatum: nam mihi vtilia conſectanti, rebus iſtis magis curioſis quam vtilibus tractandis immorari nec libet nec licet. *Toſtatus.*

63 AC SVPRADICTA quidem Lyrani ratiocinatio & argumentatio, vt quæ rebus maxime dubiis & incertis nitatur, nec vera eſt, nec veriſimilis: ponit enim tria Lyranus, quæ ſunt obſcuræ veritatis, aut etiam manifeſtæ falſitatis. Etenim primo ſumit; quacumque mota eſt Arca, ſemper eſſe motam ſuper montes altiſſimos totius orbis, id eſt, per aquam, quæ quindecim tantum cubitis ex- *Refellitur Lyranus.*

cederet

cederet terram: at id nec verum eſt, nec ſimile vero. Credibile enim admodum ſit Arcam motam eſſe & ſuper loca plana, & ſuper valles, & colles & montes, tam excelſos quam humiles: quocirca aquæ per quas ferebatur Arca, nonnumquam quindecim tantum cubitis, plerumque tamen pluribus, id eſt, viginti, quinquaquaginta, centum, & eo amplius terram excedebant. Hoc poſito, rationem Lyrani labaſcere & corruere neceſſe eſt.

Deinde ponit Lyranus, montem Armeniæ ſuper quem requieuit Arca fuiſſe altiſſimum totius orbis, ſaltem negatiue, vt altiorem habuerit nullum. Sed enim Geographi montes Armeniæ, celſiſſimos omnium minime faciunt: nam etſi mõs Taurus longitudine & amplitudine aliiſque nonnullis rebus ceteros montes antecellat; altitudine tamen non paucis habetur inferior. Quid quod non conſtat, Arcam reſediſſe ſuper celſiſſimo eius montis iugo? fortaſſe enim in aliqua eius parte humiliori reſedit. 64

Illud præterea non modo incertum eſt, verum etiam opinionem Lyrani demolitur & funditus euertit. ait ille, decremẽtum aquarum quotidie factũ eſſe æqualiter. Hoc incertum eſt; quin etiam veriſimilius eſt decrementum aquarum inæqualiter eſſe factum. Quãto enim plus aquæ erat ab initio, tanto plus in ea fuit reſiſtentiæ aduerſus cauſam ſiccantem & conſumentem: magis verò ac magis procedente aquarum decremento, pariter etiam magis magiſque debilitabatur reſiſtentia aquæ, & vis cauſæ ſiccantis valentior & efficacior erat. 65

Deinde ſi quarto quoque die (ſecundum Lyranum) decreſcebat vno cubito aqua; ergo non decreſcebat æqualiter quantum ad quantitatem aquæ: ſiquidem extremus, ac ſupremus cubitus aquæ, id eſt, decimus quintus altitudinis ſuper montes, plus aquæ continebat quam decimus quartus, & hic quam decimus tertius, & ſic deinceps vſque ad vltimum: & hoc quidem phyſiologiæ & mathematicæ doctrinæ peritus facile intelliget & credet. Aquæ enim diluuij totam terram operiebant in orbem ac circumdabant: circulus autem corporis globoſi quo remotior à centro eſt, eo amplior & maior eſt; tanto autem minor, quanto propinquior. Quapropter ſupremus cubitus aquarum diluuij in orbem ſumptus, multo plus aquæ continebat quam decimus quartus & deinceps alij; ergo ratio Lyrani ſe ipſam deſtruit, contrarium efficiens & concludens eius quod intendit Lyranus. Nam ſi vno cubito per quatriduum decreſcebant aquæ, cum illi cubiti, pro vt ſuperiores erant aut inferiores, plus minusve continerent aquæ: neceſſe eſt in dies ſingulos inæquabile fuiſſe decrementum aquarum, & quotidie minorem factam eſſe diminutionem. Sed pergamus ad alia. 66

Geneſ. 8. Verſu 6.

Cumque tranſiſſent quadraginta dies; aperiens feneſtram Noe Arcæ quam fecerat. &c.

QVADRAGINTA dies, quos hic memorat Moſes, putandi ſunt à primo die decimi menſis quo apparuerunt cacumina montium, & finiuntur vndecimo die menſis vndecimi. Ergo quod hic dicitur de apertione feneſtræ, & emiſſione corui, factum eſt duodecimo die menſis vndecimi: licet Caietanus, neſcio quam lectionem hebraicam hoc loco ſecutus, incertum eſſe dicat quanto tempore poſt illos quadraginta dies Noe fecerit quod hic memoratur. 67

Caietanus in cap. 8. Geneſeos. Chryſoſt. Hieron. in Traditionib. hebr. in Geneſ. Ambroſ. Caietan.

Vocabulum feneſtræ, Græce θυρίδα habent libri vetuſtiores greci, licet in aliis, vt apud Chriſoſtomum hom. 27. in Geneſim, Græce ſit θύραν id eſt, oſtium vel ianua. Sanctus Hieronymus cum haberet ipſe oſtium; monuit Hebraicæ legi, feneſtram. B. Ambroſius capite 17. libri De Noe & Arca, primo legit oſtium; deinde habet feneſtram. Caietanus putat hic primum mentionem fieri feneſtræ Arcæ

quam ſupra omiſerat Moſes cap.6. in deſcriptione Arcæ:nam pro eo quod ibi Latina translatio habet: *Feneſtram in arca facies*, Caietanus legerat eo loco lucernam in arca facies: ſiquidem hebræa vox quæ inibi eſt *Sohar* propriè ſignificat lucem & quidem magnã, vti eſt meridiana:& inde transfertur ad ſignificandũ id quod præbet lucẽ,ſiue fundendo eã ex ſe,vt facit lucerna;ſiue eã tranſmittendo,vt feneſtra.

68 Sed hoc loco non eſt illa vox Sohar,ſed eſt vocabulum chaldæ, non ſignificans propriè quamcumq; feneſtram,ſed vt putat, Oleaſter, rimulam potius aut fiſſurã, ſeu foramen;id quod ille declarat ex aliquot ſcripturæ locis. Et ſanè hoc videtur indicare quod ſequitur, *quam fecerat*, quaſi de nouo fecerit fiſſuram vel rimam, per quam proſpiceret an diluuium ceſſaſſet. Nam portam inferiorem quam Dominus clauſerat,non auſus eſſet Noe aperire,ne aquæ intrarent in Arcam:feneſtra verò Arcæ erat in parte ſuperiori,per quam videre non poterat,niſi cœlum verſus; niſi fortè ad eam conſcenderet. Sic Oleaſter. quamuis mox ſubdat,etiam de feneſtra poſſe intelligi. Et melius ſanè: nam frangere tabulam aut partem aliquam Arcæ, non auſus eſſet Noe, veritus ne tanta illa vis aquarum in Arcam, aperta ſibi via, magno impetu irrumperet. *Oleaſter.*

69 Sed cur per illam feneſtram non ipſemet Noe ſuis oculis proſpexit vtrum ceſſaſſet diluuium;ſed ad id explorandum,dimiſit coruum & columbam? Chryſoſtomus ſignificat,timore illius horrendi diluuij, non eſſe auſum Noe per feneſtram aſpicere. Namq; ea ipſa verba ſuper quibus diſputamus,explanans:Ecce, inquit, iuſtus ille nõdum per ſe audet videre,ſed coruum mittit,& per illum diſcere vult, an bona aliqua rerum mutatio ſit exſpectanda. Toſtatus verò cauſam refert ad ſitum feneſtræ,& ad eius paruitatem. Erat enim feneſtra in ſuprema parte Arcæ, & perexigua, ita vt per eam caput & corpus efferre non poſſet; præſertim verò propter curuitatem & craſſitudinem laterum Arcæ:quo fiebat vt ſuperiora,id eſt, cœlum & aſtra, ſuſpicere poſſet;inferiora verò, id eſt,aquam & terram,deſpicere non poſſet. Vel quamuis per feneſtram Noe potuiſſet ſupra ſubtuſque proſpicere; non tamen longinqua & remota loca; de quibus,vtrum aquis ſiccata eſſent, per illas aues explorare voluit. *Chryſ. homil. 26. in Geneſim.* *Toſtatus.*

OCTAVA DISPUTATIO.

De Coruo: Super illa verba Moſis:

Dimiſit coruum qui egrediebatur & non reuertebatur;donec ſiccarentur aquæ ſuper terram. *Geneſ. 8. verſu 7.*

70 ILLVD: *donec ſiccarentur aquæ:* ſignificat nunquam fuiſſe reuerſum in Arcam ante finem diluuij: non autem ſignificat, poſt ſiccatas aquas & finitum diluuiũ,rediſſe ad Arcam. Eſt enim phraſis ſcripturæ familiaris,vt ibi: *Sede à dextris meis,Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*:& alibi, *Et non cognouit eam; donec peperit filium ſuum primogenitum.* Sed cur non eſt reuerſus coruus? Aiunt plerique, inuentis cadaueribus fluitantibus,immoratum eſſe illis comedendis; quippe eiuſmodi paſtu mirifice gaudentem. Audi Chryſoſtomum: Quare non rediit coruus? fortaſſe,cum ſit auis immunda,incidens in cadauera hominum & brutorum,illis,tanquam inuento congruo ſibi cibo inſedit:quod ipſum,non paruum bonæ ſpei argumentum fuit Noe. Si enim non hoc fuiſſet,neque coruus paſtum & conſolationem aliquam inueniſſet,vtique reuerſus eſſet. Similia ſcribit Auguſtinus in diſputationibus in Geneſim. *Pſal. 109.* *Matth. 1.* *Cur coruus non ſit reuerſus.* *Chryſ. homil. 26. in Geneſim.* *Aug. lib. quæſt. in Gen. quæſtio 13.*

71 Verum hoc,licet multitudo & auctoritas aſſerentium valde probabile faciat; reuera tamen difficultate non caret. Nam ex quo tempore homines & animan-

tes perierant diluuio, vſque ad id temporis quo miſsus eſt coruus, iam tranſierant plures decem menſibus: non igitur eorum cadauera tādiu in aquis conſeruari potuerunt, ſed iam pridem diſsoluta fuerant & à piſcibus deuorata. Cur igitur non eſt reuerſus coruus? Videlicet, aut in iugo alicuius montis remanſit, iam enim quadraginta diebus ante, vertices montium apparuerant: aut peroſus Arcam, ad eam redire noluit: aut volitando fatigatus, in aquis periit.

Excutitur diuerſitas lectionis græcæ & latinæ ab hebraica ſuper hiſtoria corui.

Sed hic ardua exiſtit quæſtio diu multumq; inter Doctores controuerſa. Etenim 72
lectio latina & græca concorditer habet coruum non eſſe reuerſum ad Arcam; hebræa verò & chaldaica lectio habet coruum exiſse & rediſse. Cum igitur vtrumq; verum eſſe non poſſit, id eſt, coruum rediſse & non rediſse: alterutram lectionem corruptam eſſe, & idcirco reiiciendam, fateri neceſse eſt. Hic triumphant, qui corruptos eſſe libros hebræos à Iudæis contendunt. Lectio enim quæ habet, coruum non eſſe reuerſum, cum omnium latinorum & græcorum codicum, & auctoritate Patrū omnium qui ſic legerunt, comprobata ſit, proculdubio habenda eſt pro vera: ergo lectio hebraica quæ huic contraria eſt, vt mendoſa & falſa, reiicienda eſt. Sanè Hieronymus ipſe qui præ ceteris magnificat libros hebræos, in Dialogo contra Luciferianos & in epiſtola ad Oceanum citat hunc locum cum negatione, ſimiliter vt eſt Latine & Græcè.

Hieronymus.

Aug. lib. 15. de Ciuitat. Dei, cap. 13. Hieron. in Præfat. libri 16. Cōmēt. in Eſ.

Aſt ego iſtis minime aſsentior. Incredibile enim videtur beato Auguſtino & S. 73
Hieronymo Iudæos per orbem diſperſos aut voluiſse, aut potuiſse libros omnes ſuos corrumpere, & dum nobis inuident auctoritatem Scripturę, eripuiſse ſibi veritatem: præſertim cum nulla ratio afferri poſſit cur id voluerint facere hoc loco. Dices, inuidia & odio Chriſtianorum. At quid quæſo iuuabat Hebræos aduerſus Chriſtianos, vt legeretur hoc loco, coruum rediſse ad Arcam, potius quàm non rediſse?

Neque verum eſt quod iſti dicunt, lectionem hebraicam eſſe planè contrariam 74
latinæ & græcæ. Sic enim ad verbum habet lectio hebraica: *Exiit egrediens & rediens, ſeu, egrediendo & reuertendo:* & ſignificatur; coruum paululum receſſiſſe ab Arca, & identidem volando & reuolando extra eam manſiſſe, vel in tecto vel lateribus eius. Ergo coruus reuerſus eſt ad Arcam extrinſecus, vt eſt Hebraice: idemque non eſt reuerſus, ſcilicet intrinſecus, in Arcam intrando; & hoc ſignificat latina & græca lectio.

Lyranus. Toſtatus.

Quamquam Hebræi (quos ſequuntur Lyranus & Toſtatus) alia ratione interpretantur, coruum rediſſe & non rediſſe: rediſſe quidem, quoniam reuera paululum ab Arca recedens, iterum ad eam rediit: non rediſse verò, quia non rediit obita legatione propter quam eum miſerat Noe; videlicet vt petens longinqua loca, aliquod inde ceſsationis diluuij ſignum & indicium ipſi afferret: quia igitur hoc non præſtitit, perinde ſanè fuit, quantum ad ipſius Noe conſilium ac deſiderium, ac ſi numquam rediſset.

Verùm dicet aliquis; ſi coruus circum Arcam volitans, extra ipſam manſit vſq; 75
ad finem diluuij, vnde tot dies cibum habuit? An ex proximis montibus qui iam pridem aquis nudati fuerant? an potius Noe per feneſtram ei cibum præbuit? Illud quoque poteſt quæri; Si coruus non eſt reuerſus, cur ex eo non agnouit Noe iam ceſsaſse diluuium; ſicut poſtea ex eo quod non eſt reuerſa columba, iudicauit finitum eſſe diluuium? Sed reſponderi poteſt dupliciter: vel Noe dubitaſse, ne aliquo caſu mortuus eſset coruus, aut ne in aliquo iugo montium remanſiſset: ipſe enim ſcire auebat num humiliora loca & plana terræ aquis eſsent ſiccata: vel (ſecundum lectionem hebræam) cum cerneret Noe coruum non longe ab Arca recedere; ex eo potius exiſtimauit omnia eſſe adhuc aquis plena.

NONA DISPUTATIO.

De Columba poſt coruum emiſſa:

Super illa verba;

Emiſit quoque columbam poſt eum, vt videret ſi iam ceſſaſſent aquæ ſuper faciem terræ. Quæ cum non inueniſſet vbi requieſceret pes eius, reuerſa eſt ad eum in Arcam. *Geneſ. 8 Verſ. 8. & 9.*

76 CVR potius Noe, ad explorandam diluuij ceſſationem, coruum & columbam, quàm alias aues emiſerit, difficile eſt, etiam diuinando cauſam aliquam probabilem afferre. Aiunt multi, aues iſtas longinque volare diuque perſeuerare in volatu; & ex his quæ offendunt, aliquid roſtro & ore referre. Plutarchus, in libro de *Plutarch.* ſolertia Animalium narrat, in his quæ de diluuio Deucalionis prodita ſunt, etiam illud contineri, columbam à Deucalione emiſſam eſſe: quæ primum regreſſa, manentis diluuij; iterum autem miſſa nec regreſſa, ceſſantis indicium fecerit: quod affert Plutarchus ad declarandam naturalem columbæ ſolertiam. Illud *Emiſit columbam poſt eum:* Illud, inquam, *poſt eum* quod Latinus interpres dixit ſecutus ſeptuaginta Interpretes, refertur vtique ad coruum: Hebraice tamen ſecus eſt, ſic nimirum (emiſit a ſe) & refertur potius ad ipſum Noe. Et ſenſus eſt: Columbam emiſit à ſe: nam cum columba eſſet in Arca apud Noe, mittens eam extra Arcam, dicitur à ſe dimiſiſſe.

77 Verùm illud affert dubitationem, quomodo columba non inuenerit locum vbi pedem poneret; Cum iam quadraginta diebus antè, cacumina montium aquis nudata apparuiſſent. Hæc quæſtio, inquit Auguſtinus, videtur per recapitulationem poſſe diſſolui: vt ea poſterius narrata intelligantur quæ prius facta ſunt: *Aug. lib. quæſtionũ in Geneſ. 9.14.* aut potius aquæ nondum ſiccatæ fuerant. Quibus verbis Auguſtinus duplicem aperit ſolutionem propoſitæ dubitationis: & poſterior quidem de aquis nondum tunc ſiccatis, vt infra declarabitur, approbanda eſt: prior autem, quod hoc de columba ante montium apparitionem factum fuerit, licet poſterius per recapitulationem memoratum ſit à Moſe, non ſatis videtur cum Moſis narratione conſentire; quippe qui aperte dixit, Noe poſt quadraginta dies quàm apparuerant cacumina montium, aperuiſſe feneſtram, & emiſiſſe coruum atq; columbam. Quare nullus hic locus videtur eſſe recapitulationi, cum rectam ſeriem rerum geſtarum & ordinem temporum ipſa præſeferat Moſis narratio.

78 Caietanus cum eandem quæſtionem poſuiſſet, ſic eam ſoluit. Solutio eſt, inquit, quod campeſtris terra erat operta aquis, vt clare ſubiungit litera: monta- *Caiet. in c. 8. Geneſ.* na autem occupata erant ab Arca; & propterea columba non inuenit vbi requieſceret pes eius. Inueniſſet quidem, ſi ad longinquos montes volaſſet: ſed hoc non congruit columbæ, eo quod volatus eius non videtur multum longus, niſi impulſus ab incommodis loci & aeris & huiuſmodi. Hæc igitur eſt ſolutio Caietani: ſed parum firma & probabilis. Vnde enim nouit ille monti ſuper quem reſedit Arca, non fuiſſe vicinos alios montes aquis detectos? Quinimo contrarium videtur credibilius, cum mons Armeniæ ſuper quem reſedit Arca, credatur fuiſſe Taurus aut alius ei cohærens: Taurus autem longiſſime & latiſſime patet.

79 Illa igitur quam ſupra indicauit Auguſtinus & quam perſpicue tradit Chryſoſtomus, præferenda eſt ſolutio: licet vertices montium detecti eſſent & ſuper *Aug. loco citato. Chryſoſt. hom. 26 in Geneſim.* aquas extarent, remanſiſſe nihilominus tamen eos valde humidos, quin etiam limoſos & lutulentos: quamobrem columbam, animal ſcilicet delicatum & mun-

Ioſe. lib. 1. Antiquitatum.

ditiæ amans, refugiſſe veſtigia inibi ponere : aut ſi poſuit (nam Ioſephus ſcribit eam lutulentis pedibus rediſſe ad Noe) continuo abſceſſiſſe.

Geneſ. 8. Verſ. 10. & 11.

SEQVITVR AVTEM narratio Moſis de eadem columba . *Expectatis autem vltra ſeptem diebus aliis , rurſum dimiſit columbam ex Arca . At illa uenit ad eum ad ueſperam, portans ramum oliuæ uirentibus foliis in ore ſuo .* Quia Moſes ait expectaſse Noe ſeptem alios dies priuſquam iterum mitteret columbam ; ex eo ſignificari putant Lyranus & Toſtatus , tranſactis ſeptem diebus poſt illos quadraginta , eſſe primum emiſſam columbam : alioqui non diceretur , expectatos fuiſſe alios ſeptem dies . Quocirca ſecundum iſtos , ter ſeptem dies numerantur à Moſe poſt illos quadraginta . Etenim primi ſeptem dies ſignificantur poſt quos primum miſsa eſt columba : ſecundi autem & tertij ſeptem dies expreſse hoc loco nominantur à Moſe. 80

Lyranus, Toſtatus.

Verum hæc ratio non cogit nos iſtis aſsentiri . Siquidem dicuntur ſeptem dies alij , non quidem alij à ſeptem diebus qui præceſserint eos , ſed alij ab illis quadraginta diebus qui tranſierant, ex quo apparuerant cacumina montium . Certe Rupertus in hunc locum Moſis ſcribens, tantum numerat bis ſeptem dies . Secundum quam opinionem, dies quo columba tulit folia oleæ virentia, fuit decimus ſeptimus menſis vndecimi ; at ſecundum Lyranum & Toſtatum fuit dies vigeſimus quartus . Quod autem columba rediit ad veſperam, ſignificat, eam toto die extra Arcam fuiſse : cum enim reperiſset arbores virentes , habuit & vbi requieſceret, & quo paſceretur & per totum diem commoraretur . Rediit autem ad Arcam, fugiens obſcuritatem & frigus nocturnum ; & quia domeſticum animal eſt & familiare homini .

Ruper. li. 4. Commentariorũ in Geneſ. ca. 25.

Pro illo : *Portans ramum oliuæ uirentibus foliis:* Græci libri habent κάρφος id eſt, feſtucam . Sanctus Ambroſius legit , *ramum,* Auguſtinus , *ſurculum.* Hebraice eſt: *Ecce folium oliuæ raptum erat in ore eius.* Vox (haleh) proprie ſignificat folium , quod denotat, aſcendere : vnde haleh, dicitur folium, quia vento aſcendit in altum. & licet magis conuenire videatur imbecillitati roſtri columbæ, folium ex arbore decerpere quàm ramum, potuit tamen eſse ramus ille perquam paruus & tener, pauculis conſtans foliis. 81

Ambroſ. lib. de Arca, et Noe cap. 17. Aug. lib. 12. contra Fauſtum, cap. 20.

Sed quomodo tunc arbor oleæ folia virentia habere potuit, cum totum ferè annum aquis demerſa fuerit ? Neque enim aut ſeptem illis diebus quibus arbores extra aquam eſse cœperant, germinare & frondeſcere potuerunt ; neque id feciſse ſub aquis credibile eſt . B. Ambroſius in dubio relinquit, vtrum illud folium virens oleæ natum fuiſset ante diluuium , an in ipſo diluuio exortum , ita ſcribens : Sed vtrum illud folium ante diluuium fuerit exortum , an tempore diluuij, contuendum eſt tibi . Si ante diluuium ; vir iuſtus gauiſus eſt fructum de veteri ſemine aliquem reſeruatum , & inde collegit miſericordiæ inſigne diuinæ , quod iam diluuium remouiſset, quæ fructum demonſtraret , cui non potuiſsent nocere diluuia . Si diluuij tempore natum eſt folium, aduertit vtique iuſtus nona ſemina miſericordiæ fructificaſse cœleſtis, vt radices arborum viuerent , & quaſi reſumpta anima fœtus germinarent vetuſtos , atque in aſsuetos partus redirent , quorum indicium præmiſsa folia demonſtrarent . Hæc ibi. 82

Quomodo olea virentibus frondibus, aut tandiu ſub aquis conſeruari, aut tam breui tempore viuere potuerit.

Ambroſ. li. de Noe & Arca, cap. 19.

In proxime tamen ſequenti capite pronior videtur Ambroſius ad credendum poſt diluuiũ ſtatim germinaſse oleam per Dei omnipotentiã . Sic enim ſcribit ſub finem eius capitis. Ne te autem moueat quod diximus ſupra, foliũ in ramo repertũ poſt diluuium potuiſse generari : etſi ſub aqua plerumq; herba ſoleat germinare, tamen vt ſcrupulus omnis tollatur , quid magnum ſi Deo iubente vno die quo imminuta fuerit aqua, ſtatim germinauit & terra, cum idem ſit fructuum reparator & conditor, atque operis ſui vſum non fuerit oblitus ? Denique habes & in Geneſi , quod iuſſerit , vt terra herbam pabuli germinaret, & lignum fructiferum cum fructu ſuo : & ſtatim eiecit terra herbam pabuli , habentem ſemen ſecundum genus ſuum. 83

Cap. 20.

ſuum, & lignum fructiferum: & ille dies vnus fuerit, quo hæc Deus iuſſit aut fecit. ergo beneficij ſui Deus non immemor, memor autem noſtræ iniquitatis, opus ſuū eiuſdem qua cœpit temporis quantitate reparauit. Hucuſque Ambroſius.

84 Sed illud ſit mihi veriſimilius, illam oleam ante diluuium habuiſſe folia virentia, eaque ſub aquis toto eo anno conſeruaſſe. eſt enim olea, vt tradit Plinius, ex genere earum arborum, quæ nunquam frondibus ſpolientur, ſed earum virorem perpetuo conſeruant. Firmare hoc poſſum auctoritate B. Chryſoſtomi, qui hæc ipſa verba Moſis tractans, ad hunc modum ſcribit: Non temere dixit Moſes columbam rediſſe ad veſperam: ſed vt diſcamus eam tota die fuiſſe paſtam inuento ſibi congruo cibo; ad veſperam eam rediſſe ferentem ore ſiccum folium oliuæ. Animal enim eſt mite & noſtra familiaritate gaudens: & idcirco rediit, & ſicco oliuæ folio multum ſolatij iuſto attulit. Sed vbi inuenit folium oliuæ? Totum hoc factum eſt diſpenſatione diuina, & quod columba inuenerit, & quod ore tulerit ad Noe: quanquam hæc arbor ſemper virens eſt. Vnde veriſimile eſt quod cum aquæ redierint, arbor hæc adhuc habuerit foliorum comam. Hoc modo Chryſoſtomus.

Plin. li. 16 cap. 20.

Chryſ. ho. 26. in Geneſim.

Quidam noſtri ſæculi ſcriptor annalium ex hoc loco argumentatur, tempore Noe initium anni fuiſſe, ſole ſignum Leonis peragrante, id eſt, circa menſem Iulium: eoque tempore mundum fuiſſe à Deo creatum. Verùm ampliorem huius opinionis expoſitionem ſimul & refutationem ſi noſſe auet Lector, quærat eam in priori tomo noſtrorum Commentariorum in Geneſim, libro primo, in explanatione Operis tertij Diei, & in Diſputatione de Tempore quo creatus eſt mundus.

Gerardus Mercator in Exordio ſuorum Annalium.

Igitur ſexcenteſimo primo anno, primo menſe, prima die menſis imminutæ ſunt aquæ ſuper terram: Et aperiens Noe tectum Arcæ, aſpexit viditque quod ſiccata eſſet ſuperficies terræ.

Geneſ. 8. Verſ. 13.

85 HINC apparet, feneſtram, per quam Noe coruum & columbam emiſit, talem fuiſſe, aut propter ſitum, aut propter paruitatem, vt per eam Noe non potuerit cernere num terra ſiccata eſſet: alioqui non fuiſſet opus ad id cernendum, aperiri tectum. Neque verò intelligendum eſt totum Arcæ tectum quod trecentis cubitis longum erat, fuiſſe apertum, ſiue vt ſignificat proprie verbum hebræum, fuiſſe remotum vel ablatum: namque id nimis operoſum & laborioſum fuiſſet, minimeque neceſſarium. Ergo tecti vocabulo intelligere conuenit partem aliquam tecti, id eſt, tabulam quampiam; denique tantum quantum eſſet ſatis ad id cernendum explorandumque quod intendebat Noe.

86 Verùm habet difficultatem quod hoc loco dixit Moſes, primo die primi menſis anni ſexcenteſimi primi exiccatam fuiſſe terram: etenim proxime poſt, idem Moſes ſubiunxit areſactam fuiſſe terram die vigeſima ſeptima menſis ſecundi. Hanc difficultatem Caietanus paruo negotio expedit, ratus idem vtrobique tempus ſignificari; quod quidem varie relatum, variam haberet computationem. Etenim dies areſactionis ſeu exſiccationis terræ fuit primus primi mẽſis reſpectu anni ſexcenteſimi primi vitæ Noe: Idem fuit dies vigeſimus ſeptimus menſis ſecundi reſpectu anni vſitati &, vt vocant, currentis. Itaq; Moſes ſecundum Caietanum, tripliciter tempus diluuij computauit: primo reſpectiue ad initium diluuij; ſic nominauit ſupra ſeptimum & decimum menſem: deinde reſpectiue ad annos Noe; ſic dixit, Primo die primi menſis anni ſexcenteſimi primi exiccatam eſſe ſuperficiem terræ: denique reſpectiue ad annum tunc currentem; ſic dixit, die vigeſima ſeptima menſis ſecundi areſactam eſſe terram. Sic Caietanus.

Caietanus

At enimvero mihi non fit veriſimile, Moſen in tam breui narratione, tanta vti 87
voluiſſe computationis varietate & ambiguitate, quæ ſcilicet narrationem ipſam vehementer obſcuraret, & lectoris intelligentiam confunderet, multiſque occa-
Toſtatus. ſionem daret erroris. Quocirca mihi magis probatur quod ſentit Toſtatus, primo die primi menſis exiccatam fuiſſe terram exterius tantùm & ſuperficietenus, hoc eſt, nudatam eſſe aquis; eam tamen adhuc fuiſſe interius plenam humoris, totamque mollem & limoſam atque lutulentam: paulatim verò per illos quinquaginta ſex dies qui conſecuti ſunt, ea ſiccabatur: donec perfecte ſiccata & ſolidata eſt, ità vt homines & animalia per eam commode ingredi poſſent. Et hoc eſt quod totos illos quinquaginta ſex dies expectauit Noe priuſquam egrederetur Arcam.

DECIMA DISPVTATIO.

Quanto tempore durauerit diluuium, & quandiu Noe manſerit in Arca: Super illis verbis.

Gen. 8. Verſ. 14. Menſe ſecundo & vigeſimo die menſis arefacta eſt terra.

SATIS perſpicue docet his verbis Moſes fuiſſe diluuium omnino 88
finitum & Noe egreſſum eſſe Arca anno ſexcenteſimo primo, menſe ſecundo, die vigeſima ſeptima. Cum igitur ſuprà capite 7. indicauerit Moſes quando incœperit diluuium, anno videlicet ſexcenteſimo, die decima ſeptima; nunc autem oſtendat quando penitus deſierit: Conſentaneum eſt hoc loco diſputare quandiu durauerit diluuium; & quandiu Noe manſerit in Arca.

Xenophō Annian. Ioan. Annius. Solinus. Xenophon Annianus, cuius liber fertur inſcriptus de Aequiuocis, quinque facit inundationes aquarum: Primam, generalem totius orbis ſub priſco Ogyge, eamque fuiſſe nouimeſtrem. Cenſet autem Annius in eius libri Commentario, priſcum illum Ogygem fuiſſe eundem quem ſacræ litteræ appellant Noe: Idemq; fuiſſe Ogygianum illud diluuium atque Noeticum, quod putat ipſe fuiſſe nouimeſtre, ſicut fuit Ogygianum, vt præter iſtum Xenophontem confirmat Solinus capite decimo ſeptimo. Alteram inundationem, facit Niliacam, & menſtruam ſub Aegyptiis Hercule ac Prometheo: Tertiam, ſub Ogyge Attico in Achaia, bimeſtrem: Quartam, ſub Deucalione in Theſſalia, trimeſtrem: Quintam, Pharonicam ſub Proteo Aegyptio in raptu Helenæ. Sic Xenophon Annianus.

Sed illum librum Xenophontis commentitium eſſe vel hoc argumento exiſti- 89
mari debet. Iſte Xenophon facit duos Ogyges, & duo Ogygiana diluuia: at vnum tantummodo Ogygem, vnumque Ogygis diluuium nouere veteres, tam Græci
Aug. lib. 17. de Ciuitate Dei cap. 8. Euſeb. lib. 10. de Præpar. Euág. ca. ultimo. quàm Latini. Deinde Annius vult diluuium illud ſub priſco Ogyge, fuiſſe Noeticum: ſed aperte beatus Auguſtinus negat diluuium Noeticū Græcis aut Romanis hiſtoriis fuiſſe notum. Præterea Iulius Africanus, vt eſt apud Euſebium Cæſarienſem, multorum ſcriptorum auctoritate firmat, Ogygis diluuium mille viginti annis prægreſſum eſſe primam Olympiadem: at Noeticum diluuium plus mille quingentis annis præceſſit Olympiades.

Sed illud quod ad præſentem rem facit, Noeticum diluuium fuiſſe nouimeſtre, euidenter falſum eſt, vndecumque initium & finem diluuij numerare libeat. Si enim diluuium æſtimetur ab initio eius vſque ad id temporis quo cœpit diminui, tantum durauit centum quinquaginta dies, id eſt, quinque menſes ſolares, vel ſecundum aliam computationem, centum nonaginta dies, id eſt, ſex menſes & dies decem. Sin autem æſtimetur diluuium vſque ad quietem Arcæ ſuper montes, ſecundum vnam computationem, durauit centum quinquaginta octo dies, id eſt,

quin-

quinque menſes & octo dies : ſecundum aliam computationem , ſex menſes & dies viginti ſeptem. Si verò æſtimetur diluuium vſque ad apparitionem cacuminum montium , durauit menſes ſeptem dies tredecim : ſi quo vſque terra fuit detecta aquis, menſes decem, & dies tredecim : ſi denique vſque ad perfectam exſiccationem terræ & egreſsum Noe ex Arca durauit vnum annum ſolarem integrum. Ex his apparet, quod Annius dixit Noeticum diluuium fuiſse nouimeſtre; nullam habere veriſimilitudinem; quin etiam narrationi Moſis eſse contrarium.

90 Caietanus arbitratur diluuium ex quo tempore cœpit, vſque ad id temporis quo plane deſiit, terra penitus exſiccata, egreſſoque ex Arca Noe, duraſſe decem menſes Lunares, & viginti quinque dies, id eſt, dies trecentos & quatuordecim, quos ex narratione Moſis ad hunc modum colligit: Primo quadraginta dies pluuiæ: tum centum quinquaginta poſt quos fieri cœpit decrementum diluuij: deinde ſeptuaginta dies vſque ad apparitionem cacuminum montium: ad hæc quadraginta dies. poſt quos aperuit Noe feneſtram & dimiſit coruum: poſtremo bis ſeptem dies poſt quos emiſit columbam. Ex his omnibus efficitur ſumma trecentorum quatuordecim dierum; è quibus putat Caietanus exiſtere decem menſes Lunares & inſuper viginti quinque dies, tribuendo cuilibet menſi Lunari viginti nouem dies. *Caiet. in ca. 8. Gen.*

91 Ceterum Caietanus in hac ſua ratiocinatione ſeu computatione, quædam ſumit dubia, alia falſa. Dubia ſunt: quadraginta dies pluuiæ diuerſos fuiſſe ab aliis centum quinquaginta: & ſeptimum menſem quo requieuit Arca, computari debere ab initio diluuij, non autem ab initio anni: namque contrariam ſententiam videri probabiliorem ſupra oſtenſum eſt. Falſa ſunt: menſem decimum quo apparuerunt cacumina montium, computandum eſſe ab initio diluuij: & poſt quadraginta dies quam apparuerunt cacumina, vſque ad ſexcenteſimum primum annum interfluxiſſe quatuordecim dumtaxat dies. Illa quoque falſa ſunt, apud veteres Aegyptios annum non fuiſſe niſi trecentorum ſexaginta dierum: & quod cuilibet menſi Lunari dies tantum viginti nouem aſſignari debeant. Illud denique nullo modo probabile & credibile eſt, Moſen in hac breui narratione diluuij, computationem menſium quos nominat, tripliciter variaſſe, nec tamen vllam eius variationis dediſſe ſignificationem: Primo computando menſes ab initio diluuij: tum ab initio annorun vitæ Noe: præterea ab initio anni vſitati & tunc currentis. Nos multa, quæ in hac refutatione Caietani, & in illa Xenophontis Anniani poſuimus, nec probauimus, ea ſuperioribus in diſputationibus diligenter diſputauimus & explicauimus; quapropter ea nunc tantum indicaſſe, ſatis eſſe duximus. *Refellitur Caietanus.*

92 Vera igitur ſententia eſt, ex quo diluuium cœpit, quo vſque omnino deſiit, hoc eſt, vſque ad perfectam exſiccationem terræ & egreſſum Noe ex Arca, tranſiſſe vnum annum Lunarem & præterea vndecim dies, hoc eſt, vnum integrum annum ſolarem: namque Lunaris annus conſtat diebus trecentis quinquaginta quatuor, ſolaris verò annus trecentis ſexaginta quinque. Apud Hebræos autem in vſu fuiſſe annos Lunares, quia confeſſione omnium liquet, non eget probatione. Cum igitur diluuium inceperit anno ſexcenteſimo vitæ Noe, menſe ſecundo, die decimo ſeptimo, vt dixit ſupra Moſes capite ſeptimo; perfecte autem deſierit anno ſexcenteſimo primo, menſe ſecundo, die vigeſimo ſeptimo, vt idem Moſes narrat capite octauo: hinc planum eſt, tranſiſſe vnum annum lunarem, & inſuper decem vel vndecim dies, qui eſt annus ſolaris. Tandiu igitur durauit diluuium, & tandiu Noe manſit in Arca. Niſi forte cuipiam placuerit eorum opinio quam ſupra indicauimus, Noe ingreſſum eſſe in Arcam ſeptē diebus priuſquam diluuium inciperet: ſecundum hanc enim opinionem dicere neceſſe eſt Noe manſiſſe in Arca dies ſeptem ſuper annum integrum ſolarem. Quod ſi Moſes anno ſolari vſus eſſet, manſiſſe Noe in Arca vno integro ſolari anno ſuperque dies decem fateri neceſse eſset.

VNDECIMA DISPVTATIO.
De Egreſſu Noe ex Arca: Super illis verbis:

Geneſ. 8. Verſ. 15. 16.17. Loquutus eſt autem Deus ad Noe, dicens, Egredere de Arca tu & vxor tua: filij tui & vxores filiorum tuorum tecum & Cuncta animantia quæ ſunt apud te &c.

QVID opus erat nouo Dei mandato ad egrediendum? Iam finitum 93
erat diluuium; terraque penitus exſiccata: nullum ſupererat periculum: nihil denique erat quod ad manendum diutius in Arca inuitaret, vel ab egrediendo tardaret: præſertim cum manſio hominum & animalium in Arca, propter diluuij periculum neceſſaria fuerit; quo tranſacto, nulla ratio erat cur vlterius in ea manere deberet aut vellet Noe. Cur igitur non ſtatim ſua ſponte egreſsus eſt? Verum hic mirifice lucet excellens & perfecta Noe obedientia: quippe qui Arcam, niſi iubente Deo, nec ingredi, nec egredi voluerit. Recedente aqua, inquit, Ambroſius, & ſiccata terra, exire potuit Noe de Arca. Sed iuſtus nihil ſibi arrogat, ſed totum ſe diuino committit imperio. Et maxime qui cœleſti fuerat ingreſsus oraculo, cœleſte debuit vt egrederetur, expectare reſponſum. Verecunda enim iuſtitia eſt, quia inuerecunda iniquitas, quæ vſurpat indebita, nec reueretur auctorem. Sic Ambroſius.

Amb. lib. de Noe et Arca, ca. 21.

Ingreſsus autem ipſius Noe in Arcam & egreſsus, ſignificant vniuerſum hu- 94
manæ vitæ humanarumque actionum decurſum: ſiquidem etiam phraſi hebraica introitus & exitus alicuius hominis ſignificat conuerſationem & actiones eius. Vnde Dauid: *Dominus cuſtodiat introitum tuum & exitum tuum:* & de Dauide ſcriptum eſt, *Omnis Iſrael & Iuda diligebat Dauid: ipſe enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos:* Et de Saluatore noſtro dixit Petrus: *In omni tẽpore,* inquit, *quo intrauit & exiuit inter nos Dominus Ieſus, incipiens à baptiſmate Ioãnis vſq; in diem qua aſſumptus eſt à nobis.* Diſcamus igitur exẽplo Noe, actiones noſtras & ordiri & terminare conuenienter Dei voluntati ac præceptis: quem admodum Eccleſia ipſa optat & poſtulat à Deo dicens: Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni & adiuuando proſequere: vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſemper incipiat, & per te incœpta finiatur.

Pſal. 120. 1. Reg. 18. Act. 1.

Geneſ. 6. Sed cur ſupra præcipiens Deus de ingreſſu in Arcã iuſſit ingredi in Arcã viros 95
ſeparatim, & ſeparatim vxores? Et hoc quidẽ modo ingreſſos eſſe in Arcam, paulo poſt narrauit Moſes, dicens, intraſſe in Arcam Noe & filios eius, vxorem illius & vxores filiorum eius: nunc autem præcipiens de egreſſu, nominat cum ſua quemque virum vxore, dicens: *Egredere tu & uxor tua filij tui & uxores filiorum tuorum tecum.* quamuis mox narrans Moſes egreſſum eorum ex Arca, ſeparatim nominet viros & vxores dicens: *Egreſſus eſt Noe & filij eius, uxor illius & uxores filiorum eius cum eo* Verum in promptu eſt, cauſam huius rei nec improbabilem reddere. ſeparatim memorantur ingreſſi in Arcam viri & vxores; quo ſignificaretur, in Arca abſtinendum illis fuiſſe ab vſu coniugij: tempus enim diluuij, mœroris & pœnitentiæ, non voluptatis & lætitiæ tempus fuit. Quoniam autem egreſſi ex Arca, confeſtim vacare debebant generationi propter humani generis multiplicationem ſicut Deus illis dixit: *Creſcite & multiplicamini:* ad hoc ſignificandum, cum præciperet de
Geneſ. 9. egreſſu, coniuncte nominauit virum cum vxore. Egreſſi tamen ſunt ſeparatim viri ab vxoribus; quo perſpicue intelligeretur, ab ingreſſu in Arcam, vſque ad egreſſum, perſeueraſſe eos in continentia.

Ambroſ. paulo ante loco citato. Sed audiat lector quid hac de re eleganter ſcribat Ambroſius: Nunc quæramus inquit qua ratione, quandiu ingrediebantur in Arcam, hic ordo fuit ingredientium,

tium, vt primo ipſe ingrederetur & filij eius, inde eius vxor & vxores filiorum eius: quando autem exierunt, commutatum ſit. Nam ſcriptum eſt: *Exiuit ipſe & uxor eius, et filij & uxores filiorum eius.* Et litera quidem ſignificat, in ingreſſu, abſtinentiam generationis, in egreſſu, generationis vſum. Tunc enim pater cum filiis prius introiuit & filij cum parente, & poſtea vxor & filiorum eius vxores: id eſt, non cōmiſcetur ſexus in introitu, commiſcetur in egreſſu. Aperte igitur velut ordine ipſo ingreſſionis vocem quandam iuſtus emittit, tempus illud non eſſe concubitus neque delitiarum, quo omnibus immineret interitus. Vnde in Euangelio Dominus ait, reprehendens quod temporibus Noe manducarent & biberent, vxores ducerent, & filias nuptum traderent: & ideo propter intemperantiam eorum ſuperueniſſe diluuium. Mœroris igitur tempus illud, non lætitiæ erat. Et inde iuſtus conſortio non delectabatur vxoris, nec filij iuſti petebant copulam coniugalem. Quam enim indecorum, vt quo tempore viuentes morerentur, tunc perituri generarentur? Poſtea autem recte ad ſeminarium ceterorum repetitur vſus & cura, coniugij cum diluuium receſſit. Itaque non viri cum viris, ſed fœminæ cum viris exeunt, vt virilis in ſe interdicta permixtio, permiſſa autem virilis & fœmineæ legitima ſorte coniugij copula videretur. Hæc Ambroſius.

Luc. 17.

96 Sed enim quærat aliquis, cur Deus nominatim iuſſerit ex Arca educi animalia? An id non ſua ſponte feciſſet Noe, etiam ſi Deus non iuſſiſſet? Idcirco enim incluſa fuerant in Arcam animalia, vt per eam ex diluuij exitio ſeruata, finito diluuio rurſus in terris ſuam quæque ſpeciem propagarent. Huius rei cauſam affert Rupertus petitam ex myſtologia. ait Arcam Noe adumbraſſe antiquam Patriarcharum & Prophetarum Eccleſiam, quam Dominus noſter & priuſquam homo fieret, condidit; & in ea factus homo viuere & mori voluit. In illam Arcam ingredi iubentur animalia, tam munda quam immunda: ſimiliter in illam Patrum Eccleſiam, quicumque ſiue ex mundis Iudæis, ſiue ex immundis Gentibus aggregabantur, ad Chriſtum ingredi iubentur, id eſt, in illorum ſpem atque expectationem inſeri. Veruntamen ex Arca iubentur exire: quia in illius Eccleſiæ corporalibus cæremoniis non ſinuntur permanere, videlicet vt corporaliter circuncidantur, vt ſabbatizent, vt agnum paſchalem immolent, denique vt ſecundum illas carnales cæremonias iudaizent. Sic ex Ruperto.

Cur nominatim iuſſit Deus educi animalia ex Arca.

Rupertus lib. 4. Commentarior. in Geneſ. cap. 26.

97 Sed hiſtorica ratio eſt: ſicut Deus ante diluuium iuſſerat vt Noe animalia induceret in Arcam; ſic idem iubet poſt diluuium, vt ea ex Arca educat; tam enim introductio quam eductio animalium, non ſine miraculo diuinæ prouidentiæ per Noe facta eſt, cunctis animalibus prompte obedientibus Noe, tam ad ingreſſum quam ad egreſſum.

Geneſ. 6.

DVODECIMA DISPVTATIO.

De Altari & ſacrificio quod Noe fecit Deo, & diuina eius ſacrificij approbatione:

Super illis verbis:

Ædificauit autem Noe altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare. Odoratuſq; eſt Dominus odorem ſuauitatis.

Gen. 8. Verſ. 20.

98 ECCE tibi clariſſimum grati & pij erga Deum animi ſpecimen. Statim vt egreſſus Arca eſt Noe, ante omnia ſtudet exequi quod ad cultum Dei pertinet: memorque quanto Dei beneficio affectus eſſet, diluuij clade, alioqui ineuitabili, liberatus, quam primum religionis & cultus diuini officia atque opera amplectitur. Inter ea verò quæ ad exteriorem Dei cultum

tum ſpectant, primas tenet ſacrificium : hoc quippe vni ſolique Deo competit.
Inter ſacrificia verò, principatum habet holocauſtum, quamobrem Noe ædifica-
to altari, de mundis animalibus holocauſta Deo obtulit. Et hoc vt faceret Noe,
Geneſ. 6. dignum vtique & iuſtum erat : qui enim Arcam facere iuſſerat homini, in qua
ſaluaretur homo, inquit Rupertus, dignũ profectò erat vt illi altare faceret homo,
in quo ſaluator hominis adoraretur ab homine. Hoc non tantum ſcripta ; ſed na-
turalis lex æquum eſſe docuit : hoc ratio naturalis dictat, vt de ſuis donis in pri-
mis honoretur ipſe qui dedit.

Primũ omnium altare ad cultũ Dei excitatum legitur fuiſſe hoc à Noe.

Notandum eſt, primum hoc loco mentionem fieri altaris excitati ad cultum 99
Dei: an autem fuerit antea vſus altarium nec ne, incertum eſt. Id verò genus diui-
ni cultus cognouit Noe maiorum ſuorum traditione vel per expreſſam Dei reue-
lationem, aut tacito Dei inſtinctu. Illud quoque dubium eſt, quale fuerit illud
altare, vtrum ex terra, an ex lapidibus impolitis: his enim tantum duobus modis
Exodi 20. altaria fieri debere à Iudæis, in Exodo præceptum eſt. He braice pro voce illa al-
tare, eſt, mizbeach, à radice Zabach, quod eſt mactare, quia victimæ mactatæ
ſuper altare offerebantur.

Sequitur : *De cunctis pecoribus & volucribus mundis obtulit holocauſta* An tempore Noe 100
fuerit diſtinctio mundorum & immundorum animalium, vel quantum ad cibum,
vel quantum ad ritum ſacrificiorum, vel quantum ad vtrumque: & quatenus fue-
Leuit, 11. & Deut. 14. rit, num circa ea omnia animalia de quibus lege Moſis præceptum eſt ; nihil ad
præſens dicturi ſumus, quod ea de re ſuprà libro vndecimo quantum opus fuit, di-
ſputatum à nobis eſt. Vocabulum holocauſti, græcum eſt, ſignificans totum in-
cenſum ſeu crematum, ad differentiam victimæ pacificæ, & hoſtiæ pro peccato
quæ non ex toto incendebantur, vt ſcriptum eſt in Leuitico. Græca hoc loco ha-
Ambr. li. de Noe et Arca, ca. 23. bent *Et obtulit in holocarpoſin*, qua voce ſæpe vſi ſunt Patres.

Ponit hic quæſtionem Ambroſius cur Noe non iuſſus nec monitus à Deo, alta- 101
re ædificauerit, & obtulerit holocauſta ; cum alia quæ feciſſe eum legimus, non
niſi monitu & iuſſu Dei feciſſe eum conſtet? Reſpondet Ambroſius : Non debuit
vtique Dominus, quaſi auarus, mercedem gratiæ poſtulare : Et iuſtus eam intel-
lexit veram actionem gratiarum eſſe quæ non iuberetur ſed deferretur: Itaq; nec
dilationem paſſus eſt. Etenim grati animi virtus, paſſionem dubitationis exclu-
dit: qui autem debitum gratiæ vt à ſe exigatur expectat, ingratus eſt. Nec vacat
quod ædificaſſe dicitur altare non Domino, ſed Deo, ne coacta videretur illa fuiſ-
ſe gratiarum actio quaſi Domino : ſed virtus iuſti morigera & grata quaſi Deo.
Ideo quod imperiale eſt, ſequeſtrauit ; quod beneficij, nominauit. Exemplo autẽ
Noe qui munda tantum animalia Deo obtulit, diſcamus ea tantum Deo quæ in-
contaminata ſunt, offerri debere, ſcilicet in quibus affectus eluceat offerentis.

B. Chryſoſtomus diſputat hoc loco cur ſibi Deus à ſanctis illis Patriarchis cor- 102
Chryſ. ho. 27. in Geneſim. poralia ſacrificia fieri paſſus ſit, cum Deus ſpiritus ſit & ab his qui eum vere ac
digne adorant, non corporalibus victimis ſed ſpiritualibus hoſtijs adorandus ſit?
Ioan. 4. *Immola Deo*, inquit Dauid, *hoſtiam laudis*. & rurſus : *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ* & item
Pſal. 49. *Holocauſtis non delectaberis ; Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus : cor contritum & humiliatum*
Pſal. 4. *Deus non deſpicies*. Duas eius rei cauſas B. Chryſoſtomus affert ; alteram, quo illis
Pſal. 50. ſacrificijs iuſti ſuam erga Deum grati animi virtutem, pietatemque declararent;
Chryſ. ho. 27. in Geneſ. alteram, ne vulgus fidelium ad idololatriã delaberetur, cernens alias gentes ex-
quiſitis & magnificis ſacrificijs atque oblationibus deos ſuos colere ac venerari.
Propter hanc igitur cauſam ſacrificia illa, etiam à ſanctis viris vſurpabantur, non
Chryſoſt. quod per ſe quicquam prodeſſent, aut vllam animæ vtilitatem afferrẽt. Similiter
Geneſ. 17. inquit, Chryſoſtomus legem circuncisionis indixit Deus poſteris Abrahæ ; non
quod circuncisio aliquid proficeret ad ſalutem animæ, nihil enim ad iuſtitiam il-
la conducebat : ſed in teſtimonium iuſtitiæ Abrahæ ; & quo per notam circunci-
ſionis, eius poſteri à ceteris gentibus ſepararentur. Sic fere Chryſoſtomus.

Significat igitur hoc loco Chryſoſtomus, Circuncisionis nullum fuiſſe ſpiri- 103
tualem

tualem fructum & effectum, ſed ea fuiſſe nudum ſignum corporale omni vacuum fructu ſpirituali. Nec id Chryſoſtomus hoc tantum loco dixit, ſed idem poſtea repetit homilia vigeſima nona & quadrageſima in Geneſim. Quin etiam ſimilia Chryſoſtomo de Circunciſione leguntur apud alios Patres in primis graues ac nobiles: cum tamen communis ſit Theologorum ſententia ab Auguſtino vſque recepta Circunciſionem ante Chriſti aduentum valuiſſe ad remiſſionem peccati originalis, in infantibus; & in adultis, etiam aliorum peccatorum. Sed quemadmodum argumenta quibus communis ſententia vehementer oppugnatur repelli debeant; & verba Patrum, ne communi ſententiæ videantur contraria, exponi poſſint, tractabitur, Deo fauente, infra, cum ventum erit ad caput decimumſeptimum libri Geneſeos, vbi à Moſe origo & inſtitutio atq; neceſſitas Circũciſionis deſcribitur. Verum diuinam Noetici ſacrificij approbationẽ deinceps videamus.

DECIMA TERTIA DISPUTATIO.

De diuina approbatione Sacrificij Noe;

Super illis verbis:

Odoratus eſt Dominus odorem ſuauitatis. Geneſ. 8. Verſ. 21.

104 QVAM gratum & acceptum Deo fuerit ſacrificium Noe, luculente declarauit Moſes illis verbis: *Odoratus eſt Dominus odorem ſuauitatis.* Siquidem dupliciter ſolet ſacra ſcriptura declarare ſacrificium aliquod gratum fuiſſe Deo: primum, dicendo Deum reſpexiſſe ad illud ſacrificium: quemadmodum de ſacrificio Abel ſcriptum eſt, *Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius;* tum etiam, dicendo Deum odoratum eſſe illud ſacrificium in odorem ſuauitatis, id eſt, tanquam odorem ſuauiſſimum. Quemadmodum enim nos plurimum delectamur ſuauiſſimis odoribus, ſic Deus ſacrificijs piorum hominum. Paraphraſis Chaldaica ſic habet, Suſcepit dominus in beneplacito ſuo oblationem eius. Geneſ. 4.

105 Sed pro illo: *Odorem ſuauitatis,* Hebraice ad verbum eſt, *Odorem quietis* eſt enim hic vocabulum (Noach) ſignificans non ſuaue olere ſed quieſcere. Dicebatur enim fumus adipum ſeu odor qui cum fumo aſcendebat, odor quietis, quod faceret Deum quietum ab indignatione, & placatum offerenti. Significatur igitur, indignationem diuinam, per quam diluuio deſtructus fuerat orbis terrarum, ſacrificio Noe fuiſſe mitigatam, placatam, & vt ita loquar, quietatam.

106 Ad differentiam, inquit Caietanus, odorum ſenſibilium, dicitur odor quietis, tanquam quietem ſine faſtidio pariens. Nullus eſt enim odor ſenſibilis, qui diu perſeuerans non afficiat faſtidio: quamobrem nullus odor ſenſibilis, eſt odor quietis in ipſo. Ad excludendum igitur eiuſmodi faſtidiũ, dicitur ſæpe in ſcriptura odor quietis: quia vere nunquam Deus faſtidit deuotionem offerentium. Non enim ſacrificia propter animalia oblata, ſed propter affectum deuotæ mentis offerentium placent Deo, tanquam odor ſuauitatis. Non enim incorpoream Dei ſubſtantiam, corporeus odor per ſe poteſt delectare: quin etiam licet corporea eſſet & eiuſmodi odoribus afficeretur; non eſſet tamen odor cæſarum vel incenſarum carnium talis, vt vere dici poſſet odor ſuauitatis. Diuina igitur approbatio, & oblectatio ad deuotionem vtique offerentium referenda eſt. Caiet. in c. 8. Geneſ.

107 Audi Tertullianum: Legimus Deum ad oblationes Abel aduertiſſe & holocauſta Noe odoratum eſſe libenter. Verum quæ iucunditas ſiue viſcerum veruecinorum, ſiue nidoris ardentium victimarum eſſe poteſt? Animus igitur ſimplex & Deum metuens offerentium ea quæ à Deo habebant, & pabuli, & ſuauis olentiæ gratia apud Deum deputabatur. Sic Tertullianus. Non igitur munerum magnitudinem Tertull. li. 2. aduerſus Marcionem.

dinem aut præſtantiam, ſed offerentium pietatem ac religionem æſtimat Deus.

Apud magnos etiam principes, dona quæ illis offeruntur, non tam ex rerum 108
pretio, quam ex donantium ſtudio commendantur. Præclarum illud eſt quod de
Artoxerxes. Artoxerſe Perſarum rege ſcripſit Plutarchus. Nihil erat, inquit, tam paruum ei
Plutarch. donatum, quod non perhumaniter acciperet. Paupere quodam malum punicum
li. Apophtegmatum eximiæ magnitudinis ei offerente: Per Solem, inquit, ſi huic crederetur, hic ex
initio. parua, ciuitatem magnam faceret. Alium, dum idem rex iter faceret, alijs alia
regi offerentibus; cum nihil ad manum ſuppeteret, ad flumen currentem, & vtraque manu hauſtam aquam regi deferentem, vehementer gauiſus Artoxerſes, aurea phiala & mille daricis donauit.

Plato περὶ τῆς προσευχῆς. Sed non eſt id prætermittendum quod à Platone de ſacrificijs quæ Deo offeruntur, ſcriptum eſt. Non eſt, inquit, Plato, talis Dei natura, vt ducatur muneribus, quemadmodum improbus fœnerator: Etenim graue eſſet, ſi Deus ad donaria & ſacrificia hominum reſpiceret potius quam ad animũ. Nihil enim prohibet, eum qui multa in Deum peccauerit, ſiue priuatus ſit, ſiue Reſpublica, ſumptuoſiſſima dona & magnifica ſacrificia Deo frequenter offerre. Deus autem, vt pote à muneribus incorruptus, ſpernit hæc omnia, vt ipſe Deus, eiuſque propheta prædixit. Sic Plato. 109

Legimus etiam apud Ethnicos ſcriptores, Gentilium deos induci tanquam 110
Plato. ſuauiter odorantes ſacrificia, eorumque nidore gaudentes. Vnde Plato in Alcibiade ſecundo, refert ex Homero, Troianos cum ſuburbanum ædificium molirentur, dicaſſe dijs pretioſa ſacrificia boum; nidorem verò ex campo ſuauem ad
Lucianus. cœlum vſque ventis eſſe ſublatum. Lucianus in Timone Iouem inducit ſic loquẽtem: Obliti ſumus eius viri qui tot taurorum & caprarum adipes nobis poſuit in aris, vt etiam nunc eorum nidorem in naribus habeam. Hæc ibi Lucianus. Sic nimirum dæmones qui pro dijs colebantur à Gentilibus, ſimulantes ſe delectari ſacrificijs (id quod proditum de vero Deo nouerant) eos ludificabantur, & varijs ſuperſtitionum erroribus eorum animos imbuebant atque corrumpebant.

DECIMA QVARTA DISPVTATIO.

De Promiſſione Dei Data Noe.

Super illis verbis:

Geneſ. 8. verſ. 22. Neque vltra maledicam terræ propter homines: ſenſus enim & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua &c.

VEHEMENTER placatus Deus ac mirifice delectatus ſacrificio Noe; pollicitus eſt ei atque omni eius poſteritati, nunquam foredeinceps propter hominum peccata generale totius orbis terrarum excidium; eaque re ſecurum fecit Noe. Quid enim profuiſſet quod ei Deus dixerat *Creſcite & multiplicamini* Si iterum omne genus hominum & animalium diluuio periturum eſſet? Vt igitur eo pauore & angore animi liberaret Noe; hoc ei promiſſum dedit: *Nequaquam,* inquit *vltra maledicam terræ propter homines.* Nam etſi vindicauerat in hominum genus, inquit Am- 111
Ambr. li. de Arca & Noe, cap. 22. broſius, tamen cognouerat quia vindicta legis ad timorem proficit & cognitionem doctrinæ, magis quam ad naturæ commutationem, quæ corrigi in aliquibus poteſt, in omnibus mutari non poteſt. Vindicauit ergo Dominus, quo timeremus: pepercit, vt reſeruaremur. Et vindicauit ſemel, ad exemplum timoris: pepercit in reliquum, ne dominaretur ſemper amaritudo peccati. Simulque ſi quis peccata cupiat ſæpius vindicare, aſper magis quam cenſorius habetur. Quocirca pietatem ſuam circa vniuerſitatem hominum voluit declarare: & tamen quia ſecuritatem

rita tem & negligentiam mentibus humanis afferre non debuit, in paucos vindicat, plures reſeruat. Hæc Ambroſius.

112 Pro illo: *Et ait ad eũ.* Hebraicè eſt, *Dixit ad cor ſuũ, uel in corde ſuo,* Chaldaicè eſt, *Dixit per uerbum ſuum,* Græce eſt, *Dixit Deus recogitans.* Hiſce autem modis loquendi inſinuatur deliberata voluntas, ratumque dei decretum. Pro illo: *propter homines,* Chaldaicè eſt, *propter peccata hominum.* Grecè: *propter opera hominum.* Quod nos legimus: *Nequaquam ultram maledicam terræ,* Hebraice & Græcè eſt: *Non addam adhuc maledicere terræ.*

Multiplex terræ calamitas & excidium ex diluuio.

113 Sed quid eſt, maledicere terræ? Benedictio Dei, ſignificat abundantiam bonorum: Contra verò maledictio, copiam malorum quæ iuſte infliguntur à Deo. Deus autem tempore diluuij multis & magnis malis terram deformauerat & vaſtauerat; primò quantum ad ſitum eius, antea enim ſupereminebat aquis, tempore autem diluuij tota erat aquis obruta: tum quantum ad varietatem partium eius, nulla enim apparebat diſtinctio montium, vallium, camporum, fluminum, lacuum, fontium: deinde quantum ad fertilitatem, ſiquidem diluuio ſterilior ac deterior facta eſt terra: præterea quantum ad decorem & ornatum qui ei accidit ex plantis & ædificiis: poſtremò quãtum ad plenitudinem, vacuata enim fuerat terra hominibus & animalibus. Verè igitur dictum eſt, Deũ per diluuiũ maledixiſſe terræ.

114 Sed quomodo verum eſt, Deum numquam amplius ſimiliter maledicturum terræ? an non item maledicet ei ante diem iudicij, cum omnia ſic incendio tunc conſumenda ſint, vt fuerant ante conſumpta diluuiò? Verum Dominus in his etiam verbis ſuis differentiam inſinuauit. Nam in diluuio deſtruxit omnia propter homines: in conſummatione autem ſæculi, diſſoluentur item omnia, ſed non propter peccata hominum, ſed propter renouationem & commutationem mundi in meliorem ſtatum. ſignate igitur dictum eſt: *Non maledicam terræ propter homines, neque ultra percutiam omnem animam uiuentem, ſicut feci.*

115 Sequitur: *Senſus enim & cogitatio humani cordis, in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.* Illa particula *enim* cauſalis eſt: redditur igitur cauſa his verbis, cur Deus nolit deinceps vniuerſæ terræ maledicere. Sed quæ eſt iſta cauſa? Rupertus exiſtimat his verbis ſignificari, Deum in poſterum parciturum terræ & animantibus, quia peccatum & culpa in eas res minime cadit; ſed omne peccatum, ob idq; meritum vindictæ, in ſolos homines competit, quippe qui non tantùm frequenter & grauiter peccant, verum etiam propenſiſsimi ſunt ab adoleſcentia ſua ad peccandum. Itaque hac promiſsione Deus immunem quidem fecit terram à generali excidio; non fecit tamen ſecutos homines nec liberos à generali vindicta.

Ruper. li. 4. Commẽtariorũ in Geneſ. ca. 28.

116 Verùm mihi non placet hæc interpretatio Ruperti. Hæc enim Dei promiſsio præcipue ad homines pertinet: quantum enim bonum eſt ſeruari terram cum animantibus, ſi vniuerſum genus hominnm pereat? Nimis igitur ieiuna fuiſſet Dei promiſsio, & ipſi Noe parum læta & iucunda. Præſtat igitur cauſam quæ his verbis redditur, aliis duobus modis interpretari. Significatur enim, Si quoties maxima pars hominum vitiis & ſceleribus addicta eſt, toties ea diluuij ſupplicio vindicanda & punienda eſſet, fore profecto vt ſæpiſsime, atque omnibus ferè ſæculis diluuium mitti oporteret: ſiquidem propter naturalem ac vehementem humani animi ad vitia procliuitatem, humanum genus maxima parte ac frequentiſsime vitia conſectatur. Niſi fortè putamus, Dauidis tempore pauciora minorave fuiſſe hominum flagitia quo tempore dixit ille: *Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſq; ad unũ. Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut uideat ſi eſt intelligens aut requirens Deum. Omnes declinauerũt, ſimul inutiles facti ſunt, &c.*

Pſal. 13.

117 Poteſt etiam aliter cauſa illa explicari; vt ſignificetur, hominem propter naturalem pronitatem ad peccandum, dignum eſſe quodammodo miſeratione, nec ſemper, quantum ſupplicij meretur, tanto eſſe in hac vita plectendum. Inſtigatur enim ad peccandum homo nonnunquam ignorantia, interdum vehementi paſsione aliqua & perturbatione, ſæpiſsime ſuaſu ac impulſu dæmonis, ſemper autem naturali ad malum propenſione. Nam ex mera malitia peccare, rarum eſt,

nec niſi paucorum,qui crebritate grauitateque ſcelerum & aſsiduitatę peccandi,
humanum ingenium quaſi exuentes,diabolicæ malitiæ æmuli ſunt. Peccare enim
ex mera libertate,nulla re interius inclinânte ad peccandum, nulloque extrinſe-
cus malum ſuggerente, diabolicum potius quàm humanum eſt. Q1o ſit vt pec-
catum diaboli inemendabile atque irremmiſsibile fuerit, non autem hominis.
Cum ergo dicitur; *Nequaquam vltra maledicã terræ propter hominẽ*,& ſubiungitur: *Senſus*
enim et cogitatio humani cordis in malũ prona ſunt ab adoleſcentia ſua,ratio redditur mitigãdę
pœnæ,ſumpta ex pronitate hominis ad malum: quaſi clementiã mereatur id mali
ad quod nobis vehemens propenſio atq; incitatio naturaliter indita & innata eſt.
Cauſam verò cur ſtatim ab ineunte ætate homines ferantur ad flagitia, illam 118
eſſe conſtat; quòd homo conſtitutus eſt duabus ex partibus,non tantùm diuerſis,
verùm etiam aduerſis & inter ſe pugnantibus, appetitu videlicet ſenſitiuo, & vo-
luntate rationali.Ille, ad bonum ſecundum ſenſum vtile & delectabile; hæc autẽ,
per ſe tendit ad bonum ſecundum rectam rationem honeſtum,vtile, & delectabi-
le. Pauciſſimi verò ſunt qui totis viribus contendant ad bonum rationabile: ſed
prona eſt multitudo ad bonum ſenſibile.Cum enim appetitus ſenſitiuus ſtatim ho
minem occupet & poſſideat, nullo per multos ætatis annos aut certe tenuiſsimo
atque infirmiſsimo rationis vſu;hinc fit,vt cum poſtea appetitus ſenſitiuus in cer-
tamen cum ratione deſcendit, ferè præualeat atque vincat, & ad ſe ſe maiores
partes animæ ſæpe detorqueat.
Sed quid eſt illud: *Senſus & cogitatio?* Vocabulo ſenſus ſignificatur appetitus ſen- 119
ſitiuus: vox autem cogitationis ſignificat ipſa rationis conſilia, machinationes &
artes quas ad malum ipſum confert. Nam cum ratio appetitum reprimere ac re-
gere deberet; eius delinita & capta blanditiis atque illecebris, obedit cui debe-
ret imperare,& ſenſuum miniſterio vtitur ad potiundas voluptates, à quibus eos
ipſa cohibere deberet. Eſt igitur tanquam naturale homini peccare, id eſt, pro-
ueniens ex propenſione naturæ hominis,non vt à Deo ea condita fuerat, ſcilicet
integra & recta, ſed vt peccato Adami vitiata & deprauata, in omnes eius poſte-
ros transfuſa & propagata fuit.
Pro hoc: *Senſus & cogitatio hominis*.Hebraice eſt: *figmentum humani cordis malum eſt:* Sed
eandem reddit ſententiam: nam quod fingitur & formatur in corde humano, eſt
ipſa cogitatio & appetitio. Quidam tamen Hebræorum interpretantur ipſum fo-
mitem & concupiſcentiam. Græca Lectio ſic expreſsit hanc ſententiam: *Quia per-*
manet mens hominis diligenter ſuper mala à iuuentute ſua:quibus verbis ſignificatur ſtudio-
ſa & accurata & conſtans vitiorum conſectatio.

Rupert.li. 4.Commẽtariorũ in Gen.c.29.

Illud: *ab adoleſcẽtia ſua*, putat Rupertus ſignificare primam hominis ætatem quæ 120
ratione & libero arbitrio vti incipit: nã quæ hanc antecedit ætas,vt nullius aſſe-
ctrix & capax peccati,tam naturali quàm ſcripta lege libera eſt: Conſequens au-
tẽ ætas iam boni maliq; legitimum habet iudicium. Vnde quidã ſapientum ſæcu-
li, vitam hominis, y græcæ litteræ ſimilem dixerunt, quæ ab vno ductu incipiens
finditur in biuium.Sic enim homo in infantia vel pueritia ſimplicẽ graditur viam
boni ac mali non perpendens diſtantiam: vbi autem adoleſcentiæ metas attige-
rit, vtriuſque diſcretionem duce ratione percipit. Vnde ſi dextram elegerit
præmium conſequitur virtutis, ſi autem ſiniſtram,pœnas malorum incurrit. Quo-
circa poetarum maximus dixit:

Virg.lib.6 Aeneid.

Hac iter Elyſium nobis: at læua malorum
Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.

Toſtatus.

Verùm Toſtatus vocabulum adoleſcentiæ propriè ſumit, vt eſt tertia quæ- 121
dam ætas hominis conſequens infantiam & pueritiam. In adoleſcentia enim
naturalis ad malum pronitas vehementer & notabiliter erumpit in flagitia;
quæ quidem flagitia in infantia, vt rationis experte, nulla ſunt. (Loqui-
mur enim hic de peccatis actualibus: nam peccatum originale, ex ipſo
matris vtero & in ipſa generatione hominis, ei adhæreſcit) in pueritia ve-

rò

rò tum propter inexperientiam, tum propter ætatis infirmitatem, & pauca & leuia ſunt peccata; niſi in nonnullis, in quibus malitia ſupplet ætatem.

122 B. Ambroſius ſequens lectionem græcam, legit *à iuuentute.* & ſic exponit: & *à iuuentute* addidit; ex illa enim ætate creſcit malitia, licet alibi legerimus quod non ſit ſine peccato nec vnius diei infans: ſed & infantia ſine peccato non eſt propter corporis infirmitatem, diligentia autem & ſtudium peccandi incipit à iuuentute: vt puer quaſi infirmus peccet: iuuenis tanquam improbus, qui ſtudioſe cupiat peccata committere, & in criminibus glorietur. Apud pleroſque enim innocentia pro ignauia, & culpa pro laude habetur. Ita ſe luxuria & deliciis & adulteriorum affectibus iuuenes iactare conſuerunt. Creſcit ergo cum ætatibus culpa. Sic Ambroſius.

Ambroſ. li. de Noe & Arca, cap. 22.
Iob.14. iuxta ſeptuaginta Interpretes.

123 ILLIS PORRO extremis verbis capitis octaui: *Cunct s diebus terræ ſementis & meſſis, frigus & æſtus, æſtas & hyems, nox & dies non requieſcent*, expreſſa eſt promiſſio Dei ac decretum immutabile pollicentis & conſtituentis perpetuas fore deinde viciſſitudines temporum, tam anniuerſarias, vt hyemis & æſtatis, quàm quotidianas, vt diei & noctis: nec non & viciſſitudines primarum qualitatum, vt frigoris & caloris: itemque humanarum actionum quæ ad ſuſtentandam vitam pertinent velut ſementis & meſſis. Harum enim rerum omnium tempeſtiua alternatio & viciſſitudo facit ad decorem & ornatum vniuerſi: confert & pulchritudinem & fœcunditatem terræ; denique ad hominum & animalium incolumitatem & ſalutem apprime vtilis eſt atque adeo neceſſaria.

124 Audi B. Ambroſium qui hæc ipſa verba explanans: Secundum litteram, inquit, ſignificatur his verbis, permanſura manentibus ſecundum inſtitutionem Domini & ſtatum ſuum incorrupta temporibus animalia. Nam cum corrumpuntur tempora, corrumpuntur etiam illa, quæ ſuis quæque temporibus generantur. Ergo tempora ſunt quæ aut corrumpunt, aut cõſeruant, prout ipſa ſui habuerint qualitatem. Ideoque annus ex contrariis ducitur, Vere, Autumno, Aeſtate, Hyeme: ſicut harmonia cantilenæ permixtis grauibus & acutis videtur conſiſtere. Sic ergo & mundus iſte ex contrariis continetur, Aere & Terra, Igne & Aqua. Noſtra quoque corpora frigore & calore, humore & ſiccitate, quendam naturæ ordinem ſeruant. Nam ſi naturális ordo ac menſura confunditur, tunc neceſſe eſt ſequatur interitus. Ergo certum ordinem temporum Dominus remota confuſione diluuij ad perſeuerantiam mundi promittit futurum. Sic Ambroſius.

Ambroſ. li. de Noe & Arca, cap. 23.

125 Magnum ergo fuit Dei promiſſum, cum dixit, Cunctis diebus terræ viciſſitudinem temporum & opportunitatem ſerendi & metendi aliaque agendi perpetuo manſuram: quaſi diceret; Talis annus qualis hic fuit diluuij, non erit vltra, qui careat viciſſitudine temporum, qui totus procelloſis expendatur pluuiis, nulloque modificetur beneficio caloris aut tẽperamento hyemis, quo nuſquam iaciatur ſementis, nec vlla colligatur meſſis; ſed erunt tempeſtiuæ & commodę naturæ vices, nunc æſtu, nunc frigore viciſſim terras aut ſata coquentes. Nunquam ita: vt factum eſt diluuio, deformabitur naturæ vultus, aut ſitus mundi confundetur.

126 Illud: *Cunctis diebus terræ:* non ſignificat, Quamdiu terra durabit: ſiquidem tales viciſſitudines temporum non erunt poſt diem iudicij: erit tamen terra, ſicut ſcriptum eſt initio libri Eccleſiaſtæ: *Terra in æternum ſtat:* Neq; enim mundus deſtruendus eſt ſecundum ſubſtantiam, ſed manentibus partibus eius principalibus, vti ſunt elementa & orbes cæleſtes, in meliorem ſtatum commutandus. Ergo illud: *Cunctis diebus terræ:* ſignificat; Donec in terra erit generatio & corruptio; vel, Donec erunt in terris homines & animalia, ad quorum vtilitatem illa temporum varietas inſtituta eſt. Non igitur hinc colligi poteſt præſentem mundi ſtatum fore ſempiternum.

127 Memorantur autem tantùm æſtas & hyems: quia hæ ſunt præcipuæ partes anni, extremæ atque inter ſe oppoſitæ: nam Ver & Autumnus, tanquam earum ſunt

appendices. Nominantur etiam tantùm frigus & æſtus, tacitis humore & ſiccitate: quòd illæ ſint primarum qualitatum primariæ, ſenſu effectuque notabiliores, & ad generationem mixtorum, eorumque operationes præcipuæ. Sementis porrò & meſſis facta mentio eſt: quod inter actiones humanas quæ ad tuendam vitam pertinent, hæc primas teneat, quaſi maxime generalis & vtilis: ſed ſub eius cõmemoratione, reliquarum actionum & officiorum opportunitas intelligenda eſt.

Neſcio cur Septuaginta Interpretes illud; *Omnibus diebus terræ.* iunxerint cum an- 128
tecedentibus, id eſt, cum illo: *Non ultra percutiam omnem carnem uiuentem;* Cum hebrai-
ca lectio quam ſecutus eſt Latinus interpres, plane iũgat cum ſequentibus, id eſt,
cum illo: *Sementis & meſſis, & non requieſcent.* Nec video cur pro vocabulo hyemis,
quod habet ſcriptura hebraica, voluerint illi vertere, Ver: aut cur illud, *diem & no-
ctem* non numerauerint inter ea, quorum viciſſitudo perpetuanda erat, vti eſt in he
braica & Latina lectione, ſed ita verterint: *Semen ac meſſis, frigus & æſtus, æſtas & uer
die ac nocte non requieſcent.*

Cum igitur prædicta viciſſitudo temporum, immutabilem rationem motus or- 129
bium cœleſtium ac ſiderum neceſſario conſequatur & ex ea ipſa pendeat rerum
ſublunarium, maxime vero animantium, incolumitas & ſalus; apparet ſanè fabu-
loſum eſſe, vanitatiſq; atq; inſcitiæ plenum quod dixit Ouidius libro primo Me-
tamorphoſeos, hanc temporum inæqualitatem non fuiſſe aureo Saturni ſæculo;
ſed perpetuum id temporis floruiſſe Ver: poſtea verò degenerante iam ſæculo, al-
Ouidius. ternam hanc per vices ſucceſſionem inductam eſſe orbi. Sic enim ait:

Iuppiter antiqui contraxit tempora Veris,
Perq; hyemes æſtuſq; & inæquales Autumnos,
Et breue Ver, ſpatiis exegit quattuor annum:
Tunc primùm ſiccis aer feruoribus uſtus
Canduit, & uentis glacies aſtricta pependit.

BENE-

BENEDICTI PERERII
COMMENTARIORVM IN GENESIM
LIBER DECIMVS QVARTVS.

In nonum caput libri Geneſeos.

DE CARNIVM ESV HOMINIBVS conceſſo: De præcepto non comedendi ſanguinis: De Pæna homicidij: De ebrietate Noe: De filiorum Noe partim maledictione, partim benedictione.

Caput nonum Geneſis.

BENEDIXIT Deus Noe & filiis eius, & dixit ad *Verſu* 1.
eos, Creſcite & multiplicamini & replete terram.
Et timor veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia 2
terræ, & ſuper omnes volucres cœli, cum vniuerſis
quæ mouentur ſuper terram: omnes piſces maris
manui veſtræ traditi ſunt. Et omne quod mouetur 3
& viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tra-
didi vobis omnia. Excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis. 4
Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum be- 5
ſtiarum, & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris requiram
animam hominis. Quicumque effuderit humanum ſanguinem, fundetur 6
ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo. Vos autem cre- 7
ſcite & multiplicamini, & ingredimini ſuper terram & implete eam. Hæc 8
quoque dixit Deus ad Noe & ad filios eius cum eo. Ecce ego ſtatuam 9
pactum meum vobiſcum, & cum ſemine veſtro poſt vos, & ad om- 10
nem animam viuentem quæ eſt vobiſcum, tàm in volucribus quàm in iu-
mentis & pecudibus terræ cunctiſque quæ egreſſa ſunt de arca & vniuer-
ſis beſtiis terræ. Statuam pactum meum vobiſcum, & nequaquam vltrà 11
interficietur omnis caro aquis diluuij, neque erit deinceps diluuium diſ-
ſipans terram. Dixitque Deus, Hoc eſt ſignum fœderis quod do inter me 12

& vos & ad omnem animam viuentem quæ eſt vobiſcum in generationes
13 ſempiternas. Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis
14 inter me & inter terram. Cumq; obduxero nubibus cœlum, apparebit ar-
15 cus meus in nubibus. Et recordabor fœderis mei vobiſcum & cum omni
anima viuente quæ carnem vegetat, & non erunt vltra aquæ diluuii ad de
16 lendam vniuerſam carnem. Eritq; arcus meus in nubibus & videbo illum,
& recordabor fœderis ſempiterni quod pactum eſt inter Deum & om-
17 nem animam viuentem vniuerſæ carnis quæ eſt ſuper terram. Dixitque
Deus ad Noe, Hoc eſt ſignum fœderis quod conſtitui inter me, & om-
18 nem carnem ſuper terram. Erant ergo filii Noe, qui egreſſi ſunt de Ar-
19 ca, Sem, Cham & Iaphet: Porrò Cham ipſe eſt pater Chanaan. Tres iſti
filii ſunt Noe, & ab his diſſeminatum eſt omne genus hominum ſuper vni-
20 uerſam terram. Cœpitque Noe vir agricola exercere terram, & plan-
21 tauit vineam: Bibenſq; vinum inebriatus eſt, & nudatus iacuit in taber-
22 naculo ſuo. Quod cum vidiſſet Cham pater Chanaan, verenda ſcilicet
23 patris ſui eſſe nudata, nunciauit duobus fratribus ſuis foras. At verò Sem
& Iaphet, pallium impoſuerunt humeris ſuis, & incedentes retrorſum,
operuerunt verenda patris ſui, facieſque eorum auerſæ erant & veren-
24 da patris non viderunt. Euigilans autem Noe ex vino, cum didiciſſet
25 quæ fecerat ei filius ſuus minor, ait Maledictus Chanaan. Seruus ſeruo-
26 rum erit fratribus ſuis. Dixitq; Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Cha-
27 naan ſeruus eius. Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem,
28 ſitq; Chanaan ſeruus eius. Vixit autem Noe poſt diluuium trecentis quin-
29 quaginta annis. Et impleti ſunt dies eius nongentorum quinquaginta
annorum; & mortuus eſt.

PRAEFATIO.

QVAE poſt diluuium contigerunt vſque ad ortum Abrahæ, diligenter narrat Moſes tribus proxime ſequentibus huius libri capitibus nono & decimo maiorique parte vndecimi. Nec tamen ille perſequitur omnia, id enim & nimis longum, & minime neceſſarium erat; ſed inſigniora tantùm, vel ad primæ illius poſt diluuium ætatis notitiam, vel ad eruditionem poſteritatis. Ea verò quæ in hoc capite nono à Moſe ſunt prodita ſi in capita quædam colligantur, hæc ferme ſunt. Primo Deus benedixit Noe & filiis eius, magnā tribuens fœcunditatem generationis ad celerem numeroſamque generis humani multiplicationem. Secundo permiſit eis eorumque poſteris eſum carnium, quod ante diluuium non fecerat. Tertio interdixit omnem eſum ſanguinis. Quarto ſeueriſſimis verbis inſectatus eſt homicidas, pœna talionis aduerſus eos conſtituta. Quinto promiſſionem ſuam Deus nunquam in poſterum futuri diluuij, firmauit conſpicuo omnibus ſigno arcus cœ-

leſtis, vt eius aſpectus mortalium animos non venturi vnquam diluuij ſecuros faceret. Sexto Noe in ſubſidium humanæ infirmitatis, & in remedium atque ſolatium tot malorum, quibus mortalium vita poſt diluuium tentari & infeſtari cœpta eſt, cum ex vitibus à ſe conſitis vuiſque procreatis vinum confeciſſet ac bibiſſet, imprudens ac nolens in temulentiam incidit & nudus iacuit. Septimo pudendam Noe nuditatem filius eius Cham nec erubuit aſpicere, & non ſine irriſione atque contumelia patris euulgauit: at verò Sem & Iaphet memorabili & pudoris & pietatis exemplo aſpectum nudi patris auerſati, retrogrado ad eum acceſſu iniecto pallio nuditatem eius operuerunt. Octauo De hoc certior factus Noe, vbi ſomno & tumulentia ſolutus eſt, maledixit Cham in filio eius Chanaan, poſteros eius ſeruitio poſterorum Sem & Iaphet mancipatum iri prædicens: contra verò benedixit Sem & Iaphet, poſteritatis eorum felicitatem prænuncians. Nono definitur vniuerſum tempus vitæ Noe nongentis quinquaginta annis: quorum ante diluuium ſexcentos vixit, poſt diluuium autem trecentos quinquaginta. *Geneſ. 6.*

Quandiu Noe iã nato Abrahamo ſuperuixerit.

1 Ex quo apparet Noe multos annos nato Abrahæ ſuperuixiſſe. Nam ſecundum Hebraicam & Latinã chronologiam, quæ à diluuio ad natalem annuum Abrahæ numerat annos ducentos nonaginta duos, poſt ortum Abrahæ vixit Noe octo & quinquaginta annos: at verò ſecũdum chronologiam Græcam quæ adiecta generatione Cainan tempus interiectum inter diluuium & ortum Abrahæ extendit in annos trecentos viginti duos (de qua re infra decimo ſexto libro accurate diſputaturi ſumus) vixit Noe poſt natum Abraham octo tantum & viginti annos. Si igitur Plinius vt rem miratus eſt rariſſimi exempli, Auguſtum Cæſarem neptis ſuæ vidiſſe nepotem Iunium Sillanum anno quo exceſſit genitum: quanto magis demiratus eſſet Noe multos annos ſuperuixiſſe nato Abrahæ, qui poſt decem generationes ex ipſo generatus fuerat? Eorum igitur quæ capite nono huius libri narrantur, præcipua hæc ſunt capita quæ nobis hoc libro non ſolum dilucidis Commentariis explanare, ſed vbicumque fuerit opus, eruditis quoque diſputationibus illuſtrare propoſitum eſt.

Plin. lib. 7 cap. 13.

Auguſtus Cæſar.

Benedixit Deus Noe & filiis eius, & dixit ad eos Creſcite & multiplicamini & replete terram, Et terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, &c. *Verſu 1. & 2.*

2 LICET animaduertere ſimilia naſcentis Mundi & rurſus poſt Diluuium quaſi renaſcentis primordia, & Dei beneficia homini tributa. Etenim in exordio Mundi homini recens creato tria Deus bona, eaque magna & præclara impertiuit; primum, fœcunditatem naturæ ad celerem ac multiplicem humani generis propagationem, cum benedicens illi dixit: *Creſcite & multiplicamini:* alterum, excellentiam principatus & imperij in animalia; *Dominamini*, inquit, *piſcibus maris, & uolatilibus cæli & uniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram:* tertium, copiam cibi ad tuendam ſuſtinendãque vitam: *Ecce dedi uobis omnem herbam & uniuerſa ligna, ut ſint uobis in eſcam & cunctis animantibus terræ.* Eadem hæc tria bona & beneficia, mundo per diluuium purificato ac renouato, in illis octo hominibus qui cladem diluuij euaſerant, Deus etiam renouare voluit. Bonum quidem fœcunditatis, tribuit eis cum benedicens Noe ac filiis eius, (vt in exordio huius capitis ſcriptum eſt) dixit, Creſcite & multiplicamini: ius imperandi animalibus, cum ſubdidit, Et terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia: denique cibum non modo neceſſarium, ſed etiam commodum & optimum ad alendum hominem, cum adiunxit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Similibus igitur beneficiis Deus affecit hominem & cum primo eum condidit, & cum ex diluuij exitio ſeruauit. *Geneſ. 1*

3 Sed enim quamuis ea bona genere ſimilia fuerint in vtroque mundi æuo atque

hominis

hominis ſtatu: ſpecie tamen & gradibus excellentiæ ac perfectionis fuerunt diſ-
ſimillima. In ſtatu enim innocentiæ talis fuiſſet humana fœcunditas, vt non mo-
do numeroſa generaretur proles, ſed etiam animo pariter atque corpore puerili
perfecta, citraque omnem parentum laborem ac moleſtiam. Imperium autem ho
minis in animalia fuiſset plane quietum ac pacificum, nullo animalium reniſu,
nullaque hominis difficultate. Victus porro ex iis quæ terra ſponte naturæ gene-
raſset, nō tantùm fuiſset alendo homini ſufficiens, verùm multo ſaluberrimus, ac
iucundiſsimus omnemq; carniū vel indigentiam vel deſiderium adimens homini.
At enimuero poſt diluuium hæc bona variis malis ærumniſq; permixta, valde di-
minuta & corrupta ſunt. Fuit ſanè poſt diluuium fœcunda hominis natura: ſed ea
fœcunditas vix dici poteſt quantis cum laboribus, vitiis & calamitatibus ſit
coniuncta. animalium vix vlli pro arbitrio noſtro & ſine labore imperamus; præ-
ſtantiora verò & nobiliora non niſi per artem ac vim perq; dolos ac terrores no-
bis ſubiicimus. cibus autem homini quò amplior datus eſt poſt diluuium quàm
antea, eò clarius indicat maiorem hominis indigentiam ex maiori fragilitate va-
letudinis & infirmitate corporis quæ poſt diluuium ei contigit, profectam.

Quod autem narrat Moſes hoc capite bis Deum benedixiſse Noe & filiis eius, 4
& dixiſſe, *Creſcite & multiplicamini:* valuit ad certiorem promiſſę fœcunditatis fidem
faciendam, & vt nullo modo dubitarent fore, vt tanta illorum paucitas in am-
pliſſimam poſteritatis multitudinem breuiſſimo tempore multiplicanda eſset.
quod ſanè, vti promiſerat Deus, ita planè contigit. Namque eo tempore quod
inter diluuium & ortum Abrahæ interceſſit, hoc eſt, intra trecentos annos, tam

Diodorus ex Cteſia.

Notabile exemplum ſimul & argumentum celerrimæ multiplicationis hominū poſt diluuium.

Euſeb. in chronica.

numeroſe propagatum eſt humanum genus, vt, auctore Cteſia, narret Diodorus
libro tertio, Ninum monarchiæ Aſsyriorum conditorem (cuius imperij quadra-
geſimo tertio anno natum Abraham facit Euſebius) habuiſse in exercitu peditū
decies ſepties centena millia, equitum verò ducenta millia, currus autem falcatos
paulo minus decem millibus & ſexcentis: eodemque tempore Zoroaſtrem Ba-
ctrianorum regem cum Nino præliaturum, quadringentorum millium hominum
comparaſſe exercitum. Ecce, in duorum tantùm regum exercitu erant homi-
num amplius vicies centena millia ſuperque trecenta millia.

Illud: *Terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ* vel vt eſt Hebraïce, Terror 5
ac tremor veſter erit ſuper omnia animalia, facit Noe & filios eius ſecuros, dem-
pto metu quem concipere potuiſſent ne ſibi propter paucitatem exitium vel in-
gens aliquod detrimentum ex tam multis ac tam ſæuis animalibus accideret. Tā-
tum abeſt, inquit, Deus vt timorem ac terrorem incutere vobis debeant anima-
lia, vt vos potius illis formidabiles ac terribiles futuri ſitis; quod non tantum in
illos paucos homines dictum eſt, ſed in omnes eorum poſteros: omnia enim ani-
malia reuerentur ac metuunt hominem, etiam vmbram, etiam veſtigia eius for-

Baſilius.

Plin. lib. 8 cap. 4.

midant, vt de piſcibus probat Baſilius, & Plinius de Elephantis: nec ferè animal
vllum quamlibet ſæuum ac truculentum inuadit hominem, niſi vel laceſſitum, vel
fame compulſum, vel metu ſui, aut alia quapiam perturbatione occupatum. Sunt
multa, & maiora, & robuſtiora, & velociora, & naturalibus armis vnguium, dē-
tium & cornuum validius armata quàm homo: aduerſus tamen omnia præualet
ille duabus rebus, ingenio, & manu; his enim fabricatur omnis generis arma &
inſtrumenta, quibus animantes omnes facile vincit, ſuoque ſeruitio, vti libitum
fuerit ſubiicit.

Beatus Gregorius ex eo quod Noe & filiis eius dixit Deus, *Terror veſter ac tre-* 6
mor ſit ſuper cuncta animalia argumentatur, eum qui præeſt aliis, nequaquam ſe time-
ri à ſubditis ſuis velle debere. Sic enim ſcribit libro 21. Moralium cap. 11. ſuper

Sentētia B. Greg. Prælatis valde obſeruāda.

illa verba Iob cap. 31. *Si contempſi iudicium ſubire cum ſeruo meo:* Omnes homines natu-
ra æquales genuit; ſed variante meritorum ordine alios aliis diſtinctio occul-
ta poſtponit. Ipſa autem diuerſitas quæ acceſſit ex vitio, recte eſt diuinis iudiciis
ordinata, vt quia omnis homo iter vitæ æque non graditur, alter ab altero rega-
tur.

tur. Sancti autem viri cum præſunt, non in ſe poteſtatem ordinis, ſed æqualitatem conditionis attendunt; nec præeſſe gaudent hominibus, ſed prodeſſe. Signate enim dixit Deus Noe & filiis eius *Terror ac tremor veſter ſit ſuper omnia animalia terræ.* Non dixit, ſuper homines qui futuri ſunt, ſed ſuper animalia: homo quippe animantibus, non autẽ hominibus natura prælatus eſt; & idcirco dicitur ei vt ab animalibus nõ autem ab hominibus timeatur. Contra naturam enim ſuperbire eſt, ab æqualibus velle timeri; quanquã à non ſubditis etiã viri ſancti timeri cupiunt: ſed tunc, cũ ab eis Deum minime timeri deprehendunt, vt humana ſaltem formidine peccare metuant qui diuina iudicia non formidant. In eo enim quod metum ſibi à peruerſe viuentibus exigunt, quaſi non hominibus ſed brutis animantibus dominãtur. Cum verò deeſt vitium quod corrigatur, non de excellentia poteſtatis, ſed de æqualitatis conditione gaudent: & non ſolum ab eis metui, ſed etiam pluſquam neceſſe eſt honorari refugiunt. Neque enim leue ſe perpeti damnum humilitatis credunt, ſi ab eis, pro merito fortaſſe ordinis, pluris æſtimãtur. Hæc B. Gregorius.

Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. *Verſu 3.*

7 HINC apparet, ante diluuium eſum carnium vel non fuiſſe licitum, vel non fuiſſe in more atq; vſu, ſaltem apud probos & pios viros, & quos Moſes ſupra Dei filios appellauit. Ethnicorum ſapientes hanc carnium abſtinentiam in primæua Mundi ætate, quam nominarunt illi ſeculum aureum, etiam ſubodorati ſunt vel ſcriptorum Moſis lectione, vel fama & traditione antiqua, Caldæorũ præſertim atque Aegyptiorum, quibus inſtituta Iudæorum propter diutinam cum illis conuerſationem non fuere ignota. Continentiam igitur illius primæue ætatis ab eſu carnium expreſſit Ouidius illis verſibus. *Geneſ. 6.*

8 *Ouid. Metamorpho. lib. 15.*

At vetus illa ætas non polluit ora cruore.
Tunc & aues tutæ mouere per aera pennas,
Et lepus impauidus medijs errauit in agris
Nec ſua credulitas piſcem ſuſpenderat hamo,
Cuncta ſine inſidijs, nullamque timentia fraudem
Plenaque pacis erant.

Verùm quod abſtinentiam illius ætatis ab eſu carnium laudat Ouidius, rectè quidem fecit; ſed quod idem poſtea introductum eſum carnium quaſi magnum ſcelus execratur dicens.

Heu quantum ſcelus eſt in viſcere viſcera condi?
Congeſtoque auidum pingueſcere corpore corpus
Alterius que animantem animantis viuere leto?

poetico exceſſu veritatis lapſus eſt; nec enim damnari poteſt, quod pro magno beneficio Deus homini conceſſit, & quod fragilitati & infirmitati hominis ſuſtinendæ ac confirmandæ propè neceſſarium eſt.

9 Verum excutiamus cauſas propter quas Deus homini non ante diluuium ſed poſt, indulgere voluit eſum carnium. Equidem tres eius rei cauſas adferre poſſum. Nimirum voluit Deus atrocitatem vindictæ, qua omne genus hominum & animalium, paucis exceptis per diluuij cladem extinxit, illuſtri aliqua ſignificatione benignitatis & indulgentiæ ſuæ erga hominem mitigare ac lenire: quocirca tanta diuini ſupplicij ſeueritate tremefactum, metuq; conſternatum hominem ſuauiſſimus Dominus ſtatim poſt diluuium erexit ac recreauit trium conceſſu ingentium bonorum, numeroſæ fœcunditatis, largioris cibi, & ſecuritatis nunquã in poſterum futuri diluuij. Alteram cauſam fuiſſe reor indigentiam hominis poſt diluuium, vberiori validioreque cibo indigentis. *Tres cauſæ, cur poſt diluuium indultus homini ſit eſus carniũ.*

Hæc

Tribus ex rebus maior poſt diluuium fuit hominis indigentia.

Hæc autem indigentia tribus ex rebus accidit: nam cœleſtium aſtrorum aſpectus & defluxus minus fuit humanæ vitæ propitius ac beneficus quàm fuerat ante diluuium: & ipſa tellus ſalſis Oceani aquis per vnum annum tota perfuſa & obruta, multo ſterilior ac deterior facta eſt; quocirca earum rerum quas ex ſe generabat prouentu, non vt antea ſufficiens alendo homini ſubminiſtrare potuit alimentum: fragilior denique fuit poſt diluuium valetudo hominum, pluribuſque incommodis ac morbis obnoxia, quamobrem ad eam ſuſtinendam firmandâque pluribus & validioribus adminiculis & quaſi fulturis opus fuit: id quod ſatis indicat vita hominum in tantum contracta & reciſa poſt diluuium. 10

Theodoretus.

Tertiam cauſam tradit quæſtione in Geneſim 55. Theodoretus ita ſcribens: Poſt diluuium, magis pretioſum Deus homini cibum contulit iubens occidere & comedere ex omni genere animalium, videlicet affectum repellens affectu, & leuiori curans grauiorem. Præuidens enim Deus in tantam homines lapſuros dementiam, vt animalia pro diis veneraturi eſſent, permiſit illorũ eſum, quo impietatem eorum cohiberet. Summa enim eſt inſania adorare quod comeditur. Propterea quoque animalium quædam haberi voluit immunda, alia munda, vt immunda eo ipſo quod immunda ſunt, adorare perhorreſcerent: munda verò quod & ad eſum hominis & ad ſacrificia mactarentur, pro diis colere erubeſcerent. 11

PRIMA DISPVTATIO.

Vtrum licitus homini fuerit ante diluuium eſus carnium.

Prima opinio Lyrani, Toſtati, Carthuſiani.

CETERVM ex hoc loco Scripturæ quo narratur primo conceſſiſſe homini Deum eſum carnium poſt diluuium, celebris quæſtio exiſtit, vtrum veſci carnibus ante diluuium fuerit homini aut licitum, aut certe in more & in vſu. Tres ſunt hac de re auctorum ſententiæ. Prima eſt Lyrani, Toſtati & Carthuſiani in Commentariis ſuis in Geneſim ſuper extrema ferè verba primi capitis, vbi Deus cibum aſſignauit homini ex omnibus herbis & oleribus terræ arborumque fructibus. Affirmant iſti eſum carnium nec fuiſſe in vſu ante diluuium, nec fuiſſe licitum. Ad hoc probandum ſatis argumenti eſſe putant, quod primo Deus poſt diluuium conceſſit Noe & filiis eius eſum carnium, quaſi ante id temporis inuſitatus atque illicitus fuiſſet. *Omne*, inquit *quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olera virentia dedi vobis omnia.* quorum Dei verborum hæc eſt ſententia: Quemadmodum in exordio mundi tradidi vobis in cibum omnia quæ terra naſcuntur, ita nunc quia pleniore valentioreque cibatu indigetis, victui veſtro deſtino & aſſigno omnia animalia. 12

Merito ſanè id fecit Deus. ſiquidem poſt diluuium terra deterior facta eſt, ob idque alimentum ex herbis & arboribus alendi hominis inefficax futurum erat: ipſum quoque temperamentum humani corporis multo infirmius & fragilius effectum eſt, id quod vel ex eo apparet, quod ante diluuium vixere homines vltra nongenteſimum annum: poſt diluuium autem qui primus omnium generatus eſt Arphaxad, paulo amplius quadringentos annos vixit; & trecentis illis annis qui à diluuio vſque ad ortum Abrahæ decurrerunt, plus ſeptingentis annis vita hominis diminuta eſt: nullus enim poſt id temporis longæuior fuit quam Iſaac, qui octogeſimum tamen & centeſimum annum minime exceſſit. Si igitur poſt diluuiũ primo conceſſus eſt homini carnium eſus, ex eo liquet antea licitum & vſitatum non fuiſſe: nam ſi fuiſſet, quid opus erat nouo tunc mandato id ſancire, & quaſi nouum quoddam & ſingulare beneficium homini concedere? 13

Infra. 10.

Cauſa porrò cur ante diluuium non ſit à Deo conceſſus homini eſus carnium, non fuit paucitas animalium cuiuſq; ſpeciei: non enim putandum eſt, vt in ſpecie 14

humana

humana duos tantum homines creauit Deus, ita quoque in qualibet animalium ſpecie bina eſſe à Deo procreata; licet ſcriptum id reliquerit Iuſtinus martyr in Reſponſione ad quæſtionem 49. Orthodoxorum, & Theodoretus in libro Quæſtionum in Geneſim, quæſtione 17. & 39. Quin credibilius eſt cuiuſq; animalium ſpeciei plurima in exordio mundi eſſe generata. Non igitur propter animalium paucitatem negatus eſt homini vſus carnium: nam, vt dixi, ea cauſa vera non eſt; & vt vera eſſet, nonnihil ea fortaſſe valuiſſet in exordio mundi, non autem toto eo tempore quod fuit vſque ad diluuium per annos ſcilicet mille ſexcentos quinquaginta ſex, quo tempore numeroſiſſime multiplicata eſſe cuiuſque ſpeciei animalia nequaquam dubitandum eſt. Adiice quod ſi ea ratio vim haberet vllam, ſimili vtiq; ratione concluderetur non debuiſſe Deum ſtatim poſt diluuium edendi carnes homini poteſtatem facere, cum id temporis ſimiliter vt in mundi exortu magna eſſet cuiuſque ſpeciei animalium paucitas.

Iuſtin.martyr. *Theodoretus.*

15 Vera igitur & germana eius rei cauſa fuit, quod victus ex terra naſcentibus in prima illa ætate quæ præceſſit diluuium, propter excellentem recentis terræ bonitatem & vigorem, optimus eſſet homini; terra namque alimentum homini nutriendo, non ſufficiens modo, ſed abunde ſuppetens, maximeque ſolidum ac iucundum & ſalubre præbebat, idque magna facilitate, ſine graui ſcilicet labore hominis & cura. Itaque inter eſum plantarum & temperamentum hominis naturalis erat eo tempore conuenientia, propter excellentem eorum nutriendi vim, firmiſſimamque corporis humani conſtitutionem: qualis nempe conuenientia nõ erat inter carnes animalium & corpus hominis; namque eo tempore animalium carnes plenius & pinguius ac ſolidius alimentum dediſſent homini quàm eius temperamento conueniebat, vel fortaſſe præuiderat Deus, ſi homines veſcerentur carnibus, fore eos longioris vitæ quam ipſe eam præfinire volebat & quam ſpirituali eorum vtilitati conducere ſciebat: vel etiam quod eo alimento facti eſſent multo robuſtiores, confidentiores, ferociores, & ad quodlibet patrandum ſcelus audaciores & proiectiores; tales ſcilicet quales ſub finem eius ætatis fuiſſe gigantes, capite ſexto Geneſeos narrat Moſes.

16 Altera eſt opinio huic plane contraria, eſum carnium fuiſſe hominibus licitum & vſitatum ante diluuium. Hanc ſententiam quidam aſſignant B. Iuſtino: is enim memorat hanc quæſtionem ſibi oblatam ab Orthodoxis, quæ in aliarum quæſtionum numero eſt 119. Si nec arborum fructibus, nec animalium carnibus veſcebantur qui fuerunt ante diluuium, vt nonnulli Patrum dixerunt, qui fit vt Abel ex adipibus ouium quas paſcebat, itemque Cain ex fructibus terræ quam colebat, libauerit? Nec verò dubium eſt quin vterque cibo ſuo præferens Deum, tali ſacrificio ſit vſus. nam ſi inutilia ſibi, offerebant Deo, nonne tali libatione illudebant Deum? quippe cum munus offerrent ridiculum, quod ſcilicet offerenti nihil detraheret. qui fit igitur vt Caini ſacrificium reiectum fuerit, Abelis verò approbatum? Ad hanc quæſtionem ita reſpondet Iuſtinus: B. Paulus Patrum Pater, & religionis magiſter ait: Quis vitem conſerit, quin de fructu eius comedat? quis gregem paſcit, quin de lacte eius edat? nimirum nullus. Non igitur Abel gregem paſcens, gregis lacte non veſcebatur: neque Cain terram colens, fructus eius non comedebat. Præterea ſi inutiles erant Caino fructus terræ, qua de cauſa deterioribus honorabat Deum, melioribus ſeipſum ante Deum honorans? quod ſi antepoſuit Abel vtilitati ſuæ Deum, non dubium eſt quin ſolitus ſit vtilitatem ex labore ſuo percipere. Hæc Iuſtinus.

Secunda opinio. *Iuſtin.martyr.* *Gen. 4.* *1. Cor. 9.*

Demiror equidem fuiſſe nonnullos Patrum, vt refert Iuſtinus, qui negauerint homines ante diluuium veſci ſolitos fructibus arborum, cum eum cibum aſſignauerit Deus primis hominibus ſtatim vt eos creauit. Verum ex ſupradictis Iuſtini verbis non poteſt colligi eum ſenſiſſe eſum carnium fuiſſe hominibus ante diluuium licitum & vſitatum: tantum enim ille loquitur de eſu lactis, quo vult, Abel eſſe vſum, quod nemo abnuit.

Gen. 1.

At

Caietanus At enim Caietanus ſuper quartum caput libri Geneſeos explanans illa verba: 17
Fuit Abel paſtor ouium, Cain autem agricola aperte hanc ſententiam approbat, hunc ad modum ſcribens: Coniectura eſt, adeo fuiſſe tum multiplicatos homines, vt opus eſſet grege ouiũ; nulla enim ſcriptura teſtatur homines ante diluuium, poſt-
Beroſus. quam eiecti ſunt de Paradiſo, ſolis terræ fructibus vixiſſe. Beroſus namque refert homines ante diluuium etiam humanas carnes comediſſe. Et paſtorale officium Abelis teſtatur gregem ouium humanis vſibus ſeruiſſe non ſolũ præbendo lanas & agnos, ſed lac & caſeum. Nec obſtat, diuinam ſcripturam differre indulgentiã veſcendi carnibus poſt diluuium; quoniam non indulgentia ſed neceſſitatis explicatio fuit illa. Ante peccatum enim explicata eſt materia neceſſaria humani cibi in vegetabilibus; poſt peccatum autem in animalibus. Vnde ibi dicitur animalia data eſſe homini poſt diluuium, ſicut ante data fuerant ei olera virentia. Cum quibus ſtat quod medio tempore, ſcilicet poſt peccatum & ante diluuium, homines naturali iure vſi fuerint veſcendi carnibus animalium, & ob id Abel fuit paſtor ouium. Et confirmatur, quia niſi agni tunc fuiſſent hominibus ad eſum, nulla fuiſſet laus Abel ex eo quod primogenitos pingues elegiſſet ad diuinum ſacrificium; perinde enim fuiſſet Abeli pingues atque macilentos ſacrificare, ſi non propter vſum carnium, ſed propter ſolum pellium vſum gregem paſcebat.

Sic eo loco Caietanus, idemq; ab eo repetitur & confirmatur in exordio noni capitis, vbi & illud addit, poſt diluuium promulgaſſe Deum eſum carnium, non quantum ad vſum quaſi prius non fuiſſet in vſu, ſed quantum ad neceſſitatem, quia poſt diluuium cœpit eſus carnium eſſe homini neceſſarius; & quia tunc primum neceſſitas veſcendi carnibus promulgabatur; propterea tunc etiam declaratus eſt naturalis modus veſcendi carnibus, non cum ſanguine, id eſt, non ve-
Frãciſcus de Victoria. ſcendi crudis carnibus. Sic ex Caietano. placuit hæc opinio etiam Franciſco de Victoria, vt appatet ex Relectione eius de Temperantia.

Dominicus de Soto. Huic ſententiæ Dominicus de Soto libro quinto de Iuſtitia & Iure, quæſtione 18
prima articulo primo ſuum quoque adiecit calculum; arbitratur enim ſtatim poſt peccatum Adami vitiatamque naturam hominis, eſum carnis fuiſſe naturaliter conuenientem cibum homini, ob idque fuiſſe licitum atque vſitatum. Hoc ille argumentatur ad hunc modum: ſi eſus carnium non erat in vſu apud homines, id accidiſſe neceſſe eſt aut quia erat prohibitus, aut quia eſus carnium id temporis non erat vtilis homini, aut quia vis carnium nutriendi hominem non fuit eo tempore cognita, aut quia propter abundantiam & præſtantiam alimenti quod plantæ ſuppeditabant homini, eſus carnium ſuperuacuus eſſet minimeque neceſſarius: ſed nihil horum valet ad fidem aſtruendam ei opinioni. Namque nulla lege prohibitum legimus eſum carnium: non quidem naturali, vt patet; nec poſitiua, talis enim nuſquam reperitur in ſacris litteris; nec probabilis cauſa eſſe potuit, cur eo tempore cibus ex carnibus non eſſet conueniens & vtilis homini, cum Philoſophorũ & Medicorum conceſſu, & quod caput eſt, experientiæ documento meliorem eſſe conſtet ad alendum & roborandum hominem cibum ex carnibus quã ex plantis. Illud porrò minime fit credibile, toto eo tempore quod præceſſit diluuium, id eſt per annos mille ſexcentos quinquaginta ſex, vim carnium ad alendum hominem accomodatiſſimam, nec ſpeculando fuiſſe homini cognitam, nec experiendo compertam. Quod autem id temporis plantæ ſufficiens homini præberent alimentum, nec opus eſſet carnibus, id non probat non fuiſſe eis vſos homines. Quam multis enim nũc veſcimur non tanquam neceſſariis, ſed quia melius delicatius & iucundius alimentum habeant? Neque enim homines contenti ſunt neceſſariis vel ad vitam vel ad veſtitum, ſed alia multa curioſe cupideque conſectantur, ſi meliora & ſuauiora eſſe putent. His accedit, omnia animalia eſſe facta propter vſum hominis, ſunt autem multa quæ præter eſum neſcias cui poſ-
Tertia Opinio. ſint eſſe vſui hominibus, vt piſces, perdices & complures auium.

Tertia ſententia eſt, eſum carnium fuiſſe quidem licitũ homini ante diluuium, 19
non

non fuiſſe tamen in vſu apud probos præſertim & pios viros ex laudata illa ſtirpe Seth generatos, quoſque Moſes filios Dei appellauit. In hac ſententia fuiſſe videtur Chryſoſtomus ſcribens in vigeſima ſeptima homilia in Geneſim, poſt diluuium homines edendi carnes initium feciſſe. Theodoretus item quæſtione 55. in Geneſim cum poſuiſſet hanc quæſtionem, Cur Deus poſt diluuium de carnibus edendis legem tulerit? ad eam ſic ipſe reſpondet: Mox vbi creauit hominē Deus, dedit ei terræ fructus: poſt diluuium autem pretioſiorem cibum ei conceſſit, iubens Noe occidere & comedere animalia cuiuſque generis & cetera quæ ſequuntur, & à nobis paulo ſuperius commemorata ſunt, cum cauſas exponeremus cur Deus non ante ſed poſt diluuium eſum carnium indulſerit homini.

Geneſ. 6. *S. Chryſoſtomus.* *Theodoretus.*

20 Etiam B. Thomas in hanc ſententiam videtur fuiſſe propenſior, vt ſignificat in Commentariis ſuis in Epiſtolam ad Romanos ſuper illa verba Capitis 14. *Qui autem infirmus eſt, olus manducet.* affirmans vſum carnium cœpiſſe poſt diluuium: ſed explicatius id ipſum tradit in Prima Secundæ, quæſtione 102. articulo 6. in reſponſione ad ſecundum: Eſus, inquit, plantarū, aliorumque terra naſcentium, fuit apud homines etiam ante diluuium: at eſus animalium videtur poſt diluuium eſſe introductus. dicitur enim Geneſ. 9. *Quaſi olera virentia dedi vobis omnem carnem.* Et hoc ideo, quia eſus terra naſcentium magis pertinet ad quandam ſimplicitatem vitæ; eſus verò carnium, ad delicias & curioſitatem viuendi. Etenim ſponte herbam terra germinat, & cum modico ſtudio quæ generantur ex terra, etiam in magna copia parari poſſunt: animalia verò neceſſe eſt magno cum ſtudio nutrire, & ad eſum comparare. Quocirca volens Deus populum ſuum reducere ad ſimplicitatem, multa Hebræis in genere animalium prohibuit, non autem in genere plantarum. Hactenus ex B. Thoma.

B. Thomas *Leuit. 11. & Deut. 14.*

21 Mihi quoque præ ceteris hæc placet opinio. Etenim cum ante diluuium propter excellentem terræ bonitatem præſtantemque vim alimenti quod fructus terræ ſuppeditabant homini, ſimul & propter firmiſſimum robuſtiſſimumque humani corporis temperamentum, victus ex plantis alendo homini ſatis ſuperque ſufficiens eſſet, ſaluberrimus item ac iucundiſſimus, nec non & ſimpliciſſimus nulloque labore parabilis, denique ſimilis victui quem Deus homini aſſignauerat ante peccatum; ſimillimum vero fit, libentiſſime eo tantùm cibo viros bonos Deique cultores vti voluiſſe.

Auctoris ſētentia.

22 Verùm dicet aliquis, ſi primùm conceſſus eſt homini victus ex carnibus animalium poſt diluuium, quomodo is ante id temporis licitus erat? Reſpondendum eſt, Deum indulgendò eſum carnium poſt diluuium, non feciſſe eum ex illicito licitum, ſed ſignificaſſe tunc incepiſſe indigentiam eius propter fragilitatem vitæ & infirmitatem valetudinis humanæ, & propter malignitatem terræ, & inualidam ad bene alendum hominem vim eorum quæ terra naſcuntur; quamobrem conceſſu carnium Deus bonos & pios viros quaſi religione quadam ſoluit, ne, vt antē diluuium, herbis & fructibus arborum, vt ſufficienti alimento contenti, ab eſu carnium quaſi ſuperuacuo refugerent. Voluit prætereà Deus poſt diluuium poteſtatem edendi carnes expreſſius tradere, vt ei adiungeret exceptionem edendi carnes cum ſanguine, quod cibi genus inuiſum & abominatum homini eſſe volebat, & futuris ſæculis lata lege Hebræis erat interdicturus.

An eſus carniū melioris ſit alimēti quàm plātarum.

23 SED QVIA de eſu carnium diſputauimus, nolo ignorare Lectorem, fuiſſe nonnullos qui ſunt opinati, plātas melioris & vtilioris homini eſſe alimenti, quàm carnes animalium; quod ſi eſſet, haud magnum profectò fuiſſet beneficium eſus carnium Dei conceſſu indultus homini. Pythagoreos quo magis abſtinentiam animalium commendarent, ita ſenſiſſe ferunt. Sed iſtam opinationem eſſe falſam, peruincit ratio, experientia, & exempla. Ratio docet, vnumquodque rebus maxime ſimilibus ali; ſiquidem alimentum in id quod alitur commutari debet: inter ſimilia verò facilior eſt tranſmutatio; concoctione etiam alimenti id agitur, vt

Vide Porphyriū li. 4 de Abſtinētia animaliū; & duas Plutarchi Orationes de eſu carnium.

tandem efficiatur alimentum ei quod ali debet quam ſimillimum: Carnes autem
animalium ſimiliores ſunt humani corporis quàm natura plantarum, quemadmo-
dum animalia ſimiliora ſunt hominibus quàm plantæ. Deinde optimũ eſt alimen-
tum quod temperate calidum & humidum eſt, quale ſcilicet eſt humanum cor-
pus: ad hanc autem temperationem calidi & humidi qua conſtat corpus huma-
num, propius accedit caro animalium quàm plantarum natura; conſtat enim ferè
plantas vel calore vel frigore, vel humore vel ſiccitate inſigniter ac præter mo-
dum excellere,

Ad hæc, vt peruulgatum, Ita verum eſt illud quod ſermone omnium lactatur; 24
[Quod ſapit, nutrit;] carnes autem animalium melioris eſſe ſaporis, & ad eden-
dum ſuauiores, quis neget? ſicut nec illud negari poteſt, ex carnibus, plenius ac
ſolidius ſalubriuſque capi alimentum quàm ex plantis, vel exemplo ægrotorum,
quibus frequenter vt conceduntur carnes, ita fructus & olera vetantur. Et illud
Philoſophi cenſent haberi debere ſecundum naturam, quod omnes vel plerique
expetunt & ſectantur: talis eſt carnium eſus, quo pauci non vtuntur, iique vel
propter inopiam, vel morbum, vel ex vitæ inſtituto. Nec illud non palam eſt, eos
qui bonis carnibus veſcuntur, valentiores, pinguiores, ſpecioſiores, & ad omnia
vitæ munia habiliores eſſe, quàm qui ſolis plantis vtuntur. His accedit, quod
abſtinentia carnium conſulto ſuſcipitur ad macerandum & affligendum corpus,
& carnis vires debilitandas; nec in ieiuniis eccleſiaſticis, quæ ad agendam pœ-
nitentiam & affligendam carnem inſtituta ſunt, interdicitur vſus herbarum aut
fructuum, cum plane vetetur vſus carnium. Hæc ideo diſputauimus, vt iſtam opi-
nionem, quemadmodum à doctrina ſacræ Scripturæ diſcrepantem, ita rationi &
experientiæ contrariam eſſe oſtenderemus,

Poteſtas edendi carnes, per indulgẽtiam pmiſſa, nõ precepto diuino impoſita eſt.

Velim etiam illud hoc loco animaduerti, quod dictum eſt à Deo Noe & filiis 25
eius de carnibus edendis, non fuiſſe præceptum quo neceſſitas eis imponeretur
edendi carnes, ſed fuiſſe indulgentiam Dei paterno affectu conſulentis infirmita-
ti hominis; & propter malignitatem terræ, atq; imbecilliorem ad nutricandum
hominem plantarum virtutem, benefice largientis homini cibum, quem ei poſt
diluuium meliorem, iucundiorem & ſalubriorem eſſe nouerat.

Non igitur contra Dei voluntatem & ſententiam faciunt qui carnibus abſti-
nent; vel quò viuant caſtius, vel quo intentiori animo & ardentiori ſtudio ad di-
uinarum precationum & meditationum exercitationem incumbant; vel quò pro
peccatis ſuis dignè ſatisfaciant Deo; vel denique vt ſuſceptam religioſæ vitæ ra-
tionem & diſciplinam, votoque ab ipſis quaſi obſignatam firmatamque ſanctè
colant, & vſque ad extremum ſpiritum conſeruent. Neque verò, quia hic di-
citur Deus omnes terræ mariſq; animantes in cibum tradidiſſe homini, exiſtima-
re conuenit, licitum eſſe homini & honeſtum ſiluas omnes ſaltuſque peterrare,
ſubire montes, peragrare campos, lacus & flumina ſcrutari, etiam longinqua, nec
ſine periculo vitæ penetrabilia maria pernauigare, non vt conſulatur valetu-
dini, nec vt honeſtæ ſeruiatur voluptati, ſed ad oſtentationem luxus & prodigio-
ſam ventris atque gulæ ſaturitatem. Sic profecto res eſt, cibus ex animalibus
affatim nutriendo homini ſufficiens idemque iucundus ac ſalubris, haud tanto
pretio & periculo comparandus eſt; non eſt is operoſus neque ſumptuoſus, ſed
modico & impendio & labore parabilis,

Excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicumq; effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo. *Ver. 4. 5. 6*

26 QVEMADMODVM in mundi exordio Deus poteſtatem Adamo fecit edendi fructus omnium arborum præter arborem ſcientiæ boni & mali: ita poſt diluuium conceſſit Noe eſum carnium quorumlibet animalium, excepto ſanguinis eſu. vtrobique autem facta eſt prohibitio vnius alicuius rei quæ per ſe non erat mala, videlicet ad ſalutarem homini, continentiæ, humilitatis & obedientiæ probationem. *Excepto*, inquit, *quod carnem cum ſanguine non comedetis.* quaſi dicat, ita vobis eſum omnium animalium permitto, vt eorum tamen ſanguinem à vobis nolim comedi, ſiue intra ipſa animalia, ſiue extra & ſeparatim. Quid autem ſit carnem cum ſanguine comedere, paulo infra dicetur enucleatius in diſputatione quæ ſuper hoc tractanda eſt.

27 Statim igitur poſt diluuium animaduertere licet duo Dei præcepta homini data & vtrumq; negatiuum: vnum quidem de non edendo ſanguine, alterum de non fundendo ſanguine humano, ſiue de vitando homicidio, cũ dixit: *Sanguinem animarũ veſtrarũ requiram de manu beſtiarum & hominum: quicunque enim effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius.* Sed prius quidem præceptum poſitiuum eſt & temporarium, aliquando videlicet abrogandum, nec apud omnes gentes vim habens; poſterius autem præceptum pars eſt legis naturalis, omnes vbique terrarum & quocunque tempore homines obligans, neque vnquam abolendum. Nugantur more ſuo Hebræi, vt videre licet apud Rabinum Salomon in ſecundum caput Hieremiæ, & in Seder Olam (quod eſt Chronicon Hebræorum, capite quinto) Deum ſeptem præcepta poſt diluuium dediſſe hominibus, quæ illi appellant præcepta filiorum Noe, & præcepta naturæ, quibus adſtringi cenſent etiam Gentiles, hoc ordine digeſta: Non colere idola: Benedicere Deum: Cauere ab inceſtu propinquorum, omnique nefando concubitu: Non fundere ſanguinem humanum: Non rapere aliena: Non tollere membrum de animali viuenti.

Prima Dei præcepta poſt diluuium homini data.

28 Verùm pro eo quod habet latina verſio: *Carnem cum ſanguine non comedetis,* in Hebræo eſt: Carnem in anima ſua, in ſanguine ſuo non comedetis. Frequens eſt in ſacris litteris ſecundum proprietatem linguæ Hebraicæ, vſus figuræ quam nominãt Appoſitionem; apponitur enim vox ad prioris vocis expoſitionem, vt hic illud, in ſanguine ſuo, appoſitum eſt ad explicandum id quod dictum fuerat, in anima ſua. Vt ſit ſenſus: Non comederis carnem cum ſanguine qui eſt anima animalis, vel in quo eſt anima eius, ſicut ſcriptum eſt in Leuitico capite decimo ſeptimo. *Anima omnis carnis in ſanguine eſt.*

Lectio hebraica.

29 Vocabulum porrò Animæ variè ſumitur in ſacris litteris, ſed quatuor potiſſimum obſeruare licet varias eius ſignificationes; primam pro ipſo homine, vt ibi: *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur.* & cum ait ſcriptura, ſeptuaginta animas egreſſas de fœmore Iacob intraſſe in Aegyptum: Secundam, pro anima rationali, vt cum dixit Dominus. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere:* Tertiam pro inferiore parte animæ, id eſt, pro anima ſentiente & facultatibus eius, vt cum iubemur diligere Deum ex toto corde, anima, & omnibus viribus noſtris, & cum tria hæc enumerantur in homine, corpus, anima & ſpi-

Quatuor ſignificationes huius vocis, Anima.
Ezech. 18
Geneſ. 46.
Deut. 10. & Act. 7.
Matth. 10
Deut. 6. et Matth. 22

ritus. affinis huic, eſt vocabuli animæ vſus pro voluntate, deſiderio, libidine ſeu cupiditate, vt cum dicitur: *Ne tradas eum in animam inimicorum eius*, id eſt, in voluntatem eorum, ne permittas eum poteſtati inimicorum ſuorum, vt quæcumq; aduerſus eum facere vellent, pro ſua libidine exequi & perficere poſſint. Poſtrema huius vocis ſignificatio eſt pro vita. hinc eſt illud: *Animam ſuã ponit pro ouibus ſuis*, id eſt, vitã; & phraſis illa Hebraica: *Anima mea in manibus meis ſemper*, id eſt, in extremo ſemper & verſor vitæ diſcrimine, ſemperque impendentem mihi mortem video. & hac ſignificatione ſumitur hic cum dicitur: *Carnem in anima ſua non comedetis*, Id eſt, Non comedetis carnem viuentem, ſicut feræ quæ viuentium tam hominum quàm animalium carnes comedunt: vel, Non comedetis ſanguinem, quo animalium vita maxime continetur. Septuaginta interpretes verterunt: *Non comedetis carnes in ſanguine animæ*: quæ lectio ad ſententiam ſupra expoſitam reuocari debet: dicitur enim, ſanguis animæ pro eo quod eſt ſanguis qui eſt anima animalis, vel quo maxime ſuſtinetur, & conſeruatur anima.

Pſal. 40.
Ioan. 10.
Pſal. 118.
Lectio ſeptuaginta interpretũ.

Sequitur: *Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum,* 30
&c. Quæ ſit connexio huius ſententiæ cum ſuperiore, & quid faciat ad non edendum ſanguinem animalium, non debere fundi ſanguinem hominis, & aduerſus id pœnam ſtatui capitalem, non facilem habet explicatum: verùm de hoc infra dicetur. Dicit, *Sanguinem animarum veſtrarum*, vel ſumendo animam pro vita, vel quia per ſanguinem præcipue anima conſeruatur in corpore, & in eo viget, ſiquidem ſanguis ſecundum Philoſophos, eſt ſedes ac vehiculum animæ, ac principale inſtrumentum; ex eo quippe pro varia ipſius temperie ſpiritus naturales, vitales, & animales exiſtunt. Sed fortaſſe ſimplicior & planior fuerit interpretatio, vocabulum animæ eſſe hic poſitum pro ipſo homine, vt ſit ſenſus: *Sanguinem animarum veſtrarum*, id eſt, ſanguinem veſtrum. Illud autem, requirere ſanguinem de manu alicuius, Hebraiſmus eſt, ſignificans idem quod, extremo ſupplicio afficere & pœna capitali plectere eum qui fuderit ſanguinem hominis & homicidium fecerit.

Sanguis in animali quanti ſit momenti.

Sed quomodo requirit Deus ſanguinem hominis de manu beſtiarum? num be- 31
ſtias vocat in iudicium, & diſcuſſa earum cauſa pronuntiat ſententiam, mortique addicit? Variè hoc exponitur. Rupertus vocabulo beſtiarum intelligit malignos ſpiritus qui de morte ſpirituali animarum æternum iudicium ſunt accepturi. Verùm, vt taceam dæmones pro ſuis peccatis quæ ante creationem hominis admiſerunt, præcipue damnatos eſſe, ea certe interpretatio, non modo non eſt litteralis, verùm in genere ipſo myſtico perquam dura eſt minimeque probabilis. Alij per beſtias interpretantur homines qui more ferarum truces atque crudeles ſitiunt humanum ſanguinem. Sed neque hoc placet. Moſes enim hoc loco diſtinguit beſtias ab hominibus, dicens, ſanguinem hominis requiſitum iri de manu beſtiarum & de manu hominum; ex quo apparet vocabulum beſtiæ hic proprie eſſe poſitum.

Quomodo Deus requirat ſanguinem hominis de manu beſtiarum.
Rupertus.

Caietanus.

Caietanus ſignificari putat, cum beſtia occidit hominem, eam occiſionem eſſe 32
naturaliter iniuſtam; quoniam homo non eſt naturale alimentum vllius beſtiæ, cùm alimentum ſit imperfectius eo quod alitur, cum ad ipſum ordinetur. Eſt igitur ſenſus: Non ex ordine naturali à me ſtatuto prouenit quod beſtiæ occidant homines ad comedendum eos, præternaturale enim eſt hoc, nec decretum à me ſed permiſſum, vtpote naturaliter malum, & idcirco ſignificatur vt à Deo requirendum. Sic ille. cuius expoſitionem valde metaphyſicam eſſe, nec ſententiæ verborum Moſis congruentem, per ſe animaduertet lector. Quidam referunt ad Martyricidas: Tyranni enim Martyres exponebant feris, vt earum vnguibus ac dentibus diſcerperentur ac dilaniarentur. At enim quamuis ipſi non occiderent Martyres ſed beſtiæ, culpa tamen & pœna cædis Martyrum, ipſorum erat Tyrannorum non beſtiarum: quocirca ſanguis Martyrum non erat requirendus de manu beſtiarum, ſed de manu tyrannorum.

33 Illa igitur verior eſt interpretatio, proptérea dixiſſe Deum de manu beſtiarum
eſſe hominis ſanguinem à ſe requirendum, quòd laturus eſſet legem, qua præci-
piendum erat, vt animal quod occideret hominem, etiam ipſum occideretur.
Sic enim legitur Exodi vigeſimo primo. *Si bos cornu percuſſerit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur.* Sicut alio loco, ſi quis coiſſet cum iumento, vtrum- Leuit. 20.
que iuſſit occidi.

34 Illud autem: *de manu hominis, de manu viri, et de manu fratris eius requiram animam hominis*
magnam habet emphaſim & exaggerationem, ſignificat enim capitaliter puni-
tum iri eum qui fuderit ſanguinem hominis, quicumque ille ſit, id eſt, ſiue vir pote
ſtatem habens eaque abutens, ſiue frater, id eſt, cognatus vel affinis, ſiue homo, id
eſt, quilibet alius extraneus. nemo igitur impune fundet ſanguinem humanum.
Apud Hebræos frequens eſt virum dicere pro quolibet ſeu quocunque, & fratrē
pro eo quem nominamus proximum. Itaque ſenſus erit: De manu cuiuslibet pro-
ximi requiram ſanguinem quem ille fuderit. Loquens autem de homicidio, me-
minit potiſſimum viri fratris, inquit Caietanus, quia frequentius homicidia pa- Caietanus
trantur inter inuicem communicantes. Perſæ enim non occiduntur ab Hiſpanis,
nec è conuerſo.

35 Illa verò ſententia; *Quicunq; effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius.* per-
celebris eſt, ac vice prouerbij vulgo iactata: cui vim habet eandem illud Domini
dictum: *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Et quod eſt in Apocalypſi: *Qui in gla* Matth. 26
dio occiderit, oportet eum in gladio occidi. Quoniam igitur plerique corporis magis quàm Apoc. 13.
animi, & huius vitæ quàm futuræ malis & ſuppliciis commouentur, ac vehemen-
tius à male agendo deterrentur; idcirco Dominus pœnam capitalem ſtatuit ad-
uerſus homicidas: quam pœnam confirmauit in lege quā tulit Hebræis. Sic enim
legitur Exodi 23. *Si quis uolens ac per induſtriam occiderit proximum ſuum, ab altari meo auel-*
les eum, ut moriatur. Videlicet noluit Deus ei locum veniæ aut clementiæ perfugium
eſſe vllum, qui tam atrox interficiendi hominis ſcelus & animo concepiſſet, &
manu patraſſet. Atque hoc Dei præceptum ſanctiſsime Rex Salomon ſeruauit:
quippe Ioab duorum militiæ principum Abner & Amaſiæ cædis reum, cum ad ta-
bernaculum Dei confugiſſet, & cornu altaris apprehendiſſet, inde tamen Salomo
nis iuſſu abſtractus eſt & occiſus. Atq; hæc de homicidij pœna lex perdurat etiam
apud Chriſtianos, hodieque viget apud pleraſque gentes.

36 Ergo cum Dominus dixerit: Qui fuderit humanum ſanguinem, fundetur ſan-
guis eius, pœnam homicidij æterna lege ſanciuit, poteſtatemque ſecularem inſti-
tuit, eique gladium in manum tradidit, præcepitque vt homicidas puniret. Quare
dupliciter Deus præmuniuit nos aduerſus eos qui vitæ hominum inſidiantur, ſi-
tiuntque humanum ſanguinem, tum quòd ſe vindicem atque vltorem fore conte-
ſtatus eſt: tum quod humanæ poteſtati iniurias hominum vindicandas, damnaque
compenſanda demandauit. Quocirca Paulus Chriſtianos iubet ſeculares poteſta
tes revereri, honorare ac metuere: *Qui reſiſtit,* inquit, *poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit, &* Rom. 13.
ipſe ſibi damnationem acquirit. Principes enim non ſunt timori boni operis ſed mali: Si autem malum
feceris, time, non enim ſine cauſa gladium portat: Dei enim miniſter eſt, uindex in iram ei qui ma-
lum agit.

37 Sed quomodo verum illud eſt: *Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis* Quomodo
illius; cum multi homicidæ ſupplicium mortis effugerint, nec vnius tantùm homi- verum ſit:
minis, ſed multorum etiam hominum cædem impune tulerint? Sed facilis eſt re- Quicumq; occiderit
ſponſio. Non loquitur Dominus de ipſo facto & euentu, verùm de homicidarum hominem,
merito, ac debito illis ſupplicio, quod eis ſecundum leges tam diuinas quam hu- & ipſum occidēdū eſſe
manas conſtitutum & paratum eſt. Nam qui occidit hominem, hoc ipſo meretur
ſupplicium mortis, eique in pœnam ſceleris iure diuino & humano mors infligen-
da eſt: Vt ſit ſenſus, ei qui hominem occiderit, & lex mea, & omnium fermè gen-
tium leges pœnam mortis irrogabunt.

38 Ceterùm pro eo quod habet Latina lectio: *Quicunque effuderit humanum ſanguinem,* Lectio hebraica.

fundetur ſanguis illius; ſic eſt Hebraice, ſi verbum de verbo reddas: Qui fuderit ſanguinem hominis in homine, fundetur ſanguis eius. Quid autem ſit fundere ſanguinem hominis in homine, varias interpretationes habet. Toſtatus illud *in homine* interpretatur, intra hominem: fundere autem ſanguinem hominis intra hominem, ait eſſe occidere hominem non effundendo foras ſanguinem eius, quod fit per ſuffocationem, ſeu ſtrangulationem aut venenum. Sed enim inepta nimis locutio eſt, nec in vſu apud Hebræos, vt qui ſuffocatur vel perimitur veneno, dicatur ſanguis eius intra ipſum fundi: quomodo enim ſanguis intra ipſum hominem funditur? Proinde Oleaſter dupliciter exponit: primò, qui fœdauerit hominem ſanguine ſuo, occidendo ipſum, &c. Fundere igitur ſanguinem hominis in homine eſt hominem cuius ſanguis funditur, proprij ſanguinis effuſione fœdare. Sed alteram expoſitionem ipſe magis probat, vt illud: *in homine* iungatur cum eo quod ſequitur, *fundetur ſanguis eius*. & illud, *in homine* more hebraico dictum ſit pro per hominem. Statuit enim lex diuina vt propinqui eius qui occiſus eſſet, ius haberent occidendi homicidas,

Toſtatus. *Oleaſter.* *Num. 35.*

39 Paraphraſis chaldaica illud *in homine* refert ad teſtes & iudices, per quos homicidæ crimen conuincendum & puniendum eſt. ita enim expreſſit hunc locum: Qui effuderit ſanguinem hominis, per teſtes, iuxta ſententiam iudicum, ſanguis eius fundatur: quibus verbis declaratur, non licere cuiquam priuato homini impetum facere in homicidam, & ex eo pœnã exigere, ſed id eſſe munus publici magiſtratus, qui nec ipſe ad damnandum & puniẽdum homicidam præceps eſſe debet; niſi antea per idoneos teſtes reus coarguatur, totaque cauſa diligenter excuſſa & explorata, ſententia pronuncietur.

Paraphraſis Chaldaica.

40 Caietanus pro *in homine* legit, *in hominem*, hanc ex Hebræo germanam, vt putat ipſe, lectionem ſecutus, effundens ſanguinem hominis in hominem, ſanguis eius effundetur. Dixit, *in hominem* ait Caietanus, tum ad excludendum animalia irrationalia ab hac pœnali lege: quam excluſionem oportebat fieri, quia communiter præmiſerat ſe requiſiturũ hominis ſanguinem de manu beſtiæ & hominis: excluduntur autem animalia ab hac lege pœnali, quia non occidunt hominem in hominem, id eſt, in hominis iniuriam atque contumeliam: tum etiam ad excludendam occiſionem hominum à iuſtis iudicibus factam: tales enim non occidunt hominem, in hominem, id eſt, vt eum iniuria & contumelia afficiant, ſed in vindictam criminum, & boni publici conſeruationem. Intelligere autem oportet his Dei verbis pœnam talionis eſſe decretam homicidæ ſecundum meritum; decernitur enim homicidam mereri ſupplicium mortis, ipſi à Deo & à iudicibus Dei vices gerentibus inferendum.

Caietanus

41 Ex ſupradictis omnibus Dei verbis aduerſus homicidas, prout ſunt in hebraica Scriptura, demonſtrant Hebræi omne genus cædis humanæ his verbis eſſe vetitum. Primò, cum dicitur: *Fundens ſanguinem hominis, per homines ſanguis eius fundatur*, hoc, inquiunt, de eo intelligitur qui hominem occidit per ſeipſum non per alium ad id ſubornatum. Illud: *Verumtamen ſanguinem animarum veſtrarum requiram*, aiunt dici de eo, qui ſibi ipſi mortẽ conſcinit. Illud porrò: *De manu omnis animantis requiram ſanguinem hominis*, intelligi debet de eo qui proximum ſuum beſtiæ dilaniandum obiicit. Denique illud: *De manu hominis, de manu viri fratris ſui requiram animam hominis.* intelligendum eſt de eo qui conducit alios homines ad occidendum hominem.

Obſeruatio Hebræorum.

42 Reſtat vltima pars huius ſententiæ: *Ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.* Valentiſſima his verbis continetur ratio (niſi quis plane deſipiat) ad coercendum hominem deterrendumq; ab homicidio; quod eo ſcilicet, omnium Dei aſpectabilium operum magnificentiſſimum & honoratiſsimum atque illuſtrem expreſſamque ipſius Dei gerens imaginem deſtruatur. Nonne publicam regis celebri poſitam loco ſtatuam deturbans & confringens, nouiſsimo dignus ſupplicio cenſeretur? Ecquod igitur ſupplicium par eſſe poteſt eorum ſceleri, qui non mutum & inanime, ſed viuens atque intelligens Dei ſimulacrum diſsipare ac perdere non verentur?

tur? Audi Chryſoſtomum: Ingens, inquit, his verbis terror aſtructus eſt: quaſi diceretur, ſi te non reuocat à cæde hominis quod eiuſdē tibi naturæ eſt, ſi adeo totus animo ſceleratus & impius es, vt fraternum fœdus violare pro nihilo habeas, omnemque compaſſionem & ſenſum humanitatis exueris, cogita tamen quod ille ad imaginem Dei factus eſt, & quantis eum Deus dignatus ſit prærogatiuis, & quod omnis creaturæ dominatu atque imperio donatus ſit: & hæc cogitatio à tam immani conſilio & propoſito te cohibebit.

Chryſ. ho 27. in Geneſim.

Geneſ. 1.

43 Nec abſimile eſt illud Ambroſij: demonſtrat his verbis Deus, inquit Ambroſius, domeſticam & familiarem ſibi hominis eſſe naturam, eaque cauſa inultum non fore apud ſe, quod in domeſticum ſuum videat crudeliter & impie eſſe commiſſum. Cauſa ergo vindictæ additæ facit, vt primum excludamus philoſophorum quorundam opiniones qui negant Deum habere curam hominum vel remunerandorum vel puniendorum. Deinde ſcientes prærogatiuam noſtræ vltionis apud Deum manere: neque in alios committamus quod diuino iudicio vindicandum ſit: neq; mortem ipſi vehementius pertimeſcamus, cum ſciamus necati hominis innocentis apud Deum non eſſe contemptum, quin etiam vltionem fore certiſſimam. Sic Ambroſius.

Ambroſ. de Noe et Arca cap. 26.

44 Quoniam autem hic ſignificatur, qui occidit hominem, propterea extremo ſupplicio eſſe plectendum, quod interficiat eum qui ad imaginem Dei factus eſt, ex hoc argumentatur Oleaſter, totum hominem eſſe factum ad imaginem Dei, id eſt, tam ſecundum corpus quam animam: alioqui occidens hominem, ſi imago Dei tantum eſſet in anima, non deſtrueret imaginem Dei, cum non occidat animam. Si igitur homo tam ſecundum animam quam corpus factus eſt ad imaginem Dei, cum Deus per ſe incorporeus ſit, exſtimare conuenit Deum cum creauit hominem, aſſumpſiſſe naturam humanam, & ita vere dici hominem eſſe factum ad imaginem Dei. Verum hanc opinionem vt perabſurdam refutauimus libro quarto horum Commentariorum in Geneſim, cum explanaremus illa verba: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*. Sed quia Oleaſter eam opinionem hic repetit, volui memoriam eius renouare lectori, vt intelligeret quantopere figmentum illud placuerit Oleaſtro.

Abſurda opinio Oleaſtri.

Geneſ. 1.

SECUNDA DISPUTATIO.

De ſanguinis eſu hominibus interdicto.

45 TRES quæſtiones in hac diſputatione tractandæ ſunt: quarum prima eſt, Quid ſit comedere carnem cum ſanguine: altera, Cur tantopere Deus interdixerit homini eſum ſanguinis: tertia, Qualis ſit illa ratio ſiue cauſa quam reddit Deus cur abſtinendum ſit eſu ſanguinis, quod quicunque fuderit ſanguinem hominis, ſanguis quoque eius fundendus ſit: quam enim habet connexionem abſtinentia à cæde hominum cum abſtinentia ab eſu ſanguinis animalium?

Primæ quæſtionis difficultas in varia expoſitione conſiſtit eius quod eſt comedere carnem cum ſanguine. Eugubinus putat eſſe figuratam locutionem, eaque prohiberi effuſionem ſanguinis humani, atque homicidium: comedere igitur carnem cum ſanguine, eſt hominem viuentem, cuius vita ſanguine potiſſimum ſuſtinetur, occidere, & fuſo eius ſanguine vita priuare. Huic expoſitioni fidem faciunt quæ conſequuntur verba, quæ quidem omnia ad effuſionem humani ſanguinis & ad homicidium pertinent: niſi enim hoc eſſet comedere carnem cum ſanguine, qualis obſecro eſſet ea ratio quam reddit Deus, cur nolit comedi carnes cum ſanguine? Quia inquit, ego requiram ſanguinem veſtrum de manu beſtiarum atq; hominum: quæ ratio, ſi illud *Comedere carnem cū ſanguine*, proprie ſumatur, inconueniens & inepta eſt: ſin autem accipiatur figurate pro homicidio, con-

Quid ſit comedere carnem cū ſanguine.

Eugubinus.

gruen-

gruentiſſima eſt atque potentiſſima. Eſt autem frequens metaphora in Sacris lit-
teris, comedere carnes alicuius vel bibere ſanguinem, pro eo quod eſt mortem
Homerus. eius expetere & moliri: quam metaphoram ſecutus Homerus, bellum appellauit
σαρκοφάγον quod eo multi abſumantur & pereant. His adde, quod ſanguinis eſus
ad immunditiam hominis nihil facit: alioqui etiam nos Chriſtiani eo abſtinere-
mus: non igitur putandum eſt de eo prohibendo vſque eo ſolicitum fuiſſe Deum,
vt hoc primo poſt diluuium præcepto obligare hominem voluerit: ſed illud po-
tius ei curæ in primis fuit, abſterrere homines ab homicidio, ne paucitas illa ho-
minum etiam per homicidium minueretur, neue tunc accideret quod ſub mun-
Geneſ. 4. di primordia contigerat, cum fratrem ſuum Abel occidit Cain. Atque hæc eſt
ſententia Eugubini paulo fuſius à nobis expoſita & confirmata.

Eugubinus fefellitur. Veruntamen duo vehementer refragantur Eugubino. Antecedentia enim 46
verba omnino excludunt hanc interpretationem. Etenim Deus dixerat ſe homi-
ni permittere eſum quorumlibet animalium; mox ſubiungit: *Excepto quod carnem cū
ſanguine nō comedetis:* qualis obſecro eſt exceptio hęc aut quomodo pertinet ad id de
quo agitur, ſi comedere carnem cum ſanguine, non intelligitur de vera carne &
ſanguine animalium, ſed per metaphoram de homicidio? Certe non aliud hic
interdictum eſt, quam quod poſtea vetitum eſt per legem Moſis: ſed lex prohi-
bendo eſum carnis cum ſanguine, loquebatur de vera carne & ſanguine anima-
lium, non autem de homicidio. Illud præterea vehementer conuincit falſitatis
hanc expoſitionem, quod hic modus loquendi, comedere carnem cum ſanguine,
nuſquam in ſcriptura ponitur pro eo quod eſt occidere hominem: at verò pro eo
quod eſt, comedere carnem & ſanguinem animalium, frequentiſſime vſurpatur,
vti licet videre in Leuitico, Deuteronomio, & primo libro Regum.

Vſurpat quidem nonnunquam ſcriptura eam phraſim, comedere carnem ali- 47
cuius, pro eo quod eſt mortem eius expetere vel etiam ei machinari, videlicet ad
exaggerãdum odium aduerſus aliquem, cuius vlciſcendi veſana cupiditate lube-
ret deuorare carnes & bibere ſanguinem. Sic locutus eſt Dauid pſalmo 26. *Dum
appropiant ſuper me nocentes vt edant carnes meas.* Sic etiam Iob, vt ſcriptum eſt capite
Locus Iob 31. *Dixerunt,* inquit, *viri tabernaculi mei; Quis det de carnibus eius ut ſaturemur?* quod etiam
cap. 31. ſi quidam interpretati ſunt de ſumma beneuolentia & amore ſeruorum erga Iob,
verè tamen contrariam habet ſententiam. Significat enim quia Iob durè & aſpe-
re tractabat ſeruos, vt eos in officio temperantiæ, iuſtitiæ, fidei atque obedientiæ
contineret, ob id ipſum adeo fuiſſe illis exoſum, vt carnes eius deuorare cuperẽt.

B. Gregor. Quocirca B. Gregorius lib. 22. Moralium ea ipſa verba explanans, ait ea qui- 48
dem poſſe per myſterium de Saluatore noſtro intelligi, cuius corporis cibo &
ſanguinis potu fideles eſurientes, animas ſaturare cupiunt (ad hoc etiam ſignifi-
candum in Officio quod de Sacramento Corporis Domini celebratur, verba hæc
Iob pulchre accommodata ſunt) ſecundum tamen ſenſum hiſtoriæ ſignificari po-
tius, ſanctiſſimum virum Iob, eo quod virtutum omnium officia coleret, ac ſeue-
riſſime cuſtodiret, multos ſibi inimicos ſuæque mortis cupidiſſimos comparaſſe.
Sed redeo ad id quod orſus eram dicere, & vnde ad expoſitionem huius loci Iob
paululum digreſſus ſum. Reperitur quidé in ſcriptura, comedere carnes alicuius,
pro eo quod eſt capite aliquem oppugnare vitaque priuare: at, comedere carnem
cum ſanguine, nuſquam in ſacris literis ad id ſignificandum, poſitum inuenietur.
Reiecta igitur expoſitione Eugubini, pergamus ad alias.

Chryſoſt. hom. 27. in Geneſim. B. Chryſoſtomus comedere carnem cum ſanguine, interpretatur, comedere 49
animal ſuffocatum continens intra ſe ſanguinem ſuum: cuiuſmodi animalis eſus
Leuit. 17. per legem quoque Moſis interdictus eſt. Sed vt hoc in parte verum ſit, non ta-
men ex toto diuini mandati ſententiam implet. Latius enim patet comedere car-
nem cum ſanguine, quam comedere ſuffocatum. Quocirca in ijs quæ Apoſtoli
Act. 15. conuerſis ex Gentiliſmo cuſtodienda præſcripſerunt, diſtincte ac ſeparatim in-
terdixerunt eſum ſuffocati & ſanguinis.

Caietanus

50 Caietanus hunc locum ex Hebræo ſic legens: *Tantum carnem in anima eius, in ſanguine eius non comedetis* arbitratur his verbis à Deo definiri naturalem modum comedendi carnes, & ſignificari non eſſe comedendam carnem viuam animalium habentium ſanguinem; talem enim modum veſcendi carnibus ferinum eſſe non humanum. Hanc eſſe autem eorum verborum ſententiam, ſi perpendantur ipſa verba, manifeſtum fit; namque caro in anima eius ſeu anima eius, non eſt aliud quàm caro viua. Similiter quod per appoſitionem adiungitur *Sanguine eius* ſignificat carnem viuam ſanguine præditam, & hoc ad differentiam multorum animalium quæ conſueuimus etiam viua comedere, quod ſint exanguia & paruula, vt ſunt conchilia, & alia horum ſimilia, Deus igitur permittendo eſum carnium homini, docuit eum veſcendi carnibus naturalem modum ſeruandum ipſi, longe diuerſum eſſe ab eo, quo feræ multique piſces veſcuntur carnibus. Atque hic eſt Caietani ſenſus.

51 Equidem non abnuo eſum carnis viuæ etiam his verbis prohiberi: verum non aſſentior Caietano huiuſmodi eſum carnis vel tantum vel præcipue hic ſignificatum eſſe. Cum enim ab eo eſu natura hominis vehementer abhorreat (niſi quis forte ferini ſit ingenij & ſtomachi, atque Homerici illius Polyphemi ſimilis, qui quidem inter monſtra humanæ naturæ cenſeri debet) ſuperuacuum fuiſſet expreſſam iſtius rei prohibitionem mandare homini, non minus certe quàm ei anthropophagiam interdicere.

Homer li. 10. Odyſſ.

Lyranus. Toſtatus, Carthuſianus.

52 Lyranus, Toſtatus, & Carthuſianus quatuor modis aiunt poſſe comedi carnem cum ſanguine, vel abſcindendo membrum aliquod viuum ex animali; vel comedendo ſuffocatum animal, vel captum venatu ſiue aucupio, vel denique ſeparatim comedendo ſanguinē: & his modis omnibus prohiberi eſum ſanguinis. Vera eſt horum ſententia: ſed ad duo membra commodius reuocari poſſet. Dupliciter enim poteſt comedi ſanguis, vel intra ipſum animal, comedendo ſanguinem ſimul cum carnibus animalis, ſiue animal illud fuerit viuum, ſiue quocumque modo mortuum: vel comedendo ſanguinem extra ipſum animal, id eſt, ſeparatim ac per ſe, vel ad modum potus liquidum ſorbendo, vel modo cibi concretum mixtumque cum aliis rebus, vti nunc editur in farciminibus comedendo: vterque autem hic modus edendi ſanguinis, ſupradictis Domini verbis interdictus eſt. Verum de prima queſtione hactenus.

53 ALTERA quæſtio eſt Cur Deus tam ſeuere hominem veſci ſanguine vetuerit. Tribus temporibus, id eſt, ante legem Moſis, & in lege Moſis, & tempore etiam legis Euangelicæ ſub initium naſcentis Eccleſiæ vetitum eſſe ſanguinis eſum, legitur in ſacris litteris. Cauſas igitur tā generalis ac toties repetitæ prohibitionis lubet exquirere. Principio, multo ante legem Moſis, immo verò ſtatim poſt diluuium, vt narrat hoc loco Moſes iuſſit Deus homines ab eſu ſanguinis abſtinere. Sed cur? quo ſcilicet vehementius deterreret hominem ab homicidio, quod cum per ſe deteſtandum eſt, tum verò id temporis in tanta hominum paucitate exitiale fuiſſet humano generi. Quaſi ſignificaſſet Dominus: ſi nolo vos concupiſcere eſum ſanguinis animalium, quanto minus ſitire humanum ſanguinem, & rabidam famem vindictæ, atrociter fundendo ſanguine hominis, explere? Hanc cauſam attigit Chryſoſtomus; & præterea illam, quod à ſapientibus mundi proditum ſit, brutorum ſanguinem eſſe grauem & terreſtrem, multarumq; ægritudinum cauſam, ſi comedatur. Idem quoque pertinet ad munditiam & decentiam humani victus: fœdum enim viſu ac prope horrendum eſt videre veſcentem carnibus ſanguine perfuſis ac diſtillantibus, oſque ac labia comedentium cruentantibus.

Act. 15.

Cur Deus ſtatim poſt diluuiū interdixit eſum ſanguinis.

Chryſoſto. homil. 27. in Geneſ.

54 Sed illa mihi potior videtur ratio: vt talium rerum obſeruantia longo tempore ante legem præcultis & quaſi præparatis hominum animis, imponendum ipſis iugum legis nec ægre ſubirent, nec grauate ferrent. Multa enim antiquitus

fuere

fuere in vſu apud viros bonos & religioſos Dei cultores; quæ poſtea per legem Moſis ſancita & ſeruanda Hebræis præſcripta ſunt: exempli cauſa, abſtinentia ab eſu ſanguinis; diſtinctio mundorum atque immundorum animalium; votorum nuncupatio; oblatio decimarum; ſuſcitatio ſeminis fratris demortui ſine liberis; adulterij pœna capitalis: atque alia quædam horum ſimilia; quorum cultui & obſeruantiæ diu antea ſuetis hominibus minus poſtea lex Moſis eadem præcipiens oneroſa fuit. De tempore igitur quod præceſſit legem Moſis, ita dictum ſit.

Quinq; cauſæ cur lex Moſis Hebræos prohibuerit eſu ſanguinis. Locus Leuitici c. 17.

55 Proxime ſequitur vt doceamus cur tam ſeuere lex Moſis eſu ſanguinis interdixerit Hebræis. Prohibitio hæc legis Moſaicæ multis locis legitur, ſed nuſquam expreſſius ac diſtinctius quam in capite 17. Leuitici vbi ſic eſt: *Homo quilibet de domo Iſrael, & de aduenis qui peregrinantur inter vos, ſi comederit ſanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & diſperdam eam de populo ſuo, quia anima carnis in ſanguine eſt; & ego dedi illum vobis vt ſuper altare meum expietis pro animabus veſtris, & ſanguis pro animæ piaculo ſit. Si quis igitur venatione vel aucupio ceperit feram vel auem, quibus veſci licitum eſt, fundat ſanguinem eius, & operiat illum terra.* Hæc ſunt verba legis de non edendo ſanguine, ſiue per ſe, ſiue ſimul cum carne animalis.

Vitam animalis præcipue conſiſtere in ſanguine. Ariſtot.

56 His autem verbis ſignificantur duæ cauſæ propter quas noluit Deus Hebræos veſci ſanguine: prior cauſa tangitur illis verbis: *quia anima eius in ſanguine eſt;* id eſt, vita animalis præcipue cōſiſtit in ſanguine: quod manifeſtum fit tripliciter. Namque vt definit Ariſtoteles vita conſiſtit in calido & humido: talis autem maxime eſt ſanguis: nec vita conſtare poteſt ſine alimento, vltimum verò alimentum ſanguis eſt: denique ſpiritus vitalis, qui, vt nomine ipſo præſefert, vitam animalis continet, non eſt aliud quàm ſanguis ipſe, ſed tenuior tamen & purior, ac feruidior. Verùm dicet aliquis, quam vim habet iſta ratio: vita animalis maxime conſiſtit in ſanguine, ergo non eſt edendus ſanguis animalis? Hanc nempe: quia ſanguis eſt vita animalis, perinde eſt comedere ſanguinem, atque vitam ipſam animalis, vel ipſum animal viuum comedere; at hoc inhumanum eſt & ferinum, & quod omnes auerſari ac perhorreſcere debeant.

57 Poſterior ratio ſignificatur illis verbis: *Et ego dedi illum vobis, vt ſuper altare meum expietis pro animabus veſtris:* Iuſſit enim Deus pro expiatione criminum, ſanguinem animalium quæ immolabantur, poni ſuper altari, vel ad baſem eius fundi: nam quia ſanguis quodammodo eſt anima animalium, ſatis conuenienter immolabatur pro expiatione animarum hominum: vel quia propter admiſſa crimina debuiſſet ſanguis & vita hominum profundi & perdi, clemens Dominus ſimul & iuſtus pro vita & anima hominis iuſſit vitam & ſanguinem animalium ſibi offerri. Vnde

Chryſ. ho. 27. in Geneſi.

Chryſoſtomus conſiderans Deum eſum carnium conceſſiſſe homini, ſanguinis autem denegaſſe; carnem, inquit, animalium indulſit homini, quòd id pertineret ad eius vtilitatem; ſanguinem autem ſibi reſeruauit in ſacrificiis immolandum.

S. Thom. 1. 2. q. 102. art. 3.

58 Præter duas autem ſupradictas rationes adiungit tres alias B. Thomas: primam, fugiendæ Idololatriæ cauſa, ad quam ſatis proni erant Hebræi: etenim idolorum cultores libabant de ſanguine victimarum: alteram in odium & deteſtationem homicidij, vt tanto magis horrerent effuſionem humani ſanguinis, quibus eſus ſanguinis animalium tam ſeuere interdictus eſſet. Quocirca Geneſ. 9. cum dictum eſſet: *Carnem cum ſanguine non comedetis.* ſubiungitur: *Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram:* Tertiam, ad reuerentiam diuini numinis: nā quia ſanguis eſt vita animalis, offertur ſoli Deo, vt ſignificetur ipſum auctorem eſſe vitæ noſtræ, & quæ ad vitæ noſtræ conſeruationem pertinent, ei potius quam vel nobis vel parentibus noſtris vel aliis quibuslibet cauſis accepta ferri oportere.

Cur etiam tempore legis Euangelicæ interdictum ſit Chriſtianis eſu ſanguinis. Locus Actorum 15.

59 Reſtat exquirendum quod tertio loco poſitum eſt, cur prohibitio eſus ſanguinis etiam tempore legis Euangelicæ in primo Eccleſiæ Concilio & Apoſtolorum decreto non tantum apud Iudæos firmata ſit, verum etiam omnibus ex Gentiliſmo ad Chriſtum conuerſis indicta. Decreti verba prodidit memoriæ Lucas ita ſcribēs: *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria:*

Vt abſtineatis uos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine & ſuffocato, & fornicatione: à quibus cuſtodientes uos bene agetis. Valete. Quæritur igitur cur prohibitionem edendi ſanguinis & apud Iudæos renouare Apoſtoli voluerint & Gentibus imponere; præſertim cum præceptorum legis Moſaicæ cæremonialium virtus euanuerit poſt mortem Domini noſtri; obſeruantia verò, poſt Euangelij promulgationem, etiam deteſtabilis, & Chriſtianis exitioſa fuerit, B. Paulo magna aſſeueratione & apoſtolica auctoritate conteſtante: *Ecce ego Paulus dico uobis, quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus uobis nihil proderit.* Quod Paulus de Circuncisione dixit, idem in ceteras omnes legales cæremonias dici poteſt. Varias nodi huius exoluendi rationes breuiter exponam. *Ad Gal. 5*

60 Origenes hanc reddit ratione̅ cur Apoſtoli Chriſtianis interdixerint eſu ſanguinis & ſuffocatorum. Suffocata, inquit, ſunt animalia mortua non expreſſo ex illis ſanguine, quæ vtique dæmonum eſſe aiunt cibum, cuius nidore illi paſcantur. Hæc idcirco vetantur in cibum aſſumi, ne nos dæmonum cibis nutriamur, & nobiſcum maligni ſpiritus coalantur, ſi pariter cum illis veſcamur ſuffocatis. Verùm non fit credibile, Apoſtolos tam abſurdis Gentilium figmentis atque erroribus ad condendum illud decretum eſſe ductos. *Orige. contra Celsũ lib. 8.*

61 B. Thomas duas narrat opiniones quorundã minime probabilem illius decreti Apoſtolorum interpretationem afferentium. Quidam verba illius decreti dixerunt non eſſe accipienda proprie ſecundum literalem ſenſum, ſed figurate ſecundum ſpiritualem intellectum, vt in ſanguine vetito intelligendum ſit vetitum eſſe homicidium: in ſuffocato, violentiam & rapinam: in iis quæ ſimulacris immolata ſunt, ipſam Idololatriam; fornicationem autem proprie eſſe prohibitam, quia per ſe mala erat. Atq; hanc illi decreti Apoſtolici expoſitionem deprompſerunt ex quibuſdam gloſſis, quæ verba illius decreti myſtice expoſuerunt. Sed illud arguit improbabilitatem huius expoſitionis, tum quod abſurdum eſt putare Apoſtolos in illo tam neceſſario & optato decreto ad pacificandas Eccleſias, vti voluiſſe verbis non ſecundum propriam eorum atque vſitatam ſignificationem acceptis, ſed figurate ac myſtice ſumptis: tum etiam quod cum apud Gentiles homicidium & rapina haberentur vt mala & illicita, & ſecundum leges eorum prohiberentur & grauiſſime punirentur, ſuperuacuum fuiſſet, quaſi nouum & ſingulare quoddam præceptum de his dare Gentilibus ad Chriſtum conuerſis. Alij putarunt illa tunc fuiſſe prohibita Chriſtianis non propter obſeruantiam legis Moſaicæ, ſed gulæ coercendæ & comprimendæ voluptatis cauſa. Verùm cum ſint alia ciborum genera multo quàm illa & ad eſum delicata magis, & iucundiora guſtatui, nulla ratio poteſt adferri cur non hæc potius vetita fuerint quàm illa. *Thomas 1. 2. q. 103. art. 4.*

62 Vera igitur cauſa cur in exordio Eccleſiæ Chriſtianis interdictum ſit eſu ſanguinis aliorumque quæ in eo decreto continentur, ea eſt quam expoſuit B. Auguſtinus contra Fauſtum diſputans: In Actibus, inquit, Apoſtolorum præceptum eſt ab Apoſtolis vt abſtinerent Gentes à fornicatione, ab immolatis & ſanguine; quod ideo factum eſt, quia eligere voluerunt Apoſtoli pro tempore rem facilem neque obſeruantibus oneroſam, in qua cum Iſraelitis etiam Gentes, propter angularem lapidem duos parietes in ſe condentem, aliquid communiter obſeruarent: ſimul & admonerent in ipſa Arca Noe quando Deus primum hoc iuſſit, Eccleſiam omnium gentium fuiſſe præfiguratam, cuius facti prophetia iam Gentibus ad fidem accedentibus incipiebat impleri. Tranſacto autem illo tempore quo duo illi parietes, vnus ex Circunciſione, alter ex Præputio, quamuis in angulari lapide concordarent, tamen ſuis quibuſdam proprietatibus diſtinctius eminebant: & vbi Eccleſia Gentium talis effecta eſt, vt in ea nullus Iſraelita carnalis appareat, quis iam hoc Chriſtianus obſeruat, vt turdos vel minutiores auiculas non attingat, niſi quorum ſanguis effuſus eſt? aut leporem non edat, ſi manu à ceruice percuſſus, nullo vulnere cruento occiſus eſt? ſi qui fortè pauci adhuc tangere iſta formidant, à ceteris irridentur. Ita omnium animos erudiuit illa ſententia *Aug. lib. 32. contra Fauſtum, cap. 13. Ephes. 2. Geneſ. 6.*

Matth. 15. tia veritatis: Non quod intrat in os veſtrum, vos coinquinat, ſed quod exit; nullam cibi naturam, quam ſocietas admittit humana, ſed quæ iniquitas committit peccata condemnans. Sic Auguſtinus.

Licet autem tempore B. Auguſtini iſtarum rerum abſtinentia iam deſiiſſet, vt ipſe ſignificat, apud pleroſque Latinos & in Eccleſiis Occidentalibus; multi tamen, præſertim ex Græcis & apud Orientales Eccleſias, tenaciores fuerunt huius obſeruantiæ, vel propter inueteratam eius conſuetudinem, vel propter Apoſtolicæ auctoritatis & ſententiæ reuerentiam. Ergo abſtinentia illarum rerum decreta eſt tunc ab Apoſtolis, non propter obſeruantiam legis Moſaicæ, ſed quò facilius Iudæorum & Gentilium ſimul habitantium animi conglutinati vnum in populum coaleſcerent, his rebus ſublatis quæ vehementius eos diſſociare atque alienare poſſent. Iudæi verò propter antiquiſſimam conſuetudinem eſum ſanguinis & ſuffocatorum incredibiliter auerſabantur & exhorreſcebant: eſus autem eorum quæ ſimulacris immolata erant, magnum eis ſcandalum afferebat, ſuſpicantibus id eſſe argumentum reditus Gentilium ad idololatriam. Ceſſante autē tali cauſa, ceſſauit etiam effectus; manifeſta enim omnibus eſt doctrinæ Euangelicæ & Apoſtolicæ veritas qua perſuaſum eſt, quod intrat per os, non inquinare hominem, nihilque reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Forni- 63

1. Tim. 4. catio autem ideo vetita eſt, quia plerique Gentilium exiſtimabant ſimplicem fornicationem non eſſe per ſe malam neque illicitam.

TERTIA QVAESTIO ſuper illis verbis Dei tractanda eſt: *Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram &c.* Nam cum Deus præcepiſſet ne caro ederetur cum ſanguine, rationem huius præcepti reddens, ſubiungit illa verba: *ſanguinem enim animarum veſtrarum requiram.* quæritur igitur qualis ſit ea ratio, quamue conſequentiam vel connexionem habeat cum illo præcepto. Quid enim facit ad non edendum ſanguinem animalis, non debere fundi ſanguinem hominis: & qui fuderit, ſupremo eum ſupplicio eſſe feriendum? Equidem non diſſimulabo perdifficilem eſſe huius loci explicatum; nam quæ in eius loci tractatu adferunt interpretes, eiuſmodi ſunt, vt nec omnem penitus ex animo demant ſcrupulum, nec in his legentium mens acquieſcat. Ponam breuiter quæ aliis, quæq; mihi videntur probabiliora, melioris ſententiæ iudicium lectori permittens. Si comedere carnem cum ſanguine, ſignificaret fundere ſanguinem humanum & occidere hominem, vt viſum eſt Eugubino, haud dubie aptiſſima & validiſſima eſſet ratio quæ hic redditur: plurimum enim valeret ad reſtinguendam cupiditatem faciendi homicidij, declaraſſe quantopere Deus cædem hominis deteſtetur, quantoq; ſupplicio eam vindicaturus ſit. Sed quando ſupra hanc expoſitionem Eugubini optima ratione reiecimus, quærenda eſt alia interpretatio. 64

Paul. Burgenſis. Paulus Burgenſis hoc loco effugium propoſitæ difficultatis reperit, diuerſitatem lectionis hebraicæ, quæ pro illa coniunctione cauſali (enim vel etenim) habet (veruntamen) Sic enim ipſe legit hunc locum ex Hebræo Veruntamen ſanguinem animarum veſtrarum requiram, &c. quod bene cohæret cum antecedentibus verbis; ſenſus enim eſt: Licet permiſerim vobis cædem animalium in cibum veſtrum; non tamen permitto vobis cædem hominum, quocunque animo ſeu modo ea fiat; quin ſi quis fuderit ſanguinem hominis, talionis pœna plectetur. 65

Matthias Thoringius. Matthias Thoringius Lyrani propugnator, quique Replicas defenſiuas, vt ipſe vocat, Poſtillarum Lyrani ſcripſit aduerſus Burgenſem, negat ſupradictis verbis Dei rationem exponi cur non debeat caro comedi cum ſanguine, ſed potius obiectioni cuidam tacitæ reſponderi. Dixerat Deus, omne quod viuit & mouetur ſuper terram, erit vobis in cibum: poterat obiici, ergo caro humana in cibum ſumi poteſt, homo quippe de numero eorum eſt quæ viuunt & mouentur ſuper terrā: hanc obiectionem illis verbis repellit Dominus. Oportet autem intelligere in his verbis Domini, ſi non expreſſe, attamen inuolute contineri hunc ſyllogiſmum; 66

Non licet comedere carnem animalis, niſi prius occiſi animalis ſanguis effundatur; ſed non licet effundere ſanguinem hominis aut hominem occidere, homicida enim quicunque fuerit, ſimili mortis pœna punietur; ergo non licet humanam carnem in cibum aſſumere. Huius ſyllogiſmi maior expreſſa ponitur hoc loco: minor quoque exprimitur ſimul cum eius probatione, pœna ſcilicet aduerſus homicidam conſtituta. Sola igitur concluſio eſt quæ hic expreſſa non ponitur; ſubintelligenda tamen eſt.

67 Neque huius expoſitionis valde diſſimilis eſt interpretatio Caietani, qui locum hunc ita legit ex Hebræo: *Et ſolùm ſanguinem veſtrum ad animas veſtras requiram.* *Caietanus* Quibus verbis, inquit, non redditur ratio illius exceptionis: *Excepto quod carnem cum ſanguine non comedetis;* Sed adiungitur altera exceptio, ne in cibum aſſumant carnes humanas. quaſi diceret; Etſi dedi vobis in cibum omnia animalia, exceptam tamen eſſe volo à materia alimenti carnem hominis; iniuſtum enim eſt vt homo ſit alimentum ſiue animalis, ſiue etiam alterius hominis. Et hoc ſignificatur, dicendo: *Solum ſanguinem veſtrum qui eſt ad animas veſtras*, id eſt, ad vitas veſtras, ſupple, ſeruandas, requiram tanquam iniuſte ablatum. Ex eo enim quod ſanguinis humani officium eſt conſeruare hominis vitam non ſolum vegetatiuam & ſenſitiuam, ſed etiam rationalem, contra rationem & ordinem naturæ eſt, vt is fiat alimentum cuiuſquam ſiue animalis ſiue hominis. Etenim alimentum ſuapte natura eſt imperfectius eo quod alitur, vtpote quod ordinatur ad id quod alitur tanquam medium ad finem; conſtat autem in vniuerſum perfectiorem eſſe finem iis quæ ad finem ordinantur: quo fit vt homo ſuapte natura nullius eſſe debeat alimentum, quippe cum quibuſcunque animantibus præſtantior ſit; aliis verò hominibus par ſit perfectione naturalis dignitatis. Hæc Caietanus.

68 Carthuſianus ait illa verba: *Sanguinem enim veſtrum requiram*, non continere *Dionyſius* cauſam proprie dictam ſuprapoſitæ exceptionis, ſed quaſi motiuum & ſignum; *Carthuſianus.* ita vt Deus in maiorem homicidij deteſtationem & prohibitionem vetuerit animalia atrocius ſuffocari aut edi quàm ratio dictat: Vel quòd tam ſeuera prohibitio homicidij & tam atrox eius vltio, ſignum ſit Deum nolle animalia crudelius ſtrangulari aut comedi quàm ad debitum hominis vſum neceſſe eſt. Namque in Deuteronomio etiam vetat Deus hedum coqui in lacte matris ſuæ, & *Deut. 12.* auem capi vnà cum pullis ſuis; quæ licet ſpiritualem habeant intellectum, ha- *& 22.* bent nihilominus tamen ſecundum literam probabilem rationem, quò ſcilicet etiam circa animalia crudelitatem vitarent Hebræi; quin etiam officia quædam pietatis exercerent, vt ex eo intelligerent quanto magis id erga homines facto opus eſſet. Sapienter igitur Salomon: *Nouit*, inquit, *iuſtus iumentorum ſuorum animas:* *Prouerb.* *viſcera autem impiorum crudelia.* Sunt denique qui illud *enim* conuertant ex Hebræo *12.* in aduerbia, ſanè, ſiue profecto, in hunc ſenſum: Videte, ne, dum permitto vobis cædem animalium ad eſum, & impero ſanguinis eorum effuſionem, putetis ſimiliter quoque permitti vobis effuſionem ſanguinis humani & cædes hominum: profecto ſanguinem animarum veſtrarum requiram, &c. Hæc ab aliis prodita ſunt.

69 Breue eſt quod equidem præter iſta habeo dicere. Mihi videtur, quò melius ſibi conſtet lectionis Latinæ ſententia, aliquid eſſe hoc loco cogitatione ſup- *Auctoris ſententia.* plendum interiectum inter illud *Carnem cum ſanguine non comedetis* & hoc, *ſanguinem enim animarum veſtrarum requiram:* ita vt hoc veram contineat rationem non illius præcepti de non edendo ſanguine, ſed eius quod dixi eſſe ſubintelligendum; quod tale quiddam eſſe poteſt: Nolo autem vos ſanguinem humanum fundere & hominem interficere, aut cibi aut vindictæ aut voluptatis aut cuiuſcunque rei cauſa. *Sanguinem enim veſtrum requiram de manu, &c.* Enimuero ſolet nonnunquam ſacra Scriptura ponere aliquid continens rationem & cauſam alicuius, quod tamen expreſſum non eſt, ſed debet ſubintelligi. Quod ſi neque hoc neque ſuperiora lectori animum explent, vel melius aliquid ſuo ipſe in-

genio excudat, vel petat ex aliis, ſi quis fortè, quem ego non viderim, probabilius quippiam adinuenit.

Verſ. 13. 14. & 15. Dixitque Deus, Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & inter terram, Cumque obduxero nubibus cœlum, apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei vobiſcum & cum omni anima viuente quæ carnem vegetat: & non erunt vltra aquæ diluuij ad delendam vniuerſam carnem.

IAM ante Deus Noe & filiis eius ſtatim vt arca ſunt egreſſi, om- 70
nem ademerat metum futuri amplius diluuij, pollicitus nunquam
ſe in poſterum, vti fecerat antea, diſſipaturum ac perditurum ter-
ram generali diluuio. Verùm quia videbat eorum animos præte-
ritæ calamitatis horrore confuſos atque conſternatos non poſſe ti-
morem penitus abiicere, & quoties cernerent denſiſſimis nubibus
obduci cœlum, & frequentiores ſolito maioreſque de cœlo imbres ruere, in me-
tu fore ne ſimile aliquod eius quod iam experti fuerant orbis exitium accideret;
voluit benignus & clemẽs Dominus ſe ad infirmitatem hominis demittens & ac-
cõmodans, ſemel atque iterum idem eis promittere, & inſuper firmare promiſ-
ſionem ſuam ſigno arcus cœleſtis, cunctis mortalibus conſpicuo, & vſque ad mun
di occaſum manſuro: ſcilicet vt quoties homines illum aſpicerent, diuini pro-
miſſi memores, etiamſi cœli facies diluuifera videretur, totiuſque orbis excidium
minari, illi tamen omni dubitatione metuq; poſito, nunquam ad finem vſq; mun-
di venturum diluuium eſſe, perſuaſiſſimum & certiſsimum haberent.

Sed expendamus Dei verba *Arcum meum ponam in nubibus.* Arcum cœleſtem ap- 71
pellat Deus ſuum, quòd præcipua quadam ratione opus eius dici debeat, videli-
Virg. Aeneid. lib. 4 cet propter eximiam pulchritudinem ipſius, quippe qui vt ſummus Poeta dixit.

Mille trahens varios aduerſo Sole colores

—inſigni decorat curuamine cœlum.

Quamobrem auctor libri Eccleſiaſtici arcus cœleſtis decorem & admirabilem
Eccl. 43. ſpeciem deſcribens: *Vide*, inquit, *arcum, & benedic eum qui fecit illum: Valde ſpecioſus eſt in
ſplendore ſuo. Gyrauit cœlum in circuitu gloriæ ſuæ; manus excelſi aperuerunt illum.* Sed mi-
ror equidem cur hic auctor inter alia cœleſtis arcus inſignia, non & hoc poſuerit,
quod à Deo conſtitutus fuerit ſymbolum miſericordiæ ſuæ erga homines, ſi-
gnumque nunquam in poſterum futuri diluuij. Etiam poetæ, deorum, maxime
verò Iouis, nuncium fecerunt Iridem, vt apud Homerum, Heſiodum in Theogonia
& Virgilium multis locis videre licet.

Pro illo verbo futuri tẽporis *ponam* Hebraice eſt verbum præteriti temporis (po 72
ſui) apud ſeptuaginta autem eſt præſentis temporis (pono) ſed apud Hebræos vſi-
tatum eſt præterita pro futuris, aut contra, aut etiam hæc pro præſentibus vſur-
pari. Nam quod quidam aiunt difficile eſſe intellectu quomodo Deus dixerit
poſt diluuium: *Ponam arcum meum in nubibus*. quaſi ante diluuium nunquam arcus ap-
paruiſſet in nubibus: eam vero difficultatem non accidere lectioni hebraicæ quæ
habet verbum præteriti temporis (poſui) hoc, inquam, quod iſti aiunt, le-
ue eſt ac pro nihilo ducendum. Licet enim Iris fuerit ante diluuium, non tamen
ſignum diuini fœderis: itaque poſt diluuium Iris quæ fuerat ab exordio mun-

di, adhibita & conſtituta eſt à Deo vt ſignum non futuri diluuij. Illud verò: *Ponam in nubibus.* habet emphaſim: non enim tantùm ſignificat aptiſſimum eſſe illud ſignum ad id ſignificandum cuius ſignificandi cauſa adhibetur, quòd ſit conſpicuum omnibus vbique terrarum, & manſurum vſque in finem mundi: verùm ob eam potiſſimum cauſam, quod vnde timeri poterat diluuium, ſcilicet ex nubibus, inde omnis diluuij metus depellatur apparente in nubibus Iride.

73 Sequitur *Et erit ſignum fœderis inter me & inter terram.* Solet Deus promiſſa ſua variis ſignis externis confirmare, quò ſcilicet eorum fidem ac ſpem altius in hominum animis defigat. Et interdum quidem vtitur ſignis naturalibus vti eſt hoc ſignum Iridis: aliquando ſignis ſupernaturalibus, vt Gedeoni promiſſionem victoriæ firmauit ſigno velleris ac roris, & regi Ezechiæ ſigno retrogradientis Solis: nõnunquam ſignis voluntariis & ab ipſo inſtitutis, quale fuit ſignum Circunciſionis datum Abrahæ. Rurſus eorum ſignorum quædam durant in perpetuum, vt Iris; aut in tempus longiſſimum, vt Circunciſio; aut in breuiſſimum, vt illud Gedeonis & Ezechiæ.

Varietas ſignorũ quibus Deus firmare ſolet ꝓmiſſa ſua. *Iudic. 6.* 4. Reg. 20. *Gen. 17.*

74 Verùm dubitabit fortaſſe quiſpiam, cum Iris ſit res quædam naturalis, quomodo ſignum eſſe poteſt nunquam futuri generalis diluuij? ſiquidem generale diluuium ſecundum naturam impoſſibile eſt, huius autem naturalis impoſſibilitatis diluuij, Iris nullo modo ſignum eſt; at verò ſecundum Dei potentiam, poſsibile quidem eſt diluuium, eſt tamen omnino voluntarium; reſpectu autem naturæ penitùs ſupranaturale: quare nullo modo videtur Iris conueniens eſſe ſignum non futuri diluuij. Sed hoc ſoluitur. Non eſt Iris naturale ſignum non futuri diluuij, nec id ſignificandi per ſe vim habet; ſed tantùm ex Dei voluntate, qui ad id ſignificandum præ ceteris Iridem aſſumpſit, cum aliam quamlibet rem ad idem potuiſſet adhibere: ſicut ad ſignificandam diuiſionem agrorum ſtatui ſolet vel ingens aliquod ſaxum, vel truncus arboris ex conuentione & voluntate eorum qui agros poſsident.

75 *Et recordabor fœderis mei vobiſcum.* Non egebat Deus ſigno Iridis, cuius aſpectu renouaretur in eo memoria promiſſorum ſuorum: nulla quippe Deo accidere poteſt obliuio, cui omnia ſunt præſentia, quæque iam fuerunt: quæque vnquam futura ſunt. Quid igitur eſt, recordabor? Hoc nempe: Quoties in cœlo videbitis Iridem, recognoſcetis promiſſa mea vobis data, meque eorum memorem haud dubiè præſtaturum quod promiſi. Affinis huius, eſt interpretatio Chryſoſtomi, qui illud, *recordabor*, pro eo dictum interpretatur, quod eſt, recordari vos faciam; vt ſemper certi ſemperque ſecuri ſitis, nullo tempore deinceps futurum diluuium, vel *recordabor*, id eſt, re ipſa & factis declarabo me promiſſorum meorum eſſe memorem, eaque præſtabo. Vel dixit, *recordabor*, ad ſimilitudinem hominum: ſæpenumero enim ſcriptura de Deo loquitur more humano, non quidem conuenienter eius naturæ ac maieſtati, ſed ad hominum tamen humilitatem & infirmitatem intelligendi accommodatè. Solent autem homines ſignis quibuſdam externis excitari & in memoriam reduci eorum quæ facere conſtituerunt. Deus igitur dicitur recordari non quantum ad propriam vim recordationis quæ in hominibus ferè ſubſequitur obliuionem, aut certe non præſentem, &, vt vocant, actualem rerum conſiderationem: ſed quantum ad effectum recordationis qui eſt implere id quod quis promiſerat aut facere inſtituerat. Vel denique dixit, *recordabor*, pro eo quod eſt, nunquam obliuiſcar: nam etſi recordatio propriè dicta minime cadit in Deum, veriſsime tamen de Deo negatur obliuio.

Quomodo dicatur Deus recordari.

Chryſ. ho. 27. in Geneſim.

76 Verùm hoc loco lectorem velim duo animaduertere: vnum eſt, Chriſtianis hominibus arcum cœleſtem, cum in cœlo apparet, non tantum more philoſophico vt pulcherrimum maximeque admirandum naturæ opus eſſe contemplandum, ſed præcipue vt ſignum diuini fœderis de non futuro amplius diluuio. Cuius fœderis recordatio duas res animis noſtris repræſentabit, Iuſtitiam, & Miſericordiam Dei: Iuſtitiam quidem, quod propter ſcelera hominum generali diluuio

Chriſtianã contemplationem Iridis præſtare philoſophicæ eius conſiderationi.

vniuerſum prope orbem Deus quondam perdiderit. Ex quo caſtus quidam ſan-
ctuſque Dei timor in animis noſtris exiſtet, vt ſuper omnia caueamus ſceleribus
noſtris Deum offendere & ad iram atque vindictam prouocare. Et quia diluuij
exemplo perſpectum eſt Deum eſſe omnipotentem, & in manu eius eſſe omnem
hunc mundum vel puncto temporis diſperdere atque in nihilum redigere; ipſum
verum & ſolum Deum omniumque rerum ſummum dominum perpetuò cola-
mus ac veneremur. Miſericordia verò Dei in eo valde eluxit, quod miſertus
hominum promiſit & ſtatuit nunquam deinceps miſſurum ſe diluuium; non quod
poſt diluuium non eſſent futuri homines aut æquè aut etiam magis improbi
quàm fuerant ij qui diluuio perierunt: ſed quia miſerationes eius ſuper omnia
opera eius. Tot enim tantaq; fuerunt poſt diluuium hominum peccata, vt pluſ-
quam millies diluuij ſupplicio digniſsima fuerint. Itaq; miſericordiæ Domini
Thren. 3. (vt dixit Hieremias) quod non ſumus conſumpti.

Alterum à lectore obſeruandum eſt, quantum fuerit diſcrimen iuſtitiæ & miſe- 77
ricordiæ Dei. Etenim iuſtitiæ vis, & rigor vindictæ, breuiſsimi temporis fuit, vni-
cum enim fuit diluuium, & vnius tãtùm anni; at miſericordiæ diuinæ beneficium
de non futuro diluuio, perpetuum fuit omne mundi æuum complectens. Itaque
veriſsime Iſaias Deum facit ita loquentem: *In momento indignationis abſcondi faciem*
Iſai. 54. *meam paruumper à te, & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Sicut in diebus Noe iſtud mi-
bi eſt, cui iuraui ne inducerem aquas diluuij ſupra terram: Sic iuraui ut non iraſcar tibi, & non in-
crepem te. Montes commouebuntur & colles contremiſcent; miſericordia autem mea non recedet
à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur.* In quibus verbis aduertere conuenit illud Dei
promiſſum datum Noe de non venturo diluuio, appellari eo loco iuſiurandum
Dei. quod in libro Geneſeos nominatur fœdus & pactum Dei: vt vocabulo tam
iuriſiurandi quàm fœderis ſignificetur immutabilis certitudo ac firmitas diuini
promiſsi.

At enimuero duo quæ hic promiſit Deus Noe, rectè debent intelligi: promiſit 78
enim non futurum diluuium, non quidem diluuium particulare huius vel illius ci-
uitatis aut etiam prouinciæ; nam talia diluuia poſt illud promiſſum Dei non ſe-
mel euenerunt; vt fuit diluuium Ogygis & Deucalionis: ſed generale diluuium
inundans & obruens vniuerſam terram. Deinde promiſit Deus ſe nunquam dein-
ceps omnem terram & quæ in ea ſunt diſſipaturum ac perditurum. Sed hoc in-
telligendum eſt, per diluuium: nam per ignem ſub finem mundi vniuerſam ter-
ram diſperdet. Loquitur igitur Deus de diluuio & de diluuio generali, quod
nullo tempore poſt illam promiſsionem Dei timendum fuit hominibus.

TERTIA DISPVTATIO.

De Arcu cœleſti quem ſtatuit Deus ſignum nunquam futuri diluuij, continens Octo quæſtiones.

NONNVLLA ſunt in hac diſputatione vtilia ſimul & iucunda 79
cognitu. Sed quia nonnihil etiam difficultatis habent, non in-
accuratam deſiderant tractationem. Sit igitur prima quæſtio;
quid vocabulo Arcus hoc loco ſignificetur, vtrum arcus cœleſtis
quem appellamus Iridem, an aliud quiddam eo vocabulo per me-
taphoram denotetur. Certe Beatus Ambroſius omnino negat in-
telligi poſſe Iridem, ſed figurata oratione & ſimilitudine arcus quo ſagittas ia-
culamur, ſignificari virtutem quandam Dei inuiſibilem quæ ſeueritatem di-
uinæ iuſtitiæ rigoremque vindictæ aduerſus hominum ſcelera remittit & re-
laxat, ad ſimilitudinem arcus; ita vt per calamitates & res aduerſas quibus
Deus exercet homines, terrere magis eos velit quàm ferire: quemadmodum

Vtrū arcus quē ſtatuit Deus ſignū non futuri diluuij, ſit arcus cœleſtis ſiue Iris.

con-

contentus arcus ſed carens ſagittis, ſpeciem fortaſſe habeat terrendi, vim tamen vulnerandi non habet.

80 Verùm præſtat vt Ambroſij ſententiam ex propriis eius verbis lector agnoſcat. Conſideremus, inquit, diligenter quis ſit arcus ille quem Deus in nube poſuit vt ſignum fœderis ſui cum hominibus. Non enim ſicut plerique arbitrantur, arcum iſtum dicit quo aiunt homines pluuiarum ſigna declarari, in quo colores diuerſi tanquam radiorum Solis nunc rutilantium, nunc lumine lucentium clariore, figurantur: Vnde & pluuia futura ſignificatur, eo quod inconſtantia quædam ſerenitatis verſicolora ſpecie demonſtratur. Arcum hunc Iridem quidam appellant. Sed abſit, vt hunc arcum, Dei dicamus. Iris enim per diem videri ſolet, per noctem non apparet, ac ne per diem quidem videtur, ſi obductus aer tetris nubibus fuerit; ni fortè cùm grauiores nubes ſe cœperint relaxare. Ergo videamus, ne quia arcus quo ſagittæ iaciuntur, nunc tenditur, nunc reſoluitur: quandam extenſionem ac remiſſionem videatur ſcriptura ſignificare, per quam non penitus per nimiam intenſionem vniuerſa rumpantur: ſed ſit quædam menſura, & quoddam diuinæ virtutis exāmen: Eſt ergo virtus inuiſibilis Dei ſpecie iſtius arcus moderans omnia, vt neque confundi nimia ſolutione, neque diſrumpi nimia contentione patiatur. Quam ideo in nubibus dicit poni, quia tunc maxime opus eſt diuinæ auxilio prudētiæ, quando agmina nubium in procellas tempeſtateſque coguntur. Quocirca non dixit: Ponam in nubibus ſagittam; ſed, ponam arcum. Arcus enim, inſtrumentum eſt iaculandæ ſagittæ, neque arcus ipſe vulnerat ſed ſagitta. Ergo poſuit in nubibus arcum non ſagittam, id eſt, quod haberet terroris indicium, vulneris effectum non haberet. Sic Ambroſius. *Amb. lib. de Noe et Arca cap. 17.*

81 Sed tanti Doctoris auctoritas facere non debet, vt nos hanc eius ſententiam minime probabilem, minimeque cum verbis ſcripturæ conſentientem, refellere vereamur. Neque enim vnius Ambroſij auctoritas pluris eſſe debet quàm omnium aliorum, omnes dico Patres, tàm Græcos quàm Latinos; omneſque interpretes, tam Chriſtianos quàm Hebræos, apud quos extra controuerſiam eſt, hoc loco per Arcum non aliud ſignificari quàm arcum cœleſtem & Iridem; quam interpretationem omnino requirit vel potius exigit ſententia verborum Scripturæ. Quis enim eſt arcus qui in nubibus apparet & cernitur ab hominibus, niſi Iris? ter autē hoc loco Scriptura ait arcum illum eſſe in nubibus; primùm, cum inquit, *Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis inter me & terram:* deinde mox ſubiungens; *Cum obduxerō nubibus cœlum, apparebit arcus meus in nubibus:* poſtremò, cum ait, *Erit arcus meus in nubibus & videbo illum, & recordabor fœderis ſempiterni.* quis obſecro eſt toties repetitus iſte arcus in nubibus cœli apparens, niſi Iris? Adiice quod oratio hæc Moſis planè hiſtorica eſt: narratio enim eſt eius quod dixit fecitque Deus. Secundum leges igitur hiſtoriæ, verba non figurate & parabolice, ſed proprie ac ſecundum vſitatam & vulgatam eorum ſignificationem accipi debent: quare arcus in nubibus cœli apparens, non alius intelligi poteſt quàm qui vulgo intelligitur, id eſt, Iris. Quid multa? arcum Deus illum ſtatuit vt ſignum fœderis ſui conſpicuum hominibus: at virtus illa Dei quam hic vocabulo arcus ſignificari putat Ambroſius, inuiſibilis eſt, vt ipſe etiam dicit, paucisque cognita: non igitur idoneum fuiſſet ſignum apud homines diuinæ promiſſionis non futuri amplius diluuij.

82 ALTERA QVAESTIO exiſtit, quemadmodum Iris ſignum eſſe poſſit nunquam futuri diluuij, ſiquidem Iris fuerat ſæpenumero ante diluuium Noeticum: neque tunc ſignum fuit non futuri diluuij, alioqui fallax ſignum fuiſſet, contrario ſcilicet euentu: ſimiliter igitur nec poſt illud diluuium ſignum eſſe potuit non futuri alterius diluuij. Reſpondent quidam, nec pluuias nec Iridem fuiſſe ante diluuium, ſed primùm eſſe cœpiſſe poſt diluuium. Hoc ſignificaſſe videtur Gloſſa Interlinearis in Caput ſecundum Geneſeos ſuper illa verba: *Non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram.* Id certe Alcuinum ſenſiſſe refert hoc loco Carthuſianus. Nec *Quo modo Iris ſignū eſſe poſſit nō futuri diluuij. Nec pluuias fuiſſe, nec Iridem apparuiſſe vnquā ante diluuiū, opinio quorūdam. Alcuinus.*

Chryſ. ho. 28. in Geneſim. iuxta eam opinionem non etiam fuiſſe videtur Chryſoſtomus, Iridem appellans
miraculum. At cur miraculum? non aliam certè ob cauſam, quàm quod cum an-
te diluuium nunquam apparuiſſet, apparere cœperit poſt diluuium, Deo eam ſta-
tuente ſignum non futuri diluuij? Verba Chryſoſtomi ſic habent: Etiamſi immen-
ſa vis imbrium, violentęque fiant tempeſtates, & ſi aquarum immenſa exiſtat inun-
datio, nullus tamen nobis diluuij metus accidat, ad miraculum (hoc eſt, Iridem ſi-
gnum diuini promiſſi) reſpicientibus.

Refutatio eius opinio. Verùm qui huius ſententiæ fuerint auctores, non laboro; ea certe nullam fidem 83
habet. Etenim contra naturalem curſum & ordinem naturæ eſt, toto eo tempo-
re quód præceſſit diluuium, videlicet per annos mille ſexcentos quinquaginta ſex
nullam fuiſſe pluuiam, nec vnquam apparuiſſe Iridem: cum poſt diluuium nullo
anno & quidem ſæpius non apparuerit. Naturale namque eſt Soli ex aquis & ter-
ra vapores extrahere, & in mediam aeris regionem extollere: naturale eſt, vapo-
res illuc ſublatos, & ſuo & loci frigore in nubes cogi ac denſari: naturale eſt ex
denſatis nubibus imbres gigni & in terras delabi; denique naturale eſt in nubibus
modice denſis atque humidis, & aduerſi Solis fulgore percuſſis Iridem generari:
hunc igitur naturalem & perpetuum naturæ proceſſum atque ordinem toto eo
tempore quod præceſſit diluuium, non fuiſſe, incredibile eſt. Quorſum enim Deus
hunc naturæ ordinem toto eo tempore impediuiſſet? quorſum tam magno ac diu-
turno miraculo naturalem Iridis ac pluuiæ generationem prohibuiſſet?

Deinde, ſi tanto tempore nulli fuiſſent imbres, omnia profecto in terris nimia 84
ſiccitate inaruiſſent atque interiiſſent. An ſæpe non vidimus hoc noſtro ſæculo,
& in ſuperiorum temporum monumentis legimus, vbi duorum aut trium annorũ
fuit penuria imbrium, ibi homines & animalia (ne quid de ſtirpibus dicam) tum
fame tum morbis magnam partem interiiſſe? Aiunt iſti vice imbrium id temporis
fuiſſe fontes & flumina quæ ſtatis temporibus ſuperefluentia, ad ſimilitudinem
Nili terras irrigabant ac fœcundabant. Sed quærendum ex iſtis eſſet, an talis
exundatio aquarum naturalis fuerit, ſicut eſt in Nilo: ſi fuit naturalis, cur igitur
nunc non fit? præter Nilum enim & vnum aut alterum fluuium, id eſt, ſecundum
aliquos, vel Euphratem vel Gangem, in aliis eiuſmodi inundatio non cernitur: Si
non fuit naturalis, certe nulla ratio reddi poteſt cur Deus omiſſa naturali via re-
frigerandi terras per imbres, tanto miraculo exundantium terreſtrium aquarum
tamdiu vti voluerit.

Nos Igitur ad propoſitam quæſtionem breuiſſime reſpondeamus, Iridem non
eſſe ſignum naturale non venturi diluuij, ſed tantùm ex Dei voluntate, qui
poſt diluuium Noeticum, cum promiſſi ſui de non futuro diluuio ſignum ali-
quod dare vellet hominibus, poſſetque quodlibet aliud adhibere, præ ce-
teris tamen ad Id delegit Iridem. Ergo Iris non ex natura, ſed ex Dei volun-
tate ac decreto, vim habet ſignificandi nunquam futurum diluuium. Ve-
rùm hac de re propriè ac plene in ea quæ proxime hanc ſequitur quæſtione
diſputandum eſt.

An Iris naturale ſignũ ſit diluuij. TERTIA QVAESTIO an Iris ſit naturale ſignum diluuij? Reſpondeo, Iridem 85
naturale ſignum diluuij nec eſſe nec eſſe poſſe. Atq; id quidem tali argumentatio-
ne concludi poteſt. Si Iris eſt naturale ſignũ diluuij, aut eſſet ſignum futuri diluuij,
aut non futuri, aut futuri & non futuri, aut neque futuri neque non futuri. Non po-
teſt eſſe ſignum naturale futuri diluuij, tum quia generale diluuium non poteſt fie-
ri ex cauſis naturalibus, ſed tantùm per Dei omnipotentiam; quare Iris non poteſt
eſſe naturale ſignum eius, tum etiam, quia Deus promiſit nunquam deinceps fu-
turum diluuium, eiuſque promiſſi ſui Iridem voluit eſſe ſignum; quomodo igitur
eadem Iris eſſe poteſt ſecundum naturam ſuam ſignum futuri diluuij, & ſecun-
dum inſtitutionem Dei ſignum etiam non futuri?

Neque Iris eſt naturale ſignum non futuri diluuij; tum quod cum ea ſæpiſſime 86
fuerit

fuerit ante Noeticum diluuium, nihilominus tamen diluuium euenit: tum etiam quod ſi ſecundum ſuam naturam ſignum eſſet non futuri diluuij, ſuperuacuum & incongruum fuiſſet eam à Deo conſtitui tanquam nouum quoddam ſignum non futuri diluuij. His accedit, diluuium generale non eſſe effectum naturalem ſed ſupernaturalem; & fieri aut non fieri diluuium, omnino pendet ex Dei voluntate; non igitur eius rei naturale ſignum Iris eſſe poteſt. Dicere autem Iridem eſſe ſignum diluuij & futuri & non futuri, non modo falſum, ſed impoſſibile & abſurdum eſt: idem enim manens idem, vt docent Philoſophi, non poteſt aut facere aut ſignificare contraria. Reſtat igitur vt Iris nec futuri diluuij, neque non futuri diluuij ſit naturale ſignum, id eſt, non ſit naturale ſignum Diluuij: atque hoc demonſtrare, propoſitum nobis ab initio fuerat.

87 QVARTA QVAESTIO, vt Iris non ſit ſimpliciter naturale ſignum non futuri diluuij, quæri tamen poteſt vtrum aliquo modo ſit naturale ſignum, habens ſcilicet naturalem quandam conuenientiam cum eo ad quod ſignificandum conſtituta eſt à Deo. Eſſe aliquo modo naturale ſignum non futuri diluuij ſentit B. Thomas, Quodlibet 3. arti. 30. idemque opinatur Caietanus hoc loco. Id autem ſic illi probant: cauſa generans Iridem, excludit neceſſario cauſam generatricem diluuij: ergo Iris ſignum eſt non futuri diluuij: cum enim Iris apparet in aere, non eſt aer ita affectus & præparatus vt eſſe oportet ad generationem diluuij: ſi quidem ad efficiendum diluuium, neceſſe eſt cœlum vſquequaque denſiſſimis nubibus eſſe obductum & immenſa vaporum copia confertum; tunc autem nullo modo Iris generari poteſt, quippe cum eius capax non ſit niſi nubes modice denſa & humida, & (vt vocant) roſcida. Cum igitur apparente Iride affectio aut diſpoſitio aeris contraria ſit futuro diluuio, recte ſequitur apparitionem Iridis eſſe ſignum non futuri diluuij.

An Iris naturale ſignũ ſit diluuij cito non venturi.

S. Thomas. Caietanus

88 Non eſt tamen Iris ſignum nunquam futuri diluuij, ſed non futuri de propinquo & cito: nam vaneſcente Iride, & cauſa quæ eam generat atque continet diſſoluta, poteſt in aere congregari materia vnde fiat diluuium: ſed quia ea materia non poteſt breui tempore congregari, idcirco licet Iris non ſit ſignum nunquam futuri diluuij, eſt tamen ſignum non futuri de propinquo. Quanquam, inquit Caietanus, ex promiſſione Dei reuelata nobis in Sacris litteris, certum eſt nullo ſæculo futurum diluuium: promiſit enim Deus Noe in omni generatione apparituram Iridem, futuramque ſignum non futuri diluuij: ergo ſi Iris apparens ſignum eſt non futuri tunc diluuij; apparebit autem ſecundum promiſſionem Dei in omni generatione, ergo in nulla generatione vſque ad finem mundi erit diluuium, & Iris non vna quidem nec ſemel apparens ſed omni ſeculo, futurum ſignum eſt nunquam futuri diluuij. Addunt præterea iſti, cum diluuium generale non poſſit fieri naturaliter, ſed per ſupernaturalem Dei potentiam; promittere Deum non eſſe futurum diluuium, non aliud eſſe, quam promittere ſe deinceps gubernaturum mundum ſecundum naturalem curſum eius atque ordinem; ſecundum quem diluuium non poteſt effici; nec vſurum ſe extraordinaria ſua potentia ad efficiendum diluuium. Atque hæc eſt iſtorum auctorum ſententia, quam ſequi videtur Paulus Burgenſis hoc loco.

Burgenſis. *Refutatio.*

89 Verùm ea opinio poſſet his argumentis confutari: argumentantur iſti Iridem naturale ſignum eſſe non cito venturi diluuij, quod cauſa generans Iridem omnino excludat cauſam generatricem diluuij, hoc eſt, maximam vaporum in aere copiam & immenſam vim pluuiarum. Hæc argumentatio valida eſſet, ſi magna copia vaporum in aere maximaque vis imbrium neceſſaria eſſet cauſa generandi diluuij, vt ſine tali cauſa generale diluuium nullo modo eſſe poſſet: at id verum non eſt; etenim diluuium non eſt opus naturæ, ſed omnipotentiæ Dei, qui poteſt & per pluuias & ſine pluuiis diluuium efficere. Quanquam enim ad efficiendum Noeticum diluuium concurrit immenſa vis pluuiarum per quadraginta dies, ſine

ea

ea tamen potuiſſet Deus facere diluuium, aquas marinas aliaſque terreſtres in
tantum multiplicando & exaggerando, vt omnem terram, etiam celſiſſimos eius
montes operirent. Nonne in exordio mundi ita creâuit aquam nullis vel pluuiis
vel nubibus antecedentibus, vt ea vniuerſam terram altiſſime obrueret? Ergo ſi
Deus poteſt generale diluuium facere ſine præparatione vaporum in aere, & ſine
concurſu imbrium; apparitio Iridis non poteſt eſſe naturale ſignum non futuri
cito diluuij.

Sed eſto, immenſa vis vaporum in aere & imbrium ſit neceſſario requiſita ad 90
generandum diluuium; non tamen ex hoc concluditur quod iſti volunt obtinere.
Namque omnem iſtam materiam neceſſariam generando diluuio poteſt Deus
ſubito, vel certe quam breuiſſimo tempore congregare, & in aere comparare ad
generationem diluuij: quamuis igitur hodie exempli cauſa appareat Iris, & idcir-
co non ſit in aere materia qua opus eſt ad generationem diluuij, poteſt ea tamen
vel poſt vnam horam per omnipotentiam Dei in aere poni; quod ſi fieret (vt fieri
poteſt) Iris apparens hodie non eſſet naturale ſignum non futuri cito vel etiam
non futuri hodie diluuij.

Iam verò illud Caietani dictum non fugit reprehenſionem. Ait quia Deus pro- 91
miſit omni futura generatione apparituram Iridem quæ excludit materiam gene-
rationis diluuij, inde ſequi Iridem fore ſignum naturale nullo ſæculo venturi di-

Quid ſignificet in Scriptura vocabulum Generationis.

luuij. Equidem non ſatis aſſequor, hæc ratio Caietani quam vim habeat. Voca-
bulum Generationis in ſcriptura ſignificat ſpatium multorum annorum: vel enim
ſignificat idem quod ſæculum, id eſt, ſpatium centum annorum, vt hoc libro Ge-
neſeos capite 15. vel ætatem cuiuſq; hominis totumque eius vitæ tempus quod

Pſal. 89.
Eccl. 18.

definiuit Dauid ſeptuaginta vel octoginta annis, auctor vero libri Eccleſiaſtici
centum annis; vel ſignificat ſpatium decem annorum, qua ſignificatione vſus vi-
detur Baruch capite ſexto; vel denique, vt multis viſum eſt ſacrarum literarum
explanatoribus, nonnunquam ſignificat ætatem hominis idoneam maturamque
generandæ proli, quæ plurimum minor non eſt quindecim annis. Quocunque igi-
tur modo ſumatur vocabulum Generationis, ſemper eo denotatur ſpatium mul-
torum annorum.

Hoc poſito, Caietani ratio planè iacet: nihil enim prohibet, cum generatio ſi-
gnificet ſpatium multorum annorum, eadem generatione & apparere Iridem, &
fieri diluuium. Exempli cauſa, contineat generatio decem vel plures annos; &
primo anno huius generationis appareat Iris; quid quæſo vetat poſtquam deſie-
rit apparitio Iridis, poſt duos aut tres annos paulatim cogi materiam vaporum in
aere vnde generatur diluuium? non igitur quia Iris apparitura eſt in omni gene-
ratione, idcirco naturale ſignum eſt non futurum in ea generatione diluuium.
Et quis obſecro credat ea generatione vel ſæculo quo Noeticum diluuium fa-
ctum eſt, nunquam apparuiſſe Iridem? Sed pergamus ad alia.

An Iris ſignũ ſit non futuri diluuij planè voluntarium.

QVINTA QVAESTIO, an Iris ſignum ſit non futuri diluuij omnino volun- 92
tarium, & vt vocant, ad placitum? Eſſe omnino ſignum ad placitum, ſcilicet quod
ex ſola Dei voluntate atque inſtitutione ſignificandi vim habeat, ſenſit Lyranus,
& in Poſtilla huius loci ſcriptum reliquit: cuius ſententiæ confirmatio, confuta-
tio eſt ſuperiorum. Si enim Iris eſt ſignum diuini pacti de non futuro diluuio, vt
ſcriptura teſtatur. nec eſt ſignum aut ſimpliciter aut aliquo modo naturale, vt ſu-
pra oſtenſum eſt; relinquitur ſignum eſſe tantummodo voluntarium & ad placi-
tum. Licet igitur Iris fuerit ante Noeticum diluuium; non fuit tamen tunc ſignum
ſed poſt, quia Dei promiſsum & pactum de non futuro diluuio, cuius ſignum ipſe
voluit eſſe Iridem, non ante Noeticum diluuium, ſed poſt, factum eſt. Nec vide-
ri cuiqnam debet incongruum, Iridem quæ res eſt naturalis, & ab exordio vſque
mundi fuerat, ſignum fieri rei nouæ ac voluntariæ, quale eſt promiſſum ac pa-
ctum Dei: id enim frequenter vſu venit in rebus humanis. Exempli cauſa, ſaxum

quod aliquo loco diu iacuit immobile, ſtatuitur ab hominibus tanquam ſignum diuiſionis agrorum & poſſeſſionum.

93 Sententiæ Lyrani ſubſcribit Toſtatus, inſuper addens, cum duplex ſit diluuiũ, vnum particulare alicuius loci vel prouinciæ, alterum generale totius orbis: Iridem in aere apparentem, naturale ſignum eſſe non venturi cito diluuij particularis in eo loco: affectio enim aeris qua conſtat Iris, excludit affectionem eiuſdem neceſſariam generando diluuio particulari, materia verò generando particulari diluuio ſufficiens, non poteſt breui tempore cogi & comparari. Verùm hoc intelligi debet de naturali generatione diluuij particularis: ſupernaturalis enim quæ per Dei omnipotentiam fit, longitudinem temporis minime requirit. Generale autem diluuium cùm ſit effectus ſupernaturalis diuinæ omnipotentiæ, eius nullo modo Iridem eſſe ſignum naturale, ſed ad placitum Toſtatus aſsentitur Lyrano, eius ratione perſuaſus. Hæc igitur ab aliis prodita ſunt in hac diſputatione. *Toſtatus.*

94 Quod ſi noſtram quoque noſſe auet lector ſententiam, breui ſic habeat. Videri nobis Iridem ſimpliciter quidem non eſſe ſignum naturale, quodammodo autem, & (vt aiunt) ſecundum quid, & eſſe, & dici debere. Non eſſe ſimpliciter ſignum naturale, præter ſuperiora argumenta, patet hac etiam ratione. Iris per ſe ac primo non eſt à Deo conſtituta vt ſit ſignum diluuij non venturi, ſed vt ſit ſignum fœderis inter Deum & hominem: nuſquam enim ſcriptura appellauit Iridẽ ſignum non venturi diluuij, ſemper autem appellat ſignum diuini fœderis ac pacti. Sed quia illud Dei pactum fuit de non venturo iterum diluuio, idcirco Iris conſequenter, & (vt dicunt) ſecundario ſignum eſt diluuij non venturi. Eſt igitur ſignum & fœderis diuini, & non futuri diluuij: ſed horũ vtrunq; voluntarium eſt & ex beneplacito Dei omnino pendens: de fœdere enim & pacto non poteſt eſſe dubium: de diluuio autem ſupra oſtenſum eſt: nam cum generale diluuium opus naturæ eſſe nequeat, ſed ſolius Dei omnipotentiæ; ipſum fieri vel non fieri, in ſola Dei voluntate poſitum eſt. *Auctoris ſententia.*

95 Quod autem Iris aliquo modo ſit etiam naturale ſignum diluuij, ex paucis quæ ſubiiciam manifeſtum erit. Ferè ſigna, quibus Deus vſus eſt vel ad ſignificandum aliquid, vel ad memoriam alicuius rei excitandam, naturalem quandam conuenientiam & ſimilitudinem habent cum his rebus, quibus ſignificandis & repræſentandis deſtinata ſunt: Exempli cauſa, Circunciſionem Deus dedit Abrahæ & poſteris eius, vt ſignum eſſet promiſſionis ſuæ de infinita multiplicatione ſeminis eius & poſſeſſione terræ Chanaan; habet autem Circunciſio naturalem congruentiam cum promiſſo Dei: multiplicatio enim ſeminis fieri debebat per carnalem generationem, cui generationi efficiendæ deſeruit maxime ea pars noſtri corporis in qua Deus Circunciſionem fieri præcepit. Idem poſſum dicere de Sacramentis nouæ legis: nempe aqua baptiſmalis, etſi ſecundum ſuam naturam non habet vim abluendi peccata, habet tamen vim abluendi corpora, refrigerandi atque fœcundandi, quibus rebus repræſentat ſpiritualem Baptiſmi effectum quem ipſa quoque producit Dei verbo conſecrata. Ad hunc igitur modum Iris etiam naturalem habet conuenientiam cum eo quod ex inſtitutione Dei ſignificat: Eſt namque ſecundum naturam ſuam aliis rebus omnibus habilior & accommodata magis ad præſignandum id propter quod inſtituta eſt: alioqui non eam præ ceteris ad id delegiſſet Deus. *Geneſ. 17.*

96 Sed quæ eſt iſta naturalis congruentia & habilitas Iridis? ſanè magna & multiplex. Primum quod ob eius inſignem magnitudinem, ob eximiam pulchritudinem, & ob celſitudinem loci quo apparet, omnibus conſpicua eſt maximeque notabilis; ob idque ſignum potens & efficax protinus excitandi in hominum animis diuini fœderis & promiſſi memoriam, eamq; ſubinde renouandi & perpetuo cuſtodiendi. Deinde quia in nubibus generatur & apparet; & quia ex nubibus & pluuiis Noeticum diluuium magna ex parte prouenit, prouidentiſſime Deus voluit Iridem quæ in nubibus eſt, ſignum homini eſſe non venturi diluuij, vt inde

diluuij

diluuij metus diſcuteretur, vnde generatio diluuij timeri poterat. Ad hæc, Iris fere ſignum eſse ſolet aut futuræ ſerenitatis, aut non magnæ nec diuturnæ pluuiæ: quamobrem quod attinet ad cauſas naturales, certum ſignum eſt, vbi apparet, ibi diluuium naturaliter & cito fieri non poſse. Dixi (naturaliter) quod ſecundum Dei omnipotentiam, cuius opus eſt generale diluuium, & ſine vlla præparatione concurſuque naturalium cauſarum, & ſubito diluuium poteſt effici.

Quarum rerum Iris naturaliter ſit ſignum.
Plin. lib. 2. naturalis hiſto. cap. 59.
Lib. 18. cap. 35.
Seneca li. 1. Naturalium quæſtionũ c. 6.

QVAESTIO SEXTA ſi Iris non eſt ſignum naturale diluuij aut nunquam aut 97
etiam non cito futuri; quarum igitur rerum naturale ſignum eſt? Eſt ne ſerenitatis an pluuiæ, ventorum, an tranquillitatis cœli? Plinius eam nullius rei certum vult eſſe ſignum, ita ſcribens: Arcus vocamus extra miraculum frequentes & extra oſtentum: nam ne pluuios quidem aut ſerenos dies cum fide portendunt. Idem tamen alio loco ſcribit; Iridem, cum duplex apparet, pluuiarum eſſe nuntiam. Arcus, inquit, cum ſunt duplices, pluuiam nuntiant: à pluuiis ſerenitatem non perinde certam.

At enim Seneca docet, prout varia in cœli regione Iris apparuerit ita res va- 98
rias portendere: Arcus, inquit, non eaſdem vndecunque apparuerit, minas affert: à meridie ortus, magnam vim aquarum vehet: vinci enim non poterunt vehementiſſimo Sole, tantum eſt illis virium. Si circa Occaſum refulſit, tonabit & leuiter impluet: ſi ab Ortu circaue ſurrexerit, ſerena portendit. Frequentius tamen eſt poſt pluuias apparere arcum, ex quo conſecuturæ indicia ſerenitatis non vana poſſunt colligi, ſcilicet ex tempeſtatum viciſſitudine. Sed cur poſt pluuias frequentius apparent? quia tunc nubes plus habent lucis, & idoneæ magis ſunt ad Solis lucem concipiendam, craſſitudine aquarum exoneratæ.

Scaliger cõtra Cardanũ exercitat. 80.

Legi apud quoſdam minime ſpernendos auctores, pro vero narrari à nautis, & 99
agricolis tanquam rem diligenter ab ipſis obſeruatam, matutinam Iridem pluuias, veſpertinam portendere ſerenitatem. Cuius rei illa fortaſſe cauſa, eſt quod matutinus arcus nocturni humoris plenior, quaſi vas ſit futuræ pluuiæ propter vapores craſſiores: veſpertinus autem tanquam magnam partem humore per diem exoneratus, ſereniorem promittat ſequentis diei tempeſtatem.

Mira Iridis effecta.
Ariſtot. ſect. 13. Problẽ. 3.
Plin. li. 12 cap. 24.
Lib. 17, cap. 5.
Ariſt. de Hiſt. animalium li. 5. cap. 22.

Miras porrò virtutes miraque Iridis effecta auctores cum primis graues memo- 100
riæ ac literis prodiderũt. Aetate Ariſtotelis vulgo ferebatur Iride plantis incubãte, odoratiores reddi eas: quod an verum ſit, & quando aut quomodo verum ſit, diſputat ipſe in Problematibus. Plinius certe ſcribit, aſpalathum contactu Iridis ſuauiolentiorem reddi: Eſt inquit, Aſpalathus ſpina candida, magnitudine arboris modicæ, flore roſæ, radice vnguentis expetita. Tradunt in quocunque frutice curuetur arcus cœleſtis, eandem quæ ſit aſpalatho ſuauitatem odoris exiſtere, ſed in aſpalatho inenarrabilem quandam. Idem alio loco: Terra, inquit, cum à ſiccitate continua immaduit imbre, & in quam arcus cæleſtis deiecerit capita ſua, tunc emittit illum ſuum halitum diuinum ex Sole conceptum, cui comparari ſuauitas nulla poſſit. Ariſtoteles præterea tradit ad generationem mellis aerei (hoc recentiores appellant manna, veteres autem mel roris nominarunt) multum conferre Iridem. Verùm de his ſatis. Et quanquam huiuſmodi tractatio philoſophiæ magis videtur propria quam diuinæ ſcripturæ: quia tamen facit, tum ad nonnullam loci huius illuſtrationem, tum ad eruditionem eorum qui ſtudent ſacris literis, eam velut in tranſcurſu attigiſſe, non alienum fuerit.

Opinio quorũdam per quadraginta annos ante finem Mundi non apparituraʒ Iridem.
Hiſt. Scho. in librũ Geneſ. ca. 35.

QVAESTIO SEPTIMA: An verum ſit quod à nonnullis viris ſanctis fertur 101
eſſe proditum, per quadraginta annos ante generalem mundi cõflagrationem & diem Iudicij nunquam apparituram eſſe in cœlo Iridem. Auctor hiſtoriæ Scholaſticæ commemorat eam opinionem his verbis: Tradunt ſancti quod quadraginta annis ante Iudiciũ non videbitur arcus cœleſtis: id quod etiam naturaliter oſtendet deſiccationem aeris iam eſſe inceptam. Sic ille, ſed qui fuerint illi viri ſancti

eius

eius ſententiæ auctores, nondum potui vel coniectura, vel ſuſpicione aliqua conſequi. Sanè apud nullum ſanctorum Patrū quorum habemus ſcripta, talis opinio, vel vlla eius mentio reperitur. Sed quorum illa fuerit ſententia, non moror: falſam eſſe ſine dubitatione dixerim. Principio, fundamentum & firmamentum iſtius opinionis videtur illud fuiſſe, generalem orbis deflagrationem non poſſe fieri niſi præcedente ſumma aeris ſiccitate, & immenſa ſiccarum exhalationum copia: tantum verò materiæ ſiccæ quantum opus eſt ad generationem illius incēdij, nonniſi longiſſimo tempore, nec minore (vt viſum ipſis eſt) quadraginta annis comparari poſſe.

102 Sed in iſta ratione ſumitur vt certum, quod non modo eſt incertum, verum etiam aperte falſum, incendium illud mundi effici debere per cauſas naturales, cum futurum ſit ſupernaturale opus diuinæ omnipotentiæ, ſimiliter vt ſupra dictum eſt de diluuio. Deinde, par videtur ratio generalis diluuij & generalis incendij: ſed præparatio materiæ ad generationem diluuii, breuiſſimo tempore prægreſſa eſt ipſum diluuium, vt ex ſuperiori narratione Moſis in capite ſeptimo manifeſtum eſt, ergo iſta præparatio materiæ ſiccæ ad generationem incendii per quadraginta annos, non erit neceſſaria; quin videtur plane commentitia. *Refutatio.*

103 Ad hæc ſi per quadraginta annos non appareret Iris, toto igitur eo tempore nec venti eſſent nec pluuiæ humectantes, refrigerantes, & fœcundantes terram: quocirca multis ante finem illorum quadraginta annorum, omnia, ſtirpes dico, animalia & homines, nimia ſiccitate perirent; aut ſi non penitus perirent, certe propter maximam famem, ſæuiſſimos morbos & alia incommoda, quæ tanta illa ſiccitas ferret, omnes vbique terrarum homines in ſummo eſſent mœrore ac dolore, grauiſſimiſque calamitatibus conflictarentur: at multo ſecus eo tēpore futurum ipſemet Dominus nos docuit, cuius apud Matthæū illa ſunt verba, ad eius quod diximus confirmationem pertinentia: *Sicut in diebus Noe, ita erit aduentus Filij hominis: ſicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes vſque ad eam diem quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes; ita erit aduentus Filij hominis.* & Paulus in priori Epiſtolæ ad Theſſalonicenſes capite quinto: *Dies,* inquit, *Domini ſicut fur in nocte, ita ueniet. Cum enim dixerint, Pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus.* Liquet igitur ex verbis Domini & Pauli eo tempore quod proxime anteibit Iudicium & finem Mundi, futuros homines in ſummis gaudiis voluptatibus ac deliciis, & in maxima pace & ſecuritate. Hic autem tam lætus & iucundus vitæ ſtatus nullo modo eſſe poſſet, ſi tanta & tam diuturna eſſet aeris ſiccitas: ea quippe multorum ac magnorum incommodorum & calamitatum cauſa eſſet. *Matth. 24*

104 QVAESTIO OCTAVA, An hæc hiſtoria iridis memorandum aliquem habeat ſenſum atque intellectum myſticum. Habet ſanè & varium & à Patribus variè ac luculenter tractatum. B. Gregorius homilia octaua in Ezechielem: In arcu cœleſti, ait, color aquæ & ignis ſimul oſtenditur: partim enim cœruleus eſt partim rubicundus; vt vtriuſque iudicii teſtis ſit, vnius videlicet faciendi, & alterius iam facti, nec amplius faciendi. Siquidem mundus in finem, igni iudicii cremabitur, qui diluuii aqua olim deletus eſt. Declarat quoque cœleſtis arcus baptiſmum Chriſti, qui fit per aquam & ignem, id eſt, Spiritum ſanctum inſtar ignis intima cordium purificantem, & vitia conſumentem, ſecundum illud Domini: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto &c.* Qui arcus in nube apparet, qua Saluatoris noſtri carò ſignatur: ſiquidem virtus eius in dominica incarnatione, & in effuſione prædicationis oſtenditur, vt ad veniam corda credentium Domino parcente reuocentur. Sic Gregorius. *Myſtica interpretatio* *Gregorius* *Ioan. 3.*

105 Ioannes in Apocalypſi vidit thronum Dei circundatum iride. iris, Dei miſericordiam ſignificat; thronus, Eccleſia eius eſt. Thronum igitur circundari Iride, eſt Eccleſiam perpetua Dei miſericordia protegi ac defendi. Triplex eſt autem *Apoc. 4.*

hæc

Triplex Dei perpetua miſericordia erga Eccleſiam. 1. Cor. 10. *Matth.* 14

hæc miſericordia Dei, prima, quod non ſinit eam tentari ſupra virtutem, ſed facit etiam cum tentatione prouentum, vt poſſit ſuſtinere; & ſicut B. Petrum, ita eam ſinit aliquandiu fluctibus rerum aduerſarum iactari ac pene mergi, nunquam tamen ſubmergi. Secunda, omni tempore ſuſcitat in ea bonos aliquos rectores, doctores, reformatores ac defenſores. Tertia, nunquam ſinit in ea deficere ſincerum Dei verbum, rectamque ſcripturarum intelligentiam, nec legitimum Sacramentorum vſum, nec purum Dei cultum. Atque hæc triplex miſericordia Dei erga Eccleſiam, ſignificatur triplici colore Iridis.

Triplex color Iridis cuius rei figura.

Docent Philoſophi conſtare Iridem triplici ſubſtantia, terrea, aquea, & aerea, 106
& inde triplicem exiſtere coloris varietatem, viridis, rubri, & cœrulei. Hac re inſinuatur amplitudo miſericordiæ diuinæ erga hominem, tripliciter, quantum ad corpus, ad animam, & ſpiritum: quantum ad homines, in ſtatu naturæ, legis Moſaicæ, & Euangelicæ: quantum ad bona, naturalia, humana, & diuina: quantum ad eos qui ſunt in cœlo, in terris, & in inferno: denique quantum ad gratiam prædeſtinationis ab æterno, iuſtificationis in tempore, glorificationis in æternum.

Iris figura Chriſti. *Eſa.* 33. Iris nūquā explet circulū, & cuius rei hoc figura ſit.

Secundum alios, Iris, figura eſt Chriſti, etenim nubes, corpus Chriſti ſignifi- 107
cat; triplex color triplicem eius ſubſtantiam, carnem, animam, diuinitatem: vel triplicem eius ſupremam dignitatem quam prædixit Iſaias, Regis, Iudicis, Legiſlatoris. Nec vacat myſterio quod Iris nunquam circulum complet, aut ſemicirculi magnitudinem excedit. Regnum nempe Chriſti quaſi circulus eſt è cœlo deſcendens in terram, & rurſus è terris remeans in cœlos; conſtatque duplici aduentu Chriſti, priori in humilitate ad ſaluandum, & hic vim habet vſque ad diem iudicij; poſteriori in maieſtate ad iudicandum, cuius effectus in omnem durabit æternitatem. Quoniam igitur vſque ad diem iudicij virtus prioris aduentus viget in terris, non autem poſterioris, inde fit ſemicirculi figura, nec eſt complementum circuli, qui poſt diem iudicij omnino complebitur. Nunc viget quaſi dimidium regni Chriſti, nec enim dominus omnium, vti eſt, agnoſcitur ab omnibus; nec tam regnat in corpore quam in anima; & in animo quantum ad tollendam culpam & peccatum, non quantum ad pœnam & miſeriam. At verò poſt diem iudicij regnum Chriſti plane conſummabitur, tunc enim dominabitur in omnibus, & quantum ad omnia, & omnium ſupremus eſſe dominus cognoſcetur ab omnibus.

Notabilis opinio Ruperti.

At enim vero ſupradictam expoſitionem quam nos inter myſticas numeraui- 108
mus, Rupertus cenſet eſſe literalem, nec fœdus, cuius ſignum Deus Iridem eſſe voluit, fuiſſe putat factum cum Noe & filiis eius, ſed eſſe fœdus quod Deus in lege Euangelica facit cum fidelibus in Chriſtum credentibus, quibus promittit nō ſolum remiſſionem peccatorum, verum etiam gratiam adoptionis in filios Dei, & ius capeſcendæ hæreditatis æternæ. Et ſuæ quidem ſententiæ duas ponit ipſe rationes; vnam, quod in omni fœdere ſeu pacto eſſe debet vtrinque ratio dati & accepti, ſine qua nullum inter homines fit pactum & fœdus: talem verò rationem dati & accepti inter Noe & Deum nullam apparere. Ex parte quidem Dei apparet datum, ſcilicet promiſſum eius non futuri diluuij, ſed ex parte Noe nihil extat ab eo datum vel promiſſum. Altera ratio eius eſt, quod in futuro dixit Deus, *Statuam pactum meum* non in præſenti ſtatuo; non obſcure ſignificans, pactum illud ſuum non ad homines illos qui tunc aderant, ſed ad eos qui longe poſt futuri erant pertinere.

Verum totam Ruperti ſententiam niſi ex verbis eius non facile comprehendet lector. Explanans igitur verba illa Dei quæ ſunt hoc loco (*Ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum & cum ſemine veſtro poſt vos,* ita ſcribit Rupertus: Quærere hic oportet quod aut quale ſit pactum hoc Dei, neque enim apparet quæ ratio dati & accepti in eo fuerit: ſine dato autem & accepto pactum non ſolet ſtatui. Præterea non dixit in præſenti tempore, Ecce ego ſtatuo, ſed in futuro; Ecce ego ſtatuam pactum meum. quærendum igitur eſt quale fuerit illud pactum. Dicimus quidem pactum toties promiſſum, ſed vnum tamen & ſemel initum, pactum, inquam, vnum quo

ſol-

ſoluuntur inimicitiæ quæ erant inter Deum & hominem, fuiſſe incarnationem vel paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hinc enim citra omnem contradictionem certa eſt conſtitutio pacis cum ratione dati & accepti, dum accepta Deus fide hominum, dat hominibus Filium ſuum vt ſaluentur per ipſum. Huius pacti licet plurimæ præceſſerint promiſſiones & ſignificationes, duo tamen præcipue fuere ſigna, vnum Iridis datum Noe, alterum circunciſionis datum Abrahæ. Et Iris quidem propter cœruleum colorem figurat aquam baptiſmi quo viſibiliter abluimur; propter rubrum autem colorem, ſignificat ignem Spiritus ſancti quo inuiſibiliter peccata noſtra conſumuntur, vt ab vtroque hominum qui perierunt genere ſecernamur, & ab illis qui præterito aquæ diluuio perierunt, & ab illis qui futuro ignis iudicio perituri ſunt. Et Iris quidem temporarium ſignum eſt, videlicet cum nubibus & præſenti mundi ſtatu tranſiturum; at ſpiritualis Iris, cuius illa corporalis velut vmbra eſt, æternum manebit ante conſpectum Patris in carne filij eius in cicatricibus vulnerum pedum, manum & lateris eius. Vnde quia Chriſtus eſt pax noſtra, bene hoc ſignum fœderis qui eſt arcus cœleſtis, Græce dicitur ἶρις, id eſt, pax cuius cauſam ignorantes curioſi mundi huius philoſophi, dicūt Iridem fieri caſualiter ex obiectu Solis cauæ nubi radios ſuos infundentis; ſed quoquo modo fiat, opus Dei eſt non caſu ſed ratione conditum, & pro ſigno ſe exhibens diuinæ recordationis. Hæc Rupertus.

Ephes. 2.
Geneſ. 17.
Ephes. 2.

109 Sed Ruperti ſententiæ non dubitabo dicere narrationem Moſis quæ eſt hoc loco, euidenter ac vehementer aduerſari. Scriptura enim ſepties inculcat hoc nono capite, Deum ſtatuiſſe pactum cum Noe & filiis eius & poſteris eorum & cum omnibus animantibus: quomodo igitur negari poteſt illud Dei pactum eſſe conſtitutum cum illis hominibus, cum id toties affirmet ſcriptura? Quid quod pactum illud ſpirituale pertinens ad Chriſtum, de quo Rupertus etiam ſecundum literalem ſenſum interpretatur hunc locum nullo modo attingit animantes? nimirum illæ nec humani, nec diuini pacti capaces ſunt: at ſcriptura hoc loco ait Deum ſtatuiſſe pactum etiam cum animalibus, ergo pactum illud diuerſum eſt ab eo quod exponit Rupertus.

Refellitur Rupertus.

110 Nec firmæ ſunt duæ illæ rationes Ruperti quibus interpretationem ſuam fulcire voluit. Ad priorem enim facile reſpondetur, vocabulum pacti ac fœderis hic non preſſe nec proprie eſſe poſitum, prout eſt in vſu apud homines, & prout definitur à Ruperto; tale enim pactum non poteſt cum animalibus ſtatui; cum tamen illud Dei pactum etiam cum animalibus legamus eſſe conſtitutum. Ponitur igitur nomen pacti ac fœderis ample ad ſignificandum abſolutam & efficacem Dei voluntatem, & immutabile promiſſum ac decretum eius: quod quidem promiſſum & decretum, ſicut hic appellauit pactum, ſic apud Iſaiam cap. 54. nominauit iuſiurandum: *Sicut,* inquit; *iuraui Noe, ne inducerem vltra aquas ſuper terram,* nec tamen vlla iuriſiurandi ſpecies & formula hic apparet; ſed voluit Deus per duas res quæ apud homines ſanctiſſimæ ſunt atque inuiolabiles, pacta & iuramenta, certitudinem promiſſi & decreti ſui prorſus immutabilem declarare. Poſterior ratio nullius momenti eſt: nam etſi latina lectio habet in futuro *Statuam pactum meum*; græca tamen lectio habet in præſenti, ſtatuo vel pono, hebræa vero in præterito ſtatui vel poſui. Sanè apud Hebræos abuſus vnius temporis pro alio frequentiſſimus eſt.

111 Illud verò quod ait Rupertus, arcum cœleſtem Græce dici Iridem, quod latine ſonat pacem, nequaquam probabitur velijs qui primoribus labris græcam linguã attigerunt. Pax enim Græce dicitur εἰρήνη: inter duas autem illas voces, ἶρις & εἰρήνη quantum ſit diſcrimen, nemo non videt. Illud autem quod idem ſubdit, caſualem credi à philoſophis generationem Iridis, vereor ne quis forte Peripateticorum qui in rimandis tractandiſque naturalibus cauſis Iridis, tanta cum ingenij & doctrinæ laude laborauerunt, philoſophico vel ſupercilio contemnat, vel cachinno derideat.

Z Erant

Verſ. 18. & 19. Erant ergo filij Noe qui egreſsi ſunt de arca, Sem, Cham & Iaphet: porrò Cham ipſe eſt pater Chanaan. Tres iſti filij ſunt Noe; & ab his diſſeminatum eſt omne genus hominum ſuper terram.

An poſt diluuiũ Noe genuerit aliquos filios. Beroſus.

VERBA hæc duas ferunt quæſtiones, Primùm quæritur, an Noe præ- 112
ter ſupradictos tres filios quos ante diluuium genuerat, alios filios
genuerit poſt diluuium. Beroſus Annianus libro ſecundo affirmat
Noe complures filios genuiſſe poſt diluuium eoſque gigantes, quos
ex nomine matris quæ Titæa dicebatur, Titanas appellauit: numerat autem triginta filios Noe genitos poſt diluuium. Huic rei certiſſimam fidem aſtruere conatur in Commentario eius loci Annius. Sic autem ille argumentatur, Noe vnà cum filiis mandatum à Deo accepit vacandi generationi prolis & ſimul cum mandato vim fœcũditatis accepit; hoc enim ſignificauit Moſes narrans Deum benedixiſſe Noe & filiis eius & dixiſſe: *Creſcite & multiplicamini & replete terram.* Nec fas eſt credere tale mandatum fuiſſe neglectum à Noe, viro ſcilicet iuſtiſſimo & diuinæ voluntatis obſequentiſſimo. Neceſſitas præterea impellebat eum ad generandum, propter paucitatem hominum quæ id temporis erat. Nec verò defuit ætas Noe ad generandum quinimo abunde ſuperfuit, quippe qui poſt diluuium trecentos quinquaginta annos vixit. Ex his concludi putat Annius, Noe procreaſſe liberos poſt diluuium, & rationi diuinæ ſcripturæ conſentaneum eſſe.

Ioan. Annius.

Caietanus

Neque verò hæc opinio non etiam placuit Caietano. is enim ponderans illa 113
verba: *Qui egreſſi ſunt de Arca.* ſic ait: Hinc apparet quod Noe poſt diluuiũ alios filios genuit: niſi enim habuiſſet filios nõ dixiſſet, Sem, Cham, & Iaphet fuiſſe filios Noe qui egreſſi erant ex Arca; ad differentiam ſiquidem aliorum filiorum Noe meminit illorum trium qui cum patre de Arca egreſſi fuerant: & propter hoc quod iſti ſoli cum Noe in Arca fuerunt, & cum eo egreſſi ſunt, adeo præſtiterunt aliis filiis Noe poſt diluuium generatis, vt eorum nomina fuerint penitus abolita: & illi tres tantum nominati, & tanquam patres mundi habiti ſint. Sic Caietanus.

Refellitur Annius & Caietanus.

Sed ego iſtam opinionem falſam eſſe minime dubito, Enimuerò ſi Noe poſt di- 114
luuium tam multos filios ſuſcepiſſet, cur illorum nomina fuiſſent omnino tacita? Eſto, illi tres fuerint principes generis & familiæ Noe; id tamen aliorum memoriã penitus obruere & obliterare non debuit. Nonne Moſes vigeſimo quinto capite huius libri recenſet omnes filios Abrahæ, & ex ancilla & ex Cethura vxore ſuſceptos, non contentus nominaſſe Iſaac ſolum Abrahæ hæredem, & poſteritatis eius principem? quod ſi aliorum filiorum Noe, noluit Moſes nomina diſtinctè & expreſſe ponere, ſaltem in commune dixiſſet Noe genuiſſe alios filios,

Illud enim licet animaduertere in omnibus priſcis illis patribus qui fuerunt an- 115
te Noe, Moſen, cum deſcriberet cuiuſq; eorum vniuerſum vitæ tempus, adiicere ſolitum illa verba: *Et genuit filios & filias.* Ponam exemplum primi & vltimi, De Adã ſic ait: *Facti ſunt dies Adæ poſtquam genuit Seth, octingenti anni; genuitque filios & filias,* De Lamech autẽ qui fuit pater Noe, itidẽ ait: *Vixit Lamech poſtquam genuit Noe, quingentis nonaginta annis; & genuit filios & filias.* Idemq; dixit de aliis omnibus qui inter hos duos interiecti ſunt. Similiter igitur cum ſub finem noni capitis definiat Moſes vniuerſum vitæ tempus Noe, ſi is præter Sem, Cham & Iaphet genuiſſet alios filios, dicere de eo debuiſſet ſimiliter vt de patribus eius dixerat: Vixit Noe poſt diluuiũ trecentis quinquaginta annis, & genuit filios & filias, & impleti ſunt omnes dies eius nongentorũ quinquaginta annorũ; & mortuus eſt. Cur illud: Et genuit filios & filias nõ dixit Moſes? Certe quia verum non erat. Illud quoq; vehementer iſtam opinionem redarguit, quod Moſes tam in cap. 9. quàm decimo ait, ab illis tribus filiis

Geneſ. 5.

Ibidem.

Noe

Noe omne genus hominum eſſe propagatum & diſſeminatum: at ſi præter illos tres fuiſſent alij filij Noe, ex illis vtique non minus quàm ex illis tribus hominum genus multiplicatum eſſet. Nam dicere, vel illos filios fuiſſe omnes ſteriles, vel eorum prolem in ſecunda aut tertia generatione in totum defeciſſe, ſimile figmento eſt.

116 Sed illud nos vrgere videtur, quómodo Noe per trecentos quinquaginta annos quibus ſuperſtes diluuio fuit, vel vnum aliquem filium generare aut noluerit, aut non potuerit. Verùm ad id reſpondemus, Noe finito diluuio fuiſſe ſexcentorum annorum, quæ ætas erat iam effœta nec potens generandi, præſertim tot tantiſque ærumnis ac calamitatibus exercita & contrita. Nam reliqui trecenti quinquaginta anni fuere ſenectutis, quæ in vita prope mille annorum non eſt cenſenda nimis longa. Quam multos reperies qui poſt quinquageſimũ annum generare deſierunt; & nihilominus tamen vſq; ad octogeſimum vel nonageſimum annum vitam produxerunt? Et hoc mihi verius dictu videtur. Niſi cui fortè magis arriſerint fabulæ Hebræorum, à quibus proditum eſt (vt memorat Rabbi Leui ſuper nonum caput Geneſeos) Cham abſcidiſſe virilitatem patri ſuo Noe, ne deinceps filios procrearet: quemadmodum de Cœlo & Saturno fabulantur poetæ.

Cur Noe p 350. annos quibus diluuio ſuperſtes fuit, nullum genuerit filium.

117 ALTERA QVAESTIO eſt, cur Moſes nominans Cham, ſubiunxerit filium eius Chanaan, dicens *Porrò Cham ipſe eſt pater Chanaan.* Cur, inquam, Moſes potius nominauerit filium Cham, quàm filium Sem aut Iaphet: aut inter filios Cham (habuit enim ille filios Chus & Meſraim & Phut & Chanaan, vt eſt in capite decimo Geneſeos) cur non potius nominauit alios filios quàm Chanaan, cum is omnium natu minimus fuiſſe videatur? B. Chryſoſtomus, putat illum Chanaan fuiſſe genitum intra Arcam durante diluuio, & propterea nominari eum à Moſe, vt ſignificetur nimia libidinis intemperantia Cham qui in tantis Arcæ anguſtiis & incommodis, atque in tanta orbis totius clade indulſerit Veneri; præſertim cum pater atque alij fratres non ſolùm à ſtudio generandi vacauerint, verum etiam ab vxoribus toto eo tempore ſeiugati fuerint. Audi Chryſoſtomum: Cur dixit Cham fuiſse patrem Chanaan? Nemo putet id eſse dictum ſine cauſa: nihil enim in diuina ſcriptura eſt quod non ratione aliqua dictum ſit, quodque non latentem aliquam in ſe habeat vtilitatem. Cur igitur filium Cham nominauit Chanaan? Scilicet vt nimiam Cham intemperantiam libidinis inſinuaret: quippe cum neque tantæ calamitatis magnitudine, neque tantis Arcæ anguſtiis concupiſcentia eius coerceri & refrenari potuerit quo minus Veneri ſeruiret; iam ex eo tempore mentis ſuæ malitiam demonſtrans. Itaq; non multo poſt, propter contumeliam in parentem, maledictionem ſuſcepturus erat filius eius Chanaan: & idcirco ſcriptura nomen patris & filij ſimul poſuit, docens patris intemperantiam; vt cum poſtea videris eum magna ingratitudine erga patrem vti, ſcire poſſis quod iam olim talis fuerit, vt rabiem atque inſaniam libidinis eius generalis omnium luctus atque interitus reprimere non potuerit. Hæc Chryſoſtomus.

Chryſ. ho. 28. in Geneſim.

An Chanaan genitus ſit in Arca durante diluuia, vt ſignificat Chryſoſtomus.

118 Verùm non eſse intra Arcam tempore diluuij genitum Chanaan, vt ſignificat Chryſoſtomus, quatuor argumentis probari poteſt. Ac primo quidem tam homines quàm animalia dum in Arca fuerunt, non dediſse operam generationi, cõmunis eſt Chriſtianorum iuxta Hebræorumque ſententia. Deinde cum Moſes capite vndecimo ſignificet Chanaan fuiſse poſtremum filiorum Cham; ſi Chanaan eſset natus in Arca, ergo alij fratres eius geniti eſsent ante diluuium; plures igitur quàm octo ingreſſi eſsent in Arcam, quod eſt contra ſacram Scripturam capite ſeptimo Geneſeos. Ad hæc capite octauo, octo tantùm numerantur egreſſi ex Arca; fuiſsent autem nouem, ſi Chanaan fuiſset in Arca natus. Adiice quod Moſes capite decimo tradit nonniſi poſt diluuium tribus filiis Noe natos eſse liberos, & Ambroſius affirmat, etiam cum Noe maledixit Chanaan propter ſcelus Cham, non fuiſse tunc genitum ipſum Chanaan.

Ambroſ. de Noe et Arca ca. 30.

Idem cap. 28. eiuſdẽ libri.

B. Ambroſius cur Moſes hoc loco Cham nominauerit patrem Chanaan, hanc 119
reddit rationem: Ad coaceruandum, inquit, delictum ipſius Cham, addita eius eſt
generatio, qui cum haberet filium & pater eſset, ſolus ipſe patrem non cognouit,
qui magis cognoſcere debuiſset: & ideo improbum habere meruit filium, quia
improbus ipſe fuerat patri. Simul & illud ſignificatur, ex illo Chanaan fuiſse Cha
nanæos, qui poſt multas generationes à populo iuſto oppreſsi ceſserunt in eius
poſseſſionem. Auctorem ergo Chananæorum fuiſse Chanaan, manifeſtum eſt, qui
fuit filius huius Cham qui impius in patrem extitit.

Iuxta dictum hoc Ambroſij eſt quod ſubiiciam. Propoſitum Moſi erat in ſcri- 120
ptione huius hiſtoriæ, originem, incrementa, & res Hebræorum potiſſimum expo-
nere: quippe ex omnibus mundi gentibus hunc ſibi Deus populum delegerat cui
etiam erudiendo omnis hæc ſcriptura Moſis deſtinabatur. Hebręis porrò aſſigna-
turus erat Deus in habitationem ac poſseſsionem terram Chananæorum iure
ademptã illis propter intoleranda eorum ſcelera, vt traditur & hoc libro cap. 15.
& Leuitici cap. 18. Quamobrem hic deſcribitur initium peccati Chananæorum,
quod fuit irriſio & contumelia aduerſus patrem Noe, filij eius Cham, vnde origi-
nem traxerunt Chananæi, propter quam contumeliam, poſteritas Cham per filiũ
eius Chanaã propagata, Dei maledictione percuſsa & pœna ſeruitutis punita eſt

Admirabilem fuiſſe propagationem humani generis ex tribus illis filiis Noe.
Chryſoſt. homil. 29. in Geneſ.

Chryſoſtomus perpendens verba illa Moſis de tribus illis filiis Noe: *Ab his diſ-* 121
ſeminatum eſt omne genus hominum ſuper uniuerſum terram. vehementer admiratur & ma-
gnificat Dei prouidentiam atque omnipotentiam, per quam factum eſt vt ex ſolis
tribus hominibus propagatio generis humani & innumerabilium hominum mul
tiplicatio vſque ad hunc diem continuata fuerit, & vſque in finem mundi perpe-
tuanda ſit. Etenim conſiderare oportet tres tantum eo tempore fuiſse homines,
terramque penitus deſolatam, efferatamque, beſtiis paſſim nullo metu vaganti-
bus, vacuamque iis rebus omnibus quæ ad vitæ humanæ cultum & præſidium fa-
ciunt, iis quoque remediis quæ præcauendis corporum morbis aut ſanandis auxi-
liari poſsunt. Denique multa quotidie in tali orbis ſtatu interuenire poterant,
quæ vitam eorum hominum ante generationem prolis extinguerent, vel genera-
tam prolem abolerent. At nihil horum impedire potuit id quod Deus promiſe-
rat & conſtituerat; vſque adeo fuit efficax benedictio quam Deus hominibus il-
lis impertiuit, potenſque verbum illud quod dixit eis: *Creſcite & multiplicamini, &*
replete terram: cuius verbi efficacitas in occaſum vſq; mundi manſura eſt.

Similequiddam, ait Chryſoſtomus, animaduertere & admirari licet in fide 122

Ingens miraculũ tantæ propagationis per totum orbẽ Fidei Chriſti.

Chriſtiana. Cum enim eam naſcentem reges, tyranni, populi, ſapientes oppri-
mere quoquomodo conati ſint, tanta pietatis tamen flamma erupit, vt totum or-
bem habitatum & inhabitatum peruaſerit. Etiamſi ad Indos abeas, ad Scythas,
ad Oceanum vſque, denique ad fines orbis terræ, vbique reperies Chriſti Fide il-
luſtrari hominum animos. Hoc admirabile eſt ac ſtuporis plenum, quod effera
barbarorum corda demulſit, didiceruntq; philoſophari, & abiecta priſtina con-
ſuetudine ad pietatem traducti ſunt. Et ſicut per tres Noe filios genus hominum
multiplicauit Deus, ita per vndecim piſcatores illiteratos atq; idiotas qui neque
os aperire audebant, omnem ſibi orbem conciliauit ac ſubiugauit. Et illi quidẽ
idiotæ philoſophorum obturauerunt ora, & percurrerunt orbem, quaſi alati ſe-
minantes veritatis ſermonem, & ſpinas veterum affectionum reuellentes, Chri-
ſtique leges vbique ferentes. Et neque quod pauci eſsent, neque quod priuati &
illiterati neque quod auſtera & inſolita docerent, neque quod veteri conſuetu-
tudine ſentiendi & agendi homines præuenti eſsent, impedimento illis eſse po-
tuit: Sed præuia Dei gratia remouente obſtacula, magna facilitate operati ſunt
omnia, per ipſa obſtacula maiorem accipientes alacritatem.

Cœpitque Noe vir agricola exercere terram & plantauit vineam. *Verſ. 20.*

123 HEBRAICE ad verbum eſt: *Et cœpit Noe vir terræ, & plantauit vineã.* Vbi duplex hebraiſmus eſt; alter, vir terræ, pro, culturæ terræ deditus, & vt latinus interpres vertit, agricola: alter, cœpit, & plãtauit, pro, cœpit plãtare. Sed quomodo verum eſt, Noe primum omniũ cœpiſſe exercere terram & agricolã agere? nonne ſtatim ab exordio mundi Adam agricola fuit, & poſt eum Cain? Sed intelligere oportet Noe fuiſſe primum omnium poſt diluuium. Vel fortaſſe Noe auctor fuit agriculturæ, inuenta ratione exercendi terram per animalia, id eſt, vomere arandi: nam antea ſuis manibus terram fodiebant & colebant homines. Sequitur: *Et plantauit vineam.* Non eſt dubitandum quin ante diluuium fuerint vites, & in exortu mundi inter alias ſtirpium ſpecies à Deo procreatæ ſint. Sed tunc non erant in vſu hominibus, niſi fortaſſe ad eſum vuarum; ad potum autem vini minime. Vini autem ex vuis exprimendi, & ad potum accommodandi princeps inuentor fuit Noe, primuſque vites ſparſim ſatas in vnum locum & in formam vineæ compoſuit; & idcirco primus vineæ ſator verè dicitur.

124 Sed vnde vites habere potuit omnibus terræ ſatis per diluuium corruptis? Reſpondet Ambroſius, poſt diluuium corruptarum radices vitium verno tempore repullulaſſe modico humore & calore fœcundata terra, & his vitibus vſum eſſe Noe ad conficiendam vineam. Toſtatus ait, ſponte quidem terra exortas eſſe vites, ſed ſilueſtres, labruſcarum potius quàm vuarum feraces; verùm ex illis Noe abſciſſos palmites optimæ terræ inſeruiſſe, conuenientique cultura, agreſti vi mitigata, ad optimarum vuarum procreationem perduxiſſe. *Ambroſ. de Noe et Arca ca. 29. Toſtatus.*

125 Sed cur tam cupidus fuit Noe bibendi vini, cuius potu ſexcentis ante annis caruerat? Reſpondet Chryſoſtomus, bene notum fuiſſe ipſi Noe, quantam vim haberet vinum leniendi mœrorem & triſtitiam animi, ſanandi morbos, roborãdi vires, animoque languenti vigorem & alacritatem addendi. Et quia poſt diluuiũ multa erant quæ triſtitiam adferrent homini, & ipſa hominis natura imbecillior magiſque obnoxia morbis erat facta, meritò quamprimum vinum habere ſtuduit tanquam humanæ vitæ ſolatium, remedium & firmamentum. Veriſſimum enim eſt quod dixit Plinius: Quemadmodũ modico vini vſu nihil humano corpori vtilius eſt, ita nihil eſſe corpori pariter atque animo pernicioſius, ſi vini modus abſit. *Cur Noe poſt diluuium cupidus fuit bibendi vini, quo ꝑ ſexcentos annos ante caruerat. Chryſ. ho. 29. in Geneſim. Plin. li. 14*

126 Miratur Ambroſius, cur Noe non prius quæſiuit tritici fructum quàm vinum; ſiquidem tritici vſus neceſſarius homini eſt, vini autem minime, ſed potius ſuperfluus & voluptarius. Reſpondet ipſe, Noe cum eſſet vir iuſtus, inuentionem rerum neceſſariarũ Deo attribui voluiſſe; eorum verò quæ non ſunt neceſſaria, ſed magis ad commoditatẽ aliquam voluptatemve conferunt inuentum homini attribui, nõ incoueniens putaſſe. Sed illud videtur probabilius reſponſum, tritici vſum etiam ante diluuium fuiſſe notiſſimum hominibus, non item vini. Nec credibile non eſt, ante omnia tritico aliiſq; rebus neceſſariis ſtudium & curam impendiſſe Noe: verùm præcipue vitium & vini mentionem eſſe factam, quòd vini potum cõſecuta fuerit Noe ebrietas, ebrietatem nuditas eius, nuditatem deriſio Cham, irriſionem maledictio illius in filio Chanaan & tota eius poſteritate, cuius poſteritatis, id eſt gentis Chananæorũ, maledictionẽ potiſſimũ voluit Moſes hoc loco præſignificare *Ambroſ. loco citato*

127 Similia huic hiſtoriæ Moſis tradit etiam Beroſus: cuius ſcripta licet, ficta & nulla fide digna putem, attamen, vt dixi in exordio libri octaui horum Commẽtariorum, propter multos noſtræ ætatis viros doctos, qui ſcriptis illis vehementer oblectantur, nec illis non credere in animum poſſunt inducere, vbicunque ille ſimilia Moſi ſcripſit vel contraria, libuit ea ſuis locis commemorare ac refellere. Quod igitur ad hanc hiſtoriam pertinet, ſic ille ſcribit libro tertio: Noe priuſquam diſcederet ex Armenia, vbi primo poſt diluuium conſederat, docuit illos ſimplicem *Beroſus Annianus.*

Z 3 agri-

agriculturam,primuſq; omnium inuenit vites atq; plantauit, & vinum conficere docuit. Quam ob cauſam ferunt ab Antiquis appellatum Ianum, id eſt, Viniferū, quod vocabulum originem duxit ex voce Hebræa Iaiim quæ ſignific at vinum. Sic ille. Nec illud prætereundum eſt, verba illa, *Cœpit exercere terram.* habere emphaſim: ſignificari enim poſt diluuium operoſius & laborioſius fuiſſe terram colere quàm antea; idque propter malignitatem terræ quæ diluuio valde corrupta fuerat; nec non & propter minus benignum ſtellarum aſpectum & defluxum; deniq; propter maiorem hominis infirmitatem, pluriumque rerum indigentiam.

Verſ. 21. Bibenſque vinum inebriatus eſt, & nudatus iacuit in tabernaculo ſuo.

Cur Moſes narrauit ebrietatem Noe, & pudendā eius nuditatem.

CVM hoc factum Noe vel inſigne Intemperantiæ eius peccatum, vel errorem imprudentiæ, vel certe probrum quoddam & dedecus famæ eius continere videatur, cur id Moſes memoriæ prodere, & literis ſemper manſuris conſignatum, commendare immortalitati voluit? Primùm, vt ex hoc etiam appareat quanta ſit ſacræ hiſtoriæ ſimplicitas & ſinceritas; nihil diſſimulantis, ſed omnia, mala æque ac bona integre atq; incorrupte narrantis. Deinde in exemplum & documentum eorum qui hæc lecturi erant, vt ex aliis periculum facerent quod ſibi ex vſu eſſet: nimirum, vt vitia & mala in quæ ſanctiſsimos & ſapientiſsimos viros cernerent eſſe pro lapſos, tanto ipſi maiore ſtudio & diligentia cauerent & fugerent, quanto ſe illis virtute ac prudentia inferiores agnoſcerent. Adhæc vt doceret quantum in potatione vini vel per intemperātiam vel per imprudentiam periculum & damnum ſit ebrietatis. Namque illud veriſsime dictum eſt à Salomone: *Luxurioſa res uinum, & tumultuoſa ebrietas,* innumerabilium nempe malorum parens ſimul & altrix. Sed illud in primis Moſi propoſitum fuit, indicare primam originem damnationis gētis Chananæorum, contumeliam ſcilicet patris eorum Cham, qua is parentem ſuum Noe, propter ebrietatem, nudatis pudendis iacentem, affecit. 128

Prou. 20.

Quinque cauſæ cur Noe lapſus fuerit in ebrietatem.

At enim, quomodo Noe, vir nempe temperantiſsimus & ſanctiſsimus, in tam turpem & probroſam temulentiam lapſus eſt? Equidem poſſum quinque cauſas eius lapſus afferre. Primùm enim vini potentiam ignorabat, nunquam antea potum vini expertus; nec eam ex iis qui bibiſſent cognitam habebat: ergo per imprudentiam, vino deceptus & captus eſt. Deinde per ſexcentos annos aſſueuerat aquam bibere nunquam deguſtato vino; primus igitur vini potus eum vt inſuetū, animo & mente conturbauit. Ratione enim & experimentis conſtat facilius inebriari minime ſuetos vino. Adhæc, largius bibit ignarus debitæ menſuræ, ratus parem in potu aquæ atque vini eſſe vim. Quarta cauſa ebrietatis fuit ingraueſcens iam ætas & annoſa, ſexcentos videlicet ſupergreſſa annos. Athenæus libro decimo teſtem laudat Ariſtotelem, qui in libro de ebrietate ſcribit, vinum modice decoctum, potu minus inebriare, quòd eius vis coctura fiat imbecillior. Idem preterea tradit ſeniores inebriari citiſſime ob paucitatem ac debilitatem ſui caloris ab eo qui accedit ex vino, facile deuicti. Quam ego cauſam puto cur non ſimiliter atque Noe, filij eius inebriati ſint: nam eos quoque bibiſse vinum non eſt dubitandum; ſed ætatis robore ac vigore præualentes aduerſus vinum, vim eius frangere ac ſuperare potuerunt. 129

Athenæus.

Senectus magis obnoxia ebrietati.

Ariſtoteles.

Reſtat quinta cauſa ebrietatis Noe; hæc eſt, ignoratio modi quo bibendum eſt vinum: non enim bibendum eſt merum, ſed multa aqua permiſtum ac dilutum: quod veteres per ænigma ſignificarunt, fabulati altrices & educatrices Bacchi fuiſse Nymphas. Narrat item Athenæus, morem fuiſse apud veteres iuxta Bacchum aram Nymphis extruere; quo ſignificabatur, bibituros vinum, admiſcendæ aquæ memores eſse debere. Idem ſcribit laudatam fuiſse apud antiquos eam vini & aquæ mixtionem ac temperationem, in qua tanto plus aquæ eſset quàm vini, 130

Athenæus.

ni,

ni,quantum quinque excedunt duo: atque inde natum fuiſse prouerbium (Bibe quinque & duo)niſi fortaſse eo ſignificabatur, pro duob us cyathis vini exhauriendos eſse quinque cyathos aquæ. Nominat præterea Palamedem augurem & vatem in primis celebrem, qui vaticinatus eſt feliciter nauigaturos ex Græcis illos qui tres aquæ cyathos cum vno vini bibiſsent.

131 Ex his igitur palam eſt, quomodo Noe per imprudentiam inciderit in ebrietatem. Sed audi quæ ad confirmationem eorum quæ diximus,breuiter ſcribit Theodoretus quæſtione 56. in Geneſim: Ab inexperientia,inquit profecta eſt ebrietas Noe, nõn ab intemperantia. Nam ille primus hominum compreſſis vuis, ignorãs non ſolum quantum eſſet bibendum, ſed etiam quomodo, nempe aqua temperatum, incidit in ebrietatem. Quod verò nudatus, eſt nihil noui pertulit. Etenim etiamnunc quidam dormientes nudantur, ſomno ſenſum eripiente: cum verò etiam ſomno accedit ebrietas, multo magis cognoſcendi facultas deperditur. *Theodoretus.*

132 Ceterum ex ſupradictis tria licet colligere. Primum quidem, ebrietatem Noe excuſandam eſſe ab omni peccato. Tunc enim peccatum eſt ebrietas, cum eſt voluntaria: voluntariam dico non per ſe ſed in cauſa ipſius. Nam cum tam turpis & pernicioſa ſit ebrietas, cui obſecro voluntaria & optabilis eſſe poteſt? Sed immoderatus vini potus qui cauſa ebrietatis eſt, per ſe optatus& electus eſt. Præoptant enim qui vino indulgent, breui illa bibendi dulcedine & voluptate frui, quàm ebrietatis malo vacare: itaq; ſcientes ac volentes id faciunt, vnde ſecuturum eſſe ebrietatis vitium & mala non ignorant. Ebrietatem porrò Noe fuiſſe prorſus inuoluntariam,vt quæ profecta ſit ex ignorantia plane excuſabili, ex ſuperiori diſputatione noſtra manifeſtum eſt. Chryſoſtomus homil. 29. eo probat ebrietatem Noe non ex intemperantia ſed ex ignorantia accidiſſe, quod nunquam poſtea in eam relapſus eſt: neque enim id tacuiſſet & ſcriptura, ſicut hanc vnam eius temulentiam non ſiluit. *Ebrietatẽ Noe caruiſſe peccato.* *Chryſoſtomus.*

133 Hinc quoque illud patet, ante diluuium,vini potum non fuiſſe in vſu apud homines: nam ſi fuiſſet, multi tunc immoderato eius potu in temulentiã incidiſſent. Sunt enim omni tempore plerique mortalium cibi,potus,aliarumque voluptatum incontinentes. Noe igitur vel per ſe, vel aliorum exemplo potentiam vini & effectus eius cognitos habuiſſet; ſimul & cognouiſſet quomodo quaque menſurã bibendum eſſet, ne temulentiam afferret. Cum igitur vir eſſet temperãtiſſimus, nunquam ex bibendo vino lapſus eſſet in ebrietatem. Quod autem diximus, ante diluuium non eſſe homines vſos potu vini,vt manifeſtum certumque vſurpat Hieronymus, tum alibi, tum libro primo aduerſus Iouinianum, ita ſcribens: Chriſtus inquit, Ego ſum Alpha & Omega, & ante diluuium quidem nec fuit vſus carnium nec repudium vxorum, nec circuncíſio, nec potus vini. Poſtquam autem Chriſtus venit in fine temporum,& Ω reuoluit ad A & extremitatem retraxit ad principium,nec repudium nobis dare permittitur, nec circuncidimur, nec comedimus carnes,nec bibimus vinum,dicente Apoſtolo: Bonum eſt vinum non bibere,& carnes non comedere. Vinum igitur cũ carnibus poſt diluuiũ dedicatum eſt. Sic ille. *Ante diluuiũ,vini potũ non fuiſſe in vſu.* *B.Hieronymus.* *Apoc. 1.* *Rom. 14.*

134 Illud denique obſeruandum hoc loco eſt,ebrietatem ſemper eſſe malam,& magnum quidem eſſe malum, etiam cum ſine culpa contingit: nam ſi aliquando careret crimine, nunquam tamen vacat damno vel corporis vel rei familiaris vel famæ ſuæ vel alienæ: & vt alia deſint, illud nunquam abeſt, confuſio animi, perturbatio mentis, & quaſi breuis quædam inſania. Verè dixit Chryſoſtomus, ebrietatem voluntarium eſſe dæmonem, quin etiam deteſtabiliorem & odioſiorem dæmone. Sæpe enim dæmoniacum hominem cum videmus, miſeratione afficimur & condolemus; contra verò, inuiſos & exoſos habemus ebrios, indignamur illis, nec vlla miſericordia, ſed maximo potius dignos ſupplicio iudicamus. Cur hoc? quia qui à dæmone agitatur, inuoluntarie facit quicquid facit, etiam ſi recalcitret, ſi rumpat veſtem, ſi obſcena loquatur, ſi percutiat ac feriat, nihilominus venia dignus eſt. At qui ebrius eſt, de his quæ facit, non videtur dignus venia, ſed *De malo & damno ebrietatis.* *Ebrietas ſecũdũ Chryſoſtomum, dæmon voluntarius.*

vitu-

vituperatur & accuſatur non ab inimicis & alienis tantùm, ſed à vicinis, familiaribus & amicis, quia ſponte ac ſua voluntate in id ſe vitium demerſit ipſe, & ebrietatis tyrannidi ſe ipſum dedidit. Nec minus Ethnicis hominibus quam Chriſtianis damnata ſemper & execrata fuit ebrietas.

Athenæus.

Plin. li. 14 cap. 22. de malo ebrietatis egregia ſententias.

Multa & præclara reperiet lector apud Athenæum libro decimo, huius rei & 135
exempla & documenta. Ego vnius Plinij paucula quædam verba, ſed plane aurea hic apponam. Loquitur ille de temulentis: Alij, inquit, morrifera loquuntur, rediturasque per iugulum voces non continent, quam multis ita interemptis. Vulgoq́; veritas iam attributa vino eſt. Interea vt optime cedat, Solem orientem non vident, ac minus diu viuunt. Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus labanteſque pedes & (quæ ſit pœna præſens) furiales ſomni, & inquies nocturna. Præmiumque ſummum ebrietatis, libido portentoſa, ac iucundū nefas. Poſtera die ex ore halitus fœtidi, ac fere rerum omnium obliuio, morſque memoriæ. Rapere ſe ita vitam prædicant, cum priorem diem quotidie perdant, illi verò & venientem. Sic Plinius.

Exaggeratur indignitas caſus Noe.

Sed me caſus Noe ingenti admiratione ſimul & commiſeratione afficit. *Bibenſq́; vinum* (ſcribit de eo Moſes) *inebriatus eſt.* Ac ne putaret quiſpiā vocabulo ebrietatis 136
ſignificari hoc loco, vt ſæpe alias in ſacris litteris, largam & copioſam vini potationem quæ hilaritatem afferat, non auferat mentem, nec rationis ac ſenſuum integritatem lædat: protinus adiecit: *Et nudatus eſt in tabernaculo ſuo:* haud dubie indicans, tali Noe fuiſſe oppreſſum ebrietate, vt mentis compos non eſſet, & idcirco ſuæ ipſum nuditatis ac turpitudinis minime puderet. O turpe, O miſerandum ſimul & auerſandum ſpectaculum. Ergo, Noe ſexcentorum annorum æuo ſumme reuerendus ac venerabilis, alterque humani generis parens, nec ſobrietatis tantum ac temperantiæ, verum conſummatiſſimæ virtutis & ſanctimoniæ præconio laudatus à Moſe, proſtratus humi iacet fœdiſſima corporis nuditate, ſimiliſque amenti, nec ab alienis, ſed à proprio filio irriſus atque illuſus contumelioſeque tractatus. Verum perpendamus quæ deinceps ſequuntur.

Verſ. 22. Quod cum vidiſſet Cham pater Chanaan, verenda ſcilicet patris ſui eſſe nudata, nuntiauit duobus fratribus ſuis foras.

Diuiſio hominū in bonos & malos quàm ſit antiqua, & vnde originem ducat.

QVEMADMODVM ſtatim poſt ortum Mundi, in duobus illis fratribus Cain & Abel genus humanum diuiſum eſt in duas quaſi ſocietates & communitates hominum, alterā bonorum imitantium Abel; alteram improborum, quorū princeps & magiſter fuit Cain; vnde originem traxerunt duæ ciuitates, altera Dei, altera Diaboli, multum à B. Auguſtino celebratæ: Ita quoque ſtatim poſt Diluuium eadem hominum diuiſio ac ſeparatio renouata eſt in duobus filiis Noe Cham & Sem. Quæ quidem hominum varietas licet ex propriis eorum ſtudiis, moribus, factis meriti ſque oriatur; occultiſſimo tamen & æquiſſimo Dei iudicio etiam ordinatur, & ad maiorem ipſius gloriam dirigitur. Nimirum vt præclare diſputat Paulus: In magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea ac fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam: & in his illuſtris fit declaratio partim iuſtitiæ, partim miſericordiæ diuinæ: aduerſus enim vaſa contumeliæ aptata in interitum oſtendit Deus iuſtitiam & potentiam ſuam; aduerſus autem vaſa honoris præparata in gloriam, demonſtrat diuitias bonitatis & miſericordię ſuę. cuius rei ſpecimē quoddā hoc loco datur in duobus filiis Noe. 137

2. ad Tim. 2. & ad Rom. 9.

Cur hic appelletur Chā pater Chanaan, tres cauſæ.

Verum illud quæſtionem habet non tacitam à Patribus, cur Moſes narraturus 138
impudentiam (ſed verius dixerim impietatem) Cham aduerſus patrem ſuum Noe, non ſatis habuit nominaſſe eum proprio ipſius nomine Cham, ſed adiunxit nomen filij eius Chanaan, dicens *Cham pater Chanaan:* quid enim attinebat commemorari

morari filium ipſius Cham, & hunc præcipue filium, qui aliorum erat minimus natu? Soluitur quæſtio allatis tribus cauſis cur id factum ſit. Primam cauſam tradunt Ambroſius & Theodoretus. aiunt ſignificaſſe Moſen, maximam fuiſſe inter patrem & filium improbitatis & impietatis ſimilitudinem: neque Cham tam naturâ quàm vitiis & ſceleribus ſimillimum ſui genuiſſe filium Chanaan: neq; hunc Chanaan tam paternæ naturæ quam impietatis & prauitatis expreſſam imaginem retuliſſe. Ergo quia Cham diſſimilis fuit patris ſui ſuorumq; fratrum, non illius filius nec frater horum nominatur: quoniam verò expreſſiſſimam ſuæ malitiæ imaginem effinxit generando filium Chanaan, idcirco nominatur proprie pater Chanaan. Altera fuit cauſa: quod maledictio & pœna propter ſcelus Cham, infligenda ei erat in filio eius Chanaan, indeq; ad poſteritatem eius, gentem dico Chananæorum, deriuanda. Vt hoc igitur indicaret Moſes, & ad id conſiderandum, eorum qui hæc legerent, animos aduerteret, conſultò nominando Cham appellauit cum patrem Chanaan. *Ambroſ. li. de Noe & Arca, cap. 30. Theodore. quæſt. 17. in Geneſ.*

139 Tertia cauſa traditur ab Hebræis, eamque breuiter ad hunc modum commemorat Theodoretus, Quidam inquit, Hebræus aiebat, primum omnium Chanaan verenda aui ſui vidiſſe, ſuoque narraſſe patri non ſine Noe irriſione atque illuſione. Debuerat autem Cham, ſimiliter vt fratres eius fecerunt, non modo ad ſpectandum patrem non accedere, ſed etiam grauiter filium obiurgare. At enim & ipſe quoque videre voluit, & quod viderat, etiam fratribus renuntiare. Et huic interpretationi fidem facit quod proxime ſubiecit Moſes: *Suſcitatus à ſomno ſuo Noe, cognouit quæcunque fecerat ei filius ſuus iunior.* Quis erat iſte filius iunior? non Cham, quippe qui generationis ordine inter Sem & Iaphet medius erat. Verum quoniã aui non tantum nepotes, ſed omnes etiam qui longa ſerie ex his naſcuntur, filios appellare ſolent, id circo ſcriptura ſignificat, Chanaan nepotem Noe minimum, cognitum eſſe à Noe ſceleris eius auctorem fuiſſe. Cuius rei magnum & illud eſt argumentum, quod Noe maledictionem ſuam, & quaſi admiſſi ſceleris ſupplicium in Chanaan potiſſimum contulit. Sic Hebræi referente Theodoreto. *Theodoretus.*

140 Sequitur: *Verenda ſcilicet patris ſui eſſe nudata.* Sic appellantur partes humani corporis naturaliter deſtinatæ ac ſeruientes generationi prolis, quod præ ceteris omnibus membris magno hominem ratione vtentem pudore afficiant, ſed cur maxime propter illas partes erubeſcimus? Videlicet propter obſcenos earum motus quibus animus ad res turpes & flagitioſas incitatur: & propter inobedientiam earundem erga rationem; minus enim quàm ceteræ partes obſequuntur rationi, nec eius imperio quaſi freno coerceri & regi facile poſſunt. Hac autem partium inobedientia præcipue punita eſt inobedientia primorum hominum erga Deum: nã qui Deo parere noluerunt, iuſto Dei iudicio factum eſt vt ipſi inferiores ſuas partes ſeruitio rationis addictas non tantum inobſequentes ſed etiam rebelles ac vehementer repugnantes ſentirent. Nudi erant primi noſtri parentes, non tamen, priuſquam peccarent, erubeſcebant; quod partes illæ corporis omnino eſſent ſubiectæ rationi, nec vllo turpi & pudendo motu concitarentur: at vbi peccarunt aduerſus Dei legem, protinus earum partium inobedientiam experti ſunt; cumq; turpes earum motus verecundarentur, nec tamen poſſent comprimere, cum id maxime vellent, ficulneis ſubligaculis nuditatem & turpitudinem ſuam quamprimum operire ſtuduerunt. *Cur potiſſimum illæ partes corporis nominentur pudenda, & vnde is pudor natus ſit. Geneſ. 3.*

141 Audiat lector quid in hanc ſententiam ſcribat Auguſtinus: Merito, inquit, huius libidinis nos maxime pudet, merito & ipſa membra, quæ ſuo quodam illa iure non ad arbitrium noſtrum mouet, pudenda dicuntur, qualia ante peccatum hominis non fuerunt. Nam vt ſcriptum eſt, *Nudi erant, & non erubeſcebant:* non quod eis ſua nuditas eſſet incognita, ſed quia turpis non erat illis nuditas: nondum enim libido membra illa præter arbitrium commouerat, nondum, ad hominis inobedientiam redarguendam ſua inobedientia caro quodammodo teſtimonium perhibebat: nudi erant corpore, ſed induti gratia Dei, qua præſtabatur eis *Auguſt. lib. 14. de ciuit. Dei cap. 17. & 20. Geneſ. 3.*

vt membra eorum voluntari repugnare neſcirent. Puder igitur huius libidinis humanam naturam, & merito pudet: in eius quippe inobedientia, quæ genitalia membra ſolis ſuis motibus ſubdidit, & poteſtati volũtatis eripuit, ſatis oſtenditur quid ſit illius primi hominis inobedientiæ retributũ: quod in ea parte corporis maxime oportuit apparere, qua generatur ipſa natura, quæ illo primo & magno in deterius eſt murata peccato. A cuius nexu nullus eruitur, niſi id quod in communem perniciem omnium perpetratum eſt, & Dei iuſtitia vindicatum, Dei gratia in ſingulis expietur. Sic Auguſtinus. Eſt autem earum partium pudor adeo naturalis homini, vt earum aſpectum & auerſentur omnes, & ſi caſu illæ patuerint aliorum oculis, erubeſcant. Ex hoc inquit, Auguſtinus, gentes vſque adeo tenent inſitum pudenda velare, vt etiam barbari illas corporis partes, nec in balneis nudas habebant, ſed cum earum regumentis lauentur. Per opacas quoque Indiæ ſolitudines cum quidam nudi philoſophẽtur, vnde Gymnoſophiſtæ nominantur; adhibent tamen genitalibus tegumenta, quibus per cetera membrorum carent.

Cur nos iſtarum partiũ pudeat potius quã aliarum.

Sed cur iſtarum partium pudet nos potius quam aliarum, etiam cum illæ irrationali & vitioſo motu concitantur? Exempli cauſa, cum ira excandeſcimus, igneo rubore inflammatur vultus, eminent oculi, diſtorquetur os, præpeditur lingua, ſermo confus eſt, immoderatus greſſus, nec tamen propter hæc quæ tam vitioſe fiunt, ita erubeſcimus, vt propter aſpectum vel motum, etiam minime vitioſum partiũ genitalium. B. Auguſtinus cauſam huius rei tradit, quod in ira vel aliis perturbationibus motus membrorum tametſi vitioſi, ferè tamen pendent ex imperio voluntatis: at vero iſtarum partium motus tametſi vitio careant, voluntatis tamen imperio nec reguntur nec mouentur. Quod autem iræ opera, inquit Auguſtinus, aliarumq; affectionum in quibuſq; dictis & factis non ſic abſcondit verecũdia, vt opera libidinis quæ fiunt genitalibus membris, quid cauſæ eſt, niſi quia in ceteris membra corporis non ipſæ affectiones tam mouent, quam eis conſentiens voluntas quæ in vſu eorum omnino dominatur? Nam qui verbum dicit iratus vel etiã aliquem percutit, non poſſet hoc facere, niſi lingua & manus iubente voluntate mouerentur; quæ membra, etiam cum ira nulla eſt, eadem voluntate mouentur. At verò genitalia libido iuri ſuo mancipauit, vt moueri non valeant, ſi ipſa defuerit, & niſi ipſa vel vltro, vel excitata ſurrexerit. Hoc eſt quod pudet, hoc intuẽtium oculos erubeſcendo deuitat; magiſque fert homo ſpectantium multitudinem, quando iniuſte iraſcitur homini, quàm vnius aſpectum quando iuſte miſcetur vxori. Sic Auguſtinus. 142

Auguſt. c. 19. eiuſdẽ libri.

Atque hinc extitit illud inteſtinum, nec minus metuendum quam pudendum, nec niſi morte finiendum carnis & ſpiritus diſſidium & bellum: de quo Paulus; *Caro*, inquit, *concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſpiritus autem aduerſus carnem. hæc enim ſibi inuicem aduerſantur, ut non quæcumque uultis, illa faciatis.* Hinc illa eiuſdem miſeranda querela, & lamentabilis exclamatio: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Non eſt ſilendum, pro illo *Verenda patris ſui* in Hebræo eſſe nuditatem, quæ vox crebro vſurpatur Leuitici 18. vbi pro ea latina lectio habet vocem hanc, turpitudo. Conſidera igitur quam honeſte ac pudice lingua hebræa inhoneſtas ac pudendas corporis noſtri partes appellet. Vidit igitur Cham verenda patris ſui neque caſu vidit, imprudenter in eum incurrens aſpectum, ſed ſubſtitit ad videndum, ſciens & volens aſpexit, otioſe & attente ſpectauit, impudenter irriſit, O hominem nequam, in quem vetus illud verbum recte dicatur: 143

Gal. 5.

Mala mens malus animus.

Beroſus Annian.

Beroſus Annianus hanc hiſtoriam narrans, multa de ſuo addidit: Cham inquit Noe filius fuit magicæ & veneficæ arti ſtudens, vnde Zoroaſter nomen conſecutus eſt. Is patrem Noe oderat. quod non ſolum ab eo minus ceteris fratribus diligeretur verum etiam deſpiceretur. ſed præcipua odij cauſa erat diſſimilitudo ſtudiorum & morum. Itaque nactus opportunitatem, cum Noe temulentus iaceret, 144

eius

eius virilia manibus comprehendens, taciteque ſubmurmurans, carmine magico
illuſit patri, cumque ſterilem, non ſecus ac ſi eſſet caſtratus, efficit. Quocirca poſt
id temporis Noe nullam feminam potuit fœcundare. hæc ille.

145 Apud Caſſianum Serenus Abbas in Collatione 8, cap. 21. tradit Magicarum *Caſſianus.*
ſuperſtitionum & præſtigiarum primos auctores & magiſtros fuiſſe malos Ange-
los quondam cum mulieribus mixtos: earum vero artium ſtudioſiſſimum & peri- *Geneſ. 6.*
tiſſimum fuiſſe Cham filium Noe, qui eas artes, ne diluuio perirent, diuerſorum Cham Magus, & idē
metallorum laminis & duriſſimis lapidibus inſculptas conſeruauit; & poſt dilu- qui Zoraſter.
uium eas docuit poſteros ſuos & per orbem diſſeminauit. Horum ſimilia ſcribit
auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ: Ninus, inquit, vicit Cham qui adhuc viuebat & re- *Hiſt. Scholaſtica in*
gnabat apud Bactrianos, vel vt placet aliis, in Thracia, & appellabatur Zoroaſtes, *Geneſ. ca. 39.*
inuentor Magicæ artis; qui & hanc & ſeptem liberales artes in quatuordecim co-
lumnis ſcripſit, ſeptem æneis, & ſeptem latericiis contra duplex orbis excidium
quod futurum audierat, alterum per aquam, alterum verò per ignem. Ninus au-
tem libros eius combuſſit. Sic ibi. Quæ ſi vera ſunt, nemini mirum videri debet,
Cham tam ingratum, impudentem & impium fuiſſe aduerſus patrem ſuum Noe;
cuius videlicet animus non tantum humanis flagitiis contaminatus, ſed etiam
diabolicis magicarum artium fallaciis & erroribus corruptiſſimus erat.

146 *Et nunciauit duobus fratribus ſuis foras.* Moſis hoc loco ſcelus Cham deſcribentis ſin-
gula verba magnam habent emphaſim, vel potius ſingula graues quædam circun
ſtantiæ ſunt, quibus id peccatum vehementer exaggeratur. Primo non alienus
quiſpiam, ſed proprius filius aduerſus patrem peccauit, deinde aduerſus patrem
ſanctiſſimum virum Deoque cariſſimum, ſummaque reuerentia & veneratione
dignum, & cuius virtutum domeſticis eruditus exemplis bonum amare, & malum
quodlibet, nedum tantum ſcelus, odiſſe & auerſari debuerat. His acceſſit ſum-
mum ingrati animi crimen, quod non ſemel tantum ab illo per generationem
ſpiritum vitæ & vſuram lucis acceperat, ſed propter eum maxime à diluuij exitio
ſeruatus fuerat. Illud quoque auget flagitium, quod à Moſe appellatur pater
Chanaan; cum enim iam pater eſſet, merito timere debuit, ne qualem ſe gereret
ipſe erga patrem ſuum, talem quoque filium ſuum erga ſe experiretur; nec illum
à peccando retardauit primum illud naturæ legis præceptum: Quod tibi fieri non
vis, alteri ne feceris. Adiice quod nuditatem & turpitudinem patris ſciens & li-
bens aſpexit, cum contemptu irriſit, diuulgauit, & fratres ſuos ad eius irriſionem
prouocauit. Videsne quanta in vno facto ſint crimina?

147 Sed cur tantopere Cham tam fœdo & turpi paternæ nuditatis ſpectaculo læta- Cur improbi lapſu bonorum valde lætetur.
tus eſt? Nimirum improbus erat, ideoque rebus improbis gaudebat, & aliorum
erratis tanquàm criminum ſuorum ſolatiis delectabatur. Omnis improbus, inquit
Ambroſius, quia ipſe deuius diſciplinæ eſt aliorum lapſus non ſolum pro ſui erro- *Ambroſ. de Noe et Arca ca. 30.*
ris ſolatio accipit, quod conſortes inu... erit culpæ; verum etiam improbo lætatur
affectu, tanquam ſua ipſe delicta correxerit. Mala mens ergo lætatur, præter pro-
poſitum quippiam alicui accidiſſe ſapienti: cum vtique corporis lapſus in vitio
eſſe non debeat etiamſi lapſus putetur, niſi animus quoque inclinetur ad culpam.
Etenim venialia iudicanda ſunt huiuſmodi errata, non odio proſequenda, non
habenda ludibrio. Sed mens, vt dixi, improba, cum putat erraſſe ſapientem, in-
ſultandum arbitratur ei, cuius ſibi putat mores eſſe contrarios, eoque lætan-
dum ſibi, quod iuſto viro, nec eruditio ipſius profuerit, nec iuſtitia ſuffragata ſit,
nec ea quæ ſecundum corpus ſunt, habuerint proſperos curſus.

148 Huc etiam ſpectat quod in Oratione de Inuidia ſcriptum reliquit Baſilius: *Baſilius.*
Quemadmodum, inquit, vultures ad male olentia feruntur, amœna vero prata &
ſuaueolentia loca præteruolant; & muſcæ quod ſanum & integrum eſt prætereunt,
ad morbida, & vlceroſa ſe conferunt: ſic inuidi ea quæ in vita clara ſunt & glorio
ſe geſta non reſpiciunt, at ea quæ vilia ſunt, attendunt: ſi quid erratum ſit (qua-
lia humana multa contingunt) id publicant, & inde homines cognoſci volunt. ſi-

cut

cut etiam imperiti pictores à nare diſtorta, vel à cicatrice, vel alio quopiam vitio, quod vel natura vel morbo interdum accidit, formas eorum qui picti ſunt ſignificant, & inde eos cognoſci volunt.

Verſ. 23. At verò Sem, & Iaphet pallium impoſuerunt humeris ſuis, & incedentes retrorſum, operuerunt verenda patris ſui: facieſque eorum auerſæ erant & patris virilia non viderunt,

Ambroſ. li. de Noe & Arca cap. 31.

HIS verbis, vt inquit Ambroſius, euidens pietatis expreſsus eſt effe- 149
ctus, quod nudatum amictu patrem boni filij videre cauerunt, ne paterna reuerentia vel ipſo minueretur aſpectu: ſiquidem etiam ipſo tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuiſse vſus dicitur, ne filij cum parentibus & maxime puberes intrarent lauacrum. Hæc Ambroſius. Quod autem ille de veterum

Cicero. Romanorum verecundia indicat, diſertis verbis docet Cicero Officiorum libro primo: Scenicorum, inquit mos tantam habet à vetere diſciplina verecundiam, vt in ſcena ſine ſubligaculo prodeat nemo; ne ſi fortè corporis partes quædā aperiantur, aſpiciantur non decore. Noſtro quidem more cum parentibus puberes filii, cum ſoceris generi non lauantur. Hæc Cicero.

Omnino factum illud Sem & Iaphet fuit tum inſigni paternæ reuerētiæ ac pie- 150
tatis officio, tum illuſtri ſignificatione caſtiſſimi animi & laudatiſſimi pudoris omnibus ſæculis memorandum, nec minori hominum prædicatione atque imitatione, quàm factum Cham vituperatione, & execratione dignum. Etenim nuntiata ipſis à Cham patris ſui nuditate, non ſolùm leuitatem eius non approbarunt, verùm etiam (vt credere par eſt) vehementer obiurgarunt. Deinde non modo nudum patrem viſere voluerunt, ſed ne fœditas nuditatis eius plurium oculis pateret, & inde creſceret patris ignominia, quam ſuam illi ducebant, quàm ocyſſime ad eum contegendum, retrogrado tamen greſsu, ne forte nuda patris vel per imprudentiam viderent, feſtinarunt. Itaque præclara illa monita & documēta de honorandis parentibus quæ prodita ſunt in libro Eccleſiaſtici, tot illis ſæculis antè diligentiſsime cuſtodierunt & abſolutiſsime prēſtiterūt. Sic autē eſt in eo loco: *Qui honorat patrem ſuum, iucundabitur in filiis, & in die orationis ſuæ exaudietur, & vita viuet longiore. Qui timet Deum, honorat parentes, & quaſi dominis ſeruiet his qui ſe genuerunt. In omni opere & ſermone & omni patientia honora patrem tuum ut ſuperueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouiſſimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui. non enim eſt tibi gloria, ſed confuſio. gloria enim hominis ex honore patris ſui: Et dedecus filij, pater ſine honore. Fili ſuſcipe ſenectam patris, & non contriſtes eum in uita illius: Et ſi defecerit ſenſu, ueniam da, & ne ſpernas eum in uirtute tua.* Horum præceptorum veritatem atque vtilitatem, exemplum illorum trium Noe filiorum abunde comprobauit.

Memorabile Cōſtantini, Magni exemplum de honorandis Eccleſiæ Chriſti Prælatis, eorūq; tegēdis ſi quę fuerint, erratis.

Theod. lib. 1. Hiſt. Eccleſ. c. 11.

Haud equidem ſcio, an paris vel etiam maioris reuerentiæ ac pietatis erga pa- 151
rentes, non quidem carnales ſed ſpiritales, vt ſunt ſacerdotes & Epiſcopi, fuiſse iudicandum ſit, quod feciſse Conſtantinum Magnum, in Eccleſiaſticis hiſtoriis annotatum eſt. Cum intereſset ille ſynodo Nicœnæ, ad quam ſtabiliendæ Fidei cauſa trecenti & decem atque octo Epiſcopi conuenerant; complures libelli Epiſcopalium contentionum, querelarum, iurgiorum & accuſationum referti ad eū delati ſunt; quos ille non tantùm legere aut aperire non ſuſtinuit, ſed publice iuſſit exuri, nefas eſse atque impium affirmans, quos Deus ceterorum hominum magiſtros & iudices & quaſi parentes conſtituit, eorum vt vitia quiſquam mortalium publicare, ne dum iudicare vel damnare audeat. Ponam hoc loco verba Theodoreti, quibus ille hiſtoriam eius rei breuiter expoſuit, digniſsima enim ſunt quæ

cum

cum admiratione tantæ illius Imperatoris obſeruantiæ ac pietatis legantur. Porrò inquit, minime ſilentio illud prætereundum arbitror. Erant quidam calumniādi ſtudio flagrantes, qui quoſdam Epiſcopos accuſabant, & criminationis libellos Imperatori adferebant. Ille verò eiuſmodi libellis acceptis, primùm cum eos vinculo conſtrinxiſſet, annuloque ſuò obſignaſſet, ſeruari iuſſit. Deinde cum concordiam inter eos conciliaſſet, libellos in medium prolatos ſpectantibus ipſis igne cremari mandauit, adiecto iureiurando ſe ne verbum quidem in illis ſcriptum perlegiſſe. Nam ſacerdotum, inquit, vitia non ſunt populo aperienda, ne ille inde cauſa offendiculi arrepta licenter peccare aggrediatur. Quin etiam illud quoque dixiſſe commemorant, ſi ſuis oculis Epiſcopum alienæ vxori ſtuprum inferre videret, facinus id nefandum ſuo paludamento ſe obtecturum, ne flagitij eius aſpectus eos qui ipſum cernerent, vlla ex parte læderet. Sic Theodoretus. Hanc ipſam hiſtoriam plenius expoſitam reperiet lector apud Ruffinum libro decimo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: Vbi etiam ponitur memorabilis Oratio Conſtantini, qua pius ille Imperator antiſtitum Eccleſiæ Chriſti auctoritatem & dignitatem ſuper omne faſtigium ſæcularis potentiæ ac dignitatis extollit. Verùm nobis quod ſupra ex Theodoreto memorauimus, magis ad rem præſentem facere viſum eſt.

Ruffinus.

152 B. Gregorius exemplum hoc prudentiſſimæ pietatis Sem & Iaphet erga patrem ſuum diligenter ponderans, ſecundùm Tropologicam interpretationem, (in qua ille ſemper excellit) pulchre accommodat ad eruditionem eorum, qui aliorum imperio reguntur, ne fortè Prælatorum ſuorum vitia aut ſtulte imitari ſtudeant, aut impudenter irridere, aut etiam contumelioſe publicare audeāt. Sic autem ſcribit: Si magiſtrorum vita iure reprehenditur, oportet vt eos ſubditi etiam cū diſplicent, venerentur. Sed hoc eſt ſolerter intuendum, ne aut quem venerari debent imitari velint; aut quem imitari deſpiciunt, venerari contemnant. Subtilis enim via tenenda eſt rectitudinis & humilitatis, vt ſic magiſtrorum vitia diſpliceant, vt ſubditorum tamen mens à ſeruanda magiſterij reuerentia non recedat. Quod benè in Noe inebriato exprimitur, cuius nudata verenda boni filij auerſi veniendo texerunt. Auerſari quippe dicimus, quod reprobamus. Bonis igitur ſubditis ſic præpoſitorum ſuorum mala diſpliceant, vt ea tamen ab aliis occultent. Operimentum auerſi deferunt: quia improbantes factum, & venerantes magiſterium, nolunt videre quod tegunt. Sic ille.

Notabilis Beati Gregorij ſententia quemadmodum ſubditi erga Prælatorū ſuorum vitia ſe gerere debeāt. *Greg. lib. 25. Moral.*

Euigilans autem Noe ex vino, cum didiciſſet quæ fecerat ei filius ſuus iunior. *Verſ. 24.*

153 SEPTVAGINTA interpretes nullam fecere mentionem aut ſignificationem ſomni: Sic enim verterunt hunc locum: *Et ſobrius factus Noe à vino.* At lectio Latina, Hebraica & Chaldaica manifeſtam habent mentionem ſomni quo propter ebrietatem correptus eſt Noe. Euigilare enim ſeu expergiſci à vino, aperte declarat præceſſiſſe ſomnum ex ebrietate natum. Et verò ſolet ebrietas altiſſimum adferre ſomnum. Etenim tribus ex rebus ſomnus homini accidit: ex nimio labore ac laſſitudine corporis: ex multo cibo, & ex multo vini potu, vini præſertim valde potentis, & (vt ita dicam) fumantis. His enim rebus multi & craſſi vapores, vel in ſtomacho ex cibo potuque creati, vel ex ipſo corpore quod immodico labore tenuatum & attritum eſt, reſoluti, ſubeunt caput, ibique ſenſum communem originem ſenſuum exteriorum, eorumque actionum terminum, & quaſi centrum quoddam opprimunt & quodammodo ligant: quo fit ceſſatio ſenſuum exteriorum à ſuis functionibus, vnde ſomnus exiſtit. Ergo euigilaſſe Noe à vino, non eſt aliud quàm edormiuiſſe vinum, & temulentia ſimul ac

Tres cauſæ ſomni.

ſomno ſolutum, ad integrum rationis & ſenſuum vſum rediſſe. Quid autem mirum, patre familias tam alte dormiente, inimicum hominem in familia eius
Matth. 13 zizania ſeminaſſe?

Cum didiciſſet quæ fecerat ei filius ſuus iunior. vnde Noe cognouit quæ circa ſe ſomno & ebrietate ſopitum facta fuerant? Secundum Gloſſam Interlinearem, nouit ea ſpiritu prophetico & reuelatione Dei. Sed ad ea cognoſcenda non fuit opus diuina reuelatione. Plurium igitur ſententia eſt, facinus Cham notum fuiſse Noe relatu Sem & Iaphet. At enim cogitanti mihi eximiam illorum fratrum bonitatem ac lenitatem animi, vix adducor vt credam eos vltro narrauiſse patri ſcelus fratris ſui, veritos ſcilicet ne & patrem magno mœrore ac dolore, & ingenti aliquo malo fratrem afficerent. Illud igitur credibilius fit, Noe expergiſcentem cũ vidiſset pudenda ſua propria veſte nudata, & alieno pallio contecta, cauſam eius rei quæſiuiſse ex filiis: atque ita eos ad narrandum quod acciderat, eſse compulſos. Sed quis eſt is quem hoc loco appellat filium minorem, vel vt habent ſeptuaginta, iuniorem? Non deſunt qui putent ſignificari non Cham, ſed filium ipſius Chanaan nepotem Noe. Moris enim eſt ferè apud omnes, vt aui non ſolum liberos ſuos, ſed etiam qui ex his procreati ſunt, appellent filios ſuos: appellatur autem Chanaan filius minor, quò diſtinguatur à Sem, Cham & Iaphet qui fuere maiores & propiores filij Noe. 154

Cur Cham dictus ſit filius minor. *Ambroſ. de Noe et Arca cap. 31.* *Chryſ. ho. 29 in Geneſim.* *Geneſ. 27* *Infra. 49.*

Verum communis opinio eſt filium minorem appellari Cham. Sed cur dicitur minor, cum natu maior fuerit quàm Iaphet? vbicunque enim nominantur hi tres filij Noe, ſemper Cham memoratur ſecundus. Ambroſius interpretatur dici iuniorem non ætate ſed ſenſu & moribus, Chryſoſtomus autem ſcribit eum quidem fuiſſe maiorem quàm Iaphet; ſed propter ſcelus admiſsum contra patrem, fuiſse poſtpoſitum omnibus fratribus. Idem contigit Eſau reſpectu Iacob, & Ruben reſpectu Iudæ. Verum illa mihi videtur ſimplicior & planior expoſitio, dici minorem comparatiue, id eſt, minorem quàm Sem. Licet Hebræi contra ſentiãt; arbitrantur enim Sem fuiſse minimum omnium, præpoſitũ autem eum cæteris fratribus propter ſanctitatis eius præſtantiam, & propter dignitatem generis quod ex eo ductum eſt, Patriarchas dico, Reges & Prophetas, vniuerſumque populum Hebræum. Quanquam, cum ſimpliciter & præciſe dicatur filius minor, videtur intelligendum, fuiſſe minorem ceteris fratribus, & idem valere hoc loco minorem atque minimum: præſertim cum Hebræi careant comparatiuis. Verùm de ordine generationis filiorum Noe & ſuperioribus libris nonnihil dictum eſt, & proxime ſequenti libro diſputabitur. 155

Aug. li. 16 de Ciu. Dei cap. 2.

B. Auguſtinus ex ſignificatione vocabuli Cham, quod, vt interpretatur ipſe, ſignificat calidum ſiue feruidum, oſtendit Cham fuiſſe figuram hæreticorum, ita ſcribẽs: Cham porrò qui interpretatur calidus, medius Noe filius, tanquam ſe ab vtroq; diſcernens, & inter vtrumq; remanens, nec in primitijs Iſraelitarum, nec in plenitudine Gentium, quid ſignificat niſi hæreticorum genus calidum non ſpiritu ſapientiæ, ſed ſpiritu verſipellis aſtutiæ quo ſolent Hæreticorũ feruere præcordia & pacem perturbare ſanctorum? Sed hæc in vſum cedunt proficientium, iuxta illud Apoſtoli: *Oportet hæreſes eſſe, ut probati manifeſti fiant in uobis.* Multa quippe ad fidẽ catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine agitantur, vt aduerſus eos defendi poſſint, & conſiderantur diligentius, & intelliguntur clarius & inſtantius prædicantur, & ab aduerſario mota quæſtio, diſcendi exiſtit occaſio. Sic Auguſtinus. 156

1. Cor. 11. Quæ vtilitas ex Hæreticis accidat Eccleſiæ Catholicæ.

Ber. Ann. lib. 3. De enormi improbitate atq; impietate Cham

Beroſus verò Annianus huius Cham multiplicem atq; enormẽ improbitatem paucis verbis cõmemorat. At verò, Cham inquit, cum publice corrũperet mortale genus, aſſerẽs & exemplo ſuo docens congrediendum eſſe, vt ante diluuiũ fiebat, cũ matribus, ſororibus, filiabus, maſculis & brutis: ob hoc eiectus eſt à Iano (Noe) piiſſimo & caſtiſſimo viro, ſortituſq; eſt cognomentũ Eſen Enua: Significat autem Eſen apud Scythas Aramæos, infamẽ & impudicum; Enua vero incubum & propaga- 157

pagatorem. Huius Cham peſtifera dogmata ſecuti ſunt Aegyptij, feceruntque illum ſibi inter deos Saturnum adoleſcentiorem; & ciuitatem illi ædificarunt dictam Chem Min, id eſt, Cham vrbem: cuius vrbis ciues ad hanc vſque ætatem appellantur Chemenitæ. Verùm poſteriores Aegyptij nefandas illas commiſtiones abiecerunt, retento quod fuerat primi moris, vt inter fratres & ſorores coniugia iniri poſſint. Sic ille Beroſus.

Maledictus Chanaan.

Verſ. 25.

158 TRANSLATIO ſeptuaginta Romæ nuper emendata ſic habet: *Maledictus puer Chanaan*, quam lectionem etiam Chryſoſtomus & Auguſtinus ſecuti ſunt. Hanc lectionem ſi amplectimur, non eſt dubitandum nobis quin Chanaan iam eo tempore natus fuerit, quo hæc locutus eſt Noe: non enim, ſi natus non fuiſſet, & proprio nomine eum appellaſſet, & puerilem eius ætatem denotaſſet Noe. Verùm etſi nō legamus vocabulum pueri, quod nec Hebraica nec Chaldaica nec Latina habent, nihilominus tamen probabile eſt iam tum natum fuiſſe Chanaan: quomodo enim Noe nondum nato maledixiſſet? Scio Origenem, Ambroſium & Rupertū contra ſenſiſſe. Sed mihi quod dixi, ſimilius vero eſt. Itaque quod hoc loco narrat Moſes de ebrietate Noe, & maledictione Chanaan, poſt diluuium contigit minimùm annis decem: ſiquidem tum Chanaan iam erat puer, & alios tres fratres natu maiores habebat. Cæterùm vox illa *maledictus*, vt interpretatur Theodoretus & alij, non continet optationem & imprecationē mali, ſed propheticam prædictionem eorum quæ ventura erant poſteritati eius. Nec debet ſubintelligi verbum *ſit* ſed verbum *eſt* vel *erit* hoc intellectu: Maledictus eſt, ſcilicet in ſua poſteritate, ſecundum æternam Dei prædeſtinationem & ordinationem: vel, Maledictus erit, ſcilicet ſuo tempore, quo tempore Dei ordinatio ad effectum veniet. Adiuuat hāc expoſitionem quod proxime ſubiungitur: *Seruus ſeruorum erit fratribus ſuis.*

Chryſoſt. homil. 29. in Geneſ. *Auguſt. lib. 16. de Ciuit. Dei cap. 2.* *Origenes hom. 20. in lib. Num.* *Ambroſ. li. de Noe & Arca, cap. 30.* *Rupert. li. 4. Commētariorū in Gen. c. 37.* *Theodor.*

159 Quod ſi quis omnino velit orationem Noe continere imprecationem mali; nec ea interpretatio non optimam habet ſententiam. Noe enim imprecatur malum filio ſuo nō impatientia acceptæ ab eo iniuriæ, nec ardore vindictæ, ſed ſanctiſſimo Zelo iuſtitiæ. Scilicet imprecatur ei malum ſceleribus eius meritum ac debitum; nec ſine Dei incitatu & afflatu, cuius hanc eſſe voluntatem & decretum non ignorabat. Magnā porrò vim habet tam benedictio quàm maledictio patris in bonum & malum filiorum. Quapropter paterna benedictio vehementer optanda, maledictio perhorreſcenda eſt. Scriptum enim eſt: *Benedictio patris firmat domos filiorum; maledictio autem eradicat fundamenta.*

160 Verùm duæ hoc loco non diſſimulandæ quæſtiones exiſtunt: quarum prior hæc eſt, cur nō eſt maledictus Cham qui peccauerat, ſed Chanaan filius eius? Ad hanc varie poteſt reſponderi. Primò, quia primus omnium Chanaan nuditatem & turpitudinem Noe vidit, irriſit, & patri ſuo nuntiauit; propterea meritò Noe in ipſum maledictionem ſuam potiſſimum contulit. Hæc eſt Hebræorum ſententia, quam non ſine aſſenſu memorat Theodoretus, Caietanus verò planè approbat. Deinde quò expreſſius magnitudo ſceleris Cham oſtenderetur, quod tantum fuerat, vt non in ipſo ſolùm ſed etiam in filio & poſteritate eius puniri dignum fuerit. Præterea ſi maledictus fuiſſet Cham, viſa eſſet eius maledictio pertinere ad vniuerſam eius poſteritatem, cum ea tamen maledictio ſolum comprehenderit poſteritatem eius per filium Chanaan propagandam, non autem per alios tres filios Chus, Meſrain & Phut. Ad hæc, cum Deus benedixiſſet omnibus filiis Noe quando arca ſunt egreſſi, non auſus eſſet Noe cuiquam illorum maledicere, nefas ratus, cui Deus benedictionem ſuam impertitus eſſet, ei ſe maledictionem tribuere. Hanc rationem attigerunt Chryſoſtomus & Theodoretus.

Cur nō eſt maledictus Cham qui peccauerat ſed filius eius Chanaā

Theodoretus. *Caietanus*

Chryſoſt. *Theodor.*

Ambroſ. de Noe et Arca ca. 32.

B. Ambroſius tres rationes adfert: vnam, quò acerbior eſſet dolor Cham intel- 161
ligentis propter ſuum ſcelus etiam filium quem vnice diligeret vt minimum na-
tu, ſibique ingenio & moribus ſimillimum, atque adeo etiam poſteros eius turpiſ-
ſimæ ſeruitutis pœna punitum iri: Alteram, quod Chanaan tum propriis flagitiis,
fuit enim ſceleratiſſimus, tum paternæ impietatis ac malitiæ imitatione, tali ma-
ledictione digniſſimus fuerit; Tertiam quò apertius declararetur grauitas pecca
ti Cham, cuius ſcilicet pœna non in ipſo tantùm finita fuerit, ſed vſque ad poſte-
ros extenſa. His adiice, vidiſſe Noe ſpiritu prophetico, poſteros Cham ex filio
eius Chanaan generãdos, gentem dico Chananæorum fore ſceleratiſſimam atq;
impiiſsimam; ideoque exoſam Deo, maledictam execratamque, & ſuis ſedibus
exterminandam: eos autem qui relicti eſſent, ſeruitio poſterorum Sem, id eſt, He-
bræis mancipandos eſſe. Hoc, inquam, cum vidiſſet Noe ſpiritu prophetico, ſe-
quens Dei ſententiam, in Chanaan præcipue Chananæorum parentem maledi-
ctionem ſuam congeſsit.

QVARTA DISPVTATIO.
Quomodo non ſit iniquum aliquos propter peccata aliena puniri à Deo.

Ezech. 18. Deut. 24. Sap. 12.

ALTERA quæſtio eſt, iniquum videri propter patris peccatum, & 162
filium & poſteros eius tam graui pœna puniri. Ponamus autem
hoc loco (quod plerique ſentiunt) Chanaan ſceleris Cham pa-
tris ſui non fuiſse auctorem vel participem. Etenim perſpicuis
verbis teſtatus eſt Deus per Ezechielem: *Filius*, inquit, *non portabit
iniquitatem patris; ſed anima quæ peccauerit ipſa morietur*: & per legem
Moſis vetuit patres occidi pro peccatis filiorum, aut filios pro peccatis parẽtum,
ſed vnumquemque pro peccato ſuo puniri iuſsit. Denique alibi ſic eſt ſcriptum
de Deo: *Cum ſis iuſtus, iuſte omnia diſponis; ipſum quoque qui non debet puniri, condemnare, exte-
rum iudicas à tua uirtute.* Ex aduerſo tamen propter peccata parentum non ſolum fi-
lios ſed etiam nepotes ac pronepotes puniri à Deo, & multa ſunt in ſacris literis
exempla, & apertiſsima eſt illa Dei ſententia: *Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes,
uiſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me.*

Exo. 20.

Hanc ego quæſtionem more ſcholaſtico, id eſt, diſtincte, circunſcripte, preſſe- 163
que tractabo: præmittens quatuor, è quibus ferè pendet quæſtionis explicatio.
Horum primum eſt, vocabulum Pœnæ tribus modis ſumi poſse; vel propriè, vt
pœna tantùm eſt; vel impropriè, vt medicinæ potius quàm pœnæ rationem ha-
beat; vel vtroque modo, vt habet rationem pœnæ ſimul & medicinæ. Si pœna
proprie ſumatur, neceſsario reſpondet peccato, nec ſine eo poteſt eſse; ſiquidem
per pœnam compenſatur & reficitur æqualitas iuſtitiæ per peccatum violatæ: vt
quia peccando quis vt ſuæ voluntati obſequeretur, tranſgreſsus eſt legem; ſubeat
à lege pœnam contra ſuam voluntatem; & dulcedo peccati contra legem admiſ-
ſi compenſetur acerbitate pœnæ per legem illatæ. Quoniam autem peccatum nõ
eſt niſi voluntarium, neceſse eſt actum eſse perſonalem: quocirca nemo talem pœ-
nam propriè luit pro alieno, ſed pro ſuo peccato.

Vocabuli Pœnæ varia ſignificatio.

Alterum eſt pœnam impropriè ſumptam, quæ rationem habet potiſsimum 163
medicinæ, eſse priuationem minorum bonorum propter conſecutionem maio-
rum: ſunt autem maxima bona, ſpiritualia, vt quæ non ordinantur ad alia; mi-
nora autem bona ſunt corporalia, ea quippe ordinantur ad ſpiritualia. Pœna
igitur quæ vim habet medicinæ, propriè locum non habet in bonis ſpiritualibus
ſed tantùm in corporalibus; quemadmodum medicus non cæcat oculum vt ſanet
aurem, ſed inurit brachio cauterium, vt oculorum vel capitis ſeruet incolu

Quomodo pœna ſit medicina.

mita-

mitatem. Ac tali quidem pœna ſæpenumero afficiuntur etiam innocentes, vt Iob & Tobias; nec ea reſpondet peccato actuali & mortali. Dixi actuale, vt excipiam originale, cuius omnes naturæ humanæ defectus corporales, ſunt quodammodo pœnæ & effectus: dixi mortale, nam ſine venialibus etiam iuſti non viuunt. Proficit autem iuſtis talis pœna vel ad ſanandas præteritorum peccatorum reliquias, vel ad præſentem animæ ſanitatem tuendam, vel ad imminentia peccata præcauenda. Tertium eſt, aliquando pœnam habere rationem & pœnæ & medicinæ, quando ſcilicet per eam & ſatis fit legi per peccatum violatæ, & is qui patitur, inde capit ſpiritualem vtilitatem, vel quod à malo reuocetur ad bonum; vel, ſi iam bonus eſt, vt in eo firmetur & proficiat. Quartum eſt, duplex eſſe genus pœnæ quo plectuntur homines, vnum corporale, alterum ſpirituale. Corporale eſt bonorum corporalium priuatio, vt ſanitatis, roboris, vitæ, diuitiarum, honorum, denique amicorum & cognatorum. Spirituale, eſt priuatio bonorum ſpiritualium, vti eſt diuina gratia & virtutes infuſæ auxilia item diuina quædam ſingularia, denique quæcunque bonum hominis ſpirituale vel continent vel conſeruant, vel ad ipſum per ſe conducunt.

Iob.1.et 2 *Tob. 2.*

165 His poſitis, haud erit difficilis propoſitæ quæſtionis explicatio. Principiò, ex ſupradictis liquet neminem puniri pœna ſpirituali pro alieno peccato: tum quia pœna ſpiritualis, eſt pœna propriè dicta, quæ reſpondet peccato proprie dicto, id autem non eſt niſi voluntarium, ergo proprium: tum etiam quod pœna ſpiritualis proprie attingit animam rationalem, ſecundum quam vnus homo non eſt aliquid alterius, nec ex alio homine pendet. Et ad hoc præcipue ſpectat quam ſupra memorauimus illa Domini ſententia per Ezechielem edita: *Filius non portabit iniquitatem patris, neque pater filij, ſed anima quæ peccauerit ipſa morietur. Ecce omnes animæ, meæ ſunt: Vt anima patris, ita & anima filij mea eſt.* & addit: *Si impius genuerit filium, qui videns omnia peccata patris ſui quæ fecit, timuerit Deum, nec fecerit ſimile eis, hic non morietur in iniquitate patris ſui, ſed vita viuet.*

Neminẽ puniri pœna ſpirituali pro alieno peccato.

Locus Ezechielis c.18

166 At enim pœna corporali puniri aliquem propter aliorum peccata, ex ſacris literis manifeſtum eſt. Sed hoc fit dupliciter: vel cũ is qui punitur, expers eſt peccati propter quod punitur, vel cum eſt particeps: Si expers eſt, aliquando ea punitio fit tam bono eius qui punitur, quàm bono eorum, propter quorum peccata puniuntur: exempli cauſa, Ezechiel & Daniel participes fuerunt captiuitatis & calamitatum Hebræi populi quibus ille propter impietatem magnaque ſcelera punitus à Deo eſt, à quibus ſceleribus prophetæ illi longiſſime abfuerunt. Sed ea pœna illis profuit ad bonum ſpirituale & corporale, vt patet in Daniele; & redundauit in bonum illius populi: ducti enim illi ſimul cum popularibus ſuis in captiuitatẽ, magno illis bono fuere ad tolerandam captiuitatis acerbitatem, magno item adiumento ad veri Dei religionem inter Idololatras conſeruandam. Nonnunquã verò accidit vt quis corporali pœna puniatur propter aliorum peccata quorum ipſe non eſt particeps, ſed ea caſtigatio cedit in malum & pœnam eius cuius cauſa punitur, ipſi autem qui punitur, bono & emolumento eſſe poteſt. Hac ratione propter parentum peccata etiam innocentes filij puniuntur, & propter dominorum ſcelera ſerui & ſubditi inſontes. Talis autem animaduerſio, quia filij aliquid ſunt patrum, & ſerui dominorum, magno illis eſt tormento doloris: filij autem & ſubditi eiuſmodi pœnis deterrentur à parentum & dominorum imitandis & conſectandis ſceleribus.

Quomodo punitur aliquis pœnâ corporali propter aliena peccata.

167 Veruntamen plerunque vſu venit, vt qui propter aliorum peccata puniuntur, ipſi quoque eorundem peccatorum rei ſint. Id verò tripliciter contingit, vel per imitationem, vt filij ferè imitantur parentum ſcelera & ſerui dominorum; illorum enim exemplo proniores & audaciores fiunt ad peccandum: vel per modum cuiuſdam meriti, quemadmodum ſcelerati ſubditi merentur habere ſceleratum quoque rectorem: frequẽter enim euenit quod dixit Iob: *Deus regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* & propter peccatum Dauid numerandi populum

Quomodo peccata aliorum deriuentur ad alios.

Iob. 34. *2.Reg.vlt.*

etiam populus Iſrael grauiſſime punitus eſt; verùm id ſupplicij multis ille magniſ-
que criminibus promeruerat: vel denique per tacitum quendam conſenſum & diſ
ſimulationem, quemadmodum ſæpe boni diuinæ iuſtitiæ flagello vnà cum malis
feriuntur, quod eorũ peccata cum poſſent ac deberent redarguere, non curarunt.
Aug. li. 1. de Ciu. Dei cap. 9. Audiat lector breuem ſed preclaram ea de re S. Auguſtini ſententiam. Plerun- 168
que à malis hominibus docendis, admonendis, etiam obiurgandis male diſsimu-
lantur: vel quia laboris piget, vel quia os eorum verecundamur offendere, vel quia
eorum inimicitias deuitamus, ne nobis noceant, aut obſtent in his rebus quas adi-
piſci appetit noſtra cupiditas, vel quas amittere formidat infirmitas. Quo fit vt
quamuis bonis vita malorum diſpliceat, & ideo cum eis non incidant in damna-
tionem æternam; tamen quia peccatis eorum parcunt, iure cum eis temporaliter
flagellantur: iure hanc vitam amaram ſentiunt, cuius nimium amando dulcedi-
nẽ peccantibus amari eſſe noluerunt. Nã ſi propterea quiſque obiurgandis & cor
ripiendis male agentibus parcit, quod opportunius tempus expectet, vel metuat
ne obiurgati deteriores euadant, & infirmis erudiendis impedimento ſint alioſq;
premant atque auertant à fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſi-
lium caritatis. Sic Auguſtinus.
Caſtigat præterea Deus alios pro peccatis aliorum duas ob cauſas, tum ad cõ- 169
mendandam humanæ ſocietatis vnitatem, omnes enim velut mẽbra ſumus vnius
corporis, vt mirum non ſit vnius membri dolorem dolori eſſe aliis membris. Deus
igitur ea re ſignificat alios pro aliis debere eſſe ſolicitos ne peccent, cum propter
ſocietatis nexum, aliorum mala aliis quoque malo & damno ſint; tum etiam ad
ipſius peccati deteſtationem, cuius tantum eſt virus, vt non modo peccantibus
exitiale ſit, ſed aliis quoque pernicioſum.

Explicatur locus Exodi, cap. 20. VERVM EXPENDAMVS ſententiam illam Dei ſupra commemoratam, in 170
qua hæret magna ex parte huius quæſtionis difficultas: *Ego ſum Deus tuus viſitans ini-*
quitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me. Apud Theo
Theodoretus quæſt. 20. in Exodum. doretum duas huius ſententiæ reperio interpretationes. Ait primùm, verba illa
continere Dei comminationem terrificam magis quàm efficacem, id eſt quæ vim
habeat deterrendi homines à flagitiis, iniecto metu malorum quæ poſteritati eo-
rum ventura ſint; non autem quòd ea comminatio ſit aliquando ad exitum & effe-
1. Tim. 2. ctum perducenda: Deum enim pro ſua clementia quæ vult omnes homines ſal-
uos fieri, grauiora ſolere minari ſupplicia quàm ſumere. Namque neminem ve-
Ezech. 18 rè puniri propter aliena peccata, teſtatiſsimum fecit Deus apud Ezechielem di-
cens: *Filius non portabit iniquitatem patris, ſed anima quæ peccauerit, ipſa morietur.*
Adiicit præterea Theodoretus alteram interpretationem quam ſibi placere 171
magis & probari ait: Verba illa Dei non ſignificare ſeueritatem diuinæ vindictæ,
ſed contra potius inenarrabilem diuinæ patientiæ & longanimitatis ſuauitatem:
quippe qui non ſtatim vt quis peccauit, pœnas de eo ſumat, ſed perdiu ſuppliciũ
differat, ſcilicet vel in tertiam & quartam generationem prorogans vindictam.
Verùm ſi poſteri maiorum ſuorum ſcelera imitari pergant, Deum non amplius
conniuere ac diſsimulare, ſed quæ in maioribus inulta prætierat in hoc mun-
do, ea tandem in poſteris vindicare. Quemadmodum enim ad diuinam pertinet
miſericordiam, quòd hominum ſcelera longo tempore patienter ferat, & ad ea
plectenda lentiſsimo procedat gradu; ita ſpectat vel quammaxime ad diuinæ
prouidentiæ opinionem, ſine qua hominum ſocietas ſtare non poteſt, vt hominũ
crimina non plane inulta & impunita in hoc mundo relinquat. Nimirum ex per-
petua impunitate naſceretur intoleranda peccandi licentia, eaque opinio homi-
num animis accideret, nulla Dei prouidentia regi mundum, qua opinione ni-
hil poteſt contingere reipublicæ humanæ peſtilentius. Etenim vt verè dixit Sa-
Eccleſ. 8. lomon: *Quia non profertur citò contra malos ſententia, abſque timore ullo filij hominum perpe-*
trant mala.

Non

172 Non omittam dicere quid ſuper hac ipſa Dei ſententia Hebræi quoque commentati ſint. Aiunt quidem differre Deum patris ſupplicium, ſi is forte reſipiſcat, aut probum filium gignat. At ſi nec ille deſiſtat male agere, & filij eius nepoteſq; atque etiam pronepotes illius improbitatis veſtigiis inſiſtant, tunc demum pœnas Deum repetere, & quaſi memorem eorum quæ maiores continua ſerie patrarunt maleficia vindicare. Rabbi Moſes Gerundenſis arbitratur vnius tantum idololatriæ criminis pœnas luere filios, ſi ipſi quoque Idola colant; ceterorum verò flagitiorum minime; ſimiliter atque ciuiles leges, minutæ ſeu læſæ maieſtatis crimen, non autem alia maleficia vindicant in filiis.

Rabbi Moſes Gerundenſis.

173 Sed enucleatius declaremus illam ſententiam ſingula verba ponderantes; præmonentes, duplicem eſſe poſſe eius ſententiæ intellectum. Poteſt enim illis verbis ſignificari, tantam fore ſeueritatem diuinæ vindictæ aduerſus eos qui debitum vero Deo cultum falſis diis adhibuerint, vt non ſolum id criminis in auctoribus eius puniturus ſit Deus, verum & in eorum poſteris vſque ad quartam generationem: id quod non ſemel ita factum eſſe, ex ſacris literis manifeſtum eſt. Alter eſt eius ſententiæ intellectus pleriſque omnibus probatus, illis verbis declarari patientiã & longanimitatem Dei non ſtatim punientis peccata, ſed in longum tempus vindictam differentis, & patienter expectantis dum reſipiſcant homines, ſuorumque ſcelerum intelligentes ac pœnitentes, ipſi de ſe pœnas ſumant, & vicem impleant diuinæ vindictæ.

Illud præterea aduertendum eſt, verbum (pachad) non tantum ſignificare viſitare, ſed recordari & memorem eſſe: ſicut dictio (Aon) ſignificans iniquitatem, ſæpe ponitur pro pœna merita & debita iniquitati. Vt apud Hieremiam: *Maior effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum quæ ſubuerſa eſt in momento.* Senſus enim eſt ſupplicium quod Deus ſumpſerat de Iudæis per captiuitatem Babylonicam, grauius fuiſſe ſupplicio Sodomorũ: nam calamitas Iudæorum lenta & diuturna fuit, excidium autem Sodomorum breuiſſimum: breuitas autem pœnæ, quantamlibet acerbitatem eius valde mitigat ac minuit. Deum igitur viſitare iniquitatem patrum in filiis, ſignificat Deum qui patrum peccata quaſi punire oblitus, reliquerat inulta, deinde tanquam eorum memorem vindicare ea in poſteris. Huc ſpectat quod in Pſalmis ſcriptum eſt: *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conſpectu Domini & peccatum matris eius non deleatur* & illud Thobiæ: *Domine ne uindictam ſumas de peccatis meis, neque reminiſcaris delicta mea vel parentum meorum.* & vidua illa Sarepthana dixit Eliæ: *Quid mihi & tibi vir Dei? ingreſſus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum.*

Locus Hieremię Threnorum 4.
Gen. 19. *et Ierem.* 49.
Pſal. 108.
Toaiæ 3.
3. *Reg.* 17

174 Sed cur Deus punit patrum peccata in filiis vſq; ad tertiam & quartam generationem? Quia filij peccatis parentum innutriti procliuiores & audentiores ſunt ad peccandum, tum propter conſuetudinem peccandi, tum propter exemplum, ſequuntur enim auctoritatem parentum. Quamobrem diuina ſcriptura quaſi magnum quoddam miraculum narrat, Numerorum capite 26. filios Core peccati eius non fuiſſe participes nec vna cum illo periiſſe *Factum eſt,* inquit, *grande miraculum, ut Core pereunte, filij eius non perirent.* Additur autem. *In tertiam & quartam generationẽ:* quia vſque ad id temporis poſſunt patres viuere & ſic inuicem videre poſſunt & poſteri peccata maiorum ad imitandum, & maiores poſterorum ſuorum pœnas ad dolendum. Niſi forte illud, *In tertiam & quartam generationem,* dictum ſit pro eo quod eſt, in multas generationes: gaudet enim hebræa lingua vſurpatione ternarij numeri ad ſignificandam multitudinem: addens autem tribus quartum, exceſſum multitudinis deſignat. Legenti ſacras literas, obuia ſunt exempla vel non quærenti. Ego ad præſens vno contentus ero. In libro Eccleſiaſtici ſic eſt: *Ab vno ſenſato inhabitabitur patria, & à tribus impijs deſeretur.* Nec apud externos ſcriptores ea phraſis non eſt frequens. Vnde ſunt illa, Ter maximus, ter ſapiens, &,

— O terque quaterque beati.

Ergo, in tertiam & quartam generationem, id eſt, in multas admodum genera-
trones.

Quid ſit vindicate in tertiã & quartã generationẽ.
Eccl. 36
Virg. li. 1. *Aeneid.*

tiones. Extremis porrò illis verbis huius ſententiæ: *Eorum qui oderunt me*, ſatis aperte declaratur, ita Deum animaduertere in filios propter parentum ſcelera; vt etiam ipſi filij propter ſuam improbitatem & impietatem ſimilem paternæ, ea digniſſimi ſint animaduerſione.

Sed cur, dicet aliquis, dicuntur filij puniri propter ſcelera patrum ſi eam vin- 175
dictam ipſi ſceleribus ſuis commeruerunt? Ob eam ſcilicet cauſam, quod parentes ſuo exemplo, auctoritate, aſſuefactione auctores fuere filiis prolabendi in ea ſcelera. ſic enim ferè homines iudicare & dicere ſolent, cum maiorum peccata quæ in ipſis punita non ſunt, cernunt à poſteris eorum repetita puniri à Deo in ipſis, clamitant veniſſe tandem diuinam vindictam eorum quæ maiores illorum patrauerant, quæ Deus quaſi oblitus in ipſis punire, in poſteris eorum velut recordatus tandem vindicauerit.

Explicatur locus Deuteronomij, cap. 24. Cur nõ etiã homines punire poſſint alios ꝓ peccatis aliorum, ſicut facit Deus.

POSTREMO loco excutiendus eſt vnus qui etiamnum reſtat ſcrupulus. Si Deus 176
viſitat iniquitatem patrũ in filios vſq; in quartam generationem, quomodo idem ipſe lege lata per Moſen vetuit filios occidi pro peccatis parentum? Cur enim non fuerit æquum homines facere, quod æquiſſimo iudicio facit Deus? Sed longe diuerſa hominum ac Dei ratio eſt. Deus enim cum ſit auctor, conſeruator, largitor & ſupremus dominus hominum vitæ ac mortis omniumque bonorum, poteſt ea ſuo iure ſuoque arbitratu citra cuiuſquam iniuriam cuicunque libuerit, vel dare vel auferre: poteſt filios etiam innocentes propter ſcelera parentum affligere: quippe qui nouit mala temporalia poſſe homini ſpiritualiter prodeſſe, & inſtar medicinæ magno eſſe bono: cui autem & quando expediat iſtiuſmodi malis affici, ſolus ipſe nouit qui occultiſſimis iuſtitiæ & miſericordiæ ſuæ iudiciis, variiſque hominum meritis ea varie diſpenſat. Plectit autem filios pro patribus, quo tali genere vindictæ vehementius homines à maleficiis abſterreantur, ſcilicet intelligẽtes diuinam flagitiorum ſuorum vindictam, feram quidem eſſe poſſe, irritam tamen eſſe non poſſe, vt quam ſi forte ipſi euaſerint, ipſorum tamen poſteri ſubituri ſint.

Verum paulo explicatius hoc ipſum dicamus: magni enim momenti fuerit 177
perſuaſam eſſe hanc opinionem hominibus & in eorum animis hærere infixam.

Duplex genus diuinæ vindictæ.

Duplex igitur diuinæ vindictæ genus eſt; altero vtitur Deus puniendis improbis in hac vita; altero poſt hanc vitam. In hac vita non ſemper Deus peccantes manifeſtis & corporalibus pœnis punit, & nonnunquam alios punit etiam inſontes propter aliorum peccata; ſed ita, vt iis qui peccauerunt id genus vindictæ pœna ſit, his verò qui non peccauerunt, non pœna ſed ſalutaris velut quædam ſit medicina. Poſt hanc vitam Deus tantum punit merentes, nec punit quenquam propter aliena peccata: tunc enim pœnæ tantum pœnæ ſunt, nec medicinæ rationem habent vllam. Humanum porrò iudicium imitari debet diuinum in hoc poſteriori genere puniendi non in illo priori: nam nec quiſquam hominum dominus eſt vitæ, mortis, corporis, ceterorumque bonorum aliorum hominum; nec ſcire poteſt cui aut quando mala temporalia profutura ſint vel facere vt ea proſint.

Nemo igitur humano iudicio niſi pro peccatis propriis condemnari & puniri 178
debet pœna, vt aiunt, flagelli, id eſt, mortis, mutilationis corporalis aut verberationis. Pœna verò damni bonorum temporalium nonnunquam fit vt quidam etiam ſine culpa, nec tamen inique, propter aliorum peccata afficiantur: Exempli cauſa, cum propter ingens aliquod ſcelus ciuitatis aut communitatis alicuius, ea priuatur vel immunitate, vel libertate, vel cathedra Epiſcopali: cumque hæc ſint bona omnium communia, ſublatis illis, quemlibet ciuium etiam innocentium eorum bonorum damno affici neceſſe eſt. quemadmodum etiam ſi quis propter crimen læſæ maieſtatis omnibus bonis externis, honoribuſque ac publicis officiis priuetur, ea pœna in filios eius redundat, qui participes paternorum bonorum hæreditario iure futuri erant. Sed vt apparet, iſtiuſmodi pœnæ per ſe quidem

dem ac primo ſunt eorum qui peccauerunt, conſequenter autem aliorum qui ex illis quodammodo pendent.

179 Peccatum igitur Cham aduerſus Noe patrem ſuum (nam quo id ſubtilius expreſſiuſq; intelligeretur, ad hanc digreſſi ſumus diſputationem) non in ipſo Chã vindicatum legitur ſed in filio eius Chanaan vel porius in eius poſteritate, gentem dico Chananæorum. Quanquam quod Chananæi ab Hebræis partim internecione cæſi, partim ſedibus ſuis exterminati, partim etiam ſub ingum viliſſimæ ſeruitutis miſſi fuerint, non id peccato Cham aduerſus Noe ſolet aſſignare ſcriptura, ſed propriis ipſorum Chananæorum iiſque infandis & abominandis ſceleribus, vt manifeſtum ſit legenti 18. caput Leuitici & caput 9. Deuteronomij. Veruntamen Cham ex Noetica maledictione ſuæ poſteritatis acerbiſſimum traxiſſe dolorem, nullo modo dubitandum eſt: quippe qui cum æque filius eſſet Noe ac Sem & Iaphet; quin etiam natu maior quam Iaphet vt pleriſque viſum eſt, ſuos tamen poſteros, viliſſimos ſeruos poſterorum Sem & Iaphet futuros eſſe intellexerit.

180 B. Gregorius exemplum peccati Cham non in ipſo puniti, ſed in poſteris eius, belle accõmodans ad Tropologicam eruditionem, docet peccata hominum aliquando Deum in hac vita manifeſtis ſuppliciis punire, interdum verò minime; & vtrumque optima ratione fieri magnaque hominum vtilitate. Puniri quidem aliquos in hac vita vt fidem prouidentiæ ſuæ, qua res humanas ſpectare ac regere creditur, in animis hominum conſeruet: non omnes autem in hac vita punire, ne hic peccata hominum ex toto vindicare putetur, ſed aliud eſſe peccatorum poſt hanc vitam & iudicium & ſupplicium futurum credatur. Verum ſententiæ Gregorij vim ac venuſtatem niſi propriis eius verbis exprimere, non eſt facile. Ponam
igitur eius verba. Tractans illa verba Iob cap. 35. *Nunc non infert furorem ſuum, nec ulciſcitur ualde Deus,* ad hunc modũ ſcribit: Peccata hominũ diuina ſeueritas inulta remanere non permittit, ſed iram iudicij à noſtra hic correctione inchoat, vt in reproborum damnatione conquieſcat. Eant ergo nunc reprobi, & voluptatum ſuarum deſideria inulta iniquitate conſumment, atque eo temporalia flagella non ſentiant, quo æterna eos ſupplicia expectant. Bene autem inulta eorum nequitia Cham peccante ſignata eſt, cui à patre dictum eſt, *Maledictus Chanaan puer, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis.* ſed quid eſt, quod Cham peccante, Chanaan eius filius ſententiam vltionis accepit; niſi quod reproborum nequitiæ hic quidem inultæ proficiunt, ſed in poſterum feriuntur? Recte igitur dixit Iob: *Nunc non infert furorem ſuum, nec ulciſcitur ualde Deus:* quia etſi quædam longanimiter tolerat quædam etiam in hac vita flagellat; & hic nonnunquam ferire inchoar, quos poſtea æterna damnatione conſummat. Ergo quædam Deus in hac vita percutit, quædam verò inulta relinquit: Si enim nulla puniret, quis Deum res humanas curare crederet? Sin autem cuncta puniret, extremnm iudicium vnde reſtaret? Quædam igitur feriuntur, vt rectoris noſtri ſuper nos ſollicitudinem formidemus: quædam verò inulta ſeruantur, vt adhuc iudicium reſtare ſentiamus. Hactenus ex Gregorio.

Notabilis sẽtẽtia Gregorij lib. 26 Moralium.

Seruus ſeruorum erit fratribus ſuis.

181 ILLVD, *Seruus ſeruorum* quod (non habet tranſlatio ſeptuaginta, habet tamen lectio hebraica) ſignificat infimum ac viliſſimum genus ſeruitutis. Quemadmodum Abigail nuntiantibus eam à Dauide electam in vxorem, dixit: *Ecce famula tua ſit in ancillam, ut lauet pedes ſeruorum domini mei.* Non dixir ſolum, ait Rupertus, ſeruus erit, quo nomine interdum etiam bona & voluntaria ſeruitus ſolet ſignificari: ſed ſeruus ſeruorum, quo additamento ſeruitus extrema, immo ſeruilis nequitia ſolet exprimi, niſi adiunctio fiat Dei, dum per egregiam humilitatem ſeipſum profite-

1. Reg. 28

Ruper. lib. 4. in Gen. cap. 37.

profitetur quis ſeruum ſeruorum Dei. Quem titulum, reuera clariſſimum venerandæ humilitatis inſigne, Summi Pontifices vſurpare conſueuerunt. Hiſtoria porrò huius rei eo ſcripta eſt quod valde profutura eſſet Iudæis quibus hæc ſcribebat Moſes, videlicet ad roborandos eorum animos vt hoſtem ſuum Chanaan & odio haberent minimeque formidarent, vt quem intelligerent per Noe maledictum à Deo & ipſorum ſeruitio mancipatum. Quaſi diceret Moſes: ſicut iam fecit Deus in poſteris Cham de filio eius Meſrain generatis, id eſt, in Aegyptiis, quos Deus propter vos variis plagis afflixit, & in Mare rubrum tandem demerſit; ſic etiam faciet in aliis poſteris eiuſdem Cham ex filio eius Chanaan progeneratis, id eſt, in populis Chananæorum, contra quos nunc Deo duce proficiſcimur, terram eorum, ſicut promiſit Deus maioribus noſtris, obtenturi.

Exo. 14.

Origo ſeruitutis apud homines ex peccato fuit. Geneſ. 3. Rom. 5.

182 Verum non eſt hoc loco non indicandum lectori, quod prudenter obſeruatum & vtiliter memoriæ proditum à Patribus eſt: quemadmodum peccato Adami mors in mundum inuecta eſt; ita peccato Cham ſeruitus in genus humanum introducta eſt; illam dico ſeruitutem quæ inuoluntaria eſt homini, acerba, odioſa, contraria denique naturali libertatis amori qui flagrantiſſimus in homine atque acerrimus eſt. Nam ſi vocabulo ſeruitutis ſignificetur qualiſcumque vnius hominis ſubiectio ſub alterius poteſtatem & gubernationem, id genus ſeruitutis naturale eſt non ex peccato natum, ſed recta hominis ratione docente & vtilitate hominis exigente introductum, etiam in illo feliciſſimo innocentiæ ſtatu, ſi is ſtetiſſet, futurum.

Chryſ. ho. 29. in Geneſim.

183 Audiamus Chryſoſtomum, cum loquitur de peccato Cham in eius poſteris ſupplicio ſeruitutis punito, ita ſcribentem: Ecce fratrem eodem natum patre, eodemque egreſſum vtero peccatum fecit ſeruum, & oblata libertate iugum illi viliſſimæ ſubiectionis impoſuit: vnde poſtea ſeruitus ſumpſit originem. Neque enim antea ſolebant ita molliter viuere & delitiari, vt aliorum miniſterio & ſeruitiis vterentur, ſed quiſque ſibi quod opus erat miniſtrabat: eratque par omnium honos ſublata e medio honorum diuerſitate. Peccatum autem vbi intrauit, libertatem perdidit, & corrupit dignitatem naturæ datam, ſeruitutemque introduxit, vt ea res perpetuo doceret & admoneret hominem fugere ſeruitutis peccatum, & ad virtutis libertatem redire: Ex quo ſeruus pariter ac dominus magnam capient vtilitatem ſecum reputantes, ex peccato natam eſſe tantam inter homines aliorum ſuperbe dominantium, aliorum contra indigne ſeruientium differentiam.

Aug. lib. 19. de Ciuit. ca. 15.

184 Hoc ipſum, ſed paulo explicatius ac luculentius tractans B. Auguſtinus: Rationalem inquit, hominem factum ad imaginem ſuam noluit Deus niſi irrationalibus dominari: non hominem homini, ſed hominem pecori. Inde primi iuſti paſtores pecorum magis quam reges hominum conſtituti ſunt, vt etiam ſic inſinuaret Deus quid poſtularet ordo creaturarum, & quid exigat meritum peccatorum. conditio quippe ſeruitutis iure intelligitur impoſita peccatori. Proinde nuſquam ſcripturarum legimus ſeruum, antequam hoc vocabulo Noe iuſtus peccatum filij vindicaret. Nomen itaque iſtud culpa meruit non natura. Origo autem vocabuli ſeruorum in latina lingua inde creditur ducta, quod ij qui iure belli iuſte poſſent occidi, à victoribus cum ſeruabantur, ſerui fiebant, à ſeruando appellati: quod etiam ipſum ſine peccati merito non eſt. Nam & cum iuſtum geritur bellum, pro peccato contrario dimicatur: & omnis victoria etiam cum malis prouenit, diuino iudicio victos humiliat vel emendans peccata vel puniens. Prima ergo ſeruitutis cauſa peccatum eſt, vt homo homini conditionis vinculo ſubderetur; quod non fit niſi Deo iudicante, apud quem non eſt iniquitas, & nouit diuerſas pœnas meritis diſtribuere delinquentium. Hæc Auguſtinus.

Dixitque

Dixitque, Benedictus Dominus Deus Sem; ſit Chanaan ſeruus eius. *Verſ. 26.*

185 EXPOSVIT Moſes pœnam impudentiæ atque impietatis Cham aduerſus patrem ſuum Noe; nunc enarrat quaſi mercedem reuerentiæ ac pietatis quam patri ſuo Noe alij duo filij Sem & Iaphet præſtiterunt. Sed cur prius benedixit Sem quàm Iaphet? An quia ille primogenitus erat? An quod ſanctimonia & prudentia morumque grauitate præſtaret; & idcirco patri, Deoque cariſſimus eſſet? An quod ipſe vehementius obiurgaſſet Cham, auctorque fuiſſet Iapheto id erga patrem faciendi quod factum ab illis eſſe legimus? An potius propter excellentiam poſteritatis eius, in qua futuri erant Patriarchæ, Reges, Prophetæ, & quod ſuper omnia eſt, Meſſias ipſe? Verùm illa verba: *Benedictus Dominus Deus Sem.* duplicem ſententiam reddunt; alteram, ſit laudatus & celebratus Deus Sem, nimirum propter ingentia bona quibus eum & poſteritatem eius cumulaturus eſt. Significatur igitur tanta bonorum futura magnitudo, vt de eo ſit benedicendus Deus, id eſt, tanta eius munificentia laudibus celebranda. Altera ſententia eſt: ſolus Deus quem colet Sem & poſteritas eius, erit verus Deus & idcirco benedicendus & laudandus ab omnibus: veri enim Dei fides ac cultus in ſola poſteritate Sem manſit, poſteris non tantum Cham ſed etiam Iaphet ad Idololatriã dilabentibus. Huiuſmodi autem excellentiam dignitatis Sem & poſteritatis eius, etiam ipſum vocabulum, Sem, quodammodo videbatur portendere: ſignificat enim, nominatum, famoſum, inclytum, quaſi eius poſteritas ob cauſas ſupradictas nobiliſſima & celeberrima eſſet futura. In illis autem verbis: *Benedictus Dominus Deus Sem* ſubintelligi debet verbum vel *ſit* vel potius *erit.*

186 Ceterùm ſicut maledictio Cham præfigurauit mala ventura ingratis & impiis filiis, ita benedictio Sem & Iaphet ampliſſimam gratorum & piorum filiorum mercedem ſignificauit. In libro Eccleſiaſtici capite tertio nouem bona commemorantur promiſſa bonis filiis qui parentes ſuos, quibuſcunque illi egent iuuare, ornare & honorare nullo modo prætermittunt. Primum bonum eſt abundantia diuitiarum, tam corporalium quam ſpiritualium: *Sicut,* inquit, *qui theſaurizat, ita qui honorificat matrem ſuam.* Secundum, fortunatum & felicem fore in filiis quos procreauerit. *Qui honorat patrem, iucundabitur in filijs.* Tertium, quocunque tempore ſupplicauerit Deo, exaudietur ab eo, votorum ſuorum compos factus. *In die orationis ſuæ exaudietur.* Quartum, longitudo vitæ *Qui honorat patrem, vita viuet longiore.* Et hoc eſt primum præceptum in lege, cui Deus mercedis retributionem adiunxerit, vt ponderat Paulus ad Epheſ. 6. Quintum, ſtabilitas familiæ ac poſteritatis. *Benedictio patris firmat domos filiorum.* Sextum gloria. *Ex honore patris gloria filij.* Hoc poteſt dupliciter intelligi, vel quod honoratus pater reddit filios glorioſos: vel quod filius honorans patrem, comparat ſibi gloriam apud omnes. Septimum, liberatio hominis in tempore tribulationis. *Eleemoſyna patris non erit in obliuione, & in die tribulationis memor erit tui.* Octauum peccatorum diſſolutio *Sicut in ſereno glacies, ita ſoluentur peccata tua.* Nonum, eſt quaſi bonorum omnium cumulus, id eſt, perpetua Dei erga bonos filios beneuolentia, beneficentia, & protectio vſq; in finem. *Honora,* inquit, *patrem tuum, ut ſuperueniat tibi benedictio à Deo: & benedictio illius in nouiſſimo maneat.* Benedictio enim Dei ſignificat effuſiſſimam bonorum largitionem, quæ ſi vſque in extremum maneat, nihil ea re poteſt homini optabilius accidere.

Nouem bona in ſacris literis prædicta & promiſſa gratis & piis filiis.

Exod. 20.

Dilatet

teſt elici, fore aliquando tempus, cum poſteri Iaphet, id eſt, Gentiles eiecturi eſ-
ſent propriis ſedibus Iudæos genus trahentes ex Sem : quod non ſemel eſſe fa-
ctum, ex ſacris hiſtoriis notum eſt.

191 Poſtremò ex illis ipſis verbis duplex alia exprimitur ſententia: altera, ſignifi-
cari vnionem futuram in Chriſto Gentilium & Iudæorum; qui cum antea non ſo-
lum diſiuncti, ſed etiam diſcordes atq; inimici eſſent, & tanquam parietes ingēti
maceria interiecta longiſſime diſſiti, per lapidem tamen angularem Chriſtum do
minum inuicē copulati ſunt. *Ipſe eſt pax noſtra*, inquit Paulus de Chriſto ſcribens ad *Ad Ephe.*
Epheſios *qui fecit vtraque vnū; & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua, le-* *2.*
gem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo in vnum hominem, faciēs pacem, &
reconcilians ambos in vno corpore, Deo per Crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo. Itaque
Gentilis qui erat velut foliis oleaſter amarus, inſitus eſt per Chriſtum in pinguem *Ad Rom.*
oliuā, ſocius radicis & pinguedinis eius factus. Et hac ratione impletum eſt illud *11.*
Eſaiæ vaticinium: *Habitabit lupus cum agno; & pardus cum hædo accubabit: uitulus & leo &* *Eſaiæ 11.*
ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus & urſus paſcentur: ſimul requieſcent
catuli eorum. & leo quaſi bos comedet paleas. Ergo Iaphet habitaturum in tabernaculis
Sem, prophetia eſt, ænigmatica locutione operta, de Gentibus, quæ futuræ par-
ticipes erant bonorum, quæ Iudæi à Deo potiſſimum autem per Meſſiam acce-
pturi erant.

192 Altera ſententia eſt, poſteros Iaphet habitaturos in tabernaculis poſterorum
Sem, inde ipſis eiectis. Poſteri enim Sem, vt non ſemel diximus, fuerunt Hebræi:
per eorum tabernacula intelligere oportet veri Dei fidem, & cultum, & ſacrarum
literarū eloquia, deniq; promiſſa bona per Meſſiam ipſis præſtanda. In hæc taber-
nacula intrarunt Gentes ad Chriſtum conuerſæ, eaque perdiderunt Iudæi à Chri
ſto alienati. Audi B. Hieronymum: De Sem, inquit, Hebræi, de Iaphet populus *Hierony.*
Gentium naſcitur: quia igitur lata eſt multitudo credentium, à latitudine quæ Ia- *in Tradi-*
phet dicitur, nomen inuenit. Quod autem ſubditur: *Et habitet in tabernaculis Sem:* *tionib: he-*
de nobis prophetatur, qui in eruditione & ſcientia Scripturarum eiecto Iſrael *braicis in*
verſamur. *Geneſim.*

193 Verum diſerte admodum & erudite locum hunc tractauit Rupertus: Taberna- *Ruper. li.*
cula, Sem, ait ille, in quibus habitaturus eſſe dicitur Iaphet, priuilegia ſunt Iu- *4. Commē-*
dæorum his verbis à Paulo numerata: *Quorum eſt adoptio filiorum. & gloria, & teſtamentū,* *tariorū in*
& legiſlatio, & obſequium & promiſſa, & Patres ex quibus Chriſtus ſecundum carnem; qui eſt ſuper *Geneſ. ca.*
omnia Deus benedictus. In his tabernaculis lōgo tēpore ſolus habitauit Iudaicus popu *39.* *Ad Rom.*
lus Gentibus extrapoſitis. *Eratis enim aliquādo* (ait Paulus ſcribens Gentibus ad Chri *9.*
ſtū cōuerſis) *ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſrael, hoſpites teſtamentorum, promiſſionis ſpem* *Ad Ephe.*
non habentes, & ſine Deo in hoc mundo. Hæc enim omnia vnius hebraicæ linguæ clauſu- *2.*
ra tenebat: quæ, cum confuſio ſeu diuiſio linguarum facta eſt, ſola remanſit in fa-
milia Heber, vnde & Hebraica nominata eſt. Atque hæc fuere tabernacula Sem *Geneſ. 11.*
& poſterorum eius, nō quidem omniū, ſed qui ex eo tantùm per Heber, Abraham
& Iacob genus duxerunt. Quomodo autem in hiſce tabernaculis habitauerint po
ſteri Iaphet, breuiter indicandum eſt. De Iaphet nati ſunt Græci & Latini: namq;
eius filij ſeptem numerantur à Moſe, primus Gomer à quo Galatæ fuerunt oriun- *Geneſ. 10.*
di: ſecundus Magog, ex quo Scythæ: tertius Madia, vnde Medi: quartus Iauan, à
quo Iones qui & Græci: quintus Thubal, vnde Italorum & Hiſpanorum origo:
ſextus Meſoch, & hinc Cappadoces, apud quos etiam vrbs quædam inde Maze-
cha dicta eſt: ſeptimus Thiras, à quo Thraces. In his porrò atque in cunctis ferè
gentibus Græca & Latina lingua principatum obtinuerunt; illa propter ſapien-
tiā & eloquentiam Græcorum; hæc propter potentiam Romanorum: per quas lin-
guas tabernacula Sem patefacta ſunt cunctis gentibus ad inhabitandum: per il-
las enim linguas translatis ex Hebræo diuinis eloquiis, ſcripturarum ſcientiam
& veri Dei notitiam Gentes perceperunt. Et primò quidem Iudæi quibus illa ta-
bernacula ædificata fuerant, in ea introierunt, nec non & aliqui Gentilium ex

Vixit autem Noe poſt diluuium trecentis quinquaginta annis. Et impleti ſunt omnes dies eius nongentorum quinquaginta annorum, & mortuus eſt. Verſ. 28. & 29.

VIXIT igitur Noe vitam omnium mortalium longiſſimam, duobus tantùm exceptis, Iared & Mathuſalem. Namque ipſo Adamo longæuior fuit Noe viginti annis; breuioris tamen vitæ fuit quàm Iared annis duodecim, & quàm Mathuſalem decem & nouem. Verùm inuitat me hic locus vt breuiter exponam omnem vitæ Noe Chronologiam, & quædam alia ad eum pertinentia. Primùm dicam de vita eius ante diluuium, tum verò poſt diluuium. Geneſ. 5.

QVINTA DISPVTATIO.

De Chronologia vitæ Noe: De quodam item eius filio quem appellant Ionithum, & de habitatione eius poſt diluuium.

197 VIXIT ante diluuium Noe ſexcentis annis, ſexcenteſimo enim anno eius contigiſſe diluuium, ſupra ſcripſit Moſes cap. ſeptimo. Ab exordio Mundi cum eſt creatus Adam, vſque ad diluuium numerantur anni mille ſexcenti quinquaginta ſex: ipſe autem Adam vixit annos nongentos triginta: ergo mortuus eſt ante diluuium ſeptingêtis viginti ſex annis. Cum igitur Noe natus fuerit ſexcentis annis ante diluuium, apparet ipſum eſſe natum centum viginti ſex annis poſt obitũ Adami. Deinde Henoch annis ducentis quadraginta duobus ante obitum Adami genuit Mathuſalem; & poſtea vixit trecentis annis, & ex terris tráslatus à Deo eſt. Mathuſalem verò vixit annos nongentos ſexaginta nouem, & ipſo anno quo diluuium accidit mortuus eſt. Ergo Noe qui natus eſt ſexcentis annis ante diluuium, ortus fuit ſexaginta nouem annis poſt tranſlationem Henoch, & trecenteſimo ſexageſimo nono anno aui ſui Mathuſalem. Omnis hęc Chronologia colligitur ex capite quinto libri Geneſeos.

198 Ex his concluditur, Mathuſalem verſatum eſſe cum Adamo per annos ducentos quadragintaduos, Noe autem cum ipſo Mathuſalem per annos trecentos ſexagintanouem. Doctrinam igitur rerum naturalium & diuinarum tam naturalem, quàm ſupernaturalem, viuæ vocis oraculo ex Adamo didicit Mathuſalem: ex ipſo autem Mathuſalem accepit Noe, quin etiam filius eius Sem; quippe qui centum annos ante diluuium natus, earum rerum cognitionem ab ipſo Mathuſalem commode doceri potuit. Et de ætate ac vita Noe ante diluuium ita dictum ſit.

199 Poſt diluuium porrò vixit Noe trecentos quinquaginta annos: cum autem à diluuio vſque ad ortum Abrahæ, ſecundum Hebraicam & Latinam computationem, non plures ducentis nonaginta duobus annis præterierint, efficitur nato iam Abrahæ ſuperſtitem fuiſſe Noe per annos quinquaginta octo. Nimirum tamdiu voluit Deus Noe viuere, quoad alius ſurgeret eius ſimilis inſigni vir pietate, qui veri Dei cultum conſeruaret, & ad eum amplectendum verbis & factis homines vehementer incitaret. Obſeruatũ eſt iam inde ab orbe condito, Deum omni ſæculo egregios aliquos viros excitare conſueuiſſe. Ante diluuium poſt Adamum fuit Seth, Henoc, Mathuſalem: poſt diluuium vſque ad legem latam, Noe, Noe peruenit ad quinquageſimũ octauũ annũ Abrahæ

Abraham ceteriq; Patriarchæ vſq; ad Moſen Melchiſedech,& Iob. Poſt Moſen
Ioſue & Phinees. Et de Iudicibus Othoniel, Gedeon, Iephte, Samſon, Samuel.
Tempore Regum, Dauid, Aſa, Ioſaphat, Ezechias & Ioſias. Atque hoc ipſo tem-
pore fuere ſanctiſſimi Põtifices, vt Ioiada, Eliacim clariſſimiq; Prophetæ vt Elias
& Elizeus. Tẽpore autem captiuitatis Babylonicæ, Hieremias, Ezechiel, Daniel.
Poſt reditum denique ex captiuitate, Zorobabel, Ieſu Pontifex, Aggæus & Za-
charias Prophetæ, Eſdras & Nehemias, duo & ſeptuaginta interpretes ſacrarum
literarum, & principes Machabæi, non minus diuina religione ac pietate quàm
bellica fortitudine clari & omni æuo celebrandi. Et quoniam Sem filius Noe
poſt diluuium vixit annos duos & quingentos, vt ſignificat Moſes Geneſeos vn-
decimo, fit vt peruenerit ad quinquageſimum annum Iacob patriarchæ.

Cõtinuatio Fidei & cultus Dei ab initio mũdi

Cupio igitur hic lectorem aduertere, quemadmodum veri Dei fides & cultus, 200
& rerum ad conſequendam ſalutem animę eo tempore neceſſariarum obſeruatio
cuſtodita & perpetuata fuerit ab initio Mundi vſq; ad Iacob per tres tantum per-
ſonas, Adamum, Mathuſalem & Sem per annos autem duo millia prætercue cen-
tum quinquaginta ſex: potuit enim Iacob, vt diximus, eas res diſcere ex ipſo Sem,
is verò ex Mathuſalem, hic verò ex ipſo Adamo.

Chryſ. ho. 29. in Geneſim. Continentia Noe.

Ceterùm quia Moſes nullum commemorat filium genitum à Noe poſt diluuiũ, 201
ex eo colligit Chryſoſtomus virum fuiſſe cum incredibilis continentiæ: quippe
qui totos trecentos quinquaginta annos quos vixit poſt diluuium, ne procrean-
dorum quidem liberorum cauſa voluptati indulgere voluerit. Vide, inquit ille,
admirandam iuſti continentiam. Cum enim tanta frueretur vbertate rerum &
proſperitate, ſuperuiueretque tanto annorum numero poſt egreſſum ex Arca; no-
luit tamen vltra indulgere filiorum procreationi. Non enim cõmemorat Scriptu-
ra eum alios præter illos tres quos ante diluuiũ genuerat, habuiſſe liberos. Sed nul
lum eſse poſt diluuium à Noe generatum filiũ, paulo ſupra diſputatum eſt à nobis.

De filio quodã Noe poſt diluuium genito cui nomen Ionithus, ex Methodio. *Hiſt. Scholaſtica 1. lib. cap. 37*

Quod ergo à quibuſdam proditum eſt de quodam eius filio valde memorabi- 202
li, quem appellant Ionithum, pro fabuloſo habendum eſt. Sed hiſtoriam eius
rei ne lector neſciat, ponam hoc loco vt eam narrat, auctore Methodio, ſcriptor
hiſtoriæ Scholaſticæ, cuius hæc ſunt verba: Methodius agens de quodam filio
Noe, cuius non meminit Moſes, ſic ait: Centeſimo anno tertiæ Chiliadis genuit
Noe filium ad ſimilitudinem ſuam quem appellauit Ionithum. Trecenteſimo an-
no largitus ei ampliſſima dona, miſit eum in terram Ethan; quam ille peruaſit vſq;
ad mare Orientis. Hic Ionithus accepit à Domino donum ſapientiæ & inuenit
Aſtronomiam. Hic gigantem Nemrod decem cubitorum proceritate, & nepo-
tem Sem ad ſe venientem erudiuit, docuitque quibus in locis regnare deberet.
Multa etiam præuidit ac prædixit, in primis autem de quatuor Monarchiarum
ortu, ſucceſſione & occaſu, quam prophetiam multis poſt ſeculis Daniel edidit.
Prædixit autem ille primos omnium regnaturos ex poſteritate Cham, vti fuit Be-
lus & Ninus regni Babylonici & Monarchiæ Aſsyriorum conditores: ſecundos
regnaturos de ſtirpe Sem Perſas & Græcos; poſtremos de genere Iaphet Roma-
nos. Sic Methodius, vt refert Hiſtoria Scholaſtica. S. Hieronymus tradit iſtum

Hierony. de Scriptori Eccleſiaſticis.

Methodium fuiſse Epiſcopum primò quidem Olympi Lyciæ, poſtea Tyri, nitidi
compoſitique ſermonis, ſcripſiſſeque cùm alia, tum libros contra Porphyrium,
Commentarios item in Geneſim & in Cantica Canticorum, & ſub finem nouiſſi-
mæ perſecutionis Eccleſiæ, vel vt placet aliis, ſub Decio & Valeriano in Chal-
cide Græciæ martyrio coronatum.

Refellitur ſupradicta opinio.

Verùm iſta quæ Methodius dicitur prodidiſſe de Ionithò filio Noe, fabu- 203
loſa ſunt, eaque refellere minime fuerit operoſum. Principiò, talem filium
Noe, inſignem ſapientia & prophetico ſpiritu non tacuiſſet Moſes, nec di-
xiſſet ab illis duntaxat tribus filiis, Sem, Cham, & Iaphet omne genus huma-
num eſſe propagatum; & vt aliorum filiorum Noe, ſic huius quoque progeniem
enarraſset. Sed eo conuincitur falſam eſſe iſtam opinionem, quod dicitur

Noe

Noe genuiſſe iſtum Ionithum anno centeſimo tertiæ Chiliadis, ſcilicet ab exor-
dio Mundi: atqui plus nonaginta annis ante iſtum centeſimum annum deceſſerat
Noe. Siquidem ab initio Mundi vſque ad Diluuium fluxerunt anni mille ſexcenti
quinquaginta ſex: Noe autem vixit poſt Diluuium annos trecentos quinquagin-
ta: ergo mortuus eſt anno ſexto tertiæ Chiliadis, id eſt, annis nonaginta quatuor
ante id temporis quo dicitur Ionithus eſſe natus. Dicent fortaſſe Methodium ſe-
cutum eſſe computationem Græcorum codicum, qui plus duo millia annorum
recenſent vſq; ad diluuium. Eſto, ſed illa computatio mendoſa eſt, vt oſtendimus
lib. 7. Commentariorum noſtrorum in Geneſim: quapropter Methodij opinionem
quæ ea computatione nititur, falſam eſſe neceſſe eſt.

204 Illud verò quis ferat? dicitur Nemrod fuiſſe nepos Sem, cum apertis verbis
eum Moſes faciat nepotem Cham, ita ſcribens; *Filij Cham, Chus, Meſraim, Phut & Cha-* *Geneſ. 10*
naan. Porro Chus genuit Nemrod &c. Vtrum autem Methodius erroris opinione dece-
ptus iſta ſcripſerit, an ſint ab aliis conficta, & ſub ſpecioſo eius nomine vulgata,
mihi quidem non liquet. Miror equidem tam celebris illius prophetiæ de quatuor
Monarchiis nuſquam Euſebium, nuſquam Hieronymum, ne in Commētariis qui-
dem in Danielem, vbi fuiſſet opportuniſſimū, mētionem feciſſe vllam. Sed vtcunq;
res habeat, illud ego monitum velim lectorem, vt decet Methodij ſanctimoniam,
& in martyrio virtutem atq; gloriam admirari & venerari; ſic non decere, ſi quæ il-
le parū cōſentanea ſacris literis ſcripta reliquerit, ea pro veris certiſq; amplexari.

205 Sed quibus in terris poſt diluuium verſatus ſit Noe, vno ne ſemper in loco con-
ſtiterit, an longinqua petens, varias obierit regiones, quibuſue in ſedibus vitam
finierit; præclara denique eius dicta & facta, quæ multa fuiſſe par eſt credere, mi-
ro ſilentio Moſes obruit ac ſuppreſſit. Cauſam ego tanti ſilentij reor fuiſſe feſtina- Cur tā pau-
tionem eius ad ſcribendas res Abrahæ: de quo primum hiſtoriam valde ordina- ca de Noe
tam & copioſam tres ob cauſas contexuit: primum quod Abraham fuiſſet prin- ſcripſerit
ceps & quaſi ſator populi Hebræi, ad quem populum erudiendum hanc ſcribendi Moſes.
operam potiſſimum nauabat Moſes. Deinde quod Abraham ſignum Circunciſio-
nis à Deo accepiſſet, quo ſigno eius poſteri, id eſt Hebræi à ceteris gentibus diſ- *Geneſ. 17.*
creti, in vnum & peculiarem Dei populum coaleſcere debebant. Ad hæc quod
tria Deus Abrahæ ampliſſima dediſſet promiſſa, vnum de multiplicatione ſeminis *Geneſ. 12.*
eius inſtar ſtellarum cœli & pulueris terræ: alterum de poſſeſſione terræ Chanaan: *Geneſ. 15.*
tertium de Meſſia ex ipſius ſtirpe generando, in quo benedicendæ erant omnes
gentes, & propter quem ipſe pater futurus erat non ſolum Iudæorum, ſed etiam
Gentiū quotquot in Chriſtum erant credituræ. Tradunt Hebræi Noe cū Sem ex *Geneſ. 17.*
Armenia rediiſſe in veterem patriam, id eſt, loca Damaſco vicina, ibiq; cōdidiſſe *Rom. 4.*
regnum & pontificatum Salem; quæ Sem, appellatus Melchiſedec, adminiſtrauit.

206 BEROSVS ANNIANVS multa narrat de iis quæ geſſit Noe poſt diluuium, Vbi poſt di-
quæ ſi vera eſſent, iucundiſſima profecto eſſent legentibus & ad agnitionem pul- luuiū habi-
cherrima. Ait ille, finito Diluuio cum Arca in Gordiæo monte Armeniæ conſe- tauerit Noe
diſſet, deſcendiſſe Noe in loca plana, & breui mirabiliter multiplicata progenie ſecūdū He-
(perpetuo enim geminos edebant, marem & feminam) adeo completa eſſe ho- bræos & Be-
minibus ea loca, vt neceſſe fuerit multos inde recedere. Sed Noe diu ibi manſit, & roſum An-
Armenos (ſic eos nunc appellamus, nam id nominis poſtea eis inditum eſt) pri- nianum.
mum docuit agriculturam, artemque colendi vites & conficiendi vinum: tum ſa- *Beroſ. An-*
cros ritus & cæremonias colendi Deum; multa item naturalium rerum ſecreta *nianus. li. 3.*
mandauit literis, quæ apud Scythas, Armenos ſolis Sacerdotibus legere, docere
ac diſcere fas eſt. Docuit præterea curſus aſtrorum, & diſtinxit annum ad Solis
curſum, & menſes duodecim ad motum Lunæ, multaq; in poſterum ventura Aſtro-
nomiæ ſcientia prædicebat. Quamobrem quaſi Deum quendam illum venera-
bantur, eumque Solem & Cœlum cognominabant. Adhortabatur autem homi-
nes familiarum principes vt nouas ſedes quærerent, conderentque ciuitates:

 de-

deſignauitque tres orbis partes Aſiam Africam & Europam, vt ante diluuium viderat; & ſingulis principibus familiarum, partes ad quas irent, diſtribuit, ſe per totum orbem colonias traducturum pollicitus. Tandem petiit Kitim quam nunc Italiam nominant; ibi regnauit, multaq; docuit Italos quæ ad Theologiam, Phyſiologiam, Politiam, arteſq; degendæ vitæ neceſſarias pertinent: earumq; rerum refertiſſimos libros reliquit ſcriptos. Quamobrem tātum apud eam gentem honorem meruit, vt eum Chaos, Semen Mundi, Patrem deorū maiorum & minorū animamq; Mundi appellarent: ipſumq; ſignarent in ſcriptis curſu Solis, motu Lunæ, & ſceptro dominij. Deniq; in illis locis mortalitatem exuit. Sic ille Beroſus.

Auguſtinus. B. Auguſtinus lib. 16. de ciuitate Dei cap. 2. tractans ea quæ hoc loco de filiorum Noe partim benedictione partim maledictione ſcripſit Moſes, cum indicaſſet quarum rerum olim futurarum & ad Eccleſiam Chriſti ſpectantium tres illi Noe filij figuram prætuliſſent (de quo etiam nos paulo ſupra diſputauimus) ſubiūgit hæc verba: Hæc diuinæ ſcripturæ ſecreta indagamus vt poſſumus, alius alio magis minusve congruenter, veruntamen fideliter: certum tenenres non ea ſine aliqua præfiguratione futurorum geſta atque conſcripta, neque niſi ad Chriſtum & eius Eccleſiam quæ ciuitas Dei eſt, eſſe referenda: cuius ab initio generis humani non defuit prædicatio, quam per omnia videmus impleri. 207

Cur poſt Noe, Sē & Iaphet & vſq; ad Abrahā, nullus laudatæ virtutis ac pietatis vir memoretur à Moſe. Deinde ponit Auguſtinus quæſtionem hanc: cur poſt Noe & duos eius filios Sē & Iaphet vſque ad Abraham, de tot hominibus qui intermedio illo temporis ſpatio fuerunt, nullum laudatæ probitatis ac pietatis virum commemoret Moſes, cū aliquos de poſteris Sem viros fuiſſe iuſtos ac pios non ſit dubitandum. Reſpondet ipſe Moſen ſtuduiſſe breuitati, & quod non ſolum eſſet hiſtoriographus, verum ſimul etiam propheta, non omnia quæ narrari potuiſſent, conſectatum eſſe hiſtorica diligentia, ſed ea tantū intexuiſſe narrationi ſuæ, quę prophetica prouidentia nouerat ad populum & ciuitatem Dei aliquo modo pertinere. Audi Auguſtinū: *Auguſtinus.* Benedictis, inquit, duobus filiis Noe, atq; vno in medio eorum maledicto, deinceps vſque ad Abraham de iuſtorum aliquorum, qui pie Deum colerent commemoratione ſilentium eſt per annos amplius quàm mille. Nec eos defuiſſe crediderim, ſed ſi omnes commemorarentur, nimis longum fieret: & hæc eſſet magis hiſtorica diligentia quam prophetica prouidentia. Illa itaque exequitur Moſes, vel potius per eum Dei Spiritus, quibus non ſolum narrentur præterita, verum etiam prænuntientur futura, quæ tamen pertinent ad ciuitatem Dei quia & de hominibus qui non ſunt eius ciues quicquid hic dicitur, ad hoc dicitur, vt illa ex comparatione contraria vel proficiat vel emineat. 208

Præclarum Auguſtini documētū. Poſt hæc Auguſtinus præclarum quoddam tradit documentum omnibus ſacras literas legentibus atque interpretantibus etiam atque etiam inculcandum & cōmendandum, & ab illis, niſi ſæpenumero pueriliter labi velint, diligenter obſeruādum; Non omnia quæ in diuinis libris narrantur, latens aliquod habere myſteriū, nec ad res futuras ſignificandas commemorari; ſed multa quæ carent myſterio, propter ea quæ myſticas habent ſignificationes attexi. Non omnia, inquit Auguſtinus, quæ geſta narrantur, aliquid etiam ſignificare putanda ſunt, ſed propter illa quæ aliquid ſignificant, etiam ea quæ nihil ſignificant attexuntur. Solo vomere terra proſcinditur: ſed vt hoc fieri poſſit, etiam cetera aratri membra ſunt neceſſaria. Et ſoli nerui in cythara aliiſq; vaſis muſicis aptantur ad cantum: ſed vt aptari poſſint, inſunt & cetera in cōpaginibus organorum quæ non percutiuntur à canentibus, ſed ea quæ percuſſa reſonant, his cōnectuntur. Ita in prophetica hiſtoria dicuntur & aliqua quæ nihil ſignificant, ſed quibus adhæreant quæ ſignificant, & quodammodo religentur. Sic Auguſtinus. Cuius tam vero & vtili documento qui ſtudia tractant diuinæ ſcripturæ ſi obtemperare noluerint, cupidiores ſcilicet quam par eſt vndecumque myſteria eruendi, næ illi ſæpe inanes, frigidas, ineptas inſulſaſq; ſententias & interpretationes effutiant neceſſe eſt. Verum non procedam longius, opportunum enim hic videtur huic libro finem imponi. 209

BE-

BENEDICTI PERERII
COMMENTARIORVM
IN GENESIM
LIBER DECIMVS QVINTVS.

In caput decimum.

DE MVLTIPLICATIONE HVMANI generis facta poſt diluuium ex tribus filiis Noe; & de prima origine gentium, nationum & regnorum terræ.

Caput decimum.

HÆ ſunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham & 1
Iaphet: natique ſunt eis filij poſt diluuium. Filij Ia- 2
phet Gomer,& Magog, & Madai,& Iauan & Thu-
bal & Moſoch & Thiras. Porrò filij Gomer Aſce- 3
nez & Riphath & Thogorma. Filij, autem Iauan, 4
Eliſa & Tharſis, Cethim & Dodanim. Ab his di- 5
uiſæ ſunt inſulæ gentium in regionibus ſuis,vnuſquiſ-
que ſecundum linguam ſuam & familias ſuas in regionibus ſuis. Filij au- 6
tem Cham; Chus & Meſraim, & Phut & Chanaan. Filij autem Chus: 7
Saba, & Heuila & Sabatha & Regma,& Sabathacha. Filij Regma: Sa-
ba & Dadam. Porrò Chus genuit Nemrod: ipſe cœpit eſſe potens in 8
terra. Et erat robuſtus venator coram Domino. Ab hoc exiuit prouer- 9
bium, Quaſi Nemrod robuſtus venator coram Domino. Fuit autem prin- 10
cipium regni eius Babylon & Arach & Achad & Chalanne in terra Sen-
naar. De terra illa egreſſus eſt Aſſur & ædificauit Niniuen, & plateas ci- 11
uitatis & Chale. Reſen quoque inter Niniuen & Chale: hæc eſt ciuitas 12
magna. At verò Meſraim genuit Ludim & Anamim & Laabim & Ne- 13
phtuim, & Phethruſim & Chasluim; de quibus egreſsi ſunt Philiſthiim 14
& Caphtorim. Chanaan autem genuit Sidonem primo genitum ſuum; 15

Hethæum,

16 Hethæum, & Iebuſeum & Amorrhæum & Gergeſæum, & Heuæum &
17 Aracæum, Sinæum. Et Aradium, Samaræum & Amathæum: & per hos
18 diſſeminati ſunt populi Chananæorum. Factique ſunt termini Chanaan
19 venientibus à Sidone Geraran vſque ad Gazan, donec ingrediaris Sodo-
20 mam & Gomorrham & Adamam & Seboim vſque Laſa. Hi ſunt filij
21 Cham in cognationibus & linguis terriſque & gentibus ſuis. De Sem quo-
22 que nati ſunt patre omnium filiorum Heber, fratre Iaphet maiore. Filij
23 Sem: Ælam & Aſſur & Arphaxad & Lud, & Aram. Filij Aram, Hus &
24 Hul, & Gether & Mes. At verò Arphaxad genuit Sale de quo ortus eſt
25 Heber. Natique ſunt Heber filij duo, nomen vni Phaleg, eo quod in die-
26 bus eius diuiſa ſit terra, & nomen fratris eius Iectan. Qui Iectan genuit
27 Elmodad & Saleph, & Aſarmoth, Iare, & Adoram & Vzal & Deela,
28 & Hebal, & Abimael, Saba, & Ophir & Heuila & Iobab: Omnes iſti,
29 filij Iectan. Et facta eſt habitatio eorum de Meſſa pergentibus vſque Se-
30 phar montem Orientalem. Iſti ſunt filij Sem ſecundum cognationes &
31 linguas & regiones in gentibus ſuis. Hæ familiæ Noe iuxta populos &
32 nationes ſuas. Ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium.

PRAEFATIO.

DESCRIBIT Moſes hoc decimo capite numeroſam progeniem multiplicemque poſteritatem trium filiorum Noe, primamque originem diuerſitatis gentium, regionum atque regnorum. Nec tamen in poſteris filiorum Noe percenſendis omnes commemorat, id enim fuiſſet quaſi infinitum, nec vlli vſui; ſed eos tantùm qui velut capita & principes fuere aliquarum gentium, eiſque nomina indidere. Quapropter Iaphet filios duntaxat ſeptem recenſet, nec eorum poſteros omnes, ſed duorum tantùm, Gomer tres, & Iauan quatuor: ita vt tota progenies Iaphet quatuordecim viris à Moſe circunſcripta ſit. Cham autem quatuor filios enumerat, & de his, trium duntaxat poſteros, omneſque progenitos ex Cham, ad vnius & triginta numerum redegit. Denique Sem quinque filios connumerat de quibus trium tantùm poſteritatem exponit; nec de iis qui proſeminati ſunt ex ipſo Sem, plures quàm viginti ſex nominauit. Itaque omnes filiorum Noe poſteri qui commemorantur à Moſe, duorum & ſeptuaginta numerum non exced unt. 1

Cur Gẽtes ex tribus filiis Noe ortæ recẽſeãtur à Moſe Geneſ. 9.

Voluit porrò Deus has gentes nominatim commemorari, eorúmque notitiam immortali poſterorum memoriæ commendari; vt liquidò appareret veritas & efficacitas primæ illius benedictionis Dei, cum dictum eſt filiis Noe: *Creſcite & multiplicamini & replete terram.* Itemque oſtenderetur veriſſimus exitus & effectus tam benedictionis Sem & Iaphet, quàm maledictionis Cham, quã eis impertiuit Noe. Ad hæc, vt cognitis veris gentium, regnorum, ac nationũ primordiis, vaniſſimas & mendaciſſimas de his rebus gentilium hiſtorias rideamus atq; contemnamus. Et quia gentium quæ hic memorantur, ſæpe incidit mentio in ſacris literis, percepta earum origine, clarior ac plenior earum gentium nobis ſuppetat cognitio. 2

Quod autem attinet ad vocabula ſeu nomina gentium quæ hic recenſetur, cũ 3

quædam

quædam eorum retenta ſint, multa verò obliterata, ſed pleraque tamen immutata, iuuat de his præmonere ac prædocere lectorem, quod præmonuit Ioſephus primo libro Antiquitatum: Poſt diuiſionem, inquit, linguarum paſſim diſperſi ſunt homines, coloniis nuſquam non deductis & quo quemque ſors & Deus tulit eam terram cum ſuis occupauit; vt tam maritima quàm mediterranea cultoribus replerentur: nec defuerunt qui conſcenſis nauibus ad inſulas habitandas traiicerent. Porrò gentium quædam adhuc ſeruant deriuatam à ſuis conditoribus appellationem; quædam verò eam mutauerunt; nonnullæ autem in familiarem accolis notioremque vocem deflexerunt, Græcis potiſſimum talis nomenclaturæ auctoribus; hi enim poſterioribus ſeculis veterem locorum gloriam ſibi vendicantes, gentes nominibus ſibi notis inſigniuerunt, & quaſi ſui iuris eſſent, mores rituſque proprios in eas inuexerunt. Hæc Ioſephus.

Ioſephus.

Vanitas Græcorũ.

Hæ ſunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham & Iaphet. *Verſ. 1.*

CVM his verbis iungi poſſunt illa ſuperioris capitis: *Tres iſti filÿ ſunt Noe, & ab his diſſeminatum eſt omne genus hominum ſuper vniuerſam terram.* Extrema item illa verba huius capitis decimi: *Eæ ſunt familiæ filiorum Noe iuxta populos & nationes ſuas, ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium.* Vult enim Moſes oſtendere hoc capite, quemadmodum in exordio mundi ex vno genus omne hominum propagatum eſt vſque ad diluuium; ſic poſt diluuium, quaſi nouo rurſus Mundi principio, ex tribus filiis Noe omnem terram habitatoribus & cultoribus eſſe completam; & quæcunque ad id vſque temporis, quo tempore Moſes hanc hiſtoriam ſcribebat, fuerant erantque gentes ac nationes, inde omnes primam traxiſſe originem.

Geneſ. 9.

4 Ioſephus ſcribit tres partes orbis à trium Noe filiorum poſteris ita partite ac diſtincte eſſe occupatas vt Iaphetani (ſic deinceps appellabo Iapheti poſteros, breuitatis cauſa, vt Cham poſteros, Chamæos, & Sem, Semæos) in Aſia ſedes tenuerint à Tauro & Amano montibus vſq; ad Tanaim fluuium quo diſterminatur Europa ab Aſia: in Europa vero hinc vſque ad Gaditanum fretum; Chamæi verò Syriam & regiones Amano Libanoque montibus adhærentes obtinuerunt, vſque ad mare atque Oceanum ditionis terminos proferendo: Semæi ab Euphrate propagandæ ditionis initio facto, Aſiam vſque ad Indicum Oceanum incoluerint.

Ioſephus partitur orbem terræ tribus filiis Noe.

5 Epiphanius in Anchorato ſcribit, Noe iuſiurandum à filiis ſuis exegiſſe, vt cultum veri Dei retinerent, & inter ſe concordiam ac beneuolentiam cuſtodirent; cumque is mundi hæres à Deo conſtitutus eſſet, mundum quaſi hæreditariam poſſeſſionem filiis ſuis diſtribuit, iactis ſortibus, vt quiſque eam partem terræ quæ ſorte obtigiſſet habitandam & colendam ſuſciperet; & Sem quidem ſedes magna ex parte obtigiſſe in Aſia; Cham in Aegypto & Africa, Iapheto in Europa.

Epiphanius vult Noe ductis ſortibus cuique ſuorũ filiorum aſſignaſſe eã terræ partẽ quæ ſorte ei obtigerat.

6 His addo quæ prodidit Beroſus Annianus, vel potius ipſe Annius in Commentariis Beroſi; auctore Philone, Noe (quem alij Ianum appellarunt) vna cum tribus filiis multiſque coloniis Pontum veniſſe, & ratibus circumluſtraſſe omne mare mediterraneum, & primo filio Sem oſtendiſſe littus omne Aſiaticũ à Tanai per Boſphorum vſque ad Nilum: Cham verò demonſtraſſe littus Africæ à Nilo vſque ad Oceanum Gaditanum; denique Iaphet omne littus Europæ à Gadibus vſque Tanaim: & omnibus prouinciis circa littus dimiſiſſe primas colonias: qua in re conſumpto decennio, reuertiſſe in Scythiam, vnde nouis aliis aſſumptis coloniis deuectum eſſe in Italiam, & per Tiberim vectum, tenuiſſe ad læuum latus Hetruriam, primaſque in Vaticanum & Ianiculum expoſuiſſe colonias. Atque id firmat Annius auctoritate Catonis, à quo ſunt hæc prodita in lib. de Originibus: quorum librorum fragmenta quædam, neſcio vnde eruta, concinnauit Annius &

Quemadmodũ Noe perluſtrauerit orbẽ, & habitatoribus cõpleuerit ſecundum Beroſum Annianum.

euul-

euulgauit. Verum hæc quia nulla graui ratione, vel probati ſcriptoris auctoritate firmantur, equidem haud maiorem fabulis poetarum fidem mereri puto.

Verſ. 2.

Filij Iaphet, Gomer, Magog, Madai, Iauan, Thubal, Moſoch & Thiras.

COMMEMORANTVR hic ſeptem filij Iaphet; ex quibus primi filij, 7
id eſt Gomer, recenſentur tres poſteri, Aſcenez, Riphat, Thogorma: quarti autem filij, id eſt Iauan, numerantur quatuor poſteri, Eliſa, Tharſis, Cethim, Dodanim. Omnes igitur poſteri Iaphet hic memorati tam filij, quam nepotes, ſunt numero quatuordecim. ſed codices græci quos Auguſtinus libro 16. de Ciuitate Dei capite 3. ſecutus eſt, addunt octauum filium Iaphet nomine Eliſa: quo fit, vt poſteros Iaphet numerent quindecim; ſed illum Eliſa, nec ſcriptura hebraica, nec paraphraſis Chaldaica, nec græca tranſlatio Complutenſis habet, neq; codices græci quibus vſus eſt Hieronymus habuerunt, vt ex Traditionibus eius hebraicis in Geneſim liquet. Omnem porrò hanc progeniem Iaphet licet vno conſpectu in hac deſcriptione digeſtam intueri.

S. Auguſt.

Iaphet filij ſeptem.
- Gomer — Aſcenez. Riphat. Thogorma.
- Magog
- Madai
- Iauan. — Eliſa, Tharſis. Cethim. Dodanim.
- Thubal.
- Moſoch.
- Thiras.

Omnes poſteri Iaphet quatuordecim.

Ceterum quæret fortaſſe quiſpiam, cum ſupra in enumerandis filiis Noe ferè 8
primo loco nominatus ſit Sem, cur nunc Moſes à Iaphet orſus eſt? An quia ſecundum Hebræos quos ſequitur Toſtatus, Lyranus, aliique permulti, Iaphet primogenitus fuit Noe? at ob eam cauſam vltimo loco recenſeri debebat poſteritas Cham, vt qui minimus natu fuit. An contra potius, vt placet Auguſtino, orſus eſt à minimo filio, procedens vſque ad maximum qui fuit Sem? Sed enim credibilius eſt Cham fuiſſe minorem Iapheto, cum ſupra capite nono dictus ſit præciſe fratet minor, id eſt, ſecundum phraſim hebraicam minimus. An potius incœpit à Iapheto, quod in eo terminaſſet præcedens caput, agens de filiis Noe: & ad extremum expoſuit progeniem Sem, quod omnis de ea ſequens hiſtoria ſubtexenda erat?

Ex hac vero poſtetitate Iaphet extat & apparet quam fuerit vera & efficax illa 9
benedictio quam Noe impertiuit Iaphet: *Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sē* quæ dilatatio non tantum denotat numeroſam poſteritatis propagationem, verum præcipue ampliſſimas regiones quas occupaturi erant eius poſteri, qui maximam orbis partem obtinuerunt, occupata tota Europa cum maiore Aſiæ parte, & maris mediterranei inſulis; qui præterea colonos in Africam quoque tranſmiſerunt: nam Græci qui originem ex Iaphet duxerunt, littora Africæ frequentarunt, & egregiis vrbibus compleuerunt, vt ex profanis hiſtoriis diſcimus. Atque hæc liquido intelligentur ex iis gentibus quæ ex hac poſteritate Iaphet per varias terræ oras diſſeminatæ ſunt. nam quod de inſulis dixi, perſpicue docet Moſes illis verbis: *Ab his* (ſcilicet poſteris Iaphet) *diuiſæ ſunt inſulæ gentium in regionibus ſuis.*

Quam longe lateque per orbem dilatata ſit poſteritas Iaphet.

Nonnulli putarunt, noſtrum Iaphet non fuiſſe ignotum Ethnicis, ſed fuiſſe eum 10
ipſum quem illi appellarunt Iapetum cœlo terraque, vt poetæ fabulabantur, natum, vnumque de Titanibus cum Ioue belligerantibus, & patrem Promethei, auumq; Deucalionis. Sed profecto inter noſtrum Iaphet & Ethnicum Iapetum,

An Iaphet fuerit idem qui Ethnicis Iapetus.

præter

præter quandam nominis ſimilitudinem, nulla eſt ſimilitudo; cetera enim adeo diuerſa ſunt (nihil dico de ratione temporum, quæ vtriq; conſtare non poteſt) Vt mirer viros minime indoctos ad id credendũ, & ſcriptis prodendũ adductos eſſe.

11 Primus filius Iaphet nominatur Gomer, cuius poſteros Gomeritas putat Ioſephus eumque ſecuti plerique omnes, fuiſſe eos quos Græci appellarunt Gallogræcos vel Galatas. ſed eos fuiſſe Gallos, à quibus profecti ij qui Delphos ſpoliarunt, & poſtea in Aſia proxime Troadem conſederunt, & Phrygiæ partem maiorem occuparunt, concors eſt Geographorum ſententia. Audi Iuſtinum libro 35. Tantus, inquit, terror Gallici nominis, ſiue armorum inuicta felicitas erat, vt aliter neque maieſtatem ſuam reges tutam, neque amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallica virtute arbitrarentur: tantæque fuit id temporis fœcunditatis Gallorum iuuentus, vt Aſiam omnem velut examine aliquo implerent. itaq; in auxilium à Bithyniæ rege inuocati, regnum cum eo parta victoria diuiſerunt, eamque regionem Gallogræciam, quia mixti Græcis Galli fuerant, nominarunt.

An Gomer pater fuerit Galatarũ: Ioſephus. Iuſtinus. Quantã olim Galli ex virtute fama.

12 Quales igitur Gomeritæ populi fuerint quaſue terras inſederint, coniici poteſt ex vaticinio Ezechielis, quod eſt in capite 38. his verbis; *Gomer & vniuerſa agmina eius, domus Thogorma, latera Aquilonis, & totum robur eius, populique multi tecum.* Deſcribit eo loco Ezechiel bellicas copias principis Gog ex variis gentibus collectas, quas ille ducturus erat ad debellandos Iudæos, bonisq; omnibus ſpoliandos, poſtquam illi Babylone regreſſi ſunt in patriam. Ex vaticinio autem Danielis capite 11. & ex hiſtoria Ioſephi conſtat Iudæos poſt reditum ex Babylonica captiuitate ſæpe ac vehementer vexatos eſſe à regibus Aegypti & Syriæ ſeu Aſiæ, præſertim autem ab Antiocho Epiphane, vt docet hiſtoria Machabæorũ. Ergo Gomeritas credibile eſt fuiſſe populos in Aſia, quæ Aquilonaris eſt ſeu Septentrionalis Palæſtinæ; vel etiam in aliqua parte Syriæ, nec longe tamen remotos à Palæſtina: dici verò Aquilonares comparatione Iudææ, talem enim poſitum ea regio habet ad Palæſtinam. Quapropter Daniel capite 11. reges Syriæ appellat reges Aquilonis, ſicut reges Aegypti nominat reges Auſtri, nempe vtrumque comparatione Iudææ.

Locus Ezechielis cap. 38. Ioſephus.

13 Alter Iapheti filius nominatur Magog: cuius poſteros Magogæos quidam putarunt fuiſſe Gothos, vt narrat Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, alij Getas, Maſſagetas, denique Scythas, quæ eſt Ioſephi, Hieronymi, ac ferè omnium ſententia. E Schythis autem origo eſt Tartarorum ac Turcarum. Nec deſunt qui contendant Magogæos fuiſſe populos Cælesyriæ, propinquos Palæſtinæ; coniecturam eius rei facientes ex illis verbis Plinij libro 5. capite 23. Cœle habet Apamiam, Marſya amne diuiſam à Nazerinorum Tetrarchia & Bambycem quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris verò Magog, &c. Magog igitur, vt ex Plinio licet intelligere, ſacra fuit & auguſta vrbs Syrorum (id enim ſonat Hierapolis) cuius vrbis & regionis principem facit Gog in cap. 38. Ezechiel: vbi Magogæi recenſentur inter varias gentes quæ ſub principe Gog id eſt, regibus Syriæ militaturæ & bellaturæ erant aduerſus Iudæos ex Babylonica captiuitate reductos. Iudæos enim recens Babylone reuerſos in Iudæam, fuiſſe valde infeſtatos & vexatos à finitimis gentibus, Samaritis & Syris, non obſcure intelligitur ex libris Eſdræ.

Ex Magog quæ gentes ortæ ſint. Hieronymus. Plinius.

14 Tertius Iapheti filius appellatur Madai. Inter omnes conuenit ex Madai eſſe ortos Medos populos in Aſia maiori celebres, à primo quidem ſubiectos Aſſyriis, ſed poſtea per Arbacum præfectum debellato Sardanapalo nouiſſimo Aſſyriorũ monarcha, non ſeruitutis modo iugum excuſſiſſe, verum etiam imperium Aſiæ annos prope quadringentos obtinuiſſe. A Medis quoque Babyloniorum imperium euerſum eſſe per Darium Medum, & narrat Daniel capite 5. & ante prædictum fuerat ab Iſaia cap. 14. & Hieremia cap. 51.

Origo Medorum.

15 Inter eiuſdem Iapheti filios quarto loco memoratur Iauan, ex quo, ſententia omnium, proſeminati ſunt Iones ſatores parenteſque Græcorum. Quocirca multis in ſcripturæ locis pro Hebræa voce Iauan, ſeptuaginta verterunt ἑλλάδα Latinuſque

Origo Ionum.

nuſque

nuſque interpres Græciam, & pro plurali Iauanim, illi ἴωνας hic Græcos tran-
ſtulit, vt videre eſt apud Iſaiam capite 66. Ezechielem 27. Ioelem 3. Nonnun-
quam tamen ſeptuaginta retinuerunt ipſum vocabulum hebræum, ſed nonnihil
Hecathæus.
tamen immutatum vt hic nominarunt Iouan. Hecathæus apud Strabonem libro
nono ait Ionas ex Aſia veniſſe in Græciam, vnde ſit origo Athenienſium quos fuiſ
An ex Ionibus orti Athenienſis.
ſe antiquitus dictos Iones, & Atticam eorum regionem appellatam eſſe Ioniam,
docet Plutarchus in Theſeo. Verum quia ſe primos hominum, & quaſi aborige-
Plutarch.
nes iactabant Athenienſes, idcirco dixerunt ſe non à principio dictos fuiſſe Iones,
ſed poſt Deucalionem cuius filius Xuthus fratres ſuos ex Theſſalia fugiens Athe-
nas, receptuſque ab Erictheo, ex eius filia filium ſuſcepit Ionem, ex quo Athe-
nienſes dicti ſint Iones, qui miſſis in Aſiam colonis, inibi Ioniam condiderunt. quã
Strabo.
opinionem ſecutus eſt Strabo libro octauo, & Pauſanias in Achaicis. Sed prior
Pauſanias
ſententia verior eſt.

Thubal quarum gẽtiũ auctor fuerit.
Quintus filius Iaphet nominatur Thubal. Thubalæos verò Ioſephus putat eſſe 16
Iberos, id eſt, Hiſpanos; Hebræi verò Italos, prius dictos Heſperios. Verùm quia
Thubal ſæpiſſime iungitur & conſociatur cum Moſoch, vt apud Ezechielem cap.
Ioſephus,
17. 32. 38, 39. quidam autem opinantur Moſoch fuiſſe Cedarenos, id eſt Arabes;
putarunt iidem Thubalæos fuiſſe populos Aſiaticos, ſed Syriæ & Arabiæ vicinos,
non autem Europæos, id eſt vel Hiſpanos vel Italos, Septuaginta interpretes &
paraphraſtes Chaldæus appellant Thobel.

Quæ fuerint gẽtes, quarum parẽs fuit Moſoch.
Sextus filius recenſetur Moſoch, ex quo opinantur quidam generatos Mo- 17
ſchos ſeu Moſcouitas propter ſimilitudinem nominis, quæ tamen ſimilitudo non
eſt in voce hebræa Meſech, nam latina vox Moſoch ſumpta eſt ex ſeptuaginta
interpretibus qui Græce verterunt Moſoch. Ioſephus aït Meſechæos vel Meſo-
Ioſephus.
chæos poſtea dictos à Græcis Cappadoces, & priſcæ appellationis indicem & te-
ſtem eſſe ciuitatem quandam apud Cappadoces cui Maſecha nomen eſt. Proba-
bilius videtur aliis, Moſochæos, populos fuiſſe Syriæ & Arabiæ, vicinos, & con-
fines Cedarenis Arabibus, qui ſunt iuxta Nabathæos auctore Plinio lib. 5. cap.
Plinius.
11. Cedar enim filius fuit Iſmaelis Gen. 25. vnde Iſmaelitæ & Arabes poſtea dicti
Saraceni, fortaſſe quod Sara velut auctore (vti eſt in capite 16. Geneſeos)
Abraham duxit Agar vxorem, ex qua Iſmaelem ſuſcepit illius gentis parentem:

Meſech autem fuiſſe gentem propinquam habitatoribus Cedar, poteſt coniici 18
Locus pſalmi 120.
ex Pſalmo 120. vbi Dauid de miſeria ſui exilij queribundus, in illas voces lamen-
tabiles prorupit: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui cum habitantibus Cedar.*
Sic enim eum locum latinus interpres græcam verſionem ſecutus expreſſit. Atqui
Locus pſalmi 120.
pro illo *prolongatus eſt,* Hebraice eſt *Meſech* vt Dauid queratur ſe procul à patria pe-
regre agere in Meſech, & habitare inter tabernacula Cedar, id eſt, verſari inter
gentes barbaras perfidaſque & continuis incurſationibus atque latrociniis gau-
dentes. Iuxta quam ſententiam paraphraſtes Chaldæus ita reddidit eum locum:
O me miſerum quia peregrinatus ſum cum Aſianis, habitaui cum tabernaculis
Arabum. Conſentaneum igitur eſt ſecundum iſtos, Gomeritas, Magogæos, Thu-
balæos, & Meſechæos populos fuiſſe vel in Aſia, vel in Syria, vel non inde procul,
Palæſtinæ circumfuſos, & principi Gog, id eſt, regum Syriæ atque Aſiæ qui poſt
Alexandrum regnarunt, imperio ſubiectos.

Septimus atque vltimus Iapheti filius recenſetur Thiras, ex quo fermè omnes, 19
Origo Thracum.
genus & originem ducunt eorum quos Græci appellarunt Thraces. Cur id ſenſe-
rint non aliam video rationem quam congruam denominationem à Thira Thira-
ces, & melioris ſoni gratia, Thraces. Verum alij Thracum nomen repetunt à
Thrace filio Martis; alij ab aſperitate eius regionis, quæ nec cœlo læta, inquit
Mela li. 2. cap. 2.
Mela, nec ſolo eſt, & niſi qua propinqua mari, infœcunda, & præfrigida, eorumq;
quæ feruntur, maligne admodum patiens: viris quoque aſper & indecens corpo-
rum habitus ad ferociam & ſæuitiam compoſitus. Pleriſque tamen Ethnicorum
Iſidorus.
viſum eſt, Thraces dictos eſſe quaſi truces: namque Iſidorus libro nono Etymolo-

giarum,

giarum, Thraces, inquit, ex filio Iaphet qui Thiras nominatus eſt, orti & cognomi nati ſunt; licet Gentiles, eos ex moribus ita dictos exiſtiment, quòd ſint truces. ſæuiſſimos enim omnium gentium fuiſſe perhibent, quippe qui captiuos diis ſuis litarēt, & humanum ſanguinem oſſibus capitum exceptum potare ſoliti eſſent. Hic Thiras nuſquam aliàs niſi 1. Paralipomenon cap. 1. nominatur in ſcriptura, fortaſſe quod ipſe atq; eius poſteri terras inſederint longe diſſitas à Iudæis; eos enim fere populos commemorare ſolet Scriptura, qui vel Palæſtinæ vicini fuerunt, vel hoſtium populi Dei caſtra ſecuti infeſtarunt & vexarunt Iudæos.

Porrò filij Gomer, Aſcenez & Riphath, & Thogorma. *Verſ. 3.*

DE ſeptem filijs Iaphet, duorum tantùm poſteri memorantur, Gomeri tres, & Iauan quatuor: nam reliqui parentum ſuorum nominibus contenti, nullas ſibi adoptauerunt gentiles appellationes: vel eos ſcriptura vno communi nomine comprehenſos commemorauit, quòd apud eos nihil fuerit nobilius atque illuſtrius capite ipſius fa-
19 miliæ & primo generis auctore. Primus filiorum Gomer nomina-
tur à latino interprete Aſcenez, Grecè Aſcanaz, ſed Hebraice Aſchenaz; Aſche-
nazæos autem Ioſephus putat eſſe Rheginos; alij, Gothos, Iudæi noſtri temporis, *Ioſephus.*
Germanos, nempe ſecuti Thargum Hieroſolymitanum, in quo vocabulum Go- *An poſteri*
mer exponitur Africa, Aſchenaz autem Germania. Sed id falſum eſſe arguitur *Aſcenez*
ex Hieremia, apud quem capite 51. vbi agitur de excidio Babylonis & de variis *fuerint Rhe-*
gentibus, quibus ſociis & auxiliantibus Medi Babylonicum imperium euerſuri *gini vel Go-*
erant, inter eas gentes commemorantur Aſcenez, qui ſocia arma cum Medis latu *thi vel Ger-*
ri erant aduerſus Babylonios. Ex quo non vana ſit coniectura, eos fuiſſe de popu- *mani.*
lis Aſiaticis ad imperium Medorum pertinentibus, & hoc ſimilius vero videtur,
quàm fuiſſe eos vel Rheginos vel Gothos.

20 Alter filius Gomer nominatur Riphat, cuius nuſquam alibi diuina ſcriptura quàm 1. Paralipomenon cap. 1. mentionem facit, fortaſſe quod longius à ceteris fratribus recedens, longinquas occupauerit oras; quo fit vt quaſi ſub alio degens cœlo prætereatur in ſacris literis. An Riphei vel Riphatæi ſint, quos poſtea Græci dixere Paphlagones, nec improbare habeo, nec, præter auctoritatem ita ſentientium approbare. *Riphathæi ſecundū Ioſephum poſtea dicti ſūt Paphlagones.*

21 Tertius filius appellatur Thogorma, qui non tantùm 1. Paralipomenon cap. 1. ſed etiam apud Ezechielem ne ſemel quidem nominatur. Sed qui fuerunt Thogormæi? Ioſephus quidem putat fuiſſe Phryges, Iudæi Turcas; namq; Turcarum Imperatorem nominant Thogar: Aliqui Cappadoces; multi Germanos, cui opinationi ſuffragatur Chaldæus interpres, qui apud Ezechielem cap. 27. Thogorma expoſuit Germaniam, vbi Propheta loquens de mercatu Tyriorū dixit: *De domo Thogorma equos & equites & mulos adduxerunt ad forum tuum.* Sed ex eo ipſo loco licet conuincere, vocabulo Thogorma non poſſe intelligi Germaniam; nullum enim commercium Germanis eſſe potuit cum Tyriis immenſo prope terrarum ſpatio inter ſe diſſitis. Thargum Hieroſolymitanū hoc loco pro Thogorma poſuit Barbariā. At enimuero cum apud Ezechielem cap. 38. inter varias gentes quas princeps Gog, id eſt, reges Syriæ & Aſiæ ſecum ad bellum Hebræis inferendū trahūt, commemorarentur etiam Thogormæi, non temerè quis putauerit eos fuiſſe populos Syriacos vel Aſianos eorum regum ditioni & dominationi ſubiectos. *An Thogormei fuerint qui poſtea Phryges, vel qui Turcæ appellati ſint vel Cappadoces vel Germani.* *Locus Ezech. cap. 27. & 38.*

Filij autem Iauan, Eliſa & Tharſis, Cethim, & Dodanim. *Verſ. 4.*

22 A PRIMO Iauani filio Eliſa, ortos eſſe Græcos qui dicti ſunt Aeoles pleriq; putarunt, haud dubie Ioſephum ſecuti. Paraphraſtes Chaldæus, apud Ezechielem cap. 27. vbi Latinus interpres vertit *de inſulis Eliſa* reddidit, *de inſulis Italiæ,* *Eliſa qui gentē condiderit.*

idem putans Eliſam atque Italiam. Certe non eſt improbabile, Eliſam & poſteros
eius pernauigaſſe totum illud mare Græcum, & inſulas eius inhabitaſſe, & de pa-
rentis ſui nomine appellaſſe: nec ſolum inſulas aut loca eius maris, ſed etiam cete
ri maris mediterranei. Solet enim Scriptura cum de inſulis agit, tranſmarinas
etiam regiones intelligere, in quibus inſulas maris mediterranei comprehendit.
Nec mihi videtur plane futilis eorum coniectura qui opinantur ipſum Eliſam aut
eius poſteros emenſo mediterraneo mari, extraque fretum Gaditanum euectos
perueniſſe ad inſulas Fortunatas, eaſque de nomine auctoris ſui generis nominaſ
ſe Eliſeas aut Eliſias, atque id feciſſe locum fabulis poetarum inibi locantium
Inſulæ Fortunatæ & Campi Elyſij.
beatorum ſedes, quas illi campos Elyſios nominarunt. Verùm hæc qualiſcunque
coniectatio vel potius diuinatio cui arriſerit, ei tantùm eſto probabilis.

Quæ regio fuerit Tharſis, & quid eo vocabulo ſignificetur in ſacris literis.
ALTER IAVANI filius nominatur Tharſis. Ab hoc ortos eſſe Cilices non 23
vanè creditur, argumento metropolis eius regionis, totoque orbe quondam in-
clytæ vrbis, quæ priſco retento vocabulo dicta eſt Tarſus, ſuper omnia ortu Beati
Pauli nobilitata. Nec facit contra hoc quod Tarſus ſine aſpiratione ſcribatur;
ſolent enim Græci, & Græcorum more ſeptuaginta interpretes in multis vocabu-
lis θ, vertere in τ. Ergo vocabulum Tharſis primò ac proprie ſignificat Ciliciam &
Ioſephus.
mare illud Cilicum. Ioſephus libro octauo Antiquitatum, Tharſis interpretatur
regionem Indiæ, id eſt, Auream Cherſoneſum, ſicut etiam B. Hieronymus in Epi-
ſtola 132. Septuaginta interpretes apud Eſaiam vigeſimo tertio, & Ezechie-
lem vigeſimo ſeptimo pro Tharſis poſuerunt Carthaginem; cui affine eſt,
quod Paraphraſtes Chaldæus apud Hieremiam capite decimo, & tertio Regum
Chaldaica paraphraſis.
capite decimo Tharſis interpretatur Africam, at pſalmo ſeptuageſimo ſecundo
Ciliciam; cum tamen & ipſe & Septuaginta multis locis vertant mare. Ioſephus
verò lib. nono Antiquitatum quod narratur ſecundo Paralipomenon capite 20.
de claſſe regis Ioſaphat, quæ comparata fuerat in Mari Rubro, vt iret in Thar-
ſis, ſignificari putauit mare Ponticum & emporia Thraciæ, ſed manifeſto in geo-
graphia lapſu: neque enim ex Mari Rubro claſſis petere poterat Pontum aut
Thraciam, niſi immenſo penè Oceano, totoq; mediterraneo mari circumuecta.
Sed ut in pauca conferam quæ ad notionem huius vocis pertinent; arbitror vo 24
cabulum Tharſis primò ſignificaſse Ciliciam & mare Cilicium prætentum Phœ-
niciæ & Syriæ, indeq; traductum ad ſignificandum omne mare mediterraneum, &
loca eius maritima: vel quia Tharſis filius Iauan aut eius poſteri è Cilicia profe-
cti, totum hoc mare permenſi, & inſulas & maritima loca peruagati, ea colonis &
habitatoribus compleuerunt: nam quondam Cilices late mari terraq; dominatos
Quanta olim potentia Cilicū. Solinus.
eſse, tradit Solinus cap. 41. Cilicia, inquit, quondam vſque ad Peluſium Aegypti
pertinebat, Lydiis, Medis, Armeniis, Pamphilia, Cappadocia ſub imperio Cili-
cum conſtitutis. Vel ex parte ad totum traductio eius nominis facta eſt: nonnun-
quam enim quod vni alicui rei ſignificandæ primò inditum eſt nomen, id poſtea
vſu ipſo ad alia multa ſignificanda traducitur, vt patet in vocabulo Cethim, quod
primò quidem Cyprum, inde omnes inſulas ac loca maritima ſignificauit. Et quia
inter loca maritima huius maris mediterranei celeberrima fuit olim Carthago,
namq; Carthaginenſes diu multumque mari dominati ſunt, re nauali pollentes
ac florentes; idcirco nonnullis locis ſcripturæ pro Tharſis tam Græcè, quàm
Chaldaice & Latine poſitū eſt nomen Carthaginis vel Africæ, vt ſupra diximus.
Cum autem mare mediterraneum, quòd eſset ampliſſimū altiſsimumq. à Iudæis, 25
diceretur Mare magnū, & naues magnæ, quæ in eo mari nauigabant, appellaren-
tur naues Tharſis, hinc factum eſt, vt id nominis etiam ad Oceanum ipſum ſigni-
ficandum (vt patet ex libris Regum & Paralipomenon) ſit tranſlatum. Sic enim
intelligi poteſt quod ſcriptum eſt in illis libris de Claſſe regum Iuda qua ex Mari
Rubro petebatur Tharſis, id eſt, mare Indicum: nam quod eo vocabulo alij expo-
ſuerint regionem Indiæ, propterea non placet quibuſdam viris doctis, quod non

filij

filij Iauan, id eſt Tharſis & eius poſteri, ſed filij Iectan, vt Ophir & Heuila, ad loca Indiæ incolenda profecti ſint. non igitur illis cõuenit vocabulum Tharſis. Verùm de vocabulo Tharſis ſatis hæc in præſentia de quo etiam diſputauimus lib. 12 noſtrorum Commentariorum in Danielem; vt ſi quæ fortè hic deſiderabuntur; inde liceat petere.

Quæ gens vel regio ſignificatur vocabulo Cethim.

Ioſephus.

26 TERTIVS IAVANI filius nominatur Cethim numero plurali, vt non tantùm illũ filium Iauani, verùm & poſteros eius ſignificari intelligamus. Septuaginta interpretes, vbicunq; ponitur in Scriptura hoc nomen, vocẽ hebræam retinuerunt. tres huius vocis ſignificationes in ſacris literis annotare licet. Primam pro inſula Cypro, vt ait Ioſephus, cuius veteris appellationis veſtigium extare dicit in vrbe eius inſulæ quæ vocatur Citium, vnde Zeno Citicus Stoicorum princeps, & inde omnes inſulas; vt pleraq; loca maritima Hebræos gentili voce Chithim appellare. Altera ſignificatio eſt pro Italia, vel pro Italis ſeu Romanis, quæ elicitur ex capite 24. libri Numerorum, vbi vaticinium Balaam his verbis reddidit Latinus interpres: *Venient in trieribus de Italia, ſuperabunt Aſſyrios, vaſtabuntq; Hebræos, & ad extremum ipſi peribunt.* Pro illo *de Italia* Hebraice eſt Chithim, quam vocem Chaldæus interpretatus eſt Romanus. Eadem quoque ſignificatio elicitur ex iis verbis quæ ſunt apud Danielem cap. 11. *Et venient ſuper eum trieres & Romani, & percutietur.* pro illa voce, Romani, Hebraice eſt *Cethim* Apud Ezechielem quoq; cap. 27. illud, *de inſulis Cethim* Latinus interpres dixit de inſulis Italiæ, Chaldæus verò de Apulia. Tertia ſignificatio eius vocis eſt pro Macedonia, ſeu potius Græcia: namque in exordio prioris libri Machabæorum dicitur Alexander exiſſe de terra Cethim, id eſt, ex Macedonia vel Græcia; & in eiuſdem libri cap. 8. Philippus & Perſes vltimi reges Macedoniæ, appellantur Cethæorum reges. Collatis igitur inter ſe variis ſcripturæ locis, videtur hæc vox ſignificare inſulas maris mediterranei, præſertim autem Aegypto & Syriæ obiacentes: tum etiã vlteriora maris mediterranei, vt Græciam & Italiam. Deniq; ſignificat ea vox gentes Hebræis tranſmarinas, vt ſunt Europææ gẽtes; ſcilicet accommodat ſe ſcriptura ad opinionem & ſenſum Hebræorum, qui populos à ſe mediterraneo mari diſcretos, eſſe omnes inſularum incolas putabant, vt eos qui aliunde nauibus Iudæam appellebantur: nam ſicut in Italia eos qui trans Alpes agunt, vocamus Tramontanos, ſic Hebræi diſſitas à ſe mari gentes, inſulares nominabant. Videat lector, ſi placet, quæ de hac ipſa nos voce ſcripſimus libro 14. Commentariorum noſtrorum in Danielem ſuper illa verba capitis 11. *Et venient ſuper eum trieres & Romani &c.*

Dodanim poſteri.

27 Quartus filius Iauani nominatur Dodanim: hunc Ioſephus omiſit; fortaſſe quod quænam ex eo gentes ortæ eſſent, quaſve tenuiſſent ſedes, ignorauerit. Septuaginta interpretes eam vocem plurali numero, vti eſt, accipiẽtes & hic & in primo Paralipomenon cap. 1. interpretati ſunt Rhodios; ex quo coniecturam faciunt nonnulli legendum eſſe nõ Dodanim ſed Rhodanim, procliui admodum lapſu vnius literæ in alteram, propter maximam ſimilitudinem quæ eſt inter duas literas Hebraicas (res) & (daleth) Quidam ſecuti ſimilitudinem vocis Dodanim, opinati ſunt eam gentem tenuiſſe & condidiſſe Dodanam Epiri, Iouis templo & oraculo inclytam apud Ethnicos. Alij qui legendum cenſent Rhodanim, iſtos Iauani poſteros ad Rhodanum & Gallias perueniſſe exiſtimant.

Origo Rhodiorum.

Poſt hæc ſubdit Moſes: *Ab his diuiſæ ſunt inſulæ gentium in regionibus ſuis, vnuſquiſq; ſecundum linguas ſuas & familias ſuas in nationibus ſuis.* Quibus verbis videtur ſignificare inſulas gentium id eſt, tranſmarinas Iudæis nationes, & inſulas maris mediterranei, ipſamq; Europam fuiſſe ab his Iauani filiis occupatam; filios dico Iauani illos quatuor, Tharſis, Eliſam, Cethim, & Dodanim, populorum Europæorum & inſulanorum maris mediterranei parentes. Legamus (inquit Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim) Varronis de Antiquitatibus libros, & Sinnij Capitonis, & Græcum Phlegonta, ceteroſq; eruditiſſimos viros, & videbimus penè

Hieronymus.

omnes inſulas & totius orbis littora terraſq; mari vicinas Græcis accolis occupatas, qui, vt ſupra diximus, ab Amano & Tauro mõtibus omnia maritima loca vſq; ad Oceanũ poſſedere Britannicũ. Sic Hieronymus. Alij verò filij & poſteri Iaphet populos Aſiaticos diſſeminarunt, vt ſupra dictũ eſt de Gomer, Magog & Madai.

Verſ. 6. Filij autem Cham; Chus, Meſraim, & Phut, & Chanaan.

Ioſephus. CHAM filios & poſteros ait Ioſephus Syriam & regionem Amano Libanoq; montibus hærentem obtinuiſſe, quicquid eius ad mare vergit occupando, & Oceanum vſq; ditionis terminos proferendo: vocabula autem eorum partim euanuiſſe, partim ita deprauata eſse in diuerſum, vt non facile ſit agnoſcere. Hæc Ioſephus. Ad cuius ſententiæ confirmationem facit quod Strabo in libro decimo ſexto ſcriptum reliquit: Ego, inquit, priſca gentium vocabula, tum propter obſcuritatem, tum propter abſurditatem pronuntiandi, non pono. Cham filios & poſteros ad hunc modum recenſet Moſes, primò nominantur quatuor eius filij, Chus, Meſraim, Phut & Chanaan. 28

Strabo.

Deinde horum omnium, præter Phut, poſteri commemorantur, vt in ſubiecta deſcriptione licet videre.

Cham filij.

- Chus
  - Saba,
  - Heuila,
  - Sabatha.
  - Regma, — Saba, Dadan,
  - Sabathacha,
  - Nemrod,
- Meſraim
  - Ludim, Ananim,
  - Laabim, Nephtrum,
  - Phethruſim, Chasluim,
  - Philiſthiim, et Caphturim.
- Phuth.
- Chanaan.
  - Sidon,
  - Hethæus,
  - Iebuſæus,
  - Amorrhæus,
  - Gergeſæus,
  - Heuæus,
  - Aracæus,
  - Sinæus,
  - Aradius,
  - Samaræus,
  - Hamathæus.

Omnes XXXI.

PRIMA DISPVTATIO.

Quæ regio aut gens denotetur vocabulo Chus, vtrumne Aethiopia an Arabia.

PRIMVS filius Cham appellatur Chus vnde ſecundum omnes origo Aethiopum; namque vbicumque in ſacris literis ponitur vocabulum Chus Hebraice, vel Chuſim, ſemper ſeptuaginta interpretes eoſq; ſecutus latinus noſter interpres, interpretati ſunt Aethiopiam & Aethiopes: & Ioſephus atque Hieronymus aliiquẽ tam Hebræi quàm Chriſtiani eodem modo eas voces intelligunt & exponunt. 29

Con-

Contra hunc communem omnium ſenſum præfracte pugnat quidam noſtræ
ætatis ſcriptor, contendens vocabulo Chus non ſignificari Aethiopiam, ſed Ara-
biam propinquam Aegypto & Paleſtinæ, & vſque ad ſinum Arabicum, quod Ma-
re Rubrum appellatur, porrectam. Hoc antem ille ſic argumentatur: Regio Chus
& gens Chuſæa ſecundum ſcripturam, erat propinqua Aegypto, nec multum di-
ſtans à Palæſtina; ſed Aethiopia eſt remotiſſima, vtpote ſita ſub Zona torrida:
Aethiopes enim ſolis ardore torrentur; at verò Arabia vicina eſt, iacens inter
Aegyptum & ſinum Arabicum: ergo Chus non Aethiopiam, ſed Arabiam in ſa-
cris literis ſignificat. In hac argumentatione dno ſumuntur, alterum eſt regio-
nem Chus ſignificari in ſacris literis eſſe vicinam Aegypto & Palæſtinæ; al-
terum verò eſt, Arabiam eſſe talem, non autem Aethiopiam: Vtrumque autem

Mathæus Beroal. in ſuo Chronico.

30 ſic ille probat: Sephora vxor Moſis appellatur Chuſitis ſeu Chuſea (Lati-
nus interpretatus eſt Aethiopiſſam:) eandem verò fuiſſe Madianiten, ex ſecun-
do capite Exodi manifeſtum eſt; ſicut etiam illud perſpicuum, Madianitas vicinos
fuiſſe Aegiptiis & Palæſtinis. Scriptura autē Madianitas, Amalecitas & Iſmaeli-
tas, quantū ad regionis & locorū ſitum, ferè cōfundit, quòd illi Arabias quodam-
modo confuſi & permixti colerēt cum Chuſæis, & cum his quos nominatim Scri-
ptura appellat Arabim, id eſt, Arabes. Aethiopes porrò diſiunctiſſimos fuiſſe à Ma
dianitis, nemo qui aliquid ſcit in geographia, neſcire poteſt.

Num. 12.
Sephora vxor Moſis fuerit non Aethiopiſſa.

31 Deinde in libro ſecundo Paralipomenon capite decimoquarto narratur Za-
ram regem Chuſæorum (Latinus vertit Aethiopum) duxiſſe contra Iudæos immē
ſum penè exercitum, decies centenum millium; quem ex remotiſſima regione
Aethiopiæ veniſſe aduerſus Iudæos quis credat? neque enim tam longo itinere
tam magnum exercitum ducere potuiſſet; nec vllas inimicitiarum cauſas inter
Aethiopes & Iudæos fingere licet: erat igitur ille Zara rex Chuſæorum, id eſt
Arabnm, non Aethiopum. Quocirca Aſa rex Iuda, qui Dei præſidio tantum exer-
citum parua manu fudit, dicitur perſecutus eum, & aliquas vrbes eius finitimas
Geraræ diripuiſſe. Geraram autem fuiſſe in fine Palæſtinæ verſus Aegyptum, ex
peregrinationibus Abrahæ & Iſaac, Geneſeos vigeſimo, & vigeſimo ſexto notum
eſt. Præterea Iſaiæ vigeſimo, ſic eſt: *Timebunt & confundentur à Chus ſpe ſua* (Latinus ab
Aethiopia) *& ab Aegypto gloria ſua.* Significatur his verbis auxilium quod Iudæi
ſperabant à Chuſæis & Aegyptiis aduerſus Aſſyrios, fore vanum ac plane nullū.
At enim Iudæi nullum ab Aethiopibus longiſſime remotis auxilium ſperare pote-
rant, ſed ab Arabibus vicinis. Chuſæi igitur non Aethiopes ſed Arabes fuerunt.

Zaræ regis innumerabilis exercitus.

Idem firmatur alio teſtimonio eiuſdem vatis, apnd quem capite trigeſimo ita
eſt: *In illa die egredientur nuntij à facie, mea in trieribus ad conterendam Chus confidentiam* (Lati-
nus, Aethiopiæ confidentiā) *& erit pauor in eis in die Aegypti.* Quis neſcit ex Aegypto
non opus eſſe nauibus ad petendam Aethiopiam qnæ deſertis & montibus ſupra
& circa Syenem diſcernitur ab Aegypto? Arabia verò quæ ſinu Arabico ſiue Ma-
ri Rubro diſiungitur ab Aegypto, nauibus eget, vt adeatur ex Aegypto. Quapro-
pter Nabuchodonoſor ſuperata Aegypto nauibus traiecit in Arabiam quæ vires
ſuas iunxerat cum Aegyptiis aduerſus ipſum; ſed vtramque gentem Deus impe-
rio eius regis ſubiecit, vt indicat Hieremias capite 25. gentes imperio Na-
buchodonoſor ſubiugatas ſingillatim recenſens. Verùm præ ceteris vrgenr iſti
verba illa Iſaiæ capite decimo octauo *Væ terræ cymbalo alarum quæ eſt trans flumina Chus*
(Latinus & Septuaginta, trās flumina Aethiopiæ) Haud dubie, inquiunt, vates lo-
quitur his verbis de Aegypto; quam eſſe inter flumina Aethiopiæ, ne intelligi
quidem poteſt; namqne Aethiopia eſt ſnb Zona torrida, vltra eam verò quæ flumi-
na ſunt, aut quæ regio Iudæis cognita? aut quomodo Aegyptus dici poteſt eſſe
trans flumina Aethiopiæ? At ſi vocabulo Chus interpretemur Arabiam, ſentētia
horum verborum plana eſt: etenim Arabia Aegypto conrermina, verſus mare Sy
riacum habet Lacum Sirbonidem, & ex altera parte verſns Meridiem habet Tra
ianum fluuium, item ſinum Arabicum ſeu Mare Rubrum, præterea complures foſ-

ſas manu factas quas Diorygas appellant, quas omnes aquas nomine fluminum notauit Scriptura.

Plinius. Apparet igitur, vocabulo Chus non poſſe intelligi Aethiopiam propter longiſſimam eius à Paleſtina diſtantiam, ſed intelligi debere Arabiam, quæ confinis erat Aegyptiis, nec longinqua Palæſtinis. Audi Plinium libro quinto, capite vndecimo. Vltra Peleuſiacum Nili oſtium Arabia eſt ad Rubrum Mare pertinens, & vſque ad odotiferam illam & diuitem, & beatæ nomine inclytam; & cetera quæ ſequuntur. Idemque proxime ſequenti capite: Iuxta, inquit, Syria, littus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus diſtincta nominibus: namque Palæſtina vocabatur, qua contingit Arabas, & Iudæa, & Cœle dein Phœnice, & qua recedit intus, Damaſcena. Hactenus ex Plinio.

Examinatur prædicta opinio. HAEC DISPVTANT iſti aduerſus ſeptuaginta & Latini interpretis tranſlationes, & contra communem totque ſæculis confirmatam tã Hebræorum, quàm Chriſtianorum ſententiam. Aſt ego iſtis argumentis à tam veteri & cõmuni ſententia minime deducar; nec poſſum inducere in animum vt credam tot tantoſq; viros, non dico Philonem, Ioſephum, Euſebium, Hieronymum omneſq; Hebræos iuxta atque Chriſtianos diuinarum literarum tractatores; non hos dico, ſed illos ſeptuaginta interpretes conuertendis ſacris literis ſummam non ſua tantùm ætate & in Synagoga, ſed multis ſeculis in Eccleſia auctoritatem, & venerationem prometitos, nec in Palæſtina tantùm, verùm in Aegypto cum ipſo rege regnique proceribus magna ſapientiæ exiſtimatione laudeque verſatos, hos dico vel ignoraſſe quænam regio & gens nomine Chus in ſacris literis ſignificaretur, vel neſciſſe vbinam ea terrarum prouincia & gens locata eſſet; quodue diſcrimen vicinorum Arabum, atque remotiſſimorum Aethiopum eſſet, vt magno inſcitiæ errore vbicunque ſcriptura vocabulum Chus poſuit, ſemper ipſi pro Arabia Aethiopiam, & pro Arabibus Aethiopas Græcè reddiderint. 32

Duplex Æthiopia. Rationes verò contrarias ex variis locis ſcripturæ petitas facilè eſt diſcutere, 33
vnica & breui diſtinctione adhibita. Conſtat duplicem fuiſſe Aethiopiam; alterã Orientalem, Occidentalem alteram Arabico ſinu diſcluſas; illam conterminam & contiguam Aegypto, hanc longe remotam; de illa ſupradictis locis Scripturam loqui, de hac minime. Ergo rationes quas ſupra expoſuimus, aduerſus hanc validæ ſunt; aduerſus illam plane infirmæ. Hanc diſtinctionem Aethiopiæ non ego finxi ex meo ſenſu, ſed ex optimis auctoribus exprompſi. Illam primus (quod equidem memini) Homerus indicauit, bipartitas faciens Aethiopas, & ad ortum & ad occaſum ſpectantes; quam diſtinctionem poſtea confirmauit Herodotus, eandemque duo præſtantiſſimi geographi Strabo & Plinius comprobarunt. Nec illa quorundam coniectura de nihilo eſt; quoniam Aethiopes quondam latiſſime dominati ſunt, etiam imperio Aegyptiorum potiti, multas Orientem ac Septentrionem verſus inſediſſe terras, quibus longo tempore nomen Aethiopum adhæſerit.

Homerus Odyſſeæ a. Herodotus lib. 7. Strabo li. 1 Plin. lib. 5

Locus Iſa. cap. 18. Hieronymus. Extremam porrò iſtorum rationem ex capite decimo octauo Iſaiæ ductam, 34
quam ipſi vt præcipuum opinionis ſuæ firmamentum magnificant, parui negotij fuerit diſſoluere. Beatus Hieronymus eum locum Iſaiæ explanans, ait vatem loqui de Alexandria aut de Aegypto; quam dixit eſſe trans flumina Aethiopiæ, id eſt, trans riuos Nili, quem in Aegyptum ex Aethiopia fluere nemo dubitat; riuos autem Nili appellat ſeptem illos Nili alueos ſeu vt vocant oſtia, quibus aquas ſuas in mare noſtrum exonerat: quæ Ouidius quodam loco Septemflua Nili flumina nominauit. Poſſent etiam riuorum nomine intelligi multiplices foſſæ manu factæ, per quas Nili aqua diducitur ad irrigãdam & fœcundandam Aegyptum. Ad hoc Ezechiel quoque ſpectauit, cum in capite vigeſimo nono dixit Pharaonem quaſi draconem magnum cubare in medio fluminum ſuorũ. Aegyptus igitur quæ inter hæc flumina iacet, reſpectu Iudeæ dicitur eſſe trans flumina; hoc enim poſi-

tus

tus Aegypti demonſtrat cum ſitu Iudææ comparatus. Sed tranſeamus ad ſecundum Cham filium.

35 Alter filius Cham nominatur Mezraim, vel vt eſt Hebraice Mizraiim, quo vocabulo ſignificatur tam prouincia Aegypti quàm gens Aegyptiorũ, quòd filius ille Cham eiuſq; poſteri eam regionem primi incoluerint, & Aegyptiorum parentes fuerint. Hæc autem regio multis ſæculis poſtea nominata eſt Aegyptus ab Aegypto Danai fratre, & filio Beli Aegyptij, cui defuncto ſucceſſit ille in regnum, eiecto Danao qui conceſſit Argos in Peloponneſum, ex quo Argiui nominati ſunt poſtea Danai. Id contigiſſe putat B. Auguſtinus lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 11. ſecutus Euſebium in Chronicis, eo tempore quo tempore apud Hebræos imperium tenuit Ioſue, id eſt, plus octingentis annis poſt diluuiuum. Sed enim Manethon apud Ioſephum priori libro contra Appionem, vir Aegyptius, & græcarum literarum ac doctrinarum peritus, quique hiſtoriam rerum Aegyptiacarum ſcripſit ex ſacris Aegyptiorum libris depromptam, numerat omnes reges Aegypti ab eo tempore quo Hebræi duce Moſe deceſſerunt Aegypto, vſque ad Danaum & Aegyptum fratres, recenſitis cuiuſque regis annis quibus regnauit: quorum annorum facta computatione rationeque ſubducta, exiſtit ſumma annorum trecentorum & nonaginta, & eo amplius: quæ ſi vera eſt computatio, neceſſe eſt initium appellationis Aegypti fuiſſe plus trecẽtis triginta annis poſt mortem Ioſue, poſt diluuium autem plus mille annis.

Origo appellationis Ægypti.

Quãdo fuerint Danaus & Ægyptus à quo nomen regio Ægypti accepit.

Auguſtinus.

Ioſephus.

Manethõ.

SECUNDA DISPUTATIO.

De Antiquitate Aegyptiorum.

36 SI Mezraim primus Aegypti habitator fuit, primuſque Aegytiorum parens, ex eo apparet quanta ſit Aegyptiorum vetuſtas: namque à diluuio poſt quod non paucis annis Mezraim terram Aegypti petiit & coluit, eiuſque genti initium dedit, ad hanc vſque diem nondum quatuor annorum millia exacta ſunt. Ergo quæ de innumerabilibus ſuorum regum ſuarumque rerum ac gentis annis iactant Aegyptij apud Herodotum, Platonem, Diodorum & Melam, vt aniles nugæ ac poetarum fabulæ, meraque mendacia rideantur & contemnantur. Audi quid Pomponius Mela de iſtorum vanitate ſcribat: Ipſi, inquit, vetuſtiſſimi (vt prædicant) hominum trecenos & triginta reges ante Amaſim, & ſupra tredecim millium annorum ætates certis annalibus referunt; mandatumque literis ſeruant dum Aegyptij ſunt, quater curſus ſuos vertiſſe ſidera, ac Solem iam occidiſſe bis vnde nunc oritur. Sic ille.

Her. li. 2.
Plato in Timeo,
Diod. lib. 1
Mela li. 1 cap. 9.

37 Ac fuiſſe quondam inter multas gentes de principatu antiquitatis non minus pertinaci ſtudio, quam ſuperba vel ſtulta potius vanitate decertatum, ex hiſtoriis tam græcis quàm latinis manifeſtum eſt. Athenienſes ſe ipſos appellabant αὐτόχθονας hoc eſt, indigenas & aborigenes. Sed maior Arcadum vanitas vel inſania, qui ſe προσελήνους iactabant, quaſi genitos ante Lunam. inde eſt illud Ouidij:

Ante Iouem genitum terras habuiſſe feruntur:
Arcades, & Luna gens prior illa fuit.

Contentio inter varias gentes de principatu antiquitatis.

Ouid. li. 1. Faſtorum.

Peruulgatum eſt id quod narrat Herodotus Pſameticum regem Aegypti quo exploraret quæ lingua omnium antiquiſſima fuiſſet & prima, educandos dediſſe duos infantes cuidam paſtori procul ab hominum conſuetudine, vt nullam audirent humanam vocem; perſuaſum habens, quam illi primam inſtinctu naturæ vocem ederent, eam primogeneam & quaſi naturalem eſſe mortalium linguam. Pueros ferunt triennio in ſolitudine educatos, cum iam fari cœpiſſent, ad paſtorem porrectis manibus acclamaſſe, Beccus Beccus: paſtorem id retuliſſe ad regem qui cum incognitam Aegyptiis eam vocem reperiſſet, de eius ſignificatione per

Herod. lib. 2.
Pſameticus.

Phryges quo argumento probati ſint antiquiſſimi.

tttt

totam

totam Aſiam quæri iuſsit. Tandem compertum eſt, Beccus, apud Phrygas vocari panem. Quamobrem Aegyptij vetuſtatis principatum Phrygibus conceſſerunt. Similem inter Scythas & Aegyptios fuiſſe contentionem, tradit Iuſtinus, vtriſque pro vetuſtate ſuæ gentis ductas ex phyſiologia rationes afferentibus.

Iuſtin. li. 2

Paradoxũ Mercatoris de antiquitate Ægyptiorum.

39 Sed lubet nouam quandam miramque de antiquitate Aegyptiorum Gerardi Mercatoris viri noſtræ ætatis in chronographia diligentis & docti opinionem excutere. Argumentatur ille parem fuiſſe propemodum Aegypti atque ipſius Mundi antiquitatem; & Aegyptios non ſolum fuiſſe ante diluuiuum, verum etiam in primordiis ferme Mundi, & primorum hominum, id eſt, Adami & Euæ ætate genitos; hoc inquam argumentatur ille ad hunc modum: dicam eius verbis, quò certius opinionem eius lector cognoſcat, ſimulque noſtram opinionis eius confutationem melius perpendat. Etſi ſuprà Saltim inferioris Aegypti (ait Mercator) & Timaum Thebaidis ſiue ſuperioris Aegypti contemporaneos reges, nullius regis nomen extat, quod ego ſciam, tamen Dynaſtiarum multitudo ab Euſebio notata, vetuſtiſſimum, & cum primis fere hominibus natum eſſe regnum Aegypti, ſatis arguit. Etenim ſedecim Dynaſtias numerat Euſebius ante imperiũ Paſtorum quos Hicſos appellat Manethon apud Ioſephum libro primo contra Appionem. eas verò Dynaſtias exiguo annorum ſpatio concludere non conuenit: non enim leuiter & ſubito regnorum poteſtas ex vno ſtemmate, vnaue natione ad aliam tranſit; ſed deficiente demum priore, vel ſuperueniente potentiore, quod in magnis regnis rarius contingit, nec ſine huiuſmodi tranſitu facile adminiſtrationis forma mutatur. Euſebius ſanè in his Dynaſtiis quarum tempora digeſſit, paucas breuiores centum annis, complures autem longiores facit, vt annorum 103. 144. 178. 190. 348. quam rationem ſi vtcunque imitemur in primis illis quindecim Dynaſtiis, quarum annos non expoſuit Euſebius, omnino apparebit cum primis fere hominibus habitationem Aegypti & qualecunque regnum eſſe ortum. Namq; ſi annos Mundi mille octingentos quadraginta ſex ad Saltis regis initium, & exordium decimæ ſeptimæ Dynaſtiæ poſitos per decem Dynaſrias diuidamus, prodibunt centum quindecim circiter anni, quos in ſingulas promiſcue Dynaſtias admittere non eſt abſurdum. Et Thebanorum quidem Dynaſtia qui ante Saltim & Hicſos imperarunt, annorum centum & nonaginta ab Euſebio deſignatur; quem numerum exacte in diluuij principium (quo Dynaſtia neceſſario transferenda erat) incidere obſeruatu dignum eſt. Ceteras verò quindecim priores Dynaſtias comprehendent anni mille ſexcenti quinquaginta ſex, qui ante diluuium fuerunt. Sic Mercator. cuius hæc ſumma opinionis & argumentationis eſt, quoniam decima ſexta Dynaſtia Aegyptiorum à qua orſus eſt Euſebius annos regum Aegypti recenſere, cum ipſo diluuij tempore concurrit, hinc concludi, priores quindecim Dynaſtias quas Euſebius tacitis earum annis prætеriuit, non potuiſſe non tantum temporis comprehendere, vt gentem Aegyptiorum æqualem fere primorum hominum facere neceſſe ſit.

Manethõ.

Euſebius in Chronico.

40 SED MVLTA, niſi ego valde fallor, in hac diſputatione Mercatorem fefellerunt. Principio, initium decimæ ſextæ Dynaſtiæ vult Mercator concurriſſe cum ipſo tempore diluuij: at Euſebius Diluuio poſterius id facit ducentis nonaginta duobus annis, ſignans ipſum in ortu Abrahæ. Deinde exordium deeimæ ſeptimæ Dynaſtiæ quæ fuit Paſtorum, & in qua primus rex fuit Saltis, Mercator ſignat in anno Mundi milleſimo octingenteſimo quadrageſimo ſexto; cum tamẽ ex computatione Euſebij neceſſe ſit ipſum annotari in annis poſt orbem conditum bis milleſimo centeſimo quadrageſimo: ſi quidem decima ſexta Dynaſtia cœpta eſt anno poſt diluuium ducenteſimo nonageſimo ſecundo, ſtetit autem annis centum nonaginta. Quod ſi Mercator aliter quam Euſebius Dynaſtias illas ordinare, earumq; tempora digerere ſuo arbitratu vult, fidem minime meretur, cum de iſtiuſmodi Dynaſtiis nihil extet apud vllũ auctorem niſi quod ab Euſebio proditũ eſt.

Refellitur Mercator.

Iam

Iam verò quod cuique illarum quindecim priorum Dynaſtiarum aſſignat Mercator annos centum quindecim, id facit ex ſuo ſenſu & arbitrio fingens. Euſebius certe multas commemorat longe breuiores centum annis, vt vigeſimam ſecundam, annorum quadraginta nouem; vigeſimam tertiam, quadraginta quatuor, vigeſimā quartam, quadraginta trium; vigeſimam quintam, quadraginta quatuor; vigeſimam octauam, ſex; vigeſimam nonam, viginti; trigeſimam decem & octo.

41 Immo verò Ioannes Annius in iis Commentariis quibus ſupplementum Manethonis interpretatus eſt, primas illas quindecim Dynaſtias vno tantum & ſexaginta centumque annis definit: primam earum orſus ab anno centeſimo trigeſimo primo poſt diluuium, quo ſcilicet tempore facta eſt diuiſio linguarum, & diſcretio hominum in varias prouincias: Dynaſtiæ, inquit, Aegyptiorum primæ à diluuio vſque ad quadrageſimum tertium annum (qui fuit natalis annus Abrahæ) quindecim fuere, vt Euſebius in ſuo Chronico ſcripſit. Primæ duodecim fuere ſub duodecim diis primis maioribus Aegyptiorum, quarum ſingulæ durarunt ſeptem annis, earumque fuit initium in anno centeſimo trigeſimo primo poſt diluuium. Omnes igitur earum anni fuere quatuor & octoginta. Reliquas tres Dynaſtias dij minores tenuerunt, & quidem decimam tertiam annis quatuordecim; decimam quartam annis viginti ſex, decimam quintam annis triginta ſeptem: qui ſimul ſumpti, continent annos ſeptem & ſeptuaginta; adiecti verò priorum Dynaſtiarum annis, ſummam efficiunt vnius & ſexaginta centumque annorum. His ſi adiicias vnum & triginta centumque annos à diluuio tranſactos vſque ad exordium primæ Dynaſtiæ, reperies duos & nonaginta ſuperque ducentos annos vſque ad finem decimæ quintæ Dynaſtiæ & initium decimæ ſextæ, id eſt, vſque ad quadrageſimum tertium annum Nini & primum Abrahæ, quo tempore cœpta eſt decima ſexta Dynaſtia quæ appellatur Tebæorum.

Ioānes Annius de primis quindecim Dynaſtiis Ægyptiorum.

Geneſ. 11.

42 Si cui fortaſſe hæc Annij Chronographia Dynaſtiarum non placet, huic per me licet exiſtimare fabuloſa eſſe quæ de illis quindecim primis Dynaſtiis prodita ſunt; nempe accepta à ſolis Aegyptiis, qui alia per multa, vt de immenſo æuo ſuæ gentis, regum, literarum & annalium impudentiſſime mentiti ſunt. Mihi certe merum videtur commentum, fuiſſe Dynaſtias Aegyptiorum ante diluuium, vel etiam in ipſius mundi primordiis, vt putat Mercator: quomodo enim intra primos mundi ducentos vel etiam centum annos, Adami proles adeo multiplicari potuit, vt ad Aegyptum vſque habitandum & complendum propagata ſit? Certe ſi tunc fuit gens Aegyptiorum, neceſſe eſt fateri fuiſſe quoque tum Aſsyrios, Chaldæos, Armenos, & complures alias gentes; quinimo has tanto magis quam Aegyptios, quanto eorum loca viciniora erant loco Paradiſi, prope quem habitaſſe Adamum credibile eſt. Paradiſum autem vel in Meſopotamia, vel non procul inde fuiſſe in tertio libro Commentariorum noſtrorum in Geneſim diſputatum eſt.

Addo præterea vnum, quo diſputationem hanc concludam, opinioni Mercatoris videri aperte contrariam diuinam ſcripturam, quæ perſpicuis verbis tradit poſt diluuium factam eſſe diſceſſionem & diſperſionem hominum in varias prouincias. Hoc indicant extrema illa verba capitis decimi libri Geneſeos: *Ab his* (inquit) *tribus filijs Noe diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium*: quo ſignificatur talem diuiſionem non fuiſſe ante diluuium. In capite autem vndecimo planiſſime dicitur cauſam diſceſſionis hominum in varias prouincias fuiſſe confuſionem linguarum quæ accidit ædificantibus turrim Babel. Audi ſcripturā: *Atque ita*, inquit, *diuiſit eos Dominus ex illo loco in vniuerſas terras, & ceſſauerunt ædificare ciuitatem. Et iccirco vocatum eſt nomen eius Babel, quia ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ, & inde diſperſit eos Dominus ſuper faciem cunctarum regionum.*

Exploſa igitur vel opinione vel coniectura Mercatoris de vetuſtate Aegyptiorum, maneat illud quod à principio diximus, primam Aegyptiorum originem petendam eſſe à Meſraim filio Cham. Ac licet ferè & regio & gens Aegyptiorum de nomine ſui conditoris appelletur Meſraim; attamen quia Meſraim filius fuit,

Cham,

Cham, propterea non ſemel in ſacris literis Aegyptus vocatur terra Chām, vt videre licet in Pſalmo 77. 104. & 105.

Ioſe. 1. lib. Antiqu.

TERTIVS FILIVS Cham appellatus eſt Phut, de cuius poſteritate ita ſcribit 43
Ioſephus: Phut Lybiæ dedit colonos, de ſuoque nomine Phutos dici voluit. Extat & flumen in Mauritania hoc nomine, & complures apud Græcos hiſtorici eius mentionem faciunt, ſicut etiam adiacentis regionis quæ Phutæ dicitur. Mutauit autem præſens nomen ab vno filiorum Meſrai, qui vocabatur Libys. Hæc Ioſephus; cui plane ſimilia tradit Hieronymus. Quod autem Ioſephus ait de flumine quodam Mauritaniæ nominato Phut, firmari poteſt auctoritate Plinij qui libro quinto capite primo eius fluminis in eo ipſo loco, coq; nomine mentionem facit.

Hieron. in Tradicionib. in Geneſim. Plinius.

Verum profani ſcriptores aliunde originem Libycæ regionis & gentis arceſſunt. Quidam, inquit Solinus, Libyam à Libya Epaphi filia, Aphricam autem ab Aphro Libys Herculis filio potius dictam receperunt. nec abſimile eſt quod ſcribit Iſidorus: Libya, inquit, dicta eſt, quod inde Libs fiat, id eſt, Aphricus. Alij aiunt Epaphum Iouis filium, qui Memphim in Aegypto condidit, ex Caſſiora vxore procreaſſe filiam Libyam, quæ poſtea in Aphrica regnum poſſedit, cuius ex nomine terra Libya eſt appellata.

Origo appellationis Libycæ regionis & gētis. Solin. c. 27. Iſidor. Etimologiarū lib. 14. c. 5.

Gentis Phut alibi quoque non ſemel mentionem in ſacris literis reperimus: & 44
ex cap. trigeſimo Ezechielis apparet Phut fuiſſe in numero ſociorum & confœderatorum cum Aegyptiis. Sic enim illic Hebraice eſt ad verbum: *Chus & Phut & Lud & omnis multitudo, & Chub & filij terræ fœderis vna cum illis gladio cadent*, vbi Latinus noſter interpres illa nomina vertit in Aethiopiam, Libyam & Lydos; haud dubiè ſecutus ſeptuaginta interpretes. Idem quoque licet animaduertere apud eundem vatem cap. vigeſimo ſeptimo. apud Hieremiam item cap. quadrageſimo ſexto, vocabulum Phut tam ſeptuaginta quam latinus interpres Libyes tranſtulerunt nec non & ex prædictis ſcripturæ locis palam eſt, Phutæos & Ludæos populos fuiſſe Aegyptiorum ſocios atque vicinos. Ludæi autem populi, ſiue vt Latinus interpres vertit, Lydij Phutæorum ſocij, diuerſi ſunt à Lydiis qui partem Aſiæ incoluerunt, de quibus infra.

QVARTVS FILIVS Cham omnium famoſiſſimus fuit Chanaam, cui Noe 45
pro ſcelere patris ſui Cham maledixit, & viliſſimam ſeruitutem quam eius poſteritas poſteris Sem & Iaphet ſeruitura erat, tanto ante denuntiauit. Ab hoc, regio quam inſederunt Hebræi, & cuius poſſeſſionem tribus eius populi patriarchis Abraham Iſaac & Iacob Deus promiſerat, appellata eſt Chananæa, in multas ſanè prouincias variaſque gentes diſpertita: quæ licet communi vocabulo à patre ſuo nominarentur Chananæi, propriis tamen ſingulæ nominibus inſignitæ fuerunt tametſi quædam earum gentium commune nomen vt proprium ſibi aſciuit. Verum de his poſtea & opportunius & latius dicemus. Hæ autem gentes ab Hebræis maiorem partem cæſæ vel ſeruitute oppreſſæ, tandem extinctæ ſunt, earum nomine ex hominum memoria deleto.

Geneſ. 9.

Verſ. 7.

Filij autem Chus: Saba & Heuila & Sabatha & Regma & Sabathacha.

DE quatuor filiis Cham, trium tantummodo progenies hic deſcribitur 46
à Moſe, omittitur autem Phut, quod eius poſteritas ignobilis & obſcura fuerit, vel diuerſam à patre appellationem ſibi non aſciuerit. Primus filiorum Chus nominatur Saba: & quanquam paulo infra inter filios Regma vnus eorum nominetur Saba, nullo diſcrimine appellationis apud Latinos

Saba.

nos & Græcos; Hebraice tamen plurimum inter ea nomina differt. Namque Saba filius Chus, prima litera ſcribitur per Samech quod eſt s, exile; at, Saba filius Regma, primam literam habet Scin, quod eſt s craſſum. Verum de hoc paulo poſt, nunc de illo dicamus, qui originem & nomen dedit Sabæis Felicem Arabiam incolentibus. *Sabæi.*

Sabæi, ait Plinius, Arabum populi propter thura clariſſimi, ad vtraque maria porrectis gentibus habitant. Et apud Iſaiam Chus & Saba iunguntur, vt qui vicinas ſedes habuerint, Chus quidem ad Iſthmum, quo mare Syriacum & Aegyptiacum ſummouentur à Sinu Arabico ſiue à Mari Rubro; Saba autem ad ipſum Arabicum Sinum. Quod autem Plinius dixit Sabæos ad vtraque maria porrectis gentibus habitare: intelligitur de mari Perſico & de Arabico ſeu Rubro, & de vtraque gente Sabæorum, qui & ab hoc Saba filio Chus, & ab illo filio Regma genus duxerunt. Verum profani ſcriptores tam Græci quam Latini, hanc Sabæorum diſtinctionem minime nouerunt, ſed vtroſque tanquam vnam gentem deſcripſerunt. *Plin. lib. 6 cap. 28. Iſa. 45.*

Hos certe contiguas habuiſſe ſedes, licet longe lateque fuſas ex Pſalmo ſeptuageſimo ſecũdo perſpicitur, cũ in eo dicitur: *Reges Arabum & Saba dona adducent.* Nam pro illo *Reges Arabum* hebraice eſt *Reges Scheba & Saba* denotando vtramque gentem Sabæorum tam ex Chus quam ex Regma originem ducentium: apparet igitur eos contiguas ſedes tenuiſſe: & poſteri quidem Regma ad Sinum Perſicum, poſteri autem Chus ad Sinum Arabicum magis vergebant. Sabeorum porrò de quibus nunc agimus, mentionem facit Iſaias quadrageſimo quinto capite, *Labor,* inquit, *Aegypti, & negotiatio Aethiopiæ (Hebraice Chus) & Sabaim uiri ſublimes ad te tranſibunt, & tui erunt.* vbi duo animaduertere conuenit, alterum iungi tanquam vicinas gentes Chus & Miſraim & Saba, id eſt Aegyptios, Arabes ſeu Aethiopes orientales atque Sabæos: alterum autem, pro eo quod poſuit latinus interpres, viri ſublimes, Hebraice eſſe, viri menſuræ, id eſt, proceræ ſtaturæ. Recte igitur vertit interpres, viri ſublimes.

47 Horum Sabæorum apud ſcriptores prophanos frequens & luculentum eſt encomium propter regionis quam colunt nobilitatem. eſt enim odorum & rerum pretioſarum feraciſſima, vnde Felicis ſeu Beatæ cognomentum inuenit. Alterum latus, inquit Mela, ambit plaga, quæ inter vtrunque pelagus excurrit, Arabia dicitur cognomine Eudæmon, anguſta, verum cynamomi & thuris aliorumq; odorum maxime ferax. Maiorem Sabæi tenent partem Oſtio proximam & Caymanis. Sed diſtinctius & expreſſius Strabo ita ſcribens: His proxima eſt Sabæorum terra, quæ maxima natio eſt, apud hos thus & myrrha ac cynamomum naſcitur: in ora etiam balſamum, & alia quædam herba valde odorata, citò tamen odorem deperdens: habent præterea palmas odoratas & calamum. Homines propter maximam fructuum copiam otioſi ſegneſque viuunt, in radicibus arborum cubant, & ex eis incidunt, tradentes proximis incolis qui aliis conſequenter tradunt, & ſic deinceps vſque in Syriam atque Meſopotamiam. Ab odoribus autem ſtupefacti, bituminis ſuffitu & hirci barba ſtuporem tollunt. Mediaba Sabæorum vrbs in monte iacet, arboribus pleno. Illi verò partim agriculturam, partim aromatum mercaturam exercent, quorum tanta eſt illis copia, vt pro fructibus & cetera combuſtibili materia, cynamomo, caſia aliiſque rebus pretioſiſſimis atque odoratiſſimis vtantur. Suppellectilem ex auro & argento multam habent, vt vaſa, lectos, tripodas, crateras cum operculis, domorum portas & parietes & tecta ebore, auro, argento, lapidibuſque incruſtatis. Supra Syriam autem Nabathæi atque Sabæi Felicem Arabiam incolunt. Hi ſæpe in Syriam excurrebant, priuſquam Romani & ipſis & Syris dominarentur. Hactenus ex Strabone. Ergo manifeſtum fit ex narratione Moſis, Sabæos ditiſſimam orbis gentem, eoque celeberrimam ortos eſſe ex ipſo Chus, qui cum Arabum ſeu Aethiopum parens fuerit, neceſſe eſt Sabæos ex Arabibus ſeu Ethiopibus (namque vtrum horum vocabulo Chus proprie ſignificetur, *Felicitas terræ Sabæorum. Mela lib. 3. cap. 8. Strabo li. 16.*

ficetur, ſupra diſputatum eſt) genus & originem habuiſſe. Externi ſcriptores di-
ctos putant Sabæos ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι quod eſt colere ſeu venerari, quod eorum
thure aliiſque odoramentis Deum colere ac venerari in more ſit apud pleraſ-
que gentes.

Heuila. Alter filius Chus nominatur Heuila. Heuilæos facit B. Hieronymus Ioſephum 48
Hieron. in Traditionibus in Geneſim. (vt in his ſolet) ſecutus, Getulos in parte remotioris Aphricæ eremo cohærentes.
Verum ex ſacris literis videtur poſſe colligi Heuilæos fuiſſe populos Iſmaelitis &
Amalecitis non longe remotos. Siquidem in vigeſimo quinto capite Geneſeos
Ioſ. lib. 1. Antiquit. legitur Iſmaelem habitaſſe ab Heuila vſque Sur quæ reſpicit Aegyptum, & in pri-
mo libro Regum capite decimo quinto Saulem percuſſiſſe regem Amalec ab
Qui ſint Heuilæi. Heuila donec venias Sur quæ eſt è regione Aegypti. Heuilæi igitur terras colue-
runt verſus Sinum Perſicum, nec procul Iſmaelitis & Amalecitis.

Sabatheni. Tertius filius appellatur Sabatha. Sabathenos Ioſephus ait fuiſſe eos qui dicti 49
ſunt Aſtabari. Verum quænam iſta gens fuerit Aſtabarorum, aut vbinam terra-
Ioſe, li. 1. Antiquit. rum ſedem habuerit, equidem nec ſcio, nec memini legere apud quenquam qui
ſe ſcire dixerit. Non me fugit, apud Strabonem lib. decimo ſexto & decimo ſep-
Aſtabari. timo, Melam lib. primo capite nono, Plinium lib. quinto capite nono mentionem
Strabo. Mela. Plinius. fieri Aſtabari amnis, qui vnus eſt de duobus alueis in quos Nilus circa Meroen in-
ſulam omnium quas ipſe facit, maximam & clariſſimam, finditur: Nilus, inquit
Aſtabarus fluuius. Mela, circa Meroen late patentem inſulam, in Ethiopiam diffinditur; alteraque
ex parte Aſtaboras, altera Aſtapus dictus eſt. Et Plinius: Nilus, inquit, circa cla-
riſſimam ſuarum inſularum Meroen Aſtabores læuo alueo dictus; hoc eſt ramus
aquæ venientis è tenebris: dextero verò Aſtuſapes, quod latentis ſignificationem
Ptolem. adiicit. Sed quia Ptolomeus in Arabia Felici metropolim quandam nominat Sa-
batha, ex eo coniici poſſet Sabatheos populos fuiſſe Arabiæ felicis incolas, ſci-
licet permixtos cum Chuſæis & Sabæis.

Regma. Quarto filio Chus nomen eſt Regma. Et quoniam apud Ezechielem capite vi- 50
geſimo ſeptimo Regma iungitur cum Seba, exiſtimare licet Regmæos, vicinos &
ſocios fuiſſe Sabæorum, eandemque aut certe vicinam regionem coluiſſe. Nam-
que Ezechiel facit eos aurum, lapides prætioſos & aromata varij generis ad Ty-
Hieronymus. riorum mercatum deferre. B. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Gene-
ſim ait Regma & Sabathaca paulatim antiqua vocabula perdidiſſe, & quæ nunc
pro veteribus habeant ignorari. In eadem ignoratione fuiſſe videtur Ioſephus,
quippe qui eorum qui ex iſtis orti ſunt nomina, quæ tunc eſſent, plane tacuit.
Quintum igitur filium Chus Sabathaca eiuſque poſteros ſatis credibile eſt lon-
gius profectos, in extremas Arabiæ Felicis oras Oceanum verſus receſſiſſe, atque
ob eam cauſam nec Iudæis nec Syris fuiſſe notos.

Verſu 7. Filij Regma: Saba & Dadam.

ANTE hos recenſendus videbatur ſextus filius Chus; hic autem
dictus eſt Nemrod ſed quia is audacia, robore, & potentia ma-
xime inſignis fuit, primuſq; mortalium regnum vel tyrannidem
potius affectauit, & condendæ Babylonis Babyloniique regni
princeps fuit, iccirco Moſes poſt alios filios Chus breuiter re-
cenſitos, ſeparatim de eo agit.

Primus igitur filiorum Regma, nominatur Saba, ſed priori litera per Scin, vn- 51
de ad differentiam prioris qui per Samech ſcribitur, hic appellabitur à nobis
Schaba: Schabæos autem ſupra indicauimus eam partem Felicis Arabiæ incoluiſ-
ſe quæ magis ad Sinum Perſicum vergit; & fuere iſti propter thura quorum fera-
ciſſima eſt eorum regio, apud omnes gentes celeberrimi. Iſti ſunt Sabæi, qui apud
Locus Iob cap. 1. Iob cap. primo dicuntur abegiſſe boues & aſinas Iob, nam cum eſſent latrocinijs
exerciti

exerciti & aſſueti, his maxime Satan vſus eſt ad ſpoliandum bonis ſuis Iob: habitabat autem Iob in terra Hus quæ Idumæam complectitur, cui vicinos fuiſſe Chaldæos, ex eadem hiſtoria patet. Etſi autem Sabæi propter aurum, thus & gemmas ditiſſimi erant, nihilominus tamen latrociniis delectabantur, prædas à vicinis petentes, ſicut docet Plinius; Mirum dictu, inquit, ex innumeris populis pars æqua in commerciis & latrociniis degit, in vniuerſum gentes ditiſſimæ, vt apud quas opes Romanorum & Parthorum ſubſidant, vendentibus quæ ex mari aut ſyluis capiunt, nihil inuicem redimentibus.

Plin. li. 6. cap. 28.

52 Horum porrò Sabæorum thuriferam fuiſſe regionem, perſpicere licet ex capite ſexto Hieremiæ, & Iſaiæ ſexageſimo; & huius Sabeæ gentis reginam fuiſſe quæ ad Salomonem magna pompa venit, non eſt dubitandum; cum in ſcriptura appelletur Regina Schaba, & indicium huius faciat copia aromatum & auri quæ ad Salomonem detulit. Et quoniam hæc Sabæa reſpectu Iudææ auſtralis eſt & ad meridiem ſpectans, & ab ipſa Iudæa longo terrarum ſpatio diſtans, propterea vocatur Regina Auſtri, & veniſſe à finibus terræ, id eſt, à longinquis regionibus. Namque Ioel capite tertio etiam huiuſmodi Sabæos appellat gentem longinquam. Demiror igitur qui venerit in mentem Ioſepho libro octauo Antiquitatum eam Reginam, facere Aegypti & Aethiopiæ reginam.

3. Reg. 10. Regina Saba quæ venit ad Salomonem.

Matth. 12.

Lapſus Ioſephi.

53 Alterum porrò ipſius Regma filium Moſes Dadam vel Dedam appellat. Dedanæos autem Beatus Hieronymus gentem facit Aethiopiæ in plaga Occidentali. Cur Ioſephus pro Dadan legat Iudam, & pro Dadanæis Iudæos, equidem ne diuinando quidem rationem vllam adhuc reperire potui. Facit enim Ioſephus duos filios Regma: Alter, inquit, filius eius Iudas genti Iudæorum inter occidentales Aethiopes originem dedit & nomen; alter verò Saba Sabæis. Iudæorum gentem aliquando tenuiſſe ſedes in Occidentali Aethiopia, ego apud nullum auctorem legi. Sed forte culpa in Ioſepho non fuit qui non id ſcripſit, ſed aliorum qui poſtea ſcripturam eius corruperunt.

Hieron in Traditionibus hebraicis in Geneſim.

Alter lapſus Ioſephi.

Verùm Dadanæos non fuiſſe in Occidentali Aethiopia, regione ſcilicet immenſis à mari mediterraneo ſpatiis, & ab vrbe Tyri remotiſſima, videtur manifeſtum fieri ex verbis Ezechielis, qui capite vigeſimo ſeptimo Dadanæos appellat negotiatores & inſtitores Tyriorum, quique celeberrimum Tyriorum mercatum frequentarent, comportandis eo tapetibus ad ſedendum. Cui autem credibile fieri poteſt Dedanæos ex Aethiopia vſque Occidentali, infinitis penè terrarum ſpatiis, terreſtrique itinere, negotiandi & lucrandi cauſa Tyrum frequenter petiiſſe?

54 Illud igitur ſimilius verò, Dedanæos fuiſſe populos Idumæis maxime vicinos & coniunctos aut etiam mixtos & confuſos. Siquidem duo prophetæ Ieremias & Ezechiel cum de vaſtatione & excidio Idumæorum vaticinantur, vnà cum Idumæis conſociant & coniungunt Dedanæos. Ieremias quidem quadrageſimo nono capite: *Fugite*, inquit, *& terga vertite, deſcendite in voraginem habitatores Dedan: quoniam perditionem Eſau adduxi ſuper eum, tempus viſitationis eius.* Per Ezechielem verò ſic loquitur Deus: *Extendam manum meam ſuper Idumæam, vt auferam de ea iumentum & hominem. & faciam eam deſertam ab Auſtro: & qui ſunt in Dedam, gladio cadent.* Hinc apparet, Dedanæos fuiſſe Idumæorum affines & ſocios, & odij atque crudelitatis aduerſus Hebræum populum participes.

Quænã fuerit gẽs Dedanæorum

Verſ. 8. & 9.

Porrò Chus genuit Nemrod : ipſe cœpit eſſe potens in terra. Et
erat robuſtus venator coram Domino. Ab hoc
exiuit prouerbium, Quaſi Nemrod
robuſtus venator coram
Domino.

Quare Moſes ſeparatim ab aliis filiis Chus, egit de Nemrod. *Aug. lib. 16. de Ciuit. Dei. c. 3.*

FVIT hic Nemrod ſextus filius Chus, qui poſt alios fratres ſuos & fratrum nepotes ſeparatim hic memoratur. Nam propter ſingulare robur eius & audaciam potentiamque ac mundanam felicitatem, cum fuiſſet eo ſæculo famoſiſſimus, extra ordinem dicendus fuit, & ſeparatam propriamque meruit narrationem. Audi Beatum Auguſtinum: Chus, inquit, pater gigantis Nemrod, primus nominatus eſt in filiis Cham, cuius quinque filij iam fuerant computati, & nepotes duo; ſed iſtum gigantem aut poſt nepotes ſuos natos genuit; aut quod eſt credibilius, ſeorſim de illo propter eius eminentiam Scriptura locuta eſt: quandoquidem & regnum eius nominatum eſt, cuius initium fuit ciuitas illa nobiliſſima Babylon, & quæ iuxta commemoratæ ſunt ſiue ciuitates, ſiue regiones.

Primus rex vel tyrannus poſt diluuium fuit Nemrod.

Hic primus mortalium affectauit & arripuit tyrannidem : nam ante hunc in 55
qualibet familia primus natu, primus quoque & auctoritatis & honoris gradu erat; lites familiæ componens, & familiam regens. Hic autem imperium habere in alios concupiuit, primò, Babylone regnans. Itaq; prima tyrannis orta eſt in ipſa matre confuſionis linguarum & ſicut ibi linguarum commercium confuſum eſt, ſic & ius legitimi imperij peruerſum, vbi ſcilicet audaciæ ac temeritatis ſuæ prima ſtatuere monumenta mortales conati ſunt. Recte igitur Hieronymus: Nemrod, inquit, arripuit inſuetam primus in populo tyrannidem, regnauitque in Babylone, quæ ab eo quod ibi confuſæ ſunt linguæ turrim ædificantium, Babel appellata eſt.

Hieron. in Traditionibus hebraicis in Geneſim. *Geneſ. 11*

Teſtimoniũ Ioſeph de Nemrod

Non relinquam in præteritis teſtimonium Ioſephi de hoc Nemrod, breue 56
quidem, ſed ad exprimendum eius hominis ingenium animumque valde luculentum. Superbiam, inquit, Deique contemptum excitauit in hominibus Nemrod nepos Cham, vir audax & manu promptus ſubinde iactans non Deo ſed propriæ virtuti præſentem felicitatem eos debere: atque ita paulatim rem ad tyrannidem trahebat, ratus fore vt homines ad ſe deficerent à Deo, ſi ſe illis ducem præberet. Iuxta hoc Ioſephi teſtimonium eſt id quod ſcribit de eodem Nemrod Hugo de Sancto Victore in ſuis Annotationibus in Geneſim. Nemrod, ait, mole corporis & virtute ſuperans alios homines, dominium cœpit exercere per violentiam; & induxit eos ad idololatriam vt ignem quaſi deum colerent; quia vtilitates maximas beneficio Solis qui igneus eſt, contingere videbat: quem errorem poſtea Chaldæi ſecuti ſunt. Itaque multiplicem iniuriam & Deo & homini fecit. Deus enim ſolus debebat præeſſe homini, quod ille abſtulit, cum ſe illi interpoſuit, ſimulque debitum ei cultum ademit: homini verò iniuriam fecit, quia eum dominio iniuſto oppreſſit, & in errorem decipiendo induxit. Sed excutiamus verba Moſis.

Hugo S. Victore.

ISTE COEPIT eſſe potens in terra. Vocabulum hebræum ſignificat robuſtum & for 57
tem. Sed quia Nemrod propter magnitudinem roboris & virium animiq; audaciã primus ad maximam peruenit potentiam, recte Latinus vertit, Potens: qua voce & robur corporis & vim eius in dominando complexus eſt. Græci codices, quos ſequitur Auguſtinus, pro voce, potens vel fortis, habent, gigas: quo ſignificatur, Nemrod fuiſſe gigantem corporis mole, robore, audacia, ſuperbia, crudelitate; nã iſta omnia notione vocabuli Gigantis ſignificari in ſacris literis, alio loco docuimus.

mus. Sed quomodo iſte cœpit eſſe gigas, cū ante diluuium fuiſſe complures gigan- *Libro 1.*
tes ſupra capite ſexto proditum ſit à Moſe? Reſpondet Auguſtinus fuiſſe primum *Cōmenta-*
poſt diluuium, primum dico vel tempore, vel excellentia virtutis giganteæ & ho- *riorum in*
minum fama. *Geneſ. qui eſt primus*

58 Sequitur: *Et erat robuſtus venator coram Domino.* Quod ſupra verterat, potens, nunc *huius 2.*
vertit robuſtus, idem enim vocabulum vtrobique hebræum eſt; pro quo græci co- *Tomi.*
dices, vt ſupra, hic etiam habent, gigas, nonnulli autem violentus. Vox, ve- *Auguſti-*
nator, ſi proprie ſumatur, ſignificat eum fuiſſe venatorem ferarum, & maxime *nus.*
deditum venationi, quæ eſt principum & magnatum exercitatio: Sin autem id Quomodo
verbi per metaphoram ſit poſitum, ſignificat inſidioſum & violentum oppreſſo- Nemrod fuerit Ve-
rem hominum. Feras enim venando, partim aſtu & inſidiis, partim per vim ca- nator.
pimus, noſtroque ſeruitio & vſui ſubiicimus: Et hoc videtur conuenientius, &
narrationi Moſis, & iis quæ de Nemrod feruntur. Sanè vocabulo venatoris inſi-
nuatur Nemrod fuiſſe hominem crudelem & ſanguinarium, & cœdis hominum,
per potentiam ac violentiam cupidiſſimum: ſunt enim venationes quaſi quædam Venatio
bellorum progymnaſmata; his nempe quibuſdam quaſi tyrociniis à ferarum cæ- progymnaſma & tyro
de ad necem hominum animus inardeſcit atque inflammatur. Quod olim ſenſiſ- ciniū belli
ſe Perſas venationi deditiſſimos, declarauit pater Cyri, vt narrat Xenophon. gerendi.
Si quando, inquit, bellum ingrueret, vt cum neceſſitas tulerit poſſitis hominem *Xenophō*
petere, decipere & circumuenire; nō in hominibus exercemus vos, ſed in beſtiis, *li. 1. de inſtitut. Cyri*
ne fortè amicis quoque incommodetis; & vt cum bellum inciderit, tunc aggre-
diendi, circumueniendi cædendique hoſtem, audaciam pariter ac peritiam
habeatis.

59 Illud: *Coram Domino*, quam vim hoc loco habeat, non eſt facile intellectu; quo-
circa multiplex eius interpretatio adinuenta eſt. Quidam hebraice ſcientes, pu- Quid ſignificet, fuiſſe
tant eſſe hebraiſmum, idemque ſignificare, coram Domino, quod, ſub cœlo; & Nemrod ve-
ſenſum eſſe, Nemrod fuiſſe hominum qui ſub cœlo erant robuſtiſſimum. His ego natorē Co-
aſſentirer, ſi hoc ex aliis ſcripturæ locis probarent. S. Auguſtinus in malam partē, ram Domi
id accepit; quaſi, coram Domino, ſit idem atque, contra Dominum, ita ſcribens; no.
Tutam veramq; in cœlum viam molitur humilitas, ſurſum leuans cor ad Domi- *Aug. li. 16 de Ciuit.*
num non contra Dominum, ſicut Nemrod gigas venator contra Dominum. Quod *Dei, cap 4*
non intelligentes nonnulli, ambiguo græco textu decepti ſunt, vt non interpre- Quid ſit, co
tarentur, contra Dominum, ſed ante Dominum, ἐναντίον enim & contra & ante ſi- ram Domi no.
gnificat: hoc enim verbum eſt in Pſalmo, Ploremus ante Dominum qui fecit nos; *Pſal. 94.*
idemque eſt in libro Iob, in quo ſcriptum eſt: *In furorem erupit contra Dominum*. Sic *Iob.*
etiam intelligendus eſt gigas ille contra dominum. Quid autem eſt venator,
niſi animalium terrigenarum deceptor, oppreſſor, extinctor? Erigebat ergo
cum ſuis populis turrim contra Dominum, qua eſt impia ſignificata ſuperbia.
Sic Auguſtinus.

60 Quidam verò in bonam partem interpretantur; quaſi Nemrod Deum ſacrifi-
ciis, quæ ex captis à ſe feris comparauerat, placare ſtuduerit. Huic ſententiæ *Auen*
valde adſtipulatur Auen Eſra ſcribens in Commentario huius loci, Nimrod al- *Eſra.*
taria ſtruxiſſe, in quibus feras quas venabatur, Domino in holocauſtum obtu-
lerit. Nec obuoluendum ſilentio eſt, quod ſuper hunc locum dicit Caietanus *Caietanus*
his verbis. Quod dicitur, coram Domino, vel vt eſt hebraice, in faciebus Dei,
dupliciter exponi poteſt, vel contemptiue, hoc eſt, contempto conſpectu diuino,
vt ſit dictum ad exaggerationem peccati, quemadmodum exaggeratur crimen
commiſſum ſpectante Prætore: vel ſimulate, ad ſignificandum quod Nemrod
hinc ſimulabat ſe eſſe Deicolam, inde verò exercebat tyrannidem. Oportet
enim, ſecundum Philoſophorum documenta, Principem eſſe Deicolam, vt po-
pulus minus putet ſe pati iniuſtum. Et hic ſenſus magis quadrat contextui:
ſubiungitur enim, inde eſſe deriuatum prouerbium: Non eſt autem veriſimile
verſum fuiſſe in prouerbium dignum vt narraretur à Moſe, dictum continens

tam ingentem blaſphemiam, quantam continet primus ſenſus. Ita Caietanus.
Verùm illa mihi videtur ſimplicior & planior, eoque probabilior expoſitio: Il-
lis verbis, coram Domino, vel in oculis ſiue in conſpectu Domini fuiſse robu-
ſtum, non aliud ſignificari, quàm reuera & maxime fuiſse robuſtum. Quod enim
apud Deum tale eſt, id reuera & ſimpliciter & maxime tale eſt. Deus enim iu-
dicat & æſtimat rem vti eſt; non ſic homines., quorum exiſtimatio & iudicium
Luc. 1. ſæpe fallax eſt. Ad hunc modum prænunciatum eſt ab Angelo Ioannem Bapti-
ſtam futurum magnum coram Domino, id eſt, vere & valde magnum, Illud por-
rò quod ſequitur, *Ab hoc exiuit prouerbium, Quaſi Nemrod robuſtus venatur coram Domino*
hanc vim & ſentẽtiam habet, tantam fuiſse fortitudinem & potentiam Nemrod,
tantamque de eo apud homines eius temporis exiſtimationem & famam, vt cum
demonſtrare vellent aliquem fortiſſimum eſse, dicerent eſse alterum Nemrod; vt
nos appellamus Alexandrum vel Achillem, quem magnanimum vel fortem ſigni
ficare volumus,

TERTIA DISPVTATIO.
Quiſnam hominum Nemrod ille fuerit.

QVIS fuerit ille Nemrod, controuerſum eſt propter varias & diſcre- 61
pantes auctorum opiniones. Dicam primùm & expendam quæ
Ioſephus. ſunt ab aliis memoriæ prodita: Ioſephus lib. primo Antiquitatum
(Ioſephi verba paulo ſuperius poſita ſunt) illud tantùm ait, eum
fuiſse hominem audacem, bellicoſum atque impium, & qui non ip-
ſe modo ſperneret Deum, ſed alios quoque ad contemptum Dei
adduceret: fuiſſe item eum auctorem ædificandi turrim Babel, qua diſturbata &
ſubuerſa & propter diuiſionem linguarum diſcedentibus in varias regiones ho-
minibus, ipſum remanſiſse inibi cum multis, & tyrannidem inuaſiſse. Beatus
B. Hieronymus, Hieronymus in traditionibus hebraicis ſcribit, eum inſuetam populis tyranni-
dem primùm arripuiſse, regnauiſseque Babylone, ſuoq; imperio adiecisse alias
vrbes hic commemoratas à Moſe.
Multi & magni auctores putarunt Nemrod fuiſse eundem quem hiſtoriæ Gen-
tilium appellant Belum patrem Nini, & regnaſse Babylone annis ſexaginta quin-
Euſebius. que. Hoc tradit Euſebius in exordio ſui Chronici, & Hieronymus in capite ſe-
Hierony. cundo Oſeæ, & Auguſtinus lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 17. Ninus, inquit, re-
Auguſt. gnauit Babylone poſt mortem patris ſui Beli qui primus hic regnauerat ſexagin-
ta quinque annos. Atque horum auctoritate permulti poſtea ad idem ſentien-
dum adducti ſunt. Hæc opinio firmatur ea coniectura, quod in ſacris literis
ſignificatur Nemrod fuiſse primum conditorem & fundatorem Babylonis: apud
Euſebium verò libro nono de Præparatione Euangelica capite quarto Abyde-
nus ſcriptor perantiquus & grauis, primum Babylonis ædificatorem molitorem-
que facit Belum.
Sed non video qui cohæreat hoc cum altera ſententia eiuſdem Auguſtini affir-
mantis libro 16. de Ciuitate Dei, cap. 111. Ninum filium Beli quem Moſes hoc
capite appellat Aſsur, non fuiſse de ſtirpe Cham; de qua tamen fuiſse Nemrod
perſpicuis verbis hoc loco docet Moſes, ſed fuiſse eum de genere Sem: namque
Moſes inter poſteros Sem nominat Aſsur, quem volunt eſse Ninum.
Niſi cui fortè placuerit figmentum fictitij Methodij, quod narrat auctor Hi- 62
ſtoriæ Scholaſticæ in hiſtoria libri Geneſeos capite trigeſimo ſeptimo Nemrod
fuiſſe gigantem decem cubitorum, de ſemine ipſius Sem, à quodam Ionitho filio
Noe, quem is genuit poſt diluuium, cùm de aliis multis, tum maxime de modo re-
gnandi, quibuſue in locis regnare deberet, doctum atq; eruditum: hunc cupidine
domi-

dominandi incenſum ſolicitaſſe gentiles ſuos qui erant de ſtirpe Sem, vt imperium in alios quaſi primogeniti arriperent; ſed ipſis nolentibus, tranſiſſe ad poſteros Cham: quibus aſſentientibus & acquieſcentibus regnaſſe inter eos Babylone, atque ex eo tempore habitum eſſe atque appellatum de filiis Cham. At enim vt ille auctor non verus ſed fictitius fuit Methodius (quod alio huius operis loco oſtenſum eſt) ſic iſta de Nemrod mera ſunt figmenta.

63 Beroſus Annianus lib. quinto Antiquitatum Chaldaicarum ait, hunc Nemrod alio nomine dictum eſſe Saturnum primum, & patrem fuiſſe Iouis Beli, auumq; Nini, primi Aſſyriorum monarchę, nepotem autem ipſius Cham, filiumque Cur, qui pater fuit Curetum: anno autem poſt diluuium centeſimo trigeſimo primo aggreſſum eſſe vrbem Babylonem ædificare turremque altiſſimam; ſed ab incepto deſtitiſſe, inchoato tantùm opere, regnaſſeque annos quinquaginta ſex: Initium ergo regni Nemrod competere in annum poſt diluuium centeſimum trigeſimum primum. *Beroſ. Annianus li. 4. & 5.*

64 At enimuero contra hanc Beroſi ſententiam pugnat acriter Mercator in ſua Chronologia contendens, quod à Beroſo proditum eſt de Nemrod, nec verum eſſe nec veriſſimile. Cum enim, inquir, circa cêteſimum à diluuio annum acciderit diuiſio linguarum & diſceſſio hominum in varias regiones, nequaquam credibile eſt triginta conſequentium annorum ſpatio in tantum eſſe multiplicatam illam gentem, apud quam erat Nemrod, vt non modo iuſtum regnum efficeret, verum & in longiſſime diſſitas regiones deduceretur. Etenim Arach vna primarum vrbium ditionis Nemrod (teſte Hieronymo & Hebræis) fuit Edeſſa in occidentali extremitate Meſopotamiæ trecentis ſeptuaginta quinque millibus paſſuum procul Babylone ſitam: reſpuit autem animus credere, gentem illam eiuſque imperium tam breui tempore tantum propagari ac prolatari potuiſſe. Exiſtimat igitur Mercator Nemrod fuiſſe eum ipſum, quem Græci & Latini appellanr Ninum: quæ enim de vtroq; dicuntur, mirificè congruunt inter ſe. Primus namque mortalium Nemrod dicitur fuiſſe potens in terra, & regnum vel tyrannidem obtinuiſſe & ditionem protuliſſe in longinquas regiones. Eadem ad vnum omnia de Nino teſtificatur Iuſtinus. Deinde imperium Nemrod habuit initium in Chaldæa atque Meſopotamia; in his enim terris ſunt ciuitates illæ quattuor, quas hoc loco aſſignat Moſes eius imperio; atqui hoc idem etiam fuit exordium regni Nini. Præterea dicit Scriptura illum non contentum ſuo regno, egreſſum ex terra Aſſur aliena regna quæſiſſe, & primò inuaſiſſe Aſſyriam, & Niniuen vrbem maximam condidiſſe. Hæc ipſa de Nino tradiderunt cùm alij, tum Diodorus libro tertio. *Mercatoris cum Anniano Beroſo altercatio.* *Hieronymus.* *Iuſtin. li. 1* *Diodorus.*

Putat idem Mercator Nemrod non fuiſse filium Chus, id eſt, ab eo proxime generatum, ſed quia ex eius ſtirpe & genere erat, more ſcripturæ, dicitur ab eo genitus: nam ſi proprie fuiſset filius ipſius Chus, numeratus eſset à Moſe inter filios eius, qui hoc capite decimo, quinque commemorantur. At Moſes poſt memoratos quinq; filios Chus, & aliquos eius nepotes, ſubiungit: *Porrò Chus genuit Nemrod,* non obſcure ſignificans Nemrod cognationis gradu etiam vltra nepotes diſtantem fuiſse à Chus.

65 Atque hæc quidem Mercator. cuius opinioni communis ſententia Doctorum aduerſatur, qui Nemrod diuerſum faciunt à Nino, hoc eſt, vel patrem, vel auum eius; & alterum quidem primum conditorem Babylonis, alterum verò ciuitatis Niniue. Nec initium regni Nini fuit Babylon, vt vult Mercator, quippe qui vrbem Niniue caput ac ſedem imperij ſui conſtituerit, vt ex Diodoro libro tertio licet intelligere, à quo proditum eſt Babylonios fuiſse à Nino debellatos nondum condita Babylone. Nec quia Moſes poſt recenſitos alios filios Chus, & duos eius nepotes narrationem Nemrod ſubtexuerit, ex eo Mercator bene argumentatur ipſum non fuiſse filium Chus: hanc enim eius rationem & vidit, & diluit Beatus Auguſtinus, vt ſupradictum eſt. S. Epiphanius ſub initium operis quod ſcripſit aduerſus hæreſes, tradit Nemrod filium fuiſse Chus & patrem *Mercatoris ſentẽtia diſcutitur.* *Diodorus.* *Epiphanius.*

Aſsur, & à quibuſdam putari Zoroaſtrem magiæ atque aſtrologiæ inuentorem; ſed reuera ſibi videri alium fuiſse Nemrod, & alium fuiſse Zoroaſtrem, & hunc quidem illo poſteriorem, ſed non longo interuallo.

Opinio Auctoris. Alium fuiſſe Nemrod & aliũ Ninum. Auctor Recognitionũ Clementis

MIHI CERTVM eſt Nemrod alium fuiſse quàm Ninum. Habeo huius ſen- 66
tentiæ auctores plurimos, immo neminem contrariæ: vnicus enim eſt Mercator
ſuæ opinionis probator atque propugnator. niſi fortè ſecutus ſit auctorem Reco-
gnitionum Clementis, in quarum libro quarto traditur Nemrod fuiſse eundem
atque Ninum. Certe Nemrod fuiſse primum Babylonis ædificatorem & in ea vr-
be primordia regni eius eſse conſtituta, & ſignificat Scriptura, & affirmat Ioſe-
phus, conſentientibus ferè ſcriptoribus eccleſiaſticis. At Nini nec opus fuiſse Ba
bylonem, nec in ea ciuitate imperij eius initium, Diodori demonſtrat hiſtoria.

Diodorus lib. 3. *Nemrod idem atq; Belus pater Nini.*

Illud quoque mihi fit percredibile, Nemrod fuiſse eundem atque eum quem 67
alij appellant Belum patrem Nini. Sic opinantur multi quos ſupra indicaui, &
paulo infra commemorabo: idq; ſuadet ratio: nam quæ de Nemrod prodita ſunt,
ea plane conueniunt ad vnum omnia in Belum. Siquidem vtriuſque tempora
congruunt; cum vtrumque reperiamus annos poſt diluuium circiter ducẽtos Ba-
bylone regnaſse, & eius ciuitatis vtrumq; primum nominari deſignatorem & fun-
datorem. Vterque præterea primus idololatriæ auctor fuit. De Nemrod aperte id
ſcribit Ioſephus; de Belo plerique noſtrorum idem ſentiunt; & arguunt nomina
deorum ſeu Idolorum, quæ olim apud regiones orientales colebantur, primam à
Plinius. Belo originem duxiſse, vt Belial, Beelzebub, & Beelphegor: Et vt Plinius ait, apud
Babylonios ſacratiſſimus Deus erat Belus, cui omnium primo ſtatuas & aras &
templa primi reges Aſsyriorum ſtatuerunt. Similia item vtriuſque fuere facta,
ingenium, mores: vterque fuiſse traditur ferocis ingenij, crudelis animi, inſatia-
bilis imperandi cupiditatis, vel ad tyrannicam vſque dominandi violentiam: de-
nique ante Ninum nec auctores alium agnoſcunt regem Babylonis quàm Be-
lum, nec Scriptura quàm Nemrod. Verùm hæc maiorem ex proxime ſequenti
diſputatione lucem ſimul & fidem capient.

QVARTA DISPVTATIO.

Vtrum Nemrod primus Babylonis fundator & conditor fuerit.

POSTQVAM Moſes dixit primum in terris propter fortitudinem 68
ac potentiam famoſum ac celebrem fuiſse Nemrod: proxime ſub-
didit; *Fuit*, inquit, *principium regni eius Babylon, & Arach & Achad & Cha
lanne in terra Sennaar.* quorum verborum hic videtur planus & rectus
ſenſus atque intellectus; Nemrod à principio regnare cœpiſse Ba-
bylone, aliiſq; vrbibus terræ Sennaar; Sed poſtea longius progreſ-
Hieronymus. ſum alias quoque vrbes & gentes regno ſuo adiecíſse. Arach interpretatur Hie-
ronymus Edeſsam; Achad, Niſibim; Chalanne, Seleuciam vel Cteſiphontem; ter
ram Sennaar, ipſammet regionem ſiue terram, in qua ædificata eſt turris Babylon
quæ proprie dicta eſt Babylonia.

Multi tamen ſuperioribus illis verbis Moſis ſignificari putant Nemrod fuiſse
primum molitorem ædificatoremque Babylonis. vtramq; certe ſententiam com-
Aug. lib. 16. de Ciuit. Dei. c. 4. plexus eſt Auguſtinus, ita ſcribens: Ex ipſa, inquit, Scriptura colligitur, gigan-
tem illum Nemrod fuiſse Babylonis conditorem, quod ſuperius breuiter fuerat
intimatum, vbi cum de illo Scriptura loqueretur, ait: *Initium regni eius fuit Babylon*, id
eſt, quæ ciuitatũ aliarum gereret principatum, vbi eſset tanquã metropolis habi
taculum regni, quamuis perfecta non fuerit vſque in tantum modum, quantum ſu

perba

perba cogitabat impietas. Nec mouere nos debet, ait Auguſtinus, quomodo potuerit gigas Nemrod ad illud ætatis occurrere quo Babylon condita eſt, & confuſio facta linguarum, atque ex hac diuiſio gentium. Non enim quia Heber ſextus eſt à Noe, Nemrod autem quartus, ideo non potuerunt ad id tempus conuenire viuendo: hoc enim contigit, cùm plus viuerent vbi pauciores ſunt generationes, minus verò vbi plures; aut ſerius nati eſſent vbi pauciores, maturius vbi plures. Sic Auguſtinus. *Cap. 11. eiuſdē libri*

Adeſt huic opinioni & ipſa ſcriptura: ea quippe narrat capite vndecimo Geneſis, Ab iis qui ædificabant turrim, ſimul quoque ædificatam eſſe ciuitatem: ter enim eo loco mentionem facit ciuitatis quæ ab illis ædificaretur; ea verò ciuitas propter confuſionem ibi factam, appellata eſt Babel, hæc eſt Babylon. Ioſephus porrò auctor eſt, inter eos qui ædificauerunt turrim, ducem ac principem fuiſſe Nemrod. Ille igitur princeps conditor fuit Babylonis. Oroſius quidem certe libro ſecundo capite ſexto ſcribit Nemrod primum Babylonis ædificatorem à multis celebrari; & apud Euſebium libro nono de Præparatione Euangelica capite vltimo Alexander Polhiſtor firmat teſtimonio Eupolemi, Babylonem eſſe poſt diluuium à gigantibus ædificatam: atqui ſeptuaginta interpretes hoc loco Nemrod appellant gigantem; iſque vt placet Ioſepho, ædificantium Babylonem incitator & dux fuit. *Ioſephus. Oroſius. Alexand. Polhiſtor.*

69 At enim Belum patrem Nini fundatorem Babylonis fuiſſe, multis viſum eſt. Certe Quintus Curtius libro quinto id proditum à pleriſque eſſe affirmat. Apud Euſebium eo loco quem proxime ante poſui, Alphœus narrat, cum terra Babylonis propter magnas & crebras Euphratis inundationes, tecta & obruta eſſet aquis, primum omnium patrem Nini Belum ſiccaſſe aquas, vrbemque Babylonem moliri aggreſſum. Idemque ſenſerunt quicumque fecerunt Belum primum Babylonis regnatorem. *Q. Curtius. A Belo ædificatam primo eſſe Babylonem. Alphœus.*

70 Ceterum ferme omnium Græcorum atque Latinorum peruulgata eſt ſententia, Babylonem eſſe conditam à Semiramide: id nempe prodidit Herodotus lib. primo, Diodorus libro tertio, Strabo libro decimo ſexto, Mela, lib. primo, Iuſtinus libro primo & S. Hieronymus ſuper ſecundum caput Oſeæ. Addit Oroſius libro ſecundo capite tertio Semiramidem quadraginta duobus annis regnaſſe, & medio imperij tempore Babylonem caput regni ſui condidiſſe. *Semiramis. Herodot. Diodorus. Strabo. Mela. Iuſtinus. S. Hieron. Oroſius.*

71 Verum apud Ioſephum in priori libro aduerſus Appionem, Beroſus Græcos molitionem illius vrbis Semiramidi aſſignantes, mendacij arguit, tradens eam ciuitatem à rege Nabuchodonoſor ædificatam eſſe. Certe Daniel capite quarto inducit eum regem gloriantem, & ſeſe iactantem de Babylonis ædificatione illis verbis: *Nonne hæc eſt Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni, &c.* *Ioſephus. Nabuchodonoſor cōditor Babylonis ſecundum Beroſum.*

72 Beroſus Annianus tres facit Babylonis conditores, Nemrod, Belum & Semiramidem: de Nemrod quidem ita ſcribens: Nemrod aſſumpto filio Ioue Belo, cum coloniis venit in campum Sennaar vbi deſignauit vrbem, & fundauit maximam turrim anno poſt diluuium centeſimo trigeſimo primo, eamque turrim ad altitudinem & magnitudinem montium excitauit, in ſignum & monumentum, quod primus in orbe terrarum eſſet populus Babylonicus, & regnum regnorum dici deberet. Verum nec turris ædificationem compleuit, nec deſignatam vrbem fundauit: quia poſt quinquaginta ſex annos, ſubito non comparuit. Iuppiter autem Belus, filius eius quem diximus Nemrod, ſecundo loco regnauit Babylone annis ſexaginta duobus, & fundamenta Babylonis à patre ſuo deſignata in formam & magnitudinem oppidi magis quam vrbis excitauit. At vero Semiramis vxor Nini, quæ eius imperio ſucceſſit quarto loco, idque duobus & quadraginta annis obtinuit, vt priores omnes bellica gloria, victoriis atque triumphis diuitiiſque anteceſſit, ita vrbem Babylonem ex oppido tantam & talem fecit, vt verius dici poſſit eam vrbem à Semiramide conditam, quam amplificatam vel exornatam fuiſſe. *Beroſ. Annianus.*

EGO

Auctoris ſententiá de Cõditore Babylonis. *Eupolemus.*

EGO ITA ſentio, primum omnium conditorem Babylonis fuiſſe Nemrod, vt 73
ſupra probatum eſt: ſed hunc Nemrod non fuiſſe alium quam Belum patrem Nini paulo ante oſtenſum eſt. Quare qui Belum faciunt conditorem Babylonis, à nobis minime diſcordant: quemadmodum Eupolemus aiens ædificatam eſſe à gigantibus, id ipſum quod nos ſentimus ſignificare voluit. Sed quia eam vrbem exiguam, & inundationibus Euphratis pene dirutam & vaſtatam poſtea Semiramis ampliſſimam, munitiſſimam & ornatiſſimam fecit, propterea non immerito ædificatrix eius vrbis celebratur. Sedenim cum poſt Semiramidem qui conſecuti ſunt reges Aſſyriorum, poſthabita Babylone, coluerint Niniue, eamque fecerint Regiam, id eſt, ſedem caputq; imperij Aſsyriorum, vt narrat Diodorus libro tertio, hinc accidit vt Babylon à regibus deſerta, & inſuper Euphratis eluuionibus, & hoſtium incurſionibus vaſtata, diu obſcura & ignobilis fuerit; quoad poſt, euerſa Niniue, rex Nabuchodonoſor Babylonem de integro inſtaurauerit & latiſſime amplificatam magnificentiſſimis operibus adornauerit, eoque ſedem imperij, vt quondam fuerat, reſtituerit. Ex his apparet, ſi quis rem ipſam bene perpendat, non eſſe diſcordes ſcriptores, licet diuerſa de Babylonis conditore ſcripſiſſe videantur.

Diodorus.

Euſebius in Chronico.

Si primus igitur regnator Babylonis fuit Nemrod vel Belus, qui ſecundum Eu- 74
ſebium regnauit annis ſexaginta quinque, & qui hunc proxime ſecutus eſt Ninus annis quinquaginta duobus, cuius imperij anno quadrageſimo tertio, qui fuit poſt diluuium annus ducenteſimus nonageſimus ſecundus, natus eſt Abraam: ex his manifeſtum fit exordium regni Babylonici competere in annum à diluuio centeſimum octogeſimum quartum. Si autem diuiſio linguarum incidit in ortum Phaleg, vt ſignificat ſcriptura, id eſt, in annum à diluuio centeſimum primum, neceſſe eſt primordia regni Babylonici anno tertio & octogeſimo poſt diuiſionem linguarum eſſe conſtituta.

Verſu 11. De terra illa egreſſus eſt Aſſur & ædificauit Niniuen & plateas ciuitatis, & Chale: Reſen quoque inter Niniuen & Chale: hæc eſt ciuitas magna.

Aug. lib. 16. de Ciuit. Dei c. 3.

QVOD hic dictum eſt, inquit Auguſtinus, de terra illa, id eſt, de 75
terra Sennaar quæ pertinebat ad regnum Nemrod exiſſe Aſſur & ædificaſſe Niniuen & alias ciuitates hic memoratas, longe poſtea factum eſt: ſed ex occaſione hic perſtringitur, propter nobilitatẽ regni Aſsyriorum, quod mirabiliter dilatauit Ninus Beli filius conditor Niniue, ciuitatis magnæ, cuius ciuitatis nomen ex illius nomine deriuatum eſt, vt à Nino Niniue diceretur. Aſſur autem vnde Aſsyrij, non fuit ex filiis Cham medii filii Noe, ſed ex filiis Sem, qui fuit maximus Noe filius. Vnde apparet ex progenie Sem exortos fuiſſe, qui poſtea regnum gigantis illius Nemrod obtinerent, & inde procederent, atque alias conderent ciuitates, quarum prima eſt à Nino appellata Niniue. Sic Auguſtinus.

Caietanus

Caietanus putat cũ proxime ante dictum eſſet Nemrod in terra Sennaar regnaſſe nunc ſubiungi ex eadem terra prodiiſſe Aſſur ſecundum filium ipſius Sem, qui etiam in terra Aſsyriorum regnauit, & conditor fuit Niniue ciuitatis, ſicut Nemrod Babylonis; vt hinc appareat quando fuerit, & à quibus profecta ſit origo duarum totius orbis antiquiſſimarum & maximarum ciuitatum Babylonis & Niniue; ſimulque primordia Babylonici & Aſsyriaci imperij innoteſcant.

De terra illa egreſſus eſt Aſſur. Terram intellige Sennaar, quam fuiſſe regum, & im- 76
periorũ matrem ex hoc loco perſpicitur: ex ea namq; & Nemrod fuit, princeps regni Babylonici; & Aſſur, auctor gentis & principatus Aſsyriorum. Illud *Egreſ-*

ſus eſt. indicat ſecundum Auguſtinum, Aſſur, vel eius poſteros obtinuiſſe primo regnum Nemrod quod erat in terra Sennaar, & inde proceſſiſſe ad alias terras & gentes obtinendas, quarum prima fuit ea, quæ ab ipſo Aſſur dicta eſt Aſsyria vno gradu magis ſeptentrionalis quam Babylonia, vt tradit Ptolomeus libro ſexto Geographiæ. At verò ſecundum alios propterea diſceſſit Aſſur ex terra Sennaar, quod diſcors eſſet ipſi Nemrod propter eius prauum ingenium, mores, & facta. Illud porrò vocabulum (Aſſur) tres videtur habere ſignificationes. Etenim nonnunquam eſt nomen proprium ſecundi filij Sem, qui Aſſur appellatus eſt in capite Geneſeos decimo. ſignificat etiam regem Aſsyriorum qui frequenter in ſcriptura nominatur rex Aſſur, vel præciſe Aſſur. ſignificat præterea vel gentem, vel imperium, vel regionem Aſsyriorum, ſic enim id nominis quidam hoc loco interpretati ſunt.

Ptolom.

Tres ſignificationes vocis Aſſur

77 Sequitur; *Et ædificauit Niniue, hæc eſt ciuitas magna.* Diuina ſcriptura appellat Niniue, ſed Herodotus, Strabo, Plinius Nynum, Diodorus verò Ninam. ſignificatur igitur Aſſur primum fuiſſe eius vrbis conditorem. Et quia fermè omnes conditorem huius vrbis celebrant Ninum regem, ex eo nonnulli argumentantur, eundem fuiſſe Ninum atque eum qui hoc loco nominatur Aſſur. Verum de hoc paulo infra dicturi ſumus. Merito autem Niniue & hic & apud Ionam prophetam appellatur Ciuitas magna. Si enim magnitudinem eius æſtimare velis ex prima origine, cum fuit à Nino ædificata, reperies totius orbis eam fuiſſe maximam, vt nec ante, nec poſt habuerit parem. Ambitus enim vrbis erat quadringentorum octaginta ſtadiorum, id eſt, ſexaginta mille paſſuum: altitudo murorum erat pedum centum: latitudo qua tres currus ſimul incederent: turres centum quinquaginta, ſingulæ altitudinis ducentorum pedum. Sic Diodorus libro tertio, cui atteſtatur Strabo libro decimo ſexto, affirmans eam Babylone fuiſſe maiorem. Sed in eo lapſus videtur Diodorus, quod Ninam vrbem ſupra Euphratem ſtatuit, cum ea impoſita fuerit Tigri fluuio, vt ex libro Tobiæ, & libro primo Herodoti licet intelligere. Quo circa Plinius: fuit inquit, Ninus impoſita Tigri, ad ſolis occaſum ſpectans, vrbs quondam clariſſima.

Herodot. Strabo. Plinius. Diodorus.

Magnitudo ciuitatis Niniue quibus è rebus æſtimanda

Ionæ. 4.

Lapſus Diodori.

Tob. 6.

Plin. lib. 6 cap. 13.

78 Iam verò ſi magnitudinem eius vrbis prout erat tempore Ionæ prophetæ, id eſt plus mille ducentis annis poſtquam à Nino fuerat condita, æſtimare libet, inuenies tantam fuiſſe eius intra mœnia amplitudinem, vt tota vicatim obiri & luſtrari non minus triduo poſſet. quamobrem dicitur ciuitas apud Ionam itineris trium dierum. Frequentia verò habitatorum tanta fuit, vt in ea eſſent centum & viginti millia infantium, qui nondum per ætatem ratione vterentur: qui numerus comparatione vniuerſi populi, vix quintam partem obtinet, vt ex eo intelligere liceat plus ſexcenta millia habitatorum fuiſſe id temporis in illa vrbe. Acceſſit ad eius vrbis magnificentiam, quod longiſſimo tempore, id eſt, per annos amplius mille trecentos caput fuerit imperij Aſsyriorum. Merito igitur vt dixi, & hic & alibi nominatur in ſacris literis Ciuitas magna.

Pro illo quod ſequitur: *Et plateas Ciuitatis* hebraice eſt rehoboth, quæ vox poteſt eſſe vel nomen appellatiuum ſignificans plateas, à verbo raehab, quod ſignificat dilatare, & ſic accepit hoc loco B. Hieronymus. Non putemus, inquit, ille Niniue & Rehoboth duas eſſe vrbes, ſed quia Rehoboth plateæ interpretantur, ita legendum eſt: Et ædificauit Niniue & plateas ciuitatis: quaſi id adiectum fuerit ad ſignificandam amplitudinem huius vrbis, quæ multas & magnas habuerit plateas. Poteſt etiam ea vox accipi vt nomen proprium vrbis quæ ſic appellaretur, & hoc modo eam vocem expoſuerunt ſeptuaginta interpretes hoc loco, quemadmodum & ipſemet Hieronymus in libro de locis hebraicis. Quæ autem hic appellatur Chale, hebraice eſt Chalach; ſic habent ſeptuaginta interpretes hic, & Hieronymus de locis hebraicis. Strabo in exordio libri decimi ſexti Chalachenam nominat vt vicinam ciuitati Niniue. Pro vocabulo Reſen ſeptuaginta habent Daſe, & ſic legit Auguſtinus.

Hieron. in Traditionibus in Geneſim.

QVINTA DISPVTATIO.
Quis fuerit Aſſur conditor vrbis Niniue, & de regno Aſsyriorum.

Hieron. in Traditionibus hebraicis in Geneſim.

CVM Moſes dixit ex terra Sennaar egreſſum eſſe Aſſur qui condi- 79
dit ciuitatem Niniue, quæritur quidnam vocabulo illo Aſſur in-
telligi oporteat hoc loco: vtrum gentem vel regnum vel regionem
Aſsyriorum, an verò virum aliquem eo nomine appellatum: nam-
que id ſatis per ſe obſcurum eſt, ſimulque aliis quibuſdam inne-
xum atq; implicatum eſt difficultatibus. B. Hieronymus vocem
Aſſur interpretatus eſt regnum Aſsyriorum. Explanans enim verba illa: *Ex terra
illa egreſſus eſt Aſſur*, ſic ait: De terra illa Aſsyriorum pullulauit imperium, qui ex
nomine Nini Beli filij Ninum condiderunt, vrbem magnam, quam Hebræi appel-
lant Niniue, ad cuius vel ruinam vel pœnitentiam tota Ionæ pertinet prophetia.
Sic Hieronymus.

Mercator in Chronologia.

Gerardus autem Mercator voce Aſſur ſignificari putat regionem Aſsyriorum,
& Moſem his verbis ſignificare, Nemrod (quẽ ipſe vult fuiſſe Ninum) poſtquam
ædificauerat in terra Sennaar Babylonem, non contentum ditione & domina-
tione terræ Babylonicæ, inde ad alia regna acquirenda fuiſſe egreſſum. Itaque
vox illa (Aſſur) Mercatori non ſignificat virum aliquem, ſicut plerique interpre-
tati ſunt, ſed ipſam regionem Aſsyriæ; quid enim ait ille magnum erat ac memo-
rabile dicere de terra Babylonis egreſſum fuiſſe Ninum, cum ex ea omnes illi re-
ges prodierint? Sed illis verbis ſignificatur, primum omnium Ninum non conte-
ntum paterno regno egreſſum finibus ſuis inuaſiſſe externa, aliena & longinqua
regna: quod ante Ninum feciſſe neminem tradit Iuſtinus. Ante Ninum, inquit, Iu-
ſtinus fines imperij tueri magis quam proferre mos erat. Intra ſuam cuique pa-
triam regna finiebantur. Primus omnium Ninus rex Aſsyriorum veterem & quaſi
auitum gentium morẽ noua imperij cupiditate mutauit. Hic primus intulit bella
finitimis, & rudes adhuc ad reſiſtendum populos ad Libyæ terminos vſque per-
domuit. Domitis enim primo proximis, cum acceſſione virium ad alios fortiter
tranſiret, & proxima quæque victoria inſtrumentum inſequentis eſſet, totius
Orientis populos ſubegit. Ita Iuſtinus.

Iuſtin. initio primi libri.
Ninus.

Verum Mercatori communis Doctorum ſententia dupliciter aduerſatur, tum
quod eundem facit ipſe Ninum atque Nemrod, quod falſum eſt, & à nobis ſupra
refutatum; tum quod vocabulo Aſſur non regionem Aſsyriæ, vt expreſſit ipſe,
ſed Aſsur filium Sem ſignificari plerique arbitrantur. Audi Ioſephum: Sem, in-
quit, tertio Noe filio, quinque fuere filij, qui Aſsyriam vſque ad Indicum Ocea-
num incoluerunt, ab Euphrate propagandæ ditionis initio facto; primus Elimus
poſteros reliquit Elimæos à quibus Perſæ originem traxerunt. Alter dictus Aſsur
vrbem Ninum condidit, & ſubditos de ſe Aſsyrios denominauit, quorum opes
præ ceteris floruerunt. Idem ſenſit B. Auguſtinus in libro decimo ſexto de Ciuita-
te Dei capite tertio cuius verba cum paulo ſuperius commemorata ſint, hic ea re-
petere non eſt neceſse. Quin etiam B. Hieronymus in libro de locis hebraicis vo-
ce Aſsur exponit perſonam Aſsur, filium dico Sem, non autem regnum Aſsyrio-
rum, vt in Traditionibus hebraicis interpretatus fuerat. Non attinet plures af-
ferre huius interpretationis probatores, cum Ioſephum quaſi ducem ferè poſte-
riores ſecuti ſint.

Ioſephus lib. 1. Antiquitatũ.
Auguſtinus.
Hieronymus.

Ninus non fuit Aſſur filius Sem.

MEA TRIPLEX eſt ſententia. Primum equidem ſentio, Ninum, regem Aſ- 80
ſyriorum non fuiſse Aſsur filium Sem: tum quod Ninus fuit ex ſtirpe Cham, eius
ſcilicet abnepos, fuit enim filius Beli quem nos ſupra oſtendimus fuiſse Nemrod
nepotem ipſius Cham: quod ſi Ninus fuit abnepos Cham, non potuit eſse filius
Sem:

Sem: tum quod Belus pater Nini vir fuit impius & parens idololatriæ, ab eo enim Hieronymus & Cyrillus aliiq; primam idololatriæ originem repetunt: at Sem pater Aſſur, non modo pius & ſanctus vir fuit, verum etiam veræ pietatis & religionis cuſtos, doctor & propagator. *Hierony. Cyrillus.*

Quod autem quidam ex ratione temporum euidenter concludi putat Ninum non fuiſſe Aſſur filium Sem, quod non potuiſſet Ninus viuere vſque ad ortum Abrahæ, vt à multis traditur, id eſt, per annos trecentos; hoc inquam, non videtur ſatis firmum; cur enim incredibile ſit Aſſur filium ipſius Sem qui poſt diluuium generatus eſt, vltra ortum Abrahæ, id eſt, vltra trecentos annos vixiſſe, cum frater eius Arphaxad, eiuſque filius Sale & nepos Heber vltra quadringentos annos vitam prorogauerint, ſcilicet plus centum annis vltra ortum Abrahæ?

Deinde cenſeo, ſi quis contendat vocabulo Aſſur ſignificari Ninum regem Aſſyriorum, ei dicendum eſſe vocem Aſſur hoc loco non eſſe nomen proprium ſignificans Aſſur filium Sem; iam enim oſtenſum eſt Ninum & Aſsur filium Sem planè diuerſos fuiſse. Quapropter vox Aſsur hoc loco ſignificat Aſsyrium vel regem Aſsyriorum; qua ſignificatione vſurpatur frequenter in ſacris literis, vt ſupra indicauimus, idque liquet ex quarto libro Regum, capite decimo quinto & Pſalmo 82. & Iſaiæ 10. & 31. Erit igitur ſententia horum verborum, Ex terra Sennaar egreſsum Aſsur, id eſt, Ninum regem Aſsyriorum non contentum Babylonico regno quod pater eius Belus fundauerat, ad alias gentes ſubiugandas aliaque regna capeſſenda proceſſiſse, & inter alia eius præclara opera fuiſse ædificationem Niniue ciuitatis magnæ.

81 Illud quoque arbitror, ſi qui nominatur hoc loco Aſsur, fuit ille filius Sem (id quod multis placere video) quod ſubditur, ab eo eſse ædificatam Niniue, interpretandum eſse quaſi dictum per anticipationem. Ille enim Aſsur ædificauit eam vrbem, quam Ninus multis poſt annis vel iam dirutam reficiens, vel ex parua ampliſsimam, & magnificentiſſimis operibus ornatiſſimam efficiens, abolita prioris conditoris memoria, priorique eius vrbis appellatione, de ſuo nomine Niniue ſeu Ninum appellauit. Itaque quod hic dicitur: *Hec eſt ciuitas magna*, non debet referri ad primam eius vrbis originem, cum eſt ædificata ab Aſsur filio Sem, ſed ad ædificationem eius à Nino profectam vel ad magnitudinem eius qua erat eo tempore quo Moſes hanc hiſtoriam ſcripſit, & ad hanc interpretationem ſententia Ioſephi, Hieronymi & Auguſtini accomodari poteſt.

SEXTA DISPUTATIO.
De Regibus Aſsyriorum.

82 CETERVM quia hoc loco aperit ſacra ſcriptura primam origině regũ & regni Aſsyriorum, non fuerit alienum nos etiam ea de re nonnihil attingere. Ninum fuiſse primum Aſsyriorum regem atque monarcham, omnes, inquit, Hieronymus, tam græcæ quam Latinæ narrant hiſtoriæ. Et ante Ninum quidem pater eius Belus, vt tradunt ferè ſcriptores Eccleſiaſtici, Babylone regnauerat ſexaginta quinque annos: ſed eo tantum regno & quidem permodico contentus fuit: vir non tam ſua gloria clarus, quam Nini filij amplitudine imperij, & rerum geſtarum fama nobilitatus; maxime verò quod primus omnium mortalium à filio Nino in Deos relatus, & pro Deo publice coli iuſsus eſt: ex quo primum initium publicæ idololatriæ factum eſse creditur. *Hieron. in cap. 2. Oſee.* *Belus qualis vir fuerit, & quandiu regnauerit, & q primus mortalium pro Deo cultus ſit.*

83 Cum autem Abraham natus eſse dicatur anno quadrageſimo tertio imperij Nini, & vt ex ipſa ſcriptura colligitur, anno ducenteſimo nonageſimo ſecundo poſt diluuium; hinc efficitur Belum qui ſexaginta quinque annos regnauit ante Ninum, iniiſse regnum anno poſt diluuium centeſimo octogeſimo quarto, obiiſse

autem

autem anno ducenteſimo quinquageſimo. Ex quo poteſt obiter redargui manifeſtus in Chronologia error cuiuſdam Thali ſcriptoris peruetuſti, quem tamen errorem ſecutus eſt Theophilus ſcriptor eccleſiaſticus in libro de Temporibus, & Lactantius ſub finem primi libri.

De tempore Beli falſa Thali, Theophili & Lactātij ſententia.

84 Prodidit Thalus Belum patrem Nini fuiſſe ſynchronon, & æqualem Saturni, & præceſſiſſe bellum Troianum annis duntaxat trecentis vigintiduobus. Ponam hic ſententiam Thali, vt eam refert Lactantius his verbis: Theophilus in libro de Temporibus ad Autolycum ſcripto, ait in hiſtoria ſua Thalum dicere, quod Belus, quem Babylonij & Aſſyrij colunt, antiquior Troiano bello fuiſſe inueniatur trecentis viginti duobus annis. Belum autem Saturni æqualem fuiſſe, & vtrumque vno tempore adoleuiſſe. Quod adeo verum eſt, vt ratione ipſa colligi poſſit. Nam & Agamemnon qui geſſit bellum Troianum, Iouis abnepos fuit, & Achilles Aiaxque pronepotes, & Vlyſſes eodem gradu proximus. Ab excidio autem Troianæ vrbis colliguntur anni mille quadringenti ſeptuaginta. Ex hac temporum ratione manifeſtum eſt, ante annos non amplius mille octingentos natum eſſe Saturnum, qui & Sator omnium Deorum fuiſſe dicitur. Sic Lactantius.

Diodorus.

Verùm ſententia iſtorum magnum continet in Chronologia errorem. Etenim Diodorus Siculus libro tertio capite ſexto affirmat à Nino vſque rege ad bellum Troianum mille annos præteriiſſe: idemque poſset ex ſacris literis oſtendi. Belus enim centum & octo annis ante ortum Abrahæ regnare cœpit; ab ortu porrò Abrahæ vſq; ad egreſsum Hebræorum ex Aegypto, numerantur quinque & quingenti anni; poſt id verò temporis, annis plus trecētis bellum fuit Troianum, quod nos alio loco vel in principatum Samſonis, vel in Heli pontificatum incidiſse demonſtrauimus. 85

Quantum fuerit Nini & Aſſyriorum imperium.

Diodorus.

Diodorus. lib. 3. Iuſtinus. lib. 1. Hierony. in 2. caput Oſeæ. Aug. lib. 16. de Ciuit. Dei c. 17. & lib. 18. ca. 22

86 Sed redeo ad Ninum. Hic primus regum omnium, ſcriptores rerum ſuarum nactus eſt, vt ait Diodorus, quod primam in terris maximeq; diuturnam atq; ampliſſimam, quæ Aſsyriorum appellata eſt, monarchiā condiderit; quam & ipſe, & poſt ipſum vxor eius Semiramis adeo prolatarunt, vt eos imperaſſe toti Aſiæ quanta ſcilicet iacet inter Tanaim & Nilum, perdomito Oriente vſq; ad Indos & vſq; ad Libyam prolato dominatu, grauiſſimi auctores Diodorus, Iuſtinus, B. Hieronymus & Auguſtinus tradiderint. Quocirca valde miror Dionyſium Halycarnaſſeum peracris limatique iudicij & exquiſitæ diligentiæ ſcriptorem, Aſsyriorum imperium tam modicis regionibus determinaſſe, vt in primo libro Romanarum antiquitatum ſcriptum reliquerit Aſsyriorum imperium modica tantum Aſsyriæ parte fuiſſe contentum: Antiquum, inquit, illud Aſsyriorum imperium retro ad fabuloſa vſque pertingens tempora, modicam quandam Aſsyriæ partem obtinuit: hôc in Medos tranſlatum & auctum etiam opibus non longo durauit tempore in quartam ætatem deſinens. Perſæ porrò Medis deuictis, Aſia quidem pene tota potiti ſunt. Sic ille.

Animaduerſio in Dionyſium Halycarnaſſeum.

87 Sicut autem Ninum huius monarchiæ primum regem faciunt auctores, ita nouiſſimum ſtatuunt Sardanapalum. Et intermedij quidem nullis virtutibus nulliſque rebus geſtis memorabiles, pariter quoque indecores atque incelebres fuerunt; Sardanapalus verò non minus flagitiis & muliebri deſidia atque mollitie luxuque, quam alij præclare factis nobilitatus & à ſcriptoribus celebratus eſt.

Quot fuerint reges Aſſyriorū à Nino vſq; ad Sardanapalum.

Velleius Paterculus.

Euſebius.

Paulus Oroſius.

Diodorus.

88 Quot porrò fuerint huius Monarchiæ reges à Nino vſque ad Sardanapalum variant ſcriptorum ſententiæ. Etenim Velleius Paterculus priori libro recenſet triginta tres, & in his illud permirum fuiſſe ait: quod ſemper filius in regnum ſucceſſerit patri. Euſebius in Chronico ſex & triginta annotauit. Paulus Oroſius primo libro numerat quinquaginta. Verum Diodorus auctore Cteſia, triginta duntaxat reges commemorat. Sed enim quot fuerint in hac Monarchia reges pluresne an pauciores, haud magni eſt momenti perceptum habere, præſertim verò prout huius Monarchiæ explicatio ad ſacræ hiſtoriæ & Chronologiæ cognitionem poteſt conducere. Illud ſanè maioris eſt momenti, quandiu ea Mo-

narchia

narchia ſteterit, exploratum & compertum habere. Quamobrem etiam de hoc in præſentia breuiter quidem, ſed non indiligenter diſputandum eſt.

SEPTIMA DISPUTATIO.
Quamdiu ſteterit Monarchia Aſſyriorum.

89 DE duratione, & diuturnitate monarchiæ Aſſyriorum, quantum ſcilicet temporis à Nino vſque ad Sardanapalum effluxerit, varie admodum tam profani quàm Eccleſiaſtici ſcriptores ſenſerunt atq; litteris prodiderunt. In epiſtola quam ſcripſit Alexander Magnus ad matrem ſuam Olympiadem, cuius Epiſtolæ memoria extat apud B. Auguſtinum lib. 12. de ciuitate Dei cap. 10. inducitur quidam Aegyptius ex ſacris Aegyptiorum libris confirmans regnum Aſſyriorum quinq; millia annorum exceſſiſſe. Verùm & hoc, vt alia Aegyptiorum figmenta, cum irriſione contemptuque reiiciatur. Liquet enim vel ab ipſo mundi exordio ad Magnum vſque Alexandrum minus tria millia & octingentos præteriiſſe annos. *Epiſto. Alexandri Magni ad matrē Olympiadē. Auguſtinus.*

90 Ioſephus primo libro Antiquitatum tradit, viuente Abraham, imperium Aſiæ penes Aſſyrios fuiſſe: idemque libro decimo ait regnum Aſſyriorum circa regis Ezechiæ tempora euerſum eſſe. Si quis autem ab ortu Abrahæ ad primordia vſque regni Ezechiæ, ſecundum ſacram Chronologiam, tempora percenſeat, annos comperiet mille ducentos & ſeptuaginta quinque: quibus ſi addantur quadraginta duo anni regis Nini ante ortum Abrahæ (namque inter ſcriptores Eccleſiaſticos ferè conuenit poſt quadrageſimum ſecundum Nini regis imperij annum Abraham eſſe natum) ſtatuet ex ſententia Ioſephi, Aſſyriorum imperium ſtetiſſe annis mille trecentis & decem ac ſeptem. Sed enim idem libro nono ſignificat regnante Ioathan Nahum prophetaſſe excidium Aſsyriorum, idque euениſse annis poſt id tempus centum quindecim, quorum annórum finis competit in primordia regni Manaſsis, ex quo fieret, ſtetiſse illud regnum annis circiter mille trecentis quinquaginta. *Ioſephus.*

91 Herodotus illud tantùm prodidit, Aſsyrios imperio Aſiæ per quingentos annos eſse potitos. Diodorus ſiculus Cteſiam, vt ſolet, auctorem ſecutus, regno Aſsyriorum aſsignat annos mille trecentos & ſexaginta. Nec aliud profectò idem Diodorus ſignificare voluit, cum extremis verbis ſeptimi capitis libri tertij ſcripſit, Aſsyrios regnaſse per annos mille & quadringentos, ſcilicet quadringentos intelligens minime completos. Illud quoque ab eodem Diodoro ibidem ſcriptum legimus, Theutano vigeſimo Aſsyriorum rege imperāte, iam mille annis imperij Aſsyriaci tranſactis eueniſse bellum Troianum. Ex quo efficitur, cum bellum Troianum trecentis ſexaginta annis contigerit poſt egreſſum Hebræorum ex Aegypto duce Moſe, vt alibi oſtendimus, exordium imperij Aſſyriorum fuiſſe centum quadraginta annis ante ortum Abrahæ; hoc eſt, centum quinquaginta poſt diluuium. Velleius Paterculus regno Aſſyriorum attribuit mille ſeptuaginta annos, Iuſtinus verò mille trecentos. *Herodotus. lib. 1. Diod. li. 3. cap. 6. Vell. Patere. lib. 1. Iuſtin. li. 1.*

92 Euſebius quē ſecutus eſt Auguſtinus, S. Hieronymus, Cyrillus, Iſidorus, Beda, aliiq; quamplurimi duratione imperij Aſſyriorum mille ducentis & quadraginta annis definierunt. Paulus Oroſius primo libro mille centum ſexaginta annos huic imperio tribuit. Verùm non ſatis conſtanter ea de re variis locis loqui videtur Oroſius. Siquidem lib. 1. cap. 12. à primo rege Aſſyriorum Nino vſq; ad vltimum regem Sardanapalum recenſet annos mille centum ſexaginta, in capite autem 4. eiuſdem libri ait hoc imperium cœpiſſe annis ante Romam conditam mille trecentis, deſiiſſe verò ante fundatam Romam annis ſexaginta quatuor. At enim duo hæc poſteriora primum illud Oroſij dictum prorſus euertunt. Ex his enim neceſſariò concluditur ſtetiſſe imperium Aſſyriorum mille ducentis triginta ſex annis, non autem, vt ipſe tradidit, annis mille centum ſexaginta. *Euſebius. Auguſt. Hierony. Cyrillus. Iſidorus. Beda. Oroſius. Animaduerſio in Oroſium.*

Auguſtinus. Beatus porrò Auguſtinus lib. 16. de Ciuitate Dei, cap. 17. ſcribit regnũ Aſſyriorum incœpiſſe mille ducentis quadraginta annis ante Romam, deſiiſſe autem eodem propemodum tempore quo Roma eſt condita, regnante in tribu Iuda Achaz vel Ezechia, vt tradit ipſemet Auguſtinus lib. 18. cap. 22. Sed hæc Auguſtini ſententia non ſatis conſtat. Ab ortu enim Abrahæ vſque ad initium regni Ezechiæ ſacra Chronologia annos mille ducentos & octoginta continet: quibus ſi addas quadraginta annos regni Nini ante ortum Abrahæ, quos ponit etiam Auguſtinus lib. 16. cap. 17. eiuſdem operis, colliges annos imperij Aſſyriaci mille trecentos viginti. Vel igitur tot annos ei regno tribuere debet Auguſtinus, vel fateri, octoginta annis ante regnum Ezechiæ (cuius anno decimo ſexto condita eſt Roma) cecidiſſe regnum Aſſyriorũ: vt hac ratione principiũ eius regni ſtatuatur ducenteſimo quinquageſimo anno poſt diluuium: finis autem eius ſignetur in quarto anno regis Azariæ. Atq; hoc dicimus ſecundum opinionẽ ferè ſcriptoribus Eccleſiaſticis probatã; qui Monarchiam Aſſyriorum mille ducentis quadraginta annis circũſcribunt, eiuſq; initiũ ſtatuũt quadraginta duobus annis ante ortũ Abrahæ. 93

Animaduerſio in ſententiam Auguſtini.

OCTAVA DISPVTATIO.

Quamdiu ſteterit vrbs Niniue.

EXPOSVI breuiter aliorum ſententias de duratione imperij Aſſyriorum. Sequitur vt quamdiu ſteterit vrbs Niniue caput eius imperij & ſedes regia, & quo tempore primùm ceciderit & funditus euerſa ſit, pariter etiam breuitate dicamus. Herodotus lib. 1. ſcribit Cyaxarem Medorum regem regnaſse quadraginta annis, & extremo ferè principatu expugnaſse Niniue: proximum autem in imperio ſucceſsorem Cyaxari is facit Aſtyagem, eique quinque & triginta regni annos aſſignat. Aſtyagi porrò ſucceſſiſse ait Cyrum, cuius primo imperij anno ſolutam ab eo eſse captiuitatem Babylonicam ex ſacris literis didicimus. Ex his concluditur, ſecundum Chronologiam Herodoti, Niniue ſubuerſam eſse intra ſeptuaginta illos captiuitatis Babylonicæ annos. 94

Herodot. *Cyaxares.* *1. Eſd. 1.*

Communis ſententia eſt, Niniue deſtructam eſse cum Sardanapalus ab Arbace vel Arbaco Medorum præfecto victus & voluntaria morte defunctus eſt, quemadmodum tradunt Diodorus lib. 3. cap. 7. & Strabo lib. 16. nec non & Euſebius atq; complures alij Euſebium ſecuti. Verùm quia Sardanapalus eo tempore fuit quo apud Iudæos regnabat Ozias, ſecundum Diodorum autem longe poſt, regnante ſcilicet Manaſse, vt ſupra diximus; hinc fit, vt ſecundum Euſebium Niniue corruerit regnante Ozia: plus autem centum annis poſt regnante Manaſse ſubuerſa ſit ſecundum Diodorum. Ioſephus, vt paulo ſupra indicauimus, cum dicat libro nono, regnante Ioathan excidium vrbis Niniue prædictum fuiſse à propheta Nahum, idque centum & quindecim annis poſt contigiſse, neceſsariò debet caſum & ruinam ciuitatis Niniue in tempus regni Manaſſis conferre. 95

Diodorus. *Strabo.* *Euſebius.* *Ioſephus.*

S. Hieronymus in Præfatione Commentariorum ſuorum in Ionam prodidit euerſam fuiſse Niniue ſecundum græcam hiſtoriam (id eſt ſecundum Herodotum) regnante apud Medos Aſtyage: ſecundum autem ſacram Chronologiam, regnante apud Iudæos Ioſia; quæ ſententia non ſatis conſtare ſibi nec ſecum ipſa cohærere videtur. Primò, ſecundum Herodotum, non Aſtyages, ſed pater eius Cyaxares expugnauit Niniue. Sed fortaſse quia ſcribit Herodotus ſub finem imperij Cyaxaris accidiſſe expugnationem Niniue, coniici poſſet illam quidem fuiſſe inchoatam à Cyaxare, ſed ab Aſtyage perfectam. Deinde ſumit quaſi certum Beatus Hieronymus æqualem Ioſiæ fuiſſe Aſtyagem & eodem tempore regnaſſe; quod non incertum modo ſed etiam falſum videri poſset. Aſtyages enim regnare cœpit triginta quinque annis ante Cyrum, id eſt ante ſolutionem Babylonicæ captiuitatis, Ioſias verò mortuus eſt nonaginta circiter annis priuſquam ea captiuitatis ſolueretur. Quid quod idem Sanctus Hieronymus 96

S. Hieronymus. *Animaduerſio in opinionem B. Hieronymi.* *S. Hiero.*

in Præfatione ſua in prophetam Nahum ſcriptum reliquit, Nahum regnante Ezechia iam decem tribubus in captiuitatem ductis propheta ſſe Niniue ſubuertendam à Chaldæis; at enim qui primus Chaldaicum imperium auxit & extulit aliquot annis poſt Ioſiam, fuit rex Nabuchodonoſor.

97 Hebræi in ſua maiori Chronologia quam appellant Seder holam, capite 24. tradunt Niniue ſubactam eſſe à rege Nabuchodonoſor primo regni eius anno; idemque ſignificaſſe videtur Beda in libro de ſex ætatibus Mundi. Atque hæc ferè ſunt quæ ab aliis de tempore quo perdurauit imperium Aſſyriorum & quo vrbs Niniue ſtetit, diſputata & literis prodita reperi. *Hebræi.* *Beda.*

98 NON ERIT opinor non gratum lectori, ſi eum in tanta opinionum varietate, reique ob vetuſtatem abſtruſiſſimæ obſcuritate, noſtri quoque iudicij ac ſententiæ participem faciamus. Ego ita ſentio, ſi loquamur de vltima & perfecta regni Aſſyriorum euerſione & ciuitatis Niniue ruina, poſt quam ſcilicet euerſionem Aſſyrij nec amplum nec potens & florens imperium vnquam obtinuerint, nec vrbs Niniue magnitudine & frequentia floruerit; ſi de hoc, inquam, loquamur excidio Aſſyriorum, non dubitabo dicere omnes ſupra expoſitas auctorum ſententias eſſe falſas. Hanc meam opinionem perſuadere lectori diuinarum literarum non imperito ac rudi facillimum fuerit. Namque vt ordiar ab Euſebio (quem complures Eccleſiaſtici ſcriptores ſecuti ſunt) cum is tribuat regno Aſſyriorum à Nino vſque ad Sardanapalum mille ducentos quadraginta annos; neceſſe eſt finem eius regni eum ponere in ſeptimo anno regni Oziæ regis Iuda. Si quis enim ab hoc ſeptimo anno Oziæ, retro ſecundum ſacram Chronologiam recurrens ad primum vſque Nini annum, inter lapſos colligat annos, repetiet illos mille ducẽtos quadraginta, quos Euſebius adſcribit regno Aſſyriorum, videlicet quadraginta duos annos regis Nini ante ortum Abrahæ: ab ortu Abrahæ vſq; ad Hebræorum egreſſum ex Aegypto, quingentos quinque; hinc vſque ad quartum annum regis Salomonis, quo anno templum ædificari cœptum eſt, quadringentos octoginta: ab hoc quarto anno regis Salomonis vſque ad ſeptimum Oziæ, ducentos tredecim. Ex ſupradictis omnibus annis conficitur ea, quam dixi, ſumma annorum mille ducentorum quadraginta. Auctoris ſẽtencia. Secundum Euſebiũ neceſſe eſt regnum Aſſyriorũ in ſeptimo anno Oziæ regis Iuda finitum eſſe.

99 At enim non fuiſſe in ſeptimo anno Oziæ omnino ſubuerſum regnum Aſſyriorum nec deſolatam Niniue, tribus euidentiſſimis argumentis ex ipſa ductis Scriptura conuincitur. Primo plus octoginta annis poſt ſeptimum Oziæ annum tranſactis propheta Nahum regnante Ezechia, ductiſque iam in captiuitatem decem tribubus (vt rectè ſenſit B. Hieronymus in ſua Præfatione in prophetam Nahum) prædixit futuram ruinam & Niniue & Aſſyriorum: tunc igitur ſtabat imperium illud, & caput eius Niniue. Deinde illo ipſo tempore maxime floruerunt duo reges Aſſyriorum, Salmanaſar & Sennacherib, quorum regum imperii magnitudinem atque potentiam & magnificentiam ſatis declarat Scriptura in libro quarto Regum, & apud Iſaiam capite decimo. Niniue, nõ eſſe euerſã regnãte Ozia rege. *B. Hieronymus.*

100 Accedit ad id concludendum tertia ratio validiſſima quæ ducitur ex Hiſtoria Tobiæ. Tobias quippe vicinus morti prædixit ruinam & euerſionem Niniue propinquam, iamque imminentem: non eſt autem mortuus Tobias ante trigeſimum annum regni Manaſſis, id eſt, plus centum triginta annis poſt ſeptimum illum regni Oziæ annum, in quo, vt dixi, finis imperij Aſſyriorum auctore Euſebio locandus eſt. Quod autem dixi de tempore mortis Tobiæ, ad hunc modum oſtendo: cœcitas Tobiæ accidit poſt mortem Sennacherib, vt patet ex primo & ſecundo capite libri Tobiæ. Eſt autem occiſus Sennacherib poſt annum decimumquartum Ezechiæ regis, vel eo ipſo anno, vt indicat Scriptura quarto Regum capite decimo octauo cœcitatem porrò quatuor annis tulit: exinde poſt reſtitutum viſum duos & quadraginta annos vixit, vt ex libri Tobiæ capite decimoquarto licet intelligere. Ergo poſt decimumquartum annum regis Ezechiæ vixit Tobias, *Tobiæ vltimo.* Quãdo mortuus Tobias. *Euſebius in Chronico.*

vt minimum, quadraginta ſex annos. Dixi vt minimum, quia ex hiſtoria Tobiæ
non poteſt liquido iudicari, quanto tempore poſt necem Sennacherib, paruo ne
an longo cæcitas ei contigerit.

Refellitur Diodorus.

Contra Diodori verò ſententiam, ſecundum quam finis imperij Aſſyriorum 101
incidit in decimum quartum regni Manaſſis annum, tribus validis argumentis pu
gnari poteſt. Vnum ſumitur ex hiſtoria Tobiæ, qui non ante trigeſimum annum
regis Manaſſis vt oſtendi, mortuus eſt ſtante adhuc Niniue. Alterum petitur ex
hiſtoria Nechao regis Aegypti quarto Regum capite vigeſimo tertio, qui mor-
tuo iam Ioſia, id eſt, plus triginta annis poſt mortem Manaſſis, contendit cum ma-
gno exercitu aduerſus regem Aſsyriorum: ſtabat igitur etiam id temporis re-
gnum Aſſyriorum. Tertium argumentum ducitur ex hiſtoria Herodoti qui pri-
mo libro ſcribit à Cyaxare Medorum rege, nouiſſimo eius principatu, expugna-
tam eſſe ciuitatem Niniue. Si quis autem Chronologiam Herodoti cum ſacra
Chronologia comparet, expugnationem illam Niniue plus triginta annis poſt ca-
ptiuitatem Babylonicam accidiſſe comperiet.

Herodotus.

Excutitur opinio B. Hieronymi Bedæ & Hebræorum.

Ad extremum tam B. Hieronymo qui euerſionem Niniue confert in tempus 102
regnantis Ioſiæ, quàm Bedæ & Hebræis excidium illius vrbis referentibus ad pri-
mum annum regni Nabuchodonoſor, plane aduerſari videtur hiſtoria libri Iu-
dith, in cuius exordio memoratur quidam Nabuchodonoſor rex Aſſyriorum po
tentiſſimum habens imperium, & regnans in ciuitate Niniue: quod autem eo in
libro narratur, poſt ſolutam Hebræorum captiuitatem, reditumque in patriam,
ſub monarchia Perſarum eueniſſe arbitrantur plurimi; Euſebius quidem in Chro
nico & Beda in libro de ſex mundi ætatibus, tempore Cambyſis: ſecundum Bea-
tum Auguſtinum, regnante Cyro; vt autem placet Seuero Sulpitio libro ſecun-
do de ſacra hiſtoria, quo tempore regnabat apud Perſas Artaxerſes ſiue Darius
Ochus, hoc eſt, plus ducentis annis poſt reditum Hebræorum ex captiuitate
Babylonica.

Euſebius. Beda. Aug. li. 18 de Ciuit. Dei, ca. 26 Seuer. Sulpitius.

Auctoris ſententia.

QVAENAM IGITVR eſt noſtra ſententia vel potius coniectura? Equi- 103
dem cenſeo, ſi nolumus quæ tot tantique auctores de imperij Aſſyriorum & Ni-
niue euerſione tradiderunt, vt falſa & ſacris literis contraria damnare ac pror-
ſus abiicere; neceſſariò nobis dicendum eſſe, nec regnum Aſſyriorum, nec ciui-
tatem Niniue ſemel tantùm eſſe ſubuerſa, ſed iterum atque iterum & diruta
atque vaſtata, & denuo refecta atq; inſtaurata fuiſſe, quemadmodum enim acci-
dit Iudæis, quorum principatus ſæpe labefactatus & reparatus, & itidem vrbs
Hieruſalem; & ſicut ciuitas Babylon ſæpe capta, direpta, incenſa & deſtructa
eſt, vt nos oſtendimus libro ſeptimo noſtrorum Commentariorum in Danielem,
vbi explicantes vltima verba capitis quinti Danielis, aliquot de regno Chal-
dæorum & de ciuitate Babylonis quæſtiones tractauimus in ſexta earum quæ-
ſtionum: ita quoque regno Aſſyriorum & Niniue ciuitati exiſtimandum eſt
contigiſſe.

Babylonẽ, Hieruſalẽ & Niniue ſæpe ſubuerſas & denuo refectas fuiſſe.

Primam porro regni Aſſyriorum & ciuitatis Niniue ruinam atque euerſio- 104
nem credo equidem fuiſſe eam quam regnante Ozia minatus eſt Ionas; ſed ea
propter Niniuitarum pœnitentiam aliquandiu dilata eſt. Eam verò ruinam mul-
tis annis poſt regnante Ezechia vt omnino futuram, prædixit Nahum; & Tobias
paulo ante mortem ſuam vt iam appropinquantem denunciauit: quam nos puta-
mus circa quadrageſimum regni Manaſſis annum contigiſſe.

Prima ruina vrbis Niniue quæ & quando fuerit.

Tobiæ vlt.

Ergo Diodori opinio affirmantis ciuitatem Niniue atq; imperium Aſſyriorum
ſtetiſſe annis mille trecentis ſexaginta, quorum annorum finis competit, vt ſupra
oſtendimus, in decimum quartum annum regni Manaſſis, non longe abeſt à
noſtra ſententia, quam nos eſſe veram aut certe verò ſimillimam arbitramur.
Quocirca numero annorum Diodori ſi annos circiter vigintiquinque addamus,
imperium Aſſyriorum à Nino & ab exordio vrbis Niniue vſque ad Sardanapali

Probabilior ſententia de duratione regni Aſſyriorũ.

ciuſdem-

eiuſdemque ciuitatis occaſum, annis mille trecentis & circiter nonaginta verè determinabimus. Ex quo apparet, inter omnes auctorum opiniones ſupra commemoratas, Diodori ſententiam vero propiorem eſſe iudicandam. Iam verò poſt primam hanc Niniue vrbis & regni Aſſyriorum ruinam ea iterum fuiſſe excitata & reparata, aperte demonſtrat hiſtoria Iudith, vt ſupra oſtendimus. Si tamen ea contigit florente monarchia Perſarum, vt multis viſum eſt; namque magna de hoc, & adhuc ſub iudice lis eſt. Quam nos controuerſiam cum cura, ſubtiliter & copioſe tractauimus in libris quos de Chronologia totius ſcripturæ veteris teſtamenti ſcripſimus, & in tempore (ſi Deo placuerit) in publicum dabimus.

At uero Meſraim genuit Ludim, Anamim, Laabim, Nephtuim, *Verſ. 13.*
Phethruſim & Chasluim: de quibus egreſsi ſunt
Philiſthiim, & Caphtorim.

106 HIC reditur ad alium filium Cham, qui vocatur Meſraim (ait Augu- *Auguſtinus.*
ſtinus libro decimo ſexto de Ciuitate Dei capite tertio) & commemorantur quos genuit, non tanquam ſinguli homines, ſed nationes ſeptem. Et de ſexta velut de ſexto filio gens commemoratur exiſſe quæ appellatur Philiſthiim, vnde fiunt octo. Sic Auguſtinus.
Hieronymus autem in traditionibus hebraicis in Geneſim ſuper *Hieronymus.*
hunc ipſum locum ita ſcribit: Exceptis Labaim vnde Libyes poſtea nominati ſunt, quique prius Phutei vocabantur; Et Chasluim, qui deinceps Philiſthiim appellati ſunt; quos nos corrupte Palæſtinos dicimus; ceteræ ſex gentes ignotæ ſunt nobis: quia bello Aethiopico ſubuerſæ, vſque ad obliuionem præteritorum nominum peruenere. Poſſederunt autem terram à Gaza vſq; ad extremos fines Aegypti. Hæc Hieronymus mutuatus ea ex Ioſepho. *Ioſephus.*

107 De ſupradictis octo poſteris Meſraim, trium tantùm mentio fit alibi in ſcriptura, Ludim, Philiſthiim & Caphtorim. *Ludim ſiue Ludæi.* Ludim (quos Latine appellare licet Ludæos. ſicut etiam Caphtorim Caphtoreos) meminit Ieremias 46. capite & Ezechiel cap. 30. & vtroque loco Latinus interpres hebræam vocem Ludim Latine reddit Lydos, non ſanè intelligens Lydos qui populi ſunt Aſiæ minoris, quos crediderim progeneratos ex altero Lud qui paulo infra hoc ipſo capite inter filios Sem commemoratur. Ludim autem ſeu Ludæi de quibus nunc agimus, videntur populi fuiſſe Africani, ſcilicet finitimi & ſocij Aegyptiorum, ac regi eorum auxiliares in bellum copias ferentes, vt ex vtroq; propheta quos proxime nominaui licet intelligere. Ieremias quidem eo loco vaticinans aduerſus exercitum Nechao regis Aegypti: *Aſcendite*, inquit, *equos & exultate in curribus & procedant fortes Aethiopiæ & Libyæ, tenentes ſcutum, & Lydi arripientes & iacientes ſagittas*. Hebraice *Locus Hieremiæ ca. 46.* eſt Chuſæi & Phutæi & Ludim: quos eſſe gentes Aegyptiis vicinas & cum ipſis confœderatas ſupra oſtenſum eſt. Pro illo igitur *Lydi* (vt dixi) hebraice eſt Ludim, quos hic appellamus Ludæos. Apparet igitur hos populos & ſitu animoque ac fœdere coniunctos fuiſſe cum Aegyptiis, tanquam cum principe generis ſui ſobole. namque ipſe Meſraim vnde proſeminati ſunt Ludæi, primus terræ Aegypti habitator & cultor fuit ſatorque Aegyptiorum. Idem etiam liquet ex verbis Ezechielis quæ ſic habent. *Aethiopia & Libya & Lydi* (Hebraice Ludim) *& omne reliquum vulgus & Chub & filij terræ fœderis, cum eis gladio cadent.*

108 Philiſthiim hebraice nominatur Peliſthiim, & regio ipſa Peleſeth: eos ſeptuaginta interpretes ſæpe nominant allophylos id eſt alienigenas, & externi generis: Græci autem & Latini appellant Paleſtinos: hi autem maritimam Chananææ oram tenuerunt quæ vergit in Aegyptum: quocirca Exodi capite vigeſimo tertio mare mediterraneum alluens Palæſtinam, appellatur mare Philiſthinorum; *Origo & ditio Philiſthiim.* quorum regio ſic determinatur Ioſue decimo tertio. A fluuio turbido qui

irrigat Aegyptum, vſque ad terminos Accaron contra Aquilonem, terra Cha-
naan eſt, quæ in quinque regulos Philiſthiim diuiditur, Gazæos, Azotios, Aſca-
lonitas, Gethæos & Accaronitas. Quinque enim vrbes illæ Gaza, Aſcalon, Geth,
Accaron & Azotus erant metropoles quinque prouinciarum ſua ex illis nomina
habentium, & erant quinque parua regna ſeu Satrapiæ. Terra porro hæc Phili-
ſtiinorum poſſeſſa deinde eſt à tribu Iuda & Simeonis.

Verum dicet aliquis, ſi Philiſthæi fuerunt poſteri Meſraim vt hic dicitur, non 109
autem ex poſteris Chanaan, quorum terram & regionem exterminatis illis Deus
Hebræis habitandam poſſidendamque aſſignauit; cur inquam Satrapiæ Philiſti-
norum à Ioſue annumerentur terræ Hebræis promiſſæ? Verum in promptu eſt re-
ſponſio: nam quamuis terram illam tempore Ioſue tenerent Palæſtini, ipſa tamen
regio eorum pro terra Chananæorum habenda erat. Videlicet loca illa Chana-
næi olim habuerant, atque per vim à Palæſtinis inde fuerant eiecti. quemadmo-
dum in Deuteronomij libro capite ſecundo proditum eſt, Heuæos, qui ſine du-
bio poſteri fuerunt Chanaan, olim habitauiſſe in villis vſque ad Gazam, ſed à
Caphtorim (Latinus vertit Cappadoces) eliminatos eſſe, eaſq; ſedes ab illis eſſe
occupatas. Iam verò Caphtorim Philiſtinorum fuiſſe gentiles, ex hoc loco ma-
nifeſtum eſt; quin etiam quodam loco ſcriptura Philiſthiim appellat reliquias
Caphtorim, & alibi ait Philiſthiim aſcendiſſe de Caphtor. Ergo Philiſthæi etiam
Chananæorum nomine cenſentur. Vnde Sophonias capite ſecundo: *Væ*, inquit,
*qui habitatis funiculum maris, gens perditorum, verbum Domini ſuper vos Chanaan terra Palæ-
ſtinorum, & diſperdam te, ita vt non ſit in ea inhabitator.*

Dubitatio Cum Philiſtæi nõ fuerint ex ſtirpe Chanaã quomodo eorũ ditio pertinuerit ad poſſeſſionẽ Hebreorum.

Ierem. 7.
Amos 9.

Quos autem Moſes hoc loco appellauit Capthorim, eos Græcus & Latinus 110
interpres alibi ſemper appellat Cappadoces, & Caphtor Cappadociam. Nam
Deuteronomij capite ſecundo ita ſcriptum eſt: *Heuæos quoque qui habitabant in Haſerim
vſq; Gazan, Cappadoces expulerunt; qui egreſſi de Cappadocia deleuerunt eos & habitarũt pro illis.*
vbi hebraice pro Cappadoces, eſt Caphtorim, & pro Cappadocia eſt Capthor.
apud Hieremiam cap. 47. Palæſtini appellantur reliquiæ Cappadociæ: *Depopula-
tus eſt*, inquit, *Dominus reliquias inſulæ Cappadociæ.* Amos autem propheta capite nono
ſignificat Palæſthinos oriũdos eſſe & veniſſe ex Caphtor: *Nunquid non ego*, inquit,
Dominus, aſcendere feci Iſrael de terra Aegypti, & Paleſthinos de Cappadocia (hebraice Ca-
phtor) *& Syros de Cyrene?*

Quæ gens fuerit Caphtorim.

An verò vocabulo, Cappadocia, & Cappadocum intelligere oporteat veros 111
Cappadoces qui regionem latiſſimam incolunt proximam Ponto, & Tauro mon-
ti; an verò aliam quampiam gentem eiuſdem nominis vel Africanam vel certe
Aegypto & Palæſtinæ vicinam, obſcurum eſt. Non enim credibile fit Caphto-
reos ex tam longinqua & remota regione, vt eſt Cappadocia, veniſſe in Palæſti-
nam, eliminatiſque inde Heuæis terram eorum inſediſſe. Quemadmodum etiam
Syri dicuntur tranſlati in Cyrenaicam regionem vel vrbem, & inde aſcendiſſe,
vt teſtificantur Amos cap. 1. & 9. cum tamen id non debeat intelligi de Cyrenai
ca prouincia vulgo nota & à ſcriptoribus celebrata, quæ quidem prima ipſius
Africæ, qua mari Libyco cingitur, proxima Nilo eſt prouincia: verum de alia
quapiam eiuſdem nominis prouincia vel ciuitate quæ eſſet in regione Medorum:
nam illuc trãſlatos eſſe Syros Damaſcenos, proditum eſt in lib. 4. Regum cap. 16.
Aſcendit, inquit, *Rex Aſſyriorum Damaſcum & vaſtauit eam & tranſtulit habitatores eius in
Cyrenen, Raſin autem regem Syriæ interfecit.* tam autem hic quam apud prophetam
Amos pro vocabulo Cyrena eſt hebraice Kir. Certe Ioſephus lib. nono Antiqui
tatum perſpicue tradit Syros fuiſſe abductos in loca ſuperioris Mediæ. Sicut igi-
tur vocabulo Cyrenæ quo Latinus interpres expreſſit hebræam vocem Kir, non
intelligimus Cyrenen proprie dictam: ita licet Cappadociæ & Cappadocum no-
men quo reddita ſunt vocabula hebræa Caphtor & Caphtorim, accipere nõ pro
vera Cappadocia, ſed pro alia quapiam regione & gente ſimili nomine appel-
lata.

Vocabulũ Cyrenę vel Cyrenaicæ prouinciæ dupliciter in ſcriptura accipi.

Ioſephus.

Chanaan

Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum ſuum, Hethæum, Iebuſeum, Amorrhæum, Gergeſæum, Heuæum, Aracæum, Sinæum, Aradium, Samaræum, & Amathæum: & per hos diſſeminati ſunt populi Chananæorum. *Verſ. 16. & 17.*

112 HOS vndecim populos ex Chanaan ſtirpe generatos Ioſephus & B. Hieronymus carptim exponunt. Quæ igitur illi attigerunt, ſimul & quæ ab aliis doctis viris annotata ſunt, & quæ lectorem noſſe ex vſu fuerit, nos hoc loco perſtringemus. Primi inter poſteros Chanaan nominantur Sidonij à Sidone orti qui primogenitus dicitur fuiſſe ipſius Chanaan. Sidonis autem regio pertinuit ad tribum Aſer & limitabat terram promiſſionis promontorio ſui littoris quod Numerorum 34. nominantur Hor, quod nomen ibi Latinus interpres vertit montem altiſſimum. Sidonem autem cognomento Magnam appellat ſcriptura Ioſue 11. & 19. non quidem comparatione alterius minoris, qualis nuſquam fuit, ſed ob veterem eius vrbis celebritatem & gloriam; vſque enim eo claruit, vt quemadmodum Strabo tradit lib. 16. dubio olim certamine decertauerit cum Tyro de primatu. Tyri autẽ iactantiam de ſua vetuſtate ſignificat Iſaias cap. 23. eamq; Plinius vetuſtiſſimarum vrbium parentem dixit. Sed quia Iſaias Tyrum nominauit filiam Sidonis, concedi palmam antiquitatis Sidoni neceſſe eſt. Quin etiam vniuerſa illa Phœnicum ora, Sidoniorum olim nomine non Tyriorum celebris erat: quam etiam ob cauſam Homerus qui ſæpe Sidonem laudat, Tyri ne meminit quidem. *Ioſephus. Hieronymus. Sidonij. Sidon cur dicta Magna. Strabo. Tyrus. Plinius. Homerus.*

113 Et quanquam Iuſtinus libro 18. ſcribat Sidonem appellatam eſſe à piſcibus quorum illic maxima ſoleret eſſe copia, ſiquidem Phœnices piſcatorem appellant, Saidi, hodieque vrbs ipſa Said nominatur à vulgo: antiquior tamen & quidem prima eius appellationis origo repetenda eſt à Sidone primogenito ipſius Chanaan, idque ſuo ipſa vrbs nomine ſatis prodit. Quod autem dici ſolet, Sidonem pertinuiſſe ad ſortem Aſeritarum, non eſt ſic intelligendum, vt putetur Sidonem fuiſſe ſub legibus & imperio Hebræorum, quippe quæ liberum ſemper principatum retinuit, ſemperque infeſta & moleſta Hebræis fuerit, vt ex vaticiniis Ezechielis & Iſaiæ aduerſus ipſam facile eſt intelligere. Vocabulo igitur Sidonis & Tyri interpretari oportet oram Tyro & Sidoni obiacentem ad quam terminabantur fines terræ Hebræorum. Verum de Sidone vrbe & gente Sidoniorum tam multa in ſacris & profanis literis prodita ſunt, vt nouam & ſingularem aliquam hoc loco interpretis diligentiam minime requirant. Pergamus igitur ad alios Chanaan poſteros, & de his eodem ordine dicamus quo hic commemorantur à Moſe. *Iuſtinus.*

114 Hethæi ſecundo loco nominantur. Hi loca ea incolebant, quæ circa Berſabeã ſunt, quæque ſurſum porriguntur, & late circa Hebronem iacent: hoc enim demonſtrat hiſtoria emptæ ſpeluncæ duplicis ab Abraham, Geneſ. 23. & Rebeccæ ad maritum verba, quibus mittendi in Meſopotamiam Iacob rationem prætendit quod nollet de filiabus Hethæorum vxorem dari Iacob. Fuiſſe autem Hethæos gigantea mole ac robore & bellicæ fortitudinis fama celebres, intelligere licet ex trepidatione Syrorum ſuſpicantium Hethæos à rege Iſrael aduerſus ſe fuiſſe conductos, vt ſcriptum eſt libro 4. Regum capite 7. Quoniam igitur ea gens & propter fortitudinem & propter ſitum locorum maxime formidabilis atque inexpugnabilis videretur, ideo de ea gente nominatim expugnanda & ſub ditionem Hebræorum ſubiicienda, ſingularem Deus mentionem fecit, vt legitur initio libri Ioſue. namque de Hethæis ſuperandis magis quam de aliis gentibus eius regionis diffidere poterant Hebræi, quod in ea gente Enacinos gigantea mole homines conſpexerant ſpeculatores Moſis, eorumq; fama tanto pauore vniuerſum *Hethæi.*

populum

populum perculerant, vt ad repetendam Aegyptum propemodum adegerint.

Iebuſæi.

Iebuſæi tenuerunt vrbem Hieruſalem ab ipſis nominatam Iebus, tenuerunt, in- 115
quam ad principatum vſque Dauidis: qui vt eſt in ſecundo libro Regum cap. 5.
Iebuſæis inde eiectis, ibi ciuitatem ædificauit, quam etiam regni ſui ſedem ſta-
tuit. Fuiſſe quoque Iebuſæos robuſtos & bellicoſos, ex iis coniecturam facere li-
cet quæ narrantur Numerorum 13. & 2. Regum cap. 5. nec potuiſſe Iebuſæos pla-
ne debellari ac deleri ab Hebræis, ex libro Ioſue cap. 15. & Iudicum 1. manife-
ſtum fit: denique manſiſſe vſque ad imperium Salomonis qui eos tributarios fe-
cit, teſtatur liber ſecundus Paralipomenon cap. 8.

Amorrhæi

Amorrhæi habitabant trans Iordanem, quorum rex fuit Og debellatus à Mo- 116
ſe, eorumque terra aſſignata eſt duabus tribubus Gad & Ruben ac dimidiæ tribui
Manaſſis. Liber Numerorum capite vigeſimo primo indicat Amorrhæos torren-
te Arnon à Moabitis fuiſſe diſterminatos. Amorrhæi autem diſperſim & confu-
ſe vniuerſam Chananæam habitaſſe videntur: nam cum ea natio primò regnum
Scon & Og occupaſſet, mox numeroſiſſima prole aucta, colonias multas emiſit in
diuerſas Chananææ partes. Aliqui enim circa Antilibanum conſederunt, Deu-
teronom. 1. Alij non procul Cades Barnæ & Amalecitis, Gen. 14. Alij denique
in Iudææ montanis, vt ex relatione ſpeculatorum Moſis cognoſcere licet. Non

Num. 13.

igitur mirum ſi Amorrhæorum appellatio ad quoſuis Chananææ regionis inco-
las nonnunquam accommodatur. Certe vnius gentis Amorrhæorum vocabulo
vniuerſas illas gentes quæ terram Iudæis à Deo promiſſam tenebant, ſignifica-
tas eſſe legimus Geneſis 15. illis verbis: *Nondum enim completæ ſunt iniquitates.
Amorrhæorum.*

Amorrhæorum Gigantea proceritas & robur atq; impietas.

Fuiſſe porrò ipſos Amorrhæos præ cæteris impios, ſceleratos, inhumanos atq;
crudeles, licet coniicere ex verbis Ezechielis prophetæ cap. 16. quibus ille ad
exaggerandam gentis Iudæorum improbitatem atque impietatem, dixit: *Pater
tuus Amorrhæus, & mater tua Chetæa* quemadmodum apud Virgilium Dido dixit
Aeneæ.

Virgil. 4. Aeneid.

Non tibi Diua parens generis nec Dardanus auctor
Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanæque admorunt vbera tigres.

Enormem autem Amorrhæorum proceritatem & robur corporis Amos prophe-
ta capite ſecundo licet hyperbolica vtens locutione, ſatis declarauit tamen illis
verbis: *Ego exterminaui Amorrhæum; cuius altitudo, cedrorum altitudo eius, & fortis ipſe qua-
ſi quercus.*

Heuæi.

Heuæi vbi habitauerint, ſignificat liber Ioſue capite vndecimo dicens He- 117
uæum habitaſſe ad radices Hermon in Maſpha, & in libro Iudicum cap. 3. ſcri-
ptum eſt habitaſſe Heuæum in monte Libano de monte Baalhermon, vſq; ad in-
troitum Emath, idem autem mons eſt Hermon & Baalhermon qui etiam aliis no-
minibus appellatur Samir & Sarcon & Siron: eſt autem pars Libani verſus Orien
tem ſupra Iordanis fontes, atque ad Trachonitidem pertinens. Alter erat minor
Hermon non procul à monte Gelboe. Maſpha verò quæ hic nominatur, non eſt
locus ad quem Iſraelitæ conuenire ſæpe ſolebant comitiorum faciendorum cau
ſa, non procul ab Rama poſitus, quæ ſtadiis duntaxat quadraginta ab Hieruſa-

Ioſephus.

lem aberat, vt tradidit Ioſephus libro octauo Antiquitatum: hæc autem Maſpha
ad Libanum pertinebat vt diximus.

Heuæi cognominati Rephaim.

Putant nonnulli Heuæos fuiſſe nominatos Rephaim, eoque nomine ſignatos 118
eſſe in libro Geneſeos ſub finem 15. capitis, vbi recenſendo gentes Chananæas
exterminandas à Deo, & quarum terra Hebræis aſſignanda erat, reticentur He-
uæi, qui tamen ferè aliàs in catalogo earum gentium commemorari ſolent: nomi-
nantur autem Rephaim, qui nuſquam alibi inter eas gentes numerari ſolent; vt

R. Nehemannus.

procliue creditu ſit Rephaim eo loco poſitos eſſe pro Heuæis, nam Rabbi Nehe-
mannus putat Heuæos dictos eſſe à ſerpentibus qui in terræ cauernis habitant,

& icirco cognominatos Rephaim quaſi dicas inferos & ſub terra agentes, namque ea ſignificatione id verbi vſurpaſſe videtur Iſaias capite 26. ſicut etiam Homerus ſuos Cyclopas finxit in ſpecubus & cauernis montium delituiſſe. Alij tamen vocem Rephaim ad gigantes accõmodant, ſic appellatos quod præ formidine viribus deſtituantur & cadant quotquot illos aſpiciunt. Qua de re multa diſputauimus libro primo huius ſecundi tomi qui numero & ordine eſt octauus, in Diſputatione quam tractauimus de Gigantibus. Toſtatus tamen ſuper caput illud 15. Geneſeos contendit eo loco eandem gentem duobus vocabulis fuiſſe denotatam, prius quidem nomine Amorrhæorum, poſterius autem nomine Rephaim, quod reges & gentes Amorrhæorum gigantea fuiſſe corporis proceritate ac fortitudine in ſecundo & tertio cap. Deuteronomij teſtatum ſit. Ac licet Heuæos fuiſſe expulſos à Capthorim, quos latinus interpres nominat Cappadoces, doceat liber Deuteronomij cap. ſecundo reliquias tamen eius gentis manſiſſe vſq; ad tempora Ioſue, quin etiam vſque ad principatum Salomonis perſpicuum eſt ex libro Ioſue cap. 13. & libro 2. Paralipomenon cap. 8. De Gergeſæo autem nihil ſingulare ac proprium habeo dicere.

Homerus. *Toſtatus.*

119 Aracæus, inquit, Hieronymus, Arcas condidit oppidum contra Tripolim in radicibus Libani ſitum: à quo non procul alia ciuitas fuit nomine Sin, quæ poſtea vario euentu ſubuerſa bellorum, nomen tantum loco priſtinum reſeruauit. Aradij ſunt qui Aradum inſulam poſſederunt anguſto freto à Phœnices littore ſeparatam. Meminit Aradij Ezechiel in deploratione Tyri, dicens capite vigeſimo ſeptimo *Habitatores Sidonis & Aradi fuerunt remiges tui*. eius quoque mentionem facit Plinius libro quinto cap. 20. ſed præcipue Strabo libro decimo ſexto ad hunc modum ſcribens: In fronte iugoſæ cuiuſdam & importuoſæ oræ Aradus iacet, inter eius portum ſcilicet atque Marathum, diſtans à terra ſtadiis viginti. Ea eſt petra quædam à mari circumfuſa, ſeptem ferè ſtadiorum ambitu, habitationibus plena, tanta hominum multitudine, vt adhuc domus multis tabulatis ſublimes inhabitent, opus quorundam, vt ferunt, ex Sidone profugorum.

Aracæus. *Hieronymus.* *Aradij.* *Ezechiel.* *Strabo.* *Plinius.*

120 Samaræi quibus Edeſſa, auctore Hieronymo, nobilis fuit Syriæ Cœles ciuitas: nonnulli coniectant iſtos dediſſe nomen vrbi quæ erat in tribu Beniamin, vt legitur in libro Ioſue cap. 18. ea verò vrbs vel nomen dedit monti Samaraim, cuius mentio fit in ſecundo libro Paralipomenon cap. 13. quem Latinus interpres vocat Semeron, vel ab eo monte nomen ipſa vrbs accepit. Sinæus videtur incola fuiſſe deſerti Sinai, vel ei monti vicina tenuiſſe loca. Ab his Sinæis diuerſi admodum fuere Cynæi, genus ducentes ex Hobab filio Raguelis qui Moſi ſocer fuit, & is peregrinationis Iudæorum in deſerto non ſolum comes, ſed etiam quaſi rector fuit. Huius poſteri intra poſſeſſionem terræ Chanaan admiſſi à Iudæis, partim cum Nephtalimitis partim etiam cum Amalecitis mixti habitarunt, vt ex libro Numerorum cap. 11. ex libro Iudicum cap. primo & quarto & ex lib. primo Regum cap. decimo quinto perſpicue cognoſcet lector. Quemadmodum autem illos Sinæos exciderunt atque deleuerunt Hebræi, ita hos Cynæos deſtructum iri ab Aſſyriis in libro Numerorum cap. 24. prædixit Balaam. Hamathæi nomen dederunt ciuitati & regioni Hamath ſeu Hemath, quæ nonnunquam cum aſpiratione ſcribitur Hemath, frequentius tamen ſine aſpiratione Emath.

Samaræi. *Hieronymus.* *Sinæi.* *Differentia Sinæorum & Cinæorum.* *Hamathæi*

NONA DISPVTATIO.

De Emath.

121 QVAENAM ciuitas fuerit Emath & vbi ſita, etſi perfrequens in ſacris literis eius fiat mentio, non plane tamen exploratum & certum eſt. Exponam quid à doctis viris ea de re ſcriptis proditum ſit. B. Hieronimus in traditionibus hebraicis in Geneſim ſuper hoc decimum caput Geneſeos: Amath, inquit

S. Hieronymus.

quit, vſque ad noſtrum tempus, tam ab Aſsyriis quam ab Hebræis,ita vt apud veteres dicta fuerat appellatur. Hanc Macedones qui poſt Alexandrum in Oriente regnauerunt,Epiphaniam nuncupauerunt; nonnulli Antiochiam ſic appellatam putant: alij,licet non verè,tamen opinionem ſuam quaſi veriſimili vocabulo conſolantes,Emath, primam ab Antiochia manſionem Edeſſam pergentibus,appellari putant,& eandem eſſe quæ apud veteres dicta ſit Emath. Idem in libro de locis hebraicis: Apud Iſaiam cap. decimo,inquit,Emath Damaſci eſt ciuitas quam oppugnauit rex Aſsyriorum, meminit huius Zacharias & Ezechiel. Amos quoq; cap. 6. appellat Emath Rabba,quod ſonat Emath Magnam. Hæc poſtea dicta eſt Epiphania iuxta Emeſſam, quæ vſque hodie Syro ſermone ſic dicitur. In exordio autem libri tertij commentariorum ſuorum in Amos prophetam explanans illa

Emath magna. verba: *Pertranſite inde in Emath rabba.* Hæc inquit, ciuitas, nunc Antiochia nominatur. Eam verò Rabba, id eſt, Magnam vocat, ad diſtinctionem minoris Emath quæ appellatur Epiphania. Vnde vſque hodie pergentibus Meſopotamiam prima manſio vocatur Emas corrupto quidem vocabulo, ſed priſtini nominis veſtigia retinens, cuius regio appellatur Reblatha, in qua præſente Nabuchodonoſor, Sedechiæ regis interfecti ſunt filij, & oculi eius excœcati, vt habes in quarto Regum cap. 25. Denique idem Hieronymus ſuper illa verba Zachariæ: *Emath quoque in terminis eius.* Emath, inquit, ipſa eſt quæ ab Antiocho Epiphane condita ex eo nomen accipiens dicta eſt Epiphania, & nunc Syriæ Cœles eſt ciuitas.

Duplex Emath Magna quæ dicta eſt Antiochia & minor quæ vocata eſt Epiphania. Apparet igitur ex his paucis quæ produximus ex variis B. Hieronymi ſcriptis duplicem fuiſſe Emath,& vtriuſque in ſacris literis mentionem fieri: alteram quæ terminus eſt filiorum Iſrael verſus ſeptentrionem & minor vocatur, de qua intelligitur illud frequenter vſurpatum in ſacris literis: *Vſque ad introitum vel aditum Emath.* hæc poſtea dicta eſt Epiphania,cuius vrbis regio appellatur Reblatha. Altera nominatur Emath Magna, & auctore Hieronymo deinde nominata eſt An-

Ioſephus. tiochia: quam Ioſephus libro quinto de Bello Iudaico cap. 1. fuiſſe ait metropolim Syriæ, ac tertium locum inter celeberrimas Romani orbis vrbes retinere.

Maſius in 9.c.Ioſue. Andreas Maſius vir limati iudicij nec vulgaris eruditionis, quæ de ciuitate 122
Emath cum ab aliis accepiſſet,tum ſua ipſe ductus coniectura exiſtimaret,ſcripto ea prodens, Mihi, inquit, narrarunt homines Syri illarum regionum, vt videbantur, bene periti, vrbem Emmas longe ſupra Damaſcum extare: vlterius autem in Alapiam vt vocant atque Meſopotamiam pergenti occurrere etiam alteram vrbem, nunc à vulgo Hamath nuncupatam: De quibus omnibus ego conijcio maiorem Hemath quam dicit Hieronymus & quam Syri Amath nominant,

Ptolem. eſſe quam Ptolomæus nominat Antiochiam: quam verò vtrique nominat Emmas,eam Ptolomæo eſſe Epiphaniam;ſed harum alteram eſſe quam Hieremias & Zacharias vt Damaſci municipium celebrarunt, nequaquam fieri credibile.ſiqui

Ptolem. dem Ptolomeus Antiochiam duobus gradibus & dimidio: Epiphaniam verò vſq; ſeſquigradum altius collocat quàm Damaſcum. Quamobrem coniectura auguror etiam tertiam vrbem fuiſſe dictam Hemath, & alteram Reblam: nam vrbem quandam extitiſſe iuxta Sephanam infra Iordanis ortum, ex 34. capite libri Numerorum certum eſt, atque ab ea non longe abfuiſſe apparet quem ſcriptura ſolet appellare introitum ſiue aditum Emath, quem locum etiam Emath nominatum eſſe ſuſpicor.

Ziglerus. Alij Ziglerum ſequuntur geographiæ ſcriptorem nec indoctum nec indiligen- 123
tem,qui in ſua Palæſtina interpretatus eſt Emath Ituræam. Ex ſacris enim literis intelligitur Emath ſitam eſſe poſt Libanum verſus Damaſcum ad Trachonos montes qui pertinent ad montana Galaad, in quam partem ſpectat Ituræa: idque ex limitibus terræ Hebræis promiſſæ, qui definiuntur Numer. 34. non obſcure perſpicitur. Itaque procul verò eſſe quod nonnulli tradiderunt, Emath partem fuiſſe terræ Chanaan Hebræis promiſsæ, & ad tribum Nephtalim pertinuiſse. ſi quidem Ioſue cap. 13. introitus Emath id eſt, confinia Ituræ,tanquam limites

ter-

terræ promiſſæ ſtatuuntur: & in primo Paralipomenon cap. 18. memoratur Thou rex Emath amicus regis Dauidis eã regionem tenens, etiam quo tempore Dauid latiſſime & feliciſſime regnabat. Quod ſi Emath pertinuiſſet ad terram Hebræis promiſſam, non vtique paſsus fuiſset Dauid, præſertim tanto Dei fauore tantoq; rerum ſucceſsu ornatus, ab alienis occupari. Nam quod legitur in ſecundo libro Paralipomenon cap. octauo Salomonem iuiſse in Emath Soba & eam occupaſse; id ſectatores huius opinionis interpretandum putant ex eo quod ſcriptum antea fuerat primo Paralipomenon cap. 18. Dauidem percuſſiſſe Adarezer regem Soba regionis Emath, cum pergeret vt dilataret regnum ſuum atque id proferret vſque ad Euphratem. Salomon igitur vendicauit ſibi Soba quæ fuerat regis Adarezer debellati à patre ſuo. Erat autem Soba regionis Emath. Itaque Salomon cepit Soba, ſed intactam reliquit Emath.

124 Verum contra iſtorum ſententiam facit, quod in libro Ioſue cap. 19. inter ciuitates quæ pertinebant ad tribum Nephthali, commemoratur Emath: quod tamen iſti quoquo modo eludere conantes, reſpondent iſtam Emath diuerſam fuiſse ab illa ſuperiore quæ pertinebat ad Syriam Damaſci, ſicut ex cap. 49. Ieremiæ licet perſpicere; diuerſitatem autem vtriuſque declarari etiam diuerſa orthographia qua duarum illarum vrbium nomina ſcribuntur apud Hebræos. Aſt ego potius aſsentior B. Hieronymo eiuſque libenter ſententiæ adhæreſco. Fuit ſcilicet vir ille earum regionum atque locorum periti ſſimus, non ſolum ex ſacrarum & profanarum literarum doctrina, quæ in eo magna & exquiſita erat: verum etiam quod omnia ea loca per ſe ipſe viſitauerit, peragrauerit, & curioſiſſime contemplatus fuerit. *S. Hieronymus.*

125 CETERVM VNVS hoc loco nodus exoluendus eſt priuſquam hinc abeamus ad alia quæ ſequuntur; Cur hoc loco inter filios Chanaan, à quibus poſseſsa eſt terra Hebræis à Deo promiſsa & in tempore tradita, non ſint commemorati tam Pherezæi quàm Chananæi, qui tamen & hoc ipſo libro paulo infra cap. 15. & in Exodo cap. 23. quin etiam in libris Numerorum, Deuteronomij & Ioſue cenſentur inter gentes quæ habitabant & tenebant terram Hebræis promiſsam, ex qua illi à Deo eliminandi erant: hos enim ex ipſo Chanaan genus duxiſse & progeneratos ex illius ſtirpe fuiſse non eſt dubitandum. Sed hic nodus ad hunc modum ſoluendus eſt: Pherezæos fuiſse eoſdem, quos hoc loco nominat Moſes Samaræos, à quibus regio Samariæ primum habitata & nominata eſt. Manifeſtum enim eſt ex ſacris literis Pherezæos habitaſse circa Samariam. Niſi quis velit dicere Pherezæos non fuiſse inter primos ſeu proximos filios Chanaan, qui recenſentur hic à Moſe, ſed ex poſteris eorum eſse ortos, propriumque ſibi nomen aſciuiſse. Quæſtio cur Moſes hoc loco inter poſteros Chanaã nõ memorauerit Pherezæos & Chananæos.

126 Idem licet exiſtimare de Chananæis qui deſcenderunt ex aliquo vndecim filiorum Chanaan quos hic enumerat Moſes: ſed vel pietatis, vel honoris cauſa aſciuerunt ſibi nomen Chanaan, qui omnium illarum gentium parens & auctor fuerat. Quando autem primum gens iſta Pherezæorum & Chananæorum vel certe earum appellatio eſse cœperit in illa terra, incompertum eſt; niſi quod, cum primum Abraham ex Meſopotamia venit in terram Chanaam, reperiſse eum illius terræ habitatores & incolas Pherezæos atque Chananæos legimus in libro Geneſeos cap. 13. Illud ſanè ſcire conuenit ſeptem illas gentes quæ eam terram habitabant & tenebant, aliquando pluribus in ſacra ſcriptura nominibus, aliquando paucioribus ſignificari: Nam in populoſiſſima regione familias habitaſse diuerſas & plurimas ſatis credibile eſt. Neque verò ſemper eaſdem iiſdem eſse appellatas nominibus certum eſt.

127 De ſupradictis autem vndecim populis qui ex ſtirpe Chanaan pullularunt, quinque exciſi ac deleti ſunt ab Hebræis, Amorrhæos dico, Hethæos, Heuæos, Iebuſæos & Gergeſæos; præterque hos duæ aliæ gentes, vna Pherezæorum, altera Quæ gẽtes de ſupradictis exciſæ fuerint ab Hebræis.

tera

tera Chananæorum. Namque has ſeptem gentes, quæ terram Hebræis à Deo promiſſam tenebant, præcepit Deus Hebræis vt in eam terram ingreſſi, ſine vlla commiſeratione aut exceptione penitus delerent, vt ſcriptum eſt Deuteronomij cap. 7. Et quia ſeptem illæ gentes tum numero tum robore ac fortitudine bellica Hebræos longe ſuperabant, ne ob eam cauſam illi de earum excidio diffiderent, Deus per Ioſue capite tertio promiſit ſe eas gentes deſtructurum: & deſtructas quidem fuiſſe illas gentes B. Paulus vt eſt in Actis Apoſtolorum cap. 13. perſpicuis verbis confirmauit. At enim, vt maxima ex parte deletas eſſe eas gentes non eſt dubitandum; ita negari non poteſt reliquias earum longo tempore inibi manſiſſe. Certe fuiſſe eas etiam regnante Salomone poſterior liber Paralipomenon capite octauo dubitare non ſinit. Sic enim illic ſcriptum eſt: *Omnem populum qui derelictus fuerat de Hethæis, Amorrhæis, Pherezæis, Heuæis, & Iebuſæis qui non erant ex ſtirpe Iſrael de filijs eorum & de poſteris quos non interfecerant filij Iſrael, ſubiugauit Salomon in tributarios vſque in diem hanc.*

Verſ. 19. Factique ſunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram, vſque ad Gazam donec ingrediaris Sodomam Gomorrham Adamam & Seboim vſque Laſa.

QVONIAM eas regiones quas ſupradicti poſteri Chanaan inhabita 128
bant, ex promiſſione & munere Dei poſſeſſuri erant Hebræi; idcirco Moſes hoc loco tam diſtincte ac ſubtiliter fines eius terræ vſquequaque deſcribit. Ait enim terminum terræ eorum à Septentrione fuiſſe Pentapolim; verſus Meridiem, Geraram; denique verſus Occidentem, Gazam quæ adiacebat mari magno, id eſt, mediterraneo, qui ab Occidente terminus ſtatui ſolet in ſacris literis terræ promiſſionis. At vero eius gentis quæ proprie dicta eſt Chananæa, & vna erat ſed præcipua ex illis ſeptem, terræ quam poſſidebat, fines aliter deſignantur in libro Ioſue cap. 13. illis verbis, *A fluuio turbido qui irrigat Aegyptum vſque ad terminos Accaron contra Aquilonem terra Chanaan eſt quæ in quinque regulos Philiſthijm diuiditur, Gazæos, Azotios, Aſcalonitas, Gethæos & Accaronitas. &c.* Horum enim Chananæorum alij erant Orientales iuxta Iordanis fluenta habitantes: alij Occidentales oram maris magni ſeu mediterranei incolentes, quæ & Palæſtina dicitur in ſcriptura & à Græcis Phœnicia. Eiectis autem inde Chananæis, eorum ſedes Philiſthæi occuparunt. Sed exponamus breuiter terminos illius terræ hic deſcriptos à Moſe.

Sidon, inquit Hieronymus vrbs Phœnicis inſignis, olim Chananæorum ter- 129
minus ad Aquilonem reſpiciens, & poſtea regionis Iudææ. Cecidit autem in ſortem tribus Aſer, ſed non eam poſsedit, quia hoſtes nequaquam valuit expellere. Gerara verò ex cuius nomine nunc Geratica vocatur regio trans Daroma procul Eleutheropoli quinque & viginti millibus ad meridiem, erat olim terminus Chananæorum ad auſtralem plagam. Scriptura commemorat fuiſse eam inter Cades & Sur, hoc eſt inter duas ſolitudines; quarum vna Aegypto iungitur, ad quam populus Hebræus trans fretum maris rubri peruenit: altera verò quæ dicitur Cades, vſque ad Saracenorum eremum extenditur. Gaza ciuitas fuit olim Heuæorum in qua habitauerunt Cappadoces priſtinis cultorbuis interfectis: apud veteres autem erat terminus Chananæorum iuxta Aegyptum, ceciditque in ſortem tribus Iudæ: ſed eam tenere non potuit, quia Enacim, id eſt, gigantes fortiſſimi Philiſthæorum reſtiterunt, & vſque hodie inſignis ciuitas eſt Palæſtinæ. Sed quæritur quomodo à quodam propheta dicatur Gaza futura in tumulum ſempiternum? Quod ita ſoluitur, antiquæ ciuitatis locum vix fundamentorum præbere veſtigia: hanc autem quæ nunc cernitur, in alio loco pro illa quæ corruit ædificatam eſse. Hactenus ex S. Hieronymo.

Hier. in li. de locis hebraicis. Sidon. Gerara. Geneſ. 20 Exod. 15. Gaza.

Denique

130 Denique ad ſignificandum orientalem terminum eiuſdem terræ, ſignatur Pentapolis, omiſſa tamen Segor propter eius paruitatem, atque ignobilitatem. Laſa verò (hãc Græci interpretes appellarunt Daſam) putant B. Hieronymus fuiſſe eã *Hieronymus.*
quæ ſuo tempore Callirrhoe dicebatur, vbi aquæ calidæ prorumpentes, in Mare mortuum defluunt. Cuius loci meminit etiam Plinius lib. 5. cap. 16. Nam loquẽs *Callirrhoe* *Plinius.*
de Lacu Aſphaltite quod in ſacris literis appellatur Mare ſalſiſſimum, ſic ait: Proſpicit eum ab Oriente Arabia Nomadum, à meridie Macherus ſecunda quondã arx Iudææ ab Ieroſolymis. Eodem latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis Callirrhoe, aquarum gloriã ipſo nomine præferens. Non videtur autem cum hac deſcriptione & determinatione terræ Chananæorum ſatis congruere quod in libro de locis hebraicis annotatum eſt, Laſa fuiſſe terminum Chananæorum circa Sidonem.

De Sem quoque nati ſunt patre omnium filiorum Heber fratre Iaphet maiore. *Verſu 21.*

131 HEBRAICAM lectionem huius loci ſic expreſſit Pagninus, *Et ipſi Sem natus eſt. Etiam ipſe eſt pater omnium filiorum Heber, frater Iaphet maior.* Septuaginta verò eundem locum ſic reddiderunt, *Et Sem natus eſt etiam ipſi, patri omnium filiorum Heber, fratri Iaphet maioris.* S. Auguſtinus libro decimo ſexto de Ciuitate Dei capite 3. ſupra- *S. Auguſtinus.*
dicta verba partim connectens cum antecedentibus, partim breuiter exponens ad hunc modum ſcribit: Reſtat commemorare filios Sem maximi filij Noe. Ad eum nempe gradatim generationum iſtarum peruenit à minimo exorta narratio. Sed vnde incipiunt commemorari filij Sem, habet quiddam obſcuritatis, quod expoſitione illuſtrandum eſt, quia multum ad rem pertinet quam inquirimus. Sic enim legitur: *Et Sem natus eſt etiam ipſi patri omnium filiorum Heber, fratri Iaphet maiori.* Ordo verborum eſt: Et Sem natus eſt Heber etiam ipſi, id eſt, etiam ipſi Sem natus eſt Heber, qui Sem pater eſt omnium filiorum. Sem ergo Patriarcham intelligi voluit: Omnium qui de ſtirpe eius exorti ſunt quos commematurus eſt, ſiue ſint filij ſiue nepotes & pronepotes, & deinceps indidem exorti. Dicitur autem Sem patrem fuiſſe Heber, cum tamen quintus in ſerie progenitorum reperiatur: primus inquam nominatus eſt Heber in progenie Sem, & prælatus eſt etiam filiis eius, non ob aliam cauſam niſi quod verum eſt quod traditur, ex illo Hebræos eſſe cognominatos tanquam Heberæos; ac deinde vna detracta litera Hebræos: Quam linguam ſolus populus Iſrael obtinuit, in quo populo, Dei ciuitas & in ſanctis peregrinata eſt, & in omnibus sacr[illegible]tis adumbrata eſt. Sic Auguſtinus.

Sed in verbis Auguſtini nonnulla su[illegible]nimaduertenda. Primò quòd ipſe legit Sem fuiſſe fratrem Iaphet maiorem natu; cum tamen codices græci nunc contra habeant. deinde ordinem horum verborum quem diſpoſuit Auguſtinus, excludit tam hebraica quam latina lectio; in quibus illud, *De Sem natus eſt vel nati ſunt.* per ſe coheret, nec iungitur cum ſequẽtibus, maxime verò cum Heber. Significatur enim ipſi Sem quoq; non defuiſſe prolem & progeniem, quinimo fuiſſe valde numeroſam & nobilem. Cauſam item cur præcipue Sem dictus ſit pater Heber, expoſitam ab Auguſtino, equidem approbo. Videtur enim Moſes conſulto id dixiſſe ad commendandam dignitatem Sem, qui patriarcha fuerit populi Hebræi & tot aliorum patriarcharum, regum & prophetarum qui in eo populo floruerunt.

DECIMA DISPVTATIO.
Vtrum Sem fuerit maximus natu filiorum Noe.

Sem prior natu quàm Cham.

SEM fuiſſe priorem natu quã ipſum Cham ex præcedenti cap.9.ma 132
nifeſtum eſt: appellatur enim Cham illic filius Noe minor præciſe;
quod apud Hebræos idem ſignificat atq; filius paruus vel mini-
mus. Tota igitur contentio eſt inter Sem & Iaphet de principatu
ortus. Et quamuis illud videatur arguere, Sem fuiſſe primum natu
filiorum Noe, quod ſemper in ſcriptura cum nominantur filij Noe,
primus omnium cenſetur Sem, vt in hoc lib. cap. 5. 6. 9. 10. & initio prioris lib.
Paralipomenon; idque pro magno argumento ad id ipſum probandum aſſerunt
nonnulli: attamen id non magnã vim habere videtur. Namq; etiam Cham inter
filios Noe ſecundus memoratur, quem tamen minimum fuiſſe omnium, vt dudum
dixi, planum eſt. Similiter Iſaac nominatur ante Iſmaelem, & Iacob ante Eſau,
non propter priorem ortum ſed propter prærogatiuam electionis & benedictio-
nis diuinæ maioremq; eorum dignitatem. Quanquam non ſatis liquet cur ſem-
per Cham nominetur ante Iaphet, cum & ortu & dignitate poſterior eo fuerit.
Ac licet hoc loco ſecundum latinam lectionem quæ habet Sem fuiſſe fratrem Ia-
phet maiorem, liquido appareat Sem fuiſſe maximum filiorum Noe: quia tamen
ſecundum lectionem hebraicam id ambiguum & dubium eſt, ſecundum autem
lectionem græcam contra potius res ſe habere videatur, idcirco multi puta-
runt Sem minorem fuiſſe Iaphet. Hanc igitur nos controuerſiam breuibus
explicemus.

Pro illo vocabulo *maiore* cum dicitur *fratre Iaphet maiore*, hebraice eſt *ha gadol*, & 133
illud quidem, *ha* articulus eſt emphaſim habens apud Hebræos ſicut etiam apud
Græcos. Gadol autem ſignificat magnum non autem maiorem, quia carent He-
bræi comparatiuis, & ad exceſſum comparationis declarandum vtuntur præpo-
Luc. 18. ſitione cum pronomine, vt, (min hu) id eſt ab illo, vt de Publicano in Euan-
gelio legitur: Diſceſſit hic iuſtificatus ab illo. Hic non eſt talis præpoſi-
tio, quare ſententia hebraicæ lectionis eſt Sem fuiſſe fratrem Iaphet illum ma-
gnum. Ceterum quia gadol id eſt magnus, indeclinabile eſt, carent enim He-
bræi caſibus, poteſt id nominis accipi tam in Genitiuo quàm in Ablatiuo. Si acci-
piatur in Genitiuo, iungitur cum nomine Iaphet, & eſt ſenſus Sem fratrem fuiſſe
Iaphet magni id eſt qui erat magnus vel maior ceteris ſuis fratribus. Sin autem
ſumatur in Ablatiuo, neceſſario iungo[illegible] eſt cum vocabulo Sem, & hanc red-
det ſententiam, natos eſſe filios ex Sem [illegible]tre ipſius Iaphet maiore.

Hanc ego lectionem magis approbo & amplector: primo quia eam habet lati- 134
Auguſtinus. na noſtra tranſlatio: tum quia codex græcus vel latinus quem ſecutus eſt Augu-
ſtinus lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 3. eandem continent lectionem & ſententiam;
& ipſe Auguſtinus non vno loco, affirmate dixit Sem fuiſſe maximum filiorum
Noe; ambiguitatem quoque lectionis hebraicæ ad hanc potius ſententiam ap-
plicarunt Caietanus, Pagninus, Vatablus. Ratio quoque probabilis hoc ipſum
perſuadet. Omnino, quæ hic narrat Moſes de Sem, ad commendandum eius ex-
cellentiam dignitatis pertinent, vt quod ipſe pater fuerit omnium filiorum He-
ber, id eſt, populi Hebræi, & tot tantorumq; virorum qui in eo populo claruerunt.
Argumentatio Hebræorum quod Sem fuerit minimus fratrũ ſuorum. Ergo quod ſubdit, ipſum fuiſſe fratrem Iaphet magnum, ad eiuſdem quoque
ſpectat commendationem. Quorſum enim hoc loco Moſes dignitatem Sem ſigni-
ficans, dixiſſet illum fuiſſe fratrem Iaphet maioris ipſo?

Sed exponamus & perpendamus etiam contrariam opinionem. Hebræi 135
in iis Commentariis quos ſuper hunc locum ediderunt, tradunt Sem fuiſſe

vltimum

vltimum filiorum Noe, Cham ſecundum; denique Iaphet primum; quanquam nonnulli etiam primum locum tribuant Cham. Hebræos ſecuti ſunt Lyranus & Toſtatus, idemque prodiderunt cum extrema verba quinti capitis libri Geneſeos explanarent. Genebrardus quoq; eam opinionem probabiliſſimam putat in ſua Chronologia. Sem autem nouiſſimum fuiſſe fratrum ſuorum argumentantur iſti hunc in modum: Noe cœpit filios generare anno quingenteſimo ſuæ ætatis, id enim tradit Moſes ſub finem quinti capitis huius libri: ergo primogenitus Noe natus eſt quingenteſimo ipſius anno: at Sem natum fuiſſe non quingenteſimo ſed quingenteſimo ſecundo anno Noe, euidenter colligitur ex cap. 11. Geneſeos, vbi ſcriptum eſt Sem biennio poſt diluuium cum genuit filium ſuum Arphaxad fuiſſe centum annorum: diluuium verò contigit ſexcẽteſimo anno vitæ Noe. Ergo Noe anno quingenteſimo genuit Iaphet, anno quingenteſimo primo genuit Cham; anno verò quingenteſimo ſecundo genuit Sem. Et cum anno ſexcenteſimo diluuium aduenerit, idcirco rectè dictum eſt, Geneſ. 11. biennio poſt diluuium Sem fuiſſe centum annorum. Sic iſti.

Lyranus Toſtatus. Genebrardus.

Geneſ. 6.

136 Verùm ratio hæc parum firma eſt. Quemadmodum autem Caietanus eam rationem diſſoluat (quoniam ad id de quo nũc agitur, maximè facit) non ingratum fuerit lectori ex propriis verbis eius cognoſcere. Sic igitur Caietanus locum illum ex cap. 11. Geneſis paulò ſuprà commemoratum explanans ait: Ex hoc loco, inquit, quia duobus annis poſt diluuium deſcribitur Sem centum fuiſſe annorũ, inferre aiunt Hebræos Sem non fuiſſe primogenitum Noe. Nam cum Noe quingentos annos natus generare cœperit, vt patet ex fine quinti capitis, neceſſe eſt primogenitum eius biennio poſt diluuium fuiſſe duorum & cẽtum annorum. Sed hæc ratio inefficax eſt, & contra literam Moſis. Contra literam quidem, quia ex cap. 10. colligitur Sem fuiſſe fratrem grandem ſeu magnum reſpectu Iaphet & in cap. 9. dictum eſt Cham fuiſſe filium paruum Noe; hæc autem manifeſtant Sem fuiſſe primogenitum Noe. Eſt autem etiam ratio inefficax: tum quia litera non dicit Sem cum eſſet centum annorum genuiſſe Arphaxad: ſed ſunt duæ orationes interiecta coniunctione, altera habet, *Sem filius centum annorum* hebræo more ſubintelligens verbum ſubſtantiuum, erat; altera *Et genuit Arphaxad duobus annis poſt diluuium.* Tum quia minus libratur mos loquendi in Sacra Scriptura. Nam & in calce 5. capitis dicitur Noe cum eſſet quingentorum annorum genuiſſe Sem, Cham & Iaphet: at conſtat non eodem illo anno hos tres genuiſſe Noe, niſi quis dicat eodem partu eoſdem eſſe generatos, quod tamen eſſet contra hos Hebræos. Sed verus ſenſus eſt nõ ante quingenteſimũ annum ſed poſt illum genuiſſe illos filios.

Quomodo Caietanus ſoluat rationem Hebræorum. Caietanus

Indubiè igitur amplectendum eſt quod Scriptura teſtatur, Sem fuiſſe primogenitum. An autem fuerit centum præciſè annorum biennio poſt diluuium, certum non eſt. Nam & intelligi poteſt eum fuiſſe genitum anno ſecundo poſt quingenteſimum Noe annum, vt ſic biennio poſt diluuium non exceſſerit ille ætatem centum annorum. Poteſt quoque intelligi fuiſſe eum genitum illo ipſo quingenteſimo anno Noe, & ob id biennio poſt diluuium cum genuit filium Arphaxad, fuiſſe centum & duorum annorum. Scriptura enim nõ dicit oppoſitum; immo adiungendo bienniũ poſt diluuium ad cẽtum annos Sem, implicitè inſinuat eum duos ſuper centum annos fuiſſe natum, cum procreauit Arphaxad. Hactenus ex Caietano.

137 Verùm, in his Caietani verbis duo ſunt minimè probabilia. Primum enim Caietanus verba illa Moſis ex cap. 11. Geneſeos de ætate qua erat Sem cum genuit Arphaxad, ſic interpungit & diſtinguit, vt illis verbis duo ſignificentur; alterum eſt, Sem fuiſſe centum annorum; alterum verò, genuiſſe Arphaxad duobus annis poſt diluuium. Sic enim habet lectio Caietani: *Sem filius centum annorum: & genuit Arphaxad duobus annis poſt diluuium.* Verùm eiuſmodi diſtinctionem & interpunctionem eorum verborum, & græca tranſlatio, noſtraque editio vulgata excludere videtur. Sic enim eo loci habet: *Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad*, quibus verbis perſpicuè declaratur biennio poſt diluuium & Sem fuiſſe

animaduerſio in Caietanum.

centum annorum,& eo ipſo tempore genitum ab eo fuiſſe Arphaxad. Illud præ-
terea Caietani dictum mihi etiam non probatur. Ait ipſe ſcripturam eo loco non
negareSem cum genuit ipſum Arphaxad fuiſſe centum & duorum annorum;
quinimo id ipſum ſignificare, namque adiungendo biennium poſt diluuium ad
centum annos Sem, tecte indicauit Sem fuiſſe centum & duorum annorum cum
genuit Arphaxad. Sed non video equidem quomodo Scriptura ibi non illud ne-
get; cum apertè dicat fuiſſe eum centum annorum cum genuit Arphaxad, id eſt,
biennio poſt diluuium; namque illud biennium, non eſt adiungendum ad centum
annos Sem, ſed eſt referendum ad diluuium poſt quod exacto biennio Sem pro-
creauit filium Arphaxad.

Probabilior ſolutio rationis Hebræorum.

Ergo illa meo iudicio expeditior & probabilior fuerit reſponſio: vel Noe non 138
cœpiſſe generare quingenteſimo ætatis ſuæ anno præciſe, ſed quingenteſimo ſe-
cundo, eoque ipſo anno generatum eſſe Sem, ob idque biennio poſt diluuium fuiſ-
ſe eum centum annorum: vel Sem ſecundo anno poſt diluuium cum generauit
Arphaxad, non fuiſſe centum annorum præciſe, ſed fuiſſe centum & duorum an-
norum. Namque, vt aliàs non ſemel diximus, mos eſt diuinæ Scripturæ (id quod
etiam in profana hiſtoria & Chronologia non rarò fit) paruis & minutis numeris
tacitis ac prætermiſſis maximum & integrum numerum duntaxat commemorare:
quod multis exemplis illuſtrari firmarique poſſet, niſi rei ſatis manifeſtæ & alias
à nobis probatæ iterata probatio ſuperuacua foret.

Verſu 22.

Filij Sem: Aelam, Aſſur, Arphaxad, Lud et Aram.

Hieron. in Traditionibus hebraicis in Geneſim. Ioſephus.

BEATVS Hieronymus ex ſententia Ioſephi, ſupradicta nomina fi- 139
liorum Sem curſim exponens ita ſcribit. Hi filij Sem ab Euphrate
fluuio partem Aſiæ vſq; ad Indicum Oceanum tenuerunt. Eſt autē
Aelam, à quo Aelamitæ principes Perſidis. De Aſſur iam ante di-
ctum eſt quod Ninum vrbem condiderit. Arphaxad à quo Chal-
dæi: Lud à quo Lydi: Aram à quo Syri quorum metropolis eſt Damaſcus. Sic
Hieronymus.

Aelamitæ vel Elymei

Ab Aelamitis quos externi ſcriptores Elymæos vocāt, oriundi fuerunt Perſæ, 140
qui tamen Aelamitarum nomē poſterioribus temporibus obſcurarunt, cum euer-
ſo Babylonico imperio ampliſſimam Perſicæ dominationis monarchiā condide-
runt. Apud Danielem cap. 8. Suſan, quæ fuit Perſarū Regia, fuiſſe olim in regio-
ne Aelam perſpicue ſcriptum eſt illis verbis: *Vidi in viſione cum eſſem in Suſan caſtro, quod
eſt in Aelam regione*: Quo manifeſtum fit olim ſub Aelamitarum regione ac ditione
fuiſſe Perſas. Sed plura de eo nos diſſeruimus lib. 9. Commentariorum noſtro-
rum in Danielem cum verba illa capitis octaui explanaremus.

An Chaldæi ab Arphaxad ſint orti.

Vnde autem Ioſepho notum fuerit Chaldæos ortū & genus duxiſſe ab Arpha- 141
xad, mihi quidem ignotum eſt. Quanquam non me latet quoſdam nimio plus
hebraizantes inde rationem eius rei petere, quod Chaldæi hebraice dican-
tur Chaſdim & permutatione atque affinitate literarum tranſeuntium in alias li-
teras, quod non rarò fit apud Hebræos, poſtea nominati ſunt Chaldæi. Vocis au-
tem Chaſdim ſingulare, eſt Chaſdi, à Chaſcad, nam hoc eſt thema. In Chaſcad
autem tres conſonantes s, c, & d, reperiuntur in poſteriori parte nominis Arpha-
cſad, ſic enim ſecūdum rationem hebraicam ſcribi debet, nam vocalium apud
Hebræos nulla habetur ratio. Sed hæc rideamus licet atque contemnamus ceu
inania commenta, futiles argutias, ac nugas pueriles.

Origo Lydorum.

Quarto loco inter filios Sem nominatur Lud, à quo Lydi Aſiæ minoris popu- 142
li creduntur orti, nominis ſono id quodammodo arguente. Alter eiuſdem no-
minis ſupra inter poſteros Meſraim commemoratus eſt, à quo Ludim propaga-
ti, Aphricæ fuerunt incolæ. Hic autem Lud filius Sem vt diuerſi generis
& gentis fuit, ita diuerſas quoque ſedes obtinuit. Apud Iſaiam cap. 66. commemo-

Locus Iſaiæ cap. 66.

rantur

rantur hi populi, Tharſis, Phut, vel vt habent alij Put, & Lud, Thubal item & Iauan: ſic enim eſt hebraice: quæ vocabula latinus interpres ita latine expreſſit: *Mittam ex eis qui ſaluati fuerint ad gentes in mare, in Africam & Lydiam tenentes ſagittam, in Italiam & Græciam.* Ergo vocem Tharſis vertit gentes maritimas; Phut, Africam; Lud Lydiam; Thubal, Italiam; Iauan, Ioniam ſeu Græciam. Apud Ezechielem quoq; capite 27. iunguntur inter ſe hi populi qui Tyriis militabant, Paras, Lud & Phut; ſic enim eſt hebraice, pro quibus Latinus interpres ſubſtituit Perſas, Lydos & Libyes. Quemadmodum enim olim Imperatores Romani hodieq; Chriſtiani reges ſecum in bella ducunt gentes ingeniis, moribus, habitu, lingua atque religione differentes; ita putandum eſt olim apud Tyrios mari præpotentes militaſſe Perſas, Libyes ſeu Africanos & Lydos, qui ante Crœſum à Cyro victum bellicæ virtutis gloria clari ac nobiles fuerunt.

143 Aram quintus nominatur in filiis Sem: Ex quo variæ ſunt ortæ gentes, quæ partim Syrorum nomine dictæ ſunt à Græcis, partim in aliorum populorum nomẽ conceſſerunt. Diuina Scriptura frequenter vtitur vocabulo Aram ad certam quandam terræ regionem denotandam. Legitur enim Aram Naharaim, id eſt Aram fluuiorum, ſiue Aram interamnis, quam Græci appellant Meſopotamiam, quod inter Euphratem & Tigrim media interiaceat. Vnde Deuteronom. cap. 23. dicitur Balaam fuiſſe adductum de Aram Naharaim, quod Latinus interpres vertit de Meſopotamia Syrię. Sic etiam in libro Iudicum cap. 3. nominatur rex Aram Naharaim, quem Latinus interpres ibi nominat regem Meſopotamiæ & regem Syriæ. Legitur præterea Padan Aram Geneſ. 28. & 33. quo dicitur miſſus Iacob à Patre ſuo Iſaac & inde reuerſus incolumis: latinus interpres ibi vertit Meſopotamiam Syriæ. Itaque videtur Aram Naharaim & Padan Aram eandem regionẽ ſignificare: niſi forte Padan Aram denotet certam quandam Meſopotamiæ regionem. Ad hæc in 2. Regum cap. 8. appellatur Aram Damaſci. In eodem libro nominatur Aram Soba. In primo Paralipomenō cap. 19. memoratur Aram Naacha. Quæ regiones videntur eſſe Syriæ longe paulo remotæ à Peræa id eſt regione Galaad quæ pertinuit ad duas tribus Ruben & Gad & dimidiam tribum Manaſſis.

Varia ſignificatio nominis Arã.

Quænã ſit regio quæ in Scriptura nominatur Aram.

Filij Aram: Hus, Hul, Gether & Mes.

Verſu. 23.

144 QVARVM gentium iſti filij Aram parentes & ſatores fuerint, ex Ioſepho breuiſſime ſic enarrat B. Hieronymus: Hus, inquit, Trachonitidis & Damaſci cōditor inter Palæſtinam & Cœlem Syriam tenuit principatum, à quo ſeptuaginta interpretes in libro Iob vbi hebraice ſcribitur terra Hus, regionem Auſitidem quaſi Huſitidem tranſtulerunt. Hul, à quo Armeni. Gether, à quo Acarnanij ſeu Carij. Porrò Mes pro quo ſeptuaginta interpretes Moſoch dixerunt, nunc vocātur Mœones. Hæc Hieronymus. Ioſephus tamen Gether parentem facit Bactrianorum. Meſas verò, inquit, tenuit Meſanæos, nunc Paſini caſtrum vocatur. Toſtatus non approbat quod ſupra dictum eſt de Hus, quod fuerit Damaſci conditor, cuius ſententiæ auctorem faciens Lyranum, reprehendit eum; ſcilicet neſciens id Lyranum ex Ioſepho & Hieronymo eſſe mutuatum. Cēſet autem Toſtatus Damaſci originem primam, repetendam eſſe (vt communis fert ſententia) ab Eliezer Damaſco procuratore domus Abrahæ.

Hieron. in Traditionibus hebraicis in Geneſim.

Ioſephus.

Toſtatus.

Lyranus.

Geneſ. 24.

145 Hus porrò patria fuit Iob, vel ea tantùm re valde memorabilis ac celebris. Pertinebat autem Hus ad Idumæam, vt colligitur euidenter ex lamentationibus Ieremiæ, in quibus cap. 4. ſic eſt: *Gaude filia Edom, quæ habitas in terra Hus, ad te quoq; perueniet calix Domini, inebriaberis atq; nudaberis:* Eſt igitur vrbs Syriæ vel Arabię quæ dicitur Scenitis, cuius pars eſt Idumæa vergens ad Chaldæam & Sabæam; namque ex ipſa Iob hiſtoria planum fit Chaldæos & Sabæos, vti gentes vicinas, bona Iob eſſe deprædatos.

Hus patria Iob vbi fuerit.

Iob. 1.

Verſu 25. Nati ſunt Heber filij duo nomen vni Phaleg, eo quod in diebus eius diuiſa ſit terra.

Caietanus ILLVD pronomen *eius* poteſt referri vel ad Heber vel ad Phaleg, nam ſi hoc nomen, inquit Caietanus, fuit ei impoſitum à natiuitate eius, demonſtrat Heber propterea filio tale nomen imponentem, quia in diebus Heber diuiſa eſt terra: ſin autem aduentitium fuit nomen, vtique demonſtrat ipſum Phaleg, quippe qui ad perpetuam memoriam diuiſionis terræ quæ tempore eius facta eſt, tale nomen ſortitus ſit. Diuiſio autem terræ ſignificat hoc loco diuiſionem hominum in terra ſecundum diuerſas linguas, & ſecundum profectionem ad diuerſas terræ partes incolendas. Sic Caietanus. Verùm ferè interpretes illud pronomen (eius) referunt ad Phaleg. & rectè: ſignificatur enim in illud ipſum tempus, quo diuiſæ ſunt linguæ & hominum habitationes, Phaleg ortum, vel, vt placet aliis, ætatem incurriſſe. Sed breuiter hac etiam de re ad præſens diſputandum eſt.

VNDECIMA DISPVTATIO.
An illud nomen Phaleg impoſitum ſit ex diuiſione terræ iam facta an longe poſt futura.

VTRVM diuiſio linguatum & habitationum hominum contigerit eo 146
ipſo tempore quo natus eſt Phaleg & inde nomen ei ſit inditum; an verò extrema eius ætate, diſcrepantes ſunt auctorum ſententiæ. Hebræi in ſuo Chronico quod appellant Seder Holam, tradunt diuiſionem linguarum factam eſſe extremo tempore vitæ Phaleg: is autem natus eſt anno centeſimo primo poſt diluuium, & vixit ducentis nouem annis, vt colligitur ex capite vndecimo Geneſeos. Hinc efficitur factam eſſe diuiſionem linguarum anno trecenteſimo quadrageſimo poſt diluuium, decem ſcilicet annis ante mortem Noe: namque eum vixiſſe poſt diluuium trecentis quinquaginta annis, ſcriptum reliquit Moſes extremis verbis Capitis noni. Iam verò cum Abraham ſecundum Chronologiam hebraicam & Latinam quæ traditur in cap. 11. Geneſeos, natus ſit anno poſt diluuium ducenteſimo nonageſimo ſecundo, ex eo conficitur diuiſionem linguarum contigiſſe cum Abraham octauum & quadrageſimum ætatis annum ageret.

Hebræi quando facta eſſe diuiſioné linguarum putent.

Ergo Hebræi cenſent Heber magnum fuiſſe prophetam; quippe qui diuino prophetiæ lumine illuſtratus, quod plus ducentis annis poſt futurum erat prouidens, ex eo nomen naſcenti filio impoſuerit. Hebræorum ſententiæ accedit B. Hieronymus affirmans Heber vaticinio quodam, videlicet ex futuro euentu diuiſionis linguarum, nomen poſuiſſe filio ſuo. Ad eandem ſententiam videtur pertinere quod ſcripſit Chryſoſtomus homil. 30. in Geneſim explanans hęc ipſa verba de nomine Phaleg: Cōſidera, inquit, quemadmodum rei futuræ præſcientiam vocabulo nati pueri declarauit, vt cum videris rem opere adimpletam, non vltra mireris videns diuinitus id pueri nomine prædictum. Ad eandem ſententiam propendent Toſtatus & Lyranus hoc loco & Genebrardus in ſua Chronologia.

Hieron. in Traditionib. hebraicis in Geneſim. Chryſoſtomus. Toſtatus. Lyranus. Genebrardus.

Hanc iſti opinionem ita confirmant. Non eſt credibile, inquiunt, ſpatio duntaxat centum annorum, id eſt, circa ortum Phaleg, in tantum fuiſſe vbique terrarum multiplicatas ſtirpes poſt diluuium, & adeo propagatum genus humanum, vt per omnes terræ plagas diſpergi, eaſque inhabitare, colere, & in poſterum habitatoribus & cultoribus complere potuerint. Sed hæc ratio perinfirma eſt: nulla enim ratio eſt, plantas quæ vbique terrarum ſunt, per centum annos

annos poſt diluuium non potuiſſe generari creſcere & multiplicari. Idem de hominibus ſentio. Si enim Iacob familia quæ ſeptuaginta duntaxat fuit hominum cum ipſe deſcendit in Aegyptum, per ducentos & quindecim annos tam numeroſe inibi propagata eſt, vt cum egreſſi ſunt ex Aegypto Hebræi, recenſita iu illis ſint plus ſexcenta millia homiuum bellatorum, exceptis paruulis, ſenibus & feminis: quanto credibilius eſt poſt diluuium, etiam minori ſpatio temporis numeroſius eſſe propagatam familiam Noe, cum tanta hominum qui tunc in terris erant paucitas id exigeret, & futuram filiorum Noe maximam fœcunditatem, ampliſſimamq; propagationem non obſcure ſignificauerit Deus cum eis benedixit dicens: *Creſcite & multiplicamini & replete terram!*

Geneſ. 46. *Exo. 12.* *Geneſ. 9.*

147 Altera ſententia eſt, nomen Phaleg poſitum fuiſſe non ex futuro euentu, ſed ex eo quod iam factum & præteritum fuerat: uam quia proxime poſt linguarum diuiſionem factam, Heber genuit filium ſuum primogenitum, iccirco ex re illa tam memorabili nomen impoſuit filio. Id autem voluit Heber notari in filio, vt inde animaduerterent homines tempus ipſum quo memorabilis illa extiterat inter mortales linguarum varietas atque confuſio. Huius opinionis auctorem habeo Ioſephum libro primo Antiquitatum, & B. Auguſtinum qui libro decimo ſexto de Ciuitate Dei capite 11. hunc in modum ſcribit: Dixerit aliquis, ſi in diebus Phaleg filij Heber diuiſa eſt terra per linguas, ex eius nomine potius debuit appellari lingua illa quæ fuit omnibus ante communis. Sed intelligendum eſt ipſum Heber propterea tale nomen impoſuiſſe filio ſuo, vt vocaretur Phaleg, quod interpretatur diuiſio, quia tunc ei natus eſt, quando per linguas terra diuiſa eſt, vt hoc ſit quod dictum eſt: *In diebus eius diuiſa eſt terra:* Nam niſi adhuc Heber viueret quando linguarum facta eſt multitudo, non ex eius nomine nomen acciperet lingua quæ apud illum potuit permanere. Sic Auguſtinus.

Auctoris ſententia. *Ioſephus. Auguſtinus.*

148 Hæc mihi quoque ſententia magis probatur. Nam cum nulla ratio afferri queat quæ neceſſario concludat vel etiam probabiliter demonſtret non potuiſſe fieri diuiſionem linguarum & diſceſſionem hominum in varias terræ partes, eo tempore quo natus eſt Phaleg (vt ex his quæ dudum docuimus, palam eſt) certe multo eſt creditu procliuius, Heber ex eo potius quod iam acciderat tunc cum natus ei filius eſt, quam ex eo quod erat plus ducentis annis poſt euenturum, vocabulo Phaleg diuiſionem linguarum denotante, filium ſuum inſigniri voluiſſe. Sed ego aduerſus iſtos qui diuiſionem linguarum in extremum Phaleg annũ reiiciunt, valde firmum (vt in rebus quæ in Chronologia & hiſtoria verſantur eſſe poteſt) argumentum habeo. Aiunt iſti diuiſionem linguarum & diſperſionem hominum in diuerſas terræ plagas nouiſſimo Phaleg anno, qui in quadrageſimum octauum ætatis Abrahæ annum competit, eſſe factam; Ergo neceſſe eſt eam diuiſionem contigiſſe annis triginta octo poſt obitum Nini qui primus fuit rex Aſſyriorum: regnauit enim Ninus duobus & quinquaginta aunis: & quadrageſimo tertio regni eius anno Abraham natus eſt. Et hæc quidem apud auctores tam Ethnicos quam Chriſtianos in confeſſo ſunt. At enim cum Ninus regnare cœpit, id eſt, annis plus octoginta ante id temporis quo cenſeut iſti factam eſſe diuiſionem linguarum, iã tunc orbis terrarum ſecundum omnes fere eius partes completus erat habitatoribus cultoribuſque habentibus diuerſas linguas, diuerſa item regna & reges, atque eos ampliſſimis imperiis, numeroſiſſimis exercitibus, maximiſque diuitiis atque opibus præpotentes.

149 Hoc ego clarũ certumq; lectori faciam ex vnius hiſtoria Diodori, quam pleriq; tã prophani quã eccleſiaſtici ſcriptores ſecuti ſunt. In exordio li. 3. ſcribit Diodorus Ninũ cum regnare orſus eſt, incredibili dominandi cupiditate, totum penè orbem animo complexum, initio ſocietatem iniiſſe cum Arico rege Arabum qui eo tẽpore plurimum opibus atq; armis præſtabant, cum quo exercitum duxit aduerſus Babylonios nondum quidẽ condita Babylone, ſed multis circa & claris vrbibus habitatis; quibus ſuperatis tributoque impoſito, regem eorum captum cum

Diodorus. Proceſſus bellorũ & victoriarũ Nini regis. Aricus rex Arabum.

filiis

filiis interemit. Deinde nonnullis Armeniæ ciuitatibus in poteſtatem redactis Barzanem regem ſibi cum muneribus occurrentem, clementer atque perhumaniter tractauit. Inde Mediam ingreſſus, Farmum regem cum vxore & ſeptem filiis cruci affixit. Tam proſpera fortuna elatum cupido inceſſit totius Aſiæ, quæ inter Tanaim iacet ac Nilum, potiundæ. Quocirca ad reliquam ſubiiciendam Aſiam profectus, omnem, ſeptem & decem annis, præter Indos ac Bactrianos, ſubiugauit. Subiecit omnes maritimas ac propinquas gentes, Aegyptios, Phœnices, interiorem Syriam, Ciliciam, Pamphyliam, Lyciam, Cariam, Phrygiam, Myſiam, Lydiam, Troada & Phrygiam quæ eſt ſuper Helleſpontum: Propontidem etiam atque Bithyniam & Cappadociam, genteſque iuxta Pontum Barbaras vſque ad Tanaim flumen ſuæ ditionis fecit. Adiecit imperio Cadurios, Tapyrios, Hyrcanos, Drangas, Dernicos, Carmanios, Coronæos, Rhombos, Vorcanios, Parthos, Perſas, Suſianos Caſpioſque, pluresque alias gentes & nationes, quas propter earum ignobilitatem hic recenſere non attinet. Ad extremum, debellauit Zoroaſtrem regem Bactrianorum, qui comparato hominum quadringentorum millium exercitu aduerſus Ninum pugnaturus obuiam ei proceſſit; cum id temporis haberet Ninus in exercitu ſuo (vt proditum eſt à Cteſia) peditum decies ſepties centena millia; equitum ducenta millia, curruum autem falcatorum paulominus decem millibus & ſexcentis. Hactenus ex Diodoro.

Cteſias.

Ex his liquido apparet plurimis annis prius quam factam eſſe diuiſionem linguarum & diſperſionem hominum iſti arbitrantur, omnem fermè terrarum orbē non ſolum habitatoribus fuiſſe completum, nec diuerſas tantum fuiſſe tunc linguas, ſed diuerſas item prouincias, nationes, regna regeſque incredibili potentia bellica opibuſque præpollentes. Dicent fortaſſe iſti, fabuloſa eſſe hæc & à Diodoro vel potius à Cteſia conficta, vel ex mendaciſſimis hiſtoriis deprompta. Sed enim non ſolum Ethnici ſcriptores, verum & noſtrates, & Eccleſiaſtici, iiq; maximæ nobilitatis & auctoritatis, hiſtoriam illam Diodori vt maxime credibilem, & crediderunt ipſi, & ſcriptis ſuis conſignatam firmatamque poſteritati tranſmiſerunt. Nec ſanè qui Diodoro fidem abrogant, cur ei credendum non ſit, rationem probabilem vllam afferre poſſunt.

Verſu 26. Iectan genuit Elmodad & Saleph, Aſamoth, Iare, Adoran, Vzal, Decla, Hebal, Abimael, Saba, Ophir, Heuila, Iobab, omnes iſti filij Iectan,

Hieron. in Traditionibus hebraicis in Geneſim.

HARVM gentium, inquit Hieronymus (inſiſtens veſtigiis Ioſephi) 150
poſteriora nomina inuenire non potui; ſed vſque in præſens, quia procul à nobis ſunt, vel ita vocantur, vt primum, vel quæ immutata ſunt, ignorantur. Poſſederunt autem à Cophene fluuio omnem Indiæ regionem quæ vocatur Ieria. Sic Hieronymus. Fluminis porrò Cophenis quod nominatur hic à Hieronymo & Ioſepho, meminit Euſtathius interpres Dionyſij geographi qui libellum de ſitu orbis conſcripſit, & quem vt narrat Plinius ad commentanda omnia in Orientem præmiſit Auguſtus ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicaſque res maiore filio. Euſtathius igitur fluuium Cophen à Dionyſio in deſcriptione Indiæ poſitum ait vocari Cophenem ab Ariſtotele libro quinto de rebus geſtis ab Alexandro. Strabo quidem certe Cophen eum nominat fluuium qui Choaſpis aquas recipit; & poſt quem fluit Indus. Poſt Cophen inquit Strabo, eſt Indus, poſtea Hydaſpes, tum Aceſines, deinde Hyarotis, poſtremo Hypanis, qui fuit terminus expeditionis Alexandri in India. Ita Strabo. Meminit quoque eiuſdem fluminis Plinius libro 6. cap. 21. Supradictorum autem filiorum Iectan de tribus tantum in præſentia nonnihil dicendum eſt, De Saba, Ophir & Heuila.

Cophenes fluuius.
Euſtathius Diony. geographus.
Plin. lib. 6 cap. 27.
Ariſtoteles.
Strabo.
Plinius.

At

151 Ac inter poſteros Chus vt paulo ſupra vidimus, duo eiuſdem nominis Saba dico & Heuila commemorati ſunt, verum hi diuerſas à ſuperioribus familias conſtituerunt, longeque diuerſas terras inſederunt: id quod non tacuit ſcriptura dicens liberos Iectan habitaſſe à Meſſa vſque ad Sephar montem Orientalem. Nam Seba & Schaba poſteri Chus progenuerunt Sabæos ad vtraque porrectos maria quibus Arabiæ cinguntur latera. At Saba filius Iectan, & is præterea Saba qui in filiis Abrahæ ex Cetura natis numeratur 25. capite Geneſeos, Sabæos generarunt longe ſemotos: Saba quidem filius Abrahæ Sabæos Perſis proximos, quos Dionyſius de ſitu orbis his verbis commemorat: Primum Sabæi, poſt hos ſunt Paſagardi, prope verò hos ſunt Taſci: has verò gentes conſtat Perſidis eſſe populos. Huc igitur conceſſiſſe videtur Saba filius Abraam: namque eum cum ceteris fratribus Abraham ſeparaſſe à filio ſuo Iſaac, & ad plagam orientalem emiſiſſe, narrat Moſes 25. capite Geneſeos. Ceterum Saba filius Iectan (de quo hic agitur) videtur proceſſiſſe longius, & Sabæos Indicos condidiſſe; ſunt enim & in India Sabæi quorum meminit in Deſcriptione Indiæ Dionyſius illo verſu: *Dionyſius.*

Horum medij habitant Sabæi & Taxij viri.

Itaque varia Sabæorum populorum fuiſſe genera mirum videri non debet, cum varia illarum familiarum & gentium capita in ſacris litteris memorentur, & diuerſas eodem nomine gentes agnoſcat etiam prophana hiſtoria.

152 Sequuntur Ophir & Heuila, de quibus ita ſcribit S. Hieronymus in libro de locis hebraicis: Ophir ſicut eſt in Regnorum lib. eſt inſula vnde aurum afferebatur. Fuit autem vnus de poſteris Heber nomine Ophir, ex cuius ſtirpe venientes à fluuio Cophene vſque ad regionem Indiæ quæ vocatur Ieria habitaſſe refert Ioſephus: à quo puto & regionem vocabulum conſecutam. Heuila porrò eſt vbi aurum puriſſimum, quod hebraice dicitur Zaab & gemmæ pretioſiſſimæ carbunculus ſmaragduſque naſcuntur. Eſt autem regio ad Orientem vergens, quam circumit de Paradiſo Phiſon egrediens, quem noſtri mutato nomine Gangen vocant. Sed & vnus de poſteris Noe Heuila dictus eſt, quem in regione Indiæ habitaſſe refert Ioſephus. Iſmael quoque in ſolitudine Heuila habitaſſe ſcribitur, quam ſcriptura ait eſſe in deſerto Sur contra faciem Aegypti, & inde tendere vſque ad terram Aſſyriorum. Sic B. Hieronymus. *Ophir & Heuila. S. Hieronymus. 3.Reg.c.9 Ioſephus. Geneſ. 2.*

153 Ab Ophir autem, quod deuehebatur aurum, defœcatiſſimum puriſſimumq; & præ ceteris pretioſum ac probatum habebatur, cum tale eſſet quale eſt quod Latini appellant obrizum, etiam hoc ab Ophir, vt quidam putant nominatum, quaſi dicas, Ophirizum. Plinius tamen obrizum vocari ſcribit aurum quod igne etiam atque etiam purificatum ſimili colore rubet vt ignis. Iſidorus verò dictum putat Obrizum, quia obradiet ſplendore ſuo propter coloris præſtantiam. Latinus interpres in libro Iob cap. 28. aurum Ophir interpretatus eſt aurum obrizum. huius & auri & regionis Ophir, illuſtris mentio fit in tertio libro Regum cap. 9. & 10. & 1. Paralipomenon cap. 29. Ioſephus libro octauo Antiquitatum ſecutus ſeptuaginta Interpretes Ophir appellauit Sophiram, ratus eſſe Cherſoneſum, ſeu peninſulam Indiæ auriferam. At conſtat eſſe inſulam, & vt fertur propinquam continenti vbi eſt celebris hoc tempore vrbs & regnum vulgo dictum Malacha. Scriptores noſtræ ætatis quidam putant eſſe quam hodie appellant Zeffalam vel Zamatram; alij, eſſe Peruanam regionem in nouo orbe occidentali optimi auri fertiliſſimam: nonnulli Taprobanam miris laudibus à veteribus celebratam. Verum ſit ne Ophir aliqua iſtarum, vel alia quæpiam in Oceano Indico aut Aethiopico, cum nec ſit inſtituti operis nec facultatis noſtræ, aliis geographiæ, præſertim autem regionum hoc ſæculo repertarum peritioribus, liquido iudicandũ & decernendũ relinquo. Nos plura de Ophir & de Heuila diſputauimus tũ in lib. 12. Cõmentariorum noſtrorum in Danielem ſuper illa verba cap. 10. *Ecce vir veſtitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo,* tũ etiam in priori tomo Commentariorum in Geneſ. lib. 3. vbi diſputauimus de primo Paradiſi flumine quod Moſes appellat Phiſon. *Aurum Ophir & Obrizum. Plin. lib. 33. cap. 3. Iſidorus. Ioſephus. Geneſ. 2.*

Toſtatus

Toſtatus. Toſtatus hoc loco ſcribit Ophir fuiſſe terram affluentem auro, in qua montes 154
erant auriferi vbi in ſuperficie montium auri plurimum è cauernis terræ à feſſis
Rabanus. erutum ibidem à leonibus & gryphis cuſtodiretur; cuius hiſtoriæ Rabanum ſu-
Iſidorus. per libros Regum citat auctorem; idemque ſignificat Iſidorus libro 14. Etymolo-
Gryphes vbi ſint auricuſtodes atq; propugnatores. giarum, cap. 8. Verum regionem in qua gryphes ſeu gryphi auri cuſtodes atque
propugnatores eſſe memoratur, in Scythia collocat Pomponius Mela lib. 2. ca. 1.
& Solinus capite 19. In Scythia, inquit Solinus, terræ ſunt locupletes; inhabi-
Mela. tabiles tamen. Nam cum auro & gemmis affluant, gryphes tenent vniuerſa, ali-
Solinus. tes ferociſſimæ & vltra omnem rabiem ſæuientes; quarum immanitate obſiſtente
aduenis, acceſſus difficilis & rarus eſt. Quippe viſos diſcerpunt veluti geniti ad
Plinius. plectendam auaritiæ temeritatem. Arimaſpi cum his dimicant. Plinius quoque
(vnde mutuatus videtur Solinus) libro 7. capite 2. in Scythia numerat Arimaſ-
pos vno oculo in fronte media inſignes: quibus aſſidue bellum eſt circa metalla
cum gryphis, ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eruente ex cuniculis
aurum mira cupiditate: & feris cuſtodientibus, & Ariſmaſpis rapientibus; idque
multi ſed maxime illuſtres Herodotus & Ariſteas Proconneſius prodiderunt.
Sic Plinius.

Dicuntur autem Gryphi eſſe animalia quadrupedia pennata: alis quidem & fa- 155
cie aquilarum ſimilia; cetero Leonum habent omnia. Sed hæc de Gryphis tradi-
Plin. lib. 10. c. 49. ta & vulgo credita Plinius cenſet fabuloſa: Pegaſos, inquit, equino capite volu-
Ghryphos & Pegaſos cenſet febuloſa eſſe animaliã. cres, & gryphos aurita aduncitate roſtri, fabuloſos reor: illos in Scythia, hos in
Aethiopia. Sic ille. vbi mendoſe legi (illos in Scythia, hos in Aethiopia) & po-
tius contra legi debere illos in Aethiopia, hos in Scythia, ex his quæ paulo ante
produximus ex Mela, Solino, & ipſomet Plinio manifeſtum lectori eſſe poteſt.

Verſu 30.

Et facta eſt habitatio eorum de Meſſa pergentibus vſque Sephar montem Orientalem.

HIS verbis Moſes deſignat ac denotat terminos habitationis poſte- 156
rorum Iectan in parte orbis orientali, vt inde quam longa lataque
fuerit regio quam inibi tenuerint illi facile æſtimari queat. De
Hieronymus. Meſſa verò & Sephar hoc tantum reperi apud B. Hieronymum in
libro de locis hebraicis: Meſſam vult ille regionem eſſe Indiæ in
qua habitauerint filij Iectan: Sopheram autem eſſe montem Orientis in India,
Ioſephus. iuxta quem habitauerint iidem filij Iectan quos Ioſephus refert à Cophene fluuio
& Indiæ regionibus vſque ad id locorum perueniſſe vbi appellatur regio Ieira.
Sed & claſſis Salomonis per triennium hinc quædam commercia deportabat.

An Sem reſederit in Iudæa, & vbi poſtea fuit vrbs Hieruſalẽ. Quanquam autem poſteri Sem in longinquas Indiæ terras ſeceſſerint, ipſum
tamen Sem putant Hebræi reſediſſe in ea terra quæ poſtea appellata eſt Iudæa, &
in eo loco eius terræ, vbi & vrbs Hieruſalem & templum multis poſt ſæculis ædifi
cata ſunt; quod Sem prophetico ſpiritu prouidiſſet eam terram à Deo promiſſum
& traditum iri poſteris ſuis, inibiq; & principatum eorum & veri Dei quem ipſe
colebat religionem atque cultum florentiſſimum & glorioſiſſimum fore. Verum
hoc nec ratione vlla probatur ab iſtis, nec ſpeciem habet probabilitatis. Cum
enim terra illa habitata & poſſeſſa fuerit à poſteris Chanaan, non eſt credibile
vel Sem inter extraneos potius quam inter ſuos viuere voluiſſe; vel Chanaan
Epiphan. eiuſque poſteros id paſſuros fuiſſe. Nam quod ait Epiphanius in Ancorato ter-
ram Iudææ primum à Noe traditam eſſe ipſi Sem & poſteris eius, ſed eos po-
ſtea inde per vim à poſteris Chanaan eiectos eſſe, id profecto minime ſit cre-
dibile: tum quia Moſes aperte docet terram illam habitatam & poſſeſſam
fuiſſe à poſteris Chanaan; tum etiam quia terminos habitationis eorum
in ea regione tam ſubtiliter & diſtincte deſcripſit, vt nullum relinquat locum
ſuſpica-

ſuſpicandi quod iſti prodiderunt de eiectione poſterorum Sem.

Illud quoq; mirum videri meritò poſſit, ſi Sem in Palæſtina & in monte Hieroſolymitano reſidebat, cum triginta tribus annis ſuperuixerit ipſi Abrahæ, & peruenerit vſq; ad centeſimum octauum annum Iſaac & vſque ad quadrageſimum octauum annum Iacob; quomodo Moſes in hiſtoria horum trium patriarcharum quam perdiligenter ſcribit in hoc libro, nullū de ipſo Sem verbum fecerit. Narrat quidem ille Abraham iuiſſe ad Melchiſedech, Pharaonē, & Abimelech idēq; *Geneſ. 14.* tradidit de Iſaac: de Sem autem nullam planè mentionem facit. *Infra. 20.* Nam quod opinātur Hebræi ipſum Melchiſedech fuiſſe Sem, nec veriſimile eſt, & à nobis in tertio tomo horum Commentariorum (fauente Deo) in explanatione 14. capitis huius libri manifeſtiſſimis firmiſſimiſque rationibus confutabitur. *Infra. 26.*

Hebræi opinātur Sem fuiſſe Melchiſedech, ſed falſo.

Iſti ſunt filij Sem ſecundum cognationes & linguas & regiones in gentibus ſuis. *Verſu 31.*

157 MOSES hoc loco cōmemorauit viginti ſex poſteros Sem, hoc eſt quinq; filios ipſius Sem, quatuor filios Aram; duos filios Arphaxad; duos item filios Heber; tredecim deniq; filios Iectan: ex quibus omnibus exiſtit ſumma, vt diximus, viginti ſex poſterorum Sem. Et hac quidem in re tam latina translatio quàm paraphraſis Chaldaica omnino concordat cum Scriptura hebraica. At verò græci codices nonnihil diſcordant. Etenim numerāt ſex filios Sem, addentes ſupradictis, quendam Cainan. Tum memorant tres filios Arphaxad, adiicientes vnum aliū dictū etiam Cainan; filios tamen Iectan ſimiliter atq; nos enumerant tredecim. Quocirca ſecundum græcos codices, poſteri Sem memorati hoc loco à Moſe, eſſent viginti octo. B. Auguſtinus ſequitur codices græcos, eo tantùm ab illis diſcrepans, quod filios Iectan nō tredecim ſed duodecim tantùm recenſet: quo fit vt poſteros Sem viginti ſeptem numeret. Nos, quo facilius animo comprehendi poſſent, poſteros omnes Sem hic memoratos à Moſe ſuo quoſque ordine digeſtos in ſubiecta tabella lectori, vno quaſi aſpectu contuendos, propoſuimus.

Diſſonātia græcorū codicum à Latinis & Hebraicis de numero poſterorū Sē.

Auguſtinus.

Sem — { Aelam, / Aſſur, / Arphaxad — { Sale, / Heber, — { Phaleg. / Iectan, — { Elmodab, / Saleph, / Aſarmeth. / Lare, / Adoran, / Vza, / Decla, / Hebal, / Habimael, / Saba, / Ophir, / Heuila, / Iobab, } } } / Lud, / Aram, { Hus, / Hul, / Gether, / Mes. } }

Omnes XXVI.

158 Ait porrò hoc loco Moſes enarrari à ſe poſteros Sem ſecundum cognationes & linguas & regiones in gentibus ſuis. Dixit *Secundum cognationes*, quia vnus quilibet eorum qui hic ſunt nominati per ſe facit vnam cognationem ſiue familiam ſiue genus: vt ſicut nominantur viginti ſex aut viginti ſeptem poſteri Sem, ita totidem cognationes vel familias ab iſtis profectas eſſe intelligere oporteat. Dixit: *Secundum linguas* quia quilibet iſtorum ſicut vnam condidit familiam & gentem, ita quoq; diuerſam linguam ſortitus eſt: non quidem ſtatim vt natus eſt, ſed poſtquam propter ædificationem turris, diuiſio linguarum facta eſt. Ac licet ex iis qui memorantur hoc loco, multi nati fuerint filij, & idcirco multas quoque illi fami-

lias

lias nominare, non ſecus ac patres ipſorum, potuiſſent; attamen quia non contigerunt illis diuerſæ linguæ ab iis quas patres eorum habuerant, idcirco non hic commemorantur, vt ſupradicti, quod diuerſas cognationes & familias non effecerint. Addit præterea *Et regiones* quia poſt diuiſionem linguarum diuerſa terræ petierunt loca, diuerſaſq; regiones inhabitarunt, vnde diuerſitas nationum orta eſt: neque enim iſti miſcebantur inter ſe vt ex ipſis vnus aliquis coaleſceret principatus & regnum, ſed multa regna diuerſiq; populi extiterunt. Denique adiecit, *In gentibus ſuis* non enim iſti erant vna gens ſed diuerſæ gentes diuerſis nominibus, diuerſis linguis, diuerſiſque regionibus ſeparati atque diſtincti.

Verſu 32. Hæ familiæ filiorum Noe iuxta populos & nationes ſuas. Ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuium.

APPELLANTVR ſupradictæ familiæ ipſius Noe; licet non ab ipſo ſed à filiis vel nepotibus eius progeneratæ ſint, quod ille fuerit prima illorum omnium origo & ſtirps vnde omnes illi pullularunt. Illis porrò verbis. *Ab his diuiſæ ſunt gentes poſt diluuium* ſignificatur omnes gentium diuiſiones quæ nunc ſunt in toto terrarum orbe ab illis tribus Noe filiis eſſe profectas, & poſt diluuium extitiſſe. Fuerat quidem ante diluuium nonnulla hominum diuiſio, ſed 159
nō qualis & quanta fuit poſt diluuium. Namq; ante diluuium poſt necem Abel & natam progeniem Seth, ex mandato Adami poſteri Seth diuiſi ſunt à poſteris Cain, ob idq; dicitur cap. 4. Geneſeos Cain receſſiſſe contra orientalem plagam Paradiſi: eaq; diuiſio & ſeparatio vſq; ad ſeptimam generationem perduraſſe creditur: quo tempore poſteri Seth pulchritudine feminarum ſtirpis Cain illecti, & capti, illis per connubia ſunt commixti; factaq; eſt benedicti ſeminis cum ſcelerato & impio contra mandatum Adami & voluntatem Dei peſtifera commixtio, vnde tot tantaq; mala vbiq; terrarum extiterunt, vt Deum ad perdendum diluuio omne genus hominum atq; animalium prouocauerint.

Qualis diuiſio & diſtinctio hominum fuerit ante diluuium.

Geneſ. 4.

Præter hanc diuiſionem hominum ſatis credibile fit & alteram fuiſſe diuiſionem habitationis hominum in diuerſis regionibus ac locis. eum enim per mille ſexcentos & quinquaginta ſex annos qui diluuium præceſſerunt, humanum genus numeroſiſſime propagatum atq; multiplicatum fuerit, non vnius regionis finibus circumſcriptos fuiſſe omnes homines, ſed per diuerſas terræ regiones diffuſos eſſe, ad veritatem propenſius eſt. Quamobrem diluuium non vnam tantum regionem, ſed omnes terræ plagas inundauit atq; obruit. An verò diuerſitas etiā linguarum fuerit ante diluuium nec ne, libro qui hunc proxime ſequetur à nobis diſputabitur.

Illud porrò lectorem, quod ſupra etiam indicauimus, iterum hoc loco admonere nec alienum nec ſuperuacaneum iudicauimus, licet multo plures his qui ſupra memorati ſunt, fuerint filij Sem, Cham & Iaphet; propterea tamen non alios quam ſupradictos fuiſſe hic à Moſe commemoratos, (vt recte ſenſit B. Auguſtinus) quia illi naſcēdo aliis gentibus acceſſerunt, nec ipſi diuerſas gentes condere ac denominare potuerunt. Nam qua alia cauſa cum filij Iaphet octo numerentur, ex duobus eorum tantum filij nati commemorantur? Et cum filij Cham quatuor nominētur, ex tribus tantum qui ſunt nati adiiciuntur? & cum filij Sem nominentur ſex, duorum tantum poſteritas attexitur? nunquid ceteri ſine filiis remanſerunt? abſit hoc credere: ſed gentes propter quas commemorati digni eſſent, non vtique fecerunt: quia ſicut naſcebantur, aliis gentibus addebantur. Sic Auguſtinus. 160

Aug. lib. 16. de Ciuit. Dei c. 3.

BE-

BENEDICTI PERERII COMMENTARIORVM IN GENESIM.

LIBER DECIMVS SEXTVS.

In caput vndecimum Libri Geneſis

ID EST

DE AEDIFICATIONE TVRRIS BABEL & de confuſione ac diuiſione linguarum.

Caput vndecimum Geneſis.

ERAT autem terra labij vnius & ſermonum eorun- *Verſu* 1.
dem. Cumque proficiſcerentur de Oriente, inuene- 2
runt campum in terra Sennaar & habitauerũt in eo.
Dixitque alter ad proximum ſuum, Venite faciamus 3
lateres & coquamus eos igni: habueruntque lapides
pro ſaxis & bitumen pro cæmento. Et dixerunt, 4
Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim cuius cul
men pertingat ad cœlum; & celebremus nomen noſtrum, antequam diui-
damur in vniuerſas terras. Deſcendit autem Dominus vt videret ciuita- 5
tem & turrim quam ædificabant filij Adam, & dixit. Ecce vnus eſt popu- 6
lus & vnum eſt labium omnibus; cœperuntque hoc facere, nec deſiſtent
à cogitationibus donec opere compleant. Venite igitur, deſcendamus & 7
confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſque vocem pro-
ximi ſui. Atque ita diuiſit eos Dominus ex illo loco in vniuerſas terras, & 8
ceſſauerunt ædificare ciuitatem. Et idcirco vocatum eſt nomen eius Ba- 9
bel, quia ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ, & inde diſperſit eos Do-
minus ſuper faciem cunctarum regionum. Hæ ſunt generationes Sem: 10
Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, biennio poſt dilu-

11 uium. Vixitque Sem poſtquam genuit Arphaxad quingentis annis, &
12 genuit filios & filias. Porrò Arphaxad vixit trigintaquinque annis, &
13 genuit Sale. Vixitque Arphaxad poſtquam genuit Sale, trecentis tribus
14 annis; & genuit filios & filias. Sale quoque vixit triginta annis, & ge-
15 nuit Heber. Vixitque Sale poſtquam genuit Heber, quadringentis tri-
16 bus annis: & genuit filios & filias. Vixit autem Heber trigintaquatuor
17 annis & genuit Phaleg. Et vixit Heber poſtquam genuit Phaleg, qua-
18 dringentis triginta annis; & genuit filios & filias. Vixit quoque Phaleg
19 triginta annis, & genuit Reu. Vixitq; Phaleg poſtquam genuit Reu, du-
20 centis nouem annis, & genuit filios & filias. Vixit autem Reu trigintaduo-
21 bus annis, & genuit Sarug. Vixit quoque Reu poſtquam genuit Sarug, du-
22 centis ſeptem annis & genuit filios & filias. Vixit verò Sarug triginta
23 annis & genuit Nachor. Vixitque Sarug poſtquam genuit Nachor, du-
24 centis annis; & genuit filios & filias. Vixit autem Nachor viginti nouem
25 annis, & genuit Thare. Vixitque Nachor poſtquam genuit Thare,
26 centum decem & nouem annis: & genuit filios & filias. Vixitque Tha-
28 re ſeptuaginta annis, & genuit Abram & Nachor, & Aran. Hæ
ſunt generationes Thare. Thare genuit Abram, Nachor & Aran.
Porrò Aran genuit Lot. Mortuuſque eſt Aran ante Thare patrem ſuum,
29 in terra natiuitatis ſuæ in Vr Chaldæorum. Duxerunt autem Abram
& Nachor vxores; nomen vxoris Abram, Sarai; & nomen vxoris
30 Nachor, Melcha, filia Aran patris Melchæ, & patris Ieſchæ. Erat au-
31 tem Sarai ſterilis nec habebat liberos. Tulit itaque Thare Abram fi-
lium ſuum, & Lot filium Aran filij ſui, & Sarai nurum ſuam & vxorem
Abram filij ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt irent in terram
32 Chanaan: veneruntque vſque Haran, & habitauerunt ibi: Et facti
ſunt dies Thare ducentorum quinque annorum; & mortuus eſt in
Haran.

PRAEFATIO.

TRES præcipuè res hoc vndecimo capite narrat Moſes. Primo exponit ſtudium & conatum eorum qui ædificare aggreſſi ſunt ciuitatem & turrim Babel; & eius operis euentum atq; exitum. Deinde deſcribit progeniem omnem Sem vſque ad Abraham, inter vtrumq; percenſendo octo generationes. Quanquam ſi ipſum Sem atq; Abraham comprehẽdere velis, decem generationes, vt pleriq; faciunt, numerari oportet, has videlicet, Sem, Arphaxad, Sale,

Heber,

Heber, Phaleg, Reu Sarug, Nachor, Thare, & Abram. Tertio loco agit de ortu Abrahæ, de coniugio eius, & de migratione ex Chaldæa in Meſopotamiam. Docet enim ortum eſſe Abraham anno ſeptuageſimo patris ſui Thare: duxiſſe vxorem Saram, alio nomine appellatam Ieſcham quæ filia erat Aran fratris Abrahę: derelicta verò Vr Chaldæorum, veniſſe eum in vrbem Haran Meſopotamiæ extremam, vna cum vxore ſua, & patre & Lot filio Aran fratris ſui.

Quantum ad primam huius capitis partem quæ eſt de ædificatione turris & cõfuſionē linguarũ, ſciendum eſt, Moſem eam rem breuiſſime quidē, ſed admodum diſtinctè & expreſſe narraſſe, declaratis nempe quinque eius rei circunſtantiis, id eſt, qui fuerint illi homines qui opus illud facere voluerunt: qua materia vſi ſint ad effectionem eius operis: quodnam fuerit opus & quantum ex conſilio & mente eorum eſſe debebat: ad quem finem illud opus facere voluerint: denique quomodo eorum audaciam & ſuperbiam Deus punierit per confuſionem linguarum, & diſperſionem eorum in diuerſas mundi partes: cuius tam memorabilis rei perpetuum deinde indicium & monimentum manſit, eius loci nomen Babel, ſignificans confuſionem. Quoniam autem ſupra cap. 10. volens docere Moſes à tribus filiis Noe multiplicatum eſſe omne genus hominum, dixit ex illis tribus Noe filiis profectam eſſe omnem hominum diuiſionem ſecundum varias gentes, nationes, linguas ac regiones, quæ quidem diuiſio proculdubio facta eſt poſt ædificationem turris Babel & confuſionem linguarum: idcirco rectè monent Auguſtinus libro 16. de Ciuitate Dei cap. 4. & Rupertus libro 4. Commentariorum in Geneſim, cap. 41. quæ narrantur hoc 11. capite de confuſione linguarum & diſperſione hominum commemorata hic eſſe per recapitulationem. Redit enim Moſes ad id quod ſupra ſignificauerat de diuiſione hominum ſecundum varias linguas & regiones, à prima repetens origine cauſam eius diuiſionis; videlicet docens qua ex occaſione factum ſit, vt dum antea vna fuiſſet omnium hominum lingua, in tam multas deinde tamq; diſſonas diuiſa ſit. *Auguſtinus. Rupertus.*

1 Nolo in præteritis relinquere duo quæ tradit Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ ſuper librum Geneſis ſub finem capitis 37. & initium 38. ne forte lectori non admodum intelligenti peritoque Sacrarum literarum imponant: et verò digna ea ſunt correctione. Ait ille, quæ narrantur hic à Moſe de ædificatione turris & confuſione linguarum, ea contigiſſe poſt obitum Noe, in quo ille manifeſto labitur errore Chronologiæ. ſiquidem Noe vixit poſt diluuium annos trecentos quinquaginta: diuiſio autem linguarum facta eſt eo anno quo natus eſt Phaleg, qui fuit vnus & centeſimus annus poſt diluuium. Secundum Hebræos verò qui diuiſionem linguarum reiiciunt in extremum annum vitæ Phaleg, qui fuit trecenteſimus quadrageſimus poſt diluuium, ea linguarum diuiſio euenit decem annis ante mortem Noe: qua de re ſuperiori libro decimo diſputauimus. Quapropter iſtius auctoris ſententia nullo modo à falſitate excuſari poteſt. *Auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ refellitur.*

2 Ait præterea iſte auctor, toto eo tempore quo vixit Noe, progeniem trium filiorum eius multiplicatam eſſe ad viginti quatuor millia virorum, quorum omnium tres illi Noe filij, Sem, Cham & Iaphet principes ac duces erant. Ponam hic verba eius: Narrat Philo Iudæus (ait ille auctor) vel vt alij volũt, Gentilis philoſophus, in libro Quæſtionum ſuper Geneſim, quod ex tribus filiis Noe adhuc ipſo viuente, ſunt nati viginti quatuor millia virorum, extra mulieres & paruulos, habentes tres ſupra ſe duces quos prædiximus. Sic ille. Verum nec Philo Iudæus tale quiddam prodidit vllo in libro, nec id verum eſt aut veriſimile. Etenim intra illos trecentos quinquaginta annos poſt diluuium, quibus vixit Noe, non viginti quatuor millia hominum, ſed plus ducentas myriades hominum extitiſſe credendum eſt. Namque Abraham natus eſt extremo principatu Nini regis: in cuius regis exercitu & in eo quod Zoroaſter rex Bactrianorum aduerſus Ninum comparauerat, fuiſſe amplius vicies centena millia hominum, auctor eſt Diodorus libro tertio. Et intra trecentos annos, ex vno Iacob gens Hebræa in *Diodorus.*

Exod. 12. Aegypto adeo propagata eſt, vt habuerit ſexcenta millia bellatorum, præter paruulos, mulieres & ſenes, cum, duce Moſe, Aegyptum egreſſa eſt. Verum hæc præfati, ad exponendam primam huius capitis partem in qua narratur ædificatio ciuitatis & turris, & confuſio linguarum, aggrediamur.

EXPLANATIO PRIMAE PARTIS capitis vndecimi de ædificatione turris Babel & confuſione ac diuiſione linguarum continens Diſputationes decem.

IN explanatione huius primæ partis capitis vndecimi decem diſputationes diligenter tractandæ ſunt, quibus explicatis, hiſtoria, quam ea de re ſcripſit Moſes, omni illuſtrata obſcuritate, enodataque difficultate quæcunque ex verbis eius exoriri poſſet, plana & manifeſta erit. Prima Diſputatio erit, qui fuerint illi homines qui ædificauerunt turrim Babel. Secunda, qua materia ſint vſi ad faciendum illud opus. Tertia, quantæ magnitudinis opus illud facere voluerint, aut etiam fecerint. Quarta, quæ cauſæ mouerint eos homines ad illud ædificium conſtruendum. Quinta, quid ſit illud quod narrat Moſes, Deum deſcendiſſe ad videndum opus illud quod fiebat. Sexta, quia Moſes Deum inducit loquẽtem cum aliis, quæritur qui fuerint illi quibuſcum locutus eſt Deus, & quorum ſocietatem & operam exegit ad diſturbandum conſilium & conatum illorum hominum. Septima Diſputatio eſt de confuſione linguarum, qua Deus tanquam conuenienti eorum culpæ ſupplicio, inſanam eorum audaciam & ſuperbiam punire voluit. Octaua diſputatio, An lingua illa, quæ ab initio erat communis omnium hominum, fuerit hebræa. Nona, Qualis fuerit illa confuſio linguarum, & quemadmodum facta ſit. Decima, de numero illarum linguarum, vtrum fuerint ſeptuaginta duæ.

PRIMA DISPVTATIO. Vtrum fuerint omnes homines qui tunc erant in terris, an aliqua tantùm eorum pars, qui conuenerunt ad ædificandam ciuitatem & turrim Babel,

Super illis verbis Moſis. Cap. XI.

Verſ. 1. & 2. Erat autem terra labij vnius & ſermonum eorundem. Cumq; proficiſcerentur de Oriente, inuenerunt campum in terra Sennaar, & habitauerunt in eo.

Caietanus CAIETANVS negat fuiſſe omnes homines, qui conuenerunt ad ædificandam turrim. Nam ſupradicta verba Moſis exponens, ad hunc modum ſcribit: Non intelligas vniuerſum genus humanum profectum fuiſſe ab Oriente, & iuiſſe in regionem Sẽnaar: quia nec litera hoc ſonat, nec rationi hoc conſentaneum eſt: ſed ſenſus literæ eſt, quod perſeuerante vna lingua in vniuerſa terra, illi qui mouerunt ſe de Oriente, venerunt in vallẽ Sennaar. Hęc Caietanus. Verùm contraria opinio longe probabilior eſt, quã nos ex ſupradictis verbis Moſis confirmabimus: quare neceſſe eſt ea verba per partes diligenter interpretari. 3

In

In illis igitur verbis: *Erat omnis terra labij vnius*. eſt oratio dupliciter figurata: nam & *omnis terra* dictum eſt pro, omnes homines qui erant in terris, & *labium* eſt poſitum pro ſermone & oratione. Nam quia lingua & labiis ſermo fingitur & formatur; idcirco lingua frequentiſſime ponitur non ſolum apud Hebræos, ſed apud Græcos etiam & Latinos pro ſermone. Vocabulum autem labium ſiue labia, etiam creberrime vſurpat Scriptura pro ſermone: vnde eſt illud: *Fauus diſtillans labia tua*. quaſi diceret, ex ore tuo melle dulcior fluit oratio: & de Iob ſcriptum eſt, non peccaſſe cũ labiis ſuis, id eſt, in ſermone, vel in iis quæ locutus fuerat: Moſes quoque dixit ſe eſſe labiis incircuncisum, hoc eſt in dicendo inelegantem ac rudem. Illud verò quod ſubditur: *Et ſermonum eorundem* expoſitio eſt eius quod præceſſerat *Labij vnius*: nam fuiſſe vnum labium omnium hominum, ſignificat omnes homines eadem lingua atq; ſermone eſſe vſos. *Cantic. 4.* *Iob. 1. et 2* *Exod. 6.*

4 Quanquam inter iſta diſcrimen aliquod eſſe nonnulli volunt. Non ſolum (inquit Caietanus) omnes homines conueniebant in vnitate verborum, ſed etiam in vnitate labij, hoc eſt, modo proferendi. Contingit enim Italos communicantes in verbis, differre in labiis, id eſt, modo pronuntiandi. Et ſimile eſt in Germanis, Hiſpanis, aliiſque. Ad tollendam itaque omnem diuerſitatem, vtraque vnitas explicatur. Sic Caietanus. Sed Auen Ezra putat ſignificari non tantum vnam & eandem fuiſſe omnibus linguam, ſed quòd in ea de omnibus rebus non diuerſis ſed eiſdem vocibus omnes inter ſe locuti fuerint: quod hodie non fit; aliter enim docti, hoc eſt, ſignificantius & elegantius, quàm indocti loquuntur: tunc autem eadem phraſis, idem ſtylus, eademque verborum conformatio erat. Quænam verò fuerit illa vna lingua, vtrum hebræa, nec ne, infra diſputabitur. Septuaginta interpretes locum hunc ita conuerterunt; (Erat omnis terra labium vnum, & vox vna omnibus. *Caietanus* *Auen Ezra.*

5 Ex his verbis Moſis elicitur prima ratio qua probatur eos qui conuenerunt & conſpirarunt in ædificationem turris, fuiſſe omnes homines ex omni videlicet gente quæcunque tunc in terris erat. Etenim Moſes his verbis aperte declarat, qui conuenerunt in campum Sennaar, fuiſſe eos qui erant vnius labij & eorundem ſermonum, & quorum, propter illam ædificationem turris, confuſa ſit lingua & varie multiplicata: ſed omnes homines erant vnius linguæ, ergo omnes conuenerunt ad ædificationem illius turris. Nam ſi non omnes conueniſſent, ſed aliqui in aliis terræ locis remanſiſſent; ergo cum in illis qui ædificarunt turrim, confuſa & diuiſa eſt lingua, in iis qui non aderant ſed alibi remanſerant, eadem quæ prius erat, remanſiſſet lingua. At eam linguam quæ prius vna fuerat omniũ, poſt confuſionem linguarum, in vna tantùm familia Heber manſiſſe, vnde etiam nomen accepit, nam hebræa quaſi heberea dicta eſt, certa eſt Hebræorum ſententia, etiam B. Auguſtino aliiſque quamplurimis Chriſtianis doctoribus probata. Sed pergamus ad alia.

6 SEQVITVR ILLVD in hac hiſtoria Moſis: *Cumque proficiſcerentur de Oriente, &c.* Orientem appellare hic videtur Moſes Armeniam quæ magis Orientalis eſt quàm Babylonia vbi erat campus Sennaar. Cumque Arca Noe finito diluuio reſederit in montibus Armeniæ; vt ſupra capite octauo dixit Moſes, veriſimile admodum ſit in illis Armeniæ locis habitaſſe Noe ac filios eius, & poſteros eorũ per illos centum annos qui poſt diluuiũm fluxerunt ante ædificationem turris. Ex hac igitur Armeniæ regione, quæ Orientalis dicitur ratione ipſius Babyloniæ, homines illi profecti ſunt.

7 Sed cur inde profecti ſunt? An pertæſi loca Armeniæ quæ ſunt montoſa, aſpera & ſterilia, quærentesque alias ſedes commodiores, fertiliores, atque amœniores? An nimis iam per illos centum annos aucti numero & multiplicati, laxiorem & commodiorem deſiderabant habitationem? An potius affectantes maiorem potentiam, ampliorem que ditionem atq; opulentiam concupiſcentes? vix enim

vnquam homines ſua ſorte contenti ſunt, nec rebus iam partis & præſentibus ſatiantur, ſed alia ſemper & maiora cupiunt & conſequi ſtudent, & vt concupiſcendi, ita quærendi & habendi, nullus eſt finis.

Morale documentum Chryſoſtomi homil. 30.

Audi morale documentum hoc loco traditum à Chryſoſtomo: nam exponẽs 8
quod hic dicitur, homines non contentos regione Orientis, quæſiſſe alias ſedes: Vide, inquit, quoniam humanum genus non poteſt intra ſuos limites conſiſtere, ſed amplius ſemper concupiſcens, maiora ſubinde appetit. Atque hoc eſt quod maxime hominem perdit, quia non vult naturæ ſuæ menſuram agnoſcere, ſemper maiora deſiderans, & quæ ſupra conditionem ſuam & facultatem ſunt, votis concipiens. Hinc qui ad mundana reſpiciunt opera, ſi quando multis abundauerint diuitiis & præpotentes fuerint, quaſi obliti naturæ ſuæ, in tantum ſe faſtigiũ efferri volunt, vt non raro vſque in profundum deiiciantur. Et quanquam hoc vident quotidie contingere, ne hac tamen ratione emendatiores fiunt: aut ſi fiunt quidem aliqui eorum, tamen diuturna non eſt emendatio; ſed eandem capeſſunt viam, & in eadem præcipitia deferuntur. Hoc nobis ante oculos ponit hiſtoria hæc Moſis: namque homines ab initio non contenti locis quæ circa Orientem perdiu inhabitauerant, alias ſedes quærere, & maiora in dies moliri co nati ſunt, quamobrem grauiſſimis illi malis & calamitatibus afflictati ſunt.

Toſtatus. Auen Ezra.

Verũ inter eos qui ex Oriẽte venerũt in cãpũ Sennaar, fuerint Noe & Abrahã.

Toſtatus hoc loco citat Auen Ezram aientem inter illos homines qui profecti 9
dicuntur eſſe ab Oriente, fuiſſe Noe & Abraham. Ac de Noe quidem, quantum adrationem temporis, verum id quidem eſſe poteſt. Si quidem quod hic narratur, centum annis poſt diluuium contigit; Noe autem trecentos quinquaginta annos vixit poſt diluuium: potuit igitur Noe vnus eſse ex iis qui profecti ſunt ex Oriente: quanquam ipſe alio animo alioq; conſilio profectionem illam ſuſceperit quàm pleriq; alij. Illud certe nullo modo credendũ eſt, fuiſse Noe in iis qui ædificarunt turrim Babel; quippe cum tale illorum hominum ſtudium, incœptum, & conatum nõ obſcure improbet Scriptura, & à Deo minime leui pœna punitum eſſe doceat.

Abraham porrò, ait Toſtatus, nullo modo inter illos homines eſſe potuiſſe, 10
quippe qui natus ſit centum & nonaginta annis poſt confuſionem linguarum: hâc enim centum annis poſt diluuium accidiſſe creditur; cum Abraham natus ſit anno poſt diluuium ducenteſimo nonageſimo ſecundo. Verùm Toſtatus non animaduertit Auen Ezram locutum eſſe illud ex ſententia Hebræorum, qui diuiſionem linguarum referunt in vltimum annum Phaleg, qui fuit trecenteſimus quadrageſimus poſt diluuium, & quadrageſimus octauus ætatis Abrahæ.

Ioſephus lib. 1. Antiquitatum.

Fuiſſe autem Noe ac filios eius, principes & duces eorũ qui profecti ex Orien- 11
te venerunt in campum Sennaar, firmare poſſum Ioſephi teſtimonio qui hoc modo ſcribit: Tres Noe filij, Sem, Cham & Iaphet centum annos ante diluuium nati, primi omnium relictis montibus planitiem habitare cœperunt; & aliis recenti etiam tum cladis memoria pauidis, nec audentibus à celſiore loco deſcendere, idem faciendi auctores & exemplum fuere. campo autem quem primum colere ſunt aggreſſi, nomen eſt Sennaar. Sic Ille. Ex hoc autem etiam loco argumentari poſsumus, eos qui conuenerunt in campum Sennaar ad ædificandam turrim fuiſse omnes homines qui id temporis in terris erant. Etenim Moſes non ait hos vel illos homines eſse profectos ex Oriente, ſed præciſe ac ſimpliciter ait profectos eſse homines ex Oriente; non obſcure ſignificans omnes qui tunc erant; illos nempe intelligi volens ex Oriente profectos, quos proxime commemorauerat fuiſse labij vnius eiuſdemque ſermonis; tales autem erant omnes homines, dixerat enim omnem terram fuiſse tunc vnius labij & eorundem ſermonum.

Philonis Allegorica expoſitio Orientis.

Duplex Oriens.

Philo hunc locum Moſis allegorice tractat in eo libro quem de confuſione lin- 12
guarum edidit. Cuius ego allegoricam ſimul & moralem, nec ſanè inelegantem orationem, tacitam præterire nolui. Sic ille ſcribit: Narrat Moſes homines illos ab Oriente profectos eſſe: id iuxta naturam dictum eſt. Sunt enim in anima duæ ſpecies Orientis, altera melior, altera deterior: melior, quando ſola-

rium

pium modo radiorum in ea ſplendor virtutum exoritur; deterior quando his ob-
ſcuratis, lucent alia. Prioris exemplum eſt hoc: *Et plantauit Deus Paradiſum in Eden* *Geneſ. 2.*
contra Orientem: nõ quidem ſtirpium tantummodo terreſtrium, ſed cœleſtium ma-
xime virtutum, quas à ſuo incorporeo lumine nunquam extinguendas plantator
ille accendit. Quidam etiam alius dixit; *Ecce homo cui nomen Oriens.* Noua appel- *Zachar. 6.*
latio, ſi intelligatur de homine qui conſtat ex animo & corpore: ſi autem de illa
incorporea Deum referente imagine intelligatur, fateberis, nomen hoc inditum
aptiſsime. Hunc enim omnium antiquiſsimum Filium, Deus Pater exoriri vo- Notabilis
luit, quem alibi primogenitum nominat. Hic Patrem ſuum imitatus, qualia vi- ſententia Philonis de
dit apud eum exemplaria, tales & ipſe formauit ſpecies. Filio Dei.

Deterioris autem Orientis exemplum extat de illo, qui volebat benedictum *Numer.*
à Deo populum execrari. Nam & ille ad Orientem habitaſſe dicitur. Sed hic *cap. 33.*
Oriens quamuis commune cum priori nomen habet, re tamen ipſa diuerſiſsimus
eſt. *E Meſopotamia*, inquit, *acciuit me Balac, è montibus Orientis, dicens, veni vt execreris quem*
Deus non execratur. Interpretatur autem Balac, amens: nec immeritò, qui ſperabat
ſe poſſe decipere illum, *Qui eſt*, & certam eius ſententiam, humanis argutiis
eludere atque irritam facere. Ideo Meſopotamiam habitat, mentem ſcilicet ha-
bens quaſi ſubmerſam in medio duorum, erroris & improbitatis fluminum, nec
enatare atque emergere valentem. Talis autem affectus, vt exortus inſipien-
tiæ eſt, ſic eſt bonæ mentis occaſus. Proinde homines illi quorum narratur con-
ſona diſſonantia, profecti ab Oriente dicuntur. Sed vtrum ab Oriente vitiorum?
nimirum eos qui à virtutis Oriente proficiſcuntur, diſiungi legimus: at vitiis
pariter obnoxiorum vnitus motus eſt: quemadmodum manus non ſeorſum ſuis
artubus, ſed qua cum toto corpore cohærent, vna mouentur: nam inſipientia
malis dux eſt ad opera non naturalia, quę regio vitiorũ eſt. Hactenus ex Philone.

13 Sed perpendamus verba illa; quæ ſequuntur. *Inuenerunt campum in terra Sennaar,*
& habitauerunt in eo. Scilicet eo loco valde illi quidem delectati ſunt, quòd eſſet
planus, apertus, atque ampliſsime quoquo verſus patens, nec non & irriguus
interfluo Euphrate, & ob eam cauſam fertilis ac peramœnus. De hoc campo Sen
naar ita ſcribit Ioſephus: De loco qui Sennaar in Babylonia nominatur, memi- *Ioſephus*
nit Heſtiæus hoc modo: Aiunt Sacerdotes cladis eius (Diluuij) ſuperſtites Enye- *li. 1. Anti*
lij Iouis (Hieronymus Gemelium Iouem vocat) ſacra ferentes in Sennaar Ba- *quitatum.*
byloniæ perueniſſe. Epiphanius ſub initium eius operis quod ſcripſit aduer- *Hieron. in*
ſus hæreſes, hiſtoriam huius loci attingens ita ait: Cum homines ſe extenderent *lib. de Lo-*
& vltra procederent à monte Lubar ac finibus Armeniæ, hoc eſt à regione Ara- *cis hebrãi-*
rat, conſiſtunt in campo Sennaar quem ſibi delegerant. Situs eſt autem campus *cis.*
Sennaàr nunc in regione Perſica quæ olim erat Aſſyria. Sic Epiphanius: qui non *Epiphan.*
aliud ſignificat his verbis quam terram Sennaar, quæ olim fuerat in ditione &
ſub dominatione Aſſyriorum, fuiſſe ætate ſua ſub ditione Perſarum.

14 Nec verò putandum eſt, campum illum fuiſſe antea nominatum Sennaar; nam-
que id temporis nullus hominum venerat in eum locum, vt eiuſmodi nomen im-
ponere ei potuerit: ſed poſtea eo vocabulo campus ille appellatus eſt. videlicet
ab euentu campus ille congruo nomine (vt ait Rupertus) ſignificatus eſt. In- *Ruper. Com-*
terpretatur, enim Sennaar excuſsio dentium, id eſt, ſermonum ſiue verborum, *mentar. in*
quæ ſine dentibus non fiunt: plurimum namque dentes iuuant ad loquendum: *Geneſ. lib.*
qui tunc illis quodam modo excuſſi ſunt, quando ſolitam loquendi facultatem *4. cap. 41.*
dentati, id eſt, ſuperbi vel fortes illi perdiderunt. Interpretatur quoque hoc Origo no-
nomen, & rectè dicitur, fœtor eorum; quia videlicet fœtorem ſuperbiæ tali auſu minis Sen-
& conatu vſque ad nares Dei emiſerunt. Cui, ſicut humilitas, vel ſpiritus con- naar.
tribulatus ſacrificium eſt, in odorem ſuauitatis: ſic è contrario, ſuperbia fœtor *Pſal. 50.*
horribilis eſt.

15 Ex illis porrò verbis quę ſequuntur *Inuenerunt campum Sennaar, & habitauerunt in eo*
licet conijcere eos homines tunc primum inueniſſe loca campeſtria, & ad habi-
tandum

tandum commoda propter fertilitatem, & amœnitatem, & aquarum copiam? quocirca ibi ſubſtitiſſe, & conſtructis multifariam ſparſis domiciliis, aliquandiu habitaſſe; poſtea verò cogitaſſe ac deliberaſſe, ſcilicet maioris commoditatis & ſecuritatis, nec non & celebrioris famæ cauſa, magnam & munitam ciuitatem turrimque mirandæ celſitudinis ædificare. Non igitur ſtatim vt in campum illum venerunt, turrim & ciuitatem ædificare aggreſsi ſunt; ſed poſtquam aliquandiu in eo campo habitaſſent.

Philonis Allegorica expoſitio.

16 PHILO perpendens ſupradicta verba, & ad allegoricam expoſitionem, vt pleraq; ſolet; accommodans, ita ſcribit: Hic obſerua quod non ait eos veniſſe in campum in quo manſerunt, ſed inueniſſe campum, ſcilicet cupide & curioſe ab eis quæſitum, vtiq; poſtquam diſpexerunt vbi eſſet locus ad ſuam inſaniam commodiſsimus. Ita eſt profecto. Inſipiens non aliunde accipit, ſed ipſe ſibi quærendo mala inuenit, non contentus iis per quæ miſera natura vltro incedit, ſed cumulans ea malis artibus & exercitiis. Atque vtinam paulum ibi commoratus migraret alio: at ipſe habitare ibi gaudet. Dicit enim ſcriptura, quod inuento campo habitarunt in eo. ſcilicet tanquam in patria, non autem tanquam inquilini regionis externæ. Leuius enim malum fuiſſet, ſi poſtquam in peccata inciderant, pro alienis ea peregriniſque habuiſſent, non pro cognatis & domeſticis. Peregrini enim potuiſſent diſcedere, ſedibus autem ſemel electis, immorandum fuit poſtea.

Sapientes tractant ſe vt inquilinos huius mundi; Inſipientes vero tanquam ciues.

Qua propter apud Moſem ſapientes homines inducuntur peregrini: namque horum animæ è cœlo quaſi in coloniam miſſæ ſunt viuendi ac diſcendi gratia velut peregrinationem in terrenam naturam ſuſcipientes. Vbi autem hoſpitio corporis viæ, ſenſibilia & mortalia omnia contemplatæ ſunt, retro vnde venerant redeũt, memores cœlum ſibi ciuitatem eſſe ac patriam, in his verò terrę finitimis, vti ſe tantùm hoſpitio. Ceteris enim colonis nouæ ſedes veteris patriæ deſiderium adimunt: ſed hæc cœleſtis patria reditũ ſuorum expectat, & ipſi quamprimũ redire eo geſtiunt. Itaq; meritò Abraham qui mortuam vitam ſepulcrumq; reliquit, mortuorum cuſtodes, & mortalium rerum diſpenſatores ſic alloquitur: *Aduena ego ſum & peregrinus inter viuos*. quaſi diceret, vos indigenę eſtis, qui cinerem & puluerem pluris facitis quàm animam; quippe qui principem vobis præfeciſtis Ephron, quod nomen puluerem ſignificat. Iacob etiam ſe peregrinum appellauit dicens: *Dies annorum meorum quibus peregrinatus ſum in terra, pauci & mali, nec peruenerunt ad dies patrum meorum, quibus peregrinati ſunt in terra.* Hactenus ex Philone.

Geneſ. 23. *Geneſ. 47.*

17 ERGO FILII & nepotes Noe, eorumq; poſteri ingenti metu dilunij iam defuncti non ſtatim è montibus in campos deſcenderunt: ſed montana aliquandiu habitantes, poſtea humiliora & planiora loca petierunt. Sed primò ad radices montium locarunt ſedes; tandem decreſcente in dies metu, commodiorumque atque amœniorum locorum cupidine creſcente, campeſtria maxime loca quæſierunt. Scribit Plato paucos homines diluuio ſuperſtites fuiſſe: triaque apud homines poſt diluuium vitæ atque habitationis genera eſſe inſtituta. Primò enim habitaſſe homines putat in ipſis montium cacuminibus, quòd aquas adhuc formidarent quæ in campis abundare ſolent: vitamque eos degiſſe agreſtem, & ſimplicem, minimeque inuicem infeſtam. huius autem vitæ exemplum Plato ait adumbratum eſſe ab Homero, vbi Cyclopum vitam, mores, ac ſedes in montium antris ac ſpeluncis, deſcribit. Alterum genus vitæ fuit illorum qui in montium radicibus ſedes locabant, cum iam campi areſcere cœpiſſent. Huius ſecundæ ſocietatis hominum & habitationis exemplum profert ex Homero Dardanum qui Dardaniam condidit, cum homines in magnis habitarent vallibus Idę. Tertium vitæ genus fuit, cum iam relictis montibus atque eorum radicibus & vallibus, in planos & patentes campos venire, & ibi ſecure habitare non dubita-

Plato lib. 3 de legibus facit tria genera habitationis hominum poſt diluuium.

Homerus.

bitarunt. Huius exemplum ponit Plato Ilum, quem Ilij conditorem tradunt: vnde conſentaneum fuit illum in medio campo ſepultum eſſe, vt ait Homerus, quoniam primus in campis habitare auſus fuerat.

SECVNDA DISPVTATIO.

De materia ex qua ciuitas & turris Babel ædificata ſunt.

Super illis verbis:

Venite faciamus lateres & coquamus eos igni: habueruntque lateres pro ſaxis & bitumen pro cæmento.

Gen.c.11. Verſ.3.

POSTQVAM aliquandiu in caſis, ſparſiſque domiciliis habitauerant, inceſſit eos homines ambitioſa quædam & veſana cupido aggrediendi & perficiendi magna quædam opera, & in omne poſteritatis æuum famoſa, id eſt, ampliſſimam conſtruendi ciuitatem & incredibilis turrim altitudinis excitandi. His autem verbis ſignificatur materia qua vſi ſunt ad conſtruendum illud ædificium: vſi enim ſunt lateribus coctis igni, loco ſaxorum vel lapidum, & bitumine, vice calcis vel luti.

18 Sed cur vſi ſunt lateribus? Quatuor cauſæ afferri poſſunt. Prima cauſa fuit penuria ſaxorum in cãpo Sennaar: nam cum ſit terra campeſtris & plana non abundat ſaxis: neque enim omnis fert omnia tellus. Audi Vitruuium: De ipſo, inquit, muro è qua materia ſtruatur aut perficiatur, ideo non eſt præfiniendum, quod non in omnibus locis, quas optamus copias, eas poſſumus habere. Sed vbi ſunt ſaxa quadrata, ſiue ſilex, ſiue cæmentum, aut coctus later ſiue crudus, his erit vtendum. Non enim vt Babylone abundantes liquido bitumine, pro calce & arena ex latere cocto factum habēt murum, ſic item poſſunt omnes regiones ſeu locorum proprietates, habere tantas eiuſdem generis vtilitates, vt ex his comparationibus ad æternitatem perfectus habeatur ſine vitio murus.

Quatuor cauſæ cur ex lateribus ædificata ſit turris Babel.

Vitruuius lib.1.ca.5

19 Altera cauſa fuit commoditas faciendi plurimos & optimos lateres. Quod autem genus laterum maxime idoneum ſit ædificiis, breuiter indicat Plinius illis verbis: Lateres non ſunt è ſabuloſo neque arenoſo, multoque minus calculoſo ducendi ſolo, ſed è cretoſo & albicante aut ex rubrica; vel ſi iam ex ſabuloſo, è maſculo certe. finguntur optime Vere. nam Solſtitio non fiunt. Aedificiis nonniſi bimos probant. Sic Plinius. Eadem ferme ad verbum de lateribus diſputat Vitruuius, vt ex Vitruuio ſumpſiſſe Plinium non temere exiſtimari queat. Quoniam igitur terra Babyloniæ talis eſt, quali opus eſt ad fingendos optimos lateres, idcirco ædificatores illi meritò vſi ſunt lateribus.

Plin. lib. 35.ca.14.

Vitruuius lib.1.ca.3

20 Tertia cauſa fuit, quò ſolidius & firmius ac diuturnius eſſet ædificium. Lateritia enim ſtructura ſi rectè facta ſit, incredibilem habet diuturnitatem, & ad æternitatem quodammodo perdurat. Struebant (inquit Ioſephus lib.1.Antiq.) coctis lateribus, ad firmitatem bitumine ferruminatis. Audi Plinium: Græci, ait, prærterquam vbi è ſilice fieri poterat ſtructura parietes lateritios prætulere. Sunt enim æterni, ſi ad perpendiculum fiant: ideo & in publica opera, & in regias domos adduntur. Sic extruxere murum Athenis, qui ad montem Hymettum ſpectat; Sic Patris ædes Iouis & Herculis quamuis lapideas columnas & epiſtylia circumdarent. Idem Plinius alio loco, Epigenis grauiſſimi auctoris teſtimonio firmat,

Firmitudo lateritiæ ſtructuræ.

Plin. lib. 35. ca.14.

Plin.lib.7 cap.56.

apud

apud Babylonios ſeptingentorum viginti annorum obſeruationes ſiderum, co-
ctilibus laterculis inſcriptas conſeruatas eſſe.

Quarta cauſa à nonnullis illa traditur, eos homines auditione & traditione 21
maiorum cognouiſſe, ſicut antea fuerat generale excidium orbis per aquam, ita
fore aliquando generalem totius orbis cladem per ignem: & ſicut aduerſus di-
luuij exitium ſaluti hominibus fuerat arca lignea, ita putaſſe aduerſus illud in-
cendium remedio & præſidio eſſe poſſe maximum aliquod & altiſſimum ædifi-
cium lateritium; ſiquidem lateres cum decocti ſunt, validiſſime reſiſtunt igni: la-
pides verò igne ſoluuntur in calcem.

Quid hoc loco vox Cæmenti ſignificet. SED QVID ſibi vult illud: *Et bitumen habuerunt pro cæmento*? Certe vox cæ- 22
menti, ſi ea proprie ſumatur, ſignificat rudem materiam ex qua conficiuntur ædi-
ficia, vti ſunt lapides nulla arte ad ædificium accommodati, nec politi, quales
Liuius. inueniuntur temere congeſti. Cęmenta, inquit quodam loco Liuius, calce dura-
ta non erant, ſed luto tantum interlita. Sed hoc loco nomen cæmenti poſitum eſt
pro glutine quo materia ſtructuræ, ſiue lapides fuerint ſiue lateres, conglutinatur
& cohæreſcit, quo tenacior & firmior ſit, vt eſt calx, lutum, argilla, vel creta, de-
nique etiam bitumen. Pro bitumine hebraice eſt (Chomer) quam vocem qui-
dam interpretati ſunt argillam, vt habet verſio Vatabli; vel lutum, vt expreſſit
Pagninus; aut cretam vel rubrum bitumen quod fit ex calce & puluere laterum,
vnde etiam rubrum colorem accipit, id quod placet Oleaſtro. Septuaginta inter-
pretes reddiderunt græce ἄσφαλτον, id eſt, bitumen, quos latinus interpres ſe-
cutus eſt.

Diodorus Tarſenſis refellitur. Diodorus Tarſenſis magiſter S. Chriſoſtomi, qui cum in alios diuinæ ſcriptu- 23
ræ libros tum etiã in Pentateuchum Moſis edidit Commentarios, qui etiamſi in-
terciderunt, in Catena tamen nonnulla ex illis Commentariis deprompta com-
memorantur, hoc loco ſcriptum reliquiſſe traditur, hebræam & Syram vocem
in hoc loco, non ſignificare bitumen ſed calcem; idque longe probabilius eſſe,
propterea quod bitumen non ſit idoneum ædificiis, calx verò maxime ſit accom-
modata. Verum nec vox hebraica, neque Chaldaica quæ eſt hoc loco ſignificat
calcem, ſed bitumen vel lutum.

Theodoretus. Quocirca Theodoretus, tacito Diodori nomine, ſententiam eius egregie re- 24
fellit, ante quinquageſimam nonam quæſtionem in Geneſim ita ſcribens: Dixe-
runt quidam è magiſtris bitumen eſſe calcem viuam; ignorantesque (vt veriſimi-
le eſt) fontes bituminis in Aſsyria exiſtentes, putauerunt ex calce viua turrem
ædificatam eſſe. Ego verò diligenter didici ab iis qui illinc veniunt, eſſe illic fon-
tes qui hanc materiam cum aqua effundunt: & in ædificiis conſtruendis & com-
pingendis coctilem laterem componant: & hoc pacto turrim illam ædificatam
eſſe aiunt. Namque ipſi qui mihi hæc narrabant non tantum ſpectaſſe tur-
rim contenti, etiam particulam aliquam effringentes reperiſſe ſe dixerunt bitu-
men eſſe coctilibus lateribus ſubſtratum. Addebant præterea illi, magnam in eo
loco penuriam eſse lapidum, & idcirco ædificantes vti lateribus pro lapidibus.
Atqui ſine lapidibus, quomodo calx viua confici poſsit? Sic Theodoretus.

Ergo recte latinus interpres vocem hebræam conuertit latine bitumen; ſic
enim verterunt etiam Septuaginta interpretes: & cum terra illa Sennaar, quæ po-
ſtea fuit Babylonia, magnam & perennem ſuppeditet copiam bituminis, quod
optimum ſit maximeque accommodatum ædificiis; cumque propter hanc cau-
ſam certum ſit Semiramidem cocto latere & bitumine Babylonem vrbem incre-
dibili magnitudine ac magnificentia ædificaſse, profecto credibile admodum eſt
primos illos ædificatores ciuitatis Babylonis & turris Babel eadem vſos eſſe
materia.

Strabo lib. lib. 16. Quod dixi de copia bituminis Babylonici & vſu eius in ædificiis, teſtem eius 25
rei laudare poſsum Strabonem, cuius hæc ſunt verba: In Babylonia bitumen
multum

multum naſcitur, cuius duplex genus eſt auctore Erathoſthene, liquidum, & ari-
dum. Liquidum vocant Naphtam, in Suſiano agro naſcens; aridum verò quod
etiam congelaſcere poteſt, in babylonio fonte propinquo Naphthe. Ex hoc
arido bitumine glebæ maximæ concreſcunt, perquam idoneæ ædificiis, quæ ex
coctilibus lateribus fiunt. Ita Strabo: cum quo etiam Vitruuius conſentit: Baby- *Vitruuius*
lone, inquit, lacus eſt ampliſsima magnitudine, habens ſupra natans liquidum *lib.8. ca.3*
bitumen; quo bitumine & latere teſtaceo ſtructum murum Semiramis Babyloni
circumdedit. Idem teſtatur Diodorus libro 3. cap. 4. *Diodorus.*

Moſes porrò ſcribens illos ædificatores turris habuiſſe lapides pro ſaxis, & bi- *An tempo-*
tumen pro cæmento, ſignificat talis materiæ vſum in ædificiis non fuiſſe ſuo tem- *re Moſis v-*
pore, ſed ex lapidibus & calce vel luto. Quanquam ipſemet ſcripſit in libro Exo- *ſus eſſet la*
di cap. 1. & 5. Aegyptios in ædificiis conſtruendis luto & lateribus eſſe vſos. Sed *terũ in ædi*
fortaſſe in ædificiis publicis & regiis vtebantur illis non autem promiſcue in *ficiis.*
quibuſlibet, vt in priuatis & vulgaribus: namque id etiam Plinius indicauit. *Plin. lib.*

Superiora huius capitis verba quæ adhuc expoſuimus, ad myſticam intelli- *35 ca.14.*
gentiam pulchre accomodans B. Gregorius nonnulla tradit vtilia diſciplinæ ac
vitæ ſpirituali monita ac documenta: docens eos qui abiecta cura ſtudioq; rerum
cœleſtium totos dederunt ſe amandis & conſectandis bonis terrenis, ſummum
bonum in comparanda præſentis vitæ fælicitate collocantes, perſimiles eſſe eo-
rum qui ex Oriẽte profecti & in campum Sennaar venientes, lateribus & bitumi-
ne altiſsimam ædificare turrim conati ſunt. Ponam hic verba Gregorij ex Com-
mentario eius in quartum Pſalmum pœnitentialem excerpta. Exponens enim
penultimum illius Pſalmi verſiculum, *Benigne fac Domine in bona voluntate tua Syon
vt ædificentur muri Hieruſalem*; ad hunc modum ſcribit: vnuſquiſque hominum
aut Hyeruſalem, aut Babylonis ciuis eſt. Sicut enim per amorem Dei ſan-
ctus quiſque Hieruſalem ciuis efficitur: ita per amorem ſeculi omnis iniquus
in Babyloniæ ſtructura operatur. Ad conſtruendum autem ſpiritalis Babyloniæ
ædificium peruerſi omnes exemplũ illius antiquę Babel imitantur. Cuius ciuitatis
vt inquit Scriptura, auctores pro ſaxis lateres, & pro cęmento bitumẽ habuerunt.
Per quod intelligitur mundi amatores carnalis vitæ cõſtruere municipium quod
ad vim ventorum & impetus fluuiorum facili impulſu velociter ſit ſubruendum.

Legimus porrò veniſſe homines illos ex Oriente, & in campo Sennaar habitaſ-
ſe: cum autem Chriſtum Propheta quidem appellauerit Orientem dicens, *Ecce* *Zachar.6.*
vir Oriens nomen eius: conſtat de Orientę veniſſe, qui à Chriſto male viuendo
receſſerunt. Sennaar autem interpretatur excuſſio dentium ſiue fœtor eorum.
In campo igitur Sennaar habitant qui poſiti non in celſitudine virtutum ſed in
planitie vitiorum, & detractionum morſibus proximos lacerant, & in otioſæ
vitæ volutabro iacentes infamiæ ſuæ circumquaque fœtorem exhalant. Quorum
dentes tum Deus excutit, cum illorum facta ſimul & verba confundit: de eo
quippe ſcriptum eſt, dentes peccatorum contriuiſti, & iterum Dominus conteret
dentes eorum in ore ipſorum. Nam de fœtore eorum per alium prophetam ſcri- *Pſal. 57.*
ptum eſt computruerunt iumenta in ſtercore ſuo. Computreſcere iumenta, eſt *Ioelis. 1.*
carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Merito autem qui in Sennaar
habitant de lateribus ciuitatem ædificant: quia qui voluptatibus carnis in-
ſeruiunt de fragili, materia mentis mutationem attollunt. Qui autem carnalis vi-
tæ abdicatis illecebris per opera ſanctitatis virtutum in ſe ipſis ſanctificationem
ædificant, hi profecto lateres in lapides mutant: qui cum Iſaia poſſunt dicere: la- *Iſaias 9.*
teres ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus. lateribus quippe caden-
tibus ille ædificat lapidibus quadris, quicunque carnis laſciuiam diſciplinæ ſtri-
ctioris rigore caſtigat: qui membrorum legem, mentis lege ſuperat: qui corporis
fortitudinem, ſpiritus virtute commutat. Quiſquis igitur infirmam carnis forti-
tudinem in virile ſpiritus robur excitat, quaſi lateres in ſaxa quibus muri Hyeru-
ſalem ædificentur, commutat. Sic Gregorius.

TERTIA DISPVTATIO:
Quantæ magnitudinis ædificium homines illi extruere voluerint, aut etiam extruxerint.

Super illis verbis.

Gen.c.11. Verſ.4.

Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim cuius culmen pertingat ad cœlum.

ILLVD, *Venite* hebraiſmus eſt: apud Hebræos enim, veni & 27
venite, eandem vim & elegantiam habent atque apud Latinos
Eia, & Age vel Agite: ſunt enim cohortantis. Principem autem
atque ducem iſtius cohortationis & incitationis fuiſſe Nemrod
famoſum illum gigantem, de quo ſuperiori libro decimo quarto
diſputauimus, affirmat Ioſephus. Hanc ſuperbiam, inquit
ille, Deique contemptum excitauit in illis hominibus Nemrod nepos Cham filij
Noe, vir audax, & manu promptus, ſubinde iactans non Deo ſed ſuæ virtuti
felicitatem eos debere; atque ita paulatim rem ad tyrannidem trahens, ratus
fore vt homines ad ſe deficerent, ſi ſe illis ducem præberet. Poſthæc ſubdit Ioſephus,
Nemrod auctorem fuiſſe illis hominibus ædificandi turrim celſiſsimam:
ſed verba eius paulo infra, cum tractabimus quartam diſputationem, commemoraturi
ſumus.

Ioſephus lib.1.Antiquit. Nemrod.

Auguſtinus lib.16 de Ciuitate Dei,ca.4. Geneſ.10.

Eadem eſt Sancti Auguſtini ſententia. Is enim loquens de prima ædificatione 28
Babylonis, cui nomen illud accidit ex confuſione linguarum quæ in eius conſtru
ctione contigit, ſic ait: Vnde colligitur gigantem illum Nemrod fuiſſe illius
ciuitatis conditorem: qui propterea dictus eſt venator contra Dominum, quod
erigere voluit cum ſuis popularibus turrem contra Dominum, qua eſt impia ſignificata
ſuperbia. Sic Auguſtinus. Ergo Nemrod illius tam ſuperbi & audacis
conſilij, conatus, & incœpti princeps & auctor fuit. Non recte igitur id negauit
Caietanus, qui locum hunc Moſis explanans, Neque Nemrod, inquit, neque
aliquem certum hominem auctorem fuiſſe illius fabricæ, declarat exhortatio &
incitatio attributa vage & indefinite hominibus, vt intelligamus hinc, quod
Nemrod ciuitatem Babyloniæ inchoatam communi voto & conatu, poſt confuſionem
linguarum ipſe occupauerit, & ibidem regnare cœperit. Vult igitur
Caietanus Nemrod non fuiſſe auctorem condendæ Babyilonis, ſed eius iam conditæ
primum regnatorem: verum id contrarium eſſe Ioſephi multorumque veterum
ſententiæ, ſuperiori libro docuimus.

Caietanus

Illud autem quod hic dicitur *Faciamus nobis turrim* duplicem intellectum habe- 29
re poteſt: vel vt poſitum ſit ſingulare pro plurali, id eſt, turrim pro turres; vel vt
inter multas alias turres, vnam aliquam omnium celſiſsimam, tanquam illius vrbis
Capitolium excitare voluerint: ſiue vna fuerit turris, quam inter omnes præcipuam
moliebantur, inquit Auguſtinus, ſiue multæ turres fuerint, quæ per numerum
ſingularem ſignificatæ ſunt, quemadmodum dicitur miles & intelliguntur
millia militum; vt rana & locuſta, ſic enim appellata eſt multitudo ranarum
& locuſtarum quibus Aegyptij percuſſi ſunt per Moſen. Aedificatio turrium in
ciuitatibus facit ad earum ornatum ſimulq; munimentum, nec non & ad ciuium
oblectationem, qui ex illis longinqua loca quoquo verſus proſpectantes, oculos
atque animum iucundiſsime paſcunt. Diodorus Siculus prodidit Semiramidem
quæ ducentis circiter annis poſt Nemrod, ædificauit Babylonem cum extrueret
Babylonem, turres in ea quinquaginta & ducentas excitaſſe, quarum altitudo
latitudoque magnificentiam æquaret murorum.

Auguſtinus proxime citato loco.

Exod. 8.

Vſus turrium in ciuitatibus.

Diodorus lib.3.ca.3

30 Ex hoc loco non bene argumentatur Caietanus, non fuiſſe ibi vniuerſum genus humanum. Namque, inquit, fuiſſent illi valde ſtulti cogitando & dicendo, *Ædificemus nobis ciuitatem*; ſed vox iſta illorum tantùm eſt, qui profecti ex Oriente venerunt ad habitandum in Campo Sennaar. Delectati enim planitie & forte amœnitate loci, tractarunt de ædificatione ciuitatis propriæ. Sic ille. Significat autem his verbis Caietanus eos qui conſpirarunt ad ædificandam illam ciuitatem, non fuiſſe omnes homines qui tunc erant in terris, quia vna ciuitas omnium hominum capax eſſe non poterat. Sed ratio hæc infirma eſt. Cogitabant enim illi alias poſtea ædificare ciuitates: ſed hanc vnam primò extruere voluerunt ampliſſimam & munitiſſimam quæ eſſet velut metropolis aliarum, & quaſi arx imperij & dominationis eorum. *Caietanus*

31 Illud porrò quod ſubditur: *Cuius culmen pertingat ad cœlum* videtur Auguſtinus in libro Quæſtionum in Geneſim quæſtione vigeſima prima ſimpliciter, & vt verba ſonant, intellexiſſe: nam tractans ea ipſa verba, ſic ait: Si ſe hoc poſſe crediderunt, nimium ſtulta audacia & impietas eorum deprehenditur. Et quia ob hoc Dei vindicta ſecuta eſt, vt eorum linguæ diuiderentur, non abſurde id cogitaſſe eos credi poteſt. Idem in lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 4. deridens illorum hominũ amentiam: Quid, inquit, factura erat humana & vana præſumptio? cuiuslibet enim & quantamlibet in cœlum aduerſus Deum altitudinem molis extolleret, quando montes tranſcenderet vniuerſos? quando ſpatium nebuloſi aeris euaderet? quid deniq; noceret Deo quantacunq; vel ſpiritalis vel corporalis elatio? *Auguſtinus,*

32 PHILO IN exordio eius libri quem ſcripſit de confuſione linguarum, commemorat ethnicorum ſapientum calumniam quandam aduerſus hanc hiſtoriam Moſis. Quibus, inquit Philo, maiorum noſtrorum inſtituta diſplicent, homines impij, & tantum ad iuſtas leges accuſandas diſerti, arreptis impietatis anſis hiſtoriam hanc Moſis de ædificatione turris ità cauillantur, noſque, derident: etiamnũ extollitis inquiunt præcepta veſtra, vt veritatis regulas? Ecce ſacri quos vocatis libri fabulas continent, quales vos, aliis referentibus, irridere ſoletis. Hæc enim hiſtoria de ædificatione turris vſque ad cœlum, perſimilis eſt fabulæ gigantum, quos Homerus narrat conatos eſſe tres maximos montes, Pelium, Oſſan & Olympum alium ſuper alium imponere, ſperantes hac ſe via aſcenſuros in cœlum, & inde Iouem deturbaturos. Similiter legiſlator veſter Moſes inducit turrim extructam ab eius ſeculi hominibus: qui propter dementiam & immanem animum conati ſunt cœlum attingere, conſilio ſanè ſtultiſſimo. Nam etiam ſi vniuerſæ terræ partes ſuperſtruerentur fundamento modico, vt in vnius columnæ formam attollerentur, lõgiſſimo tamen interuallo diſtarent à ſphœra ætherea; præſertim iuxta opinionem Philoſophorum, terram eſſe centrum Mundi aſſeuerantium. atq; hæc quidem erat illorum hominum calumnia. *Philo.* *Calumnia Gentilium aduerſus hiſtoriam Moſis de ædificatione turris Babel, vt refert Philo.* *Homerus.*

33 Philo quò eam calumniam depelleret, primùm negat verba Moſis quibus hæc narrat, proprie eſſe accipienda, ſed figurate, & ad intellectum allegoricum eſſe conferenda. Neque enim, inquit, pars vlla terræ poteſt cœlum attingere, quia nullum centrum tãgit ſuam circumferentiam: terra verò centrum eſt cœli. Deinde quoniam æther ſacratus ignis, flamma eſt inextinguibilis: teſtis eſt ſol ignium quaſi rex cœleſtium; qui ex tanto interuallo intima terra penetrat ſuis radiis: nec tantùm hanc ſed & aerem, qui ad cœleſtem vſque orbem ab ea pertinet, licet ſuapte natura frigidum, partim tepefacit, partim exurit. Nam quæcunq; aut multum diſtant ab eius orbita, aut ad latus alterutrum declinant, tepefacit tantùm: quæcunque verò propinqua ſunt, aut directe oppoſita, maiore vi caloris pereunt. Quæ cum ita ſe habeant, non erat opus vllis fulminibus contra conantes aſcendere in cœlum, cum per ſe auſus illorum tã magnificos euaneſcere neceſse fuerit.

34 Aperiens igitur Philo allegoricum eius hiſtoriæ intellectum, quam ipſe putat veram atq; germanam Moſis eſse ſententiam: Duæ (ait ille) ciuitatis ſunt ſpecies,

vna melior, altera deterior. Melior, eſt in qua ſub populari adminiſtratione ciues æquo iure viuunt legibus principatum obtinētibus: hæc ad laudem Dei pertinet. Deterior autem & adulterina eſt, in qua penes vulgum eſt regimen, & inæqualitas eſt in pretio, præſidente iniuſtitia atq; impietate. In prioris ciuitatis ius adſcribuntur probi & pij; in poſterioris autem ignauorum multitudo perturbationem magis, quàm ordinem, & confuſionem magis quàm bene diſtinctam & temperatam gubernationem diligens. Inſipiens igitur ad male agendum ſocios conuocat non contentos peccatis propriis; hortaturq; ad nauandā ſibi operā nunc viſum, nunc auditum, ceteroſq; ſenſus vt præſto ſint, & pro viribus ſuum quiſq; miniſterium accommodet. Accerſit etiam & concitat cateruas affectuum qui ſuapte natura indomiti ſunt.

Hos itaq; ſocios his verbis concitat: Aedificemus nobis ciuitatē & magiſtratus eligamus nobis commodos, opulētiam, honores, voluptates, excluſa iuſtitia, paupertatem & obſcuritatem afferre ſecum ſolita; ſcribamus leges quæ faueant potentioribus, quorum vt reipublicæ vtiliorum, præcipua habenda eſt ratio. In primis turris extruatur, quæ ſuperbiæ atq; impietati ſit pro arce & regia: & fundata quidem ſit in terra, ſed caput etiam ad cœlum erigat, vt non ſolum comparandis terrenis bonis inhiet, ſed aduerſus quoq; cœleſtia per impios & Deo infeſtos ſermones ſe ſe erigat: dum aut cœli numen negat, aut prouidentiam eius aut mundi conditi principium: vel ſi hunc creatum concedit, tamen cauſas eius incertas putat, affirmans eum nunc perperā nunc fortuito agitari, ſicut naues aut quadrigas Circenſium; quæ nunquam ſine gubernatore aurigaque feruntur curſu proſpero. At prouidentia non interdum, ſed humana ſæpe; diuina, ſemper bonum habet euentum: nam error confeſſione omnium abeſt à diuina prouidentia. Sic Philo. 35

Vera depulſio calumniæ Gentilium. Sed non eſt neceſſe, quò calumniam illam euadamus, ad Philonis allegorias cōfugere. Itaq; breuiſſime reſpondemus, non ea mente ac conſilio homines illos ędificaſſe turrim, vt per illam aſcendentes in cœlùm, inde cum Deo belligerarent, quemadmodum de Gigantibus fabulati ſunt poetæ: ſed vt admirandum aliquod ſui nominis monumentum, famamq; apud omnes omniq; æuo celeberrimā relinquerent. Et hanc fuiſſe illis ædificandi cauſam, propriis eorum hominum verbis expreſſam ſic expoſuit Moſes: *Et dixerunt, Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim cuius culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen noſtrum, antequam diuidamur in vniuerſas terras.* Illud porrò: *Cuius culmen pertingat ad cœlum*. non proprie accipiēdum eſt, inſana enim fuiſſet eorum hominum cogitatio, nedum incœptum, aut etiam votum: ſed hyperbolica eſt ratio, plus nempe ſignificans quàm intelligi oporteat; cuiuſmodi orationes & in ſacris & in profanis literis frequentes ſunt. Ergo ſignificatur illis verbis inuſitata & incredibilis quædam illius ædificij altitudo. 36

Pugnā Gigantum cū diis, ex hac Moſis hiſtoria originē habuiſſe, multis non temere creditum eſt. Non equidem inficior, mihi perquam credibile videri quod à nonnullis proditum eſt, ex hac hiſtoria Moſis occaſionem arripuiſſe poetas fingendi prælium gigantum cū Diis tantopere ab ipſis celebratum. Dixerūt enim eos, quò aſcenſum ſibi pararent in cœlum, vt inde tanquam ex caſtris cœlum oppugnarent, altiſſimos Theſſaliæ montes, alios ſuper alios impoſuiſſe: quem eorū tam impium atq; inſanum conatum & infelicem exitum, eleganter Ouidius illis verſibus expoſuit. 37

Ouid. Metamorpho.

Affectaſſe ferunt regnum cœleſte Gigantes,
Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera montes.
Tum Pater omnipotens miſſo perfregit olympum
Fulmine, & excuſſit ſubiectum Pelion Oſſæ.

Ambroſ. B. quidem Ambroſius lib. 3. de Fide: Gigantes, inquit, & vallē Titanum prophetici ſermonis ſeries non refugit. Huius poeticæ fabulæ non admodum diſſimile eſt quod apud Euſebium lib. 9. de Præparatione Euangelica cap. 4. prodidit Abydenus his verbis: Primos homines ferunt è terra natos, robore atq; magnitudine confiſos, Diis ſpretis, turrim eo in loco vbi nunc Babylon eſt, ad ſolem vſque tollere contendiſſe: cumque iam ferè ad cœlum ædificando perueniſſent, magna 38

Abydenus apud Euſebium

ventorum

ver.torum vi à diis miſsa, dirutam turrim ſuper eos ipſos cecidiſse; fuiſseque tunc inter Saturnum & Titanum inceptum bellum.

39 SED VIDEAMVS, licet homines illi diuinitus impediti fuerint ædificationem illius turris ad deſignatum animo & optatum faſtigium perducere; inchoatum tamen opus quantæ magnitudinis & altitudinis reliquerint. Ioſephus commemorans orationem qua Nemrod cohortatus eſt populares ſuos ad ædificandã turrim, ait promiſiſſe illum turrim ſe ædificaturum celſiorem quàm quo aqua diluuij aſcendere poſſet. Ex quo intelligitur cogitaſſe eos turrim attollere ſupra altitudinem diluuij: Diluuium autem quindecim cubitis tranſcendit altiſſimos terræ montes; quorum nonnulli vt libro duodecimo docuimus, altitudine ad perpendiculum ſumpta, excedunt quatuor milliaria. Cogitabãt igitur illi turrim ad altitudinem prope quinq; milliarium excitare. Quantæ verò magnitudinis fuerit opus quod ab illis relictum eſt imperfectum, proxime indicat Ioſephus ſubiungens. Cum ingens eſſet, inquit, operarum numerus, ſurgebat opus ſupra quam ſperauerant: Craſſitudo enim erat tanta, vt proceritatem ſuperaret.

Quantæ altitudinis turrim facere voluerint aut etiam fecerint.
Ioſephus lib. 1. Antiquitatum.
Geneſ. 8.

40 Beroſus Annianus narrat Nemrod, quem ipſe appellat Saturnum primum, vnà cum filio ſuo Ioue Belo, & popularibus ſuis veniſſe in campum Sennaar, ibiq; deſignaſſe vrbem, & fundaſſe maximam turrim, anno poſt diluuiũ centeſimo trigeſimo primo, regnaſſeq; annis quinquaginta ſex; & deduxiſſe turrim ad altitudinem ac magnitudinem montium: vt ea monimentum eſſet poſteris, primum in orbe terrarum eſſe populum Babylonicum, & Regnum regnorum appellari debere: & illum quidem ædificaſſe turrim, ſed eam tamen non compleuiſſe, neque deſignatam à ſe vrbem fundare potuiſſe. Sic ille.

Beroſus Annian. lib. 4.

41 Mirum dictu magis quàm credibile eſt, illud quod à B. Hieronymo proditum eſt libro quinto Commentariorum in Eſaiam in expoſitione illorum verborum capitis 14. *Et conſurgam ſuper eos, dicit Dominus exercituum, & perdam Babylonis nomen, &c.* Ait enim ſe accepiſſe ab iis, qui turrim illã propriis oculis curioſe ſpectauerant, altitudinem eius turris quatuor millia tenere paſſuum. Hieronymi verba ita ſe habent: Babylonem fuiſſe potentiſſimam, & in campeſtribus per quadrum ſitam, & ab angulo vſque ad angulum muri ſexdecim millia tenuiſſe paſſuum, ideſt, ſimul per circuitum quadringenta octoginta ſtadia, refert Herodotus, & multi alij qui græcas hiſtorias conſcripſerunt. Arx autem, id eſt, Capitolium illius vrbis, eſt turris illa quæ ædificata eſt poſt diluuium, quam in altitudine, quatuor millia dicunt tenere paſſuum, paulatim ex lato in anguſtias coarctata, vt pondus imminens facilius à latioribus ſuſtentetur. Deſcribunt ibi templa marmorea, aureas ſtatuas, plateas lapidibus auroque fulgentes, & multa alia, quæ pene incredibilia videantur. Sic B. Hieronymus.

Hieronymus mira tradit de altitudine turris Babel.
Herodotus.

42 Sed profectò verè dixit Beatus Hieronymus, ea quæ relata ad ſe fuerant, viſa ſibi eſſe penè incredibilia: ſunt enim plane fabuloſa & incredibilia. Neque enim turris illa vſque ad altitudinem quatuor milliarium, adiuncta congruenti craſſitudine & amplitudine eius, ſimulque profunditate fundamentorum, quo ſcilicet tantæ molis pondus ſuſtineretur, vlla hominum opera aut fabricari, aut fabricata tandiu conſiſtere ac perdurare potuiſſet. Herodotus quidem narrat fuiſſe ſua etiam ætate Babylone, Iouis Beli templum æreis portis, duorum vndecunque ſtadiorum amplitudine, figura quadrata. In templi medio turris erat ſolida, craſſitudine ſimul & altitudine ſtadij: cui alia rurſus erat ſuperimpoſita turris, & huic ſubinde alia ad octauam vſque. His forinſecus in circuitu erant ſcalæ adhibitæ, per quas ad ſingulas conſcenderetur turres. In mediis gradibus ductus, ſellæque erant in vſum aſcendentium ad ſedendum & requieſcendum factæ. In poſtrema turri ſacellum erat habens lectum ſplendide ſtratum, & appoſitam menſam auream, nullam tamen habens ſtatuam. Diodorus autem tradit in medio Babylonis templum fuiſſe Ioui Belo erectum à Semiramide tantæ magnitudinis,

Herodotus, lib. 1.
Diodorus lib. lib. 3. cap. 4.

vt ob admirandam eius altitudinem conſtet à Chaldæis, tum Orientem tum Oc-
cidentem verſus, aſtrorum in eo obſeruationes eſſe factas.

Theodoretus.

Apparet igitur ex ſupradictis verbis Diodori, Herodoti & Hieronymi, nec 43
non & iis quæ refert Theodoretus in Quæſtionibus in Geneſim, ante quæſtionem
quinquageſimam nonam, vſque ad tempora B. Hieronymi & Theodoreti monu
mentum illius admirandæ turris apud Babylonios permanſiſſe. Illud tamen neq;
ex ſacris literis, neq; ex fideli & probabili maiorum traditione, neq; ex auctori-
bus, qui aliquid fide dignum tradant, exploratum & compertum eſt, ad quantam
ædificium illius turris altitudinem perductum ab illis hominibus fuerit,

QVARTA DISPVTATIO.

Quo conſilio, & ad quem finem homines illi tantæ molis ciuitatem, tantæq; altitudinis turrim exædificare voluerint.

Super illis verbis Moſis:

Gene. 11. Verſu 4.

Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, & celebremus nomen no-
ſtrum, antequam diuidamur in vniuerſas terras.

Sex cauſæ ædificandi Turrim Babel.

Hiſt. Scholaſtica. Lyranus. Prima cauſa. Ioſephus.

CAVSAS quibus homines illi ad tantum opus moliendum ad 44
ducti fuerint, ſex equidem à variis auctoribus expoſitas repe-
rio: quas hic breuiter commemorabo ſimul & examinabo, ina-
nes quidem nec veriſimiles refellens; idoneas verò ac probabi-
les confirmans. Prima cauſa eſt quam pleriq; tradunt (eſt enim
peruulgata hæc opinio) finem illis hominibus ædificandi eam
turrim fuiſſe, quò ſibi ſecuritatem pararent, tutumq; perfugium aduerſus gene-
rale diluuium, ſi quando iterum accideret. Huius ſententiæ ſequendæ & appro-
bandæ auctor multis fuiſſe videtur Ioſephus, qui lib. 1. Antiquitatum, vbi hanc
hiſtoriam enarrat, Nemrod gigantem inducit glorioſe vires ſuas iactantem, & ſe
ſe hominibus illis ducem præbentem atq; opem ſuam offerentem contra nouum
aliud diluuium, ſi Deus id vellet intentare. Turrim enim ſe exædificaturum polli-
citus eſt altiorem quàm quò aqua poſset aſcendere: & inſuper maiorum ſuorum
qui diluuio interierant, necem vlturum. Atque hæc quidem oratio, fuit Nemrod,
vt refert Ioſephus.

Metum alterius diluuij, nõ fuiſſe cauſã ædificãdi turrim Babel. Geneſ. 9.

Sed illos homines non eſse metu diluuij adductos ad conſtruendum illud ædi- 45
ficium, multis argumentis probari & facile cuiuis minime contumaci perſuade-
ri poteſt. Principiò, duces atque principes illorum hominum erant Noe & tres
filij eius: hi verò certiſſimi & ſecuriſſimi erant nunquam iterum venturum dilu-
uium, ob Dei promiſſionem ipſis datam diuinoque pacto & ſymbolo iridis firma-
tam. Hi autem poſteros ſuos hanc ipſam promiſſionem Dei docuerunt, omnem-
que illis venturi diluuij metum ademerunt. Deinde, planè ſtulta fuiſset eorum
cogitatio, inanis labor, atque irritus conatus. Etenim diluuium ad quinque mil-
liaria ſupra terras elatum eſt: facere autem turrim altiorem quinque milliaribus
non artis, non opis, non virium humanarum eſt. Præterea diluuium generale nec
fuerat factum ex cauſis naturalibus, nec fieri poteſt, ſed eſt opus diuinæ omnipo-
tentiæ: cum igitur Deus infinita vi ac poteſtate polleat, poteſt quantacunque
altitudine maius facere diluuium; intutum igitur atque inualidum fuiſset quan-
tæcunque altitudinis ædificium ad vim & exitium diluuij propulſandum.

Adhæc cum id temporis numeroſiſſime multiplicatum eſset genus humanum, 46
& in dies magis ac magis multiplicandum eſset, ſtolidum erat atq; ſtultum ſpera
re, perfugium vnius aut alterius turris tutũ eſse poſse contra diluuium, cum pau-
ci tantùm homines in eam turrim poſsẽt recipi, aliis prope innumerabilibus ex-
cluſis & exitio diluuij expoſitis. Poſtremò, ſi ea fuiſset hominibus illis præcipua

ædificandæ turris cauſa, eam ſanè non tacuiſſet hoc loco Moſes: ſed nec ipſe nec alibi diuina ſcriptura vllam eius cauſæ dat ſignificationem. Non igitur metus venturi diluuij, homines illos ad ædificandam turrim impulit.

47 ALTERAM CAVSAM ædificandi turrim fuiſſe hominibus illis putant quidã, quod maiorum ſuorum commemoratione cognitum & perſuaſum habebãt, futurum aliquando generale exitium orbis per ignem, ſicut antea fuerat per aquam. Itaq; contra eam calamitatem & exitium comparare ſibi perfugium & præſidiũ in illo ædificio ciuitatis & turris voluerunt. Sed futilis videtur, nec aliqua ex parte probabilis cauſa. Nam ædificium illud, ſi remedio eſſe poterat contra illud malum, pauciſſimis certe remedio eſſe potuiſſet; paucos enim turris illa capere poterat, ceteros autem fermè innumerabiles cladi obiectos atque obnoxios eſſe neceſſe erat. Adijce, quod incendium illud orbis, ex terra eruptutum non erat, ſed supernè & è cœlo caſurum: nihil igitur ad id mali vitandum, quantalibet ædificij cuiuſcunque altitudo mortalibus auxilio eſſe poterat. Quin potius, quemadmodum aduerſus fulmina, ita quoque contra incendium illud, profunda & abdita terræ conquirenda fuiſſent.

Secũda cauſa.

Non metu generalis incendij fabricatã eſſe Turrim Babel.

48 Tertiam cauſam fuiſſe arbitratur Hugo, veſanam dominandi cupiditatem qua gigas ille Nemrod incredibiliter flagrabat. Sic autem ſcribit Hugo: Poteſt etiam dici à Nemrod factam eſſe turrim illam cupiditate regnandi. Vnde diuiſis linguis, ipſe cum familia ſua ibi remanſit ceteris recedentibus, & Aſſur expulſo cui paterno iure contingebat illa manſio, quia erat de ſtirpe Sem maioris filij Noe. Aſſur autem recedens in terram quæ ab ipſo dicta eſt Aſſyria, multiplicatus eſt vſque ad regem Ninum, qui ab eius progenie ortus eſt. Sic Hugo. Ergo Nemrod tyrannicæ dominationi quam affectabat, ciuitatem & turrim quaſi metropolim imperii & arcem, comparare voluit, firmiſſimumque habere munimentum quo & ipſe ſecurus eſſet, ſimulque alios facile coercere poſſet.

Hugo ſancti Victoris in Annotationibus in Geneſim.

Tertia cauſa.

49 Quarta cauſa numerari poteſt ea, quam expoſuit Beatus Auguſtinus, ſcribens, Nemrod, nimia quadam animi elatione & ſuperbia, & aduerſus Deum impietate adductum eſſe ad illud ædificium extruendum; quaſi eo ædificio vel ſei pſe contra Deum tueri ac defendere, vel etiam Deum ipſum infeſtare atque offendere poſſet. Verba B. Auguſtini ſic habent: Gigas ille Nemrod ciuitatem (quæ poſtea dicta eſt Babylon) ædificare aggreſſus eſt; vt ea ceterarum ciuitatum gereret principatum, vbi eſſet tanquam in metropoli habitaculum regni: quamuis perfecta non fuerit vſque in tantum modum, quantum ſuperba cogitabat impietas: nimia quippe diſponebatur eius altitudo, quæ idcirco dicta eſt vſque ad cœlum pertingere. Sed quid noceret Deo quantacunque vel ſpiritalis vel corporalis altitudo? tutam veramque in cœlum viam molitur humilitas ſurſum leuans cor ad Dominum, non contra Dominum: ſicut gigas ille Nemrod dictus eſt venator contra Dominum. Quid autem ſignificatur hoc nomine, quod eſt venator, niſi animalium terrigenarum deceptor, oppreſſor, extinctor? Erigebat ergo ille cum ſuis popularibus turrim contra Dominum, qua eſt impia ſignificata ſuperbia. Sic Auguſtinus.

Quarta cauſa.

Aug. de de Ciuitate Dei c. 4

Gen. 10.

50 QVINTA CAVSA eruitur ex hebraica lectione, eadem autem eſt & Chaldaica: hebraice autem ſic ad verbum eſt: *Aedificemus nobis ciuitatem & turrim, & caput eius in cælum; & faciamus nobis nomen, ne forte diſpergamur ſuper faciem vniuerſæ terræ.* His verbis, inquit Caietanus, duplex finis tangitur illius ædificij: alter, eſt communis fama ex ciuitate munita, & tam excelſa turri tanquam ex facto ſingulari: alter, eſt continere ſe ipſos ſimul: facile enim accidere potuiſſet, vt quemadmodũ ipſi ſegregauerant ſe ab aliis, ita inter ſe ſe ipſi ſegregarentur, ſi non eſſet eis communis ciuitas. Habitantibus enim hominibus abſque ſeptis ciuitatis, facilis eſt aliquorum dilapſus & diſceſſus ab aliis. Vnde apparet meritò eos hæſitando

Quinta cauſa.

Caietanus

dixiſſe *ne fortè diſpergamur* quoniam facile euenire poterat vt inuicem diſtraherentur & variè diſpergerentur. Ita Caietanus.

Vel illud: *ne fortè diſpergamur*, hanc reddit ſententiam: Vt ſi contingat nos diſpergi per varias terras, poſſimus huc, quando voluerimus, redire. Timebant igitur iam tunc ipſi quod illis paulo poſt euenit; & quodammodo impendentem ſibi caſum his verbis vaticinati ſunt: quemadmodum Scribæ & Phariſæi quaſi vaticinantes quod futurum erat dixerunt: *Ne fortè veniant Romani & tollant locum noſtrum & gentem*. Cupiebant igitur illi ſimul eſſe omnes, vnamque velut rempublicam & ſocietatem conſtituere. Eſt enim homo, vt inquit Ariſtoteles, animal politicum, & ſocietate gaudens; talis enim vita, & ſecurior eſt, & iucundior, & iis rebus quæ ad vſum viuendi pertinent, abundantior. Ad huiuſmodi autem ſocietatem & congregationem hominum inſtituendam atque tuendam, multum valebat magnarum & munitarum ciuitatum ædificatio. 51

Ioan. 11.

Ariſt. li. 1 Politicorum.

Ioſephus lib. 1. Antiquitatum.

52 Ioſephus ait mandatū fuiſſe illis hominibus à Deo, vt in varia terræ loca, quò facilius humanum genus multiplicari & terra ipſa habitatoribus compleri & coli poſſet, colonias diducerent: ſed eos tamen optimis & vtiliſſimis Dei iuſſis obtemperare recuſaſſe; quin potius omnem mouiſſe lapidem, quò ſimul omnes vno in loco eſſent, & ne inuicē ſepararentur, obnixe cōtendiſſe. Audi Ioſephum: Deo iubenti vt propagandi multiplicandiq; humani generis gratia colonias diducerent, homines illi rudes minime paruerunt: quamobrem calamitatibus implicati, offenſum Deum errore ſuo, damnoq; ſunt experti. Cum enim florerent iuuentutis multitudine, ſubinde illos Deus de coloniis deducendis admonebat. Illi verò obliti ſe ipſius benignitate præſentibus commodis perfrui, totamque illam felicitatem ſuis viribus acceptam ferentes, dicto eius non fuerunt obedientes. Et quod peius erat, conſilium & mandatum diuinum de coloniis ducendis, non fauorem Dei, ſed inſidias interpretabantur; videlicet quò facilius diſperſi, poſſent opprimi. Hanc autem ſuperbiam, Deiq; contemptum excitauit in illis Nemrod nepos Cham filij Noe. Hæc Ioſephus.

Beroſus Annianus.

53 Illud autem mandatum Dei de coloniis deducendis (quod narrat Ioſephus) per Noe hominibus illis denunciatum eſt. Atq; hoc ſecutus Beroſus Annianus in exordio libri quarti ad hunc modum ſcripſit: Multiplicatum, inquit, fuerat prope in immenſum genus humanum: quapropter ad comparandas nouas ſedes neceſſitas compellebat. Tum Ianus Pater (ſic ille appellat Noe) adhortatus eſt principes familiarum ad conquirendas nouas ſedes, & communem cœtum inter homines agendum, vrbeſque ædificandas. Deſignauit itaque tres illas partes orbis, Aſiam, Aphricam & Europam, vt ante diluuium viderat. Singulis autem principibus familiarum diuerſas certaſque orbis partes, ad quas irent, partitus eſt, ipſe verò per totum orbem colonias ſe traducturum pollicitus eſt. Hæc Beroſus Annianus.

Sexta cauſa.

54 SEXTAM CAVSAM aperte indicat græca & latina lectio, cuius hæc ſententia eſt *Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, & celebremus nomen noſtrum antequam diuidamur in vniuerſas terras*. Namque his verbis ſignificatur mentem & conſilium eorum hominum in ædificanda turri, non fuiſſe vt venturi diluuij vel incendij exitium euaderent; ſed vt aliquo mirabili facinore, & memorabili monimento celebritatem nominis & famæ apud poſteros acquirerent. Itaque primùm exemplo illorum apparuit, quàm ſit naturalis, quàm vehemens, quàm in animis omniū mortalium infixus amor & cura poſteritatis, vt ſui memoriam & nomen cum laude poſteritati commendent. Verùm in eo plerique decipimur grauiterque peccamus, quòd cum auidiſſimi ſimus laudis & gloriæ, eas res ferè adamamus & conſectamur, quibus inſigne dedecus atque infamia eſt adiuncta, vel certe non ſolida, & expreſſa, ſemperque manſura, ſed fucata tantùm, & adumbrata, & fragilis gloria comparatur.

quàm vehemens ſit in homine, amor celebris famæ; qui tamen in plerisq; vitioſus eſt

Audia-

55 Audiamus Chriſoſtomum vt alia, ſic etiam hoc diſerte tractantem. Nam cum exponeret illa verba: *Et faciamus nobis nomen:* Vide, inquit, radicem mali, vt perpetuam, inquiunt, memoriam conſequamur, vt noſtri ſemper memores ſint poſteri, tale opus dum adhuc congregati ſumus, faciamus vt nunquam obliuioni tradatur. Sunt multi etiam hodie qui illos imitantur & talibus operibus celebrari volunt. Alij ſplendidas domos ædificant, balnea, porticus, ambulationes: quorum ſi quem rogaueris, quare tantopere laboret, tantoſque ſumptus faciat, non aliud reſpondebit, quam vt immortalem ſui memoriam celebritatemque nominis relinquat. At enim illis rebus non tam laudem quam probrum & crimen ſibi parant: nam illa opera ſpectantes, contumelioſe eos nominant. Aedificium hoc, inquiunt, eſt illius auari, illius raptoris, illius viduarum & orphanorum ſpoliatoris. Igitur hoc non eſt memoriam aſſequi, ſed perpetuis obiici criminibus, & infamari etiam poſt mortem, & ſpectatorum linguas in ſui accuſationem & blasphemiam acuere. Quid quod huiuſmodi opera nomen & memoriam eius qui fecit aut poſſedit, non diu cuſtodiunt? Etenim ſic res habet: ſubinde ab hoc ad alium tranſeunt, & ab illo item in alium. Et hodie quidem domus dicitur huius, cras dicetur alterius. Itaque nos ipſi vehementer decipimus, dum putamus nos dominium quaſi perpetuum habere, cum vſu tantum fruamur; & ſiue velimus ſiue nolimus, aliis, & nonnunquam iis quos minime amamus aut etiam odimus, relinquere cogamur.

Chryſ. homil. 30. in Geneſim.

Egregia Chryſoſtomi oratio de falſo multorum hominũ gloriæ & famę amore.

56 Si æternam igitur memoriam amas, ego tibi viam monſtrabo quæ te celebrem omni ſeculo faciet, quin etiam tibi fiduciã in futuro ſeculo dabit: Liberalitatem tuam & pecuniarum largirionem in pauperes confer, relictis villis, balneis aliiſq; ædificiis, rebus nempe mutis atque inanimaris. Larga eleemosyna immortalem viri memoriam reddit, ſicut ſcriptum eſt: *Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſæculum ſeculi.* vno die diſperſit diuitias, ſed iuſtitiæ eius, id eſt, liberalitatis & miſericordiæ, æternum manſura eſt memoria. Et rurſus ſcriptum eſt: *In memoria æterna erit iuſtus ab auditione mala non timebit.* Recte: *Ab auditione mala non timebit.* Nam ſicut improbi male audiunt apud homines, omniumque vituperatione & deteſtatione lacerantur: ſi contra boni omnium prędicatione celebrantur. O hominem inquiunt, miſęricordem, ò benignum, ò manſuetum, ò ſuauem, ò dignum immortalitate: cuius diſperſæ diuitiæ non eum deſeruerunt, ſed perpetuo comitantur, ornant, & tuentur; ac demum in æterna deducunt tabernacula. Hactenus ex Chryſoſtomo.

Pſal. 112. *Ibidem.* *Luc. 16.*

Ceterum obiiciet fortaſſe aliquis, cum fama non ſit ad ſe ipſum ſed ad alium; in illo autem campo Sennaar aderant omnes homines, quot quot id temporis in terris erant: apud quos igitur vel à quibus illi nomen ſuum celebrari volebant? Sed facilis & breuis reſponſio eſt, eos voluiſſe celebrari non ab iis qui tunc erant ſed ab iis qui poſtea futuri erant: captabant igitur famam non apud præſentes, ſed apud poſteros.

57 PHILO AVTEM putat homines illos qui ædificando turrim celebrari ſe apud poſteros cupiebant typum & imaginem geſſiſſe eorum qui ſua ipſi vitia publicant, & flagitiis nobilitari volunt; vt quemadmodum probi homines virtutibus & benefactis, ſic ipſi non quibuslibet, ſed inuſitatis ſceleribus ac maleficiis claritatem nominis famæque celebritatem aſſequantur. Tractans igitur Philo verba illa: *Faciamus nobis nomen, priuſquam diſpergamur* ad hunc modum ſcribit: O inſignem impudentiam. Cum enim deberetis veſtras iniquitates tenebris abdere, & prætextum aliquem veſtris maleficiis, ſi non verum, certe veriſimilem quærere; ne vel in bonorum & prudentium virorum offenſionem incurratis, vel vt effugiatis pœnas confeſſorum criminum: audetis vos in clariſſima luce oſtentare, contemptis hominum minis, & ſuppliciis diuinitus infligendis? Quin etiam innumerabiles omni æuo nuntios ac teſtes flagitiorum veſtrorum habere vultis,

Philo in libro de cõfuſione linguarum.

vt

vt nemo neſciat veſtrum nomen. At quale tandem nomen cupitis? certe quale factis veſtris conuenit. Id verò innumeras continet vitiorum ſpecies quas vobis poſteri exprobrabunt. Ineſt enim vobis petulantia cum impudentia, contemptus cum violentia, cædes cum ſæuitia, cum immoderatis voluptatibus, immenſa concupiſcientia, cum temeritate inſolentia, cum calliditate malitia, cum mendaciis periuria, denique cum iniquitate erga homines, etiam aduerſus Deum impietas. Egregia verò gloriatio, captare celebritatem nominis ex iis quæ cælari & ſempiterno, ſi fieri poſſet, ſilentio obrui deberent.

Sunt tamen etiam hodie, qui valde ſibi talibus rebus placeant, putantes inde 58
ſe præclaram apud homines exiſtimationem acquirere. Sed hi quamuis improbiſſimi, vltricem tamen ſcelerum ſuorum Dei iuſtitiam præſagientes ac præuidentes dicunt *priuſquam diſſipemur*. Cur igitur peccatis, ſi veſtra conſilia & conatos diſſipatum iri ſcitis? Sed profectò exemplo horum hominum expoſuit nobis Moſes morem inſipientium, qui etiam maximis pœnis non obſcure ſed manifeſte impendentibus, nihilo magis ab iniuriis & maleficiis ſibi temperant. Omnino notiſſimæ ſunt artes malæ, quas ferire ſolet diuina vltio, et vero peſſimi quoque cogitant Deum non ignorare ipſorum maleficia nec ſe illius poſſe animaduerſionem effugere. Alioquin vnde ſciebant illi ſe diſſipandos eſſe? attamen dixerunt, *Priuſquam diſpergamur*. Profectò conſcientia eos qui male agunt, intra pectus ipſum redarguit: & vel ipſos Dei contemptores ſtimulat, vt etiam inuiti cogantur intelligere, humanas res diuino conſilio & ratione adminiſtrari, & eſſe iuſtitiam quandam quæ implacabiliter infenſa malis hominibus, nullum eorum ſcelus impunitum atque inultum prætèritura ſit. Sic Philo.

Queſtio an ædificare turrim Babel graue peccatũ fuerit.

Toſtatus quæſt. 8. in ca. 11. Geneſeos.

AT ENIMVERO poteſt hoc loco diſputari, vtrum homines illi ædificando 59
ciuitatem & turrim, grauiter peccauerint nec ne. Negat Toſtatus: & non peccaſſe eos id agendo, ad hunc modum argumentatur: ſi peccarunt illi, vel igitur quia actio illa erat mala, vel quia malus erat finis ad quem actio referebatur: ſed neutrum erat malum; ergo nec peccarunt. Non fuiſſe autem per ſe malam eorum actionem, non eget probatione: nempe ciuitatem vel turrim ædificare, per ſe malum non eſt, ſed actio eſt indifferens ad bonum & malum. Hec vero finis eorum (quantum ex hiſtoria quam narrat Moſes hoc loco licet intelligere) malus fuit: ſiue enim ædificare voluerunt illam ciuitatem ne diſpergerentur, vt indicat lectio hebraica; ſiue vt nomen ſuum celebre facerent, vt ſignificat lectio græca & latina; neuter ſanè finis malus fuit. Nam diſpergi & inuicem ſeparari nolle, ſed velle congregatos ſimul vitam ciuilem degere, eſt naturale hominis deſiderium. Siquidem homo, vt ait Ariſtoteles, eſt animal politicum ſocietate gaudens, & ciuilem vitam amans: explere autem naturale deſiderium cum debito modo & ordine non eſt peccatum; vt ſi quis cum naturaliter ſitit aut eſurit, velit bibere & comedere.

Ariſtoteles lib. 1. Politicorum.

Cupere porrò & quærere claritatem & celebritatem nominis, ſi non fiat per 60
malas artes, neque id contra Dei voluntatem & honorem ſit, aut contra vtilitatem & ædificationem proximi, culpari non debet tanquam peccatum. Aedificatio autem illius ciuitatis & turris nec per ſe mala erat, nec à Deo prohibita: fama verò & gloria quam illi concupiſcebant, nec diuino honori, nec hominum cuiuſpiam vtilitatibus aduerſabatur. His adde quod Noe inter ædificatores illius ciuitatis & turris erat: quorum omnium cum eſſet ille parens & princeps, & ob eam ipſam cauſam ſummæ apud eos homines auctoritatis & poteſtatis, non eſſet profectò paſſus peruerſo conſilio prauoque animo ædificium illud conſtrui.

Nec verò, quia Deus noluit conſilium & conatum eorum hominum peruenire ad exitum, ſed conſilium eorum diſſipauit, opuſque abſolui prohibuit, eo poteſt concludi malum fuiſſe conſilium prauamque mentem eorum hominum. Etenim Deus altiſſima & mortalibus incomprehenſibili prouidentia, ſæpenumero aliud

in

in rebus ipſis fieri vult & facit, quam quod eſt ab hominibus etiam recte cogitatum & honeſte optatum. Non igitur quia illud malum eſt, impeditur vel diſſipatur à Deo, ſed quia hoc melius eſt; neque hoc effici poſſet, niſi illud, ne fieret, impeditum eſſet. Ergo ædificatio illius ciuitatis & turris, bona erat: bonum item erat ſimul eos homines vno in loco & intra vnam ciuitatem degere, nec malum erat magnificis operibus faciendis famoſos ſe poſteris eſſe cupere. Verum ſi hoc factum eſſet, homines illi aut nunquam, aut ſerò admodum inde profecti eſſent ad varias terræ partes habitandas & colendas. Atqui longe maius erat bonum, omnes orbis terræ partes habitatoribus & cultoribus compleri, quam erat ædificari ciuitatem vel turrim, aut in ea ciuitate homines illos ſimul viuere. Ob hanc igitur cauſam Deus abſolutionem & perfectionem huius ædificij impediuit, & diſperſionis eorum hominum in varias mundi plagas auctor fuit. Atque hæc eſt ſumma diſputationis & opinionis Toſtati.

62 Verum Toſtatus aduerſarios opinionis ſuæ habet omnes ferme Doctores, maxime verò Chryſoſtomum & Auguſtinum, quos ſecuti ſunt quotquot ferè hunc locum interpretati ſunt, vel in Commentariis quos in librum Geneſis ediderunt, vel in aliis ſcriptis ſuis. Chryſoſtomus certe ex maxima ſuperbia opus illud profectum eſſe ait; & ſingula eorum hominum facta quæ hic narrantur, inſignis alicuius vitij accuſat & condemnat. Beatus autem Auguſtinus, cum importuniſſima ſuperbia etiam intolerandam illorum hominum impietatem coniunctam fuiſſe ſcribit. Quid quod auctorem & principem illius ædificationis fuiſſe Nemrod, hominem ſuperbiſſimum atque impiiſſimum conſtat auctoritate Ioſephi & B. Auguſtini, multorumque aliorum conceſſu? Ioſephus ſanè non dubitanter ait, homines illos contemptis Dei iuſſis, peruerſiſſimo conſilio peſſimoque animo ad illud opus faciendum eſſe aggreſſos. His accedit Philonis teſtimonium, qui grauiſſimis ac diſertiſsimis verbis, quæ paulo ſupra expoſuimus, multiplicem illorum hominum improbitatem deſcripſit atque confutauit.

Refellitur Toſtatus. *Chryſ. homil. 30. in Geneſim.* *Auguſtinus lib. 16 de Ciuitate Dei, c. 4.* *Ioſephus lib. 1. Antiquitatũ.*

63 Narratio præterea Moſis vehementer Toſtati ſententiæ refragatur. Inducit enim Moſes Deum deſcendentem ad videndam ædificationem illius ciuitatis & turris: *Deſcendit*, inquit, *Deus vt videret ciuitatem & turrim*, & paulo poſt: *Venite deſcendamus & confundamus linguam eorum.* Solet autem ſcriptura ad exaggerandam grauitatem alicuius peccati, & vim diuini ſupplicij quo peccatum illud puniendum eſt, inducere Deum deſcendentem ad videndum illud peccatum, & ad ſumendum de eo ſupplicium. Exempli cauſa in hoc ipſo libro cap. 18. ſcriptum eſt Deum deſcendiſſe ad videndum peccatum Sodomorum: Et in libro Exodi capite tertio ait Deus ſe vidiſſe afflictionem populi ſui in Aegypto & deſcendere ad excutiendum iugum ſeruitutis Aegyptiorum à ceruicibus populi ſui. Quod ſi ædificatio illius ciuitatis & turris bona fuiſſet, & bono conſilio ac mente ſuſcepta, non dixiſſet Moſes Deum deſcendiſſe ad videndum & impediendum illud ædificium.

QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Deſcendit Dominus vt videret ciuitatem & turrim quam ædificabant filij Adam. *Gen. c. 11. Verſ. 5.*

64 CVM Deus præſens ſit omnibus rebus, non enim lõge abeſt ab vno quoque noſtrum, vt inquit Paulus; in ipſo enim viuimus, mouemur & ſumus cumque cernat omnia clariſsime quæ fuerunt, quæ ſunt, & erunt. *Act. 17.* *Nulla enim creatura inuiſibilis in conſpectu eius; omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius:* quid eſt quod Moſes ait Deum deſcendiſſe vt videret ædificationem ciui- *Ad Heb. 4.*

ciuitatis & turris, quaſi è cœlo vbi erat, propter locorum diſtantiam, vel impedimentum aliorum corporum, ædificium illud videre non potuerit? Sed profectò figuratam eſſe hanc orationem Moſis, nec tam diuinæ naturæ proprietati conuenientem quàm ad ſimilitudinem humanæ conſuetudinis, & ad humilitatem noſtræ mentis & intelligentiæ accommodatam, nullo modo dubitandum eſt. Loquitur enim ſcriptura de Deo quemadmodum hominibus qui ſecundum carnem ſapiunt, videri ſolet, quibus, cum Deus punit homines vel adiuuat, videtur deſcendiſſe ad homines; cum autem diſsimulat, & ad tempus prætermittit vel caſtigare, vel auxiliari, in cœlo reſidere videtur, & non curare mortalia.

Signate autem dictum eſt deſcendiſſe eum vt videret; quo ſignificaretur longanimitas Dei non feſtinantis ad ſupplicium de peccatoribus ſumendum, ſed quamuis optime ſciat peccata hominum, ſubinde tandem differentis, & quaſi tempus ad ea cognoſcenda & perpendenda ſumentis. Declaratur item iuſtitia Dei qui nullum punit niſi prius aperte conuictum peccati: id quod & in Adamo atque Cain & in Sodomitis animaduertere licet. Docemur præterea non temere iudicium faciendum & ſententiam pronuntiandam eſſe, niſi cauſa prius bene cognita, nec vllum indicta cauſa damnandum. Iam ſane quieuerat ira Dei poſt diluuium, & placatus, homini promiſerat ſe nunquam in poſterum genus hominum diſsipaturum & perditurum diluuio. Sed ecce filij hominum denuo intolerandis maleficiis eum prouocant, & ad indignationem & vindictam quaſi compellunt. Deſcendit igitur Deus quia talis cauſa erat, vt eam indiſcuſſam & iniudicatam cœleſtc iudicium nullo modo debuerit omittere. Nouit quidē interdum Deus diſsimulare & quaſi non aduertere peccata, ſed cum vel ex ignorantia vel ex infirmitate peccatur; non autem cum ex malitia. 65

Geneſ. 3. Infra. 4. Infra. 18.

Nec emphaſi caret quod ſubditur: *Vt videret ciuitatem & turrim quam ædificabant filij Adam*: nam illud: *Filij Adam*, denotat conditionem hominis, humilem nempe ac vilem, vt qui è luto primum formatus ſit, & propter peccatum innumerabilibus ſit ærumnis & vitiis obnoxius. talis igitur creatura audet incredibili andacia & ſuperbia contra voluntatem regnatoris cœli, omniumque rerum conditoris, ciuitatem & turrim ædificare? Vel illud *Adam* non ſolum notionem hominis habet in commune, ſed hic ſingulariter denotat primum hominem qui vocabulo Adam primus omnium eſt appellatus. Hunc enim illi ſpecialiter imitabantur, dum nomen æternum ſibi facere & vſque in cœlum turrim ædificare voluerunt; ſimiliter enim Adam fructum vetitum comedit, diuinam ſcientiam concupiſcens & affectans. 66

Geneſ. 2. Geneſ. 3. Geneſ. 3.

CETERVM ea quæ nunc preſſe ac breuiter dixi, ex Patribus & antiquis ſcriptoribus deprompta ſunt. Beatus ſanè Auguſtinus dupliciter exponit, quemadmodum intelligi poſsit Deum deſcendiſſe vt videret ædificationem illius ciuitatis: primum quidem ratione noui effectus, quem in illo loco produxit: fecit enim, impediendo proceſſum ædificij, & vnam eorum hominum linguam in multas & varias mirabiliter diuidendo, vt plane intelligeretur ab omnibus, ſibi ædificium illud vehementer diſplicuiſſe. Deinde intelligi poteſt, propterea Deum deſcendiſſe, quia fecit vt Angeli de cœlo deſcenderent & in locum illum irent, & conatus illorum hominum impedita ædificatione, irritos facerent. Caietanus propterea dictum eſſe putat Deum deſcendiſſe ad videndam ædificationem ciuitatis, vt ſignificaretur, Dei prouidentiam non tantum in rebus cœleſtibus conſiſtere, ſed quātum ad ſcientiam, efficientiam, directionem & ordinationem, etiam ad infima & minima quæ fiunt in terris deſcendere ac pertinere. Deſcendit Deus, inquit Caietanus, id eſt, habuit ſe ad ſimilitudinem deſcendentis, quatenus extendit ſe non quidem corporali motu, ſed cura & prouidentia vſque ad hæc infima, humanas ſcilicet actiones & ſingularia hæc corporea qualia ſunt ciuitas & turris. 67

Auguſtinus de ciuitate Dei lib. 16. c. 5

Caietanus

Beatus

68 B.Chryſoſtomus,quem ſequitur Rupettus arbitratur ob eam cauſam inductum eſſe Deum à Moſe quaſi deſcendentem ad videndam ædificationem turris, vt inde omnes diſcerent, quanta cunctatione & cautione,quamque accurata conſideratione vtendum ſit in cognoſcendis, iudicandis & puniendis aliorum factis & ertatis. Audi Chryſoſtomum: Humano more, inquit, loquitur ſcriptura,cum ait, deſcendiſſe Deum: verùm non vult id humano more intelligi. Vult igitur hinc eruditi nos, ne vnquam temere frattes condemnemus,neque ſolo auditu iudicemus,nec niſi prius compluribus argumentis certi reddamur. Vide præterea quam non feſtinanter ad caſtigandos illos homines proceſſerit Deus: neque enim ſtatim ab initio, illorum repreſſit inſaniam, ſed longanimi vtens lenitate, expectauit dum malitiam illi ſuam opere declararent, & tunc demum conatus eorum impediuit. Nam ne quis dicere poſſet, voluiſſe quidem illos, ſed quæ cogitauerant & animo deſignauerant, nequaquam in actum & effectum explicuiſſe: idcirco præſtolatus eſt Deus, donec animo deſtinatum opus aggrederentur: & tunc eis demonſtrauit quàm inutilia attentaſſent. Conſidera item diuinæ miſericordię excellentiam: permiſit illos laboribus ſeſe affligere, vt rerum experientia præceptoris loco illis eſſet. At enim quia vidit malitiam eorum inualeſcere, morbumq; increudeſcere, non vſq; ad finem deſignati operis peruenire eos paſſus eſt, ſed in diſſipando eorum conſilio & opere impediendo ſuam declarauit bonitatem: non ſecus ac bonus medicus videns morbum augeri, & vlcus fieri incurabile, non diutius cunctandum ratus ſtatim ſectione vtitur, vt omnem mali cauſam excidat. Ita Chryſoſtomus.

Chryſ. in Geneſ. homilia 30. Rupertus lib. 4. Commentariorum in Geneſim. cap. 41.

69 VERVNTAMEN aliquot ſæculis ante Rupettum & Chryſoſtomum, hanc ipſam loci huius interpretationem & ſimilia documenta ſcriptis ſuis prodidit Philo. Namque in eo libro quem ſcripſit de confuſione linguarum tractans Moſis verba quæ ſunt hoc loco de deſcenſu Dei ad videndam ciuitatem, ſic ait: Figurate accipienda ſunt hæc. Nam credere, Deum accedere vel recedere, deſcendere item vel aſcendere, vel omnino moueri loco, impietatis eſt deportandæ in extremas (vt vulgus loquitur) inſulas Oceani. Sed iſta humano more legiſlator de Deo dixit (quamquam is non humana forma & natura eſt præditus) ſed ad legentium & diſcentium vtilitatem. Etenim Deus implet omnia, non contentus ſed continens, qui ſolus vbique ſimul & nuſquam eſt. Nuſquam, quia ipſe locum omnem & regionem creauit vna cum corporibus; nefas antem eſt Creatorem intra vllam rerum ab ipſo creatarum includi. Vbique verò, quia potentia ſua per terram, aquam, aerem & cœlum extenſa, nullam partem mundi deſtituit, ſed omnia inter ſe inuicem aſtringit inuiſibilibus vinculis, ne vnquam diſſoluatur.

Philo.

Egregia Philonis ſententia de immobilitate Dei & cur vocabula motus localis tribuantur Deo.

70 Ergo vocabula migratorij motus nequaquam Deo conueniunt. Sed nihilominus tamen dicitur Deus deſcendens viſere, qui omnia prius etiam quàm fiant, clariſſime præuidet, vt doceamur ne quis homo de abſentibus rebus & incertis putet ſe certum poſſe iudicium facere; ſed propius introſpecto negotio diligenter cuncta perluſtret. Viſus enim certus adhibendus eſt, potius quam fallax auditus. Quapropter in optime conſtituta Republica lege cautum eſt, ne quis audita dicat pro teſtimonio, quia iudicium auditus naturaliter obnoxium eſt corruptioni. Hanc igitur nos cenſemus eſſe cauſam, cur Deus deſcendiſſe dicatur vt ciuitatem ac turrim viſeret. Hæc Philo.

71 B. Baſilius ſuper Pſalmum trigeſimum ſecundum explanans illum verſiculum: *De cœlo proſpexit Dominus vidit omnes filios hominum. De præparato habitaculo ſuo*, diſcrimen ponit inter Videre Deum de cœlo quid agant homines, & Deſcendere Deum vt videat quid agant homines: illud enim de bonis ait dici, & in bonam partem accipi; hoc autem ad malos homines referri, & ad malum eorum pertinere. Sic enim ſcribit: Eos qui in propria manent animæ dignitate, & congruentia naturæ faciunt, de cœlo aſpicit Deus. Eos verò qui ad extremum flagitiorum prolapſi ſunt,

B. Baſilius

Geneſ. 18 ſunt, deſcendendo dicitur inuiſere Deus. *Clamor*, inquit *Sodomorum multiplicatus eſt*
& peccata eorum magna nimis. Deſcendam itaque & videbo an ſecundum clamorem qui ad me venit
perfecerint. Et rurſus; *Deſcendit videre ciuitatem quam ædificabant filij hominum.* Sic
Baſilius.

Sed hæc obſeruatio & documentum Baſilij non eſt perpetuo verum in ſacris 72
literis. Siquidem vt ſæpe Deus dicitur deſcendere ad conſideranda & punienda
hominum peccata, ita quoque non raro deſcendere dicitur ad bonos & ſanctos
viros adiuuandos, conſolandos & erudiendos, Hinc eſt illud apud Iſaiam:
Iſaiæ 64. *Vtinam diſrumperes cælos & deſcenderes:* & Moſi dixit Deus *Vidi afflictionem populi mei*
Exodi 3. *in Aegypto, & clamorem eius audiui: & ſciens clamorem eius deſcendi vt liberem eum:* & in li-
Infra 19. bro Exodi ſcriptum eſt, Deum deſcendiſſe ſuper montem Sinai, videlicet ad lo-
quendum cum Moſe, eumque erudiendum, vt per eum legem ſuam promulgaret
Hebræis.

Veruntamen hoc loco deſcenſus Dei ſignificat animaduerſionem diuinam in 73
Rab. Moyſes Aegyptius. ſuperbiam ædificatorum illius turris. certe Rabbi Moyſes Aegyptius annotauit
deſcenſum Dei hic debere intelligi iram & vindictam Dei aduerſus homines ma-
los qui in terris ſunt. Cum pœna, inquit, & ira Dei venit ſuper gentes mundi,
quam pœnam antea prædixerunt prophetæ ipſius, dicitur Deus deſcendere ad
illas gentes id eſt, viſitare & punire eorum opera. Ergo quando dicitur, *Venite*
deſcendamus & confundamus eorum linguam hoc ſignificat, Non amplius diſsimulemus
eorum ſcelera, ſed quam primum ea puniamus confundendo linguam eorum.

SEXTA DISPUTATIO.

Super illis verbis:

Gen. c. 11. Verſ. 7. Venite deſcendamus & confundamus ibi linguam eorum.

Qui fuerint illi quibus Deum hæc verba locutum eſſe narrat Moſes, & quos
Deus ſibi voluerit eſſe ſocios in ædificatione illius turris impe-
dienda, & confundenda eorum hominum lingua.

CVM paulo ſuperius dixerit Moſes deſcendiſſe Deum vt videret 74
ciuitatem, quomodo nunc quaſi nondum deſcenderit, inducit
eum vocantem alios vt ſecum vna deſcendant? Animaduertit
Auguſtinus. hoc B. Auguſtinus libro 16. de Ciuitate Dei cap. 5. & reſpon-
det, quæ hic dicuntur à Moſe, priora eſſe quam illa ſuperiora,
ſed hic narrari per recapitulationem. Declarat enim Moſes
quemadmodum Deus deſcenderit, hoc eſt ſociatis ſibi aliis eorumque ad fa-
ciendum id quod ipſe fieri volebat, miniſterio vtens.

Sed qui ſunt illi quibus Deus locutus eſt dicens, *Venite deſcendamus & confunda-* 75
mus eorum linguam? Multi putarunt his verbis ſignificatum eſſe myſterium ſanctiſ-
ſimæ Trinitatis: nam illa pluralia, *Venite deſcendamus & confundamus*, indicant mul-
titudinem & diſtinctionem diuinarum perſonarum. Illud autem quod numero
ſingulari ſubditur: *Diuiſit eos Dominus ex illo loco in vniuerſas terras, & diſperſit eos ſuper*
faciem cunctarum regionum denotat vnitatem naturæ & potentiæ diuinæ. Hanc in-
Rabanus. telligentiam ſequitur Gloſſa quædam græca ſuper hunc locum, & Rabanus &
Rup. lib. 4 Gloſſa Interlinearis, nec non & Rupertus qui verba hæc Moſis tractans ita ſcribit
Comment. in Geneſ. Hoc tam mirandæ vindictæ incommodum quo maxime homines à ſemetipſis
cap. 42. diuiduntur, ſolus facere potuit Deus. Proinde cum dicit pluraliter, Venite,
deſcen-

deſcendamus, confundamus, nõ Angelorum multitudines ad auxilium cohortatur, ſed ad feriendã ſuperbiam ſe adeſſe teſtatur tota Trinitas vnus Deus. Quod ex oppoſito remedio magis liquet. vbi enim in ore Apoſtolorum omnia reuocantur genera linguarum eadem Trinitas ſe ſe aperit hominibus, & ea die primum in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti homines baptizantur, quæ vera ſtructura eſt altiſſimæ turris qua in cœlum homo conſcendit cum Deo regnaturus. Hæc Rupertus. *Actorum 2.* *Matth. 28*

76 Verum commodior eſt & planior atque ob eam ipſam cauſam etiam probabilior ſententia eorum, qui verba hæc Angelis dicta eſſe à Deo interpretantur. Nam quamuis etiam ad perſonas diuinas accommodari facile poſſint; attamen quia commodiſſime de Angelis ipſis exponuntur, ſatius videtur ad eos verba hæc referri. Poteſt, inquit, Auguſtinus, quod hic dicitur, exponi de ſancta Trinitate, tanquam Pater dixerit ad Filium & ad Spiritum ſanctum, venite & deſcendentes confundamus linguam eorum, ſi aliquid eſſet quod Angelos prohiberet intelligi; quibus potius conuenit venire ad Deum motibus ſanctis, hoc eſt cogitationibus piis, quibus ab eis conſulitur incommutabilis veritas, tanquam lex æterna in illa earum curia æterna. Neque enim ſibi ipſi ſunt veritas, ſed creatricis participes veritatis, ad illam mouentur tanquam ad fontem vitæ, vt quod non habent in ſe ipſis, capiant ex ipſa: & ideo eorum ſtabilis eſt iſte motus quo veniunt ad Deum qui nunquam ab eo recedunt. Sic Auguſtinus. *Auguſtinus de ciuitate Dei lib. 16. c. 6*

77 Ergo illud: *Venite deſcendamus & confundamus* dictum intelligitur Angelis. Sed cur non eſt dictum, deſcendite, & confundite? ſcilicet, quia per Angelos & cum Angelis deſcendebat Deus, qui in Angelis deſcendentibus erat. Oſtendere enim voluit Deus ita ſe operari per miniſtros ſuos, vt ſint etiam ipſi cooperatores Dei: & ſic ipſos operari, vt per ipſos & in ipſis tamen magis etiam operetur Deus. Quoniam miniſterio Angelorum, inquit Caietanus, Deus operatur, ideo pluraliter loquitur Deus. Et quia ſic per Angelos operatur, vt magis ipſe operetur, & vt ipſe non procul abſit (quemadmodum Philoſophi fingunt) ſed præſens ſit Angelis operantibus circa hæc infima tanquam præcipuus operans; ideo dixit, *Deſcendamus & confundamus.* Et deſcendere quidem conueniet Deo ſecundum ſimilitudinem effectus; confundere autem, proprie ei conuenit. Sic Caietanus. Idem ſenſit & multis verbis pertractat Beatus Gregorius libro ſecundo Moralium, cuius verba paulo infra commemorabimus. *Caietanus ſuper hũc locum.*

78 AD HORVM auctorum ſententiam Philo quoque adſcribendus eſt, qui verba illa, *Venite deſcendamus & confundamus eorum linguam* dicta eſſe Angelis à Deo interpretatur. Ponam eius diſertam ſimul & eruditam orationem. Videtur illis verbis Deus (inquit Philo) quoſdam alloqui tanquam operationis ſocios. Idemque antea de hominis creatione dictum legitur. *Dixit,* inquit, *Dominus; Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* vbi vox, faciamus, pluralitatem ſignificat. Illud igitur primo dicendum eſt, nihil in rebus æquiparari Deo: ſed vnum eſſe eum regem, à quo ſolo fas eſt adminiſtrari & diſpenſari vniuerſa. Namque illud [*Multos imperitare malum eſt, Rex vnicus eſto*] non ad ciuitates & homines magis pertinet, quàm ad mundum & Deum, vnum enim vnius factorem, patrem, ac dominum eſſe neceſſe eſt. Verum etſi Deus vnus eſt, dici tamen non poteſt quàm multas habeat ſocias potentias quæ ſalutem rerum procurant, quædam etiam plectunt noxios: ea verò pœna non eſt damnoſa, cum per eam peccata caſtiget atque coerceat. Ex huiuſmodi potentiis mundus ille incorporeus & intelligibilis conſtat, qui exemplar eſt huius mundi viſibilis. Cuius mundi viſibilis pulchritudinem admirati quidam præcipuas eius partes conſecrarunt, Solem, lunam, cœlum; non veriti eas Deos appellare, quorum cogitationes Mo- *Philo in libro de confuſione linguarum.* *Geneſ. 1.*

ſes intelligens, ſupremum omnium regem nonnunquam Deum Deorum appellauit, vt indicaret eum præſtantiorem eſſe quam ſubditos.

Eſt præterea in aere naturarum incorporearum ſacratus chorus, aſſecla illarum cœleſtium. 79
Has nominare ſolent Angelos diuina oracula. Hic vniuerſus exercitus in ſuos digeſtus ordines, Imperatoris ſummi iuſſa exequitur, & huic vni moderatori ſuo, ſicut fas eſt, obſequitur, nec in his tam numeroſis militum & miniſtrorum copiis, vel vnum muneris atque ordinis ſui deſertorem reperire licet. Rex ipſe hiſce miniſtris ſtipatus, vtitur eis duntaxat ad ea negocia quæ decet non à ſolo Deo tractari. Quamuis enim nullius ope indigeat Pater omnium, qua ſubleuetur, quoties vult aliquid facere, attamen videt quid ſe, quid creaturas deceat: & quædam potentiis ſubditis efficienda permittit, nec his quidem conceſſa facultate in totum libera, vt ne quod erratum in generatione rerum, & diuinorum mandatorum effectione admittatur. Hæc Philo.

Sed in hac Philonis oratione, illud quod dixit de creatione hominis, veram 80
non habet ſententiam. Putat enim illa verba: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram* Deum dixiſſe Angelis: quod falſum eſſe conuincit illud *ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*. Neque enim vna & communis eſt Dei & Angelorum imago, ſicut nec natura: neque animus hominis, in quo potiſſimum elucet imago Dei, ab Angelis creatus eſt, ſed à ſolo Deo, & ad ſolius Dei ſimilitudinem: vnde mox ſubditur: *Fecit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam*. Merito igitur opinionem Philonis, tacito eius nomine, confutauit S. Auguſtinus. Nos quoq; aduerſus Philonem copioſe diſputauimus in primo Tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, libro quarto; vbi explanauimus illa verba: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*.

Auguſtinus de ciuitate Dei lib.16.c.6

Admonitio lectoris vt cautè legat Philonis libros.

Sed profecto (lubet enim hoc quaſi obiter monere lectorem quod ſemel hic 81
dictum, deinceps in perpetuum valere cupio) Philonem mihi ſemper viſum eſſe cum ſtudioſiorem, tum etiam peritiorem diſciplinæ Platonicæ quam doctrinæ ſacrarum literarum. Itaque in ſcriptis eius licet animaduertere, ſententias diuinæ ſcripturæ ab eo tractari allegorice, ſed fere ſecundum diſciplinam & placita Platonis. Quo factum eſt, vt quia Platonis dicta & decreta, maiori quam oportebat ſtudio & aſſenſu complexus eſt, in tractandis ſacris literis multa permiſceat ex Platonis fontibus hauſta, ſed impura, & puriſſimæ diuinarum literarum veritati contraria. Magna igitur attentione animi, magnoque iudicio legendus eſt Philo, vt vera internoſcantur a falſis, nec Platonicæ philoſophiæ & eloquentiæ quam ille incredibiliter adamauit, & ſcriptis ſuis exprimere vehementer contendit, magnifica quadam & illuſtri ſpecie lector imperitus & incautus decipiatur. Poſſem multos ex libris eius errores quaſi carpens & colligens, indicare eos lectori, ſed non eſt hic locus.

Auguſtinus de ciuitate Dei lib.16.c.6

Quomodo Deus loquatur Angelis præclara beatorũ patrũ Auguſtini & Gregorij diſputatio.

QVEMADMODVM porrò ea verba Deus locutus ſit Angelis, breui- 82
ter diſputans beatus Auguſtinus, hoc modo ſcribit: Non ſic loquitur Angelis Deus, vt nos inuicem loquimur nobis, vel Deo, vel Angelis; vel ipſi Angeli nobis, ſiue per illos Deus nobis, ſed ineffabili ſuo modo: nobis autem indicatur, noſtro modo. Dei quippe ſublimior ante ſuum factum locutio, ipſius ſui facti eſt immutabilis ratio quæ non habet ſonum ſtrepentem atque tranſeuntem, ſed vim ſempiterne manentem, & temporaliter operantem. Hac loquitur Deus Angelis ſanctis; nobis autem aliter, longe poſitis: quando autem etiam nos aliquid eiuſmodi locutionis interioribus auribus capimus, Angelis propinquamus. Aut igitur veritas incommutabilis per ſe ipſam ineffabiliter loquitur rationalis creaturæ mentibus; aut per mutabilem creaturam loquitur, ſiue ſpiritalibus imaginibus noſtro ſpiritui, ſiue corporalibus vocibus, noſtri corporis ſenſui. Hæc Auguſtinus.

Verum

83 Verùm eadem de re copioſior & luculentior eſt B. Gregotij oratio. Explanans enim ille libro 2. Moralium quod ſcriptum eſt in primo capite libri Iob dixiſſe Deum Satanæ: *Vnde venis? nunquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quod non ſit ei ſimilis in terra?* Sic ait dum naturæ inuiſibili natura incomprehenſibilis loquitur, dignum eſt vt mens noſtra qualitatem corporeæ locutionis excedens, ad ſublimes atque incognitos modos locutionis intimæ ſuſpendatur. Nos enim vt ea quæ ſentimus intrinſecus, extrinſecus exprimamus, ea per organum gutturis, per ſonum vocis eiicimus, alienis quippe oculis intra ſecretum mentis quaſi poſt parietem corporis ſtamus: ſed cum manifeſtare noſmetipſos cupimus, quaſi per linguæ ianuam egredimur, vt quales ſumus intrinſecus, oſtendamus. Spiritalis autem natura quæ ex mente & corpore compoſita non eſt, nequaquam talis eſt: nam quia ſpiritali naturæ ex corporea appoſitione nihil obſtat, loquitur Deus ad Angelos ſanctos eo ipſo quo eorum cordibus occulta ſua inuiſibilia oſtendit: vt quicquid agere debeant, in ipſa contemplatione veritatis legant, vt velut quædam præcepta vocis ſint, ipſa gaudia contemplationis. Quaſi enim audientibus dicitur, quod videntibus inſpiratur. *B. Gregorius.*

84 Vnde cum eorum cordibus Deus contra humanam ſuperbiam animaduerſionem vltionis impenderet, dixit, *Venite deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum.* Dicitur eis qui aderant, *Venite* quia nimirum hoc ipſum nunquam à diuina contemplatione decreſcere, in diuina contemplatione ſemper accreſcere eſt: & nunquam inde recedere, quaſi quodam ſtabili motu eſt ſemper venire. Quibus & dicit *Deſcendamus & confundamus linguam eorum*: Aſcendunt Angeli in eo quod creatorem conſpiciunt: deſcendunt Angeli in eo quod creaturam ſe ſe in illicitis erigentem, examine diſtrictionis premunt. Dicere ergo Dei, *Deſcendamus & confundamus eorum linguam* Eſt in ſe ipſo eis hoc quod recte agatur oſtendere, & per vim internæ viſionis eorum mentibus exhibenda iudicia occultis motibus inſpirare. Hactenus quæ ſunt commemorata, B. Gregotij ſunt verba.

85 Apparet igitur ex ſententia B. Auguſtini & Gregorij Deum dixiſſe Angelis: *Venite deſcendamus & confundamus eorum linguam,* non aliud fuiſſe, quam Deum reuelaſſe Angelis voluntatis ſuæ decretum, vt illorum hominum ædificatio ciuitatis & turris, confuſa eorum lingua procedere vlterius prohiberetur. Non enim aliud eſt Deum loqui Angelis vt aliquid illi vel ſciant vel faciant, quam declarare illis quid ipſe velit eos ſcire & facere. Tales autem reuelationes diuinæ fiunt Angelis, ſicut quibuſdam Theologis placet, in eſſentia diuina quam illi beatifica viſione cernunt: ea quippe ſpeculum quoddam eſt omnia intelligibilia repræſentans. Sed eſt tamen ſpeculum voluntarium, ea tantum manifeſtans quæ Deus vult, & quantum vult, & quibus vult & quando vult reuelare. Quanquam probabilius videtur, eiuſmodi nouas reuelationes fieri Angelis per nouas ſpecies intelligibiles intellectui eorum à Deo infuſas; vel per priorum ſpecierum nouam quandam & propriam ad repræſentandas has vel illas res applicationem ac determinationem; vel denique per nouas cognitiones ſiue conceptus harum vel illarum rerum, ad quos producendos conceptus, Deus ſimul cum angelico intellectu concurrit. hac enim de re variant plurimum Theologorum ſententiæ. *Quid ſit Deū loqui aliquid Angelis, & quomodo reuelet ipſis quod ab illis ſciri vel fieri vult Deus.*

86 Ergo illud quod dixit Deus, *Venite* ſignificat imperium & mandatum Dei datum Angelis: vel potius certam quandam eorum determinationem vel applicationem ad vnum aliquid potius quam ad aliud agendum. Namque Angeli per ſe ſunt ad omnia Dei iuſſa capeſſenda paratiſſimi: determinantur autem à Deo & applicantur ad hoc potius quàm ad illud exequendum. Illud *Deſcendamus* ſignificat id quod volebat Deus fieri ab Angelis, non in cœlo fieri debere ſed in terra & in campo illo Sennaar, vbi erant ædificatores illius ciuitatis & turris. Et deſcendere quidem, Deo tribuitur metaphorice, videlicet quantum ad operationem & effectum quem Deus operatur in terra, quæ infimus locus eſt comparatione cœli: at verò Angelis conuenit deſcendere proprie, id eſt, non tantùm

ſecundum operationem & effectum, ſed etiam ſecundum realem ſubſtantiæ eorum præſentiam, ſecundum enim hanc, cum non ſint vbique, varia loca adire & mutare poſſunt.

Illud denique: *Confundamus eorum linguam*, proprie conuenit tam Deo quàm Angelis. Etenim illa confuſio linguæ à Deo profecta eſt non modo vt imperante & ordinante, verùm etiam vt efficiente: Sed quia non à ſolo Deo immediate effectus ille confuſionis linguæ profectus eſt, ſed ab Angelis quoq; cooperantibus & miniſtrantibus Deo; propterea pluraliter dictum eſt, *Confundamus*. Vtitur autem Deus ad multas res perficiendas miniſterio Angelorum, non propter indigētiam alieni auxilij, cum ſibi ipſe ad omnia pleniſſime ſufficiens ſit; ſed propter decentem ac ſuauem prouidentiæ atque gubernationis ſuę rationem, quæ poſcit vt terrena per cœleſtia, corporea per incorporea moueantur atque gubernentur. Accedit hinc præterea naturæ angelicæ magna quædam nobilitatis ac dignitatis excellentia, dum adhibentur Angeli diuinæ prouidentiæ & gubernationis adminiſtri in regendo & mouendo mundo corporeo. Verùm de his ſatis: & ad vltimam huius diſputationis quæſtionem expediendam pergamus. 87

Cur Deus vtatur miniſterio & cooperatione Angelorum.

SEPTIMA DISPVTATIO.

De lingua illorum hominum confuſione & in varias linguas diuiſione.

Super illis verbis:

Gen. c. 11. Verſu 7. 8. 9.

Confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſq; vocem proximi ſui. Atque ita diuiſit eos Dominus ex illo loco in vniuerſas terras, & ceſſauerunt ædificare ciuitatem. Et idcirco vocatum eſt nomen eius Babel, quia ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ, & inde diſperſit eos Dominus ſuper faciem cunctarum regionum.

IVSTA profectò tam impiæ illorum hominum ſuperbiæ atque inobedientiæ hæc fuit pœna, conuenienſque culpæ ſupplicium. Nam quia dominatio imperantis in lingua eſt (inquit Auguſtinus) ibi damnata eſt ſuperbia vt non intelligeretur iubens homini, qui noluit intelligere vt obediret Deo iubenti. Sic illa conſpiratio diſſoluta eſt, cum quiſque ab eo quem non intelligebat abſcederet, nec ſe niſi cum quo loqui poterat aggregaret: et per linguas diuiſæ ſunt gentes, diſperſæque per terras ſicut Deo placuit, qui hoc modis occultis nobiſque incomprehenſibilibus fecit. Linguarum igitur oborta repente confuſio (ait Caſſianus) ſacrilegos auſus hominum nefandoſque compeſcuit. Permanſiſſet enim ibi contra Deum cōſenſus hominum noxius, niſi eos diſpenſatione Dei repugnans inter ſe diuerſitas linguæ per diſſonantiam vocis in meliorem ſtatum proficere compuliſſet: & quos ad excidium ſui animauerat pernicioſa conſenſio, ad ſalutem reuocaſſet bona vtiliſque diſcordia, incipientes ſcilicet humanam fragilitatem intercedente diuiſione ſentire, quam per noxiam conſpirationem elati ante neſciebant. 88

Auguſtinus de ciuitate Dei lib. 16. c. 4

Caſſianus collatione 4. cap. 12.

Ergo

89 Ergo homines illi quia vnitate linguæ & vnanimi omnium conſenſu abuſi ſunt, vt contra Dei voluntatem ædificium illud extruere conarentur, ne ſcilicet diſiũgerentur inuicem atque diſſiparentur, & vt æternam ſui memoriam famamque relinquerent: idcirco Deus vnitatem linguæ eorum varie admodum diſcindens, ædificationem illius ciuitatis & turris, quam tanto illi ſtudio conatuque ſuſceperant, omittere coegit: & cum propter diuerſitatem linguæ inter ſe non intelligerent, inuicem diſſociari eos & in varias terræ partes diſperdi neceſſe fuit. Fecit etiam, vt pro celebritate nominis & famæ quam expetebant, immortale dedecus & infamiam conſequerentur. Namque illius loci nomen eſſe voluit Babel, ſignificans confuſionem; idque omni æuo apud omnes manere; vt locus ipſe ſuo nomine tam probroſæ ac miſeræ illorum hominum confuſionis memoriam perpetuò cuſtodiret.

90 ATQVE HVIVS quidem rei hiſtoria duo nobis vtilia præbet documenta: alterum eſt, quàm ſint contrariarum rerum contrarij effectus, humilitatis, inquam, & ſuperbiæ, pietatis atque impietatis, audaciæ & modeſtiæ. Audi B. Gregorium qui explanans hiſtoriam deſcenſus Spiritus ſancti in Apoſtolos, quam narrat B. Lucas, quemadmodum Spiritus ſanctus in linguis igneis apparuerit Chriſti diſcipulis, omniumque linguarum ſcientiam dederit; quo miraculo præſignabatur, ſanctam Eccleſiam eodem illo Spiritu repletam, omnium gentium voce locuturam, ad hunc modum ſcribit. Qui contra Deum turrim ædificare conati ſunt, communionem vnius linguæ perdiderunt. In iis autem qui Deum humiliter metuebant, linguæ omnes vnitæ ſunt. Hic ergo humilitas vnitatem meruit, illic ſuperbia confuſionem.

Duo moralia documẽta. Gregor. homilia 30. in Euangelia. Actorũ 2

91 Alterum documentum quod ex hoc loco elicitur, attenta conſideratione animi perpendendum eſt & in memoria ſemper habendum: vt pernicioſa eſt inter probos viros diſcordia, ita, ac magis etiam, malorum hominum conſpirationem & concordiam eſſe pernicioſam. Hoc nempe figurata oratione inſinuauit Dominus apud Iob, cum de Leuiathan qui figuram gerit Diaboli & improborum hominum qui ſunt eius membra, dixit: *Membra carnium eius cohærentia ſibi.* Quando enim homines improbi qui membra ſunt Diaboli, in peruerſis operibus ſuſcipiendis aut peragendis, à principio vſque ad finem vſquequaque inter ſe concordant, tunc membra Leuiathan ſibi inuicem eſſe cohærentia, rectè dicuntur.

Iob 41.

92 Reproborum hominum vnitas (inquit Gregorius) bonorum vitam tanto durius præpedit, quanto ei ſe per collectionem durior opponit. Hanc vnitatem reproborum pernicioſam ſibi Paulus conſpiciens, cum in medio Phariſæorum & Sadducæorum eſſet, dixit: *De ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor.* Qua voce vehementer percuſſa, protinus contra ſe inuicem audientium turba diſſiluit: & dum in duas partes tumultuantium multitudo ſcinditur, Paulo via ereptionis aperitur: quia quem turba perſequentium vnita conſtrinxerat, diuiſa laxabat. Eripiuntur ergo iuſti, dum diuiduntur iniuſti: & electorum vota ad perfectum perueniunt, dum reproborum agmina per diſcordia confunduntur. Hoc bene maris rubri ſciſſione deſignatur. Nam dum in duas partes vnda diuiditur, ab electo populo ad terram promiſſionis tenditur: ſic dum malorum vnitas ſcinditur, bonæ mentes ad hoc quod appetunt perducuntur. Si malorum vnitas noxia non fuiſſet, nequaquam diuina prouidentia, eorum qui ſuperbiſſimo animo ciuitatem & turrim ædificabant, linguas in tanta diuerſitate diſſipaſſet. Si malorum vnitas noxia non fuiſſet, de ſanctæ Eccleſiæ hoſtibus Propheta non diceret: *Præcipita Domine, & diuide linguas eorum.* Hæc Gregorius.

Gregorius lib. 34. Moralium. Actorum 23. Exodi 14. Pſal. 54.

93 Hoc etiam ſpectans & ſequens beatiſſimus patriarcha Iacob, ſceleratam & exitialem duorum filiorum ſuorum Simeonis & Leui cõſpirationem & concordiam ad necem Sichimitis tam atrociter & crudeliter inferendam, non ſolum deteſtatus eſt, verum etiam iuſta & vtili diſſociationis & diſperſionis eorũ pœna mulcta-

Geneſ. 49

uit. *Diuidam eos in Iacob* (dixit ille) *& diſpergam eos in Iſrael.* ergo iis qui magnę alicui ho
minum multitudini & ſocietati præſunt, duæ in ptimis res ſpectandæ & curandæ
ſunt, vt & bonorum diſſidia tollant diſcordiamque conglutinent; nec minori
etiam ſtudio ac diligentia eos qui in malum conſpirant & concordant inter ſe,
quamprimum & quam maxime fieri poſſit, diſſocient atque inuicem diſtrahant.

Geneſ. 11. cap. verſ. 6

Verùm nonnulla de ſupradictis verbis curſim exponamus. *Ecce vnus eſt populus* 94
& vnum eſt labium omnibus: cœperuntque hoc facere nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas
opere compleant. Significatur his verbis duplex vnitas qua illi homines confiſi, auſi
ſunt tantum opus aggredi; altera fuit vnitas communitatis & ſocietatis popula-
ris: nam licet ampliſſima eſſet eorum multitudo, vnius tamen populi idem cu-
pientis & perficere conantis communione atque vnitate continebatur. Altera
erat vnitas labij, id eſt, linguæ propter quam, cum omnes inter ſe intelligerent,
aliique alios propoſita deſignati operis vtilitate & gloria incredibilter incita-
rent, nihil profecto attentaſſent illi, quod non facile perficerent ac præſtarent.

Chryſ. homil. 30. in Geneſim.

SI in tanta concordia & linguæ vnitate, ait Chryſoſtomus, in tantam inciderunt
inſaniam, vbi proceſſu temporis maiorem in modum eorum aucta eſſet multitudo
& roborata potentia, ſine dubio deteriora tentaſſent. Nihil enim impetum & ar-
dorem eorum retardare ac reſtinguere potuiſſet; quæcunque deſignaſſent animo
& votis concepiſſent, ad effectum perduxiſſent. Vt igitur eorum inſaniæ non
ſolum ad præſens, ſed etiam in poſterum occurramus, duas res quarum fiducia
efferuntur, demoliamur, vnitatem linguæ eorum diſcindendo, & communionem
popularem diſſoluendo, variaſque in gentes & populos diuiſam, in diuerſas ter-
ræ partes diſſipando.

Infinita diuini intellectus perſpicacia.

Illud: *Non deſiſtent à cogitationibus ſuis donec eas opere compleant:* ſignificat, Niſi 95
homines illi diuinitus fuiſſent impediti, certiſſime deſignatum atque incœptum
opus ad exitum fuiſſe perducturos. Nouerat igitur Deus, & certiſſime nouerat,
non ſolum quod illi facturi erant, ſed etiam quid fuiſſent facturi, niſi eſſent impe-
diti. Deus enim propter infinitam intellectus ſui perſpicacitatem, non ſolum
quæ ſimpliciter aliquando futura ſunt cognoſcit, ſed etiam conditionaliter futu-
ra, id eſt, quæ hac vel illa circunſtantia & conditione poſita eſſent futura. Quare

Lib. 1. Regum c. 23. Ezech. 3.

propter Dauidi dixit, ſi remaneret ipſe Ceilæ, futurum vt & Saul eo veni-
ret, & Ceilani eum dederent Sauli; dixit etiam Ezechieli, ſe non mittere
eum ad gentem longinquam profundique ſermonis, & ignotæ linguæ: quod ſi ad
eam gentem ipſum mitteret, fore tamen vt illa ipſum audiret, & monita eius per-

Matth. 11

ciperet. quo etiam ſpectat quod in Euangelio Dominus dixit, ſi miracula facta
ab ipſo in Capharnaum & Corozain, eſſent facta apud Tyrios & Sidonios, futu-
rum fuiſſe vt illi in cinere & cilicio pœnitentiam agerent.

Hinc etiam apparet ædificatores illius turris non voluiſſe eam vſque ad cœli 96
viciniam, vel ſupra diluuij Noetici altitudinem extollere: id enim quia nulla arte
nulliſque hominum viribus fieri poterat, etiamſi à Deo non fuiſſent impediti, effi-
cere nequaquam potuiſſent. At hoc loco Deus ſignificat, eos niſi impedirentur,
opus ab ipſis deſignatum atque incœptum, perfecturos & abſoluturos fuiſſe.

Infeliciſſima eſſe improbis eorum felicitatem.

DEVM porrò impediuiſſe ne illorum hominum ędificatio vltra procederet ma- 97
gno illis bono fuit; ne ſcilicet eorum ſuperbia & impietas magis ac magis creſce-
ret, & vehementius corroborata prorſus inſanabilis eſſet, grauioreq; digna ſuppli-
cio; ſiquidem ſinere Deum mala hominũ conſilia & conatus feliciter procedere,
& quicquid illi agere voluerint, ſine impedimento perficere, omnia deniq; illis ex
animi ſententia votoq; ſuccedere, certiſſimum eſt diuinę indignationis argumen-
tũ & grauiſſimi genus ſupplicij. Illud enim recte dictum eſt à Salomone Prouerb. 1.
Proſperitas ſtultorum perdet illos: Contra verò obſtare ne quod quiſpiam male co-
gitat & cupit, efficere & aſſequi poſsit, maximum eſt benignitatis diuinæ bene-
ficium. Etenim veriſsimum eſt quod poſterioris libri Machabæorum capite

ſexto

ſexto legimus: *Multo tempore non ſinere peccatoribus ex ſententia agere, ſed ſtatim vltiones adhibere magni beneficij eſt indicium.* Quo circa B. Paulus vt grauiſsimum pœnæ ac vindictæ diuinæ genus aduerſus homines impios, commemorat illud, *Tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum.* Dauid etiam cecinit de Hebræis qui cœleſte manna faſtidioſe reſpuentes, carnes in deſerto concupiuerunt eaſque à Deo cupiditati eorum indulgente, abundanter acceperunt, *Et manducauerunt,* inquit, *& ſaturati ſunt nimis & deſiderium eorum attulit eis non ſunt fraudati à deſiderio ſuo.* Sed attende quod mox ſubdit. *Adhuc,* inquit, *eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei deſcendit ſuper eos.*

Ad Romanos 1.
Pſal. 77.

98. Scitum quoque eſt quod hac de re ſcriptum reliquit Philo: Inſignis pœna & vindicta impietatis eſt, ait ille, conniuere Deum atque etiam indulgere peccantibus: nec ſolum longam eis impunitatem, verum magnam & diuturnam proſperitatem concedere. Hoc inſipientes, non damnum ſed lucrum, non ſupplicium ſed beneficium arbitrantur: & fortunatos iudicant, quorum omnia conſilia & vota, qualiacumque illa ſint, optatos ipſis exitus & ſucceſſus habent. Cum tamen deſperatæ animæ indicium ſit, peccare abſque vllo impedimento, & proſperos maleficiorum ſucceſſus habere. Nam quiſquis non eſt plane inſanabilis, præoptauerit ſe conſilio potius mentis deſtitui, quam in male agendo ſolertem & prudentem ac felicem eſſe. Nam cohibitio, maximum morbum arcet iniuſtitiam: quæ, ſi adſit licentia peccandi, vitari non poteſt. Ac ſtulti quidem fortunam Tyrannorum ſuſpiciunt, quibus non alia eſt quodlibet agendi lex & regula quam propria ipſorum libido: quam quia nullo obſiſtente, prout volunt, explere poſſunt, fortunati iudicantur. Sed profecto lugenda magis & gemenda illorum eſt conditio. Nimirum inopia & infirmitas malis prodeſt; bonis verò potentia cum opibus.

Præclara Philonis in libro de cõfuſione linguarum ſententia de reproborũ in hac vita proſperitate.

99 Magnum profecto & maius quàm plerique putant, malum eſt humanum animum per ſe indomitum, & ad flagitia ruentem ſine freno ac rectore ſinere: cum is, etiam habenis & ſcutica, & prudenti rectore adhibitis, ægre tamen coerceri queat. Quamobrem oraculum propitij Dei, plenum benignitate, ſpem egregiam oſtentat diſciplinæ amatoribus quod ſic eſt editum: *Non dimittam te neque deſeram.* Nam laxatis animæ vinculis, quibus illa velut conſtricta in bono tenebatur, maxima ſequitur calamitas, à Deo deſeri. Caue igitur, quoties videris quempiam, quicquid ei libuerit inoffenſe & expedite facientem, mireris eum tãquam fortunatum: ſed potius vt infelicem miſerare, cui ſcilicet virtutum ſterilitas, vitiorum autem vbertas perpetuo contigit: Hactenus ex Philone.

Ioſue 1.

100 ILLVD AVTEM: *Vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui;* Non eſt ſic accipiendum quaſi nullus illorum hominum audierit alium loquentem: Nam ſi id eis accidiſſet, fuiſſent proculdubio ſurdi: itaq; non ſola linguæ confuſio, verùm præterea ſurditas eis contigiſſet. Ergo ſignificatur illis verbis non ſimplex auditio, ſed auditio cum eorum quæ alij loquebantur intellectu coniuncta. Audiebant illi ſonos vocum, ſed earum vim & ſignificationem non intelligebant. Neq; illud: *Non audiat quiſque vocem proximi ſui* ſignificat in illa multitudine hominum, neminem fuiſſe qui alium vllum intelligeret, ſed quot erant numero homines, totidem fuiſſe diuerſas eorum linguas. Si enim hoc factum eſſet, omnes inuicem diſſociati fuiſſent, nullaque fieri potuiſſet hominum ſocietas aut communitas, quod erat certiſsimum humani generis exitium. Nulla enim ciuitas, nulla domus, nulla familia, nulla hominum coniunctio effici & conſtare potuiſſet. Adde quod id fuiſset contrarium Dei conſilio & propoſito. Deus enim ob eam cauſam diuerſitatem linguarum induxit, vt homines illi ſegregari inuicem cogerentur, & in varias terræ partes diſpergi, quò totus orbis terrarum, habitatoribus cultoribuſque completus, plenior, cultior, fœcundior, & ornatior exiſteret. At ſi nullus hominum alterum hominem loquentem intellexiſſet, nullus cum alio homine congregari potuiſſet. Non igitur quod intendebat Deus, ad effectum potuiſset adduci.

Ergo quod hoc loco dictum eſt, nullum eorum hominum intellexiſſe vocem proximi ſui, non de ſingulis hominibus accipiendum eſt, ſed de certa quadam multitudine hominum: Exempli cauſa, qui vnius erant familiæ, propriam habuere linguam, qua inter ſe loquebantur & intelligebant: & quia pro diuerſitate familiarum, etiam linguarum diuerſitas extitit; hinc factum eſt, vt quot tunc erant hominum familiæ, totidem eſſent linguæ: & qui eiuſdem erant familiæ, quoniam inuicem quæ loquebantur intelligebant, inter ſe congregati & conſociati ſunt. Quoniam verò qui ex aliis familiis erant, eorum illi linguas non intelligebant, idcirco ab illis omnibus diſſociari eos & ſeparatim viuere neceſſe fuit. Omnino, quia ſuperiori capite decimo Moſes recenſuit duos & ſeptuaginta poſteros trium filiorum Noe, quorum quilibet propriam reliquit familiam & & gentem; ex eo permulti exiſtimarunt, vnam illam omnium hominum linguã quæ fuerat ante ædificationem turris Babel, in duas & ſeptuaginta linguas eſſe diuiſam. Verùm de hoc paulo infra dicemus. 101

Nec videtur id non elici poſſe ex iis quæ ſupra capite decimo prodita ſunt. Legimus enim de filiis Iaphet ita ſcribentem Moſem: *Ab his diuiſæ ſunt inſulæ gentium in regionibus ſuis, vnuſquiſque ſecundum linguam ſuam, & familiam ſuam in nationibus ſuis.* & item de filiis Cham: *Hi ſunt filij Cham in cognationibus & linguis & generationibus, terriſque & gentibus ſuis.* Denique de filiis quoque Sem: *Iſti ſunt filij Sem ſecundum cognationes & linguas, & regiones in gentibus ſuis.* Apparet igitur ex hac narratione Moſis, pro varietate familiarum & cognationum, varias quoque fuiſſe linguas, diuerſaſque gentes & nationes extitiſſe. 102

Cum facta eſt diuiſio linguarum, quanta fuerit illorum hominum animi perturbatio & confuſio.

VERVM REDEO ad id quod à primo dicere inſtitui de confuſione linguæ. Reputet ſecum lector diligenterque conſideret, cum tanta illa linguæ confuſio hominibus illis accidit: qui animus eis, quæ mens, qui ſenſus fuerit. Credo equidem, cum inter ſe cœperunt non intelligere, ira primum eos & indignatione eſſe affectos, quod alij ſe derideri & illudi ab aliis putarent. Deinde ſimiles euaſiſſe amentibus atque furentibus puto. Verùm poſtea, cum ſeriò agi cognouerunt, & rem ipſam, vti erat, compertam habuerunt, neque id aliter quàm Dei voluntate & poteſtate fieri potuiſſe intellexerunt, diuinam ſuæ impietatis ac ſuperbiæ vindictam agnoſcentes, incredibili eos confuſione animi, & ſtupore ſimul ac pauore perculſos & obrutos eſſe, non eſt dubitandum. 103

Actorum 2.

Comparatio eius quod accidit in ædificatione turris Babel cum eo quod euenit in die Pẽtecoſtes circa varietatem linguarum.

Simile quiddam ſed in re tamen longe diſſimili ſanctis Chriſti diſcipulis contigit in die Pentecoſtes. Hoc enim die linguarum omnium diuerſitas repentè diuino munere illis tributa eſt; ita vt vnuſquilibet ſanctorum diſcipulorum, alios omnes cuiuſcunque gentis & linguæ eſſent loquentes intelligeret: & alij omnes, quamuis diuerſiſſimis vterentur linguis, quemlibet illorum diſcipulorum Domini quaſi ſua lingua loquentem planiſſime intelligerent. Itaque tunc diuerſiſſimæ linguæ, in vnius hominis os, vt ita loquar, congregatæ ſunt: olim verò vna omnium hominum lingua in plurimas & diuerſiſſimas linguas diſciſſa eſt. Tunc omnes quemlibet diſcipulorum Domini loquentem intelligebant: olim nemo alterius linguam intelligere poterat. Vtrumque ſanè maximum fuit diuinæ potentiæ miraculum. Verum diuerſus vtriuſque fuit exitus & effectus. Per illud enim, qui congregati vno loco erant, in omnes terræ plagas diſperſi ſunt: per hoc autem, qui diſperſi omnibus terris erant, in vnam fidei communionem, vnamque Eccleſiæ ſocietatem congregati ſunt. 104

Et

Et ceſſauerunt ædificare ciuitatem. *Gen. c. 11. Verſu 8.*

105 HINC apparet, cauſam cur omiſſa fuerit ædificatio ciuitatis & turris, fuiſſe confuſionem linguæ, quòd vnuſquiſque vocem proximi ſui non audiret, vt narrat Moſes. Non igitur verum eſt quod à Sibylla & Abydeno proditum eſſe referunt Ioſephus & Euſebius. Dixerunt illi, ædificatores illius vrbis vſos eſſe omnes vna lingua: ſed Deos ventis procelliſque immiſſis euerſam turrim ſuper ipſos ædificatores deieciſſe. Verùm de illius turris euerſione, & quod ruina eius ædificatores ipſius oppreſſi interierint, nullum verbum facit Moſes; ſolamque confuſionem linguæ, deſiſtendi ab ædificatione turris cauſam fuiſſe indicat. Sanè ſi Deus vel Angeli turrim deſtruxiſſent, cùm Dei & Angelorum perfecta ſint opera, funditus atque omnino eam turrim euertiſſent. Atqui ædificium illud multis poſtea ſeculis permanſiſſe, multi ſunt graueſque teſtes quos ſupra nominauimus.

Ioſ. lib. 1. Antiquitatum. Euſebius lib. 5. de Præparatione Euãgelica ca. vltimo. Sybilla. Abydenus.

106 Verùm dicet quiſpiam, cur gigas ille Nemrod qui poſt diuiſionem linguarum inibi cum ſuis popularibus remanſit ac regnauit, omiſſam ædificationem turris & ciuitatis, non repetiit atque perfecit? Reſpondendum eſt, opus illud fuiſse maius quàm vt à tanta paucitate hominum qui cum eo erant, abſolui poſset. Sed illud probabilius eſt: homines illos recentis cladis quam experti fuerant, memores deterritos eſse à proſecutione illius ædificij; verentes ſcilicet ne alia ſimili calamitate, aut etiam grauiori afficerentur. Et ciuitatis quidem ædificatio vacauit per annos ferme centum, videlicet vſq; ad Semiramidem, quæ inchoatam ciuitatem Babel, incredibili magnitudine & magnificentia abſoluit. Turrim verò illam nequaquam altius extulit, ſed mirifice ornatam in templum quod Belo conſecrauerat, incluſit; eaque perdurauit vſque ad ætatem Herodoti, id eſt, per annos mille quadringentos. Claruit enim Herodotus, vt ex eius ſcriptis licet perſpicere, circa olympiadem ſeptuageſimam quintam.

Nemrod. *Herodotus lib. 1.*

Atque ita diuiſit illos Dominus ex illo loco in vniuerſas terras. *Geneſ. 11. Verſ. 8.*

107 HIC nempe fuit vnius linguæ confuſionis, & variarum multiplicationis linguarum effectus ſimul & finis. Namque ad eum finem Deus vnam illam linguam qua omnes vtebantur confudit, inuecta aliarum complurium linguarum varietate: vt quia genus hominum maiorem in modum iam fuerat propagatum, vel inuiti homines illi ſegregarentur inuicem ac varie diſpergerentur. Talis enim ſeparatio & diſperſio perquam vtilis futura erat humano generi: primo quidem propter cibi & victus commoditatem & abundantiam. Neque enim vna aliqua regio ſufficientem tantæ hominum multitudini, & quidem in dies magis ac magis creſcenti ſuppeditare victum potuiſset. Deinde, ſi omne genus hominum vno in loco fuiſset, exorto inter ipſos bello, vel graſsante peſte, aliove exitiali morbo, facile fuiſset vt omnes communi clade interirent. Adde, quod bonos mores corrumpunt colloquia praua, & ſocietas improborum atque impiorum hominum, ſenſim quaſi contagioſus morbus ſerpens, etiam bonos inficit atque corrumpit.

Tres cauſæ ob quas valde vtile fuit homines multifariã diſpergi. *1. Ad Corinth. 15.*

108 Ob has igitur tres cauſas vtiliſsimum generi humano erat, in diuerſa & lõginqua terræ loca diſsipari, & diſsitarum inter ſe regionum habitatores & cultores eſse. Itaque, facta linguarum diuiſione, quiſque cum ſuis eadem lingua loquentibus, diuerſum terræ locum petiit. Tubal venit ad Heſperios, id eſt, in Italiam

& Hiſpaniam: non quod iam tunc iſta eſſent nomina, ſed quod poſtea talia voca-
bula locis illis ſint indita: Iauan profectus eſt in Ioniam & Græciam: Tharſis Cili-
ciam: Cethim Cyprum: Madai Mediam: Meſraim Aegyptum: Phut Aphricam:
Lud Libyam: Chus Aethiopiam: Saba Sabæam: Chanaan eam terram, quæ ab
ipſo poſtea dicta eſt Chananæa; idemque de aliis poſteris filiorum Noe, de qui-
bus ſuperiori capite decimo dictum eſt, intelligi volo.

Gen. c. 11. Verſu 9.

Et idcirco vocatum eſt nomen eius Babel, quia ibi conſuſum eſt
labium vniuerſæ terræ; & inde diſperſit eos Dominus
ſuper faciem cunctarum regionum.

ILLVD pronomen (eius) græcè fœminini generis eſt, referturque ad ciuitatem, de qua proxime ante dictum eſt: *Ceſſauerunt ædificare ciuitatem.* Et ſubditur: *Idcirco vocatum eſt nomen eius Babel.* Nec 109
aliud ſanè fuit quod nomine Babel ſeu Babylonis ſequentibus ſeculis appellaretur, niſi ciuitas illa. Septuaginta interpretes nomen hebræum Babel interpretatum poſuerunt in ſua tranſlatione, ſic vertentes: *Idcirco vocatum eſt nomen eius confuſio.* Sed nullo tempore ciuitas illa appellata eſt confuſio, vel vt illi græcè ſcripſerunt, σύγχυσις. Rectius igitur latinus interpres hebræum nomen Babel retinuit.

Quia ibi conſuſum eſt labium vniuerſæ terræ.

Quomodo intelligendum ſit linguam illã, quæ prius vna omniũ fuerat, eſſe confuſam.

DICITVR labium vniuerſæ terræ lingua illa communis om- 110
nium hominum, qua tunc omnes qui erant in terris loquebantur. Dicitur autem confuſa eſſe illa lingua, non quod tunc vitiata & corrupta ſit, manſit enim eadem vt erat prius, non tamen apud omnes, ſed in ſola familia Heber: Verùm quoniam aliæ plurimæ & diuerſiſsimæ linguæ tunc inuectæ ſunt, quo factum eſt vt alij alios non intelligerent loquentes niſi qui eiuſdem erant linguæ; quæ res magnam initio attulit perturbationem & confuſionem; propterea Moſes dixit tunc eſſe confuſam linguam omnis terræ, id eſt, confuſos eſſe homines qui antea indifferenter vna lingua vtebantur, omneſque quicquid loquerentur, inter ſe intelligebant. Atque hinc perſpicuum fit; Babylonem dictam eſſe Babel propter confuſionem linguæ ibi factam; non autem à Belo (vt quidam putarunt) qui pater fuit regis Nini, & quem vt deum inprimis Chaldæi & Aſſyrii coluerunt.

Voluit porrò Deus manere omni æuo eius rei monumentum, multaque eſſe 111
quæ memoriam eius facti quaſi recentem perpetuò conſeruarent. Namque indicium eius rei erat nomen vrbis Babel: & vocabulum Phaleg quo filius Heber ob diuiſionem linguarum appellatus eſt: & item vnitas linguæ hebrææ in familia Heber permanẽtis, quæ cum antea fuiſſet eadem omnium hominum, poſtea paucorum fuit, & à linguis aliorum omnium hominum maxime diſtincta. Audi Chryſoſtomum ſuper hæc ipſa verba Moſis quæ nunc tractamus, hunc in modum ſcribentem: Vide quot res fiunt, vt memoria illius facti omnia in ſecula extendatur. Primùm linguarum fit diuiſio: & ante hoc impoſitio nominis Phaleg, quod Heber filio ſuo impoſuit, diuiſionem ſignificans; deinde ciuitatis nomen Babel ſeu Babylon quod ſonat confuſionem. Poſtremo Heber ipſe manſit idem, ſeruans idioma quod & ante habuerat, vt manifeſtum diuiſionis huius ſignum foret. Vidiſti per quot res immortalem nullaque obliuione delendam ſeruari

Geneſ. 10. Chryſ. homil. 30. in Geneſim.

huius

huius facti memoriam Deus voluerit? Sic enim pater poſtea cogebatur dicere filio cauſam tam diuerſæ vocis; & puer à patre diſcebat, quare Babylon à confuſione nomen ſortita eſſet; nempe quòd illic Deus confudiſſet labia vniuerſæ terræ,& quod inde homines diſperſiſſet in omnes terræ plagas. Vtrumque enim videtur mihi appellatione illius loci ſignificari, & quod ibi confuſio linguarum ſit facta; & quod inde hominum in varias terras diſperſio exorta ſit. Hæc Chryſoſtomus.

OCTAVA DISPVTATIO.

Vtrum lingua hebræa, ante confuſionem linguarum fuerit in vſu omnium hominum.

112 CETERVM ex Moſaica narratione confuſionis ac diuiſionis linguarum, non ſanè ignobilis quæſtio exiſtit; Vtrum lingua quæ dicitur à principio fuiſſe communis omnium mortalium, fuerit lingua hebræa nec ne; Theodoretus in iis quæſtionibus quas edidit in librum Geneſis,hac de re diſputans, tria reliquit in ſcriptis, quæ ad id quod nunc quæritur,directò ſpectant. Cenſet primò antiquiſſimam primamque omnium linguarum fuiſſe Syriacam; quòd nomina illa, Adam,Cain,Abel, Noe quæ in prima mundi ætate impoſita eſſe legimus, propria ſint linguæ Syriacæ. Sic autem ſcribit Theodoretus: Quænam ſit lingua omnium antiquiſſima, nomina ipſa indicant. Adam enim & Cain, Abel & Noe, propria ſunt nomina linguæ Syriacæ: Syrorum enim mos eſt, terram rubram appellare adam. Interpretatur ergo Adam, terrenus aut puluero-ſus: & Cain, poſſeſſio. Hoc enim Adam laudans Deum dixit; *Poſſedi hominem per Deum*. Et Abel idem eſt quod luctus: primus enim ille mortalium viſus eſt mortuus, primuſque parentibus luctum attulit. Noe verò, idem eſt quod requies. Hæc Theodoretus; cuius non ſolum opinio non eſt vera;vt infra oſtendemus,ſed etiam ratio eius infirma eſt. Nomina enim illa,Adam, Eua, Cain, Set, Noe, & eorum nominum interpretationes, propria ſunt hebrææ linguæ, vt manifeſtum eſt ex libro Geneſis quem Moſes hebraice ſcripſit. quòd eas autem voces habeat etiam lingua Syriaca, nequaquam mirum eſt. Etenim ex hebræa lingua tanquam ex fonte, complures aliæ linguæ, vt Syriaca ſiue Chaldaica,& Arabica, quaſi riuuli quidam, deriuatæ ſunt. Cum igitur Syriaca perquam affinis ſit hebraicæ, quid mirum,ſi eadem in vtraque lingua,quædam reperiantur vocabula?

Theodoretus quæſt. 59. in Geneſim.

An lingua hebræa fuerit omniũ prima, & qua omnes cõmuniter vſi ſunt ante confuſionem linguarum.

Geneſ. 4.

Geneſ. 6.

113 Deinde arbitratur Theodoretus hebræam linguam primum traditam Moſi à Deo fuiſſe; ideoque non fuiſſe eam ante Moſem. Quo fieret eam linguam plus ſexcentis annis poſt confuſionem & diuiſionem linguarum eſſe natam. Theodoreti verba ſic habent:Linguam hebræam equidē arbitror eſſe ſacram. Quemadmodum enim in templis Græcorum quidam ſunt literarum characteres peculiares quos ſacros appellarunt: Sic Deus per Moſem donauit hanc linguam, non quidem naturalem,ſed ad docendum tamen aptam. Siquidem cum omnes loquantur lingua eius gentis in qua nati ſunt, vt qui in Italia, italice; qui in Græcia, græcè;qui in Aegypto, ægyptiace loquuntur;pueri tamen Hebræorum non ſtatim hebraica vtuntur lingua, ſed eorum, apud quos nati ſunt. At verò cum adoleuerint, docentur literarum hebraicarum characteres, & ſacros libros hebraicis & verbis & literis ſcriptos addiſcunt. Quod puto indicaſſe beatum Dauidem, cum de Ioſeph loquens dixit: *Linguam quam non nouerat, audiuit*. Sic Theodoretus.

Theodoretus putat, ſed falſo, hebræã linguam non fuiſſe ante Moſem.

Pſal. 80.

114 Verum in hac Theodoreti ſententia quædam non ſunt approbanda;vt eſt illud ante Moſem non fuiſſe linguam hebræam, cum id ſit contra ſententiam omnium

tam hebræorum quam Chriſtianorum Doctorum; & in exordio Mundi fuiſſe vſum linguæ hebrææ, ſatis declarant vocabula illa quæ dudum poſui, Adam, Eua, Cain, Abel, Noe, eorumque nominum interpretationes, quæ in primis quinque libri Geneſis capitibus exponuntur; quæ vim & locum non habent in vlla lingua præter hebræam. Illud porrò quod ait Theodoretus de pueris Hebræis non ſtatim hebraice loquentibus, ad id quod vult ipſe, probandum nihil habet momenti. Dum enim ſtetit Reſpublica Hebræorum, omnes hebraice loquebantur, eamque linguam à nutricibus vna cum lacte pueri ſugebant: at verò poſtquam ea gens in captiuitatem abducta, omnibus ferme terris diſperſa eſt, amiſſa libertate & politia, & vbique ſeruiens aliis gentibus, vſum naturalem propriæ linguæ perdidit, & alienis linguis earum ſcilicet gentium quibus ſeruit, ab initio eam imbui neceſſe eſt. Iam verò quod Ioſeph Hebræus & hebraice loquens Aegyptiacam linguam ab hebræa diuerſam, vt ignotam ſibi addiſceret, nec mirum eſt, nec ad firmandam Theodoreti ſententiam vim affert vllam.

Eupolemus apud Euſebiũ de Præparatione Euãgelica lib. 9. cap. 4

115 Quod autem Theodoretus non altius Moſe repetit originem linguæ, & literarum hebraicarum, videtur in eo ſecutus Eupolemum, qui, vt refert Euſebius, Moſem ſapientiſſimum fuiſſe virum prodidit, & literas Iudæis primum tradidiſſe & à Iudæis Phœnices, Græcos autem à Phœnicibus accepiſſe. Sed enim vſum tam linguæ quam literarum hebraicarum fuiſſe antiquiorem Moſe, mox docentem firmantemque beatum Auguſtinum inducemus.

116 Extremo loco ait Theodoretus ſibi opinionem eorum minime probari, qui arbitrantur tam Hebræos ipſos, quam eorum linguam hebraicam nomen traxiſſe ab Heber; quia penes eum, cum facta eſt confuſio & diuiſio linguarum, & in eius tantum familia manſerit ea lingua quæ fuerat antea communis omnium: & idcirco ab Heber appellatam eſſe hebræam. At ob eam cauſam oportebat, inquit Theodoretus, omnes poſteros Heber appellatos eſſe Hebræos, & vſos lingua hebræa; quod ſecus euenit. Poſteri enim Heber fuerunt Syri, Moabitæ, Ammonitæ, Iſmaelitæ, Idumæi, Madianitæ, Amalecitæ, & qui ex filio eius Iectan progeniti varias in regione Indiæ gentes, variis differentes linguis, condiderunt. Cenſet denique Theodoretus appellatos eſſe Hebræos ex eo quod Abraham è regione Chaldæorum veniens in Palæſtinam, tranſiuit fluuium Euphratem: Hebra enim Syrorum lingua (vt ipſe ait) idem dicitur quod Euphrates. Concludit Theodoretus diſputationem ſuam huiuſmodi verbis: Verum de hoc contendere, inquit, ſuperuacaneum eſt: nullum enim ex verbo pietati detrimentum accedit, ſiue hoc ſiue illud recipiamus. Et hæc quidem Theodoreti eſt ſententia.

117 Verum enimuerò quod putat Theodoretus Hebræos dictos eſſe ab Hebra, qua voce ſignificari ait Euphratem, quod magnus ille Patriarcha & Hebræorum parens Abraham ex Chaldæa, tranſito Euphrate, venit in terram Chanaan; id ſane à vero longe remotum eſt. Verum ea de re diſputabimus fauente Deo in tertio Tomo ſuper illa verba capitis decimi quarti: *Ecce vnus qui euaſerat, nuntiauit Abram Hebræo.* Sed ratio qua concludi exiſtimauit Theodoretus, nec Hebræos nec eorum linguam nomen cepiſſe ab Heber, perimbecilla eſt; eaque bene ſoluitur à B. Auguſtino, vt mox dicemus. Namque illi tantum poſteri Heber dicti ab eo ſunt Hebræi, & vſi lingua hebræa, quos recta ſerie generationis ab Heber vſque ad Iacob pertinentes recenſuit Moſes; in quibus ſcilicet veri Dei cognitio & cultus manſit ac viguit.

Auguſtinus de ciuitate Dei lib. 16. ca. 11. & lib. 18. ca. 39.

118 BEATVS AVGVSTINVS in libris de Ciuitate Dei quatuor tradit quæ hanc diſputationem proprie attingunt, & ad confirmationem ſententiæ faciunt quam nos ſequemur. Primo ait linguam illam quæ fuerat omnium hominum communis, fuiſſe hebræam, ſic nominatam ab Heber, quod in eius ſolius familia poſt diuiſionem linguarum manſerit. Quoniam in familia Heber, inquit Auguſtinus, communis antea omnium lingua remanſit, diuiſis per alias

linguas

manſit, diuiſis per alias linguas ceteris gentibus, ideo deinceps hebræa eſt nuncupata: tunc enim opus erat diſtingui eam ab alijs linguis nomine proprio, ſicut aliæ quoque linguæ vocatæ ſunt nominibus proprijs. Quando autem erat vna omnium, nihil aliud quàm humana lingua, vel humana locutio vocabatur, quòd ea ſola vniuerſum genus hominum loquebatur.

119 Deinde ex hoc Auguſtinus argumentatur in ſolo Heber, & familia eius rectam veri Dei fidem, religionem ac pietatem remanſiſſe. Nam confuſio linguarum, pœna fuit impietatis illorum hominum: quibus igitur illa pœna non contigit, eos par eſt credere impietatis illorũ hominum non fuiſſe participes. Quemadmodum (ait Auguſtinus) etiam cum erat vna omnium lingua, non ideo tamen filij peſtilentiæ defuerunt: nam & ante diluuium vna erat lingua, & tamen omnes deleri, præter vnam Noe iuſti domum, diluuio meruerunt: ita quando elatioris impietatis merito gentes linguarum diuerſitate punitæ ſunt, & ciuitas impiorum confuſionis nomen accepit, vt appellaretur Babylon, nõ defuit domus Heber, vbi & prior lingua, & pietas conſeruaretur. Nam quia de pœna venit multiplicatio mutatioq; linguarum, vtique præter hanc pœnam eſſe debuit populus Dei. Ergo vbi eadem lingua remanſit, ibi non fuit illa pœna quæ facta eſt mutatione linguarum, & hoc ſanè non paruum iuſtitiæ eius gentis apparuit veſtigiũ, quod cum aliæ gentes plecterentur mutatione linguarum, ad iſtam non peruenit tale ſupplicium. Nec fruſtra lingua iſta quam Patriarcharum, & Prophetarũ non ſolùm in ſermonibus ſuis, verum etiam in literis ſacris cuſtodiuit auctoritas, non in omnes Abrahæ vel Heber poſteros tranſmiſſa eſt, ſed in eos tantum, quorum generationes recta ſerie perducuntur ad Abraham: & hinc præterea in eos tantùm qui propagati per Iacob, & inſignius atque eminentius in Dei populum cohærentes, Dei teſtamenta, & ſtirpem Chriſti habere potuerunt.

Geneſ. 7.

120 Tertio loco confirmat Auguſtinus non tantum linguam Hebræam, ſed etiam litteras, & characteres Hebraicos diu ante Moſem in vſu fuiſſe; ſcilicet contra quam putauit Theodoretus. Non eſt credendum quod nonnulli arbitrantur, inquit Auguſtinus, Hebræam tantum linguam per illum qui vocabatur Heber, vnde Hebræorum vocabulum eſt, fuiſſe ſeruatam, atq; inde perueniſſe ad Abrahã; Hebræas autem literas a lege cœpiſſe quæ data eſt per Moſen: ſed potius per illam ſucceſſionem fratrum, memoratam linguam cum ſuis literis cuſtoditam. denique Moyſes in populo Dei conſtituit qui docendis literis præeſſent, priuſquã Diuinæ legis vllas literas noſſent. Hos appellat ſcriptura grammaton Iſagogos, qui Latine dici poſſunt literarum inductores, vel introductores, eo quod eas inducant quodammodo in corda diſcentium, vel in eas potius ipſos quos docent, ſic Auguſtinus. Qui extremis hiſce verbis ſpectare videtur ad id quod ſcriptum eſt Deuteronomij capite 31. vbi Latina lectio ſic habet: *Congregate ad me omnes maiores natu per tribus veſtras, atque doctores, & loquar audientibus eis ſermones iſtos, & inuocabo contra eos cælum, & terram.* Pro illo vocabulo *Doctores* Græcè eſt γραμματῶν εἰσαγωγεῖς, quam vocem interpretatus eſt Auguſtinus, literarum inductores, vel introductores vel potius introductores ad literas.

Nõ linguã tantum ſed etiam literas, & characteres hebraicos fuiſſe in vſu ante Moſé.

121 Quarto loco dubitationem hanc mouet Auguſtinus: Si in ortu Phaleg (vt ſuperiori libro decimoquinto concluſum eſt) facta eſt diuiſio linguarum; fuit autem Phaleg primogenitus ipſius Heber, & poſt illum natus eſt frater eius Iectan: ergo tempore diuiſionis linguarum non erat Iectan, ac multo minus eius poſteri, quos ſupra capite decimo percenſuit Moſes. At detractis poſteris Iectan, non conſtat numerus duarum & ſeptuaginta familiarum, & gentium quæ fuiſſe dicuntur, cum ædificabatur turris Babel; nec numerus ſeptuaginta duarum linguarum illis familijs pariter reſpondentium. Hanc dubitationem ſoluens Auguſtinus, negat Phaleg fuiſſe primogenitum ipſius Heber, ſed Iectan multis annis ipſo Phaleg priorem natu fuiſſe; priorem tamen eſſe nominatum Phaleg, vel propter notabilem caſum confuſionis, & diuiſionis linguarum in quem

Dubitatio ex Auguſtino, vtrum Phaleg fuerit primogenitus ipſius Heber.

ortus eius incurrit vel propter eius poſteritatis dignitatem, vel aliam quampiam
ob cauſam.

Nequaquam putandum eſt, inquit Auguſtinus, quod eo fuerint ordine geni-
ti quos recenſet Moſes, quo ordine commemoratos ab eo legimus. Alioqui
duodecim filij Iectan qui erat alter filius Heber & frater Phaleg, quomodo po-
tuiſſent iam tunc gentes facere, ſi Iectan poſt Phaleg natus eſſet; ſicut poſt eum
à Moſe commemoratus eſt: quandoquidem tempore quo natus eſt Phaleg, di-
uiſa eſt terra? Proinde intelligendum eſt, priorem quidem Phaleg eſſe nomi-
natum, ſed natum eſſe longe poſt fratrem ſuum Iectan; cuius Iectan duodecim
filij tam grandes iam tunc familias habuerunt, vt in linguas proprias diuidi po-
tuerint. Sic igitur potuit prior commemorari qui erat ætate poſterior; quemad-
Geneſ. 10 modum inter poſteros trium filiorum Noe, prius commemorati ſunt filij Iaphet
qui erat minimus eorum: deinde filij Cham, qui erat medius; poſtremò filij
Sem, qui erat primus & maximus. Hactenus ex Auguſtino: Cuius opinionis ſum-
ma eſt, hebræam linguam fuiſſe primum omnium, eaque vſum eſſe omne genus
hominum ante ædificationem turris Babel, & ab ipſo Heber hebræam eſſe ap-
pellatam. Ex ſolutione autem huius dubitationis apparet, quam infirma & fu-
tilis ſit ratio qua Hebræi probant diuiſionem linguarum, non in ortu, ſed prope
obitum Phaleg eſſe factam, quod Iectan poſt Phaleg natus ſit, cuius tredecim po-
ſteri fuerint cum ſunt diuiſæ linguæ.

S.Hieronymus. EADEM EST B.Hieronymi ſententia: is enim ſuper tertium caput So- 122
phoniæ explanans illa verba: *Nugas quæ à lege receſſerunt, congregabo*, ad hunc mo-
dum ſcribit: Id quod diximus, *nugas*, ſciamus in hebræo ipſum latinum eſſe ſer-
monem, & propterea à nobis ita vt in Hebræo erat, eſſe poſitum: vt noſſe poſ-
ſimus linguam hebraicam omnium linguarum eſſe matricem; quod non eſt hu-
ius temporis diſſerere. Ad hanc quoque ſententiam pertinet quod ait idem au-
Iſaiæ c. 7. ctor exponens illa verba Iſaiæ: *Ecce virgo concipiet.* Diſputans enim, vocabulo he-
bræo *alma* proprie non ſolum puellam ſignificari, ſed virginem abſconditam &
ſecretam quæ nunquam virorum patuerit aſpectibus, magnaque parentum dili-
gentia cuſtodita ſit; ita ſcribit: Lingua quoq; Punica, quæ de Hebræorũ fontibus
manare dicitur, proprie virgo nominatur, Alma. Et vt riſum præbeamus Iudæis,
noſtro quoq; ſermone, Alma, dicitur ſancta. omnium enim pene linguarum ver-
Cantic. 3. bis vtuntur Hebræi: vt eſt illud in Cantico Canticorum de græco τερνὸν, id eſt fer-
culum ſibi fecit Salomon: quod & in hebræo ita legimus. Verbum quoque (nu-
gas) & (menſuram) Hebræi eodem modo & eiſdem appellant ſenſibus. Sic Hie-
ronymus.

AD HORVM patrum ſententiam, & graui eorum auctoritate & optimis 123
fundatam & firmatam coniecturis poſteriores fermè omnes acceſſerũt & adhæ-
ſerunt. Non attinet omnium vel nomina vel dicta percenſere. Quatuor
Toſtatus exemplis contentus ero, vno proxime ſuperioris ſæculi; tribus aliis huius no-
in cap. 11. ſtræ ætatis. Toſtatus linguam ab exordio Mundi communem omnium homi-
Geneſis num, fuiſſe hebraicam probat ex impoſitione nominum quæ Adam impoſuit
quæſt. 1. et rebus ſecundum eam linguam quæ tunc erat. Talia enim nomina non inueniun-
2. tur in alia lingua ſignificare id, ad quod ſignificandum impoſita ſunt ab Ada-
mo, niſi in lingua hebræa: nomina dico, Adam, Eua, Cain, Abel, Noe.
Quòd ſi ea nomina idem quoque aut ſimile quiddam in aliis quibuſdam lin-
guis ſignificant; id propterea accidit, quòd illæ linguæ perquam ſimiles ſunt
hebrææ, ex ea ſcilicet deriuatæ, vt eſt Chaldaica vel Syriaca, Arabica, & in
quibuſdam etiam Punica. Diuiſis autem linguis, prima illa lingua manſit in
ſola ſtirpe Heber, vnde vocata eſt Hebraica: nec in omnes poſteros Heber
transfuſa eſt, ſed in eos ſolos qui erant in recta linea per quam deſcendit Chri-
ſtus.

ſtus. Manſit igitur in ſolo Phaleg, & in huius tantùm filio Reu, & ſic deinceps vſque ad Abraham & Iſaac & Iacob. Hic autem cum duodecim filios habuerit, omnes ea lingua vſi ſunt, omneſque eorum poſteri, id eſt, duodecim tribus Iſrael; non autem ſola tribus Iuda, licet ex ea tantùm originem & genus duxit Meſſias.

124 Illud igitur permirum eſt, cum ſupradicti patres ab Heber vſq; ad Iacob, omnes filios ſuos docuiſſent linguam hebraicam; eos tamen deinde, vel eorum poſteros diuerſas habuiſſe linguas, vel ab ipſis adinuentas, vel ab aliis gentibus acceptas apud quas verſabantur. Et lingua quidem hebraica olim completa & perfecta fuit, cunctis nempe vocibus inſtructa, quæ ad omnes res ſignificandas valent, non minus ſanè quàm alia quæuis ex copioſiſſimis & ditiſſimis linguis. At nunc, immo verò poſt captiuitatem babylonicam, imperfecta eſt, multorum ſcilicet verborum inops; quippe cum ea ſola nomina manſerint plane hebraica, quæ in libris ſacris continentur. Cuius rei illa fuit cauſa; quòd Hebræi cum aliis gentibus mixti, propriæ linguæ vſum perdiderunt, & aliarum gentium linguas vſurparunt. Sic Toſtatus.

125 Caietanus idem quod Toſtatus ſentit, & ad hunc modum argumentatur. Et ſi diuina Scriptura non explicat quæ fuerit tunc omnium lingua communis; duas tamen coniecturas habemus, eam fuiſſe hebræam. Altera coniectura eſt, quod lingua hebræa fuerat ante diluuium, vt nomen Domini Tetragrammaton teſtatur. Altera eſt, quod Babylonis nomen quod iuxta hebræam linguam ſortita eſt ciuitas illa, apud omnes nationes perſeuerare videtur. Quod ſi ita eſſe conſtaret, efficax profectò haberetur eius rei hinc argumentum: præcipue verò quod ciuitas illa non fuerit Heber aut filiorum eius, ſed Nemrod filij Chus, filij Cham. Ita Caietanus. *Caietanus in cap. 11. Geneſis.*

126 Oleaſter autem ſuperiorum inſiſtens veſtigiis ſimilia prodidit: Cum, inquit, textus dicat totam terram fuiſſe vnius linguæ, equidem facile crediderim eam fuiſſe Chaldaicā vel hebraicam; has enim duas nunc linguas, vnam & eandem fuiſſe à principio puto, cum ſint admodū vicinæ. Nec deſunt huic opinioni rationes. Prima, quoniam nomina primis parentibus impoſita, vt Adam & Chauach, à verbis hebraicis originem habent. Sunt etiam aliquot nomina, quæ ab Hebræis alias linguas eſſe mutuatas, non eſt dubitandum: vt, Sac, id eſt, Saccus: Babel & Tarſis nomen lapidis pretioſi. Secunda ratio; quia credibile eſt primam linguā & communem omnium eſſe ibi relictam, vbi primum fuit linguarum facta diuiſio, id eſt, in terra Sennaar, quæ fuit Chaldæa. Tertia ratio, quia Abrahā qui Chaldæus fuit, hac lingua loquebatur, à quo didicerunt eam poſteri eius qui dicti ſunt Hebræi. Quarta ratio, quia textus dicit eos qui vnius erant linguæ, veniſſe ab Oriente: cum autem linguæ Chaldaica & Arabica manſerint in Oriente, videntur illæ fuiſſe primæ, vel potius hebræa, quæ illarum parens fuit. Sic Oleaſter. *Oleaſter in cap. 10. Geneſis.*
Origenes quem primo loco ponere oportuit, Homilia 11. in librum Numerorum, linguam hebræam fuiſſe ait primam omnium, & qua vſus eſt Adam, eamque permanſiſſe etiam poſt confuſionem & diuiſionem linguarum. *Origenes.*

127 Nec à tam veteri & probabili ſententia receſſit Genebrardus. Cuius ego viri, quoties mihi occaſio incidit, libenter memoriam & nomen vſurpo: eum quippe diligo ex animo; nec propter doctrinam tantùm, verùm multo magis ob ſingularem fidei Catholicæ ac pietatis Chriſtianæ ardorem; quem ego cum è ſcriptis eius, tum etiam multorum ſermonibus perſpectum & cognitum habeo. Genebrardus igitur hebræam linguam eſſe linguarum omnium matricem, & mundo coæuam, auctoritate firmat B. Hieronymi in Sophoniam, & Origenis Hom. 11. in librum Numerorum, & Hebræorū præter Rabbi Iuda, qui in Tra. Sanedrin, Adæ ſermonem Aramæum, id eſt, Syriacum fuiſſe dixit. Non igitur voces vim habent à natura, vt diſputat Plato in Cratylo, neque ex hominum inſtituto, vt viſum eſt Ariſtoteli: Sed Deus ipſe linguas confudit, id eſt, ex vna multas fecit. Hebraica *Genebrardus in Chronologia.* *Plato.* *Ariſtotel.*

braica porrò lingua quæ antea communis omnium fuerat, apud Hebrum (à quo linguæ & populi nomen) remanſit incorrupta; quòd ille neque conſiliis neque operis interfuiſſet eorum, qui turrim Babel ædificare, & in cœlum erigere voluerunt. Hos autem ædificatores appellatos eſſe Meropes ob diuiſam vocem, tra-
Suidas. dit Suidas in vocabulo Seruch.

NONA DISPVTATIO.

Qualis fuerit illa confuſio linguarum, & quemadmodum facta ſit.

Philo. DISPVTAT hac de re multis & diſertis verbis Philo ſub fi- 128
nem eius libri quem de confuſione linguarum ſcripſit, tractans
illa verba: *Venite deſcendamus & confundamus, &c.* Tres autem partes
habet eius diſputatio. Primo loco exponit quid ſignificet vox il
la, Confuſio: Res (inquit Philo) quæ per ſe non facile noſcuntur,
ex cognatarum rerum ſimilitudine manifeſtæ fiunt; ſæpe enim
Quid ſit cõfuſio. ignotos ex ſimilium & eiuſdem generis collatione cognoſcimus. Sed quid eſt
confuſionis ſimile? mixtura ſcilicet & temperatura, vt à maioribus traditum eſt:
mixtura in rebus aridis, temperatura in humidis. Eſt igitur mixtura, corporum
diuerſorum perturbata coniunctio, vt ſi quis hordeum, triticum, ceterarumque,
frugum ſpecies in vnum aceruum congerat. Temperatura verò non eſt coniun-
ctio, ſed diſſimilium partium mutua penetratio; quarum ſemel temperatarum
qualitates arte quadam ſecerni queunt. Id quod aiunt in vino & aqua contin-
gere; nam hæc duo ſi vniantur, temperaturam conficiunt; & nihilominus tamen
per ſecretionem ad priſtinas qualitates redire poſſunt. Si enim ſpongiam imbuas
oleo, aquam ea colligi, vinum relinqui aiunt. fortaſſis quia ſpongia ex aquis ge-
nita cognatum ſibi liquorem in temperamento attrahit: vinum verò vt alienum
reſpuit. At confuſio fit, cum penetrantibus ſe inuicem partibus, qualitates earum
pereunt, vt corruptis rebus quæ prius fuerant, vnius nouę & à prioribus diuerſæ
exiſtat generatio: quod accidit in Medicorum compoſitione, quam vocant Te-
trapharmacum, quæ conſtat è cera, pice, reſina & adipe: hæc ſemel compoſita &
inuicem confuſa, non poſſunt vlla arte ſeparari, vt redeant ad qualitates priſti-
nas: ſed cum ſingulæ nuſquam appareant, ex omnibus corruptis vna egregia
conficitur. Quid igitur vocabulum confuſionis ſignificet, ex his quæ dixi-
mus, apparet.

Secundo loco enarrat Philo eorum ſententiam qui putarunt Moſem ſupra- 129
dictis verbis locutum eſſe de vera confuſione linguarum, quaſi tunc primum di-
uerſitatis linguarum quæ ſunt inter homines origo extiterit. Hanc opinionem
etſi non planè improbat Philo, negat tamen eam Moſis conſilio & propoſito eſſe
conuenientem; ita ſcribens: Qui aperta ſolum & obuia ſectantur, putant
hic deſcribi ortum linguarum græcarum, ac barbararum. Quos equidem
non accuſo: fortaſſis enim & ipſi rectè ſentiunt: ſed iſtos tamen admonitos cu-
pio ne hactenus proceſſiſſe contenti ſint, ſed tranſeant ad tropologiam, ſic exi-
ſtimando, diuina oracula eſſe vmbras quaſdam corporum: ceterùm quæ per has
ſignificantur, eſſe res veriſſimas. Id ſi quis animo cæcutiens parum acute cernit,
occaſionem ab ipſo legiſlatore porrectam minime negligat, vel hoc ipſo in loco,
confuſionem enim rem hanc appellat: qui ſi ſolum voluiſſet ortum linguarum in-
dicare, aptius diuiſionem appellaſſet quàm confuſionem. Non confunduntur
enim quæ in partes diſtribuuntur, ſed diſcernuntur potius: vt non minor pugna
ſit inter hæc vocabula, quàm inter res ipſas. Eſt enim confuſio, facultatum ſimpli
cium corruptio, quæ ſimul congeſtæ vnam quampiam generant: Separatio verò
eſt vnius in plura diuiſio. Itaq; ſi Moſes voluiſſet ſignificare vnam loquelam in
plures partes diuiſam eſſe, aliis aptioribus & magis propriis vſus fuiſſet appella-
tionibus,

tionibus, diuiſionem vel ſeparationem vocando, non autem confuſionem, quæ plane contrarium ſignificat.

130 Extremo loco declarat Philo quemadmodum oratio hæc Moſis non hiſtoricè, ſed ſecundum tropologicam intelligentiam exponẽda & intelligenda eſt. Quoties Deus, inquit Philo, minatur confuſionem cogitationibus impiis, ea non ſingulis tantùm vitiorum ſpeciebus, earumque viribus intentatur, ſed & operibus eorum quæ fiunt de communi ſententia; ne vel ſingula, vel communicatis conſiliis, vires vniuerſa colligant ad delendam partem præſtantiorem. Quapropter ait; *Confundamus ibi linguam eorum, ne audiat vocem quiſque ſui proximi.* Ac ſi diceret, muta ſurdaque faciamus vitia ſingula, vt nec loquendo, nec inuicem conſentiendo damnum afferant. Hoc igitur eſt nunc propoſitum, ſub figura confuſionis linguarum, diſiicere conſtipatum vitiorum cuneum, irrita facere improborum fœdera; pernicioſam ſocietatem conuellere; iunctas impiorum copias ideoque validas diſſipare; malitiæ imperium maximis iniquitatibus communitum demoliri.

131 Non ne vides vt mundi Opifex partes animæ conſpirare voluerit; ſed propter ipſarum decorem atque incolumitatem locis diſcluſas & muneribus atque functionibus diſtinctas fecerit? Non poſſunt oculi, quod aures præſtant, audire; non aures cernere; non odorari labia; non guſtare nares; non ratio fungi ſenſuum officio; nec ſenſus formare vocem. Nouerat ille omnium artifex, non expedire vt hæc inuicem miſceantur & confundantur, verùm ſatius eſſe, vt ſingulæ partes animæ intra ſuas quæque functiones conſiſtant, & inconfuſæ maneant: idque non minus conferre in commune animantium generi, quàm priuatim ipſis potentiis. E diuerſo autem vitia in confuſionem & diſperſionem adducit Deus; ne coadunata, iunctis nocendi viribus, inſuperabile malum afferant. Sicut enim concentum virtutum à Deo foueri decet; ita diſpergi & profligari vitia. Nec eſt aliud nomen quod vitio magis conueniat, quàm confuſio. Id quod euidens eſt in quouis inſipiente, qui verbis conſiliis, factis, perturbatis & confuſis vtitur. Atq; hæc eſt noſtra, inquit Philo, ſuper hoc textu & oratione Moſis ſententia. Et hactenus quidem procedit Philonis diſputatio.

132 AT ENIM vero, interpretationem hanc Philonis, in genere quidem tropologico, vt veram, acutam, nec ineruditam, laudo & amplector; at verò vt propriam, & quemadmodum vocant, literalem, atque ab ipſo Moſe primo ac principaliter ſpectatam & deſignatam, plane improbo & abiicio. Namque orationem Moſis eſſe hiſtoricam, & veram ac germanam rerum geſtarum narrationem, præter omnium tam Hebræorum quàm Chriſtianorum auctoritatem, res ipſa loquitur. Totum enim genus dicendi Moſis in hoc libro, hiſtoricum eſt, & nuda ac ſimplici narratione conſtans; non ſecus profecto quàm in libris Ioſue, Iudicum & Regum. Alioqui, cùm liber Geneſis, tum ceteri omnes ſacri libri qui nominantur hiſtorici, non eſſent quales nominantur & ab omnibus habentur: ſed eſſent parabolici & allegorici aut etiam ænigmatici, ſimiliter atque liber Salomonis qui inſcribitur Cantica Canticorum. *Refellitur Philo.*

133 Sed vrget nos Philonis argumentum. Vocabulum enim confuſionis, inquit ille, ad Moſis orationem minime quadrat: neq; enim, ſi nudam ſpectes hiſtoriam, confuſas eſſe linguas, ſed diuiſas reperies. Nam vbi quæſo iſta linguarum confuſio eſt facta? an in illa prima & omnium communi lingua? at illa, etſi non apud omnes, attamen apud quos manſit, eadem manſit plane integra & incorrupta. Vtrũ in aliis linguis, quarum varietas tunc eſt inuecta? Verùm in illis nulla cernitur confuſio. quomodo enim confuſæ dici poſſunt, quæ nunquam antea fuerant, & tunc primum ortæ ſunt? cumque earum quælibet ſic eſſet ab alia qualibet diſtincta, vt qui eſſent vnius linguæ, nullam aliam intelligerent, non potuit vlla eſſe in illis confuſio. Erant igitur omnes inconfuſæ atque omnino diſtinctæ. *Argumentum Philonis, ſoluitur.* *Quomodo intelligẽda ſit confuſio linguarum.*

134 Sed huic argumento facile occurritur, ſi dicamus, confuſionem illã de qua lo-

 quitur

quitur Moſes, non fuiſſe in linguis, ſed in hominibus, propter linguarum tamen repentinam varietatem. Etenim propter primæ linguæ obliuionem, quæ pleriſq; illorum hominum accidit, & ſubitam variarum linguarum valde diſſonantium ac diſcrepantium in magna illa hominum multitudine vſurpationem, tanta illis hominibus animorum confuſio accidit, vt & ab incępta ædificatione deſiſtere, & inuicem ſegregari, diuerſaque terrarum loca ad habitãdum capeſſere coacti fuerint. Et hanc quidem interpretationem vehementer adiuuant verba illa, quibus Moſes Deum ita loquentem facit: *Venite deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui.* Vides in eo fuiſſe linguarum confuſionem, quod in tanta illa multitudine hominum, propter repentinam linguarum varietatem, cum alij alios non intelligerent, ſupra quam credi poſſit perturbati animo & confuſi fuerint?

Quo modo repente facta ſit diuiſio illa & multiplicatio linguarum.

SED QVOMOD̂O linguarum illa confuſio & diuiſio facta eſt? Hoc nempe modo. Primò quidem fecit Deus omnes illos homines (præter Heber & familiam eius) obliuiſci primæ linguæ, quæ antea fuerat omnium communis. Obliuionem verò attulit, delendo ex animis eorum hominum habitum illum, quo ſignificationes omnrum vocum illius linguæ cognitas habuerant; iiſque, quotieſcunque volebant, ad loquendum vti promptiſſimum & facillimum il lis fuerat. Hac inducta obliuione, tanta illis contigit eius linguæ ignoratio, vt cum ea loquentes audirent ipſum Heber & Phaleg, quaſi nihil de ea vnquam vel nouiſſent vel etiam audiſſent, nullo modo eos intelligerent. 135

Deinde, pro diuerſitate illarum gentium, quæ tribus ex filiis Noe profeminatæ concurrerant ad ædificationem ciuitatis & turris, diuerſos habitus variarum linguarum mentibus eorum inſeruit Deus. Quo factum eſt, vt vnaquæque illarum gentium eius linguæ, quæ diuina diſpenſatione ei contigerat, non modo cognitionem, quantum ad verba, phraſes, prouerbia, aliaque id genus propria cuiuslibet linguæ; verum etiam, ad loquendum facilem & promptum haberet vſum. Itaque ſic illi circa ſuam quiſque linguam affecti erant, vt affecti eſſe ſolent qui linguam aliquam probe nouerunt, eaque quoties libet expedite ac facile vtuntur. 136

Philaſtrius putans etiã ante turris Babel ædificationem fuiſſe diuerſas hominũ linguas refellitur.

PENE FVGERAT memoriam, quod ſuperiori diſputatione de Philaſtrio dicendum fuerat. Id quia illic prætermiſſum eſt, hic reddemus; ſatius rati alieno quàm nullo loco dicere. Philaſtrius in Catalogo Hæreſeon cap. 106. opinionē de vnitate linguæ omnium hominum ante ædificationem turris, quam nos ſupra grauiſſimis auctoritatibus, optimiſq; rationibus firmatam ſecuti ſumus, vt hæreticam improbat & damnat. Ait ille, firmiter eſſe credendum, etiam ante ædificationem Babel multis ſæculis, magnam fuiſſe inter homines linguarum & ſermonum varietatem; quarum tamen omnium linguarum ſcientiam omnes homines Dei munere vſque ad conſtructionem turris & linguarum confuſionem, tenuerunt. Quod autem Moſes dixit terram fuiſſe labij vnius, idcirco dictum putat, quia etſi varia erant linguarum genera, omnes tamen ſe inuicem intelligebant; eratque omnibus lingua vna & idem ſermo, non quidem eorundem vocabulorum vſu, ſed eadem omnium loquentium & audientium intelligentia. Sic ille. 137

Verùm Philaſtrius dum quod veriſſimum erat, quaſi falſum & hæreticum damnauit, à vero ipſe & à recta diuinarum literarum intelligentia longe aberrauit. Verùm quia ſuperiori diſputatione ſatis de hoc eſt dictum, nihil attinet hoc loco contra Philaſtrium eadem de re diſputare. Videtur autem Philaſtrius leui conſideratione eorum quæ ſupra ſcripſit Moſes capite decimo in eum eſſe inductus errorem. Proditum enim eſt capite decimo, filios Iaphet & Sem fuiſſe diuiſos in diuerſas familias, regiones & linguas, quaſi ante ædificationem turris iam fuiſſet 138

fuiſset inter poſteros filiorum Noe diuerſitas linguarum. Sed non animaduertit Philaſtrius, illa eſse ſcripta per anticipationem, figuram nempe ſacris literis non infrequentem: id quod ſupra nos B. Auguſtini & Ruperti teſtimonio comprobauimus.

DECIMA DISPUTATIO.

De numero linguarum, in quas prima illa & communis omnium lingua vel diuiſa vel multiplicata eſſe dicitur.

139 PERVETVS opinio eſt, tam Hebræorum quàm Chriſtianorum doctorum ſuffragiis approbata, præter hebræam linguam quæ ſola ab orbe condito vſque ad id temporis in vſu apud omnes fuerat; vnà & ſeptuaginta alias linguas tunc eſſe inuectas: ita vt omnes linguæ fuerint duæ & ſeptuaginta. Hoc autem ita probatur: Moſes ait, cum eſt confuſum labium vniuerſæ terræ, tantam repente varietatem linguarum eſſe inductam, vt vnuſquiſque non intelligeret linguam proximi ſui. Aut igitur cuilibet illorum hominum propria contigit lingua: aut tantum cuilibet genti & familiæ. Non contigiſſe ſingulis hominibus ſingulas linguas, ſupra oſtendimus, docentes id futurum fuiſſe contra Dei conſilium & propoſitum, id eſt, contra id quod per talem confuſionem linguarum & diſperſionem hominum efficere Deus conſtituerat. Relinquitur igitur, diuerſitatem linguarum fuiſſe pro diuerſitate illarum gentium & familiarum: ſed Moſes capite decimo recenſuit ſeptuaginta duas familias ac gentes ortas ex tribus filiis Noe, ergo totidem quoque linguas fuiſſe credendum eſt.

An tūc fuerint 72. linguæ.

140 MAGNAM huic opinioni fidem aſtruit auctoritas grauiſſimorum Patrum qui eam ſecuti ſunt. Epiphanius in ipſo penè initio Panarij, ad hunc modum ſcribit, loquens de ædificatoribus ciuitatis & turris Babel: Non habuit Deus inquit, complacentiam in opere dementiæ ipſorum: diſperſit enim & diuiſit ipſorum linguas, & ex vna in ſeptuaginta duas diſtribuit, iuxta numerum virorum tunc repertum: vnde & Meropes vocati ſunt propter diuiſam vocem: & turrim quoque ventorum impetu euertit Deus. Hæc Epiphanius. Sed extremum hoc de turri à ventis euerſa, haud dubie ſumptum ex Ioſepho & Euſebio, falſum eſſe ſupra indicauimus. Eadē quoq; fuit B. Hieronymi de ſeptuaginta duabus linguis ſententia: explanans enim illa verba Domini: *An putas quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum?* Sic ait: Duodecim legiones Angelorum continent ſeptuaginta duo millia Angelorum; in quot ſcilicet gentes hominum lingua diuiſa eſt. Non quod Hieronymus velit linguas eſſe diuiſas in gentes ſeptuaginta duo millia; id enim falſum eſſet, ſed indicare voluit ſacramentum illius numeri ſeptuaginta duo, etiam Gentium & linguarum pari multitudine nobilitatum.

S. Epiphanius.

S. Hieronymus in ca. 26. Matth. Legiones

141 Idem ſenſit B. Auguſtinus in libris de Ciuitate Dei ad hunc modum ſcribens: in ſumma igitur omnes progeniti de tribus filiis Noe, id eſt, quindecim de Iaphet, & triginta vnus de Cham, & viginti ſeptem de Sem, fiunt ſeptuaginta tres. Sed quia Heber & Phaleg, qui in hoc numero diſtinctè ponuntur, nec duas diuerſas gentes fecerunt, nec duas diuerſas linguas habuerunt, propterea numerus illarum gentium & linguarum rectè dicitur fuiſſe ſeptuaginta duo.

Auguſtinus de ciuitate Dei lib. 16. ca. 3. & 11.

142 Proſper libro 2. de Vocatione Gentium, capite 4. Iam verò inquit, procurrente humanæ propagationis augmento, cum ipſa mortalium numeroſitas de ſuis multiplicationibus ſuperbiret, & ſecundum elationis ſuæ altitudinem, cœlo cuperet molem immodicæ conſtructionis inſerere, quam mirabilis ad cohiben-

Proſper.

dam

dam hanc inſolentiam fuit diuinæ cenſura iuſtitiæ? quæ omnem illorum popu-
lorum loquelam, notis ſibi inuicem ſignificationibus conſonantem, ſeptuaginta
& duarum linguarum varietate confudit: Vt & inter diſſonas voces operan-
tium pereunte concordia, inſanæ molitionis machina ſolueretur; & habitando
orbi terrarum daret incolas malæ congregationis opportuna diſperſio.

Arnobius ARNOBIVS porrò non ille Lactantij magiſter, ſed alius longe poſterior, 143
prodidit in illis trium filiorum Noe poſteris, poſt vnius linguæ confuſionem fuiſ-
ſe ſeptuaginta duas linguas; quæ per totum deinde orbem diſſeminatæ ſunt; fuiſ-
ſe item ex illis natas mille generationes, vel vt ipſe vocat, Patrias gentium. Au-
diat lector eius verba, quæ ſunt in Commentariis eius in Pſalmos, vbi exponit
illum verſiculum Pſalmi centeſimi quarti: *Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, verbi
quod mandauit in mille generationes:* Has, inquit, mille generationes gentium breui-
ter edoceamus. Noe tres filios habuit, Sem, Cham, Iaphet, Sem primogenito
pars facta eſt à Perſide & Bactris vſque in Indiam longe, & vſque Rhinocoruras:
quæ ſpatia terrarum habent linguas ſermone barbarico viginti ſeptem; in qui-
bus linguis gentes ſunt diuerſarum patriarum, ſex & quadringentæ. Siquidem
multo numeroſius gentes multiplicatæ ſunt quàm linguæ: exempli gratia, cum
vna ſit lingua latina, ſub ea tamen vna lingua diuerſæ ſunt Patriæ, vt Brutiorum,
Lucanorum, Apulorum, Calabrorum, Picentum & Tuſcorum.

Cham verò ſecundus filius Noe, à Rhinocoruris tendit vſque Gadira, habens
linguas diuerſas partim ſermone punico à parte Garamantum, partim latina
à parte Boreæ, partim barbarico à parte meridiani & Aegyptiorum, aliorumq;
interiorum Barbarorum vario ſermone vtentium; habens inquam linguas vigin-
ti duas, patrias verò gentium trecentas nonaginta quatuor. Iaphet denique vl-
timus filius Noe habuit fluuium Tigridem, qui diuidit Mediam à Babylonia, ſi-
cut Sem habuit Euphratem, & Cham Geon qui vocatur Nilus. Poſteritas au-
tem Iaphet diffuſa eſt in patrias ducentas ſermone vario vtentes, id eſt, in linguis
viginti tribus. Fiunt ergo omnes ſimul linguæ, ſeptuaginta duæ; Patriæ verò ge-
nerationum ſiue gentium mille; quibus vniuerſum genus hominum orbem ter-
rarum inhabitantium continetur. Sic Arnobius.

ORIGENEM HOC loco tacitum à nobis prætereiri minime conuenit. 144
Nam etſi certum ille numerum linguarum non præfinit, cenſet tamen multas &
varias pro multitudine & varietate illarum gentium fuiſſe linguas. Putat etiam
fuiſſe eas linguas ab Angelis qui earum gentium tutores ac rectores erant, effe-
ctas: ita vt quiſque Angelus ei genti cuius gerebat curam, propriam linguam
aſſignauerit & indiderit. Quot igitur erant gentes, tot fuiſſe earum rectores ac
Origenes. præſides Angelos; totidemque ab illis innectas eſſe linguas, ſecundum Origenis
ſententiam exiſtimandum eſt. Ponam hic Origenis verba ex Homilia eius vn-
decima in librum Numerorum: Illud quoque, inquit, quod in Geneſi ſcriptum
legimus; Deum (ad Angelos ſine dubio loquentem) dicere, *Venite confundamus lin-
guas eorum.* quid aliud ſignificare putandum eſt, niſi quod diuerſi Angeli diuerſas
in hominibus linguas ac loquelas operati ſint? vt verbi gratia, vnus aliquis An-
gelus fuerit, qui Babylonicam tunc vni earum gentium impreſſerit linguam;
alius qui alij Aegyptiam, & alius qui Græcam: & ſic diuerſarum gentium ipſi illi
fortaſſe principes fuerunt, qui linguarum & loquelæ videbantur auctores. Man-
ſit autem lingua per Adam primitus data, quam nos fuiſſe putamus hebræam, in
ea parte hominum, quæ non pars alicuius Angeli vel principis facta eſt, ſed quæ
Dei portio permanſit. Excolit igitur vnuſquiſque Angelus gentem ſibi credi-
Deuteronomij cap. 32. tam, & ab erroribus ad Deum conuertere ſtudet. Et ab initio quidem ſeculi
huius, cum diſpergeret Deus filios Adam, ſtatuit fines gentium iuxta numerum
Angelorum Dei, & ſuo quæque gens Angelo aſſignata eſt. Vna autem fuit &

electa gens Iſrael, quæ portio Domini fuit, & funiculus hæreditatis eius. Sic Origenes.

145 VERVM HANC commemorationem alienarum opinionum concludat Genebrardus, qui peruulgatam illam de ſeptuaginta duabus linguis ſententiam paulo quam ſuperiores enucleatius & diſtinctius expoſuit. Dum, inquit, ſeptuaginta duas linguas dumtaxat Hebræi conſtituunt, hoc faciunt, quia apud Moſem non plura ſtirpium capita & principes notantur: nempe ex Iaphet quindecim: ex Cham triginta: ex Sem viginti ſeptem. Item quoniam non plures proferri poſſunt ceterarum innumerabilium linguarum matrices: tales ſunt, Hebraica genitrix Syriacæ, Arabicæ &c. Latina, Italicæ, Valachicæ, Gallicæ & Hiſpanicæ: Græca, Doricæ, Ionicæ, Aeolicæ, Atticæ: Sclauonica, Polonicæ, Bohemicæ, Moſcouiticæ &c. Germanica, Heluericæ, Anglicæ, Flandricæ, &c. Tartarica, Turcicæ, Sarmacanicæ, &c. Abyſſina, Aethiopicæ, Sabeæ &c. Sic illo numero minime comprehenduntur ſingularum dialecti: ſunt enim tantæ diuerſitatis, vt intra centum leucarum diſcrimen, in hominum labiis occulta quædam cauſa verſuram faciat tantam, vt vel propter accentum, vel mutationem aliquam literarum, vel additionem, vel detractionem, tam paruulo ſpatio non ſe mutuo intelligant, ſicut in nouo etiam orbe Americus Veſputius obſeruaſſe ſe ſcripſit. Ita Genebrardus. Atque hæc ſunt (memoratu ſcilicet digna) quæ ab aliis de numero illarum linguarum mandata literis reperi. Americus Veſputius.

AVCTORIS SENTENTIA.

De numero linguarum, in quas prima lingua quæ communis erat omnium, multiplicata eſſe dicitur.

146 ATam antiqua huius opinionis via, totque ac tantorum auctorum trita & nobilitata veſtigiis, equidem abſtrahi me non facile patiar. Sed illud tamen quod ſemper ſoleo, etiam hoc loco facere non prætermittam; vt quid hac in re certum aut incertum, quid verum aut ſimile vero ſit, vel nullam etiam veriſimilitudinem, nullamque probabilitatem habeat, diſtincte & breuiter iudicem lectori.

Illud in hac quam tractamus controuerſia certum eſt, linguas tunc inuectas fuiſſe multas admodum & varias. Hoc enim dupliciter ex narratione Moſis elicitur: tum quod ait ille, confuſum fuiſſe labium ſiue linguam vniuerſæ terræ: quæ quidem confuſio non aliunde quam ex magna nouarum atq; ignotarum linguarum, quæ tunc repente hominibus illis contigerunt, varietate accidit: tum quia tanta fuit linguarum varietas, vt ſicut narrat Moyſes, nemo intelligeret vocem proximi ſui. 1.

147 Illud quoque pro certo haberi poteſt, non fuiſſe tot linguas quot erant in illa multitudine homines, nec ſingulis hominibus ſingulas attributas eſſe linguas: id enim fuiſſet incommodiſſimum, & Dei conſilio atque propoſito (vt paulo ſupra diſputauimus) plane contrarium. Sed eſt tamen prope certum, ac vehementer probabile cuilibet illarum gentium & familiarum propriam & differentem ab aliis aſſignatam eſſe linguam. Hac enim ratione efficiebatur, vt qui vnius erant gentis, cum propter eiuſdem linguæ notitiam & vſum, inter ſe intelligerent, conſociati inuicem & ab aliis gentibus, quarum linguas minime intelligebant, diſſociati ac diſiuncti, diuerſa peterent ad habitandum terrarum loca: atque ita totus orbis terrarum (quod intendebat Deus) habitatoribus atque cultoribus compleretur. Si cuique autem genti ac familiæ ſua propria & ab aliis Non ſinguli homines ſingulas linguas proprias habuerunt. Singulæ gentes & familias habuiſſe proprias linguas.

diuerſa

diuerſa contigit lingua: hic bene concluditur, quot erant eo tempore, & illo in loco gentes diuerſæ, totidem illis eſſe inditas linguas.

An fuerint 72. gentes in ædificatione turris Babel.

AT ENIM verò gentes illas certo aliquo numero definire, difficillimum eſt. Nam quod proditum eſt à multis, fuiſſe eas ſeptuaginta duas gentes, non modo certum non eſt, verum etiam non parum ab hiſtoria Moſis diſcrepare videtur. Aiunt illi Moſem in decimo capite huius libri commemoraſſe in poſteritate Iaphet, quindecim gentes: in ſtirpe Cham, vnam & triginta: in progenie Sem, viginti ſex: è quibus omnibus numerus ille ſeptuaginta duarum gentium exiſtit. Sed hoc refelli poteſt dupliciter. Nam codices græci, præſertim qui Romæ nuper quam emendatiſſimi prodierunt, in poſteritate Sem numerant viginti octo gentes: ex quo fieret, vt gentes de tribus illis Noe filiis ortæ, fuiſſent tunc ſeptuaginta quatuor. Deinde licet græci libri & B. Auguſtinus numerent octo filios Iaphet: attamen lectio hebraica & chaldaica, nec non & latina noſtræ editionis vulgatæ, ſeptem tantum recenſet: nam octauum illum filium, Eliſa, quem addit græca translatio, nec hebraici, nec latini codices habent: hos enim tantum ſeptem faciunt filios Iaphet, Gomer, Magog, Madai, Iauan, Thubal, Moſoch, Thiras. Si autem poſteri Iapheth fuerunt duntaxat quatuordecim, neceſſe eſt gentes illas fuiſſe duntaxat vnam & ſeptuaginta. Quinimo fuerunt tantum ſeptuaginta: namque Heber & Phaleg qui in enumeratione illarum gentium diſtincte ac ſeparate memorantur, pro vna tantùm gente ac lingua haberi debent: neque enim illi diuerſas fecere gentes, nec differentes linguas habuerunt; idque B. Auguſtinus acute vidit, & libro 16. de Ciuitate Dei capite 11. recte nos admonuit. 148

B. Auguſtinus.

EX HOC præterea ſeptuagenario gentium numero demere oportet eos, quorum poſteri in deſcribenda progenie trium filiorum Noe, commemorantur à Moſe. Hi autem in poſteritate quidem Iaphet, duo ſunt Gomer & Iauan; in ſtirpe autem Cham, ſunt quatuor, Chus Mezraim, Chanaan & Regma: denique in progenie Sem, ſunt item quatuor, Arphaxad, Aram, Heber, Iectan. Hi omnes ſunt decem, quibus detractis de illo numero ſeptuagenario, relinquẽtur tantum ſexaginta. Eſſe autem illos quos dixi, remouendos è numero gentium quas recenſet Moſes, patet dupliciter: tum quod parentes non poſſunt per ſe ac ſeparatim à ſuis poſteris gentem vllam facere; neque enim faciunt ipſi gentem aliquam niſi per aliquem ſuorum filiorum. Eædem igitur gentes ſunt patrum atque filiorum: tum etiam quia ſi iſti ſeparatim & diſtincte à poſteris ſuis numerandi ſunt, ergo ſimiliter Noe ac tres filij eius, Sem, Cham, & Iaphet ſeparatim à ſuis poſteris eſſent commemorandi, & diuerſas ab illis gentes feciſſe eos dicendum eſſet: hoc ſi admittant iſti, non iam duas & ſeptuaginta, verum ſeptuaginta ſex linguas diſtinguere cogentur. 149

IAM verò de perſonis illis, quarum poſteri in exponenda progenie trium filiorum Noe, nulli à Moſe recenſentur, magna exiſtit quæſtio. Sunt autem iſti in progenie Iaphet, quinque: in Cham, duo: in Sem, quatuor. Quæritur igitur vtrum iſti gentem aliquam ab aliis fecerint diuerſam, nec ne? Si enim nullam gentem fecerunt diuerſam ab aliis, (id quod videtur ſimilius verò) ergo remouendi ſunt illi à numero gentium & familiarum: & cum illi decem fuerint, his detractis, numerus ille ſeptuaginta duarum gentium quem ſupra reſtrinximus ad ſexaginta, magis etiam contrahendus erit, & ad quinquaginta redigendus; ſin autem perſonæ illæ gentem aliquam diuerſam ab aliis reliquerunt; primum quæro, cur eam gentem Moſes non memorauerit ſicut aliorum: namque eadem ratio poſcebat, vt huius gentis ſimiliter atque aliarum mentio & commemoratio fieret. Deinde quæro vtrum vnam gentem fecerint an plures vna? nam cum 150

nulla gens eorum tradatur à Moſe, quicquid dicetur, incertum erit & gratis dictum.

151 Viden'igitur quàm leui & infirmo, illa de ſeptuaginta duabus linguis ſententia, fulciatur & nitatur fundamento? Quanquam reor equidem in ſententia Patrum qui id tradiderunt, duo eſſe obſeruanda & diſtinguenda. Alterum quod illi ex hiſtoria Moſis elicientes, vt certum dixerunt, quot erant tunc gentes & familiæ hominum, tot fuiſſe eis tributas linguas: alterum, quod vt celebratum ab Hebræis, & vulgo iactatum etiam inter Chriſtianos, non tanquam certum, ſed tanquam peruulgatum prodiderunt, fuiſſe ſeptuaginta duas gentes totidemque reſpondentes eis linguas. Namque hoc illi ſi ad examen reuocare, & reſecare ad viuum, vt nos fecimus voluiſſent, haud dubie rem eſſe valde dubiam & incertam & ferme incomprehenſibilem agnouiſſent.

152 DVAE PRAETEREA res in obſcuro & incerto poſitæ, notitiam noſtram latent; Altera eſt, vtrum aliqua de illis linguis proceſſu temporis omnino perierit, deleta ſcilicet gente, cuius illa erat propria lingua, vel per clades bellicas vel per generalem peſtilentiam, alioſve exitiales morbos. Namque interiiſſe penitus nonnullas gentes, docet Plinius his verbis ſcribens: Ex Aſia interiiſſe gentes tradit Eratoſthenes, Solymorum, Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepſedorũ. Iſidorus, Arimos & Capretas, vbi ſit Apamia cõdita à Seleuco rege.

An aliqua illarum linguarum perierit.

Plin. lib. 5 cap. 30.

153 Altera res æque dubia & incerta eſt, vtrum linguæ illæ fuerint matrices aliarum omnium linguarum quæcunq; poſt id temporis ad hanc vſq; diem in hominibus fuerunt: ita vt quæ nunc ſunt, & quæ ſuperioribus retro ſeculis vſque ad illud tempus fuere vnquam; vel illæ ipſæ linguæ fuerint, vel certe ab illis ortæ aut oriundę: an potius multæ aliæ diuerſis ſeculis inſtitutæ ſint linguæ ab illis omnino diuerſæ, nec originem inde aliquo modo ducentes. Altercationem autem Iulij Scaligeri cum Cardano de origine cauſiſque tam multiplicis linguarum varietatis, non ſine voluptate animi in eorum libris videbit lector.

An illæ linguę fuerint quaſi matrices aliarũ omniũ linguarum.

Cardanus lib. 12. de ſubtilitate & lib. 17. de Varietate rerũ, cap. 93.

Iulius Scaliger aduerſus Cardanum exercitatione 259.

154 NONNIHIL etiam hoc loco dicendum eſt de eo quod Epiphanius & Suidas annotarunt, homines quaſi quodam inſigni epitheto à priſcis illis poetis vt Homero & Heſiodo appellatos eſſe Meropes, id eſt, habentes diuiſam vocem. Tripliciter enim eam appellationem interpretari licet, Primo vt propterea dictus ſit homo Merops, quia ſolus omnium animalium habet & partitam & diſtinctam & quaſi articulatam vocem, id eſt, diſtincte expreſſam ac formatam & ſenſuum animi diſtincte ſignificatricem; vnde ſermo & oratio propria hominis effingitur. Sic autem vim & notionem eius vocis interpretatus eſt ſcholiaſtes Homeri libro primo Iliados. Deinde poteſt etiam intelligi voce illa Merops; ſignificari diuerſitatem linguarum quæ inter homines ſunt, primo propter ſuperbiam & impietatem ædificatorum turris Babel à Deo inuectam: vt Ethnici poetæ eam vocem hauſerint vel ex Moſis ſcriptorum lectione, vel ex antiqua fama & traditione. & in hac ſententia fuiſſe apparet Epiphanium & Suidam.

Epiphanius paulo poſt initium Panarij.

Suidas in voce Saruch.

Homerus. Heſiodus.

155 Illud præterea exiſtimari poteſt, homines dictos eſſe Meropes, quia diuiſam habent vocem, id eſt, quia vnuſquiſque hominum habet proprium vocis ſonum, & modum pronuntiandi: vt in tanta hominum multitudine, ne duos quidem, indiſcreto vocis ſono, reperire liceat: quod etiam in ore ac facie ſimiliter obſeruatur. Quapropter duo hæc vt magna naturæ miracula, mirabundus prædicat Plinius: Paruum dictu, ait, ſed immenſum æſtimatione; tot gentium ſermones, tot linguæ, tanta loquendi varietas, vt externus alieno pene non ſit hominis vice. Iam in facie vultuque noſtro, cum ſint decem aut paulo plura membra, nullas duas in tot millibus hominum indiſcretas effigies exiſtere; quod ars nulla in paucis numero præſtet affectando.

Cur homines dicti μέροπες.

Homerus Scholiaſtes.

SED

Ethnicorũ calumnia in hãc Moſis hiſtoriã de diuiſione linguarum.

SED EXPLANATIONI primæ partis capitis vndecimi, in qua verſati 156
adhuc ſumus, & multas de ædificatione turris Babel & confuſione ac diuiſione
linguarum diſputationes tractauimus, finem deniq; imponemus, adiecta tantum
cuiuſdam Ethnicorum calumniæ aduerſus hiſtoriam Moſis de diuiſione lingua-
rũ confutatione. Hanc ego calumniam, præter vnum Philonem, qui commemo-
ret, alium reperi neminem. Eam igitur exponam ipſe ac refellam, prout à Phi-
lone narratur. Aiebant illi, quod ſcripſit Moſes, cum vna eſſet omnium homi-
num lingua, eam repente confuſam eſſe, atque in varias linguas multiplicatam,
nõ eſſe hiſtoriam nec veram geſtarum rerum narrationem; eſſet enim id prorſus
incredibile: ſed eſſe commentum eius, ad ſimilitudinem poeticarum fabularum

Fabula de vna omniũ animalium lingua.

ab eo cõfictum: ſimillimum quippe eius quod narrat Moſes, de vna omnium ani-
malium lingua à fabularum ſcriptoribus eſt proditum. Narratur enim, olim ani-
mantium omnium eandem fuiſſe vocem: & quemadmodum homines inter ſe ſer-
monis habent commercium, ſic illas de ſuis rebus inuicem agitaſſe ſermones;
ita vt de communibus vel priuatis tam bonis quam malis inuicem & condole-
rent, & gratularentur, quaſi in vna republica verſantes. Verum laſciuientes præ
bonorum præſentium copia, vt ſæpe fieri ſolet, vltra decorum proruperunt, per
legatos à diis immortalitatem, à ſenectute immunitatem, perpetuamque iuuen-
tam ſibi petentes: æquum ſe poſtulare dicentes, quando id iam vni ex eorum nu-
mero, & multis ſanè ignobiliori, ſerpenti contigiſset: hunc enim exuta ſenectu-
te denuo repubeſcere. Hanc eorum audaciam merita mox pœna ſecuta eſt.
Nam confeſtim ita eorum lingua variata & confuſa eſt, vt non poſsent ſe inui-
cem intelligere propter diuerſitatem vocum, in quas, quæ prius omnium com-
munis fuerat lingua, diuiſa eſt. Talis videtur narratio Moſis.

Quod ſi dicas (aiebant illi) aliud eſse animalia loqui inter ſe, hoc enim cum 157
ſit contra naturam eorum, fabuloſum eſse atque incredibile manifeſtum eſt: &
aliud eſse omnium hominum qui illo ſæculo erant, vnam fuiſse linguam, id enim
nihil habet abſurdum & incredibile: contra inſtabant illi, eſse illud incredibile,
repente homines illos oblitos eſse linguæ quam prius nouerant, & qua vſque ad
id temporis vſi fuerant; & ſubito nouis & antea ignotis linguis eſse locutos. Nam
quod dicunt confuſionem linguæ accidiſse in pœnam ſimul & remedium pecca-
ti eorum hominum, quam ſit futile, vel ex eo apparet, quod poſt diuiſam linguam
deductaſq; in tot diuerſa terrarum loca tot gentium colonias, nihilo minus ter-
ræ ac maria innumeris ſceleribus & malis completa ſunt. Non enim vnitas lin-
guæ, ſed procliuitas naturæ hominum ad peccandum, flagitiorum cauſa eſt. Si-
quidem etiam lingua mutilati, nutibus, aſpectibus, aliiſq; corporis motibus non
minus quam verbis prolatis, improbam voluntatem ſuam ſignificant. Huc acce-
dit quod ſæpe vna gens non eadem tantum lingua: verum etiam eiſdem vtens le-
gibus ac moribus, ad tantam procedit malitiam, vt peccatis conferri poſſit cum
reliquis omnibus hominibus. Quid quod vnitas linguæ maximorum bonorum
cauſa eſse ſolet? ſine hac enim nec quiſquam hominum ab alio homine doceri,
nec adiuuari, nec vlla inter homines amicitia conciliari, nec vlla ſocietas ho-
minum ſtare aut coaleſcere poſset. Cur igitur, quaſi malorum cauſa eſset lingua
communis, adépta ea eſt hominibus, quæ vt perquam vtilis humano generi, con-
firmari potius debuerat? Hæc iſti aduerſus hiſtoriam Moſis cauillabantur.

Ariſtoteles.
Philo libro de confuſione linguarum.

PHILO AVTEM præter fores (vt dicere ſolet Ariſtoteles) occurrens 158
huic calumniæ, omiſso vero, id eſt, hiſtorico Moſaicæ narrationis intellectu,
confert ſe ad Allegorias. quaſi verò quæ ſcripſit Moſes de diuiſione ac confuſio-
ne linguarum, ea niſi allegorice interpretata, aliter vera eſse nec à calumniis
vindicari poſſint, ſed Philonem ipſum loquentem audiamus. Has (inquit Philo)
malitioſorum hominum cauillationes ſeorſum redarguent, quibus promptum
eſt ad tales quæſtiones ex aperta legum ſcriptura ſine contentione reſpondere:

qui

qui non ſophiſmatibus repellũt ſophiſmata,ſed ſequũtur veritatis ſerſem nuſquã ſinenrem offendere, & impedimenta facile dimouentem, vt veritatis ſermo ex his poſſit euadere.Dicimus igitur iſtis verbis: *Erat vniuerſæ terræ labium vnum & vox vna*, ſignificari magnorum malorum conſonantiam, quibus ciuitates à ciuitatibus, gentes à gentibus, regiones à regionibus viciſſim impetuntur; & quibus homines non tantùm iniuſti ſunt aduerſus homines,verum etiam in Deum impij. Geneſ.11.

159 Cumque tres ſint animæ noſtræ partes: Mens,Cupiditas,Ira:& mentis quidem vitia &(tanquam morbi ſint,)Imprudentia,Error,Malitia:cupiditatis, effuſa voluptatum & libidinum intemperantia: iræ,furioſi & rabioſi, ad nocendum impetus & conatus. Si tres hæ partes animæ noſtræ ſuis quæq; vitiis inſtructæ ad male agendum conſpirent atque concurrant, ſupremum homini exitium afferent. tunc enim tanquam in naui,nautis, vectoribus, & gubernatoribus in eius perniciem per dementiam conſonantibus,etiam qui perdunt,vnà pereunt. Grauiſſimũ enim malorum eſt,& penè ſolum inſanabile, omnium animæ partium ad peccandum conſenſus; cum tanquam in publica peſtilentia nihil ſani ſit reliquum,quod ægrotis mederi poſſit: Sed & medici vnà cum vulgo laborant,eadem qua ceteri lue correpti. Hæc Philo.

160 VERVM NOBIS ad propulſandam eam calumniam, allegoriarum perfugio non eſt opus. Tria itaque breuiter dicemus, ex quibus, quàm ea calumnia inanis & plane nugatoria ſit,liquidò intelligetur.Principiò, nemini videri debet incredibile, omnium eorum hominum qui primo illo poſt diluuium ſæculo fuèrunt,vnam fuiſſe linguam. Cur enim magis id videatur incredibile, quàm omnium,exempli gratia,Germanorum,quæ ampliſſima natio eſt, vnam eſſe linguã? præſertim autem cum omnes illi homines progeniti eſſent ex tribus tantùm filiis Noe:& hi viuerent eo tẽpore,atq; illo in loco,& inter illos homines verſarentur. Vera ſupra dictæ calumniæ repulſio.

161 Deinde repentinam prioris linguę obliuionem & ſubitam aliarum linguarum cognitionem atque vſum, non ex cauſis naturalibus contigiſſe illis hominibus, nec hominum voluntate,induſtria,ac poteſtate accidiſſe dicimus; ſed vnius Dei, cui nihil difficile eſt,voluntate ac potentia,ſimulq; Angelorum Dei iuſſa exequẽtium miniſterio.Si quis autem ne à Deo quidem ipſo id fieri potuiſſe cenſet, omnemque diuinis miraculis fidem abrogat,is tanquam extremæ impietatis ac dementiæ,dimittendus eſt,nec tam refellendus argumentis,quàm meritis plectendus ſuppliciis.

162 Illud quoque tertio loco adiicimus,non inficiari nos, linguæ vnitatẽ ſæpe vtilem eſſe hominibus;contra verò diuerſitatem,inutilem & damnoſam eſſe. Affirmamus tamen, vnitatem linguæ fuiſſe hominibus illis pernicioſam. Siquidem propter vnitatem linguæ conſpirarunt omnes in ædificationem eius ciuitatis & turris contra Dei voluntatem;& inibi vna in ſocietate ſimul omnes manere deliberauerunt.quod erat tamen contra publicum & humani generis, & orbis terræ bonum. Sublato igitur vnius linguæ vſu,tantaq; inducta linguarum varietate, vt inter ſe illi non intelligerent,factum eſt, vt & inceptum opus deſererent, & inuicem diſſociati diuerſas mundi partes peterent ad habitandum. Ergo illo tempore & loco & apud illos homines,vnius linguæ confuſio & diuiſio, & iuſta fuit ſuperbiæ atque impietatis eorum pœna, & ingens humano generi ac terrarum orbi emolumentum atq; ornamentum attulit.

SECVNDA PARS CAPITIS VNDECIMI GENESIS.

DE PROGENIE SEM vſque ad Abram.

10 HÆ ſunt generationes Sem : Sem erat centum annorum
11 quando genuit Arphaxad , biennio poſt diluuium. Vi-
xitque Sem poſtquam genuit Arphaxad , quingentis an-
12 nis & genuit filios & filias. Porrò Arphaxad vixit trigin-
13 taquinque annis , & genuit Sale. Vixitque Arphaxad
poſtquam genuit Sale, trecentis tribus annis : & genuit filios & filias.
14 Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber. Vixitque Sale poſt-
15 quam genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias.
16 Vixit autem Heber trigintaquatuor annis,& genuit Phaleg. Et vixit He-
17 ber poſtquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis : & genuit fi-
18 lios & filias. Vixit quoque Phaleg triginta annis , & genuit Reu. Vi-
19 xitque Phaleg poſtquam genuit Reu, ducentis nouem annis: & genuit fi-
20 lios & filias. Vixit autem Reu triginta duobus annis, & genuit Sarug.
21 Vixit quoque Reu , poſtquam genuit Sarug, ducentis ſeptem annis : &
22 genuit filios & filias. Vixit verò Sarug triginta annis, & genuit Nachor.
23 Vixitque Sarug poſtquam genuit Nachor, ducentis annis, &genuit fi-
24 lios & filias. Vixit autem Nachor viginti nouem annis , & genuit Tha-
25 re. Vixitque Nachor, poſtquam genuit Thare, centum decem & no-
26 uem annis: & genuit filios & filias. Vixitque Thare ſeptuaginta annis,
& genuit Abram & Nachor & Aran.

PERTEXIT hoc loco Moſes ſeriem generationum à Sem vſq; ad Abram, quemadmodum ſupra cap. quinto percenſuerat generationes ab Adam vſque ad Noe. Sunt autem decem generationes à Sem vſq; ad Abram, ſi in hanc enumerationem includas tam Sem quàm Abram. Tres porrò diſputationes tum materiæ præſtantia, tum obſcuritatis & difficultatis magnitudine perquam nobiles ac celebres hic tractandæ ſunt: Prima, an inter Arphaxad & Sale interponenda ſit generatio Cainan, quam Septuaginta interpretes interpoſuerunt: Altera de diſcrepantia computationis annorum circa ſupradictas generationes, quam cernimus inter codices Græcos & hebraicos cum quibus latini conſentiunt: Tertia; Quoto anno ætatis Thare generatus ſit Abram.

UNDECIMA DISPUTATIO.

Super illis verbis:

Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale. *Geneſ. 11 Verſu 12.*

Utrum inter Arphaxad & Sale interponenda ſit generatio Cainan.

163 ARDVAM hic locus, & quorundam doctorum hominum iudicio planè ineſplicabilem quæſtionem affert; An generatio Cainan interponenda ſit inter Arphaxad & Sale. namq; eam generationem, nec habet Scriptura hebraica, nec paraphraſis Chaldaica, nec latina editio vulgata: at eam commemorant hoc loco Septuaginta interpretes, & B. Lucas eam ponit cap. 3. Euangelicæ hiſtoriæ genealogiã Domini noſtri deſcribens. Alterutram porrò ſcripturam eſſe mẽdoſam neceſſarium videtur: illam quidem, ſi deſit hæc generatio, mãcam ac mutilam: hanc verò, ſi ea redundet, non ſuperuacaneam modo, ſed etiã mendacem: vtraq; certè vera eſſe non poteſt. neq; enim fieri poteſt vt Arphaxad cum eſſet trigintaquinque annorum genuerit Sale, & eo ipſo tempore genuerit Cainan patrem ipſius Sale, vt quo anno Cainan natus eſt, eodem ipſo anno ge-

164 nuerit filium Sale.

Quinque modis nodum hunc ſoluere conatos eſſe video ſcriptores Eccleſiaſticos: quos ego modos hic breuiter exponendo perſtringam. Primus modus propoſitæ difficultatis explicandæ is eſt quam ſequitur Eugubinus. Hunc non puduit dicere, Septuaginta duos interpretes addendo generationem Cainan erraſſe, eorumq; errorem ſecutum eſſe B. Lucam. Quam vocem, cuius obſecro pij aut etiam Chriſtiani hominis aures non perhorreſcant? ſi enim in Scripturis canonicis quicquam, quale quale illud ſit, falſum eſſe concedimus, amplam profectò feneſtram ad omnem diuinæ ſcripturæ firmitudinem & auctoritatem labefactandam aperiemus. Certum enim eſt Spiritum Sanctum non affuiſſe B. Lucæ in eo quod ille falſum ſcripſit. cur igitur non itidem meritò vereamur, ne in aliis quoque rebus quas ſcriptis prodidit Lucas, Spiritus ſanctus eum deſeruerit, atque

165 in errorem labi paſſus ſit?

Neque verò translatio Septuaginta interpretum tam faſtidioſe reſpui, aut tã facile contemni debet; cum affirmaſſe Origenem legamus apud Euſebium lib. 6.

1 animaduerſio in Eugubinum.

Origenis iudiciũ de auctoritate Septuaginta interpretum.

Euſebius.

Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 23. id pro vero in diuinis ſcripturis habendum eſſe, quod Septuaginta interpretes tranſtulerunt, cum & apoſtolica id firmatum ſit auctoritate, & longo Eccleſiæ vſu comprobatum. Quid quod illam generationem Cainan, cum Euſebius in exordio ſui Chronici, multique ſcriptores Græci, tum de Latinis B. Auguſtinus lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 10. aliique agnoſcunt & recipiunt?

Euſebius. S. Auguſtinus.

166 ALTER MODVS expediendæ huius quæſtionis placuit Caietano. is enim verba illa explanans Lucæ: *Qui fuit Sale, qui fuit Cainan*, dupliciter reſpondet ad propoſitam difficultatem. Primum ait (id quod proxime oſtendimus ſenſiſſe Eugubinum) generationem illam Cainan eſſe ſuperuacuam, immo nullam: quare Septuaginta interpretes eam addendo erraſſe: B. verò Lucam propterea excuſari ab errore, quia id ſequi voluit quod ſcriptum repererat in tranſlatione Septuaginta interpretum, quæ id temporis vbique gentium peruulgata & recepta erat: ſcilicet veritus ne ſi contra communem hominum ſenſum atque inueteratam opinionem, ſecus quàm eſſet apud Septuaginta, quicquam ſcriberet, minus vulgo ſcripta ſua probarentur. Huic etiam reſponſo Ianſenius & Genebrardus adhæreſcunt. Sed hoc Caietani reſponſum perquam leue eſt. Non enim decebat B. Lucam in ſcribendo Euangelio maiorem exiſtimationis vulgi, falſæ præſertim, quàm veritatis habere rationem: & à ſacris & Canonicis ſcriptoribus ſcriptiſque omnem erroris vel imprudenter vel ſcienter admiſſi ſuſpicionem propulſare oportet.

Caietanus in 3. caput Euãgelij Lucæ. Ianſen. in cap. 14. Cõcordiæ Euangelicæ. Genebrardus in chronologia.

167 Illud præterea reſpondet Caietanus verè addendam eſſe generationem Cainan: non enim eſſe credibile Septuaginta interpretes, viros nempe cùm ſapientes, tum etiam pios aliquid de ſuo diuinæ ſcripturæ auſos affingere, conniuente Eleazaro ſummo eius temporis Iudæorum pontifice, à quo illi ad regem Philadelphum miſſi fuerant; & diſſimulantibus Synagogæ doctoribus, quorum eſt iudicio atque ſuffragio illorum probata tranſlatio. Veriſimilius igitur putat Caietanus codices hebræos quibus vſi ſunt Septuaginta interpretes, & in quibus erat generatio Cainan, fuiſſe veros & integros; quos autem Beatus Hieronymus nactus eſt, quique ad nos peruenere, mancos & mutilos eſſe. Siquidem etiam ipſi Hieronymo explananti tertium caput Epiſtolæ ad Galatas non eſt viſum incredibile, codices hebræos multa ſecus habuiſſe ante paſſionem Domini; Hebræoſque vel inuidia vel odio Chriſtianorum, aliqua vel detraxiſſe vel addidiſſe.

Hieronymus.

168 Sed hoc vt credam vix poſſum in animum inducere. Cui enim perſuaderi queat omnes ſacræ Scripturæ libros ab Hebræis, nemine reclamante, fuiſſe corruptos? in ea præſertim re, quæ ipſis aduerſus Chriſtianos decertantibus nec prodeſſe quicquam nec obeſſe poterat. Atque hæc ipſa eſt Beati Auguſtini in libro decimo quinto de ciuitate Dei ſententia. Ioſephus certe, qui recens fuit ab obitu Domini noſtri, in enumeratione priorum generationum quæ fuerunt ante diluuium, ſecutus erat Septuaginta interpretes; in deſcriptione autem poſteriorum generationum, ſcripturam hebraicam ſequens, generationem Cainan prætermiſit.

Ioſephus 1. lib. Antiquitatũ.

169 TERTIVM MODVM ad eandem quæſtionem enodandam, hunc nonnulli adinuenerunt. aiunt illi Cainan & Sale non fuiſſe duos homines ſed vnum, binomium tamen, id eſt, qui & Sale & Cainan appellaretur: quare putant iſti apud Beatum Lucam mendoſe legi. *Qui fuit Sale, qui fuit Cainan*, ſed legi debere. *Qui fuit Sale, qui & Cainan*. Vt ſint poſita duo eiuſdem hominis nomina. Hæc eſt opinio Ioannis Lucidi in libro primo de emendatione temporum capite ſexto; & libro ſeptimo capite primo: eademque fuit ante illum & Naucleri & Hermanni Contracti in Chronicis.

Ioãnes Lucidus. Nauclerus. Hermannus.

Verùm

170 Verum iſtorum ſententia tribus refellitur argumentis. Etenim omnes codices tam græci quam latini, & qui olim fuerunt, & qui nunc ſunt, habent hoc loco apud Lucam eam lectionem quam iſti mendoſam cenſent. Vnde igitur iſti probant illam eſſe mendoſam? an non ſatis apparet, id eſſe ab iſtis temere confictum, quod aliud ipſi propoſitæ difficultatis effugium non inuenirent? Deinde, qui fit credibile B. Lucam vnius illius hominis tantum duo nomina exponere voluiſſe, & nullius aliorum quos ibi recenſet, cum eorum non paucos & binomios & trinomios fuiſſe conſtet? Ad hæc, iſti non aduerterunt ad translationem Septuaginta interpretũ quæ eſt hoc loco & quam ſecutus eſt B. Lucas: in hac enim ponitur Cainan vt genitor & pater ipſius Sale: quo fit vt Cainan & Sale duos fuiſſe homines inter ſe diuerſos neceſſe ſit.

171 QVARTVS MODVS eiuſdem diſſoluendæ quæſtionis videtur nonnullis facilior & planior ceteris ad huc expoſitis, ob idque probabilior. Hunc modum tenent recentiores quidam ſcriptores, vt Lippomanus in Catena in Geneſim ſuper vndecimum caput eius libri, & Canus lib. 2. de Locis Theologicis cap. 18. Cenſent iſti generationem Cainan re vera inter Arphaxad & Sale interceſſiſſe; eamque Septuaginta vel ex certa maiorum traditione, vel ex hiſtoriis fide dignis cum haberent compertam, merito ſuæ translationi inſeruiſſe: quam Moſes ſciens prudenſque prætermiſit: nimirum voluit Moſes ſeriem generationum ab Adamo vſque ad Diluuium, & à Diluuio vſque ad Abraham in duas decades diſtinguere, ob aliquam certe cauſam, myſticam illam quidem, ſed nobis occultam quemadmodum B. Matthæus in genealogia Saluatoris noſtri, quam in exordio ſui Euangelij deſcripſit, generationes ab Abraham vſq; ad Chriſtum dominum, duas & quadraginta duntaxat, complur ibus aliis præteritis, recenſuit. *Lippomanus Melchior, Canus.*

172 Hæc ab iſtis acute cogitata & probabiliter dicta non inficior. Verum ne ſic quidem omnino excuſſum & demptum eſſe ſcrupulum video: nam eſto, potuerit generatio Cainan ſine vllo vitio & à Moſe prætermitti, & à Septuaginta interpretibus commemorari: illud certe nullo modo fieri potuit, vt quo tempore Cainan genitus eſt ab Arphaxad, eodem ipſe tempore generaret filium ſuum Sale. At enim ſecundum ſcripturam hebraicam, Arphaxad cum eſſet triginta quinque annorum genuit Sale; ſecundum verò translationem Septuaginta interpretum, eo ipſo tempore Arphaxad genuit Cainan patrem ipſius Sale. Si igitur vtraque ſcriptura vera eſt, neceſſe fuerit eodem anno generatum eſſe Cainan & Sale, id eſt patrem & filium, quod plane abſurdum eſt; ſi tamen quod eſt impoſſibile, abſurdum dicere conuenit.

173 Ceterum dicere aliquis poſſet pro iſtius modi expoſitionis defenſione: cum in ſcriptura hebraica dicitur Arphaxad natus annos triginta quinque genuiſſe filium Sale, non id eſſe intelligendum quaſi tunc actu genuerit, ſed tantum virtute ac potentia; quia eo anno genuit Cainan patrem ipſius Sale, in quo ipſe Sale, vt in patre filius, virtute ac poteſtate continebatur. Nec vero modus hic loquendi inſolens eſt in ſacris literis: namque in genealogia Saluatoris noſtri quam tradit B. Matthæus, dicitur Ioram genuiſſe Oziam, non ſanè actu ſed virtute, quia Ioram genuit proxime Ochoziam proauum Oziæ. Verum nos hoc diſſimulemus, & ſine examine prætereamus. *Matth. 1.*

174 Illud certe mihi videtur inextricabile: ſic enim cum animo meo reputare ſoleo: aut hæc generatio Cainan ignota fuit Moſi, aut nota: ignotam fuiſſe Moſi, quæ perſpecta fuerit & cognita Septuaginta Interpretibus, quis audeat dicere? cum Moſes tanto propior quàm illi, fuerit illi ætati, ſoluſque illorum temporum hiſtoriam tanta cum diligentia & cura conſcripſerit. Sin autem ea generatio nota fuit Moſi, cur igitur eam prætermiſit? præſertim autem cum eius generationis vel adiectio vel detractio non parum variet chronologiam quæ inter Diluuium & Abraham à Moſe deſcribitur: quam quidem chronologiam voluiſſe

Moſem integrè, exactè ac perfectè tradere, illud eſt clariſſimum Indicium, quod ſeriem generationum quæ fuerũt inter diluuium & Abraham diſtinctè & accuratè percenſet, & ſuos cuiq; generationi annos ſubtiliter computatos propriè aſſignet, qui fit igitur credibile, Moſen, generatione Cainan prætermiſſa, vitioſam nobis Chronologiam aut voluiſſe tradere, aut cum minime vellet, inſcienter tamen tradidiſſe?

Equidem diu multumque cogitans nullam rationem (quæ mihi animum ex- 175
pleret) reperire adhuc potui, cur Moſes generationem Cainan, ſiquidem ea inter Arphaxad & Sale interceſſit, prætermittere debuerit aut potuerit. Nam quod aiunt quidam voluiſſe Moſen generationes quæ fuerunt ante & poſt diluuium, ad duas tantùm decades redigere; id nec probari ab iſtis poteſt, & leue ac futile eſt, nec tale vt propter id debuerit Moſes Chronologiam (cuius exacta cognitio magni erat momenti) perturbare atque confundere. His adde, quod ſaltem in libris Paralipomenon, in quibus ſupplentur quæ alibi in ſacris literis derelicta fuerant, vnde nomen etiam illi habent, commemorata fuiſſet generatio hæc Cainan: ſiquidem in exordio prioris libri Paralipomenon ſeries generationum quæ fuerunt ante & poſt diluuium ſimiliter atque hic recenſetur, nec vllum tamen verbum fit de generatione Cainan.

Beroaldus in Chronico. RESTAT QVINTVS & vltimus modus, quem ad hanc quæſtionem 176
profligandam quidam expeditiorem atque aptiorem eſſe arbitrantur. Aiunt inter Arphaxad & Sale nullam interceſſiſſe generationem; nec generationẽ Cainan eſſe vel à Septuaginta interpretibus proditam, vel à B. Luca poſitam in genealogia Saluatoris, ſed ab aliquo, neſcio quo, eam mendoſe adiectam eſſe primum quidem translationi Septuaginta interpretum hoc loco; hinc autem poſtea in genealogiam Domini noſtri quæ eſt apud Lucam, fuiſſe transfuſam. hoc iſti non probant. Sed ad eius tamen opinationis confirmationem triplex coniectura, nec ea ſanè leuis aut contemnenda afferri poteſt. Prima coniectura hæc eſt; *S. Hieronymus.* Beatus Hieronymus in traditionibus hebraicis in Geneſim omnem diſſonantiam lectionis quæ eſt in libro Geneſeos inter codices hebræos & Septuaginta interpretum curioſe perueſtigans ac diligenter annotans, diſſonantiam hanc quæ eſt circa generationem Cainan adeo inſignem & notabilem, ne verbo quidem attigit. Ex quo licet intelligere non fuiſſe eam generationem in libris Septuaginta interpretum quos tunc habuit Hieronymus.

Ioſephus. Altera coniectura eſt, Ioſephum qui ferè ſequi ſolet Septuaginta interpretes, 177
primo libro Antiquitatum percenſentem generationes quæ fuerunt à diluuio vſque ad Abraham, in iis hanc generationem Cainan minime commemoraſſe: *Epiphanius.* nec Epiphanius diſputans contra 55. hæreſim, id eſt, contra Melchiſedechianos, cum ſecũdum translationem Septuaginta interpretum exponat annos ſingularũ generationum quæ fuerũt inter diluuium & Abraham, mentionem generationis Cainan nullam planè facit. Tertia coniectura eſt in exordio prioris libri Paralipomenon, vbi ſeries generationum à diluuio vſque ad Abraham, ſimiliter atq; hoc loco commemoratur; antiqui & emendati codices Septuaginta interpretum (qualis eſt qui Romæ nuper auctoritate & cura Illuſtriſſimi Cardinalis Carafæ prodiit) non habent generationem Cainan.

Ex his rectè concluditur generationem Cainan non fuiſſe in omnibus libris 178
Septuaginta interpretum. Vnde probabiliter etiam coniicitur eam non fuiſſe traditam à Septuaginta interpretibus; atque eos libros qui ea generatione carebant, vt qui cum hebræis codicibus congruerent, veros & integros eſſe iudicandos: eos autem qui generationem Cainan habebant, vt corruptos atque mendoſos eſſe abiudicandos ac reiiciendos, facile autem fuit aliquem nactum libros Septuaginta interpretum in quibus erat generatio Cainan, inde eam tranſtuliſſe in Euangelium Lucæ; quod à principio non animaduerſum, non

ſolùm

ſolùm inhæſiſse in vno eo libro,ſed in eos.poſtea qui vſque ad hanc diem ex ſcripti ſunt eſse deriuatum.

179 AT ENIMVERO, ſi quod de veritate librorum Septuaginta interpretum circa generationem Cainan ſatis bene probarum eſt, idem quoque de libro Euangelico B. Lucæ probaretur,equidem ſentenriam hanc toto aſſenſu complecterer. Verùm neque hac ætare vllus eſt liber B. Lucæ qui in genealogia Saluatoris non habear generarionem Cainan,nec legi fuiſſe vnquam aliquem, qui diceret vel à ſe, vel ab aliis viſum eſſe codicem vllum B. Lucæ qui rali generatione careret.Quocirca coniectura iſtorum, vt in libris Septuaginra interprerum minime infirma eſt: ſic in Euangelio Lucæ videtur leuiſſima atque temeraria:quin potius propter auctoritarem B. Lucæ qui ſecutus eſt ſeptuaginra interpretes, eos libros græcos in quibus fuir generatio Cainan,integros arque incorruptos;eos autem qui genetationem Cainan non habuerunt, vitiatos & mendoſos fuiſſe exiſtimare oportet.

180 QVAENAM IGITVR eſt noſtra ſententia? nulla plane: niſi quod, ſi quintus hic modus non probabitur lectori, ex ſupradictis quatuor modis quartum ego ceteris minus improbabilem minuſque reprehenſioni obnoxium eſſe iudico, ac mihi quidem in hac diſputatione idem accidiſſe confiteor, quod ſibi conrigiſſe ſcribit venerabilis Beda in Præfatione Commentariorum ſuorum in Acta Apoſtolotum his verbis: Lucas teſtimoniis græcis vtirur porius quàm hebræis: Ex quo accidit quod maxime miror, & propter ingenij tardiratem vehementiſſimo ſtupore perculſus neſcio perſcrutari qua ratione cum in hebraicà veritate à diluuio vſq; ad Abraham decem tantùm generationes inueniantur; ipſe Lucas qui, Spiritu Sancto calamnm regente,nullatenus falſum ſcribere potuit, vndecim generationes iuxta Septuaginta interpretes, adiecto Cainan, in Euangelio ponere maluit. Sic eo loco Beda.

Sententia Bedæ perquam notabilis.

DVODECIMA DISPVTATIO.

De diſcrepantia lectionis quæ eſt inter libros hebræos & latinos, atque inter Codices Septuaginta interpretum circa computationem annorum qui fluxerunt à diluuio vſque ad ortum Abrahæ.

181 EX annis quos hebraica ſctiptura & Latina editio vulgata in capite vndecimo libri Geneſeos tribuunt ſingulis generationibus quæ fuerunt à diluuio vſque ad ortum Abrahæ,euidenrer colligitur inter vtrumq; tempus interfluxiſſe annos ducenros nonaginraduos. Siquidem Sem duobus annis poſt diluuium genuit Arphaxad: Arphaxad genuit Sale, cum eſſet triginta quinque annorum: Sale triginra annorum cum eſſer, genuir Heber: Heber natus triginta quatuor annos genuit Phaleg: Phaleg agens annum trigeſimum, genuit Reu: Reu duos & triginta annos natus genuit Sarug: Sarug cum annorum eſſer triginta genuit Nachor: Nachor viginrinouem annos natus genuit Thare: Thare ſeptuaginta annis præditus genuit Abraham. Ex his omnibus annis ſimul collectis efficitur ſumma annorum ducentotum nonaginra duorum qui à diluuio excurrerunt vſq; ad Abraham,vt apparet in ſubiecta deſcriptione.

Sem

Sem	2
Arphaxad	35
Sale	30
Heber	34
Phaleg	30
Reu	32
Sarug	30
Nachor	29
Thare	70
SVMMA	CCXCII.

Addita porrò generatione Cainan, de qua proxima diſputatione explicatum 182
eſt, excreſcet ſupradicta ſumma annis triginta: ſiquidem annorum erat Cainan triginta cum genuit Sale. Nam licet codices græci habeant fuiſſe eum tunc annorum centum triginta; illos tamen centum annos, qui & in hac & in aliis generationibus adiecti ſunt annis quos habent hebræi latinique codices, mendoſos eſſe, nec à Septuaginta interpretibus poſitos, in ſeptimo libro (qui eſt vltimus primi tomi) Commentariorum noſtrorum in Geneſim diligenter à nobis copioſeque diſputatum ac demonſtratum eſt. Ergo ſupradictis ducentis nonaginta duobus annis adiecti triginta anni Cainan, efficient ſummam annorum trecentorum viginti duorum qui à diluuio tranſacti ſunt vſque ad ortum Abrahæ.

CETERVM TRIPLEX hoc loco diſcrepantia lectionis inter codices 183
græcos, atque inter hebræos ſimulque latinos annotanda eſt. Prima diſcrepantia. Græci codices, præter Sem & Thare, in aliis omnibus generationibus, annis quos (ſecundum hebræos & latinos codices) nati dicuntur patres priuſquam genuerunt filios, addunt alios centum: quinimo ipſi Phaleg adiiciunt annos centum quatuor: ipſi autem Nachor centum quinquaginta, vt videre licet in ſubiecta deſcriptione.

Sem genuit Arphaxad poſt Diluuium annis	2
Arphaxad genuit Cainan cum eſſet annorum	135
Cainan	130
Sale	130
Heber	134
Phaleg	130
Reu	132
Sarug	130
Nachor	179
Thare cum genuit Abraham, erat annorum	70
SVMMA	M. C. LXXII.

Secuti autem ſumus in hac computatione annorum emendatiſſimos codices græcos qui nunc extant, præſertim verò Romanum codicem græcum nuper editum. Verum additionem illorum centum annorum ad annos quos habent hebræi & latini codices, mendoſam eſſe nec à Septuaginta interpretibus profectam, ſed vitioſe in translationem eorum aliũde infuſam, docuimus in ſeptimo libro Commentariorum noſtrorum in Geneſim in Diſputatione de Chronologia quæ eſt ab exordio Mundi vſque ad Diluuium, quæſtione tertia.

ALTERA DISCREPANTIA quæ eſt hoc loco inter hebræos & lati- 184
nos libros, atque inter codices græcos, in eo eſt quod græci codices in ſingulis generationibus quæ fuerunt poſt Diluuium, addunt illa verba: *Et mortuus eſt.* Exempli cauſa, ſic illi habent: [Vixit Arphaxad poſtquam genuit Cainan, trecentis annis & genuit filios & filias & mortuus eſt: itemque hoc, *Et mortuus eſt* adiiciunt ſingulis ſequentium generationum: quæ tamen verba nec habet ſcri-

ptura

ptura hebraica, nec latina editio vulgata, nec paraphraſis Chaldaica. Quin hoc ipſum ponderans Beda in Annotationibus ſuis in Geneſim ſuper hunc locum: Nuſquam, inquit, in tota hac ſerie generationum quæ fuerunt à diluuio vſque ad Abraham additur illud, *Et mortuus eſt* ſicut in ætate quæ præceſſit diluuium: quia nemo erat in tota hac complexione naſcentium, de quo tanquam ex ceteris mortalibus excepto dici poſſet, quod tunc de Henoc dictum eſt: *Ambulauit cum Domino, & non apparuit quia tulit eum Deus.* Videtur igitur ex eo quod Moſes ſingulis generationibus quæ præceſſerunt diluuium, appoſuerat illud, *Et mortuus eſt* inde fuiſſe illud ipſum in eas generationes quæ diluuium ſubſecutæ ſunt à græcis translatum.

185 TERTIA DISCREPANTIA eſt in numero annorum quos patres qui fuerunt poſt diluuium vſque ad Abraham (præter duos, Sem dico & Thare) vixiſſe dicuntur. Namq; ſecundum hebræos & latinos codices Arphaxad vixit quadringentos triginta octo annos; ſecundum græcos autem quadringentos triginta quinque. Secundum illos Sale quadringētos triginta tres; ſecundum hos quadringentos ſexaginta: ſecundum illos Heber quadringentos ſexaginta quatuor; ſecundum hos quadringentos & quatuor: ſecundum illos Phaleg ducentos triginta nouem; ſecundum hos, trecentos triginta nouem: ſecundum illos Reu ducentos triginta nouem, ſecundum hos trecentos triginta ſeptem: ſecundum illos Sarug ducentos triginta; ſecundum hos, trecentos triginta: ſecundum illos Nachor centum quadraginta octo; ſecundum hos trecentos & quatuor. Verùm ex deſcriptione hic ſubiecta hoc ipſum lectori apertius fiet.

Secundum hebræos & latinos libros.		*Secundum codices græcos.*
438	Arphaxad	435
433	Sale	460
464	Heber	404
239	Phaleg	339
239	Reu	337
230	Sarug	330
148	Nachor	304

DECIMA TERTIA DISPVTATIO.
Super illis verbis.

Vixit Thare ſeptuaginta annis, & genuit Abraham, Nachor & Aram *Geneſis, cap. 11. Verſ. 21*

Quoto anno ætatis Thare, natus ſit Abraham.

186 VALDE perplexa & litigioſa quæſtio eſt hoc loco, vtrū Abraham natus ſit anno ſeptuageſimo patris ſui Thare, vt ſupradictis verbis ſignificari videtur; an potius anno centeſimo trigeſimo, id quod ex aliis ſcripturæ locis videtur poſſe cōcludi. Siquidem Thare vixit ducentis & quinque annis, vt extremis verbis capitis vndecimi narrat Moſes: poſt mortem autem eius Abraham ex Meſopotamia profectus in terram Chanaan, dicitur fuiſſe tunc ſeptuaginta quinque annorum, vt ſcriptum eſt in capite 12. huius libri: ergo, ſi Abraham ſeptuaginta quinque annorum erat poſt mortem patris ſui qui vixerat quinque & ducentos annos, neceſſe eſt eum trigeſimo & centeſimo patris anno eſſe natum. Tres vias & rationes inuenio explicandi hanc quæſtionem.

187 PRIMA EST ſententia Hebræorum aientium, cum Abraham defuncto patre primum venit in terram Chanaan, fuiſſe cum reuera centum triginta annorum: *Hebræi.*

norum: ſed appellari tamen à Moſe ſeptuaginta quinque annorum, computante ſcilicet eos annos non ab ortu ipſius, ſed eo tempore quo à Chaldæis in ignem (quod eum more rituque ipſorum adorare nollet) coniectus per Dei omnipotentiam inde ſaluus & incolumis euaſit. Et quia tunc quodammodo regeneratus eſſe videtur Abraham, propterea Moſes ex eo tempore annos eius computare voluit. Fuiſſe autem Abraham ex incẽdio ereptum, cognitum habent Hebræi ex traditionibus maiorum, idq; ſignificari putant iis verbis quæ dixit Deus Abrahæ:

Geneſ.15. *Ego ſum Deus qui eduxi te de Vr Chaldæorum.* Vr autem hebraice ſignificat ignem: ſic enim eam vocem conuertit latinus Interpres in capite 9. libri 2. Eſdræ in illo loco: *Deus qui eduxiſti patrem noſtrum Abraham de igne Chaldæorum.* Sic Hebræi.

Hieronymus. Hanc opinionem B. Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim, primo quidem ſuper caput 11. vt fabuloſam commemorat: ſed paulo poſt, quod alium commodiorem propoſitæ quæſtionis exitum non reperiret, ad eam ſe ſe applicuit: Indiſſolubilis, inquit, quæſtio naſcitur: ſi enim Thare, cum adhuc eſſet in Chaldæa, ſeptuageſimum annum agens genuit Abraham; & poſtea in Charran ducenteſimo quinto ætatis anno mortuus eſt: quomodo poſt mortem eius veniens Abraham in terram Chanaan, ſeptuaginta quinque annorum fuiſſe memoratur, cum à natiuitate Abrahæ vſque ad mortem Thare centum triginta quinque fuiſſe anni doceantur? Vera eſt igitur illa Hebræorum traditio quam ſupra diximus, quod egreſſus ſit Thare cum filiis ſuis de igne Chaldæorum, & quod Abraham Babylonico vallatus incendio quia illud adorare nolebat, Dei ſit auxilio liberatus: & ex illo tempore ei dies vitæ & tempus reputetur ætatis, ex quo confeſſus eſt Dominum ſpernens Idola Chaldæorum. Poteſt autem fieri, vt quia ſcriptura reliquit incertum, ante paucos annos Thare de Chaldæa profectus venerit in Charran, quam mortem obiret; vel certe ſtatim poſt perſecutionem in Charran venerit, & ibi diutius ſit moratus. Si quis ergo huic expoſitioni contrarius eſt, quærat ipſe aliam ſolutionem, & tunc ea quæ à nobis dicta ſunt, recte improbabit. Sic Hieronymus. 188

Refellitur Hebræi. Sed hæc opinio Hebræorum partim fabuloſa eſt, partim etiam diuinæ ſcripturæ 189
contraria. fabuloſum cenſeo quod illi tradunt de incendio Chaldaico, vnde mirabiliter Abraham liberatus ſit. Verùm hac de re paulo infra proprie & accurate diſputabitur. Contrariam porrò eam opinionem eſſe diuinis literis, manifeſtum lectori eſſe poterit ex paucis quæ hic ſubiiciam. Principio, ſi Abraham cum venit primum in terram Chanaan, reuera fuit annorum centum triginta quinque, vt iſti dicunt: cum igitur Moſes tradit eum, cum eſſet centum annorum, genuiſſe filium Iſaac, neceſſe fuerit Iſaac fuiſſe genitum triginta quinque annis priuſquam Abraham veniret in terram Chanaan: at enim apertiſſime oſtendit hiſtoria libri Geneſeos Iſaac natum eſſe in terra Chanaan, nec ſane paucis annis poſt aduentum Abrahæ in eam terram ex Meſopotamia.

Abraham, cum venit primùm in terrã Chanaan fuiſſe dumtaxat annorũ ſeptuaginta quinque.

Quod ſi, vt effugiant iſti hoc incommodum, fingant Abraham cum genuit 190
Iſaac fuiſſe quidem centum annorum; ſed eos tamen annos non ab ortu ipſius, ſed à liberatione eius ex incendio Chaldæorum, vt ſupra dictum eſt, computari oportere: ſi hoc inquam dicant, in aliud profecto non minus graue incommodum neceſſario incurrent. Si enim cum genuit Iſaac reuera natus erat centum ſexaginta annos, ergo cum Iſaac quadragenarius Rebeccam duxit vxorem, viuo etiam tunc patre, vt ex hiſtoria libri Geneſeos cap. 24. perſpicuum eſt, fuiſſet tunc Abraham ducentorum annorum: atqui eodem in libro capite 25. traditum eſt Abraham cum eſſet annorum centum & ſeptuaginta quinque, eſſe mortuum. Neque ad hoc iſti vere poſſunt reſpondere, illos centum ſeptuaginta quinque annos non ab ortu Abrahæ, ſed ab illo Chaldaico incendio computari debere; namque ipſe Moſes ſatis declarat ſe illis centum ſeptuaginta quinque annis omnẽ tempus vitæ Abrahæ comprehendiſſe cum ait: *Fuerunt dies vitæ eius centum ſeptuaginta quinque anni.*

ALTERA

191 ALTERA SENTENTIA eſt Theodoreti ſuper caput 12. libri Geneſeos, eademq; ſententia eſt Nicolai de Lyra & Caietani. Arbitrantur iſti, Thare, cum eſſet ſeptuaginta annorum cœpiſſe generare filios, & eo anno primum filium genuiſſe Aran, cuius nempe duas filias Melcham & Saram vxores duxerunt Nachor & Abram. deinde aliquot poſt annos, Thare genuit Nachor: nouiſſime autem cum eſſet iam cētum triginta annorum genuit Abram. Nam etſi inter filios Thare primus nominantur Abram, intelligendum tamen eſt non fuiſſe eum primum ordine generationis ſed dignitatis, propter electionem & benedictionem Dei, qui eum elegerat, vt ex ipſo populus Hebræus, & in eo populo cum multi viri clariſſimi, tum ante omnes Meſſias ipſe generaretur: quemadmodum in 1. libro Paralipomenon cap. 4. inter filios Abrahæ prior Iſaac nominatur quam Iſmael, & Iacob quam Eſau; quin etiam ſecundum Hebræos Sem non fuit primogenitus Noe, cui tamen in enumeratione filiorum Noe primus vbiq; locus datur. Hæc opinio vel eo nomine fidem mereri videtur, quòd omnem propoſitæ quæſtionis difficultatem penitus exhaurit, nullamque ne in ſpeciem quidem in ſacris literis diſſonantiam atque diſcrepantiam relinquit. ſiquidem verè Abraham cum poſt mortem patris venit in terram Chanaan, fuit ſeptuaginta quinque annorum, vt narrat Moſes. Hæc iſti.

Nicolaus de Lyra.
Caietanus

192 VERUM CONTRA iſtos duo validiſſime pugnant. Ac primo quidem, ſi Thare ſeptuageſimo anno genuit tres filios, ſicut ait Moſes, neceſſe eſt vt id verum ſit, vel omnes illos tres eo anno eſſe genitos, vel certe vnum aliquem eorum: nam ſi nullum tunc genuit, quorſum ſignauit Moſes illum annum ſeptuageſimum Thare in generatione filiorum? Dices, vt ſignificaret ante illum ſeptuageſimum annum nondum cœpiſſe generare. Eſto, ſed ad quem obſecro finem id ſignificari oportebat? nonne potius declarandum fuit quoto ætatis anno vel illos vel aliquem illorum genuiſſet? Genuit igitur Thare aliquem illorum trium ſeptuageſimo anno ætatis ſuæ. at quem? nolunt iſti Abraham tunc eſſe genitum, ergo vel Nachor vel Aran eo tempore genitus eſt. Verum rationi minime conſentaneum eſt, Moſem explicare voluiſſe tempus generationis Nachor & Aran; tacuiſſe autem tempus ortus Abrahæ, cum de Abraham eiuſque genealogia & ætate per ſe ac præcipue agat Moſes, de ceteris autem nonniſi per accidens. Cumq; Moſes capite vndecimo Geneſeos deſcribens generationes quæ poſt diluuium fuerunt vſque ad Abraham, in ſingulis illarum generationum diligenter annotauerit tempus quo quiſque generatus fuerat; id profectò in Abraham, in quo terminabatur ſeries illarum generationum, omittere non debuit.

Abrahā natum nō anno centeſimo trigeſimo patris ſui Thare, ſed anno ſeptuageſimo.

193 Deinde, ſi cum Thare dicitur annos natus ſeptuaginta genuiſſe tres illos filios, non ſignificatur eo anno natum eſſe Abraham, neſciretur profectò quando is natus eſſet: ex quo efficeretur, tempus ſecundæ ætatis Mundi à diluuio vſque ad Abraham eſſe ignotum, totaque Chronologia ſacra plane concideret; quippe quæ per Abraham continuatur vſque ad diluuium, & poſt Abraham vſque ad captiuitatem Babylonicam.

194 Atque hoc etiam B. Auguſtini teſtimonio confirmatur. is enim libro 16. de Ciuitate Dei, cap. 14. tractans illa verba Moſis quæ ſunt in cap. 11. Geneſeos ſecundum translationem Septuaginta: *Et fuerunt dies Thare in Charran ducenti quinque, & mortuus eſt in Charran* ſic ait: Non eſt hoc ſic accipiendum quaſi hos omnes dies ibi egerit; ſed quia omnes dies vitæ ſuæ, qui fuerunt anni ducenti quinque, ibi compleuerit. Alioqui neſciretur quot annos vixerit Thare, quoniam non legitur quoto anno vitæ ſuæ in Charran venerit: & abſurdum eſt exiſtimare in iſta ſerie generationum, vbi diligenter commemoratur quot annos quiſque vixerit, huius ſolius numerum annorum vitæ non commendatum eſſe memoriæ. Quod enim quorundam quos eadem ſcriptura commemorat tacentur anni, non ſunt illi in hoc ordine in quo temporum dinumeratio deceſſione gignentium, & genitorum

B. Auguſtinus.

torum ſucceſſione contexitur: Iſte autem ordo qui dirigitur ab Adam vſque ad Noe, & inde vſque ad Abraham, ſine numero annorum vitæ ſuæ neminem continet. Hactenus verba ſunt Auguſtini. Quod ſi pro magno Chronologiæ incommodo duxit Auguſtinus non commemorari in ſcriptura tempus ętatis ipſius Thare, vt propter eius reticentiam putauerit perturbatum iri Chronologiam ſacram; quanto verius hoc ipſum de tempore ortus & vitæ ipſius Abrahæ, cuius hiſtoriæ ſcribendæ præcipua fuit cura Moſis, exiſtimare oportet?

At enim propugnatores huius opinionis quam refellimus reſpondere poſſent, 195 quando natus fuerit Abraham, ex ipſa Moſis narratione euidenter cognoſci. Nam ſi cum poſt mortem patris ex vrbe Haran venit in terram Chanaan, erat Abraham ſeptuaginta quinque annorum, & pater eius Thare vixit quinque & ducentos annos; ex his neceſſario concluditur, anno centeſimo trigeſimo Thare natum eſſe Abraham: & à diluuio vſque ad ortum Abrahæ numerari debere trecentos quinquaginta duos annos, addita verò generatione Cainan quæ triginta annos continet, confici ſummam annorum à diluuio vſque ad Abraham trecentorum octoginta duorum annorum.

Verùm hæc reſponſio valde infirma eſt atque improbabilis. Primo, perquam incongruum videtur, cum in cunctis prioribus generationibus, quoto quiſque anno in ſua generatione natus fuerit, propriè & explicate Moſes expoſuerit; hoc ipſum in generatione Abrahæ, cuius gratia ſuperiora fuerant contexta, eum facere neglexiſſe. Deinde licet ſcriptura doceat, Abraham poſt patris ſui mortem veniſſe in terram Chanaan, eumque fuiſſe id temporis annorum ſeptuaginta quinque; ea tamen minime docet, ſed incertum relinquit quanto tempore poſt mortem Thare venerit Abraham in regionem Chanaan; vtrum illo anno quo Thare mortuus eſt, an aliquot poſt annis quàm mortuus fuerat. ſemper igitur in obſcuro & dubio tempus natiuitatis Abrahæ verſaretur.

Andreas Maſius. Tertia ſententia.

ANDREAS MASIVS ſcriptor noſtræ ætatis non minus ſanè (vt declarant eius ſcripta) pius quàm eruditus ac diſertus, in Commentatiis quos edidit 196 in librum Ioſue, caput vltimum eius libri explanans, cum hanc ipſam quæſtionem obiter tractaret, ſcripſit videri ſibi ſimilius vero Abraham primum veniſſe Chanaan ſeptuageſimo quinto ætatis ſuæ anno, patre nimirum viuente & annum agente centeſimum quadrageſimum quintum. Quod autem B. Stephanus ait veniſſe eum in terram Chanaan poſt mortem patris, interpretandum eſſe putat de morte non quidem naturali, ſed ſpirituali. nam quia Thare obſtinatiſſima voluntate conſtituerat in Chananæam regionem quo Deus vocabat, non ire, ſed apud ſuos deos quorum vaniſſimo cultui erat deditus manere, & filio ſuo Abrahamo ſpem omnem illius profectionis ademerat; propterea B. Stephanus eum appellauit mortuum: neque enim infrequens eſt in ſacris literis præſertim verò apud Paulum eos qui iacebant in peccatis, maxime verò in peccato idololatriæ, mortuos appellari quale eſt illud Domini: *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Verum hæc interpretatio nec mihi probatur, nec, vt opinor, cuiquam diuinarum literarum prudenti & perito probanda eſt. Siquidem orationem B. Stephani à propria verborum ſignificatione ac ſententia detorquens ad tropologicam intelligentiam, peruertit narrationem hiſtoricam, qualem eſſe eo loco Stephani orationem nemo non videt.

Act. 7.

Matth. 8.

Quarta ſententia.

NEC ILLA nonnullis diſplicet enodandæ huius difficultatis via & ratio. 197 putant profectionem illam Abrahæ in regionem Chanaan cum is ſeptuaginta quinque annorum eſset, fuiſse multis annis ante mortem Thare: ſed eam tamen à Moſe poſt mortem eius commemoratam eſse per figuram quæ nominatur recapitulatio, qua poſterius narrantur, quæ prius geſta fuerant. Hac figura vſus eſt Moſes infra capite 25. narrans prius mortem Abrahæ, poſt eam verò or-

tum

tum Iacob & Eſau; cum manifeſtum ſit ex hiſtoria huius libri, mortem Abrahæ quindecim annis poſteriorem fuiſſe ortu Iacob. Ergo quia Moſes voluit quæcunque pertinebant ad hiſtoriam Thare, continenti narratione breuiter expedire, exinde autem ordiri hiſtoriam Abrahæ diligenter à ſe copioſeque pertexendam; propterea prius expoſuit mortem Thare, deinde autem orſus hiſtoriam Abrahæ, initium eius repetiuit à profectione eius in terram Chanaan; licet id multis annis Thare mortem anteceſſerit.

Sed huic expoſitioni aduerſatur narratio B. Stephani quæ eſt in Actis Apoſtolorum, vt proxime dictum eſt; quippe quæ diſtincte & propriè habet Abrahã veniſſe in terram Chanaan poſt patris ſui mortem: quæ verba refugium illud ad figuram recapitulationis prorſus excludunt. Verùm reſponderi ad hoc poſſet, interdum ſcriptores ſacros appellare res ipſas non ex eo quod verè ſunt, ſed ex eo quod in aliis Scripturæ locis ſic commemoratæ ſunt: quemadmodum Beatus Paulus ad Hebræos 7. ſcripſit Melchiſedec fuiſſe ſine patre, ſine matre, ſine fine aut initio dierum; propterea quod Moſes in libro de Geneſi, vbi mentionem eius facit, repente inducit ipſum nulla eius vel parentum vel ætatis eius facta mentione. Similiter igitur quia Moſes egreſſum Abrahæ ex patria ſua narrauit poſt mortem Thare, idcirco Stephanus modum narrationis Moſaicæ ſpectans dixit Abraham egreſſum eſſe de terra ſua poſt mortem patris ſui.

Geneſ. 14.

198 Sed enim huic interpretationi obſtat, quod Stephanus eo loci narrat Deum Abrahæ cum eſſet in Meſopotamia, & priuſquam habitaret in Charran, dixiſſe verba illa: *Exi de terra tua & de cognatione tua, &c.* at ſi ſequi voluiſſet Stephanus ordinem narrationis Moſaicæ, dixiſſet vtique illa verba locutum eſſe Deum Abrahę poſt mortem Thare, poſt quam mortem, Moſes in exordio capitis duodecimi ea verba commemorat.

Geneſ. 12.

199 RESTAT QVINTA & vltima explicandæ huius quæſtionis ratio ſuperioribus, meo iudicio, præferẽda. Exiſtimare oportet Abraham bis ex vrbe Charran veniſſe in regionem Chananæam: primùm quidem venit, cum eſſet ipſe ſeptuaginta quinque annorum, relicto in Charran patre viuo & annum tunc centeſimum quadrageſimum quintum agente. Poſt hunc primum in Chananæam terram aduentum, Abraham per ſexaginta annos in ea regione peregrinatus eſt, aliquoties fortaſſe patrem reuiſens. Poſtremùm, renunciata patris morte reuerſus eſt Charran, vt vel patris funus curaret, vel ne bona quæ paterna hæreditate ſibi obuenerant perderet, & tunc iterum, mortuo iam patre, egreſſus eſt de Meſopotamia firmiſſimo animo certiſſimoque propoſito nunquam eo in poſterum reuertendi; profectuſque eſt in terram Chanaan, vt ibi deinceps ſtabilem haberet habitationem. Atque hoc ſignificari putat B. Auguſtinus iis verbis quibus vſus eſt B. Stephanus: nam pro eo quod latinus interpres vertit; *Et inde poſtquam mortuus eſt pater eius, tranſtulit illum in terram iſtam.* pro illo, inquam verbo *tranſtulit* Auguſtinus legit, collocauit, græcè eſt *μετῴκισε*, id eſt, colonum & habitatorem fecit, eique quaſi nunquam amplius in Meſopotamiam reuerſuro domicilium in terra Chanaan ſtatuit, ſiquidem vox *μετοικία* non ſimplicem tranſlationem, ſed quaſi coloniam denotat.

Quinta ſententia quæ præ ceteris auctori placet.

Duplex Abrahæ profectio ex Meſopotamia in Chananæã terram.

200 Ergo Abraham ante mortem patris ſui, per annos ſexaginta dici poteſt non tam habitaſſe in terra Chanaan, quàm peregrinatum eſſe, quòd per interualla patrem & fratres reuiſeret: poſt mortem autem patris; ita Meſopotamiam dereliquit, vt perpetuus deinceps terræ Chananææ colonus & habitator eſſet. Huic rei fidem illud facit, quod in libro Geneſeos cap. vigeſimo tertio legitur, Abraham cum eſſet centum triginta ſeptem annorum, hoc eſt, duobus annis poſt mortem Thare patris ſui, primum poſsediſse partem aliquam terræ Chanaan, empta ſpelunca duplici in ſepulturam vxoris Saræ, quod ſanè non eſt ab Auguſtino non animaduerſum & annotatum.

Toſtatus. Auguſtinus. Hanc ſententiam Toſtatus ſequitur; ſed eius ſententiæ principem facere 201
conuenit Auguſtinum. is enim in Quæſtionibus ſuper Geneſim, quæſt. 25. & in libro 16. de Ciuitate Dei cap. 15. licet tres enodandæ huius quæſtionis rationes exponat, id eſt, de ijs quas ſupra commemorauimus, primam, ſecundam & quintam, in hanc tamen quintam videtur ipſe propenſior. nam cum in eo libro quem proxime dixi de Ciuitate Dei, difficultatem indicaſſet quam nos in hac diſputatione tractamus, quomodo Abraham poſt mortem patris qui ducentos quinque annos vixerat, & ipſum genuerat ſeptuageſimo ætatis ſuæ anno, quomodo, inquam Abraham tunc veniens in terram Chanaan, potuerit eſſe ſeptuaginta quinque annorum, reſpondet ipſe re vera Abraham fuiſſe tunc ſeptuaginta quinque annorum, neque eo tempore fuiſſe mortuum Thare patrem eius, ſed annum egiſſe centeſimum quadrageſimum quintum; Moſen tamen quaſi per recapitulationem, diſceſſum illum Abrahæ ex Meſopotamia narraſſe poſt mortem patris eius Thare à ſe commemoratam. Sic autem ſcribit B. Auguſtinus: Intelligendum eſt more ſuo ſcripturam recapitulando rediſſe ad tempus quod iam narratio tranſierat: nam cum dictum eſſet: *Et fuerunt dies Thare in Charran quinque & ducenti anni, & mortuus eſt Thare &c.* deinde ſcriptura redeundo ad id quod ideo prætermiſerat, vt
Geneſ. 12. prius de Thare id quod inchoatum fuerat compleretur; ſubiunxit præceptum Domini datum Abrahæ de egrediendo ex terra ſua, & quod tunc Abraham fuerit ſeptuaginta quinque annorum. Tunc autem reuera hoc factum eſt, cum pater eius centeſimum quadrageſimum quintum annum ageret ætatis: tunc enim fuit Abrahæ ſeptuageſimus quintus annus.

Poſt hæc Auguſtinus tractans verba illa B. Stephani: *Inde poſtquam mortuus eſt pater eius tranſtulit eum Deus in terram iſtam:* vbi pro illo verbo *tranſtulit* legit Auguſtinus 202
collocauit: quibus verbis ſignificatur Abraham poſt mortem patris ſui veniſſe in terram Chanaan, hæc inquam verba tractans ibi Auguſtinus ſic ait: Non dixit Stephanus; poſtquam mortuus eſt pater eius exiit de Charan, ſed dixit, poſtquam mortuus eſt pater eius hic eum collocauit. Intelligendum igitur eſt locutum fuiſſe Deum cum Abraham cum eſſet in Meſopotamia prius quam habitaret in Charran; ſed eum in Charran perueniſſe cum patre, retento apud ſe præcepto Dei, & inde exiiſſe ſeptuageſimo & quinto ſuo, patris autem ſui centeſimo quadrageſimo quinto anno. Nec ſanè incredibiliter exiſtimatur, cum poſtea ſecutus eſſet Nachor frater Abrahami, patrem ſuum Thare, tunc Abrahamum Dei præceptum impleuiſſe, & cum Sara coniuge ſua & Lot filio fratris ſui exiſſe de Charran. collocationem verò Abrahæ in terram Chanaan poſt mortem patris, non autem profectionem de Charran appellauit Stephanus, quia iam mortuus erat pater eius quãdo emit terram, cuius ibi iam, vt ſuæ rei, cœpit eſſe poſſeſſor. Quod autem iam in Meſopotamia conſtituto, hoc eſt iam egreſſo de terra Chaldæorum
Geneſ. 12. rum dixit Deus: *Exi de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui* non vt corpus inde eiiceret, quod iam fecerat, ſed vt animam euelleret, dicitur. Non enim exierat inde animo, ſi ſpe redeundi & deſiderio tenebatur, quæ ſpes & deſiderium Deo iubente ac iuuante, & illo obediente fuerat amputanda. Hæc Auguſtinus.

ERGO DVPLICEM cogitare oportet Abrahæ profectionem ex Meſopotamia in terram Chanaan: Alteram quidem viuo patre eius & centeſimum 203
quadrageſimum quintum annum agente, ipſo autem Abraham annos nato ſeptuaginta quinque; & de hac profectione locutus eſt Moſes cap. 12. huius libri. Altera verò eiuſdem profectio ſexaginta annis poſt facta eſt; quibus annis peregrinatus eſt Abraham in terra Chanaan, nonnunquam reuiſens patrem ſuum; poſt cuius mortem, ita dereliquit Meſopotamiam, vt nunquã eo reuerſurus eſſet; & de hac poſteriori deceſſione Abrahæ ex Meſopotamia & profectione in terram Chanaan locutus eſt B. Stephanus. Atque hæc ſententia, quæ eſt B. Auguſtini, plus apud me ponderis habet quam quod tradit S. Chryſoſtomus hom. 31.
in

in Geneſim, Abraham, non ante mortem patris ſui Thare, ex vrbe Haran vnquam diſceſsiſſe.

204 Huius autem duplicis profectionis Abraham Toſtatus cauſam reddit ſanè idoneam & probabilem: Cauſa, inquit Toſtatus, duplicis exitus Abraham de Charràn & aduentus in Chanaan fuit, quia primùm venit Abraham cum patre ſuo in Charràn, & manſit ibi diu, eratque tunc pater eius Thare verus Dei cultor: ſed poſtea proceſſu temporis deprauatus eſt, fortaſſe ex conſortio filij ſui Nachor qui fuerat idololatra in terra Chaldæorum, vt ſcribit Auguſtinus libro 16. de ciuitate Dei cap. 14. Ne igitur Abraham peruerteretur propter prauam conuerſationē idololatrarum & propter alias cauſas, iuſſit eum Deus exire de Charran & de domo patris ſui, & venire in terram Chanaan: eratq; tunc Abraham ſeptuaginta quinq; annorum, pater autem eius centū quadragintaquinque. Et tunc Abraham peregrinatus eſt in terra Chanaan ſexaginta annis, ſexageſimo autem anno qui erat ætatis Abrahæ centeſimus trigeſimus quintus, mortuus eſt pater eius Thare. Tunc Abraham rediit in Charran partim vt ſepulturæ patris operam ſuam nauaret, partim vt bona paterna quæ ſibi hęreditario iure obuenerant poſsideret. Poſt hæc omnino ex Meſopotamia profectus eſt in Chanaan animo nunquam illuc redeundi: & de hac vltima profectione locutus eſt B. Stephanus. Hæc Toſtatus. Sed vtrum Nachor & Thare fuerint idololatræ (vt hoc loco ait Toſtatus) nec ne, diſpiciemus infra in alia diſputatione, quam ſecundo poſt hanc loco tractaturi ſumus.

Toſtatus. *Auguſtinus.*

TERTIA PARS CAPITIS VNDECIMI GENESEOS.

DE ABRAHAE ORTV, CONIVGIO & de migratione ex Chaldæa in Meſopotamiam.

27 HÆ ſunt generationes Thare. Thare genuit Abram, Na-
28 chor & Aran. Porrò Aran genuit Lot. Mortuuſque eſt
Aran ante Thare patrem ſuum in terra natiuitatis ſuæ in
29 Vr Chaldæorum. Duxerunt autem Abram & Nachor vxo-
res; nomen vxoris Abram, Sarai: & nomen vxoris Na-
30 chor, Melcha filia Aran patris Melchæ & patris Ieſchæ. Erat autem Sa-
31 rai ſterilis nec habebat liberos. Tulit itaque Thare Abram filium ſuum,
& Lot filium Aran filij ſui, & Sarai nurum ſuam & vxorem Abram
filij ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt irent in terram Chanaan: ve-
32 neruntque vſque Haran & habitauerunt ibi. Et facti ſunt dies Thare du-
centorum quinque annorum, & mortuus eſt in Haran.

SVPER hæc verba Moſis quinque diſputationes tractandæ ſunt; quarum prima erit, An Abraham fuerit primogenitus Thare: Secunda, An Sara coniux Abrahæ, fuerit vera eius ſoror: Tertia, An quia noluit Abrahã adorare ignem iuſſu Chaldæorum, coniectus ab illis in ignem ſit, & inde mirabiliter à Deo liberatus: Quarta, An Thare pater Abrahæ, fuerit cultor Idolorum. Quinta, Vtrum Abraham aliquando coluerit Idola, an ſemper veri dei cultor fuerit.

DECIMA QVARTA DISPVTATIO.

Super iiſdem illis verbis:

Thare cum eſſet ſeptuaginta annorum genuit Abram, Nachor & Aran.

Vtrum Abraham fuerit primogenitus Thare, & an Sara vxor eius fuerit ſoror vterina ipſius nec ne.

205 SI Thare ſeptuageſimo ætatis anno cœpit generare tres illos filios; & illo ſeptuageſimo anno (vt ſupra oſtenſum eſt) genitus eſt Abraham, neceſſe eſt reliquos duos poſt Abraham eſſe genitos, & Abraham fuiſſe primogenitum patris ſui Thare. Ex aduerſo autem grauiſsimum huic ſententiæ opponitur argumẽtum. Si enim Abraham, vt multorum fuit opinio, vxorem duxit Saram filiam Aran fratris ſui, erat autem Abraham decem annis natu grandior quam Sara, vt traditur Geneſ. 17. ſi fuiſſet Abraham primogenitus, eoque maior natu quàm Aran, neceſſe eſſet ipſum Aran ante decimum ætatis ſuæ annũ generaſſe filiam Saram, quod eſt incredibile: non igitur Abraham primogenitus fuit Thare, nec ſeptuageſimo eius anno natus. Ex quo apparet huius diſputationis tractationem ad plenam & abſolutam ſuperioris diſputationis explicationem atque confirmationem, eſſe neceſſariam.

206 MVLTI TAM veterum quàm recentiorum non obſcuri nec ignobiles auctores, eo argumento quod proxime expoſui permoti atque perſuaſi putarunt Saram veram fuiſſe ſororem Abrahæ, non tamen vterinam; id eſt, eodem patre ſed non eadem matre natam. Hæc ſententia placuiſſe videtur Clementi Alexandrino, cuius ſub finem libri ſecundi Stromatum hæc ſunt verba: Abraham dixit de vxore ſua: *Soror mea eſt filia patris mei, ſed non matris meæ* docens eas quæ ex eadẽ matre natæ ſunt, non eſſe ducendas vxores. Eidem ſententiæ adhæſit Lippomanus in Catena ſuper vigeſimum caput Geneſis, & Sotus lib. 2. de Iuſtitia & Iure quæſtione tertia, Caietanus verò ſine dubitatione vlla id ipſum ſentit: nam ſuper illa verba capitis vndecimi: *Nomen vxoris Abraham, Sara; & nomen vxoris Nachor, Melcha filia Aran patris Melchæ & Ieſchæ*, ita ſcribit: ex eo quod nominando vxores Abrahæ & Nachor Saram & Melcham, de Sola Melcha dicitur quod erat filia Aran argumentum habetur quod Sara non erat filia Aran. Non enim conſtat Saram fuiſſe appellatam duobus nominibus, videlicet Saræ & Ieſchæ, id enim multo rationabilius repellitur quàm facile dicitur.

Clemens Alexandrinus. *Geneſ. 20.* *Lippomanus.* *Dominicus de Soto.* *Caietanus*

207 Sed idem Caietanus ſuper caput vigeſimum Geneſeos expendens illa verba Abrahæ de Sara vxore ſua: *Verè ſoror mea eſt, filia patris mei ſed non matris meæ*, multo apertioribus verbis maioriq; aſſeueratione hoc ipſum docet; hoc enim modo ſcribit: Refert Ioſephus Saram filiam fuiſſe Aran fratris ſui, & ſororem carnalẽ Lot. Sed contra textum Moſis nonnunquam ſcribere Ioſephum, liquet conferentibus hiſtoriam Moſis cum illius libris de Antiquitatibus Iudaicis: & propterea non eſt mirum ſi in hac etiam re aliquid finxerit. Nam ſecundum proprietatem ſupradictorum verborum Moſis, aperte dicitur Saram fuiſſe ſororem carnalem Abrahæ, non tamen vterinam. Si dixiſſet duntaxat *Soror mea eſt*, irem (ait Caietanus) in communem ſenſum: ſed adiungendo *filia patris mei ipſa eſt, non autem matris meæ*, apertè ſignificatur eam fuiſſe filiam patris ſui, non autem aui ſui aut fratris ſui: Et hic eſt ſenſus literalis. Licitum enim erat tunc coniugium cum ſorore non vterina. Nam ſi nomine patris intellexiſſet Abraham ſuum auum non

Ioſephus.

remus: ſumptũ autem eſt ex verbis quæ Abraham dixit Regi Abimelec expoſtulanti ſecum, quod ipſe decepiſſet eum, dicens Saram eſse ſororem ſuam, cum reuera eſset vxor. Sic enim reſpondit ei Abraham: *Verè ſoror mea eſt, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in vxorem.* Quæ verba aperte declarant Saram germanam fuiſse ſororem Abrahæ, non tamen vterinam: hoc enim ſignificat, tum illud: *Verè ſoror mea eſt*, tum etiam illud; *Filia patris mei, ſed non matris meæ*, neq; enim apertius vel expreſsius aliis verbis ſignificari poſset ſoror non vterina. Quartum argumentum: Si non erat Sara verè ſoror Abrahæ, fefellit igitur Abraham & in errorem induxit regem Abimelec, qui verba Abrahæ ſecundum propriam eorum ſignificationem & ſententiam accipiens, credidit Saram fuiſſe veram Abrahæ ſororem, ideoque non fuiſse eius vxorem.

212 Atque hæc quidem eſt opinio multorum, vt oſtendimus, grauium & nobilium ſcriptorum. Ex his autem plerique putarunt illo tempore fuiſse licitum matrimonium inter ſorores & fratres, non vterinos; idque ſenſit Clemens Alexandrinus, & ſignificat B. Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim ſuper caput vigeſimum; idemque Caietanus, Lippomanus & Sotus opinati ſunt. Cui opinationi fidem ex eo aſtrui volunt quod Thamar dixit fratri ſuo Amnon volenti eã violare & opprimere, vt ſcriptum eſt libro ſecundo Regum capite decimo tertio: *Noli frater mi*, dixit illa, *facere ſtultitiam hanc: quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi*. Credidit igitur puella, licet tale coniugium tunc eſset lege Moſis vetitum, attamen quia ipſum audierat fuiſse quondam ante legem apud Patriarchas vſitatum, poſse etiam tunc per diſpenſationem legis concedi, maxime verò id rege vehementer cupiente.

Quinam putauerint coniugiũ inter fratrem & ſororem non vterinam fuiſſe licitũ tẽpore Abrahe
Clemens Alexand.
S. Hieronymus.
Caietanus
Lyppomanus.
Sotus.

213 Sed alij negant id genus matrimonij fuiſse vnquam licitum, niſi in exordio mundi propter hominum paucitatem; ſed putant Abraham contraxiſse id matrimonium ex ſingulari quadam Dei reuelatione, quo ſcilicet Abraham generaturus populum fidelem, ad id muneris vxorem idoneam, nempe religioſam fidelemq; ſororem acciperet. Nec deſunt qui lege illa Iuſtiniani adducti, [Inter fratrem ſororemque nuptias eſse prohibitas, ſiue eodem vtroque parente, ſiue altero tantùm nati ſint: verùm ſi per adoptionem ſoror facta ſit, quandiu manet adoptio, etiam nuptias prohiberi: at ſi per emancipationem adoptio diſsoluta ſit, poſse inter eos rite iniri connubium:] hac inquam lege Iuſtiniani quidam adducti, coniectant fieri potuiſse, vt Sara filia fuerit Thare adoptiua, quam poſtea emancipatam à patre adoptiuo, Abraham legitime ducere vxorem potuerit.

Hamerus in Geneſ.
Iuſtinian. lib. 1. Inſtituti.

214 ALTERA EST communis fermè doctorum ſententia, Saram fuiſse filiam Aran fratris Abrahæ, veramque ſororem Lot: verùm conſuetudine gentis Hebrææ quæ patruum ſiue auunculum, & filium vel filiam fratris appellabat fratres vel ſorores, Abraham appellaſse eam ſororem ſuam, quemadmodum idem cap. decimo tertio huius libri Lot fratris ſui filium, appellauit fratrem ſuum, & capite 29. Laban fratrem appellauit Iacob, qui filius erat Rebeccæ ſororis ſuæ. A qua loquendi conſuetudine etiam Romanos non abhorruiſse, non obſcure indicauit Cicero initio libri quinti de Finibus, vbi Lucium Ciceronem patruelem ſuum, appellauit fratrem. Romani enim filios duorum fratrum appellabant patrueles, filios autem duarum ſororum, conſobrinos; at filios fratris & ſororis, amitimos.

Auctoris ſententia, Saram non fuiſſe ſororem carnalẽ Abrahæ, ſed filiã fratris eius.
Cicero.

215 Sed audi Auguſtinum, id ipſum quod docui, clariſsimis verbis enarrantem atq; confirmantem: in libro enim vigeſimo ſecundo aduerſus Fauſtum capite trigeſimo quinto hoc modo ſcribit: Cum Abraham eo tempore viueret in rebus humanis, quo tempore iam fratres ex vtroque aut altero alterave parente natos necti coniugio non licebat, filios autem fratrum, aliosque longinquiore gradu generis conſanguineos, nulla lege, nulla poteſtate prohibita conſuetudo iungebat: quid mirum ſi ſororem ſuam, id eſt, ex patris ſui ſanguine procreatam, habebat vxorem?

Auguſtinus.

non fuiſſe filiam Thare & ſororem Abrahæ. Sic enim ſcribit Moſes capite 11. *Tulit Thare Abram filium ſuum, & Lot filium Aran filij ſui & Sarai nurum ſuam, vxorem Abram filij ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt irent in terram Chanaan.* Si Sara fuiſſet filia Thare, cum longe maior ſit neceſſitudo patris & filiæ, quàm ſocrus & nurus, non appellaſſet Moſes Saram nurum Thare, ſed potius filiam eius. Itaque argumentum quod ex hoc loco ducunt qui opinantur Saram non fuiſſe filiam Aran fratris Abrahæ, ſed ſororem ipſius Abrahæ, propterea quod Moſes hoc loco non appellauit Saram filiam Aran ſicut Lot, ſed tantum nurum Thare & vxorem Abrahæ; hoc inquam argumentum, ſi quam vim habet, eam certe maiorem contra iſtos quàm contra nos habet: namque conſimili ratione argumentari poſſumus Saram non fuiſſe filiam Thare, quòd eam Moſes potius filiam Thare quàm nurum eius appellaſſet.

220 TERTIA RATIO. Tempore Abrahæ nec in vſu erat, nec licitum erat coniugium inter fratrem & ſororem ſiue vtroq; ſiue altero tantum parente natos: ergo Sara vxor Abrahæ non fuit eius ſoror; neque enim ſanctorum hominum Abrahæ & Saræ matrimonium contra proborum hominum eius temporis conſuetudinem & honeſta inſtituta contractum eſſe, fas eſt credere. Non fuiſſe autem id genus coniugij vſitatum eo tempore ac licitum, patet eo argumento, quod propterea ſuaſit Abraham Saræ, vt diſſimulans ſe vxorẽ eſſe ipſius, diceret ſe eſſe ſororem eius; quaſi quæ ſoror eſſet, eadem non poſſet eſſe vxor: quapropter cum primum Abimelech cognouit Saram eſſe vxorem Abrahæ, ſine dubitatione intellexit non eſſe veram ſororem: eodemque poſtea indicio deprehendit idem Rebeccam veram eſſe vxorem Iſaac non autem germanam ſororem, vt narrat Moſes infra cap. 26.

Non fuiſſe tẽpore Abrahæ licitum coniugium inter fratres & ſorores.

221 Accedit ad huius rei confirmationem, quod matrimonium inter fratrem & ſororem, cum ſit in primo gradu conſanguinitatis, naturali iure vetitum eſt. Extat apud Innocentium cap. Gaudemus de Diuortiis, decretum, vt eiuſmodi matrimonia infidelium, cum ipſi venerint ad fidem Chriſti, reſcindantur & diſſoluantur tanquam inualida & plane nulla. Namque effugium illius diſtinctionis vterinæ & non vterinæ ſororis primum à Clemente Alexandrino inuentum, & poſtea tum à Caietano tum etiam à quibuſdam aliis approbatum, cum nulla ratione probabili nitatur, infirmiſſimum eſt, & à B. Auguſtino libro 22. contra Fauſtum cap. 35. (cuius verba paulo ſuperius expoſuimus) refutatum & reiectum. Quod autem dicunt alij id feciſſe Abraham ex ſingulari reuelatione & conceſſu Dei, cum ex ſacra ſcriptura id minime probari queat, temere dicitur, & qua facilitate dicitur, eadem contemnitur.

Innocentius Papa.

Auguſtinus.

222 Quod verò nonnulli dixerunt Saram fuiſſe adoptiuam filiam Thare & ſororem Abrahæ, dupliciter exploditur, tum quia cum id ſine ratione vlla dicatur, temere dicitur, quare pro nihilo ducendum eſt: tum quod neceſſe eſſet Saram vel non fuiſſe legitimam vxorem Abrahæ, vel non potuiſſe iure appellari ſororem eius: nam manente adoptione, non poterat eſſe legitima vxor eius, vt oſtendimus; ſoluta autem adoptione, ſimul quoque deſinebat omnino eſſe ſoror; cum tamen nec dubitare liceat legitimam fuiſſe eius vxorem: & ipſe met dixerit vere appellatam à ſe illam fuiſſe ſororem ſuam.

223 DENIQVE NON fuiſſe temporibus Abrahæ coniugium fratrum & ſororum in vſu apud probos viros nec licitum, expreſſa eſt B. Auguſtini ſententia. Nam præter locum illum quem proxime nominaui ex libro 22. contra Fauſtum, quo loco id apertiſſimis verbis tradit; idem quoque confirmat lib. 15. de Ciuitate Dei cap. 16. vbi de coniugio fratrum & ſororum diſputans, quod in exordio Mundi propter hominum paucitatem, neceſſitate compellente, vſurpatum fuerat, ſic ait: Quod profecto coniugium quanto eſt antiquius compellente neceſſi-

Auguſtinus.

tate,

tate, tanto poſt factum eſt damnabilius religione prohibente. Et paulo infra: Fuit, inquit, antiquis patribus religioſæ curæ, ne ipſa propinquitas ſe paulatim, propaginum ordinibus dirimens longius abiret, & propinquitas eſſe deſiſteret, eam nondum longe poſitam ruiſus matrimonij vinculo colligare, & quodammodo reuocare fugientem. Vnde iam pleno hominibus orbe terrarum, non quidem ſorores ex patre vel matre, vel ex ambobus ſuis parentibus natas, ſed tamen amabant de ſuo genere ducere vxores.

Et paulo ante hæc verba, cum de coniugij ſororum & fratrum euitatione locutus eſſet, ita dixerat: Quod, inquit, humano genere creſcente & multiplicato etiam inter impios deorum multorum falſorumque cultores ſic obſeruari cernimus, vt etiam ſi peruerſis legibus permittantur fraterna coniugia; melior tamen conſuetudo ipſam malit exhorrere licentiam: & cum ſorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, ſic auerſetur, quaſi nunquam licere potuerit. Ad humanum enim ſenſum vel alliciendum vel offendendum mos valet plurimum. Qui cum in hac cauſa immoderationem concupiſcentiæ coerceat, eum peruerti atque corrumpi, merito eſſe nefarium iudicatur. Si enim iniquum eſt auiditate poſſidendi transgredi limitem agrorum, quanto eſt iniquius, libidine concumbendi ſubuertere limitem morum? Hæc Auguſtinus. 224

Apud quas gētes, coniugia inter fratres & ſorores, erāt in more. *Diodorus lib. 1. ca. 2.* *Euripides in Andromede.*

QVOD AVTEM Auguſtinus dixit fraterna coniugia peruerſis legibus apud nonnullas gentes fuiſſe permiſſa, haud dubie pertinet ad Perſas & Aegyptios qui coniugia ſororum & fratrum ſine vlla religione vſurpabant. Aegyptij (ait Diodorus) hanc legem præter communem omnium morem ſanxere, fas eſſe vxorem à fratre ſororem capi. Quam legem & conſuetudinem quidam Ethnicus poeta, vt plane barbaram & ferinam execratur. 225

Tale eſt, inquit, *omne barbarum genus.*
Pater cum filia, filius cum matre.
Miſcetur, ſoror cum fratre.

Ptolom. Philadelphus. *Theocritus.* *Pauſanias in Atticis.*

Nuptias quidem Ptolomæi Philadelphi regis Aegypti cum ſorore ſua Arſinoe Theocritus poetica & ſordida adulatione celebrauit carminibus, comparans eas nuptiis Iouis & Iunonis: Sed eas ſaniori iudicio veriorique ſententia, vt honeſtis Macedonum inſtitutis contrarias, & fœdiſſimis Aegyptiorum moribus conuenientes damnauit Pauſanias. Coniugium porrò & commixtio fratris & ſororis ſiue vtroque, ſiue altero tantùm parente nati fuerint, quàm ſit indecens, & naturali reuerentiæ atque honeſtati pudorique aliena, ſatis declarauit turpiſſima & atrociſſima pœna qua Deus eos, qui id tentaſſent puniri voluit; talem cōmixtionem cum commixtione quæ fit cum iumento vel maſculo conſocians & comparans. Sic enim ſcriptum eſt Leuit. 20. *Qui acceperit ſororem ſuam filiam patris ſui, vel filiam matris ſuæ, & viderit turpitudinem eius, illaque conſpexerit fratris ignominiam: nefariam rem operati ſunt: occidentur in conſpectu populi ſui: eo quod turpitudinem ſuam mutuo reuelauerint, & portabunt iniquitatem ſuam.*

Diluuntur rationes quibus probabatur Saram nō fuiſſe filiā Aran fratris Abrahæ.

RESTAT VT rationes pro contraria opinione ſupra expoſitas, quæ videntur officere huic ſententiæ, breuiter diluamus. Principiò, quod Moſes Saram non appellauerit filiam filij Thare; cauſa fuit, quia Sara iam erat matrimonio iuncta Abrahæ, id quod ei honorificentius erat. Et hoc argumentum, vt ſupra dixi, vehementius & validius retorquetur in aduerſarios. ſi enim Sara filia Thare fuiſſet, vt iſti volunt, cur eam Moſes non potius appellaſſet filiam Thare, quàm nurum eius? Quod autem Sara fuerit eadem quæ ibi appellatur nomine Ieſchæ, ſententia eſt Hieronymi, Auguſtini aliorumque complurium & nobilium ſcriptorum. Fortaſſe priuſquam Thare familiam ſuam educeret ex Chaldæa, vel vtroque nomine appellabatur, vel etiam frequentius nomine Ieſchæ: poſtea vero fere Sara appellata eſt. Quorſum autem Moſes inſeruiſſet eo loco nomen Ieſchæ 226

ſi ea

ſi ea non pertinuiſſet ad Abraham vel ad Nachor? Nec verò Abraham, cum dixit Saram eſſe ſororem ſuam, fefellit regem Abimelech: verum enim dixit, licet Abimelech ſecus ac dictum fuerat, intellexerit. Et fortaſſe non vt in Chaldæa vel in familia Thare, ſic in Aegypto vel in regione Chanaan nomen ſororis ſimpliciter dictum, in vſu erat tam pro vera ſorore, quàm pro filia fratris, ſed tantum pro filia eiuſdem patris vel matris.

227 Illud porrò ex capite 20. Geneſis: *Vere ſoror mea eſt* non eſt dictum ab Abrahã vt ſignificaret Saram eſſe veram & germanam ſororem ſuam, id eſt, ab eodem patre proxime genitam: ſed vt oſtenderet ſe non eſſe mentitum, cum dixit illam eſſe ſororem ſuam; verè enim id eſſe dictum, quia ſuæ gentis more, non ſolum eiuſdem patris filij aut filiæ, verum etiam auunculi & fratrum filij aut filiæ verè nominabantur fratres & ſorores. Itaque illud aduerbium *Vere* non iungitur cum vocabulo *ſoror* quaſi denotetur illam fuiſſe veram & germanam ſororem, ſed pertinet ad veritatem ſententiæ quam dixerat Abraham: vt ſit ſenſus; Non ſum mentitus cum dixi eam eſſe ſororem meam; nam verè, id eſt, reuera ſoror mea eſt. Addidit autem & illud: *Filia patris mei, & non matris meæ* quia omnes qui erant ex familia Thare, ipſum appellabant patrem: hunc verò credibile ſit ex alia vxore generaſſe Abraham, & ex alià ipſum Aran patrem Lot & Saræ.

Locus libri Geneſis capite 20.

228 RELIQVVM EST vt ad principale argumentum ſupra initio huius diſputationis poſitum breuiſſime reſpondeamus. Argumentabamur Saram non fuiſſe filiam Aran fratris Abrahæ, ad hunc modum: Saram decem duntaxat annis natu minor erat quam Abraham: ſed Abraham natus fuerat ante Aran, quippe cum Moſes commemorando filios Thare, primum nominauerit Abraham, ſecundum Nachor, tertium Aran; ergo Aran ante decimum ætatis ſuæ annum genuiſſet Saram quod eſt incredibile: vel igitur Abraham non fuit primogenitus Thare ſed multis annis poſterior natu quam Aran: vel certe Sara non fuit filia Aran. Ad hoc igitur ita reſpondendum eſt, Abraham re vera non fuiſſe primogenitum filiorum Thare, ſed multis annis poſteriorem ipſo Aran: recenſeri autem primum inter filios Thare, non modo propter virtutis eius præſtantiam, aut propter prærogatiuam dignitatis quod futurus eſſet pater multarum gentium & populi Dei, quin etiam omnium credentium; ſed quia ipſe vere genitus fuerat anno illo ſeptuageſimo ætatis Thare, Aran verò multis annis antè. Et quia Moſes voluit eum tantum Thare annum nominare, quo anno genitus fuerat Abraham, vt per ipſum ſeries & ordo temporum continuaretur, idcirco in anno ſeptuageſimo Thare ſignauit ortum Abrahami. Nachor autem & Aran propterea nominauit, quod illi quoque ad ſeriem huius hiſtoriæ quodammodo pertinerent; Nachor quidem propter vxores Iſaac & Iacob quæ ab illo genus duxerunt; Aran verò propter Lot & Saram.

An Abrahã fuerit primogenitus Thare.

Geneſ. 17. Rom. 4. Geneſ. 24. Infra. 29.

229 Ergo illorum verborum Moſis *Vixit Thare ſeptuaginta annis & genuit Abraham, Nachor & Aran* hic eſt germanus & veriſſimus intellectus; cum Thare eſſet ſeptuaginta annorum, iam genuerat iſtos tres filios: ſed ita, vt ſeptuageſimo anno genuerit Abraham; ante ipſum verò genuerat Nachor, & ante vtrumque genuerat Aran, quem quadrageſimo vel quinquageſimo anno Thare genitum eſſe credi poſſet. Cum igitur tota vis illius argumentationis eo niteretur quod pro certo ſumeret Abraham fuiſſe primogenitum omnium filiorum Thare; hoc ſublato, neceſſe eſt infirmam eſſe ac nullam eius rationis concluſionem, illam dico concluſionem, Saram non fuiſſe filiam Aran fratris Abrahæ.

230 Poſſet præterea quiſpiam dicere, Saram non fuiſſe filiam Aran, nec fuiſſe eam quam Moſes nominauit Ieſcham: ſed fuiſſe natam ex alio quopiam filio Thare quem is genuerit multo ante ſeptuageſimum annum quo natus eſt Abraham. Itaque cogitare licet, Thare ante illos tres filios, Abraham, Nachor & Aran, genuiſſe ex diuerſa vxore aliquos alios, vel vnum aliquem ex quo nata ſit Sara: illos

autem

autem filios propterea tacuiſse Moſem, quòd illi ad argumentum & ſeriem hiſtoriæ quam ſcribendam Moſes ſuſceperat, minime pertinerent. Quemadmodum priſci illi patres, quos ante & poſt diluuium fuiſse narrat Moſes alios, filios

Auguſtinus. genuerunt etiam priores iis quos Moſes commemorat, ſicut docet Auguſtinus libro decimo quinto de ciuitate Dei capite vigeſimo & à nobis probatum eſt libro ſeptimo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, in Diſputatione de Chronologiâ quæ deſcribitur ante diluuium, in quæſtione quarta. Et hac quidem ſolutione admiſsa, deuitantur incommoda quibus premi videbatur opinio eorum qui cenſent Saram fuiſse filiam Aran fratris Abrahæ; ſimulque concedi poteſt Abraham natu priorem fuiſse quàm Nachor & Aran.

Neque verò illud quod paulo ſupra de Ieſcha dictum eſt, valde vrget. Dice- 231
batur enim, niſi Ieſcha fuiſset vxor Abrahæ quæ alio nomine dicta eſt Sara, nullam fuiſse rationem, cur mentionem eius facere eo loco Moſes voluiſset. ad hoc enim facilis eſt reſponſio: ſæpe enim nominantur in ſacris literis aliquæ perſonæ, non quod per ſe attingant hiſtoriam quæ tractatur, ſed quod habeant coniunctionem cum iis, quæ ad ſeriem & ordinem hiſtoriæ propriè ſpectant. Atque hoc quidem non in viris modo, verùm etiam in feminis verum eſse licet animaduertere, ſiquidem in cap. 4. libri Geneſeos memorantur duo filij Lamech, & filia nomine Noema: in vigeſimo ſecundo capite eiuſdem libri nominatur concubina Nachor, quæ appellabatur Roma: denique in eiuſdem libri trigeſimo ſexto cap. traditur Anam genuiſse filium Diſon & filiam Oolibamam: neque tamen iſtarum trium mulierum alibi quàm in his locis mentio fit in ſacra Scriptura.

DECIMA QVINTA DISPVTATIO.

Super illis verbis:

Cap. 11. Geneſeos. Verſu 28. Mortuus eſt Aran ante Thare patrem ſuum in terra natiuitatis ſuæ, in Vr Chaldæorum.

Vtrum Abraham coniectus fuerit in ignem à Chaldæis, & inde diuino miraculo liberatus.

ILLVD *ante patrem ſuum* dupliciter exponitur: vel, vidente & 232
præſente patre, vt idem ſit atque, coram patre: vel, viuente adhuc patre; vt ſignificetur ipſum fuiſſe mortuum ante patrem ſuum, & patrem fuiſſe ſuperſtitem filio: & hoc ipſum ſonant hebræa verba quæ ſic habent: *Super faciem patris ſui*, id eſt, ipſo viuente ac vidente. Illud autem: *de Vr Chaldæorum*. dupliciter interpretari licet; Namque vocabulum, Vr, poteſt ſumi vt nomen appellatiuum, idem ſignificans Hebræis, quod Latinis vocabulum ignis: vel poteſt ſumi vt nomen proprium vrbis ſeu regionis, quemadmodum acceperunt Septuaginta interpretes qui pro illo *de Vr Caldæorum* verterunt, de regione Chaldæorum. Ex hac igitur ambiguitate vocis, nata eſt famoſa illa quæſtio, Num Abraham, quod noluerit more Chaldæorum ignem adorare, coniectus ſit in ignem, indeque ſaluus & incolumis diuino beneficio liberatus.

Traditio Hebræorũ de liberatione Abraham ab igne Chaldæorũ propter vnius veri Dei confeſsionem. *Hieronymus.*

233 EXTAT APVD Lyranum, & alios traditio quædam Hebræorum, quam eſſe perueterem indicio eſt, quod eam commemorat etiam B. Hieronymus. Aiunt Hebræi Thare patrem Abrahæ adeo fuiſſe veſanum cultorem Idolorum, vt etiam filium ſuum Abraham quòd ab idololatria Chaldæorum vehementer abhorreret, detulerit ad Nemrod regnantem id temporis in Chaldæa: cuius ille iuſſu proiectus eſt in ignem: ſed inde (Deo ipſum mirabiliter conſeruante) prorſus illæſus exiuit. Interim dum in igne eſſet Abraham, frater eius Aran qui aderat, ita cum animo ſuo reputabat; ſi Abraham ex igne ſaluus euaſerit, ego quoque fidem, & religionem eius ſequar. Iuſſus igitur a Chaldæis ignem adorare, reſpondit ſe vnà cum fratre ſuo Abraham vnius tantum Dei cultum, & fidem tenere. Coniectus igitur, & ipſe in ignem, quia tantæ fidei, & virtutis non erat, quanta præditus fuerat Abraham, incendio illo conſumptus interijt. Et hoc ſignificaſſe dicunt Moſen cum dixit, Aran mortuum eſſe ante Thare patrem ſuum, ideſt, patre ſpectante, procurante, & approbante eius interitum. Sic Hebræi.

Hieron. in Traditionibus hebraicis in Geneſim.

234 Hanc traditionem Hebræorum commemorat B. Hieronymus, & videtur eam quaſi fabulam commemorare. nam referens lectionem ſeptuaginta interpretum quæ habet Aran fuiſſe mortuum in regione Chaldæorum, Tradunt inquit, Hebræi ex hac occaſione, huiuſmodi fabulam, quod Abraham in ignem miſſus ſit, quia ignem adorare noluerit quem Chaldæi colunt, & Dei auxilio liberatus de idololatriæ igne profugerit. Aran quoque quia ſimiliter & ipſe ignem adorare nollet, in igne Chaldæorum poſitus incendio conſumptus ſit. ſic ibi Hieronymus. Vbi licet Traditionem illam appellet fabulam; idem tamen paulo infra videtur eam vt veram approbare, ad hunc modum ſcribens. Vera eſt igitur illa Hebræorum Traditio, quod Abraham babylonio vallatus incendio quia illud adorare nolebat, Dei ſit auxilio liberatus, & ex illo tempore ei dies vitæ & tempus ætatis reputari, ex quo confeſſus eſt Deum ſpernens idola Chaldæorum. Hactenus ex Beato Hieronymo.

Paulus Burgenſis

235 Paulus etiam Burgenſis in quadam ſua Additione ad Poſtillam Lyrani ſuper hunc locum capitis vndecimi, etſi ait fabuloſam videri Traditionem illam Hebræorum quantum ad id quod ait de Thare, quia nullum, inquit, ex litera Moſis fundamentum habet; eam tamen prorſus fide carere non putat quantum ad diuinam liberationem Abrahæ vel ab igne, vel ab alio aliquo magno periculo in quo verſatus ille fuerit in Chaldæa: id enim ſignificari videtur verbis illis Dei Geneſeos 15. *Ego ſum Dominus qui eduxi te de Vr Chaldæorum:* quæ quidem verba ſonant liberationem quandam diuinitus factam: non ſecus ac verba illa Dei Hebræis dicta Exodi 20. *Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti.* Firmat hoc ipſum Burgenſis teſtimonio Rabbi Moyſis, qui in libro ſuo de Directione perplexorum refert, in quodam libro de agricultura ægyptiaca narrari inſignem quendam virum nomine Abraham publice diſceptaſſe cum idolorum cultoribus, affirmantem non eſſe Ignem pro Deo colendum: veritum autem regem ne ſua ille auctoritate & oratione populum ab illo cultu auerteret, detruſiſſe eum in carcerem, & ſpoliatum bonis omnibus ex omni ditione ſua extermінaſſe. Poſſet etiam Traditioni Hebræorum fides adiungi ex eo quod ſcriptum eſt in libro ſecundo Eſdræ cap. 9. *Tu ipſe es Dominus Deus*, inquit, *qui elegiſti Abraham, & eduxiſti eum de igne Chaldæorum, & poſuiſti nomen eius Abraham.* Atq; hæc eſt Traditio & opinio Hebræorum.

Rabbi Moſes.

Geneſ. 17

Refellitur ſupradicta Traditio Hebræorũ Nemrod nõ vixiſſe tempore Abrahæ.

236 SED EAM Traditionem omni ratione ac fide vacuam eſſe, futilemque ac fabuloſam, duplici argumento conuincitur. Aiunt Hebræi coniectum eſſe Abraham in ignem iuſſu Nemrod qui eo tempore regnabat apud Chaldæos; ſed id manifeſtum in Chronologia errorem continet. Nos enim ſuperiore libro decimo quinto oſtendimus eundem hominem fuiſſe Nemrod atque Belum

patrem Nini: Ninus autem poſt mortem Beli patris ſui ſuſcepit imperium, vt omnes tradunt qui eorum temporum hiſtoriam pertexuerunt. Abraham porrò natum eſſe quadrageſimo tertio anno regni Nini, ſententia eſt Euſebij, Hieronymi, Auguſtini, Cyrilli, Bedæ, Iſidori, & vt verbo dico, omnium ſcriptorum Eccleſiaſticorum qui eius memoriam ætatis deſcripſerunt. Ex his concluditur, Abraham eſſe natum tribus & quadraginta annis poſt mortem Nemrod qui alio nomine appellatus eſt Belus. Quomodo igitur fieri poteſt, vt (quemadmodum nugantur Hebræi) Abraham proiectus ſit in ignem iuſſu Nemrod tunc regnantis in Chaldæa?

Illud verò quis credere inducat in animum, Thare adeo fuiſſe inſanum cultorem idolorum, vt ſenſum omnem exuens humanitatis, paternumque affectum in ſæuiſſimi hoſtis vertens odium ac rabiem, atrociſſimo mortis ſupplicio proprium filium ſciens & volens obiiceret? Adde quod iſti pro certo ſumunt, Thare fuiſſe idololatram, quod vel incertum eſt, vel (vt placet magnis viris) etiam falſum ſed ea de re paulo infra proprie & accurate diſputabitur.

237 Illud præterea fundamentum iſtius traditionis & opinionis, quod vocabulum
Vr Chaldæorũ, fuiſſe Vrbem, vel regionẽ Chaldeæ. Vr hoc loco ſignificet ignem vel incendium, eſt profecto infirmiſſimum, aut vt verius dicam, planè nullum. Namque eo vocabulo ſignificari nomen proprium vrbis quæ erat in Chaldæa, quatuor argumentis firmare poſſum. In hoc enim capite vndecimo Geneſis ita ſcriptum eſt: *Tulit Thare Abraham filium ſuum & Lot filium Aran filij ſui, & Sarai nurum ſuam, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt irent in terram Chanaan*. Ecce tibi vocabulum Vr, hoc loco non poteſt ſignificare ignem vel incendium, ſed eſſe proprium nomen ciuitatis, luce ipſa meridiana clarius eſt. Neque enim Thare eduxit Abraham ex igne Chaldæorum, cum ſecundum iſtos, ipſe auctor fuiſſet Chaldæis vt Abraham coniiceretur in ignem. Septuaginta quoque interpretes illud *Vr Chaldæorum* verterunt hoc loco, regionem Chaldæorum: ſcilicet tollere illi voluerunt ambiguitatem vocabuli hebræi, quod
Ioſephus. ſignificare poterat & proprium nomen loci, & ignem. Idem confirmat Ioſephus qui libro primo Antiquitatum hiſtoriam huius loci enarrans ita ſcribit: Aran mortuus eſt in regione Chaldæorum, in vrbe quæ Vr Chaldæorum vocatur; & ſepulcrum eius nunc vſque oſtenditur. Apud Euſebium item libro 9. de
Eupolemus apud Euſebium. Præparatione Euangelica capite 4. Eupolemus peruetuſtus ſcriptor prodidit Abraham natum eſſe in Camirine vrbe Babyloniæ, quam alij appellaut Vr.

238 Deinde, tantum Dei miraculum, & tam glorioſum Abrahæ facinus non tacuiſſet Moſes in hoc libro, in quo alia multa eius facta, minus ſanè clara & mira, tam expreſſe & diſtincte commemorat. Auctor quoque libri Eccleſiaſtici cap. 45. laudes Abrahæ prædicans, hoc factum eius, ſumma dignum prædicatione, non prætermiſiſſet. Nec verò B. Paulus id reticuiſſet in Epiſtola ad Hebræos,
Geneſ. 12. cap. 11. vbi magnis laudibus effert magnitudinem & deuotionem fidei Abrahæ, quod diuinis iuſſis obtemperans, derelicto natali ſolo in extraneam ſibi atque
Infra. 15. ignotam veniſset terram Chanaan: quod contra ſpem in ſpem credens ex ſterili vxore præter omnem naturæ curſum & ordinem filium procreaſſet: quod deni-
Infra. 22. que Deo, filij cædem imperante, immolare eum paratiſſimus fuerit. Cum igitur, ſi Abraham propter vnius veri Dei confeſſionem & prædicationem viuus flammis vri non recuſaſſet, in hoc maxime eius præſtantia fidei enituiſſet, non id profecto Paulus in præteritis dereliquiſſet, ſed vt maxima dignum admiratione
Ioſephus. & commendatione ante omnia celebraſſet. Quid quod Ioſephus in primo libro Antiquitatum, quæ inſignia erant ad laudem Abrahæ, non tantum ex ſacris verum etiam profanis ſcriptoribus carpens & colligens, nullum de hoc Abrahæ facto verbum fecit? nam neque vir rerum Iudaicarum peritiſſimus iſtud ignoraſſe credendus eſt; nec ſi non ignorauit (cum eſſet in primis memorandum)
Philo. prætermittere voluiſſe. Philo quoque nullam huius rei mentionem fecit,

qui tamen duos libros de Abraham edidit, virtutes & facta eius diligenter exponens.

239 VERVM, AGE, contrarias rationes ſupra poſitas diluamus. vrgebant illi verba illa Dei (vt eſt in capite decimo quinto Geneſeos: *Ego dominus qui eduxi te de Vr Chaldæorum, vt darem tibi terram iſtam & poſſideres eam*, quaſi Deus his verbis ſignificauerit eductionem illam Abrahæ ex Vr Chaldæorum fuiſſe valde mirabilem ac memorabilem. Sed cur? Nam eduxiſſe Abraham ex terra Chaldæorum in terram Chanaan, quid obſecro habuit mirabile aut memorandum? repetitur igitur illis verbis memoria diuini beneficij, quo Abraham eductus fuerat ex Vr, id eſt, ex igne Chaldæorum. Sic iſti. Sed profecto alia eſt illorum verborum Dei ſententia. Nam vt excitaret atque firmaret Deus in animo Abrahæ fidem fiduciamque eius promiſſionis quam tunc ei dabat de innumerabili multiplicatione poſteritatis eius, & de poſſeſſione terræ Chanaan in qua tunc Abraham verſabatur, renouare voluit in eo memoriam eius promiſſionis, cum iuſſit proficiſci eum ex Meſopotamia in terram Chanaan. Sic enim ei locutus eſt, vt narrat Moſes capite duodecimo. *Egredere de terra tua & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtrauero tibi: faciamque te in gentem magnam & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi; & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ.* Hæc Deus tunc dixit, & promiſit Abrahæ. Huius igitur primæ Dei promiſſionis commemoratione voluit ipſe firmare animum Abrahæ, vt ſine vlla dubitatione fore crederet ac ſperaret quod ei promittebat. Ergo ſententia illorum Dei verborum hæc eſt: Ego qui nunc tibi promitto poſſeſſionem terræ Chanaan & multiplicationem poſteritatis, ſum ille ipſe Deus qui te ex Meſopotamia tranſmigrare iuſſi in terram Chanaan, & hæc tibi tam magnifica promiſſa tunc primum dedi, vt omnino certus eſſe debeas de huiuſmodi promiſſis ſæpius à me datis atque confirmatis.

Solutio cōtrariarum rationum.

Locus Geneſis c. 12.

240 Ad illud porrò quod ex capite nono libri ſecundi Eſdræ depromptum nonnihil negocij faceſſere videbatur, quod eo loco diſertis verbis ſcriptum erat Deum eduxiſſe Abraham ex igne Chaldæorum, dupliciter reſponderi poteſt. Etenim veriſimile putet quiſpiam latinum interpretem poſuiſſe eo ipſum vocabulum hebræum, Vr, ſicut fecit in aliis locis vbicunque idem vocabulum occurrit; ſed aliquem in margine poſuiſſe eius vocabuli interpretationem, id eſt, ignem, quam poſtea vocem, ignis, inſertam atque intextam fuiſſe hiſtoriæ: nam nonnulla fuiſſe hoc modo admixta textui Scripturæ, ante nos deprehenderunt & prodiderunt Lyranus, Toſtatus, Caietanus, Melchior Canus. Neque hæc vana videtur coniectura. Si enim aliis omnibus locis latinus interpres retinuit ipſum vocabulum hebraicum, Vr, nec vſpiam interpretatus eſt ignem; non fit ſanè credibile vno tantum eo in loco vocem Vr interpretari voluiſſe ignem: præſertim cum ſeptuaginta interpretes ſemper id nomen pro certa regione & loco Chaldææ poſuiſſent.

Locus Eſdræ lib. 2. cap. 9.

Lyranus. Toſtatus. Caietanus ſuper cap. 8 libri 1. Regum. Canus lib. 2. de locis Theologicis.

241 Verùm ſi hoc lectori non placet, illud fuerit commodius & probabilius reſponſum; cum dicitur Abraham eductus de igne Chaldæorum, vocabulum ignis non propriè ſed metaphorice poſitum eſſe pro perſecutione, tribulatione & afflictione. Etenim perſæpe in ſacris literis ignis ponitur pro tribulatione; vt in Pſalmis: *Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas*; & in alio loco: *Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium*; & apud Hieremiam in Lamentationibus capite primo: *De excelſo miſit ignem ſuum in oſſibus meis, & erudiuit me*. Sic etiam interpretantur quidam illud Ioannis Baptiſtæ de Chriſto domino dictum: *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto & igni* quanquam hic verius dictu fuerit ſignificari abundantiam illam Spiritus ſancti ſub

Ignis pro tribulatione ponitur ſæpe in ſacris literis

Pſal. 16. Pſal. 65.

ſpecie ignis in die Pentecoſtes datam diſcipulis: verbum enim baptizandi nonnunquam idem ſignificat quod copioſe & abundanter dare, vt ex illis verbis Domini noſtri, quæ poſt reſurrectionem ſuam dixit Apoſtolis, licet perſpicere: *Iohannes quidem:* inquit, *baptizauit aqua, vos autem baptizabimini ſpiritu Sancto.*

Act. 1.

242 Quoniam igitur Abraham grauem inſectationem & tribulationem propter vnius Dei cultum paſſus eſt à Chaldæis, qua quidem tribulatione liberatus à Deo eſt, propterea dicitur Deus eduxiſſe Abraham de igne Chaldæorum. Abraham verò paſſum eſſe perſecutionem à Chaldæis, teſtis eſt Ioſephus libro primo Antiquitatum: Cum videret, inquit, Abraham, quòd veri Dei cultum palam & libere prædicaret, Chaldæos & Meſopotamitas contra ſe inſurgere, conſilium migrandi cœpit, & voluntate ac fauore Dei fretus terram Chanaan tenuit. Teſtis quoque eſt Beatus Auguſtinus libro decimo ſexto de ciuitate Dei capite decimo tertio ita ſcribens: vnde manifeſtum eſt domum Thare perſecutionem paſſam fuiſſe à Chaldæis pro vera pietate qua vnus & verus ab eis colebatur Deus.

Ioſephus. *Auguſtinus.*

DECIMA SEXTA DISPVTATIO.

Vtrum aliquando Thare pater Abrahæ, falſorum deorum cultor fuerit.

243 EX occaſione eorum quæ proxime diſputauimus, offert ſe nobis alia quæſtio, digniſſima profectò quæ cum cura tractetur & explicetur: Num Thare aut etiam Abraham dediti aliquando fuerint idololatriæ; an potius vel ambo, vel certe Abraham, ſemper verum Deum coluerint. Primò igitur id diſquiramus de Thare, tum de Abraham.

244 AC THARE quidem non tantum falſos deos coluiſſe, ſed etiam flagrantiſsimum cultorem Idolorum, & accerrimum fuiſse oppugnatorem eorum qui ab idololatria abhorrebant, Hebræi ſenſerunt, vt Traditio eorum, quam ſuperiori diſputatione tractauimus, manifeſte declarat. Epiphanius quoque in hac videtur fuiſse ſententia. Nam ſub initium eius operis quod ſcripſit aduerſus hæreſes, docet tempore Sarug (qui auus fuit Thare) cœptam eſse inter homines idololatriam: velut, inquit, cognitio quæ ad nos deuenit, habet. Nondum autem in ſtatuis, aut in ſculpturis lapidum aut lignorum, aut ex argento & auro aliave materia factis, ſed ſolum per colores & imagines, hominis mens in ſe ipſa malitiam excogitauit, & per liberum arbitrium rationiſque ac mentis vim pro bonitate iniquitatem reperit. Naſcitur ipſi Sarug filius Nachor, Nachor autem genuit Thare. Hinc fieri cœperunt ſtatuæ ex luto & arte figulari per induſtriam huius Thare. Et nullus vnquam ex prioribus hominibus filius ante patrem mortuus eſt: ſed patres ante filios vitam finiebant, & filios ſucceſsores relinquebant. Nec obiiciat quiſpiam Abel: ille quippe non propria morte defunctus, ſed à fratre interemptus eſt. Primus igitur Thare æmulum Deo per propriam verſutiam, Idolum commentus erexit: ſed ſimilia his quæ fecerat, recepit, dum etiam ipſe per proprium filium ad æmulationem prouocatus eſt. Vnde admiratione ducta diuina ſcriptura, hoc annotauit, dicens; *Et mortuus eſt Aran in conſpectu Thare patris ſui, in terra natiuitatis ſuæ.* Hactenus ex Epiphanio.

Thare fuiſſe idololatram, quorundam opinio. *Hebræi,* *Epiphanius.* *Geneſ. 4.* *Primus poſt orbem conditũ filius ante patrẽ ſuũ mortuus fuit Aran filius Thare & cur, ſecũdũ Epiphaniũ* *Suidas.*

245 Conſimilia horum tradit Suidas, vt mihi quidem ille mutuatus ea vi-

videatur ex Epiphanio. In vocabulo enim Abraham, teſtimonio Philonis Iudæi confirmat cultum imaginum à Sarug viguiſſe vſque ad Thare patrem Abrahæ qui patrem ſuum Thare grauiſſimis verbis de fabricatione & cultu Idolorum coarguit, eiuſque ſimulacra partim confregit, partim exuſſit, Idem Suidas, in vocabulo Saruch, ad hunc modum ſcribit: Saruch defunctos præſtantes viros quotannis adorari iuſſit, tanquam adhuc viuentes, & memoriam eorum celebrari, & in ſacros commentarios referri, & deos eos iudicari tanquam benefactores.

Philo. *Thare.* *Abraha.*

246 Hinc orta eſt Idololatria, & vſq; ad Thare patrem Abrahæ durauit. Is enim ſtatuarius fuit, qui ex diuerſa materia imagines faceret, eaſque vt deos eſſe adorandas diceret tanquam honorum auctores. Inde orta opinio hæc pleraſque nationes peruaſit, maxime verò Græciam. Hi enim errorem eum iam acceperant, & Hellenem venerabantur gigantem è tribu Iaphet oriundum, & condendæ turris ſocium, ob quam linguæ hominum ſunt diuiſæ, ipſique ex eo dicti ſunt μέροπες, id eſt, diuiſi. Hæc prodit Suidas, Quæ quidem etiam firmari poſſunt teſtimonio Ioſue, qui, vt ſcriptum eſt in libro eius capite vigeſimo quarto in oratione nouiſſima quam habuit ad populum Hebræum, his verbis exorſus eſt: *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor: ſeruieruntque dijs alienis.* Hinc liquido apparet Thare deditum fuiſſe Idololatriæ, & alienos ac falſos deos coluiſſe.

Geneſ. 11. Thare non fuiſſe idololatram.

247 VERVM HVIC opinioni contraria eſt Beati Auguſtini ſententia. Is enim libro decimo ſexto de ciuitate Dei capite decimo tertio, quærit cur cum Thare diſceſſit ex Chaldæa & venit in Meſopotamiam ducens ſecum filium ſuum Abraham, & Lot filium filij ſui Aran, & Saram nurum ſuam vxorem Abrahæ; cur inquam non etiam tulerit ſecum Nachor filium ſuum? reſpondet Auguſtinus Thare cum aliis fugiſſe Idololatriam, & propter eam, inſectationem Chaldæorum: at verò Nachor idololatriæ deditum ibi remanere voluiſſe; ſed poſtea tamen etiam ipſum derelicta Chaldæa veniſſe in Meſopotamiam, & habitauiſſe in vrbe Aran vbi pater eius Thare & frater Abraham habitauerant, perſpicue docet liber Geneſeos capite vigeſimo ſecundo. Sed audiat lector Auguſtini verba: Cur, inquit Auguſtinus, Scriptura non dixit etiam Nachor vna cum Thare patre ſuo & Abraham fratre ſuo diſceſſiſſe ex Chaldæa & veniſſe in Meſopotamiam? Cur putamus, niſi forte quod à paterna & fraterna pietate deſciuerat, & ſuperſtitioni adhæſerat Chaldæorum? Et poſtea inde ſiue pœnitendo ſiue perſecutionem paſſus, quod ſuſpectus haberetur, & ipſe emigrauit.

Opinio S. Auguſtini. *S. Auguſtinus.*

248 Deinde Auguſtinus hanc ſuam coniecturam probat ijs verbis quæ dixit Holopherni Achior dux Amonitarum, vt habet liber Iudith capite quinto. exponens enim ille originem Hebræorum: *Populus*, inquit, *iſte ex progenie Chaldæorum eſt: hic primum in Meſopotamia habitauit, quoniam noluerunt ſequi deos patrum ſuorum qui erant in terra Chaldæorum; deſerentes itaque cæremonias patrum ſuorum quæ in multitudine deorum erant, vnum Deum cœli coluerunt, qui & præcepit eis vt exirent inde & habitarent in Chanaan.* Ex his verbis illud concludit Auguſtinus: vnde, inquit, manifeſtum eſt domum Thare perſecutionem paſſam fuiſſe à Chaldæis pro vera pietate qua vnus & verus ab eis colebatur Deus. Hactenus ex Auguſtino.

Locus libri Iudith capite 5.

249 Idem ſignificare videtur Philo in libro de ſomniis, vbi Thare facit virum quidem bonum & amatorem virtutis, ſed eius tamen nondum poſſeſſorem; at verò Iacob virum omnino perfectum, quique virtutem numeris omnibus abſolutam comprehenderat. Sed quo facilius verba Philonis quæ commemoraturi ſumus, lector intelligat, prædoceri eum oportet ſignificationes trium vocabulorum, quibus eo loco vtitur Philo; ea verò ſunt, Charra, Thare, & Ia-

Philo.

Myſtica interpretatio nominis Charra, Thare, & Iacob.

cob. Eſt, inquit, Philo quantum equidem video, Charra metropolis quædam ſenſuum, interpretatur enim nunc foſſa, nunc ſpecus, vnam rem ſignificantibus duobus nominibus. Nam corpora noſtra ad ſenſuum inſtrumenta quodammodo perfoſſa ſunt; & vnuſquiſque ſenſus pro inſtrumento habet ſuam quaſi foueam & ſpecum. Thare nomen, ſi euoluas notionem vocis, ſignificare reperies odoris ſpeculationem. Iacob autem ſignificat athletam, luctatorem, & ſupplantatorem. His præcognitis planior erit ſententiæ Philonis intelligentia. Vult enim Philo Thare imaginem geſſiſſe hominis cupidi potius virtutis, quàm eam poſſidentis: Iacob autem prætuliſſe typum hominis qui virtutem poſſedit perfecteque comprehendit.

Sed audiat lector Philonem, cuius allegorica hæc tractatio perelegans 250
eſt. Legitur in libro Moſis, ait Philo, Abraham diſceſſiſſe Charra, patrem autem eius, Thare inibi manſiſſe vſque ad mortem. Siquidem ſpeculator virtutis, non poſſeſſor, odoribus non alimentis fruebatur; nondum idoneus vt ſaturaretur prudentia, ac ne deguſtaret quidem ſed tantùm olfaceret. Quemadmodum enim canes venaticos aiunt, quòd eximio ſenſu odoratus ſint præditi, è longinquo feras inſequi & comprehendere, odorem earum ſectantes: eodem modo amator ſcientiæ, ſuaues auras quas iuſtitia cæteræque virtutes exhalant, conſectans, cupienſque originem tantæ voluptatis aſſequi, huc illuc curſitat, vel ipſo honeſtatis odore tanquam ſacro nidore, ſeſe recreans. Mactè ergo, quibus datum eſt bibere de amatorio ſapientiæ poculo, fruique contemplationum eius & documentorum epulis; cumque inebriati fuerint, ſitire denuo propter inexplebile ſcientiæ deſiderium. His proximi cenſendi ſunt, qui tametſi ad ſacram menſam non accedant, nidore tamen ipſo mentes ſuas paſcunt: nam hi vel ipſa virtutis aura refouentur: ſicut ægrotis deficientibus propter inediam & faſtidium cibi, odores admouendo, medici remedium ſalutare procurant, vt vires recipiant.

Egregia Philonis ſẽtentia & doctrina mortalis.

Attamen Chaldæa relicta, Charras migraſſe Thare dicitur, ducens 251
ſecum Abraham & cæteros conſentientes domeſticos: non vt putemus eos fuiſſe deſertores patriæ, cui ſedes externas prætulerint; ſed vt te penitus intellecta diſcamus quiddam vtiliſſimum vitæ humanæ. Sed hoc quid nam eſt? Chaldæi vacant obſeruandis ſiderum curſibus; Charrenſes circa ſenſus occupantur. Diuina igitur ſcriptura ſcrutatorem naturæ ſic interpellat: Quid de Sole quæris, ſit ne pedali magnitudine, an tota terra maior? quid de Luna, ſuo ne lumine, an mutuato luceat? cur in terra incedens, ſuper nubes exilis? & res æthereas attingere conaris cum terræ affixus hæreas? cur audes coniectari de rebus omni coniectura ſuperioribus? O bone, propinqua tibi potius conſidera, immo te ipſum abſque adulatione ſcrutare. Intuere Charras, id eſt, ciuitatem cauernoſam & perfoſſam ſpecubus corporis, conſidera ſingulos ſenſus, eorumque munia & vſus; prius enim quàm propriam domum bene luſtres & notam habeas, vniuerſalem domum, quæ mundus eſt, curioſe perſcrutari & pernoſſe velle, an non extrema eſt inſania?

Huiuſmodi hominem Hebræi Thare vocant, Socratem Græci nominant: 252
nam & hunc ferunt vſque ad ſenectutem in hoc præceptum, *Noſce teipſum*, incubuiſſe omiſſa reliqua philoſophia: verùm hic homo erat. Thare autem deſignat virum cupidum & auidum virtutis fructus carpendi, & iucundiſſimo ac ſaluberrimo eius pabulo animum ſatiandi. At enim athletarum & luctatorum (hoc autem ſignificat nomen Iacob) natura eſt perfectior: nam hi poſtquam perdidicerunt omnem rationem ſenſuum, dignos ſe iudicant maioribus contemplationibus, relinquendo ſenſus quaſi cauernas quæ Charræ vocabulo ſignabantur. Ex hoc numero fuit ille Abraham per multiplices profectus ad ſummam ſcientiam progreſſus. Cum enim ſe maxime cō-

gnouit, tunc deſpexit maxime ſe ipſum, vt eum *Qui vere eſt*, perfecte cognoſceret. Sic enim euenire ſolet: nam qui ſeipſum valde cognoſcit, etiam valde contemnit; reputans quàm nihil ſit, quicquid creatum eſt: qui autem ſeipſum contemnit, ad præclaram eius *Qui vere eſt* cognitionem peruenit. Hactenus oratio fuit Philonis. His autem verbis ſignificat Philo, Thare fuiſſe hominem non quidem perfectum, ſed bonum tamen & curioſum perueſtigandæ virtutis: At ſi fuiſſet cultor Idolorum; non apte geſſiſſet typum & imaginem hominis cupidi percipiendæ virtutis eamque ſibi comparare obnixe contendentis.

Notabile dictum.
Exod. 4.

253 HVIC EGO ſententiæ libentiſsime adhæreo, non tam propter Philonis, quàm propter Beati Auguſtini auctoritatem. Sed ab ea me quaſi manu prehenſum videtur abſtrahere locus ille Ioſue capite vigeſimo quarto quem ſupra poſuimus; in quo non obſcure ſignificatur Thare diis alienis ſeruiſſe: ſic enim ibi legitur. *Trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor: ſeruientes diis alienis.* Inter patres igitur Hebræorum, qui trans fluuium, (id eſt, in Chaldæa, quæ trans flumen Euphratem eſt comparatione terræ promiſſionis vbi hæc locutus eſt Ioſue) habitauerunt & ſeruierunt diis alienis, nominatim memoratur Thare. Ad hoc fortaſſe quiſpiam reſponderet, duo illic dici, vnum eſt, maiores Hebræorum habitaſſe trans fluuium ab initio, id eſt, in Chaldæa: illud autem *ab initio* ſignificat, ſtatim poſt factam linguarum diuiſionem, diſperſionemque hominum, diſturbata turris Babel ædificatione. Alterum eſt, illos ſeruiſſe diis alienis. Illud igitur prius, pertinet ad omnes maiores Hebræorum, etiam ad ipſum Thare; hoc autem poſterius de cultu deorum alienorum, non ad ipſum Thare ſed ad alios eo priores referri debet. Sed profecto & contextus ipſe verborum (vt patet ea conſideranti) indicat Thare fuiſſe in iis, qui ſeruierunt diis alienis; & ita ſentiunt omnes interpretes eius libri, cum eum locum explanant, & inter hos apertiſſimis verbis id docet Theodoretus quæſtione decima octaua in Ioſue.

Auctoris ſentẽtia verum Thare fuerit Idololatra.
Locus Ioſue cap. 24.
Geneſ. 11.
Theodoretus.

254 Nos igitur dicamus vtrumque verum eſſe, & quod Beatus Auguſtinus tradidit, & quod iſti prodiderunt. Namque, vt recte monet Toſtatus quæſt. vigeſima ſuper caput vndecimum Geneſeos, dum Thare manſit in Chaldæa, cultor fuit veri Dei, puruſque ab Idololatria; quin etiam propter eam cauſam concitato aduerſus ſe odio & inſectatione Chaldæorum, inde fugit & profectus eſt in Meſopotamiam: & hoc ſenſit Auguſtinus, & in libro Iudith cap. quinto ſignificatur: nos ſupra & verba Auguſtini, & quæ ſunt in eo loco libri Iudith expoſuimus. At verò poſtquam Thare venit Haran ſeu Charras extremam Meſopotamiæ vrbem, paulatim ibi corruptus, vel conſuetudine eius gentis, vel aduentu Nachor filij ex Chaldæa, vel diſceſſu & abſentia ipſius Abraham, lapſus eſt in Idololatriam: atque hoc ſignificauit Ioſue ſupra dicto loco, & plerique interpretes ſenſerunt. Quemadmodum igitur Thare dici vere poſsit ſeruiſſe & non ſeruiſſe diis alienis, videlicet diuerſis temporibus, diuerſiſque locis, hinc manifeſtum eſt. Non me fugit, Beatum Chryſoſtomum in Homilia trigeſima prima in Geneſim ſcriptum reliquiſſe, etiam priuſquam Thare veniſſet Haran, fuiſſe eum infidelem; ſed mihi quod ex ſententia Beati Auguſtini dixi, multo probabilius videtur.

Toſtatus.

DE-

DECIMA SEPTIMA DISPVTATIO.

Semperne Abraham veri Dei cultor fuerit, an vero ſuperſtitione Idololatriæ aliquando pollutus ſit.

Genebrardus.

FVISSE Abraham aliquando ſuperſtitione idololatriæ velut 255
afflatum & infectum, docet Genebrardus in ſua Chronologia
auctoritate Hebræorum id affirmantium ex ſententia duorum
nobilium Rabbinorum, Iohanan, & Haninæ; à quibus prodi-
tum eſt Abraham quadrageſimo octauo ætatis anno cœpiſſe
agnoſcere verum Deum, omnemque Idololatriæ ſuperſtitio-
nem abieciſſe. Id autem, ſecundum Chronologiam Hebræorum (de qua ſu-
periori libro decimo quinto diximus) contigiſſet eo tempore quo facta eſt lin-
guarum diuiſio: ſiquidem eam ipſi factam volunt extremo vitæ anno Phaleg
qui fuit ætatis Abraham quadrageſimus octauus annus.

Andreas Maſius.

In hanc quoque ſententiam propenſior videtur Andreas Maſius qui ætate 256
noſtra commentarios edidit in librum Ioſue, non minus ſanè catholicos & pios
quàm eruditos & diſertos. In his explanans verba illa Ioſue capitis vigeſimi
quarti: *Trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio; & ſeruierunt diis alienis:* ita ſcri-
bit: valet hæc oratio Ioſue ad explicandam Dei benignitatem quam ille in po-
pulum Iſraeliticum contulit. Quod porrò ait, Maiores ipſorum trans fluuium
coluiſſe deos alienos, non ad Sem & Noe alioſque remotiores, ſed ad proximos
maiores tantum pertinet. Hoc enim ſolum agitur, vt conſtet gratuito ipſos
eſſe à Deo adoptatos pro populo: neque gratis ſolum, verum, cum etiam hoſtes
eſſent & diuinum cultum atque honorem non vero Deo, cui debebatur, ſed
alienis falſiſque diis adhiberent. Nominatim autem ponitur ante oculos Tha-
re, & duo eius filij Abraham & Nachor; quod ex his vniuerſa populi Hebræi
ſtirps eſſet prognata; namque à Nachor maternum genus duxit per Rebec-
cam, Liam & Rachelem. Neque enim eos audire poſſum qui magno conatu
Abrahamum ab hoc idololatriæ turpiſſimo ſcelere vindicare, neſcio quibus ar-
gutiis ſtudent. Quaſi vero non tanto illuſtrior ſit Dei gratia qua illum eſt com-
plexus, quanto ipſe fuit ſceleratior, minuſque tanto dignus fauore. An non
pro admirabili beneficio Dei toties commemorat atque inculcat animis noſtris
ſacra hiſtoria, quòd illum quaſi manu arreptum è patria atque idololatrarum
conſortio extraxerit? Nam Iudæi qui fabulam de Vr Chaldæorum, hoc eſt igne
quem Abrahamus noluerit patriis ritibus adorare, commenti ſunt, refelli non
merentur, cum ſit certiſſimum Vr loci nomen eſſe. Sic Maſius. Apparet igitur
eum putaſſe, Abrahamum, cum eſſet in Chaldæa, priuſquam à Deo vocaretur,
patrio more deos eius gentis coluiſſe.

Gen. 25. & 29.

Philo.

Hanc etiam opinionem apertiſſimis verbis confirmare videtur Philo in libro 257
qui inſcribitur Abraham. Sic enim ait: Chaldæi valde exercitati ſcientia ſide-
rali, omnia tribuentes ſtellarum motibus, à quibus diſpenſari credunt mundi
potentias quæ conſtant ex numeris eorumque proportionibus, venerabantur res
iſtas viſibiles, non percipientes inuiſibilia & intelligibilia: atque ita ex conuer-
ſionibus ſtellarum tam errantium quam inerrantium, & anni in quatuor tempo-
ra diſtincti ordinatis vicibus, miroq; rerum cœleſtium ac terreſtrium conſenſu,
Mundum ipſum exiſtimabant eſſe Deum; profana ſanè opinione creaturam fa-
cientes Creatoris ſimilem. Huic innutritus dogmati Abraham, & per tempus
longum Chaldaico imbutus delirio, tanquam poſt altum ſomnum aperto men-
tis oculo, poſtquam puram lucem pro denſis tenebris cœpit intueri, ſecutus
eius ſplendorem, animaduertit quod prius non viderat; præeſſe Mundo quen-

dam aurigam gubernatoremque qui ſui operis ſaluti prouideat, nec totius modo ſed eius quoque partium omnium curator tutorque ſit: neque enim in homine mentis iuſſa totum corpus omneſque ſenſus vnanimiter facere: Mundum autem, omnium opus maximum atque pulcherrimum, à quo velut partes cetera pendeant omnia, deſtitutum eſſe rectoris ſui prouidentia, per quam & incolumis conſeruetur ipſe & legitime adminiſtretur.

258 Nec verò non maxime facit ad huius rei confirmationem, quod legitur Deum apparuiſſe Abrahæ, cum primum ille profectus eſt ex Chaldæa: videlicet prius non fuerat ei notus, quando more Chaldæorum intentus ſiderum curſibus ſupra Mundum hunc ſenſibilem, nullam prorſus eſſe naturam intelligentem credebat. At poſtquam ſolum vertit, ſtatim agnouit Mundum eſſe ſubditum non dominum, nec regere ſed regi ab auctore ſuo. Nam prius ſenſibilia magnam ei caliginem offuderant; quam vbi diſcuſſit, tandem potuit velut in ſerenitate pura eum qui prius latuiſſet cernere. Deus verò pro ſua benignitate venientem ad ſe illum non eſt auerſatus: quin etiam vltro ei procedens obuiam, oſtendit naturam ſuam quatenus videri poterat. Quamobrem non dicitur Abraham vidiſſe Deum, ſed Deum apparuiſſe Abrahamo: non enim quiſquam per ſe ipſum potuiſſet videre eum *Qui vere eſt* niſi ille ſe vltro videndum præbuiſſet. Hactenus ex Philone Ex cuius verbis palam eſt exiſtimaſſe eum, priuſquam Abraham vocatus à Deo demigraret ex Chaldæa, in Chaldeorum errore atque idololatria eſſe verſatum.

259 Suffragari huic ſententiæ non parum videtur locus ille Ioſue ſupra toties memoratus: duo enim inibi dixit Ioſue, alterum quidem, patres Hebræorum habitaſſe trans fluuium; alterum verò eos ſeruiſſe diis alienis, & vtrumque de illis ſimiliter dixit. Inter illos autem patres Hebræorum, nominatim poſuit Thare, Nachor & Abraham: ad illos igitur tres referri debet quod dicitur tam de habitatione trans flumen, quàm de cultu deorum alienorum: ſicut enim tres illos habitaſſe trans flumen negari non poteſt; ita quoque eoſdem illos tres aliquando ſeruiſse diis alienis concedendum eſse videtur. Ac de Thare quidem paulo ſupra probatum eſt: de Nachor autem conceſsu omnium manifeſtum eſt: neque igitur de Abraham id negandum videtur. Quo enim Ioſue mentionem Abrahæ intuliſset, docens maiores Hebræorum ſeruiſse aliquando diis alienis, & benignitate Dei, ad ſui nominis agnitionem & cultum & poſseſſionem terræ Chanaan eſse adductos, ſi nunquam Abraham ſeruiſset diis alienis, nulloque tempore non veri Dei cultor fuiſset? Atque hæc eſt iſtorum opinio.

260 VERVM CONTRARIA huic ſententia, vt longe probabilior non ſolum mihi ſemper magis placuit, ſed ita meo in animo penitus inſedit, vt ea nullis auctoritatibus nulliſque argumentis euelli poſſit. Arbitror igitur nullo tempore falſorum deorum ſuperſtitione occupatum & infectum eſse Abraham: ſed ab initio vſq; ad extremum ſpiritum veri Dei fidem ac religionem tenuiſse. Et à me quidem ſtat Ioſephus: qui primo libro Antiquitatum de Abraham ad hunc modum ſcribit: Fuit, inquit, Abraham vir ſapiens æque ac eloquens & in coniectando ſagax. Cumque ob virtutem eximiam ſapiens eſset præ cunctis habitus, auſus eſt vulgo receptam de Deo opinionem conuellere, & in melius vertere. Ergo primus omnium clara voce prædicauit vnum eſse Deum vniuerſitatis rerum conditorem: quæ autem ad felicitatem conferunt, ea nobis non noſtris viribus, ſed Dei voluntate ac benignitate contingere. Namque ex terræ ac maris ſiderumque obſeruatione argumentabatur, vim eſse quandam & poteſtatem quæ horum omnium curam gerat, omniaque decenter adminiſtret: qua ceſsante, nihil vtilitatibus noſtris ſeruiturum, cum nihil ſuapte virtute polleat, ſed vniuerſa omnipotenti ipſius voluntati obſecundent: quapropter

Auctoris, quæ eſt verior ſententia, Abrahā nunquam falſos deos coluiſſe.

Ioſephus de ſapiētia & Religione Abrahā quid ſenſerit & ſcripſerit.

huic vni honorem deberi, huic gratias agi oportere. Quamobrem cum Chaldæi & Meſopotamitæ contra ipſum inſurgerent, conſilium ille cepit inde migrandi: & voluntate ac fauore Dei adiutus, terram Chananæam tenuit: vbi ſedibus poſitis Deo ſtruxit aram & hoſtias mactauit. Sic Ioſephus.

Suidas. Ioſepho autem conſona & ſimillima tradit etiam Suidas: namque in voca- 261
bulo Abraham, inter alia ſic de eo ſcribit: Abraham è Chaldæorum terra oriundus fuit, qui in obſeruatione ſtellarum earumque rerum quæ in ſublimi fiunt, ætatem omnem conſumunt. Exercitatus igitur more patrio in ſiderum motibus obſeruandis, ſagaciter animaduertit magnificentiam rerum conditarum non ſua vi conſtare, ſed aliquem habere opificem à quo moueantur & regantur. Quocirca non in his rebus cogitatione & deſiderio ſubſtitit; ſed vltra ſidera euectus, omniaque animo peruagatus, non ante deſtitit ab inquirendo, quàm is cuius deſiderio flagrabat, ei ſe patefeciſſet, typis nempe quibuſdam atque imaginibus, & iis rationibus, quibus ſe is qui cerni non poteſt, conſpiciendum præbet. Cumque cultus imaginum cœptus à Sarug, vſque ad Thare patrem eius viguiſſet; Abraham natus annos quatuordecim, Dei cognitione illuſtratus, patrem his verbis compellauit: Quid ſeducis homines per cultum imaginum lucri cauſa? non eſt alius Deus niſi cœleſtis ille, totius mundi opifex. Itaque cum videret homines creaturæ cultum deferentes, vnum ipſe
Geneſ.12. Deum animo religioſo exquirebat. Tandem illi Deus apparuit, & de terra ſua exire iuſſit: cuius ille præceptis obtemperans, ſumptis patris imaginibus & ſimulacris, iiſque partim confractis partim exuſtis, patriam dereliquit. Hactenus ex Suida.

Locus Ioänis cap. 8. Fides quoque adiungi huic ſententiæ poteſt ex iis quæ Iudæos dixiſſe narrat 262
Ioannes in Euangelio capite octauo. nam cum Dominus noſter dixiſſet eis; *Si Filius vos liberauerit, vere liberi eritis; & vos ex patre diabolo eſtis, & opera patris veſtri vultis facere:* reſponderunt illi: *Nos ſemen Abrahæ ſumus: pater noſter Abraham eſt; ſed neque ex fornicatione nati ſumus: vnum enim patrem habemus Deum.* vbi vocabulum fornicationis, vt ſæpe alias in ſcriptura, poſitum eſt pro cultu Idolorum. Illis autem verbis ſignificare voluerunt Iudæi nec ſe idololatras eſse, nec ex Idololatris genus & ortum ducere: quippe cum principem ſui generis auctorem & parentem agnoſcant Abraham, qui nunquam falſis diis ſeruierat, ſed perpetuus fuerat veri Dei cultor.

ET VERO ſi aliquando fuiſset Abraham impia falſorum deorum ſuper- 263
ſtitione obſtrictus & contaminatus, & fuiſset ex ea per Dei gratiam extractus; eius rei tam memorabilis & tam inſignis ad commendationem diuinæ miſericordiæ erga peccatores exemplum & documentum, non fuiſset tacitum in ſacris literis vel noui vel veteris Teſtamenti. Vſus in primis fuiſset eo exemplo Paulus in Epiſtola ad Romanos, cum illud diſputat: *Omnes peccauerunt, & egent*
Ad Rom. 3. *gloria Dei: iuſtificati gratis per gratiam ipſius.* Et quemadmodum exemplo Abrahæ argu-
Rom.4. mentatur Paulus hominem non haberi iuſtum apud Deum ex propriis ipſius operibus ſed per gratiam Dei gratuito condonantis peccata, hominemque in ſuam gratiam & amicitiam recipientis, ita eiuſdem Abrahæ vſus eſset exemplo ad demonſtrandam inenarrabilem Dei benignitatem qui ex impio faciat iuſtum, ex hoſte amicum, ex mancipio diaboli, filium Dei. Et cum paulo poſt diſputet:
Rom.5. *Vbi abundauit delictum ibi ſuperabundauit & gratia* ad id vel comprobandum vel illuſtrandum, huiuſmodi exemplum Abrahæ mirifice accommodatum fuiſset. Denique ſicut ipſe fatetur ingenue & præ ſe fert ſe contumelioſum, blaſfemum, & perſecutorem Eccleſiæ Chriſti fuiſse; ſed miſericordiam eſse conſecutum à Deo, vt
Ad 1. Timoth. 1. per ipſum Deus ineſtimabiles bonitatis & clementiæ ſuæ erga peccatores diuitias oſtenderet: ita quoque tam illuſtri exemplo Abrahæ id ipſum confirmaſset.

Neque

264 Neque verò locus ille Ioſue aduerſatur vel officit quicquam huic ſententiæ. Nam quod ibi dicitur patres Hebræorum ſeruiſse diis alienis, intelligi debet de patribus qui præceſserunt Thare, & de ipſo Thare poſtquam ex Chaldæa venit in Meſopotamiam, vt ſupra declaratum eſt. Nominatur autem Thare pater Abraham & Nachor, non quod vterque fuerit cultor Idolorum, ſed quod ex his duobus vniuerſum populi Hebræi genus exortum eſt; ex illo quidem paternum, ex hoc autem maternum. Sed præcipua ratio cur ibi nominetur Abraham, ea videtur fuiſse, quod cum is habitaret in Meſopotamia, ſcilicet trans flumen Euphratem, inde translatus à Deo fuerit in terram Chanaan, cuius terræ poſseſsionem ei & ſemini ejus Deus attribuit: quocirca poſt illa verba proxime ſubiecit Ioſue: *Tuli ergo patrem veſtrum Abraham de Meſopotamiæ finibus, & adduxi eum in terram Chanaam, &c.* Explicatur locus Ioſue cap 24.

F I N I S.

Hic ſecundus Tomus in Geneſim primùm Typis excuſus Romæ prodiit anno poſt Chriſti Domini Ortum. M D XCII. Menſe Auguſto, ætatis vero Auctoris anno L V I.

LAUS DEO ET DEIPARAE SEMPER VIRGINI MARIAE.

INDEX
ALPHABETICVS
RERVM QVARVNDAM
MEMORABILIVM

Quæ in hoc ſecundo Tomo continentur.

Prior numerus nota eſt libri; poſteriores autem, eorum numerorum qui ſunt in margine cuiuſque libri.

Nec libri numerus repetitur, vbi plures eiuſdem libri ponuntur numeri.

A

ABRAHAM.

ABRAHAMO. 58. annos nato mortuum eſſe Noe. Libro xiv. Numero. 1. & 199.
Princeps fuit ac ſator populi hebræi & Cur Moſes eius hiſtoriam tam ordinate & copioſe deſcripſerit. ibid. 205.
Vtrum fuerit inter eos qui profecti dicuntur ex Oriente in campum Sennaar ad ædificationem Turris Babel. 9.
Quoto ætatis anno Thare patris ſui, natus ſit. xvj. 186. & ſeq.
Liberatum fuiſſe ex igne Chaldęorum quod ignem nollet adorare Iudæorum Traditio. 187. & 233.
Cur prior commemoretur cum fuiſſe putetur natu poſterior ceteris fratribus. 191.
Num fuerit primogenitus ipſius Thare. 205.
Saram non fuiſſe eius ſororẽ vterinam. 226.
Non ſemel tantum ex Meſopotamia veniſſe in terram Chanaan. 199. & ſeq.
Vtrum coniectus fuerit in ignem à Chaldæis, 232.
Quomodo intelligendus ſit locus ille Eſdræ vbi dicitur Deus liberaſſe Abrahã ex igne Chaldæorum. 240.
Paſſum eſſe tribulationem & perſecutionẽ à Chaldæis ob veri Dei confeſsionem. 242.
Num fuerit aliquando idololatra. 255.
Abyſſus quid. xij. 14. & 17.
Adam commixtionem filiorum Seth cum filiabus Cain prohibuiſſe. viij. 9.

AER

AER potius paſsiuus quam actiuus. viij. 47.
Eius media regio qualis. xij. 22.
Eſſe montes altiores media regione aeris quorundam opinio. xij. 46. ſed falſa. 49.
Vtrum ad mediam regionem aeris peruenerit diluuium. 51.
Eo paſci Chamęleontem an verum ſit. xj. 41
Africa. xv. 23. 24. & 43.

AEGYPTII ET AEGYPTVS.

AEGYPTIOS non eſſe adeo vetuſtos vt ipſi ſe iactant. xv. 36.
Aegyptiorum Dynaſtias non fuiſſe ante diluuium vt putauit Mercator. 40.
Animalia pro diis coluerunt. viij. 130.
Eorum ſapientia eruditus fuit Moſes. x. 27.
Eos ſecundum Beroſum ſequutos peſtifera dogmata Cham. xiv. 157.
Aegyptus cur dicatur terra Cham. 42. reſpectu Iudææ dicitur eſſe trans flumina. xv. 34
Aelamitæ populi. xv. 140.
Aeoles Græci vnde orti. xv. 22.
Aeternum aliquando in ſcriptura ſignificat longiſsimum tempus. viij. 91.
Aethiopes vnde duxerint originem. xv. 29.
Duplex Aethiopia. 33. & 47.
Agriculturæ num primus auctor & inuentor Noe. ix. 9.
Alexandri claſſem territam ab Hydra ſerpente. xi. 45.
Eius epiſtola ad matrem Olympiadem de duratione regnorum. xv. 89.
Allopecopithicon genus ſimiæ. xi. 85.
Alce animal quale. 78.
Altare conſtructum à Noe poſt diluuium. xiij. 98.
Et illud fuiſſe primum omnium altarium. 99
Amath vrbs quæ & Emath. xv. 121.
Ambulare cum Deo phraſis hebraica quid ſignificet. ix. 22.
Amore Dei, ciues Hieruſalem conſtituimur. xvi. 25.

Amore ſeculi Babyloniæ ibidem.
Amorrhæi populi. xv.119.
Amphibiis animalibus non fuiſſe in arca nidos ſeu manſiunculas extra arcam eminentes.x.52.
Immo non fuiſſe in arca hujuſmodi animalia.xj.29.
Amphora Romana ſiue Quadrantal quæ & qualis menſura fuerit.x.23.

ANGELI.

ANGELORVM nomine etiam iuſti aliquando veniunt.viij.14.
Quomodo eorum pedes lauando Abraham non cognouerit corpora ab eis aſſumpta non eſſe viua & humana.81.
Angelos fuiſſe eos quos ſcriptura Geneſ. 6. vocat filios Dei,& congreſſos eum mulieribus quidam opinati.15.
Sed reiiciuntur.16.& 17.
Et ex inſtituto agitur de hoc 29.35.36.&ſeq.
Libidinem non fuiſſe primum eorum peccatum ibidem.
Non eſſe lapſos de cœlo ob amorem mulierum.35.
Qua ratione dicantur aliquando apparere hominibus humana figura ibidem.
Eorum peccata quatuor memorari in Scriptura.35.
Cum ipſis locutum eſſe Deum quando in ædificatione Turris Babel dixit *Venite deſcendamus,&c.*xvj.76.
Quomodo eum ipſis loquatur Deus. 85.
Quomodo item iiſdem ad ſuum vtatur miniſterium.87.
Eos feciſſe linguas, ac dediſſe cuique nationi ſuam in confuſione linguarum. Deum autem auctorem fuiſſe hebrææ linguæ, Origenis opinio. 144.
Anguis alatus vbi.xj.34.
Angues miræ magnitudinis. 56.

ANIMA.

ANIMA noſtra ſimilis arcæ noe.x.95.
Quomodo eam corrumpere dicitur caro. ix.44.
Vox,anima,plura ſignificat. xiv.20.
Aliquando ſignificatur nomine ſpiritus.viij 88.

ANIMALIA.

ANIMALIA cur ſimul cum hominibus deleta ſint diluuio cum non peccauerint. viij.163.
Hominis cauſa facta ſunt. 164.
Cur ſcriptura aliqua vocet immunda. xj.5.
Mundorum & immundorum in arcam ingreſſorum numerus.x. 10.
Mundorum maiorem fuiſſe in arca numerum quam immundorum & cur.x.12.
Ex mundis finito diluuio ſacrificium Deo obtulit Noe.13.
Cur ſeptena & ſeptena fuerint in arcam introducta.14.
Iis veſcendi vſus poſt diluuium hominibus à Deo conceſſus.18.
Quomodo vndique congregata conuenerint ad Arcam.xj.24.
Quæ non ſint in arcam ingreſſa. 29.
Animalium ex putri materia genitorum eſſe ſex ſpecies.36.
An hæc quæ naſcuntur ex putri fuerint à Deo immediate creata ſecundum ſpeciem ſuam,an tantum ex corruptione ibidem.
Animalium quinque genera in arcam ingreſſa.32.
Eorum naturæ cognitio ad plurima conducit. 34.
Nullum ante diluuium cibatu carnium eſſe vſum. 46.
Recenſentur ibidem ſpecies carniuororum animalium.
Qua aſtutia vtantur quędam vt capiant alia animalia.47.
Non carniuororum ſpecies magni corporis in arcam ingreſſorum.61.
Minoris corporis. 76.
Quænam munda.101.
Quæ ruminent.ibidem.
Quomodo potuerit contineri tantus animalium numerus intra arcam.102.
De eſcis eorum in arcam importatis. ibid.
Eorum in arcam introductio, & inibi quieta manſio loco miraculi habenda. 103.
De victu carniuororum in arca. ibidem.
Obediebant Noe in Arca vt olim Adamo. xij.42.
Quomodo dicatur Deus eorum habere curam & prouidētiam aut non habere. xiij.2
Laudari benignitatem hominis & miſericordiam erga animalia. xiij. 26. & xiv. 68.
Quot quot ſunt naturaliter metuunt hominem eique ſunt ſubiecta. xiv.5.
Ea ne adorarent homines,vt poſtea fecerūt conceſſit Deus ipſis eorum eſum. 11.
Coluerunt ea pro diis Aegyptij. viij. 130.

ANNVS.

ANNVS quomodo computabatur apud varias gentes. xiv.51.
Quot diebus conſtabat.91.
Compoſitus eſt ex contrariis tempeſtatibus.124.
Præcipuæ eius partes.127.
Quomodo illum ſupputabant antiqui etiā ante diluuium.xij.4.
Antiochia Cœleſyriæ vrbs.xv.121.
Apelles hæreticus vult eſſe fabulam hiſtoriā Moſis de Arca Noe.x.27.
Apoſtoli qui in die Pentecoſtes variis ſunt linguis

guis locuti comparantur cum ædificatoribus turris Babel ſed in diuerſo genere xvj.104.
Apulia.xv.26.
Aquarum naturæ ſurſum aſcendere repugnat.xij.16.
Eſſe aquas ſupra firmamentum quorundam opinio.23.
Aquam cum vino mixtam poſſe ab eo ſeparari & quo artificio.xvj.128.

ARABIA ET ARABES.

ARABES xv.16.& 17. Cur dicti aliquando Saraceni.ibidem.
Arabia.29.& ſeq.
Eius populi Sabæi vnde traxere initium. 46.
Cur dicta ſelix.47.
Lingua eorum vicina Chaldææ & Hebrææ, ac iccirco à quibuſdam exiſtimata prima omnium linguarum.xvj.126.
Aradij populi qui.xv.119.
Aram poſteri.143.
Arborum quarundam mira proceritas.x.9.

ARCA NOE.

ARCA Noe cur potius dicta arca quam nauis.x.3.
Regebatur à Deo & ex eius præſcripto fuit fabricata.4.
Ex quo ligno fuerit ſabrefacta.6.
Eius magnitudo & capacitas.14.19.& 27.
Erat proportio latitudinis eius ad longitudinem & altitudinem ſicut eſt in humano corpore.14.
A quibus & quanto tempore fuerit fabricata. 34.
De eius figura & ſtructura 39.
Deſcriptio eius ſecundum Philonem & Ioſephum.40.ſecundum Origenem.41.Secũdum Buteonem.51.
De ordine & numero manſiuncularum in Arca.48.
FIGVRAE ARCAE ſecundum varios
Secundum Origenem.65.
Secundum Hugonem.69.
Secundum Caietanum.71.
Secundum Lyranum.73.
Secundum Buteonem.75.
Myſtice plurima Arca Noe deſignabat.77.
Præcipue Eccleſiam Chriſti.86.& xiv.62.
Eius longitudo latitudo & altitudo quid ſignificent.x.93.& 94.
Tot animalibus plena quodammodo fuit æmula orbis terrarum.11.24.
Fuit abundè capax animalium in eam ingreſſorum.101.& cibariorum.107.
Requieuit in monte Armeniæ qui dicitur Corthaorum.xij.75.& 33.
Eius baſim fuiſſe latam & planam & non acuminatam.ibidem.
Quanta eius pars aquis demerſa fuerit.xiij. 58.
De eius feneſtra.67.
De coruo extra eam emiſſo.76.
Tectum arcæ quomodo intelligendum ſit Noe aperuiſſe.85.
Arcades vetuſtiſsimos omnium ſe iactare. xv.37.

ARCVS CAELESTIS.

ARCVS Cæleſtis ſignum à Deo poſitum non futuri amplius diluuij.xiv,70.
Quando eum contemplamur cuius potiſsimum rei nos meminiſſe oportet.76.
Eius vocabulo quid intelligatur.79.
Prout varia in cæli regione apparet varios portendere effectus.98.
Admirandi eius effectus in plantis.100.
Quadraginta annis ante iudicium non appariturum in cœlo quidam falſo ſenſere.101
Myſtice quid ſignificet.104.
ARMENIA, & eius mons ſuper quem reſediſſe dicitur arca quis fuerit.xiij.33.
Vnde orti Armeni.xv.144.
Ex Armenia diſceſsiſſe primos illos homines in campum Sennaar ad ædificandam turrim Babel.xvj.9.
Aſcenes populi.xv.19.
ASIAE imperio quot annis ſcribat Herodotus Aſſyrios eſſe potitos.xv.90.& 91.
Aſiatici populi fuerunt non autem Hiſpani vel Itali, qui originem traxerunt ex Thubal filio Iaphet.xv.16.17.18.

ASSYRIORVM REGNVM ET REGES.

ASSYRIORVM monarchia.xiv.202.
Quandiu ſteterit.xv.89.
Eorum princeps & auctor Aſſur.75.
Quis fuerit Aſſur.69.& ſeq.
Ninus quomodo eorum imperium dilatauerit.86.
Eorum reges quot fuerint.88.
Quantum fuerit eorum regnũ contra Dionyſium Halycarnaſſæum.86.
Aſpalathus ſpina candida mirum reddit odorem arcu celeſti in eum incubãte.xiv.100.

ASTRA.

ASTRA ſecundum aliquos poſſe efficere conflagrationem orbis & diluuium ſub variis ſignis cæleſtibus poſita, ſed refellitur. xij.11.
Ex eorum inſpectione Noe diluuium præuidiſſe aliquorum falſa opinio.60.
In quas terræ partes ſuas efficiant influentias.72.
Aſtronomiæ inuentor quis dicatur fuiſſe. xiv 202.

Ei dediti fuere ſuper omnes Chaldæi.xvj.
Athlantici montis dracones.xiv. 46.
Athenienſes, vtrum orti ſint ex Ionibus, an contra,diſputatur.lib.xv. numero 15.
Aurum obrizum vnde dictum.xv.153.
Aurum vbi à Gryphis cuſtodiatur & propugnetur. xv, 154.

B

Babylonis conditor quis fuerit. xv. 45.
Eius ciues ſecundum ſenſum allegoricum qui ſint.xvj.25.
Babyloniæ regionem cum ſit campeſtris carere ſaxis, ideoque fabricatam turrim ex lateribus.xvj. 18.

BABEL TVRRIS.

BABEL turris ædificationis auctorem fuiſſe Nemrod.xv.61.
Vnde dicatur Babel.xvj.110.
Quæ fuerint cauſæ cur moti ſint vt turrim illam ædificarent.xvj.44.
Fuiſſe adhuc tempore Theodoreti eius veſtigia.xvj.24.
Aedificatorum eius ſtultitia notatur ab Auguſtino.xvj.31.
Eſſe fabulam eius deſcriptionem ac narrationem,calumniatos eſſe gentiles,ſed refelluntur.xvj.32.
Magnitudo eius & altitudo. 39. & 42.
Vtrum omnes homines illius tempeſtatis ædificationi eius interfuerint.xvj.3. & ſeq.
BAPTISMATIS figura diluuium.ix. 11. & 93.& x.85.
Arcus item cœleſtis.xiv.104.
Baptiſmo ſimile fuiſſe aliquid ante diluuiũ. & circuncifionem ſeu legem ſcriptam quo infantes ſaluarentur.ix.62.
BARATHRVM quid ſignificet apud poetas.xij.15.
Baſiliſcus.xj.37.
Bellum appellauit Sarcophagum Homerus. xiv,45.

BELVS.

BELVM eundem fuiſſe qui Nemrod.xv.45
Ei templum poſitum in turri Babel à Semiramide.xvj.106.
Primus à Chaldæis & Aſſyriis fuit pro Deo cultus.xv.82.& xvi.110.
pro Beneficiis acceptis obtulit Noe Deo finito diluuio ſacrificium.xiij. 98.
Beroſus Annianus licet multa commentitia ſcripſerit, eius tamen lectio adamatur à multis.xiv.12.
Mira ſcribit de Noe.206.
Ait eum totum ferme terrarum orbem perluſtraſſe, xv. 6.
Quid ſenſerit de diluuio.viij.3.
Bibliothecam quam debent ſibi comparare homines pij.x.94.
Biſons animal.xj.69.
BITVMINE Arcæ Nòe,multa poſt ſecula vtebantur homines vice amuleti. viij.4.
Eius virtus.10.
Myſtice quid ſignificet.x.96.
Boa ſerpens miræ magnitudinis.xj.69.
Bonaſus.ibidem.

BONI.

BONI vocabulo, ſæpe ſcriptura ſignificat idem quod pulchrum.viij.24.
BONI Si degenerent à ſua bonitate, fiunt aliquando peſsimi, & cur id accidat. viij. 26.
Per quid ſignificentur & allegorice figurentur boni Chriſtiani.x.95.
Eos compati etiam improbis cum hi à Deo puniuntur.xij.40.
Dei præceptum omnia reddit eis leuia & ſuauia. 42.
Eorum iuſtitia verecunda. xiv. 93.
Lapſu eorum gaudent improbi.xiv.147.
Aliquando flagellantur cum impiis quod horum peccata reprehendere non auſi fuerint.168.
Bonum eſſe inter malos maxime laudabile. ix.1.& 2.
Semper Deus reſeruat ſibi aliquos bonos inter malos.18.
Boni cum improbis ſunt permixti in Eccleſia Dei. x, 93.
Propter bonos Deus aliquando etiam improbis benefacit.xj.4.
Bos gibboſus vulgo Corcouado nominatus, naſcitur in noua Hiſpania admirabilis naturæ,xj,75.

C

CAIN.

CAIN progenies prohibita commiſceri cum progenie Seth.viij.9.
Eius filias vocari filias hominum, quibus cum congreſsi filij Dei, id eſt, filij Seth procrearunt Gigantes.9.
Vbi habitauerit.9. & 22.
Cainan generatio an interceſſerit inter Arphaxad & Sale.xvj.163.
Calamitates tres orbis eodem ſeculo inſignes extitiſſe;decem plagas Aegypti,Phaetōtis incendiũ,Deucalionis diluuiũ.xij.86
Calicut regio cuiuſmodi ſerpentes producat. xj.57.
Camæleontis deſcriptio.xj.41.
Camelopardalis deſcriptio.xj.67.
ex Cancri carnibus mortuis naſci ſcorpium. xj.39.

Cantu

Cantu Hyæna delimata capitur.52.
Capita bina habet Amphiſbena ſerpens. xi. 43.
Plura Hydris.45.
CAPPADOCES vnde orti.xv. 17.& 21.
Cappadoces vocat latinus & græcus interpres quos hebraica ſcriptura vocat Caphtorim.xv. 110.
de Capreis mira hiſtoria.xj.89.
Caritas figuratur per latitudinem Arcæ Noe x. 94.
Vinculum eius inter Chriſtianos.x.88.

CARO.

CARNIS vocabulo aliquando in ſcriptura ſignificantur carnales homines; ſed non ſemper id nomen ponitur in vitio. viij.92.
Eiuſdem vocabuli expoſitio.93.& 95.
Per eius delicias habere conſuetudinem cũ improbis nocet plurimum.25.
Caro etiam ſignificat hominem terrenum.43

CARNIVM ESVS.

CARNIVM cibatu ante diluuium nullum animal vſũ.xi.46.& 106.& præcipue.xiv.7.
Caro bubalina non eſt in ſcriptura eadem atque buffalina.xj.65.
Carnium eſus conceſſus homini poſt diluuium.xiv.7.
Vtrum ante diluuium earum eſus fuerit licitus.xiv.12.
Eſus earum plus quàm plantarum conducit hominis nutricationi.xiv.23.
Carnem comedere cum ſanguine in ſcriptura quid ſignificet.45.
Carnem edere phraſis hebræa in ſcriptura quid ſignificet.47.
Carnales homines ſignantur aliquando voce Gigantum.viij. 114.
Non retinent ſpiritum ſanctum. 89.
Aliquando dicuntur in ſcriptura non ſolum qui ſordidas voluptates conſectantur, verum etiam qui aliis ſunt vitiis obnoxij.viij 94.
Carnalia vitia terram quomodo corrumpere dicantur.xj.39.
Carthago.xv.23.& ſeq.
Caſtitas nos reddit angelis ſimiles. viii. 31.
Vocatur ab Ambroſio nidus pudicitiæ.x.81.
Caſtę cogitationes.96.

CATARACTAE.

CATARACTAE cęli quæ ſint.xij.21.& 62
Aliquando ſignificant abundantiam bonorum vel malorum.xij.27.
Catoblepa animal ſolo aſpectu venenoſiſſimum.xj.38.
Catulorũ maximam gerit curã tigris.xj. 48.
Cedar filius Iſmaelis vnde videntur Cedareni Arabes.xv.17.& 18.
Cedri arboris deſcriptio.x.7.
Eius altitudo ac proceritas.9. & 10.
Cenchris ſerpentis genus.xj.45.
Ceraſtes ſerpens item.43.
Cercopithecus.xj.84.
Cephus animal.xi.58.
Cethim & Cethæi quæ regio, quæve gens ſit. xv. 26.

CHALDAEI.

CHALDAEI an originem duxerint ex Arphaxad. xv. 241.
Vtrum proiecerint Abraham in ignem quod eum adorare recuſaret.xvj.232.
Vr Chaldæorum quid.237.
Chaldæi idololatræ.248.
Adorarunt ignem.xv.56.
Aſtronomiæ dediti. xvj.257.
Eorum linguam eſſe vicinam hebreæ, ita vt à quibuſdam dubitatum ſit num fuerit prima.xvj.126.

CHAM.

CHAM cur nominetur adiuncto eius filio Chanaan.xiv.138.
Improbus fuit, & inuentor Magicæ artis. 145.
Cur dictus ſit filius minor.155.
Eius poſteri quam orbis terræ partem occuparint.xv.28.& 113.

CHANAAN.

CHANAAN filium Cham non eſſe natum intra arcam vt putauit Chryſoſtomus.xiv 118.
Ipſum, & non patrem eius Cham, Noe verenda indicaſſe opinio quorundam. 139.
Cur potius ipſe maledictus ſit quam Cham qui irriſit Noe nuditatem.106.
Chananæi vnde duxerint originem.xv.45.
Cur maledicti à Deo. 120.
Cur non numerantur à Moſe inter poſteros Chanaan. 126.
Cuiuſmodi fuerit eorum regio.129.
Characteres hebraicos et iam ante legem data tam fuiſſe in vſu apud hebræos.xvj.120.
Chaus animalis nomen.xj.58.
Cherſidros ſerpens.44.
Cherſoneſus aurea.xv.23.
Chiurca item animal ex muſtellino genere. xj.85.

CHRISTVS.

CHRISTI figuram geſſit Noe.ix.11.& 13. præcipuæ & ex profeſſo.x. 84.
Chriſtus eſt vera noſtra requies. bid.
Ipſum poſt mortem prædicaſſe apud infe-

ros quibuſdam qui diluuio perierunt & aliis. ix.55.
Et eius prædicationem ibi nonnullis profuiſſe & inde quoſdam peccatores, pœnis alioqui inferorum addictos liberatos. 56. & 57.
Et quomodo dicatur ibi apud inferos prædicaſſe.ix.89.
Et hoc ſecundum aliquos, ſecundum alios vero ex limbo tantum eſſe liberatos. 58.
Et liberaſſe tantum eos qui in eum venturum crediderant.ix.67.
Quomodo intelligatur prædicaſſe iis qui tempore Noe fuerunt increduli ex 1. Petri 3.capite ix.91.
Eius paſsionis egregia allegoria.xiij. 31.
Eiuſdem figura eſt item arcus cæleſtis ſeu Iris.xiv. 107.
Fuit lapis angularis qui fecit vtraque vnum 191.
Chus filij Cham poſteri.xv.29.
Cibus quomodo concoquatur in ſtomaco.x. 83.
Cilicia regio & quanta eius quondam potentia.xv.23.& 24.
Circuncifionem cur præcepit Deus poſteris Abraham.xiij.102.
Cuius rei erat ſignum.xiv.95.
Clementiæ inenarrabilis ſignum in Deo eſt quod prius pœnas denunciat quam irrogat.viij.84.& x. 1.
Item quod aliquando homines pœnis inflictis viſitet.viii.97.
Eiuſdem clementiâ prædicatur: 159. & ix. 13.& 53.& xij. 34.
COELVM capax tantum motus circularis.viij.46.
Quid intelligatur per cælos quos ait S. Petrus aquis diluuij corruptos.xii 52.
Significat etiam allegorice mentem humanam.29.
Cæleſyria vnde habuerit originem. xv.13.
Cogitationes noſtræ qua re allegorice ſignificentur & figurentur in Arca Noe.x.95.& 98.& 100.
Earum triplex genus.100.

COLVMBA.

de COLVMBA extra arcam emiſſa. xiij. 76.
De eius ſolertia. ibidem.
Cur ipſa potius quàm aliud aliquod animal emiſſa ſit.ibidem.
Comitiali morbo curando conducere vngulam animalis magni.xi.74.

CONCIONATOR.

CONCIONATORES quando deplorant ac reprehendunt hominum peccata etiam ſeipſos iis annumerare ſolent. viij. 143.
Quæ eloquentia eſt eis neceſſaria. x.94.
Inſeruit etiam ipſis cognitio naturæ animalium ad moralia inde documenta excipienda.xi.33.
Concordia improborum peſsima, vt diſcordia proborum perniciosa.xvi.91.
Confuſio quid ſit.xvj.128.
Conuenit vitio,vt conſpiratio virtuti. 130.
Coniugium inter fratres & ſorores fuiſſe licitum ſub initium mundi,non tamen tempore Abraham,xvi.223.
Conopas nanus duorum pedum & vnius palmi longitudine.viij.125.
Conſuetudo quantam vim habeat.xvj.224.
Conſuetudo ac conuerſatio cum improbis quam noceat bonis,maxime in voluptatibus carnis.viij.25.

CONTEMPLATIO.

CONTEMPLATIO rerum diuinarum per quid ſignificetur.x.85.& 99.
Contemplationi deditus quomodo debet exire per actionem ad iuuandum proximum.97.
Contemplationum varij modi. 99.
Contemplatio improba quæ.ibid.
Continentia Noe laudatur.ix.36.
Cophen fluuius.xv.150.
Cor ſignificat aliquando animam rationalem.viii.136.
Eius deſcriptio.x.81.

CORPVS.

CORPVS ſublunare & corruptibile eo eſſe nobilius,quo magis compoſitum & multiforme.viij.50.
Non poſſe eſſe corpus quod intellectum naturaliter habeat,& ſenſu careat.viij.52.
Corporis ſui veritatem quomodo Dominus Ieſus diſcipulis poſt reſurrectionem probauerit.viij.78.
Corporis humani ſecundum longitudinem latitudinem,&c.proportio.x.14.
Significatur terræ vocabulo allegorice. xij. 29.
Eius continentiam ſeruant quidam hæretici vt fidem ſuam veram aſſerant.ibid.
Figuratum arca Noe.xii.39.& x.79.
Cur nos quarundam eius partium maxime pudeat.xiv. 140.
Eius extenſio aut diminutio vnde proueniat.viii.125.
De Coruo extra arcam miſſo.xiii.71.

CREATVRA.

CREATVRAS omnes ſuo muneri ſatiſfacere, homines autem minime.xii.6.

Deo

Deo ad nutum obſequentes eſſe. xlii. 30.
Ex earum pulchritudine quomodo laudetur creator.xiv.71.
Creaturæ omnis,vanitas.x.99.
Tribus vocibus loquitur nobis.ibidem.
CRVX Chriſti ſignificata fuit ac præfigurata per arcam Noe.x.78.

CVBITVS.

CVBITVS quæ ſit menſura.x.14.
Varius cubitus apud antiquos.x.16.
Cubitus ſacer & vulgaris,x.21.
Cubitus Geometricus quot vulgares ſecundum Origenem contineat.27.
Cupiditas habendi hominum inſatiabilis. xvi.8.
Cyprus inſula.xv.26.
Cypreſsi deſcriptio.x.7.
Cynęi populi.xv.120.
Cyrenaica regio in quam dicuntur tranſlati Syri in ſcriptura quænam ſit, & quod dupliciter accipiatur. xv. 111.

D

DAEMON.

DAEMONES fuiſſe illos quos ſcriptura vocat filios Dei Geneſ. 6.& illos corporeos eſſe & congreſſos cum mulieribus quidam falſo exiſtimarunt.viij.15.& 38.
Probatur quatuor rationibus non eſſe corporeos.46.
Et non conſtare corpore cæleſtis ſubſtantiæ. ibidem.
Nec elementaris.47.
Nec ſublunaris.50.
Eos poſſe ſibi formare corpus quale volunt, quantum ad figuram.77.
Sed non omnino ſimile humano quantum ad tactum.78.
Eſſe frigida eorum corpora tactui. 82.
De eorum natura ac proprietatibus ſecundum Platonicos mira ſed falſa prodita ſunt.41.42.43.&c.
Eos ſemen emittere & inde naſci gigantes, quidam exiſtimarunt.46.
Sed probatur non poſſe eos ſemine proprio generare.55.
Et quamuis vim generandi haberent, non ideirco poſſent generare ex muliere.57.
Et ſi generare poſſent ex muliere, non tamē generarent hominem.58.
An poſsint per ſemen non ſuum ſed alienum cum mulieribus congredi & generare hominem diſputatur.num.63.& 73.
Dæmones incubi & ſuccubi qui ſint. 64.
Quomodo ſemen ſuſcipiunt & in mulierem transfundunt.ibid.
Eos non percipere voluptates venereas.69.
Sed his tamen per accidens delectari.70.
Cur libenter ſub aliena ſpecie concubitum expetant.72.
Dæmones fuiſſe gigantes illos ante diluuium quidam ſenſere.117.
Sed falſo.124.
Eos eſſe aliquando mulieribus improbos. 127.
Eorum peccatum cur fuerit irremiſsibile. xiij.117.
Qui obſeſsi ſunt à dæmone maiori miſeratione digni ſunt quam ebrij ſecundū Chryſoſtomum.xiv.134.
Dæmones familiares noctu apparuiſſe quibuſdam.viij.83.
Dæmonis inuidia in homines. 28.
Dadam filius Regma cui genti dederit origiginem.xv.53.
Dama animal.xj.89
Damaſci conditor.xv.144.
Dedanęi populi qui. xv.54.
Defuncti ſpectrum apparuiſſe noctu amico, notabilis hiſtoria.viij.85.

DEVS.

DEI Clementia ex eo perſpicitur quod prius pœnas denunciet ac minetur, quam irroget.viij.84.& 160.& xij.34.
Item ex eo quod peccatores tantopere reuocet à peccando. xvj.99.
Eius comparatione neminem eſſe iuſtum. viii.145.
Poſſe tamen coram eo iuſtificari hominem eius gratia,& quomodo.148.
Eius incomparabilis pietas.159.
Nec mutat ſententiam nec cogitat vt homines.151.
Quomodo dicatur pœnitere & nihilominus eſſe immutabilis.152.& xiij.1.
Quomodo dicatur recordari & obliuiſci. ibidem. & iraſci. viii.156.
Quomodo deſcendere vt videat peccata hominum.xvi.61. 64.67.& ſeq.præcipue 86.
Quando dicitur videre peccata hominum. ix.43.& xvj.65.
Longanimiter ſuſtinet peccata hominum, ſed tandem quando venit ad pœnam horribiliter punit.ix.47.
Punit quoſdam temporalibus ſuppliciis vt ab æternis ſeruet.ix. 53.
Eius miſericordia & prouidētia.x.1.& xiii.1.
Eum miniſterio angelorum introduxiſſe animalia in arcam.xi.26.& 31.
Eorem item miniſterio arcam clauſit deforis in quo eluxit eius erga Noe admirabilis prouidentia.xii.37.
Ei ſoli competit ſacrificium.xiij.98.
Deus non vt auarus mercedem gratiæ ſuæ expoſtulat.101.
Ad breue tempus iraſcitur.xiv.77.
Eius promiſſum certum ac firmum. ibidem.

Eius miſericordia triplex. 105.
Quomodo operetur per angelos vt miniſtros ſuos Diſputat egregie Philo. xvj. 78.
Alio modo loquitur Angelis alio nobis. 82.
In ipſius eſſentia omnia tanquam in ſpeculo repræſentantur. 85.
Ipſum conniuere peccatis, maioris vindictæ futuræ inditium eſt. 98.
Quomodo dicatur viſus ab Abraham, & dederit ei ſeipſum conſpiciendum ex ſententia Philonis. 258.
Diaboli inuidia. viij. 28.
Dianæ templum quantum, & quanto tempore & à quibus ædificatum. 34.
Diei vocabulum ſępius in ſcriptura ſignificat diem naturalem. xij. 30.

DILVVIVM.

DILVVIO tantum periiſſe improbos. viij. 205.
Cur fuerit a Deo miſſum. 108. & 116.
Quomodo figura fuit baptiſmatis. ix. 11. & 75.
Aliquos ab æterno ſupplicio ſeruatos, qui tunc temporali ſupplicio diluuij perierūt; quorum fuerit opinio. ix. 53. & ſeq.
Sed iſta opinio refellitur. 61.
Eo ingruente an aliqui, prius improbi, tunc reſipuerint, & vtilem pœnitentiam egerint. 62.
De eo agit ex inſtituto. lib. xij. 83. vide etiam xiij. 76. & 88.
Diluuium Deucalionis, de quo Poetę, quæ ſcripſerunt, mutuati videntur magna ex parte ex Noetico diluuio. x. 5.
Ouidius quomodo Deucalioneum diluuiū deſcribit. xij. 13.
Diluuium ſpirituale eſt in nobis quando paſſiones noſtræ nimio plus exundantes, rationem obruunt nec obediunt rationi. xij. 29.
De magnitudine diluuij Noetici. 43.
Attigiſſe ne credendum ſit mediam regionem aeris. 51.
Quanto tempore durauit. 55. & xlij. 55.
Vtrum ex ſolis cauſis naturalibus profectum ſit, an opus fuerit Dei ſupernaturali omnipotentia. xij. 60. & xiv. 89.
Vtrum fuerit apud ethnicos cognitum. xij. 74.
Poſt diluuium triplex genus habitationis hominum deſcribit Plato. xvi. 17.
Eius tam breui tempore duminutio, Dei potentia facta. xiij. 6.
Plura fuiſſe diluuia quidam aſſerit. xiij. 88.
Poſt illud quot mala conſecuta ſint, & contigerint homini. xiv. 10.
Diluuij non futuri ſignum naturale an aliquo modo ſit Iris. 87.
A mundi exordio vſque ad diluuium & à diluuio vſque ad ortum Abrahæ quot anni interceſſerint. 197. & 199.
Dimenſiones tres arcę Noe vt longitudo &c. myſtice quid ſignificent. x. 94. & 95.
Dipſas genus ſerpentis. xi. 43.
Diuitiarum comes ſocordia ac nequitia. viij. 11.
DOCTORES Eccleſiæ quadratis lignis ex quibus arca Noe conſtabat pręſignificati. x. 87.
Dodanim poſteri qui fuerint. xv. 27.
Dolor duplex. ix. 86.
Quando amitit vim ſuam. xij. 11.
Donum alicuius, non tam ex doni pretio quam ex donantis animo æſtimatur. xiij. 108.

E

EBRIETAS.

EBRIETATEM quot & quanta mala ſequantur. 14. 134.
Ebrietatis Noe quinque cauſæ commemorantur. 129.
Ebrietas quando ſit peccatum. 132.

ECCLESIA.

ECCLESIA Dei ſignificata fuit per arcam Noe. x. 78. & 86. & xiv. 62.
Significatur etiam iride. 105.
Conſtat vario hominum genere perfectioribus ſcilicet & imperfectioribus, bonis itē & malis. x. 89.
Maxime triplici genere hominū. 93. & 195.
Edeſſa vrbs. xv. 120. 121.
Eleemoſynarum largitione nobis vera ... gloriam apud Deum & homines comparamus. xvi. 56.
Elohim vox hebręa quid in ſcriptura ſignificet. viij. 14.
Eloquentia ſeculari ac florida qui vtuntur, ſæpius non pręſtant quę verbis pollicentur. x. 94.
Elymęi populi. xv. 140.
Elyſii campi ex quo traxerint originem. xv. 22.
Emath vrbs. xv. 125.
Epiphania ſecundum Hieronymum eadem quę vrbs Emath minor. xv. 121.
Epiſcopi quanta veneratione ac honore ſint proſequendi, & memorabile de illis Conſtantini Magni iudicium & teſtimonium. xiv. 151.
Ethnicis notum fuiſſe Noeticum diluuium. xij. 75.
Europam cum maiore Aſiæ parte occuparunt poſteri Iaphet. xv. 8. & 27.

F

FABVLARVM amatorem eſſe etiam Philoſophum cur dixerit Ariſtoteles. xj. 46.
Fabulam eſſe quæ narrat Moſes de diuiſione linguarum, Ethnicorum calumnia refellitur. xvj. 156.
Famæ ſuæ apud poſteros propagandæ valde cupidi homines. xvj. 54.
Familiis ſingulis quæ tunc erant ſingulas attributas linguas in diuiſione linguarum. 147.
Fauni qui ſint. viij. 61.
Fuiſſe dæmonum figmenta. 62.
Eos ex dæmonum cũ mulieribus comixtione natos, quidam putauerunt. 63.
Feles agreſtes & volantes. xj. 53.
Feneſtra arcæ. xiij. 67.
Ferculum vox in illo loco (ferculum fecit ſibi Salomon) quomodo legatur in hebræo. xvj. 122.
Fidei Chriſtianæ propagatio breui tempore per totum orbem, ſecundum Chryſoſtomũ quantum fuerit miraculum. xiv. 122.
Denotatur fides per longitudinem arcæ Noe. x. 94. 95.

FILII DEI.

FILII Dei qui ſint appellati à Moſe. viij. 7.
Per filios Dei quid ſcriptura intellexerit variæ lectiones. 14.
Filiorum Dei nomine nũqnam ſignificari, vt ait Chryſoſtomus, angelos, refellitur. 16.
Quos ſcriptura Geneſ. 6. vocat filios Dei, eos non fuiſſe angelos nec bonos nec malos ſed homines probatur. 17. 18. & ſeq.
Sed fuiſſe poſteros Seth multorum auctorũ eſt celebris ſententia. 23.
Filios Dei etiam ſecundum alios dictos quaſi viribus præpotentes. 24.
Filiorum Dei nomine aliquando appellari ſanctos ac iuſtos. 31.
Filios Dei quos ſcriptura ait congreſſos cum mulieribus, fuiſſe dæmones falſo quidam exiſtimant. 66.
Filias hominum quibuſcum congreſſi dicuntur filij Dei, fuiſſe ex ſtirpe Cain. 22.
FILII Romanorum vna cum parentibus propter verecundiam lauari non ſolebant in balneis. xiv. 149.
Quam ſunt à filiis honorandi parentes. 150.
Puniri filios aliquando ob parentum ſuorũ ſcelera, nec id eſſe iniquum. 162.
Bonis filiis & piis erga parẽtes ſuos nouem bona promittuntur in ſcriptura. 186.
Flagella Dei nos ad eum ire compellunt. ix. 50.
Fornicatio ſimplex prohibita. xiv. 63.
Sæpe fornicationis vocabulum in ſcriptura ponitur pro cultu idolorum. xvj. 261.
Frater apud Hebræos ſignificat proximum. xiv. 34.
Olim ſoliti erant appellare fratres etiam filios fratrum. xvj. 214.
Non fuiſſe licitum tempore Abrahæ coniugium inter fratrem & ſororem vt quidam exiſtimarunt. 220.

G

GALLORVM bellica virtus qualis & quanta olim fuerit. xv. 11.
Galatæ Græci vnde traxerint originem. ibid.
Genealogia alicuius computanda eſt non ex ſplendore familiæ ſed ex virtutum gloria ſecundum Ambroſium & Chryſoſtomum. ix. 16.
Generationis naturalis duo eſſe principia viij. 57.
Generationis vocabulum quid ſignificet in ſcriptura. xiv. 91.
Genij de quibus Poetæ qui fuerint. viij. 29.
Gentiles ex ſtirpe Iaphet oriundj. xiv. 189. & 192.
Eorum vnio cum Iudæis facta per Chriſtum 191. & 193.
Eorum calumnia, ſacram Scripturam fabulas continere, refutatur. xvj. 32 & 156.
Genus humanum quam breui tempore ab initio mundi fuerit multiplicatum. viij. 4.
A quo tempore præcipue inceperit multiplicatio de qua loquitur Moſes initio capitis ſexti. 6. & 7.
Quandiu ſteterit iuſte viuendo. viij. 7.
Geometria apud Aegyptios celebris. x. 27.
Gerara vrbs. xv. 128.

GIGANTES.

GIGANTVM ante orbis terrarum diluuium maxima improbitas. viij. 3.
Gigantes de quibus in ſcriptura vnde orti. 9.
Quomodo cœperunt eſſe ante vel poſt diluuium. 109.
Vnde dicti ibidem.
De ipſis diſputatur ex inſtituto. 108. & ſeq.
Duplex fuit de his opinio alij enim volunt fuiſſe homines ſuperbos ac omnibus vitiis plenos vt videre eſt. num. 111.
Alij corporis proceritate ac robore inſignes vt habetur, num. 113.
Quam fuerint pleni vitiis videre eſt num. 115.
Auctoris ſententia de origine & natura Gigantum. 116.
Fuiſſe dæmones quidam falſo opinati ſunt. 117.
Cur dicti ſint hebraice Nephilim, id eſt cadentes. ibid.
Fuiſſe generatos ex coitu angelorum cum mulie-

mulieribus temere quidam ſenſere. 121,
Sed refelluntur. 124.
Gigantææ magnitudinis feminam viſam Romæ. 126.
Item Gigantem Claudio Imperatore. 128.
Gigantum fabulam vnde Poetæ deſumpſerint. 129.
Gigantum allegorica interpretatio Macrobij. 131.
Og rex gigas. x. 17.
Item Nemrod primus poſt diluuium. xv. 57.
Gloriæ cupidi homines. xvj. 54.
Gloria vera comparatur eleemoſynarum largitione. 56.
Gog princeps & gens quæ & vbi fuerit. xv, 13. & 18.
Gomeritæ populi qui fuerint. xv. 13.
Gomer filius Iaphet quibus gentibus dederit principium. 11.
Gopher hebræum verbum quid ſignificet controuerſum. x. 6.
Gothi Gethi Maſſagetæ vnde duxerint originem. xv. 13. & 29.

GRAECI.

GRAECI vnde duxere originem. xiv. 193 copioſe. xv. 11. & ſeq.
Appellationes ac denominationes variarum gentium quas à primis conditoribus acceperant cur mutarunt græci. xv. 3.
Quantam orbis terræ partem occuparint. xv. 27.
Grati erga Deum animi ſpecimen dedit Noe finito diluuio. xiij. 98.
Gratiarum actio quæ agitur Deo vera quæ ſit. xiij. 101.
Gratiam inuenire apud Deum vel coram Domino quid ſignificat. ix. 12.
Gryphes animalia pennata auri cuſtodes fabuloſa ſecundum Plinium. xv. 154.
Gubernandi optima ratio. xiij. 29. & xiv. 6.

H

HAERETICI.

HAERETICI ex quo Scripturæ loco deſumant illam ſuam opinionem omnia opera hominum apud Deum eſſe peccata. viij. 138.
Sed damnantur. 150.
Hæreſis eorum qui aiebant Chriſtum per ſuum ad inferos deſcenſum ab Inferni doloribus omnes damnatos liberaſſe. ix. 67. & 76.
Ex numerorum arcanis mira figmenta afferebant. x. 16.
Quidam vt fidem ſuam veram probarent continentiam corporis ſeruabant. xij. 29.
Eorum figuram geſſit Cham. xiv. 156. & 195.
Hamathæi populi. xv. 120.
Haſab, verbum hebræum quid ſignificet. viij. 156.

HEBER ET HEBRAEI.

HEBER quando impoſuit nomen filio ſuo Phaleg ſignificans diuiſionem, ante vel poſt diuiſionem linguarum. xv. 146.
In eius familia manſit illa lingua quæ in varias linguas diuiſa eſſe dicitur. xvi. 110. & ſeq.
Ab eo dictam eſſe linguam hebræam. xvj. 118,
In eiſdem familia permanſiſſe fidem ac pietatem vt etiam in ea permanſit vnitas linguæ. 119.
In eadem familia permanſit non tantum lingua, ſed & characteres hebræi. 120.
Non tamen in omnibus eius poſteris permanſiſſe, ſed in iis tantum qui recta linea deſcenderunt vſque ad Iacob. 121. & 123.
HEBRAEI vnde dicti. xv. 134.
Hebræi vnde traxerunt originem. xiv. 192. & 193.
Eorum primus auctor fuit Sem. xv. 134.
Princeps tamen eorum ac ſator Abraham præcipuus. xiv. 205.
Hebræam linguam poſt captiuitatem Babylonicam remanſiſſe imperfectam. xvj. 124.
Hebræa ſcriptura an fuerit ab Hebræis corrupta. xiij. 74. & lib. xv. 168.
Helluo dicitur animal Sclauonice Roſſomaca mirabilis naturæ in vorando. xj. 60.
HENOCH quando translatus. viij. 8. & xiv. 197.
Vbi fuerit tempore diluuij. xj. 3. & xij. 44.
Hermon mons. xv. 117.
Hethæi populi. 114.
Heuæi populi. 117.
Heuilæi populi num ab Heuila filio Chus duxerint originem. xv. 48.
Heuila regio. 152.
Hieronis regis Siciliæ admirandæ magnitudinis nauigium. x. 34. & 49.
Hieruſalem vrbs dicta etiam Iebus. xv. 115.
Eius ciues ſecundum ſenſum myſticum. xvj. 25.
Hippelaphus & Hippardium animalia quæ. xj. 71.
Hiſpani vnde duxerint originem. xv. 193.
Holocauſtum primum locum obtinet inter ſacrificia & hoc primùm à Noe factum expreſſe legitur: licet tale fuiſſe quod obtulit Abel, exiſtimare conuenit. xiij. 98.
Homicidij pœna. xiv. 35.
Quid ab eo perpetrando maxime deterrere deberet. 42.
Eius prohibitio etiam includitur in eo præcepto de non comedendo ſanguine ſecundum aliquos. 35.

HO-

HOMO.

HOMO cur pronus ad peccatum.xiij. 118.
Ei initio mundi vt etiam poſt diluuiũ Deus tria conceſsit bona.xiv.2.
Natura omnes genuit æquales.6.
Poſt diluuium fuit breuioris vitæ & imbecillioris valetudinis & quam ob cauſam. 13.
Factum eſſe ad imaginem Dei etiam ſecundum corpus per ſe abſurda Oleaſtri opinio.44.
Eius caro nemini debet eſſe alimentum. 67.
Homini bonorum ac malorum viciſsitudo ad quid conducat.137.
Quomodo per orbem ſparſi ſint poſt diuiſionem linguarum ex Ioſepho.xv.3.

HVMILITAS.

HVMILITAS illa, eſſe ſeruum ſeruorum Dei eſt inſigne ſummorum Pontificum.xiv 181.
Eſt via tuta in cœlum.xvj.49.
Meruit vnionem linguarum vt ſuperbia cõfuſionem. 90.
Oritur ex cognitione ſui.252.
Hus Trachonitidis & Damaſci conditor. xv. 144.
Hus patria Iob vbi fuerit. 145.
Hyæna animal quadrupes lupi forma miri ingenij; an vtriuſque ſexus ſit particeps: & de Hyena ex genere ſerpentium.xj.52.
Hydrus ſeu Hydra item ſerpentis genus. 45.
Item Hypnale.43.
Hyſtrix Herinaceus.76.

I

IACOB poſteritas breui admodum tempore mirifice multiplicata.viij.4.
Iaculi, animalia quædam cuius naturæ. xi.43.
IANVM fuiſſe eundem cum Noe, antiqui gentiles exiſtimarunt.xiv. 127.
In Ianiculo & Vaticano collibus Romę eum primas expoſuiſſe colonias.xv.6.
Iaphet poſteri.xiv.187.
Numeroſa eius poſteritas.xv.8.
Exiſtimarunt Gentiles eundem fuiſſe quem ipſi Iapetum vocant. 10.
Iauan quartus filius Iaphet quibus nationibus originem dederit.xv.15.
De eius tribus filiis Eliſa Tharſis & Cethim.22.
Iberi ſeu Hiſpani vnde duxerint genus ſuum ſecundum aliquos.16.
Idololatriæ primus inuentor.xv.67.
Quando inceperit ſecundum Epiphanium. 224.
Idumæis vicini populi Dedanæi.xv.54.
Iebuſæi populi.115.
Ieſer, verbum hebræum quid ſignificet. viij. 135.

IGNIS.

IGNI quali ardere debemus. x.96.
Eum adorare noluiſſe Abraham, & icc irco à Chaldæis fuiſſe in eum proiectum, indeque illæſum exiuiſſe, Hebræorum traditio. xvj. 233.
Sed refellitur.236.
Quomodo intelligendus locus ille Eſdræ vbi dicitur Deus eduxiſſe Abraham ex igne Chaldæorum.24.
Significat aliquando ignis in ſcriptura tribulationem.xvj.241.
Imperium in alios ac regnum ibi primum inchoatum eſt, vbi facta eſt linguarum confuſio.xv.55.
Improbi ſunt etiam in Eccleſia Dei. x. 93.
Eorum concordia pernicioſa.xvj.92.
Eorum proſperitas cuius rei ſignum. 99.
Incubus quis.viij.61.
Eos cum mulieribus congredi. 63.& 64.
Indorum quoſdam cum feris coire & inde ſemiferum quid gigni, quorumdam opinio.59.
India quo tempore primum fuerit ſubacta. xij.83.
Eam incoluiſſe filios Iectan.xv. 156.

INFERI VEL INFERNVS.

INFERORVM incendia aliquos vitaſſe qui hic diluuio & aliis pœnis à Deo fuerũt afflicti quorundam opinio.ix.53.
Apud inferos Chriſtum poſt mortem ſecundum animam deſcendiſſe ibique prædicaſſe, quorundam ſententia.ix.55.
Eius prædicationem ibi profuiſſe & nonnullos peccatores etiam pœnis æternis addictos inde liberatos, nonnullorum eſt ſententia. 56.& ſeq. ſed falſa.
Quomodo dicatur Chriſtus inferni dolores ſoluiſſe quatuor modis exponitur.ix. 85.
Ingenia magna non ferunt mediocritatem. viij.26.
In Innocentiæ ſtatu ſi perſeueraſſet homo qualia bona habuiſſet. xiv.3.
Innocentes cur & qua pœna puniantur aliquando à Deo.ibid.164.
Inſularum incolas, quos appellauerint Hebræi.xv.26.
Inſulas fortunatas quis primus incoluerit.22
Inſipiens malis mala cumulat non contentus iis per quæ vltro natura incedit egregia Philonis ſententia. xvi.16.
Intellectus diuini infinita perſpicacitas. xvj. 95.
Inuidi ſemper reſpiciunt aliorum errata & non recte facta.xiv.148.

Ioannes Baptiſta quomodo dictus magnus coram Domino.xv.60.
Ionithus quidam narratur filius fuiſſe Noe ab eo genitus poſt diluuium, eximię ſapientiæ.xiv.202.
Ionia regio Græciæ vnde duxerit originem. xv.15.
Ioſephum ex ſententia Caietani nonnunquã diſcrepare à ſententia & textu ſcripturæ. xvj.207.
Iram aliquando ſignificat vocabulum ſpiritus.viij.86.

IRIS.

IRIDEM Poetæ poſuerunt Dei nuncium. xiv.71.
Non fuiſſe ante diluuium quorundam opinio,82.
Quomodo generetur.83. & 87.
Non eſſe ſignum naturale futuri aut non futuri diluuij.86.
Potius eſſe ſignum naturale non futuri diluuij quam futuri .87.
Non ſimpliciter ſed ſecundum quid eſſe tale ſignum.94.
Myſtice quid ſignificet.104.
Iſmaelitæ cur dicti Saraceni.xv.17.
Italorum origo. xiv.193.& lib. xv. 16. & 26.
IVDAEORVM cum gentilibus vnio facta per Chriſtum.xiv.191.
IVDICIVM ſpirituale exercet Deus in homines in hac vita.viij.98.
Iudicium eſſe triplex quo punit peccata. ix. 53.
Ante iudicij diem cõſumentur omnia igne, vt tempore diluuij aqua, ſed different in modo.xiii.114.
Iudicii duplicis ſignum eſse arcum cœleſtẽ, iam facti & præteriti tempore diluuij, futuri autem & faciendi in die iudicij.xiv.104.
Iudices in cognoſcendis ac puniendis aliorũ delictis quomodo debeant caute procedere.xvi. 68.
Iuſtificari non poſſe hominem apud Deum, vt iuſtificatur apud homines.viii. 148.
Poſse tamen per eius gratiam, & quomodo ibidem.

IVSTVS.

IVSTI aliquando in ſcriptura angelorum nomine vocantur, aliquando nomine filiorum Dei . viii.31.
Iuſtum neminem Dei comparatione poſse dici. 145.
Etiam iuſtus in paruis delinquit.147.
Iuſtum dici eum qui omnes ſimul virtutes complectitur.ix.18.
Iuſtorum vitam Deus temperat proſperis & aduerſis.xiii.24.
Iuſtiniani Imperatoris lex de matrimonio inter fratrem & ſororem adoptatam ſoluta adoptione.xvi.213.

L

LACVS Aſphaltites qualis.xv.130.
Lapis angularis qui fecit vtraque vnum Chriſtus Dominus.xiv.62.& 191.
Lapis pretioſus an concreſcat ex vrina Lyncis.xi.50.
Labium in ſcriptura ſumitur ſæpe pro oratione,& ſermone.xvi.3.
Laudem quærere tantum apud Deum & non apud homines magnæ virtutis argumentum.ix.14.& 18.
Laudati viri in ſcriptura.ix.29.
LEGIS naturæ tempore fuiſſe multa licita quæ poſtea tempore legis ſcriptæ prohibita fuere à Deo & lege Moſis vetita.xi.8.
Et quæ fuere in lege Moſis præcepta, eorum non pauca fuiſse à piis viris etiam ante legem datam obſeruata x. 9.
Leocrocuta.ix.55.
Leporum varia genera.ibid.82.
LIBIDO maxima hominum tempore diluuii.viii.9.& 27.& 46.
Quam ſit execrandum hoc vitium & maxime in Eccleſiaſticis & religioſis hominibus.28.
Quatuor rebus cetera vitia ſuperat . 71.
Eius fons caro eſt.ix. 44.
Subiicit hominem miſeræ ſeruituti.x. 82.
Nata eſt in membris noſtris poſt inobedientiam Adæ.xiv. 141.
Libidinoſus oculus.99.
Libri potius diuinæ ſcripturæ quam ſeculariũ ſcientiarum euoluendi.x.94.
Lignorum id eſt arborum variorum deſcriptio.x. 6. & ſeq.
Quorundam proceritas & altitudo. ibid.
In Limbo quam pœnam patiebantur ſancti Patres.ix.86.
Et vbi ſit iſte locus.87.

LINGVA.

LINGVARVM diuiſio quo tempore ſit facta ſecundum Hebræos.xv.146.
Cur potius illi fabricatores Turris Babel linguarum confuſione puniti ſint quam alia quauis pœna xvi. 88.
Linguarum confuſio & diſperſio hominum in varias orbis partes quas vtilitates attulerit.107.
Linguarum confuſio pœna fuit peccati ſuperbiæ atque inobedientiæ. xvi. 119.
Facta eſt in ortu Phaleg iccirco ei nomen impoſitum eſt Phaleg quod diuiſionem ſignificat.xv.147.& ſeq.xvi.121.
Linguas 72.inductas eſse tunc quando facta eſt hæc diuiſio linguarum multorum opinio,

nio, quæ examinatur. xvi. 239.
An cuilibet hominum, an tantum cuique genti propria lingua contigerit. ibidem.
Linguarum omnium matrices memorantur.145.
Linguæ aliquæ num perierint incertum. 152.
Literarum ac ſcientiæ rerum cæleſtium inuentor Seth.viii.23.
Loca aliqua vt ſanctificantur ex ſanctitate hominum,ita etiam corrumpuntur ex corruptione vitiorum hominum.ix.39.
Longanimitas Dei. viij. 160.ix. 46. & xvj. 65.
Longobardorum aduentum in Italiam multa ſigna præceſſerunt.ix.50.
Loqui Deum angelis ac nobis quomodo ſit intelligendum.xvj.82.
Luciferi peccatum fuiſſe primum omnium peccatorum & quale fuerit.viii.36.
Ludi populi qui fuerint. xv. 43. & 107.
Luporum varia genera.xi. 49. & deinceps.
Lupus ceruarius qui & Thos dicitur.49.
Lutherus refellitur, qui voluit omne opus hominis eſſe malum ac peccatum.viii.139.
Lybiæ originem dedit Phut tertius filius Cham.xv.43.
Lycaon lupi genus.xi.53.
Lydi Aſiæ populi vnde traxerint originem. xv.142.

M

MACHAH hebraicum verbum quid ſignificet.viij.116.
Machlis animal.xj.78.
Capiuntur huiuſmodi animalia arboribus quibus incumbunt dormientes inciſis. x.9.
Madai tertius filius Iaphet quibus gentibus dederit initium.xv.14.
Magiſtri qui diſcendis literis præeſſent conſtituti à Moſe xvj. 120.
Magog ſecundus Iaphet filius quibus nationibus fuerit originis principium. 13.
Num ex eo Magogæi & hi quinam populi,& quibus in terris fuerint. ibidem.
Malabar prouincia feles admirabilis naturæ fert.xi.53.
Malacca vrbs Indiæ an ſit Ophir vel Tharſis xv.153.

MALITIA.

MALITIA hominum ante diluuium quatuor maxime rebus inſignis.viij.1.
Qualis futura ſit ante finem mundi.2.
Quo tempore vehementer valeſcere inceperit.6.& 7.
Quibus maxime rebus fuit genus humanum illectum ad hanc malitiam.7.
Creſcente multitudine. ipſa quoque ſimul creuit. 11.
Eius progreſſus optime deſcribitur. 9.
Manna ſeu mel aereum.xiv.100.
Manſuete agendum cum proximis.x.96.
Manthicora animal humanarum carniũ appetens.xi.57.
MARE æneum quod fuit in templo Salomonis quantæ fuerit capacitas.x.23.
Mare aliquando appellatur in ſcriptura nomine abyſſi.xii.17.
Mare mediterraneum.xv.25.
Maris mortui bitumẽ magnæ virtutis. x. 12.
Mare ſalſiſsimum de quo in ſcriptura quid ſignificet.xv.130.
Marmotæ animalis deſcriptio.xi.92.

MATRIMONIVM.

MATRIMONII finis quis.viij.27.
Matrimonium potuiſſe contrahi primis illis temporibus ſub initium mundi inter fratrem & ſororem.xvi.208.
Refelluntur qui exiſtimarunt idem licitum fuiſſe tempore Abraham.220.
Huiuſmodi matrimonium putabatur licitum apud Aegyptios & Perſas. 225.
Deus quantopere abominetur huiuſmodi matrimonium.225.
Meditationibus sãctis paſcẽdus animus.x.96.
Spiritualium Meditationum materiam ſuppeditare etiam cognitionem naturę animalium. xi.33.
Medorum origo. xv.14.
Melis animal. xi. 76.
MENS hominis quomodo dicatur locata in capite.x.81.
Mens noſtra ſimilitudinem gerit Dei. 96.
Deſignatur per cœlum. xij. 34.

MENSIS.

MENSIS ille ſeptimus in quo requieuit arca ſuper montes Armeniæ vnde computandus, an ab initio diluuij, an vero ab anno ſexcenteſimo Noe.xiij. 36.
Menſis ſecundus quo factum eſt diluuium, quis fuerit.xij.4.
Et decimus, quo apparuerunt cacumina mõtium,vnde computandus. 47.
Menſes fuiſſe primum a ſe inſtitutos, Thebæi gloriabantur. xiij.55.
Menſuræ variæ. x. 14. & 23.
Merlinum vatem in Anglia à Dæmone incubo & ex muliere generatum quidam prodiderunt. viij.65.
Meropes cur dicti ędificatores Babel.xvi.127
Et ab Homero & Heſiodo cur homines ita appellati.154.
Meſopotamia Syriæ.xv.143.
Methodius quis fuerit. xiv.202.
Metus quid ſit. xi. 40.

Miſericordia Dei. xij. 34. 40.& xiv.76.
Triplex. 106.
Monarchiæ orbis quæ fuerint. xiv.202.
Monoceros animal. xi.63.
MONTES aliquos excedere mediam regionem aeris, & illos non fuiſſe aquis diluuii opertos, quorumdam opinio, xij. 44. & 46.
Sed falſa. 48.
Mons Armeniæ ſuper quem reſedit arca quis fuerit. xiij.33.44.46.
Mons Taurus. 78.
Morſus Tarantulæ quid efficiat in hominibus. xi. 39.
Mortuis quomodo dicatur apud Petrum fuiſſe euangelizatum.ix.91.
Vocabulum, mortuus, quid aliquando ſignificet in ſcriptura ſacra. 92.
Moſchi num traxerint originem ex Moſoch filio Iaphet. xv.17.

MOSES.

MOSES qua de cauſa potiſſimum contexuerit tam copioſe & ordinate hiſtoriã Abrahę. xiv. 205.
Vtrum cum enumerat filios Noe & Heber ſeruet ordinem eorum qui prius aut poſterius orti ſint. xvi. 131.
Ipſum in ſcribenda Geneſi & aliis libris poſuiſſe claram ac germanam rerum geſtarum narrationem non tropologicam vt videtur velle Philo.132.
Fuiſſe valde exactum in deſcribenda genealogia ante & poſt diluuium, iccirco magnã parit difficultatem cur omiſerit generationem Cainam quam 70.Interp.& B. Lucas poſuit. 174.
Muſlo animal Sardicum. xi.73.
Mulum & mulam non fuiſſe in arca. 29.
MVNDI hæredem quodammodo conſtitutum Noe, & eius partes filiis ſuis per ſortes diſtribuiſſe.xv.5.
Mundus deſpiciendus ac minime diligendus. ix.50.& x. 97.
Quo anni tempore fuerit conditus. xij.5.
Optime a Deo fuiſſe conſtitutum. xij.69.
Non fore ſempiternum. 70.
Fuiſſe creatum menſe Iulio quis ſenſerit. xiij.84.
Murium varia genera. xi. 81.
Muſicum edere ſonum Phoenicem triſiſtulari roſtro quidam referunt. xi. 96.

N

NABVCHODONOSOR Chaldaicum auxiſſe imperium. xv. 95.
Nani. viij. 125.
Nationes quot ex tribus Noe filiis propagati ſint Arnobii ſententia.xvj.143.
Naturale aliquid alicui dici dupliciter. xi. 105.
Natura hominis corrigi in aliquibus poteſt, mutari in omnibus minime, ſecundum Ambroſium. xiij. 111.
Nauigium Hieronis ingentis magnitudinis. x. 34.

NEMROD.

NEMBROD gigas nepos Sem ſecundum aliquos. xiv. 202.
Sed falſo.204.
Fuiſſe ſextum filium Chus. xv. 59.
De eo cur Moſes ſeparatim agat, 54.
Fuit Babylonis conditor ibid.
Quomodo dicatur fuiſſe robuſtus venator coram Domino.60.
Quiſnam fuerit. 61.
Ipſum fuiſſe hortatum illos primos homines ad fabricandum turrim Babel.xvi.27.
Et hoc feciſſe regnandi cupidine motũ. 48.
Ab eo fuiſſe Abraham proiectum in ignem quod eum adorare nollet, ſed falſa ſententia. xvi. 236.
Nephilim vocabulum apud hebręos quid ſignificet.viii.67.& 117.
Nidi arcę allegorice ab Ambroſio vocantur omnes ferme partes noſtri corporis. x. 81.
Nilus fluuius. xv.49.

NINVS.

NINI regis exercitus quantus fuerit. viii. 5. & xiiii. 4.
Conditor Monarchię Aſſyriorum. 202.
Quis fuerit eius pater.xv.61.
Fuiſſe eundem quidam exiſtimant quem ſcriptura vocat Aſſur filium Sem. ibidem. ſed refellitur.80.
Fuiſſe eundem cum Nemrod ex Mercatoris ſententia. 64.
Sed falſo, ex ſententia etiam auctoris. 66.
A quibuſdam putari fuiſſe eundem cum Zoroaſtre.65.
Fuiſſe eundẽ cum Belo quidã opinantur.67.
Sed falſo, fuit enim filius Beli.80.
Ipſum primum cœpiſſe propagare imperium extra fines ſuæ ditionis,80.
Imperium ſuum quantum protulerit.85.
Eius bella & victoriæ. xv.149.
Tertio & quadrageſimo eius anno natum Abraham.xvj.237.
NINIVE vrbem quis condiderit. xv. 75. & 77.
Cur dicta ſit ciuitas magna.ibid.
Quanto tempore ſteterit. 94.
Nobilitas vera non ex genealogia ſed ex virtute quęrenda.ix.16.

NOE.

NOE vocabuli explicatio.ix.5.
Indicabat hoc nomen futurum generale diluuium.6.

Quomodo quietem (quod nomen eius ſonat)ae conſolationem attulerit hominibus ix.8.

Primus fuit auctor agriculturę quantum ad culturam vitium.9.

Lætum ac plenum conſolationis nomen obtinuit.6.& 10.

Figura fuit Chriſti Deum Patrem placantis.11.

Sæpe in ſcriptura præcipua & eximia prædicatione laudatur.29.& 30.

Chriſti figuram expreſsit.xiv.194.

Tam re quam nomine.x.84.

Propter ipſum præcipue fuiſſe eius filios & vxores eorum à diluuio ſeruatos.xj.4.

Finito diluuio Deo ſacrificium ex mundis animalibus obtulit ; idque fuit grati eius animi erga Deum indicium.x.13.

Cur iuſſerit illum Deus ſeptem diebus ante inchoatum diluuium Arcam ingredi. xij.2.

Quoto ætatis eius anno factum ſit diluuiū.3

Eius mira patientia in Arca.xii.42.

Eum diluuium ex aſtrorum inſpectione prænidiſſe quidam fuere auctores ſed manifeſto lapſi errore.60.

Eius erga Deum obedientia.xiij. 93.

Poſt diluuium extruxit altare in quo obtulit ſacrificium.xiij.98.

Superuixiſſe Abrahæ nato per quinquaginta octo annos.xiv.1.

Poſt diluuium non genuiſſe alios filios contra quam quidam exiſtimarunt.xiv.114.

Vini conficendi ex vitibus fuit primus auctor.123.& 131.

Eius ebrietatis quinque cauſæ.129.

Fuiſſe eius ebrietatem abſque peccato.132.

Vita eius cur non, vt Abrahæ, ſit à Moſe copioſius deſcripta.197.

Eius filius quidam dicitur fuiſſe Ionithus poſt diluuium genitus.miræ vir ſapientiæ. 202.

Poſterorum eius præcipua familiarum capita commemorantur.xv.2.

Mundi hæredem fuiſſe à Deo conſtitutum, & filiis ſuis ipſum ſorte partes orbis terræ diſtribuiſſe,cōmendando eis cultum Dei.4

Eum vixiſſe ſecundum Beroſum in Italia & in Ianiculo monte primas expoſuiſſe colonias.6.

Cur vocetur à D. Petro iuſtitiæ præco.viii.2

Ipſe ſolus inter poſteros Seth tempore diluuij repertus fuit innocens.23.

Et icirco ſolus dignus quem Deus ex diluuij exitio ſeruaret.23.

Eius filiorumq; ac poſteritatis in varias orbis terræ partes propagatio.xvj.143.

Nomina quibuſdam mira Dei prouidentia imponi , quæ etiam aliquid euenturum præſignificant.xi.10.

NOSCE teipſum quam ſit egregium & ſalutare homini præceptum.xvj.252.

Numerorum myſteria in ſacræ Scripturæ explanatione curioſe ac religioſe ſcrutari, an ſit friuolum & futile, aut etiam periculoſum vt ſignificat Beatus Chriſoſtomus. xj.15.

Nuptias fuiſſe licitas tempore Abraham inter fratrem & ſororem ex eodem patre ſed non ex eadem matre natos quidam ſenſerunt.xvj. 208.

Sed refellitur hæc ſententia.210.

O

OBEDIENTIA bonorum erga Deum. xiij.93.

Oculos Catoblepæ venenatiſsimi animalis qui aſpiciunt confeſtim moriuntur.xj.38.

Odor ſuauitatis quem Deus dicitur odoratus in ſacrificiis veteris legis etiam dicitur odor quietis & in qua re potiſsimum conſiſteret.xiij.105.

Dij etiam gentilium dicebantur odorari odorem ſacrificiorum.110.

Odorum maxima copia in Arabia, & vnde id.xv.47.

Ogygis diluuium quando fuerit.xii.79.

Fuiſſe idem quod Noeticum quidam eſt auctor. 82.

Sed falſo.xiii.89.

Olea ſemper vireſcit.84.

Quómodo columba repererit folia oleæ virentis,& quando fuerit nata olea ante vel poſt diluuium ibidem.

Olympi montis altitudo. xij.46.& 54.

Olympias prima quo tempore fuerit ſecundum chronologiam ſacram.79.

Onagri naturæ ac morum deſcriptio , cuius animalis frequens in ſcriptura mentio. xj. 66.

Ophir regio auri ferax. xv.15.

Operationes omnes noſtræ à Deo incipiant oportet & per eum terminentur.xiii.94.

Oportet item vt non fiant coactæ ſed voluntariæ.101.

Operationes omnes hominis eſſe peccatum noſtri temporis impie ſenſerunt hæretici. viii.138.

Oratio munda quæ ſit.ix.24.

Orbem terræ quomodo inter ſe diuiſerint filij Noe.xv.4.

Ordinem ſeruant & tempora & corpora noſtra qui ſi confundatur ſequitur eorum interitus.xiij.124.

Oriens illud quid ſit ex quo profecti dicūtur primi illi homines poſt diluuium in campum Sennaar. xvj.6. & 13.

De oriente veniſſe primos illos homines in campum Sennaar ad ædificandam turrim myſtice explanat B.Gregorius.25.

Duplex oriens in anima noſtra ponit Philo ſecundum moralem & allegoricum ſenſum.12.

Origenis opinio peccatores in inferno & Diabolum ipſum aliquando à pœna inferni abſoluendum.ix.83.
Vult loqui Moſen de cubitis geometricis quando deſcribit arcam.x.27.
Oryx animal.xj.69.

P

PALESTINA à Græcis dicta Phœnicia erat terra Chananæorum.128.
Pan Deus Gentilium quomodo dicatur eſſe mortuus,viij.98.
Pantheræ animalis deſcriptio.xi.47.
Paphlagones an ſint iidem cum Riphatheis, incertum.xv.19.
in Paradiſo terreſtri non fuiſſe animalia, ſententia Philonis ſed refellitur.xi.27.
Non fuiſſe Paradiſum aquis diluuij opertũ, multorum opinio.xii.44.& 54.
Parentes honorandi.xiv.150.
Eorum peccata ſæpenumero imitantur filij.174.
Parentibus obſequentes filij nouem bonis afficiuntur.xiv.186.
Paſsionibus iiſdem moueri dæmones quibus homines, antiqui voluerunt ſed inſipienter.viii.39.
Paſsiones humanæ vt dolor ira, &c. quomodo dicantur de Deo per quandam ſimilitudinem.viij.152.
Imperio animi ſunt cohibendæ.x.83.
Paſſus menſura qualis.x.14.
Pater improbus improbum meretur habere filium.xiv.119.
Patris benedictio aut maledictio in filium magnam habet vim.159.
Patriarchæ & omnes ſancti veteris teſtamenti in ſinu Abrahæ fuiſſe ſine vllis inferni doloribus.ix.73.
Eoſque fuiſſe ante Chriſti aduentum per eius diuinitatis præſentiam beatificatos ſcribens Auguſtinus,quomodo ſit interpretandus.74.

PECCATVM.

PECCATVM primum Angelorum quod fuerit.viii.30.& 31.
Duplex peccatum ſpecialiter Deus mortis notabili pœna puniuit.84.
Peccare ex malitia quantum malum.133.
Peccati magnitudo vnde maxime diſcernitur.151.
Peccata venialia eleemoſyna mundantur.ix.24.
Peccare coram Deo quid ſit.41.
Peccatorum quando maxime dicitur recordari Deus.43.
Quando illa dicitur videre.ibid.
Quomodo peccatum puniat Deus.xiij.111.
& 80.
Ad peccandum inſtigatur homo variis rationibus.117.
Peccare ex mera libertate aut malitia fere diabolicum, & quantum malum.ibidem.
A quo tempore incipiat homo procliuis eſſe ad peccandum.122.
Propter peccata parentum quomodo aliquando filii puniantur.xiv.162.
Et propter peccata aliena punimur quandoque.ibidem.
Boni aliquando quod improborum peccata arguere verentur vna cum illis à Deo temporaliter flagellantur.168.
Quomodo intelligatur ille locus vbi dicitur Deus punire peccata parentum in tertiam & quartam generatione.170.
Peccatum fuit cauſa ſeruitutis in genus humanum introductæ.xiv.183.
Aliorum peccata punire non conuenit incognita cauſa.xvj.68.
PECCATORES proſpere ſua peccata perpetrare & hoc coniuere Deum ad tempus, magnum eſt eius iræ ac vltionis ſecuturæ indicium.77.
Vt contra eſt benignitatis ſignum quando eos non ſinit ſua male facta ad exitum perducere.ibidem.
Pœnitentiæ tempus Deus peccatoribus quam large concedat.84.& 160.
Pedum velocitate quãtũ polleat tigris.xj.48.
Penthecoſtis diei comparatio cum confuſione linguarum.xvj.114.
Perfectus quis dicatur.ix.18.
Quidam dicuntur perfecti non quod iam ſint, ſed quod ad perfectionem tendant.ix.24.
Quinque modis aliquos in hac vita dici perfectos.ix.26.
Perſarum monarchia.xiv.201.
Vnde duxerit principium.xv.79.& 140.
Apud Perſas licitum putabatur vt frater duceret ſororem in vxorem.xvj.225.
Peregrini ſunt ſapientes viri in terris & cælorum appetunt domicilium pulchra Philonis ſententia.xvi.16.
Peruana regio.xv.155.
Pes Romanus qualis menſura.x.23.
Phaleg num fuerit primogenitus Heber.xvj.121.
Phærezæos cur Moſes non annumeret poſteris Chanaan.xv.125.
Philaſtrius qui credidit etiam ante ædificationem Babel fuiſſe varias hominum linguas refellitur.xvi.137.& 138.

PHILO.

PHILONIS notabilis ſententia de filio Dei.xvj.12.
Allegorice exponit hiſtoriam de turri Babel.34.

Eam-

Eamque putat ipſe eſſe veram Moſis ſententiam.ibidem.
Eſt caute legendus.xvi.18.
Reducens omnia ad ſenſum tropologicum refellitur.132.& 150.
Philoſophiam vt ancillam deſeruire ſacræ Scripturæ.xii.23.
De Phœnice aue vſque ad miraculum laudata, plurima.xi.95.
Phrygum linguam eſſe omnium vetuſtiſsimã quidam opinati ſunt.viii.36.
Pini arboris deſcriptio.x.6.
POENAS etiam luere dæmones, antiqui Ethnici cognouerunt.viii.39.
Eas prius denunciat quam irrogat Deus. 84.
Pœna etiam ſpiritali non tantum corporali homines affligit.98.
Tribus modis accipitur vocabulum pœnæ. xiv.163.
Longanimiter procedit Deus ad puniendũ peccata hominum.xvi.65. & ſeq.
Tunc dicitur videre peccata quando manifeſte in hoc mundo ſolet ea punire. ix.43.
Quomodo dicatur Deus non punire bis in id ipſum.ix.82.83.& xiii. 111.
Vide etiam aliquid in verbo Peccatum.
POENITENTIAE tempus concedit Deus peccantibus.viii.102. & x.1.& xii. 2. & 34.
Deus ipſe quomodo dicatur pœnitere.152. & 157.
Et qualis ſit eius pœnitentia.159.
Pontifices ſummi titulo humilitatis vtuntur. xiv.181.
Prælati vt à ſubditis timeantur nonniſi per accidens optare debent egregia B. Gregorij ſententia.xiv.6.
Ipſorum errata ſubditi potius tegere debẽt quam euulgare vt luculente diſputat Sanctus Gregorius.xiv.152.
Placere oculis Dei quanti duci debeat.ix.18.
Platonicorum dogma de dęmonibus, eſſe videlicet corporeos, exponitur & refellitur. viii.38.
Pluuias non fuiſſe ante diluuium quorundam falſa opinio.xiv.82.
Quomodo fiant. 83.

PRAECEPTVM.

PRAECEPTA ſeptem dediſſe Deum Noe poſt diluuium Iudæi nugantur.xiv.27.
Præceptum Dei facit res quæ præcipiuntur faciles bonis.xii.42.
Quam ſit efficax.xiii.6.
Præcepta quædam erant Dei in leg.vet.quæ ad animalia pertinebant & cur.xiii.5.
Præſcientiæ Dei non repugnat quod dicatur in ſcriptura pœnituiſſe eum quod feciſſet hominem.viii.152. & 158.
Promiſsio diuina quantę ſit firmitatis.xiv.77
Prouidentia Dei ſeu cura quam gerit hominum ac rerum creatarum aliquando vocabulo ſpiritus ſignificatur in ſcriptura. viij. 85.
Eius prouidentia præcipue circa homines, etiam ſe extendit ad animalia.xiij.4.
Ptolomeus Philadelphius Rex Aegypti ſororem ſuam duxit vxorem.xvi.225.
Illudque matrimonium deteſtatur Pauſanias.ibidem.
Punica lingua ex hebræa in multis videtur ducere originem.xvi.122.
Purgatorio igne liberauit Chriſtus quos reperit quando ad inferos deſcendit. ix. 84.

Q

QVADRANTAL quæ fuerit menſura apud antiquos.x.23.
Quadratum quid proprie dicatur.x.80.
Quadrata ligna ex quibus fuit conſtructa arca myſtice quid ſignificent.x.87.& 94.
Quietis verbum quid apud hebræos ſignificet.xiv. 188.

R

RAHAH verbum hebræum quid ſignificet.viii.134.
Recapitulatio figura freqnens in ſcriptura xvi.192,& 201.
Redempto ferentinæ ciuitatis Epiſcopo S. Euthicius martyr prænunciauit cladem ingruentem ex Longobardorũ aduentu.ix.49
Regma quartus filius Chus, quibus gentibus dederit principium.xv.45.& 50.
Regnum Chriſti. xiv. 107.
Regnum quis primus mortalium affectauerit.xv. 55.
Regum optima gubernandi ratio quæ.xiii.29
Regulum ſiue Baſiliſcum naſci de radice colubri & ſorbere volucrẽ, ſicut dixit Iſaias, quomodo ſit intelligendum.xj.37.

RELIGIOSI.

RELIGIOSI viri ſi degenerent à pietate ac religionę, fiunt plerunque peſsimi. viii.26.
Religioſi viri Deo conſecrati & contemplationi dediti quatuor modis aliquando dicuntur exire per actionem & quatuor modis per contemplationem.x.98.
Oportere eos animo eſſe virili qui deſpecto ſeculo Deo ſeruiunt.xi.18.
Renum dolori ac Regio morbo medendõ prodeſt calculus qui ex vrina lyncis concreſcit.50.
Rephaim vocabulum hebræum quod ſonat gigantes, quid proprie ſignificet.viii.120. & xv. 118.

Reſurrectionem mortuorum quomodo probent Patres ex Phœnicis hiſtoria.xj.96.
Rhodij populi.xv.27.
Rhodanus Galliæ fluuius vnde nomen.ibid.

ROMA ET ROMANVS.

ROMA quando condita.xv.93.& xii.79.
ROMANVM Imperium qua ratione ſit amplificatum.viii.53.
Romam ſemel flatu peſtifero cuiuſdam baſiliſci fuiſſe vehementer infeſtatam.xj.37.
Romanorum monarchia vnde duxerit originem.xiij.202.
Num orti ex Cethim filio Iauani.xv.26.
Roſſomaca mirum voracitate animal animal.xj.60.

S

SABAEI ET SABA.

SABAEI populi vnde traxerint originem. xv.46.& 15t.
Sabæi qui dicuntur Iob boues abegiſſe qui fuerint.xv.5t.
Et hi dicti Scabæi populi.ibidem.
Et horum item regio thurifera.52.
Regina Saba quæ ad Salomonem venit, Cuius regionis & gentis fuerit regina.52.
Sabatheni num iidem populi qui Altabari, & vnde duxerint genus.49.
Sabathacæ ſexti filij Chus poſteri qui fuerint. xv.50.
Sacerdotum vitia non eſſe populo aperienda præclarum documentum ſimul & exemplũ Conſtantini Magni.xiv.351.

SACRIFICIVM.

SACRIFICIVM Deo obtuliſſe Noe ſtatim to diluuio ex mundis animalibus.x.13.
Et de hoc fuſius.xiii.98.
Soli Deo competit.ibidem.
Spirituali potius delectatur Deus.xiii.102.
Corporalibus ſacrificiis cur voluerit honorari Deus ab antiquis SS. Patiarchis. ibid.
Sacrificium aliquod Deo gratum fuiſſe dupliciter ſcriptura declarat.xiij.104.
Et quomodo dicatur odorem eius odoraſſe Deus.107.
Egregia Platonis ſententia de ſacrificiis. xiij.109.
Samaræi populi.xv.120.& Sinæi.ibidem.
Samogithij populi ſtaturæ proceræ.viij.128.

SANCTI.

SANCTI viri cenſentur aliquando nomine filiorum Dei.viij.31.
reperiuntur in Eccleſia Dei mixti cum improbis.x.93.
Volunt potius amari quam timeri à ſubditis.xiv.5.
A non ſubditis tamen Deum minime timentibus timeri cupiunt. ibidem.
Quomodo ſanctum eſſe deceat non ſolum corpore ſed potiſſimum animo & non tantum deforis ſed intus.x.88.
Sancti ſunt veluti peregrini in terris. Item ſapientes.xvj.16.

SANGVIS.

SANGVIS quomodo ſedes animæ. xiv. 30. 55.
Eius comedendi prohibitio ante legem Moſis, in ipſa lege, & initio legis Euangelicæ, quare facta.53.& 55.
Cur Deo in ſacrificiis offerebatur.57.& 58.
Etiam in nouo teſtamento fuit eſus eius prohibitus primis Chriſtianis & quãdiu.58
Sapiens agnoſcat ſeipſum potius quam cæli faciem diiudicet.xvj.251.
Saraceni populi.xv.17.
Saram fuiſſe ſororem Abrahæ quorundam opinio. xvj. 168.
Nec fuiſſe filiam Aran fratris Abrahæ. ibid.
Sardanapalus vltimus rex Aſſyriorum.xv.87.
Quo tempore regnarit.95.
Saturnum patrem Iouis Beli fuiſſe eundem quem ſcriptura vocat Nemrod Beroſi opinio.xv.63.
Satyri qui.viii.69.
Fuiſſe dæmonum figmenta.62.
Scaba filius Regma.51.
Sciurus animal.xj.77.
Scorpius quomodo naſcatur.xi. 30.

SACRA SCRIPTVRA.

SCRIPTVRA ſacra nomine totius maximã eius partẽ plerunq; ſignificat.viij.164.
quando attribuit Deo quædam quæ deo proprie non dicuntur, vt Deum pœnitere, accommodans ſe noſtræ humilitati & denotans effectum rei potius quàm affectum.viij. 162. & xiij.1.
Generales eius ſententias adhibitis exceptionibus coarctare quando licitum & quando non.ix.63.& xij.50.
Scripturæ ſacræ lectione potius eſſet paſcendus vir Chriſtianus quam ſeculari ſapientia.x.94.
Eius ſcientia adamanda.x.97.
Non eſt curioſe ſcrutanda.ibidem.
Eius interpretatio deſumpta ex numerorum arcanis an ſit probanda.x.15.
Ad eam explicãdam & intelligendam iuuat etiam animalium naturæ cognitio. xj. 33.
Hebrææ lectioni ſacræ Scripturæ multum tribuit Auguſtinus.xiij.43.
Si vulgata lectio latina omnino diſcordet ab hebræa, cui potius ſit ſtandum, ibidem.
In Scriptura nihil dictum fruſtra.xiv. 117.
Cur memoret mala æque atque bona xt. vitia

tia ſanctorum virorum ac eorum virtutes. xiv.128.
Eam fuiſſe poſt paſsionē Domini odio Chriſtianorum ab hebræis corruptam putat alicubi Beatus Hieronymus, verum negat Auguſtinus.xvj.168.
Qui eam recte interpretari velit quid eum obſeruare deceat.xiv.209.
Eam fabulas continere quidam gentiles calumniati ſunt.xvj.32.
Scytæ populi vnde duxerint genus.xv.13.
Sem poſteri quàm inſignes fuerint.xiv.185.& 188.
Vtrum ipſe fuerit maximus natu filiorum Noe.xv.132.
Semen emittere dæmones & inde procreari gigantes quidam opinati ſunt.viij.45.
Sed refelluntur.55.
Et ſemen ſerpentis de quo Dominus dixerat infeſtum fore mulieri, intelligi de prole dæmonis quidam falſo putauerunt. 45. & 122.
Semen acceptùm ab aliis, mulieribus infundunt dæmones incubi.65.& 73.
Quid ſit ſemen.55.
Seminis virilis natura.74.
Semiramis quomodo dicatur condidiſſe Babylonem.xv.73.
Vxor fuit Nini regis.86.
Babylonem inchoatam perfecit.xvi.106.
Sennaar campus amœniſsimus xvj.13.
Quid ſignificet.14.
Senſus hominis maxime vigent in capite. x.81.
Septuaginta duas linguas fuiſſe initio quando facta eſt confuſio linguarum.xvj.139. & ſeq.

SEPTVAGINTA INTERPRETES.

SEPTVAGINTA Interpretes quanti ſe cerit Origenes.xvj.165.
Eorum codices quibus vſi ſunt B. Hieronymus & alij fuiſſe differentes in quibuſdam lectionibus ab eis quos modo habemus, quidam non temere opinati.xvj.176.
Ponitur differentia quæ eſt inter ſeptuaginta & hebræos codices de computatione annorum à diluuio vſque ad Abraham.
Eos ponendo inter Arphaxad & Sale generationem Cainan quam aliæ ſcripturæ præter B. Lucam non ponunt erraſſe quidam exiſtimant.xvj.165.& 166.
Et quomodo illos deinde excuſent.ibidem, ſed iſti refelluntur.
SERPENTEM aiunt naſci ex medulla ſpini hominis mortui.xj.30.
Serpentum venenatorum hoſtis acerrimus Chamæleo.xi.42.
Varia genera.43.
Hypnale ſerpens ſomno necat. 43.
Serpillum aduerſus ſerpentes efficax. 44.
Medicina aduerſus eos qui à ſerpente percuſsi.45.
Seruitus orta ex peccato. xiv.182.

SETH.

SETH poſteri fuerunt filij Dei appellati illique in iuſtitia ad multum tempus perſtiterunt.viij.7.
Vbi habitauerit.9.
Eius poſteros fuiſſe eos quos ſcriptura Geneſ.6. vocat filios Dei & congreſſos cum filiabus hominum genuiſſe Gigantes multorum auctorum celebris ſententia. 22.
Et eos ita appellatos quod fuerint proceri ac robuſti corpore, vel quod eximij iuſtitiæ ac pietatis cultores.22.
Seth fuiſſe ſanctiſsimum & Dei nomine nuncupatum ibidem.
Fuiſſe ſcientiæ rerum cæleſtium ac literarum inuentorem.ibidem.
Sidoniorum regio.xv.112.
Sidon cur vrbs magna dicta. ibidem.
Deſcribitur à Hieronymo.229.
Signa varia quibus Deus vtitur ad promiſſa ſua firmanda.xiv.73.
Signa quibus vtitur Deus ad ſignificandum aliquid fere habent ſimilitudinem aliquā cum rebus ad quas ſignificandas applicantur.xiv.95.
Simiarum quatuor genera.xj.83.
Mira de ſimiis hiſtoria. ibidem.
Socrates ſapiens græciæ quam philoſophiam adamarit.xvj.252.
Solem fuiſſe illum ſpiritum quem Moſes ait ſiccaſſe aquas diluuij quorundam opinio. xiij.12.
Eum ſiccare aquas maris ne mare redundet.13.
Sororem potuiſſe duci in vxorem à fratre nō tamen vterino & id tempore Abrahæ quidam ſenſere.xvj.207.
Sed refellitur hæc ſententia.220.
Sorores ſuas ſoliti erant appellare antiqui illas quæ erant filiæ fratrum ſuorū. xvj. 115.
Species rerum incorruptibilium vnico poſſunt indiuiduo conſeruari non autem rerum corruptibilium.xj.97.
Spectrum viſum à quodam noctu. viij.82.
Spes denotatur altitudine arcæ Noe. x. 94.
Sphinx ſimiæ genus.xi.51.

SPIRITVS.

SPIRITVS vocabulum plures habet in ſacra Scriptura ſignificationes. viij.85.ix.95.
Nomine ſpiritus qui ſiccauit aquas diluuij quidam intelligunt ſpiritum ſanctū.xiij.11

Alij aiunt ſignificatum ſolem. 12.
Alij ventum. 14.
Spiritus vitalis quis. xiv. 56.
Statura hominis iuſta quæ. viii. 125.
Staturæ Gigãteæ exemplũ noſtri ſeculi. 128.
Stoici exiſtimarunt diluuiũ factum & futurũ ſæpius, & id ex cauſis naturalibus. xii. 60.
Struthiocamelus. xi. 71.
Suffocati eſum cur prohibuerint Apoſtoli. xiv. 60. & ſeq.
Superbiam fuiſſe primum peccatum Angelorum. viij. 31. & 35.
Fuiſſe ſignificatã in Nemrod qui erat venator coram Domino. xv. 59. ſignificata fuit item illa ædificatione turris Babel. xvj. 49.
Et punita fuit in linguarum confuſione. 88.
Meruit confuſionem linguarum, quarũ contra vnionem meruit humilitas. xvj. 90.
Syderum obſeruationes in laterculis coctilibus inſcriptas diuturno tempore ſeruatas apud Babylonios. xvi. 20.
Syluani. viii. 63.
Syriacam linguam omnium fuiſſe primam exiſtimauit Theodoretus. xvi. 112.
Syriæ regio vnde ceperit originem. xv. 13.

T

TACTVS ſenſus facile dignoſcit veritatem corporis viuentis & non fallitur. viii. 78.
Taprobana inſula. xv. 153.
Tarandus animal. xi. 7.
Tarantulæ animalis deſcriptio. 38.
differt à Terrantula. 39.
Tarſus B. Pauli patria, ex quo duxerit originem. xv. 23.
Taurus cornimobilis ferociſsimum animal. xi. 58.
Taurus mons creditur fuiſſe is ſuper quem requieuit arca. xiii. 78.
Tartarus quid. xij. 15.
Tartarorum & Turcarum origo. xv. 13. & 21
Tato porcellus in India. xi. 86.
Templum Dianæ. x. 34.
TEMPORIS inſigne aliquod ſpatium quando vult enarrare ſcriptura adiungit dies & noctes cum ſuffeciſſet dicere dies, cum dies vocabulum in ſcriptura plurimũ ſignificet diem naturalem. xii. 30.
Temporum viciſsitudines. xiii. 123.
Tempora ſignificantur varie apud hebræos. Aliquando ponitur præteritum pro futuro. xiv. 72.
Temperantia quid ſit. xvi. 198.
Tentationes ac Tribulationes ſubſequitur quies ac tranquillitas. xiii. 24.

TERRA.

TERRA cur dicatur maledicta in ſcriptura. ix. 6. & 7. & xiii. 113.
Quomodo dicatur corrupta coram Domino. ix. 39.
Quomodo fuerit corrupta aquis diluuij & ſterilior facta. xiv. 10.
Fore perpetuam. xiij. 126.
Ternarius numerus apud hebræos ſignificat ſæpe multitudinem. xiv. 174.
Thare patrem Abrahæ fuiſſe idololatram, Hebræorum traditio. xvi. 233.
Diſputatur de hac re ex inſtituto vtrum fuerit idololatra. 243.
Thali hiſtorici in chronologia error. xv. 84.
Tharſis quænam ſit regio. xv. 23.
Thebæi antiquiſsimos ſe profitentur & aſtrologiæ repertores. 55.
Thiras ſeptimus filius Iaphet quarum gentiũ fuerit princeps. 19.
Thogormæi populi nati ex Thogorma filio Gomer filij Iaphet vbinam terrarum fuerint. xv. 21.
Thos qui & lupus ceruarius dicitur. xi. 49.
Thraces vnde duxerint genus. xv. 19.
Thubal quintus filius Iaphet quarum gentiũ fuerit auctor. xv. 16.
Muſicorum inſtrumentorum repertor. viii. 7
Thus Arabiæ. xv. 47.
Tigris deſcriptio. xi. 48.
Trabium quorundam altitudo & craſsitudo quanta fuerit. x. 10.
Traditio fidei & cultus Dei quomodo continuata ſint ab initio mundi. xiv. 200.
Tragelaphus animal. xj. 89.
Troianum bellum quo tempore fuerit. xv. 85. & 91.
Typhœus gigas. viij. 130.
Tyrannidem quis primus arripuerit. xv. 55.
Turres in ciuitate quid faciãt & cui ſint vſui & quot Semiramis Babylone excitarit. xvj. 29.

V

VENATIONEM eſſe belli quoddam progymnaſma. xv. 58.
Ventum habere vim ſiccandi aquas. xiii. 15.
Verecundia Romanorum circa nuditatem corporum. xiv. 149.
Verno tempore factum ne ſit diluuium an in Autumno. xii. 6.
Perpetuum fuiſſe ver in ſeculo aureo fabulati & mentiti ſunt poetæ. xiij. 129.
Via hominis quam dicitur ipſe corrupiſſe, quæ ſit. ix. 44.
Videndi verbum quid aliquando ſignificet in ſcriptura. viii. 78.
Vindictæ diuinæ duplex genus. xiv. 177.
Vinea quam plantauit Noe ſynagogæ figura xiv. 194.

VINVM.

Vini faciendi ex vuis primus inuentor Noe. xiv. 123. & 131.

Modice

Modice ſumptum vtiliſsimum corpori.125.
Immodice ſumptum quot mala pariat. xiv. 126. & 128.
Quemadmodum temperandum eſſe aqua veteres docuerint.130.
Non fuiſſe ante diluuium in vſu eius potum.133.
Cum aqua mixtum poſſe ab ea ſeparari.xvi. 128.
Viperæ deſcriptio & diſputatio an in partu necetur à ſuis catulis. xi.35.
Vir apud hebræos interdum quem cunque ſignificat.xiv.35.
Viros aliquot inſignes Deum omni ſeculo excitaſſe.199.
Virgines fuiſſe quibus cum congreſsi dicuntur filij Dei in Geneſi quidam exiſtimarunt.viij.30.
Virtus,eſt vera hominis nobilitas.ix.16.
Virtutis cupidus deſcribitur Thare,allegorice eius hiſtoria à Philone declarata . xvi. 150.
Vitæ humanæ decurſus & conuerſatio in ſcriptura ſignificatur per introitum & exitum xiij.94.
Vita hominis ſimilis literæ y Græcæ . In quo maxime conſiſtat.xiv.56.
Vitio optime conuenire nomen confuſionis
Virtuti concentus. xvi. 131.
Vituli marini etiam in terra viuere poſſunt. x.52.
Viuificare quid ſignificet interdum in ſacra ſcriptura. ix.96.
Vlna qualis menſura.x. 14.
Vocabulum Venite ac Veni apud hebræos quam vim habeat.xvj.27.
Vocem humanam imitatur Hyæna vt euocatum hominem dilaceret.xj. 52.
Etiam Leocrocuta.55.
Voces primo non ſignificaſſe à natura nec ex inſtitutione hominum ſed Dei inſtitutione.xvi.127.

V R.

V R Chaldæorum duplicem habet ſignificationem & ignem & vrbem ſignificans. xvj. 232.
Fuiſſe vrbem Chaldææ probatur.237.
Quomodo intelligendus locus ille Eſdræ. 2. vbi dicitur Deus liberaſſe Abraham ex igne Chaldæorum , cum alibi legatur Vr Chaldæorum & intelligatur vrbs & non ignis.240.
Vrus animal.xj.68.
Vxoribus quando primum abuti cœperint viri. vbi.9.& viris vxores.ibid.

X

XENOCRATIS mira humanitas erga animalia non diſsimilis eius quæ de B. Franciſco prædicatur.xiii.27.

Z

ZARAE regis Chuſæorum innumerabilis exercitus.xv.31.
Zoroaſtrem fuiſſe eundem cum Nemrod quidam exiſtimant.65.
Zoroaſtrem Magiæ auctorem , fuiſſe ipſum Cham filium Noe, opinio Hiſtoriæ Scholaſticæ . xiv.145.

FINIS.

REGESTVM.

a b c d.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp.

Omnes ſunt Terniones præter d minuſculum quod eſt Duernio.

Liber de Benedictionibus Duodecim Patriarcharum habet ſuum Regeſtum peculiare.

IHS

BENEDICTI PERERII E SOCIETATE IESV

LIBER DE UNDECIM PROPHETIIS IACOB.
ſiue de Benedictionibus duodecim Patriarcharum.

AVCTOR LECTORI.

ETSI Commentarius hic de Benedictionibus duodecim Patriarcharum, cum totus in explanatione quadrageſimi noni capitis libri Geneſis verſetur, ad tertium tomum magis quàm ad hunc ſecundum pertinet: eum tamen adiicere huic ſecundo Tomo viſum nobis eſt; ne, ſi nos fortè dum tertium tomum molimur, & ad exitum perducere ſtudemus, mors opprimeret, quod ſanè vereri non temere poſſumus propter infirmiſſimam valetudinem noſtram, liber hic cupidis ſacrarum literarum minime contemnendus, quem iam perfectum, & maturum editioni habebamus, irrito labore noſtro, nulloque Studioſorum fructu periret. Quod ſi vita nobis vſque ad tertij tomi abſolutionem, fauente Deo, contigerit, nihil propterea lector damni faciet; cuius videlicet nihil interſit, vtrum hic liber in ſecundo an in tertio tomo legatur. Quanquam ita nunc eum à reliquis huius tomi libris ſeparatum excudi typis curauimus, vt cum tertius tomus exierit, hinc facile in eum tomum, vbi propriam ille ſedem & locum habet, transferri queat.

INDEX QAESTIONVM ET INSIGNIORVM RERVM

QVAE IN HOC DE BENEDICTIONIBVS duodecim Patriarcharum Commentario tractantur.

1 IN nouiſsimá verba quæ Iacob locutus eſt filiis ſuis, recte appellentur Benedictiones duodecimPatriarcahrum.Numero 1.
2 Qui libri olim de his Prophetiis Iacob ferebãtur, ſed apocryphi tamen. nu.3.
3 De veteri quodã libro qui inſcribebatur; Teſtamẽntum duodecim Prophetarum. 4.
4 De antiquo more quo Patres, appropinquãte morte; filiis ſuis benedicere ſolebant.4.
5 Vtrum humanus animus morti vicinus, fiat diuinior, & præſagus futurorum. 6.
6 Quale genus prophetiæ fuerit id quo Iacob vſus eſt prænuncians quæ filiis ſuis euentura erant. 8.
7 Quid intelligere oporteat per Dies nouiſsimos, quorum crebra in ſacris literis ſit mentio.8.

PRIMA PROPHETIA.

DE RVBEN.

8 CVR Ruben dicatur fortitudo patris ſui, & principium doloris eius. num.11.& 12
9 De octo prærogatiuis Primogenitorum, ante legem Moſis.14.
10 Quid ſignificet, Ruben effuſum eſſe ſicut aquam.16.
11 Quomodo non fuerit contra caritatem naturalem & diuinam, Iacob imprecatum eſſe mala filio ſuo Ruben. 18.
12 Quanta fuerit turpitudo & deformitas peccati Ruben. 19.
13 An prophetia hæc Iacob intelligi debeat ſecundum litteralem ſenſum de Ruben, an potius, vt vult ſanctus Ambroſius, de Iudæis & de Chriſto, 20.
14 De allegorico & tropologico ſenſu huius prophetiæ. 21.
15 De quatuor documentis moralibus huius prophetiæ. 24.

SECVNDA PROPHETIA.

DE SIMEONE AC LEVI.

16 QVANTA & quàm multiplex iniquitas eorum fuerit in cæde Sichimitarum.26
17 Quomodo Iacob tantopere incuſat Simeonem de cæde Sichimitarum, cum ea de re vehementer ipſum laudet ſancta illa mulier Iudith. 27.
18 Cur Moſes Deuteronomij 33.benedicens aliis omnibus tribubus, ſolam tribum Simeonis ſine benedictione prætererit.34.
19 Myſtica Prophetiæ huius expoſitio.37.
20 Moralis doctrina de reprimendo appetitu vindictæ, etiam quem Zelus iuſtitiæ incitat. 38.

TER-

TERTIA PROPHETIA, DE IVDA.

21 DE præſtantia & vtilitate huius Prophetiæ.39.& 45.
22 De varia interpretatione illarum vocum, Sceptrum, Dux, Fœmur.45.
23 Diſputatio de voce Shiloh, pro qua latinus interpres vertit (qui mittendus eſt)46.
24 Quomodo Meſsias erat expectatio Gentium, cum eſſet plane ignotus Gentibus. 49.
25 Myſtica explanatio huius Prophetiæ, de Chriſto, de Eccleſia eius, & de Vicario eius in terris ſummo Pontifice.54.

Longa & ardua Diſputatio ſuper hac Prophetia. *Non auferetur ſceptrum de tribu Iuda & dux de fœmore eius donec veniat qui mittendus eſt.*

26 A Tempore quo Iacob edidit hanc prophetiam, vſque ad Iudaici ſceptri defectum, quantum temporis interfluxerit.62.
27 De quadriformi regimine populi Hebræi.63.
28 An cum dicitur: *Non deficiet ſceptrum de Iuda*, vox ſceptrum ſiue virga ſignificet virgam tribulationis & oppreſsionis.65.
29 An ſignificetur poſt aduentum Meſsiæ nunquam deinceps defecturum ſceptrum de tribu Iuda; non autem quod nunquam vſque ad Meſsiæ aduentum deficere deberet.66.
30 An etiam nunc in aliquibus regionibus, habeat tribus Iuda principatum in populo Iudaico.67.
31 An vox Shiloh, pro qua Latine eſt *qui mittendus eſt*, ſignificet hoc loco vrbem Shiloh.68
32 An illud *qui mittendus eſt* nō denotet hoc loco Meſsiam ſed regē Nabuchodonoſor.69
33 An hæc promiſsio Dei per Iacob data tribui Iuda, fuerit tantùm conditionalis, non autem prædeſtinationis, id eſt, abſolute atque omnino implenda.70.
34 Quanto tempore principatus in populo Hebræo, fuerit penes proprios eius gentis principes.72.73.
35 Quot annis tribus Iuda imperium in populo Hebræo habuerit, à Moſe vſque ad Herodem.73.

Variæ opiniones Chriſtianorum Doctorum circa huius prophetiæ complementum & euentum.

36 PRIMA opinio Euſebij Cæſarienſis, Diodori Tarſenſis, & Hugonis ſancti Victoris Num.74.
37 Secunda opinio, B. Cyrilli Alexandrini.75
38 Tertia opinio, Lyrani, Toſtati, Dionyſij Carthuſiani.76
39 Quarta opinio Genebrardi.78.
40 Machabæos principes genus paternum duxiſſe ex tribu Leui. 81.
41 Quinta opinio quorundam recentiorum.82.
42 Sexta opinio Pauli Burgenſis, Ioannis Annij, Petri Galatini, Ioannis Lucidi.83.
43 Septima opinio Caietani.87.
44 Octaua opinio Melchioris Cani.90.
45 Nona opinio quam ſequitur Auctor, & quā oſtendit fuiſſe Iuſtini martyris, Euſebij, Athanaſij, Ambroſij, Chryſoſtomi, Auguſtini, Theodoreti, & Ruperti. 92.& ſeq.

46 Si hæc Prophetia in commune dicta eſt de populo Hebræo, cur ea ſpecialiter applicata & proprie aſsignata fuerit tribui Iuda. 100.
47 An tempore Iudicum, Politia Hebræorum fuerit Ariſtocratia nec ne. 104.
48 Cur nec Chriſtus dominus, nec apoſtoli, nec Euangeliſtæ vnquam hoc vaticinio Iacob vſi ſunt; cum eo vaticinio tempus Meſsiæ aduentus euidenter demonſtretur. 105.

QVARTA PROPHETIA.
DE ZABVLON.

49 AN vrbs Sidon terminus fuerit ſortis Zabulon. Num. 108.
50 Inſignia terræ quam poſſedit Tribus Zabulon, præſertim propter Chriſtum dominum. 109.
51 Cur maritimæ gentes ferè vitioſiores ſint quàm mediterraneæ. 110.
52 Allegorica huius Prophetiæ interpretatio pertinens ad Eccleſiam Chriſti. 111.

QVINTA PROPHETIA.
DE ISSACHAR.

53 DE Campo Eſdrelon & montibus Gelboe qui erant in ſorte Iſſachar. 114.
54 De felicitate agricolarum qui fertili & amœno agro fruuntur. 117. & 118.
55 Myſtica expoſitio huius prophetiæ continens magnæ vtilitatis & conſolationis documenta. 119.

SEXTA PROPHETIA.
DE DAN.

56 SAMSONEM eodem ſæculo floruiſſe atque Herculem, maioraque fuiſſe illius facta, quàm poetarum de hoc mendacia. 121.
57 Cur Dan vel Samſon comparetur colubro. 123. & 124.
58 Illorum verborum: *Salutare tuum expectabo Domine* octo interpretationes. 125. & ſeq.
59 Samſon decem rebus figura fuit Meſsiæ. 129.
60 Vtrum Antichriſtus futurus ſit de tribu Dan. 131.
61 Quomodo Patres hoc vaticiniũ de tribu Dan interpretati ſint de Antichriſto. 134.
62 Expoſitio eorum verborum, quibus Moyſes benedixit tribui Dan, Deuteronomij, 33. cap. 137.

SEPTIMA PROPHETIA.
DE GAD.

63 AN Iephte fuerit ex tribu Gad, vt putat Caietanus. Num. 141.
64 Allegorica interpretatio huius Prophetiæ. 142.
65 De more & cauſis accingendi vel præcingendi ſe. 142.
66 Documenta moralia quæ præbet hæc Prophetia. 145.

OCTAVA PROPHETIA.
DE ASER.

67 EXPLICATVR Benedictio qua Moſes benedixit tribui Aſer, & traditur Deuteronomij. 33. cap. 146.
68 Allegoria huius Prophetiæ. 149.

NO-

NONA PROPHETIA.
DE NEPHTALI.

69 TRIPLEX expoſitio huius Prophetiæ,& an Barac Iudex Hebræorum trepidauerit in ea quam ſuſcepit expeditione. 150.

70 Explicatur Benedictio huius Tribus pronuntiata à Moyſe Deuteronomij. 33.cap. 153

71 Allegoria huius Prophetiæ pertinens ad Chriſtum. 154.

DECIMA PROPHETIA.
DE IOSEPH.

72 CVR Ioſeph dicatur filius accreſcens, & cur pulchritudo eius memoretur à Iacob. 155. 156.

73 Quibus rebus Ioſeph figura Chriſti fuerit. 157

74 Quomodo intelligendum ſit Ioſeph fuiſſe paſtorem & lapidem. 161

75 De nomine Dei Shadai quid ſignificet. 163.

76 Quomodo Cœlum & Abyſſus cauſæ ſint abundantiæ rerum quæ terra naſcuntur. 164.

77 Quomodo Chriſtus habuit benedictiones Cœli & Abyſsi; & de duplici Benedictione carnis eius; & quomodo habuit Benedictionem vberum & vuluæ. 165.

78 De vberibus & vulua Sponſæ Chriſti, id eſt Eccleſiæ. 166.

79 Vtrum Iacob plura promiſſa & dona, & plures ac maiores reuelationes acceperit à Deo quam priores Patriarchæ. 170. & ſequentibus.

80 Cur Ioſeph dictus ſit Nazaræus. 175.

81 Cur Moſes Deuteronomij 33. comparet Ioſephum primogenito Tauri & Rhinoceroti. 177.

VNDECIMA PROPHETIA.
DE BENIAMIN.

82 CVR Beniamin dictus ſit Lupus rapax, quinque interpretationes. 178.

83 An templum Dei fuerit intra ſortem tribus Beniamin. 174.

84 Quemadmodum Patres hanc Prophetiam de Beniamin accommodauerint ad B. Paulum. 182.

85 De fortitudine bellica Beniamitarum præ ceteris tribubus. 185.

86 Cur Patriarchæ tantopere concupiuerint corpora ſua poſt mortem ipſorum ſepeliri in terra Chanaan. 188.

87 Quid ſit apponi ad patres ſuos vel congregari ad populum ſuum quod in veteri Teſtamento dicitur de iis qui mortui ſunt. 193.

88 An verum ſit quod tradit Paulus Burgenſis, Neminem iuſtorum hominum qui fuerũt ante Abraham, ſtatim poſt mortem recta deſcendiſſe in Limbum, non prius tranſito igne purgatorij. 196.

89 An ex eo quod ſcriptum eſt de morientibus, eos congregari ad populum ſuum, concludatur Immortalitas animorum, quin etiam futura corporum reſurrectio. 198.

CAPVT QVADRAGESIMVM NONVM LIBRI GENESIS.

Verſu 1. VOCAVIT autem Iacob filios ſuos, & ait. Con-
gregamini vt annunciem quæ ventura ſunt vobis.
2 Congregamini & audite filij Iacob, audite Iſrael
3 patrem veſtrum. Ruben primogenitus meus, tu
fortitudo mea & principium doloris mei prior in
4 donis, maior in imperio. Effuſus es ſicut aqua, non
creſcas; quia aſcendiſti cubile patris tui & macula-
5 ſti ſtratum eius. Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia. In
6 conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit glo-
ria mea; quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffode-
7 runt murum. Maledictus furor eorum quia pertinax; & indignatio eo-
8 rum quia dura: diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in Iſrael. Iuda,
te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum,
9 adorabunt te filij patris tui. Catulus Leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcen-
diſti: requieſcens accubuiſti vt Leo, & quaſi Leæna: quis ſuſcitabit eum?
10 NON Auferetur ſceptrum de Iuda & dux de fœmore eius, donec veniat
11 qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pul-
lum ſuum, & ad vitem ò fili mi, aſinam ſuam! Lauabit in vino ſtolam
12 ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Pulchriores ſunt oculi eius vino,
13 & dentes eius lacte candidiores. Zabulon in littore maris habitabit, & in
14 ſtatione nauium pertingens vſque ad Sidonem. Iſſachar aſinus fortis ac-
15 cubabit inter terminos. Vidit requiem quod eſſet bona & terram
quod optima: & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſ-
16 que eſt tributis ſeruiens. Dan iudicabit populum ſuum ſicut & alia
17 tribus in Iſrael. Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens
18 vngulas equi vt cadat aſcenſor eius retro. SALVTARE tuum expectabo
19 Domine. Gad, accinctus præliabitur ante eum, & ipſe accingetur retror-
20 ſum. Aſer pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus. Nephtali
21 ceruus emiſſus, & dans eloquia pulchritudinis. Filius accreſcens Ioſeph,
22 filius accreſcens, decorus aſpectu: filiæ diſcurrerunt ſuper murum. Sed
23 exaſperauerunt eum & iurgati ſunt, inuideruntque illi habentes iacula.
24 Sedit in forti arcus eius, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum & manuum
illius per manus potentis Iacob, inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſrael.

Deus patris tui erit adiutor tuus,& omnipotens benedicet tibi benedictio- 25
nibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictio-
nibus vberum & vuluæ. Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedi- 26
ctionibus patrum eius:donec veniret deſiderium collium æternorum:fiant
in capite Ioſeph & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos. Beniamin lupus 27
rapax: mane comedet prædam,& veſpere diuidet ſpolia. Omnes hi in 28
tribus Iſrael duodecim: hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixitque ſingu
lis benedictionibus propriis. Et præcepit eis:dicens. Ego congregor ad 29
populum meum; ſepelite me cum patribus meis in ſpelunca duplici quæ
eſt in agro Ephron Hethæi, contra Mambre in Terra Chanaan quam 30
emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in poſſeſſionem ſepulchri.
Ibi ſepelierunt eum & Saram vxorem eius: ibi ſepultus eſt Iſaac cum Re- 31
becca coniuge ſua:ibi & Lia condita iacet. Finitiſque mandatis quibus 32
filios inſtruebat, collegit pedes ſuos ſuper lectulum & obiit: appoſituſ-
que eſt ad populum ſuum.

PRAEFATIO.

1 NOVISSIMA verba quæ proximus morti Iacob dixit duodecim filiis qui patriarchæ fuerunt & parentes duodecim tribuum, ex quibus omnis Hebræus populus conſtabat, iampridem vſu receptum eſt vt Benedictiones duodecim Patriarcharum inſcribantur & appellentur; cum tamen, vt verè monuit Ambroſius in libro de Benedictionibus Patriarcharum cap. 2.& Ruffinus in libro eiuſdem tituli ad Paulinum,nec non & Theodoretus in Quæſtionibus in Geneſim, quæſt. vltima minime congruat is titulus cum ipſa oratione Iacob,per quam maledicitur primogenito Ruben,& item Simeoni ac Leui.Quamobrem Ambroſius:Prophetia.inquit, dicenda eſt oratio Iacob,non benedictio:ſiquidem,Prophetia,eſt denuntiario futurorum;Benedictio autem,ſanctificationis,& gratiarum votiua collatio. Declarant hoc ipſum verba quibus Iacob primo affatus eſt filios:*Congregamini*.inquit, *vt annunciem quæ ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis*. Non enim dixit: *Vt benedicam vobis.* ſed,*vt annunciem vobis quæ ventura ſunt.* Illud quoq; ad huius rei confirmationem valet,quod Moyſes poſt verba Iacob ſubiungit: *Hæc locutus eſt eis pater ſuus,benedixitque ſingulis benedictionibus propriis.*ergo quæ prius locutus fuerat, non fuerant benedictiones, ſed prædictiones.

Ambroſ.
Ruffinus.
Theodoretus.

2 Nec ſimilis ratio eſt ſupremorum verborum quæ Moyſes proxime ante mortē ſuam locutus eſt filiis Iſrael,vt legitur Deut. 33. ille enim apertiſſimis verbis benedixit ſingulis tribubus.Sic enim eo loco ſcriptum eſt:*Hæc eſt benedictio qua benedixit Moyſes ſeruus Dei filiis Iſrael ante mortem ſuam.* Atq; hæc quoq; ſententia eſt apud Hebræos Rabbi Abraham & Auen Ezra.Quod autem commemorat hoc loco Toſtatus,dixiſſe quoſdam Iudæos, eorumq; Rabbinū Salomonem,Iacob,paratum quidem fuiſſe benedicere filiis;ſed recedente ab eo Spiritu Dei,incidiſſe in delirium eoque factum eſſe vt quibuſdam benediceret, aliis malediceret; ridiculum, abſurdum,impium eſt. Sed vnde, inquies, communis de illo titulo ſententia origi-

Toſtatus in Geneſ. hoc loco.

nem

nem habuit ? Videlicet quia pleriſque filiis Iacob bona & fauſta denuntiauit, viſum eſt orationẽ eius ex maiore parte poſſe benedictionem appellari. at enim bona quæ illis Iacob denuntiauit, non optando, & precando, quod eſt benedicere; ſed prædicendo, quod eſt prophetare, locutus eſt.

Fuit olim non incelebris liber hoc titulo prænotatus : ORATIO vel narratio 3
Ioſeph filij Iacob patriarchæ) apud veteres tam Hebræos, quam Chriſtianos non parum habens auctoritatis. Eum librum vocat Origenes Myſticam orationem. Nec mirum placuiſſe ipſi; ſuffragari enim videbatur erroribus eius : Namque in ſecundo tomo explanationis Euangelij Ioannis huius præcipue libri teſtimoniis vtitur Origenes ad fidem aſtruendam opinioni ſuæ de incarnatione quorundam Angelorum, quos ille ad exemplum, & imitationem Chriſti aſſumpſiſſe humanum corpus & animum credidit. Et in tomis explanationis libri Geneſeos, ex eo ipſo libro demonſtrare volens, omnes humanorum euentuum ſignificationes & prænotiones in aſtris cæli tanquam in libris legi poſſe à peritis ſiderum inſpectoribus ad hunc modum ſcripſit: vniuerſum cœlum eſt quaſi liber quidam apertus omnia futura in ſe velut præſcripta & prænotata continens. Quocirca in Oratione Ioſeph ſic intelligi poteſt illud quod Iacob dixit filiis ſuis legi in tabulis cœli, (quæcunque contingent vobis & filiis veſtris). Quæ verba ex illo ipſo libro ſumpta refert Euſebius libro ſexto Euangelicæ præparationis & Procopius Gazæus in expoſitione primi capitis libri Geneſeos.

Origenes de incarnatione Angelorum.

Origenes putauit in aſtris prænotari omnia futura.

Verum enim vero eam orationem & ſcripturam abiicit Athanaſius in Synopſi & inter apocrypha ſcripta reiicit : nimirum nec aſtra præſignare poſſunt futuros euentus hominum vt à nobis diſputatum eſt in ſecundo tomo Commentariorum noſtrorum in Geneſim, capite quarto eius diſputationis quam contra Aſtrologos ſcripſimus : & vt aſtra præſignificarent res futuras, Iacob tamen non per Aſtromantiam, sed diuino afflatu & ſpiritu quæ commemorantur hoc loco, prædixit. Nec illud ignoret lector, Ioſephum hiſtoricum Hebræum, qui in cetera Patriarcharum hiſtoria narranda minime ieiunus eſt, extremam hanc orationem Iacob vix attigiſſe. In libro enim ſecundo Iudaicarum antiquitatum hoc tantum de ea ſcribit : Iacob ſeptem & decem annis in Aegypto exactis, inter manus filiorum vitam finiuit, precatus eis prius proſperitatem & abundantiam; & vaticinatus quod ſingulorum poſteri in partem poſſeſſionis Chananæorum terræ eſſent peruenturi: id quod factum eſt aliquanto poſt tempore. Hæc ibi Ioſephus.

Athanaſius.

Ioſephus

Geneſ. 49 Verſ. 1. & 2.

Vocauit Iacob filios ſuos & ait eis, Congregamini vt annunciem quæ ventura ſunt vobis in diebus nouiſſimis. Congregamini & audite filij Iacob; audite Iſrael patrem veſtrum.

MOS fuit priſcis patribus veteris Teſtamenti, cum ſe præſentirent 4
vicinos morti, conuocatis filiis & poſteris ſuis vel amicis, aut quorum ipſi præcipuam gerebant curam, ſuprema verba loqui, quibus aut ventura ipſis prænunciarent, aut ſalutaria bene viuendi præcepta & documenta traderent. Ac licet primus omnium id feciſſe legatur in ſacris litteris Iacob patriarcha; credibile tamen ſit idem feciſſe Adamum, Noe, Abraham & Iſaac. Sed quia nouiſſima illorum oratio nihil habuit inſigne & notabile, vel ad prædictionem rerum futurarum, vel ad ſingularem aliquam poſterorum eruditionem, ob eam opinor, cauſam

cauſam non eſt illa literis & memoriæ prodita. Licet autem valde inſignis fuerit benedictio illa qua Iſaac Benedixit Iacob, vt narrat Moſes Geneſ. 27. ea tamen non fuit nouiſſima, & imminente morte collata, vt hæc Iacob. Exemplũ patris ſui Iacob ſecuti ſunt filij eius, duodecim dico Patriarchas populi Hebræi. Sanè ferebatur olim peruetuſtus liber hac inſcriptione: Teſtamentum Duodecim Patriarcharum. In eo multa erant prophetica oracula, graues item ad ſtudium virtutis Deique cultum exhortationes: nonnulla ex libro Henoch inſerta vaticinia de iis quæ filiis & nepotibus duodecim Patriarcharum euentura erant, de futuris Hebræorum ſceleribus & pœnis, de mundi Saluatore ab Hebræis occidendo, & de Iudæorum ob illius necis vindictam euerſione, captiuitate, ac per omnes gentes vniuerſumque orbem terrarum diſſipatione. Meminit huius libri Origenes homilia 15. in Ioſue & Procopius Gazeus in Commentariis ſuis in Geneſim, ſuper cap. trigeſimum octaum.

Teſtamentũ patriarcharum. *Origenes.* *Procopius Gazæus.*

5 Moyſes quoque ſub finem vitæ ſuæ nouiſſima oratione quam habuit ad filios Iſrael, & benedixit illis, & vice teſtamenti multa reliquit futurarum rerum oracula & perutilia documenta: vt videre licet in extremo libro Deuteronomij. Idem feciſſe Ioſue, declarat liber eius capite vigeſimo quarto: idemque fecit Samuel 1. Regum, cap. 12. Dauid primi Paralipomenon duobus vltimis capitibus, Tobias capite tertio, & Matharhias primi Machabæorum capite ſecundo. Auctor porrò & conditor noui Teſtamenti Chriſtus Ieſus poſt nouiſſimam cœnam quam mortalis egit cum diſcipulis ſuis, ad mortem pergens, ſermonem habuit bene longum ac plane diuinum, & cœleſtium oraculorum atque præceptorum refertiſſimum. Cuius exemplo incitatos, legimus idem feciſſe magiſtros & quaſi patriarchas Monachorum ac Religioſorum hominum, Antonium dico, Benedictum, Franciſcum, Dominicum aliosque.

6 Inoleuerat quidem olim apud multos ſatis graues & nobiles philoſophos ea opinio, animum hominis, appropinquante morte, diuiniorem euadere, & vi quadam afflari & affici diuinandi futura: vnde Xenophon libro octauo Cyrum inducit vicinum morti, affirmantem ſub tempus mortis, hominis animam eſſe diuinatricem: & Plato in Apologia Socratem hæc loqui facit: In illud, inquit, tempus incidi quo homines maxime ſolent ventura prædicere, cum iam morituri ſunt. Sed ea opinio vana & futilis eſt, quanquam eam apud Ciceronem libro primo de Diuinatione Quintus Cicero eius frater multis exemplis probare ac firmare conatur: verum ea vel fabuloſa & conficta ſunt, vel artificio & fallacia dæmonis compoſita. Nec verum eſt, animum hominis propinquante morte diuiniorem effici: quin potius contra, quia tunc maxime deficitur corporis ac ſenſuum viribus, & morborum ac dolorum cruciatu vehementius conflictatur, languidior, confuſior atque obtuſior fit ad intelligendum. Falſum quoque, tunc eum acrius & verius proſpicere futura. Quod ſi in aliquibus id contingat, id vel ad magnam prudentiam, & rerum ciuilium atque humanarum peritiam longiſſimo vitæ decurſu ab illis comparatam, vel ad cœleſtem Dei afflatum & inſtinctum referri conuenit. Verum expendamus verba Iacob ſupra nobis ad explanandum propoſita.

Animã hominis ſub tẽpus mortis diuinatricem eſſe vetus opinio multorũ, ſed falſa. *Cicero.*

7 In ſupradictis verbis Iacob bis ponitur verbum illud. *Congregamini.* & illud, *Audite* ſcilicet ad maiorem emphaſim & vim orationis, & ad maiorem captandam docilitatem & attentionem, ſignificat enim non tantum congregationem corporum & attentionem aurium, ſed intentionem mentis, & vt ita dicam, congregationem cogitationum, ne alio diuertantur atque diſsipentur. Quo indicauit Iacob maximi momenti eſſe, atq; eorum plurimum intereſſe quæ dicturus erat, ea ipſos percepta & cognita habere. Rupertus libro nono Commentariorum in Geneſim, cap. 25. ait, his verbis denotari duplicem congregationem, & auditionem, alteram ſecundum corpus, alteram ſecundum animum: Et quia filij Iacob alij ſunt filij ſecundum carnem, & alij ſecundum promiſsionem ac ſpiritum vt diuine Paulus diſputat ad Rom. 4. & 9. & ad Gal. 4. idcirco putat ipſe hæc

Rupertus.

Iacob

Iacob oracula & vaticinia, ſecundum hiſtoriam quidem ad Synagogam; ſecun-
dum verò allegoriam & ſenſum à Spiriritu ſancto principaliter intentum, ad
Chriſti Eccleſiam pertinere. Pro illo: *Vt annuntiem vobis* Hebraice eſt, *Enuntiabo
vobis* verum ſignificantius eſt verbum hebræum. Namque Vagath, ſignificat, an-
te conſpectum & ante oculos ponere: inde enim eſt præpoſitio Vegeth, ſignificans
coram & è regione.

SEQVITVR: *Quæ ventura ſunt in nouiſſimis diebus* Fuit igitur hæc denuntiatio 8
Iacob prophetia diuinitus ei data, nam futura contingentia noſſe, ſolius Dei eſt.
Habuit autem hanc Iacob, vt licet coniicere, non modo ſenſibili, nec per viſiones
imaginarias, ſed per ſuper naturalem mentis illuſtrationem, quod eſt excellen-
tiſſimum prophetiæ genus. Hæc autem prænuntiari, eo voluit Deus, vt cum eſſent
completa, intelligerent Hebræi, ea non caſu, neque naturæ neceſſitate, ſed Dei
voluntate & ordinatione contigiſſe: præſertim autem vt haberent Hebræi cer-
tiſſimum & manifeſtiſſimum indicium eius temporis quo venturus erat Meſſias,
videlicet cum defeciſſe cernerent ſceptrum de Iuda, & Ducem de fœmore eius.

Quid per nouiſsimos dies intelligere oporteat.

Per nouiſſimos autem dies intelligere oportet poſteriora tempora, quæ ſcili-
cet conſecuta ſunt id temporis quo Iacob hoc vaticinium edidit: vt idem ſignifi-
cet, *In nouiſſimis diebus* quod *In conſequentibus vel futuris temporibus & ſæculis.* Certe
quæ Iacob denuntiauit filiis ſuis, eorum quædam exitum habuerunt eo tempore
quo duodecim tribus terram Chanaan ſortitione diuiſam poſſederunt: ad hoc
enim tempus ſpectat quod Iacob dixit de Simeone & Leui: *Diuidam eos in Iacob, &
diſpergam eos in Iſrael:* & illud de Zabulon: *In litore maris habitabit Zabulon, & in ſtatione
nauium pertingens vſque ad Sidonem:* Alia verò contigerunt tempore Iudicum; vt illud
de tribu Dan: *Dan iudicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus in Iſrael, Fiat Dan coluber in via*
Iudic. 13. *&c.* quis non videt pertinere ad Samſonem qui ortus eſt ex tribu Dan, & Iudex
fuit populi Hebræi, quique frequenter ac varie occurſans Philiſtæis vehementer
eos afflixit atque contriuit? quanquam hoc vaticinium multi & in primis clari
Patres interpretati ſunt de Antichriſto, vti dicemus cum ventum erit ad eius loci
expoſitionem. Illud quoque quod de Iuda dixit Iacob: *Iuda, te laudabunt fratres tui:
manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: ad præ-
dam fili mi aſcendiſti;* nemo eſt tam imperitus ſacræ hiſtoriæ, vt non animaduertat
eſſe id completum in regibus Iuda, præſertim autem in Dauide. Denique illud:
*Non auferetur ſceptrum de Iuda & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit
expectatio gentium:* præmonſtrat expreſſe tempus Meſſiæ. Exitus igitur & comple-
mentum huius prophetiæ Iacob diuerſis admodum temporibus accidit.

Nec ſolum hoc loco nouiſſimi dies ſignificant quod diximus, ſed aliis quoque 9
multis locis: nobis vnum aut alterum indicaſſe ſatis fuerit. Apud Danielem cap.
ſecundo interpretaturus Daniel viſionem ſtatuæ, quam rex in quiete viderat, præ-
fatus eſt illud: *Indicauit tibi Deus, ô Rex, quæ ventura ſunt in nouiſſimis temporibus.* vbi illud
nouiſſimis temporibus ſignificat idem atq; (poſterioribus tēporibus quæ tuam ætatem
tuumq; imperiū conſecutura ſunt.) Vnde quod hic Daniel dixit: *in nouiſſimis tempo-
ribus* paulo infra quaſi exponens dixit: *Deus oſtendit regi quæ ventura ſunt poſtea.* ergo idē
eſt, *quæ ventura ſunt nouiſſimis diebus* ac, [quæ ventura ſunt poſtea] id eſt, poſt tuum
imperium. Certe monarchia Perſarum, quæ proxime ſubſecuta eſt Imperium
Chaldæorum, exorta eſt tribus tantum & ſexaginta annis poſt viſionem illius ſta-
tuæ, cuius pectus & brachia argentea, monarchiam illam Perſicam figurabant:
at verò monarchia Græcorum ſignificata per ventrem & femora ærea illius ſta-
tuæ, minus trecentis annis extitit poſt viſionem illius ſtatuæ. Alter locus eſt in
Nouo Teſtamento apud B. Paulum prioris Epiſtolæ ad Timotheum capite quar-
to, & poſterioris capite tertio; quibus locis prædicit fore vt in nouiſſimis diebus
exurgant homines ſe ipſos amantes, deficientes à fide, attendentes ſpiritibus
erroris, & doctrinis dæmoniorum, &c.] nouiſſimi autem dies ſignificati à Paulo,

fuerunt,

fuerunt tempora proxime ſubſecuta ætatem Apoſtolorum: namque homines illi à Paulo præſcripti & præſignati, fuere ſectatores Simonis, & item Gnoſtici, aliiq; ſimiles hæretici. Quocirca B. Iudas in ſua Epiſtola quam ſcripſit poſt exceſſum Apoſtolorum, ſignificat, nouiſſimos illos dies prædictos ab Apoſtolis ſua ætate iam veniſſe.

10 Non me fugit, Rabbi Dauid Kimchi ſuper ſecundum caput Iſaiæ affirmare, quoties in ſcriptura nominantur nouiſſimi dies, vel dicitur, In fine aut in termino dierum, ſignificari tempus Meſſiæ: idemque docuiſſe eo loco & Michææ 4. B. Hieronymum, Lyranum, alioſque nec paucos nec minutos auctores: tempus autem Meſſiæ ac legis Euangelicæ propterea nouiſſimum appellari, quod fuerit finis & terminus ſtatus Iudaici, quantum ad Legem Sacerdotium & Regnum; & finis prophetiarum ac figurarum veteris Teſtamenti; & quia poſt legem Euangelicam non erat expectanda alia lex, nec aliud ſacerdotium, nec alia Sacramenta. Sed vt hoc ſæpe verum eſt, ita ſæpe verum non eſt; vt apparet ex iis quæ paulo ſupra diſputauimus, Non eſt omittenda interpretatio huius loci, quam habet Thargum Hieroſolymitanum, quæ latine conuerſa hanc reddit ſententiam: *Congregamini & docebo vos finem reconditum, arcana & abſcondita; & præmium quod manet iuſtos; pœnam item impiorum, atque felicitatem horti Eden quænam illa ſit.* Sic eſt ibi. Secundum quam interpretationem liquet hanc Prophetiam Iacob non tantum ad bona temporalia & terrena, verum etiam ad ſpiritualia & ſempiterna pertinere,

An nouiſſimi dies in ſcriptura, ſignificent dies ſiue tempus Meſſię. *Rab. Dauid Kimchi.* *Hieronymus.* *Lyranus.* Thargum Hieroſolymitanum.

PRIMA PROPHETIA
DE RVBEN.

Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei, prior in donis, maior in imperio. Effuſus es ſicut aqua: non creſcas: quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius. *Verſ. 3. & 4.*

11 IACOB in alloquendo filios, ſeruat ordinem generationis & ortus eorum quantum ad primos quatuor & duos vltimos; quantum verò ad ceteros minime. Et ordo quidem generationis eorum, vt patet ex capite 29. & 30. Geneſeos, hic fuit: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Dan, Nephtali, Gad, Aſer, Iſſachar, Zabulon, Ioſeph, Beniamin, Miratur Ruffinus in libro de Benedictionibus Patriarcharum, cur ſcriptura, quoties memorat duodecim filios Iacob, ferè diuerſo eos ordine recenſeat, vt videre licet Geneſ. 30. 46. 49. Numeror. 1, 2. 7. 10. 12. 13. 26. 34. Deuteronom. 27. 33. Ioſue 15. Orſus eſt igitur Iacob prophetiam à Ruben, quod is primus eſſet filiorum. *Fortitudo mea.* Dicitur qui erat primogenitus, fortitudo ipſius Iacob, quod eum genuiſſet Iacob cum erat valido corpore & florenti ætate agens annum circiter octogeſimum quartum, quæ ætas florens æſtimari debet comparatione totius vitæ Iacob, quæ fuit centum quadraginta ſeptem annorum. Vel dicitur fortitudo patris, quia in ipſo primum apparuit virile robur & perfectio patris. Nam tunc demum vnumquodque perfectum eſt, cum generare poteſt ſibi ſimile, vt docet Ariſtoteles libro quarto Meteororum. Vel nominatur fortitudo, quia ipſum maxime decebat eſſe robur ac firmamentum patris ſui, & quaſi baculum ſenectutis eius.

Ruffinus. Cur primogenitus dicatur fortitudo vel dolor patris.

12 [*Principium doloris mei*] Ita dicitur, quia Ruben ob inceſtum cum nouerca ſua commiſſum, dolorem patri grauiſſimum inuſſit: vel quia ipſe primum attulit laborem & ſolicitudinē patri, vt rebus eius proſpiceret. Sic enim natura comparatum eſt, vt parentes ſtatim vt genuerunt filios, cura inceſſat & ſollicitudo conſulendi ipſis, eorumq; rebus prouidendi. Vel vt interpretatur Toſtatus primogenitus filius dicitur dolor patris quod in virginibus primus congreſſus non ſine dolore ac pœnitentia

Geneſ. 35 *Toſtatus in cap. 49. Geneſeos.*

Plinius. nitentia peragitur: id quod etiam dixit Plinius libro 10. cap. 63. Homini tan-
tum, inquit, primi coitus pœnitentia, augurium ſcilicet vitæ à pœnitenda ori-
gine. Hanc interpretationem ſi admittimus, etiam illud intelligere licet, quanta
fuerit Iacob caſtitas, qui ante primum vxoris congreſſum, iam grandis natu nul-
Pagninus lam mulierem attigerat. Pro his autem verbis, Pagninus & alij ex hebræo ad ver-
bum ſic vertunt *Principium roboris vel laboris mei.* vox enim hebræa on ſignificat ro-
bur & laborem: opus enim robore eſt ad ferendum laborem. Chaldaice eſt
Principium ſeminis mei; Græce eſt, *Principium vel caput filiorum meorum,* quomodo no-
minatur primogenitus Deuteronom. 21. Veruntamen in hac lectionum varietate
eadem eſt ſententia.

Prior in donis, maior in imperio. Supplendum eſt illud, eſſe debebas. & his quidem 13
verbis duplex tangitur prærogatiua primogeniti: quarum altera pertinebat ad
vtilitatem, ſignificata illis verbis; *Prior in donis;* etenim in diuiſione hæreditatis
paternæ, primogenitus præponebatur ceteris filiis, accipiendo duas partes hære-
ditatis, & de bonis paternis dabantur ei cuncta duplicia: hoc enim præceperat
Deus Deuteronom. 21. *Dabit,* inquit, *pater primogenito ſuo de ijs quæ habuerit, cuncta du-
plicia, iſte eſt enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita,* atque hoc qui-
dem ſeruauit Iacob erga filium ſuum Ioſeph, ad quem tranſtulit ius primogenitu-
ræ Ruben quantum ad hoc: vide caput 48. libri Geneſeos, & caput 5. libri 1.
Paralipomenon.

Altera prærogatiua primogeniti pertinebat ad honorem & dignitatem, quæ
ſignificatur illis verbis; *Maior in imperio.* Habebat enim primogenitus quaſi rega-
lem quendam principatum atque dominatum in omnes fratres: id quod licet per-
ſpicere ex iis verbis quæ dixit Iſaac Geneſ. 27, benedicens filio ſuo Iacob, eumq;
conſtituens primogenitum.

Octo porrò memorantur fuiſſe primogenitorum prærogatiuæ in populo Dei, 14
etiam ante legem Moſis. Prima: Erāt Sacerdotes; & idcirco Leuitæ aſſumpti ſunt
vt eſſent Sacerdotes in cultu Dei loco omnium primogenitorum Iſrael, vt 3. cap.
Numerorum traditur. Secunda: Primogenitus ſedebat primus in menſa, maiorq;
portio ei dabatur: vide 42. caput Geneſeos. Tertia: Benedicebat ille alios fra-
tres, & ipſi ſubmittebant ſe illi, & adorabant eum. Quarta: Habebat imperium &
dominatum in fratres, vt Geneſ. 27. indicant verba Iſaac. Quinta: Accipiebat
duplices partes paternorum bonorum, vt traditur Deutero. 21. Sexta: Primoge-
niti redimebantur quinq; ſiclis, alij verò filij minime, tanquam illi ſpecialiter eſ-
ſent Deo conſecrati & addicti. Septima: Vtebatur ſingulari quodam veſtitus ge
nere, id eſt, præ ceteris fratribus delicato & prætioſo: quamobrem Iacob induit
veſtes Eſau. Octaua & vltima prærogatiua: Primogenitus ſingulariter benedice-
batur à patre iam moribundo: atque has ferè omnes prærogatiuas perdidit Ru-
ben. vnde paraphraſis Chaldaica ſic habet hoc loco: Tuum erat vt acciperes tres
paraphraſis Chaldaica partes potiores præ fratribus tuis, Sacerdotium, primogenituram, & regnum: ſed
quia peccaſti, data eſt primogenitura Ioſeph, regnum Iuda, Sacerdotium Leui.

Pro ſupradictis verbis: *Prior in donis maior in imperio* Pagninus vertit, [Excellen- 15
Varietas lectionum. tia dignitas, excellentia fortis] Arias Montanus ſic reddit: [Excellentia extol-
lendi, excellentia fortis] B. tamen Hieronymus in Traditionibus hebraicis in
Hieronymus. Geneſim ita tranſtulit ex Hebræo [Maior ad portandum, & maior robore] Verum
multo diſſimillima eſt lectio Græca, quæ vt hic refert Hieronymus, ſic habet:
[Durus ad ferendum, & durus procacitatē & iniuria] Ruffinus ita legit: [Durus
Ruffinus. in conuerſatione, & durus temerarius contumeliam irrogaſti] Romana editio
græca quæ ad fidem & veritatem vetuſtorum exemplarium cenſetur emendatiſ-
ſima, ita expreſsit: Durus ad ferendum, & durus peruicax feciſti contumeliam]
quæ verba nihil ſanè faciunt ad declarandam dignitatem futuram Ruben, ſi is
non peccaſſet; ſed valent potius ad exaggerandum peccatum eius: quaſi dicat ip-
ſius ſcelus fuiſſe valde durum & intolerandum, ex maxima temeritate & contu-

macia

macia natum, & cum ſumma patris iniuria atque contumelia coniunctum.

16 Sequitur: *Effuſus es ſicut aqua, non creſcas.* Hieronymus ex Hebræo habet. [Effuſus es ſicut aqua, ne adiicias.] Pagninus vertit. [Leuis ſicut aqua.] Montanus, [Feſtinatio ſicut aqua.] Verùm hæc omnia eodem recidunt: ſenſus enim eſt, Non potuiſti cohibere tam nefariam libidinem; ſed præceps ruens ad ſcelus, effudiſti eam, & vt ait Hieronymus, quaſi aqua quæ vaſculo non tenetur, voluptatis effuſus es impetu. Ergo his verbis denotatur intemperantia libidinis Ruben; qui ne à nouerca quidem ſua, patre adhuc viuente temperare ſibi & libidinem coercere potuerit. Ceterùm diuerſa eſt apud Lyranum interpretatio horum verborum: Hoc intereſt, ait Lyranus, inter aquam & alios liquores, vt vinum, oleum, atramentum, quòd hi dum ex vaſe quo continentur, effunduntur, ſemper aliquid ſui relinquunt inhærens vaſi, vel ſubſtantiæ, vt mel, vel ſaporis, vt vinum, vel coloris, vt atramentum, vel odoris & pinguedinis, vt oleum; aqua verò effuſa nihil horum relinquit, non colorem, non odorem, non ſaporem, ſed omnino vacuum ea relinquitur vas. Putat igitur Lyranus eo ſignificari, Ruben ſuo ſcelere perdidiſſe omnes prærogatiuas primogenitorum. At enim Toſtatus ſic exponit: aqua effuſa non attollit ſe ſuper terram, ſed ad decliuiora & humiliora loca terræ defluit: Sic Ruben, cum propter ius primogenituræ extolli debuiſſet ſuper ceteros fratres, propter ſcelus ab ipſo admiſſum depreſſus &

17 deiectus eſt.

Hieron. in Traditionibus hebraicis.

Lyranus.

Differentia liquorum.

Illud porrò quod ſubditur: *Non creſcas.* prophetia eſt eius quod futurum erat, dictum enim eſt non creſcas, pro non creſces. Quid eſt autem: Non creſcas? Non creſcas dignitate, ſupereminendo aliis; vel non creſcas propagatione familiæ, videlicet numeroſè multiplicata poſteritate. Atque hic poſterior ſenſus videtur conuenientior; namque vt ex libro Numerorum licet animaduertere, tribus Ruben non æquè ampla & numeroſa fuit ſicut ceteræ tribus, præſertim autem tribus Iuda. Quapropter etiam Moyſes ſpiritu prophetico vt eſt in Deuteronom. cap. 33. de tribu Ruben loquens: *Viuat,* inquit, *Ruben & non moriatur, & ſit paruus in numero.* Græca lectio ſic habet: Sicut aqua non efferueſcas, vel vt alij legunt, non ebullias. id eſt, non extollaris neque creſcas, vt ſolet aqua bulliens & efferueſcens: vel non caleſcas ad multiplicandam prolem. Sic enim exponit

18 Theodoretus.

Theodor. in Geneſ. quæſt. 109 et vltima.

Verùm quærat aliquis, quomodo Iacob, vir nempe ſanctiſſimus, maledicat & imprecetur mala filio ſuo, cum id ne in ipſos quidem inimicos fieri deceat? Sed facilis eſt reſponſio: Sæpenumero quidem in ſacris literis legi, ſanctos viros mala eſſe imprecatos hominibus ſceleratis, Vide pſalmn 34. 54. 82. 108. & Iſaiæ capite ſecundo. Et ne credatur id feciſſe eos perturbatione animi vt ira, vel odio incenſos, ſcire conuenit eiuſmodi orationes non fuiſſe ſanctorum hominum imprecationes aut vota, ſed prædictiones propheticas: quocirca verba optatiui modi declaranda ſunt per verba indicatiui & futuri temporis. Sanè apud Iſaiam capite ſecundo pro illo: *Ne dimittas illis hoc peccatum* ſeptuaginta interpretes faciunt Deum ea verba loquentem: *Non dimittam eis hoc peccatum.* Præterea viri ſancti intelligentes mala illa eſſe impiis æterno Dei decreto parata & conſtituta, conformantes ſe ad eius voluntatem, volunt id quod velle Deum norunt: quin etiam ſe ipſi offerunt & exhibent diuinæ iuſtitiæ ac vindictæ miniſtros: ſicut fecit Eliſeus 4. Regum cap. 2. aduerſus eos pueros qui ei illudebant & inſultabant. Lege Beatum Auguſtinum libro duodecimo contra Fauſtum, capite trigeſimo tertio. Similiter beatus Petrus fraudem & perfidiam Ananiæ & Saphiræ repētina morte puniuit: & Paulus contumaciam Magi Elymæ prædicationi euangelicæ repugnantis, ſubita cœcitate percuſſit. Adiice quod non ferè ſolent ſancti imprecari mala ſpiritualia, ſed tantum corporalia, quæ ſcilicet futura ſperant improbis tanquam medicinam ſanandis morbis animi, ac velut frenum coercendis ac reprimendis eorum cupiditatibus, & quaſi acres quoſdam ſtimulos incitandis eorum

Sanctos imprecari mala hominibus ſceleratis, quomodo ſit intelligendum.

Auguſtinus.

Act. 5.

Pſal. 82. rum animis ad ſtudium virtutis, Deique cultum & legis eius obſequium. Vnde Pſal. 77. Dauid: *Imple facies eorum ignominia; & quærent nomen tuum Domine.* Et rurſus: *Cum occideret* Pſal. 118 *eos, quærebant eum & reuertebantur* & alio loco loquens de ſeipſo: *Bonum*, inquit, *mihi quia humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas.*

Reſtant extrema illa verba huius vaticinij de Ruben explicanda: *Quia aſcendiſti* 19
cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius. Quibus verbis indicat Iacob iuſtam ſibi fuiſſe cauſam maledicendi filio Ruben. Hiſtoria rei huius nota eſt ex capite trigeſimo quinto libri Geneſeos vbi traditur Ruben dormiuiſſe cum Bala vxore patris ſui, nec id latuiſſe patrem. In quo ſcelere multa erant implicata crimina; primum adulterij, violando alienam vxorem; tum inceſtus, conſtuprando nouercam ſuam; ad hæc ſummæ ingratitudinis atq; irreuerentiæ & inſignis contumeliæ aduerſus patrem ſuum. Quocirca Beatus Paulus 1. ad Corinth. 5. exaggerans huiuſmodi peccatum vehementer obiurgat Corinthios quod tale peccatum non ſeueriſſime caſtigaſſent. Auditur, inquit, inter vos talis fornicatio, qualis nec inter gentes; vt habeat quis vxorem patris ſui. Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis; vt tollatur de medio veſtrum qui id operatus eſt. Et ſubdit, ſe decreuiſſe, eum hominẽ tradere Sathanę in interitum carnis. Pagninus ſic vertit hunc locum: *Aſcendiſti cubile patris tui, tunc polluiſti, ſtratus meus exciſus fuit:* Et ſic videtur legendum ſecundum punctuationem Hebræorum, Id eſt, inquit Kimchi, & Auen Ezra, *A die quo tu polluiſti ſtratum meum, ſtratus meus fuit exciſus vel defecit:* quo ſignificatur, poſt id temporis Iacob nunquam rem habuiſſe cum Bala, ſed eam à ſuo toro ſeparaſſe. Simile fecit Dauid decem ſuis concubinis congreſſu Abſalonis fœdẽ violatis, vt eſt in ſecundo Regum, capite decimo ſexto. 20

Opinio B. Ambroſij expeditur. Verùm Ambroſius libro de Benedictionibus Patriarcharum capite ſecundo hanc noſtram interpretationem quæ verè hiſtorica eſt, vt falſam & ab Hebræis confictam improbat. Iudæi, inquit, putant Iacob dixiſſe hoc ad Ruben, quia cum concubina ſua Bala concubuerat, & patrium thorum polluerat. Sed facile refelluntur: hoc enim erat ante geſtum. Iacob autem, non ea quæ geſta erant, ſed quæ ventura erant in nouiſſimis diebus: profeſſus eſt ſe eſſe dicturum. Ergo Iacob videns perſequentibus Iudæis futuram Domini paſſionem, execratur immanem primogenitæ plebis audaciam, quæ incredula, nec legi Dei ſubdita, iugum Chriſti dura neſciens portare ceruice, auctorem vitæ non ſolum ſcelere necis, ſed etiam ſacrilegæ inſultationis affecit iniuria. Sic Ambroſius. Sed profecto Ambroſij expoſitio myſtica potius eſt quàm literalis, vt manifeſtum eſt cuiuis eam perpendenti. Nec eius refutatio noſtræ interpretationis firma eſt: Scelus enim Ruben iam pridem admiſſum hic memoratur à Iacob, vt iuſtam eſſe oſtendat cauſam eius pœnæ ſeu vindictæ, qua eum punitum iri prædicit. Prophetia igitur Iacob, pœnam & vindictam Ruben reſpicit vt futuram; vt eius autem cauſam & meritum, narrat flagitium Ruben iam patratum. Non igitur ſecundum hanc expoſitionem, contra propoſitum & ſententiam ſuam fecit Iacob. Concludam hunc locum, ſubiiciens quaſi paraphraſticam eius explanationem à Hieronymo traditam in Quæſtionibus hebraicis in Geneſim. Senſus, inquit Hieronymus, loci huius eſt hic. Tu Ruben es primogenitus meus maior in liberis: & ſedebas iuxta ordinem natiuitatis tuæ, & hæreditatem quæ primogenitis iure debebatur, ſacerdotium ſcilicet & regnum, accipere debebas: hoc quippe in portando onere & prævalido robore demonſtratur. Verùm quia peccaſti, & quaſi aqua quæ vaſculo non tenetur, voluptatis effuſus es impetu; idcirco præcipio tibi vt vltra non pecces, ſiſque in fratrum numero pœnam ex peccato luens, quòd primogeniti ordinem perdidiſti. Sic Hieronymus.

Hieronymus.

Allegoria interpretatio triplex. Ambroſ. Iſidorus. ATQVE hiſtorica quidem huius vaticinij enarratio ita ſe habet. Myſtica 21
porrò, id eſt, allegorica & tropologica quoq; attingenda eſt. Allegorica triplex à Patribus traditur. Etenim Ambroſius & Iſidorus hanc prophetiã applicant ad populum

pulum Hebræũ,& Chriſtum Dominum. Namq; in Exodo & apud Oſeam populus Hebræus appellatur filius & primogenitus, prior vtique in donis, & maior in imperio: multas enim magnaſque prærogatiuas à Deo accepit, quas priore parte Deuteronomij Moſes commemorat, & Paulus ad Rom. 9. eaſque nos fuſius explicauimus libro quarto Commentariorum in Danielem ſuper illa verba Cantici trium puerorum: *Benedicat Iſrael Dominum, laudet & ſuperexaltet eum in ſecula.* Is autem populus perdidit omnia Dei beneficia, & à Deo maledictus eſt, quia aſcendit cubile Dei & ſtratum eius commaculauit, quia fuit contumelioſus contra carnem & corpus Chriſti, affigens illud Cruci: Sancta verò illa Humanitas fuit quaſi lectus Diuinitatis. Si enim deliciæ ſunt Dei eſſe cum filiis hominum, quanto magis eſſe cum filio ſuo? de quo ipſe dixit: *Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.* Hunc lectum macularunt Iudæi, cum Chriſtum occiderunt. *Exod. 4. Oſeæ. Dan. 3. Prou. 8. Matth. 3. & 17.*

Ruffinus ſequitur hanc interpretationem, qua pertinet ad populum Hebræum: ſed diſcordat eo, quod illud de cubili maculato & ſtrato polluto, non de Chriſto interpretatur, ſed de lege Moſaica, per quam legem Deus in eo populo tanquam habitabat & requieſcebat. Eam porrò legem Iudæi macularunt quatuor modis: primo, non eam obſeruando: tum intelligendo eam tantum carnaliter & ſecundum literam quæ occidit, non ſecundum ſpiritum qui viuificat: ad hæc cum lex Moſis eſſet velut pædagogus, vt ait Paulus, præparans & idoneum faciens eum populum ad accipiendam Chriſti gratiam, Iudæi prætulerunt legem gratiæ Chriſti, & maluerunt eſſe ſub iugo legis, quam ſub Chriſti libertate: poſtremo Iudæi vane & ſuperbe gloriabantur de externa legis obſeruantia, nullo reſpectu nullaque cura habita fidei, charitatis & iuſtitiæ: quæ res præcipuus erat legis fructus ac finis. *Ruffinus. Quatuor modis Iudæi polluerunt legem Moſis. 2. Cor. 3. Gal. 3. Matth. 9 & 23.*

Tertia allegoria tangitur in Gloſſa, pertinens ad Luciferum vel Adamum. Etenim Lucifer fuit quaſi primogenitus inter alios Angelos, ampliſſimis Dei muneribus ſuper omnes ornatus; qui tamen effuſus eſt ſicut aqua, de ſua felicitate ſibi vaniſſime placens & ſuperbiſſime inſoleſcens: quocirca effuſus eſt, de cœlo nempe deturbatus ac deiectus, quia aſcendit cubile Dei, honorem ſcilicet ſoli Deo debitum affectans: id quod ſignificant verba eius apud Eſaiam; *In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſimilis ero Altiſſimo.* *Gloſſa ordinaria. Eſa. 14.*

23 CETERVM SECVNDVM tropologicum ſenſum poſſunt hæc accomodari ad Pſeudoprophetas & hæreticos, vt facit Rupertus. Ruben quippe, typus eſt Hæreticorum, qui videri in Eccleſia volunt tanquam primogeniti, glorantes de Spiritu, de puro verbo Dei, de magnis donis eloquentiæ ac doctrinæ; atque ob id alios præ ſe contemnentes. Verum quia lectum patris ſui polluunt, id eſt, Eccleſiam, & conſcientias ſimplicium ac rudium hominum falſis doctrinis maculant, merito diuinis & Eccleſiaſticis maledictis, execrationibus & pœnis plectuntur. Simile quid dici poteſt in malos Prælatos Eccleſiæ, eoque magis quo ſunt illi maiores: ſiquidem in populo Chriſtiano Prælati, ſunt velut primogeniti, honoribus, deliciis, omniumque bonorum copia affluentes: verum effunduntur ſicut aqua, quia cum ad amorem cœleſtium rerum omne ſtudium ſuum conferre deberent, terrenarum rerum cupiditatibus depreſſi, defluunt ad amorem & conſectationem bonorum huius mundi. Hi maculant cubile Dei, hoc eſt, Eccleſiam ſuo exemplo dehoneſtant atque turpant, & tantæ dignitatis faſtigium exemplo vitæ valde fœdant. *Tropologia.*

24 Poſſunt hinc præterea quatuor elici perutilia documenta. primum: Boni patris eſſe flagitioſos filios aſpere tractare, & pro meritis eorum caſtigare: nam qui tatibus filiis indulgent, iuſto Dei iudicio per ipſoſmet filios grauiter puniuntur, vt cótigit Heli pontifici & regi Dauidi: Alterum, vindictam admiſſi ſceleris ſemper eſſe timendam, nam etſi ſæpe lenta & ſera, nunquam tamen irrita eſt. Ecce ſceleris Ruben poſt quadraginta annos quam fuerat ab eo patratum, & à Iacob diſ- *Quatuor documenta. 1. Reg. 3. 2. Reg. 18*

ſimulatum, vindicta & pœna pronuntiata eſt. Tertium, quam vili de cauſa ſæpiſſime homines peccando plurima & maxima bona perdant. Nonne Ruben omnia primogenituræ bona amiſit breuiſſimæ voluptatis turpiſſima mercede? quemadmodum Eſau quoque edulio lentis vendidit primogenita. Quartum; quantum ſit ſcelus & nefas, contumacem & contumelioſum eſſe in parentes: cuius rei tria ſunt perilluſtria in ſacris literis exempla, vnum Cham filij Noe, alterum Ruben filij Iacob, tertium Abſalonis filij Dauidis.

Geneſ. 25 Heb. 12. Geneſ. 9. 2. Reg. 18

SECVNDA PROPHETIA.

DE SIMEONE ET LEVI.

Geneſ. 49 Verſ. 5. 6. & 7.

Simeon & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum
non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea;
quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua
ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum
quia pertinax; & indignatio eorum
quia dura: diuidam eos
in Iacob, & diſpergam eos in
Iſrael.

AD intelligentiam huius Prophetiæ, memoria repetere oportet historiam cædis Sichimitarum factam à filiis Iacob, præcipue tamen à Simeone & Leui, quam narrauit ſupra Moſes capite trigeſimo quarto huius libri. Hoc igitur eorum facinus vt plenum iniquitatis, furoris & crudelitatis, deteſtatur Iacob hoc loco. Ac licet omnes filij eius ad cædem illam faciendam concurrerint: quia tamen eius cædis faciendæ impulſores, auctores & principes fuerunt Simeon & Leui; propterea eos tantùm culpat & incuſat Iacob. Signate verò appellauit eos fratres, non quidem carne, namque ea ratione alij quatuor ſimiliter erant eorum fratres, eodem ſcilicet patre matreque generati; ſed fratres vocantur ſocietate & concordia ſceleris. *Vaſa iniquitatis bellantia.* Vocabulum, vas, in Scriptura, prout variis cum rebus iungitur, varias item habet ſignificationes; ſed in vniuerſum ſignificat idem atque inſtrumentum: vnde vaſa bellantia vel bellica, ſignificant inſtrumenta bellica, id eſt, arma; & vaſa pſalmi, id eſt, inſtrumenta muſica. Abominatur igitur Iacob arma bellica, quibus inique vſi ſunt Simeon & Leui ad cædem Sichimitarum: nam illud, *Vaſa iniquitatis,* Hebraiſmus eſt pro, vaſa iniqua, vel inique adhibita. 25

Sed quæ & quanta fuit in ea cæde illorum iniquitas? Sanè multiplex & grauis admodum ac deformis. Primò, cædes illa facta eſt contra pacem datam & pactum initum cum Sichimitis: deinde per dolum & fraudem fecerant pacem, non ſincerè ſed ſimulate, quò facilius ac vehementius homines inermes atque incautos opprimerent; præterea peccarunt contra ſuam ipſorum religionem, nam cum ſuaſiſſent illis vt ritum Iudaicum circuncifionis ſubirent, nihilominus tamen eos iam ad iudaicam religionem adſcitos interemerunt: ad hæc occiderunt eos cum maximè circunciſionis cruciatu & dolore conflictarentur: his accedit, quod non ſolùm interfecerunt Sichem qui auctor fuerat ſtupri, ſed omnes inſuper ciues, homi- 26

Quàm multiplex & quã grauis iniquitas fuerit in cæde Sichimitarum.

homines ſcilicet innocentes,nec eius flagitij participes ; ad extremum, non ſatis fuit neci dare homines,ſed præterea vrbem vſquequaq; vaſtarunt & euerterunt. itaque maior ſcelere vindicta fuit.

27 CETERVM EXISTIT quæſtio, quemadmodum Iacob cædem illam Sichimitarum tantopere deteſtetur,cum eam ſancta illa mulier Iudith non ſolum commendet,verum etiam Deo auctore atque incitatore factam prædicet ? Namque capite nono libri eius in ea precatione quam habuit ad Deum, hæc dixit: *Domine Deus patris mei Simeonis qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua,& denudauerunt femur virginis in confuſionem,& dediſti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captiuitatem, & omnem prædam in diuiſionem ſeruis tuis qui zelauerunt zelum tuum.* ait igitur Iudith, Deum dediſſe Simeoni gladium in vltionem Sichimitarum.nam hoc ſignificat illud, *in defenſionem alienigenarum.* frequens enim eſt Latino interpreti,pro vlciſci,defendere;& pro vltione,defenſionem ponere veluti ad Rom.12.[Non vosmetipſos defendentes,ſed date locum iræ:]& Iudith capite primo.[Iurauit per Thronum ſuum quod ſe defenderet ab illis regionibus] ait item Simeonem eo facto zelauiſſe zelum Dei, Deumque non ſolum approbando, ſed etiam remunerando illud factum, dediſſe illi quaſi mercedem operis, mulieres & virgines in captiuitatem, omnemque ſuppellectilem in prædam.

Quæſtio an iuſta fuerit cędes Sichimitarū propter verba Iudith.

Locus Iudith,cap.9.

28 Magiſter Hiſtoriæ Scholaſticæ,& Dionyſius Carthuſianus ſuper eum locum Iudith, viderunt hanc difficultatem, & ad hunc modum expediri poſſe putarunt. Cædes,inquiunt Sichimitarum tripliciter conſiderari poteſt : vel ex parte Dei, & ſic iuſta fuit,decuit enim Deum fœdiſſimum illud ſtuprum non inultum dimittere:vel ex parte Sichimitarum, qui quoniam de ſcelere vel ab ipſis : vel apud ipſos commiſſo nullam egerant pœnitentiam,digni profecto erant ſupplicio:atque hac duplici ratione cædes illa laudari poteſt & laudata eſt à Iudith : vel ex parte Simeonis & Leui,& ſic plane iniuſta fuit, quia cum dolo & contra datam fidem, & poſt fœdus ac pacem initam facta eſt;& hac ratione eam Iacob damnat ac deteſtatur. Veruntamen ſi quis conſiderate perpendat ſupradicta verba Iudith, aduertet hoc iſtorum reſponſo nequaquam exhauriri propoſitam difficultatem. Dicit enim Iudith Simeonem zelaſſe zelum Dei,ergo videtur laudare ; cædem etiam ex parte Simeonis.

Magiſt.hiſtor.Scholaſt.

Dionyſius Carthuſ.

29 Quocirca ſimilius vero eſt reſponſum Lyrani, qui explanans verba illa Iudith,iubet nos in illa cæde duas res conſiderare; quarum altera, eſt zelus quo incenſi ſunt illi ad faciendam cædem, altera eſt modus quem in facienda cæde tenuerunt. Zelus quidem fuit odium ſtupri ſororis,quod iuſtum erat & laudabile, voluntas etiam vlciſcendi tantum ſcelus, hoc eſt, vt non abiret inultum & impunitum,& hoc quoque bonum fuit:denique ſtudium repellendi iniuriam ſorori illatam,quod erat honeſtum. Ac de his quidem laudatus eſt Simeon à Iudith. At enim modus quo iſta ſunt executi & ad effectum perduxerunt, prauus, peruerſus & abominabilis fuit, id eſt, vt diximus, per dolum & cum ſumma crudelitate. Quamobrem & cædem & cædis auctorem meritò deteſtatus eſt Iacob.

Lyranis & Auctoris ſētentia.

30 SED PERGAMVS quæ ſequuntur exponere. *In conſilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non ſit gloria mea.* Senſus eſt : Abſit vt ego tanto ſceleri vlla ratione aſſenſus ſim, & tam iniqui conſilij participatione fœdauerim gloriam meam. Vel : Abſit vt factum illud ad laudem & gloriam meam pertinuiſſe putetur. Totum hoc eo ſpectat, vt demonſtret Iacob ſe neque tunc participem fuiſſe illius ſceleris, & nunc ipſum deteſtari. Alij ſic exponunt ; Nolit Deus, vel, Auertat Deus vt in concilium ac cœtum eorum aliquando veniat anima aut gloria mea : nam vt ſunt temerarij furentes,ne mihi quidem parcerent. quod ita diceremus Italice : *Dio guardi la vita e l'honor mio dalle conſulte & congregationi loro.* Vox,

Conſilium, Hebraicè ſignificat non modò conſilium, ſed quicquid occultum & ſecretum eſt.

Rabbi Salomon illud: *In conſilium eorum non veniet anima mea*, ait ſpectare ad facinus Zamri qui inſpectante Moſe cum vniuerſo populo intrauit lupanar vt coiret cum muliere quadam alienigena: quamobrem Dei zelo incēſus Phinees, vtrumque gladio perfodit, Vide caput 25. Numerorum. Itaque pro conſilio legit & intelligit Salomon ſecretum locum, id eſt, lupanar: hoc ergo ſcelus præuidens Iacob ſpiritu prophetico, illis verbis abominatus eſt. fuit autem Zamri de tribu Simeonis. Quod autem ſubiungitur: *Et in cœtu illorum non ſit gloria mea.* idem Salomon pertinere exiſtimat ad ſeditionem illam quam Core qui erat de tribu Leui, concitauit aduerſus Aaron, arrogare ſibi volens dignitatem & poteſtatem ſacerdotalem: cuius rei Moſes hiſtoriam ſcripſit capite 16. Numerorum. Sed enim cum ea interpretatione nequaquam conſonant verba quæ proxime ſequuntur: *In furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murū*: quod ad hiſtoriam Zamri & Core minime quadrat.

QVIA IN furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Illud, vi- 31
rum, vel dictum eſt pro, viros, id eſt, Sichimitas omnes, pòſito ſingulari pro plu-
rali; vel occiderunt virum, idem valet atque, fuerunt homicidæ: vel potius ſingu-
lariter dictum eſt, occiderunt virum, propter Sichem ſtupri auctorem, cuius vnius
vlciſcendi nimia cupiditate, etiam ad alios omnes eius cines cædes illa graſſata
eſt. Illud: *ſuffoderunt murum*. hanc habet ſententiam: Tanto furore debacchati
ſunt, vt non contenti fuerint cæde hominum, ſed inſuper vrbem vſquequaq; de-
populari, vaſtare ac demoliri voluerint. Suffodiſſe eos murum, in hiſtoria eius
rei quæ ſupra narrata eſt capite trigeſimo quarto non ponitur expreſſe, ſed fortaſ
ſe ſignificatur illis verbis: *Simeon & Leui arreptis gladiis ingreſſi ſunt vrbem confidenter, in-
terfectiſque omnibus maſculis, Hemor & Sichem pariter necauerunt*. Illud: *Confidenter ingreſſi
ſunt vrbem*. ſignificare videtur, audacter eos eſſe ingreſſos diruendo partem aliquā
vrbis: vel potius ſignificatur aliis illis verbis proxime ſequentibus: *Quibus egreſſis ir-
ruerunt ſuper occiſos ceteri filij Iacob, & depopulati ſunt vrbem in vltionem ſtupri*. Ex quibus
verbis exiſtimare licet Simeonem & Leui auctores fuiſſe cædis hominum, ceteros
autem fratres eorum tantùm direptionis & vaſtationis vrbis.

Pro illo: *Suffoderunt murum*. Septuaginta verterunt, *Subneruauerunt taurum*: nam vox 32
hebræa, Sor, frequenter vſurpatur in Scriptura ad ſignificandum taurum vel bo-
uem: Eſt autem Subneruare, incidere neruos, id eſt, infirmare vires & robur tol-
lere. Per taurum ſignificatur Sichem, qui ætatis iuuenilis cum eſſet, pollebat ro-
bore corporis. Hebræi ſignificari putant Ioſephum, ad quem occidendum primi
Geneſ. 37. omnium Simeon & Leui conſpirarunt, & ceteris fratribus in eius necem conſpi-
randi auctores fuerunt: nam licet hoc in ſacris literis explicatè non tradatur, eſt
tamen valde veriſimile. neque enim minores fratres auſi eſſent tantum ſcelus ten
tare, niſi eius faciendi priores & maiores fratres principes fuiſſent.

Ibidem. Ac non fuiſſe cædis eius auctorem Ruben neque Iudam, eo liquet, quod Ruben
adnixus eſt liberare Ioſeph de manu aliorum fratrum, & Iudas vt necem eius
auerteret, ſuaſit eum vendi Iſmaelitis: conſequens igitur eſt principes eius ſce-
leris fuiſſe Simeonem & Leui. Ad huius quoque rei confirmationem facit, quod
cum Ioſeph in Aegypto inſimulaſſet fratres ſuos proditionis quaſi eſſent explo-
ratores, & idcirco vnus eorum relinquendus eſſet quaſi obſes in poteſtate Ioſeph,
Geneſ. 42 relictus eſt Simeon, vt qui auctor fuerat conſpirationis aduerſus Ioſeph, ipſe præ
Caietanus ceteris eius ſceleris pœnas lueret. Atque hunc in modum argumentatur Caieta-
nus; cui etiam ſuffragatur Thargum Hieroſolymitanum, ſic habens hoc loco:
In ira ſua occiderunt principes, & in voluntate ſua vendiderunt Ioſeph, qui aſſimilatus eſt boui.
Geneſ. 36. Comparatus eſt autem tauro Ioſeph, propter dignitatis & poteſtatis eius excel-
Infra. 41. lentiam, primum ipſi puero in ſomnis demonſtratam, poſtea comparatam in

Aegypto

Aegypto. Moſes certe Deutero. 33. benedicens Ioſeph, comparat eum primogenito tauri.

At enimuero hæc interpretatio præterquam quod continet ſententiam leuibus nixam coniecturis, etiam non congruit cum eo quod adiicitur *Occiderũt virum*: non enim Ioſeph ab illis occiſus eſt. Dicitur porrò furor eorum pertinax, & dura indignatio, quia etiam poſt pacem factam, fœduſque percuſſum perdurauit, neque exaturari potuit mediocri pœna nec niſi omnia funditus euertendo ac delendo expleta eſt.

33 *DIVIDAM EOS in Iacob & diſpergam eos in Iſrael.* His verbis continetur prophetia Iacob, pertinens ad pœnam ſceleris eorum; nam ſuperiora facinoris eorum expoſitionem ſimulque deteſtationem habent: ſenſus autem horum verborum eſt; quia inquit, ſceleratiſſimam iſti duo coierunt ſocietatem, idcirco non habitabunt ſimul in Terra promiſſionis, ſed diſiuncti erunt inuicem: quod ita euenit. Simeon enim non habuit ſeparatam hæreditatem, ſed eam accepit in medio tribus Iuda, vt traditur Ioſue 19. tribus autem Leui diſperſa erat per omnes tribus: nam quia nulla eſt data Leuitis hæreditas, aſſignatæ ſunt illis ciuitates ad habitandum, ſparſæ per alias tribus. Hebræi tradunt ex tribu Simeonis fuiſſe pædagogos & magiſtros puerorum populi Hebræi, qui victus parandi & lucri faciendi cauſa ceteras tribus peruagabantur in docendis & erudiendis pueris occupari. Cui traditioni adeſt Thargum Hieroſolymitanum, in quo locus hic ita expreſſus eſt: Dixit pater noſter Iacob, non conuenit vt hæc caſtra ſimul ſint: alioqui nullus populus, nullumque regnum poterit conſiſtere coram eis. Diuidam ergo tribum Simeonis, vt ſint Scribæ & doctores legis in Synagoga Iacob: tribum verò Leui diſtribuam vt præſit concionibus vel contentionibus inter filios Iſrael.

Ex Tribu Simeonis fuiſſe pędagogos & magiſtros puerorum.

34 VERVM ILLVD inquiſitione & explicatione dignum eſt, cur Moſes Deut. 33. omnibus aliis tribubus benedicens, ſolam tribum Simeonis ſine benedictione prætererit. Nec eſt probabile reſponſum eorũ qui aiunt, quia Iacob maledixerat Simeoni, propterea Moſen noluiſſe eius tribui benedicere: namque ob eandem cauſam nec tribui Ruben nec Leui benedicere debuiſſet Moſes. Illud foret probabilius (ſi quidem verum eſſet) propterea indignam benedictione Simeonis tribum eſſe iudicatam, quod ille eius tribus ſator & parens, ad necem Ioſeph inferendam præ ceteris incubuiſſet: ſed quia hoc probari non poteſt, fidem non habet. Illud igitur verius dictu fuerit, quia non multo ante, vt eſt in libro Numerorum, capite 25. Zamri princeps tribus Simeonis ſpectante Moſe atque vniuerſo populo lupanar Madianitarum ingreſſus cum quadam Madianite concubuerat, ſummo cum mœrore totius populi & principum indignatione atque inſigni Dei contumelia: quia etiam huius facinoris recens erat memoria, ad eius deteſtationem, Moſes ei tribui ſuam benedictionem impertiri noluit.

Dubitatio cur Moſes Deuter. 33. benedicens ceteris tribubus, prætererit tribum Simeonis.

Vera ſolutio.

35 Dicendum præterea non nihil eſt (vt curioſo lectori ſatisfaciamus) de varietate lectionis huius loci. S. Hieronymus in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, hanc citat lectionem huius loci ex interpretatione ſeptuaginta interpretum [Simeon & Leui fratres conſummauerunt iniquitatem adinuentionis ſuæ: in concilium eorum non veniat anima mea, in congregatione eorum non æmuletur iecur meum, quia in furore ſuo interfecerunt homines, & in deſiderio ſuo ſubneruauerunt taurum] quam lectionem ait diſcordare à veritate hebraica quæ hanc reddit ſententiam: [Simeon & Leui fratres: vaſa iniquitatis arma eorum. In arcanum eorum non veniat anima mea, & in conuentu eorum ne diſſoluatur gloria mea: quia in furore ſuo interfecerunt virum, & in libidine ſua fuderunt murum] ſignificat autem his verbis, inquit Hieronymus, non ſui conſilij fuiſſe, quod illi Sichimitas fœderatos viros interfecerint, contraque ius pacis & amicitiarum ſanguinem fuderint innocentem; & quia quodam furore ſic crudelitate rapti mu-

Varietas lectionis.
Hieronymus.

ros hoſpitæ vrbis euerterint. Illud: [Diuidam eos in Iacob, & diſpergam eos in
Iſrael] bene congruit cum euentu. Leui enim hæreditatem propriam non accepit
ſed inter alias tribus, paucas vrbes ad habitandum habuit: Simeon quoque, vt
eſt in libro Ioſue, proprium funiculum non eſt conſecutus, ſed de tribu Iuda quid-
Ioſue 19. dam accepit. Et in primo Paralipomenon, capite quarto ſcriptum eſt, cum mul-
tiplicata eſſet tribus Simeonis nec haberet poſſeſſionis locum; exiſſe in deſertum
ad quærendum ſibi locum. Quidam prophetice, interfectos homines, Apoſto-
los, & ſubneruatum taurum à Phariſæis Chriſtum interpretantur. Hactenus ex 36
Hieronymo.

In paraphraſi verò Chaldaica pro illo: *In conſilium eorum non veniat anima mea, & in
cœtu illorum non ſit gloria mea,* Sic eſt: In ſecretis eorum non fuit anima mea; & cum
congregarentur ipſi vt irent, non deſcendi de gloria mea. Senſus eſt: Non conſu-
luerunt me, quando conſultarunt de occidendis Sichimitis, ſed clam & ignoran-
te me facinus illud & deliberarunt & perfecerunt. Illud: *Non deſcendi de gloria mea.*
varie poteſt exponi: vel, Non ſum aſſenſus illis, ne perderem gloriam & clarita-
tem famæ quam vſq; ad id temporis habueram; vel, Non receſſi à Deo qui eſt glo-
ria mea, vt tale quiddam contra illius voluntatem deſignarem; vel, Non ſum de-
ductus de ſententia & propoſito animi mei probe ſciens quid æquum, iuſtum, ho-
neſtum & glorioſum factu eſſet aut non eſſet. Iam verò pro illo: *Occiderunt virum* Sic
eſt: Occiderunt occiſione, id eſt ingentem, atrocem horrendamq; hominum cæ-
dem fecerunt: geminatio enim illa ad exaggerationem facit,

Expoſitio myſtica. RESTAT VT quæ ad myſticum vaticinij huius ſenſum & intelligẽtiam per- 37
tinent, carptim dicamus. Et allegorica quidem huius prophetiæ interpretatio
Ambroſ. eadem ferè traditur ab Ambroſio, Ruffino, Iſidoro, Ruperto. Aiunt Iacob ſpi-
Ruffinus. ritu prophetico vidiſſe execrandum concilium, in quo Scribæ & Sacerdotes de
Iſidorus. necando Meſſia deliberaturi erant: doctores autem legis & Scribæ, vt placet He-
Rupertus. bræis, erant de tribu Simeonis; Sacerdotes autem de tribu Leui. Iſtos porrò nar-
rant Euangeliſtæ concilium feciſſe vt Ieſum morti traderent, & Dominus noſter
Matt. 20. dixit: *Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum & Scribis, & condemnabunt eum morte.*
[Maledictus fuit illorum furor quia pertinax] nimirum toties vehementer cu-
piente & adnitente Pilato Ieſum, vt plane innocentem dimittere, illi contra ob-
nixe obſtiterunt clamantes, Tolle crucifige eum. Nimis quoque dura fuit eorum
indignatio, quia Barabbam homicidam dimitti, auctorem autem vitæ occidi fla-
gitarunt.

Ioan. 19. Recte igitur de ipſis dicitur: *Occiderunt virum & ſuffoderunt murum.* id eſt, corpus
eius flagellis, clauis ac lancea lacerauerunt atque perfoderunt: aut quia tanto
ſcelere admiſſo meruerunt ipſi, vt proſtratis mœnibus vrbs Ieruſalem funditus
euerteretur, & ſupremo ipſi opprimerentur exitio. Vnde ſequitur: *Diuidam eos in Ia-*
Rupertus. *cob, & diſpergam eos in Iſrael.* Defierunt enim, vt inquit Rupertus, eſſe veri filij Ia-
cob, in eorum locum ſuccedentibus, & hæreditariam promiſſionis benedictio-
nem cernentibus, qui ad fidem Chriſti ex Gentibus conuerſi ſunt. Vel; Diuidam
eos per ciuiles diſcordias & inteſtinas ſeditiones, quæ auctore Ioſepho in vltimis
libris Iudaicarum antiquitatum, & in iis quos de bello Iudaico ſcripſit, anteceſſe-
runt bellum Romanorum aduerſus Iudæos, & Hieroſolymitanum excidium. Sanè
illud: *diſpergam eos,* veriſſime contigit: namque eo bello victi captique, per omnes
terræ plagas miſerrime diſſipati ſunt: quod prædictum fuerat per Dauidem pſal-
mo 58. *Deus,* inquit, *oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos. Diſperge illos in vir-*
tute tua.

Morale documentum de reprimẽdo appetitu vindictæ. Licet præterea morale quoddam & perutile documentum ex hac prophetia 38
capere; Omnem ſcilicet vindictam, etiam quæ videtur zelo iuſtitiæ concipi, aut
ſuſcipi ſtudio repellendæ iniuriæ & recuperandi honoris, eſſe repudiandam atq;
fugiendam: ſed illam tamen tam lege diuina quàm humana execrandam eſſe,

quæ

quæ ad ſimilitudinem illius vindictæ Simeonis & Leui his quinque circumſtantiis inſignita fuerit: Prima, ſi fiat per dolum & fraudem, maxime verò ſub obtentu pacis & amicitiæ: Secunda, ſi aduerſus homines incautos, inermes & ad reſiſtendum inualidos: Tertia, ſi aduerſus eos qui verſantur in ſummis ærumnis & calamitatibus, aut magnis animi corporiſue doloribus cruciantur: Quarta, ſi ea vindicta redundet in contemptum & iniuriam religionis: Quinta, ſi magnitudo vindictæ, grauitatem ſceleris, & iniuriæ menſuram excedat, nulloque reſpectu humanitatis, barbara & ferina crudelitate ſæuiatur.

TERTIA PROPHETIA.

DE IVDA.

Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Catulus Leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti: requieſcens accubuiſti vt Leo, & quaſi Leæna: quis ſuſcitabit eum? NON Auferetur ſceptrum de Iuda & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem ò fili mi, aſinam ſuam. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Pulchriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. *Geneſ.49. Verſ.8.9.10.11.12*

39 HAEC prophetia quam de Iuda edidit Iacob, & Moſes poſteritati, literarum monumentis conſignatam prodidit, vt eſt nobiliſſima & celeberrima, ſic eſt aliqua in parte obſcuriſſima & ad explicandū difficillima. Ex hac euidens firmumq; ducitur argumentū ad redarguendos Iudæos qui Meſſiam adhuc veniſſe negant; & perſpicua ratione concluditur dominum Ieſum Saluatorem noſtrum verum eſſe Meſſiam. Sedenim veritatem huius prophetiæ cum ipſo euentu, rerumque ſucceſſu comparare atque componere valde arduum & impeditum opus eſt: quò maiori ſtudio & cura enitendum & perficiendum nobis eſt, vt quemadmodum fecimus in illa Danielis de Septuaginta Hebdomadis prophetia, ita quoq; veritatem huius prophetiæ quoad eius fieri poſſit manifeſtam & planam lectori faciamus. Ac primò quidem ſingula verba ſubtiliter ac diligenter excutienda & ponderanda ſunt, vt germana & propria eorum ſententia, & vt vocant, literalis ſenſus euoteſcat: deinde ſenſus quoque myſticus indicabitur: poſtremò duas inſignes admodum quæſtiones tractabimus, alteram contra Iudæos, vtrum hæc prophetia denotet tempus aduētus Meſſiæ; alteram cum Chriſtianis Doctoribus, quemadmodum hæc prophetia intelligenda & interpretanda ſit, vt eius veritati euentus apte reſpondeat.

Spectat porrò hæc prophetia ad laudem Iudæ vel potius poſteritatis & tribus eius: nam in Iudam qui filius fuit Iacob, penè nihil competit eorum quæ hîc dicuntur. Prædicat autem Iacob quatuor excellentias Iudæ, primam honoris & laudis, quòd ipſum ceteri fratres laudaturi & adoraturi eſſent; alteram, fortitudinis, quod vt Leo hoſtes ſuos debellaturus eſſet: tertiam, principatus atque imperij & diuturnitatis eius vſque ad Meſſiæ aduentum, qui ex ea tribu generandus erat;

quartam,

quartam, incredibilis abundantiæ bonorum temporalium, maxime autem vini
& lactis.

IVDA TE laudabunt fratres tui. Hebraice eſt (Iuda tu) tu diceris Iuda, & iuxta 40
nomen tuum quod ſignificat laudem vel confeſſionem laudis, continget tibi:
nam te laudabunt fratres tui. Vide 29. caput Geneſeos. Sic Dominus dixit Petro:
Matth. 16 *Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Paraphraſis Chaldaica ſic
habet hoc loco [Iuda, tu confeſſus es & non erubuiſti; in te confitebuntur fratres
tui.] Quid illud fuerit, quod Iudas confiteri non erubuerit, difficile eſt diuinare.
Quidam referunt ad factum Thamar, quod ille non abnuit, ſed ſimpliciter con-
feſſus dixit, *Iuſtior me eſt &c.* Geneſ. 38. Alij referunt ad liberationem Ioſeph à
cæde, quam ci ceteri fratres moliebantur Geneſ. 37. Vel illud; Confeſſus es &
non erubuiſti, poſitum eſt pro futuro, confiteberis & non erubeſces, more ſcilicet
prophetiarum, in quibus propter certitudinem præterita ponuntur pro futuris.
Illud; 'n te confitebuntur fratres tui, intelligi poteſt, vel in te, vel, propter te, vel
ſimpliciter, Te confitebuntur ſiue laudabunt omnes fratres tui, & ex nomine tuo
vocabuntur omnes Iudæi.

MANVS TVAE in ceruicibus inimicorum tuorum. Hebraice ſingulariter eſt, in 41
ceruice. ſenſus eſt: ſubiugabis tibi inimicos tuos. Hoc impletum eſt in ipſa tribu
Iudicū 1. Iuda ſtatim poſt mortem Ioſue: hanc enim monitu Dei ducem ſecutæ aliæ tribus
debellarunt hoſtes ſuos: ſed euidenter ac perfecte completum eſt in Dauide, ſi-
cut patet legenti primum & ſecundum librum Regum. Id quod ipſemet de ſe con
firmat pſalmo 17. *Perſequar* inquit, *inimicos meos & comprehendam illos: & non conuertar
donec deficiant. Confringam illos nec poterunt ſtare: cadent ſubtus pedes meos. Et inimicos meos de-
diſti mihi dorſum* (Hebraice eſt ceruicem) *comminuam eos vt puluerem ante faciem venti vt
lutum p a earum delebo eos. Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi; in auditu auris obediuit mihi.*
3. Reg. 15 Idem quoque contigit quibuſdam aliis regibus Iuda vt Aſa, Ioſaphat & Ezechiæ
Infra 22. Chaldaice ita eſt; Manus tua præualebit hoſtibus tuis, diſsipabuntur inimici
4. Reg. 19 tui, erunt vertentes verticem coram te, præuenient te, petituri pacem tuam.
Petere pacem tuam, vel ſignificat, honorifice & amanter ſalutare, pacem, hoc
eſt, ſalutem, & omnia fauſta precando; vel ambire pacem alicuius, vehementer
optando in pace eſſe cum aliquo. Hanc quoque Iuda victricē hoſtium ſuorum for
titudinem ſignificauit Moſes Deuteronomij 33. illis verbis quibus benedicens
Iuda dixit, Manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra aduerſarios
eius erit. *Adorabunt te filij patris tui.* Hebraice pro adorabunt, eſt, incuruabunt ſe
tibi. Hinc apparet, ius primogenituræ pertinens ad honorem & poteſtatem, ex
Ruben tranſlatum eſſe ad Iudam: ſiquidem Iſaac Geneſ. 27. vt primogenito di-
xit Iacob; *Seruiant tibi populi & adorent te tribus: eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur
ante te filij matris tuæ.*

CATVLVS Leonis Iuda. Hoc poteſt conuenire etiam in Iudam qui filius fuit 42
Iacob: eum nempe tradunt fuiſſe omnium fratrum ſuorum fortiſsimum & gene-
roſiſsimum. Et in primo libro Paralipomenon cap. 5. Sic eſt: *Iudas erat fortiſſimus
inter fratres ſuos: de ſtirpe eius principes generati ſunt.* recte autem comparatur Leoni qui
eſt fortiſsimus animalium, & illis maxime terribilis, de quo ſcriptum eſt in Pro-
uerbiis: *Leo fortiſſimus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum* & Amos 3. *Leo rugiet quis non
timebit.* Catulus porrò Leonis etiam audacior eſt, vel vt contrariarum & validio-
rum virium inexpertus, vel vt acutioribus firmioribuſque dentibus inſtructus, vel
vt cibi prædæque auidior. Nomen verò Catuli Leonis præcipue conuenit in
Dauidem de tribu Iuda generatum, qui etiamnum adoleſcens pugnabat cum
1. Reg. 17 leonibus & vrſis eoſque ſuperabat, & Goliath gigantem, terrorem Hebræo-
Ibidem. rum deuicit.

AD

43 *AD PRAEDAM fili mi aſcendiſti*. Hebraice eſt, ex præda, verbum autem hebræum proprie ſignificat raptum & dilaceratum, vt cum leo beſtiæ alicuius membrum diſcerpſit & rapuit ſibi in cibum. Hieronymus legit, ex captiuitate: *Hieron.in* ſed in idem recidit. Septuaginta verterunt *Ex germine*. quod nullam habet cum *Traditionibus hebraicis.* hebræa & latina lectione conuenientiam, nec video quem ſenſum reddat ſecundum hiſtoriam; niſi forte ſignificatur Iudam nihil degeneraſſe à maioribus ſuis, ſed moribus factiſque oſtendiſſe ex ſanctorum ſe ac fortium virorum ſtirpe generatum. Hoc loco paraphraſis Chaldaica hanc habet lectionem: Poteſtas erit in principio, & in fine magnificabitur regnum de domo Iuda, eo quod à iudicio occiſionis fili mi animam tuam abſtinuiſti] ſenſus eſt: Primo non erit plenum regnum in Iuda, ſed magnificentia quædam & poteſtatis atque imperij excellentia ſuper alias tribus: proceſſu tamen temporis in iuſti regni faſtigium aſſurget: & hoc meritus eſt Iudas propter æquitatem & iuſtitiam qua vſus eſt, tum liberando *Geneſ.30* nurum Thamar ab incendio; tum eripiendo innocentem Ioſeph ex manibus fratrum interficere eum cupientium. *Infr. 37.*

44 *REQVIESCENS accubuiſti vt Leo, & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum?* Hebraice eſt: Incuruauit ſe & accubuit: alluditur ad morem leonis, qui poſtquam rapuit prædam incuruat ſe ſuper crura (id enim hebræum verbum ſignificat) & cubat, nec vult ſurgere, licet tranſeant alia animalia, quaſi nullum timens. Pro leæna, Hebraice eſt, Labì, ſignificans leonem maiorem. Sed quia ea vox in plurali habet formam femininam, dici poteſt, in ſingulari ſignificari vtrumque ſexum. S. Hieronymus fere vertit leænam. Pro illo: *Quis ſuſcitabit eum?* Hebraice eſt: Quis ſurgere vel ſtare faciet eum? id eſt, Quis irritabit eum? quo ſignificatur, ſubiugatis omnibus hoſtibus ſecurè Iudam & tuto victurum. Nimirum ita contigit Dauidi poſt multas victorias debellatis Philiſtæis, Moabitis, Ammonitis, Idumæis & Syris, vſq; *2.Reg. 8.* ad Euphratem: ſed maxime ſub Salomone pax floruit, lege quartum & quintum *& 21.Paralip.9.* caput libri tertij Regum. Senſus igitur eſt: Profligatis hoſtibus, in ſecura pace erit, nec quiſquam eum laceſſendo & irritando audebit ad bellum concitare. In Chaldaica paraphraſi ita legimus hunc locum: [Quieſcens habitabit in fortitudine ſicut leo & ſicut leæna, non eſt regnum quod commouebit eum.]

Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius. *Verſu 10*

45 RVPERTVS libro tertio de victoria verbi Dei cap. 9. ait hanc eſſe tertiam Dei promiſſionem datam homini de aduentu Meſſiæ. Nam prima expreſſa eſt iis verbis quæ Deus ſerpēti dixit Geneſ. ſecundo. *Inimicitias ponam inter ſemen tuum & ſemen mulieris: & ipſum conteret caput tuum*. Secunda promiſſio data eſt Abrahæ Geneſ. 22. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Tertia promiſſio & quidem prioribus multo expreſſior, per Iacob his verbis pronuntiata, & mundo publicata eſt.

Pro *Non auferetur* Septuaginta habent, Non deficiet. Hebraice eſt, Non recedet, à verbo (Sur) quod ſignificat recedere, declinare, ſeparare. *Sceptrum*. Hebraice (Sheueth) ſignificās virgam regiam, quale eſt ſceptrum, & qualis erat vir- *Eſther 5.* ga Aſſueri. In pſalmo 44. dicitur: *Virga directionis, virga regni tui*. ſignificatur igi- *& 15.* tur regalis dignitas & poteſtas; ideo Septuaginta verterunt: [Non deficiet princeps;] & Ionathas reges. Solet nonnunquam in Scriptura nomen virgæ poni pro afflictione & oppreſſione, vt in Pſalmo ſecundo. *Reges eos in virga ferrea* & apud *Eſa. 10.* Eſaiam; *Aſſur virga furoris mei:* & apud Paulum: *Quid vultis? In virga veniam ad vos,* *1.Cor.4.* *&c.* Verum ea ſignificatio hic locum non habet, vt manifeſtum eſt ex iis quæ proxime ſequuntur, quæ declarant Iacob loqui de principatu & dominatu Iudæ, omnia illi læta fauſtaque & glorioſa prænuntiando. Nec verum eſſet non receſſuram

ram fuiſſe à Tribu Iuda virgam afflictionis vſque ad Meſſiæ aduentum; cum ea Tribus regnantibus Dauide & Salomone florentiſſima & feliciſſima fuerit. *De Iuda* hoc eſt, de familia, poſteritate & tribu Iuda. Onkelus & Ionathas verterunt, de domo Iuda.

Et dux ſic etiam Septuaginta. Hebraice eſt Mechochec, ſignificans eum qui facit ſcribere leges & decreta. hic ponitur pro legiſlatore. idem nomen Pſalmo 59. latinus interpres vertit regem ibi *Iuda rex meus*. Eſt aut munus ſummi principis ac regis ſancire leges, & decreta condere. Iſaias certe capite 33. tribus glorioſis nominibus Meſsiam inſigniuit, Iudicis, Legiſlatoris & Regis. *Dominus*, inquit *iudex noſter, Dominus legiſer noſter, Dominus rex noſter, ipſe ſaluabit nos*. *De ſemore eius*. Septuaginta: De femoribus. Hebraice ad verbum: (De inter pedes eius:) ſenſus igitur eſt: Ex ſemine vel ex ſtirpe eius. Onkelus & Ionathas habent: De filiis filiorum eius. S. Hieronymus honeſtati aurium conſulens, ne nominaret genitalia, quod proximũ erat poſuit, De femore, & alibi dicitur, Ex vtero, etiam in viris, vt Gen. 15. & 2. Reg. 16. certe locus virilitatis vt eſt inter femora, ſic eſt in imo vẽtris.

DONEC VENIAT. qui mittendus eſt. Illud *donec* expreſsius reddiderunt Onke- 46
lus & Ionathas: Ille quidem, Non deficiet, in ſeculum ſeculi, vſque dum veniat Meſsias: hic autem, vſque ad tempus quo veniet. *Qui mittendus eſt.* Meſsias ſcilicet: nam hoc nomen expreſſe poſuerunt hic Onkelus, Ionathas & Pagninus. Certe Meſsias hoc vocabulo, Miſſus, ſæpe inſignitur in ſcriptura: nimirum inter omnia quæ Deus miſit hominibus, Chriſti miſsio fuit maxime optata, expectata, promiſſa, & ſalutaris hominibus. Hebraice eſt *Shiloh* obſcure admodum & ambiguæ ſignificationis: nam prout varia ex origine ſeu radice dicitur, ſic ad varias ſignificationes applicatur. Etenim quia (Scil) filium ſignificat, quidam vertunt:
Oleaſter. donec veniat filius eius: intelligi volentes Meſsiam. Oleaſter repetit originem eius à (Scialah) & ſignificari vult eo nomine quietum, ſecurum & pacificum; quo nomine Meſsias commendatus & nobilitatus eſt tum apud Iſaiam tum apud Zachariam capite nono. Eſt præterea (Shiloh) proprium nomen cuiuſdam loci qui erat in ſorte vel tribu Ephraim, vbi ductæ ſunt ſortes ſuper diuiſione terræ pro-
1. Reg. 4. miſsionis, Ioſue 18. manſit quoque eo in loco arca Domini vſque ad Samuelem,
Auguſtinus Vide Pſalmum 77. & Hieremiæ caput 7. Eugubinus putat tempore S. Hierony-
Eugubin, in Geneſim. mi non fuiſſe ſcriptum (Shiloh) ſed Saliach, vt loco literæ (he) fuerit (chet) & ita ſignificarì, vt ipſe vertit, Miſſum.

Auguſtinus. Septuaginta verterunt: *Donec veniant quæ repoſita ſunt ei*. Sic enim ſecundum 47
ipſos legit Auguſtinus libro 12. contra Fauſtum, cap. 42. & libro 17. de Ciuita-
Cyprianus te Dei, cap. 41. Cyprianus libro primo contra Iudæos legit: *Depoſita illi* alia le-
Ignatius. ctio habet: *Donec veniat cui repoſitum eſt.* Sic legit Ignatius, Ireneus, Tertullianus,
Irenæus. Ambroſius, Leo Papa, & S. Hieronymus. Iuſtinus martyr, & interpres Origenis
Tertull. vtramq; lectionem agnoſcunt: in Codicibus Theodoreti manuſcriptis, in vltima
Ambroſ. quæſtione in Geneſim, bis eſt: *Qui reſeruatur* vel *Quod reſeruatur*. Hæc circa tranſla-
Leo Papa tionem ſeptuaginta huius loci annotauit Flaminius Nobilius; quem ego virum
Hierony. *Iuſtinus.* propter magnam probitatem & doctrinam, & meam multorum annorum cum eo
Theodor. familiaritatem, amoris ſimul, & honoris cauſa libenter nomino.

Flaminius Nobilius. Opinatur Eugubinus, Septuaginta diuiſam legiſſe dictionem illam (Shiloh) in
Eugubin. (Sci) quod ſignificat relatiuum quis, quæ, quod; & in pronomen (Lo) quod ſignificat, ei vel ipſi vt ſenſus fuerit: Donec veniat quod ei; ſuppleuiſſe autem ipſos ſeptuaginta illud: [repoſitum eſt.] Dicuntur autem repoſita, quæ ſunt nobis valde cara & pretioſa; & quia nihil erat carius aut pretioſius aduentu Meſſiæ; aut quod æque illuſtraturum atque nobilitaturum eſſet tribum Iuda; idcirco dicitur: [Donec veniat quod eſt ei repoſitum.] Meſsias porrò erat repoſitus ſiue depoſitus in promiſsis Dei, in prædictionibus Vatum, denique in multis figuris & ſignis atque in omnibus penè ceremoniis iudaicis.

ET

48 *ET IPSE erit expectatio gentium*: Hebraice eſt: *Et ei erit obedientia populorum*. id eſt, obedient illi populi & accipient leges eius: quod in parte contigit Dauidi, vt de ſe ipſe teſtatur pſalmo decimo ſeptimo. *Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi in auditu auris obediuit mihi*: ſed omnino completum eſt in Chriſto domino, cui dixit Deus pater Pſalmo ſecundo, *Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam*, & Pſalmo ſeptuageſimo primo, *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei*. Quamobrem Pſalmo quadrageſimo quarto fauſtis vocibus ei acclamatur: *Intende, proſperè procede, & regna*. Rabbi Salomon ait vocem hebræam ſignificare congregationem populorum, & indicari, multos populos ad eius ditionem & imperium aggregatum iri: quod aliquatenus euenit in principatu Dauidis, qui multas gentes parere ſibi, & tributum pendere coegit. *2. Reg. 8.*

Hieronymus in vna litera ſenſum mutauit: nam vox (Ia) eſt à verbo (Iacha) & habet prædictam ſignificationem. Sanctus Hieronymus deriuaſſe eam videtur à (Chauà) quod ſignificat expectare, & frequenter litera (He) ponitur in loco (Vau) & tunc habet ſignificationem, qua vſus eſt hic Beatus Hieronymus. quod tamen propterea non probatur peritis linguæ hebrææ, quòd talia nomina quæ fiunt per præpoſitionem literæ (Iod) perquam rara ſunt, nec ferè ſunt niſi propria nomina, quale non eſt hoc: nec reperitur hæc vox alibi quàm in præſenti loco, & capite trigeſimo Prouerbiorum. Onkelus habet; Et ipſi obedient Gentes: Ionathas, Subiicientur ei omnes reges terræ. *Hierony. in Traditionib. hebraicis.*

49 CETERVM LATINA Lectio hanc fert quæſtionem, Quomodo Meſsias fuerit expectatio Gentium, cum is ante ſuum aduentum nullo modo eſſet Gentibus cognitus. Namque apud Iſaiam capite ſexageſimo quinto (idemque vſurpatum à Paulo eſt ad Romanos decimo) de Gentibus loquens Deus, ait: *Inuentus ſum à non quærentibus me; palam apparui iis qui me non interrogabant*. eadem difficultas accidit loco illi Aggæi capite ſecundo, *Veniet deſideratus cunctis gentibus*. Tribus modis hic nodus ſolui poſſet; primo, vt ſoluit Iuſtinus in eo Dialogo quem habuit cum Thryphone Iudæo, interpretando hæc verba non de primo, ſed de ſecundo aduentu Meſſiæ, qui ſicut in primo aduentu fuit expectatio Iudæorum, ita in ſecundo aduentu erit expectatio Gentium, quæ in ipſum crediderunt. Similiter eundem locum expoſuit Auguſtinus ſcribens libro decimo octauo de Ciuitate Dei, cap. trigeſimo quinto. Iam vero, inquit, quod ſequitur: *Et veniet deſideratus cunctis gentibus*: de nouiſſimo eius expectatur aduentu. Vt enim deſideratus eſſet expectantibus, prius oportuit eum dilectum eſſe credentibus. Idemque repetit capite quadrageſimo octauo eiuſdem libri. Non, inquit, prior aduentus eius deſideratus erat omnibus gentibus; non enim quem debebant deſiderare ſciebant, in quem non crediderant. Sed hanc profecto Iuſtini & Auguſtini expoſitionem verba illa Iacob excludunt, quæ proxime anteceſſerunt: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c. donec veniat qui mittendus eſt*; quibus verbis manifeſtum fit, non de ſecundo, ſed de primo Meſsiæ aduentu Iacob loqui. *Quomodo Chriſtus expectatio fuerit Gentium, cum illæ nulli aduentus Chriſti notitiam habuerint.* *Iuſtinus martyr.* *Auguſtinus.*

50 Altera ratio explicandi hanc difficultatem illa eſt; cum dicitur, Gentes deſideraſſe & expectaſse aduentum Meſsiæ, non eſse propriam ſed figuratam & metaphoricam locutionem; qua ſcilicet illud ſignificetur, tantopere Gentes indiguiſse aduentu Meſsiæ in remedium malorum quibus oppreſsi tenebantur, vt ſi nouiſsent ipſum, procuLdubio ardentiſsime eius aduentum deſideraſsent atque expectaſsent. quemadmodum frequens eſt cùm in ſacris tum in profanis literis dicere, terram deſiderare vel expectare imbres, ſoles, ventos; ſignificando terram iſtiuſmodi rebus vehementer indigere, quò fructus optatos & expectatos hominibus ferre queat. Hac eius vocis ſignificatione vſus Moſes dixit Terram promiſsionis expectare de cœlo pluuias, Deuteronomij capite vndecimo, ideſt, indigere pluuiis, & eas in tempore accipere.

c Nec

Nec ſanè tertia illa via diſſoluendæ huius quæſtionis repudiari debet, vocabulum expectationis hoc loco eſſe poſitum pro ſpe & fiducia, & ſententiam Iacob intelligi debere de Gentibus iam ad Chriſti fidem conuerſis: mos enim ſcripturæ eſt conuerſos ex Gentibus ad Chriſtum, etiam poſt conuerſionem appellare Gentes; ad differentiam videlicet Iudæorum. Audi Paulum loquentem cum Gentibus iam Chriſti fidem amplexis, ad Romanos 11. *Vobis dico Gentibus, Quamdiu quidem ego ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo, &c.* Senſus igitur eſt: Non tantùm Iudæi, ſed multo maxime Gentes Meſſiam recipient, atque in eo ſuam ſpem, omnemque fiduciam collocabunt: quemadmodum prædixerat Iſaias capite vndecimo ſecundum translationem ſeptuaginta: *Erit radix Ieſſe & conſurget qui ſit princeps Gentium, & in eo Gentes ſperabunt.*

Scriptura cõuerſos ex Gẽtiliſmo ad Chriſtũ etiam poſt conuerſionem, nominat Gẽtes.

LIGANS AD vineam pullum ſuum, & ad vitem aſinum ſuum. His verbis & aliis proxime ſequentibus prædicit Iacob fertilitatem eius regionis, quæ in diuiſione terræ Chanaam ſorte obuenrura erat tribui Iuda. Tria verò ponuntur ſummæ fertilitatis eius terræ argumenta: primo quidem, quod tam grandes habitura eſſet vites, eaſque adeo vuis onuſtas, vt poſſet aſinus ad vnam vitem alligari, & ex illa ſola vuis onerari. cui rei fidem facit quod prodidit Moſes libro Numerorum, capite 13. Deinde tantam ſignificat fore vini abundantiam, vt id non modo ſufficiat bibendo, ſed etiam ſuperſit ad lauandas veſtes: quod accipiendum eſt quaſi hyperbolice dictum, neque enim ſignificatur veſtes eſſe lauandas vino; ſed indicarur abunde ſuperfuturum vinum non ad bibendum tantùm, ſed vt, quemadmodum aqua veſtes, ſic eo lauari poſſint: poſtremò tantam fore ſignificat vini & lactis copiam, vt habituri ſint homines oculos rubicundos præ nimia potatione vini: iidemque aſſidue & affatim lacte veſcentes, habituri ſint dentes lactei candoris. 51

Onkelus. Rab. Salomon.

Onkelus & Rabbi Salomon cenſent quidem hiſce verbis demonſtrari fertilitatem terræ Iuda; verùm aiunt ea verba non proprie ſed figurate & parabolice accipienda. Nam illud: *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem aſinam ſuam.* ſignificat, tam iuuenes quàm ſenes in tribu Iuda futuros iuſtos, adhærentes legi & doctrinæ Dei. Itaque pullus ſignificat filios, aſina parentes: ligare, eſt adhærere: vitis, eſt lex; vinea, ſynagoga. Illud: *Lauabit in vino ſtolam ſuam* ſignificat principes Iuda vſuros prætioſis veſtibus, ex purpura & ſerico quod ſit tinctum coccineo colore: per oculos rubros à vino, ſignificantur montes, ex quibus vſquequaque longinquus fit proſpectus; qui montes in terra Iuda abundaturi erant vitibus & vino. Dentes lactei, ſignificant colles, campos, loca ſpatioſa, quæ frumento abundabunt, & propter vbertatem ac bonitatem paſcuorum, gregibus & armentis copioſa erunt. Quod ſi lectorem iuuat hanc interpretationem ex ipſamet paraphraſi Chaldaica cognóſcere; hæc ſunt eius verba: Circumdabit Iſrael ciuitatem ſuam, populus ædificabit templum ſuum, eruntque iuſti in circuitu eius, & factores legis iuxta doctrinam eius; purpura bona, erit veſtimentum eius; operimentum eius, ſericum tinctum coccino variiſque coloribus: rubicundi erunt montes eius; in vineis ſtillabunt torcularia eius vinum; albicabunt campi eius frumento & gregibus ouium. Sic eſt ibi. 52

SED PAVLVLVM expendamus ſingula verba. *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem aſinam ſuam.* Hebraice (gephe) ſignificat propriè vitem, & item locum in quo ſunt vites. Vox (guhir) ſignificat pullum, non quemlibet ſed aſini, & aliquando etiam muli propter cognationem quam is habet cum aſino. Vox, Sotecha, quam interpres Latinus vertit vitem, ſignificat vitem optimam, nobilem, præſtantem: poteſt etiam deflecti ad ſignificandum ramum ſeu palmitem, quemadmodum vertit Pagninus. Sequitur: 53

Lauabit in vino ſtolam ſuam, &c. Toſtatus, Burgenſis & Carthuſianus contendunt *Toſtatus.*
hæc verba ſecundum literalem ſenſum non dici in tribum Iuda, nec ſignifica- *Burgenſis*
re fertilitatem terræ ſortis eius, ſed intelligi debere de Meſſia. Cum enim illud *Carthuſianus,*
participium, ligans, ſit tertiæ perſonæ, non poteſt referri ad Iudam, de quo lo-
cutus fuerat Iacob in ſecunda perſona, ſed iungi debet cum eo quod proxime
anteceſsit: *Donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium.* Sed hoc leue
eſt, ſiquidem Iacob etiam de Iuda locutus eſt in tertia perſona, dicens, *Quis ſu-
ſcitabit eum?* Et, *Non auferetur ſceptrum de Iuda.* Conſtat præterea, in prophetiis
etiam in eodem ſermone frequentiſsimum eſſe tranſitum ex vna perſona in alias,
nihil igitur prohibet, quinimo perbelle conuenit, verba hæc interpretari de ſin-
gulari & eximia fertilitate ſortis Iuda, quæ cùm aliorum bonorum, tum lactis &
vini feraciſsima fuiſſe dicitur.

MYSTICA VATICINII de Iuda explanatio.

54
EXPLANATO igitur primo loco literali ſenſu huius vatici-
nij, ſequitur vt ſecundo loco myſticam quoque ſed breuem &
ſuccinctam eiuſdem prophetiæ intelligentiam & interpretatio-
nem exponamus. *Iuda te laudabunt fratres tui.* Nomen Iuda, ſi-
gnificans confeſsionem ſiue laudem, mirifice conuenit Chri-
ſto domino, qui ab exordio vſque conceptionis ſuæ nunquam
deſtitit confiteri & laudare Deum, quippe qui ſtatim vt mundum ingreſſus eſt, *Pſal. 39.*
ſe ipſe offerens Deo patri, dixit, *Ecce venio. In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam* *Heb. 10.*
Deus voluntatem tuam. Omnes autem electi, ſiue homines ſiue Angeli, fratres Chri-
ſti ſunt per gratiam adoptionis. Sicut etiam ipſe filius Dei eſt ſecundum natu- *Rom. 8.*
ram, ſic illi per gratiam filij Dei facti ſunt. Quapropter appellatur ipſe primoge-
nitus in multis fratribus.
Laudari verò Chriſtum ab omnibus ſuis fratribus, licet intelligere ex eo quod
narrat Ioannes Apocalypſis capite quinto vidiſſe ſe circa thronum Dei quatuor
animalia & vigintiquatuor ſeniores, per quos omnes electi tam veteris quàm no-
ui Teſtamenti ſignificantur: & inſuper millia millium Angelorum: & hi omnes
concinebant & celebrabant laudes Agni: quin etiam vidit omnem creatu-
ram quæ in cœlo eſt & ſuper terram, & ſub terra dicentem. *Sedenti in throno, &
Agno, Benedictio, honor & gloria & poteſtas in ſecula ſeculorum.* Vniuerſa item Eccleſia
tum militans tum triumphans, Deum laudat per Chriſtum dominum, quemad-
modum ipſamet canit Eccleſia: Per quem maieſtatem tuam laudant Angeli, ado-
55 rant Dominationes, tremunt poteſtates.
Verùm de quo noſtrum hunc Iudam laudant fratres eius? De hoc ipſo, inquit *Rupertus.*
Rupertus, quod fecit ipſos fratres ſuos: cum enim inimici eſſent Dei, per *Rom. 5.*
Chriſtum facti ſunt non tantùm amici, ſed etiam hæredes quidem Dei, cohære- *Infra. 8.*
des autem Chriſti, vnde Ioannes primæ Epiſtolæ capite tertio: *Videte,* ait, *qualem
charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & ſimus.* & apud eundem in Apocaly-
pſi cap. quinto myſtica illa animalia & ſeniores laudant Agnum: *Quia,* inquiunt,
redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes & regnabimus ſu-
56 *per terram.*
ADORABVNT te filij patris tui. Lege Pſal. ſeptuageſimum primum in quo multa
Dauid cecinit de Adoratione ac veneratione Meſsiæ, ſed hoc ipſum expreſsius
Paulus ad Philippen. 2. *Vt in nomine eius,* inquit, *omne genu flectatur cæleſtium, terre-
ſtrium & infernorum &c.* Cum qua Pauli ſententia hebræa lectio huius loci conue-

nientior videtur, ſic habens: *Incurvabunt ſe tibi filij patris tui*. ſequitur: *Manus tua*
in ceruicibus inimicorum tuorum. Mirabiliter Chriſtus omnes ſuos inimicos ſubiuga-
uit, Diabolum, qui ei necem molitus fuerat: Iudæos, qui eum repulerunt:
Gentes, quæ ei contradixerunt. Itaque illud Dauidis in Pſalmo centeſimo no-
no magna in parte iam completum eſt: *Confregit in die iræ ſuæ reges, Iudicabit in na-*
tionibus: implebit ruinas, conquaſſabit capita in terra multorum. & in Pſalmo quadrageſi-
mo quarto *Sagittæ tuæ acutæ populi ſub te cadent in corda inimicorum regis*. Hoc figu-
rauit apud Danielem capite ſecundo lapis ille percutiens atque in puluerem
Ambroſ. redigens ſtatuam quæ regna mundi huius repræſentabat. *Catulus Leonis Iuda*.
Appellatur Chriſtus, inquit Ambroſius, catulus leonis; vt intelligatur Chri-
ſtum eſſe filium connaturalem & conſubſtantialem Deo patri: ſicut, catulus
leonis parenti ſuo leoni. Sed quia nomen catuli videtur ſignificare paruum
quid & minus Patre, ne cui ſuſpicio incideret Filium eſſe minorem Patre,
ad eam ſuſpicionem arcendam mox ſubditur: [Accubuiſti vt Leo & qua-
ſi Leæna.

AD PRAEDAM fili mi aſcendiſti. Maximus prædator fuit Chriſtus, & prædandi 57
cauſa in mundum venit: quocirca iuſſit Deus per Iſaiam capite octauo imponi ei
nomen prædatoris: *Voca*, inquit, *nomen eius Accelera ſpolia detrahere, Feſtina præ-*
dari. Quam multos Chriſtus deprædatus eſt & rapuit de manu & faucibus Dæ-
monis? Hebraica lectio habet: Ex captiuitate aſcendiſti: quod pulchre com-
petit in Aſcenſum Chriſti, cùm ex inferno in terram, tum ex terra in cœlum:
Pſal. 67. Aſcendens enim in altum, captiuam duxit captiuitatem.
Epheſ. 4. *REQVIESCENS accubuiſti vt Leo*. Requies & accubitus Chriſti, fuit mors eius &
Pſal. 3. ſepultura. *Ego* inquit: *dormiui, & ſomnum cepi, & exurrexi*. Mortuus eſt Chri-
Matth. 27 ſtus vt Leo, quia fortitudinem ſuam pluſquam leoninam in morte ſua maxi-
me declarauit: non ſolum quod moriens totum mundum concuſsit, tremefe-
cit atque conturbauit, ſed eo maxime, quod mortem moriendo deſtruxit, &
1.Cor. 1. cadens ipſe diabolum proſtrauit. Vnde Paulus. *Quod infirmum eſt Dei, fortius*
Iudic. 16. *eſt*, inquit, *omnibus hominibus*. Sic etiam Samſon, tum maxime demonſtrauit
robur ſuum, cum intra ciuitatem quaſi carcere quodam incluſus teneri vi-
debatur, & cum demolitus columnam, moriens ipſe pariter hoſtes ſuos
interemit.

Ruffinus mirum refert de catulo leonis — Refert hoc loco Ruffinus tradi à phyſiologis hanc eſſe catuli leonis naturam,
cum natus eſt, triduum dormire, tertio autem die fremitu patris tremefacto cu-
bili excitari. Hoc belle quadrat in triduum mortis Chriſti & in eius reſurre-
ctionem potentia Dei patris cum magno cuſtodum ſepulcri terrore factam.
Quis ſuſcitabit eum? Quaſi dicat; non indiget aliena potentia vt reſurgat. Pro-
Matt vlt. *Ambroſ.* pria auctoritate, ait Ambroſius, natus eſt, proprio arbitrio mortuus eſt, propria
Ioan. 10. poteſtate ſuſcitatus eſt. Et hoc ipſe Dominus dixerat. *Poteſtatem*, inquit, *habeo*
ponendi animam meam & iterum ſumendi eam.

NON AVFERETVR ſceptrum de Iuda & dux de fœmore eius. Non deficiet 58
regnum Chriſti quod eſt Eccleſia, nec regni eius princeps, qui eſt Pontifex
ſummus eius Vicarius: qui dicitur de fœmore eius, vel quia ſicut filius ſuc-
cedit in dignitatem & auctoritatem patris, ita ſummus Pontifex ſubit vi-
cem Chriſti quantum ad dignitatem & auctoritatem: vel quia ſcriptum eſt
in Apocalypſi Chriſtum viſum eſſe Ioanni habere in veſtimento & in fœmo-
re ſuo ſcriptum: Rex regum & Dominus dominantium; inde ſummus Pontifex
Apoc. 19. tantam habet dignitatis & poteſtatis vim & excellentiam.
& 1.Tim. 6. *DONEC veniat qui mittendus eſt*. Vſque ad diem iudicij ſtabit Eccleſia, & in
Matth. vlt. ea ſummus Pontificatus: ideo Dominus dixit, *Ego vobiſcum ſum omnibus die-*
Supra. 16. *bus, vſque ad conſummationem ſeculi*, & Petro dixit, [Tu es Petrus, & ſuper
hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt
aduer-

aduerſus eum.]. *Ipſe erit expectatio Gentium*. Tota expectatio militantis Eccleſiæ eſt
ſecundus aduentus Chriſti, ſicut Paulus ait: *Expectantes beatam ſpem & aduentum* Tit. 2.
gloriæ magni Dei. Hæc itidem Eccleſiæ triumphantis expectatio eſt propter con-
ſummatam totius hominis felicitatem. Vnde Ioannes in Apocalypſi audiuit ani- Apoc. 6.
mas ſanctorum magno clamore expectantes Dei iudicium. Et reſponſum eſt illis
vt requieſcerent & expectarent adhuc tempus modicum, donec conſerui & fra-
tres eorum complerentur.

59 *Ligans ad vineam pullum ſuum & ad vitem aſinam ſuam*. Pullus ſignificat populum
Gentilem, aſina Iudaicum: vitis, eſt ipſe Chriſtus, vinea, Eccleſia quæ ex gen- Ephes. 2.
tibus & Iudæis congregata eſt. Chriſtus enim fuit lapis angularis coniungens
vtrumque parietem, & faciens vtraque vnum. Duplex autem eſt ligamen fide-
lium, vnum ad vitem, id eſt, cum Chriſto per fidem, ſpem & charitatem; alte-
rum ad vineam, id eſt, cum Eccleſia, per vnitatem, pacem & concordiam: prius
ligamen rumpunt hæretici, poſterius Schiſmatici.

Lauabit in vino ſtolam ſuam ſtola & indumentum Chriſti, fideles ſunt. legitur in
Eccleſiaſticis hiſtorijs Beato Petro Epiſcopo Alexandrino viſum eſſe Chri-
ſtum cum veſte lacerata, & dixiſſe; veſtis mea Eccleſia eſt, quam peruerſis & im-
pijs opinionibus Arius dilacerauit. hanc Eccleſiam lauit Chriſtus ſuo ſanguine,
Lauans nos à delictis noſtris in ſangnine ſuo, vt legitur in Apocalypſi capite 1. Ephes. 5.
& ideo lauit Eccleſiam, vt nec maculam nec rugam habens vllam, pura, imma-
culata & ſancta eſſet. Signate autem dicitur *In vino* quia ſanguis Chriſti fuit
Eccleſiæ lauacrum pretium & potus.

60 *PVLCHRIORES ſunt oculi eius vino.* Paulus ad Epheſ. 4. ait, Deum dediſſe Eccle-
ſiæ Prophetas & Apoſtolos, doctores item & paſtores ad ædificationem corporis Ephes. 1.
eius quæ eſt Eccleſia, ne tanquam paruuli fluctuantes circumferamur omni vento & Coloß.
doctrinæ. Oculi igitur Eccleſiæ, Prophetæ & Apoſtoli fuerunt: nam ſicut oculi 2.
celſiſſima parte locati, regimen habent totius corporis; ſic Prophetæ & Apoſtoli, Oculi Eccleſiæ prophetæ & Apoſtoli.
ſupremum docendæ, regendæ tuendæque Eccleſiæ dignitatis ac poteſtatis gra-
dum tenuerunt. Sed cur iſti oculi dicuntur pulchriores vino? equidem quatuor Quatuor
in vino laudari video, colorem, odorem, ſaporem, vim præterea exhilarandi & in vino laudari.
roborandi. Talia quædam fuiſſe in Apoſtolis licet animaduertere: colorem qui-
dem, ſanctitatem exterioris vitæ & conuerſationis: odorem, virtutum interio-
rum fragantiam: ſaporem, dulcedinem doctrinæ, prædicationis, & gubernatio-
nis: virtutem exhilarandi & corroborandi, efficaciam eorum & patiendi, & fa-
ciendi magna, in miraculis præſertim patrandis, quibus Eccleſiam maiorem in
modum recreabant atque confirmabant.

61 *Dentes eius lacte candidiores.* Per dentes, nec ineptum nec alienum fuerit intelli- Dentes, paſtores &
gere paſtores & doctores Eccleſiæ. triplex porrò dentium munus eſt: conferunt Doctores
enim ad comminuendum & conterendum cibum, ſine quo attritu non poſſet is Eccleſiæ
poſtea bene concoqui: vulgatum eſt enim, & fertur in primis apud medicos, iuxta Triplex munus & vſus
ac philoſophos, primam fieri in ore, ac per dentes cibi concoctionem. Deſer- dentium.
uiunt etiã dentes procudendæ linguæ ac formandæ locutioni & ſermoni. Valent
denique ad mordendum. Similiter triplex eſt ſecundum allegoricam intelligen-
tiam munus paſtoris ac doctoris Eccleſiæ: primum eſt loqui, id eſt, prædicare &
docere, quæ plebem Chriſtianam noſſe non modo neceſſe eſt, ſed etiam quo quo
modo expedit: Deinde mordere id eſt, caſtigare ac reprehendere: vnde Paulus
dixit Timotheo; *Prædica verbum, inſta opportune, importune, argue, obſecra, increpa:* Ad 2. Tim. 4.
hæc cibum terere, & quaſi manſum in os audientium ingerere: non quidem eun-
dem, eodemq; modo confectum & comparatum præbere omnibus, ſed accom-
modate ad ſingulorũ habilitatem atq; captũ. ideo Paulus dixit eidem Timotheo:
Solicite cura teipſum probabilẽ exhibere Deo, operarium inconfuſibilem recte tractantem verbum Supra. 2.
veritatis. Pro illo: *recte tractantem.* græca lectio ſignificat, recte ſcindentem: quibuſ-

dam enim ſolidior, aliis tenerior ac mollior, quibuſdam copioſior, aliis parcior & ſcindendus & tribuendus eſt cibus.

EXPLICANTVR DVAE DISPVTATIONES, altera contra Iudaeos, altera vero cum Chriſtianis Doctoribus.

A tempore huius Prophetiæ, vſque ad Iudaici principatus defectionem præteriiſſe annos 1698 Vſque ad Chriſti autem Ortũ 1735.

EXPOSITVS eſt à nobis adhuc vaticinij huius de Iuda ſenſus 62
& intellectus, tam hiſtoricus quàm myſticus: reſtat vt extremo loco duas tractemus diſputationes, quæ ad eiuſdẽ prophetiæ vim & veritatem penitus cognoſcendam plurimum conferunt. Sed ante omnia, duo prænotanda ſunt quæ in earum diſputationum tractatu ſæpius vſui nobis futura ſunt. Primùm igitur ſcire conuenit, ab eo tempore quo Iacob edidit hoc vaticinium, id eſt, ab eius morte, vſq; ad id temporis quo defecit omnino principatus Iudaicus ad alienigenas translatus, præteriiſſe annos mille ſexcentos nonaginta octo; vſque ad Meſſiæ verò aduentum, id eſt, ortum Chriſti Saluatoris noſtri, annos mille ſeptingentos triginta quinque: qui numerus annorum ad hunc modum colligitur. A morte Iacob vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, anni fluxerunt centũ nonaginta octo: namque à promiſſione diuinitus facta Abrahæ anno ætatis eius ſeptuageſimo quinto (vt ſcriptum eſt capite duodecimo Geneſeos) vſque ad legem datam Hebræis per Moſen (Lex verò data eſt tertio menſe quàm egreſſi fuerant Hebræi ex Aegypto) tranſierunt anni triginta & quadringenti (tot enim memorat Paulus capite tertio Epiſtolæ ad Galatas) Iam verò à ſeptuageſimo quinto Abrahæ anno vſque ad mortem Iacob, ex ipſo libro Geneſeos computare licet ducentos & triginta duos annos: ex quo manifeſte concluditur, à morte Iacob vſque ad egreſſionem Hebræorum ex Aegypto, vel vſque ad legem datam, centum nonaginta octo annos excurriſſe.

Rurſus ab egreſſu Hebræorum ex Aegypto vſque ad ædificationem templi Salomonis, tranſactos eſſe quadringentos atque octoginta annos, in ſexto capite libri tertij Regum proditum eſt: hinc porrò vſque ad liberationem populi Hebræi ex captiuitate Babylonica factam primo anno monarchiæ Cyri, quingentos annos exactos eſſe, tertius & quartus liber Regum aperte docent. à reuerſione autẽ Hebræorum ex captiuitate, vſque ad defectum imperij Iudaici tranſiſſe annos quingentos & triginta, eo liquet, quod primus annus monarchiæ Cyri, fuit etiam primus annus Olympiadis quinquageſimæquintæ: imperium autem Iudaicum defecit occiſo Antigono Iudaicæ ſtirpis vltimo rege Iudæorum, & Herode alienigena imperium Iudaicum rapiente: quod euenit, teſte Ioſepho libro decimo quarto Iudaicarum antiquitatum, Olympiade centeſima octogeſima quinta, Coſſ. M. Agrippa & Canidio Gallo, quorum conſulatus, vt conſtat ex faſtis Capitolinis, competit in annũ vrbis conditæ ſeptingenteſimum decimũ ſextum: à cęde autem Antigoni, & exordio regni Herodis pacifici vſq; ad ortum Chriſti domini, id eſt, vſque ad annum quartum Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, triginta & ſeptem anni præterierunt. Ex hac igitur computatione ſatis apparet verum eſſe quod ſupra diximus, ab eo tempore quo Iacob edidit hoc vaticinium, vſque ad id temporis quo primum defecit ſceptrum Iudaicum, effluxiſſe annos mille ſexcentos nonaginta octo: vſque ad Meſſiæ verò aduentum & ortum Saluatoris noſtri, annos mille ſeptingentos trigintaquinque.

Ioſephus.

Quadruplex regimen populi Hebræi.

ILLVD præterea lectorẽ ignorare nolumus, regimen populi Hebræi non vnius 63
ſemper modi fuiſſe, ſed quadruplicem diſtingui poſſe formam gubernationis eius

populi.

populi. Primùm enim ſuprema poteſtas & dominatus penes Duces fuit, Moſen dí *Deut. 29.*
co & Ioſue, per annos ſexaginta ſex; nam Moſen quadraginta annos præfuiſſe po Principa-
pulo Hebræo, ſacris literis reſtatũ eſt; Ioſue autem vigintiſex annos ferunt eiuſdẽ tus Iudai-
populi principatum tenuiſſe. Deinde fuit penes Iudices, id eſt, ab Othoniele vſq; cus fuit pe
ad Samuelem, per annos trecentos triginta: Adhæc penes Reges à Saule vſque ad nes Duces,
Sedechiam, per annos quingentos tredecim: Nouiſſime fuit penes Pontifices, annis 66. pe
hoc eſt, poſt reditum Hebræorum ex captiuitate Babylonica vſque ad Herodem, nes Iudices
per annos quingentos viginti. Hinc ſi detrahas centum octoginta annos capti- annis 330.
uitatum quæ narrantur in libro Iudicum, & captiuitatis Babylonicæ, itemque an- penes Re-
nos decem interregni poſt mortem Ioſue, vt ſignificatur in libro Iudicum, & aper ges, 513. pe
te traditur à Ioſepho, reliquum erit tempus omne quo Iudæi principes habuerunt nes Pontifi-
ſuæ gentis vſque ad Herodem, annorum mille trecentorum & decem. Atque his ces vſq; ad
præmiſſis & conſtitutis, aggrediamur primam diſputationem quæ contra Iudæos Herodẽ an
tractanda eſt. nis. 520. *Ioſephus.*

DISPVTATIO:
Contra Iudæos.

Denotari hac prophetia Iacob, certum tempus aduentus Meſsiæ; & ex ea concludi euidenter iampridem veniſſe Meſsiam.

64 IVDAEI qui fuerunt poſt aduentum Chriſti, cum à Chriſtianis qui Meſſiam veniſſe, & hunc eſſe ſaluatorem & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum oſtendunt, cum alijs diuinæ Scripturæ teſtimoniis, tum hoc vaticinio Iacob vehementer vrgerentur atque premerentur; multiplici tergiuerſatione vim huius vaticinij eludere atque effugere conati, varias huius prophetiæ interpretationes confinxerunt, quibus apertam rectamque eius ſententiam quoquo modo infuſcarent atq; peruerterent. Has eorum commentitias expoſitiones volumus hoc loco commemorare, ac refellere breuiter, fideliter, diligenter.

65 PRIMA IVDAEORVM interpretatio. Aiunt vocem hebræam (Sheueth) quam Latinus interpres vertit, ſceptrum ſiue virgam, ſignificare hoc loco non virgam dominationis ac principatus, ſed virgam tribulationis & tyrannicæ oppreſſionis. Vt ſit ſenſus: Non recedet à tribu Iuda vexatio & oppreſſio, quo ad veniat Meſſias. Verùm hanc interpretationem falſam eſſe, liquet dupliciter: tum quod poſt illud. *Non auferetur ſceptrum de Iuda* ſubditur: *Et dux de fæmore eius.* Ergo loquitur Iacob de virga principatus & dominationis, non autem oppreſſionis & vexationis. Quinimo videre licet, omnia quæ Iacob in hac prophetia denuntiat tribui Iuda, eſſe fauſta, proſpera & glorioſa; tum etiam perſpicue falſum eſt nunquam receſſiſſe à tribu Iuda vexationem & tyrannicam oppreſſionem vſq; ad Meſſiæ aduentum: Siquidem ex libris Regum palam eſt fuiſſe penes tribum Iuda à Dauide vſque ad Sedechiam; per annos ferè quingentos regalem principatum & imperium, & aliquandiu potentiſſimum etiam atque florentiſſimum.

66 SECVNDA INTERPRETATIO: non eum eſſe huius prophetiæ ſenſum quem iactant Chriſtiani, ſed plane contrarium: Neque enim ſignificatur, principatum in tribu Iuda nunquam defuturum vſque ad Meſſiæ aduentum; ſed illud potius ſignificatur, poſt aduentum Meſſiæ nullo tempore deinceps ſceptrum Iudæ defecturum: adueniens enim Meſſias reſtituet tribui Iuda regnum, idque in poſterum ita firmabit, vt nunquam deficiat. Sed iſta expoſitione plane corrumpitur ac

peruer-

peruertitur ſententia Iacob. Nam ipſe ait, *Non deficiet ſceptrum, donec veniet Meſſias.* iſti exponunt, Non deficiet poſtquam venerit: donec autem venerit, & poſtquam venerit, valde diuerſa ſunt; illud enim reſpicit futurum Meſſiæ aduentum; hoc autem, iam præteritum.

Rabbi Salomon. TERTIA INTERPRETATIO Rabbi Salomonis. Concedit iſte ſignificari hoc vaticinio, manſurum in tribu Iuda ſceptrum, donec veniat Meſsias, negat tamen veniſſe adhuc Meſsiam, quia manet adhuc in tribu Iuda ſceptrum & imperium. Sed vbi terrarum aut gentium ſceptrum & imperium habet tribus Iuda? Reſpondet, in his regionibus quæ ſunt circa Mediam, Aſsyriam, Babylonem & circa montem Caucaſum. Hanc opinionem, vt ſuo tempore à Iudæis vulgo iactatam memorat Origenes initio lib. 4. de Principiis. Sed quem non potius iuuet ridere iſtius hominis impudentiam & mendacia, quam confutare ſententiam? Eſto habeat ſceptrum & imperium in illis regionibus tribus Iuda, multiſq; ſæculis habuerit; non propterea tamen non impletum eſſet vaticinium Iacob; quippe qui loquitur de principatu & imperio, quod tribus Iuda habitura erat in terra promiſsionis. Id quod planum eſt ex his quæ ſubiungit Iacob de fertilitate terræ quæ ſorte obuenit tribui Iuda in diuiſione terræ promiſsionis. 67

Sed profecto impudentiſsimum eſt minimeque ferendum iſtius Rabbini mendacium de imperio tribus Iuda in illis regionibus. Ex omnibus enim hiſtoriis liquido conſtat, ex eo tempore quo Iudæi in captiuitatem ducti ſunt, ſiue decem tribus primo, ſiue deinceps tribus Iuda, ſemper illas regiones ſub alienigenarum regum fuiſſe imperio. Primum enim fuere ſub Aſsyriorum & Chaldæorum imperio, tum ſub Medorum & Perſarum, deinde ſub Alexandri Magni & Græcorum; poſtea ſub Parthorum, adhæc rurſus ſub regibus Perſarum; hoc autem ſæculo partim ſunt ſub imperio Turcarum, partim ſub eius qui vulgo appellatur Magnus Sophi, & eſt Perſarum Imperator.

QVARTA INTERPRETATIO. aiunt, verbum illud (Shiloh) pro quo Latinus interpres poſuit *Qui mittendus eſt* ſignificare vrbem Silo, in qua multo tempore fuit arca Domini, & in eadem vrbe primus rex Hebræorum Saul creatus eſt, & multis poſt annis inibi rex electus eſt Hieroboam, qui ſeparauit decem tribus ab imperio regum Iuda; volunt igitur hunc eſſe ſenſum prophetiæ: Non recedet principatus à Iuda, donec veniat Shiloh, id eſt donec in Silo vngatur in regem Saul qui erat ex tribu Beniamin, in quem tranſlatus eſt principatus ex tribu Iuda. Similiter donec veniat Shiloh, id eſt, Hieroboam, qui in ea vrbe aſſumptus eſt in regnum decem tribuum. 68 *1. Reg. 4.*

Sed enim iſtam expoſitionem falſam eſſe, multis argumentis conuincitur. principio deſtruunt iſti rectam verborum prophetiæ conſtructionem. Iacob enim dixit non defuturum ſceptrum, donec veniat Shiloh: quod non poteſt intelligi de ciuitate; interpretari autem, Donec Saul aut Hieroboam aſſumantur in reges in ciuitate Silo, non eſt aliud quam ex ſuo ſenſu nouam ſententiam adiicere prophetiæ Iacob. Quid quod falſum eſt Saulem & Hieroboam creatos eſſe reges in Silo? Siquidem Saulem creatum eſſe regem in Maſphat, Hieroboam verò in Sichem, apertis verbis traditur in primo Regum, cap. 10. & in tertio libro, cap. 12. Quomodo præterea quadrat in Saulem & Hieroboam quod ſequitur: *Et ipſe erit expectatio gentium?* Denique quod ab iſtis dicitur, ad Saulem tranſlatum fuiſſe imperium ex tribu Iuda, & tunc verè ſceptrum Iuda defeciſſe, perſpicue falſum eſt: Tum quia proxime ante Saulem principatus Hebræi populi fuit penes Samuelem & Heli, alioſque iudices qui non fuerunt ex tribu Iuda: tum etiam quia poſt Saulem tantum abeſt vt defecerit ſceptrum in tribu Iuda, vt maxime tunc imperium in ea tribu fundatum ſit per Dauidem qui ſucceſsit Sauli, firmatumque ſit in poſteris Dauidis per annos ferme quingentos.

QVIN-

69 QVINTA INTERPRETATIO quæ cenſetur probabilior ceteris, per illud *Qui mittendus eſt* non ſignificatum eſſe Meſsiam, ſed Nabuchodonoſor regem Chaldæorum, quem miſſum eſſe à Deo ad punienda ſcelera Iudæorum, aperte prodiderunt Hieremias & Ezechiel. Volunt igitur hunc eſſe verum germanumque huius prophetiæ ſenſum: Habebit tribus Iuda regale imperium, donec veniet rex Nabuchodonoſor: is enim regale imperium ademit tribui Iuda, capto, effoſſiſq; oculis ducto Babylonem rege Sedechia, poſt quem nullus deinde poſterorum Dauidis, aut ex tribu Iuda regnauit apud Iudæos.

Hierem. 25.27.39 50.51. Ezech.26 4.Reg.ultim.

Atque hac etiam ratione vaticinium hoc Iulianum Apoſtatam & hoſtem Chriſtianorum intellexiſſe, ex verbis quæ commemorat Cyrillus Alexandrinus libro octauo eorum decem quos aduerſus illum conſcripſit, licet intelligere, quæ ſic habent: Quod non deficiat princeps de Iuda, neque dux de femoribus eius, non de Meſsia vel de Ieſu dictum eſt, ſed de regno Dauidis, quod ceſſaſſe conſtat in Sedechia, nouiſſimo poſterorum Dauidis rege Iudæorum.

Iulianus. Apoſtata. Cyrillus Alexandrinus.

Verumtamen procul vero hanc eſſe interpretationem, eo maxime patet argumento, quod nullo modo competit in regem Nabuchodonoſor id quod proxime Iacob ſubiecit: *Et ipſe erit expectatio gentium:* tantum enim abeſt vt eum Gentes deſiderauerint & expectauerint, vt tanquam infenſiſſimum hoſtem & tyrannum crudeliſſimum vehementer oderint, eiuſque calamitatibus, infortuniis & exitio incredibiliter lætatæ ſint, quemadmodum ſignificat Iſaias capite 14. Quanquam autem Deus miſerit Nabuchodonoſor ad caſtigandos Iudæos, ſolus tamen Meſsias ſimpliciter & præciſe nominatur in ſcriptura Miſſus vel Mittendus, neque id nomen in alium quempiam dicitur, nedum in iſtum regem impium, quem ſcilicet Azarias apud Danielem capite tertio appellat iniuſtiſſimum & peſſimum vltra omnem terram.

70 SEXTA INTERPRETATIO. Aiunt quidam vaticinium hoc pertinere ad Meſsiam & ad perpetuitatem principatus in tribu Iuda vſque ad Meſsiæ aduentum; verum dicunt non eſſe prophetiam, vt vocant, prædeſtinationis, id eſt, abſolute certam & omnino implendam, ſed eſſe prophetiam conditionalem, quales ſunt multæ continentes Dei promiſsiones aut comminationes, quæ non ſimpliciter & omnino impleri debent, ſed ſub conditione, quæ ſi abeſt, deſtinatum non habent exitum. Promiſerat Deus Iudæis æternam terræ Chanaan poſſeſsionem & habitationem, ſed ſub ea tamen conditione, ſi viciſsim ipſi pietatem & iuſtitiam colerent, legemque Dei cuſtodirent: quod ipſi quia non præſtiterunt, propterea diuini promiſsi participes non ſunt facti. Similiter igitur Deus per Iacob promiſit tribui Iuda principatum vſque ad Meſsiæ aduentum; non tamen abſolute, ſed ſub conditione, ſi à Dei cultu & obſeruantia diuinæ legis non recederet: quod quia ſecus euenit, idcirco minime peruenit ad effectum hoc Dei promiſſū.

71 At enim duo faciunt contra hanc expoſitionem: tum quod prophetiæ conditionales vel expreſſam habent illam conditionem, vel ex aliis diuinæ ſcripturæ locis ea conditio elici poteſt & cognoſci: at vaticinium hoc Iacob neque conditionem habet vllam, neque quod ea intelligi debeat conditionaliter, vſpiam in ſacris literis ſignificatur. Dicere igitur, non eſſe prophetiam abſolutam, eſt temere loqui, & pro ſuo arbitrio fingere quod ſibi placeat. Accedit, quod ſicut prophetiæ de aduentu Meſsiæ fuerunt abſolutæ, & vt dicunt, prædeſtinationis, ſic etiam prophetiæ omnes quæ denotabant varias circunſtantias aduentus Meſsiæ: exempli gratia, quod eſſet futurus Meſsias ex ſemine Abrahæ, quod ex ſtirpe Dauidis eſſet generandus, quod eum Virgo eſſet paritura, quod naſciturus eſſet in Bethlehem. Quemadmodum igitur eæ prophetiæ fuerunt abſolutæ non autem conditionales, ſic etiam hæc prophetia cenſenda eſt, quæ tempus Meſsiæ aduentus ex defectu principatus in tribu Iuda cognoſci voluit.

Eſa. 7. Matth. 1. Michæ. 5. Matth. 1. Luc. 1.

Nam licet Iacob non expreſſe dicat principatum in Iuda tunc defecturū, cum

veniet

veniet Meſsias; perſpicue tamen ſignificat; ſi quando contingat deficere princi-
patum in Iuda, tunc certiſsime aduentum Meſsiæ expectari oportere. Nam ſi non
deficiet donec veniat Meſsias, ergo cum iam defecerit, neceſſe eſt iam veniſſe
Meſsiam. Quod ſi hoc vaticinium de tempore aduentus Meſsiæ non eſt abſolu-
Dan. 9. tum ſed conditionale; conſimili profecto ratione nobilis illa prophetia Danielis
de tempore aduentus Meſsiæ ſeptuaginta hebdomadis denotato ac definito, non
abſoluta ſed conditionalis fuerit.

DISPUTATIO CUM CHRISTIANIS Doctoribus quemadmodum veritas huius prophetiæ cum ipſo euentu, rerumque ſucceſſu congruat atque conſentiat.

DISCVSSIS atque profligatis Iudæorum commentitiis interpreta- 72
tionibus, alterum & quidem grauius ac difficilius cum Chriſtia-
nis Doctoribus ſubeũdum eſt certamen. Eſt enim valde operoſum
& arduum liquido oſtendere, quemadmodum prophetiæ huius
veritati euentus & res ipſa plane reſponderit. Hac in re plurimi
maximique viri vehementer laborarunt ac deſudarunt, quorum tamen omnium
vix vnum reperies (vt ex hac noſtra diſputatione lector intelliget) qui ſcopum
veritatis attigerit; multos autem videre licet qui ab eo longiſsime aberrauerint.
Summa difficultatis huius in eo verſatur, quod populus Hebræus ſtatim poſt
egreſſum ex Aegypto & legem à Deo acceptam, principes gentis ſuæ habere
cœpit, diſsimili tamen, diuerſis temporibus, principatu. Nam primi principes
eius populi fuere duces, Moſen dico & Ioſue, qui ſummo cum imperij ei populo
præfuerunt per annos ſexaginta ſex; quorum neuter fuit ex tribu Iuda, ſed Moſes
ex tribu Leui, Ioſue autem ex tribu Ephraim.

Deinde principatus fuit penes Iudices vſq; ad Saulem primũ regem per annos
plus trecentos: toto autem eo tempore de tam multis; id eſt, quindecim iudici-
bus, duo tantum fuerunt ex tribu Iuda, Othoniel & Abeſam, per annos ſeptem
1. Reg. 10 & quadraginta principatu defuncti. Poſthæc imperium fuit penes Reges, quo-
2. Reg. 2. rum primus fuit Saul ex tribu Beniamin: poſt quem rex creatus eſt Dauid ex tribu
Iuda, in qua tribu manſit regalis principatus penes Dauidis poſteros vſque ad
captiuitatem Babylonicam, per annos quadringentos ſeptuaginta tres. Poſt
reuerſionem autem Hebræorum ex captiuitate Babylonica in patriam ſuam, vſq;
ad Herodem, per annos quingentos viginti, ſummus Iudæorum principatus in
manu fuit Pontificum qui erant de tribu Leui. Nam quod ſcripſit Iuſtinus lib. 36.
Iudæorum eoſdem eſſe reges & ſacerdotes, ad hoc tempus tantum pertinet.

Ex hac igitur breui narratione apparet, cum principatus Iudæorum ab egreſſu 73
eorum ex Aegypto vſque ad Herodem, ſteterit annos mille quingentos; ex toto
eo tempore annos duntaxat quingentos viginti principatum habuiſſe tribum Iu-
da: Ergo ante Dauidem principatus Iudaicus extra tribum Iuda fuit per annos
quadringentos; poſt reuerſionem autem ex captiuitate fuit etiam extra tribum
Iuda præter vnum Zorobabel, quantum ex ſacris literis poteſt intelligi, & penes
tribum Leui per annos plus quingentos vſque ad Herodem & ad Meſsiæ aduen-
tum; quomodo igitur conſtare poteſt veritas huius vaticinij, quo ſignificatur fu-
turum in tribu Iuda principatum vſque ad Meſsiæ aduentum? Hic nodus valde
torſit viros doctos, qui nullum non mouerunt lapidem, vt commodam eius ſoluen-
di rationem aliquam inirent. varias igitur adhibuerunt vias & rationes quibus
explicarent propoſitam difficultatem, & veritatem huius vaticinij apte cum
euentu componere atque concordare poſſent: quas nos ad præſens exponemus
diligenter, & expendemus.

PRIMA

74 PRIMA SENTENTIA Euſebij Cæſarienſis libro octauo de Demonſtratione Euangelica, & Diodori Tarſenſis, vt citatur in Catena in Geneſim. Arbitrãtur iſti Iacob non ſignificare hac prophetia, imperium populi Hebræi futurum penes tribum Iuda vſque ad Meſſiæ aduentum: ſed illud tantum indicaſſe, tribum Iuda comparatam cum aliis tribubus, fore ſemper illis dignitate & honore præſtantiorem, etiam tunc cum erat penes alias tribus principatus.

Euſebius. *Diodorus.*

Idem ſignificat Hugo Sancti Victoris in annotationibus in Geneſim ſuper hunc locum, ita ſcribens (Non auferetur ſceptrum) id eſt dominium quoddam, ſicut quod prima tribus Iuda intrauit mare rubrum, & prima obtulit oblationem in deſerto, vbi cõſtructum eſt Tabernaculum, & huiuſmodi alia quæpiam parua prælatio. *Donec veniat qui mittendus eſt* in Hebræo eſt donec veniat Silo vbi Saul à Samuele inunctus eſt in Regem. Et eſt ſenſus, vſque ad Saulem & poſt eum habebit Iuda principatum: quia eripuit Ioſeph de manibus fratrum ſuorum. Sic Hugo.

Verum hæc ſententia non eſt probabilis, nam illud vocabulum (ſceptrum) vel vt Hebræa ſonant, virga regia, & vt verterunt ſeptuaginta, princeps, & illa vox (dux) vel vt ſignificant Hebræa, legislator, manifeſte denotant, ſummam principatus & imperij poteſtatem. Neque illud rationi conſentaneum eſt, ſi ſupremum imperium diu fuerit continuatum in alia tribu, non fuiſſe eam, quo tempore principatu potiebatur, ceteris nobiliorem & honoratiorem: ſupremus enim principatus longo tempore continuatus in aliqua familia, facit eam multo nobiliorem ceteris quæ eo principatu carent. Quis igitur dubitet credere, cum poſt reuerſionem Hebræorum ex captiuitate Babylonica per annos plus quingentos, Pontifices qui erant de tribu Leui, ſummum imperium obtinuerint, & plerique regalem maieſtatem ſimul cum dignitate pontificia coniunctam habuerint, fuiſſe apud Hebræos eo tempore tribum Leui omnium nobiliſſimam atq; honoratiſſimam?

75 ALTERA SENTENTIA B. Cyrilli in libro octauo aduerſus Iulianum Apoſtatã. Negat Cyrillus poſt captiuitatem Babylonicam defeciſſe ſceptrum & principatum in tribu Iuda: quinimo putat, ſtatim vt Iudæi reuerſi ſunt ex Babylonica captiuitate, principem eorum fuiſſe Zorobabelem qui erat de tribu Iuda, vt apud Eſdram & Zachariam videre licet: eumque principatum deinceps in poſteris eius vſque ad Herodem eſſe perpetuatum.

Cyrillus. Alexandrinus.

Sed pace tanti viri dictum ſit, non videtur verum quod ſumit. Nullus enim poſterorum Zorobabelis ſummum habuiſſe principatum apud Iudæos legitur vel in ſacris literis, vel in hiſtoriis Ioſephi: ſed contra legitur fuiſſe id temporis imperium eius populi penes Pontifices qui erant de tribu Leui. Quid quod Cyrillo aduerſari videtur Hieremias cap. 22. quippe qui prædixit nullum Iechoniæ poſterorum (fuit autem Zorobabel nepos Iechoniæ) poteſtatem habiturum in Iuda. Hæc ſunt verba Hieremiæ de Iechonia: *Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur; nec enim erit de ſemine eius vir qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltra in Iuda.* Verum vt daremus Cyrillo, à Dauide vſque ad Herodem fuiſſe principatum in tribu Iuda, non propterea tamen omnino expedita eſſet difficultas propoſita: Quid enim Cyrillus diceret de eo tempore quo principatus Hebræorum ab egreſſu eorum ex Aegypto vſque ad Dauidem, fuit penes alias tribus per annos ferme quadringentos, vt ſupra diximus?

76 TERTIA SENTENTIA Lyrani, Toſtati & Carthuſiani hoc loco, quam alij permulti ſequuntur. Negant iſti etiam poſt reditum Iudæorum ex captiuitate Babylonica tribum Iuda omnino perdidiſſe ſceptrum & imperium. Nam licet tunc principatus fuiſſe videatur penes Pontifices, ipſi tamen Pontifices paterno quidem genere erant ex tribu Leui, ſed materno erant ex tribu Iuda: propter nobilitatem enim harum duarum tribuum mutua inter illas miſcebantur & iungebantur

Lyranus. Toſtatus. Carthuſianus.

tur

tur connubia. Id quod planum fit exemplo Aaronis, qui primus fuit Pontifex: is enim duxit Eliſabeth vxorem, filiam Aminadab principis tribus Iuda, vt habes in libro Exodi capite ſexto, & poſteriori libro Paralipomenon rraditur Ioſabeth filiam Ioram regis Iuda, vxorem fuiſſe Ioiadæ ponrificis. Ergo principatus Iudaicus etiam quo tempore fuit penes Pontifices, fuit aliqua ex parte penes tribum Iuda, ex qua illi Pontifices genus rrahebant maternum.

3. Paral. 22.

77 Sed hæc opinio facilem habet confurarionem. Primum; etſi aliquando Pontifices vxores ex tribu Iuda duxerinr, ſemper tamen, aut plurimum duxiſſe eos, nec iſti oſtendunt, cum probare ramen deberent, nec ſanè oſtendi poteſt; quin contra ſolitum fieri, vt ex ſua tribu quæ nobiliſſima erat propter imperium, vxores acciperent Pontifices, credibilius videtur. Sed eſto, ſemper aut plerunq; Pontifices vxores ex tribu Leui duxerint; non propterea tamen difficultas tollitur: quippe ſecundum hanc prophetiam ſceptrum fore prædicitur penes tribum Iuda apud Iudæos autem nemo cenſebatur huius aur illius rribus eſſe propter genus maternum, ſed tantummodo propter paternum, quapropter genealogiæ illorum non niſi per genus parernum contexebantur.

78 Nam ſi ſecus eſſet, ratio illa B. Pauli qua in epiſtola ad Hebræos cap. 7. argumentatur, Chriſtum dominum non fuiſſe ſacerdotem ex rribu Leui & ſecundum ordinem Aaron, quia Chriſtus fuit ex tribu Iuda, ex qua nullus vnquam ſacerdotio functus eſt; hæc inquam, Pauli ratio infirma eſſet: Namque ſic ei occurri poſſet, matrem Domini noſtri fuiſſe quidem ex tribu Iuda paterno genere, ſed materno ex tribu Leui, & idcirco Chriſtum participem fuiſſe vtriuſque tribus, & in vtraque tribu cenſeri poſſe. Sed illud meo iudicio aduerſus iſtius ſententiæ ſectatores non parum valet. Fatentur iſti ſceptrum fuiſſe penes Pontifices qui paterno genere, id eſt, ſimpliciter eranr ex tribu Leui, marerno autem, id eſt, ſecundum quid ex tribu Iuda: ergo ſceptrum & imperium toto eo rempore nonniſi ſecundum quid fuit penes tribum Iuda, ſimpliciter autem & proprie fuit penes tribum Leui. Ex quo recte concluderetur, propheriam hanc Iacob vel magis, vel æquè ſaltem pertinuiſſe ad tribum Leui quam ad tribum Iuda.

Genebrardus in Chronologia vbi de Machabæis. Baronius in Apparatu ad Annales Eccleſ.

An Machabæi paternum genus ex tribu Iuda duxerint.

NONNVLLI ætatis noſtræ viri ſanè docti, & clari nominis ſcriprores putauerunr & ſcripris prodiderunt, Machabæos, Iudam dico, Ionatham & Simonem eiuſque poſteros, qui principatum ſummum in populo Iudaico vſq; ad Herodem obrinuerunt, etiam paterno genere fuiſſe de tribu Iuda. Recte enim illi pro ſua prudentia & doctrina animaduerterunt, ſi Machabæi genus tantum maternum duxiſſent ex tribu Iuda, id nequaquam facere vt principarus tunc fuiſſe dicatur penes tribum Iuda, ſicut nos paulo anre oſtendimus. Quod autem illi parerno genere fuerint ex tribu Iuda, duplici argumento perſuadere volunt, primo, auctoritate B. Cyrilli, qui libro octauo aduerſus Iulianum affirmat principatum Iudaicum etiam poſt captiuitatem Babylonicam permanſiſſe in poſteris Zorobabelis & Dauidis vſque ad Herodem. Sed ego hanc Cyrilli opinionem paulo ſupra valide (vt opinor) confutaui.

Tum id maxime probare conrendunt ex quibuſdam verbis quæ ſunt in priore libro Machabæorum ſub finem quinti capitis, vbi agitur de quibuſdam Iudæis qui inconſulte ac temerè inito cum hoſtibus conflictu ceciderant. Et ſubditur: *Illi autem non erant de ſemine virorum illorum per quos ſalus facta eſt in Iſrael. Et viri Iuda magnificati ſunt valde in conſpectu omnis Iſrael & gentium omnium vbi audiebatur nomen eorum.* Illud *Et viri Iuda* ſecundum illos haud dubie ſignificar viros ex tribu Iuda, nec alios ſanè, aut certe potiſſimum Iudam & frarres eius: erant igitur illi de tribu Iuda.

Sed non eſt hoc firmum argumentum: tum quia altera lectio eius loci ſic habet *Et vir Iudas & fratres eius magnificati ſunt. &c.* tum verò quia etiam ſecundum eam lectionem nihil locus hic adiuuat eorum ſententiam. ſignificatur enim illis verbis, *Viri Iuda* id eſt, qui ſequebantur ducem eius belli Iudam, milites ſcilicet & comites

atque

atque adiutores eius in eo bello,ſignificatur,inquam, eos viros qui cum Iuda militabant,propter egregia ab illis patrata facinora,eſſe apud omnes magnificatos & celebratos.

79 Enimuero principatum Iudaicum non obtinuiſſe Machabæis iure hæreditario, quaſi ipſi eſſent de tribu Iuda & ex Dauidis ſtirpe, ſed delatum eis fuiſſe per electionem populi;nec ſimpliciter, ſed quoad ſurgeret propheta qui ex Dei ſententia doceret quid facto opus eſſet, apertis verbis traditur in priore libro Machabæorum,in cuius capite nono ſic eſt: *Et congregati ſunt omnes amici Iudæ & dixerunt Ionathæ, Nunc te hodie eligimus eſſe nobis in principem & ducem ad bellandum bellum noſtrum*. Et in capite decimo quatto eiuſdem libri ſic legitur: *Iudæi & ſacerdotes conſenſerunt Simonem eſſe ducem ſuum, & ſummum ſacerdotem in æternum, donec ſurgat propheta fidelis*. Machabæi nō iure hereditario ſed per electionē populi, & ad tēpus principatū acceperunt.

80 Certe Beatus Hieronymus ſuper caput 21. Ezechielis non ſemel aſſeueranter ait regnum Iuda & Dauidis omnino finitum eſſe in rege Sedechia, qui fuit vltimus ante captiuitatem Babylonicam,nec vltra fuiſſe: nā quamuis poſtea Machabæorum poſteri & regnum & pontificatum obtinuerint;non tamen ipſis iure debitum fuiſſe,nec in ipſis locum habuiſſe prophetiam illam Iacob *Non auferetur ſceptrū de Iuda*. Non ſum neſcius, eundem Hieronymum ſuper primum caput Sophoniæ ſcriptum reliquiſſe,vſque ad tempus paſſionis & mortis Domini noſtri perſeueraſſe reges Iuda de ſtirpe Dauid,ſecundum illam prophetiam Iacob: *Non deficiet princeps de Iuda nec dux de femoribus eius, donec veniat cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium*. Verùm quod eo loco dixit Hieronymus & obiter, & in tropologica expoſitione, & ex aliorum fortaſſe, vt plerunque ſolet, ſenſu, non valde curandum eſt:præſertim cum id manifeſte ſit falſum. Nemo enim eſt qui neſciat,multo ante paſſionem Domini, id eſt,per annos ſeptuaginta, principatum Iudaicum eſſe ad alienigenas,quorum primus Herodes fuit,translatum. *B. Hieronymus.*

81 Quod autem Machabæi paterno genere fuerint de tribu Leui,non de tribu Iuda,vt ſupradictis auctoribus viſum eſt,adeo perſpicuis verbis docet ſacra Scriptura,vt neminem qui animum modo aduertat ad eius verba,negaturum putem. Loquens enim in priore libro Machabæorum ſub initium ſecundi capitis de Mathathia qui pater fuit Machabæorum,eiuſque genus indicans,ſic ait: *In diebus illis ſurrexit Mathathias filius Iohannis filij Simeonis, ſacerdos ex filiis Ioarim*. id eſt, ex vice & familia Ioarim, quæ inter viginti quatuor familias poſterorum Aaronis, ſorte prima exiit, vt habes primo Paralipomenon, capite vigeſimo quarto, & Ioſephus idem narrans libro duodecimo Antiquitatum,dicit eum fuiſſe ſacerdotem ex vice Ioaribi. Machabæos paternū genus ex tribu Leui traxiſſe, docet ſcriptura. *Ioſephus.*

Deinde Beatus Paulus,vt paulo ſupra diximus, ſimpliciter ait,nullum vnquam de tribu Iuda ſeruiſſe altari: ex quo argumentatur, Dominum noſtrum qui fuit ex tribu Iuda, non fuiſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech. Et quia Deus in libro Numerorum & alibi, grauiſſimis verbis, quin etiam pœnis vetuerat quenquam miniſteria ſacerdotum tractare qui non eſſet ex tribu Leui,& ſemine Aaron;propterea non modo vetitum, illicitum & inauditum erat apud Iudæos, eſſe aliquem ex alia tribu quàm Leui vel Pōtificem, vel etiam ſacerdotem,vt id munus vel tractare, impium & execrandum haberetur,& nonnunquam miris à Deo prodigiis editis ſeueriſſime vindicatum eſſet,vt oſtendunt exempla Dathan & Abiron & Oziæ regis Iuda. *Heb. 7.* *Pſal. 109* *Num. 16.* *2.Par. 26*

82 QVARTA SENTENTIA. Quidam aiunt, illud vocabulum *ſheueth* quod Latinus interpres vertit,ſceptrum,alij virgam, nonnunquam in ſacris literis ſignificare tribum ſiue familiam: quod Oleaſter probat ex illis verbis pſalmi 70. *Tribum Ephraim non elegit, ſed elegit tribum Iuda*. Vbi pro illa voce (tribum) Hebraice eſt (sheueth.) hac igitur ſignificatione eam vocem eſse poſitam hoc loco: vt ſenſus prophetiæ ſit: Non auferetur tribus Iuda, id eſt, Permanebit vſque ad Meſſiam. *Oleaſter.*

Sed contra hanc interpretationem facit communis ſenſus Hebræorum & Patrum, paraphraſis itē Chaldaica, tranſlatio Septuaginta, & ferè omnes verſiones, quæ vocabulo imperij, ſceptri, regni, principatus, regalis virgæ, eam vocem expreſſerunt. Deinde ſecundum iſtam expoſitionem, Iacob nihil dixiſset eximium aut ſingulare de tribu Iuda, ſed quod in alias quoque tribus communiter & æquè conueniat. nam (vt de aliis taceam) certe tribus Leui vſq; ad Domini noſtri aduentum, non ſecus quàm tribus Iuda permanſit.

Burgenſis Galatinus Annius. Lucidus.

QVINTA SENTENTIA Pauli Burgenſis hoc loco, Galatini lib. 4. de Arcanis Fidei, Iohannis Annij in Breuiario temporum, Philonis, & Iohannis Lucidi in libro de Emendatione temporum, vbi agit de vita Chriſti. Affirmant iſti, Moyſen Dei iuſſu, vt proditum eſt Numerorum 11. inſtituiſſe ſenatum quendam ſiue Collegium ſeptuaginta virorum, quos delegit omnes ex tribu Iuda: & hoc collegium vocant iſti, Sanedrin, penes quod erat ſumma poteſtas & aūctoritas circa ea quæ ſpectabant ad legem Moyſi, ſiue moralia eſſent illa, ſiue cæremonialia, ſiue iudicialia. illi callebant, & apud ſe tenebant interiorem ſublimioremq; intelligentiā Scripturæ, quam vocabant Cabala, quod verbum ſignificat receptionem, quòd ea doctrina non per publicam diſciplinam & ſcripta acciperetur, ſed per ſecretam traditionem ſpectatis probatiſque auditoribus commendaretur. 83

Io. Mirandulanus.

Iohannes Mirandulanus ait tale fuiſſe illud Collegium, quale eſt in Eccleſia Collegium Cardinalium, eoſque viros appellari ſolitos in ſacris literis ſeniores, quorum traditiones & præcepta Iudæi ſumma obſeruantia reuerebantur & cuſtodiebant. de his intelligi volunt quod eſt in pſalmo octuageſimo primo. *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, &c.* & rurſus? *Ego dixi, Dij eſtis, & filij Excelſi omnes.* De hoc igitur Senatu qui totus, vt diximus, erat de tribu Iuda, cenſent iſti prophetiam hanc Iacob eſſe intelligendam. Siquidem penes hunc Senatum manſit ſuprema poteſtas vſque ad Herodem, qui paulo ante Chriſti ortum omnem ei ſenatui auctoritatem ac poteſtatem ademit.

84 Sed in hac opinione multa ſunt animaduerſione & caſtigatione digna. Principio, deberent iſti oſtendere ex ſacra Scriptura vel probatis hiſtoriis talem fuiſſe vnquam in populo Hebræo Senatum qualem ipſi depingunt, & permanſiſſe eum vſque ad Herodem. Certe apud Ioſephum diligentiſſimum & curioſiſſimum iudaicarum rerum ſcriptorem, mirum de iſto Senatu ſilentium eſt: nec Philo quicquam prodidit; nam illud Breuiarium temporum non veri Pilonis fuit, ſed Philonis Anniani, id eſt, vel ab ipſo Annio, vel ab alio quopiam confictum, vt à nobis demonſtratum eſt libro duodecimo Commentariorum noſtrorum in Danielem, quæſtione prima.

85 Verùm demus iſtis talem fuiſſe aliquando ſenatum in populo Hebræo: illud tamen non eſt eis concedendum, illum Senatum fuiſſe totum ex hominibus tribus Iuda. nam nec hoc iſti probant, nec eſt ſanè probabile: quin magis credibile eſt, ſi talis fuiſſet Senatus eum non ex vna tribu Iuda, ſed ex omnibus fuiſſe delectum atq; conflatum; quo ſcilicet cunctis tribubus ſatisfieret, vt omnium ratione habita, iudicia & decreta illius Senatus propenſius ac libentius omnes amplecterentur. Sic enim non ſemel apud Hebræos eſſe factum, replicantem ſacros annales facile eſt intelligere. quotieſcunq; enim ex vſu illius populi fuit certū aliquem numerum virorum prudentium & proborum deligere, vel ad res ciuiles prudenter tractandas & adminiſtrandas, vel ad grauiſſimum aliquod negocium & ad publicum bonum ſpectās expedite & recte conficiendum, ſemper fuiſſe eos viros legimus non ex vna aliqua tribu ſed ex omnibus electos.

Huius rei aliquot ſunt in ſacris literis exempla. Primùm, Exodi capite 18. vbi narratur, Moſen ex conſilio ſoceri ſui Iethro conſtituiſſe ſuper populum principes & iudices ex toto Iſraele. Alterum exemplum Numerorum cap. 13. de duodecim exploratoribus miſsis à Moſe ad ſpeculandam terrā Chanaan, ex qualibet

libet tribu vno eorum delecto. Tertium exemplum narratur ab Ariſtea, Ioſepho & Euſebio de duobus & ſeptuaginta interpretibus ſacræ Scripturæ, quos rogatu Philadelphi regis Aegypti miſit Eleazarus Iudæorum Pontifex, ſenos ex qualibet tribu omnium ſapientiſſimos deligendo, ad conuertenda ſacra Biblia ex hebræo ſermone in Græcum: nec vſpiam legitur in ſacris libris tales aliquos ſeptuaginta viros ex vna tantùm tribu fuiſſe delectos. Nam quod iſti proferunt ex libro Numerorum de illis ſeptuaginta ſenibus quos delegit Moſes, eorum opinioni minime ſuffragatur, quin potius refragatur. Deus enim iuſſit illos ſeptuaginta viros eligi de ſenibus Iſrael. Audis, de ſenibus Iſrael, non autem de ſenibus Iuda? Vocabulo enim Iſrael, antequam decem tribus ſepararentur à Iuda, vniuerſus populus Hebræus ſignificabatur.

86 Quid multa? liberaliter cum iſtis agam; fuerit ſane iſte ſenatus in populo Hebræo vſque ad Herodis tempora, fueritque vniuerſus ex tribu Iuda: non propterea tamen propoſita difficultas circa hanc prophetiam exhauritur. Siquidem Iacob loquitur de ſceptro & ſuprema poteſtate atq; imperio; tale autem ſceptrum & imperium non erat in iſto Senatu, ſed vel in Duce, vel in Iudice, vel in Rege, vel in Pontifice, penes quos in diuerſis temporibus fuit ſummus Hebræi populi principatus. Illi enim ſeptuaginta viri erant tanquam conſiliarij Principis, & vt iudices populi, nec penes illos ſed penes Principem erat ſceptrum & imperium. Similiter nempe vt in regno Galliæ, ſub rege Galliæ eſt quod vulgo appellant Parlamentum: & in regno Hiſpaniæ ſub rege eſt quod vulgo appellant Concilium Regium ſeu Concilium ſtatus, & Romæ atque in Eccleſia ſub ipſo Papa eſt Concilium Cardinalium, & olim apud Romanos erat Senatus tempore Imperatorum.

87 SEXTA OPINIO Caietani hoc loco. Caietanus tractans hanc ipſam quam in manibus habemus quæſtionem, ad hunc modum ſcribit: (Volo enim propria eius verba hic adſcribere, quò planius & certius eius ſententiam lector intelligat) Diſcurre, inquit, & diſcute Nouiti expoſitiones omnes tam Hebræorū, quàm aliorum, & reperies nullam quadrare verbis illis Iacob: *Non auferetur virga de Iuda* niſi hanc meam, hoc eſt, [Non auferetur penitus principatus de tribu Iuda, donec veniat Meſſias.] Ablatus ſanè fuit antea, ſed non penitus: impeditus eſt ad tempus principatus eius, ſed non totaliter deſiit, ſiquidem remanſit ſemper certitudo Meſſiæ naſcituri de tribu Iuda; ad differentiam reliquarum tribuum, quòd in reliquis tribubus potuit omnino deficere principatus ita quod nunquam amplius recuperaretur: in tribu autem Iuda quicunque & quotcunque acciderunt defectus principatus, ſiue Regalis, ſiue Ducalis, certa tamen erat ſpes principatum eſſe reddendum tribui Iuda. *Caietanus*

Illud autem: *Donec veniat Meſſias;* non eſt ſic accipiendum, quaſi poſt Meſſiæ aduentum defecturus ſit principatus Iuda; immo tum maxime firmandus erat & perpetuandus in æternum. Verùm ſatis fuit tollere id quod poterat eſſe ambiguum: non enim poterat eſſe dubium an regnum Meſſiæ futurum eſſet æternum; ſed an principatus Iudaicus vſque ad Meſſiæ aduentum futurus eſſet perpetuus: & ad hoc tollendum dubium prædixit Iacob, quamuis imperium Iuda non eſſet confirmandum vſque ad Meſſiam, non eſſe tamen penitus auferendum, ſed certiſſima expectatione expectandum eſſe, vſquequo ex muliere tribus Iuda, naſceretur filius qui redimeret regnum Iſrael. Libra ceteras expoſitiones, & inuenies in illis multa falſa permiſta, & multa voluntarie & gratis dicta; huic autem noſtræ nullum occurrit offendiculum, & propterea præpono illam ceteris.

Atque hæc quidem Caietanus. cuius opinionis hæc eſt ſumma; dupliciter potuiſſe auferri ſceptrum de tribu Iuda, vel ſecundum actum ad tempus, vel omnino ſine vlla ſpe iterum aliquando ipſum recuperandi: priori modo negari non poſſe aliquando defeciſſe ſceptrum Iuda; Sed poſteriori modo, nequaquam defeciſſe: ſemper enim manſiſſe in tribu Iuda certiſſimam ſpem naſciturum

ex ea tribu Meſsiam, qui principatum eius repararet ac firmaret in æternum.

Refutatio Caietani. Verùm hæc ſententia Caietani, ſi rectè penſetur, paruam aut potius nullam habere probabilitatem reperietur. primùm enim dubitari non poteſt quin Iacob locutus ſit de principatu & imperio Iuda terreno & temporali, non autem de ſpirituali; ſiquidem poteſtas verè ſpiritualis nunquam fuit in populo Hebræo: neque enim lex Moſis, nec ſacerdotium Aaronicum, nec ſacrificia ceteræque legales cæremoniæ vim habuere producendi vllum ſpiritualem effectum; vt ex illa diſputatione quam tractat B. Paulus in Epiſtola ad Hebræos, perſpicue licet cognoſcere. Et vt fuerit talis poteſtas ſpiritualis in populo Hebræo; ea tamen non fuit in tribu Iuda, ſed in tribu Leui, penes quam ſolum erat ſacerdotium & Pontificatus. Maneat igitur, Iacob eſſe locutum de terreno & temporali principatu Iuda. Talem autem principatum poſt captiuitatem Babylonicam omnino perdidit tribus Iuda, tam ſcilicet quantum ad actum, quàm etiam quantum ad ſpem recuperandi, nunquam enim poſtea principatum recuperauit. Nam Meſſias cum venit, non reparauit terrenum & temporale regnum Iuda aut Dauidis, ſed fundauit & firmauit ſpirituale; nempe Dominus ipſe teſtificatus eſt regnum *Ioan. 18.* ſuum non eſſe de hoc mundo, & Hieremias vigeſimo ſecundo capite prædixerat neminem futurum ex ſemine Iechoniæ qui amplius regnaret & poteſtatē haberet in Iuda, videlicet temporalem & terrenam. Dominū autem noſtrum fuiſſe de ſtir- *Matth. 1.* pe Iechoniæ, non ſinit nos dubitare genealogia eius quam deſcripſit Matthæus. 88

Illud præterea valde officit ſententiæ Caietani, quòd ſecundum eam iacere videretur cauſa Chriſtianorum, & contumacia Iudæorum exultaret ac triumpharet. Etenim argumentatio qua Patres omnes vſi ſunt ad conuincendos Iudæos de aduentu Meſsiæ ex hoc vaticinio Iacob contexta, infirmiſsima eſſet ac plane nulla. Sic enim illi argumentantur: Iacob vaticinatus eſt non defecturum principatum Iuda donec veniret Meſſias; ſed defecit tempore Herodis, quo tem- *Matth. 2.* pore natus eſt Ieſus; iam igitur venit Meſsias, nec is alius fuit quàm Dominus Ieſus. Hanc Iudæi argumentationem facile, ſecundum Caietani expoſitionem, eluderent: dicerent enim tempore Herodis defeciſſe principatum Iuda quantum ad actum, ſed non quantum ad ſpem recuperandi: exſpectari enim ab ipſis adhuc Meſsiæ aduentum, qui principatum Iuda non ſolum reparabit, ſed multo maxime amplificabit. Non igitur ex defectu imperij Iudaici qui contigit tempore Herodis & Domini noſtri, conuinci poſſet iam veniſſe Meſsiam. 89

Adijce quod Caietanus non ſatisfacit difficultati quantum ad illos quadringentos annos ab egreſſu ex Aegypto vſq. ad Dauidem qui principatum fundauit in tribu Iuda. Per illos enim annos principatus non fuit penes tribum Iuda, ſed penes alias tribus: quocirca non poteſt dici quod ait Caietanus, eam, tametſi perdiderit principatum quantum ad actum, non tamen perdidiſſe quantum ad ſpem recuperandi.

Melchior Canus. SEPTIMA OPINIO Melchioris Cani lib. 2. de locis theologicis, cap. 11. in ſolutione quarti argumēti. Cum tres de ſupradictis opinionibus eo loci breuiter commemoraſſet Canus, ex ſuo ſenſu ſubdit hoc: Nos, inquit, quibus conſilium eſt alienas expoſitiones non inimicè aut inſectari aut repellere, facilius hūc nodum expediemus, ſi ex primo Machabæorum libro intelligemus populum Iudæorum ducatum Machabæis tradidiſſe non tanquam proprium & hæreditarium, ſed ad legem depoſiti conſeruandum, vt videlicet Iſraeliticam plebem interea tuerentur, donec ſurgeret propheta fidelis qui eos inſtrueret, vel quem de tribu Iuda venturum expectabant: qua ex re ſceptrum de tribu Iuda non auferebatur, & præſertim quod ipſa quoque tribus Iuda in hoc populi condictum & ſententiam à principio ſaltem creditur conſenſiſſe. Ita Canus. 90

Verùm hæc opinio ſiue coniectura, multiplici patet cōfutationi. Primùm Canus fortaſſe nolēs delabitur in opinionem Caietani à nobis paulo ſupra confutatam: 91

cogitur

cogitur enim dicete quod ille dixit, tribum Iuda perdidiſſe principatum multis ſæculis ante Meſſiæ aduentum; perdidiſſe, inquam, quantum ad actum ſiue quantum ad vſum; non tamen perdidiſſe quantum ad proprietatem & ius, ſiue, vt ille dixit, quantum ad certam ſpem iterum tecupetandi. Etgo ſecundum expoſitionem Cani, non poſſet hac prophetia Iacob peruinci contra Iudæos iam veniſſe Meſſiam propter defectum principatus in ttibu Iuda: dicetetut enim perdidiſſe tribum Iuda iam pridem principatum quantum ad actum ſiue vſum; retinere tamen ipſum quantum ad ius & proprietatem quæ in aduentu Meſſiæ reducatur ad actum.

Præterea quid Canus dicet de Pontificibus qui ante Machabæos ſummum in populo Iudaico ptincipatum, poſt reditum ex captiuitate Babylonica, obtinuerunt? neque enim ptobare poteſt illis fuiſſe delatum communi eius populi conſenſu. Vnde porrò enotuit Cano, tribum Iuda conſenſiſſe in electionem Machabæorum ad imperium? Iam verò cum per quadringentos annos ante Dauidem principatus Iudaicus fuerit penes Duces & Iudices ex aliis tribubus, quomodo ad explicandam hanc difficultatem, interpretatio Cani valere poteſt?

Denique, vt dixi, ex hac prophetia non poſſet oſtendi tempore Herodis quo natus eſt Dominus, venturum fuiſſe Meſſiam, & hunc fuiſſe Saluatorem noſtrum, in quo vno vaticinium hoc Iacob, ſicut omnia aliotum vatum oracula, completum fuerit, quia nimitum tunc ptincipatus Iudaicus defecit träſlatus ad alienigenas. Nam vel intelligitur defeciſſe quantum ad actum & vſum, & hoc non valet: Tum quia dicetur prophetiam Iacob intelligi oportere de defectu quantum ad ius & ſpem tecuperandi: tum quia non primum defecit tempote Herodis principatus in ttibu Iuda, ſed quingentis circitet annis antea. Vel intelligitur defeciſſe tunc, id eſt, tempote Herodis omnino, id eſt, etiam quantum ad ius & ſpem recupetandi: ſed hoc probari non poteſt, dicent enim Iudæi adhuc ſupereſſe tribui Iuda ius & ſpem iterum obtinendi ptincipatum, cum ſcilicet venerit Meſſias, quem illi etiamnum venturum expectant. Verùm de aliorum opinionibus citca huius vaticinij intelligentiam & intetpretationem ſatis adhuc fuerit à nobis diſputatum.

AVCTORIS IVDICIVM
de vero ac germano huius phrophetiæ Iacob intellectu & ſententia.

92 QVAE nam igitut eſt noſtra ſententia? Breuiter dicam. Credo equidem, vaticinium hoc intelligi debere in vniuerſum de ipſa gẽte Iudaica, quæ duodecim in tribus erat diuiſa: de ttibu autem Iuda nonniſi ſecundum congruam quandam applicationem, ſiue vt in ſcholis loquimur, appropriationem intelligi debere, aut poſſe: vt hic ſit prophetiæ huius intellectus, futurum ſemper in gente Iudaica, & penes viros eius gentis principatum, donec veniret Meſſias. Illud, ſemper, non ſignificat perfectam continuationem tempotis excludens omnem interruptionem; conſtat enim tempore captiuitatum, amiſſum eſſe principatum abſolutum & plane liberum; ſed quia id contigit ad breue tempus, & rurſus poſtea recuperatus eſt principatus, idcirco illud pro nihilo ducitur; Semper igitur vſque ad tempus Herodis & ortum Domini noſtri, qui principatum tenuerunt in populo Hebræo, fuerunt ex ea gente, & non alienigenæ, ſiue illi fuerint ex tribu Leui, vt accidit poſt reditum ex captiuitate Babylonica; ſiue de tribu Iuda, vt tempote regum à Dauide vſque ad Sedechiam; ſiue ex aliis tribubus, vt euenit poſt egreſſum ex Aegypto vſque ad tempora Dauidis.

93 Cur igitur, dicet aliquis Iacob hanc prophetiam proprie de tribu Iuda pro-

nunciauit,ſi non ei proprie conuenir , ſed in commune pertinet ad omnem gen-
tem Iudaicam? Dicam de hoc paulo infra , & cauſas eius rei valde probabiles
exponam. Sed prius oſtendere oportet veram eſſe hanc interpretationem , &
præ cereris omnibus à lectore amplectendam. Quod ſanè dupliciter poteſt de-
monſtrari . hæc enim interpretatio reddit propheriam Iacob planam & facilem
intellectu atque creditu,nihil continet abſurdi,nihil confictum habet , nihil gra-
tis & temere dictum , nó inuoluitur difficultatibus quibus aliæ expoſitiones inex-
plicabiliter intricatæ ſunt, nullis premitur incommodis quibus aliæ omnes vehe-
menter vrgentur, denique mirifice congruit & conſentit cum euentu, & ipſo re-
rum ſucceſſu. Siquidem quicunque ante Herodem tenuerunt apud Hebræos im-
perium,ex genere, & ſtirpe Iudaica fuerunr,primuſque alienigenarum Herodes,
non per electionem populi,ſed per vim & per auctoritarem & poreſtatem Roma-
norum occiſis legitimis Principibus,imperium Iudaicum ſibi vindicauit.

Confirmatur hoc ipſum præterea auctorirate vetuſtiſſimorum ſcriptorum Ec- 94
cleſiaſticorum,& grauiſſimorum Patrum, qui ſimilirer vt nos hoc vaticinium in-
tellexerunt & explanarunt;& idcirco nullam circa ipſum mouerunt quæſtionem,
Iuſtinus nullamque ſenſerunt difficultatem. Iuſtinus martyr in eo ſermone quem habuit
martyr. cum Tryphone Iudæo,& ſcriptis prodidit, ſic ait : Iacob parriarcha duos Chriſti
aduentus prædixir, & in primo fore ipſum paſſibilem ; poſt quem nec propheram
vllum vos habituros nec regem qui ſit veſtri generis (audis illud, veſtri generis?
id eſt,ex genere & ſtirpe Iudaica)& cum Iuſtinus memoraſſet hoc vaticinium Ia-
cob, ſubdit : Certe non eſtis tam impudentes, vt negare audeatis prophetas &
qualeſcunque principes nunquam vobis defuiſſe vſque ad aduentum Chriſti :
ſed poſtquam Chriſtus dominus in gēte veſtra exortus & necatus eſt , nunquam
prophetam habuiſtis nec habetis, inmo ne regem quidem proprium . Sic Iuſti-
nus. Vides igitur,quemadmodum Iuſtinus intellexerit ſemper futuros principes
generis & ſtirpis Iudaicæ, qualeſcunque illi fuerint, id eſt , ex qualicunq; rribu?

Euſeb.Cæ- Verùm apertior eſt hac de re ſententia Euſebij, qui libro primo Hiſtoriæ Ec- 95
ſarienſis, cleſiaſticæ , capite ſexto ad hunc modum ſcribit : Eodem tempore cum Herodes
primus extero & peregrino genere ortus,Iudaicæ gentis regnum obtinuiſſet,prę-
dictio Iacob: *Non deficiet princeps de Iuda,&c.* finem videbatur conſecuta ; tantiſper
enim prædictio illa euentum non habuit , dum ſub principibus ex ea gente pro-
gnatis poteſtas eſſet,qui quidem initium imperij ab ipſo Moſe capientes, vſque
ad Auguſti regnum durauerunt, ſub cuius imperio Herodes primus externæ gen
tis ſtirpe procreatus , Iudæorum principarum à Romanis adeptus eſt ; ad quem
eum perueniſſet regnum Iudæorum, pro foribus iam is adeſſe ſentiebatur ſecun-
dum Prophetæ oraculum qui futurus eſset gentiū expectatio:quippè ex illo tem-
pore principes qui ſucceſſione vſque ab ipſo Moſe deriuata, Iudæorum potiren-
tur imperio,deficere ac prorſus euaneſcere videbantur . Nam ante captiuitatem
Babylonicam gens Iudaica ſubiecta fuir Regibus:ante Regum verò tempora , Iu-
dicibus:poſt reditum autem ex captiuitate Babylonica , Pontifices ſummam re-
rum adminiſtrarunt vſq; ad Herodem:ex quo tempore principes & Duces ex Iu-
da,hoc eſt , ex Iudæorum familia ac gente prognati, rempublicam illam regere
deſtiterunr : atque hoc ipſo tempore aduenit promiſſus à Deo Meſſias Saluator
noſter : vt in eo completam eſſe prophetiam Iacob dubitari nullo modo poſſit.
Hactenus ex Euſebio ; qui clariſſimis verbis per principes ex Iuda , interpretatus
eſt principes ex gente & ſtirpe Iudaica,non autem ex peregrina & externa,qualis
fuit Herodes.

Conſimili ratione Athanaſium intellexiſſe hoc vaticinium non obſcure ſigni-
ficant eius verba in libro de Incarnatione verbi ; ait enim hoc vaticinio Iacobum
definiuiſſe tempus quo duraturum erat regnum Iudaicum, ſcilicet vſque ad Meſ-
ſiæ aduentum. Non dixit Athanaſius,regnum in tribu Iuda, ſed vniuerſe regnum
Iudaicum, id eſt, quod obtinerent qui Iudaica ſtirpe ac gente prognati eſsent.

Idem

Idem ſenſiſse Beatum Ambroſium non obſcure indicat ipſe, in capite quarto eius
libri quem edidit de Benedictionibus Patriarcharum: nam interpretans illud:
Non deficiet Dux ex Iuda donec ille veniat, ait vſque ad ortum Saluatoris fidem
regalis ſucceſſionis apud Iudæos integram eſse conſeruatam, poſtea vero per
Herodem adulterara ſucceſsione prærogatiuam dignitatis amiſit.. Ergo hoc
ait Ambroſius ſignificaſse Iacob; ſeruatum iri in Iudicibus & Regibus Iudæorum
intemeratæ ſucceſsionis hæreditatem, donec veniret Meſſias. Vult igitur Ambro
ſius propterea non defeciſse ſceptrum de Iuda vſque ad Meſsiam, quod Iudæi
vſque ad Herodem ptoprios & ſuæ gentis principes ſemper habuerunt. *Chryſoſto-*
96 Sanctus Chryſoſtomus homilia 67. in Geneſim exponens illa verba *Non defi-* *mus.*
ciet princeps in Iuda: Manifeſte inquit, declaratur his verbis tempus quo aduen-
turus erat Meſſias: tandiu enim ait Iacob, durabunt Iudaica & princeps Iudæo-
rum, quoad ille venerit. Idem in eo libro qui inſcribitur: Demonſtratio aduerſus
Gentes quod Chriſtus ſit Deus: Scriptura, inquit, etiam tempus quo venturus
erat, manifeſtauit, dicens: *Non deficiet Princeps ex Iuda* nam tunc comparuit, cum
iam deficerent Principes Iudaici, & ſceptris Romanorum ſubderentur. B. Au- *Auguſti-*
guſtinus lib. 18. de Ciuitate Dei, cap. 45. ita ſcribit de Iudæis: Deinde Herodem *nus.*
alienigenam regem habere meruerunt, quo regnante natus eſt Chriſtus: iam
enim venerat plenitudo temporis ſignificata prophetico ſpiritu per Iacob cum *Gal. 4.*
dixit; *Non deficiet Princeps ex Iuda &c.* Non enim defuit Iudæorum princeps ex ip-
ſis Iudæis vſque ad iſtum Herodem, quem primum acceperunt alienigenam re-
gem. Theodoretus quæſtione vltima in Geneſim explanans prophetiam hanc *Theodore*
Iacob: Hoc, inquit, aduentus Domini indicium eſt clariſſimum: cum enim Chri- *tus.*
ſtus naſceretur, defecerunt Iudæorum Reges, Principes ſacerdotum, & Prophe-
tæ, & imperabant Iudæis reges ex alia tribu. Vbi Theodoretus per aliam tribum
(vt manifeſtum eſt conſideranti ſententiam eius) intellexit aliam familiam
ſtirpem, genus; id eſt, non ex genere & gente Iudaica.
97 Rupertus libro nono Commentariorum in Geneſim, cap. 29. tractans hoc va- *Rupertus*
ticinium Iacob de Iuda, hunc in modum ſcribit: Iam vero quaſi quæreretur quan
do ille Meſſias veniet, & quod ſignum temporis aduentus eius, continuo ſequitur:
Non auferetur ſceptrum de Iuda & dux de fæmore eius donec veniat qui mittendus eſt. Quando
ablatum eſt ſceptrum de Iuda? ex tunc videlicet, quando regnum Iudæorum
Romanis tradentibus adeptus eſt Herodes alienigena patre Idumæo, matre
ortus Arabica. Et Reges ſane iamdudum defecerant à tempore captiuitatis Ba-
bylonicæ: Duces tamen qui erant ex gente illa, perſeuerauerunt vſque ad con-
tentiones Hyrcani & Ariſtobuli, qui ex commiſtis tribubus, ſacerdotali ſcilicet
& Regia orti, Regnum & Sacerdotium diſcordibus inter ſe animis diuidentibus
contendendo & inuicem pugnando tandem occaſionem porrexerunt Romanæ
poteſtati, locumque aperuerunt alienigenæ Herodi. Vnde prudenter non tantum
dictum eſt: *Non auferetur ſceptrum de Iuda.* Sed additum eſt, *Et dux de fæmore eius.*
Tunc primum ſublatum eſt ſceptrum de Iuda, quando tulit illud Herodes, qui
vtique Iudæus non erat. Tunc autem Ieſus Chriſtus Dei filius in Bethlehem Iuda *Luc. 2.*
de virgine matre naſci dignatus eſt. Cum ergo dicit, *Non auferetur ſceptrum de Iuda,*
donec veniat qui mittendus eſt, firmum ſermonem propheticum ſanctiſſimus Prophe- *2. Pet. 1*
tarum Iacob quaſi lucernam in caliginoſo loco lucentem attollit, vt ſciat inqui-
ſitor regni Dei, quando, vel ex quo certus eſſe debeat de aduentu eius quem lau-
dare & adorare habeant omnes fratres eius. *Geneſ. 49.*
Huic lucernæ ſeu prophetico ſermoni, Simeon ſenex attendens, cum videret *Luc. 2.*
regnante alienigena ablatum eſſe ſceptrum de Iuda, intellexit tempus eſſe vt ve-
niret qui mittendus eſſet; & idcirco ianuas cœlorum vnde venturum illum ſpe-
rabat, tandiu ſuſpenſa prece pulſare non deſtitit, donec reſponſum acciperet à
Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini, & vi-
dit: & ſicut legebat in hoc ſcripturæ loco, *Ipſe erit expectatio Gentium* ita credidit

&

& confeſſus eſt eum eſſe lumen ad reuelationem Gentium. Vnde autem ſcire po terat Iacob illum fore Gentium expectationem? Ex Deo videlicet, non ſolum quia propheta erat, ſed quia etiam Deum Abrahæ auo ſuo promiſiſſe meminerat Geneſ.22. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Idem Rupertus libro 3. de victoria verbi cap. 9. hoc ipſum, paucioribus quidem verbis, ſed non minus apertis tradit; nam illud: *non auferetur ſceptrum de Iuda,* non intelligit ipſe de tribu Iuda proprie, ſed interpretatur, non defuturum principem ex Gente Iudaica. Hæc Rupertus: Apparet igitur ex ſupradictis auctoritatibus, illud *Non auferetur ſceptrum de Iuda* Patres non intellexiſſe de vna tantum tribu Iuda, ſed in vniuerſum de gente, ſtirpe & genere Iudaico. Ad veritatem igitur huius prophetiæ comprobandam ſatis fuerit oſtendere, nunquam Iudæos vſque ad tempora Herodis habuiſſe reges alienigenas, ſed habuiſſe ſemper Principes ex ſtirpe & gente Iudaica, qualicunque ex tribu illi fuerint.

Grauis obiectio. CETERVM aduerſus hanc noſtram interpretationem in promptu eſt ſanè grauis & in ſpeciem prævalida obiectio. Nam cum Iacob nouiſſimo hoc ſermone quem cum filiis ſuis habuit, ſigillatim, proprie ac diſtinctè quæ ſingulis filiis ac poſteritati eorum ventura erant pronunciauerit, ratio ipſa cogit credere, cum in hoc vaticinio alloquitur Iudam, proprie filium Iudam & tribum eius alloqui, non autem vniuerſe cunctum populum Iudaicum: alioqui ſolus omnium filiorum Iudas hoc ſermone prophetico à patre ſuo Iacob eſſet præteritus, neque hoc vaticinium ad ſingularem aliquam dignitatem & prærogatiuam tribus Iuda, potius quam aliarum tribuum cuiuslibet pertinuiſſet. 98

Deinde in hoc vaticinio, quæ antecedunt illud, *Non auferetur ſceptrum de Iuda:* 99 illa dico verba: *Iuda te laudabunt fratres tui adorabunt te filij patris tui,* non in commune pertinent ad populum Iudaicum, ſed proprie ad Iudam & eius tribum. Similiter verba illa quæ conſequuntur: *Ligans ad vitem pullum ſuum &c.* proprie denotant fertilitatẽ regionis in terra Chanaan, quæ tribui Iuda ſorte obuenit: quare ſi prima & extrema huius vaticinij proprie ſpectant ad tribum Iuda, etiam illud quod inter hæc medium eſt: *Non auferetur ſceptrum de Iuda* ad eandem tribum proprie ſpectabit. Ridiculũ enim & abſurdũ eſt dicere, Iacob primis extremiſq; vaticinij verbis allocutum eſſe filium Iudam; mediis autem verbis deflexiſſe ſermonem propheticum ad vniuerſum populum Iudaicum. Et verò nulla ratio eſt cur Iacob loquens de tribu Iuda potius quam de alia qualibet tribu dixerit illud, *Non auferetur ſceptrum de Iuda* ſi id non proprie & ſingulariter ad tribum Iuda, ſed communiter atq; indifferenter ad gentem Iudaicam pertinuiſſet. Præcipua igitur vis huius obiectionis in eo eſt, quod nulla videtur eſſe ratio, ſi illud, *Non auferetur ſceptrum de Iuda,* non proprie ſpectat ad tribum Iuda, ſed in vniuerſum ad gentem Iudaicam, cur Iacob illud dixerit alloquens filium Iudam potius quam alium quemlibet filiorum, & cur potius adiungere illud voluerit ceteris quæ de Iuda dicebat, & applicare ad tribum Iuda, quam ad aliam tribum.

Solutio obiectionis. Verum commode reſponderi poteſt, cur id fecerit Iacob, tres afferri poſſe 100 cauſas valde probabiles. Prima cauſa hæc eſt: prænouerat Iacob ſpiritu prophetico, principatum Iudaicum futurum penes tribum Iuda, & longiſſimo tempore, & florentiſſimum atque potentiſsimum: fuit enim penes tribum Iuda per annos quingentos viginti. Nam primum tempore Iudicum, per annos ſeptem & quadraginta fuit penes Othonielem & Abeſa, viros de tribu Iuda: poſtea à Dauide vſque ad Sedechiam, fuit penes eandem tribum Iuda per annos quadringentos ſeptuaginta tres, quo tempore imperium Iudaicum, maxime verò ſub Dauide & Salomone ampliſsimum, florentiſsimum ac potentiſsimum fuit, præſtantiſsimique reges claruerunt, bellica quidem gloria Dauid, ſapientia Salomon, ſanctitate ac pietate Ioſaphat, Ezechias & Ioſias. Rectè igitur Iacob vaticinium de principatu Iudaico præcipue ad tribum Iuda voluit applicare.

Altera

101 Altera cauſa: præuiderat item Iacob eodem ſpiritu prophetico fore aliquando, vt vniuerſus populus Hebræus à tribu Iuda nomen accipiens, non iam, vt antea, vel Hebræus vel Iſraelita, ſed Iudaicus appellaretur: quod primum accidit auctore Ioſepho, poſt reditum ex captiuitate Babylonica. Etenim poſt id temporis omnes appellati ſunt Iudæi, & regio eorum nominata eſt Iudæa, & regnum Iudaicum: cuius rei fuit cauſa, quod ex captiuitate, non alia tribus redierit quàm tribus Iuda, mixta tamen cum tribu Beniamin: & regio terræ promiſſionis quam tenuit poſt reditum ex captiuitate, plurimum ea fuit, quæ ad ſortem tribus Iuda pertinebat. Non igitur alienum fuit, quod Iacob de vniuerſo populo Hebræo vaticinabatur, id accomodaſſe ad tribum Iuda. *Ioſephus li.11. Antiquitatū.*

102 Tertia cauſa eaque, vt opinor, potiſsima & probabiliſsima, illa fuit: licet poſt reditum ex captiuitate Babylonica, qui ſceptrum & principatum tenuerunt, Pontifices fuerint de tribu Leui, ipſum tamen ſceptrum & imperium fuit in tribu & ex tribu Iuda. Hoc vt plane intelligatur, ſcire conuenit, ex captiuitate ſolam tribum Iuda reuertiſſe in terram Chanaan, & item regionem quam tunc & deinceps vſque ad Herodem poſſederunt Iudæi eam fuiſſe quæ aut tota aut maxima ex parte ad ſortem tribus Iuda pertinebat; nam aliæ partes terræ Chanaan olim ceteris tribubus aſsignatæ, poſsidebantur id temporis à Samaritanis aliiſq; gentibus. Præterea, ciuitas regia & caput ac ſedes regni, vrbs erat Ieruſalem; quæ vrbs poſt Dauidem ad tribum Iuda pertinuit. itaque licet perſona quæ tenebat ſceptrum, eſſet de tribu Leui, attamen ipſum regnum & ditio regni, & ciuitas regia & ſubditi ei regno ad tribum Iuda pertinebant. Defecit igitur perſona de tribu Iuda ſemper principatum tenens, ipſum tamen ſceptrum non defecit in tribu Iuda: nam illud quod ſubditur *Et dux de femore eius* intelligi poteſt ſub hac diſtinctione, nunquam defecturum de tribu Iuda vel Principem, vel principatum & ſceptrum. Etenim vel ipſi Pontifices qui poſt reditum ex captiuitate ſummam in ea poteſtatem habuerunt, quamuis eſſent de tribu Leui, non tamen appellabantur Reges aut Principes Leui, ſed Iuda.

103 Ponam exemplum cuiuis manifeſtum, quo res hæc nemini non clara & certa ſit. Sceptrum & imperium, & vt vulgo dicitur, Corona Hiſpaniæ, ab hinc minus centū annos tranſlata videtur ad perſonas Auſtriacæ familiæ olim extraneæ ſanguini Hiſpanico, ſed per connubium Iohannæ Ferdinandi Regis Catholici filiæ, & Philippi filij Maximiliani Imperatoris in regiā ſtirpem Hiſpanienſem inſitæ: non ob id tamen vere dicetur defeciſſe ſceptrum vel corona Hiſpanica; nam licet perſonæ fuerint extraneæ gentis & familiæ, ipſum tamen ſceptrum eiuſque amplitudo & potentia dominationis, Hiſpanica eſt, manetque eadem corona Hiſpaniæ, etiam ſi penes diuerſi generis ac gentis perſonas fuerit. Quanquam hoc exemplum eo deficit à vero, quod qui de gente Auſtriaca imperium Hiſpanicum tenuerunt hodieque feliciſsime tenent, licet paternum genus habeant Hiſpanis extraneum, maternum tamen Hiſpanicum eſt, quod apud Hiſpanos ius habet hæreditarium; quocirca propter maternum genus, debebatur illis iure hæreditario Hiſpanicum imperium. Eſſet igitur ad id quod agitur, magis accommodatum exemplum imperij Polonici; quod nuper vidimus poſt exceſſum nouiſsimi Sigiſmundi Regis, in Henricum Valleſium, & poſt hunc in Stephanum Battoreum Principem Tranſyluaniæ tranſlatum; nec ob id tamen ſceptrum & regnum in Polonia tunc defeciſſe dici poſſet. Ad eundem igitur modum de ſceptro ac principatu Hebræi populi, ac de tribu Iuda cogitare & ſentire conuenit.

104 Illud porrò ſcire oportet, quo tempore cœpit Hebræus populus habere Principes ſuæ gentis, fuiſſe primum principatum non penes tribum Iuda, ſed penes tribum Leui in Moſe, & penes tribum Ephraim in Ioſue, qui ſecundum Moſem tenuit principatum: conſecutum deinde eſt tempus Iudicum, qui vſque ad Saulem primum regem fuere quatuordecim; Horum primus Othoniel, & nonus Abeſan fuerunt de tribu Iuda, ceteri ex aliis tribubus. Verum eo tempore etiam ſine

principatu ſumma erat in tribu Iuda dignitas & auctoritas; nam cum forma gubernationis eius temporis eſſet Ariſtocratia id eſt, optimatum dominatus in eo ſtatu primas ſine controuerſia tenebat tribus Iuda. cuius rei clarum & certum eſt illud argumentum, quod poſt mortem Ioſue conſultus Deus ab Hebræis, quem in gerendo bello aduerſus hoſtes ducem ac principem ſequerentur: reſpondit, vt ſequerentur Iudam; ſicut ſcriptum eſt in exordio libri Iudicum. Quod autem eo tempore Politia Hebræorum Ariſtocratiæ formam haberet, teſtis locuples eſt Ioſephus, qui libro ſexto Iudaicarum antiquitatum ad hunc modum ſcribit: ſub Moſe & Ioſue Optimates Rempublicam adminiſtrabant: poſt Ioſue mortem, octodecim annos populus fuit ſine ſummo magiſtratu; deinde rurſus ad priſtinam formam regiminis redierunt, eum qui belli ſcientia & fortitudine præcelleret, ſupremum iudicem conſtituendo, quamobrem totum hoc tempus quo talis hic ſtatus durauit, appellauerunt Iudicum. Sic Ioſephus.

Tempore Iudicũ Politiã populi Hebræi fuiſſe Ariſtocratiam

Ioſephus.

Cur nec Chriſtus Dominus, nec Apoſtoli nec Euãgeliſtæ vſi aliquando ſint hoc vaticinio Iacob.

Sed vnus etiam nunc reſtat eximendus lectori ſcrupulus. Dicet enim aliquis; 105
Cum hæc prophetia Iacob euidentiſsimum & validiſsimum contra Iudæos de aduentu Meſsiæ præbeat argumentum, qui factum ſit vt hoc vaticinio contra Iudæos diſputando, nec Dominus noſter nec Euangeliſtæ nec Apoſtoli vſi ſint; quos tamen plurimis aliorum vatum oraculis & teſtimoniis vſos eſſe conſtat. Verum in promptu eſt cauſam reddere. ex hac enim prophetia illud tantum concludi poteſt, quo tempore natus eſt Saluator noſter, eo tempore venturum fuiſſe Meſſiam: tunc enim primum defecerat principatus, ex gente Iudaica translatus ad Herodem alienigenam. ſed hoc Iudæi non negabant. Quin etiam pro certo habebant tam docti quam ipſum vulgus, in proximo eſſe Meſsiæ aduentum. Vnde Samaritana dixit Ioan. 4. Scio quia Meſsias venit. At verò hominem illum qui dicebatur Ieſus, filium Mariæ, & vt putabatur, Ioſeph, illum inquam hominem verum eſſe Meſsiam qui expectabatur, quod Iudæi negabant, & aduerſus eos vrgebant Apoſtoli; hoc inquam, argumentari & concludere non licet ex prophetia Iacob. Non igitur mirum ea non eſſe vſum nec Chriſtum Dominum nec Apoſtolos.

Epilogus totius diſputationis

SVMMA igitur opinionis noſtræ tres potiſsimum res continet; primo enim arbitramur Prophetiam hanc Iacob ſi vniuerſe, & in communi intelligatur de ipſo populo Hebræo, eſſe omnino veram, & hanc eſſe eius ſententiam, Hebræos ſemper vſque ad Meſsiæ aduentum habituros ex ſua ſtirpe ac gente principes ac Duces. Quod ita plane eueniſſe comperiet qui memoria repetet principes eius populi omnes à Moſe vſque ad Herodem, atque hac ratione pleriq; Patrum eam prohetiam interpretati ſunt. Deinde cẽſemus de nulla duodecim tribuum Iſrael proprie, & vt ab aliis tribubus diſtincta eſt, vere dici poſſe in ea fuiſſe ſceptrũ & ſupremum imperium Iudaicum ab initio vſque ad Meſſiæ aduentum. Siquidem tribus Iuda (de qua id magis dubitari poſſet quam de alia quauis tribu) à Moyſe vſque ad Dauidem, per annos plus quadringentos triginta non habuit imperium in eo populo niſi in duobus tantum Iudicibus, Othoniele & Abeſa, & per annos dumtaxat quadraginta ſeptem. Poſt reditum autem ex captiuitate babylonica & Zorobabelis principatum vſq; ad regnum Herodis per annos ſcilicet amplius quingentos cum ſummo imperio præfuerunt Iudaico populo Pontifices, qui erant de tribu Leui.

Tertio loco illud etiam affirmamus, licet hæc prophetia non in vna tantum & ſola tribu Iuda effectum ſuum ex toto habitura eſſet, vere tamen recteque applicatam fuiſſe eam tribui Iuda potius quam alicui aliarum tribuum duas ob cauſas; tum quod ſceptrum & imperium Iudaicum longiſſimo tempore id eſt per annos plus quadringentos ſeptuaginta continuatum fuerit in tribu Iuda, eoque tempore potentiſſimum & glorioſiſsimum fuerit: tum quod etſi poſt reditum ex Babylonica captiuitate qui ſceptrum & principatum tenuerunt, Pontifices fuerunt

qui

qui erant ex tribu Leui; attamen ipſum imperium & vt vulgo dicitur Corona erat tribus Iuda. Namque & ipſum regnum, id eſt regio quæ poſſidebatur, vel tota vel maxima ex parte ad ſortem tribus Iuda pertinebat: & qui ſubditi erant ei regno, homines erant tribus Iuda; hæc enim ſola admixtis ſibi Beniamitis, reuerſa eſt ex captiuitate. Ciuitas quoque regia & ſedes atque caput regni, id eſt vrbs Hyeruſalem à Dauidis vſque tempore pertinuit ad tribum Iuda. Quo factum eſt vt poſt reuerſionem ex captiuitate Babylonica, & tota illa gens vno Iudæorum nomine appellata ſit, & quamuis qui tenebant imperium eſſent de tribu Leui, attamen nec ipſum regnum dicebatur Leuiticum ſed Iudaicum, nec principes appellabantur reges Leui, ſed Iuda.

Dicam hoc ipſum paulo etiam, ſi potero, expreſsius & breuius; cupiens ſcilicet vt noſtra hæc opinio facilius in eorum qui legent hæc, animis imprimatur, & penitus hæreat impreſſa. Prophetia hæc dupliciter intelligi poteſt: primo quidem in commune de vniuerſo populo Hebræo: vt ſententia illorum verborum *Non auferetur ſceptrum de Iudà, &c.* hæc ſit, non deſinet populus Hebræus habere principes quorum imperio regatur, ex ſua ſtirpe, gente, ac ſanguine, quouſque veniat Meſſias. Quocirca illud (de Iuda) idem valet atque [de populo Iudaico] vel (de Iuda) ſignificat proprie tribum Iuda; ſed poſita eſt pars illius populi nobiliſsima, pro toto populo: vt interdum Hieruſalem vel Sion pro Iudæis & Babylon pro Chaldeis in vniuerſum, & Samaria vel Ephraim pro regno decem tribuum. Atq; hac ratione intellecta hæc Prophetia, ſimpliciter atque omnino vera eſſe liquido perſpicitur; à Moſe enim vſque ad Herodem, imperium Iudaici populi, non alij quam qui ex ſtirpe ac gente Hebræorum erant, obtinuerunt. Et hanc Prophetiæ huius intelligentiam ſequuti ſunt fere Patres qui ante mille annos fuerunt. Cur autem Iacob vaticinium, quod in vniuerſum pertinebat ad populum Hebræum, tunc potiſsimum voluerit pronuntiare, cum loquebatur de tribu Iuda, cauſas ſupra expoſuimus.

Altera huius Prophetiæ interpretatio eſt, non minus quam ſuperior probabilis quin etiam planior ad intelligendum, & ad credendum procliuior: totam hanc Prophetiam proprie ad tribum Iuda pertinere: & ſententiam eius eſſe hanc, cum tribus Iuda principatum in populo Hebræo nacta erit, tenebit ipſum perpetuo nec perdet vnquam quo vſque veniat Meſsias: quod ita plane euenit. Etenim primo adepta eſt regale imperium creato rege Dauide; idque tenuit in poſteris eius vſque ad captiuitatem Babylonicam. Poſtea, licet perſonæ tenentes in eo populo ſceptrum, fuerint Pontifices de tribu Leui; attamen ſceptrum ipſum atque imperium, & vt vulgo dicitur, la Corona, erat tribus Iuda: namque ipſa regio & ditio eius regni, & ſubditi, & ſedes regni & ciuitas regia erant tribus Iuda; quapropter appellabantur reges & regnum Iuda, non autem Leui. Hoc autem ſceptrum & imperium Iuda, licet Herodes quoque habuerit; quia tamen non habuit legitime, id eſt, nec hæreditario iure, nec populi conſenſu & electione; ſed inique ſibi delatum à Romanis, etiam per vim ipſe rapuit: idcirco vere dicitur regnante Herode ablatum eſſe ſceptrum de Iuda. Verum de hoc vaticinio Iacob quod pertinet ad Iudam quæ hactenus diſputata ſunt ſatis eſſe debent. Nimirum eius obſcuritas & nobilitas fecit, vt in eo diligenter & accurate tractando, paulo longiorem rationem & diſputationem poneremus.

QVAR-

QVARTA PROPHETIA.
DE ZABVLON.

Gen. 49. Zabulon in littore maris habitabit,& in ſtatione nauium pertingens
Verſ. 13. vſque ad Sidonem.

ZABVLON, decimus fuit ordine generationis filiorum Iacob, & ſextus 106
eorum quos genuit Lia. Huic præſcribens Iacob ſitum eius regionis
quam eius poſteritas & tribus in ſortitione & partitione terræ Chanaan
poſſeſſura erar,ſignificat eam fore maritimam & confinem Sidoni.Hoc quamuis
exiguum & leue videarur; magni tamen intererat prædici, opulentam & abun-
dantem fore ſortem Zabulon, propter maritima commercia, & mercaturæ nego-
ciationem; ſcilicet vt intelligereut Hebræi quam terram Chanaan ipſi obtinuiſ-
ſent, eam neque caſu obtigiſſe illis, nec humana prudentia & potentia, ſed diui-
na gratia & ope: quippe cum animaduerterenr tot ſæculis ante & promiſſum &
prædictum eis fuiſſe, quam quæque tribus eius terræ portionem, & cuius condi-
tionis arque qualitatis poſſeſſura eſſet, idque cernerent tam diſtinctè, proprie at-
que expreſſe per Iacob fuiſſe præſignatum: ideoque nihil ipſi dubitarent de eius
terræ conſecutione, neque vbi eam adepti eſſenr; vllam cum habitatoribus eius
vel ob metum, vel ob ſecuritatem coirent ſocietatem, fœdusue inirent. Quo
fuit profecto deteſtabilior Iudæorum diffidentia & peruicacia, qui audita proce-
ritate ac fortitudine habitatorum eius terræ, protinus deſperata eius acquiſitio-
ne in Aegyptum regredi conſtituerunt, vt in libro Numerorum, capite 13. & 14.
ſcriptum eſt. Nec minus execranda fuit eorum ignauia, qui Chananæis toties à
ſe tamq; mirabiliter profligatis, tamen turpis lucri pactione contra Dei iuſſa pe-
percerunt,& vna ſecũ habitare,quos iuſsi fuerãt penitus exrerminare,paſsi ſunt

Varietas lectionum. Sed expendamus verba huius prophetiæ, & ante omnia varietarem lectionum 107
quæ vix eſt notabilis. Pagninus ita vertit:[Zebulum in portu maris habitabit, &
erit in portu nauium, & terminus eius vſque ad Sidonem;]vel,vt alij reddunt, la-
tere ſuo ad Sidonem pertinget; & vt habet Oleaſter; Ad ſinum marium habitabit,
& ipſe ad ſinum nauium, terminus eius ſuper Sidon. Dixit aurem numero mul-
titudinis, ad ſinum marium, quia in ſinu ſiue portu duo videntur quaſi maria;
alterum quod ſinu concluditur, & alterum quod extra ſinum eſt. Septuaginra
ſic habent: [Zabulum iuxta mare habitabit, & ipſe ſecus acceſſus nauium & per-
tendet vſque ad Sidonem.] Paraphraſis Chaldaica huiuſmodi effert ſententiam:
Zebulum in littore maris habitabit, ipſe ſubiugabir regiones nauibus, bonumq;
maris comedet, & terminus eius pertinget vſque ad Zedon. In vocabulo Zabu-
lon pulchra fit annominatio,ſignificat enim habitationem: pulchre igitur dicitur
Zabulon habitabit. Pro vocabulo littoris, Hebraice eſt, Coph, ſignificans & littus &
portum & ſinum. ſignificatur igitur, regionem eius fore maritimam & portuoſam
vel ſinuoſam. Pro illa autem, *Et in ſtatione* Hebraice eſt eadem vox quæ ſupra,
Coph, ducta à verbo Chaphaph, quod ſignificat tegere, abſcondere ſeu prote-
gere, quia portus protegit naues à furore ventorum, & idcirco naues appellun-
tur ad portum quo ſint tutæ ac ſecuræ. vnde ſeptuaginta verterunt, iuxtà acceſ-
ſum nauium.

Pro illo: *Pertingens vſque ad Sidonem,* Hebraice ad verbum eſt: Et latus eius ſu- 108
per Sidon. vox hebræa Iarech, ſignificat femur & latus, & ponitur ad ſignifican-
dum, plagam terræ Zabulon ſpectaturam Sidonem, id eſt, terminum eius fore
verſus Sidonem. Verum quia in libro Ioſue cap. 19. cum ſubtiliter deſcribuntur
fines & ternini ſortis & regionis Zabulon, nulla fit mentio Sidonis, quam tamen,
cum eſſet vrbs illa antiquiſſima & nobiliſſima, tacitam minime præteriſſet Ioſue;

propterea

Andreas. Maſius.

propterea exiſtimat Andreas Maſius in Commentario eius capitis, Sidonem non fuiſſe terminum ſortis Zabulon, neque aliud ſignificare hoc loco voluiſſe Iacob, quàm poſteros Zabulon habitaturos ad mare, verſaturoſque frequenter in portubus & naualibus, atque mercaturam facturos apud Sidonios, & cum Sidoniis illam ipſam maris oram tenentibus, ac mercatoribus toto orbe celeberrimis: ex quo futura erat illius tribus Zabulon ingens opulentia & rerum omnium abundantia. Quod indicauit paraphraſis Chaldaica dicens, ſubiugabit regiones nauibus & bonum maris comedet: ſimiliaque ſignificauit Moſes Deuteronomij 33. cum benedicens Zabulon dixit: *Lætare Zabulon in exitu tuo* ſignificans Zabulonitas feliciter exituros in mare, & nauigaturos ad fora rerum venalium, remque foris ac peregrè facturos. Subdit Moſes: *Inundationem maris quaſi lac ſuget, & abſconditos theſauros arenarum:* non obſcure ſignificans, per mare importatum iri in eius regionem multa & magna bona, tum ad victum eius, tum ad opulentiam.

Locus Deuteronomij. ca. 33.

109 Atque hæc fuit temporalis & terrena felicitás ſortis Zabulon. Verùm tempore Chriſti domini noſtri habuit tria etiam ad laudem & decus eius inſignia. Primùm enim in ea tribu fuit mons Thabor glorioſa Domini transfiguratione nobilitatus: fuit item ciuitas Nazareth ante alias vrbes clara & veneranda propter ortum Deiparæ Virginis, Conceptionem Domini noſtri & educationem, multorumque annorum inibi habitationem: denique in ea terra Dominus noſter exorſus eſt prædicare Euangelium, vt traditur Matth. 4. quamobrẽ quaſi lætabundus Iſaias capite nono dixit: *Terra Zabulon & terra Nephthali, via maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.* Quibus verbis ſignificatur, futuros per id tempus quo Meſsias prædicaturus illis eſſet Euangelium, Zabulonitas vitioſiſsimis atque corruptiſsimis moribus.

Inſignia tria ex Zabulõ. *Matth. 17* *Luc. 1.* *Locus Matthæi 4.*

110 Nimirum animaduertere licet ciuitates & gentes maritimas pluribus atque maioribus quàm mediterraneas vitiis eſſe obnoxias, tum propter ſuperbiam quæ naſcitur ex fiducia virium; ſunt quippe maris præſidio munitæ; tum ob auaritiam, quod ad lucra mercaturæ incumbunt; denique ob rapinas & prædas, ad quas opportunitate maris, & naualium commoditate inuitantur: adiice quod cum ſint emporia & aduenarum receptacula, facile peregrinis moribus, vitiis atq; erroribus inficiuntur. Quapropter noluit Plato ciuitatẽ quam ſuæ Reipublicæ deſignabat futuram metropolim, eſſe maritimam, ſed minimùm decem millia paſſuum mari remotam; habere tamen vicinum portum, vt ea ratione nec externis moribus prauis, aut vilibus facile corrumpatur, nec omnino tamen vtilitate maris iucunditateque priuetur. Talem fuiſſe Hieroſolymitanæ vrbis ſitum qualem deſiderabat Plato, docet Euſebius lib. 12. de Præparatione Euangelica, capite vigeſimo ſeptimo.

Maritimæ gentes ferè vitioſiores mediterraneis. *Plato.* *Euſebius.*

111 ALLEGORICAM HVIVS prophetiæ de Zabulon interpretationẽ copioſe & eleganter tractat B. Ambroſius in lib. de Benedictionibus Patriarcharum, capite quinto: quam nos, quò plura breuiori oratione complectamur, non verbis Ambroſij, ſed noſtris, licet minus diſertis exponemus. Hæc prophetia de Zabulon, ſecundum allegoriam, præclare ad Chriſti eccleſiam accommodatur; in quam bene conuenit nomen Zabulon, ſignificans habitaculum ſiue habitationem. Namq; in Eccleſiam veriſſime dici poteſt illud quod eſt in Pſalmo 130. *Elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſæculum ſæculi; hic habitabo, quoniam elegi eam.* eſt enim Eccleſia omnium fidelium & ipſius Dei habitatio in terris. Dicitur autem Eccleſia habitare in littore maris. Significat enim mare, mundum tempeſtatibus & procellis vitiorum turbatum & agitatum, iuxta quem eſt Eccleſia: nam licet in mundo ſit, non eſt tamen de mundo, ſed eſt in littore & in terra, firma ſcilicet & immobilis: pulſatur quidem fluctibus mundi, ſed non frangitur, quinimo quaſi ſcopulus ipſos fluctus frangit ac diſsipat: ſimilis domui fundatæ, non ſu-

Allegorica expoſitio. *Ambroſ.* Qualis ſit Eccleſia Catholica.

Matth. 7. per arenam, ſed ſuper firmam petram, cuius inſuperabilem firmitatem deſcripſit Dominus in Euangelio.

Eſt autem iuxta littus Eccleſia: proſpicit enim Hæreticorum, Iudæorum & Pa- 112
ganorum naufragia, periculorum ipſa immunis & expers, & quaſi prompta & pa-
rata & velut obuia excipiendis ex naufragio mundi ad ſecurum ipſius portum
confugientibus. Eſt præterea mercaturæ dedita: neq; enim aliud in terris agit
Eccleſia quàm ſpirituales merces inter Deum & homines tractare: in quam ſanè
verius competit quàm in Zabulonitas, quod Moſes dixit Deuteronom. 33. *Lætare
Zabulon in exitu tuo; inundationem maris quaſi lac suges, & theſauros abſconditos arenarum.* Id
eſt; Felix eris & nimium felix Chriſti Eccleſia, cum ex Iudæa ad Gentilitatem
exibis: per totum enim orbem terra marique dilataberis, & precipuas mundi de-
litias diuitiaſque poſsidebis. Suges lac gentium, & mammilla regum lactabe-
Eſa. 49. & 60. ris: accipies pro ære aurum, pro ferro argentum, pro lignis ac lapidibus ferrum.
Quod autem ſubdit Iacob: *Pertingens vſque ad Sidonem;* non idvacat myſterio: Si-
don enim ſignificat venationem. Significatur igitur, Eccleſiam Chriſti non ſo-
lùm quia futura erat iuxta mare, habituram piſcatores hominum, ſed etiam
venatores, id eſt; ex omnibus inſulis & regionibus terræ continentis innumerabi-
les ad eius magiſterium, cultum & obſequium eſſe venturos. Quare huc accom-
modari poſſet quod eſt apud Hieremiam capite decimo ſexto: *Ecce ego mittam piſca-
tores multos, & piſcabuntur eos: & poſt hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni
monte, & de omni collo & de cauernis petrarum.*

QVINTA PROPHETIA.

DE ISSACHAR.

Gen. 49. Verſ. 14. & 15.

Iſſachar aſinus fortis accubans inter terminos. Vidit requiem
quod eſſet bona, & terram quod optima: & ſuppoſuit
humerum ſuum ad portandum, factuſque
eſt tributis ſeruiens.

PRAENVNCIAT Iacob in diuiſione terræ Chanaan tribum 113
Iſſachar ſortituram & fertilitate & amœnitate ſoli regionem opti-
mam ac fælicisſimam; & Idcirco deditos fore Iſſacharitas agri-
culturæ, adeoque natalis ſoli amantes ac tenaces futuros, vt
quiduis paſſuri potius ſint, quàm ſe à ſedibus ſuis abſtrahi:
quemadmodum clitellarij muli quantumuis onuſti, ſi læta grami-
na quæ carpant, per iter nacti fuerint, nec ipſo onere, nec etiam fuſtibus facile
Locus Deuteronomij cap. 33. propelluntur. Simile eſt illud quod de hac ipſa tribu dixit Moſes Deuteronom.
33. *Lætare Iſſachar in tabernaculis tuis:* Significans videlicet fertili eos amœnaque re-
gione ſua delectatos, libenter manſuros domi, nec ad externa loca negotiationis
cauſa profecturos.

Campus Eſdrelon. Argumentum bonitatis terræ Iſſachar, vel vnus campus Eſdrelon, maxima ex 114
parte intra ſortem Iſſachar contentus, eſſe poteſt: nullus enim eo per totam Cha-
nanæam terram locus eſt amœnior atque vberior, abundat enim frumento, oleo,
vino atque omnium rerum copia quæ ad victum cultumque hominum conferunt.
2. Reg. 5. Montes Gelboe. Erant præterea in ſorte Iſſachar montes Gelboe propter cædem Saulis & Iona-
thæ maledicti diriſque à Dauide rege affecti, quaſi propter necem tantorum vi-
rorum inibi factam digni eſſent qui perderent naturalem fertilitatem & amœni-
tatem qua maxime commendabantur.

Varietas lectionum. B. Hieroymus in traditionibus hebraicis in Geneſim, hanc citat lectionem 115
huius

huius loci ex ſeptuaginta Interpretibus: Iſſachar bonum deſiderauit requieſcens inter medios cleros, & videns requiem quia bona eſt, & terram quia pinguis, ſuppoſuit humerum ſuum ad laborandum, & factus eſt vir agricola. Subdit Hieronymus: in Hebræo ita legi: Iſſachar aſinus oſſeus recumbens in terminis, & videns requiem quia bona eſt, & terram quia pulchra eſt, inclinauit humerum ſuum ad portandum, & factus eſt in tributum ſeruiens. Interpretatur autem appellari aſinum oſſeum, quod in cultura terræ & vehendis ad mare oneribus eorum quæ in ſuis finibus naſcebantur, plurimum laboraturus eſſet, regibus quoque tributa penſitarurus: Hebræos porrò tradere his verbis per metaphoram ſignificari quod Iſſachar ſcripturas ſanctas die ac nocte meditans, plurimum in earum ſtudio elaboraturus eſſet; & ideo omnes tribus ei ſeruituras, quaſi magiſtro dona portantes. Paraphraſis Chaldaica huiuſmodi habet lectionem: Iſſachar diues in facultatibus, & poſſeſſio eius erit inter terminos: viditque partem quod bona erat, & terram quod fructifera erar, ſubiecitque prouincias populorum, & deleuit habitatores earum, & qui relicti ſunt in eis, ſerui & tributarij eius facti fuerunt.

116 Sed expendamus ſingillatim verba huius prophetiæ ſecundum noſtram lectionem. *Aſinus fortis.* Hebraice, aſinus oſſis ſeu oſſeus, id eſt magnorum & firmorum oſſium: in quo eſt robur animalium, Oleaſter ait vocem hebræam ſignificare dorſum ſeu ſpinam dorſi; & ideo vertit, (aſinus dorſi) id eſt, habens robuſtum dorſum ad ferenda onera. Cur autem pro, (aſinns fortis) Septuaginta poſuerint, bonum deſiderauit, vide hoc loco Eugubinum. Onkelus reddidit: diues in facultatibus. *Auguſt. Eugubinus.* *Accubans inter terminos.* Septuaginta verterunr; inter cleros ſiue ſortes: namque Iſſacharitæ à meridie contermini erant Manaſſenſibus, à ſeptentrione Zabulonitis. Vel hoc dictum eſt quia tribus Iſſachar intra nobiles admodum terminos interiacebat, habens ab Occidente mare Mediterraneum & mõtem Carmelum, ab Oriente verò mare Tiberiadis, quam etiã perluebat torrẽs Ciſon, non incelebris in Scriptura, quem humor partim ex mõte Thabor, partim ex Hermon & Gelboe defluens geminum faciebat, altero alueo ad occaſum in mare Mediterraneum; altero ad Ortum in lacum Geneſareth decurrentem. Kimki & Oleaſter pro inter terminos, vertunt, inter ſarcinas ſeu onera, affirmantes id proprie ſignificari vocabulo hebræo: ſignificari autem aſinum fortem, qui etiam cum requieſcit, non leuatur onere, ſed ſub eo quietem capit: eoque denorari Iſſacharitas in ruſticis laboribus fore aſſiduos atque indefeſſos: adeo vt laborem & curam agriculturæ in loco ſolatij & quietis ſint habituri. Vel illud: Cubabit inter terminos, ſignificat fore vt Iſſacharitæ inter terminos ſuæ regionis conſiſtant, nec externas negociandi cauſa terras petant.

117 *Vidit requiem quod eſſet bona, & terram quod optima.* Id eſt, elegit vitam quietam qualis eſt agricolarum vacuam nempe à periculis & moleſtiis tam bellicis quàm aulicis: ad quod vitæ genus trahebatur bonitate ſoli, quod ei optimum, vel vt habent Septuaginta, pingue, ſiue vt proprie ſignificat vox Hebræa, pulchrum & elegans ſorte contigerat. De quieto ac fortunato agricolarum ſtatu elegans eſt apud Virgilium ſecundo Georgicorum digreſſio quæ incipit. *Virgilius.*

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolæ.

qua de re multa quoque & præclara Homerus libro ſexto & ſeptimo Odyſſeæ. Cato, Varro & Columella in exordio ſuorum voluminum de re Ruſtica, Plinius libro decimóoctauo primis aliquot capitibus prodiderunt. *Et ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum.* vel ſecundum Septuaginta, ad laborandum. Perſtat in metaphora de aſino forti, & ſignificat libenter Iſſacharitas ſubituros omnem laborem atque moleſtiam in cultura terræ propter vberrimos eius prouentus: vel quia abundabant bonis maxime vendibilibus & expetitis à mercatoribus, ſolebant eas vel ſuis vel animalium humeris deportare ad mare, vt inde mercatoribus vendita exportarentur. *Homerus. Cato. Varro. Columella Plinius.*

Factus eſt tributis ſeruiens. Septuaginta diuerſam reddiderunt ſententiam tranſ- 118
ferentes, factus eſt vir agricola. Paraphraſis Chaldaica contrarium plane ſenſum
expreſſit: Subiiciet, inquit, prouincias populorum, & delebit habitatores earum
& qui relicti fuerint ſerui & tributarij eis fuerunt. Verum cur præcipue dicantur
Iſſacharitæ futuri vectigales, triplex ratio poteſt adferri. Etenim cum propter
fertilitatem ſuæ regionis omnium eſſent ditiſſimi, ſolebant à regibus plus ceteris
tribubus onerari & grauari tributis. Ipſi quoque ne ab externis hoſtibus infeſta-
rentur, vel à ſuis regibus euocarentur ad militiam vel ad aulam, & patrio ſolo,
fertiliſſimo ſcilicet & amœniſsimo, abſcedere & abeſſe cogerentur, libenter
hanc redimebant vexationem largiendis muneribus & penſitandis tributis. Ad
hæc, ex aliis tribubus plurimi ſeruiebant Regi vel in aula vel in militia, vel aliis
quibuslibet muneribus regiis: quapropter vel immunitatem tributorum, vel re-
miſsionem à Rege mercedis loco conſequebantur. Iſſacharitæ autem bellicum
laborem ac moleſtiam, & aulicam ambitionem auerſati ſuiſque bonis contenti;
nec immunitatem, nec alleuationem vectigalium merebantur.

Myſtica in- HAEC PROPHETIA de tribu Iſſachar (ne intelligentiam eius myſticam 119
terpretatio omnino prætereamus) pulchre aptari poteſt ad virum iuſtum, maxime verò hu-
milem & mitem. Iuſto enim bene conuenit nomen Iſſachar, ſignificans merce-
dem: cui enim merces in cœlis à Deo parata eſt niſi iuſto? huic nempe per Iſaiam
Eſa. 3. Dominus: *Dicite* inquit *iuſto quoniam bene, fructum enim adinuentionum ſuarum comedet,*
Matth. 5. & Chriſtus in Euangelio: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.*
Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram. His conſona ſunt quæ de eadem tribu dixit
Moſes Deuteronom. 33. *Lætare,* inquit, *Iſſachar in tabernaculis tuis.* quaſi dixerit;
Pſal. 117 Lætare iuſte, ſiquidem vt Dauid ait? *Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis iuſtorum.*
Pſal. 72. *Aſinus fortis.* Quam bene quadrat ſimilitudo. *Vt iumentum factus ſum apud te,* inquit,
Dauid, *& ego ſemper tecum.* Saluator noſter vnum omnium animalium inſedit aſi-
Matth. 21 num: Et ſanè nullo in hominum genere libentius quàm in humilibus acquieſcit.
Aſinus eſt animal humile, manſuetum, totumque hominis addictum obſequio &
vtilitati: talis eſt erga Deum humilis & manſuetus. *Fortis.* Nihil eſt quod ad to-
leranda mala quamlibet multa & ardua, magis hominem robuſtum firmumque
reddat, quam humilitas & manſuetudo: nam qui de ſe humiliter ſentit, is nun-
quam ſibi putat iniuriam fieri, nec ſe indebita ſibi atque immerita mala pati.
Manſuetus porrò nullis iniuriis nulliſque malis laceſsitus commouetur, nedum
ad iram vel vltionem incitatur.

Accubans inter terminos. Proptcrea iuſtus nunquam non eſt læto & tranquillo ani- 120
mo, tam ſecundis rebus quàm aduerſis, quia cubat inter terminos. Proſpicit enim
quis poſt hanc vitam finis bonorum & malorum futurus ſit, cernitque improbos
breui voluptate ſempiternum emere dolorem; bonos contra temporario labore
comparare ſibi æternam felicitatem. In horum conſideratione terminorum con-
quieſcens, nullum detrectat laborem, nullum periculum recuſat, nihil ſibi graue
& acerbum vel intolerandum ducit. *Suppoſuit humerum ſuum ad portandum.* Duos
habemus humeros, quia duplex eſt laboris genus: alij labores pertinent ad ani-
mum, ad corpus alij. vir iuſtus vtrumque humerum ſupponit ad laborandum;
quia corpus pariter atque animum offert ad quoſlibet labores pro Chriſti gloria
& hominum vtilitate perferendos. *Factus eſt tributis ſeruiens.* Iuſtus tributum de-
bet & ſoluit, Deo, Proximo, & ſibi: Deo tributum amoris, religioſi cultus, obe-
dientiæ & patientiæ: Proximo, dilectionis, iuſtitiæ, compaſsionis, ac miſericordiæ;
ſibi mortificationis & continentiæ.

SEXTA PROPHETIA.

DE DAN.

Dan iudicabit populum ſuum ſicut & alia tribus in Iſrael. Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retro. Salutare tuum expectabo Domine. *Verſ. 16. 17. 18.*

121 PRAEVIDENS Iacob tribum Dan, quæ ſatis alioqui obſcura & ignobilis futura erat, maiorem in modum à Samſone qui ex ea tribu fuit, illuſtratum ac nobilitatum iri, propterea vaticinium hoc de tribu Dan, totum retulit ad Samſonem. Fuit autem talis reuera Samſon robore corporis ac fortitudine animi, qualem fuiſſe Herculem ambitioſo mendacio finxerunt Græci. Et verò vtriuſque tempora non multum diſcrepant: namque fuiſſe eos propemodum ſynchronos, indicat Euſebius in Chronicis. A latina lectione huius loci nihil diſcordat græca & hebraica lectio; niſi quod pro illo *Ceraſtes in ſemita* Hieronymus legit, *regulus:* & pro illo, *Salutare tuum expectabo Domine.* Lectio quam ſequitur Ruffinus, & quam habet nouiſſima ſeptuaginta Interpretum editio Romana, ſic habet: *Salutem Domini expectans* quod refertur vel ad equitem, vel ad mordentem vngulas equi. Paraphraſis Chaldaica hanc reddit ſententiam: De tribu Dan eligetur & conſurget vir. In diebus eius redimetur populus eius, & in annis eius requieſcent ſimul tribus Iſrael: huius terror irruet ſuper populos, & cædes eius præualebit in Philiſtæis: Tanquam ſerpens & coluber quieſcet in via, & tanquam aſpis inſidiabitur in ſemita: interficiet robuſtos in caſtris Philiſtæorum, equites cum peditibus: eneruabit equos eorum & quadrigas, & deiiciet aſcenſores eorum retrorſum. Redemptionem tuam expectabo Domine.

Iudic. 13

Quæ poetæ finxerũt de Herculeſ, ſimilia eorũ eſſe quæ de Samſone narrantur, nec eorum tempora diſcrepare.

Euſebius.

Ruffinus.

122 *DAN iudicabit populum ſuum, ſicut & alia tribus Iſrael.* Alluditur ad nomen Dan, ſignificans iudicare ſeu vindicare: nam Rabbi Salomon ſic interpreratur: Vlrionem capiet populi ſui de Philiſthæis, vt cum dicitur: *Dominus iudicabit populum ſuum.* Ex hoc vaticinio & ſuperioribus atque poſterioribus quibuſdam apparet agnominatione vocabulorum in his oraculis edendis delectatum eſſe Iacob. *Sicut & alia tribus in Iſrael.* Ex multis aliis tribubus fuere Iudices populi Hebræi, præter quatuor, Ruben, Simeonis, Gad & Aſer. Putat quidem Caietanus Iepthe, qui Iudex fuit, de Gad fuiſſe: ſed ſimilius vero eſt fuiſſe eum de tribu Manaſſe; ſiquidem is fuit (vt traditur in libro Iudicum) de Galaad, quæ terra cecidit in ſortem Manaſſis, vt habes Ioſue decimo ſeptimo. Nam Barach, quem inter iudices ac Duces populi Hebræi recenſet Samuel primo Regum, fuit de tribu Nephthali.

Deut. 32.

Iudic. 11.

Ex qua tribu fuerit Iephte.

123 *FIAT Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, &c.* Illud, fiat, more prophetico poſitum eſt pro, fiet, vel erit. Hæc autem verba nonnulli exiſtimant facere ad vituperationem tribus Dan, quaſi ea futura eſſet valde aſtuta, inſidioſa, fallax & ſerpentina maliria pollens; cuius rei nonnullum extat argumentum in libro Iudicum, cap. 18. Sed verius dictu fuerit, ea verba referri ad Samſonem: qui comparatur colubro & ceraſti, vt ſignificetur quàm is fuerit terrificus & formidandus hoſtibus. Quemadmodum enim nemo audet ingredi per eam viam, & ſemitam quam ſcit à venenatis ſæuiſque ſerpentibus obſideri: ita populum Hebræum duce ac propugnatore Samſone, nullus hoſtium audebat infeſtare: aut quia, ſicut ſerpentes latent in viis, & inopinatò aggreſſi hominem feriunt mortiferè, ita Samſon incautos nec opinantes aggreſſus hoſtes, magnas ſæpe eorum ſtrages edidit.

Coluber Hebraice dicitur, nachash, à verbo nachash, quod ſignificat augura- 124
ri ſeu incantare; vel quia ſerpentes norunt incantatorum artes & voces effugere,
vt de aſpide proditum eſt Pſalmo 57. aut quia per ipſum auguria & incantatio-
Plinius. nes fieri ſolent. De Ceraſte vide Plinium lib. 8. cap. 23. Eſt autem Ceraſtes, ge-
Solinus. nus ſerpentis (auctore Solino cap. 30.) præferens quadrigemina cornicula, quo-
Ceraſte quale animal. rum oſtentatione velut ad eſcam illectas aues perimit: nam reliqua corporis te-
gens arenis, nullum ſui præbet indicium, niſi ex ea parte qua inuitatis ad paſtum
auibus necẽ affert. B. Hieronymus pro Ceraſte legit Baſiliſcus ſeu Regulus. *Mor-
dens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retro.* Significatur aſtutia eius ſerpentis etiam
quos non tangit interimentis, ſicut ſerpens mordens calcaneum equi, nec tangẽs
equitem, deiicit tamen ipſum in terram & occidit. Spectat autem hæc oratio ad
Iudic. 16. extremum facinus Samſonis, omniumque factorum eius celeberrimum: cum co-
lumnas theatri quod Philiſtæorum principibus erat completum demolitus, tria
millia eorum ruina oppreſſa ſimul ipſe occumbens interfecit.

SED ILLVD quod ſequitur perobſcuram habet ſententiam. *Salutare tuum ex-* 125
Locus perobſcurus. *pectabo Domine.* Hebraice ad verbum eſt, ſalutem; Chaldaica paraphraſis habet,
redemptionem; Alij, Saluatorem. Veruntamen perobſcura eſt hæc ſententia: &
argumentum magnę obſcuritatis, eſt multiplex interpretandi eius ratio à Docto-
Oleaſtri tres expoſitiones. ribus excogitata. Oleaſter tres huius loci expoſitiones ponit, ſic enim ſcribit:
Quemadmodum ſolent ſenes & ægroti inter verba emittere ſuſpiria, ita Iacob
fecit; qui feſſus inter tot verba, vocem illam emiſit ad Deum: Salutem tuam expe
cto Domine; id eſt, Spero quod ſanabis me; aut, Sana me Domine, quoniam ſalu-
tem tuam ſpero. Si verò ſententiam cum præcedentibus iungere vis, tunc ſen-
ſus erit: Quoniam hanc tribum Dan ſerpẽtina malitia præditam fore video; ſpe-
rò Domine vt me ſalues ab ea. quemadmodum de Simeone & Leui dixerat: *In
conſilium eorum non veniat anima mea.* Prior tamen expoſitio mihi magis germana
literæ videtur. Eſt & tertia: Salutem tuam expecto Domine, vt ſcilicet hæc mea
vaticinia impleantur per Meſſiam qui eſt ſalus tua, Sic Oleaſter. Verùm has in-
terpretationes eſſe perquam leues, vel me non dicente per ſe lector intelliget.
Quarta expoſitio. Alij exiſtimant hæc verba Iacob continere precationem qua vſus eſt Samſon, 126
cum ſiti admodum fatigatus ac propemodum moribundus potum à Deo poſtula-
Iudic. 15. uit. *Sitiens valde Samſon,* inquit Scriptura, *clamauit ad Dominum, dicens: Tu dediſti in manu ſer
ui tui ſalutem hanc maximam, & en in ſiti morior, incidamque in manus inimicorum iſtorum, &c.*
Vel potius verba illa referri debent ad nouiſſimas preces Samſonis, vt eſt in eo-
dem libro capite decimo ſexto. *Samſon,* inquit Scriptura, *inuocato Domino, ait; Domine
Deus memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem priſtinam, vt vlciſcar me de hoſtibus meis, &
pro amiſſione duorum luminum vnam vltionem recipiam.*
Quinta expoſitio. Beatus Hieronymus, eumque ſecuti Rupertus, Lyranus aliique complures pu- 127
tant Iacob prophetico ſpiritu contemplantem eximias & admirandas virtu-
Hierony. tes Samſonis clariſſimaque facinora, incidiſſe in eam cogitationem, num for-
Rupertus. Lyranus. tè Samſon futurus eſſet Meſſias. Verùm quia intellexit eum poſt mortem non ſta-
tim ad vitam rediturum, & poſt eius principatum nihilominus Hebræos ductum
iri in captiuitatem, liquidò agnouit nequaquam illum fore Meſſiam. Et idcirco
protinus exclamauit, *Salutare tuum expectabo Domine;* quaſi diceret, Alium ego exſpe
cto Saluatorem populi mei, quàm vel Gedeonem vel Samſonem. Adeſt huic ex-
poſitioni Thargum Hieroſolymitanum, in quo ſic eſt ad verbum hoc loco: Dixit
Pater noſter Iacob, Non expecto redemptionem Gedeonis quæ eſt ſalus tempo-
ralis, neque redemptionem Samſonis quæ eſt ſalus tranſitoria: ſed expecto re-
demptionem Meſſiæ filij Dauid, qui venturus eſt vt adducat ſibi filios Iſrael, cu-
ius redemptionem expectat & deſiderat anima mea. Sic ibi. eademque itidem
Paulus habentur in paraphraſi Chaldaica editionis Complutenſis.
Burgenſis Hanc interpretationem minime probabilem eſſe cenſet Paulus Burgenſis hoc 128
loco:

loco: Non enim talis vel dubitatio, vel etiam ſuſpicio Iacobi animum ſubire potuit: ei nempe notum erat, & ipſe paulo ante ſignificauerat Meſſiam futurum de tribu Iuda: non igitur Samſon qui erat de tribu Dan, Meſſias eſſe poterat. Ac licet maximi roboris fuerit Samſon, haud magni tamen conſilij & prudentiæ fuit; & quædam geſſit ſatis inconſulte atque imprudenter quæ in Meſſiam cadere non potuiſſent.

129 Eſt alia quædam huius ſententiæ interpretatio, Iacob ſecutum eſſe morem Prophetarum, qui quoties loquuntur de perſona aliqua vel de re quapiam quæ illuſtrem venturi Meſſiæ ſimilitudinem & imaginem gereret, repente in eius vel deſiderium vel præconium, vel rerum ad ipſum vaticiniū pertinentium prorumpere ſolent. Samſon porrò decem rebus Meſſiam mirifice præfigurauit. Primo cōceptio Samſonis, vt etiam Chriſti, fuit diuinitus per Angelum parentibus nuntiata. Secūdo fuit Samſon Nazareus, id eſt, conſecratus Deo ab infantia vſq; ad mortē, nihil immundum aut quod inebriare poſſet bibens vel comedens: neq; nouacula aſcendit ſuper caput eius: *Et creuit puer*, inquit Scriptura, *& benedixit illi Deus*. Tertio duxit vxorem Gentilem contra voluntatem parentum, præterque fas legis Moſaicæ, verùm Dei conſilio & inſtinctu. Quarto robur eius & fortitudo dicitur fuiſſe in capillis, præſertim verò in ſeptem crinibus. Quinto leonem in ſe ferociter irruentem manibus ſuis in fruſta diſcerpſit. Sexto aſini maxilla occidit mille Philiſteos. Septimo petenti à Deo potum ex maxilla aſini ad bibendum aqua ſcaturiuit. Octauo concluſus intra ciuitatem ab hoſtibus, media nocte ſurgens euulſas cardinibus fores ciuitatis cum poſtibus & ſeris in apicem montis, humeris ſuis deportauit. Nono trecentas vulpes caudis inuicem colligatas cum facibus incēſis immiſit in areas Philiſtinorum, quæ non ſegetes tantum omnes: ſed etiam vineas & oleas incendio perdiderunt. Decimo duas columnas quibus domus Philiſteorum principibus completa ſuſtinebatur, ſuis manibus apprehēdens atq; conquaſſans demolitus eſt: eaq; ruina moriens ipſe plures hoſtium quam dum vixerat interemit. Iacob igitur dum vaticinabatur de Samſone quod is multiplicem ferret ſimilitudinem Meſſiæ, flagrans aduentus eius deſiderio & expectatione, orationem ſuam erupit in illa verba, *Salutare tuum expectabo Domine*.

Sexta expoſitio.

Samſon decem rebus figura Meſſiæ.

Iudic. 13. 14. 15. & 16.

130 Nec mihi non illa placet huius ſententiæ interpretatio, Iacob lumine prophetico vidiſſe quo tempore populus Hebreus vehementer ab hoſtibus Philiſtæis vexandus erat, miſſurum Deum eo tempore Samſonem, virum fortiſſimum, qui afflictis rebus ſubueniret, & firmiſſimum Hebræis aduerſus hoſtes quaſi propugnaculum & præſidium futurus eſſet: nec eo tantum tempore id facturum Deum, ſed quotieſcunque illi magnis in periculis & anguſtiis verſarentur, ſi pie ac fidenter ad miſericordiam Dei præſidiumque confugerent, miſſurum Deum, qui eos periculis & malis eriperent, & ab hoſtibus defenderent: quod ſæpe factum eſſe, liber Iudicum oſtendit. tales enim fuere Othoniel, Gedeon, Iephte, aliiq́ue, quos propterea in eo libro Saluatores eſſe appellatos legimus. Iacob igitur hæc animo proſpicientem atque contemplantem, ex occaſione Samſonis, de quo præcedentia vaticinatus erat, generalem illam ſententiam pronuntiaſſe: *Salutare tuum expectabo Dominé* quaſi diceret, non tantum in illa perſecutione Philiſtæorum quos profligabit Samſon, ſed in omni alia perſecutione hoſtili expectabo: id eſt, populus meus cuius ego caput ſum (nam loquitur de populo Hebræo ſub nomine ſuo) expectabit vel expectare debebit ſalutare tuum, id eſt, abs te vel ſalutem ſaluationem & redemptionem, ſiue ſaluatorem. Ac mihi quidem hæ duæ poſtremæ interpretationes ſecundum literalem ſenſum videntur omnium probabiliſsimæ.

Septima expoſitio.

131 Reſtat vltima interpretatio multis probata celebrataque: quæ hoc vaticinio dixit Iacob de tribu Dan, non tam ad Samſonem pertinere quam ad Antichriſtum etiam ſecundum ſenſum hiſtoricum, vel certe ſecundum myſticum intra corticem illius hiſtoriæ incluſum, & à Spiritu ſancto principaliter intentum. Sumunt au-

Octaua expoſitio de Antichriſto, & an ille futurus ſit de tribu Dan.

D

Toſtatus. Oleaſter.
autem iſtius expoſitionis auctores quaſi certum, de tribu Dan futurum Antichriſtum. Hoc incertum eſſe dixit Toſtatus: ſed Oleaſter longius procedens, etiam fabuloſum eſſe auſus eſt dicere, ſed quale obſecro eſt vetuſtiſſimam, in populo Dei traditionem, plurimorum atque in primis nobilium ſcriptorum auctoritate firmatam ſcriptiſque proditam, tanto faſtidio ac ſupercilio reiicere? quanto
Caietanus
cautior hoc loco Caietani fuit opinio. qui licet hoc non vt plane certum atque indubitatum dicat, eo tamen poſito aſſeueranter dicit & euidenter oſtendit eiuſmodi expoſitionem cum ſententia verborum Iacob aptiſſime congruere.

Irenæus Hippolyt. Ambroſ. Auguſt. Proſper. Theodor. Gregorius Andreas Ceſarienſis. Areta. Haymo. Ricardus, Anſelm.
Hoc igitur vaticinium Iacob de Dan intellexerunt atque interpretati ſunt de 132
Antichriſto Irenæus lib. 5. aduerſus hæreſes, Hippolytus martyr in Oratione de conſummatione ſæculi, Ambroſius in lib. de Benedictionibus Patriarcharum, cap. 7. Auguſtinus quæſtione 22. in Ioſue, Proſper lib. de promiſſionibus & prædictionibus Dei, Parte quarta, Theodoretus quæſt. vltima in Geneſim, Gregorius lib. 30. Moralium, cap. 18. Denique ſuper caput 7. libri Apocalypſis, Andreas Cæſarien. & Areta, Haymo, Richardus, Anſelmus, Rupertus & complures alij. Cum enim eo loco Iohannes recenſitis omnibus aliis tribubus Iudæorum, ſolam in ea tribuum enumeratione prætermiſerit tribum Dan, id feciſſe Iohannem dicunt Patres in odium ac deteſtationem Antichriſti, quem ex tribu Dan futurum eſſe cognouerant.

Neque obeſt huic Patrum opinationi quod apud Ioannem eo loco in commemoratione tribuum etiam tribus Ephraim prætcrita videatur: non enim prætcrita eſt, ſi quis rem paulo attentius conſideret, ſed ea ſignificata eſt per tribum Ioſeph; ſiquidem non alia erat tribus Ioſeph, quàm tribus Ephraim & tribus Manaſſe. Cum igitur diſtincte nominata ſit tribus Manaſſes, conſequens eſt, eam quæ appellatur tribus Ioſeph, non aliam debere intelligi quàm tribum Ephraim. Verùm vtcunque ſit, Antichriſtum eſſe futurum de tribu Dan, licet ex ſacra Scriptura non poſſit euidenter oſtendi, attamen propter antiquiſſimam eius rei traditionem, & tot ac tantorum Patrum conſenſum, fidem meretur. 133

Theodoretus. Gregorius
Ceterùm quomodo verba huius prophetiæ in Antichriſtum cõpetant, & Theodoretus quæſtione vltima in Geneſim, & S. Gregorius libro 30. Moralium fuſe oſtendunt, nos hic ſummatim comprehendemus. *Dan iudicabit populum ſuum.* Antichriſtum qui ex tribu Dan futurus eſt, vt regem ſuum primi omnium ſtudioſe ſequentur Hebræi. *Erit autem ſicut coluber in via, & Ceraſtes in ſemita.* Per viam ſignificantur filij huius ſeculi, latam voluptatum & vitiorum viam tenentes; iſtis erit Antichriſtus quaſi coluber in via, id eſt peſtifera doctrina venenum erroris & impietatis lenociniis & blanditiis voluptatum imbutum eorum animis infundet. Per ſemitam ſignificantur homines arctioris & ſeuerioris vitæ: aduerſus quos inſurget Antichriſtus vt ceraſtes quadrigemina cornua ferens: Similiter Antichriſtus quatuor maxime rebus ſectatores ac profeſſores virtutis & pietatis ſeducere conabitur, primum ſimulatione ſanctitatis, tum oſtentatione ſcientiæ & eloquentiæ, deinde mirabilitate prodigiorum quæ faciet: ad extremum terrore potentiæ ſuæ, ac tormentorum quibus aduerſantes ſibi cruciabit, immanitate. 134

Mordens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retro. Equus, animal eſt magni faſtus & 135
ambitionis, & alacre ad bella: qua re mundum hunc deſignat: calcaneus equi, extremum eſt mundi tempus quo venturus eſt Antichriſtus: mordere calcaneum equi, eſt nouiſſimo illo mundi æuo atrociſsimam perſecutionem concitare: aſcenſores equi, Principes ſunt mundi bonis & delitiis eius affluentes, quos faciliùs

Aliter bonos labi atque improbos.
ceteris in ſuam ſententiam & obſequium pertrahet Antichriſtus. Retrorſum cadere, in ſolos conuenit reprobos. Cadunt ſane boni aliquando, ſed in faciem ſuam: nam etſi nonnunquam labuntur, lapſum tamen ſuum agnoſcunt, & ſerio pœnitentes errati, ſe ſe proſternunt coram Deo, peccatum ſuum amare flentes &

Pſal. 50.
dicentes cum Dauide: *Peccatum meum contra me eſt ſemper.* Mali verò retrorſum cadunt; nam neque quid quantumue peccauerint conſiderant aut æſtimant, neque

de

de reſipiſcendo ac reſurgendo pet veram pœnitentiam curant. Impius nempe, vt
dixit Salomon ambulat, & neſcit vbi corruat.

136 *Salutare tuum expectabo Domine.* Iacob præuidens Iudæos pro Meſsia recepturos *Prou. 4.*
Antichriſtum, ſicut illis prædixerit Dominus noſter Ioan. 5. *Ego veni in nomine Pa-
tris mei, & non recepiſtis me: alius veniet in nomine ſuo, & illum recipietis.* Illum alium quem
recepturi ſunt Hebræi, Antichriſtum fore interpretrati ſunt Patres. Hoc igitur
prouidens Iacob, & toto animi ſenſu abominatus, exclamauit, Abſit hoc à me,
non ego Antichriſtum recipiam, ſed cum ille venerit, tum ego expectabo Salua-
torem. aduentus enim Antichriſti, erit prænuntius appropinquantis Chriſti ad
iudicium: quo enim tempore Antichtiſtus maxime deſæuiet, veniet de cœlo
Chriſtus, & impium illum interficiet Spiritu oris ſui, vt ſcribit Paulus. Quamuis *2. Theſſ. 2.*
igitur tempus Antichtiſti propter eius perſecutionem triſtiſsimum & acerbiſsi-
mum erit; hoc tamen afferet ſolatij Sanctis, quod ſcient in proximo eſſe aduen-
tum Domini.

137 CONCLVDAM hanc prophetiam de Dan, ſi adiecero breuiſsimam expo- *Locus Deu*
ſitionem eorum verborum, quibus Moſes benedixit tribui Dan, quæ verba Moſis *teronomij.*
trigeſimo tertio capite Deuteronomij ſic habent: *Dan catulus leonis, fluet largiter de Ba- cap. 33.*
ſan. Sic quoque vertit Pagninus. Sed alij pro illo *fluet de Baſan* cenſent ex Hebræo
vertendum: Exiliet, vel, proſiliet: et verò ita verterunt Septuaginta. Horum verbo-
rũ duplex eſt interpretatio. Altera eſt Lyrani & Caietani: Deſcribitur, inquit Ca-
ietanus, ſitus ſortis Dan; in ea nempe ciuitate quæ dicebatur Lachis, quam Da-
nitæ de tribu ſua appellauerunt Dan, vt proditum eſt in libro Iudicum, capite de-
cimo octauo. Aiunt enim eſſe ibi fontem principium fluminis Iordanis, qui fons
ſubterraneo meatu fluit ex quodam alio fonte qui eſt in terra Baſan; & propterea
dicitur quod Dan ſaltabit de Baſan. Aqua enim ſcaturiens in vno fonte, quæ oc-
culto meatu procedens inuenitur ſcaturiens in alio fonte, dicitur ſaltare de loco
ad locum. Ita Caietanus. ſimilia ſcribit Lyranus.

138 Hanc interpretationem valde adiuuat paraphraſis Chaldaica quæ ſic habet
eo loco: [Dan fortis ſicut catulus leonum, terra eius irrigatur à torrentibus qui
fluũt de Mathanan.] Appellat Chaldæus paraphraſtes terram Baſan; Mathanan,
non ſolum ibi ſed vbique. Cuius appellationis cauſam inueſtigãs Maſius ſuper ca-
put duodecimum Ioſue, ſuſpicatur eum literam Mem poſuiſſe pro Beth, quod etiã *Maſius.*
apud Græcos non eſt inſolens; aut fortaſſis quia eius interpretis tempore ſic vulgò
appellaretur: Iam verò Schin in Thau conuertere, vſitatiſſimum eſt Chaldæis &
Syris. Meminit quidem Euſebius in libro de locis hebraicis vrbis Mathanan, ſed *Euſebius.*
locatæ ad Arnònem, id eſt, extra Baſanitidem. Quod autem ſupra dictum eſt Ior-
danis fontem fuiſſe in Dan, confirmant Hebræi qui hanc eſſe aiunt explicationẽ
vocabuli Iordanis, Iored min Dan: id autem eſt fluens ex Dan. Is locus poſtea no-
minatus eſt Panæas, ſed Philippus Tetrarcha tempore Saluatoris noſtri inſtaura-
tam vrbem de Cæſaris & ſuo nomine Cæſaream Philippi appellauit, quæ abeſt à
Sidone verſus Orientem millia paſſuum circiter triginta quinque; & quia verſus
Septentrionem habet à tergo montẽ Libanum, quo terminabatur Chananæa re-
gio, propterea ſæpe in ſacris literis Dan pro termino Terræ Sanctæ Aquilonari di-
citur, ſicut Berſabea pro Auſtrali.

139 Altera interpretatio eſt: In regione Baſan robuſtiſſimos & rapaciſſimos fuiſſe
leones, qui ex inſidiis & improuisò ſæpe in homines & iumenta prædæ cauſa exi-
liebant; Danitas igitur comparari leonibus proſilientibus ex Baſan, quo ſignifi-
catur eos fore audaces, robuſtos, bellicoſos violentoſque & prædæ auidos pariter
ac rapaces. Verum pergamus ad alia.

SEPTIMA PROPHETIA.

DE GAD.

Verſ. 19. Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipſe accingetur retrorſum.

NON multum differt à ſententia noſtrę lectionis Paraphraſis Chaldaica quæ ſic habet: De domo Gad caſtra armata erunt, quando tranſibunt Iordanem ante fratres ſuos, ibunt ad bellum, & cum multa ſubſtantia reuertentur in terram ſuam. Ita verterunt Septuaginta: Gad, tentatio tenebit eum & ipſe tentabit eum iuxta pedes. Beatus Hieronymus refert hanc lectionem: Gad, latrunculus latrocinabitur eum, & ipſe latrocinabitur plantam. Pagninus hoc modo tranſtulit: Gad exercitum ſuccidet, & ipſe ſuccidet calcaneum. Secundum Montanum ſic legitur. Exercitus ſuperabit eum, & ipſe ſuperabit. tandem ſecundum Oleaſtrum; Gad exercitus exercitabit eum, & ipſe exercitabitur in fine, ſeu à tergo. Et ſenſus eſt: Licet magnam difficultatem experturi ſint Gaditæ in debellandis Chananæis; ad extremum tamen eos debellabunt & eiicient de terra ad quam obtinendam prægredientur ipſi reliquos fratres ſuos. Videtur autem hic alludi ad nomen Gad, quod ſignificat congregare exercitum. Illud, *accinctus*, ſignificat armatum vel expeditum & ab omnibus impedimentis vxorum, liberorum, gregum, armentorum, ceteræque ſupellectilis domeſticæ vacuum: nam hæc omnia Gaditæ dereliquerunt ante tranſitum Iordanis in terra regum Og & Sehon, quam illis aſſignauerat Moſes in poſſeſſionem. Ac licet id commune fuerit illis cum Rubenitis & media tribu Manaſſe; attribuitur tamen Gaditis, quia Iacob voluit Ruben tantùm increpare & incuſarę ob ſcelus admiſſum. De Manaſſe verò ſicut etiam de Ephraim nullum verbum hic facit Iacob, ſed de ſolo Ioſeph loquitur qui fuit eorum pater. Illud porrò quod ſequitur: *Et ipſe accingetur retrorſum*: Hebraice hanc reddit ſententiam: ipſe ducet exercitum in veſtigio ſeu per veſtigia vel retro ſiue à tergo. Id autem eſt; Poſtquam Gaditæ deuicerint Chananæos & terram eorum fratribus ſuis ſubiecerint, tunc ipſi per eadem veſtigia ſeu per eandem viam reducent exercitum ſuum redeuntes in ſuam hæreditatem. 140

Caietanus Verùm excutiamus ſententiam noſtræ lectionis. Putat Caietanus quæ hic dicuntur, referri ad Iephte, qui fuit primo dux latronum, tum electus Dux ab Hebræis expeditus pugnauit contra Ammonitas: deinde coactus eſt etiam pugnare contra tribum Ephraim: lege hiſtoriam eius in libro Iudicum, cap. 11. Probat autem Caietanus eum fuiſſe de tribu Gad, quod in capite quinto prioris libri Paralipomenon ſcriptum ſit, Gaditas habitaſſe in Galaad & in Baſan, Iephte verò fuiſſe ex Galaad, docet liber Iudicum capite vndecimo. At enim ſimilius vero eſt fuiſſe eum de tribu Manaſſis: ſiquidem in libro Ioſue cap. 17. ſcriptum eſt terram Galaad cecidiſſe in ſortem Manaſſis. Hieronymus igitur & pleriq; alij hanc volunt eſſe ſententiam huius prophetiæ, Gaditas expeditos & armatos ante alias tribus intraturos terram Chanaan, nec dimiſſuros fratres ſuos, donec debellatis hoſtibus poſſideant illi terram, ſuæ quiſque ſorti aſſignatam: quo facto reuerſuros poſt quatuordecim annos in hæreditatem ſuam, & grauiſſima bella cum finitimis ſibi gentibus, feliciter tamen geſturos. Quocirca illud; *retrorſum accingetur*. Sic exponitur; armati & acie inſtructa redibunt, vel onuſti prædis opimis, magniſq; opibus reuertentur. Reuerſio Gaditarum narratur in libro Ioſue capite vigeſimo ſecundo. In priori libro Paralipomenon capite quinto illuſtre Gaditis bellicæ virtutis teſtimonium perhibetur: appellantur enim viri bellatores ſcuta portan- 141

An Iephte fuerit de tribu Gad.

tes

tes, & gladios, & tendentes arcum eruditique ad prælia: & poſthæc memoratur celeberrima eorum victoria de Agarenis parta, captis camelorum quinquaginta millibus, ouium ducentis quinquaginta millibus aſinorum verò duobus millibus, hominum denique centum millibus.

Inſignis victoria Gaditarum.

142 SECVNDVM allegoricum ſenſum hæc prophetia poteſt ad Chriſtum applicari. Etenim vocabuli Gad duplex eſt interpretatio: ſignificat enim accinctum & expeditum, vt interpretatur Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim, & quadrat in Chriſtum cui dicitur: *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime;* & rurſus *Dominus regnauit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem & præcinxit ſe;* Eſt autem præcingere, veſtes deorſum prolixe demiſſas attollere, & ad medium corpus apprimere & adſtringere. Multis porrò de cauſis ſeſe accingunt vel præcingunt homines; vel ad iter faciendum; vel ad ſaltandum; vel ad currendum; vel ad laborandum; vel ad miniſtrandum & ſeruiendum; vel ad luctaudum aut pugnandum. Chriſtus erat veſtitus longiſſimis veſtibus gloriæ & decoris, ſicut dicitur Pſalmo 103. *Confeſſionem & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimento.* Chriſtus autem in mundum venit præcinctus vel potius exinanitus, præciſis omnibus huius mundi bonis & voluptatibus, pauper, humilis & paſſibilis. Sic nempe conueniens fuit noſtrum Dauidem poſthabitis Saulis armis, accinctum, cum baculo & funda procedere ad certamen contra Goliath.

Expoſitio allegorica. *Pſal. 44.* *Pſal. 92.* Cur ſe præcingant homines. *Philip. 2.* *1. Reg. 17*

143 Secundum alios, Gad ſignificat, exercitum congregare aut ducere: & Dominus noſter appellatur Dominus exercituum. Eo nimirum ingrediente in cœlos, interrogantibus Angelis *Quis eſt iſte Rex gloriæ?* reſponſum eſt, *Dominus fortis, Dominus potens in prælio.* Significat præterea Gad, felicitatem: nam eo nato vixit Rachel feliciter. Et quiſnam obſecro felicior Chriſto? nam qua Deus, felix eſt ſecundum eſſentiam, & auctor omnis felicitatis: qua eſt autem homo, etiam feliciſſimus fuit, is quippe ab exordio ſuæ creationis perfectam habuit felicitatem, quod alij contigit nulli, nec homini, nec Angelo. *Et ipſe accingetur retrorſum.* Retro Chriſtum eſt Eccleſia, quæ eum ſequitur, credendo eius doctrinæ, ſanctimoniam venerando, admirando prodigia & miracula eius, exempla vitæ morumque imitando, denique poſt ipſum crucem ſuam portando.

Pſal. 23. *Geneſ. 30* *Matth, 16*

144 Eccleſia verò accincta eſt & armata, & eſt terribilis tanquam caſtrorum acies ordinata; cuius figura fuit lectulus ille Salomonis Canticorum 3. quem ambibant ſexaginta fortes ex fortiſsimis Iſrael, omnes tenentes gladium, & ad bella doctiſsimi, vnicuiſquiſq; enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos. Figura quoque Eccleſiæ fuit turris illa Dauid quæ deſcribitur Cant. 4. cum inexpugnabilibus ædificata propugnaculis, ex qua mille pendent clypei, & omnis armatura fortium. Qualia porrò ſint Eccleſiæ arma, præclare oſtendit Paulus 2. ad Corinth 10. *Arma,* inquit, *militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes: & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti, & in promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam.*

Cant. 6.

145 Accipe paucis ſenſum moralem. Militia eſt vita hominis ſuper terram: felix igitur qui ſemper eſt armatus & paratus ad pugnam contra tres omnium hominum hoſtes, Carnem, Mundum, Diabolum. Oportet autem nos accinctos & armatos eſſe tam ante quàm retro: Antè, vt longe proſpiciamus in poſterum peccata in quæ labi poſſumus, & ſedulo præcaueamus: Retro autem, propter præterita peccata quæ ſubinde repullulant & ob longam conſuetudinem animum reflectunt & retorquent ad mala ſemel derelicta. Vel accingi retrorſum, eſt à Deo inſtrui & armari aduerſus inſidias & tela inuiſibilium hoſtium, quæ vitari non poſſunt ſine Dei ſingulari quadam protectione, quam ipſe pollicitus eſt Dauidi dicens: *Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac qua gradieris: firmabo ſuper te oculos meos* Itaque accinctos nos eſſe oportet ſicut dixit Dominus: *Sint lumbi veſtri præcincti,* id eſt, exolutos atque expeditos ab omnibus omnium terrenarum rerum curis atq; cupidi-

Tropologia. *Iob. 7.* *Pſal. 35.* *Luc. 12.*

cupiditatibus, quæ ſunt velut impedimenta & onera atque vincula quibus ſi fue-
rimus implicari ac præpediti, bene præliari non poterimus; quin per ea Dæmon
facilius nos capiet & vinctos tenebit.

Locus Deuteronomij 33.

Reliquum eſt vt hic quoque breuiter explanemus ſententiam eorum verbo- 146
rum quibus Moſes benedixit Gad Deuteronomij 33. ita dicens: *Benedictus in latitu
dine Gad:* quia latiſſimam regionem in diuiſione terræ Chanaan ſortitus poſſedit,
vt patet ex capite 13. Ioſue. *Quaſi leo requieuit* adeo formidabilis & terribilis erit
hoſtibus, vt nullus eum irritare aut laceſſere auſurus ſit, non magis vtique quàm
cubantem leonem. *Cepitq. brachium & verticem* Adeo robuſti & ſtrenui gladiato-
res futuri ſunt Gaditæ, vt vno ictu caput ſimul & brachium abſciſſuri ſint. Fortaſ-
ſe eſt hyperbolica locutio, ſicut in libro Iudicum cap. 20. de Gabaonitis ſcri-
ptum eſt fuiſſe eos tã peritos funditores vt nunquam ictu aberrauerint ab eo quod
ſibi feriendum deſignaſſent, etiamſi tenuiſsimus eſſet capillus. Vel per verticem
ſignificantur principes duceſque belli, per brachia verò robuſti bellatores & mi-
lites: & vtroſque Gaditæ vicerunt atque contriuerunt. *Vidit principatum ſuum* co-
gnouit ſe bellica virtute præſtare ceteris, vel hunc habere laudis & gloriæ prin-
cipatum, quod in ſua ſorte, Moſis eſſet ſepulcrum; & ideo ſubditur. *quod in parte
ſua doctor eſt repoſitus.* Vocabulo doctoris per excellentiam ſignificatur Moſes, qui
Deut. vlt. ſepultus eſt in monte Nebo pertinente ad ſortem Gaditarum, quamuis quo loco
eius montis corpus Moſis fuerit conditum, nulli mortalium adhuc compertum
fuit. *Qui fuit cum principibus populi,* Gaditæ reliquas tribus tranſeuntes Iordanem
comitati ſunt armati, nec eos deſeruerunt, quo ad illi debellatis hoſtibus pro-
miſſam ſibi terram poſſederunt.: *Et fecit iuſtitias Domini & iudicium ſuum cum Iſrael.*
Quod enim Gaditæ coram Domino, Moſi & reliquo populo promiſerant, vt nar-
ratur Numerorum 32. id pleniſsime eos præſtitiſſe, liquet ex 22. cap. libri Ioſue.

OCTAVA PROPHETIA.

DE ASER.

Geneſ. 49. Verſ. 20.

Aſer pinguis panis eius, & præbebit delitias regibus:

HEBRAICE eſt, ex Aſer vel de Aſer. Vocabulo autem panis 147
ſignificatur omnis cibus & alimentum. Pro pingui Hebraicum
vocabulum ſignificat pinguedinem ex oleo; quaſi propter olei
abundantiam, omnis eorum cibatus futurus ſit oleo delibutus:
ſimile eſt quod de Aſer dixit Moſes Deuteronomij 33. *Tingat
in oleo pedem ſuum:* ſignificans tantum ei ſuperfuturum olei, vt poſ
ſit etiam pedes oleo tingere. quemadmodum ſupra dictum eſt de Iuda: *Lauabit
in vino ſtolam ſuam;* & de ſe Iob dixit capite 29. *Lauabam butyro pedes meos, & petra fun-
debat mihi riuos olei.* Sequitur in prophetia Iacob: *Præbebit delicias regibus,* Id eſt,
Terra eius procreabit res vſque eo delicatas & prætioſas, vt eas ſibi reges tan-
quam ſummas delitias expetituri, & comparaturi ſint. Alij legunt & ipſe frue-
tur delitiis regum, ſic vertit Pagninus, & itidem habet paraphraſis Chaldaica.
Et ſenſus eſt; Fruetur bonis terræ ſuæ optimis, talibuſque, vt vel ipſis regibus de-
litiarum loco futuræ ſint, aut eſſe poſſint. Oleaſter refert ad oleum, cuius fera-
ciſsima erat regio Aſeritarum. Præbebit, inquit, oleum ad conficienda pretio-
ſa vnguenta, quibus reges pro ſummis deliciis vtuntur. Vſus enim vnguentorum
apud Principes frequentiſsimus erat in regionibus Orientis; vnde habes in Pſal.
Pſal. 140. *Oleum peccatoris non impinguet caput meum.* & referente Luca Dominus dixit Phari-
Luc. 7. ſæo; *Oleo caput meum non vnxiſti* Vox Madan, à vocabulo Eden ducta, ſignificat
volu-

voluptatem & delitias, vel potius rem quæ parit voluptatem aut delitias: namq;
eſt ſolenne Hebræis vti actibus pro obiectis & contra.

148 Moyſes porrò Deuteronomij 33. poſtquam de Aſer dixerat Tingat in oleo pe- *Locus Deuteronomij 33.*
dem ſuum; ſubiungit: *Ferrum & æs calceamentum eius.* Significans terram eius tribus
abundantem ac prædiuitem fore venis ferri & æris: cuius rei argumentum eſt Sa-
repta eius fortis ciuitas à metalli officinis, id eſt, à purgandis conflandiſque me-
tallis appellata. Quantum porrò frumenti, olei aliarumque delitiarum inibi fue-
rit, proditum eſt ab iis qui ea loca peragrarunt: namque inter alia fertur vallem
Aſer incredibilis eſſe amœnitatis omniſque generis fructuum frugumque fertili-
tatis. Ioſephus quoque libro quarto de Bello Iudaico ſcribit ciues Giſcalæ, quæ *Ioſephus.*
vrbs fortis fuit Aſeritarum, & ſecundum B. Hieronymum patria beati Pauli, ple- *Hieronymus.*
roſque omnes fuiſſe agricolas, atque in terrenis fructibus fortunas ſuas omnes lo-
catas habuiſſe, quod ſanè vbertatis certiſſimum eſt teſtimonium. Subdit præte-
rea Moſes: *Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & ſenectus tua.* Significat Aſeritas fore decoros
atque robuſtos non ſolum in iuuentute, ſed etiam in ſenectute. Tulit enim Aſer
iuuenes formoſiſſimos virgineſque pulcherrimas; & ideo ſupra de eo dixit Mo-
ſes: *Benedictus in filiis Aſer.* Id eſt, omnes laudabunt Aſer propter pulchritudinem
& decorem filiorum eius. *Et ſit placens fratribus ſuis.* Scilicet propter filiarum pul-
chritudinem. Quidam tamen ſuperiora verba ſic putant ex Hebræo interpretan-
da: *Quot dies tui, tot animæ tuæ.* quaſi diceret; Futurum eſt tibi omni tempore cum
veteribus poſſeſſionum tuarum colonis perpetuum certamen.

149 ALLEGORIA huius prophetiæ tam commode, quàm quæ maxime, ad Chri- *Allegoria.*
ſtum applicatur. Aſer ſignificat diuitias. Et quis ditior Chriſto, in quo ſunt om- *Coloſſ. 2.*
nes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei? quique cum diues eſſet, pro nobis egenus *2. Cor. 8.*
factus eſt, vt nos per illum diuites efficeremur. Recte Ambroſius: Paupertas, in- *Ambroſ.*
quit, Chriſti nos locupletat, humilitas glorificat, infirmitas roborat, mors viuifi-
cat, ſepultura reſuſcitat. Et quis eſt panis eius, niſi caro ipſius? quam vocat ipſe *Ioan. 6.*
panem qui de cœlo deſcendit, qui verè cor hominis confirmat; vt quicunque *Pſal. 103.*
eum manducat, viuat in æternum. Et eſt ſanè panis pinguis, omnium ſcilicet *Ioan. 6.*
diuinorum chariſmatum abundantia refertus: pinguis autem ex oleo, nam præ-
cipua ratio condendi ſacramentum Euchariſtiæ fuit immenſa Dei erga homi-
nem charitas & miſericordia. *Memoriam enim fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſe-* *Pſal. 110.*
rator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Ergo cum Dauide dicamus: *Sicut adipe & pin-* *Pſal. 62.*
guedine repleatur anima mea. Hic panis delitias præbet regibus; continet enim in *Sap. 16.*
ſe omne delectamentum & omnis ſaporis ſuauitatem. Sed enim delitiæ ſunt non
ſeruis peccatorum qui amplexantur ſtercora ſuarum voluptatum tanquam deli-
tias, ſed regibus qui ſuas regunt cupiditates eaſque rationi & legi diuinæ ſubie-
ctas & obedientes tenent, quique canunt illud canticum Apocalypſis capite 5.
Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes & regnabimus ſuper terram.

NONA PROPHETIA.

DE NEPTHALI.

Nepthali ceruus emiſſus, & dans eloquia pulchritudinis. *Verſ. 21.*

VARIAT lectio huius loci. Septuaginta, referente Hieronymo, ita *Varietas lectionis.*
150 verterunt: Nephthali, virgultum reſolutum, dans in generatione pul-
chritudinem: Vel, vt legit Ambroſius, vitis remiſſa porrigens in ger- *Ambroſ.*
mine decorem. Hebraicæ Scripturæ, auctore Hieronymo, hæc eſt ſen-
tentia: Nephthali ager irriguus dans eloquia pulchritudinis. ſignans quod aquæ
calidæ in ea naſcuntur tribu; ſiue quod ſuper lacum Geneſareth & fluenta Iorda-

nis irrigua ſit. Hebræi volunt propter Tiberiadem quæ legis videbatur habere notitiam, agrum irriguum & eloquia pulchritudinis prophetari. Quanquam verba hebræa poſſunt verti vt habet latina lectio *ceruus emiſſus*, quæ denotent temporaneas fruges & velocitatem terræ vberioris. Sed melius fuerit ad doctrinã Saluatoris cuncta referri, quod ibi vel maxime docuerit, vt ex cap. 4. Matthæi & tertio Marci licet cognoſcere. Sic Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim.

Triplex interpretatio Barac.

Noſtræ Lectionis latinæ triplex interpretatio eſt: quarum prima eſt Hebreorum 151
exiſtimantium hęc verba ſpectare ad Barac, qui ex mandato Debboræ vatis ſimul & Iudicis Hebræi populi, collectis decem millibus ex Nepthalitis tribulibus ſuis, expeditè magnoque impetu inſtar cerui ad bellum iuit contra regem Chanaan, & Siſaram eius belli ducem fugauit atque ad interitum compulit. Comparatur igitur ceruo miſſo propter celeritatem eius in ſuſcipiendo & conficiendo bello. Quod autem ſequitur, *Dans eloquia pulchritudinis:* ſignificat pulcherrimum Epinicium carmen ob victoriam partam ab ipſo Barac & Debbora decantatum. Verum obiicitur huic interpretationi, Barac non prompte & alacriter, ſed cunctanter, timide atque ignauè id belli ſuſcepiſſe: nimirum conteſtatum, niſi periculi ſociam haberet Debboram, in id ſe belli nequaquam iturum. Cui Debbora reſpondit ituram ſe quidem cum ipſo, verùm non ipſi victoriam ſed ſibi aſsignatum iri. quo videtur tacitè timiditatem, ignauiam & tergiuerſationem eius reprehendere voluiſſe. Quanquam verba Barac in aliam poſſent verti & accipi ſententiam, vt ea ſcilicet dixerit Barac, non metu adductus ſed religione quadam, quod ſperaret ſi Debbora femina Deo perquam familiaris & cara bello adeſſet, de victoria nullo modo eſſe dubitandum. Namque Barac acerrimo animi impetu ad illud bellum contendiſſe, non obſcure indicant verba illa quæ ſunt in Cantico Debboræ, Iudicum quinto *Duces Iſſachar fuere cum Debbora, & Barac veſtigia ſunt ſecuti, qui quaſi in præceps & barathrum ſe diſcrimini dedit.*

Altera noſtræ lectionis interpretatio eſt: ſignificari ſummam terrę eius tribus 152
fertilitatem & abundantiam, in qua illud etiam ſingulare erat, quod in illa priuſquam in ceteris fructibus naſcebantur & matureſcebant: & hoc ſignificat ſimilitudo cerui emiſsi, qui tanta eſt currendi velocitate & celeritate, vt curſu ceteras animantes facile antecedat. Et quia ibi fructus ac fruges prius naſcebãtur; idcirco ex ipſis potiſsimum deferebantur in templũ oblationes primitiarũ, propter quas ſacerdotes pulcherrimas Deo laudes concinebant. Fauere huic interpretationi videtur paraphraſis Chaldaica quæ ſic habet hoc loco: Nephthali, in terra bona cadet ſors eius, & poſſeſsio erit fructifera: laudabũt & benedicẽt ſuper eos.

Andreas Maſius.

Tertia interpretatio eſt Andreæ Maſij in commentariis ſuper cap. 19. Ioſue, ar- 153
bitrantis ſignificari his verbis Iacob, Nephthalitas in tuta atq; vbere collocatos regione, exultaturos ſuaui libertate & delitiarum copia quarum ſors eorum referta erat futura: ſimiliter nempe vt ceruos, qui in herboſis amœniſq; ſaltibus libere verſantes paſcenteſq; exſultim ludunt. Quod verò ſubdit: *Dans eloquia pulchritudinis* denotat Nephthalitas in omni ſermone fore comes, blandos, elegantes, affabiles, & humanitatis atq; vrbanitatis gratia omniũ ſibi animos & ſtudia facile conciliaturos.

Locus Deuteronomij 33.

Cum hac interpretatione ſatis congruere videtur quod dixit Moſes Deuteronomij trigeſimo tertio huic tribui benedicẽs; *Nephthali*, inquit, *abundãtia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare & Meridiem poſsidebit*. Cuius orationis extrema illa verba: *mare & Meridiem poſsidebit*, eo difficilem habent explicatum, quod Nephthalitæ procùl mare Mediterraneo, quod occidentale Iudæis erat, & Meridie remoti, ad diuerſam prorſus partem, Aquilonem dico & Orientem, habitabant. Caldaicus quidem interpres non de mari Mediterraneo, ſed de mari Tiberiadis interpretatus eſt. Verùm illa expeditior & planior eſt interpretatio, propterea Nephthalitas marę & Meridiem poſſeſſuros, dictum eſſe à Moſe, quod licet illi à locis maritimis & meridianis diſiti eſſent, tamen per ſo-

cie-.

cietatem & commercium & quod apud omnes gratioſi eſſent ab aliis tribubus eſſent participaturi quicquid apud illas boni haberetur. De his tribus expoſitionibus, cum omnes ſint ſatis aptæ ac probabiles, eam quiſque deligat quæ ſibi magis arriſerit.

154 SECVNDVM allegoricam interpretationem refertur hoc vaticinium ad Chriſtum, qui Euangelium in terra Nephthali prædicare orſus eſt: vnde doctrina eius quaſi ceruus emiſſus, omnem terrarum orbem incredibili velocitate percurrit: & quia nihil Euangelio pulchrius & lætius, vnde etiam nomen accepit; ideo ſubditur, *dans eloquia pulchritudinis*, id eſt, pulchra: Chriſti enim doctrinæ pulchritudo, vbi ſe oſtendit, tantos in hominum animis excitauit & incendit amores, vt quò eam adipiſcerentur atque tuerentur, innumerabiles omnia quæ poſſidebant bona, quin etiam ſanguinem ac vitam profundere ac perdere non dubitauerint. Chriſtus porrò rectè aſſimilatus eſt veloci ceruo, ſcilicet de eo ſcriptum eſt Canticorum ſecundo: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Similis eſto dilecte mi capreæ hinnuloque ceruorum.* Quid autem pulchrius Chriſto, cuius & formæ & eloquij pulchritudinem prædicauit illis verbis Dauid pſalmo quadrageſimo quarto, *Speciosus forma præ filiis hominum. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis; propterea benedixit te Deus in æternum.* Mira verò & inenarrabilis ſuauitatis plena de Chriſti formæ, vocis & eloquiorum pulchritudine ſub figura Sponſi, in Canticis celebrat Sponſa.

Allegoria. Matth. 4. Eſa. 9.

DECIMA PROPHETIA.

DE IOSEPH.

Filius accreſcens Ioſeph, filius accreſcens & decorus aſpectu. *Verſ. 22.*

155 QVEMADMODVM ſupra Iacob in filio ſuo Iuda, ita nunc in Ioſeph copioſus eſt laudum eius prædicator. Namque & illum prophetico ſpiritu ſciebat principem futurum populi Hebræi patremque Meſſiæ: & hunc eodem ſpiritu nouerat caput fore duarum tribuum, multorumque ducum ac principum Hebrææ gentis parentem; multis item rebus ipſius Meſſiæ figuram. *Filius accreſcens Ioſeph, filius accreſcens.* Manifeſte alluditur ad nomen Ioſeph, ſignificans incrementum, cuius magnitudo denotatur geminatione eiuſdem ſententiæ. Vehementer ſanè Ioſeph auctus eſt: nam & in ſe ipſo prouectus eſt ad principatum non modo fratrum ſuorum, ſed etiam totius Aegypti: & auctus eſt in ſua progenie ac poſteritate, quippe quæ duas numeroſiſſimas tribus Iſraei, tribum dico Manaſſis & Ephraim, amplexata eſt. Pagninus vertit: Ioſeph vt ramus creſcens. Montanus: Ioſeph filius fructeſcens. Ratio huius varietatis eſt, quia vox hebræa, ben, filium quidem ſignificat: verùm cum non iungitur cum relatiuo reali, vt dicunt Hebræi, id eſt, cum voce patris vel matris, alias habet varias ſignificationes, & dicitur de paruulo vel paruula in variis rerum generibus. Hic, ſecundum Kimki, ſignificat ramum, & eſt in fœminino genere. Eſt autem ramus quaſi filius arboris.

156 Pro eo autem quòd latina lectio habet, *decorus aſpectu* Hebraice eſt, ſuper vel iuxta fontem. eſt enim integer ſenſus, Ioſeph auctum iri ad ſimilitudinem ramoſæ arboris propter fluenta aquarum ſatæ: cuius arboris fertilitas deſcribitur Pſalmo 1. & Ieremiæ decimo ſeptimo. Et hanc ſententiam expreſſit paraphraſtes Chaldæus hiſce verbis: Filius meus Ioſeph multiplicabitur tanquam vitis quæ

plantata eſt ad fontes aquarum ; duæ tribus egredientur de filiis eius , & accipient partem atque hæreditatem . De pulchritudine autem Ioſeph ſcriptum eſt ſuprà capite 39. *Erat Ioſeph pulchra facie & decorus aſpectu* . Fit autem mentio eius pulchritudinis, quod ea fuit illi magna occaſio tentationis & afflictionis ſimulq; materies ingentis gloriæ.

Allegoria. Ceterum tota hæc prophetia de Ioſeph apertiſsime & aptiſsime ſecundum 157
myſticum ſenſum ad Saluatorem noſtrum accommodatur. Et quidem Ioſeph
Ioſeph figura Chriſti. multiplicem Chriſti domini prætulit figuram & imaginem. fuit ille Patri ſuper
omnes filios dilectus : fuit ab eo veſte polymita indutus : venditus eſt à fratribus
Geneſ. 37 ſuis : ex ſeruitute atque carcere euectus ad ſummam dignitatem ac potentiam:
Ibidem. orbem à fame liberauit, & Aegypti Saluator appellatus eſt. Recte autem dicitur
Infra. 39. 40. 41. Chriſtus, filius accreſcens, quippe qui ſuper omnes potentia, ſapientia, gratia
Ioan. 3. & gloria creuit, de quo dixit Baptiſta: *Illum oportet creſcere, me autem minui*: cuius
auctus figura fuit lapis ille Danielis cap. 2. à primo quidem paruulus, ſed mox
in tantam excedens amplitudinem, vt omnem terram impleuerit. fuitque Do-
Matth. 13 minus ſimilis grano ſinapis quod minimum eſt olerum; verum in tantum creſcit,
vt prope adæquet magnitudinem arborum.

Verſ. 23. Filiæ diſcurrerunt ſuper murum , ſed exaſperauerunt eum, & iurgati ſunt, inuideruntque illi habentes iacula .

PRO illo *Filiæ diſcurrerunt*, Hebraice eſt, filiæ incedebat, in nume 158
ro ſingulari, quia more hebraico fit diſtributio in ſingulis, vt ſi
dicas, Quęlibet puellarum deambulabat per murum vel per alia
Rupertus. loca vnde pulchritudinem Ioſeph videre poſſent. Putat Ruper-
Geneſ. 29. tus hoc referri ad dominam Ioſeph, poſito numero plurali pro
ſingulari, quæ amore eius capta, vbique eum videre geſtiebat. Verbum diſcurrendi ſignificat mulierem vagam atque petulantem & per loca publica pererrantem, qualis deſcribitur Prouerbiorum ſeptimo. Pro illo: *Exaſperauerunt*, Hebraicè eſt, amaricauerunt eum: & pro *Inuiderunt*, Hebraicè eſt, odio habuerunt: Pro *habentes autem iacula*, Hebraice eſt, domini ſagittarum, quæ locutio frequens eſt Hebræis etiam aliis in rebus, veluti, domini alarum & domini pennarum dicuntur volatilia & pennata. Sententia horum verborum clara eſt: pertinet enim ad inuidiam & odium quo fratres Ioſeph inſectabantur ipſum, adeò vt, ſicut legitur ſuprà capite trigeſimo ſeptimo, non poſſent illi quicquam pacifice loqui; & cum procul viderunt illum, dixerunt: Ecce ſomniator venit, venite occidamus eum, & videamus quid proſint ei ſomnia ſua. Iacula verò appellat verba dura & aſpera atque mortifera, quibus illum confodere & perimere voluerunt. Alij interpretantur hoc de domino & domina Ioſeph, qui eum innocentem aſperrime tractarunt detrudentes in carcerem. Moris autem eſt in ſacris literis verba dura, perniciosa & exitialia, per ſimilitudi-
Pſal. 56. nem nominare iacula aut ſagittas, vt in Pſalmis: *Sagitta acuta lingua eorum.*
Pſal. 54. Allegoria. Quod ſi myſticam huius ſententiæ ſcrutemur intelligentiam, per filias diſcur- 159
rentes ſuper murum; non inepte intelligemus animas ſanctas veteris Teſtamenti, quæ cupientes animo videre pulchritudinem venturi Meſsiæ diſcurrebant ſuper murum, id eſt, longe tranſcendebant humanam cognitionem quæ originem & fundamentum habet in ſenſibus corporis. Eſt enim corpus humanum quaſi murus vndique circundans & concludens animum: iſti igitur ſpiritu prophetico pulchritudinem Meſsiæ perſpectam habentes, eum videre cupiebant,

ſicut

ſicut Dominns dixit : *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis* ; & de Matth.13
Abraham, *Exultauit*, inquit, *vt videret diem meum: & vidit & gauiſus eſt.* Fuiſſe autem Do- Luc. 10.
minum à Scribis & Phariſæis ex odio & inuidia vehementer exacerbatum, vel vt Ioan. 8.
eſt Hebraice, amaricatum, id eſt, fœdiſſimis iniuriis & blaſphemiis onuſtum vexatumque, quin etiam felle amariſſimo potatum, docet hiſtoria Euangelica. Linguæ autem eorum fuerunt iacula, quibus Chriſtum ipſi, ſi non manibus ſuis, certe votis & clamoribns crucifixerunt, cum tam inſtanter efflagitabant à Pilato, Tol-
le tolle, crucifige eum. Ioan.19.

Sedit in forti arcus eius, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Iacob. Verſ. 24.

160 LICET fratres Ioſeph extremis eum malis opprimere voluerint, Deus tamen ea mala in maximum illius bonum gloriamq; conuertit. Ergo ſenſus eſt; Arcus eius, id eſt, omne robur & præſidiũ eius, ſedit, id eſt, locatum fixumq; fuit, in forti, hoc eſt, in Deo,
de quo ſcilicet ſcriptũ eſt: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* nam eſ- Exod. 15.
ſe fortem, eſt proprium Dei epithetum, de quo & ſolet ipſe frequenter gloriari & à ſanctis vehementer commendari. Quoniam igitur omnem fiduciam auxilij & præſidij ſui Ioſeph in Deo poſuerat, idcirco omnia vincula, quibus ipſe vel à fratribus vel ab Aegyptiis conſtrictus fuerat, diſſoluta ſunt. Pro quo Hebraice eſt, roborata ſunt brachia eius: & ſignificatur annulus aureus, & armilla & currus & alia principalia ornamenta quibus à Pharaone ornatus & decoratus eſt, vt narrat Scriptura Geneſeos 41. Atque huc ſpectauit paraphraſtes Chaldæus ſic hunc locum interpretatus: Quia ſeruauit legem in occulto, poſuitque Fortem fiduciam ſuam; tunc poſitum eſt aurum ſuper brachia eius, poſſeditque regnum & confirmauit. Hoc ipſum expreſſe dictum eſt in Pſalmo 104. *In ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Humiliauerunt in compedibus animam eius, ferrum pertranſiit animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium Domini inflammauit eum, miſit rex & ſoluit eum; princeps populorum & dimiſit eum. Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ: vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum & ſenes eius prudentiam doceret.* Similia horum traduntur in capite decimo libri Sapientiæ: *Sapientia*, inquit, *venditum Ioſeph non dereliquit, ſed à peccatoribus liberauit eum: deſcenditque cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit eum, donec afferret illi ſceptrum regni & potentiam aduerſus eos qui eum reprimebant, & mendaces oſtendit qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam.* Hæc ibi.

Inde paſtor egreſſus eſt, lapis Iſrael.

161 ILLVD, (Inde) tripliciter exponitur, Primò quidem, vt referatur ad vincula & carcerem Ioſeph, quibus ille ſolutus & ad principatum aſſumptus paſtor fuit Aegypti, dira fame eum liberans ſua prudentia. Et (lapis Iſrael) id eſt, firmamentum domus ſuæ, quippe qui patrem & fratres ſuos non tantùm famis tempore aluit, verùm etiam in optima Aegypti terra collocatos, quoad ipſe vixit, & poſt mortem ſuam fama nominis ſui longo tempore ſuſtentauit. Alij illam vocem *Inde*, referunt ad Ioſeph, interpretantes Iacob his verbis prædicere

prodituros ex ſtirpe Ioſeph, qui ſint paſtores & lapides Iſrael, id eſt, Duces, Iudices ac Reges. Ex Ioſeph enim progenie fuerunt Ioſue, Debbora, Gedeon, Abi-
3.Reg.12 melech, Iephte, Iair, & duo reges decem tribuum, Ieroboam & Nadab: poſtquam verò diuiſum eſt ac ſeparatum regnum Iſrael, id eſt, decem tribuum à regno Iudæ, caput regni Iſrael fuit Ephraim. Tertio modo illud (Inde) ſic exponitur, vt referatur ad manum & auxilium Dei fortis, cuius mentio proxime antecesſerat: & ſignificetur, quia Ioſeph omnem ſuam ſpem in vno Deo locauerat, idcirco non modo eum cunctis malis & calamitatibus eſſe liberatum, ſed inſuper in tantam eſſe gloriam & potentiam elatum, vt non tantùm populi ſui, ſed aliarum quoque gentium paſtor ac lapis exiſteret. Huic interpretationi adhæſit paraphraſtes Chaldæus, hanc ſententiam ita exprimens: Hoc contigit ei à conſpectu Dei fortis Iacob, cuius verbo cibauit parentes & filios, ſemen Iſrael.

Obſeruarunt Hebræi vocabulum (Euen) pro quo latine eſt, lapis, eſſe vocē myſti 162
cā, quia occulte & inuolute continet duas dictiones: dicitur enim, Euen, quaſi, au, & ben, id eſt, pater & filius. Et verò Ioſeph fuit lapis, qui ſuſtentauit & patrem ſuum, & omnes eius filios fratreſque ſuos. Ad hunc locum ſpectat quod eſt de Ioſeph in capite quadrageſimo nono libri Eccleſiaſtici: *Ioſeph*, inquit, *princeps fuit fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, ſtabilimentum populi.* Recte autem principes & rectores populorū, appellantur paſtores: debent enim ita regere populos ſuos, vt paſtor proprias oues: id quod Ariſtoteles libro octauo Ethicorum firmat au-
Ariſtoteles. ctoritate Homeri, qui Agamemnonem bonum ſcilicet iuſtumque regem appellauit paſtorem populorum. Iam verò quàm apte conueniat in Chriſtum dominum vocabulum Paſtoris & lapidis, notius eſt quàm vt Lectori opus ſit admonitione noſtra, nedum explicatione.

Verſ. 25. Deus patris tui erit adiutor tuus, & Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus vberum & vuluæ.

ILLVD: *Deus patris tui*, ſignificat Deum fore adiutorem eius tum 163
propter propria eius merita, tum maxime propter merita patris ſui: Illud: *Omnipotens* Hebraice eſt (ſhaddai) quod ſignificat robuſtum & fortem, à verbo (ſhadah) quod eſt prædari & rapere. Eſt autem nomen hoc vnum de decem nominibus quibus apud
Hieronymus. Hebræos Deus vocatur: quæ nomina ſtrictim expoſuit B. Hieronymus Epiſtola 136. quam ſcripſit ad Marcellam, vbi nomen ſhaddai interpre-
Oleaſter. tatur robuſtum, & ad omnia perpetranda ſufficientem. quanquam Oleaſter putat eo nomine hoc loco potius ſignificari beneficum ſeu munificum. Verba porrò quæ ſequuntur, continent benedictionem Ioſeph in abundantia omnium terra naſcentium, & in fœcunditate animalium ac filiorum. Ad efficiendam verò copiam eorum quæ terra naſcuntur, duo maxime concurrunt & conferunt, ſupernè quidem cœlum, infernè autem abyſſus deorſum iacens. cœlum dico tam aſtriferum, vnde lumen, calor, variique ſiderum aſpectus & defluxus; quàm cœlum aereum, vnde imbres, venti, niues, rores. Per abyſſum autem iacentem deorſum, intelligere oportet molem terræ & aquæ, quæ ſe ſe inuicem complexæ vnum globum efficiunt iacentem circa mundi centrum: Vocabulo autem abyſſi iacentis deorſum nominantur, vel quia locatæ ſunt circa centrum mundi, locum omnium

quæ

quæ ſunt in mundo profundiſſimum; vel propter profunditates terræ & aquæ
multifariam impenetrabiles. bonitas verò & felicitas terræ in eo eſt, vt ſit pin-
guis ac fertilis, acceptaque ſemina magno reddat cum fœnore: ſit quoque copia
terreſtrium aquarum ex fontibus, fluminibus & lacubus, nec deſint commoda
quæ per mare deuehuntur.

164 Sunt qui exiſtiment Iacob his verbis præſignaſſe bonitatem cœli & terræ quã
habitura olim erant duæ tribus ex vnius ſtirpe Ioſeph proſeminatæ Ephraim
& Manaſſes: vt ſit ſenſus; Progenies Ioſeph habitabit in terra fertiliſſima, ob be-
nignitatem cœli, frequentiam imbrium & roris, agros irriguos numeroſoſque fru
gum prouentus, magnamque gregum & hominum fœcunditatem; id quod ſigni-
catur illis verbis: *Benedictionibus vberum & vuluæ:* nam benedictio vuluæ ſignificat
numeroſam generationem & ſobolem; benedictio autem vberum, optimam nu-
tricationem atque educationem. Nonnulli arbitrãtur his verbis quatuor res de-
ſignari, ex quibus ſolet vulgus homines aliquos laudare & quaſi beatos prædi-
care: Solet enim dicere, Beatus dies, in quo ille natus eſt: beata terra quæ illum
tulit: beatus venter qui illum genuit: beata vbera quæ illum lactauerunt.

165 CETERVM benedictio hæc Ioſeph multo verius & cumulatius Chriſto Do- *Allegoria.*
mino contigit. Etenim ipſe ſuper omnes habuit benedictionem cœli & terræ,
quia ſuper omnes tam in cœlo quàm in terra magnificatus & glorificatus eſt, ſi-
cut ipſe dixit *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.* Illum in cœlo laudant Ange
li, quod eorum ruinas reparauerit atque impleuerit: illum in terra laudant homi- *Matth. 28*
nes, quod eos reatu peccati, neceſſitate mortis & diaboli poteſtate liberauerit: il-
lum in abyſſo, id eſt, in inferno laudarunt ſancti Patres quos eduxit de lacu, in *Zacha. 9.*
quo non erat aqua; vel cœlum ſignificat in Chriſto animam eius & ſuperiorem
animæ partem: terra, corpus & carnem eius. Benedictus igitur fuit in cœlo deſu-
per, quia ſecundum ſuperiorem animæ ſuæ partem ab initio conceptionis ſuæ in
cœlo fuit, beatifica Dei viſione fruens: benedictus quoque fuit in abyſſo deorſum
iacente, id eſt, in carne ſua quæ appellatur abyſſus deorſum iacens, quod ſecun-
dum eam Chriſtus ſeipſum profundiſſime humiliauerit, & vt Pauli verbo vtar, *Philip. 2.*
exinaniuerit.

Duplex porrò fuit carnis Chriſti benedictio, altera, quod ſine peccato conce- *Geneſ. 3.*
pta eſt, nec vlla concupiſcentiæ fœditate inquinata, nec ſubiecta maledictioni
Adæ: altera, quod caro eius vnita eſt Dei verbo, & inde facta eſt cibus hominum *Ioan. 6.*
viuificus & præſtans immortalitatem. Benedictionem illam vberum & vuluæ
Chriſti declarauit ſancta illa femina dicens: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ* *Luc. 11.*
ſuxiſti. Triplicem porrò benedictionem Chriſtus habuit in vtero matris: primam,
quod generatus eſt ſine ſemine viri: alteram, quod nouem menſibus geſtatus, in *Eſa. 7.*
vtero eſt ſine vlla matris moleſtia: tertiam quod clauſo matris vtero & ſine eius *Matth. 1.*
dolore editus eſt. Fuit item benedictus in vberibus, nam cum ſit præter naturam *Luc. 1.*
virginem lacte impleri; ſanctiſſima tamen eius mater, cum virgo eſſet, eum lacta-
uit: quocirca Eccleſia canit: Virgo neſciens virum, ſine dolore genuit filium, ſola
virgo lactabat, vbere de cœlo pleno.

166 Rupertus refert hoc ad Eccleſiam Chriſti ſponſam: vt Chriſtus benedicendus *Rupertus.*
ſit propter vbera & vuluam ſponſæ ſuæ; per vuluam intelligendo fœcunditatem
Eccleſiæ quæ innumerabiles filios Chriſto genuit. Compara vuluam Eccleſiæ
Chriſti cum vulua Synagogæ Moſis, hanc dices ſteriliſſimam, illam fœcundiſſi-
mam: cuius incredibilem fœcunditatem prædixit Iſaias cap. 49, & 60. Duo ſunt
autem Eccleſiæ vbera diuinæ benedictionis lacte pleniſſima, Verbum Dei &
vſus ſacramentorum. De his vberibus dici poſſet quod eſt in Canticis: *Inter vbera* *Cant. 1.*
mea commorabitur dilectus meus: &, Meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. nam *Ibidem.*
licet hæc dicta ſint de vberibus ſponſi, eadem tamen ſunt, diuerſa ratione, vtriuſ-
que vbera. Nõ fuere talia Synagogæ vbera, de qua dicitur: *Soror noſtra paruula eſt &* *Infra. 8*

vbera non habet. Habuit quidem Synagoga etiam Sacramenta; ſed quia erant virtute propria inefficacia ſpiritualis gratiæ, dici poterant vbera arentia & inania. habebat quoque diuinas Scripturas: ſed ante Chriſti aduentum erant illæ pleriſque clauſæ & veluti obſignatæ, nec ſugere ſuauiſſimum lac ſpiritualis intelligentiæ cuique datum erat.

Verſ. 26. Benedictiones patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius, donec veniret deſiderium collium æternorum: fiant in capite Ioſeph & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos.

Prima interpretatio Paraphraſis Chaldaica.

PEROBSCVRVS eſt hic locus, & obſcuritas eius varias ex ingeniis explanatorum interpretationes excudit. Prima interpretatio: Chaldæus paraphraſtes ſic vertit hũc locum: Benedictiones patris tui addantur ſuper benedictiones quibus me benedixerũt patres mei, quas optauerunt principes qui à ſæculo fuerunt.] Eſt autem hic ſenſus: contingant tibi non tantum eæ benedictiones quas in te nunc confero, verum etiam omnes benedictiones maiorum meorum, quæ tales fuerunt, vt eas ſibi accidere antiquiſſimi principes optauerint. Illud igitur *Vſque ad deſiderium collium* ſic videtur Chaldæus intellexiſſe, Tanti fuere pretij tamq; optabiles benedictiones maiorum meorum, vt eas colles mundi, id eſt, maximi quique principes deſiderauerint. 167

Secunda interpretatio Rupertus.

Secunda interpretatio: Rupertus hanc putat eſſe huius loci ſententiam: Noli Ioſeph dubitare de efficacitate & effectu mearum benedictionum quas impertior tibi; ſiquidem benedictiones meæ confortatæ ſunt benedictionibus patrum meorum, id eſt, ex illis habent robur & efficaciam: nam quia maiores mei benedixerunt mihi, propterea ego quoque vim habeo efficacem benedicendi filiis meis: & ſicut benedictiones patrum meorum completæ ſunt in me, ita benedictiones meæ complebuntur in te, nec deficient, donec veniat deſiderium collium æternorum, id eſt, Meſſias, deſtinatus ab initio mundi, ſiue ex quo ſunt colles & montes ſuper terram: vel deſideratus ab antiquis patribus, qui propter pietatis & iuſtitiæ ſublimitatem fuerunt inſtar collium & montium. Meſſias enim non à quibuſlibet expreſſe cognitus ac deſideratus eſt, ſed ab inſignioribus virtute & ſapientia viris, vt fuere Patriarchæ & Prophetæ. 168

Tertia interpretatio Paulus Burgenſis

Plerique tamen illud *Confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius*. accipiunt quaſi dictum comparate: quam habet expreſſam comparationem lectio hebraica quæ ad verbum hanc reddit ſententiam: Benedictiones meæ præualuerunt, ſeu fortes factę ſunt ſuper benedictiones patrum meorum.] Et ex hac lectione duplex interpretatio extitit, vt tertia interpretatio quam ſequitur Paulus Burgenſis, illa ſit: Benedictiones quas ego tribuo tibi, maiores ſunt benedictionibus quas ego accepi à patribus meis. Iſaac enim, vt narratur hoc libro cap. 27. benedixit Iacob tantum in rore cœli & pinguedine terræ, non autem in benedictione vberum & vuluæ, id eſt, multiplicatione prolis. Sed profecto vera non eſt Burgenſis ſententia: namque Iſaac cum dimitteret Iacob in Meſopotamiam, benedicens ei, dixit: *Deus creſcere te faciat atque multiplicet; vt ſis in turbas populorum; & det tibi benedictiones Abrahæ & ſemini tuo poſt te:* Sicut legitur hoc libro capite 28. Videtur præterea benedictio quam Iacob accepit à patre ſuo Iſaac, eo nomine fuiſſe maior benedictione quam ipſe tribuit filio ſuo Ioſeph, quod per illam Iacob conſtitutus eſt primogenitus 169

genitus & dominus fratrum ſuorum, quam prærogatiuam non continet benedictio Ioſeph.

170 Quarta interpretatio: ſignificari illis verbis benedictionem quam acceperat Iacob, fuiſſe maiorem benedictionibus quas acceperant maiores eius, vt Iſaac & Abraham. Et hoc dupliciter exponitur: ſiquidem Hebræi, vt Lyranus & Toſtatus referunt, & patet ex Commentario Rabbi Salomonis, aiunt Deum plura promiſiſſe Iacob quam promiſerat Abrahæ vel Iſaac: his enim tantum promiſiſſe Deum poſſeſſionem terræ Chanaan, vt videre licet ex capite 13. & 26. libri Geneſeos; illi verò promiſiſſe dilatatum iri eum ad Orientem, Occidentem, Septentrionem, & Meridiem: quo ſignificabatur dominatum vniuerſi orbis delatum iri poſteritati Iacob, maxime in aduentu Meſſiæ. Atque hoc indicauit Deus per Iſaiam capite 50. & 58. dicens: *Cibabo te hæreditate Iacob patris tui*, & non dixit, Abraham vel Iſaac. Verum interpretationem hanc vehementer oppugnat hoc loco Toſtatus. Et verò qui legat 28. & 48. caput libri Geneſeos, perſpicue intelliget eandem plane factam eſſe Iacob promiſſionem terræ atque prius facta fuerat Iſaac & Abrahæ. Nam illud, *Ad Orientem, & Occidentem, Meridiem, Septentrionem* non debet accipi ſimpliciter & vniuerſe reſpectu totius terræ, ſed habito reſpectu ad terram Chanaan, quomodo frequenter vſurpatur in ſacra ſcriptura.

Quarta interpretatio

Rab. Salomon.

171 Quinta interpretatio, cui potiſſimum adhæret Lyranus & Toſtatus: Aiunt iſti, benedictionem quàm acceperat Iacob, ea ratione fuiſſe maiorem benedictione Iſaac & Abrahæ, quod Iacob plures à Deo percepit reuelationes cœleſtium myſteriorum pertinentium ad Meſsiam, & ad æternam beatitudinem. Etenim ſcientia rerum diuinarum, & fides rerum cœleſtium in dies per interualla temporum increuit, pluraque poſterioribus reuelata ſunt quàm fuerant prioribus. Sed hoc refellit Burgenſis: neque enim ait credibile eſſe Abraam inferiorem fuiſſe quàm Iacob quantum ad excellentiam fidei & reuelationem myſteriorum pertinentium ad Meſsiam, ſcientiamque rerum diuinarum, cum is propter ſingularem fidei præſtantiam maxime laudatus ſit a Moſe Geneſeos 15. merueritque pater omnium fidelium appellari: in cuius ſinu dicuntur requieſcere omnes qui decendentes ex hac vita, æternam ſalutem conſequuntur: de quo etiam Dominus noſter dixit; *Abraham exultauit vt videret diem meum: & vidit, & gauiſus eſt.*

Quinta interpretatio

Lyranus.

Toſtatus.

Burgenſis

Rom. 4.

Luc. 16.

Ioan. 8.

172 Verùm vtcunque res habeat (neque enim omnia quæ hic obiter incidunt, ad viuum nobis reſecanda ſunt) certe negari non poteſt, plurima Iacob, & horum nō pauca, ſingularia beneficia diuinitus accepiſſe. Primùm enim cum is non eſſet primogenitus, reiecto primogenito Eſau ius primogenituræ à Deo accepit: namq; vt Paulus diſputat ad Romanos nono, cum nihildum boni vel mali egiſſent Iacob & Eſau, dixit Deus, *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.* Deinde longe numeroſiori prole quàm patres eius multiplicatus eſt, quippe qui duodecim filios procreauit, è quibus vniuerſa gens Hebræa proſeminata eſt. Adhæc filium ſuum Ioſeph (ſecundum regem) vidit ſupremum Aegypti principem ac dominum. habuit præterea complures, eaſque valde mirandas viſiones; vt illius ſcalæ à terra vſque ad cœlum pertingentis & in ea reſidentis Dei, Angelorumque ſurſum deorſumque diſcurrentium, & illius Angeli cum quo luctatus eſt vſque ad auroram. Excelluit denique multiplici prophetiæ dono; nec tantùm per viſiones imaginarias, ſed (quod ſummum prophetiæ genus æſtimatur) per ſolam mentis diuino ſuffuſæ lumine illuſtrationem; vt in hiſce vaticiniis animaduertere licet.

Geneſ. 27.

Geneſ. 37.

Infra. 41.

Gen. 28.

Infra. 32.

Donec

Donec veniret deſiderium collium æternorum.

PRO voce illa, *deſiderium* vox hebræa prout ex varia ducitur ra- 173
dice, ſignificat & deſiderium & terminum. Hebræi & Pagninus legunt terminum, ita hunc locum interpretantes: Benedictiones patris tui confortatæ ſunt vſque ad terminum collium ſeculi: Quæ verba dupliciter exponuntur. Nam Kimki ad hunc modum exponit: Benedictiones meæ permanebunt & firmæ erunt quoad durabunt colles mundi. Rabbi Salomon hanc vult eſſe ſententiam: Benedictiones meæ non concludentur intra vnam regionem Chanaan, ſed diffundentur vſque ad omnes terminos montium & terrarum. Sin autem legatur (deſiderium) ea quoque lectio duplicem habet explicationem: ſiquidem Chaldæus paraphraſtes legens: *vſque ad deſiderium collium ſeculi*, intellexit ſignificari tantas fuiſſe benedictiones Iacob, vt etiam Regibus & Principibus mundi maxime optabiles eſſent. Latini ferè interpretantur de Chriſto: qui cur appelletur deſiderium collium æternorum, ſupra dictum eſt, cum interpretationem Ruperti enarraremus.

Rab. David Kimki
Rab. Salomon.

Toſtatus. Eſt quoque alia interpretatio huius loci apud Toſtatum ſuper caput trigeſi- 174
mum tertium Deuteronomij vbi explanat ille benedictionem Ioſeph traditam à Moſe: refert enim verba hæc ad terram, quæ ſorte aſsignanda erat filijs Ioſeph, Ephraim & Manaſſes, quæ abundatura erat montibus & collibus amœniſsimis maximeque frugiferis, quamobrem dicuntur deſiderabiles: quæ ſententia valde congruit cum verbis ipſius Moſis, ſic enim ait benedicens Ioſeph: *De benedictione Domini terra eius, de pomis cæli & rore atque abyſſo ſubiacente: de pomis fructuum ſolis ac Lunæ: de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum, & de frugibus terræ, & de plenitudine eius.*

Verſu 26.

Fiant in capite eius & in vertice Nazaræi inter fratres ſuos.

OPTAT his verbis Iacob, vt bona quæ precatus eſt filio ſuo Io- 175
ſeph, fiant ſuper caput eius, id eſt, abunde atque cumulate ei contingant. Vocat autem Ioſeph Nazaræum fratrum ſuorum (quo modo eum quoque appellat Moſes Deuteronomij trigeſimo tertio) ſignificans eum ſegregatum & ſeparatum fuiſſe à fratribus, nam id apud Hebræos ſignificat vocabulum Nazaræus. Fuit autem Ioſeph iam inde à puero cum eſſet in domo patris, ſeparatus à fratribus ſuis, id eſt, ab improbis eorum ſtudiis & moribus, cum eos crimine peſsimo apud patrem accuſauit: & fratres viciſsim ab eo ſeparati erant, id eſt, alienati & auerſi, ita vt non poſſent cum eo pacifice loqui. Cum autem à fratribus venditus, in Aegyptum ductus eſt, longo tempore ab illis fuit ſeparatus. Ergo vocabulum Nazaræus ad præſens commune eſt: ſpecialiter autem apud Hebræos quidam appellabantur Nazaræi, qui ex voto certis quibuſdam ceremonijs conſecrati Deo, ſeparabant & abſtinebant ſe multis à rebus, quarum rerum vſus aliis hominibus non erat illicitus: huius generis erant, non tondere capillos, non bibere vinum, non accedere ad funera nec tangere mortuos, etiam parentes, aliaque nonnulla quæ in capite ſexto libri Numerorum commemorantur.

Geneſ. 37
Ibidem.
Ibidem.

176 Sunt qui putent hoc loco vocabulum Nazaræi ſignificare præcipuum decorem atque honorem, ſanctitatiſque profeſsionem atque exiſtimationem: tales enim apud Hebreos erant Nazarei, vt indicant verba illa Hieremiæ Threnorum quarto *Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſaphiro pulchriores.* Septuaginta interpretes per vocabulum Nazaræi intellexerunt principem & ducem fratrum ſuorum, ſic enim expreſſerunt hunc locum: erunt ſuper caput Ioſeph & ſuper caput fratrum quorum dux fuit. In capite autem trigeſimo tertio Deuteronomij, vbi nos habemus: *ſuper verticem Nazaræi fratrum ſuorum* ipſi verterunt: ſuper verticem glorificatus in fratribus: fuit enim tanquam princeps & dominus fratrum, & ex eius ſtirpe prodierunt Principes & Reges populi Hebræi.

177 Moyſes porrò Deuteronomij trigeſimo tertio præter illa quæ ſimilia dixit Iacob, addit hoc, quod non videtur intactum eſſe prætereundem. *Quaſi,* inquit, *primogeniti tauri pulcritudo eius: cornua rhinocerotis cornua illius; in ipſis ventilabit Gentes vſque ad terminos terræ.* Primogenitus tauri eſt pulcherrimus ſimulque robuſtiſsimus ac violentiſsimus, quippe cui robur patris, vt primum, ita maximum triburum eſt. De Rhinocerote autem pauca hæc à Plinio Libro octauo cap. vigeſimo, & Solino cap. trigeſimo tertio prodita cognoſcat lector; Animal eſſe buxei coloris, vnum in nare, idque repandum habens cornu, quod ſubinde cautibus attritum limatumque in mucronem excitat præliaturus aduerſus elephantem; par ei propemodum longitudine, breuior tamen cruribus: in qua dimicatione, naturali eo telo aluum Elephanti petit, vt molliorem eius partem, ſolamque ictibus ſuis peruiam. Ergo primogeniti tauri & Rhinocerotis ſimilitudine exaggeratur decor & pulchritudo regalis roburque ac fortitudo bellica in poſteritate Ioſeph futura, maxime verò in tribu Ephraim, quæ magnos Principes ac Reges, & gloria virtutis militaris inclytos tulit. Quo ſpectat illud quod eſt in Pſalmo quinquageſimo nono *Meus eſt Galaad & meus eſt Manaſſes; & Ephraim ſuſceptio capitis mei.* Et huic quidem interpretationi affinis eſt valde paraphraſis Chaldaica quæ eo loco ſic habet: Maior natu filiorum eius (id eſt, Ephraim primogenitus Ioſeph) decorem habet & magnalia & quæ facta ſunt ei à facie Fortis & Excelſi, cuius fortitudine interficiet populos vſque ad fines terræ.

Locus Deuteronomij 33. cap.

Rhinoceros.
Plinius.
Solinus.

VNDECIMA PROPHETIA.

DE BENIAMIN.

Beniamin Lupus rapax mane comedet prædam & veſpere diuidet ſpolia.

178 SEPTVAGINTA, referente ſancto Hieronymo, ſic habent: Beniamin lupus rapax, mane comedet adhuc, & ad veſperam dabit eſcam. Noſtræ lectionis quintuplex eſſe poteſt interpretatio: duas ponit Rabbi Salomon, nam ait vel eſſe prophetiam de Beniamitis, qui, vt narratur libro Iudicum capite vigeſimo primo, prodeuntes ex vineis, rapuerunt ſibi in vxores filias Silo egreſſas more ſuo ad ducendos choros, quas poſtea diſtribuerunt inter ſe. Vel pertinere putat ad Saulem & ad Mardocheum & Eſther qui fuerũt ex tribu Beniamin. Saul enim mane comedit prædam, quia in exordio regni Iſraeliti-

Quinq; interpretationes.
Rab. Salomon.
Eſther 2.
1. Reg. 9.

ei, cuius primus ipſe rex creatus eſt, ampliſsimas egit prædas ex Amalechitis, aliiſque Iudæorum hoſtibus; Veſpere autem, id eſt, multis poſt ſæculis ex eadem tribu Beniamin progenerati Mardocheus & Eſther, contrito penituſque deleto Aman, & eius ſectatoribus, omnes eorum opes bonaque, liberalitate regia ad ſe tranſmouerunt.

Eſther. 8.

179 Tertiam interpretationem B. Hieronymus in Traditionibus hebraicis in Geneſim aſſignat Hebræis, quorum ſentententia eſt, hoc vaticinio Iacob inſinuari templum Iudaicum in quo victimæ immolabantur, idque ſignificari vocabulo lupi rapacis: quòd illud templum innumerabiles animalium victimas quaſi deuoraret & abſumeret; ob idque dicitur de eo, mane comedet prædam, quòd animalia plurimùm matutino tempore immolarentur. Quod autem ſequitur: *Et veſpere diuidet ſpolia*: belle quadrat ad hanc ipſam interpretationem: ſiquidem reliquiæ oblationum quæ factæ erant in templo ad ſacerdotes pertinebant, quas ipſi partiebantur inter ſe. Quoniam autem templum Iudaicum & vrbs Hieruſalem in ſortem Beniamin primò cecidit, vt videre licet apud Ioſue capite decimo octauo; idcirco vaticinium hoc Iacob rectè competit in tribum Beniamin.

180 Et verò ad magnam eius tribus laudem faciebat, quod cum in omni gente Hebræorum vnum duntaxat templum eſſet, id fuerit intra ſortem Beniamin. Fauet huic interpretationi Chaldæus paraphraſtes, apud quem ſic eſt hoc loco: Beniamin in terra eius quieſcet præſentia diuinitatis, & in poſſeſſione eius ædificabitur ſanctuarium: mane & veſperi offerent ſacerdotes oblationes, & in tempore veſpertino diuident reſiduum portionum ſuarum de reliquis quæ ſanctificata ſunt. Sic ille. Præſentiam autem diuinitatis appellat Chaldæus Arcam fœderis eique ſuperimpoſitum propitiatorium, vbi quaſi reſidens Deus edendis oraculis reddendiſque reſponſis præſentiam ſuam declarabat.

Locus Deuteronomij 33. Geneſ. 35.

181 Ad hanc quoque interpretationem ſpectare videtur quod Moſes Deuteronomij trigeſimo tertio de tribu Beniamin vaticinatus eſt: *Beniamin*, inquit, *amantiſſimus Domini*. Fuit nimirum Beniamin, quòd eſſet nouiſſimus filiorum & in ſenectute patris genitus, ei dilectiſſimus. Deus quoque ſingularem aduerſus eam tribum amorem ſuum oſtendit, cum primum regem Iſraeliticæ gentis delegit Saulem, nec ab ea tribu, ſi Saul non peccaſſet, regnum ipſe amouiſſet. Ex eadem tribu multa poſt ſæcula excitauit Eſther & Mardochæum inſignes admodum charitate ſuæ gentis & animi magnitudine; & quòd admirabili prudentia populum ſuum à ſuprema internecione liberarunt, ſæculorum omnium prædicatione digniſſimos. His accedit quod in ea tribu iuſſit Deus ædificari templum, in quo vno tantum ſibi à Iudæis cultum adhiberi voluit. Sequitur apud Moſen: *Habitabit confidenter in eo*, id eſt, in Deo; cum enim in terra ſua haberet templum, in quo Deus ſingulariter habitabat, ipſe quoque ſingulari protectione & præſentia Dei confiſus quaſi expers periculi lætus & ſecurus erat. Subdit Moſes: *Quaſi in thalamo tota die morabitur, inter humeros eius requieſcet*. Morabitur ſcilicet in templo quod vocabitur thalamus Dei. Alludit autem ad ſitum templi Dei quod erat in ſublimi parte montis Morià, non tamen in eius vertice, ſed vt placet Hebræis, quatuor & viginti cubitos infra eius apicem;

1. Reg. 10

Prophetiã de Beniamin pertinere ad S. Paulum, ſẽtentia Patrum.

182 QVARTA HVIVS prophetiæ interpretatio videtur quidem allegorica potius quàm hiſtorica & literalis, ſed eam tamen plerique Patrum præ ceteris amplexati ſunt, Ambroſium dicò, Hieronymum, Chryſoſtomum, Ruffinum, Theodoretum, Bedam & Rupertum hoc loco, nec non & Auguſtinum Sermone decimo quarto De Sanctis, qui eſt primus Sermonum eius de Cõuerſione Beati Pauli. Horum ſententia eſt, hanc prophetiam ſpectare ad Beatum Paulum, cuius duplex ſtatus, prior ante conuerſionem eius ad Chriſtum, poſterior autem poſt conuerſionem hic adumbratus eſt ſub lupi rapacis ſimilitudine, mane capientis & diſcer-

Ambroſ. Hierony. Chryſ. Ruffinus. Theodor. Beda. Rupertus. Auguſt.

& diſcerpentis prædam, veſpere diuidentis ſpolia. Fuit ſanè Paulus ex tribu Beniamin, vt teſtatur ipſe in Epiſtola ad Romanos capite vndecimo, & ad Philippenſes capite tertio. Fuit Lupus rapax, id eſt, vir ingenio acer & ardens, animo ferox, ore pariter atque opere potens ac vehemens. *Mane* Id eſt, priuſquam ad Chriſtum conuerteretur, rapiebat & comedebat prædam, fuit enim valde contumelioſus vt ipſe fatetur & blaſphemus in Chriſtum, & atrox Chriſtianorum inſectator, atque, vt verbis vtar Lucæ Actuum nono, ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini. At veſpere, id eſt, poſtquam ad Chriſti fidem conuerſus eſt, diuiſit ſpolia, id eſt, fortiſsimus fuit Chriſti bellator acerrimuſque Eccleſiæ propugnator, & plurimarum gentium quas ad Chriſtum conuerterat victor, ampliſsima retulit ſpolia. Rupertus per ſpolia intelligit eloquia Dei, ſicut eſt in Pſalmo centeſimo decimo octauo *Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.* Diuidebat autem hæc ſpolia, quia diuinarum rerum doctrinam pro captu audientium ac diſcentium tradebat, quibuſdam lac tantùm præbens, aliis ſolidum cibum. *Rupertus.* *1. Cor. 3.*

183 Nec in Paulum non apte competit quod in hoc ipſo libro Geneſeos capite trigeſimo quinto de Beniamin proditum eſt, Rachel matrem Beniamin, cùm in eius enixu animam ageret, appellauiſse eum Benoni, id eſt, filium doloris mei; at Iacob vocauiſſe eum Beniamin, id eſt, filium dexteræ. Enim verò vtrumque nomen præclare conuenit Paulo. Is enim perfidioſæ ſynagogæ quæ fuerat mater eius, magnorum dolorum cauſa fuit, quin etiam interitus: at Chriſtus impoſuit ei nomen Beniamin, quod ſignificat filium dexteræ. Vocabulum dexteræ in ſacris literis denotat robur & potentiam, quanta verò potentia polleret Paulus indicauit ipſe cum dixit: *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* Et quia conuerſio Beati Pauli fuit valde miranda, & in qua Chriſtus dominus vim & potentiam ſuam clariſsime demonſtrauit, & per quam Paulus repente in magnum Dei ſeruum, egregiumque prædicatorem Euangelij, & inuictum Eccleſiæ propugnatorem ac defenſorem euaſit, recte de ſe Paulus illud dicere potuit: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me*: illud item: *Hæc mutatio dexteræ Excelſi*; Denique hoc ipſum Dominus ſignificauit, cum Ananiæ de Paulo dixit: *Vade quoniam vas electionis eſt mihi iſte. vt portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filijs Iſrael. Ego enim oſtendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.* *Philip. 4.* *Pſal. 117.* *Pſal. 76.* *Act. 9.*

184 Reſtat quinta & vltima interpretatio, quam libenter equidem ceteris omnibus, quod attinet ad ſenſum litteralem, prætulerim. Hanc ſequitur Toſtatus, ſed multis ante eum ſæculis in queſtione vltima in Geneſim Theodoretus attigit. Reor igitur, Iacob figurata oratione ſignificaſſe, fore Beniamitas fortes, robuſtos & bellicoſos: id enim ſimilitudo lupi rapacis indicat, qui cum valde vrgetur fame, audax & violentus eſt ad rapiendam eſcam. Illud autem *Mane comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia*: ſignificat eos fore in bellis felices, profligatis enim hoſtibus onuſtos prædis diuiteſque ſpoliis redituros. quanquam illud; *mane & veſpere*, deſignare poteſt celeritatem confecti belli partæque victoriæ. Græca lectio habet veſperi dabit eſcam, quod refert Theodoretus ad bellum, quod geſſiſſe Beniamitas cum ceteris tribubus, narratur in libro Iudicum capite vigeſimo in quo bello primùm illi bis victores fuerunt, ſed ad extremum tamen victi præda eorum fuerunt quos vicerant. *Quinta interpretatio quæ præ ceteris placet auctori.* *Toſtatus.* *Theodoretus.*

185 Verum quàm fuerint Beniamitæ feroces forteſq; bellatores, vel vno eo exemplo quod in libro Iudicum capite vigeſimo memoratur, manifeſtum eſſe poteſt. Cum enim Beniamitæ immane quoddam ſcelus à Gabaonitis qui ex ea tribu erant admiſſum punire noluiſſent aduerſus eos vindicandi eius flagitij cauſa, ceteræ omnes tribus arma rapuerunt, & ad quadringenta armatorum millia coegerunt: contra verò Beniamitæ aciem ſuam viginti quinq; mille & ſeptingentorum virorum inſtruxerunt: cumque tam diſpares numero vtrinque eſſent copiæ, vt

vni cuilibet Beniamitarum ſexdecim ex aliis tribubus opponerentur; tantum in Beniamitis tamen robur animi & virtus militaris fuit, vt duplici conflictu aduerſarios profligarint: & priori quidem duo & viginti millia, poſteriori autem decem & octo millia ceciderunt. Tandem victi cæſique ſunt, ſed non virtute, verùm ex inſidiis & per dolos militares. Gabaonitas porrò qui & ipſi erant (vt diximus) Beniamitæ, narrat Scriptura, viros fuiſſe ſtrenuos & peritos, ita vt æquè ſiniſtra manu ac dextra præliarentur: tales verò funditores, vt lapides fundis iacerent ſine errore vllo vel ad tenuiſſimum capillum. Verùm quæ de Benedictionibus Patriarcharum à nobis hoc loco explicanda & diſputanda viſa ſunt, hic finem habeant.

APPENDIX EIVS DISPVTATIONIS, quam ſuper illis verbis. Non auferetur ſceptrum de Iuda & Dux de fœmore eius, &c. *ſupra tractauimus à numero 92. vſque ad numerum 106.*

DIXIMVS, Tribum Iuda poſtquam nacta eſt ſceptrum creato rege Dauide, ſemper deinceps vſque ad Herodem, quo regnante venit Meſſias, tenuiſſe illud. Nam etſi poſt reditum ex captiuitate babylonica, perſonæ quæ principatum ſummum geſſerunt, non fuerunt ex tribu Iuda, ſed ex tribu Leui, fuerunt enim Pontifices: attamen ipſum regnum & imperium & vt vulgo dicitur Corona, erat tribus Iuda. Contra hanc interpretationem & ſententiam illud opponi poſſet, Iacob duo coniunctè poſuiſſe, & non ablatum iri ſceptrum de Iuda; & non defuturum Ducem de fœmore eius: at poſt captiuitatem Duces & principes populi fuerunt ex Leui non autem ex Iuda. Sed hoc facile ſoluitur: Illud enim: *Donec veniat Meſſias* refertur ad illud prius *Non auferetur ſceptrum ex Iuda* non autem ad illud poſterius *& Dux de fœmore eius*. Solet enim Scriptura cum plura coniunctè præmiſit, extremo loco ponere aliquid, quod non ad omnia præcedentia, ſed ad vnum aliquod illorum tantum referatur. Ponam vnum eius rei exemplum: Geneſis capite 15. Dixit Deus Abrahæ *Peregrinum erit ſemen tuum, in terra non ſua; & ſubiicient illud ſeruituti, & affligent illud quadringentis annis*. Hoc extremum *quadringentis annis* tantum refertur ad illud primum *Peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua*. Nam ſeruitus & afflictio Hebræorum in Aegypto, longe breuior fuit ducentis annis: Si quidem à deſcenſu Iacob in Aegyptum vſque ad egreſſum Hebræorum ex Aegypto, non plures ducentis quindecim annis numerantur; e quibus tamen detrahendi ſunt anni ſeptuaginta, quibus, viuente Ioſeph, Hebræi quietè ac feliciter degerunt in Aegypto. Quanquam autem Herodes habuit illud idem regnum tribus Iuda quod ante ipſum Pontifices tenuerant: propterea tamen verè dicitur, ablatum eſſe ſceptrum de Iuda regnante Herode; quia Herodes regnum illud non habuit legitimè, ſed iniuſte ſibi traditum à Romanis. Etiam ipſe per vim ac tyrannicè & contra leges & inſtituta Hebræorum rapuit & adminiſtrauit. Preſertim vero cum diuina lege vetitum fuiſſet, ne quis alienigena (qualis erat Herodes) rex fieret Hebræorum. Sic enim ſcriptum eſt Deuteronomij 17. *Conſtitues regem tibi de numero fratrum tuorum: Non poteris alterius gentis hominem, regem facere, qui non ſit frater tuus.*

DE OBITU PATRIARCHAE IACOB

Hæc locutus eſt eis pater ſuus, benedixitque ſingulis benedictionibus propriis, &c. *vſque ad finem capitis*. *Verſ. 28.*

186 HINC apparet ſuperiores non fuiſſe benedictiones, ſed prophetias rerum futurarum, vt ſupra docuimus in Præfatione huius libri: nam & quæ dixerat Ruben & Simeoni ac Leui, obiurgationem potius & reprehenſionem quàm benedictionem continebant; & hic non obſcure ſignificatur, poſtquam ſuperiora locutus fuerat Iacob, benedixiſſe eum filijs ſuis: vt ſi quid fortè in ſuperioribus animos aliquorum pupugerat, id ſubiunctis ad extremum ſingulorum benedictionibus valde mitigaretur. Appellat autem proprias ſingulorũ benedictiones, per quas conuenientia cuique aut etiam ventura bona precatus eſt; aut ſalutaribus quemque documentis erudiuit, ex quo magnam illis & vtilitatem & lætitiæ voluptatem accidiſſe non eſt dubitandum.

187 Sequitur *Et præcepit eis dicens, Sepelite me cum patribus meis in ſpelunca duplici &c.* cur hoc de ſepultura præcipit aliis filiis, cum id ipſum antea rogando petierit à Ioſepho, dicens ei; *Si inueni gratiam in conſpectu tuo, facias mihi miſericordiam & veritatem, vt non ſepelias me in Aegypto, ſed dormiam cum patribus meis &c.* cur, inquam, hic quodãmodo precibus vſus eſt, idem verò mandans ceteris filiis, paternæ auctoritatis præceptum adhibuerit? An quia mandatis Iacob magis aſtricti erant ceteri filij quàm Ioſeph, quippe qui ſemper cum ipſo fuerant, & ab eo vxores & bona omnia acceperant? Ioſeph autem in Aegypto fuerat & nihil muneris à patre acceperat. An quia Ioſeph magno erat in honore ac dignitate, cum eſſet totius Aegypti gubernator? alij autem fratres priuatæ perſonæ erant; quare iuſtum erat illis præceptum imponere, huic preces adhibere. An quia funus Iacob valde ſumptuoſum erat futurum, nec peragi ſine magnis impenſis poterat, quas Ioſeph ſuppeditaturus erat, & effecturus apud Pharaonem, & Principes Aegypti, vt non ſolum ſe ac fratres ſuos extra Aegyptum ire ad curandum funus ſinerent, verum etiam magna pompa & honorifico apparatu funus ipſi comitari & ornare vellẽt? *Gen. 47.*

188 VERVM QVAERAT aliquis cur tantopere cupiuerit Iacob ſepeliri in terra Chanaan, vt id primum ſibi interpoſito iureiurando à filio ſuo Ioſeph promitti vellet, deinde idem quoque à ceteris filijs ſuis fieri præciperet: idemque ſub finem huius libri legitur, Ioſeph appropinquante morte voluiſſe ſibi fratres ſuos promittere ac iureiurando firmare? Multas licet eius rei cauſas, ſi quis inueſtiget ſolerter, inuenire. Principio cupiebant illi corpora ſua eſſe in ea terra, quam poſteros ſuos ſciebant poſſeſſuros & longiſsimo tempore habitaturos, in qua ſola omnium terrarum orbis, verus Deus quem ipſi coluerant, publica & ſincera religione coleretur. *Cur Patriarchæ ſepeliri in terra Chanaan tantopere cupiuerunt.*

189 Deinde, vt eorum ſepulchra omnibus poſteris eſſent fidei & pietatis quam ipſi erga Deum habuerant & profeſsi fuerant, cariſsima monumenta, & ad eaſdem virtutes maiorum ſuorum amplectendas & profitendas, acerrima incitamenta. Ad hæc, vt eſſent diuinarum promiſsionum quas Deus ipſis & poſteritati eorum dederat teſtimonia: aſpicientes enim horum Patriarcharum ſepulcra in terra Chanaan quam poſsidebant Iudæi, liquidò cernebant quàm abunde & cumulate promiſſa Dei Patriarchis data de poſſeſsione terræ Chanaan tradenda eorum poſteris, in ipſis eſſent completa. Nec illud non flagrantiſsimam eius rei cupiditatem in animis eorum excitabat, quod prophetico ſpiritu diuinitus impleti nouerant, in ea terra Meſsiam naſciturum.

Toſtatus. Accedebat & ille ſtimulus (ſi verum eſt quod refert Toſtatus) illos celebres 190
Patriarchas non latuiſſe, reſurgente Chriſto domino poſt triduum ſuæ mortis ad
vitam immortalem, vnà quoque multos de ſanctis viris inibi ſepultis cum eo re-
ſurrecturos (quod ita factum eſſe, narrat Matthæus capite vigeſimo ſeptimo) de
Gen. 12. quorum numero ſe futuros eſſe ſperabant. Quid plura? ad hanc terram Deus
Abraham euocauerat, poſthabito natali ſolo, omnique cognatione ſua derelicta.
hanc terram ex omnibus mundi terris delegerat quam daret poſſidendam popu-
lo ſuo, quem vt filium primogenitum diligebat: hanc denique poſtea magnis ſæ-
pe laudibus commendauerat, appellans terram egregiam, ſpecioſam, excelſam,
Deut. 11. & 32. fluentem lac & mel; quam Dominus Deus ſemper inuiſit, & oculi illius in ea ſunt
à principio anni vſque ad finem eius.

Iam verò de illa ſpelunca in qua ſe Iacob ſepeliri mandauit, ſcriptum eſt Ge- 191
neſ. 23. ibique dictum, in ea ſepultam eſſe Saram; in eadem autem ſepultum eſſe
Abraham traditur Gen. 25. Iſaac verò ibi quoque ſepultum eſſe, nuſquam ſuprà
expreſſe proditum eſt; ſed quia capite trigeſimo quinto traditur in loco illius ſe-
pulturæ mortuum eſſe Iſaac & à duobus filiis ſuis Iacob & Eſau ſepultum; ex eo
ipſo intelligitur, in ea ipſa ſepultura eſſe conditum. Rebeccam porrò & Liam eo-
dem loco ſepultas eſſe, alibi quàm hic nuſquam in ſacris literis legitur.

Geneſ. 49. Verſ. 32.

Finitiſque mandatis quibus filios inſtruebat, collegit pedes ſuos
ſuper lectum & obiit.

QVAE fuerunt illa mandata Iacob? Illa opinor, quæ de ſepul- 192
tura ſui corporis dediſſe eum filiis ſuis ſcripſit Moyſes, niſi etiã
iuuat credere, multa ſanctiſſimum illum ſenem mandaſſe filiis
ſuis pertinentia ad pacem & concordiam inter eos cuſtodien-
dam, verumque Dei cultum perpetuò conſeruandum, atque
Aegyptiorum, quibuſcum longo tempore victuri erant, fugien-
dam idololatriam. Cum autem dicitur Iacob collegiſſe pedes ſuos ſuper lectum;
ſignificatur, eum ſuperiora locutum ſedentem ſuper lectum, habentemque pe-
des extra lectum dependentes: indicatur quoq; quanta animi quiete & tranquil-
litate, quantaque corporis compoſitione & decentia ſeſe comparauerit ad mor-
tem. Pro illo verbo (obiit) eſt verbum hebræum ſignificans, vt annotarunt
Hebræi, molle ac facile dulceque genus mortis per lentam quandam reſolutio-
nem & defectum paulatim labentis ſpiritus, plane contrarium ei quo intereunt
multi, longo & moleſto morbo tabeſcentes, aut etiam robuſto corpore crudaque
ætate violenta morte rapiuntur.

Appoſituſque eſt ad populum ſuum.

Quid ſit cõgregari vel apponi ad populũ ſuũ

SVPRA dixerat Iacob: *Ego congregor ad populum meum:* nunc 193
Moyſes ait eum obiiſſe, & appoſitum eſſe ad populum ſuum:
idemque ſupra dictum eſt de Abraham & de Iſmaele capite vi-
geſimo quinto, & de Iſaac capite trigeſimo quinto, de Aaron
quoque in libro Numerorum capite vigeſimo, eiuſdemque libri
Hiſtoria Scholaſtica. capite trigeſimo primo idem proditum eſt de Moyſe. Quis au-
tem fuerit populus ille, ad quem Patriarchæ illi dicuntur appoſiti, videtur obſcu-
rum. Magiſter Hiſtoriæ Scholaſticæ in capite 114. hiſtoriæ ſuæ ſuper librum Ge-

neſeos interpretatur frequentiam & ſocietatem Angelorum, ita ſcribens: Appoſitus eſt ad populum ſuum, id eſt, ad Angelos, tunc certa ſpe, poſtea tandem in re: Notum quidem eſt, appoſitum eſſe Iacob ad Abrhaam & Iſaac patres ſuos: ſed tam pauci populus dici non poſſunt. vel populus dicitur congregatio omnium ab Adam vſque prædeſtinatorum, qui erant in ſinu Abrahæ. Sic ille. *Luc. 16.*

194 Eandem plane ſententiam habet Gloſſa Interlinearis ſuper 25. & 49. Caput libri Geneſeos, quæ gloſſa ſumpta eſt ex Auguſtino idem ſentiente atque tradente in libro Quæſtionum ſuper Geneſim, quæſtione 268. Auguſtini verba, ſi cà lector noſſe auet, hæc ſunt: Ecce de Iacob iam quidem mortuo, ſed nondum ſepulto dictum eſt quod appoſitus eſt ad populum ſuum: ſed ad quem populum appoſitus ſit, non in promptu eſt videre. Ex Iacob enim populus natus eſt, qui dictus eſt populus Iſrael: qui autem eum præceſſerunt, tam pauci iuſti nominantur, vt eos populum appellare cunctemur. Nam ſi dictum eſſet, Appoſitus eſt ad patres ſuos, nulla quæſtio fieret. An fortè populus eſt non ſolum hominum ſanctorum, verum & Angelorum? populus inquam, illius ciuitatis quæ de cœlo eſt, Hieruſalem, ſicut Paulus ad Hebræos ſcribens capite duodecimo *Acceſſiſtis*, inquit, *ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei Ieruſalem, & ad millia Angelorum exultantium*. Huic populo apponuntur, qui poſt hanc vitam placentes Deo fiunt: tunc enim dicuntur apponi, quando nulla iam remanet ſollicitudo tentationum & periculum peccatorum: quod intuens ſcriptura: *Ante mortem*, inquit, *ne laudes hominem quenquam*. Sic eo loco Auguſtinus. *Auguſtinus.* *Eccl. 11.*

195 AT ENIM verò Lyranus (ignorans, vt opinor, eſſe hanc, & Gloſſæ & Auguſtini ſententiam) oppugnat Magiſtrum Hiſtoriæ Scholaſticæ, quaſi vnicum vel certe principem eius interpretationis auctorem: Non, inquit, verè dici poteſt, Sanctos illos Patriarchas appoſitos eſſe ad ſocietatem Angelorum; quippe cum omnes deſcenderent in limbum, nec ante Chriſti aſcenſum in cœlos, quiſquam hominum in cœleſtem ciuitatem, & angelicam ſocietatem admiſſus fuerit. Nec valet, dicere illos eſſe appoſitos ſecundum certam ſpem, licet non ſecundum rem: ſimiliter enim idem poſſet dici de iuſtis qui adhuc in terris verſantur, ſaltem de prædeſtinatis & confirmatis in gratia: cum tamen ſcriptura id non dicat niſi de morientibus vel etiam mortuis. Quamobrem Lyranus rectius dictu putat populum illum ad quem apponebantur ſancti intelligi debere omnes iuſtos quicumq; ab exordio mundi fuerunt vſq; ad Iacob, qui vna omnes erant in Limbo, vt Adam, Abel, Seth, Enos, Noe, Sem & Melchiſedech. *Lyranus: ſuper cap. 29. Geneſeos.*

Paulus Burgenſis in Additione ad Poſtillas Lyrani huius loci ait, Apponi ad patres ſuos, ſcripturam ante Abraham de nullo hominum vſurpaſſe; ob eam cauſam, quod, Apponi ad populum ſuum, ſignificet mori vacuum & purum ab omni culpa quæ purgatorio igne ſit expianda; & ſtatim poſt mortem recta & ſine mora ire ad Limbum. Quanquam igitur iuſti qui præceſſerunt Abraham, ex hac vita deceſſerint cum gratia Dei, ferebant tamen maculas & ſordes quorundam peccatorum per ignem purgatorium abſtergendas: qua propter non eſt dictum illos eſſe appoſitos ad populum ſuum. *Burgenſis*

196 Verùm hoc ſatis inconſiderate videtur à Burgenſi dictum: neque enim, apponi ad populum ſuum, ſignificat, ſine omni prorſus culpa decedere, ſi quidem hoc ipſum Moyſes ſuprà capite vigeſimo quinto dixit de Iſmaele, quod appoſitus ſit ad populum ſuum: Iſmaelem verò neque conſtat eſſe ſaluum, nec ſi ſaluus fuerit, credibile tamen eſt eum omnis expertem culpæ obiiſſe. Quis autē affirmare audeat, Noe poſt mortem non rectà deſcendiſſe in Limbum, cuius ſanctimoniam & iuſtitiam non minus diuina ſcriptura commendat, quam Iſaac Et Iacob? de eo nempe ſcribens Moyſes capite ſexto: *Noe*, inquit, *vir iuſtus atque perfectus fuit in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit, eique dixit Deus, Te vidi iuſtum coram me in generatione hac.*

Mihi

Auctoris opinio. Mihi non diſplicet quod quibuſdam Hebraice doctiſſimis viris placuiſſe video, congregari vel apponi ad populum ſuum, dormire cum patribus, ingredi viam vniuerſæ carnis vel terræ, phraſes eſſe peculiares Scripturæ veteris Teſtamenti, quibus ſignificetur idem quod, obire vel deſerere ſtatum viuentium, & tranſire ſeu pertinere ad ſtatum defunctorum: ſicut in Nouo Teſtamento, dormire vel obdormire in Domino, ſeu tranſire ex hoc mundo, & apud Latinos excedere, decedere, vita defungi, fato defungi, demigrare, exuere mortalitatem, vitam cum morte commutare. *Theodoretus. Caietanus* Theodoretus tamen Quæſtione quæ eſt vltima ſuper Geneſim, & Caietanus ſuper 25. caput Geneſeos aiunt ex eo quod ſcriptura dicit de morientibus, eos congregari ad populum ſuum manifeſte ſignificari & neceſſaria ratione concludi immortalitatem animorum, quin etiam corporum certiſsimam ſpem reſurrectionis aliquando futuram. 198

F I N I S.

Indicem huius libri tam locorum ſacræ ſcripturæ, qui in eo tractantur, quam generalem & alphabeticum rerum & verborum, tertia poſt hanc pagina quærat Lector.

ROMA

INDEX ALPHABETICVS RERVM AC VERBORVM LIBRI DE BENEDICTIONIBVS PATRIARCHARVM.

A

ACCINCTVS in ſcriptura quid ſignificet, numero. 104. & ſeq.
Adoratio & laudatio Meſsiæ, à quibus, pro qua re, & quemadmodum fiat. 55. & 56.
Aduentus Chriſti duplex & quemadmodum vterq; à gentibus deſideratus & exſpectatus ſit. 49. & 94.
Agriculturam cur exercuerint præcipue Iſſacharitæ. 113. & ſeq. eidemque deditos fuiſſe ciues vrbis Giſcalæ quæ erat ſortis Aſeritarum. 48.
Agricolarum vita quam quieta & à periculis vacua. 113.
Animum hominis morti proximum, naturaliter diuiniorē reddi & diuinare futura quorundam, ſed falſa opinio. 6.
Angelos fuiſſe incarnatos Origenis abſurda opinio. 3.
Angelorum ſocietatem intelligi per populum illum ad quem dicebantur Patriarchæ ex hac vita decedentes apponi. 193. & 194.
Antigono occiſo legitimum & proprium Iudæorum defeciſſe imperium. 62.
Antichriſtū præſignificatū eſſe per propheriam prolatā à Iacob de Dan. 131 explicatur prophetia de Dan & applicatur ad Antichriſtum. 134. Quatuor rebus Antichriſtus ſuæ doctrinæ ſectatores ſeducere conabitur. 134.
Apoſtolos tribus de cauſis recte appellari oculos Eccleſiæ. 60.
Arca fœderis ſignificatur vocabulo præſentiæ Dei. 180.
Arius veſtem Chriſti ideſt Eccleſiam dilacerauit. 59.
Aſcenſionis Chriſti præclara prophētia. 57.
Aſer tribus quam fertilem & amœnā terram ſit ſortita. 148. myſtice prophetia de Aſer applicatur Chriſto. 149.
Aſina in ſcriptura Iudaicum populū myſtice deſignat. 59. Iſſachar cur dictus aſinus fortis. 116. humilitatē denotat aſinus cui inſedit Chriſtus. 119.
Aſtra ſignificare futura, & in illis legi futuros euentus, Origenis opinio. 3. ſed refellitur ibidem.
Auctoris & probabilior ſentētia de prophetia illa celebri (Non auferetur, &c.) 92.

B

BAſan regio. 139.
Benedictiones Chriſti multiplices quomodo benedictus ſit de cælo, & in abyſſo deorſum iacente, quomodo in vulua & in vberibus. 165. eius carnis benedictio duplex ibidem.
Beniamin tribus propheria explicatur. 178. A Deo dilecta. 181. Beniamitæ robuſtiſsimi omniū Iudæorū milites. 184
Boni labuntur in faciem, retrorſum improbi. 135. Bellum gerunt aduerſus triplicem hoſtem. 145.

C

CAietani de illa prophetia aduentus Meſsiæ (Non auferetur ſceptrum de Iuda) opinio. 87.
Cardinalium Collegium comparari ei quod Moſes inſtituit. 70. virorum. 83.
Cæſarea Philippi. 138.
Ceraſtes quod genus ſerpentis. 124.
[Ceruus emiſſus Nephtali] varia eius prophetiæ declaratio. 150.
Ceruo comparatur Chriſtus. 154.
Chaldaica paraphraſis egregie videtur explicare quædam ſcripturæ loca. 121 138. 140. 152. 160.
Chanaan terræ fertilitas. 51. à Deo dilecta. 190.
CHRISTO myſtice egregie accommo-

datur illa prophetia de Iuda [Iuda te laudabũt] 54. & illa de Gad. 142. & Aſer. 149. & Nephtali. 154. Catulus Leonis Chriſtus quomodo dicatur 56. & quomodo omnes inimicos ſuos ſibi ſubiugauit ibid. eius requies fuit mors & ſepultura: 57. eius reſurrectio poſt triduum ibid. Cur nunquam ad cõuincendos Iudæos Meſsiã iã veniſſe, adduxerit celeberrimam illam prophetiam [Non auferetur, &c.] 105. Eius figuram geſsit Samſon. 129. Item Ioſeph. 157. Diem eius videre quantopere cupierunt Reges ac Prophetæ 159. Eius pulchritudo. 154. Eum odio proſequuntur Iudæi. 159. Non fuiſſe ſacerdotem ſecũdum ordinem Aaron Pauli argumentatio. 78. 81. Eius Humanitas fuit quaſi lectus Diuinitatis. 21. Iudæi ipsũ occidẽtes maledicti à Iacob. 37. Obedientia populorum ac ſubiectio erga Chriſtum. 48. Quomodo dicatur fuiſſe expectatio gentium. 49.

Ciſon torrens. 116.

Collium æternorum deſiderium fuit Meſſias. 167. & ſeq. & 174.

Coluber. 124.

Confeſsio Iudæ quænam fuerit, & quid ſit illud quod dicatur confeſſus. 40.

Concionatorum munus. 61.

Corpus humanum veluti murus animæ. 159.

D

DAn tribus deſcribitur. 121. Prophetiam eius ſignificaſſe Antichriſtũ. 131. Cur eam tribum Ioan. Euangeliſta in Apoc. in enumeratione aliarum tribuum omiſerit. 132.

DAVID ex tribu Iuda rex primus. 72. deuicit inimicos ſuos, & hoc prædictũ à Iacob Patriarcha. 41. 44. de eo recte dictum ab eodẽ [Catulus Leonis.] 42. Quomodo ei cõpetere poſsit Prophetia illa de Meſsia [Et ipſe erit expectatio gentium.] 48.

Defendere in ſcriptura quid aliquando ſignificet. 27.

DEI ſolius eſt noſſe futura contingẽtia. 8 Eius epithetũ propriũ quodnã ſit. 160. Variis nominibus ab hebræis nominatur. 163. Eius habitatio Eccleſia. 111.

Dexteræ filius recte vocari poteſt Paulus Apoſtolus. 183.

Dextera in ſcriptura quid ſignificet ibid.

Dierum nouiſsimorum nomine quid ſignificarit Iacob. 8. & 9.

Dies nouiſsimi quid ſignificent in Scriptura. ibidem.

Dies Meſsiæ cur dicãtur Nouiſsimi. ibid.

Doctores Eccleſiæ cur comparentur dentibus. 61.

Doctrina Chriſti comparatur ceruo. 154

Doloris principium cur dicatur primogenitus Ruben. 12.

Duces populi Hebræi contra Philiſteos 130.

E

ECCLESIAM quæ eſt regnum Chriſti nunquam defecturam ſignificatum à Iacob illis verbis [Non auferetur ſceptrum de Iuda.] 58. ſignificata per vineam. 59. per veſtem ibid. eius oculi Apoſtoli & Prophetę. 60. myſtice optime denotatur per prophetiã quã protulit Iacob de tribu Zabulon. 111. Eius figura fuit lectulus Salomonis. 144. Itẽ turris Dauid ibid. Eſt Chriſti ſponſa. 166. Eam alloquebatur Iacob in ſpiritu. 7. Maculatur ab Hæreticis. 23.

Eloquia pulchritudinis edidit Chriſtus Dominus prædicans in Iudæa. 150.

Eloquia Dei ſignificata per ſpolia in ſcriptura. 182.

EPHRAIM tribus ex Ioſeph ſtirpe procreata. 155. 164. Inde maximos Reges ac principes extitiſſe. 177. Non eſſe eã præteritam à Ioanne in Apoc. in enumeratione aliarum tribuum vt quidam exiſtimant. 133.

Equus animal, ſuperbe mundum deſignat. 135.

Eſdrelon campus in tribu Iſſachar fertiliſsimus & amœniſsimus. 114.

Eſther ac Mardocheus ex tribu Beniamin ſignificari in prophetia de tribu Beniamin. 178. & 181.

Euangelicæ legis tempus denotari per nouiſsimos dies. 10.

Euchariſtiæ ſacramento applicatur myſtice prophetia quæ eſt de Aſer (Pinguis eſt panis, &c. 149.

F

FIlius Dei dicitur Catulus Leonis, vt ſignificetur conſubſtantialis Patri. 56.

Filium eſſe contumacem in parentes magnum ſcelus.24.eos corrigere eſſe boni patris officium ibid. Filij Iacob in duplici differentia alij ſecundum carnem, ſecundum ſpiritum alij.7.
Fideles ſunt indumentum Chriſti.59.
FIAT in ſcriptura apud Prophetas ponitur ſæpe pro fiet. 123.
Fornicationem cum nouerca qualiter deteſtatus eſt Paulus. 19.
Fortitudo mea cur dictus Ruben à Iacob. 12.

G

GAbaonitas ex tribu Beniamin fortiſſimos milites. 185.
Gad prophetia varie exponitur. 140. eius myſtica interpretatio. 142. Gaditarum virtus bellica. 141.
Gentium expectatio quomodo fuit Chriſtus. 49. eas etiam nomine gentium vocat ſcriptura poſt earum conuerſionem ad fidem. 50.
Gentilis populus cũ Iudaico per Chriſtũ vnitus. 59.

H

HEBRAEO populo vt primogenito accõmodatur imprecatio Iacob facta filio ſuo Ruben. 21. Hebræi Chriſtum crucifigentes maledicti ſunt tali maledictione quali Iacob maledixit filio ſuo Ruben. 21. Nec non & filiis ſuis Simeoni & Leui. 37. Quando hic populus primum Iudæorum nomen obtinuerit. 101. Ipſi Antichriſtum colent pro Meſſia & rege ſuo. 134. Eorum reges ac principes multi prodierunt ex ſtirpe Ioſeph. 176. Quadruplex eorum regimen. 63. huius regiminis ſucceſſus. 72. Eorum lapſus in explicanda ſcriptura. 32.
Hercules qualis ſecundum fortitudinem deſcribitur à Poetis, talis reuera fuit Samſon, & fuiſſe ambos coæuos. 121.
Hæreticos quos prædixerit futuros Beatus Paulus illis verbis (homines ſeipſos amantes.) 9. Eis ſecundum tropologicum ſenſum accommodatur imprecatio illa Iacob qua mala imprecatur filio ſuo Ruben. 23.
Herodis tempore defeciſſe ſceptrum in Iuda. 62. 91. & ſeq. præcipue. 96. Per vim, & per auctoritatem Pop. Rom. Iudæorum regnũ inique adeptus eſt. 93. & 95.

I

IACOB nouiſſima verba quæ locutus eſt filiis ſuis cur potius dicãtur benedictiones, quam Prophetiæ. 1. & 2. Cur in his nouiſſimis verbis bis repetierit verba hæc (cõgregamini & audite.) & Quale fuerit genus prophetiæ quo Iacob prædixit ventura filiis ſuis. 8. Quæ prædixit, quo tempore contigerint ibidem.
In edendis his prophetiis ſæpe alludit ad nomen filij quem alloquitur. 107. & 122. Ipſum plurima à Deo accepiſſe beneficia & reuelationes. 172. Cur tantopere deſiderarit ſepeliri in terra Chanaan. 188. Ab eius morte vſque ad aduentum Meſſiæ quot anni interceſſerint. 62.
Iacula vel ſagittas ponit aliquando ſcriptura pro verbis duris & aſperis. 158.
Iephte an fuerit ex tribu Gad. 141.
Imperium Iudæorũ quando defecerit. 63
Impiis cur imprecati ſint aliquando ſancti viri mala. 18.
Inimici hominis tres. 145.
Iordanis fluuius. 138.
IOSEPH prophetia cur tã copioſa & luculenta. 155. ex eius ſtirpe duæ tribus ortæ. 164. cur dictus ſit Nazaræus. 175. figuram geſſit Chriſti domini. 157. eius pulchritudo cur narratur. 156. & 158. cur comparatur tauro. 32. An eius cædes præcipue à Simeone & Leui procurata ſit. 32.
Iſſachar tribus. 113. Regio quæ ei contigit ſorte in diuiſione terræ Chanaan fertiliſſima deſcribitur. 116.
IVDA filij Iacob laus 39. Eius fortitudo. 42. Iuda terræ fertilitas. 52. Vaticinij de Iuda myſtica explanatio 54. In eius tribu adhuc remanere ſceptrum ait Rabbi Salomon ſed refellitur. 67. Nõ fuiſſe perpetuo ſceptrũ in Iuda; quomodo igitur intelligendum non defeciſſe ex ea ſceptrum vſque ad Meſſiæ aduentum. 73. Cum Iudæis diſputatio de hac prophetia [Non auferetur, &c.] 64. Expoſitionem veriorem huius prophetiæ videntur attigiſſe Iuſtinus Martyr. 94. Euſebius Cæſarienſis. 95. Athanaſius ibid. Ambroſius ib.

Chryſoſtomus.96. Auguſt. ibid. Rupertus.97. Auctoris sētētia quomodo intelligendū, non defeciſſe ſceptrum in Iuda. 92. Iuda nomen quod ſignificat confeſsionem optime quadrat in Chriſtum. 54. Quandiu in eius tribu manſerit principatus hebræi populi. 72. Eius tribum ſolam rediſſe mixtam cum tribu Beniamin ex captiuitate Babylonica, & terram Iudæorum, maxime ad tribum Iuda pertinuiſſe. 102.

IVDAEOS Chriſtum interficientes maledictos olim à Iacob Ambroſij opinio. 20. Eorum imperium quando defecerit. 62. & quomodo. 63. A tempore prophetiæ Iacob vſque ad hāc defectionē quot anni interfluxerint. 62. Regimen eorum quale fuerit. 63. Eorum imperij ſucceſſus per duces Iudices Reges ac Pontifices. 72. & 95. Apud eos dicebantur eſſe aliqui ex aliqua tribu nō propter genus maternum ſed propter genus paternum. 78. Iudæorum nomē quando primum obtinuerint. 101.

Iudicum tēpore apud Hebræos fuiſſe gubernationis formam Ariſtocratiā. 104

Iudicij extremi prænuncius Antichriſtus. 136. Illud expectat eccleſia militans & triumphans, 58.

Iudith quomodo laudarit Simeonem ob cædem Sichimitarum, cum propterea à Iacob vituperatus ſit. 27. & ſeq.

Iuſto accommodatur egregie prophetia de Iſſachar. 119.

L

LAboris duplex genus. 120.

Lapis angularis Chriſtus Dominus quomodo figuratus. 59.

Laudāt Chriſtum & ſancti & vniuerſa eccleſia & quomodo. 54. Laudari ſolent aliqui & beati prædicari ex quatuor præcipue rebus. 164.

Legem Moſis polluerunt Hebræi, 21.

Vt Leo mortuus eſt Chriſtus, 57. De Catulo Leonis mira narrat Ruffinus. 57.

Leui & Simeon maledicti à patre ob cædem Sichimitarum. 25, & ſeq. eorum tribus non fuit ſeparata & diſtincta ab aliis ſed potius mixta cū illis. 23. In tribu Leui fuiſſe multos annos principatum populi Hebræi, 72.

Libidinis intemperantia quale & quantum malum. 16.

Liquorum aquæ, olei, vini lacti, mellis, &c. differentia ibidem.

Lucifero accommodatur maledictio Iacob qua maledicit filio ſuo Ruben. 21.

M

MAchabæos fuiſſe ex tribu Iuda, & iccirco penes eos fuiſſe ſceptrū Iuda, nec defeciſſe vſque ad Herodem quorundam ſententia. 78.

Magiſtros ac pædagogos puerorū apud Hebræos fuiſſe ex tribu Simeonis, 33.

Mala cur ſancti imprecati ſint aliquando impiis. 18.

Manſueti ac humilis viri laus. 119.

B. MARIAE benedictiones ac beatitudines. 165.

Mari vicinos populos eſſe opulētos. 108. ac ceteris etiam vitioſiores. 110.

Mechochec verbum Hebræum quod latinus vertit Dux quid ſignificet. 45.

MESSIAE aduentus tempus ſignificari aliquando per hæc verba (Nouiſſimos dies.) 10. Qua maxime prophetia eius aduentus prænunciatus ſit. 39 De eius aduentu promiſsiones tres. 45 Tria eius nomina. 45. Nomine (miſsi) ſæpe ſignificatur in Scriptura. 46. Nomine item quietis ac pacifici ibidem. Eius aduentus omnibus fuit neceſſarius & deſiderabilis. 47. Quomodo fuerit expectatio gentium, cum eum gentes non cognouerint. 49. Principatum eius in priori aduentu fuiſſe ſpiritualem, non autem temporalem vt Iudæi exiſtimant. 88. Fuit deſiderium collium æternorum, & illud quomodo intelligendum. 167.

Militiam eſſe vitam noſtram ſuper terram. 145.

Mors & ſepultura fuit requies Chriſti. 57

Moriens Chriſtus maximam fortitudinem oſtendit. 57.

Mori aliquem quibus phraſibus in ſcriptura explicetur. 198.

Morti proximā animam reddi diuiniorē quorundam Philoſophorum opinio. 6.

MOSES cur tribum Simeonis ſine benedictione prætererit. 34. benedicit tribui Gad. 146.

Moſes inſtituit Collegium Septuaginta virorum ſeniorum. 83. Sepultus eſt in monte Nebo ad ſortem Gaditarum pertinẽte. 146. Eius benedictione qua benedixit tribui Ioſeph, explicari egregie prophetiã Iacob de Ioſeph. 117

Mulier vaga deſcribitur. 158.

Mundus per equum animal ſuperbum & ambitioſum ſignificatus. 135.

N

NAbuchodonoſor regis tempore defeciſſe ſceptrum in Iuda & tunc vaticinium Iacob eſſe completum falſo interpretati ſunt Iudæi & Iulianus Apoſtata. 69.

Nazaræi apud hebræos qui fuerint. 175.

Nazareth vrbs in ſorte Zabulon. 109.

Nominis alluſionem in prophetiis ſuis ſecutus Iacob filios alloquendo. 122. 155.

O

OBedientia & ſubiectio populorum erga Chriſtum Dominum & Dauidem regem. 48.

Oculi Eccleſiæ Apoſtoli & Prophetæ. 60

Olei feraciſsima regio tribus Aſer, 147. Eius vſus frequentiſsimus in Oriente apud Principes ibidem.

Oleaſter non recte dixit fabuloſum eſſe, Antichriſtum de tribu Dan futurũ. 131

Origenes quo argumẽto cõfirmarit duos ſuos errores, Vnum quoſdam Angelos eſſe incarnatos: alterum in aſtris legi à peritis aſtronomis futuras actiones & euentus hominum. 3.

P

PAnis vocabulo apud Hebræos ſignificari omne genus alimenti. 147.

Pace perpetua fruitur iuſtus. 120.

Parentum bonorum eſſe filios corrigere. 24. in eos eſſe contumaces filios magnum ſcelus ibidem.

Paſtores eccleſiæ ſignificantur nomine dentium. 61. Paſtor Ioſeph. 161. Eorũ munus competit Regibus. 162.

Patriarcharum ac vet. teſt. Patrum mos conuocandi filios cum eſſent morti proximi. 4. deſiderarunt videre diem Chriſti. 159.

B. Paulo competere & belle accommodari prophetiam Iacob quæ eſt de Beniamin. 182.

B. Petrus Alexandrinus miram vidit viſionem. 59.

Plato vrbem quæ futura eſſet metropolis ſuæ Reipublicæ optabat nec eſſe mari adiacentem, nec longe diſtantem. 110.

Pontifex Maximus Princeps eccleſiæ, nec eius principatus deficiet vſque ad ſecundum Chriſti aduentum: & hoc figuratum à Iacob illis verbis. *Nõ auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus eſt.* 58.

Pontifices fuiſſe ex tribu Iuda quantum ad genus maternum; iccirco etiamſi dicatur ſceptrum fuiſſe apud eos, non defeciſſe propterea tamen ſceptrum in Iuda, Lyrani ac Toſtati ſententia, ſed refellitur. 76.

Prædator Chriſtus quales prædas retulerit de inimicis ſuis. 57.

Prædicatoris munus. 61.

Prælati velut primogeniti in populo Dei. 23.

Primogenitus patris cur dicatur fortitudo. 11. Cur principiũ doloris. 12. Duplex eius prerogatiua. 13. Ante legem Moſis reperiuntur eorum prærogatiuæ fuiſſe octo. 14.

Prophetia qua Iacob futura prædixit filiis ſuis cuiuſmodi fuerit. 8.

R

REges ac rectores populi appellantur paſtores. 162.

Rhinoceros quale animal, & cur ei comparatus Ioſeph. 177.

Religionum fundatores morti proximi ſuos conuocabant, eoſq; exemplo patriarcharũ ad virtutẽ abhortabãtur. 5

Reſurrectionis Chriſti poſt triduũ ſepulturæ, egregia ſimilitudo ex Catulo leonis. 57.

Reſurgente Chriſto multos è ſanctis patribus cum eo reſurrexiſſe. 190.

RVBEN cur dictus fortitudo patris. 11. cur principiũ doloris eius. 12. eius intẽperantia ac libido. 16. tribus illius non fuit ampla vt ceteræ. 17. ex eo primogenitura translata eſt in Iudam quantum ad principatum. 42.

S

Sacerdotes apud hebræos ante legē erant primogeniti: poſt legem, aſſumpti ſunt in loco primogenitorum. 14.

Rab. Salomonis lapſus. 30.

(Salutare tuum expectabo Domine) locus obſcurus & varie exponitur. 125.

SAMSON fuit ex tribu Dā. 121. & ei accōmodatur prophetia quæ eſt de Dā. 8. fortiſsimus Dux populi hebræi. 123. quod demolitus ſit theatrū Philiſteis principibus repletum, quomodo prædictum à Iacob. 124. fuiſſe magni roboris ſed non tātæ prudentiæ. 129. Decē rebus fuit figura Chriſti. 57. & 129

Sancti cur aliquando imprecentur mala hominibus. 18.

Saule ad regnū aſſūpto defeciſſe ſceptrū in Iuda comenti ſint Iudæi. 68. fuit ex tribu Beniamin, & quomodo ei cōpetat prophetiā Iacob de Beniamin 178.

Scelus commiſſum nunquam remanet impunitum. 24.

SCEPTRVM de quo in prophetia Iacob (Nō auferetur) Iudæi interpretantur virgam tribulationis & non dominationis ſed falſo. 65. De varia ſignificatione eius vocis. 74. Sceptrum nō auferetur, &c. quomodo hæc prophetia completa ſit in Meſsia diſputatur cum Iudæis. 64. & ſeq. cum Chriſtianis doctoribus. 72. & ſeq.

Scribarum ac Phariſeorum nefariū contra Chriſtum conſilium, execratum in ſpiritu à Iacob. 37.

Senatus. 70. virorū à Moſe inſtitutus. 83.

Sepeliri cur tantopere cōcupierit Iacob in terra Chanaan. 188.

Shaddai verbum hebrēum quod latinus vertit, omnipotēs, quid ſignificet. 163.

Sichimitarum cædes facta à Simeone & Leui quot & quanta ſcelera ſecum complicata habuerit. 25.

Sidon vrbs nobiliſsima num fuerit in ſorte tribus Zabulon. 108.

Simeon laudatus à Iudith ob cædem Sichimitarum & maledictus à Iacob ſine vlla veritatis iniuria. 27. ex eius tribu fuiſſe pædagogos & magiſtros puerorum in populo hebræo. 33.

Simeon ſenex quemadmodum expectauerit aduentum Meſsiæ. 97.

Socratem morti proximum facit Plato diuinare futura. 6.

Spolia qualia retulit Chriſtus ab hoſtibus ſuis. 57.

Synagoga comparata cū Eccleſia Chriſti ſteriliſsima & quodāmodo habuiſſe, & nō habuiſſe vbera, dici poteſt. 166.

T

Tauri primogenitus pulcherrimus & fortiſsimus, eiq; cōparatus Ioſeph. 177.

Thabor mons in ſorte Zabulon. 109.

Thargum Hieroſolymitanum quomodo, has prophetias Iacob etiam de bonis cæleſtibus exponat. 10. & 32.

Templum Domini in Hieruſalem fuiſſe primum in ſorte tribus Beniamin, & ei competere prophetiam Iacob de Beniamin. 179. & ſeq.

Terræ bonitas quibus rebus cōſter. 163.

Teſtamentum Patriarcharum erat liber qui olim circumferebatur ſed apochryphus. 4.

Tribum aliquādo in ſcriptura ſignificari vocabulo (Sheuet.) 82. Hebræos, cum aliquot viros prudentes ad aliquod inſigne munus eligebant, vt inde Senatū efficerēt, ex omnibus tribubus ſeligere ſolitos. 85.

V

Vas in ſcriptura quam varia ſignificet. 25.

Vbera B. Virginis ac Eccleſiæ fœcundiſſima. 165. & 166.

Veſtis Chriſti Eccleſia eſt. 59.

Verbum Dei quomodo prædicādum. 69.

Vindictæ quale genus ſit valde execrandum. 38.

Vini quatuor laudes. 60.

Virga quid aliquando in ſcriptura ſignificet. 45.

Z

Zabulon tribus maritima & Sidoni proxima. 106. habuit tria tempore Chriſti ad laudem inſignia. 109. Quæ loca fuerunt in ea nobilia, ibidem.

In Zorobabelis ſtirpe permāſiſſe ſceptrū in Iuda vſque ad Herodem B. Cyrilli ſententia, ſed refellitur. 75.

INDEX LOCORVM SACRAE SRCIPTVRAE QVI EXPLICANTVR IN LIBRO DE BENEDICTIONIBVS PATRIARCHARVM.

Numeri ſub finem cuiuſque ſententiæ ſubiuncti, ſignificant numeros in margine eius libri expreſſos.

Numerorum capite 11,

CONGREGA mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes populi ſint ac magiſtri,& duces eos ad oſtium Tabernaculi fœderis, & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi,& non tu ſolus graueris.num. 83. & ſequentibus.

Deuteronomij 33.

Viuat Ruben & non moriatur & ſit paruus in numero. 17.

Deuteronomij 33.

Audi domine vocem Iudæ, & ad populum ſuum introduc eum : manus eius pugnabunt pro eo,& adiutor illius contra aduerſarios eius erit. 41

Deuteronomij 33.

Et Beniamin ait: amantiſſimus domini habitabit confidenter in eo, quaſi in Thalamo tota die morabitur,& inter humeros illius requieſcet. 181

Deuteronomij 33.

Ioſeph quoque ait de benedictione domini terra eius, de pomis cæli, & rore atque abyſſo ſubiacente,&c.*quæ ibi ſequuntur.* 174.175.

Deuteronomij 33.

Lætare Zabulon in exitu tuo,inundationem maris quaſi lac ſugent & theſauros abſconditos arenarum.108.

Deuteronomij 33.

Lætare Iſſachar in tabernaculis tuis: populos vocabunt ad montem : ibi immolabunt victimas iuſtitiæ. 113.

Deuteronomij 33.

Benedictus in latitudine Gad quaſi Leo requieuit,cœpitque brachium & verticem,&c. 146.

Deu-

Deuteronomij 33.

Dan Catulus Leonis fluet largitor de Baſan. 137.

Deuteronomij 33.

Nephthalim abundantia perfruetur,& plenus erit benedictionibus Domini,mare & meridiem poſſidebit. 153.

Deuteronomij 33.

Benedictus in filiis Aſer ſit placens fratribus ſuis,& tingat in oleo pedem ſuum. Ferrum & æs calceamen tum eius,ſicut dies iuuentutis tuæ ita & ſenectus tua. 148.

Iudith capite 9.

Deus patris mei Simeonis, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum qui violatores extiterunt in coinquinatione ſua, & denudauerunt fœmur virginis in confuſionem, & dediſti mulieres illorum in prædam ſeruis tuis,qui zelauerunt zelum tuum. 27.

1 *Machabæorum capite* 5.

Et viri Iuda magnificati ſunt valde in conſpectu omnis Iſrael, & gentium omnium vbi audiebatur nomen eorum. 78.

Aggei 2.

Adhuc vnum modicum eſt,& ego mouebo cœlum & terram, & mare, & aridam,& omnes gentes. Et veniet deſideratus cunctis gentibus. 49.

Ioannis 4.

Dicit ei mulier, Scio quia Meſsias venit, qui dicitur Chriſtus: cum ergo venerit,ille nobis annuntiabit omnia. 105.

Ad Hebræos. 7.

Manifeſtum eſt enim quod ex Iuda ortus ſit dominus noſter, de qua tribu nullus altari præſto fuit. 78. & 84.

ERRATA.

pagina 42.	verſu.	23.	nunquam.	lege vnquam.
pagina 62.	verſu.	14.	patam.	lege partam.
pagina eadem.	verſu	29.	fructibus naſcebantur.	lege fructus.

REGESTVM.

a b c d e f g h.

Omnes ſunt Terniones, præter g h Duernionem.

FINIS.

BIBLIOTECA ... ROMA ...